

NAZIONALE
R. BIBLIOTECA CENTRALE V. E. II
8
I6 C
24
ROMA

ENCHIRIDION
SIVE MANVALE,
DE ORATIONE ET
HORIS CANONICIS.

Ante annos triginta Sermone Hiſpano Conimbricæ compoſitum & æditum.

Autore

MARTINO ab AZPILCVETA
Doctore Nauarro.

Nunc autem Romæ anno 1577. recognitum auctum, & latinitate donatum ab eodem, ſacræ Pœnitentiariæ Decretorum Doctore deputato.

Materiam hoc uolumine contentorum, uerſa docet pagina.

NIL VLTRA.

CVM LICENTIA SVPERIORVM.

O M Æ, Apud Ioſephum de Angelis

M. D. LXXVIII.

8 16 C 24

Inſignis forma, doctrina inſignior unus.
At ſuperat ſummi cultus utrunque Dei.

AZPILCVETA

Materia contentorum in hoc libro.

	Capit. primum de prælud[i]js attingens.33.concluſiones.	*pag.* 1.
	Capit. Secundum continens textum et ſex concluſiones.	16
3	*de hora orandi tangit .78.concluſiones.*	21
4	*De geſtu orandi tangens.17.concluſiones.*	62
5	*Super orandi loco tangit.41.concluſiones.*	71
6	*De mala et bona oratione tangit.49.concluſiones.*	93
7	*De obligatis ad recitandum tangit.35.concluſiones*	117
8	*De bonitate orantium tangit.6.concluſiones.*	137
9	*De oratione dormiturientis tangit.9.concluſiones.*	140
10	*De integritate horarum tangit.68.concluſiones.*	145
11	*De cauſis excuſandi ab horis tangit.42.concluſiones.*	184
12	*Super cogitatu extrario tangit.7.concluſiones.*	204
13	*De attentione orandi tangit.51.concluſiones.*	207
14	*De parando ad recitandum animo tangit.5.concluſiones.*	233
15	*De re à recitatione aliena, tangit.3. concluſiones.*	236
16	*De impedimento attentionis tangit.86.concluſiones.*	237
17	*De occaſionibus bene recitandi tangit,50.concluſiones.*	270
18	*Circa omiſſionem illationes tangit 108.concluſiones.*	29[illegible]
19	*Continens.18.concluſiones, et certas formulas orandi.*	
20	*Conciliat nonnulla doctoris Medinæ et auctoris.*	
21	*Tractans.47.concordias inter Sotum et auctorem.*	
22	*Quædam de oratione Miſcellanea complectitur.*	

MOTV prop.&c.Dilecto filio Martino ab Azpilcueta D Nauarro, Cathedræ primæ functionis ſanctorum Canonum inclytę Vniuerſitatis Conymbricenſis iam pridem rude donato, in Ro. Cur. noſtris, ſacræque noſtræ in foro conſcientiæ Pœnitentiariæ obſequijs reſidenti. Nuper à fœ.re. Pio PP. V. prædeceſſ. noſtro, emanarunt litteræ tenoris ſequentis. Dilecto filio Martino ab Azpilcueta, decretorum doctori, Pius PP. V. Dilecte fili, ſalutem & Apoſt.Ben. &c. Dudum a fœ.rec. Paulo PP. III. prædeceſſore noſtro, emanarunt litteræ tenoris ſubſequentis; Dilecto filio Martino de Azpilcueta Decretorum Doctori, primariā cathedram Iuris Canonici in vniuerſitate ſtudii Conymbr. actu regenti; Paulus PP. III. Dilecte fili, ſalutē & Apoſt. ben. &c. Cū (ſicut nobis exponi feciſti) vt alijs iuxta traditum tibi a Deo talentum, prodeſſe poſſes; nonullas lecturas ſuper voluminibus Decreti, & Decretalium, non ſine maximis laboribus & vigilijs, ad laudem diuini nominis, cuius ope litterariæ rei, & Chriſtianæ Reipub. conſuluiſſe & profeciſſe credis, ſcribēdo compoſueris, & compilaueris; eaſque de proximo, tuis proprijs expenſis, in lucem edere & imprimi facere intendas. Pro parte tua nobis fuit humiliter ſupplicatum, vt tibi, quod lecturæ huiuſmodi abſque tuo conſenſu imprimi non poſſint, vt tuarum vigiliarum effectu læteris, concedere de benignitate Apoſtolica dignaremur. Nos volentes te ſpecialis gratiæ fauore proſequi; huiuſmodi ſupplicationibus inclinati, tibi quod ad ſeptemnium a die quo tu lecturas prædictas imprimi feceris, computandum; nullus alius per vniuerſum orbem Chriſtianum conſtitutus, lecturas ipſas, vel earum aliquampartem imprimere aut imprimi facere: vel impreſſas in ſua domo aut alibi habere & tenere, nec illas vendere, ſeu mutuo aut ex dono, vel alias donare poſſit; authoritate Apoſtolica, tenore præſentium, de ſpeciali gratia indulgemus. Diſtrictius inhibentes in virtute ſanctæ obedientiæ, & ſub excommunicationis pœna, eo ipſo ſi cōtrafactum fuerit incurrenda, omnibus & ſingulis cuiuſcunque ſtatus, gradus, ordinis, & conditionis exiſtentibus, & quauis etiam Apoſtolica authoritate aut facultate fungentibus, per vniuerſum orbem cōſtitutis, ne lecturas huiuſmodi vel earum aliquam partem, abſque tuo expreſſo conſenſu & licentia, ſeptemnio prædicto duntaxat durante, imprimere ſeu impri. facere, aut vendere ſeu donare pręſumant. Non obſtant. conſtitutionibus & ordinationibus Apoſtolicis, ac quarumcunque prouinciarum, & locorum ſtatutis & cōſuetudinibus etiā iuramento, confirmatione Apoſtol. uel quauis firmitate alia roboratis: necnō priuilegiis, indultis & litteris Apoſtolicis quibuſuis Prouinciis, & illarum perſonis ac vniuerſitatibus & collegiis, etiam per nos, & Sedē Apoſtolicam ſub quibuſcunque tenoribus & formis, ac cum quibuſuis clauſulis & decretis, etiam derogatoriarū derogatoriis, vel alias quomodolibet conceſſis, cōfirmatis, & etiā iteratis vicibus innouatis. Quibus oībus etiam ſi de illis, eorumque totis tenoribus, ſpecialis, ſpecifica, expreſſa, & indiuidua, ac de verbo ad verbum, non autem per clauſulas generalis id importantes, mentio ſeu quæuis alia expreſſio habenda, aut exquiſita forma ad hoc ſeruanda foret: tenores huiuſmodi, ac ſi de verbo ad verbum inſererentur, præſentibus pro

a expres-

expreſſis,& de verbo ad verbum inſertis habentes: illis aliàs in ſuo robore permanſuris, hac vice duntaxat, ſpecialiter & expreſſe derogamus: cæterique cõtrariis quibuſcunque. Dat. Rom. apud Sanct. Petrũ ſub annulo piſcatoris. Die viij. Ian. M. D XLIII. Pontifi. noſtri Anno nono. L. de Torres. Et deinde.

Cum ſicut nobis nuper exponi feciſti: tu, qui (ſicut aſſeris) rogeris a multis, vt opera tua tam prius edita, quam nondum edita, quæ ſuper iure Pontificio, & ſuper pertinentibus ad declarationem illius, habes compoſita, typis excudi faceres; idque facere proponas (vita comite, & Deo iuuante) impenſis tuis, & te preſente, quo correctiora, auctiora, & pientiora prodeant. Nobis humiliter ſupplicari feciſti, vt in præmiſsis opportune prouidere de benignitate Apoſtolica dignaremur: Nos te amplioris gratiæ fauore proſequi volentes, huiuſmodi ſupplicationibus inclinati, Apoſtolica authoritate tenore præſentium, declaramus, Intentionem noſtram eſſe, vt dicti Pauli Prædeceſſoris literæ, quæ de lecturis loquuntur, habeant etiam locum in aliis Commentarijs, libris & tractatibus, quæ tu edideris ſuper his quæ pertinent ad præfati iuris Pontificii declarationem. Non obſtantibus omnibus ſupradictis, quæ idẽ Paulus prædeceſſor in dictis præinſertis litteris voluit non obſtare, Dat. Ro. apud Sanct. Pet. ſub annulo piſcatoris Die xviij. Maij. M. D. LXXI. Pontific. noſtri anno vj. P. Tarus. B. De Caſtro. Nos eundem Martinum ſpecialibus fauoribus & gratiis proſequi volentes, ſtatuimus, prædictoque Martino concedimus Motu ſimili, & ex certa noſtra ſcientia, litteras fœ. re. Pauli III. & Pii V. prædeceſſorum noſtrorum præinſertas, locum habere, & ſe extendi in his quæ de lecturis & aliis loquuntur in quibuſcunque Commentariis & tractatibus quæ idem Martinus ediderit ſuper prædicti iuris Pontificii declaratione & interpretatione, & præſertim ſuper MANVALI CONFESSARIORVM ab eo prius lingua Hiſpana edito, nunc recognito, aucto, Latinitateque donato. Non obſtantibus omnibus, quæ prædicti prædeceſſores voluerunt non obſtare: præſentiſque noſtri Motus proprii ſolam ſignaturam ſufficere, & vbique fidem facere, in iudicio, & extra, regula contraria non obſtan. uolumus & mandamus. Et inſuper quia difficile foret præſentem noſtrum Motum proprium ad quæcunque loca deferri, volumus, & Apoſtolica authoritate decernimus, ipſius tranſumptis, vel exemplis, etiam in eiſdem libris, lecturis, Commentariis, Manuali & aliis operibus huiuſmodi impreſſis, plenam & eandem prorſus fidem vbique in iudicio & extra adhiberi, quæ præſenti originali adhiberetur.

Placet V.

Datum Romæ, apud S. Petrum Non: Nouemb. Anno. I:

Cum priuilegijs ampliſſimis Regum Chriſtianiſſ. Et Catholici Neapoleos Senatus Veneti. Et omnium pene Potentatuum Italiæ.

S. D. N. GREGORIO XIII.

PONT. OPT. MAX.

MARTINVS AB AZPILCVETA Doctor Nauarrus in iſta mira gubernandi vigilantia perpetuam perſeuerantiam.

QVI *octogenarius Santiſsimæ Maieſtati tuæ Santiſsime Pater, auſus fui dicare unum Enchiridion ſiue Manuale Cõfeſſariorum, & pœnitentium, ſermone Hiſpano in Hiſpaniȷs ante Viginti annos compoſitũ, & tũc latinitate in Vrbe donatum, dolatum & auctum: Ita nunc audeo eidem offerre alterum de bene orando, & horis Canonicis, in eiſdem Hiſpaniȷs eodem ſermone ante triginta annos compoſitum, & nunc multorum rogatu in eadem Vrbe ope diuina maiore cura, & ſtudio quàm putarã, etiam latinum factum, dolatum & auctũ. Non quidẽ quòd neſciam,*

expreſſis,& de verbo ad verbum inſertis habentes : illis aliàs in ſuo robore permanſuris , hac vice duntaxat , ſpecialiter & expreſſe derogamus: cæteriſque cõtrariis quibuſcunque. Dat. Rom. apud Sanct. Petrũ ſub annulo piſcatoris. Die viij. Ian. M.D X LIII. Pontifi. noſtri Anno nono. L. de Torres. Et deinde.

Cum ſicut nobis nuper exponi feciſti: tu, q̃ui (ſicut aſſeris) rogeris a multis, vt opera tua tam prius editæ, quam nondum edita, quæ ſuper iure Pontificio, & ſuper pertinentibus ad declarationem illius, habes compoſita, typis excudi faceres: idque facere proponas (vita comite, & Deo iuuante) impenſis tuis, & te preſente, quo correctiora, auctiora, & pientiora prodeant. Nobis humiliter ſupplicari feciſti, vt in præmisſis opportune prouidere de benignitate Apoſtolica dignaremur: Nos te amplioris gratiæ fauore proſequi volentes, huiuſmodi ſupplicationibus inclinati, Apoſtolica authoritate tenore præſentium, declaramus, Intentionem noſtram eſſe, vt dicti Pauli Prædeceſſoris literæ, quæ de lecturis loquuntur, habeant etiam locum in aliis Commentarijs, libris & tractatibus, quæ tu edideris ſuper his quæ pertinent ad præfati iuris Pontificii declarationem. Non obſtantibus omnibus ſupradictis, quæ idẽ Paulus prædeceſſor in dictis præinſertis litteris voluit non obſtare, Dat. Ro. apud Sanct. Pet. ſub annulo piſcatoris Die xviij. Maij. M. D. LXXI. Pontific. noſtri anno vj. P. Tarus. B. De Caſtro. Nos eundem Martinum ſpecialibus fauoribus & gratiis proſequi volentes, ſtatuimus, prædictoque Martino concedimus Motu ſimili, & ex certa noſtra ſcientia, litteras fœ. re. pauli III. & Pii V. prædeceſſorum noſtrorum præinſertas, locum habere, & ſe extendi in his quæ de lecturis & aliis loquuntur in quibuſcunque Commentariis & tractatibus quæ idem Martinus ediderit ſuper prædicti iuris Pontificii declaratione & interpretatione, & præſertim ſuper MANVALI CONFESSARIORVM ab eo prius lingua Hiſpana edito, nunc recognito, aucto, Latinitateque donato. Non obſtantibus omnibus, quæ prædicti prædeceſſores voluerunt non obſtare: præſentiſque noſtri Motus proprii ſolam ſignaturam ſufficere, & vbique fidem facere, in iudicio, & extra, regula contraria non obſtan. uolumus & mandamus. Et inſuper quia difficile foret præſentem noſtrum Motum proprium ad quæcũque loca deferri, volumus, & Apoſtolica authoritate decernimus, ipſius tranſumptis, vel exemplis, etiam in eiſdem libris, lecturis, Commentariis, Manuali & aliis operibus huiuſmodi impresſis, plenam & eandem prorſus fidem vbiq; in iudicio & extra adhiberi, quæ præſenti originali adhiberetur.

Placet V.

Datum Romæ, apud S. Petrum Non: Nouemb. Anno. I:

Cum priuilegijs ampliſſimis Regum Chriſtianiſſ. Et Catholici Neapoleos, Senatus Veneti. Et omnium pene Potentatuum Italiæ.

S. D. N. GREGORIO XIII.

PONT. OPT. MAX.

MARTINVS AB AZPILCVETA Doctor Nauarrus in iſta mira gubernandi vigilantia perpetuam perſeuerantiam.

QVI octogenarius Santiſsimæ Maieſtati tuæ Santiſsime Pater, auſus fui dicare unum Enchiridion ſiue Manuale Cõfeſſariorum, & pœnitentium, ſermone Hiſpano in Hiſpanijs ante Viginti annos compoſitũ, & tũc latinitate in Vrbe donatum, dolatum & auctum: Ita nunc audeo eidem offerre alterum de bene orando, & horis Canonicis, in eiſdem Hiſpanijs eodem ſermone ante triginta annos compoſitum, & nunc multorum rogatu in eadem Vrbe ope diuina maiore cura, & ſtudio quàm putarãt, etiam latinum factum, dolatum & auctũ. Non quidẽ quòd

neſciam,

neſciam, ita hoc vt illud erat, eſſe munus tanta Maieſtate indignum. Sed primum vt iam receſſurus ab Urbe & Orbe, vel hoc ſigno proteſter memorem me dum vita manebit, gratia Dei fore, charitatis, benignitatis, & beneuolentiæ, quibus erga me immerentem Beatitudo tua & ſæ. recor. Pius V. cum Illuſtriſſ. Patribus Purpuratis, & tota (quæ religioſiſſima eſt) Roma, eſſe dignata eſt, & dignatur. Deinde ob ea multa quibus ad illud, eidem tuæ S. dedicandum me vinctum fuiſſe, in Epiſtola illius nuncupatoria inſinuaui. In quibus eſt illud uehemens deſiderium etiam atq; etiam teſtandi meam illam minime uulgarem in te obſeruantiam, deuotionem, & pietatem, (iam inde ab eo tempore quo legatum prudentiſsimum, iuſtiſsimum, ac conſtantiſsimum in Hiſpanijs egiſti) conceptum. Simul & ſignificandi immortalem gratitudinem, quã & animo, & verbis agnoſco, nunquam non agniturus innumeros ſpecialis gratiæ, & charitatis fauores, quibus me pro iſta tua ingenita benignitate in Urbe proſequutus es, & proſequeris. Ob quod Deũ Opt. Max. ſupplex oro & flagito, vt quas ego nequeo pro mea impotentia referre gratias etiam tenuiſsimas, ipſe pro ſua omnipotentia retribuat copioſiſsimas: Accedit quòd etiam hoc, ut illud fuit opus in Hiſpania, Hiſpano ſermone, ab homine Hi-

ſpano

ſpano compoſitum, & ut illud, ita hoc eſt in Latio ab homine affectu ſaltem latino, in Latio latinũ factum. & quòd ut illud ſermone Hiſpano ueſtitum fuit oblatum Altiſsimæ Principi Luſitaniæ eidemque Proreginæ Caſtellæ ampliſsimæ dõnæ Ioãnæ Auſtriacæ, quæ (ut par eſt credere) diuina cum Diuis fruitur gloria, Ita hoc, eodem ſermone compoſitum, dedicatum fuit ſocrui eius Reginæ incomparabili eiuſdem Luſitaniæ (quæ magna pars eſt Hiſpaniæ, quæq; magnis alÿs Regnis imperat) Donnæ Catherinæ huius nominis primæ, quæ ut longæua ætate, ita fama, & gloria religionis, pietatis, prudẽtiæ, iuſtitiæ, innocentiæ. atque integritatis uitæ (quæ iam inde ab Infantia eàm comitatæ ſunt, & cum ea creuerunt & maturuerunt) omnes Chriſtiani Orbis Auguſtas, & Reginas, (abſit uerbo iniuria) ita gratia Dei ſuperat, ut illæ ſine ulla inuidia primas ei deferant. Quare ſicut non decuit, ut illud ſermone Hiſpano compoſitum, & tantæ Principi & Proreginæ oblatum, poſtea factum latinum, dolatum, & auctum, offerretur alÿ quàm alicui Summo Principi; Ita neq; decet, ut hoc quod eodem ſermone uulgari compoſitum, tantæ Reginæ dicatum fuerat, poſtea factum latinum, dolatum & auctum, dicetur alÿ, quàm Summo Principi. Proinde (quia tu ſolus es Beatiſs. Pater maximus latinorũ Princeps & Rex,

& Rex, tu ſummus totius orbis Chriſtiani apex, ſummuſque ſummi Dei Prodeus, & unicus in terris Vicarius, tu es aut fuiſti utriuſque Heroinæ Pater in Chriſto diligentiſsimus (ut vtraq; tui diligentiſsima, ſuſpicientiſſima, & deuotiſsima filia) ſummiſsiſsimè ſuppliciſsimus, tuam ſublimiſsimam Maieſtatem, eandemq; Sanctiſsimam Sanctitatem etiam atq; etiam oro, vt ſerena fronte de more illud ſuſcipere digneris, non tam vt meum opuſculum, quàm vt munuſculum illius altiſsimæ eiuſdemque Chriſtianiſsimæ Reginæ donnæ Catharinæ (cuius Regni Chriſtianiſsimi ſtipendijs victito; ut ſicut ipſius patrocinio, cum eſſet Hiſpanum (licet minus emunctum) Hiſpaniæ toti non parum placuit; ita latinum factum, & magis dolatum, & auctum tua ſumma protectione plus placeat non ſolum Hiſpaniæ, ſed etiam reliqui orbis Chriſtiani clero, cuius & omniũ Chriſticolarum oratione aſsidua, tua ipſius paterna adiuta, & aucta te Deus Opt. Max. poſt Neſtoreos annos, quibus gregem tuum Sanctiſſimè, ut paſcis, paueris in terris, locet in cœlis propinquum ei, quam hodie cum tua tota (cui præſides) Eccleſia concinis aſſumptam ad æthereum thalamũ, in quo Rex Regum ſtellato ſedet ſolio. Amen. Romæ, die Aſſumptionis glorioſiſsimæ Virginis Matris Mariæ ſacro, anno 1577.

COMMENTARIVS DE ORATIONE, HORIS CANONICIS, atq; alijs diuinis officijs,

Ante annos triginta ſermone Hiſpano Conimbricæ compoſitus, & æditus.

Auctore Martino ab Azpilcueta Doctore Nauarro.

NVNC AVTEM ROMAE, ANNO M. D. LXXVI, Recognitus, auctus, & latinitate donatus ab eodem, Sacræ Pœnitentiariæ Decretorum Doctore Deputato.

Cap. I. De Præludijs attingens 33. Concluſiones.

Orationis, & Virtutum in materia quantum quis ſcit. n. 1.
Oratio actus eminens, & omnium uirtutum colophon. n. 1.
Oratio actus latriæ, ſiue religionis. n. 2.
Oratio res neceſſaria, impigerq; nuncius. n. 3.
Orationis formam, & non uictus Chriſtus ipſe dedit. n. 4.
Oratio magnarum uirium ad impetrandum. n. 5.
Oratio quadantenus uincit, & cogit Deum. n. 6.
Oratio propter quæ diffinitu difficilis. n. 7.
Oratio uerbum generaliſsimè generaliter, & ſpecialiter ſumi. n. 8.
Orat ſemper, qui ſemper bene agit. n. 9.
Oratio ut hic ſumitur. n. 10. *& ut definitur.* n. 11.
Petitio duplex, aperta, & operta. n. 12.
Oratio eſt petitio, & actus intellectus. n. 13.
Oratio cur dicta deſiderium. n. 14. *& cur affectus purus.* n. 15. *& cur non aſcenſus in Deum, & deuotio.* n. 16. *nec erectio mentis in Deum,* n. 17. *Sed ſic petitio mala* n. 18. *& cur actus latriæ.* n. 19.
Deus α & ω, cum pulchro diſticho Boetii. n. 20.
Latria ſiue religio quid. n. 20.

Orare ſunt Deus non vigilia, & ſeſſis diu. n. 21.
Orare & orare [illegible] Tridenti diſſonum. n. 21.
Invocationem erga Sanctorum, quamq; ſequitur Tridenti. n. 21.
Orandum non ſolum vivos, pro defunctis in purgatorio. n. 22.
Orare propter Angelorum & hominum. n. 23. & 26.
Orat Chriſtus quatenus homo, non quatenus Deus. n. 24. & 27.
Orare pro aliis [illegible], & [illegible], qui ſunt in Purgatorio. n. 25.
Pro [illegible] in purgatorio [illegible] ſunt [illegible]. n. 26.
Orationem quo ſunt [illegible] pro defunctis in purgatorio. n. 27.
Orationis triplex: mentalis, verbalis, & mixta. n. 28.
Orationum alia vocalis, alia mentalis. n. 29.
Orationum alia publica, alia privata. n. 30.
Oratio [illegible] quatuor partibus integralibus conſtet. n. 31.
Oratio S. [illegible] epiſcopi [illegible]. n. 32.
Orationis Chriſtianæ comparanda ratio. n. 33.
Laudatur [illegible] Theologorum Lovanien. n. 33.
Concluſio [illegible] cum his, quæ [illegible] de oratione ſcripſerunt, remiſſimus. n. 33.

QVO Maiore cum luce, maioreq; cum cautela intremus, & tranſeamus hanc ſyluam obſcuram, & lubricam, accipiemus in [illegible], & fulcra hæc præludia, & præſuppoſita.ᵃ Quæ & alia innumera in hoc libello contenta, olim, quamuis ſenex, fidentius ſcripſi, quàm nunc, & ſi longiſſime ſenior, audeo confirmare, veritus ne quis dicat eſſe me de numero contentiorum in quodam monito ᵃ alibi a me ipſo ſcripto, nempè in orationis, & alia quauis Deo inſeruiendi materia, omnes ſibi ipſis videri ſcire, & velle alios docere, & paucos quod ſciunt operari, cùm ea quæ ſcripto docui, opere non præſtiterim; Ideoq; oporteat me dicere, quod licet quadantenus verum ſit illud cuiuſdam pii ibidem à

ᵃ [illegible]

 me

1 me ipſo citatum, ſcilicet in materia uirtutum tantum quiſque nouit, quantum facit, & non plus; non tamen omninò, & iuxta rigorem uerborum eſſe accipiendum: & ideò poſſe me aliqua, quæ non feci, in hac, & alia uirtutū materia ſcire; & ea alios, qui plura fecerunt, humili, & pia mente docere; quod Deo annuente facere conabor.[a]

PRIMVM ergo preludium ſit, orationem de qua S. Cyprianus hic agit, eſſe actum cum primis omnium, qui Deo grati ſunt, eminentem, & ſublimem, iuxta illud abbatis Iſaac;[b] Sicut ad orationis perfectionem omnium tendit ſtructura uirtutum, ita, niſi huius culmine omnia fuerint colligata, atque compacta, nullo modo firma poterunt, uel ſtabilia perdurare. hæc ille. Nam & cum primis omnium, quæ offerimus Deo eſt id, quod oſeas appellat,[c] uitulos labiorum, ideſt uocalem orationem, quodque Paulus uocat[d] hoſtiam labiorum, ut ſignificat concilium viennenſe,[e] & ut quidam pius aiebat,[f] omnis Dei cultus oratione conſtat, aut perficitur; & ideò tantoperè nobis à tota ecclesia Chriſtiana commendatur, & ut ei noctes, & dies inſiſtamus, adhortatur, admonens illud ipſiuſmet Saluatoris,[g] Oportet ſemper orare, & nunquam deficere: & Illud Pauli,[h] ſine intermiſſione orate, cui alludit illud Hieronymi[i] Nunquam de manu tua pſalteriū cadat, & illud eiuſdem[k]
4 Oret in eccleſia ſacerdos indeſinenter, Quæ infra temperabuntur, & declarabuntur, ea uero potiſſimum ratione hoc primū præludium confirmatur quòd iuxta Tho. in hoc ab omnibus receptum,[m] Oratio eſt actus uirtu-
2 tis illius, quę maxima eſt omnium moralium,[n] quam latini Religionem, & Grçci latriam appellant, quæq; nos impellit & iuuat, ad Deum debitè honorandum, etiam ſecundum Ciceronem.[o]

Secundum præludium, Orationem eſſe rem admodū nobis neceſſariā: Ei enim, qui uinctus eſt, aut adeò gra-
3 uis, ut nequeat ire quo ſibi eſt neceſſe, neceſſarius eſt nūcius, uel procurator, ut docet Vlpian.[p] At no. qui ſu

b In collat. patr. coll. 9. cap. 2.

c Oſee. 14.

d Hebræ. 13.

e In Clem. 1. de Celebrat. Miſſ. adi. nota glo. inuer fructuum labiorum.

f Guilliel. in princ. Rhetor. diuinæ, & Gabriel. in Can. miſſæ lect. 41. col. 2.

g Luc. c. 18.

h Ad Theſſa. 5.

i In c. nunquā de conſecrat. diſt. 5.

k In c. ſi quis uult. 96. diſt.

l In c. 1. n. 6.

m 2. ſec. q. 83. ar. 1.

n Tho. 2. ſec. q. 81. ar. 6.

o 2. Rhetor.

p In l. 1. ff. de procurat. facit c. Cum dilecti de dolo & contum. c. Cum paraui de appellat.

mus graues, & corpore uincti, nequimus adire Deum, & poſtulare ab eo quod nobis neceſſarium eſt, niſi per orationem: per eam autem ſic. Quia eſt tanti animi, & uirtutis, ut aſcendens colles, tranſiliens ualles, flumina uadens, et omnia impedimenta findens, in coſpectum

q c. 35. Dei intrare audeat, iuxta illud ſapientis; [q] Oratio humiliantis ſe nubes penetrabit, & donec propinquet, non conſolabitur, et non diſcedet, donec altiſſimus aſpiciat, & iuxta illud Dauidis [r] aſſuetiſſimi hunc nunciũ

r Pſal. 17. ad eum mittere, Intret in coſpectu tuo oratio mea, ſuper quo dixit magnus ille Patriarcha noſter Auguſtinus

ſ ſuper eodem pſal. 87 [ſ] Mira uirtus orationis, quæ illuc intrat ad Deum, quo caro peruenire nequit. Cui alluſit Aquinas, [t] aſſerens ora

t 2. ſec. q. 83. ad 3. tionem eſſe quendam interpretem, proxenetam, et uctredarium orantis ad oratum. Quibus acceſſit noſter ille

u in c. Tres ſūt de Poenit diſt. 1 magnus Archidiaconus, [u] qui per pulchras authorum ſententias probat, quod oratio per uarias eius uires ad Dominũ appropinquat, penetrat, Flagitat et impetrat.

x In 3. p. alphab. 47. initi. ſermonis habiti in concil. Acceſſit itē doctiſſimus ille Gerſon, dicēs orationē eſſe quendã nuncium nobis à Deo datũ, ut nos in hac peregrinatione comitetur, et noſtras ei miſerias renũciet, opemq; petat. Nuncium, inquã, duabus alis, ſpei, et fidei alatũ, et animo charitatis armatum, paratumque ad ſuo quã citiſſimè officio fungendum. quo factum eſt, ut hic et Dominus Noſter nullã formã edendi, bibendi, ueſtiendi, et calceãdi prȩſtituerit, formam tamen orandi egregiã et omnibus numeris perfectã inſtituit. Quippè qui nouerat quanto interuallo orationis neceſſitas, et utilitas, illorũ neceſſitatē, et utilitatē (etiam ſi et illa magna ſit) excellat, Idem quoque Dominus licet prohibeat nos ſollicitos eſſe, quid comedamus, bibamus, & ueſtiamus, nõ tamē uetuit, imò grauiter adhortatus fuit, ut ad orãdum ſimus ſoliciti; tametſi pleriq; noſtrũ (quæ humana fragilitas eſt) minus de hoc, quam de illis ſolliciti ſimus.

a c. 11. Tertiũ prȩludiũ, orationē, ut prȩdictũ eſt, eſſe magnæ uirtutis, magnarũq; uiriũ, quod ſignificauit ipſemet Chriſtus, per illã Euãgelii Lucæ parabolã [a] cuiuſdã, qui media 5

noctæ

noćte poſtquã cubuit, importuno amici rogatu uolens›
nolens ſurrexit è lećto, & tradidit tres panes, quo alium
amicum de via venientem commodo exciperet hoſpi-
tio. Per illam item parabolam[b] de Iudice, qui licet nec
Deum, nec homines reuereretur, prece tamen cuiuſdã
uiduæ obnixa, ius ei reddere coaćtus fuit: & quia oratio
fiduciam præſtat conſequendi, quicquid petierimus à
Deo, iuxta multa Euãgelii promiſſa, p̄ſertim illud:[c] quod-
cunq; petieritis patrem in nomine meo, dabo uobis, & ſi
quid petieritis in nomine meo, dabo uobis. Hæc Deum
quadantenùs cogit, ut illa Chananeę[d] eundem uincit, &
6 ſuperat, iuxta illud Hieronimi:[e] Deus ipſe, qui nullius in-
tra ſe ſuperari uiribus poteſt, publicani precibus uinci-
tur. Per hanc populus Iſraeliticus orãte Moyſe uicit, ſi-
cut & eo orationem remittente uincebatur.[f] Theodoſii
oratio fuit in cauſa, ut tela in eum iaćta in iaciẽtes retor-
querentur.[g] Hæc pręſtat ſterilibus liberos, ſalutem ęgro-
tis, mortuis uitam, & iamiam damnandis paradiſum.
Huic fidendum potius, quam alii cuiuis humano inuen
to, iuxta illud cocilii Lugdunen.[h] memorabile fidelibus,
Non eſt tam de ſolicita, quantumcunq; inuentione fiden
dum, quã de inſtantia orationis humilis, & deuotæ, ſperã-
dum; Quod tamen multi (proh dolor) parum curamus.
De hoc eſt illud S. Bernardi[i] elogium, ex duobus unum
indubitanter ſperare debemus: Aut dabit nobis quod pę
timus, aut quod nouit eſſe utilius.

7 Quàrtum, Conuenire quidem, ut ſciamus, quid ſit o-
ratio, ne carpamur, ut in ſimili carpit glo. illa celebris.[k]
De notorio loquimur, & quid ſit notorium ignoramus,
non eſſe tamen eam diffinitu facilem. Tum quia diſ-
finientium uarietate res adeo confuſa eſt, & obſcurata,
ut oporteat oculos diligenter aperire, quò inueniatur ue
ritas; quoq; illa omnes concilientur; Tum quia quidam
linguæ latinæ callentiſſimus, ait, orare quidem omni-
bus latinis eſſe pro rogare, orationem autem pro roga-
tu minime, niſi Chriſtianis, quamùis ſtylus curiæ Ro-

b Math. 6.
c Ioan. 14. facit eiusdẽ 15. & 16. Math. 7. & 18. Marc. 11. Luc 11. & 18. 1. Ioh. 5. & c. fin. 20. diſt.
d Mat. 15.
e In c. Importuna de Pœnit. diſt. 1.
f exod. 17. & c. fin. 36. diſt.
g Gl. ſingul. in Clem. 1 de reliq. & uener. ſancto ſub fin.
h In. c. Vbi periculum §. Quia uero de elećt. lib. 6.
i In lib. Meditationũ.
k In c Manifeſta. 2. q. 1

manæ; (cui ſatis conſonat uulgaris ſermo Italus, Hiſpanus, & Gallus) oratorem pro rogatore paſſim accipiat: Tum quia ſunt, quibus oratio uideatur eſſe actus intellectus, et quibus uideatur eſſe actus uoluntatis, & quibus uideatur eſſe utriusque, ut facile colligas ex uariis eius deſcriptionibus, quas refert Alexander ille Halen. doctor, irrefragabilis [l] & poſt eum Doctor Angelicus [m] Guilielmus, [n] Gabriel [o] et alii Theologi alibi, & Gloſ. [p] Hoſtien [q] et alii canonum periti alibi. Tum quia uerbum (oratio) aliter a Grammatico, aliter a logico, aliter à Rhetore, aliter à Theologo, iuriſque peritis accipitur, ut de ſe patet, et pulchrè declaratur à magno Abulenſe epiſcopo [r].

8 Quintum præludium, quòd mea ſententia dicere oportet ad conciliandum omnes diuerſa docentes, uerba illa (orare, et oratio) tripliciter accipi, in ſacris litteris, ſacriſque canonibus, & legibus, nempe generaliſſime, generaliter, & ſpecialiter, Oratio enim generaliſſimè ſumpta comprehendit omnem bonam actionem; ut ſingulariter docuit Richar: [s] qua in ſignificatione uidetur aſſumi in illo Lucæ. [t] Oportet ſemper orare, & nunquam deficere; ita ut ſignificet, oportet ſemper bene agere, & nunquam malè. Gloſſa enim eius ordinaria ſic habet. Homo nunquam deſinit orare, niſi quando deſinit eſſe iuſtus, et addit; Semper orat, qui ſemper agit bona. Oratio uerò generaliter tantum ſumpta ſignificat omnem actum contemplandi, meditandi, & laudandi Deum, aut ſuos ſanctos, aut alia ſua, quatenus ſua ſunt: gratiarum item actiones & petitiones, quæ ipſi fiunt, iuxta illud Matthei [u]: Vigilate, & orate, et ne intretis in tentationem, In quo illud uerbum (orate) non ſolum ſignificat petere, uel rogare, ſed etiam meditari, contemplari Deum, & ad eum pertinentia. Iuxta item illud; [x] Aſcendit in montem ſolus orare; In quo illud uerbum (orare) ſignificat, in Deo, & eius gloria maiori cum libertate meditari, 9

&con-

l In q. par. q. 83 in 2. ſec. q. 83 ar. 1. et latius in 4. diſt. 15. q. 4. ar. 1.
n In prin. Rhet. diuin.
o In canone Miſſe lect. 61
p Glo. mag. cle. 1. de reliq et uener. ſ.
q In ſumma de poenit. & remiſſ. § Quis ſit effectus uerſ. eſt autem.
r Mat h. 6. q. 24.
s In 4. diſt. 15. ar. 4. q. 1. in uer. finalibus.
t c. 18.
u c. 26.
x Math. 14.

& contemplari, ut ſingulariter exponit Innoc. III.[y] Palam eſt enim Dominum non aſcendiſſe in montem, & ſeceſſiſſe à turbis, ad petendum tantum aliquid, ſed etiam ad ea, quę prędicta ſunt, facienda. Probatur idem, et fortius per illud[z] Phariſæus hæc orabat: qui tamen nil in eis petebat, ſolum enim gratias agebat ob quædam ſibi collata beneficia, quæ narrabat; Hoc modo etiam accipitur, cum dicitur, Ille, aut ille tantò tempore manſit orando. Hoc etiam modo uidetur ſumi in illo Pauli[a] Obſecro primum fieri obſecrationes, orationes, poſtulationes, gratiarum actiones: ſecundum enim ſententiam Tho. ſuper eo[b] & richar. uerbum illud (orationes) ſignificat acceſſionem ad Deum, per cogitatum & affectum, ſic etiam ſumpſit Damaſcenus, cum dixit[c] orationem eſſe aſcenſum mentis in Deum. Oratio autem ſpecialiter ſumpta, eſt petitio Deo facta, ſecundum pleroſque omnes.[d] Poſteaquam hæc ſcripſimus, inueni San. Bonauenturam,[e] et S. Anton.[f] qui eum non citat, hos tres ſignificatus notaſſe; quamuis non probent eos, ut ſuprà ſunt probati. Secundum quorum nullum uiſum fuit aliquando mihi hanc dictionem in hoc capitulo ſumi. Non quidem iuxta primum, quia non eſt ei locus in omni actione bona: Non iuxta ſecundum, quia non eſt etiam ei locus in omni actu contemplandi, & meditandi de Deo, ut infra tangetur, Non iuxta tertium, quia locus eſt ei in pronunciatione omnium pſalmorum, & Canticorum, in quorum aliquot nihil petitur, ſed tantum laudatur Deus, & gratiæ ipſi aguntur; Laudē autem aliam eſſe ab oratione, non ſolùm apertè patet, ſed etiam efficaciter probatur per diffinitionem laudis, quam infrà tangemus.[g] & late alibi[h] probamus. Nunc autem rem altius perpendenti uidetur prædictum uerbum (oratio) tertio præfato modo in hoc capitulo ſumi. Tum quia principaliter agit de orationibus ab eccleſia ordinatis, in quarum aliquibus, & ſi ſolæ lau-

y In c. Niſi cel. 4. uer. Ne putes de Renunc.
z Luc. 18.
a 1. ad Timoth. 2.
b c. 2. in 1. ecd. et 2. 2. q. 83. ar. fin. ad ſecundum.
c lib. 3. c. 24. quem inter alios etiam richar. in 4. diſt. 15. art. 1. refert.
d In locis prædictis
e in d. q. 15.
f 4. par. tit. 5. §. 1.
g cap. 4. nu. 5.
h In cap. inter uerba. 11. q. 3. pag. 60. num. 149. et in c. cum miniſter. 23. q. 5. n. 17.

laudes, uel ſolę gratiarum actiones Deo fiant, in princi-
pio tamē, medio, uel fine, ſemper aliquid ab eo petimus,
ut palam ex eis conſtat, & rectè annotauit Card. Caiet.[i]
Tum quia laudes & gratiarum actiones ſunt præambula
quædam media, & pręparamenta, quò petitiones noſtras
attentiores, feruentiores, & efficatiores reddamus, & cō-
ſequenter ſunt partes earum proëmiales confirmato-
riæ, aut confutatoriæ.

Sextum, quòd oratio pręfato tertio modo ſumpta (ut 11
communiter in ſacris litteris, ſacriſq; canonibus, & legi
bus ſumitur, & ut eam ſumpſit glorioſus ille Cyprianus
Martyr, & doctor egregius in hoc capitulo) diffiniri po-
teſt eſſe petitio Deo apertè, uel opertè facta, Dixí (pe-
titio) pro genere, quod omnis bona diffinitio requirit,
ut poſt Ariſtot.[k] Vlpan.[l] Bart.[m] & alios diximus alibi[n] Nā 12
uerbum, (petitio) genus, ſiue generalior eſt, quàm uer
bum (oratio) præfato tertio modo accepta: cum omnis
oratio ſit petitio, & non contrà, omnis petitio ſit oratio
ſpecialiter ſumpta. Petitio enim, quæ Regi, uel alii ho-
mini uiuo fit de re præſertim, quam ipſe naturali ui prę-
ſtare poteſt, nullatenus eſt oratio; eſt tamen petitio. Di-
xi (Deo) pro differentia, qua differt ab aliis petitionibus,
quæ aliis fiunt, quarum nulla, etiam ſi fiat Papæ, dicitur
oratio, ut ſpeciatim pręfatus Gulielmus[o] annotauit. Di-
xi (apertè uel opertè facta) Tū quia nonnunquā fit expre
è, & nonnunquā tacitè, ut à ſororibus Lazari petita fuit
ſanitas eius, per illa uerba, Domine, Ecce quem amas,
infirmatur,[p] Vt enim Auguſt. ibi ſentit, & alibi declarat
Thom.[q] tacitè petierunt eius ſanitatem, licèt nil de ea ex
preſſiſſent, Tum quia licèt petitio, quam Angelis, & San
ctis Dei porrigimus, apertè tantum fiat illis, opertè ta-
men fit Deo, quatenus porrigitur eis tanquam interceſ-
ſoribus id quod petitur, ab eo impetraturis, & ita cum ef
fectus eiuſmodi petitionis ſperetur ab eo, potius fit ei
quam ipſis, ut potior eſt medio finis.[r]

Ex quibus infero aliqua corollaria, quibus ea fiant lu- 13
culen-

i In ſumma uerb. Horarum uerſ. Quoad. 3.
k 1. Topic. c. 7
l In l. 1. ff. de Teſtam.
m In dicta. l. 1. & in l. 1. ff. de acquir. poſſeſſ.
n In Rubr. de Probat. & de Præben.
o In Rhero. diui. col. 3.
p Ioan. 11.
q 2. ſec. q. 83. ar. 17.
r L. & ſi non ſint. §. Perueniamus ff. de aur. & arg. leg. & arg. c. Prodeſt. 22. q. 5.

culentiora, & authorum circa illa elogia concilientur. Primum, uerum eſſe illud Auguſt.[s] Oratio quędam petitio eſt; & quòd S. Tho. de hoc perſpicacius aliis in 4. lib. Sent. loquutus eſt.[t] II. Orationem eſſe actū intellectus, non uoluntatis, ut profundè probat Tho.[u] eo neruoſo argumento, quod ratio eſt pars intellectus,[x] & petere, rogare, & impetrare, & ordinare, & loqui pertinent ad ipſam rationem; & conſtat ex præfatis orationem eſſe petitionem, rogatum, & locutionem quandam mentalē, aut uerbalem, ut et poſt Tho. declarauit Gabriel.[y] III. De-
14 ſiderium petendi, impetrandiue aliquid à Deo, non eſſe orationem; ut idem Tho. ubi ſupra receptus ab omnibus aſtruxit, & palam fit ex eo, quòd deſiderium eſt actus uoluntatis, & oratio intellectus.[z] ut prædictum eſt. & ex eo, quòd longè aliud eſt, deſiderare, & aliud petere. Multa enim cupimus, ut faciant alii, quæ nolumus, uel non audemus, uel turpe ducimus petere, ut rectè annotauit prædictus Epiſcopus Pariſienſis.[a] IIII. Quod illud gloſſę ordinariæ.[b] Oratio eſt deſiderium boni, ſaluandum eſt per figuram Methonymiam, qua pro effectu ponitur cauſa, quia deſiderium boni non eſt oratio, ſed cauſa eius. Qua eadem figura dixit Auguſt. orationē eſſe purum affectū
15 in Deum directum: Non enim uir eruditiſſimus uoluit dicere, ipſum purum affectum eſſe propriè orationem, cum palàm ſit illum eſſe actum uirtutis, ſpei, uel charitatis; orationem autem uirtutis Religionis; ſed uoluit dicere, actum dirigendum, & ordinandi illum purum affectum in Deum eſſe orationem accipiendo per Metonymiam, actum materialem directum, pro actu illum dirigente, ut Tho. ubi ſupra declarat.[c] V. Illud Anſelmi re-
16 latum à Thoma ubi ſupra (Oratio eſt aſcenſus mentis in Deum) non eſſe intelligendum de oratione ſpecialiter, ſiue tertio modo accepta, ſed de oratione generaliter, ſecundo modo ſumpta. VI. Per eandem quoq; figuram Methonymiam, ſaluari debere illud Hugonis de S. Victore (Oratio eſt deuotio quædam ex compunctione procedens)

[s] In libr. de uerb. Dom.
[t] Diſt.15.q.4.
[u] 2. ſec. q. 83. ar.1.
[x] Tho. 1. par. q.79. ar.5. & dilucidè tradimus in manual. Cō feſſ. prælud. 3.n.2.&
[y] In canon. Miſſæ lect. 61.col.1.
[z] Tho d.q.83 ar.1.
[a] Guiliel. ubi ſupra.
[b] 1. ad Theſſalon.5.
[c] In d. diſt.15. q.4.ar.1.q.1

dens) declarando noluiſſe dicere, ipſam deuotionem eſſe orationem, ſed ſignificare, quod deuotio, qua quis ſe deuouet Deo, ſperans opem ab eo, continet quandam petitionem tacitam illius, quam ſperat, opis, & adiutorii, quę eſt quædam operta petitio, & conſequenter oratio, et ita poſuiſſe cauſam pro effectu, per Methonimiam: Licet enim deuotio & oratio, ambæ ſint actus uirtutis Religionis, longe tamen altera ab altera differt, quod facilè colligas ex Tho. qui duas de illis diuerſas quæſtiones proponit, & multis articulis ornat.[d] V I I. 17
Quod illa diffinitio Neotericorum,[e] nempè (oratio eſt erectio mentis in Deum, cum ſtudio quippiam ab eo impetrandi) non eſt ſatis perpenſa. Tum quia non conuenit orationi purè uocali, quod etiam ipſemet fatetur, Et per contenta in preſenti præludio conſtat orationem uocalem eſſe ueram orationem. Tum quia ſubſtantia orationis non eſt ipſa erectio mentis in Deum, ſed petitio, quam mens ita erecta facit per præfata
V I I I. Quòd non eſt etiam ſatis ampla illa diffinitio Damaſceni. Oratio eſt eſt petitio decentium á Domino. 18
Non enim amplectitur petitionem indecentium, & malorum Deo factam; quam tamen eſſe orationem conuincit Aquinas,[f] cuius non uidetur meminiſſe eius Commentator alibi[g] negans abſolutè ullam petitionem contrarie inordinatam eſſe orationem. I X, quòd non abs 19
re ut ſuprà dictum eſt, oratio dicitur eſſe actus uirtutis, quam Græci λατρίαν, Latini uocant Religionem, quæ inclinat et iuuat ad ſuſpiciendum, et uenerandum Deum, Opt. Max. uti principium, & fontem ultimum, & portum, in quem tendimus, et in quo requiem ſperamus, ut colligitur ex Tho. communiter recepto.[h] Per orationem enim petentes egeſtati noſtræ opem, & ſuppetias, honoramus eum, qua parte nos ſubiicimus ei, agnoſcendo eum totius noſtri boni fontem, & authorem, ut ex eodem Tho. colligitur[i] & graphice inſinuauit S. ille 20
Seuerinus[k] illo carmine.

[d] 2.2. q. 83. ubi de oratione, et q. 82. ubi de deuotione cuius diffinitionem et tres caſus unde oritur ponuntur infra. cap. 20. et notem. 16.

[e] In lib de modo orandi.

[f] In 4. diſt. 15. q. 4. ar. 1. quæſt. 1.

[g] 2.2. q. 83. ar. 4.

[h] In dicta 2. q. 83. ar. 4.

[i] ubi ſupra.

[k] Metro. 9. lib. 3. de conſola.

Tu

Tu requies æterna piis, te cernere finis;
Principium, uector, dux, ſemita, terminus idem.

tione philoſ.p.

ut qui alto corde, nouerat eum eſſe α. et ω. principium
21 & finem.[l] X Quòd Deus ſolus ſit orandus, ad effe-
ctum ut det, aut efficiat id quod oratur: Tum quia ora
tio, ut prędicitur, & probat Tho. recept.[m] eſt actus la-
triæ, & religionis, quæ ſoli Deo debetur, iuxta illud; De-
um tuum adorabis, & ſoli Deo ſeruies. Tum quia
principaliter, ſola gratia gratum faciens, et beatitudo
ſunt petendę, quas ſolus Deus præſtat iuxta illud[n] Gra
tiam, et gloriam dabit Dominus. Quamuis ad effe-
ctum, ut oratus intercedat ad Deum, et impetret ab
eo quod oratur, etiam Angeli, et ſancti utiliter oran-
tur, iuxta illud[o] Voca ſi eſt, qui tibi reſpondeat, et ad
aliquem ſanctorum conuertere. Quæ omnia confirmat
uſus ille iam inde ab Apoſtolis receptiſſimus eccleſiæ
orantis ad Deum, per (Miſerere nobis) ad Angelos au-
tem & ſanctos per (ora) uel (intercede pro nobis) et
grauiſſime definiuit ſacroſanctum concilium Tridenti
num[p] in hæc uerba. Epiſcopi, et quibus eſt munus do
cendi, fideles diligenter inſtruant, docentes eos, ſan-
ctos una cum Chriſto regnantes, orationes ſuas pro
hominibus Deo offerre, bonum atque utile eſſe ſup-
pliciter eos inuocare, et ob beneficia impetranda à Deo
per filium eius Ieſum Chriſtum .D. N. qui ſolus noſter
Redemptor, et Saluator eſt, ad eorum orationes,
opem, auxiliumque confugere. Illos uerò, qui ne-
gant ſanctos æterna fœlicitate in cœlo fruentes inuo-
candos eſſe, aut qui aſſerunt uel illos pro hominibus
non orare, uel eorum, ut pro nobis etiam ſingulis orent
inuocationem eſſe idololatriam, uel pugnare cum uer-
bo Dei, aduerſarique honori unius mediatoris Dei
et hominum Ieſu Chriſti, uel ſtultum eſſe in cælo regnā
tibus, uoce, uel mente ſupplicare, impie ſentire. hæc
ibi. Ex quibus colligas primum ſanctos pro nobis orare.

l Apocalyp.c.1
m 2.2.q.83.ar.3
n Pſal.84.
o Iob.5.
p seſſ.25.in decret.de inuocat.ſanctor.

2.

2. Nos utiliter eos inuocare in noſtros ad Deum interceſſores. 3. Sanctè nos ad eorum opem confugere. 4. nil per hoc dignitati Chriſti detrahi. 5. Hæreticum eſſe contrarium aſſerere. •XI. Quòd nec exiſtens in purgatorio, neq. uiui quamlibet ſancti ſunt orandi ſecundum Thom.[q] & Richar. quia ut ille ait, per orationem principaliter petitur beatitudo, quam illi nondum habent, & non debet peti ab aliquo id, quo ipſe caret, Quæ ratio licet nō omninò cōcludat, quia multa petimus à multis, quę ipſi non habent, non quidē ut ea ipſi præſtent, ſed ut ab aliis impetrent; concluſio tamen tenenda eſt; Quia licèt exiſtentes in purgatorio ſint maiores nobis, qua parte de ſua beatitudine ſunt certi, ſunt tamen minores, qua parte ſunt in ſtatu poenali, & non in ſtatu orandi pro aliis, ſed ut oretur pro illis, & quia noſtras orationes minimè cognoſcunt. A uiuis autem petimus non orando, ſed uerbo, uel ſcripto, & rogando, ut pro nobis orent, iuxta Tho.[r] & Abulenſem.[ſ] communiter receptos. • Ratio autem, cur rogatiò ad ſanctos mortuos dicatur oratio, nō autem facta ad ſanctos uiuos, non eſt redditu facilis; Tū quia illa Thomę, quòd illi ſunt beati, hi autem minimè, non uidetur efficax, eo quòd ante Chriſtum paſſum poterant orari exiſtentes in limbo patrum, qui nondum erāt beati per prędictum illud Iob.[t] Tum quia nec illa, quod illi ſint in patria, hi uerò in uia, ſatisfacit, quia patres qui erant in limbo, non erant in patria: Tum quia qua ratione rogatio ad ſanctum ut oret Deum pro beatitudine rogantis, uidetur eſſe facta Deo, ſaltem tacitè & opertè: eadem rogatio facta uiuo iuſto pro beatitudine, uidetur tacitè facta Deo; niſi hoc ideò negemus, quòd uiuus nō eſt certus de ſua beatitudine, mortuus autem ſic; etiam ſi eſſet in patrum Lymbo, qui per reuelationē ſpecialem propter eorum magnam ſanctitatem ſibi factam poterant orationes uiuentiū ad ſe actas noſſe. Nec obſtat, quòd etiam, qui purgantur, ſunt certi de ſua beatitudine, quia ſunt in ſtatu pœnali, & extra ſtatum merendi,

& impe-

[q] 2. ſec. q. 83. ar. 4. ad 1. & ar. 11. ad 3. & in 4. diſt. 15. q. 4. ar. 5. q. 2.

[r] ubi ſupra.

[ſ] Math. 6. q. 26. & 21.

[t] Iob. 1.

et impetrandi, ut prædictum eſt.* XII. Quod ſoli Angeli
et homines poſſunt orare, Tum quia nec inanima, nec
23 bruta rationis expertia, poſſunt agere actum rationis,
qualem ſuprà diximus eſſe orationem; Tum quia nulla
illarum (quæ ſunt immenſæ, coęquales, et æternæ) ſum-
mę Trinitatis perſonarum poteſt adire ſuperiorẽ, quod [t]
oratio requirit, ſecundum omnes. Non obeſt, quod Psal. 146.
Regius pſaltes per illud, [t] Pullis coruorum inuocan-
tibus cũ, ſignificet pullos coruorum orare Deum: quia [u] In d.q. 83. ar
ut ait Tho.[u] non dicuntur inuocare, quia orant, ſed quia 10.
naturaliter cupiunt bonitatem diuinam modo ſibi apto [x] Caiet. in eo-
participare, et participant, aut ſecundum alios, [x] roris dem pſal. 146
alimenta ſuſcipiendo. Non item obſtat, quòd Chriſtus
uerus Deus, et uera ſecunda perſona Trinitatis orabat, [y]
et orat[y], quia ipſe erat, et eſt uerus θεάνθρωπος Deus & 1. Ioan. 2. [z]
homo, et in quantum homo orat, et orabat, non in quã 3. par. q. 21. ar [a]
24 tum Deus, ut poſt alios declarat Tho.[z] qui alibi[a] ait, Id- 1.
cò non dicere nos illi tanquam homini, (*ora pro nobis*) In 4. diſt. 15 q. 4. ar. 6. q. 2.
ſed tanquam Deo, (*miſerere nobis*) ut Neſtorii, et Arrii er
rorem uitemus, quamuis abſque ullo errore poſſe- [b]
mus eum orare; ut in quantum homo pro nobis ora- Matth. 6.
ret. De cacodęmone autem dicit Abulenſis, [b] nunquam [c] In 4. diſt. 15 q.
quidem illum orare, ſed poſſe. Cuius argumenta con- 4. ar. 5. q. 2. ... ad 3.
25 cludunt quidem, eum nunquam bene orare, nec poſſe [d] In dialog.
id bene facere, ſed non quod non male oret, neque [e]
quod id facere nequeat: Et de exiſtente in purgatorio, 2. ſec. q. 83.
ait, nunquam orare, quia eius oratio non poteſt eſſe ar. 4. ad 3. et ar. 11. ad 3. et
meritoria, neque ſatisfactoria, quia eſt, ut diximus, ex- in 4. diſt. 15. q. 4. ar. 5. q. 2
tra ſtatũ merẽdi, imò et ſatisfaciẽdi, niſi eo modo ſibi iã
determinato, et poenã ſibi decretã patiẽdo, et S. Tho.
quę ille nõ refert, ait,[c] quòd miracula quæ Deus ꝑ S. Paſ
26 chaſium, exiſtẽtẽ in purgatorio fecit, ut colligitur ex D.
Gregorio,[d] nõ fecit ſua oratione, ſed orãtiũ fide. Pro do- [f]
ctrina tamẽ Abulẽſis, de exiſtẽtibus in purgatorio, quod 2. part. ti. 2. 5.
nõ orent, eſt cõmunis opinio à Diuo Tho.[e] S. Antonin.[f] c. 8. § 2. ſub fin
et aliis[g] cõmuniter recepta. XIII. Nos nõ debere orare, [g] Syluest. in uer
neque opera bona facere pro animabus in purgatorio bo. oratio q. 2. et 3. et Caiet. in d. ar. 11.
exiſten-

exiſtentibus, eo fine, ut ipſæ, quamdiu ſunt in eo, orēt
pro nobis, ſed ſic eo, ut ab eo liberatæ, et in ſupremi il
lius cęleſtis ſolii throno locatę, id faciant. Quamuis uir.
quidam, ac doctor Illus. et præcipuæ apud me obſer- 27
uantię, ac non minus pius, quam doctus, uti ex eius
operibus et uita liquet, contrarium huic corollario ſen
tiat in quodam opere [h] paſtoribus utiliſſimo, Hiſpano
idiomate nuper ab eo compoſito, nullum in id textum,
rationē, uel auctorē, licet reperiatur, allegando. XIIII. 28
Quod triplex eſt oratio,[i] mētaliſtantū, uerbalis & ſcripta
tātum, & mixta: Si quidē quādoque oramus ſola mente,
nulla exprimendo uerba, aliquando ſolis uerbis, nil a-
nimo concipiendo, neque quid dicamus cogitando,
nōnunquam utroque modo exprimendo, uel ſcriben-
do cogitata, et in id quod dicimus, uel ſcribimus, men-
tis aciem intendendo. XV. Sequitur, quod orationum 29
alia eſt bona, alia mala, Quędam enim oratio eſt pecca
tum, iuxta illud Pſalmographi:[k] oratio eius fiat in pec-
catum; Quod neruoſa ratione comprobat B. Thom.[l] et
facit illud Malachię,[m] per S. Hieronymum et Gregori-
um[n] citatum: Maledi[illegible]edictionibus ueſtris: Vnde
ſubinfertur, dictum illud Abulenſis:[o] Dœmones et ſi poſ
ſint, nunq̄ orāt, intelligendum eſſe ut ſuprà dictum fuit.
XVI. Id quod aiunt Caſſiod. et Archid.[p] puta petitionem
eius, qui poſtulat à Deo indecentia, non eſſe orationē;
quinpotius eſſe ſecundum alios[q] execrationem, non
eſſe uerum, aut ſaltem intelligi debere, ſumendo uer-
bum (*Oratio*) ſtrictè pro ſola bona oratione. XVII. Ora- 30
tionum aliam eſſe publicam, aut communem, aliam
priuatam, uel ſingularem: Publica eſt, quæ fit nomine
eccleſiæ, per illius miniſtros pro populo, iuxta gloſſ re-
cept.[r] et predictum S. Tho.[ſ] Cui ſuffragans ex hoc in-
fert Caieta. orationem publicam neceſſario debere eſſe
uocalem; Priuata, propria, et particularis eſt, quam quis
nomine ſuo, aut alieno, non tamen uti miniſter Ec-
cleſię, facit. XVIII. Quod quatuor illæ partes in quas 31
B.Pau-

h Io. Bernar. à Luco in lib. Auiſo de Curas. c. 35. pag. 5.
i Bonauent. in 4. diſt. 45.
k Pſal. 108.
l In 4. diſt. 15. q. 4. art. 1. q. 2. et. ar. 7. et 2. ſec. q. 83. ar. 15.
m cap. 2.
n c. maledicam etc. multi ſub finem 1. q. 1.
o Matth. 6. q. 27.
p In c. presbyteros 95. diſt.
q Caiet. 2. ſec. q. 83. ar. 4.
r Glo. magna Clem. 1. de reliq.
ſ In d. q. 83 ar. 2

B. Paulus [t] diuidit orationem, puta, obſecratio, oratio, poſtulatio, et gratiarum actio, non ſunt partes ſubiectiuæ, ſiue ſpecies eius, tanquam generis, neque enim unaquæque earum per ſe ſumpta eſt petitio, et per cōſequens, neque oratio, prout hic ſumitur; ſed ſunt partes integrales orationis. Hac ſiquidem ſcriptura à Caſſiano, [u] et uariis priſcis, et neotericis diuerſimodè declarata. [x] S. Paulus nos docuit, quatuor pręcipuas partes, ex quibus oratio conſtat, iuxta B. Tho. [y] ſi ſatis perpendatur, dum ait, Ad orationem tria requiri: quorum ſecundum diuidit in duo. Primum, quòd homo accedat ad Deum; id eſt defigat oculos mentis in eum, quod ſignificat B. Paulus uerbo (*orationes*) II. ratio impetrandi, quę ex parte Dei, eſt eius ſanctitas ſignificata uerbo (*obſecrationes.*) et ex parte noſtra, recognitio beneficiorum receptorum, inſinuata uerbo (*Gratiarum actiones*) III. Petitio aperta, uel operta, ſignificata uerbo (*poſtulationes*) Pro quarum exemplo proponit idem Tho. illam ſummæ Trinitatis, omnibus numeris abſolutam orationem, ſiue collectam. Omnipotens ſempiterne Deus, qui dediſti

32 nobis famulis tuis, in confeſſione uerę fidei ęternæ Trinitatis gloriam agnoſcere, et in potentia Maieſtatis adorare unitatem, quæſumus, ut eiuſdem fidei firmitate, ab omnibus ſemper muniamur aduerſis: Per D. N. Ieſum Chriſtum &c. In hac enim oratione primum approximamus Deo, cogitationem noſtram in eum iaciendo, eiq; dicendo. Omnipotens ſempiterne Deus &c. II. Commemoramus cauſam impetrandi poſtulata ex parte noſtra, agendo ei gratias beneficiorum receptorum, dicendo, Qui dediſti etc. III. Obſecramus eum dicendo; quæſumus, ut eiuſdem. etc. IIII. Adducimus cauſam obtinendi poſtulata, ex parte diuina, dicendo Per Dominum. etc.

33 XIX. ex proximè dictis poſſe quem colligere praxim in orando Deum à nobis ſeruandam: In primis quidem, ut oculos in eum coniiciamus, contemplando ſuam potentiam, ſapientiam, bonitatem, et miſericordiam infinitam

[t] 2. ad Timoth. cap. 2.

[u] In colla. patr. coll. 9. c. 11 & 14. ſeq.

[x] Super illo. Pauli. 2. ad Timoth c. 1.

[y] 2. Se. q. 83 ar. 17

infinitam,earumue aliquã, quæ magis petitioni noſtræ congruat. Deinde, ut oculis in eum defixis, gratias ei agamus pro beneficiis, quæ nobis communia cum aliis confert, puta creationis et Redemptionis, aut propriis, puta ſalutis, ſcientiæ, honoris, aliorumuè bonorum ſpiritualium, corporalium, aut fortunæ, nobis ſpecialiter præſtitis. Actisque gratiis, poſtulemus optata; et protinus ei dicamus, ut ſui amore, aut ſacratiſſimæ Incarnationis Chriſti Ieſu, aut benedictæ ſuæ matris, aut aliquorum Angelorum, uel ſanctorum id præſtet. Quod cuilibet Chriſtiano ſcitu dignum foret, et familiare eſſe p̄deceret.* Qua uero ratione ſupradicta de diffinitione, diuiſione, utilitate, neceſſitate, et eminentia orationis conciliari poſſint iis, quæ poſt me eruditiſſimus, idemque pyſſimus Frater Ludouicus à Granata omnium, qui ſua ætate in Hiſpaniis concionati ſunt, aut primus, aut certe cum primis mea ſententia cenſendus, et alii qui de oratione eruditè ſimul et piè conſcripſerunt, dicam in ii principio cap. 21. quod multis de oratione miſcellaneis refertum nunc ſumus addituri.*

Cap. II. continens textum, et ſex concluſiones.

Textus huius capituli reſtitutus	*n.*	1.
Præfatio Miſſæ inuentum antiquum, & quotuplex.	*n.*	1.
Orandum attente, et modeſte.	*n.*	2.
Orandum uoce, & corpore modeſtis & uerecunde &c.	*n.*	3.
Hebdomadarius ſic incipiens horas peccat.	*n.*	4.
Miſſæ magis quàm horis attendendum.	*n.*	5.
Oraturus Deum reputet, quanta cura Regem rogaret.	*n.*	6.
Orans corpore fracto, et incompoſito, an et quando peccat:	*n.*	7.
Actu eodem, quia nequit eſſe bonus & malus, non poteſt quis bene & male mereri:	*n.*	8,

•COLLECTVRVS notabilia;præmitto, capitulũ hoc eſſe particulam unam ſermonis ſexti, glorioſiſſimi doctoris, fortiſſimiq; martyris S. Cypriani,poſt omnes ſeptem petitiones orationis Dominicæ, ſcriptam. Deinde, contextum eius uitiatum uideri fuiſſe a librariis & excuſſoribus Decreti,qui pro(*omnis*)ſcripſerunt (*hominis*) quod me amanter admonuit,eruditiſſimus,ideq; rerum antiquarum obſeruātiſſimus, ſacræ Theoſophię doctor, Ioan. Baptiſta Cardona Illuſtri genere prognatus,cum tamen id lōgè antea, totum orbem præſertim Gallicum,admonuiſſent opera ipſa Cypriani, quæ prodierunt correcta, etiam antequam Gryphius Lugduni, anno 1537.ea excuderet.Admonuit etiam quędam,quibus confirmatur id,quod ex hoc cap.colligitur.partem ſcilicet illam Miſſæ quæ uulgò hodie,Præfatio,uocatur, non à paucis annis (ut quidam impii nouatores mentiuntur) Sed iam inde ab ętate Cypriani eodem nomine fuiſſe appellatam,& quòd illa uerba,(*Surſum corda*)& (*Habemus ad Dominum*) à tempore Apoſtolorum in uſu Eccleſię eſſe cepiſſe colligitur; Tum ex Clemente;[a] Tum ex Miſſa Diui Iacobi, qua Gręci utuntur; quorum etiam meminerunt D.Chriſt.[b] & Auguſt.[c]Omiſſis autem aliis, quę prędictus Doctor admonet,& anteà tradidit,Gulielmus Durand.[d] addo,decem eſſe Miſſę Pręfationes; quarum,nouem exprimit Gelas.[e] & decimam quæ eſt Virginis matris,quam concilium Vrbani [f]addidit. Quas omnes & ſolas,nuper uiſſit inſeri,ſuo miſſali.Foe. rec. Pius V. excluſis aliis,quę iam nimiæ,& in eis aliquot non ſatis probatę,in alia miſſalia inrepſerant.•

[a] lib.8.Conſti. Apost.c.19.
[b] Homi. de Eucharist. & in 2.Corint.16.
[c] in c.13.de bono perſeuerātię. Tom.7.
[d] In 4.lib.Ration. diuino offi.c.33.ubi hoc cap.citat
[e] In c. inuenimus, de con ſecratio.1
[f] c. sanctorū 70.dist.

Cyprianus.

QVANDO autem ſtamus ad orationem fratres dilectiſſimi inuigilare,& incumbere ad preces toto corde debemus.cogitatio carnalis omnis, & ſęcularis abſcedat, neque quicquam tunc animus aliud, quam id ſolum cogitet,quod precatur.Ideo,& ſacerdos ante orationē præfatione prēmiſſa, parat fratrū mentes dicēdo,

B (ſurſum

(ſurſum corda)ut dum reſpondeat plebs,(Habemus ad Dominum)admoneatur,nihil ſe aliud , quam Dominū cogitare debere. Claudatur cōtra aduerſarium pectus, & ſoli Deo pateat;nec ad ſe hoſtem Dei , tempore orationis uenire patiatur. 2

Noto ſecundo,intētionem principalem Cypr. in hoc ca pit. fuiſſe,nos docere attente orandum eſſe & exhortari ut id agamus.Quod ipsū ubi ſuprà his elegātibus uerbis protinus facit.Quę aūt ſegnitia eſt alienari, & capi ineptis cogitationibus,& profanis,quum Dominū deprecaris,quaſi ſit aliud,qđ magis debeas cogitare, quā qđ cū Deo loquaris? Id ipsū & his nō minus dolatis, & elegāti bus,ē ueſtigiò repetit:ſcilicet, Quomō te audiri poſtulas,cū te ipſum nō audias?vis eſſe Deū memorē tui, cū rogas,cū tu ipſe memor tui nō ſis? Idē & aliis uerbis lon gè ante in dicto ſermone [g] ſic ait: Sit aūt orātib. ſermo & pręcatio cū diſciplina,quietē cōtinēs & pudorē.Cogitemus nos ſub cōſpectu Dei ſtare:placēdum eſt diuinis oculis & habitu corporis.& mō uocis.Nā,ut impudētis 3 eſt clamoribus ſtrepere , ita cōgruit uerecundo, modeſtis pcibus orare.Hoc ipsū & paulo inferius efficit dū ait, [h]& qñ in unum cū fratribus conuenimus,& ſacrificia diuina,cū Dei ſacerdote celebramus,uerecūdiæ, & diſciplinæ memores eſſe debemus,nō paſſim uentilare pces noſtras incōditis uocib.,nec petitionē cōmendādā,mo deſtē Deo tumultuoſa loquacitate iactare. Ex quib. om nib. infero. Primo,peccare hebdomadariū,ſiue illū,cui eſt cura incipiēdi horas intra,uel extra chorū , qui tanq̄ præmonēs ad ea elata,& immodeſtā uoce,incipit,Pater 4 noſter;quaſi minitans,aut ungēs,ridēs,iocās, aut uanis indulgēs.Incipit,inquā ēt interdū extra chorū , iens ad eū,ubi pronunciandę ſunt horæ, quo pauxillū tēporis fortē ad uana lucrifaciat,ædēs ut cecinit Pòeta,ſine mē te ſonū. Quæ omnia fieri uidi,nō ſine omniū id agentiū cōmiſeratione,& piorū dolore,optātiū,ut horas exorſurus prius iuxta mētē B.Cypriani cōferret ſe ad ſuā ſedē,

g In eodem ſer mo. pag. 2.

h In eod.pag. 2.

comitatus timore,& amore diuino,utēs inceſſu medio-
cri,nec nimis citato,nec nimis tardo,& illinc oculis mē
tis in Deū,& corporis in crucifixū,ſup pulpito , aut alio
in loco poſitū intēēis,inciperet,(*Pater noſter;*)& protinus
(*Deus in adiutorium,*)cū ea modeſtia,& pauſa qua uideatur
fratribus,inchoare illas,nō ſolū lingua;ſed ēt mente.II.
infero peccare ēt eos,qui,quod quotidianū eſt , horis
admiſcet iocos,riſus,cachinnos,aut impertinētia nego
cia,præſertim,in choro,ſcādalizando cęteros,& alienā
do eorum mētes,à cogitatu diuinorū & ſpiritualiū licet
nonnulli adeo cęcutiant,ut honeſtę id affabilitatis,& ci-
uilitatis eſſe iudicēt,exiſtimātes affabilitatē,& ciuilita-
tē ullā eſſe honeſtam,quę Chriſtianiſmo ſit contraria i-
gnorantiamq; ſuā prodentes,qua ignorant id in diuer-
ſis prohibitum eſſe cōciliis.[i] Infero III.ēt peccare eos, i
quos uidi orare in choro turpiter,& indecore diſpoſitis scilicet uien
pedibus, & brachiis,oculis errātibus,& capite mō huc, nen. quod ha
modò illuc circūacto,tāto cū impetu,& clara uoce nō ſe betur in Cle
cus ac ſi cū Deo,uel ſanctis ringere vellent.Qñ aūt id ſit 1. de celebr.
mortiferū,aut ueniale peccatū dicetur infra[k] IIII.Infe miſſarum. &
ro Cardinalē illū doctiſſimū Ioannē a Turrecrē. non de in ſtatut. Gal
buiſſe mutare principiū hui⁹ capituli,qđ cōmuniter eſt lic.tit.quomo
(Qñ &c.in (*Cum autē,*)Quādo quidē prototypa emēdatio do di. officiū
ra,& à recognitore non uulgari emendata,cōcordāt cū in eccleſ. ce
lectione vulgata.V. Infero , non ſatis cautè dixiſſe prę leb.ſit.
dictū Doctorē, ſcopū,& ſummā huius capituli,eſſe, di- k In 10.notab.
cere,ꝙ ſi ī cæteris orationib⁹,magnopere attēti eſſe de-
15 bemus,magis tñ dū celebramus ,uel audim⁹ miſsā.San- i
ctus nāq; Cypr.[l] nō loquitur,particulariter magis de at- In priore tō.
tētione ſeruāda,in dicenda uel audiēda miſſa,qūā in a- ſer.6.de orat
lia oratione.licet ore pleno fatear quod quēadmodū tre Dom:pag.18.
mēdū illud Miſſæ myſteriū,pręcellit aliis aliarū horarū, qui ad uerbū
& officiorū,ita decēs foret,attētionē illius uincere aliā, reperitur al-
aliarū:eſto foret iis ſufficiēs.Itaq, ut ex ſtātutis Eccleſię tero tomo.
Gallicanæ, & præfato ſermone Diui Cypriani ac aliis
Neotericis colligitur. Quiſquis orando mētis lucis a-

 ciem,

ciem, in Deo defigere uolet, conſideret, quanta cura ſe componeret, ſi Imperatori, aut Regi loqui deberet, ne quid in corporis habitu, aut uerbis appareret, quod oculos ſuę Maieſtatis offenderet, licet id non ſit amplius, quam hominem homini, & mortalem, mortali loqui. Et hoc conſiderando repetet quanta ſolicitudine deceat, compoſitum eſſe eum, qui profecturus eſt ad thronū, & ſedem diuinę Maieſtatis, coram qua etiam poteſtates Angelicę contremiſcunt, ne quid ſit in eo, quod oculos diuinos offendat; non audemus loqui Regi, niſi deflexis in terram genibus, Deo uerò audemus loqui erecti; non dico corpore, ſed elati arrogantia, & philautia. Veremur alloqui Regem abſque ueſtimento mundo, & niſi pexis capillis, facie lota, & fortè ſufficta odoribus, ne eum offendat aliquis fœtor.

Non ueremur autem alloqui Deum, conſcientia contaminata. Multis Principibus huius ſæculi locuturis, pręcellentia illa humana, tantum pudorem ingerit ut eis, & uocem, & memoriam adimat: & nos vociferando, & uelut aliud quippiam agendo, alloquimur Deum noſtrum. Clamamus ad Deum, exaudi Dominè orationem meam, & clamor meus, ad te ueniat; & non audimus id quod dicimus, & quod peius eſt, ſumus, quid dum lingua oramus oculis petulcis, & errantibus uagamur, animis ſordibus abuoluti. Reliqua attentionem concernentia ſigillatim infrà deſcribentur. Id tamen ſolum, nos hic admonendos eſſe arbitramur. Quod prędicta elogia Cypriani in confirmationem huius capituli adducta, neruosè probare videntur: toties nos ſaltem uenialiter peccare, quoties habitu corporis, & membrorum, fracto & incompoſito Deum oramus. Quod proh dolor, frequentiſſime multi priuatim recitando facimus; & conſequenter, perdimus fructum meritorium, & ſatiſfactorium, èarum horarum, quas

cap. 18.

ſic

ſic recitamus; quia per peccatum ueniale nil benè mere-
8 ri poſſumus, cum per illud malè mereamur, & uno, & eodem actu, (quia non poteſt eſſe ſimul bonus et malus, etiam diuerſo reſpectu) benè & malè mereri nequimus, iuxta reſoluta in Manuali confeſſ.[m] & infra dicenda[n]. Quæ tamen admonitio uidetur reſtringenda ad illā fracturam & incompoſitionem corporis, quæ eſt cauſa, ne orationi, quātum ad eius bonitatē oportet, attēdatur. aut certè alicui ſcādalo eſt, ſaltē ueniali. per infra[o] dicēda.

m Præl ud. 7. n. 11.
n c. 3. nu. 49. & c. 6. n. 14.
o cap. 4. n. 14.

Cap. III. De hora orandi. Tangit 78 concluſiones.

Orandum aliquo tempore, & quo olim, & quo nunc. n. 1.
Trinitas trina trium horarum oratione fuit præſignata. n. 2.
Martino pro requie & incude fuit oratio. n. 3.
Authorem ſuæ tepidæ orationis pudet. n. 4.
Orandi tempus certum nullo iure diuino præfixum. n. 5.
Orandum ſemper in quo ſenſu. n. 6.
Orat ſemper qui bene ſemper agit, ut ſemper petit, qui bene ſemper ſeruit. n. 7.
Orare tenemur omnes, & petere ut ſaluemur. n. 8.
Orationis quæ omiſſio iure diuino mortifera. n. 9.
Mendicatio quæ, & quando præcepta. n. 10.
Orare non tenetur quis eo ſolo, quod ſit in ſtatu peccati mortalis. n. 11.
Poenitēdū nō eſt, quoties quis in ſtatu peccati mortalis eſt. n. 12. et ſeq.
Orare pro proximo quando neceſſarium. n. 13. & ſeq.
Miſſam omnis Chriſtianus omni feſto audire debet. n. 18.
Orare aliqua debēt interdū aliqui layci. quæ nō debēt aliqui clerici. n. 19.
Oratio Dominica, & Angelica omnibus ediſcendæ. n. 20.
Patrini & patres male negligunt docere iſta. n. 21.
Horæ ſtatis horis dicendæ. n. 22.
Oratio pro multis diebus uota quæ uno dici poteſt. n. 24.
Poenitentia iniuncta ut ante Miſſam dicatur, quæ poſt eam dici poteſt. n. 25.
Horæ quæ, quot, & cur ſic dictæ. n. 26. & ſeq.
Horæ quater noctu, & ter diu dici ſolitæ. n. 30.

BIBLIOTECA NAZ. VITT. EM. ...

Hora nocturnorum a laudibus diſtincta. n. 30.

Horis nocturnis quæ hora debita. n. 31.

Orantes bene ſaltem mediocriter imitandi. n. 32.

Dies uariè ſumitur, & ut quoad horas. n. 34.

Dies & nox artificialis 12. horas in 12. partes æquales diuiſas habent à n. 35.

Horologia Romana ut ab exteris differant. n. 37.

Hora 1. 3. &c. ut incipiunt. n. 38.

Horæ ſtatæ horis dicendis quæ. n. 39.

Veſperæ Quadrageſimæ quæ ante cœnam dicendæ. n. 41.

Miſſa ſabbati Sancti quando olim, & quando nunc dicenda. n. 43.

Hora etiam priuatim ſtata hora dicenda. n. 45.

Horæ præuentio quæ prouidentia n. 46. & ſeq.

Horas comites itineris ut libenter audient. n. 49.

Oratio uenialiter mala parum utilis. n. 49.

Peccatum & meritum ſimul nihil poteſt eſſe. n. 49.

Horæ ob ludos quæ iuſtè mutantur. n. 50.

Horas non licet mutare ob interdictum. n. 51.

Miſſa maior ſub interdicto ſic dicenda. n. 52.

Horæ dicendæ in horis ſtatis, licet nullus exterus ei ſit interfuturus. n. 53.

Horam præuenire ut molliter dormias, & otieris, ut peccatum. n. 54.

Horas extra horas ſtatas iuſta de cauſa benè dici. n. 55.

Horas cum paruo temporis ad ſtudendum damno ſic dicet ſtudioſus: n. 56.

Horas dicendi ueſpera priuilegium quid prodeſt. n. 57.

Horas dicere extra ſtatas peccatum ueniale. n. 58 & ſeq.

Dies ad horas dicendas quando incipit, & deſinit. n. 60.

Horas ueſpera uſque ad Primam tantum dici. n. 61.

Peccatum mortale an contra legem, & ueniale præter. n. 62.

Horas qui prælatus non curat dici horis ſtatis lethaliter peccat. n. 63.

Horam matutinam a laudibus diuidi poſſe. n. 64.

(Te Deum) *matutinæ, & non laudum eſſe partem.* n. 64.

Pater noſter ante laudes quomodo dicendum. n. 64.

Horas præpoſterare ex cauſa nullum peccatum. n. 65. & ſeq.

Miſſam ante primam dicere an mortale: n. 70.

Hora

Hora priuatim, an publicè dicatur, ut hic differt. n. 71.
Hora de una hora in aliam quando mutanda. n. 72.
Beneficium an detur carenti qualitate requiſita n. 73.
Hora mutata non ſemper quoad omnia mutatur. n. 74.
Præſcriptio non extenditur ad ſimilia. n. 75.
Horæ ſtatæ ſiue debitæ recitandi aliqua latitudo ineſt n. 76.&ſeq.
Horæ debitæ lapſus non nocet, quantum lapſus diei. n. 78.

1 NOTO 3. ex primo uerbo textus (*Quando*) ali
quo tempore orandum eſſe. Dicens enim
(*Quando autem ſtamus ad orationem*) ſignificat nos
aliquo tempore ei uacare debere. Circa quod
dico primo, Ipſummet B. Cyprianum in eo-- [a]
dem ſermone paulo inferius[a] dicere, quod in ueteri teſta pag.10. [b]
2 mento orabant tribus horis, puta, Tertia, ſexta, & no- cap.6. [c]
na, quò typicè ſignificaretur ſumma illa Trinitas, quæ Pſal.118
in nouo omnibus manifeſtari debebat. Cū.n. tribus horis [d]
numero ternario á ſe diuiſis, tertia, ſexta, & nona oraba- Anton. in 2
tur, non obſcurè ſignificabatur eſſe trinum & unum De par.hiſtor. tit
um, qui orabatur, ut ipſe ſingulariter ponderat. Porro hæ 10.c.11.§.2.&
tres horæ, tertia, ſexta, & nona, uidentur eſſe eędem, qui- elegantius an
bus ſcriptura ait Danielem[b] ſolitum orare, Dauid uero te ipſū Sul-
ſepties in die orabat, Dicit enim.[c] Septies in die laudem pitius in uita
dixi tibi. Sanctus autem Iacobus minor orando cēties in martini pag.
die, & toties in nocte genua flectebat coram Domino. De maioris for-
3 Beato quoque Martino legitur,[d] Quòd inuictum ab ora- mæ 9. & de
tione ſpiritum non relaxabat; et quidem fertur ipſe ani- tranſitu eius
mum aliis negotiis grauatum ea relaxaſſe ſic, ut faber pag.1. [e]
ferrarius uno mallei ictu, incudem feriendo ſeſe refocil- in 2.par.lib.ſe
lat. De Abbate Arſenio legitur,[e] quod ſabbatis orabat cu. uit. Patru.de
brachiis expanſis ab ocaſu ſolis, uſq; ad mane dominicū, eo, quod ſine
quo ſol oriens ſuis radiis uultum eius illuſtraret. De Ab- interruptore-
bate item Biſario,[f] quòd ſexdecim dies orauit in ſuo cu- tur. [f] iidem
biculo rectus, & brachiis extenſis. Quæ geſta cùm aliquot
4 tepidiores memoria repetimus; & hinc perpendi-
mus eos fuiſſe homines, ac ipſi ſumus, & quòd ipſi ſicut
illi

illi, ſaluari deſideramus & ſperamus, quodque ab eodem Deo, à quo & ipſi, creati ſumus & redempti, & iuuamur, quin etiam nonnulli ad ſublimem ordinem Sacerdotii, doctoratus, & religionis ſumus promoti, ad quæ non omnes illi, aliique eis ſimiles promoti erant: Illinc uero animaduertimus raró uel nunquam nos ita nos nobis ſubiicere, ut mẽtes totas habeamus in Deũ intẽtas modico ſaltẽ illo tẽpore, quo pronunciamus, & canimus horas canonicas, uel ſacrificamus. Quid de noſtra paruitate, laxitate, et fragilitate dicemus? niſi qđ tędere nos d eberet edere, ueſtire, et cũ hominib. conuerſari, do nec ſaltẽ firmo animo proponeremus, & iciperemus pronunciare, canere, & miſſare cum feruore, attentioneq. debita, ſimul totum tempus, quod in ſtudendo, legendo, conſulendo, edendo, bibendo, et aliis actibus de ſe bonis, uel neceſſariis impenderimus, dirigeremus, dicaremuſque gloriæ Dei principaliter, eaque agendo ſæpenumero leuaremus oculos ad Deum, inuocando: Deus in adiutorium meum intende. Quod Abbas Iſaacus docebat faciendum modo infrà narrato[g]. Ita tamen, ut ob id opera prædicta licita nullatenus impedirentur, ſed tantum diuino quodam ſale ſalirentur: uti Monachi Aegipti manibus laborantes teſte Caſſiano[h] orabant. II. Dico neque iure diuino naturali, neque diuino poſitiuo eſſe certum aliquod tempus ad orandũ præfixum, ut. S. Tho.[i] Palud.[k] & alii ſentiunt in 4. ſentent. & S. Antoni.[l] Abulen.[m] Angelus,[n] Syluester & alii alibi. Contra tamen hanc concluſionem facit primo, quod ſacræ ſcripturæ teſtimonio, Dauid[o] ſolebat orare mane, ueſpere, & meridie: Veſpere, manè, & meridie narrabo opera Domini. Media[p] nocte ſurgebã ad cõfitendũ tibi. Pręterea Daniel[q] ter orabat in die, nimirum tertia, ſexta, & nona. iuxta S. Cyprianum,[r] uti ſupra retuli. Ad hæc tamen reſpondetur; probare quidem illos ſic oraſſe, non tamen ad id obligatos fuiſſe, ac proinde minus nos ad id obligari. II. contra hanc concluſionem facit illud Redemptoris noſtri:[ſ] oportet

tet

g cap. 18.
h Lib. 3. c. 2. de Cano. diui. orat. & Psal.
i In 4. diſt. 15. q. 4. ar. 1. q. 3.
k In 4. diſt. 15 q. 5. col. 1. & 2
l n 4. par. tit. 5 cap. 8. §. 6.
m Super Matth. c. 6. q. 32
n verb. oratio. q. 8.
o Pſal. 54.
p Pſal. 118.
q cap. 6.
r In ser. de orat. Domin. pag 12.
ſ Luc. 18.

tet ſemper orare, & nunquam deficere.: Illud item Apoſtoli:[t] Sine intermiſſione orate. Ad hoc reſpondent S. Th. [u] & alii complures [x] diuerſis modis, quos omnes, qui
6 ſunt quatuor, collegit cæteris clarius Abulenſis,[y] iuxta quorum omnium mentem, & doctrinam reſoluo, ſaluatorem noſtrum, & ſuum Apoſtolum dicere noluiſſe nos debere ſemper orare, ita ut oratio in ſe ſemper duret. Illa enim ſi mentalis eſt, non durat diutius, quàm ipſi cōceptus, ſi uerò uocalis, niſi quamdiu uoces. Conceptus autem & uoces ſemper durare non poſſe manifeſtum eſt, quandoquidem comedere, dormire, & alia ad conſeruationem noſtram neceſſaria, alia item officia debita parentibus, ſuperioribus, & aliis proximis, agere nos oportet. Voluerunt autem dicere cauſam finalem orationis, quæ ad orandum mouet, ſemper durare debere. Cauſa enim illa eſt deſideriū habendi charitatem, & permanēdi in ea, & per eam, ſiue diuinam gratiam in uitā perueniēdi æternam, Quæ cauſa ſemper durare debet actu, ſiue expreſſè, aut uirtute, ſiue tacitè, per totam uitam, per omnes eius actiones, iuxta illud perpetuò memorandum, quod in eā parte horæ primæ, quæ pretioſa uocatur, pronunciamus (Dirigere, ſanctificare, gubernare dignare Domine Deus cœli & terræ, hodie corda, & corpora noſtra, ſenſus, ſermones, & actus noſtros in lege tua, & in operibus mandatorum tuorum, ut hic, & in ęternū, te auxiliante, ſalui eſſe mereamur) hęc ibi: Non enim poſſunt eſſe actiones noſtrę meritorię uitę ſempiternę, niſi actu, & expreſſe, uel uirtute & tacitè, in conſecutionem gratię diuinę, & ſalutis noſtræ ordinentur. Hic tamen intelligendi modus, & ſi uerus ſit, & memorandus, ſitque de mente cuiuſdam glo.[z] noſtræ ſingularis, non uidetur tamen mihi ſatis germanus. Proinde hoc & aliis poſthabitis, arbitror Saluatorem noſtrum, eiuſq. Apoſtolum per prędicta uerba, intendiſſe hortari, ut ſemper oremus, accipiendo uerbum (*orare*) generaliſſime, ut in cap. 1. interdum accipi diximus pro benè,

& non

[t] Theſſal. 5.

[u] 2. ſec. q. 83. ar 14. ad 4.

[x] Anton. Sylu & alii ubi ſupra

[y] Super 6. cap. Matth. q. 34

[z] glo. magn. Clmen. 1. de re. et uener

& non malè agere, & ſic q petamus à Deo ſuam gratiam
& uitam ęternam, expreſſè aut ſaltem tacitè benè uiuen
do.iuxta glos.ibi citatam (*ſatis orat, qui bene agit*) Hic intelle 7
ctus uidetur magis atridere gloſſæ ordinariæ[a] & Caieta-
no uno in loco,[b] & ſi alibi[c] alium debiliorem, ſterilio-
rem, & faciliorem ſequatur, nempè, quòd uerba illa, (*ſem
per*, & *ſine intermiſſione*) intelligantur de horis in id ordina-
tis. Quod etiam in ſe uerum eſt, & tetigerunt S. Tho.[d] &
Abulen,[e] & alii. III. dico, quòd quanuis nullus certo tem
pore iure naturali, & diuino præfixo teneatur orare, om
nes tamen, qui ad ętatem diſcretionis, & uſum rationis
peruenimus, pręcepto naturali diuino obligamur aliquo
tempore orare, ut uidetur ſentire S. Tho.[f] Primo quidē. 8
per illud ſuprà adductum;[g] (*oportet orare*:) verbum enim
oportet neceſſitatem importat, uti tradit ibi D. Io. Chriſo
ſtom. & ea eſt eius própria ſignificatio, iuxta glo. commu-
niter recep.[h] ac proinde ſcriptura illa intendit dicere, nè
ceſſe eſſe orare. II. Quia, ut omnes ſumus obligati ſalutis
noſtrę curam habere, ita iure naturali tenemur id agere,
ſine quo ſalus illa non quæritur,[i] Qui enim uult finem,
uelle quoque debet media in eum neceſſaria,[k] & ſaluari
non poſſumus adulti citra ſpeciale Dei auxilium, uti euā
gelium,[l] & epiſtolæ Catholicę[m] tradunt. Dei autem auxi-
lium non promeretur, niſi petens, iuxta illud Auguſtini[n],
Nullum niſi orantem auxilium promereri: quāuis ex eo
non inferatur id, quod aliqui[o] ſentiunt. Quoniam Deus
Opt. multa nobis, quę non promeremur, beneficia con-
fert; imò frequenter adiicit, quod oratio non pręſumit,
iuxta egregiam quandam collectam,[p] & magnus ille Aqui
nas diffinit gratiam, quæ non eſt habituale donum, ſed au
xilium Dei mouentis ad bonum, non requirere præpara-
tionem, quare plus facit illud Euangelii,[q] Petite, & acci-
pietis, ſignificans non petentem non accepturum. Cùm
itaque iure naturali adulti ſimus obligati deſiderare ali-
quando noſtram ſalutem, ita & eam aliquando petere,
quòd eſt orare. IIII. dico difficile eſſe determinare, quan 9
do

a Luc. 18.
b In d. c. 18.
c Super c. 6. ad Theſalon.
d 2. ſec. q. 83. ar. 4. ad 4.
e In cap. 5. Marth. q. 34.
f In 4. diſt. 15. q. 4. ar. 1. q. 3.
g Luc. 18.
h glo. cum ibi late cirat. à Iaſo. in l. 1. ff. de iuſt. & iure
i c. omnis de conſec. diſt. 4. c. firmiſſime. 15. q. 1.
k arg. c. Præterea de offi. deleg. l. 2. de iuris om. iud.
l Io. 15.
m Ad Coloſſ. 3.
n De Eccleſ. dogmat. c. 56. & ſenſit in 43.
o Duran. in 4. diſtinct. 25. q. 12.
p Dominicæ 11. poſt Penthecoſtem.
q Io. 16.

doquis pęccet mortaliter non orando,ſolo iure naturali, 10 & diuino poſitiuo attento,uti dixit Palud.[r] Tum quod ſe cundum eundem,quemadmodum illo ſolo attento, tūc dunt axat tenemur mendicare,& propter Deum panem materialem petere, cùm non ſubeſt alia ratio conſeruandi noſtram uitam corpoream,aut illius,qui fidei noſtrę eſt creditus,ita tum demum tenemur orare, & petere bona ſpiritualia ad ſalutem neceſſaria,quando alia nulla in id ratio ſubeſt.
11 Tum quod ſecundum eundem,[ſ] non ſemper mortiferę pęccat, qui uidens ſe peccato mortali irretitum,non orat,aut petit à Deo gratiam, ut eo liberetur ,cum alia ſint remędia.Quę eſt concluſio conſolationis plena;non quidem ut omittamus orare,quum ſumus in peccato mortali, ſed ut qui omiſimus, non oneremus nos ſcrupulis, & neceſſitate reuocandi ad memoriam, & confitendi numerum uicium,quibus id agere omiſimus:
12 Tum quod non etiam peccat quis mortaliter ob id ſolum,quod uidēs ſe eſſe in peccato mortali,' illius non pœnitet eum , dummodo ei peccatum non placeat , & ueriſimiliter credat tempus poenitendi non defore,uti alibi fuſè,[t] poſt Caiet.[u] & Adrian.[x] probauimus. Tum de nique quod non etiam ſecundum eundum Paludanum
13 peccat mortaliter,qui omittit rogare Deum pro proximo , quem uidet eſſe in peccato mortali, ut eum ab illo liberet: cum aliud ſit remedium , quo liberetur ab eo : Quæ etiam concluſio conſcientias noſtras plurimum ſolari poteſt,nō quò omittamus orare pro exiſtentibus in peccato mortali, ſed ut non reperiamus nos tam onuſtos peccatis mortalibus:conſiderantes quanto ſepius murmuramus aduerſus malè agentes,quàm Deum rogemus, ut eis mentem de malefactis poenitendi inſpiret.
14 V. dico quòd etiam ſi difficile ſit decidere, quando quis ſub pœna peccati mortalis teneatur orare pro ſe, uel pro ſuo proximo, attento ſolo iure naturali ,& diuino poſitiuo,uidetur tamen id fieri poſſe,colligendo mentem ſupradictorum,[y] dicendo ad id teneri, quoties ſibi uidetur

r In 4. diſt. 15. q. 5. col. 1.
ſ In dicta q. 5. col. 1.
t In 4. par. glo. ſummæ de Pœnit. diſt. 5. n. 10
u Quodlibet 7.
x In 4. de Confeſſ. q. 32. col. 2.
y Tho. Palud. Anton. Ange. & Silueſtri.

uidetur non eſſe aliam rationem conſequendi ſuam, aut proximi ſalutem. Verbi gratia, Quando quis uidet aliquos ad duellum, quò ſe occidant, properare, neque eis prodeſſe poteſt niſi ſua oratione; aut cum ſe uidet tã grauiter tentari impatientia, luxuria, ambitione, & aliis tentationibus, ut nil ad ſe ab iis liberandum, præter opẽ diuinam, ſufficere ſibi uideatur; Pro quo facit, quod de ieiunio tradit S. Tho.[a] obligari quem ieiunio iure naturali, cum uidet eſſe neceſſarium ei ad reſiſtendum tentationi carnis, aut ſubleuandum mentem in Deum. 11

Non dixi fruſtra, (attento iure naturali, & diuino poſitiuo) Si enim ultra id acceſſit uotum, iuramentum, aut pœnitentiæ iniunctę, dubium nõ eſt, quin teneatur iure diuino dicere orationem tempore iuramento, uel uoto præfixo, aut in pœnitentiam acceptato.[b] 15

VI. dico, non eſſe uſque adeo tutam concluſionem illam Abulen,[c] putà iure naturali et diuino nos teneri orare pro iis proximis, quos uidemus in neceſſitate conſtitutos, & eos orationibus noſtris adiuuare poſſe. Dico etiam non eſſe tutum illud Sylueſtri[d] Quòd iure diuino obligamur orare, cum audimus miſſas, quas Eccleſię pręcepto audire tenemur; quia illa obligatio potius eſt finis humani determinantis diuinum.

VII. dico, dubiam eſſe illam concluſionem Sylueſtri[e] ſcilicet, Omnes qui nati ſunt teneri iure naturali ad orãdum in eo momento, quo incipiunt habere diſcretionẽ ſiue uſum rationis. In cuius probationem, & ſi ipſe nihil allegat, facit illa concluſio Diui Tho.[f] nempè omnes obligari dirigere, & ordinare ſe ipſos ad finem debitum eo tempore, quo incipiunt habere uſum rationis, adeò quòd qui id facere omittit, peccat mortaliter, Per quod cõcludit, quòd nullus, qui eſt in peccato originali, poteſt prius peccare uenialiter, quàm mortaliter. Faciunt etiã pro Sylueſtro duę rationes, ad comprobationem huius ſententię D. Tho. a Caietano[g] ibidem adductæ; quas pro lixitatis & obſcuritatis euitandę cauſa omitto. Verius 16 17

ta-

a 1. ſec. q. 14. ar. 8.

b c. Magnæ de uoto. c. ſi uero de iureiuran. c. admonere. 33 q. 2.

c ſuper Matth. c. 6. q. 32.

d uerb. oratio in fine.

e uerb. oratio q. finali.

f 1. ſec. q. 89. ar. 6.

g In ead. q. 89. ar. 6.

tamen nobis uidetur contrarium, eius quod Syluest. dixit, per ſupra memorata, nec ex concluſione D. Tho. ſequitur eius concluſio. Quia aliud eſt deliberare de ſe, & de ſuo fine quod ait Tho. & aliud orare Deum, ut prebeat ſibi auxilium perueniendi ad eum; quod ait Syluester, & à diuerſis non fit illatio.[h] Rationes aũt, quas ipſe & Caietanus adducunt concludunt quidem, oportere uſum rationis adeptos, deliberare de ſe, & ordinare ſe ad finem debitum, puta ad gloriam, uel ad uirtuoſè honeſtéq; uiuendum, non tamen concludunt, oportere orare, & petere à Deo auxilium, ad perueniendum in eũ, quod clarè patebit ei, qni dictas rationes ponderauerit, quod tamen hic non facio. Infertur tamen ex his, quòd qui non recordamur, An cum primum cępimu. habere uſum rationis, ante omnia nos addixerimus, & ordinauerimus ad finem debitum, an non; tenemur confiteri in dubio illud peccatum ut determinat Caiet[i] quod ante decem annos me feciſſe memini.* ante primam æditionem uulgari ſermone, & 40. circiter annos ante hanc in ſermonē latinum traductionē, nō tamen obligamur, qui non recordamur an tunc petierimus à Deo auxilium ad nos ſaluandum, an non quãuis ſecundum opinionem Syluestri teneremur.

[h] l papinianus ff. de minor. et c. ad audiẽtiã de Decim

[i] 1. sec. q. 89. ar. 6.

18 VIII principaliter dico, conſiderato iure humanò, omnes, tam uiros quam mulieres laicos ſiue ſæculares, Sacerdotes; diuites, & pauperes, ceſſante iuſta cauſa, uel impedimento, teneri ad orandum, uel aſſiſtendum ſacerdoti pro nobis oranti, in miſſa die bus feſtis, ad quam audiendam obligamur iuxta Sanctę matris Eccleſiæ ordinationem, contentam in quodam famoſo capitulo[k] huius diſtinctionis, cui iuſtum commentariũ ordinaria lectione adiecimus. Vbi diximus, errare multos ſacerdotes, qui facilè omittunt audire, & dicere Miſſã, die Dominica, ſi aliis diebus hebdomadę dixerunt, uel audierunt. Dictio enim uel auditio aliis diebus facta non excuſat ab audienda, uel dicenda ea, illa die.

[k] c. miſſas ſup. eadem diſt.

Qui-

Quibus addo, quòd iuxta uarias leges, & ordinationes uariorum ſummorum, & aliorum Pontificum, Capitulorum, Abbatum, & aliorum Præfectorum; tum eccleſiaſticorum, tum ſecularium, multa, & diuerſa tempora inueniuntur, in quibus multi, & diuerſi tenētur, ad orandū: licet iure communi ad id, non obligentur. Vnde euenit, quòd ſæpè, aut per leges Regum, aut ſtatuta ſingularia ciuitatum, Confraternitatum, aut aliorum collegiorū multis proceſſionibus, Miſſis, & aliis officiis diuinis obligantur orare, aliquot laici, quibus non tenētur aliquot clerici, & monachi. Addo tamen regulariter, non eſſe homines obligatos audire, uel dicere ueſperas, & alias horas canonicas diebus feſtis. Quamuis conſuetudo illa ualdè laudanda Galliæ, & quarundam aliarum partiū mouit ad dicendum contrarium Paludanum[l] & quoſdā alios, quorum opinio ſeruanda eſſet, in quibus locis cōſuetudo legitimè præſcripta eam obligationem induxiſſet.[m] Credo tamen ut dixi in Manuali confeſſ.[n] huiuſmodi conſuetudines non obligare ad mortalem culpā, ſed ſolum ad uenialem. Tum quia longe laxius, quam auditio Miſſæ ſeruantur. Tum quia pauci ſe accuſare uidentur, de illarum fractione, tanquam de mortali, & pauciores confitentur ea.

IX. Dico, Cunctos Chriſtianos teneri memoriter 20 ſcire, Pater noſter, Aue Maria, & Credo. Quia ſecundum Paludanum,[o] ſunt principia fidei Catholicæ, & licet ipſe nil in id alleget, textus tamen eſt ſingularis[p] noſtri patris Auguſtini de oratione Dominica, & Credo inferius in eodem libro; quę præcipit patrimis, & matrimis quiddam magnum, de quo multi parum curant; ſcilicet, ut exhortentur filios ſuos, & filias in baptiſmo ſuſceptos, ſeruare caſtitatem, diligere iuſtitiam, & habere charitatem. Et quòd ante omnia ipſimet ſciant, & doceant filios, ſymbolum, & orationem Dominicam tametſi credam, non ſufficere, ut ſymbolum fidei memoriter teneatur, ſed oportere illud intelligere, ſaltem quoad articulos

[l] In 4. diſt. 25. q. 5. col. 2.

[m] Arg. l. de quibus ff. de leg. & c. fin. de cōſuet.

[n] c. 21, nu. 1.

[o] In 4. diſt. 15 q. 5. col. 2.

[p] In c. uos aūt inf. dis. 4

culos explicitè ab omnibus credendos, ut colligitur ex [q] mente D. Tho.[q] ex quo infertur multos in hac re peccare multa peccata negligentiæ & ignorantię mortalia, & uenalia. Alios, quòd hęc non ediſcunt, nec intelligunt.
21 Alios autem, quia non docent filios naturales, aut ſpirituales; ſcientes eos non eſſe doctos, nec doceri prędicta a ſuis parentibus naturalibus, nō plus memores ſui muneris & quòd ſint parentes Spirituales, quam ſi iocoſa, [r] & ludicra fuiſſet illa obligatio, qua ſe ad hoc cum fuerunt in baptiſmo patrimi aſtrinxerunt: ut dixi Salmāticę ſuper illo cap.[r]

X. Dico, omnes horas, Miſſas, proceſſiones, aliasq; [ſ] preces iure aliquo humano debitas; pronunciandas eſſe, & canendas horis temporibuſque ſtatis, nec debere, anteponi, nec poſtponi abſque iuſta cauſa. Quia quod certo tempore debetur non ſufficit ſoluere poſt [t] illud; quod in multis capitulis et legibus cauetur.[t] Et quamuis ſufficiat antea ſoluere communiter[t], non tamen cum tempus interpoſitum eſt ſolum[u] in fauorem creditoris, aut in fauorem creditoris, & debitoris,[x] uel in fauorem alicuius tertii.[y] Quod dico per unam conclusionem quotidianam Petri Ancharani[z] concludētis, hæredem iuſſum erogare aliqua poſt ſuam mortem pauperibus poſſe erogare illa in uita eiuſdē, quia illud iuſſum fuit principalius in obſequium Dei, & ſalutem animæ, quam pauperum, qui poſt uel ante mortem, futuri erant, ut ibi pulchrè per eum. Quæ quidem meo iudicio, eſt uerior quam alia contraria Bart.[a] & miſſæ, & aliæ orationes, ſunt ordinatę, ut tali, & tali tempore dicantur, non ad recreandum eos, qui has dicere tenentur, qui ſunt debitores, ſed etiam ad conſolandum eos, qui eas ſunt audituri, & in fauorem utilitatis publicæ, quæ conſiſtit in diuini cultus augmento, & in eo quod deuotius communiter dicuntur, & audiuntur; cum horis ſtatis celebrantur, & conſequenter, nec anteponi nec poſtponi ſine iuſta cauſa poſſunt.

Ex

q In 3. par. q. 67. ar. 8. adiunctis quæ ait. 2. ſec. q. 2. ar. 5. & duob. ſeq.

r d. c. uos aūt inf. diſt. 4.

ſ c. Ponit de locat. & l. cum qui ff. de uer. oblig. & l. cū tēpus de reg. iur.

t L. eum qui ff. de ann. leg. l. poſt mortem C. de fideicōmiſſ. l. patrem ff. de his qui in fraud. credit.

u l. ſi ita relictū § Pegaſus ff de leg. 2. l. in fidei cōmis. § Pegaſus ff. de uſur.

x l. Qui Romę in princ. l. ubi gl. & Bart. ff. de uerb. obli.

y l. Cum pater § A filia ff. de leg. 2.

z 2. Conſ. 202. cura primū in 2. dubio

a in d. § a filia

Ex qua ratione infertur primo, ei, cui datur pœniten-
tia pronunciandi tria pſalteria, tribus hebdomadis uel 23
menſibus, ſiue tria Roſaria tribus Sabbatis, uel ter (*mi-
ſerere mei*) tribus diebus ueneris, ut facilius; & minore
labore ea pronunciare poſſit, ſatis facere pronunciādo,
ea, in tribus primis diebus, quia in eius fauorem poſitū
fuit tempus, & dilatio. 2. Eum cui datæ ſunt, dictæ pœ
nitentiæ diuerſis temporibus, ut magis duraret ei me-
moria, & dolor ſuorum peccatorum, & ſæpius recorda
retur, uirginis matris quæ fuit illi mediatrix ueniæ, & in
dulgentiæ quærendæ, & plus perpenderet paſſionem,
quam paſſus eſt tali die Redemptor noſter, non ſatisfa-
cere faciendo ea in aliis diebus, quam præſtitutis, quia
non in fauorem pœnitentis tantùm, ſed potius in maio-
rem utilitatem animæ ipſius, quæ eſt quidam tertius, &
gloriam honoremque Dei, aut eius Matris, conſtitutum
fuit ei tēpus, & determinatum, 3. Quod uouens pronū- 24
ciare ſeptem pſalmos, in ſeptem hebdomadis ſequenti
bus, adimplebit illud recitando eos in primis ſeptem
diebus, ſi pręſtituit illud tempus, ut poſſet facilius, & mi
nore cū labore recitare, non tamen ſi pręſtituit, ut plus
ei duraret memoria cauſæ, propter quam, uouit, uel ad
maiorem honorem Dei 4. Infertur, ſacrificos, quibus
à ſuis Confeſſariis imponuntur pœnitentię poſt miſſam 25
implendæ ſatisfacere, ut plurimum eas ante miſſam im
plendo; Quia ut plurimum, adeò imponuntur, dicendę
poſt Miſſam, quia non creduntur habituri oportunum
tempus, ad eas implendas ante illam, non tamen contra,
quæ imponuntur dicēda ante Miſſam poſſunt iuſtè poſt
illam impleri, quia tempus non conſtituitur in eorum
fauorem.

XI. Dico, orationes principales Eccleſiæ, ideo horas,
aut preces horarias dici, quia certis horis ſunt deputatę, 26
deſumſereque ab illis ſua nomina, quæ ſunt Matutina,
Prima, Tertia, Sexta, Nona, Veſpertina, & Completoria,
dicunturque canonicæ, ſiue regulares. Tùm quia ſunt

inuentum Canonum, & canon idem eſt Græcis, quod Latinis regula,[b] Tum quia omnes qui canonibus recitare obligantur, ad eas recitandas tenentur. Ex quibus infertur præfatum Cardinalem[c] & Albertum[d] errasse, dicentes eas nuncupari ab oro, oras, cum prima uerbi, oro, non aſpiretur, prima uero uerbi hora, ſic.

XII. Dico, quòd horæ canonicæ ſupradictæ communiter eſſe dicuntur ſeptem, ſcilicet, Matutina, Prima, Tertia, Sexta, Nona, Veſpertina & Completoria, ſiue Completorium, iuxta illud Pſalmi. Septies in die Laudem dixi tibi: & iuxta ſeptem in eis repræſentata;
27 quæ continent quinque illi ſenarii omnium memoria digni, a quadam gloſſa[e] citati.

Hæc ſunt ſeptenis, propter quæ pſallimus horis.
Matutina ligat Chriſtum, qui crimina purgat,
Prima replet ſputis, cauſam dat Tertia mortis,
Sexta cruci nectit, Latus eius Nona bipertit.
Veſpera deponit, tumulo Completa reponit.

Quamuis Ioannes Caſſianus[f] & alii conſiderent alia repræſentata, in quibus ſunt dicentes,[g] ideo Eccleſiam ſepties orare, ut repræſentet creationem mundi ſeptem diebus completam, & redemptionem ſeptem horis conſummatã, & quàmuis hæc omnia non male dicantur, aptior tamen nobis uidetur opinio Archidiaconi[h] & quorundam aliorum[i] dicentium octo eſſe horas Canonicas, diuidendo Matutinum in nocturnos, qui durant uſque ad Laudes, & Laudes, quæ durant uſque ad Primam. Tum quod Dauid[k] ille maximus Pſaltes, non ſolum ait: Septies in die Laudem dixi tibi, ſed etiam, Media nocte ſurgebam ad confitendum tibi, & conſequenter nocte & die octies confitebatur Deo, ideſt laudabat eum. Tum quòd Agathen. concilium[l] id ſatis ſignificat, quatenus habet Matutinam, Primam, Tertiã, Sextam, Nonam, Veſperam, & Completoriũ, diſtinguit à nocturno officio, quod durat uſq; ad Laudes, & ꝙ de nocturno intelligitur illud.[m] Media nocte ſurge-

[b] c. Canon. 3. diſt.
[c] In Clem. 1. q. 4. de celeb. Miſſa.
[d] Albert. de ferra in c. 1. q. 2. de cele. Miſſ.
[e] Quæ eſt poſtrema c. 1. de celeb. Miſſ.
[f] De Inſtit. Monach. li. 3. c. 3
[g] Gabriel in Cano. Miſſa. lect. 13.
[h] In c. Presbyter. 91. diſt.
[i] Anton. 2. par. c. 12. 3. 1.
[k] Pſal. 118.
[l] In c. Presbyteri 91. diſt. & c. 1. de celeb. Miſſ.
[m] Pſal. 118. 4. octon.

surge-

ſurgebam &c. de aliis uero ſeptē illud aliud: Septies in
die Laudem dixi tibi. • Tum quòd laudes differre à no 28
cturnis, probatur eo, quòd eas cum nouo cymbalorum
pulſu inchoamus, & earum initio repetimus (Deus in
adiutorium) quod eſt omnium horarum initium; & ꝙ
habent proprium hymnū; & ꝙ in Natiuitate Dominica
Miſſa Gallicātus inter eas, & nocturnos interponitur, &
olim tres nocturni dicebātur in tribus Vigiliis ſiue tri-
bus partibus noctis, diuidēdo eā more militari, ad agen
das excubias; & Laudes in quarta Vigilia canebantur,
teſtantibus id multis, in quibus ſunt Iſidorus [n] & Tho.
VValdenſis. [o] Hanc etiam opinionem probat Guiliel.
Duran. [p] Coſmas Guimier. [q] & Diuus Antoninus. [r] Tum
quòd rationi congruere uidetur, quod ſicut Eſdras or-
dinauit, ut Iudæi à Babylone in Hieruſalem recens re-
uerſi, octies in die pſallerent, quater die, quaterq; no-
cte, ſic etiam Chriſtiani recens a Chriſto redempti to-
tidem id facerent: quod fit tribuendo nocti Veſperas,
Completorium, Matutinum, & Laudes: & diei Primam,
Tertiam, Sextam, & Nonam, ut prædictus Guiliel. [t] & Ar
chidia. [u] dixerunt. Tum denique quòd non deeſt, quod
repręſentare poſſunt ſoli nocturni, qui ante Laudes di-
cuntur, cum repręſentare poſſint agonem illum acerbiſ
ſimum, quo Redemptor anxius factus, prolixius orans
ſanguinem ſudauit. [ſ] Quò fit, ut longè magis recedere
uideantur à dicendis horis debito tempore, qui ob oc-
cupationes ſerò officium nocturnum, & laudes diei ſe-
quentis ſimul recitant, uel canunt, quàm qui tantū offi-
cium nocturnum ſerò, & Laudes manè: ſiquidem Lau
des, quæ faciunt horam matutinam, longè ante horam
eis propriā dicunt. Qua ratione, & quia ſatius arbitror
præuenire officium diei ſequētis, poſt cœnam, ſeu Sym
poſium, uel collationem, quàm ante illam, & quia offi-
cium nocturnū & laudes interdū ſunt tanta pars, quan-
tam quis cęnatus uno contextu ſatis attentè, & deuotè
non poteſt facilè dicere, frequēter ſoleo ipſe dicere no
ctur-

n Lib. de off. eccleſ. c. 19.
o Libr. de ſacram. alt. c. 24
p In Rationali lib. 5. tit. de laud.
q In Prag. tit. Qualiter hor. uerb. officium.
r 2. par. tit 9. c. 12. §. 1.
ſ Eſdræ. 2. c. 9.
t In princ. lib. 5. ration. diuin. off.
u In c. Presbyter. 91. diſt.

cturnos tantum ſerò, hora eis ferè propria circa mediã noctem, & Laudes hora etiã illis ferè propria ſub auroram, de quo inferius. nu. 64. pauca. Quæ omnia ſi ſatis põderare uoluiſſet Sotus, [u] non tam abſolutè dixiſſet nõ eſſe audiendos, qui dicũt octo eſſe horas Canonicas, cũ tot claſſici authores præfatis eiſdemq; neruoſis rationi
29 bus id aſtruxerint, nulla eis reſpõſione reddita.[x] His cõ ſequens eſt Miſſam non eſſe de numero horarum canonicarum, quod & glo. recepta [y] in loco proprio, & ab Alberto alibi [z] aſſeruit. Conſequens itẽ eſt, quòd licet epiſcopus, ſicut quilibet alius ſacro ordine inſignitus, peccat mortaliter quocunq; die omittẽs recitare aliquam horam canonicam, ut infrà dicetur, non tamen ita peccat omittendo miſſam, quia Miſſa non eſt hora canonica: Et Bonifacius VIII. [a] nõ dixit præcipi, ſed decere epiſcopum audire Miſſam quotidie, ut ponderauit quædã glo. [a] ſingularis, ſecundum Panor.

XIII. Dico non eſſe facile dictu, quæ horæ ſint ſtatæ, ſiue in quibus tenemur dicere horàs canonicas, præcipuè nocturnas. Tum propter uarietatem doctorũ, quæ
30 colligi poteſt ex ſancto Iſidoro [b] in quodã loco, & Inno. & aliis ordinariis, cũ Alberto de Ferrariis [c] in aliis, & Coſma [d] & S. Antonino [e] & Tho. VValdenſi [f] & ſpeculatore [g] in aliis. Tum quòd antiqui Chriſtiani deſiderio, quo ardebant ſemper orandi, iuxta illud Redemptoris [h] (oportet ſemper orare, & nunq; deficere) & reputãtes nõ poſſe nos id facere ob fragilitatẽ, & neceſſitatem humanã, diuidebant noctes in quatuor partes, eo modo, quo milites eas diuidunt in quatuor uigilias, quæ ternis horis conſtabant, & in unaquaq; carũ orare. In ſingulis quidẽ tribus pronunciando ſingulos nocturnos, & in quarta Laudes, ut D. Iſidorus, [i] & Tho. Vualden. [k] declarãt, imitantes Eſdram [l] iuxta dicta in dicto præcedenti. & ultra prædicta, quæ noctu faciebãt, pronunciabãt diu Primã, Tertiã, Sextam, Nonã, Veſpertinã, & Cõpletoriã, ſingulas earum ſingulariter, ſeparatis horis. Tum quòd iidem

u Lib. 10. q. 5. art. 4.
x Clem. 1. uerb. Canonicis de celeb. Miſſa.
y In tract. de horis canon. n. 26. & in c. 1. de celeb. Miſſ.
z In c fi. de Priuil. lib. 6.
a In Clem. 1. uerb. Canonicas de celeb. Miſſa.
b Lib. de eccleſiaſt. off. c. 14. cum qninq; ſeq.
c In c. 1. de celeb. Miſſa.
d In Prag. titu. Quãdo diui. offi. ſit celebran. uerb. Debitis.
e 2. par. tit. 9. c. 12. §. 3. col. 5. & 3. part. tit. 13. c. 4. §. 4.
f Lib. de ſacramental. a cap. 20. uſque ad 27. incluſiue.
g In princ. lib. 5. Ratio diui. offic.
h Luc. 18.
i In lib. 1. de eccleſiaſt. off. c. 23.
k De ſacramẽtal. c. 24.
l Eſdræ 2. c. 9.

antiqui alii, aut alii ter in unaquaque noctium ſurgebant, adibantq; eccleſiam, ut ſimul orarent. Prima quidem Vigilia, quando plebs dormiebat, ſurgebant ſoli clerici, qui tempeſtiue cubabant. Poſt uero mediam noctem clerici, & coniugati, tam fœminæ, quàm mares: Ante autē quàm luceſceret, omnes, non ſolū clerici, & coniugati, ſed etiā ſoluti, & pueri, ac puellæ teſtante id Coſma.[m] Tum ꝙ ſunt, qui Veſpertinam & Completoriam referant ad officiū nocturnum, dicentes eas & nocturnos, & Laudes ſeruire quatuor noctis partibus: Primā uero Tertiam, Sextā, & Nonam, quatuor diei partibus, cū die, & nocte octies recitarent, & in quacunq; uice tres ſaltē pſalmos pronūciarent, qui multiplicati per octo, ſunt uiginti quatuor, Ita ꝙ pro unaquaq; hora noctis, & diei dicebant ſaltem unum pſalmū, & ſic quadātenus ſemper orabant & adimplebāt illud Redēptoris[n] (*ſemper oportet orare*) quāuis illud aliter germanius poſſe intelligi dictū ſit,[o] Tū quia poſtea refrigeſcente charitate, & creſcente cōcupiſcētia, multa mala, & turpia in illis congregationibus nocturnis fiebant, factū eſt, ut non ſolū oēs eas non adirent, ſed nec pauci præter clericos: & tandem nec etiam omnes clerici, imo nec oēs canonici etiam Eccleſiarū Cathedraliū: Imo Laudes dicuntur ſtatim, & immediate poſt nocturnos; & completorium mox poſt ueſperas; & ſexta diebus ieiunii finita Tertia, & Nona finita Miſſa, & Miſſa finita Tertia, & Sexta, & Tertia, quaſi mox finita Prima: ita quod ſolū ter cōmuniter adeunt Eccleſiā, ſcilicet ad Matutinā; & Nonā, uel Veſperas, & ita mos uetus uidetur cōfundi nouo & nouus ueteri. Tū quia alii alias horas intelligunt per Primam, Tertiā, Sextam, Nonam, Veſpertinam, & Cōpletoriā, ut copioſe alibi[p] diximus. Quę omnia retuli Chriſtiane lector, ut conſideremus per Deum, & reputemus omnes, quàm magnus erat ille ardor, & deſiderium, quo ardebant noſtri prędeceſſores inſeruiēdi noſtro creatori & Redēptori. Quanta cura, & ſollicitudine inuigilabāt nocte, & die, & q; parū gaudebant, eò ꝙ iā ſuas horas abſoluiſ-

m In Prag. ti. Qualiter horæ. uerb. officium.

n Luc. 18.

o Sup. eod. c.

p c. ſolet ſup. eodem.

ſoluiſſent, & ab obligatio ne eas dicendi iam ſoluti eſ-
ſent; ut nunc plerique gaudemus, quantoque magis
optabant reuerti ad orandum, & colloquendum cum
Deo, petendumque ab eo opem, & gratiam, quàm nos?
Illi edebant, & bibebant, ut poſſent recitare, & orare;
nos uerò recitamus & oramus, ut poſſimus habere qđ
edamus, & bibamus. Illi ſe exercebant aliis operis, ut
ſe' per illas alentes poſſent melius orare, & affligabantur
tur deſiderio aduentus temporis orandi, quippe quo-
rum animis, oratio erat refrigerium, requies, & ſolatiũ.
Nos uerò contra affligimur deſiderio finis orandi, & ho-
ras recitandi, & aduentus horę edendi, bibendi, cõtabu-
landi, & ludendi. Cogitemus ergò per Deũ immortalem
hæc & perpendamus: vos quidẽ qui maiore cũ affectu,
ſapore, diligentiaq; recitatis reputando uobiſcũ, quan-
tum uobis deeſt, quo illis euadatis pares, & mereamini
humilitate, quod non meremini actione. Nos autẽ, qui
tenui affectu, minoreq; ſapore, magna negligẽtia, & ma
iori tędio recitamus, eleuemus mẽtes, reſumamus uires
ad imitãdũ uos, quos hac in re uidem' feruẽtiores. Amẽ.
34 XIIII. Dico, quòd ad rectè intelligendũ, quam horã
diei appellat eccleſia Primam, quam Tertiam, & quã Se
xtam, Nonã, Veſperas, & Completoriũ, non debemus ſu
mere diem, pro die naturali, qui ſecundũ Romanos, Hi
ſpanos, & Gallos incipit, à media nocte in mediã noctẽ
[q] & Athenienſes ab occaſu ſolis, uſq; ad aliũ occaſum: & — q l. More Romano. ff. de feri.
Babylonios ab ortu ſolis, uſq; ad alium ortũ eiuſdem, &
Arabes, à meridie, uſq; ãd alium meridiẽ, iuxta gloſ. Ac-
curſii, [r] quæ fortè eſt uitiata quatenus continet, nimis — r In d.l. More Romano.
pro minus, ut colligitur clarè ex M. Varrone [s] quẽ ipſa ci — s In pri. Saturnal. lib. 1. c. 3.
tat, decepta forte per Aulũ Gelliũ [t] qui etiã forſan eſt ui — t Lib. 3. c. 2
tiatus, ſed debem' ſumere diẽ pro die artificiali, ut Aſtro
logi eũ accipiunt, pro tẽpore ab ortu ſolis, uſq; ad occa
35 sũ interiecto, & nõ diuidẽdo per horas ęquales horolo
gii, ſed per duodecim partes, quę cõtinent partes ęqua
les ei', ſiue dies ſit lõgior, ſiue breuior. Ita pro ſex priores

incipiuntura b ortu ſolis,& finiuntur meridie. Aliæ uerò ſex incipiuntur: à meridie, & finiuntnr occaſu ſolis. Ex quo ſequitur primò, quòd quando dies ſunt æquales noctibus, etiam huiuſmodi horæ erunt æquales horis horologii. 2. quòd horę dierum ęſtatis longiores & maiores erunt, quàm horæ dierum hyemis. Quia cum dies æſtatis ſint maiores, quam dies hyemis, & non diuidantur in plures partes, & horas, quam dies hyemis neceſſe eſt ut ſint maiores.[u] 3. quòd ut prima ſemper inci 36
pit orto ſole, ita ſexta, finitur meridie, & ut ſeptima ſemper incipit à meridie, ita duodecima terminatur occaſu ſolis. 4. quòd Tertia in hyeme, quando dies ſolum eſt octo horarum horologii, incipit ab hora nona & finitur decima horologii Hiſpani & Galli quæſunt circiter 15. & 16. horologii Romani & Nona incipit, ante duas horas horologii Hiſpani & Galli poſt meridiem, & finitur ante tres quę ſecundum horologium Romanū ſunt circiter 20. & 21 & Tertia in ęſtate quando dies artificiales sūt ſexdecim horarum, incipit ante ſeptimam, & finitur octaua, & Nona incipit ante tertiam, & finitur quarta horologii Hiſpani & Galli. Totum hoc dictum cum ſuis Corollariis probatur per quandam legem ſubtiliter indubtam.[x] quæ habet, quòd media nox pridie Kalendas Ianuarii incipit ſexta hora, quod non poteſt eſſe, niſi intelligatur de nocte artificiali, quæ incipit ab occaſu ſolis; & finitur ortu eiusdem, & diuidatur nox quamlibet longa, qualis eſt illo tempore, in duodecim partes ęquales, quarum ſex occupent primam mediam noctem, & alię aliā. Probatur etiam in Euangelio Ioannis[a] dicentis; Nonne duodecim horæ diei ſunt? & in Euangelio D. Mathei[b] dicentis, Patrem familias exiſſe ad conducendum operarios hora prima, tertia, ſexta, nona, & undecima, & nouiſſimos dicit non laboraſſe, niſi una hora: quia dies finita fuit duodecima. Probatur etiam alia lege[c] iuxta intellectum ſuæ gloſſæ. Ne tamen remoretur lectorem diuerſitas horologii Romani, & Itali ab una parte, & Hiſpani, &

u arg. c. Cū M. in princip. de conſtit.

x l. 1. ff. de Ma. miſſ.

a cap. 11.

b cap. 20.

c L. 2. de uerbo. ſignifi.

& Galli ab altera, Admoneo primò quòd utraq; horolo-
gia conuenient in hac, quod faciunt diem naturalē 24.
horarũ æqualium, ſed differunt primò quòd hæc incipi
unt ſignare ab uno ſolis occaſu, & finiũt in altero, Illa ue
ro incipiũt à media nocte, & finiũt in altera media nocte.
2. Quod illa ſignant per duas duodenas, quarum alterā
incipiunt in media nocte, & finiunt in meridie, & alterā
incipiũt in meridie, & finiunt in altera media nocte, hęc
36 autem ſignant eaſdem 24. horas per quatuor ſenarios,
quorum primus incipit à ſolis occaſu, & ſecundus ab ul
tima primi ſenarii, & tertius ab ultima ſecundi ſenarii,
& quartus ab ultima tertii, & finitur in occaſu, in quo nu
merantur 24. 3. Quòd Romæ numeramus omnes ho-
ras ſignatas ſine interruptione, appellando primam ſe-
cundi ſenarii ſeptimam, & ſecundam, octauam &c. & pri
mam tertii ſenarii 13. & ſecundam 14. &c. & primā quar
ti ſenarii 19. & ſecundam, 20. &c. & ultimam, 24. Hiſpa-
nus uerò, & Gallus interumpunt numerum, incipientes
primam duodenam ab una, & finientes in duodecima, &
incipientes ſecundam duodenam à prima eius, & finien
tes in duodecima, ita quòd apud illos nunquam eſt 13.
neq; 14. neq; ulterior, Vnde qui permittit apud illas ſe
37 iturum uel uenturum hora 13. uidetur permittere ſe nũ
quam id facturum. 4. quòd ſecundum hæc horologia
nunquam ſcitur, quando eſt uera media nox, nec ueris
meridies, ſed ſolùm quando eſt uel futurus eſt occaſus,
& ſecundum illa non ſcitur quà hora eſt, uel futurus eſt
occaſus. 5. Quòd ſecundum illa multum temporis perit
in numerando ſine interruptione uſque ad 12. magno
uitę tædio frequenter, ſecundum hæc uerò parum, quia
uſque ad ſex tantũ numeramus. 6. Quòd ob id heris me-
chanicis magis placent hęc, quàm illa, & eorum opera-
riis magis illa quàm hęc. 7. Quòd horologium Capitoli-
num, & quædam alia Romana conueniunt cum Hiſpa-
nis, & Gallis, quatenus ſignant 24. horas per duas duo-
denas, ut illa, cum aliis autem Romanis in eo quòd inci

pit ſignare ab occaſu, & quòd qui audiunt ea numerant ſine interruptione à prima uſq; ad 24. Per quæ ſatis intellecta facilè poteſt quis reducere horas cõmunis horologii Romani & Itali ad horas Hiſpani & Galli, & contrà horas illorum ad horas iſtorum; Quarè breuitatis gratia de unis tantũ loquemur, & quia in æditione uulgari Hiſpana, antequam Romam appuliſſemus, de horis horologii Hiſpani, & Galli locuti ſumus, par eſt, ut eam latinitate donantes, de eiſdem loquamur.

d Verb. Ieiuniũ q. 4.

X V. Dico, quòd ad conciliandum omnia Syluester[d] 38
dixit Primam continere tres partes primas diei artificialis, diuidendo diem, ut aſtrologi diuidunt, ut prædictum eſt, & durare, uſq; ad horam Tertiam quam dicit continere alias tres partes earum; & durare uſque ad meridiem, à qua ſexta incipit, quam etiam dicit continere alias tres partes, & durare uſque ad Nonam, quam quoque dicit continere alias tres partes ultimas, & durare uſque ad duodecimam; & hac de cauſa dici poſſe Tertiam finita Prima, & Veſperas finita Nona. Sed hęc doctrina Syluestri nullo textu ſolide poteſt fundari; cũ ſit contra multos ut ſuperius demonſtraui, in alio capitulo [e] huius diſtinctionis. Alciatus etiam dixit alibi [f] Diem teſtante eccleſia incipere ab occaſu Solis, & durare uſque ad alium occaſum: à qua opinione firmis rationibus in dicto cap. nos diſceſſimus. Quare dicendum eſt iure ſcripto, per mediam noctem intelligi, medium noctis, id eſt horam duodecimam horologii Hiſpani uel Galli. & per Primam, una hora poſt ſolis ortum, quando dies ſunt pares noctibus, & aliquanto plus una, quãdo ſunt longiores, & aliquanto minus una, quãdo ſunt breuiores, & per Tertiam, Sextam, & Nonam, eas quas ſuprà diximus [g] & ſecundum præfatum ius ſcriptum, & 39
antiquam conſuetudinem, præfatæ horæ ſunt horæ ſtatæ ſiue debitæ, in quibus horæ Canonicæ dici debent. Sed hoc uis, quod eſt humanum, & non naturale

e In c. ſolent. ſup. eod.

f d. l. 2. de uer. ſigni.

g In d. c. 14.

le neque ſupernaturale diuinnm; potuit mutari per leges Summorum Pontificum, & per conſuetudinem legitimè præſcriptam. Cui conſequens eſt Primo,[h] uerum eſſe id quod ſentit Palud.[h] & clarius aperit D. Antoninus,[i] & clarius Sylueſt.[k] puta illas horas nunc poſſe dici debitas, in quibus horæ Canonicæ dici debent, id eſt, in quibus, per aliquam iuſtam ordinationem, conſtitutionem, uel conſuetudinem fundationis, ordinis, uel monaſterii ubi dicuntur, debent pronunciari, uel cani; cùm leges iuſtæ ſuperiorum & conſuetudines rationabiles debeant obſeruari.[l] Conſequitur 2. quòd ubi iuſta ordinatione, Matutinum dicitur media nocte in Eccleſia, non ſatisfacere ſuo muneri dicentes quarta hora poſt mediam noctem, neque contrà, ſi conſtitutum eſt, ut dicantur qnarta ſatisfacient dicentes media nocte, quia utrunque poteſt, iuſtè ordinari, ut concludit D. Antoninus,[m] & quanuis ob ſex cauſas ab Archidiacono[n] ſcriptas, ſatius dicuntur, media nocte, iuxta illud.[o] Media nocte ſurgebam ad confitendum tibi, alia tamen ratione, aptius dicuntur paulò ante auroram, ſub quam aptiſſimè dicuntur Laudes, præſertim, quando utraque ſimul dicuntur, ut communiter fit ne ſit eis neceſſe iterum cubare Matutinum quæ recubatio uiſa eſt inconueniens Sanctis patribus Aegypti ut Ioan. Caſſianus ſingulariter, alicubi[p] prodidit: licet alibi[q] contra ſentire uideri poſſit. Decere autem uidetur, & expedire, ut ab aliis dicatur Matutinum media nocte, ab aliis ante auroram, & ſub eam. Tum ut aliis in aliis horis laudantibus Deum, omni ferè hora eius Maieſtas laudetur, fiatque quadam tenus Laus perennis. Tum quòd multi layci audientes pulſum campanæ ad Matutinum, media nocte canendum, in quibusdam monaſteriis & ante auroram, & ſub eam, in Cathedrali, & aliis eccleſiis, ſurgentes ex ſuis lectis, uel iacentes, in eis, collaudant etiã

cun-

[h] In 4. diſt. 15. q. 5. col. 4.
[i] 3. part. tit. 13. c. 4. §. 4.
[k] Verb. hora q. 9.
[l] cap. 2. de Maior. Trad. Tho. 1. ſec. q. 66. ar. 4. Panor. & Fely. & alii in c. 1. de conſtit. c. In his & c. Eccleſiaſticarũ. 11. diſt.
[m] 3. part tit. 13 c. 4. §. 4.
[n] In c. Imitan 6. q. 1.
[o] Pſalm. 118. c. 1. de celeb. Miſſ.
[p] Lib. 2. c. 12. de Inſtitut. Cœnob.
[q] Lib. 3. de Inſtit. Cœnob. cap. 8.

eundem uariis horis. Conſequitur 3. quòd & ſi iuxta ius commune Nonam tenemur dicere in Quadrageſima, tertia hora poſt meridiem ſecundum horologium Hiſpanum & Gallum, & Veſperas poſt Nonam ante cœnam, ut tempore D. Thomę[r] fiebat: nunc tamen non eſt neceſſe id facere, quia conſuetudo generalis in hoc ei derogauit. Conſequitur 4. non eſſe anteponandas, Nonam, & Veſperas in quadrageſima ita, ut ante decimam, uel undecimam noſtri horologii Hiſpani, uel Galli, finiantur, quod aliquando factum uidi, ob ignorantiam forte uel ob citius coenandi auiditatem, ſed male; quia nõdum tantum temporis effluxit, ab eo, quo ueſperę pulſabantur in quadrageſima poſt undecimam prædicti horologii horam; ut potuiſſet dici legitimè, id præſcriptum. Quin, & multis monachis religio eſt, non finire ueſperas in quadrageſima, uſq; ad meridiem, ſiue duodecimã noſtri prædicti horologii completam; A Iure autem antiquo non eſt diſcedendum, niſi quatenus aliud ius uel conſuetudo legitima præſcripta ei derogat.[s] His tamen adiungo legem de celebrandis ueſperis ante cœnam, in quadrageſima, intelligendam, de ueſperis, quæ publicè in Eccleſia dicuntur, non de aliis, quæ pri- 41
uátim, intra, uel extra eam: iuxta ſylueſtrum[t] & Caietanum,[u] eo, quod illud capitulum ſingulare,[x] quod pręcipit dicere Veſperas ante coenam in quadrageſima, loquitur, ſi benè ponderetur, de publicè & non priuatè dicendis. Quæ concluſio quotidiana eſt. Sequiter 5. quòd 42
licèt iure communi ſabbato ſancto, non debeat ante noctem dici Miſſa, neq; ſabbatis quatuor temporum, ante ueſperam,[y] tamen hodie etiam ante meridiè, poteſt dici, ob conſuetudinem, licèt quoad ſabbatum ſanctũ ſub dura uideri poſſit; quia illa miſſa eſt noctis reſurrectionis, & non diei ſabbati, ut ibi dixit, glo. recepta:[z] Tum 43
quia cereus ille paſchalis, qui ad eam ſolemniter dicendam incenditur, ea noctu dicendam ſignificat. Tũ quia idem facit illa collecta Miſſæ (*Deus qui hanc ſacratiſſimam noctem*)

[r] Quod colligitur ex. sec. 2. q. 147. ar. 7.

[s] præcipimus C. de Apell. c. Ad audientiam, de Præſcrip.

[t] Vet. hora. q. 9

[u] In ſumma uerb. horarũ.

[x] d. c. Solẽt. ſup. ead. diſt.

[y] c. ſabbato in fine diſt. 3. & in ieiuniis, ſub. c. ſolent ſup. eod.

[z] In c. uiſum infra eadem & plantus gl. fin. c. Quod à patrib. 76 dis.

noctem) etiã & illa uerba (*hac nox*) toties in benedictione præfati cerei repetita. * Quæ tamen durities, ſatis mollitur, eo, quod frequenter, Eccleſia permittit dicere, (*hodie*) & (*hac hora*) referendo in aliã diem, id, quod in alio fit, & in aliam horam, quod alia; ut in qualibet octaua Natiuitatis, & Reſurrectionis, in parte illa Miſſæ, quę incipit, (*communicantes*) dicimus (*hunc diem*) referendo id ad primum diem feſti & frequẽter (*Iam lucis orto ſydere*) ante ipſius ortum, & interdum poſt meridiem, referendo id ad tempus ortus *. Addo tamen hiſce omnibus quod licet præfatis ſabbatis recepta iam conſuetudine
44 liceat ſacrificare, ſiue celebrare miſſam, & recitare Nonã ante meridiem; non tamen eſſe illicitum, etiam poſt id facere; etiam poſt tertiam, aut quartam poſt meridiem; modò ſine ſcandalo fiat. Tum quia ut alibi[a] diximus hęc conſuetudo ſolum eſt inducta cauſa ſubueniendi imbecillitati hominum, ne nimia dilatio cœnæ eis noceret, & ita ſolum efficit, ut præuentio, quæ alioquin eſſet illicita, ſit licita, non tamen efficit, ut protractio in tardius tempus ſit illicita eis, quibus uires & animus, ad eam ferendam eſſent; quia actus agentium non operantur, ultra intentiones eorum.[b] Tum, quod nulla hoc nititur ratione, uel authoritate, quod & ego, aliquoties feci, & ſępe conſului parochis, quos ſabbato ſancto oportebat, multas reconciliare, & reconciliatos ſacroſanctæ ſynaxi communicare, quæ nequibant facere, niſi Miſſa in tertiã uel quartam poſt meridiem protracta * & hoc quidem firmiſſimum erat, ante concilium Tridentinum. Sed illud uiſum eſt aliquibus contraire iis, quatenus iubet[c] Miſſas horis debitis celebrari. Sed nil obſtat, quia hora debita tã iure, quam ratione eſt illa, quam nos dicimus: ut per præfata patet. *

XVI. principaliter dico, non ſolum horas Canonicas, quę publice in Eccleſia canuntur, aut recitantur; Sed etiam, quas priuatim in & extra eã unuſquisq; cleri
45 cus per ſe, aut cum ſocio recitat, dicendas eſſe horis

[a] d.c. Scient.

[b] l. Non omnis ff. ſi cert. pet & c. fin. de Preb.

[c] in ſeſſ. 22. in decret. de obſeru. & eui.

ſtatis

1 ſtatis debitis, & non ſine iuſta cauſa, in aliis. Tum quia
ita fieri iubetur,[d] Tum quia non iubentur dici ſtatis
horis, tam in fauorem recitantium, quàm ad augendũ
cultum diuinum & ad efficiendum magis continuam,
diuturnioremq; orationem. & ita nõ tantum in fauorẽ
recitantium, quantum in fauorem cultus diuini, & ani-
marum ipſorum, & conſequenter non poſſunt ei renũ
ciare per ſupra[e] dicta. Tum quia Ioan. Andr.[f] relatus,
& recept. ab omnibus, refert Angelum ſolere, Eremitę
cuidam ſancto, in recitandis horis ſtatam ſiue debitam
preuenienti horam ferre uuas immaturas comedẽdas,
poſtponenti uero marcidas, dicẽti uero ſtata debita ma
turas, & ſanas: & patet monachum illum non ſolere re-
citare horas publicas, in eccleſia, ſed priuatim in ſuo cu
biculo. Tum quia parœmia, & adagium Hiſpanum ha-
bet. Viſperas de noche, y maytinas de dia, ni plazen a
Dios, ni a S. Maria, quod tamen intelligendum eſt, de
dictis abſque cauſa. Tum quia Hoſtienſis[g] quem om-
nes in loco proprio, & Coſmas Guimier in alio,[h] Cardi-
nalis item in alio[i] ſequuntur, aiunt clericos ita debere
pſallere horas ſuas Canonicas, ut officium reſpondeat
horæ diei, non reſtrictè ſed largè eam conſiderantes, ut
rectè ab Angelo eſt dictum, Tum quia dictum illud Hu-
gon. de S. Victore[k] relatum, per Palud.[l] & alios. Ante 46
horam orare, prouidentiæ, poſt negligentiæ, debita ue-
ro obedientiæ eſſe; intelligendum eſt ſecundum eoſ-
dem, de eo, qui iuſta de cauſa præuenit horam, & ſine,
aut cum ea potens præuenire poſtponit eam. Hinc in-
fertur primo, errare multos eccleſiaſticos, qui integrũ
diem in otio conſumentes, nec lectioni, nec ſtudiis, ne-
gocioue ulli incumbentes, ſibi gratulantur, & collætan 47
tur, quòd illico ubi illuxerit, aut paulo poſt horas ſuas
omnes, ad ueſperas uſque recitauerint, II. errare quo-
que clericos, equitando iter facientes, & horas debitis
horis recitare potentes, qui ſtatim ſub auroram, uno
ſpiritu, uel contextu, dicunt omnes, & poſtea totum 48
diem,

d Clem. 1. de Celeb. Miſſ. & ſatis probatur in c. 1. eod. tit. ubi Inn. Hoſtien. & omnes alii hoc annotarunt.

e n. 9. dicto.

f c. 1. de celeb. Miſſ.

g In c. 1. de celeb. Miſſa.

h In Pragm. quando diuin. offi. uerb. debitis.

i In Clem. 1. §. Ne igitur de celeb. Miſſa n. 4.

k c. 3. Reg. s. Auguſtini.

l In 4. diſt. 15. q. 5. col. 4.

diem colloquiis,fabulis,& uerbis ocioſis,ne dicam tur pibus,& peſtiferis inſumunt. III. Infertur conſultius facturos,ſi ſub crepuſculum diei dicerent Matutinum,& deinde ad unam horam Primā, & inde ad duas Tertiā, ſub meridiem Sextam,& ſecunda pomeridiana Nonā, Veſpertinā uero prope quartā pomeridianā, & ſub crepuſculum noctis Completoriā : omnesq; has debita cū pauſa,& tono pronūciarent,aliquanto interuallo,remanēdo retro ſuos comites, ne illis eſſent moleſti.Quin,& conſultiſſimè agerent ,ſi comites ipſos, qui dignitate minores,uel pares eſſent, amanter hortarēturad audiēdum ſanctum illud, & diuinum officiū, quod ipſi (Deo aſpirante) quàm optimè, uel certè, quàm minime malè poſſent,lubenter eis,ut eorū capellani, pronunciarent.

49 Crede,candide lector,mihi experto,quòd itineris comitibus paribus, aut minoribus cōmuniter hoc placebit, libebitq; illis diſcere,quàm ſanctū ſit toties in die meminiſſe Dei,& conuerſari cū eo,maiorisq; facient & clericos,& diuinum officium, & ſi quis eorū tam praui fuerit ingenii, ut huius rei eū tædeat,uel pigeat,tacebit tamen,& boni conſulet,ſi uiderit hoc a clerico non hypocriſis,aut arrogātiæ cauſa fieri,ſed quia obligat⁹ ſit dicere horas ſuas debitis horis,& ꝙ charitate nō ficta,ſed uero Deo placendi zelo , mouetur ad inuitandū comites , ut meditētur in eo,& ab aliis cogitationibus uanis & malis ad ſolida, & ſancta mentes conuertant. IIII. Infertur contra ſcholaſticos ad dicendum diuinum officium obligatos, qui priuatim non audiendo prælectores, nec prælegendo aliis facultates auditas, repetūt,& licet nullo negocio ſpirituali , nec temporali occupentur, poſſentq; ſtudia ſua intermiſcēdo eis preces horarias,gratiora ſibi facere,omnes uno halitu, & contextu pronunciant,immemores illius S.Bernar. Lectionē impinguat oratio,& orationē lectio. V.Infertur,contra canonicos, & beneficiarios Eccleſiarū Cathedraliū,& Collegiatarū, priuatim quidē officiū Ro. triū lectionū domirecitātes

offi-

officium uerò ſuæ eccleſiæ in choro, cũ interſunt ei, & cumulatè, ſuo iudicio, Deo ſatisfaciunt, pronunciando totum officium Romanum uſque ad ueſpertinam ante lucem, uel diluculò, & Veſpertinã, & Completoriam ſtatim à meridie, uel ſub noctem, licet non impediantur impedimento, quominus eas dicant horis debitis, maxime autem errant, cum hoc faciunt illis diebus, quibus non tenentur intereſſe, nec interſunt in choro publicè dicẽdis: Peccata tamen in his quatuor corollariis tacta tantum ſunt uenialia, per infra dicenda. Sed rememorandum quod infra [m] diximus, ſcilicet, per ea opera, quę licet ſint ex parte bona, ex parte tamen ſunt mala uenialia, nulla ex parte eſſe meritoria, uel ſatisfactoria, & ita, quicquid per ea promereri quis potuit omnino perdit, rememorandum, inquam, eſt, quò magna cura caueamus, ne recitationes noſtrę ſint peccata uenialia, cũ per eas licet non perdatur gratia gratum faciens, impeditur tamen eius crementum, & augetur pœna prius debita iuxta doctrinam Tho. [t] & communem. VI. infertur, non licere anticipare officia diuina ob ſpectacula, agitationes taurorum, uel ob haſtiludia, & luſum cannarum, 50
& alia profana, quo poſteà liberius ea ſpectare liceat, niſi cum illi, qui ſolent audire, non uenirent ad audiendum ea ſi alia quàm debita hora, non celebrarentur. Dixi (niſi &c.) quia non liceret mutare horam ſine iuſta cauſa, ut eas celebraturi præfata ſpectacula adirent, iuxta multa iura [n] id ſignificantia. VII. Infertur non licere mutare matutinam dicẽdam hora quarta poſt mediam 51
noctem, ad horam ſeptimam, ob interdictum generale, ob quod non cantatur, Tum quia interdictum nec tollit, nec mutat ordinem diuinorũ officiorum, niſi quoad expreſſa in cap. Alma mater. [o] putà, quod clauſis portis, ſubmiſſa uoce, & non pulſatis campanis dicantur. Tum quia eadem ratio, qua ſtatutum eſt, ut decantetur hora quarta non extante interdicto, debent dici eadem extante illo, ut palam eſt. [p] Tum quia hoc ſolet præbere occa-

[m] cap. 6. n. 12.

[t] 2. 2. q. 24. art. ult. adiunc. q. 87. art. 1. & 89. art. 1. in prima ſec.

[n] c. Cum decorem c. penul. de uit. & honeſt. c. ſententiam ſanguinis, ne cleri. uel mona. c. 1 de Torneam.

[o] c. Alma mater, de ſent. excom. lib. 6.

[p] ſup. in 10. & 12. dicto.

occaſionem cōmittendi illud à Concilio generali[q] deploratum in clericis, nempè, quòd uix ad diurnum concentum auium excitantur. Tum quia ex hoc prouenit, ut poſt interdicti ſublationem ægrius ad quartam ſurgant. Infertur octauo, quòd ſicut non extante interdicto, in quibusdam eccleſiis Cathedralibus, & collegiati, inter Primã, & Pretioſam celebratur Miſſa de Prima, & ea finita deſcēditur, uel exitur compluribus diebus ad dicenda reſponſoria defunctorum ſuper ſepulchris eorũ, quibus dictis aſcenditur, uel reditur cũ (*Miſerere*) ad capitulum, uel chorum, ad dicendam Pretioſam, ſic fieri debeat etiã extante interdicto, per dicta in corollario præcedēte; Eodē planè modo ſequitur quòd ſicut Miſſa de Tertia, nō extante interdicto dicitur dicta Tertia ante Sextam: & ſi dies ieiunii, aut Veneris fuerit, Miſſa celebratur dicta Sexta, & Nona poſt illam; ſic fieri debeat tempore interdicti; cùm, quantum ad hoc, nihil interſit extare, aut non extare interdictũ. Item ſequitur, ꝙ

52 ſicut Miſſæ non extante interdicto cantantur capitulariter in choro, ſic extante eo generali, capitulariter ſubmiſſa uoce in choro pronunciari debeant, id eſt chorũ capitulariter debere reſpondere celebranti, & pronunciare totum officium cum pauſa, & tono, ſic ut nō cantentur, ſed à presbytero in altari exaudiantur, quem ita miſſare oportet, ut audiatur in choro. Et ſi huius rei gratia opus eſſet Canonicos, & beneficiarios deſcēdere ad capellam, id facere debent. Quæ confirmantur per contextum celebris capituli Alma,[r] ſcilicet, Miſſa, & alia diuina officia dicantur ſicut prius, ſubmiſſa tamen uoce.. Pondera, quòd ait (ſicut prius) excepto quòd ſubmiſſa uoce dici debent. Ergò cum prius dicerentur capitulariter, cumq; prius chorus reſponderet, & diceret introitum & (*Kirie, Gloria, Credo,*) & alia, debent profecto hæc dicere tempore interdicti, quod placuit ibi Archidiacono probato, per Ioan. Andre. Dominic. & Communem, in eodem cap.[ſ] ſuper uerbo. (Adeſſent) IX. Infer-

tur,

[q] In c. Dolentes de celeb. Miſſa.

[r] De ſent. excom. lib. 6.

[ſ] Cap. Alma de ſent. excom. lib. 6.

tur,quòd etiam ſi foris nemo ueniat ad eccleſiam,auditurus horas publicas,horis tamen debitis dicendę ſunt, 53
ſecundum opinionem, quam pro ultima, & per conſequens ſua ponit Innoc. alibi[t] per Hoſtien. Ioan. Andr. & Communem ibidem probatam. * Quo fit,ut iure ual de turpe uiſum fuerit, quod à quibusdam religioſis factum nouimus, pulſare campanã media nocte,ad ſignificandum Matutinum tunc celebratũ iri, & neminẽ ſurgere ad celebrandum illud,imò nec poſtea conuentualiter, ſed tantum ſingulariter illud à ſingulis dici, *
X. Infertur, uerum eſſe illud S. Tho.[u] S. Anton.[x] & Alberti de Ferrar.[y] cum communi aſſertum, ſcilicet, Peccare recitantem Matutinum Veſpera, abſque alia cau- 54
ſa,quàm ut cõmodius & delicatius mane dormiat, eademq; ratione pſallentes horas ſummo mane uſque ad Nonam excluſiue,uel incluſiue, quò poſtea ludant, confabulentur,& otientur. XI. Infertur peccare illos, qui ſine iuſta cauſa recitant Primam ante Matutinam, Tertiam ante Primam,Completoriam ante Veſpertinã, aut Veſpertinam ante Nonam,quia ordinem dicendi eas rectum peruertunt,licet ut infra[z] dicetur,non ſit neceſſario id quod ita dicitur, iterandũ: ſicut nec præcipimur horas tẽpore indebito recitatas iterare. Quo fit,ut peccata in his duobus corollariis tacta non ſint mortifera, ſicut nec in quinque proxime præcedentibus cõtenta.
XVII. principaliter dico horas,quæ canendę ſunt, &
dicendæ in Eccleſia,ita dici poſſe uel cani hora anticipa 55
ta,uel poſtpoſita iuſta de cauſa,ſicut horæ, quæ priuatim intra, uel extra pronunciantur. Tum quia intentio eorum, qui horas præfatas ad dicendum diuina officia præfixerunt, uidetur eſſe pręfata; ut quædam capitula probant.[a] Tum quia rationi conſonat, ut ob proceſſiones aliquas ſolennes, aut concionem inſignem,aut iucundum Bullæ Cruciatæ, aut Regis aduentum, aut alias ſimiles cauſas pręponatur, uel poſtponatur horæ debitæ Prima, Tertia, Miſſa, aut aliud aliquòd diuinum officium;

t c. 1. de celebra. Miſſ.

u Thom. quodlib. 5. art. 28.

x 2. par. tit. 13. c. 4. §. 4.

y In c. 1. de celeb. miſſ. q. 15

z d. c. 19

a c. 1. de celeb. miſſ. c. Presbyter 91. diſt.

officium, ita tamen, ut fiat authoritate ſuperioris ad id poteſtatem habentis, qualis uidetur Epiſcopus in Eccleſia Cathedrali, uel eius Vicarius, aut Capitulum, uel Decanus, per dicta in ſimili caſu de ieiuniis a S. Thom.[b] in uno loco, & Pannor.[b] in alio[c] communiter receptis: In aliis autem Abbas, Prępoſitus, Prior, uel alius Prælatus argumento cuiuſdam gloſſę ſingularis.[d] Cui conſequens eſt Primo eſſe tolerabile id, quod fit in quibuſdam Vigiliis quorundam dierum ſolennium in nonnullis Eccleſiis, in quibus, ut concurrat populus ad earum Matutinã, ſub crepuſculum noctis eam canunt. Cui cõſequens 2. uideri poteſt id, quod Ioan. Maior[e] dixit, nõ peccare ſcholaſticos, qui toto tempore ante prandium ſtudiis uacant, & a ſumpto prandio horas recitant, eo ꝙ ſtudiis aptior ſit aurora, & orationi non inepta Veſpera, & licet ſtudium non ſit iuſta cauſa omittendi recitationem horarũ canonicarũ, eſſe tamen poteſt talis ad recitãdum eas iuſtè hora alioqui indebita, ut exertè aſſerit S. Tho.[f] in præceptore, aut doctore prælegente: Licet meo conſilio, nullus, eo ſolo quod ſit litteris deditus, id

56 faciet, niſi etiã aliis occupetur negotiis: Cõſultius enim eſt tam ad animæ ſalutẽ conſequendam, quàm ad augẽdum tẽpus ſtudendi, & uana colloquia uitandum, quàm etiam ad maiori cũ deuotione, animiq; cõſolatione orationi uacandũ recitare Matutinam prima parte noctis, uſq; ad Laudes, & cũ primũ ſurrexeris Laudes & Primã, deinde hora horologii Hiſpani uel Galli nona eſtate, & decima hyeme Tertiã, & Sextam, audiendo Miſſam, & ſtatim a prandio Nonam, & ubi paulisper dormieris Veſpertinam, & in fine ſtudii pomeridiani, aut initio Veſpertini, (quod mihi magis arridet) Completoriam, etſi non ſolum ſtudiis, ſed & aliis eſt occupatus negociis, quo minus ſupradictum ordinem ſeruare poſſit, procuret potius anticipare, q̃; poſtponere. Experientia enim non ſemel didici, Dominũ Ieſum raro impertiri fauorẽ recitandi cũ animę cõſolatione horas quàm, neũq; ...

b In 2. ſec.q. 147. ar. 4. ad 3.

c In Rub. de obſeru. ieiunii.

d In c. Potuit de locat.

e In 4. diſt. 12. col. 1.

f Quodlib. 5. ar. 18.

de cauſa poſtpoſitas, aut ſaltem mihi nunquam illud im
pertiuit, licet aliquãdo ſic horam præuenienti. Quin fa-
teor ingenuè, deciſionem hanc Ioannis Maioris magis
obfuiſſe mihi quàm profuiſſe, quippe quæ occaſionem
præbuit mihi poſtponendi aliquoties horas, quas po-
tuiſſem anteponere, poſtea uero ſemper eas cum animi
tædio, & faſtidio pronunciaui. Conſequitur 3. licere re-
citare Matutinas, & Laudes prima parte noctis, gratia ui
gilantius immorandi litteris diſcendis, uel docendis,
aliisue operibus piis tempore matutino ſecundum S.
[g] In Quodlib. 5. ar. 21.
Tho.[g] recept. per omnes. Item poſſe quem licite reci-
tare omnes horas diluculo, uſque ad Veſpertinam, ut
maiori cum attentione eas proferat; præſumens fore,
ut poſtea tempus deſit ad recitandum eas attentè, & de-
uotè, ob negotia ſibi occurſura; ut ab Illuſtriſſimis Car-
[h] In c. 1. de Celeb. Miſſ.
dinalibus, aliisque multis paſſim fieri Romę ait Innoc.[h]
Ioan. Andreas, & Communis. Non obſtat, quòd indies
Romæ impetratur priuilegium, & per Bullas Cruciatas 57
Apoſtolicas indulgetur, ut Matutina unius diei præce-
denti Veſpera dici queat; & quod iure communi con-
[i] l. 1. C. de Theſaur. lib. 10. L. ex facto. ff. de uulg. c. 1. cum glo. de Reſcript.
ceditur, fruſtra precibus impetratur.[i] Nil inquam hoc
obſtat. Tum quia multa Romæ uia priuilegii concedũ-
tur, licet iure communi ſint conceſſa, ut abſolutio irre-
gularitatis mentalis, & alia huic ſimilia: * Quæ memini
uidere in Bullis Cruciatæ, qualia tamen niſi in hiis, quę
ſunt probabiliter dubia, non uidi concedi a ſacro pęni-
tentiarię prætorio, * Nec id omnino fruſtra fit; Repe-
riuntur enim nonnulli ita ſcrupuloſi, quòd nullius opi-
nione ſerenari queant, quos tamen Apoſtolica conceſ
ſio ſerenat, & reddit ſereniſſimos. Tum quia tam effica-
cibus uerbis poſſet concedi hoc priuilegium a Sede
Apoſtolica, quod liceret impetranti etiam impune, ſine
ulla iuſta cauſa anticipare; quod iure communi mini-
mè licet. * Admoneo te tamen lector Chriſtiane, quod
abhinc 60. annos uix audebant in Hiſpaniis & Galliis
etiam ex cauſa poſt dictam Veſperi Matutinam bibere

etiam

etiam ob ſitim aquam, cœnantem uerò poſt illam neminem uidi, Video tamen nunc paſſim Matutinam recitari ante cœnam, & ante ſolis occaſum in Vrbe, quod An omnino licitè fiat dicam cap. 21.

XVIII. Quod ſicut recitare horas præueniendo, uel
58 recitandis horis poſtponendo iuſta de cauſa, nõ eſt peccatum per ſupra [k] allegata, & ſine illa ſic per dicta in dicto 15. non eſt tamen pluſquam ueniale, Quę concluſio eſt conſolantiſſima, & uera. [l] Tum quia nulla ratio, nec authoritas eſt, quæ in contrarium urgeat. Tum quia licet concilium generale [m] præceperit, ut obligati ad horas canonicas dicant officium tam nocturnum quàm diurnum, non tamen præcepit, ut nocturnum
59 nocte, & diurnum die diceretur, Tũ quia ſi, ut tenemur [n] pſallere omnes horas ſingulis diebus, ita teneremur ad dicendum illas horis debitis, ſequeretur, quòd ut non poſſumus communiter ulla de cauſa horas unius diei differre in alterum, ſic etiam non poſſemus differre eaſdem de una hora in aliam, cuius contrarium ubique ſeruatur, & iure [o] probatur, ut ſupra [p] dictum eſt. Vnde ſingulariter ſenſit. S. Anton. [q] & exertè aſſerunt Syluester [r] Caietan., [s] quòd dicere. Primam, imò & Matutinã poſt meridiem, imò & poſt decimam, & undecimã à meridie non eſt peccatum mortiferum, modò ante mediam noctem finiantur. Ex hoc dicto infertur primo, quòd & ſi ad iuſtum implementum præcepti, de dicendis horis, neceſſe ſit obſeruarẽ circunſtantiam temporis, tamen non uidetur pars ſubſtantialis eius, quod eo præcepto precipitur, ſecundum Caiet. [t] Sequi-
60 tur 2. Rectè dictum à S. Thom. [u] quod quantum ad horarum recitationem, vnuſquiſque dies incipiat à ſua veſpera, pro quo eſt concilium [x] Compendii, & decretum Alexan. iii. [y] cum gloſ. ſuis. Sequitur 3. verum eſſe dictum illud Caiet. [z] Diem quoad horas recitandas durare uſque ad mediam noctem, & incipere à ueſperis, quę in

k In. 16. dicto.
l Ant. 3. par. tit 13. c. 4. §. 4. & 2. par. tit. 9. c. 12. §. 3. col. 5.
m In c. Dolente de cele. Miſſ.
n In c. 1. de cele. Miſſ. c. Presbyter. 91. diſt.
o In 16. dicto.
p 3. par. tit. 13. c. 4. §. 4.
q verb. Hora. q. 9.
r In ſum. uerb. Horarũ §. 21 quoad 4.
s In d. uer. Horarum §. quo ad 4.
t Quolib. 5. ar. 18.
u In c. 2. de feriis. ubi glo quam ip hoc commendat, & ly. in c. Conſuluit de offic. deleg.
x c. 2. de feriis ubi glo.
y Vbi ſupra.

a d. quod lib. 5 art. 26. ſignis eſt præfatorum textuum. declaratio . Sequitur quarto, Rectè dixiſſe S. Thom.[a] eum, qui dicta ueſpertina & completoria unius diei serò dixit matutinam ſequentis diei, uideri eas dicere illo die, quod tamen non procedere, niſi quoad Matutinã, & Laudes dixit Ca. Qui licet abſque ullo textu, & ratione ita declarat dictum S. Thom.[a] fundatum a nobis maximæ authoritatis textibus, ea tamen ratione nobis placet, Quòd cõſuetudo generalis habere uidetur non eſſe dicendas Veſpera præcedente horas alterius diei ultra Laudes. Quamuis enim ratio Tho. de rigore uideatur concludere idem, quoad Primam, & Tertiam, & alias omnes horas; conſuetudo tamen præfata illud limitans rationi ualde conſona uidetur. Quapropter nunquam respondere auſus fui licere dicere in Veſperã Primam aliasue horas alterius diei, exceptis Matutinis, & Laudibus. quod ipſum decidit S. Antonin.[b] in alio locò dicens, quod neque in capella Papę recitetur Prima ſtatim poſt Matutinum, niſi cum poſt mediam noctem dicuntur. Contra tamen hoc dictum decimumoctauum facit primo, quòd ſi ratio principalis pro eo adducta, nempe circunſtantiam temporis horę debitæ non eſſe partem ſubſtantialem præcepti de recitando diuino officio eſſet uera, ſequeretur non ſolum non eſſe peccatum mortale, ſed ne ueniale quidem recitare horas anticipando, aut poſtponendò, cum id nec ullis legibus, nec præcepto contrairet. 2. quod concilium Vienne.[c] habet, ut debitis horis Deo pſallatur, ſtatutis eccleſię Gallicanæ receptum, & longe antea alibi decretum.[d] 3. Quòd uir ille doctiſſimus Vmbertus in Commentario regulę S. Auguſt.[f] reprehendens non ſurgẽtes de nocte ad Matutinas, eò quòd putarẽt ſatis ſuperq; ſatiſfacere officio diurno intereſſẽdo, dicit non cupere ſe fieri de numero beatorum & conſequenter peccare mortiferè 4. ꝙ Angelus à Clauaſio[g] dixit Prelatos nõ curãtes, ut horę in eccleſiis ſuis debitis horis

ubi ſupra — 61

b In 2. partic. 9. c. 4. § 4. col. 50

c In clem. 1. ſ. Ne ſ_imr de celeb. Miſſ.

d lit. Quando diuina offic. celeb.

e c. Pr‑ſbyter. 91. diſt. & c. 1. de cele. Miſſ.

f cap. 37.

g In uerb. Hora Canonica ſ. 2.

horis pſallantur, peccare mortaliter, eſto dicantur in
aliis horis; idemque eſſe dicendum de clericis,& mona
chis ad idobligatis. Ad primum tamen horum reſpon-
62 deo,negando illationem in eo factam, Nam ut dicit S.
Thom.[h] peccatum veniale ut plurimum non conſiſtit [h] In 1. ſec. q. 88 art. 4. ad pri
in non adimplendo præcepta, nec in transgrediendo
prohibita, quia in his conſiſtit potius mortale,ſed in nō
ſeruando modum rationabilem adimplendi pręcepta,
quem lex prætendit." Quod nos utiliter declarauimus
nuper in Manuali Confeſſ.[i] Et quia lex præcipiens reci- [i] Prælud. 7. n. 16.
tare horas pretendit ut recitentur obſeruato dicto mo-
do,& circunſtantia horarum debitarum,ideo id non ob
63 ſeruans videtur peccare venialiter,& nō mortaliter. Ad
ſecundum reſpondeo,quod iura in eo citata ad ſummũ
concludunt dictum Angeli in quarto argumento alle-
gatum,nempè,Prelatos non procurantes recitari horas
publicas in ſuis Eccleſiis horis debitis,peccare mortali
ter,quod ipſum etiam Syluest.[k] affirmauit, Licet ne [k] Verb. hora. q. 9.
hoc quidem Caiet.[l] concedat. Cuius opinio licet de ri- [l] Verb. Horarũ §. Quoad 4.
gore ſuſtentari queat,ex ęquo tamen dici poteſt eam re
probari per concilia[m] pręcitata, quę non ſolum iubent [m] In c. Presbyter 91. d. & c. 1. de celeb. Miss. Clem. 1. eod. tit.
horas canonicas celebrari, ſed adiiciunt modũ eas cele
brandi horis debitis. Ampliatio illa Angeli, qua dictum
de Prælatis extendit ad clericos,& monachos, iuſtè ui-
detur refelli a Syluestro[n] aſſerente eos nō peccare mor- [n] Vbi ſu §. q. 9.
tiferè,ſi dicant ſuas horas in aliis,quàm debitis horis,li-
cet Prælati pręcipiant, & procurent, ut in ſuis Eccleſiis
horæ debitis horis dicantur,modo illud præceptum ab
aliquibus eorum illis horis impleatur. Ad Tertium re-
ſpondeo,nos non obligari[o] opinione Vmberti, & eam [o] Arg. glo. 1. de celebra. miss.
D. Antonin.[p] duram indicaſſe, meoque iudicio noluiſ [p] In 2. par. tit. 6. c. 12. §. 3. col. 5.
ſe contrarium his,quę prædiximus,aſſerere,licet ad in-
citandum nos,quo libentius noctu ad Matutinas ſurge-
remus,uerba prægnantia,quæ utrũque ſignificare poſ-
ſent,protuliſſet. Ad quartum reſpondeo idē quod ad ſe
cundũ,cōcedēdo illud Angeli,ut prędictũ eſt declaratũ.

XIX. principaliter dico, licere iuſta de cauſa recitare Matutinas uſque ad Laudes de nocte & differre Laudes ad tempus Matutinum, ut etiamnum a nonnullis religioſis fieri uidemus, quod approbat doctiſſimus ille Canoniſta Guimier.[q] Tum quia ſunt horę diſtinctę, ut ſupra dictum eſt.[r] Dubitatur tamen quotidie; ad utram earum referatur, (*Te Deum laudamus*) ad Laudes ne, ut initium earum, An ad Matutinam, ut eius finem? & cōſequenter, An dicendum ſit in Veſpera una cum nocturnis; An mane cum Laudibus? & meo iudicio Matutinæ finis eſt. Tum quia nocte Natiuitatis ante Miſſā pro fine illarum dicitur, & poſt communionem incipiunt Laudes, per Deus in adiutorium, Tum quia (*Deus in adiutorium*) eſt initium omnium horarum ſecūdum iuſtā inſtitutionem Damaſi Papæ, quam Hieronymus dicitur ei ſuaſiſſe, & (*Te Deum*) dicitur ante (*Deus in adiutorium*) ad Laudes. Tum quia ſecundum regulam S. Benedicti poſt (*Te Deum*) dicitur euangelium, ſecundum Guliel. durandum[s] in una parte. qui in alia dicit Laudes incipere à uerſiculo eam pręcedente. Qui tamen uerſiculus ſecundum formulam breuiarii Pii V. nunc non dicitur, licet ut plurimum ſecundum alias formas dici ſolebat. Non obſtat his, quod ab innocen. III.[t] uideatur poni pro parte Laudum; dum dicit, quod (*Te Deum laudamus*,) regularius dimittitur, quàm dicitur in Laudibus matutinis, Reſponderi enim poteſt primo eum per uerbum (*Laudibus matutinis*) non intellexiſſe partem horarum uulgo Laudes dictarum, ſed omnia officia matutina, quę Primam pręcedunt, quæque ut aliæ omnes horæ etiam ſunt laudes Diuinę, & conſequenter Laudes. II. Quod ipſe loquutus fuit iuxta morem frequētius receptum à choris Eccleſiarum, in quibus communiter excepta nocte Natiuitatis Laudes immediate poſt Matutina celebrant, ne bis ex interuallo diuerſis horis eos ſurgere, & in choris conuenire oporteat. Vnde infertur, quod pſalmus (*Miſerere mei*) qui iuxta formā quorundam

[q] In glo. Prag. tit. Qualit. horæ. uerb. officium.

[r] In 12. dicto.

[s] In Ration. lib. 5. tit. de nocturnis col ult.

[t] In c. conſilium de Celeb. Miſſa.

dam breuiariorum,in Quadrageſima, & feriis ſolet dici loco (*Te Deum*) etiam ſit finis Matutinæ, & cum ea dicendus, & non cum Laudibus, cum ſeparatim dicuntur, cum eadem ratio ſit utriuſque [u] & ſurrogatum ſapere debeat naturam eius, cui ſurrogatur. [x]

[u] ergo idē ius l. illud ad. l. Aquil. ff.

[x] §. Fuerat inſt. de Action. & c. Eccleſia s. Mariæ, ut lit. pend.

[y] n. 30.

¶ Incidit tamen hic quæſtio; An in Eccleſiis ubi nocturni more antiquo ſeparatim dicuntur a Laudibus, uel priuatim extra chorum ab aliquibus, ut me frequenter facere ſolitum ſupra [y] dixi, ante illas debeat præmitti Pater noſter, cum Aue Maria ſecundum formulam recitandi a fœ. re. Pio V. in ſuo Breuiario traditam? Pro parte enim negante facit, quod nusquàm in initio Laudum id ſignificatur, nec in Nocte Natiuitatis Domini, in qua ſeparatim canuntur; Pro parte uero affirmante facit regula illa eius, quæ ponitur in fine regularum generalium, quòd Pater noſter cum Aue Maria, ante omnes horas debent præmitti, excepto Completorio; &, meo iudicio, hæc pars eſt ſeruanda. Nam fundamento pro contraria parte adducto reſponderi poteſt, ideo non fuiſſe hoc in initio Laudum admonitum; quia ut plurimum non dicuntur ſeparatim; & noluit obligare ad id, quando dicuntur coniunctim: & in nocte Natiuitatis Domini, quando ut plurimum ſeparatim publicè canuntur, excuſatur ab eo dicendo, qui Miſſam dicit, ne illam interrumpat, & chorus, ne cantum ſuum diuidat; quod æquum uidetur. Suboritur etiam quæſtio, An in fine nocturnorum, cum dicũtur ſeparatim a Laudibus debeat dici Pater noſter; ſecundum præfati Breuiarii formulam, & uidetur quòd ſic: Quia licet nulla regula generalis præfati Breuiarii habeat, ut in fine cuiuslibet horæ dicatur Pater noſter, ſunt tamen particulares de Laudibus, Tertiis, Sextis, & Nonis, quibus præcipitur ut in fine illarum dicatur: quæ per identitatis rationem uidentur extendendæ ad Veſpertinam, & conſequenter ad finem nocturnorum, cum dicuntur ſeparatim ab hora Laudum, licet non

extendantur ad Primam, quia Pretioſa immediatè dici debet poſt benedicamus eius, quamuis ipſe ſoleam dicere illud in fine Pretioſa; de conſilio magis, quàm de præcepto. Ex quibus infertur quòd dicenti horam nocturnam ſeparatim ab hora laudum additur onus dicendi duo Pater noſter, & unum Aue Maria, unum quidem. Pater noſter in fine horæ nocturnorum, & Pater noſter, & Aue Maria in principio horæ laudum.

XX. Dico, plerumque non eſſe peccatum edere, aut bibere aliquid poſt dictam Matutinam in Veſpera, nec id præſtare impedimentum celebrandi Miſſam mane ſequenti, ſecũdum deciſionem magiſtri Raulini in quodam ſermone cænæ Domini, & Ioannis Maioris alibi.[z] Quę deciſio magnę mihi fuit olim conſolationi, ob quã reſpondi eum, qui ratione ſtudii, alteriusue negocii iuſte recitare poteſt Matutinam diei ſequẽtis in ueſpera eius, poſſe illam recitare etiam ante cœnam, ſi putat deuotius ſe illam dicturum ante cœnam, quam poſt eam ſomno ſuperueniente. Reſpondi etiam poſſe eam dici antequam nocteſcat, modò iam expleuerit horas illius diei. Tum quòd nec à S. Thom.[a] nec ullo alio doctore inſigni contrarium dicatur, Tum quia eadem ratione utrumque probatur, Tum quia Tho. ſimpliciter ait, recitatis Veſperis, & Cõpletorio hodierni diei, poſſe dici Matutinas craſtini, nulla facta mentione cœnæ, aut ſymposii, quod collationem uocant, neque noctis, neque diei, an ſit de nocte, nec ne. Ex quo infero clericos, & religioſos, qui feria quarta, quinta & ſexta hebdomadæ ſanctæ canunt, aut recitãt de more ſub crepuſculum, & noctem Matutinas, quas uocant tenebras, ante ſymposium, ſiue cęnaculam, quam collationem uocant, iuſtè poſſe illam, poſt eas dictas, ſiue cantatas, ſumere; licet ſatius eſſet eam ſumere ante, quod multi religioſi faciunt, præſertim ſi poſt multã noctem fuerint finiendę.

XXI. Dico, non eſſe peccatum inuertere ordinẽ horarum iuſta de cauſa, nempè recitare Tertiam ante Pri- 65

mam,

[z] In 4. diſt. 12. q. 5. col. & 5.

[a] In dicto Quolib. 5. art. 16.

mam, Nonam ante Sextam, Completorium ante Veſpe-
66 ras. Iuſtam autem cauſam eſſe arbitror, quòd chorus in-
ceperit Tertiam, aliamue horam, ego autem non dixe-
rim Primam, aut aliam illam, quæ incipitur, præceden-
tem, Quo caſu liceret mihi pſallere cū choro quam ca
67 nit horam, & poſtea dicere Primam, aut aliā a me omiſ-
ſam, ſecundū S. Anton.[b] aperte dicentem, quod etiamſi [b] In 3. par. tit.
per negligentiam, aut incuriam, imo ſcienter id fieret, 13. c. 4. §. 4.
non eſſet plus quam ueniale, nec induceret obligatio-
nem iterandi horam iam dictam, licet ordine præpoſte- [c]
ro. Quod ipſum affirmāt Angel.[c] & Sylueſt.[d] & ſatis col Ver. horas. 13 [d]
68 ligitur ex eo, quod Innoc.[e] alibi dicebat. Contra hoc ta Verb. Hora.
men facit, quòd idem S. Anton.[f] & Angel.[g] allegantes q. 9. uerſ. 4. [e]
Hoſtienſem dicunt Peccare mortaliter eum, qui priuſ- In c. Dolen-
quàm recitet Primā, ſacrificat, ſiue miſſat, etiam ſi intē tes in fine de Celeb. Miſſ.
dat eam poſtea recitare. Cui tamen reſponderi poteſt [f] In 3. par. tit.
primo, • Quòd dictum Hoſtienſis agit de prępoſteratio 13. c. 4. §. 4. [g]
69 ne horarum ad Miſſas, quæ, ut prædictum eſt, non ſunt Verb. Miſſa.
horæ, Dictum uero noſtrum agit de præpoſteratione §. 42.
unius horæ ad alteram, & a diuerſis non fit illatio •. [h] [h]
II. reſponderi poteſt, negando peccare mortifere eum, c. Ad audientiā de deci.
70 qui ante recitationem Primę ſacrificat, cum nullibi re-
periatur textus, qui id probet. Nec obeſt quod inualue
rit conſuetudo non ſacrificandi, ſiue Miſſandi ante Ma-
tutinam. Tum quia non eſt extendenda illa ad ſacrificā
tem ante Primā, poſt illam. Tum quia non omnis tranſ-
greſſio cuiuſuis conſuetudinis eſt mortifera, ut neque
etiam quęlibet transgreſſio legis humanę, imo nec Di- [i]
uinæ, ut aſſerit Tho.[i] & diffuſe probat Caietan.[k] & hanc 2. ſec. q. 186. art. 9.
concluſionem tenet Syluest.[l] quę de rigore iuris mihi [k]
uera uidetur, etſi nec ea uti, nec eam aliis conſulere un 2. Tom de obligat. pręcep.
quam auſus fuerim, neque etiamnum eam conſulerē, [l] Verb. Miſſa.
niſi cum ſequeretur ſcandalū, aut retardatio nimia po- q. 6.
puli, ſi prius Miſſa non celebraretur, aut alia non abſimi
lis cauſa concurreret, qualis eſſet conſuetudo tempe-
ſtiue Miſſandi ante horam deputatam Primę. * Quia etſi
Miſſa

Miſſa non ſit de horis Canonicis, ut ſupra dictum eſt, & ideo non habeat ordinem ad illas, ad eam tamen deuotius & reuerentius dicendam diſponit recitatio Matutinę & Primę, & quidem germanius quàm quędam alia pręparatoria priuata priuatim a parum doctis compoſita, quod forte non circumſpexit Sotus [a] uir alioqui circumſpectiſſimus, quo nimiam forte occaſionem prębuit ſacrificis ante omnes horas miſſandi contra conſuetudinem antiquam, quam D. Anto. [b] & Angel. [c] ſecuti Hoſtiens. magni fecerunt, quod iterum tangemus infra. [d]

XXII. Dico, quòd maior cauſa ſubeſſe debet, quò iuſtè ab horis debitis mutari poſſint horę publicę in 71
eccleſia publicè recitandæ, quàm quæ priuatim in ea, uel extra eam recitari poſſunt; & maior, quo transferantur ad horas remotiores debitis, quàm ad propinquiores illis. Maior enim effectus maiorem cauſam requirit: [m] effectus uero maior eſt mutare publicum, quàm priuatum, & magnum, quàm paruum, ut ex ſe patet. Ex hoc ſequitur primo, quòd quamuis ad anticipandā priuatam recitationem mearum horarum, ſufficiat propoſitum agendi honeſtam rem aliquam publicam, uel priuatam ea hora, qua recitare deberem, quę quidem nec antea, nec poſtea commode fieri poteſt, iuxta mentem S. Tho. [n] non ſufficit tamen ad mutandū officium, quod publice fieri debet. Quinimo opus eſt concurrere opus 72
aliquod publicum, quod eam horam ſibi uendicet, puta concionem, ſupplicationes, receptionem Bullarū, Principis, aut alterius rei ſimilis, eo quòd bonum publicum pręferendū ſit priuato, [o] & magis publicū minus publico. II. Sequitur, quòd ut mutetur perpetuo aliquod ſacrum officiū de una hora in aliā, maiore opus eſt cauſa, quàm ut ſemel aut iterū mutetur. III. Quòd licet ob aliquā cauſam poſſint clerici unius eccleſię ſemel, iterūuè transferre matutinā medię noctis in aurorā, uel noctis crepuſculum. Non tamen poſſunt ſtatuere, ut in perpetuum

a Lib. 10. q. 5. art. 4. de iuſt. & iur.

b In 3. par. tit. 13. c. 4. §. 4.

c verb. Miſſa. §. 42.

d c. 21.

m Facit c. 1. §. Hoc notādū, qui feud. dare poſſ. & c. licet ex quadā de Teſti. & dictis Bald. in l. 1. ff. de ſenat.

n Quolib. 5. art. 28.

o c. Licet de regul. c. Bonæ de poſt. prælat. §. ſancimus Auth. de reſt. & ea quę parit in xi. menſe.

tuũ ſic mutentur citra maiorẽ cauſam, & authoritatem; adeo, ut bis reſponderim nõ ſufficere in id authoritatẽ Epiſcopi, qui ſuo ſtatuto contrario non poteſt mutare ius commune[p] Cõciliorum, & Pontificum Maximorũ, qui ut ſupra[q] dictum eſt ſtatuerunt, ut horæ Canonicæ ſaltem publicę certis horis recitentur, iuxta illam ſingu-
73 larem deciſionem Fely.[r] Quod licet Epiſcopus poſſit ſemel, uel iterum iuſta de cauſa diſpenſare ut de conſenſu hęredis fundatoris conferatur beneficium fundatũ ei cui non inſunt qualitates in fundatione requiſitę; nõ poteſt tamen ſtatuere, ut tali ſemper conferri poſſit. IIII. ſequitur maiorem ſubeſſe debere cauſam, ut hodie antequam nocteſcat recitetur Matutinum dici ſequentis, quàm nocte iam facta, & maiorem, ut pronuncietur Veſpertina hora Primę, quàm Tertię, Sextę, uel Nonę.

[p] c. Quod ſuper his de Maior. & obed. Clem. Ne Romani de elēc.
[q] in dicto 15.
[r] in c. Cum accesſiſſet col. 8 de Conſtit.

XXIII. Dico, quòd qnamuis ut ſupra[f] dictũ eſt, inue-
74 terata conſuetudine non parum in eccleſiis immutatę ſint horę debitæ officiorum diuinorũ publicorum; meo tamen iudicio, non deſinunt eſſe debitę, quę antea erãt iis, qui in illis priuatim eas recitare uellent, id eſt, ita ꝙ licet in hac ſancta eccleſia Cathedrali finita Prima, & facto ſigno ad Miſſam, confeſtim recitant Tertiam, & finita Tertia ſtatim, ſi ſit dies ieiunii, Sextam, ſin minus Miſſam, & ea finita protinus Sextam, & ſi ſit dies ieiunii, e ueſtigio Nonam, & ſine mora Veſpertina finita Completoriam. Ad hoc tamen, ut non peccem etiam uenialiter dicendo Primam, Tertiam, Sextam, uel Nonam, ſufficit, ut eas dicam his horis, quibus iuxta ius commune dici debuiſſent, de quibus ſupra[t] diximus.
75 Quamuis enim hæc Eccleſia Cathedralis, & aliæ ſimiles præſcriptionis beneficio obtinuerint, quod horę publicæ iſtis temporibus dici in iis debeant, quodque etiam iiſdem tẽporibus priuatim dici poſſint, non ideo tamen ex ea præſcriptione ſequitur, quòd non liceat eos priuatim dicere horis iure communi ſtatis, cũ ſint res

[f] In dicto 12. n. 70.
[t] in 14. dicto

tes diuerſę,& pręſcriptio non ſeſe extendit de una re ad aliam, etiam ſimilem ſecundum Innocen.[u] communiter receptum: & quod in fauorem alicuius eſt inductũ, non eſt in eius pręiudicium retorquendum,[x] Fauor autem cleri huius eccleſię, & aliarum ſimilium eſt, ut horę publicæ tam priuatim quàm publicè poſſent dici iſtis horis immutatis, At non fauor, ſed potius pręiudicium eius eſt, quòd niſi in illis priuatim eas dicere poſſint, ut de ſe patet. Confirmatur hoc eo, quod in ſimili ſupra[y] diximus de Miſſis Sabbati Sancti, & ieiuniorum quatuor temporum.

[u] In c. Auditis de præſcrip. quod late ibi Fely. n. 10. & in c. Cum ex iniuncto de hæret.

[x] l. Quod fauore. C. de leg. Reg. Quod ob gratiã de reg. iur. lib. 6

[y] n. 43.

XXIIII. Dico, quod in obligatione recitandi horas canonicas debitis temporibus non debent debita accipi ſtrictè, putà, quod Prima incipi debeat pręciſè in fine 76
primę partis diei artificialis. Tertia uero pręciſè in fine tertię partis, Sexta in fine ſextæ, & Nona in fine Nonæ, ſed potius debet ſumi cum aliqua latitudine, ſcilicet in iis, uel paulo ante, uel poſt recitêtur, iuxta Angelum de Clauaſio[z] & Syluest.[a] Quorũ dictum & ſi mihi placeat, eorum tamen exemplum diſplicet, ſcilicet quòd Matutina media nocte dicenda ſub auroram poſſit dici. Tum quod hyberno tempore ſunt ſex, uel ſeptẽ horæ intermediæ inter noctem mediam, & auroram, quę tantam diſtantiam inter unam, & aliam horam conſtituere uidentur, ut indecens ſit reputare factum in una, quod fit in alia. Tum quòd eadem ratione quod recitaretur hora tertia, poſſet reputari recitatum hora nona, & contra, quod nemo conſuleret. Tum quod falſum eſt, quod ipſi præſupponunt, putà, quod Matutina dici debeat media nocte; quamuis enim optimum eſſet ut id fieret, ut probat Thom. VValdenſis,[b] nullus tamen extat textus, qui id pręcipiat, licet ſint complures dicẽtes Dauidem id facere ſolitum, quamuis item Archid.[c] multis ratio- 77
nibus id melius eſſe aſſerat, non eſt tamen textus determinans horam Matutinę, pręterquam quod ſit officiũ nocturnum, ſiue noctu dicendum. Et ita tam qui illud reci-

[z] Verb. Hora. §. 22.

[a] Verb. Hora. q. 9.

[b] Lib. de ſacramentali cap. 25. & 26

[c] c. Imitare 6. q. 1

recitat ſub auroram, quàm qui media nocte, cenſentur iure communi recitare horis debitis, non quòd recitatio in aurora reputatur medię noctis; ſed quod uterque recitet noctu, aut paulo poſt. Tum denique quod S. Antoninus [d] determinat ut ſupra diximus, Quod in eccleſia, in qua ſtatutũ eſt, ut Matutina media nocte dicatur, non ſufficit illam dicere in aurora, nec contra, ubi ſtatutum eſt, ut in aurora dicatur, ſufficit dici media nocte. Hanc itaque latitudinem arbitrarer circiter mediæ horæ ante uel poſt, ita quod qui recitaret Primam media hora ante uel poſt finem primę partis diei, cenſeretur recitare hora Primę, & etiam qui recitaret ferè media ante uel poſt finem tertiæ partis diei, cenſeretur recitare hora tertia, & ſic de reliquis. Ex hoc inferebant quidam, quòd cum Matutina cum Laudibus recitatur in aurora, ea finita protinus poſſe dici Primam, eo quòd uidebatur eis tempus illud poſſe dici hora debita: ſed non eſt uerum, quia prima hora non eſt in ipſo ſolis ortu, qui eſt initium primæ partis diei, ſed in fine illius partis, ut ſupra dictum eſt.

XXV. principaliter dicò duas eſſe differentias in
ter lapſum horæ debitę ad recitandum, aut diei debi-
78 ti. Altera quòd etiam ſi labatur hora, durat nihilomi-
nus obligatio recitandi, ſi adhuc durat dies uſque ad
mediam noctem, uerùm lapſo die ultra mediam no-
ctem, expirat etiam obligatio recitandi ſecundum
communem. Altera, quod ſolus lapſus horæ debitæ
ad recitandum non parit peccatum mortale, ut præfa-
tum eſt, [f] in priuatim recitante lapſus uero diei
ſic, ſecundum eandem Communem. Colligitur prę-
terea, non ſatis prudenter loquutum fuiſſe doctiſſi-
mum alioqui uirum Coſmam, [g] cum dixit, quod ex-
pirante hora deputata lectioni horarum, expirat
etiam obligatio recitandi eas. Neque id dicit Petrus
Ancharanus, [h] quem ibi allegat: Non enim loquitur de

hora

[d] 3. par. tit. 13. c. 14. §. 4.
[e] In c. 4. n. 79.
[f] In 6. dicto; huius tertij ca & notab.
[g] In tit. Quando horæ uerb syncopando.
[h] In c. 1. de Celib. miſſ. col. fin.

hora deputata lectioni horarum, ſed de termino ad horas dicendas deputato, & duo ſunt termini ad id præfixi, unus ad euitandum omne peccatum, etiam ueniale, & recitandum, ut decet, quæ eſt ipſa hora debita, Alter ad dicendum ſatisfaciendo obligationi præcepti, & excuſandum a peccato mortali, & reſtitutione fructuum, qui eſt integer dies, uſque ad mediam noctem; Poſſet tamen opinio Coſmæ ſaluari, quoad horas debitas, & deputatas ad dicendum in eis publicè prædictas horas in choro: Non enim ſatisfacerent cantantes, uel publicè recitantes à prandio Matutinam, Tertiam, uel Sextam, quam tenebantur in choro ante prandium dicere, & non dixerunt. Crediderim tamen hunc ſaluandi modum ipſi ibi in mentem non ueniſſe.

Capit. IIII. Tangens de geſtu orandi 17. Concluſiones.

STARE diuerſa ſignificat, & quid in hoc capitulo.	n. 1.
Orandum quo geſtu ſit non ſtatuit lex diuina.	n. 2.
Genua flectere cur bonum?	n. 3.
Oranti priuatim nullus geſtus præſcribitur.	n. 4.
Beneficiario quæ deambulatio prohibita.	n. 5.
Orandum eſſe uario geſtu probari lege.	n. 6.
Geniculandum quando ad (ET HOMO factus eſt)	n. 7.
Alapa inflicta a Dæmone Chriſtiano.	n. 8.
Intellectus c. ſcire 76. diſt. cum concord.	n. 9.
Symbolum Apoſtolicum cur non proprie oratio.	n. 10.
Geniculari ſemper licet ad Aue Maria.	n. 11.
Oratio priuata quo geſtu fiat decentius.	n. 12.
Orare deambulando quando, & quomodo utile.	n. 13.
Orat bene priuatim publica pedes, eques &c.	n. 14.
Geniculandum Deo utroque genu.	n. 15.
Orare uno geſtu aliis, & alio aliis melius.	n. 16.
Ceremoniæ ſuperfluæ, curioſitas mala.	n. 17.

NOTO

1 NOTO 4. ex ſecundo uerbo huius textu (*ſtamus*) colligi, quod erecti in pedes debemus orare, dicit enim (*ſtamus*) & ſtare ſignificat erectum eſſe in pedes, & non ſedere. Circa quod dico primo; Verbum hoc (*ſtare*) multifariam apud latinos accipi, Quandoque.n. ſignificat erectum eſſe in pedes, ut i quodam cap. iſtius met diſtinct. [a] nonnunquam permanere, & durare, iuxta illud Maronis: Et bene apud memores ueteris ſtat gratia facti, aliquando eſſe fixum, & ſtatutum; iuxta illud eiuſdem: ſtat ſua cuique dies. Genuina tamẽ, & propria eius ſignificatio eſt, ſua ui, ac pondere ſubſiſtere, ſic dicimus nauem, ſolem, arborem, rupem ſtare iuxta illud Virgilii: ſtabat acuta ſilex, & ita accepit hic B. Cyprianus inquiens: Quando ſtamus ad orationem, id eſt; quã do nos ſumus in oratione ſiue erecti, ſiue genuflexi, ſiue ſedentes, ſiue iacentes.

a c. Apoſtolica ſup. ead.

2 II. Dico quod, meo iudicio, nullo Iure diuino, neque naturali, neque ſupernaturali pro tempore teſtamenti noui, ſiue gratiæ, deſcribuntur nobis aliqui geſtus, aut corporis habitus, quibus orare, aut recitare teneamur: Nullo namque noui teſtamenti loco nobis pręcipitur, ut id faciamus erecti, genua flexi, iacentes, pectora tundentes, oculis in cęlum ſublatis, aut in terram defixis, aliiſue ſeruatis geſtibus: Quamuis enim uerum ſit D. Paulum alicubi dixiſſe: [b] Volo uiros orare in omni loco, leuantes puras manus, ſine ira, & diſceptatione, non tamen ideo pręcipere voluit, quod quando oraremus, manus tolleremus, ſed ut cum deuotione id faceremus, uti declarat ibi S. Thomas: Neque ibi pręſtituit geſtus corporales ad orandum, ſed puritatem operum, uti commentantur alii. [c] idem item Paulus licet alio in loco [d] aiens: flecto genua ad patrem &c. bonum quidem exemplum præberet, ut idem ageremus, non tamen præcepit: Aſſerendum tamen aduerſus deplorandos Lutheranos & alios hæreticos geſtus exteriores & cor-

b 1. ad Tim. 2

c cardinal Caiet. ibidem.

d Ad Ephes. 3

& corporales, etſi per ſe neque placeant, neque diſpliceant Deo, multum tamen mouere nos ad concipiendum ſic affectus mentis, ut boni uel meliores ſint. 3 Nam ut ſapienter dixit Auguſt.[e] Geniculatio, & alii humiles geſtus licet per ſe non placeant Deo, at illis uelut ſtimulis humilitatis, & abiectionis, homo interius ſe humiliat, cuius rationem eſſe ait alibi[f] S. Thomas, quod naturale eſt nobis per res ſenſibiles peruenire ad inſenſibiles, & ita adoratione exteriori nos moueri ad interiorē.

4 III. Dico quod circa geſtus ſeruandos in recitandis horis priuatis, uel publicis priuatim, nihil ferè uidetur Iure communi Max. Pontificum, & conciliorum ſtatutum, & quod pauca uidentur eſſe præſcripta iis, qui recitant uel cantant publicas; Quorum paucorum unum eſt, vt dum legitur Euangelium ſtemus erecti;[g] 2. quòd inter Paſcha, & Pentecoſtem non geniculemur,[h] quòd intelligendum eſt ut infra dicetur. 3. Quod cum eleuatur, uel defertur prope nos ſanctum Euchariſtiæ ſacramentum, illud ueneremur,[i] genua flectendo, ſecundum gloſ.[k] 4. Quòd ſtatutum eccleſiæ Gallic.[l] religioſiſſimè ſtatuit, ut cum dicitur Gloria patri & filio, & ſpiritui ſancto, omnes aſſurgant, quod ut uidi ſeruari religiosè aliquibus in locis, præſertim Galliarum, quæ receperūt magnam partem illius ſtatuti [m] ita obſeruaui tam parū reuerentiæ fieri huic uerſui à laicis & clericis, quòd licet ſi tam ſublimis, tam ſuſpiciendus, tamque glorificans, & luculentiſſimè Sanctiſſimam exprimens Trinitatem, ſitque religioſiſſimum inuentum, quo in fine cuiuſque pſalmi mentis noſtræ oculos in eam figamus, Vix tamen ullus ſit, qui feſtinantius, minoreque cum deuotione, ac attentione pronuntietur, adeò quidem, ut aliqui non proferant magis, quam gloria patri & fi... Spiri. Sancto, haud obſcure ſignificantes, ſe non conſiderare, quod credunt, nempe Deum præſentem eſſe, & aduertere omnia, uidereque quám irreuerenter eum reuereantur, & quam incogitanter obliuiſcantur, quā denique

e super c. 2. 1 ad Tim.
f sec. 2. q. 84. art. 2.
g Apoſtolica. ſ. e. d.
h c. Quoniam de fer. &c. Quoniā d. 3.
i eod. c. ad n. 3.
i c. Sanè de celebr. miſſ.
K d. c. sanè.
l tit. Quomodo diui. off. uerb. & cum dicitur
m per Prag. ſanctio.

denique malè tam benè meritam gloriam ſibi tribuant, ipſe pro ſua miſericordia nobis ignoſcat, & nos adiuuet, quo emendemur. Amen. Quintùm eſt illud, quod concilium ſtatutum eccleſiæ Gallicanę [m] reuocauit, & Lugdunenſe [o] antea ſtatuit, ſcilicet quod cum ſublime illud nomen (*IESVS*) pronunciatur, omnes illud veneremur, ſaltem capita inclinãdo. Quod (gratia Chriſto cu-
5 ius eſt nomen) minus malè reuerentur, quàm verſum præfatum. 6. Quod idem ſtatutum eccleſiæ Gallicanę ſtatuit, vt dum chorus diuina officia facit, uel dicit, nullus beneficiarius prę̃ſertim honoratior incedat per Eccleſiam, neque extra prope illam deambulet, ſub pœna nõ modò priuationis diſtributionis illius horæ, uerum etiã totius eius diei. Quod non ſatis aduertendo, & minus perpendendo videmus multos & in eis eo plures, quo honoratiores, non ſine graui populi ſcandalo contrarium agere.

IIII. Principaliter dico, multos eiuſmodi geſtus in
6 troduxiſſe conſuetudinem vniuerſalem, inquibus ſunt recitare ſolem orientem verſus, ſignum crucis fronti imprimere, iuxta S. Hierony. [p] tundere pectus, quando eleuatur in altari domini corpus, dũ dicitur (*Agnus Dei*) cum in confeſſione generali dicimus (*mea culpa*) & alia eiuſmodi, quibus eo maior obſeruantia, & reuerentia debetur, quò maior ratio eſt credendi fuiſſẽ primitus per Apoſtolos ſtatuta, ac deinde per manus aliorum Chriſtianorum ad nos uſque deriuata quod inſinuat Apoſtolus his uerbis: [q] Cætera cum uenero diſponam, quodq; ante & poſt alios rectè ponderauit Thomas VValdenſis, [r] adducens authores aſſerentes ceremonias miſſę, quas ſeruat Ecclè. traditas fuiſſe Apoſtolis ab ipſomet Ieſu Chriſto.

V. Dico, quòd dicendo officium publicum ſeruari debet, quod lex, aut conſuetudo rationabilis Eccleſiæ, et patriæ, in qua dicitur, ſtatuit, & ideò in iſta Cathedrali Conymbricenſi omnes horas B. Marię minores dicimus & audimus erecti, ſimiliter & Euangelia, Collectas, hym-

[m] ubi ſupra.
[o] In c. decet. de immun. Ec. le. lib. 6.
[p] In c. Eccleſiaſticarum. 11. diſt.
[q] 1. ad cor. 11.
[r] c. 18. col. pe. & fin. de Sacramental.

nos,capitula, initia horarum,& pretioſam,Cantica item noui teſtamenti,& illud Veteris ,quod incipit(*Benedicite)* 61 & pſalmum(*Ecce nunc Benedicite)*&(*Venite exultemus,)*quando dicitur una cùm Inuitatorio, & Symbolum Athanaſii(*Quicunquè uult ſaluus eſſe.)* Reliquos uerò pſalmos horarum dicimus ſedentes; Geniculamur cum dicimus(*Te Deum laudamus)*ad ſolum uerſum.Te ergo quæſumus,&c nudamus caput;quoties geniculamur, & etiam cum aſſurgimus ad Collectas, & initia horarum, & Gloria patri cum dicitur ad Reſponſorium hora Veſpertina, aut ad Tertiam, Sextam,uel nonam Nocturnorum,& quando inchoamus aliquas Antiphonas,& Reſponſoria longa,aut breuia, aut uerſiculos, & ad pater noſter,& Aue Maria. Nonnunquam gradimur,ut cum proficiſcimur, ad Lętanias,ſupplicationes,& funera defunctorum.

V I.Dico contentionem magnam exortam fuiſſe inter nonnullos in Regno Caſtellæ, cum ſalmanticę prælegerem, An liceret geniculari ad (*Et homo factus eſt)*Credo maioris,tempore reſurrectionis, ſiue inter Paſcha & Pentecoſtem.Nonnulli enim in ſuis concionibus uerbo in ſuis uerò Miſſis exemplo docebant non licere,permoti iuribus[t] quibus ſtatuitur non eſſe geniculandũ illo tẽpore iucundo,cum oramus.qua eadem ratione uideo carpi eos,qui genua flectunt inter Paſcha & Pẽtecoſtem ad Aue Maria,cum ſub crepuſculũ noctis pulſatur ad illud quod Luſitani uocant(*A Trinidade)* quia per trinum fit pulſum, cuius tamen contrarium uiſum fuit nobis tunc,ut & nunc uidetur.Tùm quòd etſi non reperiatur ius expreſſum quo iubeamur curuare genua ad(*Et homo factus eſt)* Symboli maioris in Miſſa pronunciati,vel cantati; debemus tamen id facère ſecundum Epiſcopum Mimatenſem,[u] Adeo quòd feratur,quod quidam Cacodæmon inflixit ingentem colaphum cuidam Chriſtiano non ſe ad illud geniculanti dicens:ſub terram uſquenos Cacodęmones inclinaremus,ſi pro nobis naturã noſtrã aſſumpſiſſet:ut pro uobis hominibus humanam aſſumpſit

t in c.Quoniã Deferi.c.quoniam.c. ſcire 76 diſt.d.c. ſi quis presbiter 30.diſt.

u Tit. de symbol.lib.4. ration. diuin.

pſit: Tum quòd tantũ ualet conſuetudo, quantũ lex:[x] &
omnes Chriſtiani aſſueuerunt geniculari ad illud, quũ c.ſin de conſuet.l.2.C.
in Miſſa cantatur, uel recitatur: Tum quia fundamento Quæ ſit lõga consuet.
aduerſę opinionis reſponderi poteſt, quod Iura illa quę
nobis prohibent geniculari tempore reſurrectionis, ſi-
9 ue inter Paſcha & Pentecoſten, non includunt hanc ge-
niculationem. Quia non habent ſimpliciter nos non de
bere geniculari, ſed non debere geniculari in oratione.
Credo autem non eſt oratio, tã quia non eſt petitio, qua
lis eſt omnis oratio ſpecialiter accepta, ut ſupra[a] dictũ c.i.n.9.
eſt, quã quia oratio eſt actus latrię, aut religionis, ut poſt [a] 2.2.q.83 ar.3
Thom.[a] diximus ſupra.[b] Credo uero eſt confeſſio fidei, [b] c i.n.2.
10 quæ iuxta eundem Thomã alibi[b] eſt actus fidei: Tũ quia [b] 2.2.q.3 art.1
id, quod ſtatuitur illis Iuribus pro prę́fato tempore, alia
Iura extẽdunt ad omnes dies Dominicos, & alia[c] ad om
nes dies feſtos ſolenniores, & ita nullo die Dominico, [c] c. Quoniam de fer.
aut alio anni feſto ſolenni liceret ad dicta uerba geni-
11 culari, quod opinio aduerſaria confiteri non auderet,
quandoquidem ferè in iis ſolis dicitur, & cantatur. Tum
quod illa Iura non ſunt intelligenda de qualibet oratio-
ne, alioqui enim non liceret geniculari inter Paſcha, &
Pentecoſten in ingreſſu Eccleſiæ, neque dum conſecra
tur, aut eleuatur Sanctiſſimum Sacramentũm, nec ad
confeſſiones generales, quæ fiunt ante introitus Miſ-
ſarum, neque ad benedictiones Epiſcopi, neque ad a-
lia multa, ad quæ ante, & poſt illa Iura ſemper Chriſti-
fideles genua curuarunt: Tũm quia præfata Iura dicunt
temporibus, quibus uetant geniculari, nos debere ſta-
re.[d] ac proinde ſequeretur, quòd qui eſſent in choro ad [d] c. Quoniam
oẽs pſalmos, lectiones, & reſpõſoria in pedes ſtare debe De conſecr. d.3.
rent, quod repugnat ei, qđ Eccleſia Vniuerſalis ſeruat:
Tum ob alia multa, quibus prę́legendo quatuor illa ca-
pitula, quæ præfatã genuflexione prohibent, ſemel Sal
mãticę, & iterũ hic Conymbricę mõſtraui nõ eſſe intelli
genda de qualibet genuflexione ad quamlibet oratio-
nem, ſed duntaxat ad Collectas, quas ferè ſolas Miſſale,
& Breuiarium uocant orationes, quæ ſunt Collectę,

quas in fine, & initio Miſſarum, & in fine aliarum horarum pronunciamus, præfati prius (*Oremus.*)

Ex hac concluſione, & rationibus, quibus confirmatur, infertur primò, nullo iure probari non eſſe geniculandum, cum de more pulſatur ad Aue Maria diluculò, meridie, vel ſerò inter Paſcha, & Pentecoſten magis, quàm aliis Dominicis, & feſtis præcipuis anni, quamuis bonum fuerit ſeruare conſuetudinem, ſi qua ſit, non tamen eſt ſeruanda, vt res iure communi ſcripto præcepta. II. infertur poſſe, debereque nos in hac Sancta Eccleſia etiam tempore reſurrectionis geniculari ad (*Te Deum laudamus.*) dum dicitur verſus ille: (*Quos pretioſo ſanguine redemiſti*) Qnum id conſuetudo rationabilis nullo iure prohibita dictet, & ſimiliter ad (*Verbum caro factum eſt*) & ad (*Procidentes adorauerunt eum*) & ad (*Ecce ancilla domini, fiat mihi ſecundum uerbum tuum*) non ſolùm in hac Eccleſia, ſed & vbicunque conſuetudo id dictauerit. 12

[e] Iuliel. in ſua Rethorica diuina.

VII. Dico auctore præfato Epiſcopo Pariſienſe, [e] optimum corporis habitum ad priuatim cum deuotione, & citra diſtractionem orandum, eſſe ſedere, & inniti alicui rei latere ſiniſtro, vt cor in eo reſidens, vnde manat omnis motus, & inquietudo, quiete fruatur. Cæterùm, vt corpus, quod corrumpitur, aggrauat animam, [f] & grata omnibus in rebus eſt faſtidii expultrix varietas, qua etiam vſi ſunt patres Aegyptii, Vti ſignificant Ioan. Caſſian. [g] non inutile fuerit quandoque geniculari, nonnunquam ſtare, aliquandò ſedere, Quin & reperio deambulationem, & ſi ſæpe numero noceat, prodeſſe quandoque, præſertim cùm ſomnus impugnat, & cùm fit proponendo verè, vel imaginariè in pariete, arbore, rupe, aut ſcopulo Sacroſanctam Ieſu Chriſti, vel aliam ſacram imaginē, & recitatur, velut cum illo loquendo, oculis continuò in illam defixis, maximè, ſi hoc fiat appropinquando, & recedendo, quinque decemue paſſuum interuallo, per modum cuiuſdā ſemicirculi, ita circumambulando, vt ſemper illa imago 13

[f] ſapien. 9.

[g] Lib. 2. de Inſtit. cœnob. c. 11. & 12.

imago habeatur à fronte. Addimus prætereà inſidere ſubſellio humili prodeſſe magis, quàm inſidere ſedi altiori, præſertim habenti à tergo aliquid, qui ſcapulis orans innitatur, ut rectè Caſſian,[h] & ipſa experientia docet. Adde quod glorioſa illa Magdalena iacens, et uni lateri planè incũbens orabat ſecundum aliquot.[i] Abbates uerò illi Arſenius, & Biſarius corpore erecto, & brachiis expanſis.[k] Moyſes cum pro uictoria contra Amalechitas brachiis ſublatis orabat, populus eius uictoriam reportabat,[l] quando autem illa demittebat, uincebatur. Saluator noſter[m] in horto, qua nocte captus fuit, flexis genibus orauit, & quatuordecim ſeniores, quos ſanctus Ioan. uidit in Apocalyp.[n] procidentes in terram adorabant Dominum, & ad hoc inuitabat Dauid dicens:[o] Venite, adoremus, & procidamus ante Deum. Ex quibus omnibus uidetur ſequi primò quòd qui orat priuatim, etiamſi horas publicas recitet, poteſt citra peccatum orare pedes, eques, procumbens, iacens, uel recumbens, ambulans, uel quieſcens iuxta Inno.[p] & Hoſtiens. cum communi, dum id agat ſine aliorum ſcandalo,[q] & ſeruatis aliis circunſtantiis; per quod ſatis probatur reſtrictio nouæ admonitionis factæ ſuprà[r] II. Quod neque priuata, neque publica oratio fieri debet coram aliis brachiis inſolitè expanſis, neque corpore per terram inſolitè extenſo, aut cum aliis geſtibus inſolitis, niſi in caſibus, quibus id communiter fieri ſolet, cuiuſmodi eſt brachiorum ſublatio, quũ eleuatur Dominus, & proſtratio in terram, cùm in paſſione refertur Saluator expiraſſe: geſtus enim inſueti ſcandalizant, & ſunt uitandi.[ſ]

III. Sequitur, quòd decet ut oratio, ſiue priuata ſiue publica, cum geniculando fit, utroque genu & non altero tantum flexo fiat, Tùm per illud Apoſtoli.[t] In nomine Ieſu omne genu flectatur, & illud Eſaiæ.[u] Mihi curuabitur omne genu, quamuis non ignorem hæc alium etiam habere intellectum: Tùm quia magnus il-

 le,

h In lib. 2. c. 12.

i Quod innuit Syluest. in roſa aurea feria 4. poſt paſcha & multæ ipſius picturæ ſignificant.

K In uitis patrum. 2. parte tit. De eo ut ſine intermiſſione oretur.

l Exod. 17.

m Luc. 24.

n Apocalip. 4

o Pſalm. 99.

p In c. 1. De celebrat. Miſſ.

q c. nihil cum ſcandalo De præſcript.

r c. 2. n. 7.

ſ c. Quæ contra mores. 8. diſt.

t Ad Philipp. 2.

u Eſai. 45.

le, & potentiſſimus Rex Salomon, [a] poſtquàm ædificauit templum, Vtroque genu flexo in eo orauit. Equidem licet ruſtici, paſtores, & alii nonnulli excuſari poſ- 16
ſint ab omni peccato, orantes altero duntaxat genu flexo, Eccleſiaſticos tamen, præſertim religioſos, & eos, qui cum eis, & aliis modeſtæ uitæ conuerſantur, non facilè excuſarem à peccato veniali, aut certè aliqua indecentia, niſi aliqua iuſta de cauſa id facerent, Minus autem illos nobiles, & delicatulos, qui nobilitatis ergò flectũt ſingula genua uerſus altare, & ſingula crura verſus latera protendunt, quaſi calcitraturi, & ea oſtentaturi, parum conſiderantes, quãtum irreuerentur creatorem ſuum, facies quocunque eis libuerit auertendo, oculis quaſi dimicando, manibus capita, ac barbas pectendo. O quàm benè Deo, & hominibus apparent, & quantum laudantur magni Reges, principes, & alii nobiles poſiti coram Deo ſuo Vtroque genu terræ affixo, capitibus immotis, & demiſſis, manibus iunctis, oculis non errantibus, interdum in terram, nonnunquàm verò in Sacratiſſimum Sacramentum, aut crucem, aut imaginem, quam coram ſe habent, defixis. IIII. Sequitur, quod licet quis quieſcens, & ambulans, pedes, vel eques, genibus flexis, proſtratus, vel erectus, poſ- 17
ſit priuatim dicere, & recitare ſuas horas etiam publicas, quoniàm tamen deuotionem magis adiuuat geſtus vnus, quàm alius, & magis unus unũ, & alius aliũ, operæpretium fuerit experiri, quis præfatorum ſibi magis expediat, eoque uti: Sicut enim ſecundum ſingularem illam S. Thomæ [a] deciſionem ſuprà [b] relatam, animæ noſtræ non parum mouentur ad ſe ſubmittẽdum Deo, interius & ſpiritualiter, per ſubmiſſiones ſenſibiles, corporales, & exteriores, eò quod naturale ſit nobis appręhendere ſpiritualia per ſenſibilia, ſic etiam conſequenter, cùm ſimus diuerſarum complexionum & habituum, diuerſimodè quoque afficimur, tametſi, mea ſententia, non erraret ut plurimum, qui recitando pri-

a 1. Reg. 8.

a 2. 2. q. 84. artic. 2.

b ſupra eod. c. n. 3.

do priuatè ſeruaret eas ipſas ceremonias, quæ in choris Eccleſiarum Cathedralium ritè gubernatarum ſeruantur, cùm recitantur publicè : Tum quia ſunt probatæ, habitęque pro aptis tantotempore à quamplurimis doctis, & piis: Tum quia ſolicitudo, & cura ſeruandi diuerſas cæremonias diuerſis in locis, eum, qui eis non eſt aſſuefactus, auertit ab attẽtione debita, Et quidem experientia docet, eos, qui cæremoniis plus ſatis ſunt addicti, longè magis cogitare, quomodo, quando, & ubi eas ſeruaturi ſint, quàm cui, & cur eas agant, quod non leue damnum eſt.

Capit. V. ſuper orandi loco tangit 41. Concluſiones.

ORARE *ubi, & An ubique liceat.* n. 1. et 2.
Oratio fieri iuſſa certo loco ibidem fiat. n. 3.
Orare in Eccleſia melius, quam extra. n. 4.
Oratiò mentalis quouis loco etiam turpi benè fit. a n. 6. imò & uocalis ex cauſa. n. 8. etiam debita. a n. 9.
Hora publica publicè dicenda ſacrum locum quærit regulariter. n. 11.
Miſſa deputata uni loco ibidem dicatur. n. 12.
Oratio tempore interdicti ubi alias fiat. n. 13.
Epiſcopi obligati horis, & aliis duobus. n. 16.
Diſtributio amiſſa non excuſat a peccato. n. 18.
Horis ab intereſſendo an excuſent dies conceſſi. n. 20.
Eccleſias irreuerenter ingredi peccatum. n. 21.
Ieſu nomen ſic uenerandum. n 23.
Mariæ nomen ſic uenerandum. n. 24.
Eccleſia non fert rixas, clamores, tumultus, luſus &c. nec ſympoſia, nec conuentus, nec fabulas. a n. 25. 30.
Proceſſio Corporis Chriſti alicubi male ſublata, & ut facienda. a n. 26.
Prædicatio proceſſioni ſolenni importuna. a n. 29.
Eccleſiis in ipſis tales peccant. a n. 32.

Eccleſia non fert contractus profanos. n. 35. nec candelarum. n. 36. ſed ſic lites Eccleſiaſticas. n. 37.
Eccleſia in ipſa permittitur Doctorari & c. n. 38. & an informatio de confugiente ad eam. n. 40.
Monaſterium S. Crucis laudatum, & excuſatum n 39
Neceſsitas quæ facit ne factum in ſacro ſit malum. n. 41.
Eccleſiæ circumſtantia an facit mortale quod alioqui non eſſet tale. n. 42.
Totum & pars notabilis quoad quid paria. n. 43.

NOTO quinto in eodem uerbo (*ſtamus*) ex quo eodem deſumptum fuit notabile quartum, orãdum eſſe aliquo in loco, quã doquidem ſtare præſupponit locũ in quo ſtetur. Circa quod dico primò, nonnullos hæreticos aſſeruiſſe, non eſſe recitandum, uel orãdum extra Eccleſiam, alios uerò non eſſe melius orare in Eccleſia, quàm in ſtabulo, uel caula porcaria, & ſatius eſſe orare in monte, quam in ea, quos latè refert & reprobat Thom. VValden.[b] grauibns authoritatibus, ac rationibus, quas ibi uidere licet. 1

II. Dico, omnem orationem mentalem, imo & uocalem priuatam, ac etiam publicam priuatim dictam, quę non eſt pręcepta fieri certo loco, in quocunque fieri poſſe, ſacro & non ſacro, priuato & publico, dummodo aliæ circunſtantiæ concurrant, ſecundum illud Apoſtoli.[c] Volo uiros orare in omni loco, & paulo inferius, ſimiliter & mulieres, & per illud præfationis Miſſæ: Verè dignum & iuſtum eſt, ęquum & ſalutare, nos tibi ſemper & ubiq; gratias agere, Et illud D. Bernardi.[d] Vbi cunque fueris, intra temetipſum ora, ſi longe fueris ab oratorio, non quęras locum, quoniam ipſe locus es. Dixi (*Quæ non eſt præcepta fieri certo loco*) Quoniam ſi uoto, pęnitentia iniuncta, lege, conſuetudine rationabili, uel ſtatuto fundatoris aliqua Miſſa, reſponſorium, uel oratio dici, uel fieri debent pro uiuis aut defunctis certo in lo- 2 3

[b] In lib. de ſacramental. c. 148.

[c] 1. ad Timoth. 2.

[d] In meditat. relat. à gloſ. magna Clem. 1. De reliq. & venerat. San. uerſiculo. de octauo. col. pen. Coſmas rit. Quomodo diui. offic. in principio uerbo ſacto.

in loco, non ſufficit ut dicantur in alio loco, per multa iura,[e] quibus ita determinarunt Bald.[f] & alii[g] uariis in locis. Dixi etiam (*Dummodo aliæ circumſtantiæ concurrant.*) Nam ſi recitando aliquo in loco daretur ſcandalum,[h] aut ſpecies hypocriſeos, quod dant, qui in locis publicis, & ubi eſt concurſus hominum, ſine ulla cauſa recitant publicè, uel adhibitis ceremoniis ſuperfluis, eſſet peccatum, Vti ſentiunt B. Ambroſius,[h] & S. Auguſt.[i] quorum uerba retulit, & rectè ponderauit Thomas VValdés[k]

4 III. Dico, quod cæteris paribus melius eſt recitare in locis ſacris, & in ipſis Eccleſiis, quam alibi, Vti ſenſit Concilium Gangrenſe[l] vna cum œcomenico Lugdunenſi,[m] ac ſtatutum eccleſiæ Gallicanę[n] & probat Thomas VValdenſis,[o] Cuius tres cauſas recenſet B. Thomas.[p] Prima eſt uirtus conſecrationis, cuius ratione Deus ſpecialiter iuuat ad melius orandum, Vti ipſe ſubtiliter declarat, & Caietanus alibi[q] & nos diximus in alio cap.[r] huiuſmet diſtinctionis. II. ob myſteria & res ſacras, quę in eccleſia continentur. III. Ob concurſum eorum, qui eo confluentes mutuo ſeſe adiuuant, ut melius exaudiantur.

IIII. Dico quod ſecundum nonnullos, oratio de-
5 bet fieri in loco honeſto, non in obſcœno ac inhoneſto. Videtur enim quod licet in ea petatur quod, propter quid, per quem, & á quo peti debeat, non petitur tamen ubi decet, ideoque circunſtantia loci videtur deeſſe. quod abominatus Gerardus[s] Carthuſianus dicit nonnullos loqui cum Deo, vbi verecundarentur loqui cum ſuis canibus. & pro re horrenda refert, ſe audiuiſſe ſacerdotem quendam recitantem veſperas in latrina, qui licet in id neminem alleget, potuit tamen allegare S. Ambroſium, & S. Auguſtinum: Qui ſuper illo S. Pauli.[f] Volo viros orare omni loco, dicunt intelligendum eſſe de loco decente, & non obſcœno: Quod ipſum eos non referendo tradit ibi S. Thomas: Hoc tamen quartum dictum non eſt intelligendum de oratione men-

e l. Quæ condictio §. Cum ita ff. de condit. & demõſ. c. nos quidẽ De teſta. Clẽ. Quia contingit De religio domi. f In l. ſiquis ad declinandam in fine C. de epiſco. & clericis. g Petrus & Immolẽ. in d. c. nos quidem n. 12 & ibi Barbat n. 9 ſẽtiũt gloſ. Ioan. And. & omnes in c. ſi pater in gloſ. pauperes De teſt. & Capella Tholo. et addit. in qu. 28. ieſt atus h 1. ad Timo. 2 i Vbi ſupra. k De ſacramental. c. 41. l c. patrimon. & cũ glo. 41. di. m c. decet De immunit eccleſ. lib. 6. n tit. quando diuina off. in principio. o lib. De Sacramen. c. 147. p 2. 2. q. 84. and q 3. par. q. 83. ar. 3. al 3. r c. eccleſiis ſupra eadem. s in lib. De aſſiduitate orãdi t 1. ad Thymo th. 2.

ne mentali, quæ nullo verbo prolato fit. Ea enim quocunque in loco facta placet Deo, dummodo aliæ circumſtantię concurrant, ut eleganter tradit B. Thomas [t] 6
Et pro indubitato habeo aliquot orationes mentales nõnullorum pauperum, infirmorum, nudorum & pannoſorum, quorum corpora deliteſcunt in ſubterraneis ſpeluncis, ſtabulis aut latrinis, animę uero in puriſſimis illis cęlis, conuerſando cum lympidiſſimis cœlitibus, 7
gratiores eſſe Deo, quàm ſint aliquot actæ in Eccleſiis, & choris ſplendidis, etiam ab his qui manent iuxta Sanctũ Sacramentum ueſtiti ſuperpelliciis albis, ut nix, animas tamen habentes nigras ut carbo, & euagantes cogitatu in patinis, uineis, latifundiis, diuitiis, & locis ſordidis, artibuſque turpibus, & obſcœnis. Non eſt etiam hoc dictum intelligendum de eo, qui facit o- 8
rationem in loco obſcœno neceſſitate preſſus, puta captus, inclusus, aut alias pręter uoluntatem detentus, quandoquidem nulla eſt lex quæ id prohibet, aut ſaltem non niſi humana, quę ſuperueniente neceſſitate in id ſufficiente ceſſat, ut innuit Papa fœlix. [u] Non etiam mihi uidetur locum habere in eo, qui orationes aliquas voluntarias, ad quas non obligatus in eiuſmodi locis recitat, dum tamen alię bonę circunſtantiæ concurrant. Nullibi enim id uideo vetitum, & ideo non eſt aſſerendum: [x] Non etiam intelligendum videtur de iis, qui in Eccleſiis Cathedralibus, & aliis collegiatis, ac conuentualibus ſeruiunt, & neceſſitate coacti extra choros ad naturę neceſſaria proficiſcuntur, recitando in itinere partem horarum, quam chorus recitat tempore, quo vadunt & redeunt, neque etiam videtur nobis intelligendum tam de loco contaminato corporis ſordibus, quàm de eo, qui anſam præbet, ut anima ſeſe ſpiritualibus ſordibus inquinet, aut ſeſe cogitationibus terrenis occupet: Tum quod non mihi occurrit lex ulla diuina, uel humana, quæ vetet in locis corporeis ſordibus conſpurcatis: Tum quòd etſi ſuper uerbis illis pau

linis

[t] in c. 2. ad Timoth. lect. 2. col. 2.

[u] c. ſicut de cõſecrat. d. 1. facit c. quanto de conſuet.

[x] 3. q. 4 c. Conſuluiſti.

ſinis [a] S. Auguſt. & S. Ambro. dicant locum debere eſſe oportunum, indecentius tamen exiſtimant forum, & cõcurſum hominum, quàm locum ſordidum: Tum quod ſtatutum Eccleſiæ non uetuit recitari horas [b] Canonicas in eiuſmodi locis à deuotione mentes alienantibus; Tũ quod pleroſque probos, & pios peregrè profectos uidi
9 recitare ſuas horas in ſtabulis ſecus iumeta ſua, eo quòd eas ibi dicerent quietius, quã in cubiculo diuerſorii clamoſo ſtrepitu impediti. Tum per adducta in 2. dicto. Tũ quod ceſſante ſcandalo, uel hypocriſi, & aliis id genus, ac contemptu ſacrorũ uerborum, & irreuerentia eius, quẽ alloquimur, non video rationem efficacem, cur ĩ iſtis ſor
10 didis locis malum ſit voce horas recitare, pręſertim ſi ſordes, pedor, fœtor, & humilitas loci referantur ad ſerius reputãdã paruitatẽ, ac ſpurcitiã humanam, & quàm parum mereatur homo tam humilis & ſordidus, eo quòd ante illã altiſſimã maieſtatẽ, & indicibilẽ munditiã diuinã ſe humiliat. Tũ denique ꝙ Abbas Iſaacus [c] & Ioã. caſſianus expreſſè huic parti aſtipulátur, vti infra [d] dicemus.

V. Dico ex præfatis ſequi primo, quod omnes horæ canonicæ cũ publicè dicẽdę ſunt, recitãdæ ſunt, aut canen
11 dæ regulariter in loco ſacro, & quòd aliquæ preces dicẽdæ sũt in eccleſia, alię ĩ clauſtro, alię in cœmeterio, alię extra ſacrũ locũ, neq; ſine cauſa, & diſpẽſatione, uel commutatiõe legitima, tẽporaria, uel ꝑpetua, iuſtè cõtrarium fieri poſſet. Nã ſecũdũ ius cõe [e] horæ cano. quæ publicè dicuntur, in Eccleſia dici debent, & ſecundum nonnullas leges, fundationes & conſuetudines rationabiles ſtatutum reperitur, ut aliquę orationes in diuerſis dicantur horis, quod ſeruandum eſſe in 2. dicto probatum eſt.

II. Sequitur deciſio quęſtionis, quã ſepius fui rogatus: An ſcilicet clericus ſtudens ſatisfaciat ſuæ conſcientiæ celebrando in hac Academia miſſas, quas rõne ſui beneficii erat obligatus dicere in certa Eccleſia, eremitorio vel altari ſuę patrię? Reſpondendum enim eſt negatiue per dicta in 2. dicto. III. Sequitur quod Capitulum

Sanctę

[a] in d.c. 1.
[b] tit. Quomo. hor. Cano. dicen. ſunt extra chorum.
[c] in coll. 1. c. 10.
[d] c. 19. n. 47.
[e] Clemen. 1. §. Ne igitur De celebrat. miſſa. Innuit c. 1 adiuncta. gl. Ver. Perſoluat eo ut.

Sanctæ huius Eccleſiæ, quod obligatur dicere reſpon-
ſoria ſanctorum, aut defunctorum ante Altare maius,
aut in corpore Eccleſiæ, Vel in tali, aut tali parte Clau-
ſtri, aut in Capitulo, non ſatisfacit dicendo illa alibi ſine
cauſa, uel legitima authoritate.

Ex quo ſequitur 4. Quod prǽfatum Capitulum non 13
debet recitare dicta reſponſoria in choro, etiam tempo
re interdicti generalis, quandoquidem alio tempore de
bet illa dicere ſuis locis deſignatis, & interdictum gene
rale non alterat loca, nec tempora, cum quibus dicen-
dę ſunt horæ, & aliæ orationes, dummodo in iis ſerua-
ri poſſit modificatio. [f] *C. Alma mater*. Vt ibi probatur, & ſu
pra c. 3. n. 52. & 53. monſtratum eſt. Dixi dummodo in
iis ſeruari poſſit modificatio. *C. Alma mater*. Certum enim
eſt, quod reſponſoria in Cemiterio aperto dici iuſſa non
poſſent ibi dici tempore generalis interdicti, eo quod
non poſſit ſeruari dicta modificatio.

VI. Dico beneficiarios eſſe obligatos recitare, & di- 14
cere horas publicas in Eccleſia, peccareque qui eas
in illa recitare negligunt ſine cauſa in id iuſta, etiamſi
eas dicant domi, Vti in quodam Concilio [h] probatur, &
cum communi determinat Inno. [i] & quidem mortaliter.
Concilium enim illud prǽcipit eos deponi, & depoſi-
tio non fit, niſi ob graue peccatum, [k] quod etiam in E-
piſcopo locum ſibi vendicat: Tum quia id inſinuat Con
cilium Carthaginenſe, [l] quatenus ſtatuit, Vt Epiſcopus
prope eccleſiam moretur: Tum quia ob id communi-
ter omnia Epiſcoporum palatia ſunt coniuncta, aut ſal
tem uicina ſuis Eccleſiis Cathedralibus, & ita determi-
nant aliqui Neoterici. [m] Dictum tamen iſtud ſextũ, quod
ad peccatum mortale attinet, limitandum eſt, ut dun-
taxat locum habeat in eo, qui ob contemptum, aut con
tra prǽceptum particulare prælati hoc facere omittit,
aut cum ob ſuam abſentiam diuinus cultus damnum no
tabile patitur, eo quòd ob id officium in Eccleſia, aut nõ
dicitur, aut ſaltem non cum debita ſolennitate, quia
ſine

f c. Alma mater de ſent. excom. lib. 6.

h c. ſin. 92. diſt.

In c. 1. de celeb. miſſ.

k per ea quæ notatur in c. Apoſtolus 85 diſt. & in ſũma 15. q. 8. & c. Cum non ab homine de iudic.

l c. Epiſcopus uilem 41 di.

m ſylueſt. Ver. hora q. 10.

ſine illo alii eam præſtare nequeunt, vt limitauit quidã Cardinal,[n] & ante illum id ſenſit Sylueſt.[o] etſi ſit graue peccatum veniale, quæ ſanè opinio nobis æquiſſima videtur. Limitandum præterea eſt iſtud dictum, vt tantũ procedat in beneficiariis Eccleſiarum collegiatarum, vel regularium: In dicto namque concilio Papæ Martini ponitur verbum (*conuenerit*) quod concurſum, & cõgregationem ſignificat: Meo tamen iudicio, idem dicendum eſt de beneficiariis Eccleſiarum, quę licet nõ ſint collegiatæ, ſunt tamen tales, in quibus tenentur conuenire, & ſimul dicere aut Matutinum, aut veſperas, aut miſſam ſcanere, aut omnes, vel aliquas horas alias recitare. Paulò ſiquidem minus peccant iſti non conueniendo ad eas, quàm clerici collegiatarum non conueniendo ad ſuas, cùm verbum illud (*conuenerit*) non minus verificetur in congregatione illorum, qui non faciunt collegium, quàm illorum, qui illud faciunt.[p]

Ex hac limitatione ſequitur deciſio cuiuſdam quæſtionis, quam me interrogauit pientiſſimus quidã Dei ſeruus, & amicus meus non vulgaris, qui ab hinc centum quinquaginta leucis ſiue miliaribus Hiſpanicis, nẽpè à Valleroncallia Nauarrę me viſerat, puta, An qui habent aliqua beneficia, quę appellãtur rationes in eccleſia non collegiata, in qua communiter rationarii ſurgunt dicturi Matutinam, antequam illuceſcat, & illam dicunt bini, & bini, aut ſinguli, non tamen omnes ſimul, nulla alia lege, aut conſuetudine eos ad id obligãte, peccent non eundo ad recitandum ſuas horas in eccleſia ſicut alii? Et reſpondendũ videtur negatiuè, quoad peccatum mortale, Quia videtur eos ſaluare ab eo proxima limitatio, Arbitror autem peccare venialiter per præfatum dictum ſextum, niſi aliqua cauſa eos excuſet: Tùm quia licet nullo iure teneantur eas dicere in choro collegialiter, quamuis voluntariè eas ſic aliquando dicant, tenentur tamẽ dicere illas ratione ſuorũ beneficiorum, ſiue rationum, quas habent in eccleſia: Tùm

n Calet. in ſum ma, uerb. Horarum verſ. quoad. 5.

o Verb. hora. q. 10.

p L. 1. §. Conuentiones. De pactis. ff.

ſia. Tum quia iuſtum uidetur, Vt layçis tempeſtiuè ſurgentibus, & ad Eccleſiam euntibus clerici rationarii animum, & bonum exemplum tribuant, iuxta morem illius Eccleſiæ religioſum, quo omnes ſimul, aut bini, & bini, aut ſinguli in Eccleſia recitant. II. Sequitur quod
Epiſcopi non ſunt tam immunes ab horis Eccleſiæ ſuę 16
Cathedralis, ac vulgus exiſtimat, Nam præter ſupradicta etiam Papa Gregor.[q] ſtatuit, ut Epiſcopus in ſua Eccleſia more ſacerdotali reſideat. Neq; huic obſtat Concilium Aurelianenſe,[r] quod inſinuat eum non teneri intereſſe diuinis officiis, præter quã Dominicis diebus, quia non intendit dicere, quod intereſſe non teneatur aliis diebus, ſed quia Dominicis ſe excuſare non poteſt, niſi ob infirmitatem, aut aliam cauſam ſimilem, & ſi aliis
diebus alia de leuiori poſſit, vt ibi declarauimus. Caue- 17
ant igitur ſibi illi Epiſcopi, qui abſq; cauſa, & prſertim ob conuerſationes Vanas, ob luſus, conuiuia, & Muſicos ſonos & cantus, vtq; in mollibus plumis, ac lectis ſuffumigatis, & ſuaueolentibus plus ęquo dormiant, & ob lectentur, omittunt intereſſe diuinis officiis, quę in ſua præſentia longe reuerentius agerentur. Meminerint illud Hieronymi,[ſ] Si quis vult põtifex eſſe, non tam uocabulo, quam merito imitetur Moyſen, qui indeſinenter in tabernaculo Domini erat, & paulo poſt. Hęc duo sũt Pontificis opera, ut aut a Deo diſcat legẽdo ſcripturas
diuinas, & ſępius meditando, aut populum doceat. 18

III. Sequitur quod beneficiarii huius ſanctę Eccleſię & aliarum ſimilium, non ſolum amittimus diſtributiones quotidianas, quando omittimus recitare horas publicas in Eccleſia ſine iuſta cauſa, ſed etiam ad minus graue peccatum ueniale peccamus, quin & mortale, ſi eo quod ad illas non imus, non recitatur officium publicum, aut non cum ſolennitate debita, aut cultus diuinus detrimentum aliquod notabile patiatur, circa
quæ non pauci errant: Diſtributionum enim quotidia- 19
narũ elargitio, aut prouentuum, præbendarum in eas parti-

[q] c. peruenit. 7. q. 1
[r] C. epiſcopus de conſecr. diſt. 1.
[ſ] in. c. ſin. 16. diſt.

partitio non inducit, neque tollit obligationem eundi ad horas, cum ea naſcatur ex titulo, & poſſeſſione Canoniç & præbendæ, quod Concilium illud Martini[t] innuit, & a'ia iura comprobant.[u] Nam præfata largitio ſolum eſt quoddam calcar, & cauſa impulſiua nos incitans ad eundum ad Eccleſiam, ut infra[x] dicetur.

t c.fin. 92. diſt. translat. in c. I. De cele. Miſſ.
u Clem. I. de celebrat. Miſſ.
x c. 18. n. 10.

20 IIII. Sequitur quòd octoginta dies, qui in hac Eccleſia conceduntur eis, qui fecerunt reſidentiã primi anni, & quinque quos quolibet menſe habet, qui eam facit, ut nihil quotidianarum diſtributionum perdẽdo, poſſit abeſſe ab horis & aliis diuinis officiis, intelliguntur, ut id fieri poſſit iuſta ex cauſa uel rationabili, & non pro ſolo libito, aut cauſa iniuſta, & irrationabili, per illam ſingularem determinationem magni illius Patriarchę Hieroſolomytani, magniq; Theologi, & Canoniſtę Petri Paludani,[y] quod ſtatutum, aut conſuetudo, ut qui tali, aut tali officio, uel horæ pręſens fuerit, diſtributiones lucrifaciat, etiamſi protinus egrediatur & abſcedat, de eo intelligi debet, qui egreditur, ut procuret negotia Eccleſiæ, uel agat opera aliqua ſancta, & non de eo, qui egreditur ut otietur, fabuletur, aut ludat, ſubiungens quod ſtatutum contrarium, puta, ut lucrifaciat eas, etiamſi egrediatur, ut otietur, aut alia ex cauſa vana & iniuſta, nõ excuſabit eum coram Deo, nec in conſcientia, & ſi in foro exteriori non debeat ei detrahi ſua portio.

y In 4. diſt. 15. q. I. col. 7.

21 V. ſequitur quod qui chorũ egreditur ante horã finitã, aut omittit Venire, aut intrare cũ pretextu eũdi ad naturę neceſſaria, aut barbam reſecandi, aut aduentus hoſpitis, ſeu actuũ ſcholaſticorũ, aut ob alias excuſationes ſimiles, quas ſtatutũ reputat iuſtas ſi nõ ſint ueræ, peccat, & nõ quęrit ſibi diſtributiones quotidianas illius horę.[a] Tũ p pręfatã Paludani determinationẽ, Tũ quia ceſſãte cauſa, ceſſare dẽt effectus nondum productus.[a] An aũt ſufficiat veritas harum cauſarũ, An requiratur quod ẽt ſint uera impedimẽta intereſſendi horis, q̃ſtionis quotidianę eſt, frequẽter. n. ſunt uerę, & nõ uera impedimẽta,

a c. cum ceſſante. de appell. l. adigere. §. quamuis. ff. de iure patron.

Vt cum

Vt cum quis ſe excuſat à veſperis, vt radatur ſibi barba, & faciat eam radi lōgè poſt veſperas, forte ſub noctem; aut excuſat ſe cauſa eūdi ad actum ſcholaſticum, & poteſt illum adire ante horam inceptam, aut poſt eam finitam, vel excuſat ſe cauſa aduentus hoſpitis, & ante, vel poſt aduentum eius poteſt intereſſe horę, à qua ſe excuſat? Cuius q̄ſtionis pars affirmatiua viſa fuit olim mihi vera; nunc autem altiùs cogitanti ęquior uidetur negatiua: Tum quia parum, vel nihil detrahit cultui diuino, qui raſuram barbę, obquam potuit excuſari ab aliqua hora, ſi feciſſet in ea radi, protrahit in noctem, vel aliam horam proximiorem, cum ſi protrahere nō poſſet, illa hora faceret eam radi: Tùm quia benignior eſt, & conſuetudo ita videtur interpretari, quę cum nil vel parum noceat diuino cultui, ſatis poteſt probari.[b]

[b] Arg. c. Reueſa de conſecrat. d. 2. & c. 1. de cōſuet.

[c] In c. decet. de immunit. Eccleſiarum. lib. 6.

VI. Dictū principale fuerit debere nos omnes Chri- 22
ſtianos pręſertim eccleſiaſticos conſiderare, quantum & quàm ſępè peccamus intrando eccleſias, & exiſtendo in eis. Cōtemplemur illud Concilii Lugdunen.[c] Decet domum domini ſanctitudo, decet vt cuius in pace factus eſt locus, eius cultus ſit cum debita veneratione pacificus &c. Expendamus & illud, quod ſubiicit: Sit itaque ad Eccleſias humilis, & deuotus ingreſſus, ſit in eis quieta conuerſatio, Deo grata, inſpicientibus placita, quæ conſiderantes non ſolùm inſtruat, ſed & reficiat. Ex quo infertur peccare eos, qui Eccleſias ingrediuntur abſque vlla reuerentia, ridentes, & iocando aquam luſtralem ſiue benedictam in alios ſpargentes, caput aperiendo, & flectendo genua, magis habitu quodam & conſuetudine id agendi, quàm deuotione, aut memoria ſanctitatis loci ſacri: Expendamus item illlud eiuſdem Concilii, quo pręcipit, Vt quum ſacratiſſimū
illud (*Ieſu*) nomen (in quo ſolo oportet nos ſaluos fieri) 23
pronūciabitur, pręſertim in ſacrificio Miſſæ, flectamus genua cordis, ꝙ vel capitis inclinatione teſtemur. Expendamus, inquā, hoc, & quòd in eo potiſſimum pręcipitur,

cipitur, ut flectamus genua cordis. Cui conſequens eſt, errare nos, qui caput detegimis, quũ illud audimus, principaliter, ut reputemur ab hominibus pii: Id enim eſt corda attollere, & pilea demittere, licet de nemine id prę ſumi debeat,[c] quod nonnulli temere iudicando facere ſolent.

[c] c.2.de reg. iur.l.merito. ff.pro ſocio.

24 II. Sequitur defectũ ſuę diſcretionis, & ſcientiæ prodere nonnullos, qui magna diligentia, & ſolicitudine nudant, & inclinant capita, & reuerentur dulce illud nomẽ virginis, & matris (*Maria*,) & horum nihil agunt, cum pronunciatur dulciſſimum illud, & ſuper aliis cunctis exaltatum nomen (*Ieſus*) Quin & quando ſimul proferuntur, & audientes proferri Ieſum Chriſtum, & Virginem Mariam ſuam matrem, nomini Ieſu non exhibent reuerentiam, nomini uerò Mariæ quam maximam. Optimũ enim, & ut ab omnibus fiat percupiendum, mente humili, & deuota Virginem matrem uenerari, & etiam ſignis exterioribus ſignificare, modò reputemus ſuo filio longè maiorem deberi incomparabiliter, & tanto excellentiorem, quanto incomparabiliter creator præcedit creaturam, & quod quando ambo ſimul nominantur in Euãgelio, aut Collecta, Vel alibi, maiorem reuerentiam exteriorem exhibeamus nomini filii, qui Deus eſt, & homo, creator, & redemptor, quàm nomini matris, quæ pura creatura, & redempta eſt. Redempta, inquam, non à peccato, quod in ea fuerit, ſed quod in ea fuiſſet, niſi pręſeruata foret. Quandoquidem reuerentia latrię, quæ debetur filio, maior eſt, quam Duliæ, uel hyperduliæ, quæ matri debetur, iuxta Catholicam D. Thomę,[d] & omnium aliorum doctrinam. Recordemur, quæſo, memoratum Cõcilium[e] addere, quod nemo in Eccleſiis ſeditionem excitet, conclamationem moueat, impetumue committat. Ex quo ſequitur peccatum eſſe in Eccleſiis exercere geſticulationes Mimorum, ducere choreas, & tripudia profana, & quę hic uulgus uocat folias, ſeu pelas, & alios ludos

[d] In 3.ſentent. d.9.q.1 ar. 2. q.1.ad 3.

[e] d.c.decet.§.1

clamoſos,& tumultus profanos.

III. Sequitur peccatum eſſe eas ingredi cum laruis uo 25
ciferando,& dæmones imitando,præſertim cum diuina
officia celebrantur,& etiam,meo iudicio,maius peccatū
eſt excitare huiuſmodi clamores, & ſtrepitus, uel con-
ſentire,ut fiant inter clericos,& religioſos, cum ſuppli-
cationes faciendo extra Eccleſiam procedunt,interrum
pendo cantum, & eos ab attentione debita alienando,
quam ea in Eccleſiis,cum ceſſant diuina officia, facere,
etiam ſi hoc quoque iure uetitum [f] ſit, excepto forte
eo, quod opus foret ad hiſtorias aliquas pias, & anima-
bus ſalutiferas præſentandum,& exhibendum, ut gloſſa
recepta dixit,[g] adducendo exemplum repræſentationis
præſepis Domini,Herodis,Magorum,& aliarum ſimiliū

[f] c. cū decorē De Vit. & honeſt. clerico.

[g] In d.c. cū decorem.

IIII. Sequitur Deum forte magis offendi, quam coli 26
inuentis quibuſdam profanis, & ſumptuoſis,quæ fiunt
in feſto corporis Domini, aliiſque diebus, quibus ſo-
lenniſſimæ ſupplicationes fiunt;Video namque illa infer
ri in Eccleſias,quando canuntur Prima,Tertia, & Sexta,
& Miſſa maior,& pleręque aliæ ſubmiſſa voce celebran-
tur,& turbāt populum,ne audiat,clerum uero,ne ea per
agat,& dicat,uti decet.Videre eſt nonnullos clericos,ut
ea cernāt,chorum deſerere,alios cātum omittere, alios
canendo ridere, & ridendo canere. Quidam ad id quod
dicunt,non attendunt: Nonnulli proniores ſunt in ob-
ſeruando,Quibus ueſtibus hic exeat,quomodo ille tri-
pudiet,iocetur,& ludicra grata proferat, quàm in medi
tando de ipſo Sanctiſſimo Sacramento, quod ibi perfer
tur,aut de myſterio,quod refert illa ſupplicatio ; Quin
etiam(quod peius eſt) nonnunquam uidere licet cum
ipſum,qui defert Sanctiſſimum Sacramentum, aut præ-
cipuam imaginem, in riſum diffluere, & couertere ocu-
los magis ad hoſce iocos, & ſtrepitus, quā in ipſummet
Deum,& hominem,quem ſuis manibus geſtat,non ſine
prauo id cernentium exemplo.

Quo circa meo Iudicio,ſaluo Saniore,eiuſmodi dieb⁹ 27

Rectores tã Eccleſiaſtici, quã ſeculares,procurare debe
rẽt, Primo ne prodeat vlla inuentio de ſe inhoneſta, aut
alteri iniuria: Deinde ne ulla repręſentatio præterquã
pia inferatur in Eccleſiã,ẽt cũ officia diuina ceſſant,mul
28 toq; minus,dũ celebrantur,& audiuntur. III. Quod per
mittere poſſent,ut cuiuſq; inuentionis authores ſinguli
ſemel deuotẽ exhibeant debitam reuerentiã Sancto Sa-
cramẽto,aut pręcipuæ imagini, quę in ſupplicatione ge
ſtatur,& corã ipſis honeſtã ſuã orationẽ faciant, quo tẽ
pore ſatius eſſet,ut ceſſaret ſupplicatio,& miniſtrorũ Ec
cleſiæ cantus,quandoquidẽ citra peccatum ceſſare poſ
ſit,citra quod tñ non põt male recitari, aut male cãtari.
IIII. Quod nõ permittant vt poſt amplius ſe miſceãt cle
ricis,& religioſis laudantibus Deum, & canẽtibus in ea,
interpellando eorũ cantũ,& diuinas laudes,Quin potius
procurent,ut longẽ ante,uel poſt eos procedant, exhila
rando,& recreando plebẽ,ne ei faſtidium pariat in mul-
tas horas protracta ſupplicatio.V. prouideant, ut huiuſ-
29 modi ſupplicationes fiant tempeſtiuius ſolito,& finian-
tur hora horologii Hiſpani,uel galli decima,aut ad ſum-
mũ hora undecima,uel duodecima,ut audio Pariſiis fini
ri hora octaua,uel nona ſupplicatiões diei Corporis Do
mini,in quibꝰ,ut audio, eſt tanta hominũ multitudo, ac
deuotio,quãta in quibus uis aliis orbis Chriſtiani*Idẽq;
Vidimus factũ in urbe ab anno 1567. in hunc 1576. etiã
in ſupplicationibus illis ſollenniſſimis,quas ipſimet Ma
ximi Põtifices,iidemq; religioſſimi Pius V. & Gregorius
XIII. innumerabili comitante caterua,ipſum ſacramen
tũ manibus propriis religioſiſſimo totius orbis Chriſtia
ni exẽplo geſtauerunt ſine ulla penitus inuentione lu-
dicra,nec profana,nec impertineti.* Prouideant,inquã,
ut fiãt tẽpeſtiuius, ne prębeatur occaſio tot ienta culis,
tot ebrietatibus,& luxui in finẽ prouidendi fami, ſiti, &
calori in eis ſuperuẽturis,eo quod pręuidẽt eas duratu
ras in horã poſt meridiẽ primã,uel ſecundã, & aliquibꝰ
in locis tertiã,non ſine graui irreuerentia, & offenſione

F 2 diui-

diuinæ maieſtatis,ad quam reconciliandam,& uenerandam ſuſcipitur is labor.Conſequitur 6. Quod iis diebus 29
quibus tamdiu durat ſupplicatio, iuſtius omitti, quam haberi poteſt cōcio; quam in hoc ſolo religioſiſſimo luſitanię regno fieri uidi ſub medium ſupplicationis, partim quod parum prodeſt,partim quod nonnulli ab ea ad commeſſationes, & iocos, etiam interdum obſcoenos egrediūtur: Alii negligenter uerbum Dei audiunt,& obdormiunt,alii uilipendunt,& fere omnes faſtidiūt,et ferè omnes nimio cibo & potu muniti ad proceſſionem ueniunt,pęſertim ſi probabiliter ſuſpicentur concionatorem fore ambitioſum,& conaturum ibi oſtēdere multam doctrinam, & paruam prudentiam in concionando multum parum attentis.

VII. Sequitur fieri non poſſe conuiuia, & ſympoſia 30
Confraternitatum,populorū, & congregationum in Eccleſiis,& earū coemiteriis,etiam ceſſantibus diuinis officiis;Tum quia uetitum eſt,[r] ne in iis comedamus, Tum quia in huiuſmodi conuiuiis,& ſympoſiis excitari ſolent clamores,& tumultus. Tum quia ſunt ſecularium coet⁹, qui in Eccleſiis fieri non poſſunt,niſi ob res pias, uti ſtatim[s] dicetur.Non cēſerē tamē peccatū, ſi iſtud neceſſitate fieret,puta,ob multam pluuiā,aut ſolis æſtū, neq; ali⁹ locus oportunus ad ſeſe recipiendū foret,dūmodo a clamore,& ſtrepitu, & imodeſta cōpotatione abſtineatur, Nā & cōciliū Carthaginenſe[t] indulget iſtud peregrinātibus,cū diuerſoria deſunt; Qui ſanè textus non obſcure ſignificat peccatū eſſe quod uidi fieri,nēpè ſubminiſtrari prandiū amicis,& aliis alicuius notæ uiris iter agentibus, in Eccleſia æſtate, eoquod eſſet ſuffrigida, & in hyeme eo quod eſſet ſubcalida, cum non deeſſet honeſtum aliud receptaculum extra Eccleſiā,in quo id honeſtè fieri poſſet.Ex pēdamus inſuper etiā illud aliud,quod præfatū Cōciliū lugdunēſe ſubdit,[u] nēpè: Ceſſent in locis illis uniuerſitatū, & ſocietatū quarūlibet Cōcilia, cōciones,& publica parlamēta &c.Ex quo ſequitur primo quòd

r c.nō oportet. & c.Nulli. 44.diſ.

s In 8.dicto.

t In d. c. Nulli 44.diſt.

u c.decet deimmunitate Eccleſ. lib.6.

quòd non fuiſſet licita congregatio nonnullorum(quorum ego unus extiti)inſignis huius uniuerſitatis, & Ciuitatis conymbricæ,quę anno ſuperiore decreta fuit in Eccleſia Cathedrali finitis diuinis officiis,ad uentilandũ, & decidendũ nonnullas controuerſias,quæ inter Academiã,& Ciuitatem ſubortę erãt, niſi finis pius pacẽ inter eos ſtatuendi,illã licitam reddidiſſet, perinfrà dicenda.

31 II. Sequitur aberrare pleroſque uiros literatos, qui ut decidant talem, uel talem quęſtionem profanam, de communi conſenſu in Eccleſia conueniunt. III. Sequitur peius agere homines bonę partis pagorum regni Caſtellę,& Nauarræ,qui ad diſcutienda ſua negotia (quod ferè ſemper fit clamorib',uocibus,)cõueniunt in Eccleſiis,aut earum cœmiteriis. Verum tamen eſt,quod licet ipſi in eo peccent, actus tamen extraiudiciales ibi facti ualidi ſunt,& firmi, ut determinat Bald. receptus [x] Verum etiam eſt ſecundum communem,[a] licitè poſſe fieri laicorum conuentus in Eccleſiis ad opera pia,quales ſunt confraternitates ſanctiſſimi ſacramenti, & aliarum rerum piarum,quas Budęus [b] fratrias & confratrias Vocat. Expendamus item illa uerba eiuſdem Concilii. Ceſſent uana, & multo fortius fœda, & profana colloquia &c. Ex quo ſequitur tam paucos eſſe Chriſtifideles,qui in Eccleſiis non peccent,quam rari ſunt,qui ſemel,aut iterum non effutiant in eis otioſa, uana, turpia, mala, aut ſaltem profana. Intelligamus per Deum idem Concilium ita præcipere: Ceſſent confabulationes quælibet, ſint poſtremò quæcunque alia,quæ diuina poſſunt turbare officia,aut oculos diuinæ Maieſtatis offendere, ab ipſis prorſus extranea,ne ubi peccatorum uenia eſt poſtulanda,ibi peccandi detur occaſio, aut dęprehendantur peccata committi.

[x] In 1.parte cõſ.278.Dico & conſulo.

[a] In d.c.Decet

[b] l.3.ff.de adminis.tuto.

32 Ex hoc colligitur peccatum eſſe conuenire ad Eccleſiam tres,aut quatuor,aut plures, uel pauciores Canonicos,Clericos,Monachos,uel sãctimoniales,laicos,uel laicas, & in ea ſubfrigiditate eius contra æſtatis ęſtum

fruentes conuerſari, referendo Apologos, & fabellas, ridendo, iurando & fortè mentiendo, ac iurando citra neceſſitatem, & utinam nũquã citra ueritatem, murmurando nonnunquam, & detrahendo proximis. Conſideremus illud ipſum Concilium ſub finem dicere. Ceſſent in Eccleſiis, earumq; coemiteriis negotiationes, & pręcipuè nundinarum, ac fori cuiusque tumultus. 33 34

Ex quo ſequitur primò, omnem contractum emptionis, & uenditionis, & alios qui de rebus profanis fiunt in Eccleſiis Vel locis ſacris eſſe peccata, ſiue fiant de mobilibus, & ſe mouentibus, ſiue de immobilibus, & ſtabilibus. Quæ omnia licet ita ſeſe habeant, tam confidentes tamen, & temerarii ſumus, adeoq; tam parum diuinam Maieſtatẽ ueneramur, ut in paucis locis uix plures inueniantur contractus & diſtractus, quàm in Eccleſiis. Quot contractuum concluſionem ad eas remittunt dicentes. Dic. N. Vt uadat cras auditũ ſacrum in tali Eccleſia, & ibi eo finito expediemus talẽ, aut tale negotium. Dic uadat eo ad ueſperas, & ibi concludemus hoc, uel illud. 35

II. Sequitur non ſolùm peccare eos, qui ſuper ſuis menſis in Eccleſiis exponunt candelas uenales, ut emptores eas offerant, ſed etiam eos, qui aliter eas uendũt, ut etiam peccabant, qui uendebant columbas ſacrificãdas in templo, quos redemptor[b] noſter ex eo eiecit: Quod intelligendum eſt, cum primaria uenditorum intentio foret (ut communiter eſſe ſolet) aliquid lucrifaciendi, ſi enim ipſimet clerici, uel religioſi eas uenderẽt eo fine præcipuo, ut emptores ſatisfaciant ſuæ piæ deuotioni, non eſſet peccatum, ut determinat S. Anton.[c] receptus per Cardinalem S. 4.[d] Sylueſt.[e] & alios,[f] & ſi Angelus[g] abſolute dixerit non eſſe peccatum, Cuius opinio ſuſtineri poſſet in iis, qui uendunt in Coemiterio, & non in templo, ut alii rectè ſentiunt.[h] Laudabilior tamẽ, & imitatione dignior eſt mos omnium ferè Eccleſiarũ Vrbis, in quibus ponitur uaſculum cãdelularum, ex quibus accipiũt quas uolunt eas oblaturi, miſſo in Capſulã 36

b Math. 21.

c 3. Parte tit. 1 c. 16. §. 2. col. 4.

d Caiet. uerbo. Immunitas col. 2.

e eod. uerb. q. 2

f Io. Tabien. uerb. emptio-

g Verbo immunitas. §. 9.

h Vbi ſupra

ad

ad id paratáearum precio,abſq; ullo uerborum ſtrepitu.
III. Sequitur uideri primo aſpectu peccatum audire,
& decidere in Eccleſia lites,nedum ſeculares, uerum e-
tiam Eccleſiaſticas,niſi ſint ſpirituales: Dicit enim tex-
tus(fori cuiuſcunque tumultus ceſſet)& ſic tam fori Ec
cleſiaſtici,quàm ſecularis, ut ponderat Decius, in quo-
dam Capitulo,[i] cui quatenus ſibi aduerſatur,reſpondet,
quod loquitur de confirmatione electionis,quę nō mo-
do eſt cauſa Eccleſiaſtica,ſed etiam ſpiritualis,quæ diffe
runt,ut genus & ſpecies,[k] Gloſſæ[l] tamen communiter
receptę abſoluté dicunt eſſe permiſſum in eis Iudicium
cauſarum Eccleſiaſticarum, Quarum opinionem verio-
rem exiſtimo:* Tum quia principaliter pars Iuriſdictio-
37 nis Eccleſiaſticæ eſt ſpiritualis, & diuinitus a Chriſto da
ta, ut mõſtramus in repet[a]* Tum quia indubitatum eſt
apud omnes etiam Decium.[m]Quod licet ſententia Iudi
cis ſecularis lata in Eccleſiis ſit inualida, Eccleſiaſtici ta
men eſt ualida,quamuis in ea ferenda peccaretur,ſicuti
& omnium conſenſu contractus initi in Eccleſiis, & lo-
cis ſacris ualent,licet contrahentes peccent iuxta gloſ-
ſam receptam.[n] Quod intelligo de contractibus initis p
laicos,aut ſuper rebus profanis,non autem de initis per
clericos ſuper rebus Eccleſiaſticis: Non enim magis
damnare debemus Canonicos,& Monachos contrahen
tes in iis ſuper rebus Eccleſiaſticis, quàm eos qui in eis
iudicant de illis,quod licet[o] Nō obſtat dicere,quod Ca-
nonici & Monachi debent contractus ſuos inire in capi
tulis communiter ſitis in Clauſtris extra Eccleſias,Quia
ſæpenumero uidentur cõtrahere etiam in choris,& in-
tra Corpus Eccleſiæ citra ullum peccati ſcrupulum.
IIII. Sequitur,non abs re in dubium uocatum fuiſſe,
An licitum ſit nec ne gradus Doctoratus,& alios Eccle-
ſiaſticos in Eccleſiis conferre? In cuius deciſione com-
munis ſequitur Ioannem Andr, [p] qui affirmatiue reſ-
pondet, quòd ueriſſimum eſſe arbitror quo ad gradus
collatos authoritate Apoſtolica,qua dari ſolent commu

F 4 niter.

[i] In c.qua frō-te de appella col.1.
[k] gloſ.11.q.1. in ſumma
[l] d.c.Decet. uerb. ſecu la-riū & in c.1. & c.Cūin Eccl.de immunit. Eccl.
[a] c.Nouit.not. 3. n.12 De iudicys.
[m] in d.c. Qua fronte
[n] In d.c.Decet uer.proceſſ.
[o] c.Quafronte ubi communis etiā Dec. de appell.
[p] In d.c.Decet.

niter. Maius autem dubium uidetur in collatis authoritate Regia, ut in hac Conymbricenſi Academia gradus artium Medicinæ & legum conferuntur. Rationum, qui bus addubitari poteſt, Altera eſt, quòd cauſa præcipua, quæ perſuaſit Ioan. And. Doctoratum poſſe conferri in Eccleſia, eſt, quòd ſit res Eccleſiaſtica, & confertur ab Eccleſiaſtica pſona, &, qui authoritate Regia grad⁹ cōfert, ſecularem perſonam, & non Eccleſiaſticam gerere uidetur. Altera, quod communis opinio. Ioan. And. Dominici, & aliorum habet iudicem ſecularem non poſſe tractare aut decidere lites profanas in Eccleſiis etiā de rebus piis motas, Textus enim generaliter uetat, & in ualidat quodcunque iudicium ſeculare, ciuile, & Criminale: Quibus non obſtantibus, contra puto, & conſequenter celeberrimi, & reformatiſſimi Monaſterii S. Crucis Reuerendiſſimum Priorem Cācellarium noſtrū non peccare conferendo authoritate Regia, & ut ea cōferantur in ſua Eccleſia, permittendo gradus Artium, Medicinæ, & legum, ſaltem cum eos ipſemet confert, & licet de collatione per alium, qui laicus eſſet, magis dubitari poſſet, idē tamen defendi poteſt ea ratione, quòd collatio gradus non eſt actus Iuriſdictionis cōtentioſæ, ſed uoluntariȩ, & opus de ſe pium & ſanctum,[q] Et quòd communis[r] opinio Ioan. Andr. Dom. & aliorum habet, laicos poſſe facere cœtus ad pia in Eccleſiis. V. ſequitur, nullos prȩfatorum graduum ab ullis etiam Eccleſiaſticis poſſe licitè conferri in Eccleſia cum ſtrepitu & tumultu chorearū, & ludorum prȩfatorū per ſupradicta[ſ].

[q] Authen. habita C ne fil. pro patr.
[r] In d.c. Decet
[ſ] In hoc ipſo ¶. dic. uer. Recordemur.

VI. Sequitur ſanctiſſimam, & religioſiſſimam fuiſſe 39
mentem, & intentionem, quam (poſtquam hucuſq; ſcripſiſſē) mihi communicauit Reuerendiſſimus, ideq; grauiſſimus prȩfati monaſterii frater Blaſius, quæ eadē erat Reuerendiſſimi prioris, & cōuentus eiuſdem celeberrimi monaſterii, quod, meo Iudicio, toti⁹ ordinis Canonicorū Regularium Patris noſtri S. Auguſtini in Hiſpania, & extra eam, in agēda uita reformatiſſima, eſt primum,

In-

Intentionem, inquam, procurandi ut in Eccleſia dicti Monaſterii conferantur in poſterum per Cancellarium, qui eſt memoratus prior, alii gradus, quā in ſacra Theologia, quòd modo dum typis excuderetur hic quaternio, à Regia maieſtate ſancitum fuit, ſimul & pręclaræ Virtutes, & vita d. D. Reformatoris titulo Epiſcopi auctæ, & illuſtratæ.

40 VII. Sequitur peccare mea ſententia Iudices ſeculares horum regnorum, qui in Eccleſiis ſummariè ſe informant de iis, qui ad illas ſe recipiunt, Vt ſciant, An immnnitate frui debeant, nec ne: Neque dici poteſt, quòd lex regia huius Regni eos excuſet, Quia licet illa lex eis tribuat facultatē ſumendi informationem ſummariam, non tamen habet, ut poſſint eam ſumere in Eccleſiis, uti ex illius contextu [t] patet, Nec obſtat quod cuiquam uideri poſſet ualida, eo quod non ſit actus plene iudiciarius, in quo debeat uocari, uel audiri pars, licet Vocandus ſit Rector, aut Parochus Eccleſiæ. Et quod per ſupradicta licet non debeant negòtia & actus profani in Eccleſiis tractari, ſi tamē fiant, & Iudiciales non fuerint, ualent, ut dixit gloſ. [u] recept. quia negari non poteſt ad huiuſmodi informationem neceſſariam eſſe Iuriſdictionē contentioſam, & uocationem Rectoris, uel Parochi, ut ipſa lex requirit.

[t] lib. 2. tit. 4.

[u] d. c. decet uer proceſ.

41 VIII. Dico omnia in ſeptimo dicto deducta limitanda eſſe, ne locum habeant, quando ſuprà memorata uetita in Concilio lugdun. [x] fiunt ob neceſſitatem, quam ſecum conuehunt bella, incendia, inundatio aquæ, ęſtus intenſi, inimicitię, & alię iuſtæ cauſæ, & non ſunt de ſe mala, nec lege naturali diuina, nec diuina ſupernaturali reprobata, per ſupradicta. [a] Limitari etiam debent, Vt intelligantur de peccato ueniali, non autem de mortali: Quod enim uetatur in illo Concilio, & non eſſet de ſe peccatū mortale, ſi fieret extra Eccleſiā, non erit tale, ſi in illa fiat, niſi eſſet tantū, aut tali modo factum, quod om-

[x] d. c. Decet

[a] In uerſ. tum cenſere m.

omnino perturbaret officium diuinum, Vel fieret per contemptum, ut tradit Ang.[b] recep. ab aliis,[c] aut eſſet res magnę irreuerentiæ, cuiuſmodi eſt coitus inter maritũ, & uxorem ſecundum alios. Quòd aũt Ang. ait de omnino perturbante officium, dicendum eſt etiam de perturbante notabiliter illud, uel partem notabilem eius: ſicut enim quoad peccatum mortale attinet, paria ſunt omittere, uel dicere malè totum officium, aut partem eius notabilem,[e] ut in ſimili ſenſit S. Antoninus,[f] cum quodam Cardnali, & aliis multis, ita eadem ratione idem eſt dicendum de perturbante notabiliter officium, uel notabilem partem eius.

[b] verbo immunitas. [c] Ioa. 7 abien. uerb. Immunitas in prin. [d] Verb. immunitas. q. 2. [e] Arg. c. nihil. 7. q. 2. c. Miſſas totas ſup. ea diſt. [f] 2. par. tit. 9. c. 10. §. 1. in fine * & latius traditur in Manual. Confeſſ. c. 17 n. 3. B. & ſ.*

Quoniam Reuerendo in Chriſto patri Paulo Conſtabili, eidemq; Sacræ Theologię Doctori eruditiſſimo, ac Sacri Palatii Magiſtro cum primis qui hactenus fuerunt in exequendo ſuo munere diligentiſſimo, Ac fidei Zelo 7
Vtilitatisq; reipub. Chriſtianæ deſiderio feruentiſſimo, hunc locum ex officio examinanti placuit, ut hic ſpeciatim dicerem, quod mihi uidetur de ſententia authoris Directorii Inquiſitorum, quam ſentit,[a] opinantis nempe ſententiam, qua hęreticus damnatur & traditur Curię ſeculari, extra Eccleſiam eſſe ferendam; Dico pro ea facere primo illa uerba uniuerſalia prædicti c. Decet[b] (ceſſet in Eccleſia fori cuiuſque tumultus) & illa (ſint loca eadem a cogitationibus laicorum aliena) & conſtat ſentẽtiam qua ſtatuitur damnatum eſſe tradendum brachio laico, non poſſe ſine cogitatione laicorum ferri. 2. Quod traditio illa fit iudici laico, damnatum in ſuã poteſtatem accipienti, quod uidetur non poſſe fieri ſine interuentu ſecularis, & aliquo actu iudiciali ſeculari. 3. Quod ſententia ſanguinis intra Eccleſiam ferri nõ debet.[c] Nec quicquam crudele exerceri, ubi eſt tutela refugii, ut ibidem dicitur, & traditio illa uidetur qui- 8
dam actus ſanguinis, & quędam crudelitas eo modo, quo crudele accipitur in illo capitulo quo illud uetatur: Includit enim actum in ſe iuſtum in ſanguinis effuſio-

[a] 3. par. ſub finem 11. & 12 modi ferendi ſententiã ſuper hęreſi. [b] De immunitate Eccl. li. 6 [c] c. cũ eccleſia De immuni. eccl.

ſionem tendentem, qualis uidetur illa traditio.

4. Quod eiuſmodi ſentētiæ in Hiſpania extra Eccleſiā ferantur. His tamen non obſtantibus contrarium eſt tenendum. Tum quia, ſpiritualia in Eccleſia exerceri debent, [d] quatenus habent electionem Epiſcopi intra Eccleſiam debuiſſe confirmari, Tum quia Ambros. [e] dicit cauſam fidei in Eccleſia eſſe tractandam; Tum quia omnes diſcrepante nemine confitentur lites cauſarum ſpiritualium intra Eccleſias poſſe tractari, & ferè omnes idē dicūt de omnibus cauſis eccleſiaſticis, ut ſupradictū eſt, & cōſtat cauſā hęreſeos præ omnibus aliis eſſe ſpiritualem, & adeo quidem, ut ſpecialiſſime ob hoc prohibeatur tractari a iudicibus laicis, [f] quamuis etiam aliæ ſpirituales uetentur tractari ab eis etiā incidenter: [g] Tū deniq; qđ hoc ſeruatur in urbe, quę caput eſt orbis; Et ordo procedēdi Papę regulariter eſt ſeruād' ab aliis, ut ait Clemens III. in c. In cauſis De re iudic. Ex cuius reſponſo Baldus colligit illud: A maiore boue diſcat arare minor. 5. Quòd nil obſtant in contrariam partem adducta. Nō enim primum: Tum quia omnes ad Vnum DD. ſentiunt per illa uerba (cuiuſcunque fori) non comprændi forum ſpiritualium cauſarum, & ferè omnes non cōpræhendi etiam forum aliarū cauſarum Eccleſiaſticarū, & forū, in quo ſententia datur in hęreticum Curię ſeculari tradendum, non ſolùm eſt Eccleſiaſticū, Sed etiam ſpirituale, & non qualiter qualiter, ſed ualdè, ut prædictum eſt: Tum quia non obſtat huic reſponſo replicatio a me antehac obiecta, nempe: quod nemo reddit rationem, quare illa uerba (cuiuſcunque fori) cum ſint uniuerſalia non includant omne forum ſpirituale & Eccleſiaſticum ac ſeculare, cum illa etiam ſint uerè fora, Quia reſponderi nouè pōt, quod in illo contextu uerbū (forum) Non accipitur translatiue, ita ut ſignificet locum, ubi iudicia tractantur; ſed proprie, ita ut ſignificet locum, quo res uenales afferuntur, originem trahens à ferendo, Vnde dictum eſt forum ſuarium, ubi ſues uendun-

[d] c. in nomine 23 diſ. & in c. præceptum 2 q. 2. & c. Qua fronte de Appel.

[e] in ca. conuenior 23. q. 8.

[f] c. ut inquiſitiones §. prohibemus de hæret. li. 6.

[g] c. Tuam de ordine cog. c. cauſā quæ. qui fil. ſint legit.

duntur,& forum Boarium,ubi boues, & forum piſcarũ, ubi piſces,& forum olitorium, ubi olera. Quod ſatis ſignificant uerba precedentia ſcilicet: Ceſſent omnes negotiationes, pręſertim nundinarum,ac cuiuſcunque fori tumultus, Quod ipſum ſignificat etiam uerbum (*tumultus*) qui proprius eſt eiuſmodi fons, ſignificant & ſequentia,& omnis ſecularium iudiciorum ſtrepitus.Perquę uetatur ſtrepitus iudiciorum,& non quoruncunq;, ſed tantum ſecularium, quale non eſt iudicium ſuper hęreſi habitum.Tum quia mens authoris non fuit per illa verba in argumento allata vetare omnem cogitationem de rebus laicis, (Alioqui enim peccarem⁹ quomodocunque cogitando in Eccleſiis de Regibus, & Principibus,& bellis eorumde monti bus & uallibus,de coniugatis & militibus,quod eſt abſurdum, & ideo non dicendum, [h])ſed tantum de cogitatione rei ſacræ aduerſa,uel de faciendo in eis perſata uetita.Ad 2. autem reſpondetur negando,quod traditio præfata non poſſit in Eccleſia fieri abſque aliquo actu Iudiciali ſeculari, quia ſatis eſt ad id ille actus Eccleſiaſticus tradendi, de quo per tabellionem Eccleſiaſticum fiat fides, Nec obſtaret quod eadem fieret etiam per tabellionem ſecularem. Tum quia ea magis eſſet extraiudicialis,quam iudicialis,& quia fieret acceſſorie,non principaliter, & quia ea etiam Iure fit alias,puta, quoties confugiens ad Eccleſiam iuſté traditur ab illius rectore,uel accipitur in ea in caſibus,quibus non gaudet illius immunitate.[i]

[h] l.Nam quod abſurdnu ff. de bon. lib.

Ad tertium quidem reſpondetur,ſententiam ſanguinis non eſſe in Eccleſia ferendam,negando tamen quod ſententia de præfata traditione facienda ſit ſententia ſanguinis:Tum quia Iudex eam faciens rogat ſeculare, ut citra ſanguinis effuſionem traditũ tractet,ut patet ex quotidiana praxi in præfato directorio[k] expreſſa. Tum quia ſi eſſet ſententia ſanguinis,non poſſet eam Eccleſiaſticus etiam extra Eccleſiam ferre,[l] Tum quia nõ omnis actus,per quem paratur uia ad ſanguinis effuſionẽ, uetatur

[i] iuxta c.Inter alia De immu.Eccleſ. & c.Diffiniuit, iuncto c.conſtitutum eſt 17. q.4.

[k] ubi ſupra.

[l] d.c.ſententiã ne cler. uel monachi.

uetatur fieri in Eccleſia, ſed tantũ ille qui non permitti tur,ſed uetatur fieri in ea:Actus.n.,quo Rector Eccleſię pmitit ut iudex ſecularis extrahat ab Eccleſia cõfugiẽte ad eam,in caſu quo non gaudet immunitate. Imo neq; traditio eiuſdem nolentis exire eſt talis, ut colligitur ex prę fato cap.[m]

[m] prædicto c.cõſtituit & c inter alia.

Ad 4. reſpondetur concedendo quod còmmuniter inHiſpania ſententiæ feruntur extra Eccleſiam; negando tñ ideo id fieri,quod non poſſit ferri intra eam,ſed potius ut fiat ſolennius,& maiore populi multitudine aſtãte ad lucrandas indulgentias, & ad concionem audiendam,& ad maius aduerſus hæreſes odium,& horrorem concipiendum; Cuius rei argumentum eſt. Quod raro pluries quàm ſemel in anno huiuſmodi ſententię feruntur,& tunc populo prius per præconem ad id monito,& Orcheſtris ad id magno ſũptu apparatis,& in loco Eccleſię contiguo;Et quod tantę turbæ nõ eſt Eccleſia capax.

Caput. VI. de mala & bona oratione tangit 49. Concluſiones.

Oratio bona & mala,& quid earum utraq;. n. 1

Oratio defecta aliqua bona circunſtantia mala eſt. n. 2

Oratio pro uictoria Regis,uel lucro,quæ mala. a.n. 3

Oratio pro morte alicuius,& epiſcopatu,quæ mala. a.n. 6

Oratio matris Iacobi,& Ioannis cur mala. a.n. 8

Oratio in honorem,& gloriam uanam mala. a.n. 10

Gloriæ uanæ deſiderium quod mortale remiſſiue. n. 11

Oratio cuius finis principalis eſt lucrum diſtributionis quotidianæ. n. 12.

Finis principalis accuratè definitus. n. 13

Intentio uirtualis quid,cum exemplis. n. 14

Miſſæ dictio ob ſolam pitantiam,quæ mala. n. 15

Horas dicere pro quæſtu æquè ac pro Deo malum. n. 16

Finis quis dicitur finis ob quem æque uel magis fit actus. n. 17

Orare

Orare ob Deum, & ob quæſtum quando non peccatum. n. 18
Oratio ob temporale non relata in aliud mala. n. 19
Oratio publica cui eam facienti periculoſa. n. 21
Finis deſinit eſſe principalis ob relationem in aliud. n. 23
Oratio pro cupitis, & contra exoſa quæ mala n. 24
Oratio pro temporalibus quæ bona, quæ melior, & quæ optima. n. 26
Oratio impœnitentiis quid proſit. a.n. 27
Orationes publicas dicens quid uitare debeat. n. 29
Gloriæ eiuſue deſiderii uires quis nouit. n. 30
Oratio eo melior, quo purior ab honoris deſiderio. n. 31
Oratio non poteſt ſimul eſſe bona, & mala. n. 32
Orare diſcant pueri ob Deum, & non ob gloriam. n. 33
Oratio ob famam in finem debitum relatam bona. n. 34
Famam & gloriam ſecus quam oporteat cupere malum n. 35
Honor in ſex fines bene deſideratur. a.n. 36
Oratio miniſtri Eccleſiæ facta in mortali quæ mortalis n. 40
Irregularis quis ob orationem factam tempore interdicti. n. 41
Oratio quædam bona, quæ non eſt meritoria. n. 42
Exercitium ſpirituale in ſtatu malo factum quod mortale n. 43
Oratio mixta uanæ obſeruantiæ mala, cum exemplis. n. 45
Obſeruantia uana, & ſuperſtitioſa quæ. n. 45
Martinus Arlas Archidiaconus laudatus n. 46
Orationes diei. S. Ioannis, quæ malæ. n. 47
Oratio incantatricum quæ mala n. 48
Oratio pro ualetudine proſpera quæ bona. n. 49

NOTA. VI. ex hoc uerbo (orationem) colligi, orationum aliam eſſe bonam, aliam malã. Diuus namque Cyprianus in eo præſupponit, quòd facta abſque debita uigilantia, & ſollicitudine eſt mala: facta uero cum ea bona; Pro quo præter ſupra citata [a] facit, quòd, ut antea diximus, [b] Oratio eſt petitio a Deo apertè uel opertè facta, Quam definitionem manifeſtum eſt conuenire tam malę quam bonę orationi. Oratio bona eſt, qua bonum benè

[a] in c. 1. n. 11.
[b] in d. c. 1. n. 11

nè petitur: Alia uero, qua malum, aut malè petitur, Pro quorum uberiore declaratione inferam aliqua corollaria, quę pro exemplis nobis ſubſeruient.

2 Primum eſt, quod oratio, qua petitur, quod, propter quod, à quo, ubi, quando, quomodo, aut pro quo non debet, eſt mala. Nullus enim actus eſt bonus, cui aliqua circunſtantia requiſita deficit. Nam ſicut ut mala ſit, ſuf cit eam continere aliquem defectum, ita ut ſit bona, neceſſe eſt eam omni defectu carere, uti alibi [c] diximus, ſe quuti doctrinam Ariſtotelicam [d] receptam a S. Tho. uariis in locis. [e] & ab aliis omnibus communiter approbatam, per illud Dioniſii, [f] Bonum conſtat ex integra cau ſa; malum autem ex ſingularibus defectibus.

II. Quòd mala eſt illa oratio, qua iniuria affectus petit opem a Deo ad uindictam ſuę iniurię authoritate priuata faciendã, & illa furis petentis a Deo media ſurripiẽdi illud, aut illud. Et illa, qua prouocans, uel prouocatus ad duellum, antequàm in arenam deſcendat, orat Deum pro uictoria: & interdum, quod peius eſt, nouendiales cæremonias obſeruat, & miſſas pro ea dici procurat, & illa, qua quis rogat Deum, ut ſibi citra matrimoniũ con tingat aliqua muliere potiri. Et illa iniuſte litigantis, qua rogat Deum, ne cauſa cadat, ſed uincat: ſi quidem omnibus his petitur, quod non licet, qnodque peccatum eſt.

3 III. Malam item eſſe orationem eius, qui ſciens, & prudens petit uictoriam pro Rege, uel Domino ſuo iniuſtum bellum gerente, aut ſe a iuſto illato defendente; petit enim, quod non debet. Quandoquidem, ut bellũ iniuſtum gerere eſt peccatum. [g] & tutari ſe à iuſto, non eſt licitum. [h] ita maius peccatum, & minus licitum erit cupere uincere in illis. [i] Qua eadem ratione mala erit oratio eius, qui petit a Deo uictoriam pro ſuo Rege, ſiue iuſte, ſiue iniuſte bellet: Quod pleroſque facere vidi, putantes non ſolum ſe non peccare, ſed rem digniſſimam fideliſſimo ſubdito agere.

c In rep. c. inter nerba. 11. q. 3 prælud. 6. n. 42.

d 3. Ethicorum.

e 1. 2. q. 18 ar. 4 ad 3. & q. 19 ar. 6. ad 1. & ar. 7. ad 3. & q. 20. ar. 2.

f 4. c. de Diuin. nominib.

g Tho. 2 ſec. q. 40

h Bart. in l. ut uim ff. de iuſ. & iur. n. 4

i arg. Auth. multo magis C. de ſacroſ. eccle. & c. cũ in cũctis de elect.

IIII. Malam eſſe orationem eius,qui petit a Deo adimpletionem deſideriorum alterius praua deſiderantis; quod alicui uideri poteſt eſſe frequens in concluſionibus epiſtolarum,& mutuis ualedictionibus,ſeu à ſeſe inuicem deceſſionibus.Quod,ut uidetur,nonnulli non dicunt abſolutè.Deus te tuorum uotorum compotem faciat,ſed cum adiectione,Deus te ſanctorum tuorum uotorum compotem faciat. Quod tamen non opus eſt exprimere,id enim iure[k] ſubintelligitur in foro exteriori, ſi qui orat mente uel uerbo,expreſſè,aut tacitè, non ſe ad praua referat.

[k] cap.1. de iure iur.lib. 6.l. ſi procurator ff.de cond.inde.

V.Malam quoq; eſſe orationem eius, qui petit compleri deſideria propria,uel aliena,ut ſemper magis magiſq; lucretur,& diteſcat, non præfigendo lucro finem aliquem honeſtum,ut enim alibi poſt.S.Tho.[l] declarauimus,[m] licet lucrari, & lucrum ex ſe mala non ſint,ita neque ſunt bona, niſi accedat aliquis terminus & finis honeſtus cuiuſmodi eſt ſuſtentatio ſuæ familię, & ſtatus, aut ſubuentio pauperum,& id genus alia. 5

[l] 2.ſec.q.77.ar.4.

[m] c.Qualitas de Poen.diſ.5.n.25.

VI. Malam quoque eſſe orationem fratris natu minoris rogantis Deum,ut maior moriatur, quo ſuccedat in ius Primogenii,ſiueMaioratus,Peiorem uero eſſe orationem filii,ut moriatur pater, & paulo minus malam eſſe orationem eius, qui, habens regreſſum uel acceſſum, aut præſentationem,uel collationem alicuiusbeneficii, rogat utillud obtinens moriatur,de quib⁹ dixit Perſius[n] Nonnullus peteret res à Deo, quas uererentur petere à Staio: qui erat villiſſimus.Et quamuis fortè pauci ſint,ex pectantes,qui id rogent, uereor tamen multos tum cognatos,tum famulos eſſe,qui ſæpius optent, imò & petant à Deo, ut parentibus, & dominis eueniant optata, quæ non niſi morte aliena poſſunt, aut ſaltem arbitrantur non poſſe ad ſe uenire. 6

[n] ſaty.2.

VII. Malam etiam eſſe orationem,qua quis Deum rogat,ut faciat ipſum epiſcopum,Archiepiſcopum,Cardinalem,aut Papam,quamuis eſſe mereatur;quoniam petit,

petit, quod non debet: & deſiderium illud malum eſt, vt poſt S. Auguſt.[o] S. Thom.[p] S. Antonin.[q] & alios fusè alibi[r] tradimus.

VIII. malam preterea eſſe orationem eius, qui petit à Deo, vt patri, filio, cognato, vel amico largiatur digni tatem aliquam ſpiritualem, vel temporalem, quam nõ meretur ob defectum ætatis iudicii, ſcientiæ, experien tiç, vel alius id genus, vel quia eſt vitioſus. Hæc.n: ſunt eis peccata; vt alibi[s] copiosè cõprobamus. Et cõſequẽ ter oratio, qua id petitur à Deo, eſt mala, & peccatum.

IX. Malum fuiſſe orationem Mariæ matris filiorũ Ze
8 bedei, qua petiit à Domino, ut eos conſtitueret in ſuo Regno, unũ ad dexterã, alterũ uero ad ſiniſtrã. Petebãt .n. quod non debebant, nimirum ſedes gloriæ tẽporalis, in Regno tẽporali Redẽptoris ſpiritualis, & quia etiã ſi
9 petiiſſent ſedes gloriæ ſpiritualis, eas necdum merebã tur, ſecũdũ Bedam,[t] ſaltẽ tempore, quo illas petebant, .ſ. ſtatim reſuſcitato Redẽptore, & ante quã morerẽtur. Et quia petebant primos accubitus, poſtpoſitis cæteris Apoſtolis. ſiñ Cõmunẽ, quam EKius[u] & Caiet.[x] ſequũtur

10 X. Malam eſſe orationem eius, qui aliquid poſtulat ab eo ob honorem uel gloriã uanã, ideſt ut uanè hono retur, & çſtimetur. Tum quia licet poſtulet, quod debet, non tñ petit in finem debitũ, & conſequẽter deficit cir cũſtãtia boni finis, quæ omniũ præcipua eſt iuxta Greg. Nicenũ relatũ & declaratũ a Tho.[y] & cũ defectus cuiuſ cunq. circunſtantiç reddat orationẽ malã, uti ſupra di ximus, a fortiori id faciet defectus circunſtantiæ boni fi nis[a] quç eſt omnium potiſſima Tum quia actus ob uanã gloriã, uanã famã, aut uanã laudem factus malus eſt, ẽtſi foret paſſio martirii iuxtã S. Hyeroni.[b] Qui de illud ob uanã gloriã perpetiente ait. Huic operi nõ tã prçmiũ, q̃ pœna debetur. Quo fit, proh. dolor, ut multi ſint, qui nõ ſolũ non bene merentur, & oleum, quod aiunt, & operã perdũt, ſed ẽt mali merentur pœnas Inferni, uel Purga torii, dum alii recitant, & Deum rogant obnixe ut

 eis

o c. Qui epiſcopat. in 1. q. 1.
p 162 locus ſuperior &c.
q 2. ſec. q. 285. ar. 1.
r 2. par. tit. 5. c. 5. §. 2.
s c. Graue de Præben.
t In rep. c. inter uerba. 11. q. 3. pag. 30. n. 120.
u ſuper c. 10. Marci.
x In ſer. 5. Iac.
y ſup. c. 20. mat.
z 1. ſec. q. 7. ar. 4.
a arg. c. Cum in cũctis de ele. Auth. multo magis. C. de ſacroſanct.
b c. uide. 1. q. 1.

cis elargiatur ingenium, memoriam, uocem claram cõiunctã eloquentiæ & artiũ liberalium, aliarũq. ſcientiã, ut quærant ſibi honorẽ uanum & uanã laudẽ in ſcholis, pulpitis, & auditoriis, Alii uerò dũ importunè orãt Deũ ſcientiam artis militaris cum robore, ſtrenuitatę ad cõſequendũ honorem uanũ, facinore aliquo militari. Alii uero, dũ ſupplicant ſibi concedi proſperã ualetudinẽ, uires, & agilitatẽ, ac fiduciã cũ dexteritate coniunctã, quo ſibi uanũ parent honorẽ currendo, ſaliendo, diſcũ proiiciendo, luctando, & eiuſmodi exercitia generoſa exercẽdo, Hę. n. orationes oẽs, ſiue pro nobis, ſiue pro aliis, ad hos fines factę malę ſunt, & quidẽ uenialiter, cũ deſideriũ eiuſmodi uanę glorię eſt ueniale, mortaliter aũt, 11
cum eiuſmodi deſideriũ eſt mortiferum. Quod deſideriũ qñ ſit mortale uel ueniale, profundius, & copioſius aliis declaramus alibi[c] Porrò non otioſe dixi (*Ob honorem uanum, uel uanam gloriam*) ſicut. n. nõ omne deſideriũ, honoris & gloriæ eſt peccatũ, ſed duntaxat deſideriũ malæ, & uanę gloriæ: ita non omnis oratio, qua petitur à Deo honor, & gloria temporalis, aut ſit ob eã, eſt mala, ſed illa duntaxat, qua petitur uana, uel mala, aut ob eam ſit. Quis uero honor, fama, & gloria dicantur uana, aut mala, alibi[d] fuſe tradimus, & inferius in ſummam obiter redigemus.[e]

12 XI. Malam etiam eſſę orationem, & recitationem, cuius finis principalis licet nõ ſit de ſe malus, aut uanus, eſt tñ ineptus, id eſt, non eſt proportionatus; eo quod nõ ſit ita bonus, ac ipſamet oratio. Ad hoc. n. ut act⁹ aliquis ſit bonus non ſufficit eius finem in ſe non eſſe malum, ſed opus eſt, ut non ſit minus bonus, & male proportionat⁹, ut poſt D. Thó.[f] Pariſienſ.[g] & Adrianũ[h] alibi[u] probauimus.

XII. Quòd omnis oratio cuius finis principalis eſt lucrari diſtributiones quotidianas, quærere alius fructus, & redit⁹, uel cõſequi aliqđ beneficiũ, aut dignitatẽ, ẽ mala, utpotè quę careat circũſtãtia finis debiti; quod rectè ſenſit gl.[x] dicẽs. Qui uadit ad Matutinas principaliter, ut lucre-

c In Rep. c. Inter uerba 11. q. 3. pag. 96. a n. 338.
d In Rep. c. Inter uerba. 11. q. 3. pag. 92. n. 324.
e In Coroll. 12 huius cap.
f In 2. diſt. 38. q. 1. ar. 1. & 2. & art. 1 in 3. arg. facit l. 1. § ſed & ſi. cũ glo. & l. 2. ff. de aqua plu. arcen.
g In 4. diſt. 25. q. 2. ſub nũẽ
h quodlib. 10.
u in d. rep. c. inter uerba. 2. & nuper in Commen. 2. ſum in initio 23 q. 5. an. 10. e
x c. 1. de Cler. non reſid. li. 6.

luceretur diſtributiones quotidianas peccat, & fuſius de
clarauit Adria.[k] à nobis alibi[l] relat', dicẽs, neq; totalem,
neq; partiã eẽ finẽ principalẽ orationis, aut alterius act'
uirtutis poſſe eſſe bonũ ullũ tẽporale. Nõ otioſe dixi(*fi-
nis principalis,*) ſi quidẽ fama, honor, & gloria poſſunt eſſe
fines minus principales orationis, recitationis, & aliorũ
actuũ uirtutis, dũ tñ non ſint uanæ, & idẽ de aliis bonis
tẽporalib' & dignitatib', quia poſſunt eſſe tales fines mi
nus principales, ut alibi[m] diximus, ubi fuſius, quã alius
in hunc uſq; diẽ declarauimus quis dicatur finis princi-
palis, & quis nõ. Quod ueluti ualdẽ neceſſariũ, ad mate-
riã ſubiectã, & ad alia, quæ poſtea ſuper textu adducen
tur hic sũmatim repetã, admonendo nos prius, quãto-
13 pere noceãt mali, uani, & indebiti fines amãtib' bona tẽ
poralia, præſertim honorẽ, famã, & gloriã. Finis principa
lis eſt finis, gratia cuius ſolius fit, uel fieret opus, ẽt ſi ali'
nõ concurrerit actũ, neq; uirtute; uel ſaltẽ tñ, uel æquẽ
gratia eius, ac ali'. Dixi(*finis*) ne definitio careat genere,
ſiue uocabulo generaliori, quã ſit definitũ.[n] Omnis. n.
finis prĩcipalis eſt finis, ſed nõ cõtra, omnis finis, eſt finis
principalis.[o] Dixi(*gratia cuius ſolius fit opus*) pp finẽ, qui ſo
lus occurrit ad opandũ operatio. Exẽplũ de fine illius, q
ſine memoria, uel recordatiõe Dei, nec alius finis, ſeruat
caſtitatẽ eo quod ſit rõni conſonũ; finis principalis eius
eſt uiuere, & operari iuxta rõnẽ, & bene operatur. Dixi
quoq; (*uel fieret etiamſi alius non concurreret*) propter actus,
qui ob multos fines principales fiunt, ita quòd quãuis
unus illorũ ſolus occurreret actus fieret. Exẽplum de il
lo, qui amore Dei, & quia recta rõ præcipit, ſeruat caſti-
tatẽ ita, quòd ob ſolã rectã rõnẽ id dictantem, ẽtſi nullã
de Deo memoriã haberet, eã ſeruaret, & contra pp ſolũ
amorẽ Dei idẽ faceret, quãuis nullã de recta rõne, actua
14 lẽ, nec uirtualẽ memoriã haberet. Dixi(*actualem, uel uirtua
lem*) id eſt expreſſam, uel tacitam. Quia ut aliquis finis ſit
principalis, non oportet, nec op' eſt q actualiter, uel ex.
preſſè nõ mediteris alium finẽ, cuius amore tñ, uel plus

[k] Quod li. 10. c.
[l] In d. c. inter uerba. n. 236.
[m] In d. Rep. c. inter uerba. 11 q. 3. p. 10. nu 380. & pag. 89. & 390. & poſtea nuper in Comment. c. Cum miniſter. 23. q. 5. n. 9 & n. 36. cum aliis ſeq.
[n] exemplo Iuriſcon. in l. 1 ff. de teſtam. & alibi ſæpe
[o] omnes in c. cum ceſſante de Appel.

quã alius operis,ſed ſufficit,& oportet,ut nec uirtualiter ſiue tacitè tale cõcurrat.Exẽplũ de illo, qui pro amore Dei ad imitandũ eius mundiciẽ,promiſit ſeruare caſtitatẽ,& poſteà illã ſeruat, eo quod illã ſeruare ſit rõnabile,ſine memoria actuali Dei,nec eius amoris.Finis.n. principalis obſeruantiæ huius caſtitatis non eſt ſolũ, ꝙ ſit rõnabilis,ſed ẽt amor Dei. Quia licet ſolũ eã ſeruet, eo ꝙ ſit rõnabilis,ſi ſola actualis eius expreſſa intẽtio cõſideretur,cõſiderata tñ uirtuali,quæ fluit ex amore Dei, qui eũ ad uouendũ mouit,Deus & eius amor ẽt ſunt finis principalis. Dixi ẽt(*ſaltem magis pro illo,quam pro alio*)ad comprehendendũ finẽ principalẽ, qui per ſe ſolum nõ moueret ad faciẽdũ op', ſaltẽ tali tẽpore,loco,& modo niſi aliqua alia cauſa impulſiua cum eo cõcurreret. Exẽplum de illo,qui pro ſuis negociis ẽt ſi eſſent grauia,nõ proficiſceretur Romã,ſed quia alia quædam ei cõmendantur,illuc proficiſcitur,non tñ tm̃ pro illis,quãtũ pro ſuis.Hoc.n.caſu,negocia eius ſunt finis principalis. Dixi ẽt(*tantùm uel æquè gratia eius ac alius*) pp finẽ principalẽ, per quẽ ſolum non fieret opus,niſi adiungeretur ei ali', qui tm̃,ut ille,moueret ad faciendnm. Exẽplum de illo, qui non proficiſceretur Romã pro lucrifaciẽdis.50.ſcutis aureis,quę datur ei ob negotia alicuius,ſed quia ali' præbet alia 50.pro ſuis, proficiſcitur tã pro unis, ꝙ̃ pro aliis.Hoc.n.caſu tam lucrũ.50.ſcutorum uni',quã.50.alterius eſt finis principalis ſuæ profectionis:licet non totalis.Et ſi quęras qualis uocatur intentio uirtualis,dico, omiſſa magna diſputatione.& opinionum,quę ſup hoc ſunt diuerſitate,in 2.lib.ſenten.[p] & perpenſis grauib' argumentis,quę Io.Maior ibi[q] contra cõmunem opinionẽ format,cõtra quã ẽt mihi uidetur illa D.Thomæ[r] & Cardinalis Caietani in multis locis.[s] Omnib' igitur his omiſſis,& perpenſis , reſoluo,quod uirtualis relatio eſt, quę in alia generali facta antea, uel tunc includitur, aut quę ex alia ſpeciali ſequitur,aut aptitudo operis cõcurrẽs cũ habitu ad talẽ relationẽ inclinante.Exẽplum pri

mę

p dist. 40.
q In d.dis 40. col.1.
r d.dis 40.ar.5.
s 1.sec.q.21.ar.1 & q.100.

mæ partis, in bonis actibus, & operibus eius, qui generaliter refert, aut aliquãdo omnia opera bona uitę ſuæ retulit in ſeruitiũ Dei, puta cũ fieret monachus, uel Chriſtianus, uel aliquem ſtatũ, in quolibet alio tempore accepit, & poſtea, aliam intentionem contrariam nõ habuit. Exẽplum ſecundæ partis ſunt paſſus, & milliaria, quæ conficit is, qui conſtituit ire ad Diuum Iacobum, & illuc pergit: Ex relatione enim & ordine, quo uouit, & proficiſci propoſuit ad B. Iacobum, & poſtea proficiſcitur illuc, confectio illorum milliarium, & paſſuum conſequitur, & procedit. Exemplum tertię partis ſunt bona opera eorum, qui ſunt in ſtatu gratię, quæ uirtualiter in Deum referuntur, eo quòd ſunt bona moraliter, & conſequenter apta ad referendum in ultimum finem, & concurrunt cum habitu gratiæ, gratum facientis, quæ ad id inclinat, ut D. Tho.[t] Caiet.[u] & Maior ſuperius allegati, Planiuſque loquens dico, quod communiter relatio uirtualis eſt, cum actualiter ad aliquem finem, non refertur; tamen ſi operarius interrogetur, an propter illum faciat, uerè reſponderet, quod ſic, ſecundum Bonauentur. & Gabriel.[x]

[t] In. 2 diſt. 40 q. 1. ar. 5.

[u] 1. ſec. q. 11. ar. 3. q. 100. ar 10 & aptius ad propoſitũ. q. 5. ar. 1 & 3. & 18. ar. 1. & 9. in addit. magna.

[x] In. 2. diſt. 40. col. 2.

15 XIII. Quod qui dicit, uel canit horas in choro, reſpõſoria in Cœmiterio, Miſſas in altari ſolum pro ſtipendio, quod ob ea datur, non proponens alium altiorem finem actualem ſiue expreſſum, nec uirtualem, ſiue tacitum, peccat: Quia eius finis principalis eſt bonum temporale, cum ſolum illius reſpectu faciat. Conſequitur etiam peccare illum, qui pronunciat, uel canit ſuprà memorata in finem Deo ſeruiendi, & in finem lucrandi diſtributiones quotidianas, & reditus, ſi plus id faciat ob hunc, quam ob illum, ita quod etiamſi non interueniret ſeruitium Dei, nec alius finis, niſi prædictum lucrum tam reuerenter diceret, uel caneret ſuprà memorata: Quia eius finis principalis totus, uel partialis eſt bonum temporale, ut ex dicta definitione patet. Sequitur etiã, quòd qui ſupramemorata pronunciat, uel canit

plus ob Deum,& ut faciat,quod debet, quàm ob lucrũ, pluris ęſtimans illius ſupremi,& uniuerſalis Domini ſeruitium, quàm lucrum temporale, quod pro eo habere debet,non peccat,etiam ſi,niſi ſperaret aliquid lucri,nõ faceret illud.Quia in hoc caſu lucrum non eſt finis principalis orationis,cũ non fiat amore illius ſoli' nec tã pro illo quàm pro alio reſpectu,operari autem,& agere ſtudioſe propter lucrum temporale minus principaliter cõſideratum,eſt licitum & bonum,ut in corolla. præced.tãgebam,& alibi [a] fuſius probaui.

16 XIIII. Non peccare ſacrificantem principaliter propter Deum,pluris æſtimantem ſeruitium ſuæ Maieſtati debitum,quàm dimidium iulii,ſiue argentei Regalis, uel Carolinum integrum,uel aliud ſtipendium, quod ſi datur pro pitantia, uel eleemoſyna; quamuis ſi non tribueretur illud ſibi, non diceret, ut concludit Maior [b] à me alibi [c] citatus.Nam ſicut ibi [d] clare monſtraui ad hoc, ut quippiam ſit principalis finis operis nõ ſufficit, quod interueniente illo fiat illud,& non interueniente,no:ſed oportet,ut ob id ſolum fiat,uel fieret, etiam ſi nil aliud actuale,nec uirtuale,nec expreſſum,nec tacitum interueniret,aut quod ſaltem tam fieret ob illud,quam ob aliud,ut præfatum eſt. [e] Et ſi quęras, quomodo quis cognoſcet, an plus, uel tantum faciat aliquid ob unum, quam ob alium finem,cum ita facit ob duos fines,quod non faceret, ſi alter eorum deeſſet? (quod ibi [f] prætermiſi)Reſpondeo,quod conſulat ſemetipſum, utrum illorum pluris æſtimet, uel habeat altero, & utrum tanti, & utrum minoris.Nam ille,quem pluris æſtimat, & pluris habet quoad illud opus, ille erit principalis, et ille, qui minoris habet,erit minus principalis. Et ſi utrumq; æquè habet,uterque erit principalis. Non dixi otioſe, 17 (*quo ad illud opus.*) quia fieri poteſt, quod alter finis in ſe pluris æſtimetur,ad alia,quam alter,ſed non ad illud,qđ facit. * Sæpè enim euenit, quòd quamuis quidam magnas, & eius petitio pluris habeatur ſimpliciter, quàm

ullus

[a] In Rep.c. inter uerba.11. q.3.pag.75.n.256. * & poſtea nupe ſin eo mmen. c. Cũ miniſter 23 q.5.n.9.& 36.cum alijs ſeq.*

[b] In 4 diſt. 25 q. 2.col.2.

[c] In Repet.d.c. Inter uerba pag.81.n.285 *& poſtea in c. Cum miniſter.n.6.& 36 cum ſeq.*

[d] Pag.53 n.259 & in d. c. Cũ miniſter à n. 36.

[e] In ea.Rep.pa.85,n.307. & poſtea in d.c. Cum miniſter a n. 9. & 36 cũ ſeq. *

[f] In d. Rep. c. Inter uerba.

ullus ſubditus eius,& illius petitio quoad alia. Ad mutuandum tamen cuidam amico tuo centum ſcuta, interdum pluris habentur preces alicuius ſubditi eius,uel ſãguine tibi coniuncti, uel alterius amici, quam epiſtola deprecatiua illius Domini coram Deo, & ſi fortè coram gentibus,ſimules.*

18 XV. Quod ex præcedenti ſequitur, eſt,quod qui ad Matutinas ſurgit,& intereſt Primę, & aliis horis ob Deũ, & conſequendam eius gratiam & gloriam,obq; lucrum diſtributionum quotidianarum,non peccat, ſi actu, uel uirtute,expreſſe,uel tacitè pluris ęſtimat inſeruire Deo & facere,quod ſui officii & muneris eſt,quam illas:quãuis ſi eas nõ ſpectaret,minimè illis intereſſet, Et ſi æquè, Vel pluris habet illud exiguum lucrum, quam tam alti Domini miniſterium,& conſequutionem, conſeruationemque eius gratię, & gloriæ peccat. Vndè uidetur ſequi,quòd qui intereſt horis ob lucrum diſtributionum, peccando mortaliter,vel intendendo non pœnitere peccati mortalis,quo eſt infectus, uel notabilem earum partem occupando,in loquendo,ſcribendo,ridendo,ſyncopando dictiones, anticipando uerſus, uel alia ſimilia faciendo,frequenter non ſolum peccat ob malũ,& peruerſum modum dicendi horas;ſed etiam eo,quod ob ineptum finem illas pronunciat.Quia difficile eſt,quod quis interſit horis ob Deum, & lucrum, cum propoſito ducendi eas tam euerſo modo, quo peccet mortiferè, & quod eas principalius pronunciet propter Deum, & eius obſequium, & ut præbeat ſibi gratiam & gloriam, quam propter lucrum,cum ei non inſeruiat,imò deſeruiat,& non quęrat gratiam, & gloriam, ſed potius indignationem,& confuſionem.Quis audeat dicere ſacerdotem ſacrificantem ſcienter in peccato mortifero, propter pitantiam,ſiue ſtipendium pluris ęſtimare obſequium Dei,quem tam grauiter offendit, quàm pitantiam, qua alitur?Quis credet dicenti, ſe plus amare honeſtam mulierem,eo quòd ſit amica Dei,quam propter pulchri-

tudinem, ſi contra præceptum diuinum concupiſcit eã inhonorare, & deturpare? Dixi ſuprà, (*Frequenter*) quia ſępe uidetur contrarium contingere, cum ſæpius contingat, aliquem mortaliter peccantem maioris uerè habere Deum, quem lethaliter offendit, quam id in quo id facit.

XVI. Idem quòd in pręcedenti corollario diximus de 19
clericis, qui ob diſtributiones quotidianas interſunt horis, dicendum eſſe de monachis, & monialibus, quæ illis interſunt ob pudorem, aut metũ diſciplinæ, aut amiſſionis uini, carnis, aut obſonii, aut coactionis ieiunii in pane & aqua; Nam ſi is timor eſt finis principalis, cur interſint, peccant, & ſi ſolum eſt minus prin cipalis, non peccant. Ne uero laici putent hæc ſolum pertinere ad clericos, monachos, & monachas, addo idem debere dici de 20
illis laicis, qui audiunt Miſſas, pronuntiant horas, Roſaria, aliaſque orationes ad placendum Deo, & mundo, conſequendumque ſalutem, ſapientiam, aliaque bona temporalia. Si enim principaliter hoc faciunt ob bona temporalia, peccant, non tamen ſi minus principaliter. Idem ipſum eſt dicendum de omnibus, cum de clericis, & monachis, tum de laicis, qui pronunciant, canunt, audiunt Miſſas, & quaſcunq; alias preces ab Deum ſimul, & ob laudem, honorem, famam, & gloriã ſolidã, quas inde cõſequuntur. Si.n. Deus eſt corũ ſcopus, & finis principalis, & hæc alia ſunt ſecũdarius minusq; principalis, bene faciunt. Si aũt hęc ſunt finis principalior, uel ęquè principalis, male faciunt. Non otioſè dixi (*Solidã*) Quia, ſi propter uanum honorem, uel uanam famã id fecerint peccant ſaltẽ uenialiter, ẽt ſi ſit finis minus principalis, ut ſuperius dicebã. Addo idẽ, quod dictũ eſt[g] de oratione, eſſe dicendũ de quocũq; uirtutis actu, ſiue opere bono, quod propter bona tẽporalia, ſiue corporis, ſiue honoris, ſiue fortunarum fiat. Quo fit periculoſũ eſſe, cãtare ſolẽniter miſſas, euangelia, epiſtolas, lectiones, aliaq; 21
ſimilia, quæ ſolũ ab uno coram multis pronunciantur,

[g] In corol. 10.

per

per quod honor quæri,aut perdi poteſt,periculoſū eſſe
inquam,cupidis honoris,& non ſatis uirtute humilitatis
munitis,& parum exercitis in agnoſcenda ſuarum uiriū
paruitate,& quam parum debeatur ſibi ob ea, quę cū au
xilio generali,& ſpeciali Dei,ſine quo nil tale poſſunt fa
cere,dicant,aut faciant. Id quod optime ſenſit magnus
ille Cancellarius Pariſienſis. [h] Tum quia frequentiſſime h
impugnabit eos aliquantus appetitus,& utinā non gran Io.Gerſo.in 2. par. Alphab. 35.fol.224.
dis uani honoris,uel nimius timor uani dedecoris , qui
utinā nō ſępe ſaltē uenialiter expugnet.Tū quia niſi ual
de repreſſerint affectus dicēt,facientq; iſta tā , uel plus,
ut decus ſaltē ſolidū quęrant, aut dedecus uerū non in-
currāt,quā ut Deo Op.Max.placeāt:magisq; pigebit eos
ſuo muneri male ſatisfeciſſe,eo quòd amiſerunt hono-
rē,quā quod Deū offenderunt.Nā ſi omnes agentes ali-
qua ubicunq; ea egerint,ēt in Eremo,& loco deſerto vi i
riliter impugnat,ut dixit Io.Caſſiā. [i] uana gloria, quā ille lib. 11.de inſtit.coen.
appellāt Xenodochiā,multo magis impugnabit eos,qui
aliqua corā aliis agūt,&magis eos,q tā publica,ac pdicta.
XVII. Sit,Verum eſſe decimū Corollariū quartę cōclu-
ſionis dictæ noſtræ repetitionis:[k] ſcilicet eſſe peccatū re k
citare horas,Miſſare,diſciplina,ſiue flagello ſe ferire, ie- Inc.Inter ver. baii.q.3.pag 89.n.31.
iunare,aliaq; id genus opera ex genere ſuo bona,facere
22 eo ſine,ut Deus nobis concedat uiſum,ſalutē,uires, ho
nores,dignitates,aliaq; bona temporalia,non referendo
ea in altiorem finem actu,nec uirtute,ſed permanēdo in
eis tanquā in fine principali,ideoq; ut rectificētur,opor
tere,ut referātur actu uel uirtute in ultimum finem,qui
Deus eſt;uel alium generalē,uel particularem aptū om
ni,uel alicui uirtuti:puta quia cupiūtur ea ad melius in-
ſeruiēdū Deo, uel ad uiuendū iuſtè, caſtè,temperatè, &
uirtuoſè.ſeu,ut recta ratio dictat.Hac.n.relatione actua-
23 li,uel uirtuali fiet,ut illa bona temporalia , quæ abſq; il-
la erant finis principalis dictorum bonorum operū, per
illā fiant minus principalis ob ea quæ ſupra [l] dicta ſunt. l
XVIII. Quod bonę,& malę eſſe poſſunt multę oratio in corol. 21.

nes, ſiue preces, & aliæ actiones ſuo genere bonæ,
quales ſunt orationes, & ieiunia uirginũ, quę in quibuſ-
dam prouinciis ſeptem annorum ſabbatis ſeruant, pere
grinationes item, & opera pia, quę faciunt, ut uirgo Ma-
ter, uel aliquis alius Diuorum eis opituletur, ut in nu-
bendo ſint fœlices. Preces item, & ieiunia, aliaq; opera
pia militum, quò a periculis bellicis liberentur, & pronũ
ciatio illa initii Euangelii Ioannis venatorum, nè aquila
ſuos accipitres uel falcones occidat; & procuratio Miſſa
rum D. Antonii, ut res perditę inueniantur; Dictio item
Miſſæ, preces, ſupplicationes, eleemoſynæ ieiunia, pere
grinationes, diſciplinę, nouenæ, ob uitam, aut ſalutem il
lius, aut illius, ob peſtem uitandam, ob proſperum iter
iter agentium, ob pacem, concordiam, ob pluuiam tem-
pore ſiccitatis impetrandam, ob ſerenitatem tempore
pluuiæ, ut naues deducantur, uel in portum fœlicè pro-
uehantur, ut pro Regum uictoria, pro liberis accipien-
dis, & quęcunque denique alia bona opera, quæ ob eui-
tandam tribulationem, uel conſequendam proſperita-
tem temporalem dicimus, facimus, patimur, aut procu-
ramus, ut alii dicant, faciant uel patiantur. Hęc inquam,
omnia opera ſuo genere bona, ſępe ſunt bona, & ſæpè
mala. Mala quidem, ſi bona temporalia propter quę fiũt,
accipiantur pro fine principali. Bona uero ſi pro fine mi
nus principali. Quod mea ſententia frequenter a cõcio
natoribus admonendum eſſet: Quando autem dicantur
ſumi pro fine principali, quando pro minus principali
ſuprà eſt dictum.

XIX. Quod dicentes, & facientes dictas orationes, 24
uel alia bona opera ad conſequenda memorata, uel alia
bona temporalia, aut corporalia, uel ad euitandum dam
na præfata, ſi nolunt peccare, & uolunt placere Deo, &
non ad iracundiam prouocare illum, quem procurant
placare debent ea facere magis eo quòd ſunt Dei obſe-
quia uel opera uirtutum, pluris faciendo eius obſequi-
um, & uirtutes, quarum ſunt opera, quam bona tempo- 25
ra-

ralia, quę petunt, petereque illa ut uiliora & minus pretioſa. Et melius facient, ſi intendant ſtudioſe, ſiue uirtuoſe uiuere cum his, & melius ſi intendant uirtuoſius uiuere cum illis, & melius ſi intendant inſeruire Deo cũ eis. Optime autem, ſi intendant inſeruire melius Deo cum eis, quam ſine eis. Quia cęteris paribus, tanto eſt melius & ſublimius opus, quanto finis eius eſt melior, & ſublimior, ut cõcludit D. Tho.[m] cũ multis aliis. Cui cõſequens eſt, quod e contrario, ſicut dicentes, & facientes orationes, & opera memorata principalius propter bona temporalia petita, quam propter Deum, offendunt illum, ita magis offendunt, ſi intendant cum eis uiuere uitioſe, magisque, ſi intendant uiuere uitioſius cum eis, quam ſine eis, magis autem, ſi intẽdant offendere Deũ cũ illis, & magis ſi intendant plus offendere eum cum eis quã ſine eis. Quia cęteris paribus eo opus eſt peius & deiectius, quo eius finis eſt peior & deiectior, ut ipſemet D. Tho.[n] multique alii concludunt.

[m] 1. 2. ſec. q. 13 ar. 4. & 7. & idẽ Tho. cũ communi in 3 li. ſent. diſ. 33.

[n] In locis proxime citatis.

XX. Quòd nõ abs re dicere poſſumus. Vę cõcubinariis, qui p ſe uel per alios ſacrificẽt aliasq; preces, & bona opera faciunt pro uita ſaluteq; concubinarũ uel cõcubinarũ cum intentione actuali, uel uirtuali, abutendi eis poſtea, Væ Regi, & Domino, qui tyrannidem exercet; pyratæ, latroni, oppreſſori, foeneratori, auaro, luxurioſo, religioſo impudico, inobedienti, uel proprietario, luſori, leguleco, cauillatori, & excordi, aliisq; conſuetudine peccandi detentis, qui dicunt & faciunt dicere orationes, Miſſas, aliaq; multa opera ſuapte natura bona, ut Deus dignetur concedere eis uitam, ſalutem, pulchritudinem, proſperitatem, foelicem fortunam, diuitias, ſapientiam, & iudicium; cum relatione actuali, uel uirtuali, eorũ, ad continuandũ ſuũ abuſum, aut peiorẽ, uel ſordidiorẽ, aut ſcandaloſiorẽ. Hi. n. non ſolũ perdunt, (ut aiunt) oleũ & operã in orãdo, aliaq; ſupradicta opa faciẽdo, ſed ẽt theſaurizãt ſibi iram, & indignationẽ Dei, mortifereq; peccant. Dixi (*cum intentione actuali, uel uirtuali &c.*) Quia meo iudi-

iudicio,cum ſolum ea faciunt propter bona temporalia, abſque tali relatione,ſolummodo uenialiter peccant. Non obſtat pręfato corollario,quod orationes , aliaque bona facta in peccato mortifero,& ſi non ſunt meritoria gratię,nec gloriæ,tamen ad multa , multosque effectus proſunt,& eſt bonum illa facere, [o] Quia id eſt uerum de bonis,quę benė moraliter,ſiu e uirtuoſė fiunt;qualia nō ſunt hęc,de quibus corollarium loquitur,quia hęc ſunt malė facta,& mala. Quia quamuis opera ex ſe mala,ob relationem ad bonum finem non fiant bona; tamen opera ex ſe bona,& etiam optima,ob relationē in malum finē, fiunt mala,ut omnes concludunt & nos alibi. [p] diximus. Et Corollarium pręfatum agit de his operibus ſuo genere bonis , actu uel uirtute in malum finem relatis. O quot peccata,& quanta reſtant cōfitenda,& quāta ignorantia,& incōſideratio tenet etiā nos, qui cęteris ſciētia præcellere putamur.Deus Opt.Max.pro ſua miſericordia nos omnes illuſtret,concedatque gratiam,qua emēdemur. Amen. 28

[o] vt dicetur infra c.21.

[p] in Comment. c. Cum minister. 23 q. 5. n. 1. & n. 30.

XXI.corollarium,quod qui pronunciamus,canimus pſalmos,lectiones,epiſtolas,euangelia,uel officium pręcinendi habemus,incipimus antiphonas, pſalmos, ſubmiſſė,uel ſolenniter ſacrificamus,& Pontifices in ponti ficalibus celebrantes,ualdė conari deberemus, nihil horum dicere ſaltem principaliter ob ullam laudem,honorem, famam,uel gloriam,& ut audientes dicant,benė dixit,benę decantauit,benė pronunciauit, imò ut & eſſet nobis utile optare,quod ſi malė diximus, ueritatem nobis dicerent,ad nos ipſos corrigendos, ita proficeret deſiderare, ne ſi bene diximus nos laudarent , ſaltem non referendo laudem in alium iuſtum finem; eſſetq; utiliſſimum aſſuefacere nos,nobisq; cōmendatos,ne quicquā ob eiuſmodi fines faceremus;ſed tantum ob Seruitium creatoris eiusq; gratiam quęrēdam:& quia ratio dictat, ut creatori rectė inſeruiat ſua creatura. Tum per dicta in fine corollarii. Tum quia ut ſupra diximus,& alibi lucide 29

de probam',nulla laus,fama,uel gloria,nec aliquod bo-
num temporale poteſt eſſe finis principalis alicuius a-
ctus uirtutis.Tum quia alibi[p] efficaciter probamus,ꝙ a- [p] In ead.rep.c.
mor.prçfatorũ eſt formidabilis,& cõtinu' noſter hoſtis. inter uerb pag.109.n.
30 Nã,ut omittam' alia,ait ille magnanim' athleta Dei D. 178.
Auguſt.Quas uires nocẽdi habet humanç gloriæ amor,
non ſentit,niſi qui bellum ei indixerit.Quia &ſi cuiq. fa
cile eſt laudẽ nõ cupere dum negatur,difficile tñ eſt nõ
delectari,cum offertur,Tum,quia,ut ẽt alibi[q] probo,cç [q] ibid.pag. 81.
teris parib',noſtræ orationes,operaq. bona eo rectiora, poſt.n.286.
& uirtuoſiora ſunt,quominus amoris,laudis,honoris,&
lucri temporalis eis miſcetur,& ſunt excellẽter uirtuo
ſa,quæ nec principaliter,nec minus principaliter fiunt
alia rõne,ꝗ ꝙ ſunt Deo grata,uel rectç rõni cõſona.Quin
& ea quæ fiunt,eo ꝙ ſunt Deo grata,præcellunt eis,quæ
fiunt eo ꝙ ſunt rõni conſona. Quia Deus eſt ulterior &
melior finis,quia eſt ultimum,ꝗ uirt', quæ eſt medium,
& in illud referibilis,ut recte concludunt Ochan[r] & Ga-
briel.[ſ]Tum quia ſicut aurum çqualis põderis eo precio [r] in prologo
31 ſius eſt,quo minus mixturæ argenti aliuſuẽ metalli hẽt, ſen.q.1 col.1
ita & uirtutis act' erit pſtantior,quo min' mixturæ amo- [ſ] in.2.li.sent.
ris,laudis & honoris habuerit.Quia hçc ita ſe habent ad diſt.38.q.1.
uirtutẽ,ac ad aurũ alia metalla. Vñ ſicut aurũ,Si tñ , aut col.5.
magis habet argenti,quam auri nõ nominabitur aurum
ſed auratũ,uel argentũ,& aurum,ita oratio & quodlibet [t] quã tenet Th.
op' bonũ,ſi tã,aut magis principaliter fit pp laudem uel recep.in.2.li.
aliã rõnem temporalem,quã pp Deum,& rõnem gene- ſent. diſt. 40.
ralem uel particularem id dictãtem, iã nõ uocabitur bo q.1.ar.4. quæ
na,ſed mala bono colore operta: quia nõ põt eſſe ſimul probatur in.
32 bona,& mala,iuxta uerã opinionem,[t]Tũ qa ut etiã alibi c.Cum renunciatur.3 2.q.1
probo,paruuli deberent doceri,ne laudẽ,& gloriã, uel c. ſi enim de poen.diſt.2.
aliquid aliud præter Dei obſequium, & uirtutem prin- [u] in ead. repe.
cipaliter appeterent,utiliſſimumq; eſſet eis,ut à paren- pag. 104. nu.
tib' ſuis audirent id, quod à Regina Blanca filia Regis 161.* & ſup.
Hiſpaniæ,& Regina frãciæ audire ſolebat fili' eius Rex c.2.n.8,& c.3
Sãctus Ludouicus: [x] Mallem te uidere corporaliter mo n.49.*
rientem,quã mortifere peccantem. Nolo tamen dicere [x] Anto.3.p.Hiſto.tit.19.c.9.
ante ſ.

non

non eſſe bonum ſuadere paruulis, quòd ſi fuerint Deo deuoti & uirtuoſi conſequantur eos honor, & gloria, & fortunę proſperitas, modo eos doceant, quod non debeant eſſe deuoti, nec uiuere benè, facereq; bona opera ob id, ſed quia id eſt Deo gratum, uel ratio recta dictat. 33

34 XXII. Quod non peccant, imò merentur pronunciãtes ſuprà memoratas orationes, ob laudem, honorem, famam, & gloriam temporalem, referentes eas actualiter, uel uirtualiter, in ultimum finem, in quem poſſunt, & debent referri: Tum quia honor, fama, & gloria ſunt bona temporalia, & ut alibi probaui,[a] licitum eſt pronũciare memoratas orationes, & facere alia uirtutum opera ob ſalutem, bonam ualetudinem, ob ſerenitatem, pluuiam, fœlicitatem in iter agendo, nauigando, merces emendo, uxorem ducendo, nubendo, & ob alia bona corporalia, uel temporalia, referendo ea actualiter, & expreſſe, aut uirtualiter, & tacite in ultimum finem, qui eſt Deus; aut in alium generalem, uel ſpecialem debitum unius, uel omnium uirtutum, puta ad uiuendum iuſtè, caſtè, fortiter, temperanter; uel ut recta ratio dictat: Per hanc enim relationem actualem, uel uirtualem, illa bona temporalia, quæ abſque illa erant finis principalis memoratarum orationum, & operum bonorum, fiunt minus principalis per ſupradicta.[b] Tum quia ut ex præfatis colligitur, & expreſſe affirmat quidam eruditiſſim' Cardinalis[c] a me alibi citatus,[d] tam licet cupere, quęrereque laudem, & gloriam humanam, quàm alia bona tẽporalia, & pecuniaria, cum etiam hæc ſint bona temporalia, & non minora, imò maiora illis, ut alibi probauimus:[e] & illa non debent nec poſſunt licitè deſiderari ſolùm propter ſe ipſas, ſed tanquàm in aliquem finem iuſtum utilia, ſecundum deciſionem D. Tho.[f] & S. Anto.[g] Tum quia ſicut peccatum eſt, non expetere alia bona temporalia, cur, quandò, quomodo, & ubi ratio dictat, iuxta D. Tho.[h] & S. Anton.[i] ita etiam non optare laudẽ, hono-

a In eadẽ rep. p. 189.
b In corollario 18. & iterato. in 17.
c In ſuma uer. gloria.
d In d. rep. c. Inter uerb. p. 94 n. 331.
e in d. rep. pag. 66, n. 215.
f 2. ſec. q. 118. ar. 3.
g 1. par. tit. 1. c. 1
h 2. ſe. q. 117. ar. 1. ad. 1. & 2.
i 4. par. tit. 5. c. c. 17. in principio.

honorem, & gloriam, cur, quando, & ubi ratio dictat, eſt peccatum ſecundum eoſdem.[k] Hoc tamen corollarium intelligendum eſt de gloria, laude, & honore ſolidis, & non uanis. Quia deſiderium uanorum etiãſi referatur ad Deum, & uirtutem, eſt malum, quia nullus actus malus ſiue peccatum poteſt apte referri ad Deum, uel uirtutem, cum ſit uitioſus, & unus, & idem actus nõ poteſt eſſe bonus, & malus, ut ſuprà[k] ex Tho.[l] dictum eſt. Nam ut idem, & alii[m] concludunt; erogans eleemoſynam ob gloriam uanam nihil meretur, & peccat, niſi diſtinctis actibus id faciat; puta uno actu uolens dare eleemoſynã ob Deum, uel uirtutem, et altero, uolens eandem elargiri ob gloriam uanam. Quo caſu duo diuerſi actus uoluntatis eſſent, Alter bonus, alter malus.

35 XXIII. Quod hæc materia quotidiana adeò animam concernens incitabit lectorem ad deſiderandum, quæ laus, honor, fama, & gloria, ſint ſolida, quę cõtra uana, & mala. Ad quod reſpondeo id quod alibi[n] poſt S. Tho.[o] Abulen.[p] & S. Antonin.[q] reſpondi. nempè, quòd ſunt uana & mala una de tribus cauſis. Prima quod cupiuntur; de rebus, quę non habẽtur, uel maiora, quam illę merẽtur. 2. quod cupiuntur pro certiori, & maiori teſtimonio uirtutis, quam re uera ſunt. 3. Quod nec actualiter, nec uirtualiter in finem debitum referuutur.

36 XXIIII. Etiam deſideraturum lectorem, qui ſunt fines, in quos hęc expeti poſſint? Ad quod reſpõdeo ſummatim, quod alibi[r] fuſius reſpondi eſſe ſex, Primus, gloria Dei, Secundus bonum ſpirituale proprium, ut in eo perſeueret, ut S. Thos decidit. Tertius bonum ſpirituale proximi ut idem. S. doctor[t] expreſſit. Quartus ualde uſitatus, bonum corporale; uel utile ſibi. Paſſim enim uideas multos cupiẽtes laudari de ſuo genere, habitudine ingenio, aliiſq; bonis tẽporalibus, in finem, ut nanciſcãtur maritos, aut uxo res ſuis dotibus pares. Alios ut laudentur de arte dextere legendi, canendi, ſcribendi, docendi, prælegendi, uel aduocandi, ut pro meritis, & non

plus

[k] Tho. 2. ſec. q. 131. ar. 1. ad 1. Ant. 2. par. ti. 3. c. 6 §. 1. col. 3.
[k] c. 2. n. 8. & c. 3 n. 49.
[l] In 2. diſ. 38. ar. 4. ad. 4.
[m] Iacob. Alma. 6. Moral. c. 12 col. 3.
[n] In d. rep. pag. 96. n. 338.
[o] 2. ſec. q. 131. ar. 1. & ar. 2. utrobiq. Caiet. & de malo q. 9
[p] ſuper Math. c. 6. q. 3. ubi Maior ibidẽ col. 2.
[q] 2. p. tit. 3. c. 5. §. 1.
[r] In d. rep pag. 92. n. 322. & nuper in c. cũ Miniſter. 23. q. 5. a. n. 54.
[s] 2. ſec. q. 132. ar. 1.
[t] In ead. q. 132. ad 3.

non eſſe bonum ſuadere paruulis, quòd ſi fuerint Deo deuoti & uirtuoſi conſequantur eos honor, & gloria,& fortunę proſperitas, modo eos doceant, quod non debeant eſſe deuoti,nec uiuere benè, facereq; bona opera ob id,ſed quia id eſt Deo gratum, uel ratio recta dictat. 33

XXII. Quod non peccant,imò merentur pronunciãtes ſuprà memoratas orationes, ob laudem, honorem, famam, & gloriam temporalem, referentes eas actualiter,uel uirtualiter,in ultimum finem, in quem poſſunt, & debent referri:Tum quia honor, fama,& gloria ſunt bona temporalia,& ut alibi probaui,[a] licitum eſt pronũciare memoratas orationes,& facere alia uirtutum opera ob ſalutem,bonam ualetudinem,ob ſerenitatem,pluuiam, fœlicitatem in iter agendo, nauigando, merces emendo, uxorem ducendo, nubendo,& ob alia bona corporalia,uel temporalia,referendo ea actualiter,& expreſſe,aut uirtualiter,& tacite in ultimum finem,qui eſt Deus;aut in alium generalem, uel ſpecialem debitum unius,uel omnium uirtutum, puta ad uiuendum iuſtè, caſtè,fortiter,temperanter;uel ut recta ratio dictat: Per hanc enim relationem actualem,uel uirtualem,illa bona temporalia, quæ abſque illa erant finis principalis memoratarum orationum,& operum bonorum, fiunt minus principalis per ſupradicta.[b] Tum quia ut ex præfatis colligitur,& expreſſe affirmat quidam eruditiſſim' Cardinalis[c] a me alibi citatus,[d] tam licet cupere,quęrereque laudem,& gloriam humanam,quàm alia bona tẽporalia,& pecuniaria,cum etiam hæc ſint bona temporalia,& non minora, imò maiora illis, ut alibi probauimus:[e] & illa non debent nec poſſunt licitè deſiderari ſolùm propter ſe ipſas,ſed tanquàm in aliquem finem iuſtum utilia,ſecundum deciſionem D.Tho.[f] & S. Anto.[g] Tum quia ſicut peccatum eſt, non expetere alia bona temporalia,cur,quandò,quomodo, & ubi ratio dictat, iuxta D.Tho.[h] & S.Anton.[i] ita etiam non optare laudẽ, 34

hono-

a In eadẽ rep. p.319.

b In corollario 18.& iterato in 17.

c In ſuma uer. gloria.

d In d.rep.c. Inter uerb.p.94 n.331.

e in d.rep. pag. 66,n.215.

f 2.ſec.q. 118. ar.3.

g 1.par.tit.1.c.8

h 2.ſe.q.117.ar. 1.ad.1. & 2.

i 4.par.tit. 5.c. c. 17 in principio.

honorem, & gloriam, cur, quando, & ubi ratio dictat, eſt peccatum ſecundum eoſdem.[k] Hoc tamen corollarium intelligendum eſt de gloria, laude, & honore ſolidis, & non uanis. Quia deſiderium uanorum etiãſi referatur ad Deum, & uirtutem, eſt malum, quia nullus actus malus ſiue peccatum poteſt apte referri ad Deum, uel uirtutem, cum ſit uitioſus, & unus, & idem actus nõ poteſt eſſe bonus, & malus, ut ſuprà[k] ex Tho.[l] dictum eſt. Nam ut idem, & alii[m] concludunt; erogans eleemoſynam ob gloriam uanam nihil meretur, & peccat, niſi diſtinctis actibus id faciat; puta uno actu uolens dare eleemoſynã ob Deum, uel uirtutem, et altero, uolens eandem elargiri ob gloriam uanam. Quo caſu duo diuerſi actus uoluntatis eſſent, Alter bonus, alter malus.

35 XXIII. Quod hæc materia quotidiana adeò animam concernens incitabit lectorem ad deſiderandum, quæ laus, honor, fama, & gloria, ſint ſolida, quę cõtra uana, & mala. Ad quod reſpondeo id quod alibi[n] poſt S. Tho.[o] Abulen.[p] & S. Antonin.[q] reſpondi, nempè, quòd ſunt uana & mala una de tribus cauſis. Prima quod cupiuntur; de rebus, quę non habẽtur, uel maiora, quam illę merẽtur. 2. quod cupiuntur pro certiori, & maiori teſtimonio uirtutis, quam re uera ſunt. 3. Quod nec actualiter, nec uirtualiter in finem debitum referuntur.

36 XXIIII. Etiam deſideraturum lectorem, qui ſunt fines, in quos hęc experi poſſint? Ad quod reſpõdeo ſummatim, quod alibi[r] fuſius reſpondi eſſe ſex, Primus, gloria Dei, Secundus bonum ſpirituale proprium, ut in eo perſeueret, ut S. Thos decidit. Tertius bonum ſpirituale proximi ut idem. S. doctor[t] expreſſit. Quartus ualde uſitatus, bonum corporale; uel utile ſibi. Paſſim enim uideas multos cupiẽtes laudari de ſuo genere, habitudine ingenio, aliisq; bonis tẽporalibus, in finem, ut nanciſcãtur maritos, aut uxores ſuis dotibus pares. Alios ut laudentur de arte dextere legendi, canendi, ſcribendi, docendi, prælegendi, uel aduocandi, ut pro meritis, & non

plus

k Tho. 2. ſec. q. 131. ar 1. ad 1 Ant. 2. par. ti. 1. c. 6 §. 1. col. 3.

k c. 2. n. 8. & c. 8 n. 49.

l In 2. diſ. 38. ar. 4. ad. 4.

m Iacob. Alma. 6. Moral. c. 12 col. 3.

n In d. rep. pag. 96. n. 338.

o 2. ſec. q. 131. ar. 1. & ar. 2. utrobiq. Caiet. & de malo q. 9

p ſuper Math. c. 6. q. 3. ubi Maior ibidẽ col. 2.

q 2. p. tit. 3. c. 5. §. 1.

r In d. rep pag. 92. n. 322. & nuper in c. cũ Miniſter. 23. q. 5. a. n. 54.

s 2. ſec. q. 132. ar. 1.

t in ead. q. 132. ad 3.

plus laudati, iuſtam aliquam conditionem, aut ſalarium conſequatur. V. etiam ualde uſitatus bonum temporale utile proximi. Multos enim uideas cupientes de bonis ſibi à Deo conceſſis laudari, uel ſuſpici, ut ſuis filiis, famulis, clientibus, uel aliquibus aliis, in eorum gratiam de bono aliquo temporali prouideatur; quorum nulli peccant, imo bene agunt. Sed quia ſupra dictum eſt, quòd nullum bonum temporale poteſt eſſe aptus finis principalis, ſaltem externus, quem appellant operantis, ſiue agentis actus boni, ſiue uirtutis, & quod peccatum eſt ordinare id quod maius & melius eſt, in finem obtinendi id quod eſt minus, & nõ æque bonum, ut ſupra [a] ſequutus s. Tho.[u] & alios dixi, & actus uirtutis eſt quid maius, & melius quocunque bono temporali. Dicendum eſt, tunc demum bonum temporale proprium uel proximi poſſe eſſe aptum finem recti deſiderii, laudis, & gloriæ, quando bonum temporale in quod ordinatur appetitus laudis, & gloriæ, refertur actualiter, uel uirtualiter in obſequium Dei, aut honeſtam uitam. Hac enim relatione bonum temporale deſinit eſſe finis principalis eiuſmodi appetitus: & Deus, aut uirtus incipit eſſe finis eius præcipuus, ut ſupra [x] dictum eſt. VI. finis eſt humilitas, & obedientia uel charitas, ob quam admittitur laus, honor uel gratia. Exemplum de illo, qui admittit honorem a maiore ſe ſibi præſtitum, intrandi, uel exeundi aliquam ianuam, uel eundi ad manum dexteram propter obedientiam, humilitatem, uel charitatem, ne exaſperet eum, uel ſit ingratus ei: Exemplum item de illo, qui admittit uerba magnifica, & laudatoria ſcripta ſibi uel dicta ab aliquo maiore ſe, quę non deberentur ei etiam à minore, & admittit ea non tanquam ſibi debita, ſed quia ratio affabilitatis, & charitatis id dictat, ut admittat ea.

[a] ſupra eod. ca. [u] In 2. li. diſ. 38 q. 1. ar. 2. ſub finem, & ar. 3 2. in 3. arg. [x] in coroll. 12.

XXV. Malam eſſe orationem, quę ſit ab aliquo ut miniſtro Eccleſiæ in peccato mortali conſtituto, ſecundũ Adrianum. [a] Pro quo facit primò quòd licet petitio ſit bo-

[a] quodlib. 8. A & poſtea in 1 q. ſine argumentis.

bona, necnon finis in quẽ petitur, non tamen petit qui petere debet, atque ita videtur vitiari petitio per defe-[b] ctum circunſtantiæ perſonę. II. Quod decretum [b] quod-dam S. Auguſt. cum glo. ſua ſingulari probant mortife-rè peccare ſacerdotem, qui in peccato mortali conſtitutus alicui ſacramentum pœnitentię adminiſtrat. III. Quod S. Tho. [c] alibi dixit mortiferè peccare presbyterũ qui mortali peccato infectus baptizat. IIII. Quod idem Tho. alibi [d] ait peccare mortiferè epiſcopũ, qui in peccato mortali conſtitutus ſacros ordines cõfert. V. Quod idem Tho. ait alibi [e] peccare peccatorem, qui in peccato mortali manens ex officio, & munere ſuo reprehendit alium. VI. ratio & fundamentum trium horum dictorum doctiſſimi iſtius iuxta ac ſanctiſſimi Doctoris videri poteſt eſſe, quòd peccat quicunque vtitur indignè ſuo munere ſpirituali, & ſuo officio abutitur, quicumq; in peccato mortali cõnſtitutus illud exercet. Hæc tamen opinio tam amplè accepta, videtur dura, & iam pridem me torſit, & fecit me abſtinere ſemel a celebranda Miſſa, vt recogitarem ſi quando, & quoties id feci, & prius antequam celebrarem, id confiterer. Poſteà autem re penitius inſpecta, animaduerti hoc eſſe contrarium doctrinæ ipſiuſmet S. Thom. aliis in locis, [f] & alibi [g] a me citati, aperte ſignificantis tũ demum miniſtrum Eccleſiæ, & officio ſuo ſpirituali fungentem, peccare cum agit vt miniſter eius aliquid, quod pertinet ad eum ratione alicuius conſecrationis, & ordinis ſacri, ſecũdum eiuſdem eruditiſſimi Cardinalis [h] quatuor in locis declarationem. Cui optimè conſonat quędam determinatio Innoc. iiij. [i] cõmuniter recepta, nempè incurrere irregularitatem clericum tempore interdicti facientem actum interdictum peculiariter alicui ordini deputatum, puta dicendo Miſſam, cantando euangelium cum apparatu diaconali: non autem facientem alios actus pertinentes ad omnes ordinatos, qualia ſunt cãtare pſalmos,
41 antiphonas, & verſus. Dicendum eſt igitur hoc corrollariũ procedere in eo, qui cũ ſit ſubdiaconus aut diaco

H nus

[b] c. 1. §. Sacerdos de Pœn. diſt. 6. cũ glo. verb. iudicandus. j

[c] In 4. diſt. 5. q. 2. ar. 3. q. 3.

[d] In 4. diſt. 24. q. 1. ar. 3. q. 2.

[e] In 4. diſt. 19. q. 2. ar. 6. q. 2.

[f] In 2. ſec. q. 33. ar. 5. & q. 60. ar. 6. & 3. par. q. 64. ar. 6

[g] In c. 1. §. ſacerdos de Pœnit. diſt. 6.

[h] Caiet. in 2. tom. de vſu. ſpiri. fol. 33. & in 2. ſec. q. 31. ar. 5. & q. 187. art. 1. & 3. par. q. 64. art. 6.

[i] In c. fin. de exceſſ. Prælat.

nus cum apparatu diaconali, vel ſubdiaconali, euangeliū, vel epiſtolam cantat, quod parū ab aliquibus conſideratur. Locū item habet in presbytero, qui ut talis ſolēniter baptizat, ſed non in baptizante priuatim, vt obſtetrix, vel quiuis alius laycus baptizat, iuxta deciſionē S. Tho.[k] Procedit ēt in celebrante Miſſam, cui tamen non ſufficit contritio, & ſtatus gratiæ ſed eſt neceſſaria etiā actualis confeſſio ſecundum glo. ſingularem[l] communiter per omnes, & à nobis ibi receptam, & alibi[m] contra Caietanum[n] approbatam, cuius gloſſæ determinatio recepta fuit poſtea in concilio Triden.[o] Procedit etiam in cōcionante, vt idem Cardinalis alibi[p] decidit cum ſit actus deputatus diaconatus ordini ſaltem lege canonica, quamuis hoc in dubium reuocari poſſit. Nec minus meo iudicio locum habet in eo, qui capitulum, & collectam pronunciat in choro, quia id facit tamquā preſbyter, necnon in benedicēte aquam benedictam, vt alibi[q] dixi. Non autem procedit hoc corollarium in eo, qui abſq; obligatione pronunciat horas, nec in eo, qui obligatus ad recitādas eas, priuatim pronunciat, imo nec in eo, qui publice eas cantat, aut pronunciat etiam dicendo antiphonas, reſponſoria, & verſiculos in choro, proceſſionibus, aliiſque in locis, eo modo, quo quiuis laycus, aut primæ tonſuræ clericus eas cantare ſiue recitare poſſet, modò non dicat capitulum vel orationē, euāgelium, vel epiſtolam, vt ſacerdos, Diaconus, aut ſubdiaconus, nec ferat cereos, vt acolitus nec alios agat act' peculiares & proprios ordinum Minorum, eis inſignitus vtendo illis. Non obſtat his primum huius corollarii fundamentum, Nego enim in oratione præfata deficere circunſtantiam perſonę ad effectum, vt ſit actus bo- 42
nus moraliter, licet ſic ad hoc, vt ſit meritorius. Ad ſecundum reſpondeo, abſoluere pœnitentem abſolutione ſacramentali, eſſe actum peculiarem, & confeſſori proprium ratione conſecrationis, id eſt ſacerdotii. Atq; ideo non poſſe licitè fieri a ſciente ſe in peccato mortali conſtitutum, iuxta declarationem, & limitationem

ſuprà

[k] In 4. diſt. 15. q. 2. ar. 2. q. 1.
[l] In c de homine de celeb. Miſſar.
[m] 3. par. glo. ſi. 1. diſt. 5. de pœnit. n. 31.
[n] In ſum. verb. Communio & 1. ad Corint. 11. & in 3. p. q. 80. artic. 4.
[o] ſeſſ. 13. can. 11. c. 7
[p] 2. ſec. q. 187. ar. 1. & 3. par. q. 80. art. 6
[q] In c. 1. d pœ. diſt. 6. §. ſacerdos n. 17.

ſuprà à nobis in Corollario additam. Ad III. Idem reſpõdeo, Baptiſmum ſcilicet, imò & exorciſmũ Cathechuminorum baptizari cupientium, eſſe proprium presbyteri ratione conſecrationis, hoc eſt presbyteri, prout Nicolaus Papa,[r] & Grego.[s] ſentiunt, & S. Tho.[t] cõmuniter receptus decidit. Ad IIII. idẽ reſpondetur, quod ad III. Ad V. dico verbis illis S. Thom.[u] non eſſe ſtandum cum ab eodem,[x] poſteà contrarium determinetur: nempè, peccatorem, eo quod increpet humiliter proximum, in peccato mortali conſtitutus, non peccare, licet id faciat ex officio & munere ſpirituali, cum hoc ratione conſecrationis & ordinis non pertineat ad ipſum. Ad poſtremum, nego omnem vſum muneris ſpiritualis exiſtentis in peccato mortali, eſſe peccatum mortale alioqui enim mortiferè peccarent omnes iudices, Prælati, & beneficiarii Eccleſiaſtici, qui in peccato mortali exiſtentes, iudicant, citant, partes audiunt, licite iubent, exigunt decimas & reditus, admonent, & his ſimilia agunt: quod perdurum eſſet. Dicendum igitur, vt prædiximus tum demum vſum muneris ſpiritualis exiſtentis in peccato mortali eſſe nouum peccatum, cũ functio illa pertinet ad eum ratione facultatis per conſecrationem, vel ordinationem acceptæ, & non aliàs. Et ideò licet quis non obligetur ad dicendum vel cantandum horas, niſi ratione ordinis, vel officii quod ſolis ſacris initiatis confertur, non tamen peccat mortaliter pronunciando eas in ſtatu peccati mortalis, quia facultas licitè pronunciandi eas non oritur ex ordine præfato, cum id à quouis etiam nullo ordine inſignito licitè fieri poſſit.

r c. Cathechiſmi de Conſe. diſt. 4.
s c. Sacerdos de Cõſe. d. 4.
t 3. par. q. 71. art. 4.
u In 4. diſt. 19. q. 2 ar. 2. q. 2.
x In 2. ſ. c. q. 33 q. 2. art. 5.

XXVI. Oẽm orationẽ, cui vana obſeruantia miſcetur, eſſe malã, licet enim per eam petatur, quod, à quo, vbi, quando, & cur debet, non tamen eo modo, quo debet, cum ſuperſtitioſè fiat. iuxta doctrinam cõem S. Thom.[a] & aliorum. Vana autem & ſuperſtitioſa obſeruantia eſt vſus cuiuſuis rei, ad effectũ, quẽ ea nec virtute naturali, nec inſtitutione diuina, vel humana eccleſiaſtica ope-

a 2. 2. q. 92. art. 2.

rari poteſt. Nec eſt cęremonia concernens reuerentiam, & dei ſuorumue ſanctorum honorem, vt rectè ex eodem Thom. [b] Ioan. Gerſon. [h] aliiſque multis colligitur.

[b] 2.2.q.96.art. 1.2.3.& 4.
[h] In 3.p. tit. de direct. cord. conſid. 14. cũ ſeqq.

Ex quo ſubinfertur Primo, malas eſſe proceſſiones, & 46
orationes, quarũ cõterraneus noſter perdoctus, ac pius Martinus ab Arles, Archidiaconus Pãpiloneñ. meminit in quibus proiiciunt imaginẽ S. Petri, aut S. Fœlicitatis in flumẽ donec pluat, aut in margine eius reponunt eã, vt intra ſpaciũ xxiiii. horarũ pluuiã pro certo ſperẽt, aut immergunt eã in flumine. Eiuſmodi. n. in aquas imaginis immerſio, nec virtute naturali, nec inſtitutione Diuina, vel humana eccleſiaſtica, talẽ effectum. ſ. pluere tpe ſiccitatis, operari poteſt. 2. Sequitur, malas eſſe oratiões, 47
quæ ipſo die S. Ioan. fiunt a colligentibus herbas ante ſolis exortũ, credentib' nec ſuas orationes, nec herbas, eo orto lectas ullas vires, aut efficaciã habituras, licet colligere herbas ad curandũ, dicẽdo orationẽ Dñicam, aut ſymbolũ eo die, & quouis alio ſit ſalubre, ſecundũ Decretũ Martini Papæ in quodã cõcilio [c] 3. Malã item eſſe orationẽ, quę in hac ciuitate Conymbricenſi à quibuſdã ad crucẽ quandã nouã tpe matutino ſole nõdum orto pro infirmis funditur, cũ credulitate, ꝙ eo exorto incaſsum oraretur, 4. Mala, eſſe orationes eorũ, qui carminum in- 48
cantamentis curant vulneratos adiurãt nubes, aut chartulas conficiũt pro febricitantibus, nomina dæmonum, vel aliorũ ignotorũ iis inſcribentes, cũ hęc virtute naturali, nec iſtitutione diuina pręfatã ſalutẽ operari poſſint. 5. Malã fuiſſe orationẽ, quã ſcriptã in fundo cuiuſdã lancis olim datam mihi febricitãti febri tertiana, quò ab ea liberarer, ab afferente me liberatũ iri, ſi verba illius pauxillo vino confuſa biberem, licet enim verba eſſent ſancta, confuſio tamen eorum, per quam illa verba peribant, facienda primo in fundo lancis, & poſtea bibenda, vana obſeruantia erat, quippè quę nulla ratione naturali, nec diuina, neque Eccleſiaſtica poterant operari præfatã liberationem. 6. Malas eſſe orationes, quas quidam ęgroti in chartulis ſcriptas alligant collis ligatas filo

[c] In c. Non licecat. 26. q. 5.

H

tas filo à virgine filato certa diei parte, habent enim mixtam ſibi vanam obſeruantiam fili, & temporis, licet piũ ſit portare aliqua verba euangelii, alteriusuè ſacræ ſcri-
49 pturæ ligata in collo principaliter ad honorem, & gloriam altiſſimi, & minus principaliter ad ſalutem ſibi ab eo miſericorditer dandam, modò ne quid uanum, aut nomen ignotũ miſceatur, nec vlla ſpes in modo ea ſcribendi, & alligandi ponatur, iuxta mentem S. Thom.[d] Io.Gerſon,[e] & aliorum quamplurimorum. 7. Quod iuſte quęrat hic quiſpiam, quid dicemus de orationibus, quibus ſagę benedicũt roſaria pro parturiẽtibus & angina, alioue morbo laborantibus, immixtis verbis etiam a ſe non intellectis; additiſque cæremoniis ſuperſtitioſis halitus, ſuffitus, oſcitationis, aliiſq; ſimilibus reprobatis? Quid item de his, qui ad eiuſmodi ſagas, & incantatrices pro remedio ſalutis confugiunt? Quid quæſo? quàm vt rogemus Deum Opt. Max. vt ſupplendo negligentiam, ſi qua eſt, Prælatorum, ita eos & eas caſtiget, vt errata ſua agnoſcant, & ſibi perſuadeant ſupremam illam diuinæ Maieſtatis poteſtatem & bonitatem infinitam, eſſe fontem ſalutis non ſolum ſpiritualis, ſed etiã corporalis, & quòd hęc in primis eſt per media natura-
1 lia procuranda, nõ ſperando neque deſiderando, intempeſtiuè nanciſci eam miraculosè, & cum illa defecerint refugere ad gratuita Dei, p modos & vias a ſacra ſcriptura, ſacraque Dei Eccleſia, & ipſius Canonibus nobis prę fixas: & non per prauas, & ſuperſtitioſas a Cacodemonibus & eorum miniſtris inuentas[e].

d 2. ſec. q. 96. ar. 4.

e vbi ſupra.

e Adde his quędam pulchra quæ adducũtur, in c. 20.

Cap. VII. De obligatis ad recitandum 35. Concluſiones tangit.

HORAE Canonicæ quæ, & qui ad eas obligantur.	*an.*	1.
Beneficiarii, & religioſi qua lege ad horas tenentur.	*an.*	3.
Horas ob omiſſas quoties quis peccat.	*an.*	5.
Confiteatur ſic omittens horas die uel anno.	*n.*	7.
Circumſtantia multiplicans peccata confitenda.	*n.*	8.

Horas recitare nolens peccat, licet poſt recitet, n. 9.
Bonitas actus exterior ab interiori fluit. n. 10.
Confitendum propoſitum malum, licet non exequatur. n. 11.
Clerici minorum ordinum ad quas horas tenentur. a n. 12.
Ordo primæ tonſuræ, & minores multis obſunt. n. 15.
Ordines minores denegare quando uirtus. n. 16.
Horas recitet excommunicatus, imo & degradatus. a n. 17.
Ordinis character nunquam amittitur. n. 19.
Horas debet monachus priuatus monachiſmo. n. 26.
Horas recitent monachi, & monachæ ad chorum profeſſæ, etiam extra monaſteria manentes, ſed non conuerſi, nec ad alia profeſſi, nec penſionarii, nec magiſtri præbendarii, nec bedelli, & clauigeri. a n. 21.
Beneficium etiam exiguum ad horas obligat. n. 27.
Horas dicere quis non recipiens fructus teneatur. n. 28.
Horas dicere talis penſionarius tenetur. n. 30.
Beneficiarius non recitans reſtituat fructus. a n. 31.
Reſtitutio ob horas omiſſas cui facienda. n. 33.
Reſtituturus pauperibus quis ſibi retineat. n. 34.
Reſtituetur cui diſtributio horæ amiſſa. n. 35.
Horis à dicendis quis excuſetur remiſſiuè. n. 35.

NOTA ſeptimo ex hoc uerbo (*fratres*) oẽs Chriſtianos ad orandum teneri. S. enim Cyprianus hic oẽs ſui Epiſcopatus Chriſtifideles, & in eorum perſona omnes alios alloquitur, præſupponens omnes quibus cũ loquitur ad orandum obligatos, quam obligationem deſcendere ex lege diuina, & naturali ſuprà probatum eſt,[k] ibique dictum eſt quando, & pro quo tempore obliget, ideo hic tantùm dicemus, qui iure obligentur ad pronũciãdum horas Canonicas, & quę nam ſint illæ: Exordiens itaq; à ſecundo, Dico primo à diuerſis diuerſas earum traditas definitiones, vt colligere licet ex Io. de Ligna.[l] Cardinal. Florent.[m] Alberto de ferrariis,[n] & aliis, magis tamen mihi arridet illa Card. S. X[o] nempè quòd

k In c. 3. n. 3.
l In rep. Clemen. 1. De celebr. miſſ.
m In d. Clem. 1. q. 5.
n In repet. c. 1. de cele. miſſ.
o In d. §. 1. q. 1. dict. art. 1.

quòd horę Canonicæ ſunt oratio publica ſub certo numero pſalmorum, lectionum, & aliorum huiuſmodi à ſanctis patribus ad laudem Dei ordinata, & per ſeptem congruentes horas diſtributa, quam diffinitionem breuitatis cauſa hic non declaro, declaraturus eam ex parte in ſecundo Corollar. II. Dico concluſionem eſſe communiter[p] recept. Sola tria genera hominum, hoc eſt ſacris initiatos, beneficia Eccleſiaſtica obtinentes, & religioſos obligari ad recitandũ horas Canonicas.

2 III. Dico de ſacris initiatis eſſe textum expreſſum duobus in locis repetitum[q] Sed quia ille de ſolis ſacerdotibus loquitur, ideò videtur ſubdiaconos, & Diaconos, non tam iure humano ſcripto, quàm lege naturali diuina determinata per vniuerſalem conſuetudinem ad eas obligari cœpiſſe: Nam vt Salmãticæ Capitulum[r] illud prælegens docui, clericus initiatus ſacris, ob tantum honorem ſuſceptum, iure naturali obligatur ad referendum Deo maiores gratias, quàm laici, ſed tantùm generaliter, & indeterminatè, non definiẽdo, quę, & quantę debeant eſſe illę, ſed conſuetudo immemorialis eſt eas eſſe faciendas per pronunciationem horarum Canonicarum.

3 IIII. Dico de beneficiariis reperiri textum & rationẽ: Textus eſt in Cõcilio Martini Papę,[ſ] & in aliis duobus[t] vbi ſatis probatur eos etiam ſi primę tantùm ſint tonſuræ, teneri pronunciare horas Canonicas. In illis enim ſtatuitur clericos minoribus ordinib' inſignitos matrimoniũ contrahẽtes priuari debere ſuis beneficiis, eò quòd vxore ducta non poſſunt cõmodè diuinis vacare officiis ergo obligantur ad illa. Ratio aũt eſt, quòd laici perſoluunt decimas, alioſq; reditus clericis, vt ſuis ad Deũ intercedant orationibus, & laudent eum pro eis, qui per occupationes ſuas id facere nequeũt. Qua re motus dixit Vlricus per S. Anton.[u] Card.[x] S.X. & alios probatus, Clericos teneri recitare horas pro communi plebe nõ ſolo pręcepto Eccleſię, ſed etiam iuſtitia naturali.

[p] Palud. in 4. diſt. 15. q. 5. col. 1. & 2. S. Anton. in 3. part. tit. 13. c. 4. §. 4. Card. S. X. in d. 19 Abulen. c. 6. ſuper Math. & Maior ibi & in 4. diſt. 12. & alij alibi.

[q] In c. 1. de celebr. Miſſ. & ad verbum eſt c. presbyter. 91. diſt.

[r] c. 1. de celeb. Miſſ.

[ſ] c. fin. 92. diſt.

[t] c. Quod ac. & c. diuerſis fallaciis de cler. coniug.

[u] In 3. par. tit. 13. c. 4. §. 1

[x] in §. 1. 91. di. art. 5.

V. Dico Card.[a] quendam dixiſſe non reperiri textum, 4
nec rationem neceſſariò probantem, quòd religioſi te-
neantur pronunciare horas Canonicas: Illa enim paluda
ni[b] ſcilicet. quòd ſunt miniſtri Eccleſiæ, & ab ea vt tales
ſuſtentantur, non videtur concludens: Religioſis enim
debita videtur ſuſtentatio, eo ſolo quòd dedant ſe to-
tos obedientiæ, & obſequio religionis, ſicut & quiuis
herus, & locus hoſpitalis eſt obligatus ad ſuſtentandum
vita durante quemuis à ſe receptũ, & modo præfato ſuo
ſe dedentem obſequio: Sed meo iudicio ratio S. Anto.[c]
ſatis concludit religioſos profeſſos ad clericatũ, & cho-
rũ ad hoc eſſe obligatos: Quia, inquit, religiones ad vi-
tam contemplatiuam ordinantur, approbat Eccleſia nõ
ſolùm vt pro ſemetipſis eas profeſſi orent, ſed etiam vt
idem faciãt pro uniuerſali Eccleſia, & nõ ut quales qua
les, ſed tanquam fideles eius miniſtri, & orationes ordi
narię miniſtrorum Eccleſię ſunt horę Canonicę, ut ſu-
prà dictũ eſt: pro qua ratione facit differentia à S. Tho.[d]
poſita inter eos, qui ut ſint clerici, fiunt monachi, & qui
fiunt tales ad officia laicalia, quę utcunq; probatur per
quędam ſcripta S. Hyeron.[e] & S. Auguſt.[f] Ex his ſequi- 5
tur primò vnumquęque prefatorum triũ generũ ho-
minum nõ pronunciantem quotidie dictas ſeptem ho-
ras Canonicas, vnamue earum ſine iuſta cauſa omitten-
tem, peccare mortiferè, iuxta Henric. de Gandano[g] Car
dinal S. X Palud. Silueſt. & communem, quantumuis
Hen. Anglicus & Angel. de Clauaſio[h] dubitent: Idem
dicendum eſt de omittente partem notabilem, vt ſen-
tit Paluda.[i] Regulariter enim quoad peccandum morti
ferè paria ſunt omittere aliquod totum, aut partem e-
ius notabilem, ut dictum eſt ſupra.[a] II. Sequitur omit-
tentem vnico die pronunciationem ſeptem horarũ Ca- 6
nonicarum peccare mortiferè, ſed ſemel tantùm ſecun
dum Girardum[k] Carthuſianum, & Nicolaum Ploue, cu-
ius nomine neſcio quomodo ſecũdò excuſsus ſit tracta
tus Girardi nihilo, nec vno quidem verbo dempto, ad-
dito,

[a] Caiet. in verbo. Horarum §. 1.
[b] In 4. diſt. 15. q. 5. col. 2.
[c] In. 3. par. tit. 14. c. 4. §. 1.
[d] 22. q. 189. art. 5.
[e] c. Sic viue c. ſi clericatus 16. q. 1.
[f] c. legi 16. q. 1
[g] Quodlib. 29. q. 30. Card. in §. 1. eo. di. art. 5. pal in 4 d. 15. q. 5. col. 5. Sylueſt. verb. Hora q. 12.
[h] In verb. Hora. §. 10.
[i] In d. diſt. 15. q. 5. col. 5.
[a] c. 5. n. 42.
[k] In trat. de horis. qu. 8. qui

dito, vel mutato, vt in 6. volumine tractatuum apparet, quod ipſum ante illos Archid[l] & vterq; Card. in vna parte, & alii alibi dixerunt, & ratio eſt, quia ſeptem horæ præfatæ vna tantùm ſunt oratio, ut probatur per definitionem earundem in primo dicto traditam; & conſequẽter non pronuncians eam, vnam tantùm orationem omittit, & ita vnum tantum peccatum admittit, licet grauius, quàm ſi omitteret dimidium aut vnam, aut alterã horam, aut partem notabilem eius, ſecundum omnes. Hæc tamen intelligenda ſunt de eo, qui peccat tantùm non pronunciando horas, non de eo, qui deliberatè proponit non recitare eas: Toties enim quotidie peccat obligatus ad dicendum eas, quoties proponit omittere omnes, aut aliquam earum, licet poſteà intra tempus debitum recitet eas, & ſi eas poſtea non dicat, peccat iterum ob omiſſam pronunciationem earum, ita quòd propoſitum nõ recitandi eas vnum ſit peccatum, & earundem poſteà data opera omiſſio alterum, hoc omiſſionis, illud vero cõmiſsionis.

fu[illegible] olim vna cũ rep t. Alber. In c. 1. de celebra. [illegible] iſtarum.

l In c. [illegible] thetius 91. diſt.

7 III. Sequitur eum qui die vno, menſe, aut anno horas recitare omiſerit, ſæpius memor earum, & proponens non recitare illas, nõ ſatisfacere cõfitendo cõfeſſario ſuo, ſe omiſiſſe eas vno die, menſe, aut anno, quia non ſolùm tenetur ſpecificare tempus, quo omiſerit, ſed etiam veriſimilem numerum earum vicium, quibus propoſuit nõ recitare illas: quę eſt concluſio quotidiana, & diligenter notanda tàm confeſſariis, quàm confitentibus, & probatur per aliam

8 illam, quam alibi[m] fuſiùs poſt S. Thom. ponderantes textum in hoc ſingularem[n] tractamus, ſcilicet circũnſtãtiam numeri non eſſe propriè circunſtantiam, ſed multiplicationem peccati, & etiamſi eſſet circunſtantia, cũ tamen ſit talis, quę peccatum peccato accumulat, neceſſariò confitenda eſt, & propterea numerus verus, aut ſaltem veriſimilis confitendus eſt confeſſario.

m In c. conſideret n. 6. & fuſius n. 41. & ſeqq. De pœnitent. d. 5.

n In princ. illius c. Conſideret in verb. Multiplici executione.

9 IIII. Sequitur proponentem omittere prefatas horas, aut aliquas earum, vel partem notabilem, peccare mor-

tiferè;

tiferè, debereque duci pœnitentia, & ſuo tempore, & loco illud confiteri, licet poſteà mutato propoſito debitè, & ne puncto quidem omiſſo, eas recitet. Ob quod nō ſine dolore non ſemel reſpondi aliquibus mihi aliquoties dicentibus: Bene tibi ſit, quia ſi tu non celebraſſes tardè, vel ſi non nos admonuiſſes, hoc die feſto Miſſam non audiuiſſemus, aut horas non pronunciaſſemus, & in peccatum incidiſſemus, Reſpondi, inquam, ſi propoſuiſtis non audire Miſſam hoc die feſto, licet poſteà me tardè celebrante audieritis, vel ſi propoſuiſtis non recitare horas licet poſteà me admonente recitaueritis illas, non excuſamini à peccato commiſſionis, quod proponendo non audire, vel non dicere admiſiſtis, licet ſic à peccato omiſſionis, quod incurriſſetis nō audiēdo, vel non dicendo poſt illud malum propoſitum, cum poſſetis. Quæ omnia fundātur in cōcluſione illa S. Thom.[o]
Card.S. X[p] & communem, nempè actum interiorem ſi- 10
ne exteriori æquè bonum, aut malum eſſe, atqui cum illa, cæteris paribus, vt latius, Deo volente, anno proximo in lectione ordinaria Decreti[q] explicabo, in qua idem ſemel, atque iterum Salmanticæ dixi, & nunc quando hic liber imprimitur ſcriptum relinquo. fundātur itē in Cōcluſionibus in fine Corollarij ſubiiciendis.

V. Sequitur innumeram peccatorum mortalium con- 11
feſſionem omitti; Quamplurimi enim ſunt, qui proponunt non audire Miſſas aliquibus feſtis, non dicere horas aliquot diebus, non facere alia, quę ſibi ſub pœna peccati mortiferi á lege vel homine præcipiuntur, qui ſi poſteà mutato propoſito, audierint, recitauerint, vel pręcepta impleuerint, non curant propoſita illa mala, quæ ſunt mortifera, confiteri, vt etiam ſunt plurimi, qui proponunt alium percutere, fornicari, furari, pernitioſè mentiri, non ieiunare, quando ad id tenentur, non ſoluere quod debent pręfixo termino, non adimplere Iuramentum, non pręſtare quod promiſerunt, & alia id genus infinita, qui ſi poſteà mutata voluntate ieiunant, ſoluunt, & adimplent, non curant illa propoſita mor-

o 1.2.q.20.art.4.

p In c. Si quis non dicā ſupra de pœni. diſt. 1.

q In c. magna de pœnit. diſtin. 1.

mortifera poſteà confiteri. Qui omnes ſatis miſerabiles ſunt: Tùm quòd compertiſſimum eſt, omnia pręfata propoſita interiora eſſe mortifera, cùm ſunt eiuſdẽ ſpeciei, cuius ſunt opera exteriora ab eis profecta, & ideò, cęteris paribus, æquè mala, ac illa, vt præfatum eſt. Tũ quòd æquè compertum eſt, nos obligari ad confitendum omnia peccata mortifera, etiam mentalia tantùm.[r]

[r] c. omnis de pœnit. & remiſſ. & late Gaiet. poſt alios in libr. 17. quæſt. q. 7.* & vrgetius Canon. 7. de Sac. pœnit. ſeſſ. 14. Cõcil. Trid. & expreſsè de peccatis mẽtalibus & cogitat. tantũ in c. 5. eius ſeſſ.

12 VI. Sequitur clericos primæ tõſuræ, & minorum ordinum, qui beneficia Eccleſiaſtica non habent, non obligari ad horas Canonicas; Tùm quòd nullo Iure id ſtatuitur: Tùm quod ratio quæ ſibi locum vendicat in ſacris ordinibus initiatis, non vendicat locũ in illis; Nam etſi vtriq; ratione doni ordinũ à Deo accepti maiores, quàm laici obligentur gratias Deo agere, nõ tamen Iure, aut conſuetudine determinatum eſt illud, quoad initiatos minoribus in dicendis horis canonicis, cõſiſtere, quoad maiores autem ſic, ſaltem cõſuetudine; Non obſtat, quòd gloſſa quædam[s] contrariũ ſenſerit: Tùm quia, ſi ſatis perpenditur, non agit de omnibus ordinatis, ſed de ſolis ordine ſacro inſignitis: Tùm quia mordicus contendenti eam agere de omnibus, reſponderi poteſt, nullo Iure id probari, imò confutari per contextum, quem gloſſa elucidat, diſtinguendo, ſiue punctando illum, vt[t]

[s] In c. ſin. 32. diſtinct.

13 ibi diſtinguunt Archid.[t] & alii: Neque eſt eadem ratio, cum ipſa Eccleſia nõ ſuppeditat eis victum eò quòd ſint clerici. Eodemque modo reſponderi poteſt authoritati Imo: Ioan And. & panormit. qui alibi, † idem quod gloſſa aſſerunt, quamuis Panor.[u] & Ioan And. dixerunt, eos conſuetudine contraria excuſari.

[t] In c. 1. de celebrat. miſſ.

[u] ibidem n. 7.

VII. Sequitur quòd vbi viget conſuetudo, vt quatuor minoribus inſigniti recitent pſalmos, aut Canticũ graduum, aut horas noſtrę dominæ, prima verò tonſura inſigniti (*Miſerere mei*) aut canticũ graduũ, eadẽ ratione ad id tenebũtur, qua inſigniti ſacris ad horas Canonicas, ſecus vbi huiuſmodi cõſuetudo nõ viget, licet ſaltẽ quandiu priuilegio clericali gaudebunt, erunt obligati ad aliquot preculas ĩ genere, nõ tũ ad determinatas, niſi fortè

E piſco-

Epiſcopus, qui eos ordinauit, eas determinaſſet, & eiuſmodi determinationi conſenſiſſent, vti communiter
[a] In 4. diſt. 15. q. 5. col. 2. fieri ſolere & debere tradūt Paluda [a] & Cardinal S. Sixti [a]
[a] d. c. fin. diſt. 26 • Et quia intelligo paucis minoribus initiatis, & paucioribus prima tonſura tantùm inſignitis iuſtam de hac re curam eſſe, qui tamen, vt dixi, etiam citra conſuetudinem lege naturali tenentur aliquot maiores gratias agere quàm laici, vtile fore arbitror, vt aliquam partem precum ſuarū, & aliorum bonorum operum huic rei generaliter applicarent, dicentes: Domine gratias tibi ago, quod me in hunc altiorem ordinem promouere dignatus es, & quia pro fragilitate memoriȩ, & pro externorum occupatione raro, vel nunquam pro tanto beneficio gratias debitas ago, deputo ī id humiliter ſufficientē precum, aliorumque actuum meorum partem tuæ miſericordi Maieſtati. vt in ſimili dicemus infra [b] q.
[b] c. 10. n. 8.

VIII. Sequitur innumera committi peccata ab ordinatis prima tonſura, & quatuor minoribus: Tùm quòd pauci eorum, collatione aliorum laudant magis Dominum, nec plures preces faciūt pro populo, quàm ſi ordinati non eſſent; ad quod tamen obligantur lege diuina naturali, etiamſi neque lex humana, neque prȩceptum Epiſcopi iuriſdictionem habentis cum ea concurrerent. Tùm quòd variis in locis conſuetudine receptum eſt, ut recitent horas B. Mariȩ, & in aliis ſeptem pſalmos pœnitentiales, in aliis canticum graduum, & in omnibus complures reperiuntur, qui ea nō recitent: Tùm quòd omnes penè Epiſcopi, ordinantes, vt audio iniungūt clericis primȩ tonſurȩ, vt recitent. *Miſerere mei.* Singulis diebus, & clericis. 4. minorum, canticum graduum, & pauciſſimi ſunt, qui huiuſmodi prȩceptis ſatisfaciant. Corollarium hoc ſi intelligatur de mortali videtur durum, & ideò ad illud molliēdum dici poſſet, nullibi fortè vigere conſuetudinem, quæ clericos minorū obliget ſub pœna peccati mortalis, quodque præcepta Epiſcoporum, & conſenſus ordinatorum ad nullū mor 14

tale

tale peccatum obliget, ſed ad ſummum ad veniale tantùm. Quia conſuetudo generalis, quæ optima legū interpres eſt,[a] ita videtur interpretari.

15 IX. Sequitur, compluribus, qui prima tonſura initiantur, ſatius fore ipſo ordinationis die frangere crura, quàm prima tonſura, aut quatuor minoribus ordinari: Tùm propter proximè dicta: Tùm quod nulla præuia cōfeſſione, aut vera contritione ordinantur in ſtatu peccati mortalis, & conſequenter mortaliter peccant, quia ſacramentum ſuſcipiunt in tali ſtatu, vt alibi [b] declaro. Quod eſt uerum ſecundum opinātes quatuor minores, & primam tonſuram eſſe vera ſacramenta, non autē ſecundum eos, qui credunt ea non eſſe ſacramenta, ſed tantum ſacramentalia, quos ſequimur in manual. Confeſſ.[b] Tùm quòd non ſe ordinant ad finem debitum, nimirum, vt ſeruiant Deo in officiis eccleſiaſticis, quandoquidem nō intendunt initiari ſacris, aut munia ſacra vt tales, in Eccleſia ſubire. Quin potius ordines ſuſcipiunt ob finem malum, puta, vt pro ſua libidine vindictam ſumant de aliquo, qui eis fuerit iniurius, uel ut ipſi poſſint eſſe aliis iniurii abſque iudicum ſecularium pœnę formidine, & ita ſuſcipiunt ordines, quaſi in occaſionem, & anſam peccandi, quod ab omni iure diuino,[c] & humano alieniſſimum eſt. Quod fuit in cauſa, vt nunquam ſatis laudatum Concil. Trident.[d] ſtatuerit, ne clericus ordinum tantum minorum gaudeat in Criminalibus immunitate clericali, niſi fuerit beneficiari', aut clericalem habitum, & tonſuram deferens, alicui Eccleſiæ ex mandato Epiſcopi inſeruiat, vel in ſeminario clericorum, aut in aliqua Schola, uel uniuerſitate de licentia Epiſcopi, quaſi in via ad maiores ordines ſuſcipiendos uerſetur.

16 X Sequitur magna laude eſſe dignos Epiſcopos, qui primam tonſuram, & quatuor minores non conferunt niſi ei, qui per ſe, ſi fuerit adultus, aut per parentes, ſi puer, iurauerit ſe velle ad maiores legitimo tempore aſcende-

[a] c. Cum dilectus de conſuet.

[b] In 3. par. gloſſam n. 33. de pœnit. diſt. 5.

[b] c. 22. n. 37. A.

[c] Math. 18. l. Conuenire. ff. de pactis dotal. c. ex parte de conſuet.

[d] In ſeſſ. 23. c. 6. de refor.

aſcendere. Ediuerſo verò vituperio dignos eſſe eos, qui nullo præuio examine, faciliùs omnibus petentibus eos conferunt, quàm in macello conferuntur carnes, illas
pro ſuis nummis petentibus. 11

XI. Excõicatum non excuſari ob excõicationem ab onere dicendi horas: Tùm quòd excommunicatio non tollit ordinem, neque beneficium, neque profeſſionem: Tùm quòd excommunicatio non liberat debitorẽ à ſoluendo,[d] quæ concluſio eſt gloſarum [e] recepta, non tamẽ debet eas recitare officium peragendo in ſua Eccleſia [f] neque cum alio [g] nec dicendo Dominus vobiſcum, vt determinat Archid.[h] cum Cardin. Alex. & communi, nec ſi Abbas fuerit, vel Abbatiſſa, cum ſuo monacho, vel moniali, vt hoc anno reſpondi.

XII. Sequitur initiatos ordinibus ſacris ad id teneri, 17
etiamſi ſint depoſiti, & actu ſuis ordinibus degradati, iuxta Archid. Card. Alex. & communem [i] Vt enim excommunicatio & ſuſpenſio non tollunt ordinem ſacrum, ita nec depoſitio, & degradatio, nec clericũ liberat oneribus ordinis, cuius character indelebiliter inhæret ei, iuxta gloſam [k] celebrem. Cuius etiam virtute verè conſecraret, ſi conſecrare præſumeret, licet grauiter peccaret, iuxta Thom.[l] Palud.[m] Archid.[n] Ioan. Andr.[o] & cõmunem Theologorum, & Canoniſtarum. Non obſtat quòd aliqua quatuor præfatorum, plus honoris adimũt quàm alia. Plus enim adimit excommunicatio, quàm ſuſpenſio, & plus realis degradatio, quàm depoſitio verba
lis, imò & quàm excõicatio quoad aliquid, licet quoad 18
aliquid non. Quod velut parergon hic latius nõ declaro: Et videtur quòd ſublato honore, auferri etiam debeat onus: Non, inquam, obſtat illud: Reſponderi enim poteſt, quod præfata quatuor non tollunt illum honorem, cui annexum eſt onus recitandi, characterẽ nimirũ impreſſum in anima, qui ne ipſa quidem morte deletur.[p]

XIII. Sequitur, quòd clericus ſacris nondum initia- 19
tus beneficii ſui præſentatione, vel renũciatione liberatur

d c. Intelleximus de iud.
e c. verè de ſẽtent. excom.
f c. presbyterũ 23. d. & c. 1. de cler. excõ.
g c. ſi quis epiſcopus. 11. q. 3.
h c. Cum excõmunicato. 11 q. 3
i In d. c. preſbyterum 23. diſt.
k In d. c. preſbyterum.
l In c. licitè 32 q. 7.
m 3. par. q. 83. artic. 3.
n In 4. d. 13. q. 1 col. 3.
o Archid. & Alex. ĩ d. c. preſbyterum 23 diſtin.
p In c. degradatio de pœn. lib. 6.
q gloſ. c. licitè 32. q. 7.

tur ab onere recitandi horas, ceſſat.n. cauſa illius oneris, & ceſſante cauſa, ceſſare quoq; debet effectus:[q] Et ita determinat Card.[r] S. Sixti: Quod ipſum prima facie videri poſſet alicui de monacho non initiato ſacris, & beneficium non habente, ac extra ſuum monaſterium[s] non accipiendo ab illo alimenta, degente, ſed contrarium videtur verius, licet quæſtio noua ſit, & a nemine, quem viderim mota ſaltem de tali, qui ſuapte ſponte nulla, aut inualida deſpenſatione prçuia, habitu derelicto, aut retento, viuit extra illud. Tùm quia ob culpam eius nō alit eũ monaſterium: Tùm quia culpa nō debet ei patrocinari, aut libertatē conferre:[t] Idipſum mihi videtur de eo, qui coactus ob ſuas culpas, iuſtè eſt eiectus aut ſine eis iiuſtè: Is.n. ſemper remanet monachus, nec vxorē ducere poteſt, & ad ordinē ſuum ferè ſemper vna vel alia via, ſi volet, redire poteſt, vt colligitur ex vna Decretali Gregorii IX.[t] & adductis ibi per Doctores, & fuſiùs Vmbertũ ſuper regula B. Auguſtini,[v] & latiùs nuper alibi[a] tradidimus.* Idipſum dicerem de eo, qui prçuia iuſta diſpenſatione ad certum tempus, vel in perpetuum egrederetur, dummodò illa non ſeſe extenderet ad vota ſubſtantialia eadem ratione. Dixi (*Non ſe extenderet ad uota ſubſtantialia.*) Quia ſecus, ſi ſe extēderet ad illa, vt ſi fieret ei per diſpenſationem iuſtam facultas ducēdi vxorem, ita vt deſineret eſſe religioſus, quā fieri poſſe à Papa iuſta de cauſa tradit Innocentius[x] & communis,[a] contra D. Thomam,[b] dicentes iuſtā fore cauſam, vt diſpenſaretur cum filio Regis monacho, ob defectum hçredum; ad procreandos eos, & ad ſedanda ſcandala, vt pacificè regnaret, & liberos hæredes procrearet, vti altius, & clariùs cæteris menſe prçterito ſcripſi:* Talis enim monachus iuſtè per talem diſpenſationem coniugatus non teneretur ad eas dicendum. Quia omnino deſinit eſſe religioſus. Dixi (*ita ut deſineret eſſe religioſus.*) Quia per ſolam facultatem ducendi vxorem non deſineret eſſe talis iuxta ea quç nuper ſcripſimus.[c]*

XIIII. Se-

q c. Cum ceſſante de appellat. & c. magnę de voto & L. Adigere § quamuis. ff. de iur. patro.

r § 1. 91. diſt. artic. 8.

ſ c. 1. de poſtul. prçlatorũ L. itaque fullo. ff. de furtis

t c. fin. de regular.

u c. 14.

a *In commēt. de vot. paup. c. ſtatuimus 19. q. 3. n. 65 *

x In c. Cum ad monaſteriũ de ſtatu monach.

a In 4. diſt. 38. vbi etiā Vēd. q. 4. col 13.

b 2. ſec q. 88. artic. 11.

c * in apologia lib. de redit. q. 1. Monit. 56. & in propugnaculo eius n. 14. & 15. *

XIIII. Sequitur moniales profeſſas ad chorum obli 21
gatas etiam eſſe ad horas Canonicas, Alias uero quę profitentur, ut ſeruiant profeſſis ad chorum, quas uocamus conuerſas, minimè. Eadem namque ratio quam ex S. Antonino adduximus in 3. dicto ad probandum, quòd religioſi tenentur ad horas Canonicas, militat in eis. Quæ eſt ſingularis determinatio Cardinalis S. Sixti.[c] Licet enim Inno.[d] & alii complures aſſerant monachas, quæ ſciunt legere poſſe publicum Eccleſiaſticum officium recitare, eo quòd licet incapaces ſint verorum ordinum,[e] non ſunt tamen incapaces eius rei, quæ ad illud ſufficit,[f] Non dicunt tamen apertè ad id obligatas eſſe uti pręfatus Cardinalis.

XV. Ex his colligi rationem, ob quam in ordine Chri 22
ſti, S. Iacobi, S. Ioannis, & aliis militaribus, aliqui religioſi obligantur ad horas Canonicas, alii uero eiuſdem ordinis minimè, quoniam aliqui profitētur ad chorum, alii uero ad bellum & pręlium, uel alia munia laicalia.

XVI. Quod nouitii non tenentur recitare dictas ho- 23
ras Canonicas, iuxta communem,[g] vt pote qui non ſint alicuius trium generum ſupradictorum, quia non ſunt verè religioſi. Nec obſtat id quod Paludanum mouit[h] ad contrarium ſuſtinendum, nimirum, quòd gaudent priuilegio Canonis,[i] quo excommunicantur illi, qui percutiunt[k] clericos, uel monachos, quia clericus primæ tõſurę eo gaudet, iuxta omnes, & nõ tenetur recitare eas licet ſit inſignitus quatuor minoribus, ut ſupra dictum eſt.[l] Quod ipſum aſſero de fratribus, quos vulgus appellat laicos, & iura uocant conuerſos, ſcilicet, quod non tenentur ad dictas horas Canonicas, ut exertè determinauit Gaiet.[m] Nam licet ſint religioſi, non tamen profitentur ad clericorum munia chori, tenentur nihilominus hi recitare Roſarium B. Mariæ, aut alias orationes ab ipſa regula, uel prælato præceptas: Nõ quòd pręceptũ Eccleſię de penſo horarum perſoluendo extendat ſe ad eos, uerum quia tenentur ad implere, quod eis ſupe-

c § 1. 91. diſt. art. 10.
d In c. 1. de celeb. miſſ. quē ibi Hoſt. & Ioã. Andr. ad verbum ſequuntur.
e c. noua de pœnit. & remiſſ.
f c. Diaconiſſã 27. q. 1. vbi gloſ. optima.
g Anton. 3. par. tit. 13. c. 4. §. 1 ſylueſ. verbo hora q. 2. ver. 6. & Caiet. §. 1.
h In 4. diſt. 15. q. 5. col. 2
i c. ſi quis ſuadente. 17. q. 4
k c. Religioſus de ſent. excõ. lib. 6.
l In 4. Coroll.
m In ſũma verbo horarum.
n In 4. d. 15. q. 5. col. 7

ſuperior iubet, ut ipſe rectè declarauit, & ſenſerat ante à Palud: [n] alibi, quicquid S. Antoni.[o] tradat. Idē mihi videtur de Nouitiis, & conuerſis Monaſteriorum, monialium ēt militarium, qui ad bellum & prælium profitētur ob eandem rationem. [p]

24 XVII. Quòd profeſſi tertiæ regulæ S. Franciſci, ſacrum ordinem, nec beneficium habentes, non obligantur ad dictas horas Canonicas. Eorum nāque regula non eſt tam religio, quàm modus viuendi, uti dixit glos. ſingul. [q] recepta per omnes. * Quòd non eſt intelligendum de viuentibus in congregatione, & emittentibus tria vota ſubſtantialia, quia illi veri religioſi ſunt, vt colligitur ex duabus conſtitutionibus fœl. record. Pii V. Quarum quælibet incipit: Ea eſt, quæque aguntde extinctione officiorum illius ordinis, & eius ſubmiſſione ordini Minorum de obſeruantia. *

25 XVIII. Quòd ob ſolam penſionem temporariam, aut perpetuam ſuper beneficio Eccleſiaſtico obtentam nemo tenetur recitare horas Canonicas: Penſionarius enim propriè non eſt beneficiarius, [r] nec per conſequens eſt alicuius trium generum hominum obligatorum ad horas Canonicas recitandum. De quibus in primo dicto. Et ita expreſsè docuit Card. Gaieta. Et ſi, mea quidem ſententia, diceret: Quòd Eccleſia eos lata lege noua ad id obligaret, ſaltem illos, qui penſionem haberent vitæ ſuſtentationi ſufficientem. [f]. Et ita fœl. record. Pius V. poſtquam nos in vrbem appulimus, ſtatuit, vt penſionarii tenerentur ad horas Beatæ Mariæ minores recitandum ſub eadem pœna, qua beneficiarii ad horas maiores tenentur, cuius ea de re extrauagātem inſeruimus, & declarauimus in Manual. Confeſſ. latinitate donato. [t] * [a] & infra.

26 XIX. Non eſſe obligatos ad has horas Magiſtros grāmaticæ, aut aliarum facultatum, qui accipiunt præbendam aliquam, aut portionem pro docentibus inſtitutam, iuxta ius commune, [u] vel ſtatuta & fundationes:

I . Hi enim

[n] In 4. diſt. 15. q.5. col.7

[o] In 1. par. tit. 13. c.4. §.1.

[p] Arg. l. illud ff. ad leg. Aquil. & c. inter cætera de reſcript.

[q] In clem. cum ex eo de ſent. excom. verbo. Tertio.

[r] c. quamuis. 1. de preb. lib. 6. & tradit feli. contra And. sicul. in c. Ad audientiam 2. de reſcrip.

[f] In lib. 17. reſponſorum reſpon. 10.

[t] cap. 25. n. 111.

[a] n. 12.

[u] cap. 1. de Magiſtris.

Hi enim non habẽt beneficium Eccleſiaſticum, de quo agimus, ut palam probatur per definitionem illius, quã alibi[x] ſatis perpenſam tradimus.

x In rub. de prę bendis.

XX. Non eſſe obligatos etiam Bedellos, Clauigeros, Campanarios, Sacriſtas, quos Luſitani vocant Theſaurarios, nec eos qui titulo gratuito, uel oneroſo alio quã beneficii eccleſiaſtici ius alimẽtorum habent in aliquo monaſterio, uel eccleſia: Nullus enim iſtorum ſub aliquo trium generum hominum ſupradictorum comprehẽditur, Limitatur nihilominus hoc ſingulariter infra.[r]

r Coroll. 23. & in c. 20. Concord. 16.

XXI. Quòd non deſinit eſſe obligatus ad recitãdum 27
clericus eo ſolo, quod eius beneficium ſit exiguum. Quum enim beneficium licet exiguum habeat, continetur ſub vno trium generum hominum, quos diximus obligatos eſſe ad recitandũ, & ita determinat gloſſa ſingularis,[l] ibi ab omnibus recepta, & ab Hoſtienſi & aliis alibi.[a] Et S. Antoni.[b] Alberto,[c] & aliis,[d] alibi: Neque ſecundum eandem gloſſam receptam intereſt, An beneficium quando acceptum fuit, fuerit exigui reditus, An poſtea fuerit diminutus, vtroque enim caſu claris iuribus, & rationibus, quas in eadem gloſſa videre licet, eſt obligatus. Et ſecundum hanc opinionem communem ſemper conſului, & aſſerui, quòd æquè obligatus eſt ad penſum iſtarum horarum clericus primę tonſurę, vel minorum ordinum habẽs beneficiolum duorum milium marapetinorum ſeu quatrinorum, atque Epiſcopus eius, adeò vt mortaliter peccaret ſicut Epiſcopus, ſi eas non recitaret, licet non tam grauiter cæteris paribus. Non ſum tamen neſcius viros doctos, & pios tempore meo contrarium reſpondiſſe. Pro quibus facit primò deciſiõ Bonifacii.[e] Quod is cui ſit poteſtas conferendi beneficia perſonis idoneis, non poteſt illa conferre eis, qui beneficia ad decentiam uitæ ſufficientia poſſidet, non habentibus vero huiuſmodi ſic,[f] quo ſignificatur non habere beneficia qui nõ habet ſufficiens. II. Quòd ratio obquam quis videtur obligatus

l In c. Clericus victũ 19. diſt.
a In c. 1. de celeb. Miſſ.
b 3. par. tit. 13. c. 4. §. 1.
c In c. 1. de celeb. miſſ. q. 7.
d ſylueſt. verb. Hora. qu. 2. card. i Clem. 1. de celebr. miſſar.
e c Is cui de prębendis li. 6.
f c. Si motu proprio de præb. lib. 6.

tus recitare propter beneficium videtur eſſe, quod qui de altari viuit altari ſeruire debet, ut qui ei ſeruit, de eo viuere debet.[g] Quæ ratio ceſſare videtur in eo, qui tam exiguos fructos ex beneficio ſuo percipit, vt ſe iis ſuſtentare nequeat. III. Quod (*parum*) & (*nihil*) in iure[a] æquipollent. Qui autem nihil percipit, nec per eum ſtat, quò minus fructus beneficii percipiat, non eſt obligatus ad recitandum, vt i Corollario ſequenti dicetur: Itaque neque is, qui parum percipit obligatus erit. Hęc tamen argumenta nihil concludunt, & ad primum quidem fateor, quòd ut quis deſinat eſſe capax alicuius beneficii, non ſufficit aliud inſufficiens poſſidere, ſed ſic ut dicatur habere beneficium, ut idem Bonifacius alibi[h] declarauit, & hoc ſufficit vt recitare teneatur. Ad II. Dico rationem veram, obquam beneficiarius tenetur recitare, non eſſe, quod ſe ſuſtentet patrimonio Chriſti, quandoquidem vt ſupra ad aliud propoſitum diximus, etiam famuli clericorum, & maior pars Cathedrariorum maioris partis Academiarum eo ſe ſuſtentāt, nec tamen ad id obligantur. Ratio autem vera eſt, quòd ob quodlibet beneficium quantumuis ſimplex & exiguum, deputatur quis ad laudandum & rogandum Deū, eiq; inſeruiendum pro populo, ab eo recipiens aliquem prouentum, licet ſibi ſuſtentando imparem. Ad III. nego parum & nihil ſemper in iure[i] ſic æquari, quin poti' regulariter differunt, vt poſt, & ante alios eleganter reſoluit Philippus Decius.[k]

28 XXII. Iuſtam cauſam non recitandi habere clericum, qui ob ſolū beneficiū ad id tenetur, ſi neque per ſe, neq; per aliū vllos fructus percipit, nec per eum ſtat, quo minus eos percipiat, videtur namq; ceſſare in eo ratio illa obligationis, cum nullum ſtipendiū ab eccleſia recipiat, nec in poſterum percepturus eſt pro eo tpe, ſecundum Paluda.[l] Cardinal. S. Sixti, & alios non paucos. Dixi (*per ſe neq; per alium*) ob multos pueros & adoleſcētes quorū patres pro eis recipiunt. Hi n. non minus obligantur recitare,

[g] c. cum ſecundum de præbend vbi late ſcripſimus.

[a] c. reuera de conſecrat. d. 2. & l. ſi debitori ff. de iudicijs.

[h] c. ſi more proprio de præbend. lib. 6.

[i] c. de appellationibus l. & in maioribus C. eod.

[k] In d. c. de appellationibus de Appellat.

[l] In 4. diſt. 15. q. 5. col. 3.

[m] In. §. 1 diſt. 93 art. 14.

tare, quàm ſi per ſe reciperent.[n] Dixi (*neque ullos.*) Nã etſi nil præter diſtributiones quotidianas perciperent, ad id obligati eſſent, ſecundũ eoſdẽ. Dixi. (*Nec per eum ſtat, quo minus eos percipiat.*) Si enim cùm poſſeſſionẽ capere poſſet, eam non acceperit, etſi poſſeſſione capta, cùm poſſet reſidere, non reſideret, ob idque deſineret percipere fructus, non excuſaretur. Dixi (*Nec in poſterum recipere debet.*) Si enim litigaret, & habita ſententia recipere deberet fructus ſequeſtratos, aut per aduerſarium receptos, obligatus foret ſecundum omnes, etiamſi non accepiſſet, nec accipere poſſet poſſeſſionem, quicquid præfati[o] tanquam magis Theologi, quàm Canoniſtę ſenſerint: [p]fructus enim recepti ſaltem poſt litis conteſtationem actori debentur, ſi vincat, etiamſi contra poſſeſſorem ſuper proprietate litiget, iam in ſpiritualibus, quàm rebus profanis.[q]* Audio eſſe qui dicant non teneri 29
quem ad recitandum, donec apprehendat poſſeſſionem, uel ſtet per eum, quò minus eam capiat, eo quod nullos interim fructus capiat, neque capere poſſit, cum fructuum perceptio à poſſeſſione incipere uideatur, quæ opinio procedere poteſt in eo, qui prouiſioni ſibi factæ nondum conſenſit, eò quòd beneficium nondum eſt ſuum, licet ſit ei debitum,[a] nõ tamen in eo, qui iam conſenſit collationi. Tùm quia per ſolam collationem acceptam ante poſſeſſionem quæſitam, quęritur ius in re, & dominium beneficii ei, cui collatum eſt:[b] Tùm quia ſicut in matrimonio carnali ante poſſeſſionem tranſit dominium,[c] ita & in ſpirituali:[d] Tùm quia mortuo prouiſo ante quęſitam poſſeſſionem beneficii, vacat illud per eius mortẽ per tradita à Felin.[e] Tùm quia fructus debentur beneficiario à die acceptatę collationis, quia fruct⁹ rei domino illius debentur,[f] per quod reſpondetur fundamento contrariæ partis, quam tamen dicerem procedere in Canonico, qui nihil poteſt quęrere de fructibus eius ante poſſeſſionem acceptam per præfata.*

n arg. c. Qui per alium De regul. iur. lib. 6

o Cardinal s. Sixti & paluda.

p Decis. Rot. 24 in nou. & notat. in c. Grauis & per Innoc. in c. in literis de reſt. ſpol.

q l. Certum C. de rei vend. l. ex diuerſo. ff eod. §. 1.

a c. ſi tibi abſẽti iunct. gloſ. de prebend. l. 6. & l. Qui abſenti. ff. de donat. & arg. c. Accedens cum ei anno. de preben.

b d. c. ſi tibi abſenti & c. penul. de prabẽdis lib. 6.

c c. penu. & vlt. de ſpon. duor.

d per prædictũ c. penul.

e In rub. de cõſtitut. n. 5.

f c. Grauis de reſtit. ſpoliat. cũ ei annotat.* & traditur in Mã. cõfeſ. c. 7 n. 24*

XXIII.

30 XXIII. Infero quod is, qui omnes fructus loco pẽſionis reſeruauit ei, qui in ſuum fauorem reſignauit beneficiũ, (quod quotidianũ eſt) recitare tenetur, per ea, quæ latius infra[r] dicemus. Tum quia eſt vere beneficiarius, & per ſuum conſenſum fructus ſunt reſeruati alii; Tum quia ſi vult aliquos fructus percipere, poteſt, cùm poſſit ei deſeruire, & is cui omnes fructus ſunt reſeruati pro ſeruitio impendendo cogatur ſatisfacere, ii namque ſoli, qui oneribus deductis ſuperſunt,[s] cenſentur fructus.

31 XXIIII. Infero neminem à recitandis horis excuſari ob id duntaxat, quòd fructus beneficii debeantur fabricę, aut prædeceſſori mortuo, aut alteri cuipiam rei, vel perſonæ, ex conſuetudine aut priuilegio in primo anno aut pluribus. Siquidem ei debetur dimidium fructuum, prout Ioan. xxii. declarauit.[t] Et quia etiam ante dictam declarationem poterat ei deſeruire, & ſuſtentationem Vicario debitam percipere per ſupradicta.* Poſteaquàm hæc fuerunt typis excuſſa compoſitum fuit caput vigeſimum, in quo iterum tacta fuerunt eadem & reſoluta, ut ibi licet videre. Quid autem dicendum ſi ſtatuto vel conſuetudine præſertim à Papa confirmatis introductum ſit (vt audio eſſe introductum in aliquot Hiſpaniæ & Germanię Eccleſiis) vt primo, uel vlteriori anno nil penitus percipiat nouus Canonicus, etiamſi voluerit inſeruire, ſed omnia cedant antiquis? Reſpondeo foe. recor. Pium V. abrogaſſe illa per extrauag. quæ incipit Dudũ, æditam anno 1570. Sed quia aliquot eccleſię non receperunt eam, nec uolunt recipere, credo quod nouus Canonicus excuſaretur à recitãdo,[t] etiamſi iure deberentur illi dimidiati fructus, quia cum nõ poſſet eos ſine impenſa fructibus maiore & lite moleſtiſſima contra ſuam eccleſiam exigere, ſatis videtur non poſſe eos recipere, quamuis hoc ad alios alia de cauſa litigantes non extẽderem, quia in illis ceſſaret reuerẽtia, quæ à litigãdo cõtra ſuã eccleſiã retraheret.[u]

r c. 10. concor. 16.

s l. fructus. ff. ſolut. matrimonio cũ his quę ibi & per Fel. i c. ad noſtram de iureiurando notantur.

t In extrauag. ſuſcepti. tit. ne ſed vacãt.

t argumento l. Nepos. proculo. ff. de verb. ſign. c. faciat. 22. q. 2.

u argumento c. fin. de Poſtu.

XXV. Quòd ex ſupradictis videtur inferri poſſe deciſio illius quæſtionis quotidianæ, An videlicet beneficiarii ſint obligati reſtituere fructus beneficiorum ad ratam temporis, quo non recitarant horas, & pro vtraque parte faciunt argumenta valida adducta à Panorm. Qui tamen cum communi negatiuam partem determinat, & hæc proculdubio eſt uera opinio, attento iure contento in Decreto Gratiani, & Decretalibus, Sexto, & Clementinis: Cõtraria verò eſt uera attento quodam ſtatuto Concilii Lateranenſis vltimi sub Iulio ſecundo cœpti, & ſub Leone decimo finiti. Cuius ego primus vulgator fui in Academia Salmanticenſi, vbi etiam quadriennio poſtea nonnulli eruditionis nomine celebres Doctores conſuluerunt ſecundum veterem & communem, à qua receſſerunt viſo textu, cuius tenor ſequitur 35 in hæc verba.

In c.1.n.5. de celebr. miſſ.

In ſeſſ. 9. §. ſtatuimus.

Statuimus quoque, & ordinamus, vt quilibet habens beneficium cum cura, uel ſine cura, ſi poſt ſex menſes ab obtento beneficio diuinum officium non dixerit legittimo impedimento ceſſante, beneficiorum ſuorum fructus ſuos non faciat, pro rata omiſſionis recitationis officii, & temporis, ſed eos tanquam iniuſte perceptos in fabricas huiuſmodi beneficiorum vel pauperum eleemoſynas erogare teneatur. Hoc ſtatutum vt ſuprà dixi, innouauit, declarauit, & auxit fœl. record Pius V. per vnam extrauagantem inſertam à nobis in Manual. Confeſſ. Cuius tenor eſt is, qui ſequitur.

C.25. n.111.

Pius Epiſcopus ſeruus ſeruorum Dei: Ad perpetuam rei memoriam. Ex proximo Lateranenſi Concilio pia & ſalubris ſanctio emanauit, vt quicunque habens beneficium Eccleſiaſticum cum cura, aut ſine cura, ſi poſt ſex menſes quàm illud obtinuerit diuinum officiũ legittimo ceſſante impedimento non dixerit, beneficiorum ſuorum fructus pro rata omiſſionis officii, & temporis ſuos non faciat, ſed eos tanquam iniuſte perceptos in fabricas ipſorum beneficiorum, vel pauperum eleemoſi-

30 eleemoſynas erogare teneatur.

Veruntamen multorum animi ſuſpenſione tenentur cuiuſmodi ratæ prǫfatæ ratio ſit habenda? Nos euidentius huic rei prouidere volentes, ſtatuimus, ut qui horas omnes Canonicas vno, vel pluribus diebus intermiſerit, omnes beneficii, ſeu beneficiorum ſuorum fructus, qui illi, uel illis diebus reſponderent, ſi quotidie diuiderentur, qui verò Matutinum tantum, dimidiam, qui cœteras omnes horas, aliam dimidiam, qui horarũ ſingulas, ſextã partẽ fructuũ eiuſdẽ diei amittat, tametſi aliquis choro addictus non recitans oĩbus horis canonicis, cũ aliis prǫſens adſit, fructuſq; & diſtributiones forte aliter aſſignatas ſola prǫſentia, iuxta ſtatuta, conſuetudinẽ, fundationẽ, vel aliàs ſibi lucrifeciſſe prǫtendat, is aũt per fructuum & diſtributionum amiſſionem, item ille, qui primis ſex menſibus officium non dixerit, niſi legitimũ impedimentũ ipſum excuſauerit, graue peccatũ intelligat ſe admiſiſſe, declarãtes prǫſtimonia, prǫſtimoniales portiones, & qualiacunq; alia beneficia, etiã nullum oĩno ſeruitium habentia obtinenres cũ prǫfatis pariter contineri. Aut quicunq, penſionẽ, fructus, aut alias res Eccleſiaſticas, ut clericus percipit, cũ modo prǫfato ad dicẽdum officium paruũ B. Mariǫ Virginis decernimus obligatũ, & penſionũ, fructuũ, rerumq; ipſarum amiſſioni obnoxiũ. Hactenus textus. Et quia ea, quǫ adieci vbi ſuprà,[a] illi extrauagãti, cõtinẽt ea, quǫ hoc ĩ loco adieci olim ſtatuto prǫfato Concilii Lateranẽ. & etiam aliquot alia omiſſis quæ hic adieci, addam illa, quæ præfatæ extrauagãti ibi adieci in hæc verba. Ex quibus noto primò reprobari opinionẽ Soti, & nonnullorum dicentiũ, non obligare præfatum. §. Statuimus. II. Verũ eſſe quod dixi declarando præfatum §.[b] videlicet, quod prǫfata reſtitutio non eſt neceſſariò facienda fabricis Eccleſiarum, vbi ſunt beneficia, ſed ſatis eſt largiri ea pauperibus.

[a] In d. Manual. c. 25.

[b] In d. c. Quando. not. 7.

III. Id quod hinc ibi intulimus, & quo non ſemel cõſolati ſumus aliquos Scholaſticos pauperes, qui ob hoc

fructus beneficiorum amiſerunt, ſcilicet quod ſatisfaceret huiuſmodi obligatus; ſi vere pauper eſſet, capiendo ſaltem de conſilio confeſſarii eos ſibi tanquam 34 vni de pauperibus, quia qui ad dandum aliquid pauperibus tenetur, poteſt illud ſibi accipere tanquam vnus ex cis, ſi vere talis eſt, ſaltem de conſilio Confeſſarii, & quoad forum cōſcientię, per tradita à Bald. [c] per ea quę latius ſcribimus. [d] IIII. Quod non ſufficit reſtitutione præfatam facere fabricæ, vel pauperibus, quando reſtituēda ſunt lucrifacta per diſtributiōes quotidianas, quia illę debentur iis ſolis, qui horis illis diebus, in quibus illi non recitarunt, interfuerunt, quibus accreſcunt, & nō ſufficit dare pauperibus, quod debetur alteri,[a] niſi quando ignoratur quis ſit [e] ille.

V. Quod idem eadem ratione dicendum videtur de fructibus eccleſiarum, vbi eſt ſtatutum, vt fructus male percepti reſtituantur certis operibus piis, quia illis deberet fieri præfata reſtitutio. Quod ipſum videtur de parte 35 quam Corpus ſeu Groſſam canonicatuum vocant, quā Canonici ita lucrantur ratione ſuorum Canonicatuum, vt pars lucrifacta ab uno accreſcat aliis, & obueniens tēpore vacationis non reſeruatur ſucceſſori, qualem regulariter non habet Canonicus [b] ſed diuiditur inter ſuperſtites. [c] Idem eadem ratione videtur de eo, quod Canonicus perdit ob excommunicationem, ſuſpenſionem, aut aliam quamcunque cauſam, ſicut per hanc non recitandi. Quia de ſimilibus idem eſt iudicium. [d] Non tamē tenetur ad reſtituendum fructus beneficii, eo quod in peccato mortali occulto aut notorio fuerit. Tum quia licet Angelus teneat quòd ſic, [e] Roſella tamē & Syluest.[f] idem quod nos tenent, & merito. Tum per præfatum. §. ſtatuimus, qui id approbat irrefragabiliter, quatenus habet beneficiarium, qui ſuas horas recitare omittit, nō teneri ad reſtituendum, quod primis ſex menſibus à cōſecutione beneficii accepit, & manifeſtum eſt illum in peccato mortali notorio fuiſſe ſi notorie omiſit, & ſi occulte

c In l. id quod pauperibus q. 22. C. de Epiſc. & Cler. & Caldei conſ. 39. de teſtam. Anchar. conſ. 34 Domina Apollonia.
d In d. not. 7.
d Per c. 1. de cleric. non reſidē. lib. 6. cum ei annotat.
e c. Cum tu de vſur. ubi gloſ cum communi
a arg. c. ea te de iureiur.
b ſecun. gloſ. ſing. in c. Quod ſicut de elect. verb. conſentire.
c Iux not. in c. Relatum 2. De teſtam.
d c. Dudum 2. de elect.
e verb. clericus 4 §. 3.
f verb. clericus 4 q. 24.

culte, in occulto.* Qui autem excuſentur ab horis dicẽdis traditur infra [g] præſertim ob impotentiam multis noue additis.[h]* cap. 11. [g] cap. 11 [h]

Cap. VIII. de bonitate orantium tangit. VI. Concluſiones.

Oratio in mortali facta an quicquam ualeat.	*n.*	1.
Oratio operatur tria, quorum hæc oratio peccatoris.	*n.*	2.
Actus nullus etiam uenialiter tantum malus eſt bonus.	*n.*	3.
Oratus Deus dat quædam iratus, quæ negat propitius.	*n.*	4.
Opera multa, quæ uidentur bona, ſunt mala.	*n.*	5.
Exhortatio ad bene orandum & recitandum.	*n.*	6.

1 NOTA 8. ex verbo (*Dilectiſsimi*) quòd ut oratio ſit meritoria, fieri debet ex amore, & charitate. Melius tamen colligitur ex illo B. Ioannis.[a] Peccatores Deus non audit, & illo Prouerb.[b] Qui declinat aures ſuas ne audiat legem, oratio eius erit execrabilis. Et cõcluſio S. Tho.[c] & cõmunis eſt, quod oratio eius, qui eſt in peccato mortali, & extra gratiam diuinam, non poteſt eſſe meritoria vitæ æternæ, ut neque etiam eſſe poteſt ulli aliud opus,[d] & latius colligitur ex omnibus illis, quæ decẽ foliis graphyce ſubtiliter, & piè ſcribit Concilium Colonienſe[e] nouum quidem tẽpore, ſed vetuſtiſſimum eruditione, vbi latè probatur, orationem nihil valere, niſi fiat in fide viua, ſpe certa, & charitate inflammata. Dicit eñ in uno loco[f] fides mortua ad deprecandum Deum oĩno inepta eſt, & alio[g] fruſtra orare dicemur niſi iacta fidei, ſpei, & charitatis ſemente. Contra tamen hanc cõcluſionem facit oratio Publicani[h] inſerta illi dicto B. Auguſt. Si Deus non audiret peccatores, fruſtra publicanus dixiſſet. Deus propitius eſto mihi peccatori.

[a] Ioannis 9. [b] Prouer. 28. [c] 2. ſec. qu. 83. art. 15. [d] c. charitas in. 2. & ſæpius in. c. ut cognouerunt de Pœni. diſt. 2. [e] fol. 215. ad fol. 227. [f] fol. 2. 5. & quorſum. [g] fol. 124. 5. ſed dicis [h] Luc. 18.

2 Pro declaratione huius Antinomię ſiue cõtrarietatis dico Primo, quod ſecundum communem opinionem, tres

tres effectus poteſt operari oratio, puta meritum gratię, & glorię, aſſequutionem poſtulatorum, & conſolationem animarum orantium ſecundum S. Tho.[i] communiter receptum. Horum primum producere non poteſt oratio eius, qui eſt in peccato mortali, ut nec aliquod aliud opus eius quamlibet ſuo genere bonum, [k] neque oratio quæ aliquo reſpectu eſt peccatum, ſaltem veniale, etiam ſi aliis omnibus ſit optima, & fiat in ſtatu gratiæ. Nam ſecundum opinionem S. Tho.[l] & commu nem relatā à nobis alibi, [m] Nullus actus ſiue opus poteſt eſſe bonū, & malum, meritoriū, & demeritorium ſimul. De his duob' generibus orationis, & hoc effectu primo pōt intelligi notabile noſtrū, cum ſuis cōfirmationibus.

II. dico quod illud in contrarium adductū, putà quòd Deus peccatores audit, multifariam intelligi poteſt. Primo quod audit peccatorē pœnitentem, qualis erat publicanus: per pœnitētiam namq; definit eſſe peccator, [n] & fit iuſtus, vti videtur intellexiſſe dictum concilium [o]. II. Quod etiam audit Deus orationē in ſe moraliter bonam eius, qui ſolo veniali peccato irretitus eſt. Quandoquidem ob illud non deſinit eſſe iuſtus, neq; dignus qui audiatur, vel mereatur vitā ęternā [p] III. Quod audit etiā Deus orationē peccatoris exiſtētis in peccato mor tali, ad effectus quibus ſolet alia opera moraliter bona, ad meritum (quod vocant) congrui. IIII. Quod Deus non audit orationē peccatoris ab eo ut tali, hoc eſt peccando factā, [q] etiam ſi veniali duntaxat peccato ſit irretitus, ſaltem in vtilitatem eius. Nullū.n. opus ꝙ aliquo reſpectu eſt peccatū ſaltē veniale, eſt Deo acceptū, ut paulo ſupradiximus. [r] Quinimò ei magnoperè exoſum eſt, vti ait noſtra concluſio per adducta in ea. Et oratio peccatoris facta ab eo ut tali, hoc eſt peccando, eſt peccatū ad minus veniale. Non dixi tamen fruſtra, (*Saltem in utilitatem eius*) quoniam in eius damnum ſæpius audit Deus, & cōcedit poſtulata in punitionē malæ petitionis, iuxta illud S. Auguſt. à dicto cōcilio Coloniens. [ſ] & multis aliis relati.

i 2. ſec. q. 83 articu. 13.

k Glo. in d. Clem. ſi Dominum col. 3 tex. in c. vt cognouerunt, et c. Charitas. 2. de Pœnit. diſtin. 2.

l In 2. diſt. 4. q. 1. ar. 4. Maior in 4. diſt. 17. q. 11. Caiet. Mathe. c. 6.

m c. Inter verba pag. 318. nu. 335.

n c. Dixi c. Magna, de Pœn. diſt. 1.

o fol. 223. §. ſed dicis & probatur in c. ſer tam 50. diſt.

p Tho. 2. ſec. q. 24. ar. 6.

q Tho. vbi ſupra et glo. magna dicta clemen. ſi domi num.

r In 1. dicto huius notab.

ſ fol. 223. §. ſed dicis.

relati. Quædã Deus negat propitius, quæ concedit irat⁹.
Ex his colligitur primo eſſe orationẽ impetratiuã, quæ
non eſt meritoria: & meritoriam, quæ non eſt impetra-
tiua. Prioris generis ſunt orationes multorum peccato-
rum mortali peccato infectorũ, quę exaudiuntur ſuper
petitione ſuſtentationis corporalis, vel aliarũ id genus
rerum. Secundi generis fuit oratio D. Pauli, t qua petiit, t
vt auferretur ab eo ſtimulus carnis, quod non impetra- 2. Corint. 12.
uit, & aliorum ſanctorum, quorũ orationes magni erãt
apud Deum meriti; Verum quia poſtulata non erant eis
vtilia, petita non impetrarunt. II. colligitur nullã ora-
tionem, quæ ob reſpectum aliquẽ, aut defectum circun-
ſtantię eſt peccatũ ſaltẽ veniale, eſſe meritoriã gratię, vel
alicuius glorię, vt ſupra dictũ eſt. III. Colligitur miſerabi-
le quiddã eſſe videre innumeros clericos nõ mõ ſuis ora- u
tionibus nõ mereri, ſed etiã malè mereri reatũ pœnarũ In 1. dicto huius notab.
Inferni, vel Purgatorii. Nã vt ſuprà dictũ eſt, innumerę o-
rationes eorũ ad minus ſunt peccata venialia. IIII. Sequi-
tur, quod licet hęreticum ſit dogma illud Lutheranum,
puta omnia opera noſtra etiam bona eſſe peccata venia-
lia, vti latè probant S. ille Epiſcopus, qui obiit Cardina-
lis, & Martyr Roffen x & alii: verumtamen eſt plurima
opera, quæ vulgò cenſentur bona, eſſe peccata morta- x
lia, & plurima venialia, & conſequenter non modo nõ 9. aſſer Luth. art. 31.
meritoria gratię & premii, verum etiam expianda igne
Infernali vel Purgatorio.

Expergiſcamur igitur, & aperiamus omnes Eccleſia-
ſtici oculos noſtrarum mentium, & conſideremus tan-
tum tempus inſumi, tantumque & maiorem laborẽ ſu-
biri, minorẽmque conſolationem accipi in male quàm
in bene recitando. Reputemus noſtri præcipui muneris
eſſe orare, recitare, cantare, Deum laudare, & gratias illi
agere, Chriſtiannm populũ ei reconciliare, ac in eo pręci-
puam meriti vel demeriti noſtri partem cõſiſtere. Re-
putemus indubitatum eſſe, quòd omnis oratio, quam-
libet alioqui bona, ob defectum cuiuſuis circunſtantię

fit nobis

fit nobis toxicum, & peccatum ſaltem veniale. Meminerimus quòd quo ſublimius & nobilius eſt onus orandi, & legationes populi coram Diuina Maieſtate explicandi, eo quoque ſublimius & accuratius ſeruari debent illius præſcripta, & circunſtantiæ. Reputemus itaque & perpendamus, & cum timore ac reuerentia debitis conemur Deo nobis ob ſuam miſericordiam fauente perpendere, quantum opus eſt ad decenter ſtandum coram Deo & Angelis, atque ſanctis eius ſimul et ad ita cogitandum, loquendum, canendum, & clamandum, in huiuſmodi legationibus obeundis, ut nõ deſit uel fibula, cuius defectum poſſit nobis cacodæmo obiectare, utque plurimum illi diſpliceamus, quò ei cui par eſt placere, placeamus, gratumque obſequium præſtemus, quò gratiã eius benigniſſimã aſſequamur, Amẽ.

Quodlib. 1. lit. M. • An autem ulla oratio ex aliqua parte mala impetret aliquod temporale bonum non fuit tactum in hoc capitulo; ſed partem affirmantẽ tenuit Adrian. in hęc ferè verba. Oratio mala nõnunquam eſt impetratoria alicuius temporalis remunerationis, propter bonitatem mixtã, & obuolutam malitia; Quod paulo inferius probat, per remunerationem factam obſtetricibus Aegiptiis ob piã intentionem ſaluandi paruulos maſculos Hebręorum, mendacio inuolutam, probat & authoritate Auguſt. qui in lib. de Ciuit. Dei dixit: Romanos meruiſſe Imperium Iuſtitia ob humanam laudem facta, quod conſtat fuiſſe peccatum, ſed infra per firma fundamenta diſcedimus ab Adriano.

Exod. 1.

c. 20. Cõcord. 14. de valore orationis

Cap. IX. de Oratione dormiturientis tangit. 9. Concluſiones.

Orandum uigilando, & non dormiendo. n. 1.
Vigiles plebis ſunt clerici. n. 2.
Angeli aſſiſtunt orantibus. n. 3.
Dormiendo nemo meretur, aut demeretur. n. 4.

Dromien-

Dormiendo oratio uel recitatio facta inutilis. n. 5.
Miſſam audire dormiendo non ſufficit. n. 6.
Oratio præcepta uel uota quæ recitatur in lecto. n. 7.
Dormire notabili Miſſæ tempore quando mortale. n. 8.
Orando cum ſopore quando, & quantum peccetur. n. 9.

NOTA ix. ex illo (*inuigilare*) non eſſe recitã-
1 dum dormiendo ſed vigilando. pro quo facit illud, vigilantibus, & non dormientibus iura ſubueniunt,[a] & quòd eædem ipſæ horę vocantur in iure canonico[b] vigiliæ. Cuius ratio ſecundum Hoſt.[c] quem Io: Andre. & communis ſequuntur eſt, quòd illæ cum ſollicitudine vigili recitari, & cantari debent, & ut dicit. S. Lucas:[d] Angeli non de-
2 nunciarunt Natiuitatem Domini quibuslibet paſtorib⁹, ſed ſolum vigilantibus, & cuſtodientibus vigilias noctis ſuper gregem ſuum: & S. Bernar.[e] dixit illud Canticum, Inuenerunt me vigiles qui cuſtodiunt ciuitatem, intelligi de Eccleſiaſticis, qui ſuis orationibus cuſtodiũt populum eis vitæ neceſſaria ſubminiſtrantẽ, & alibi[f] poſtquam dixit, Credimus Angelos ſanctos aſtare orantibus
3 iuxta illud Pſalmi,[g] In conſpectu Angelorum pſallã tibi nõ ſine compaſſione noſtrum, qui ſomniculoſi horas recitamus dixit. Doleo proindè aliquos ueſtrum graui in ſacris vigiliis deprimi ſomno, nec cœli ciues reuereri, ſed in præſentia Principum tamquam mortuos apparere, cum ueſtra ipſi alacritate permoti, ueſtris intereſſe ſolemniis delectẽtur: Facit etiam hymnus ille ſæpius recitatus quàm expẽſus, ſępius cãtatus, quàm intellectus, Nocte ſurgentes vigilemus omnes, ſemper in pſalmis meditemur, atque uiribus totis Domino canamus dulciter hymnos. Poſtremo conuincitur hoc concluſione
4 illa communi,[h] quod nemo dormiendo benè, uel malè mereri poteſt. cum nemo dormiendo ſenſibus impeditis[i] utatur ratione, & iudicio ad merendum ſufficienti.
5 Ex hoc notabili ſequitur primo non ſatisfacere præcepto

[a] l. Pupillus. §. fin. ff. de his, quæ in fraud. Cred. §. Quorũ iuncta glo. Proem. inſtit.
[b] diſt. 91. §. 1. & c. Clericus vi ctum.
[c] In c. 1. de celeb. Miſſ.
[d] Luc. 2.
[e] In ſer. 56. col. 3. ſuper Cãti.
[f] ſer. 7. col. 2. ſuper Canti.
[g] Pſalm. 137.
[h] Clem. 1. cum ei annot. de Homic. Tho. in 4. diſt. 9. q. 1. ar. 4. q. 1. receptus ibi cõmuniter, & 2. ſęc. q. 154. artic. 5.
[i] 1. par. qu. 54. ar. 8. pro quo è Clem. 1. de homic. cum ei annot.

cepto recitandi horas eum, qui recitat dormiendo, aut dormitando ad ſingulos verſiculos a ſocio pronũciatos neq; etiam eum, qui dormit parte notabili earũ, dũ chorus illas recitat, & vt excuſetur à peccato mortali, iteratò eas recitare debere, aut ſupplere id, quod ipſo dormiente alii recitarunt, non ſecus ac ſi nihil penitus recitaſſet, aut iis recitandis non interfuiſſet.

II. Sequitur, eum qui aliqua parte notabili alicuius horę ſua culpa obdormit in choro, nõ lucrifeciſſe plus diſtributiones quotidianas illius, quàm ſi ei non interfuiſſet.

III. Sequitur rem periculoſam eſſe recitare Matutinas à cœna ſomno nos uehementer grauante, etiam ſi ſtando, vel ambulando eas recitemus. Homines namque fatigati ſtudio, negotio, itinere, alioue labore, etiam ſtando uel deambulando obdormiunt.

IIII. Sequitur, periculoſius adhuc eſſe, quod à multis fieri ſolet, qui ſociis regentibus breuiarium ipſi memoriter recitant lecto decũbentes, tã ſomnolenti, ut quid dicant planè ignorent.

V. Sequitur, Nõ ſatisfacere pręcepto de audienda miſſa feſtis eum, qui eam audiendo dormit toto tempore, quo illa aut aliqua eius pars notabilis dicitur, ſicut etiã non ſatisfaceret ſi non intereſſet, dum illa, aut pars eius notabilis dicitur, vti alibi [k] probamus. 6

[k] In c. Miſſas ſup. eod.

VI. Sequitur, Periculoſum eſſe id quod indies accidit, putà, quod quis itinere fatigatus lecto decumbat, cum propoſito & obligatione in eo memoriter recitandi Completorium, eo quod exiſtens in domo alicuius amici, vel eius, quem vereri debet, & non valens citra ruſticitatem conuerſationem bonam interpellare, illud non dicit. Nam ſi obdormit antequam illud finiat, & non expergiſcatur ante mediam noctẽ, mortaliter peccat, ob quod ſolum ſi antequam euigilaret & pœniteret moreretur, in orcum detruderetur, ſaltem ſi ſciebat, aut ſcire debebat, quod attenta ſua complexione, & con-

ſuetudine 7

ſuetudine eiuſmodi temporibus ita obdormire, & non expergiſci ſolitus ſit. Idipſum etiam aſſero de iis, qui voto, aut pœnitentia, certis diebus tenentur recitare roſarium Beatæ Virginis, aut quippiam aliud ſimile, & priuſquam illud recitent, in lectum ſeſe recipiunt, ut illud in eo recitent.

VII. Sequitur quod licet nemo dormiendo peccare poſſit,[l] poteſt tamen ipſummet dormire eſſe peccatum, vti ſubtiliter declarauit quidam Cardin.[m] & etiam velle dormire, aut nolle vigilare, & velle ita ſedere, aut iacere, vt obrepat ſomnus impediens ſolutionem penſi debiti.

[l] c. Teſtatum c. X diſt. 5.
[m] Caiet. 2 q. 154. a

8 VIII. Sequitur, quod ſicut qui audit ſolum dimidiũ, aut ſolas duas tertias vnius Miſſę die feſto animo nõ audiendi de nouo aliam, peccat, quamuis poſtea eam rurſus audiat. Ita qui dormiens audit dimidium, aut duas tertias vnius Miſſæ, animo rurſus eam non audiendi, aut qui dormiens recitat aliquam partem notabilẽ ſuarum horarum animo non ſupplendi, ut par eſt, illum defectum, peccat, quamuis poſtea audiat aliam Miſſam, aut ſuppleat, quod dormiendo omiſit. Pro quibus omnibus facit quod ſtatim[n] dicemus de omittente partem notabilem horarum.

[n] In ſeq.

9 Contra hoc notabile, & omnia ex eo illata facit, quod ſæpenumerò non poteſt quis reſiſtere ſomno obrepenti in choro, vel extra eum recitando, vel audiendo miſſam & officia obligantia, & non peccat ſaltem mortiferè, qui tentationi reſiſtit, niſi conſentiat rationis pars ſuperior, & voluntas, quamuis illam omnino non expellat, & conſequenter ſubinde in officiis diuinis obdormire non eſt periculoſum, aut ſaltem non adeò, vt ſupra dicta prǽſupponunt. Ad hoc dico primo, quod qui ita reſiſtit ſomno, ut pronunciet ſuas horas, uel cum tanta attentione Miſſam audit, ut ſaltem videat ſe non omittere verba, aut verſiculos eorum, quæ dicere, uel audire debet, licet ob grauamen ſomni non attendat ad ſignificationem illorum, nec meditetur, aut contemple

tur

tur in Deum, aut diuina, nō peccat, uti probant adducta in hoc argumēto, & quod notabile noſtrum, & in eo ad ducta de tali non agunt. II. Dico non etiam peccare ſaltem mortaliter eum, qui recitat, uel audit dicta officia, licet ita dormiat, vt ſolus, vel aſſociatus, uel memoriter recitando, uel legendo dicat uel audiat verbum unum, atque alterum, verſiculum, vel alterum, ſomno ita preſſus, ut neſciat an erret, necne, & an dicat, vel audiat modò animaduertat ſe dicere talem, uel talē verſum, in tali, vel tali horę parte, ſaltem ſi habet animum poſtea ſupplendi eiuſmodi defectus, ut ratio poſtulabit, & ita eos ſupplet, peccat tamen, ſi animū ſupplendi non habeat, aut ſi eo ipſo die non ſupplet, & in tali locum ſibi uendicat noſtrum notabile, & contenta in Corollariis eius. III. dico, quod ei, qui ſolus recitat, & videt ſe adeò prægrauari, ſomno ſecurius eſt ſubſiſtere, & aliquantiſper obdormire, & cœptum officium reſumere, quam cum tanta & tam periculoſa tentatione pugnare, ſi id per alia negocia, & honeſtas occupationes neceſſarias licet. Debemus ſiquidem euitare, & à nobis remouere occaſiones peccandi[o] iuxta id quod in oratione Dominica dicitur, Et ne nos inducas in tentationem.[p] IIII. dico Quod obdormire ad verbum vnum, aut alterum, dum tamen non dormiatur parte notabili horę, vel Miſſæ, quæ cantatur, recitatur, uel auditur, non eſt peccatum mortale, licet aliquando ſit veniale. In omni enim materia à mortali excuſat paruitas, iuxta S. Thom.[q] receptum, quem ſequimur alibi.[r] Qualis verò aut quanta pars dicatur notabilis, & qualis ac quanta non, dicetur cap. ſequenti.

o c. valet. 81. di. & c. Pœnitētia 2. cū glo. Pœnit. d. 3

p Math. 6.

q 2. ſec. q. 59. ar. 4. & alibi ſæpe.

r In Rep. c. Inter verba. 11. q. 3. & in Manu. latino c. 11. n. 4.

Cap. X.

Cap. X. de integritate horarum tangit. 68. Concluſiones.

HORAE integrè ſunt dicendæ, et non interrumpendæ. n. 1
Horas B. Virginis quis præceperit recitari. n. 3
Horæ defunctorum quando obligatoriæ. n. 4
Horas dicens extra chorum ad quæ reſponſa tenetur. n. 5
Mandatum uniuerſitati non obligat ſingulos. n. 6
Reſponſa chori non debet ſeruans aliam regulam. n. 7
Operum bonorum hæc applicatio utilis. n. 8
Horas anticipans, & ſyncopans non ſatisfacit. n. 9
Doemon qui legebat ſyllabas in choro. &c. n. 10
Horis non ſatisfacit tardè ueniens, & cito abiens. n. 11
Horis ſcribendo, loquendo, &c. quis ſatisfaciat. n. 12
Horas Canonicas recitantes alia non dicant. n. 13
Recitanti proponens repugnantia ut peccat. n. 14
Chori errata malè emendans ut peccat. n. 15
Horæ dimidium dicere quo iure ſufficiat. n. 16
Conſuetudo optima interpres etiam in hoc. n. 17
Damaſus iuſsit pſalmos alternatim cani. n. 18
Recitantur alternatim etiam alia quam pſalmi. n. 19. & 32
Miſsas alternatim dicere non ſatis. n. 20
Roſarium dicere alternatim an ſatis. n. 21. & 25
Gregorius xiii. in ſtatuendo grauiſsimus. n. 22
Rutilius Benzonus Doctor laudatus. n. 23
Damaſi lex de alternatim canendo non inuenitur. n. 24
Lex non aptatur ei, cui uerba non aptantur. n. 26
Damaſus non inuenit, ſed iuſsit cantum alternum. n. 27. & 34
Religio fouenda, & augenda. n. 29
Corona D. N. Ieſu Chriſti quæ. n. 30
Coronæ alternatim dictio ad quid utilis. n. 31
Lex de alternatim pſallendo ut eſt extenſa. n. 33
Legem etiam poenalem extendit ratio eadem n. 35
Recitandi quinquies Pater noſter, & Aue Maria modus nouus. n. 36

Corona S. Mariæ diuerſis horis dicta an &c.	n.	37
Actus quis continuus eſſe debet.	n. 38. &	40
Officium diuinum cæptum, perficiendum.	n.	38
Roſarium Virginis per partes dici ſolitum.	n.	39
Viſitatio Eccleſiarum diuerſis fit horis.	n.	40
Oratio publica, ut magis perficienda quam priuata.	n.	41

NOTA X. ex illis verbis (*incumbere ad preces toto corde debemus*) debere nos horas itegrè recitare, licet enim illa intellectum aliũ magis genuinum habeant, vt poſteà oſtendemus: Quoniã tñ hic à veritate alienus non eſt, & propoſito noſtro plurimum conuenit, eum nunc eligimus, & confirmamus illo concilio Agathenſis: [a] Miſſas ſæcularibus die Dominico totas audire pręcipimus, ita ut ante benedictionem ſacerdotis populus egredi non præſumat. Confirmatur etiam illo Concilii Toletani. [b] Nullus Eccleſiæ miniſter officia Eccleſię imperfecta prę ſumat omnino relinquere. Confirmatur denique legibus, [c] quæ ſtatuunt non liberari debitorem ſolutione partis, & quia inciuile eſt loqui alicui Principi libenter auſcultanti, & alloquio non finito ad alios ſermonẽ conuertere, & cum aliis negotiari. 1

[a] c. Miſſas ſup. ead.

[b] c. Cum ad celebrãdũ ead. diſt.

[c] l. Plane. ff. famil. ercis. l. Tutor. § Lucius. ff. de vſur.

Ex quibus omnibus colligitur Primo, nos non ſolũ teneri ad integrè recitandas horas, verum etiam ad nõ interrumpendum eas cœptas. 2

II. Quod qui tenetur recitare horas canonicas, tenetur etiã recitare horas minores B. Virginis, quę ſunt pars horarum Canonicarum. Quicquid enim Albertus cum communi aſſerat, [d] Vrbanus Papa II. in Concilio Claramont. quum decretum fuit bellum ſacrum, quo recuperata fuit terra ſancta, pręcepit eas dici ſingulis diebus, & eius officium maius ſabbato, ut glo. quædam aſſerit. [e] 3

[d] In Rep. c. 1. de celeb. miſſa. q. 29. & 30

[e] in prag. ſanct. tit. Quomodo diui. offic. uerb. dicturi.

III. Sequitur obligatum ad horas Canonicas etiã teneri ad officium defunctorum diebus, quibus Breuiarium, 4

rium,aut regula ſecundum quę recitat,pręcipit generaliter omnibus,qui ſecundum eam regulam,aut Breuiarium recitare debent:Eſt enim tunc pars horarum Canonicarum,ſtatuto, aut conſuetudine licet non iure cōmuni ſcripto,ſecundum Io.de ligna.[f] Palud.[g] Cardinal. S. Sixti[h] Io. And.[i] & commune. Dixi (*quibus Breuiarium, aut regula illud recitare præcipit generaliter omnibus.*) Si enim dū taxat pręciperet recitari in choro talis, uel talis Eccleſiæ, aut talibus,vel talibus Canonicis,aut clericis,alii ad id non tenerentur,iuxta eoſdem: Sequitur item,verum eſſe illud Thomæ, puta ſcholaſticū beneficiarium obligari recitare in ſcholis officium defunctorum,quod ordinariè in ſua eccleſia toties, vel toties his,vel illis diebus dici debet,licet non illud,quod extraordinariè dicitur ad preces alicuius,vel in mortuo ſepeliendo.

f In rep. clem. 1. de celebr. miſſ. q. 12.
g In 4. diſt. 15. col. 3.
h In 5. 1. 91. di. ar. 15. & 16.
i In c. 1. de celeb. miſſ.

IIII. Sequitur omnes clericos huius Epiſcopatus Conymbricen.ad horas dicendum obligatos teneri recitare de defunctis diebus ferialibus, & ſolos Capellanos omnibus diebus, quibus nō occurrit feſtum duplex,vel octaua, quia illud generaliter per regulam ordinariam omnibus præcipitur.; hoc vero non, ſed duntaxat prędictis Capellanis ſtatuto, vel ratione particulari.

V. Sequitur, Reſponſorium quod pro defunctis, in fine Pretioſæ in hoc epiſcopatu dicitur ab omnibus clericis,tam intra hāc eccleſiam Cathedralem,quam extra eam,a recitantibus dici debere. Alia vero reſponſoria, quæ dicuntur in fine ſingularū horarum in diebus,quibus non occurrit feſtum duplex, vel octaua, non niſi a Beneficiariis, & Capellanis prædictis. Illud enim ordinariè oībus generali & particulari reſpectu præcipitur. Hæc autem reſpectu priuato ob bona in id legata huic Eccleſiæ præcipiuntur Beneficiariis. Occurrit tamen difficultas non leuis,An Beneficiarii eius extra chorum horas ſuas recitantes obligentur recitare prædicta reſponſoria? Et pro indubitato habeo nō teneri eos, qui non lucrantur diſtributiones illius horę. Quod autem

obligentur ii, qui abſentes eas lucrantur facit. Quod S.
k d. Quodlib. 6. ar. 5. Thom.[k] ſentit Beneficiarium ſtudentem teneri recitare in ſcholis omiſſa officia, quorum diſtributiones, quum iis intereſt, lucratur. In contrarium verò vrget, quod maior beneficiariorum pars ea non recitat, quando non intereſt choro, & quòd ad multa tenetur chorus, & illi, qui ei interſunt, ad quę abſentes non tenentur, etiam ſi eiuſmodi cauſa & ratione abſint, quę ſufficiat, ut lucrifaciant diſtributiones quotidianas, in quibus ſunt ſtare, ſedere, aut geniculari, cum tale, aut tale quid dicitur, recitare reſponſoria defunctorum finita prima in corpore, aut clauſtro eccleſiæ, legere Calendas in Capitulo ad Pretioſam, Commemorationes item, Reſponſoria, hymnos, pſalmos, & alia, quę dicuntur in ſupplicationibus, Litaniis, & miſſis, quæ fiunt ab iis, qui interſunt. Facit inſuper, quod abſentes non tenentur agere commemorationem S. Claræ, & alias, quas cum ea finito Completorio agimus, etiam ſi participes ſint diſtributionũ, quæ pro eis dantur. Poſtrẹmò facit, quòd quędã in eccleſiis Cathedralibus & Collegiatis præcipiũtur Capitulo, aut Collegio, animo ad id obligandi chorum, aut Capitulum, & non eorum ſingulos, quemadmodum pręceptum illud conſeruandi genus humanum, Creſcite,[l] & multiplicamini, non fuit datum ſingulis ea mente 6
l Geneſis vt quilibet eorum obligaretur, ſed toti uniuerſo, ea mẽte, ut non deeſſent in tota multitudine, qui illud ſufficiẽ
m ter adiplerẽt, vti poſt, & ante multos alios tradit B. Th.[m]
2. ſec. q. 152. art. 2. ad 1. Ob quæ oĩa cõſonantior iuri videtur hęc pars ſaluo eo, quod ſub finem cap. finalis dicetur: Et ad adducta in contrarium ex Thoma dico, eum non dicere ſcholaſticos eſſe obligatos recitare oẽ id, ob quod lucrantur diſtributiones, ſed non teneri recitare officia extraordinaria defunctorũ, vti pſentes. Quia neq; lucrãtur diſtributiones, quas illi. Vnde potiori ratione, nõ obligatur ad dicta reſponſoria is, qui extra chorũ ex priuilegio, vel iure ſecũdũ aliud Breuiariũ, & regulã recitat, quàm chorus, licet

meo

meo conſilio, utrique eorum partem in id ſufficientem pr ecum, & aliorum bonorum operum, quæ faciunt ſtudendo, legē do, aut alia negotia eccleſię uel ſua peragen
1 do applicarent in auxilium eorum defunctorum, quorum gratia fundata ſunt eiuſmodi reſponſoria, ſalte generaliter Deo dicendo; Suſcipe Domine Deus iuſtam partem mearum precum laborum, & operum, quę ſtua adiutus clemētia paſſus fuero, uel egero, in ſatisfactionem eorum, quæ dóbeo his, quorum contemplatione mihi benefic. Quàm ſane applicationem facere ſaltem
9 tacitè, omnibus Chriſtifidelibus expediret, uti non pauci faciunt expreſsè.

VI. Sequitur, non ſatisfacere præcepto recitandi horas eos, qui dum cantant, aut recitant, omittunt tantam partem uerſuum pſalmorum, uel deglutiendo, corrum-
10 pendo, & ſyncopando verba, ſyllabas, uel litteras, ut ex ita omiſſis, & corruptis fieret notabilis pars horę. Qui enim id agunt; omittunt partem notabilem horarum, & conſequenter non recitant eas integras, & præterea cōtraueniunt Concilio Romano[n] & Vienenſi,[o] & ſtatuto eccleſię Gallic. quæ illud grauiter reprobauerūt Maximè uerò dum ait non debere nos recitare pronunciando in gutture, aut inter dentes deglutiendo, aut ſyncopando dictiones. Quod optimè confirmat uiſio illa relata a S.[p] Anton.[q] de quodam patre ſancto, cui videnti in choro dœmonem multa imponentem ſacco, & interroganti
11 quid imponeret? reſpondit ſyllabas, & uerba, quæ hi uel illi omittunt, inter dentes deglutiunt, & malè pronunciant, ut illos eius rei accuſaret in iudicio futuro.

[n] c. Dolentes de celeb. miſſar.

[o] clem. 1. de celeb. miſſar.

[p] tit. Qualiter horæ dicen. extr. chor.

[q] 2. par tit. 9. c. 13. §. 3. col. 3.

VII. Sequitur, quod licet tarde veniens ad chorum ſine iuſta cauſa cœpta iam hora, peccet uenialiter, & quēadmodum qui modò cum causa, modò ſine ea tardè uenit; poteſt continuare cum choro horam inchoatam, lucrifaciendo meritum, & diſtributiones quotidianas, ſi venerit tempore ab ipſo ſtatuto permiſſo, & meritum dūtaxat conſequendo, ſi aliquantisper tardius uenerit, per

infra [e] dicendá, ita peccat mortiferè, ſi nō ſupplet ea, quibus non interfuit, ſi partem notabilem cōſtituebāt quia huiuſmodi non recitat horā integrā, Si aūt ſuppleuerit, excuſabitur à peccato tantum, quantum mox dicetur.

e In hoc eod. c. n. 44.

VIII. Sequitur eum, qui egreditur chorum, antequā finiatur hora, abſque iuſto impedimēto, uel iuſta cauſa, 16
non ſolum perdere diſtributiones quotidianas, ſed etiā ſaltem uenialiter peccare, imò & mortiferè, ſi ob id omitteret partem notabilem horæ, & poſtea non ſuppleret eam pronunciando per ſe. Quin & ſi ſuppleat, debet præſumere ſe inſtigationi diabolicę conſenſiſſe ob illam viſionem D. Benedicti a D. Gregorio recitatam, [f] ſcilicet, quod uidit diabolum extrahentem quendam monachū per extremitatem cucullę à choro, antequā finiretur hora, & diſciplina D. Benedicti diabolum fugatum fuiſſe.

f 1. Dialog.

IX. Sequitur non adimplere id, ad quod tenentur, qui
dum horam chorus cantat, aut recitat, ſubſcribunt epi- 15
ſtolis uel inſtrumentis ab aliis ſcriptis, aut legunt, loquūtur, negotiantur, rixantur, uel faciunt intra uel extra chorum per ſe ſolos, uel cum aliis aliqua ab officio diuino aliena, & ab attentione debita diſtrahentia, ſiquidem paria ſunt non adeſſe, & canere uel recitare agēdo attētioni debitæ repugnantia, per ſupradicta de eò, qui obdormit, & infra de attentione neceſſaria dicēda, imò hoc eſt peius illo, ob ſcandalum, & malum exemplum. Quod ipſum eadem ratione dicendum eſt de his, qui audiūt miſſas obligatorias, & faciunt, uel dicunt prædicta ſaltē dū ſacerdos quidpiam pronunciat elata uoce in altari, excepto quod non ſunt tot, quę repugnant attentioni neceſſariè ad audiendam miſſam, quot attentioni neceſſa-
rię ad bene recitandum, & canendum repugnant. 14

X. Sequitur ratio ob quam in ſtatuto eccl. Gal. [g] in hac & aliquibus aliis Eccleſiis ſtatutum eſt, quòd nemo in choro dū canitur in miſſa, aut recitatur hora, legat; aut recitet aliud quicquam pręter id quod canitur, & recitatur, ſiquidem interim dum recitat, aut legit aliud, nō poteſt

g 18 tit. Quomod. offic. ſit dicen.

teſt recitare, aut canere id, ad quod tenetur.

XI. Sequitur, quam apertè condemnant ſe ipſos nonnulli, qui grauiter reprehendunt eos, quos vident recitare aliquid in Breuiario, vel alio libello precatorio dum canitur vel recitatur in choro; & abſq; vllo ſcrupulo ipſimet loquuntur, negotiantur, intendunt, rident, iocantur, legũt epiſtolas, petitiones, & prouiſiones ſubſignãt, dant & accipiunt nuncia commiſſa, & reſponſa. Nam ſi malum eſt recitare & laudare Deum vno modo tempore, quo alio modo oportet recitare & laudare, nõne peius erit ſe vel alium recitantem aut canentem per prędicta impedire?[u]

XII. Sequitur eum, qui rogat vel cauſam dat, quod legatur, ſcribatur, verba fiant, recitetur, aut aliud quippiã recitationi, vel cantui debito repugnans fiat, peccare. Quoniam qui dat occaſionem damni, damnum dediſſe videtur,[x] & is cui placet peccatum alienum peccat.[y]

15 XIII. Sequitur, eos qui corrigunt aut emẽdant ſcãdalizando, murmurãdo, vel ridendo barbariſmos, ſolecisſmos, accentus, malè moderatũ cantũ, vel pronunciationẽ prauã eius, qui legit, vel cantat in Miſſa, aut choro, & ſuper eo cõtendit cum aliis, alienãdo ſe ipsũ & alios ab attẽtione neceſſaria ei᷑, q̃d poſtea recitatur, vel canitur, plus peccare, quã is, qui errauit. Nã is peccauit ĩ vno vel altero uerbo, ſyllaba, uel accẽtu, & qui ſic corrigit omittit dicere, uel audire multa uerba, & interdum uerſus, quos chorus uel lector recitat, & diſtrahit alios ne etiã audiant, uel dicant.

Primo quęritur circa hoc notabile, qua ratione, vel quo iure qui canit uel recitat ĩ choro, uel extra eũ cũ aliis, ſatisfacit canẽdo, uel recitando dimidiũ horarũ, & etiam, qui nõ præcinit, uel dicit lectionem, uel collectã aliquã,

16 neq, inchoat antiphonas, quando ore canuntur, nec eas dicit quando recitantur, eo quòd iſta faciant, vel dicant alii pro omnibus? Ad hanc quæſtionem Reſpondeo primo, quod licet non reperiatur lex vlla in id expreſſa in

[u] arg. c. Cũ in cunctis de electio. Auth. multo magis C. de ſacroſ. eccleſ.

[x] c. fin. de iniur. l. Qui occidit. §. in hac ff. ad l. Aqui.

[y] ad Rom. 1. et c. 1. de offic. deleg.

iure cõmuni, eſt tamen conſuetudo generalis à toto orbe Chriſtiano recepta, dictâs. Quòd qui recitat in choro aut extra eum horas cum ſociis, ſatisfacit dicendo dimidium pſalmorum & verſiculorum, & audiendo alterum dimidium, audiendo item orationes, capitula, lectiones, antiphonas, reſponſoria, & alia, quę iuxta conſuetudinē chori, uel eorum, qui ſimul recitãt, dicere non ſolet niſi vnus, vel duo. Quandoquidē conſuetudo habet vim legis[a] etiam in hac materia.[b] & omnium interpretum certiſſimus eſt in rebus incertis cõſuetudo,[c] & ita ſentiunt 17
Henricus[d] S. Anton.[e] & Paludanus,[f] & ultra ea quę ipſi dicunt facit, quod Papa Damaſus[g] ſtatuit, vt alternatim canerentur pſalmi in Eccleſia, vt nunc fit, & non totus 18
pſalmus ab omnibus confuſè, vt olim fiebat, & nunc etiam fit a Iudęis; nec ita, vt totus recitaretur vel caneretur ab vno ſolo audientibus aliis. Quod ait Ioan. Caſſianus[h] monachos Aegiptios ſeruaſſe.

II. Quòd ex hoc ſequitur ſingularis illa deciſio Paludani,[i] quod qui tenetur dicere officium defunctorum, 19
vel pſalterium, aut aliud ſimile, præcepto confeſſarii, rogatu vel ordinatione defuncti, ſatisfacit dicendo dimidium, & audiendo reliquum per verſus, vt fieri ſolet, & quòd duo vel plures obligati ad recitãdum ſingula pſalteria, ſatisfaciunt recitando, & audiendo vnum alternatim per verſus, & ſi ſecus dicendum ſit de duobus vel 20
pluribus, qui tenerentur dicere ſingulas miſſas, non. n. ſufficeret, quod vnus eorum eam diceret, adiuuantibus eum aliis: Sacrificium n. miſſæ, vt & alia ſacramenta, operatur ex opere operato, & non ſolũ ex opere operãtis, id eſt abſque conſideratione operantis, vt idem declarat.

Secundo quæro, An ſatisfaceret ſuæ obligationi obligatus dicere aliquem certum numerum Aue Maria, vel Pater noſter, qualem habent Corona, Pſalterium, uel Roſarium virginis Matris, qui recitat illa cum alio alternatim, eo modo, quo ego frequentiſſimè ſolitus ſum facere iter faciens, & interdum domi manens, uel ad ſtatio-

a l. de quibus. ff. de legib.
b c. Eccleſiam. 12. diſt.
c c. Cum dicitur de cõſuetud. l. Minime. ff. de leg.
d Quodlib. 29. q. 10.
e 2 par. tit. 9. c. 12. §. 3. col. 3.
f In. 4. diſt. 45. q. 2. col 3.
g Platina in eius vita pag. penul.
h de Inſtit. cœnob. lib. 2. cap. 11.
i In. 4. diſt. 45. q. 2. col. 3.

nes

nes iens cum familiaribus meis,& aliis ſociis,& amicis,
21 ita quòd omnes dicamus ſimul orationes Dominicas,& alternatim orationes,ſiue ſalutationes Angelicas. Ad quam reſpondeo primo,quòd iam dudum impetraui ad cautelam verbo à S. D. N. Gregorio XIII. gratiam,qua ita lucrifaceremus indulgētias mihi & illis, qui mecum ita recitarent, conceſſas pro pſalterio,vel corona, recitā do ſic alternatim,ac ſingulatim,ac ſi confusè ſimul omnes omnia recitaremus.

II. Quod donaturus latinitate hunc libellum Beati-
22 tudinem eius ſupplex oraui,vt ſibi placeret partem affirmatiuam huius quæſtionis approbare,& eam hoc in loco per me, pro lege,aut diſpenſatione promulgari, Qui pro ſua ſumma dignitate, maxima ſapientia,& cana prudentia, reſpondit cupere ſe prius videre ſtatutum illud Damaſi Papæ, quo prædicta precatio alternatiua inducta fuit: Quod mihi hactenus nō licuit inuenire,tametſi
23 illud etiam per alios quæſiui: & in his per D. Doctorem Rutilium Benzonum Romanum, virum egregiè profecto pium, & eruditum, Canonicum Baſilicæ Principis Apoſtolorum Vaticanę Theologum,& in ea ſacrę ſcripturę continuum interpretem: qui mira diligentia attulit mihi quamplurimorum, tum recentium tum veterū, qui ea de re meminere,nomenclaturā, quorum tñ null' adeò exprimit ac platina [k] & Breuiariū fœl. recor. Pii V. [l] Platina quidē his verbis. Damaſus īſtituit ut alternatim canerētur pſalmi in Eccleſia: Breuiariū aūt his: Inſtituit Damaſus, vt in eccleſia pſalmi,ab altenis canerentur.

k In vita Damaſi.

l In lect. 6. ij. eius feſti.

24 III. Quod cum nō potuiſſem inuenire pręfati Damaſi decretum, neque eius tenorem,non redii ad S. D. N. ne tot & tantis curis obrutò nimium eſſem moleſtus, ſed decreui ſalua ſuæ Sāctitatis,& cuiuſuis alius rectius ſentiētis cenſura,cui me omniaque mea libenter ſubmitto dicere, quę pro vtraque parte occurrunt. Pro parte nāque negāte facit primo, quòd verba decreti Damaſi nō videntur aptari recitationi Pater noſter, & Aue Maria;

quia ſolum comprehendunt pſalmos, & cantum illorũ: At Aue Maria & Pater noſter non ſunt pſalmi, nec recitatio eorum eſt cantus, ergo verba decreti non poſſunt eis aptari, & cui nõ aptantur verba diſpoſitionis, nec ipſa diſpoſitio aptatur.[m] II. Quod quæ à iure communi exorbitant non ſunt extendenda,[n] & prædictum decretum 25
Damaſi videtur exorbitare à iure communi contẽto in principio huius capituli, videlicet quod oratio dicenda ab aliquo, eſt ab eo integrè dicenda, & decretum limitat illud, ne procedat in obligatis ad cantãdum pſalmos, ſtatuens, vt in eis ſufficiat canere dimidium eorũ & audire dimidium. III. Quòd memini me videre in Galliis quendam Prælatum ita priuatim recitantem cum alio pſalmos, ut vnus præiret pronunciando verſum ſequẽtem, & alter ſequeretur eum ipſummet verſum repe- 26
tens, qui forſan, vt erat doctus, ſentiebat decretum Damaſi, ęditum de pſalmorum cantu non eſſe extendendum ad illorum recitationem, quanto minus ergo dicetur extendi ad recitationem Pater noſter, & Aue Maria?

Pro parte autem affirmante facit primo, quod prædi- 27
ctum decretum Damaſi non fuit ius nouum, quatenus diſponit, vt pſalmi poſſint alternatim cantari. Quia genus precandi alternatim in pſalmis & aliis fuit inuentum longiſſimè ante Damaſum. Nam Theodorettus[o] citat B. Athanaſium hæc dicentem: Iſti duo admirabiles viri Flauianus, & Diodorus, quanquam ſacerdotii adminiſtrationem nondum ſunt conſequuti, ſed annumerati Laycis, tamen noctu, & interdiù ad pietatis ſtudium omnes ſedulo excitarunt, Hi primi pſallentiũ choro in duas partes diuiſo hymnos Dauidicos alternis canendos tradiderunt, quę res primum incepta Antiochię vbique peruaſit, & ad vltimas orbis terræ oras peruagata eſt. Hæc ille. Et Socrates[p] ſic dicit. Ignatius Antiochiæ tertius à Petro Apoſtolo epiſcopus, qui cum Apoſtolis ipſis multum verſatus eſt, viſionem vidit Angelorum Sanctam Trinitatem hymnis alterna vicę decanta-

[m] c. Indemnitatibus. ſupradicta de elect. lib. 6. §. Toties ff. de dãn. infect.

[n] c. Quæ a iure communi de reg. iur. lib. 6

[o] lib. 2. Hiſto. eccleſ. cap. 24

[p] lib. 6. Hiſt. eccleſ. c. 8.

tis collaudantium, & formam canendi in ea viſione expreſſam Eccleſiæ Antiochiæ tradidit, unde illa traditio in omnibus Eccleſiis recepta eſt. Hæc ille. & Dionyſius Areopagita [q] videtur innuere morem canendi hymnos ad alterutrum quaſi una concordi & conſona ſacrarum rerũ chorea. Et in antiquo hymno Angelorum eſt illud. Alternantes concrepando, melos damus vocibus, & Nicephorus [r] modum alternatim canendi pſalmos Ioanni Chryſoſtomo tribuit. Perquæ omnia concluditur longè ante Damaſum licuiſſe cantare pſalmos alternatim, & non ſolum pſalmos, ſed etiam alios hymnos alias laudes, & alias orationes. ergo licuiſſe & licere etiam ſalutationes Angelicas, & orationes Dominicas alternatim dicere.

[q] de eccle. Hierarch. c. 3. par 3. n. 36.

[r] Lib. 13. cap. 8

28 2. Quod Damaſus non inducit licentiá cantandi pſalmos alternatim, ſed neceſſitatem id faciendi in choris; & ita ſicut per decretum eius non eſt inducta neceſſitas dicendi alternatim alia quàm pſalmos, ita non eſt ſublata facultas dicendi ea à choro, vel à multis alternatim, quia nihil de illis vetuit, vel præcepit, & conſequenter Pater noſter, Aue Maria, & alia laudum cantica dicenda à multis, poſſunt dici confusè, & alternatim, eſto pſalmi canendi à choro debeant dici alternatim.

3. Quòd ratio quare iam inde à naſcente Eccleſia vtile iudicatum eſt laudare Deum per hymnos, alias laudes, & cantica alternatim cantata, videtur fuiſſe, quòd alternatim & diſiunctim dicendo, vt plurimum eo attentius, deuotius, & intelligentius, quo diſtinctius dicũtur. Quæ ratio tam militat in multis obligatis ad dicẽda dena, vel vicena, quadragena, ſexagena, vel centena Aue Maria, vel Pater noſter, ac in obligatos ad dicendos denos, vicenos, quadragenos, ſexagenos, vel centenos verſus vnius vel plurium pſalmorum. Ergo idem ius eſt in vtriſque. [ſ]

[ſ] l. illud. ff. ad l. Aquil. c. Dudum in 2. de elect.

4. Quòd nemo iure naturali, Diuino, & humano ſerena mente librato iudicabit minus ſatisfacere ſuo debito viginti

to, viginti obligatos ad dicendũ quinquaginta Aue Maria, dicendo ita alternatim, ut primum, tertium, quintũ &c. dicerentur ab altera parte earum, & ſecundum, quartum, ſextum &c. ab altera earundem, quàm alii viginti obligati ad dicẽdos quinquagenos verſus vnius, uel plurium pſalmorum, qui alternatim eos ita dicerent, vt primus, tertius, quintus &c. dicerentur ab altera parte eorũ, & ſecundus, quartus, quintus &c. ab altera eorundẽ. 29

5. Quod ſumma & fouenda eſt ratio quę pro religione facit.[t] & ita ſententia, opinio, & alia diſpoſitio, quę religionem, & pietatẽ fouet & auget, eſt fouenda.[u] Et hoc facit hęc ſententia. Tum quia ut prædictum eſt attentionem, deuotionem, & intelligẽtiam erga dicenda auget, quod plurimi eſt faciẽdum in precibus.[x] Tum quia magnam prębet occaſionem iter facientibus, deambulantibus, & ad rus euntibus & inde redeuntibus recitandi pſalteriũ, coronã vel roſarium Virginis Matris, quod 30
eſt optimum, & antiquum inuentum precandi genus. Recitandi item coronam D. N. Ieſu Chriſti, quæ nouẽ inuenta & optima precandi ſpecies eſt, & conſtat 33. Pater noſter, & 5. Aua Maria, quorum primum in initio, ſecundum in fine decimi Pater noſter, tertium in fine vigeſimi, quartũ in fine trigeſimi, quintũ in fine 33. eſt dicẽdum. Tùm quia etiam præbet occaſionem ſanctè cũ me- 31
moria Dei & ſpiritualium conuerſandi parẽtibus cum liberis & patribus & matribusfamilias cum ſuis familiaribus multis horis, quibus otiarẽtur, uel uanè aut malè ſine Dei, & ſpiritualium memoria conuerſarenrur.

6. Quod Palud.[y] receptus, & ſupra relatus dixit, quod quemadmodum qui iure communi tenetur ad horas canonicas ſatisfacit dicendo dimidium earum, & audien- 32
do aliud dimidium per uerſus, ita qui iure ſpeciali pœnitẽtię, voti, vel ſtatuti tenetur ad vnum pſalterium, vel officium defunctorum, ſatisfacit dicendo dimidium, & audiendo aliud dimidium per verſus, & eadem ratione idem dixiſſet de illo, qui teneretur ad cantandum, vel recitandum

t l. Sunt perſonæ. ff. de relig. & ſump. fune.

u c. fin. de re iudic. c. Relatũ de teſtam. cũ concordant.

x cap. Non mediocriter de cõſec. diſt. 5.

y In 4. diſt. 45. q. 2. col. 3.

citandum Proſam feſti Corporis Chriſti,vel officium de
functorum, vel alios hymnos,vel cantilenas pias extra-
ordinarias. At eadem omnino ratio uidetur de illo, qui
tenetur ad dicenda quinquagena uel centena Aue Ma-
ria, imò ea parte maior,quòd vnum Aue Maria non dif-
fert ab altero, quantum vnus verſus pſalmi vel proſę
ab altero. Ergo idem dixiſſet de hoc,quod de illis.[a]

7.Quòd ſi eſſent decem qui tenerentur ad dicenda cē
tena Aue Maria, & ſimul conuenientes dicerent ea oēs
ſimul confusè, planè ſatisfacerent obligationi. At de-
cētius,diſtinctius,& gratius Deo videretur,ſi alternatim
quinq; vnū,& quinq; aliud dicerent, ergo potuis debe-
rent ſic diſtinctè,quā confusè dicere, quia maius bonū
minori pręfertur[b] & conſequenter tantū,vel plus ſatiſ-
33 facerent alternatim,quàm coniunctim dicentes.

8.Quòd lex illa de pſalmis alternatim cantandis extē-
ſa eſt fere ab omnibus ad recitantes pſalmos, imò & ad
canentes, & recitantes hymnos, proſas, & quę vocant
ſequentia,imò & ad cantum,& recitationem Capitulo-
rum, Euangeliorum, Epiſtolarum, & lectionum, quæ
cùm in altari,tum in choro recitantur,& cātantur, ergo
eadem, & maiori ratione debet extendi ad cantum,& re
citationem magni numeri Aue Maria, vel Pater noſter
à multis dicendum.

9.Quod ſi S.D.N. ob aliquam piam cauſam pręcipe-
ret, vt 50 Aue Maria cantarentur, vel recitarentur per
aliquot dies in choris eccleſiarum, plęrique omnes in
choro diu verſati iudicarēt ea omnia,& ſingula non eſſe
cantanda,vel recitanda ab omnibus & ſingulis chori cō
fusè,ſed alternatim,ita ut altera pars chori cantaret,vel
recitaret vnum, & altera alterum ; quod profectò de-
centius, pientius, & gratius Deo, Virgini Matri, & po-
pulo ea audienti eſſet, ergo pari ratione, ſi conueni-
rent in eccleſia uel extra eam multi, qui tenerentur ad
cantanda, uel recitanda quinquagena Aue Maria, re-
ctius facerent, ſi ea alternatim,quàm confusè dicerent.

At ne-

a arg.l.Illud.ff. ad l. Aquil.

b c licet de Regula.

At nemo negaret eos confuſe dicẽtes ſatisfacere, ergo nemo negare debet eos alternatim id faciendo melius ſatisfacere.

10. Quòd non obſtant argumenta in oppoſitum ad- 34
ducta. Ad primum enim reſpondetur primo, negando quod Damaſus induxit nouam facultatem canendi alternatim pſalmos, quia ut probatum eſt longe ante illũ alterna illa cantio, & laudatio nõ ſolum licebat, ſed præſtabat cantioni, & laudationi confuſæ, quam in hodiernum diem iudęi ſeruant, & prędicti grauiſſimi patres laudibus efferunt eos, qui eiuſmodi alterna cantione, & laudatione ſunt vſi, & vt idem facerent aliis ſuaſerunt. Nõ tamẽ negamus benè dicere Platinam, & Breuiarium prędictum, & alios multos, Damaſum inſtituiſſe prædictam alternam cantionem, quia concedimus eum ſtatuiſſe, vt pſalmi alternatim in choris canerentur, ita quòd poſt eius inſtitutionem non licet eos confusè cantare, ſed ex eo, quod ipſe præcipit illud fieri, non ſequitur, quòd non licebat antea, imò iudicatur, quòd licebat quidem, ſed non erat præceptum, qui eſt veriſſimus intellectus illius inſtitutionis, & reſponſio firmiſſima. 11. reſpondeo quòd lex illa Damaſi extendenda eſt ad caſum propoſitum. Tum quia ex ſimilitudine rationis leges communes non pœnales extenduntur,[e] & in caſu propoſito nõ
tantum eſt ſimilis ratio, ſed etiam eadem: per quam etiã 35
lex pœnalis extenditur de vno caſu ad alium, iuxta quandam glo. ſingularem[d] cõcurrente aliquo ex quindecim, vel ſeptendecim, vt ſuper eo tradiderunt magno apparatu Domin. Philippus Francus[e] poſt Anton. de Butrio.[e] Tum quia lex etiam limitatoria extenditur ad caſum ſimilem[f] vbi multa ex hoc congerit Decius. Tum quia omnes extendunt eam ad recitationem alternatim faciendam, cum tamen ſolum de cantu loquatur. Tum quia omnes extendunt etiam eam ad cantum, & recitationem hymnorum, proſarum, & eorum, quæ appellantur ſequentia, & ad id genus alia. Quo fit ut merito extendi

c c. Nõ poſſunt. l. de legi. c. ſi inter cætera, de reſcript.

d l. Verb. ſtaticæ de tempor. ordin. lib. 6.

e In c fin. de Conſuetud.

f c. Cum dilecta de conſuet. vtil. vel inutil.

tendi debeat etiam ad Pater noſter, & Aue Maria;in magno numero à multis in choris, uel extra eos canenda, vel recitanda.

Ad II.Reſpondeo primo,negando quòd prædicta lex Damaſi exorbitet à iure commũni, quatenus permittit prędictam alternationem,quia ut prædictum eſt ante illũ fuit permiſſa, & laudata;2. quod licet diceretur exor bitare à iure antiquo quatenus induxit præceptũ de canendo alternatim,cum antea eſſet ſolum conſilium, & ita licet ex ea ſequeretur eos,qui tenentur ad dicendum magnum numerum Pater noſter, & Aue Maria, ſine aliarum orationum mixtura, in choro non teneri de pręcepto canere illa alternatim,non tamen ſequitur, quod non licet ea dicere alternatim,nec quod alternatim dicendo non ſatisfaciant, quanquàm credo quod optimi choriſtę, vt prędixi,iudicarent dicenda eſſe alternatim; ſicut cętera omnia,quæ poſſunt diſtingui uerſibus, uel aliis modis in id aptis.

Ad III.Reſpondeo, quod ille de quo argumentum fit, nimium ſcrupuloſus erat.Per quę dicẽdũ videtur in præ ſentia,donec aliud decoctius exeat,præfatã quæſtionem eſſe problema,cuius vtraque pars diſputãdo defendi po teſt,& quod pars poſterior procedat quidẽ ĩ Roſario uel Corona ſine præcepto dicendis,non aũt in pręceptis ſine iuſta diſpenſatione.Ex quo infertur,quid cenſendum
36 ſit de eo, quod ante circiter. 40. annos conſuluit quidam pietatis, & eruditionis ergo celebris:nempe quòd multi,qui ratione cuiuſdã confratrię ſiue confraternita tis tenebantur certis diebus dicere quinquies Pater noſter, & totidem Aue Maria,ſatisfacerent, ſi conuenientes in vnum ita alternatim ea dicerent, quòd unus eorũ quaſi choraula diceret primum Pater noſter, & ſecundũ Aue Maria; & tertium Pater noſter, & quartum Aue Maria aliis audientibus, & alii dicerẽt illo audiente primũ Aue Maria, & ſecundum Pater noſter, & tertium Aue Maria, & quartum Pater noſter, & poſtea omnes ſimul

dicerent quintum Pater noſter, & quintum Aue Maria Huius ego uiri eruditi, & pii conſilium & praxim ſequutus, frequenter in memoriam quinque plagarum D. N. Ieſu Chriſti cum familiaribus, & ſociis prędicta quinque Pater noſter, & quinque Aue Maria prædicto modo ſoleo dicere, pręmonendo ante unum quodque Pater noſter, in cuius plagæ memoriam illud cum uno Aue Maria ſumus dicturi: Ante primum quidē Pater noſter, per illa uel ſimilia: In memoriam quinque plagarū D. N. Ieſu Chriſti dicamus quinque Pater noſter, & totidem Aue Maria, & primo in memoriam plagæ manus dextere, & dicto primo pater noſter cum Aue Maria, per illa uerba, In memoriam autem plagę manus ſiniſtrę, & finito illo cū Aue Maria, per illa, In memoriam plagę pedis dextri &c. & poſt finem omnium uerſiculum, Adoramus te Chriſte cum oratione Domine Ieſu Chriſte, ut infra [g] & quamuis aliis in contemplandis illis (quę nobis ob oculos ſemper eſſe deberent) plagis frequentioribus, magis fortè proſit ſolitaria illorum recitatio, mihi certè utilior ſolet eſſe hæc cum aliis pronunciatio.

g cap. 19.

Tertiè principaliter quæro. An obligati ad recitandū aliquo die coronam, pſalterium, Roſarium prædicta eadem die, ſed diuerſis horis eiuſdem diei ex aliqua honeſta cauſa interruptis, perinde mereantur, & ſatisfaciant, ac ſi unico contextu, ſine ulla interruptione ea perficerent? Super qua quęſtione ſicuti ſuper præcedenti cum Sanctiſſimum D. N. conſuluiſſem, Sanctitati ſuæ placuit, ut eam ad ſummum Sacræ pœnitentiariæ prętorium uiris vndequaque doctiſſimis refertum referrem, quod cū feciſſem, & varios in ea re decidenda inueniſſem, decreui, ne cuiquam moleſtior eſſem, meam circa eam dicere ſententiam, vt dixi circa pręcedentem, ſalua S. D. N. & tanti prętorii cenſura. 37 38

Pro cuius parte negante facit primo concluſio principalis huius capituli, nempè quod horę Canonicę, & alia diuina officia ſint integrè, & ſine interruptione canenda,

nenda, & recitanda. 2. quòd vnus actus vnico tempore, & ſine interruptione fieri debet, ut ſtipulatio,[h] & vt teſtamentum.[i] 3. quod officium diuinum non debet relinqui incœptum.

Pars autem affirmatiua videtur potius tenenda: Tum quia omnes horę Canonicæ unius diei, licèt ſint una oratio, ut patet per diffinitionem Cardinalis S. Sixti, quã ſupra ſequuti fuimus, tamen ſeptem, vel octo horis interruptis iuſtè perficitur: Ergo & corona Virginis Matris, quæ continet quinque partes, quarum quælibet conſtat vno Pater noſter, & vna decade, ſiue decem Aue Maria, poterit dici quinque horis diſtinctis: Tum quia
39 vſu receptum eſt, quod Roſarium Virginis Matris, licet ſit una oratio, dicatur per tres partes interruptas, quarum quęlibet continet quinque Pater noſter, & quinque decades Aue Maria: Ergo eadem, vel ſimili ratio-
40 ne poterit & corona dici per partes: Tum quia viſitatio quatuor, quinque, vel plurium Eccleſiarum facienda vno die pro indulgentia conſequenda, vel pœnitentia implenda, uel voto, vel promiſſione exequendis, poteſt fieri per partes interruptas, viſitando alias ante prãdium, & alias poſt illud, imò & aliam, vel alias diluculò, & alias aliis horis, tertia, ſexta, nona, uel ſub noctem, modò eodem die viſitentur omnes, vt diximus in Comment. de Indulgentiis:[m] Ergo & roſarium, corona, & pſalterium Virginis dicendum aliquo die pro aliqua prędictarum, vel aliarum cauſarum, poterit dici per partes, & horis interruptis. Quia negari non poteſt, quin Roſarium dictum vno die diuerſis horis eius, non ſit uno & eodem die dictum, & conſeqnenter erit ſatiſfactum obligationi dicendi vno & eodẽ die: Tum quia licet una decas Roſarii vel Coronę continens decem Aue Maria videatur indiuiſibilis quoad illa, ſicut una ſeptem horarum Canonicarum quoad ea, quæ cõtinet, una tamen decas Aue Maria diuiſibilis uidetur ab alia decade, ac una hora canonica ab alia. Tum quia ſicut fa-

[h] l. 1. §. 1. l. continuus ff. de verb. oblig.

[i] l. Heredes palam. §. fin. ff. de teſtam. & l. Hac conſultiſsima C. eodem tit.

[k] c. Nihil 7. q. 1

[m] ſuper. §. in Leuitico de Pœnit. diſt. 1. not. 32. n. 41

cultas dicendi horas canonicas diuerſis horis magnam tribuit occaſionem dicendi eas cōmodius,& cũ frequẽtiorẽ & continuatiore memoria diuinorum,ita facultas dicendi præfatas decades diuerſis horis, magnã preberet occaſionẽ frequẽtandi memoriã Virginis Matris, & rerũ diuinarũ,& commodius, ac fortè deuotius eas dicendi: Tũ quia id prẹberet occaſionẽ occupandi benè plurimas partes temporis(quę precioſiſſima res eſt)quã plurimis occupatis, qui perdunt eas,dum euntes ad Eccleſiam,vel cōgregationes,& expectantes ſocios ad horas dicendas,vel expedienda negotia,vel expectãtes audientias Magnatum, Iudicum, aduocatorum, vel aliorũ amicorum occupatorum,nihil agunt, nec recitant prędicta, putantes nō poſſe illa finire antequàm cōgregatio adunetur, aut audientia præbeatur, aut alia, quam ſperant, occupatio veniat, & credunt, quod nihil proderit eis partem eorum dicere ad effectum, ut cenſeantur dixiſſe illa, licet poſt illas occupationes ſuperuenientes ea perficiant. Qui ſi putarent poſſe rectè dicere aliquã, vel aliquas decades Coronæ,ad effectum vt dicendo poſteà alias cenſerentur perficere coronam, lubenter dicerent tunc illas,& lubentius poſt illas occupationes alias reſtantes. Tum quia emptio, [n] venditio, & omnes contractus regulariter,excepta ſtipulatione,poſsũt fieri per litteras & nuncios,& ſic magno interuallo inter cōſensũ vnius contrahentis,imò & Matrimoniũ ſaltẽ ante Conciliũ Trid.[o] imò & ut dixim',oratio horarũ Canonicarũ, licet ſit vna, poteſt tñ fieri ſeptem vel octo horis interruptis.Et ita regulariter oĩs actus poteſt fieri per partes interruptas,exceptis his, in quibus contrarium iura ſtatuunt.At nullum ius naturale,Diuinũ, neq; humanũ ſtatuit,vt Roſarium,vel Corona Virginis Matris non poſſit per partes, & tempore interrupto dici, ergo poterit ita perfici. Tum quia non obſtant in oppoſitum adducta. Ad primum enim eorum reſpondetur primo, negando quod oẽs horæ Canonicæ ſunt vnico cōtextu ſimul recitandę,

[n] Iuxta tex. in memo. in princip. Inſt. de oblig. ex conſenſu.

[o] Iux. c. vlt. de procurat. lib. 6. & c. 1. de reform. matri. ſeſſ. 24

citandæ, quamuis ſint vna oratio, ut proxime dictum
42 eſt. 2. Concedendo, quod quælibet hora Canonica, & quodlibet officium diuinum publicum, quæ publicè populo dicenda ſunt, de quibus loquuntur iura in argumẽto citata, debent dici ſine ulla interruptione, cum ad euitandum ſcandalum populi; tum ad euitandum tædium ſociorum, cum quibus dicenda ſunt. Nos autem loquimur de priuatis precibus, quæ priuatè dicuntur. Vnde etiam hora canonica publica, quæ priuatim dicitur, poteſt interrumpi aliquando ſanctè, & cum merito aliquãdo peccando, ſed adimplendo præceptum, ut colligi poteſt ex his, quæ latius dicemus infra.[p]

Ad ſecundum concedo, quod aliqui actus, quò ualeãt debẽt fieri vnico contextu, ſed nego, quòd omnes ita fieri debeant, imò regulariter poſſunt fieri per tempora interrupta; ut proximè probatum eſt. [p] c. 16. n. 48. ad 71.

Ad 3. reſpondeo, quod preces priuatæ de quibus loquimur, non ſunt officia diuina eccleſiæ, de quibus loquuntur iura in eo citata. Quare cõcludo eum, qui obligatus eſt ad dicendum Roſarium, Pſalterium, uel Coronam Virginis Matris, vel Coronam D. N. Ieſu Chriſti aliquo die, ſatisfacere dicendo ea eodem die horis interruptis, præſertim aliqua honeſta de cauſa, & in finẽ tollendi otii, & non terendi tempus, ſaltem dicendi unico contextu ſine interruptione ſingulas decades eorum.

Horæ quam partem omittens peccat mortaliter. n. 43
Miſſæ pars notabilis quæ. n. 43
Horæ pars notabilis quæ. n. 44
Chorum nemo poſt primum pſalmum ingrediatur. n. 44
Horas publicas non expedit dicere ſecretè. n. 45
Oratio publica præſtantior priuata. n. 46
Horæ clarè, & non ſubmiſſè ad hoc dicendæ. n. 47
Maiores Chori cantare debere. n. 47
Horæ omiſſio ob ignorantiam, incuriam, obliuionem ignauiam, & contemptum ut alia ab alia differt. n. 48

Horas omiſſas ſupplens quis excuſatur. n. 49
Suppletio horarum omiſſarum ut excuſat. n. 49 & 70
Horas omnes uſque ad mediam noctem dici poſſe. n. 50
Hymnus Matutinæ poteſt dici ueſpera, & contra. n. 50
Matutinas debens malè gaudet horæ debitæ lapſu. n. 51
Horæ unius diei omisſio an, & quomodo ſupplenda. n. 52
Hora unius diei onus eiusdem ſolius. n. 53
Confeſſarius poenitentiam quantam imponit. n. 54
Reſtitutio Deo facienda à Papa minuitur. n. 54
oratio quinque pſalmorum quæ melior toto pſalterio. n. 55
Poenitens an debeat ſubire poenitentiam meritam. n. 56
Reſtitutio ob horas omiſſas & poſtea dictas. n. 57
Horas omiſſas a choro an ſupplet dictio priuata. n. 58
Horæ chori integrè dicendæ, licet alias dicat. n. 59
Horæ chori ut ſupplentur per aliud Breuiarium. n. 59
Horas unius diei dicens Breuiario diuerſo. n. 60
Oratio Dominica quando dicenda. n. 61
Breuiarium Cardinalis S. Crucis qua parte incautum. n. 62
Oratio Dominica cur ſit in fine, & ut facienda. n. 63
Horas inchoant malè nonnulli hebdomadarij. n. 64
Oratio præcepta deuotius fiat quàm conſulta. n. 65
Doemon incitat ad conſulta ut abducat à præceptis. n. 66
Exhortatio ut oratio præcepta præferatur conſultæ. n. 67
Pſalterij artificium a Caiet. aptè exertum. n. 68
Horas ex diuerſis Breuiarijs dicere an ſat ſit. n. 69
Horam interrumpens re pertinente ad eam non peccat n. 70

q tit. Quo tempore quis q. debet eſſe in choro.

QVARTO quæritur, quomodo reſpondẽdum ſit ei, quod illis decreto eccleſiæ Gallicanæ ſcilicet. Non eſſe adimendas diſtributiones quotidianas beneficiariis ad Matutinas euntibus, priuſquam finiatur pſalmus (*Venite exultemus*) & ad alias horas antequam finiatur primus pſalmus, & ad Miſſam ante ultimum (*Kyrieleiſon*) & conſequenter prȩſupponit non eſſe neceſſariũ recitare, uel cantare integrè omnia. Quod eſt contra notab. principale huius capituli.

Ad

Ad quam quæſtionem dico primo, quod omnes & ſo-
43 ſilli peccant mortaliter omittendo recitare, canere, uel
audire aliquam partem diuinorum officiorum, qui id
agunt per contemptum, uel cum notabili ſcandalo, aut
omittunt partem notabilem per negligentiam, abſque
propoſito ſupplendi ut debent.

II. dico, non uideri partem notabilem Miſſæ ſolum introitum eius, vt determinat D. Anton. eſſe tamē (quicquid alias ſignificauerim) eam, quæ durat uſque ad ultimum (*Kyrie eleiſon*) Tum quia memoratum decretum eccleſiæ Gallicanæ id ſignificat, quatenus, ut in quæſtione proponitur, ſtatuit, vt ei, qui ante finitum vltimū Kyrie non venit ad chorum, non debeantur diſtributiones Miſſæ. Tū quia D. Anton. determinat tertiam partē Miſſæ eſſe partem notabilem eius, & non eam, quæ durat vſque ad introitum, & tacens de illa, quæ durat ultra introitum, uidetur conſentire prædicto ſtatuto. Nec obſtat, quòd ſunt aliquot cōſtitutiones ſynodales, per quas diſtributiones lucrifiūt ab iis, qui veniunt antequā finiatur epiſtola; quia maioris auctoritatis videtur prædictū præsis eccleſiæ Gallicanæ receptum. & Itaque conſulendum eſt ei, qui cœpit audire Miſſam poſt collectā die feſto, audiat aliam, aut ſaltēm partem illam alterius quam non audiuit, quia id ſufficeret. Quoniam, ut aiunt Pariſien. ſatisfacit præcepto, qui audit vnam partē unius Miſſæ, & reliquā alterius, eo quòd ex duabus illis partialibus auditionibus integratur audito præcepta, ſicut contrà ex omiſſionibus duarum partium Miſſæ, quarum neutra eſſet pars notabilis, fieri poſſet una omiſſio partis notabilis; ut aliàs reſpondi ei, qui omiſit partē Miſſæ uſque ad introitum, & diſceſſit ab ea ſtatim poſt Communionem.

44 III. Dico, poſſe dici non eſſe partes notabiles Primæ, Tertiæ, Sextæ, Nonæ, illarum principia uſque ad finem primi pſalmi, nec ad effectum peccandi, neque perdendi diſtributiones quotidianas, Quia tam obſeruatio eccl.

Gallic. quàm ſtatuta communiter non reputant partes illas eſſe notabiles. Quod intelligendum uidetur quoad effectum peccandi, modò ſuppleant priuatim illas partes, quas omiſerant, per dicta ſupra, [t] & dicenda infra [u] quia non poteſt negari, quod omiſſio prædictorum principiorum vſque ad primum pſalmum ferè finitum ſit omiſſio partium notabilium, cum ſit circiter tertiæ partis prædictarum horarum, computatis Pater noſter & Aue Maria, Deus in adiutorium, & hymno, cum parte primi pſalmi, & conſequenter, niſi ſuppleatur, inducet culpam mortalem, licet non inducat diſtributionis perditionem. Ex quo ſequitur aliquam partem eſſe notabilem ad peccandum mortaliter, quæ non eſt talis ad perdendum diſtributiones quotidianas. Notandum tamen, quòd nemo poſt finitum primum pſalmum durãte ea hora deberet ingredi chorum, etiam perdendo diſtributiones, aut incurrendo alias pœnas, quod aliquot religiones obſeruant, & ſeruare conſueuerant monachi Aegiptij, ſecundum Ioan. Caſſian. [x] Quia eiuſmodi ingreſſus eſt occaſio multum diſtrahendi mentes eorum, qui cœperunt canere, vel recitare horam, ab attentione illis debita, ad cogitandum quare venit tam tardè, & tales occaſiones ſunt euitandæ per hunc textum, ut infra dicetur. [y]

[t] eod. c. n. 11.
[u] eod. c. n. 41.
[x] de inſtit. cœnob. li. 3. c. 7

V. quęritur, An ſit utilis repetitio aliquorum ſcrupuloſorum, qui quaſi murmurando ſupplent in choro uel extra illum principia horarum, Capitulorum, & aliorũ, quæ de conſuetudine unus ſolus dicit. Ad quam reſpondeo, quod non eſt utilis, & minus neceſſaria ſecundum Communem opinionem, [a] imò ſuperflua, & ita ſuperſtitioſa, & peccatum inquietans intellectum, cum ſit maius obſequium Dei audire illa deuotè, humiliter, & tranquillè. Quod ipſum dicerem de illis, qui celebrant Miſſam ſolenniter cum diacono, & ſubdiacono, melius uidelicet eis fore audire epiſtolam, & euangelium deuotè, non dicendo illa per ſe, quàm antea reci-

[a] ſ. Anton. Palud. vbi ſupra.

recitare, & poſteà indeuotè audire.

Ex quo ſatis infertur, non eſſe tam utile & ſecurum, quàm multi exiſtimant (de quorum numero ipſe etiam olim fui) recitare priuatim prius in domo, aut in Eccleſia ea, quæ poſteà canenda, uel dicenda ſunt communiter in choro, eo prętextu, quod recitatio illa communis vel cantatio ſępè fit minus attente, eo quod attẽtionis partem adimant partim errata aliena, partim propria, partim quod dictum ab vnis non ſatis auditur ab aliis, partim colloquia, aut nimis properus vnius vel alterius egreſſus, aut tardus ingreſſus, aut id genus alia.

46 Quod tamen non eſſe tam utile ac putatur, ſed ſæpenumero damnoſum probatur, tum per proximè dicta, ex quibus hoc corollarium infertur: Tum quia quadantenus videntur errare, putantes orationem priuatim in domo, uel cubiculo, uel cella dictam eſſe meliorem ea, quę publicè in communi fit in Eccleſia, quod falſum eſt, ut probabimus infra[b] multis rationibus: Tum quia qui prius priuatim recitant horas, ut plurimum non curant ſatis circunſpectè eas recitare, eo quòd iterum eas ſunt recitaturi, uel cantaturi, & poſtea eas recitantes minus attendunt eis, eo quod eas iam ſemel dixerint. Tum quia prędicta recitatio priuatim pręmiſſa cauſa eſt, cur in choris minor ſit attentio, & maior negligentia, plura colloquia, & inquietudines. Nam cum qui hoc agunt ut plurimum ſunt primores, & cùm exiſtiment iam ſe ſatisfeciſſe præcepto, liberius colloquuntur, negotiis intendunt, ſilentium rumpunt, imò & omittunt aliquot verſus, uel partes eorum, quod non facerent, niſi iam prius recitaſſent, ſuntque exemplum, vt idipſum alii minores agant, & ita fit confuſio, & perturbatio, contra Concilium Toleta.[c]

Addo his, quod ad lucrandum diſtributiones quoti-

47 dianas chori non ſufficit dixiſſe horas anteà, uel dicere eas poſteà in domo, uel eccleſia, ſed oportet ut in choro cum aliis, ubi illæ lucriſiunt, dicantur, ut dici poſſunt re-

b In c.17.n.21.

c c. in loco. 5. q.4.

citando,uel canendo cum aliis.Tum quia diſtributio-
nes non dantur ſolùm eo, quod dicuntur,uel canuntur
horæ, ſed quia dicuntur uel canuntur cum aliis in cho
ro,uel alia parte Eccleſiæ, ubi,& quemadmodum ſtatu-
d tum eſt. Tum per illud ſingulare cuiuſdam Cardinalis [d]
Caiet in lib. 17. reſpon. re ſpon. 1. ſcilicet non ſatisfacere præcepto dicendi horas ad lucrā
dum diſtributiones quotidianas, Canonicos, & Prælatos, qui ſunt in choro,& partem dimidiam non canunt,
etiam ſi recitent ſubmiſſè,& aliam dimidiam partem au-
e diant, ob efficaces rationes ab eo adductas.[e] Quod con-
In d. Reſp. 1. firmatur decreto Eccl. Gallicanæ[f] Et cū pſallendi gratia
f tit Quomo. diu. ofi. ibi conueniant, muta,aut clauſa labia tenere non debēt,
ſed omnes,preſertim qui maiore funguntur honore,in
pſalmis, hymnis,& canticis Deo alacriter modulentur.
Confirmatur etiam eo,quod in aliquibus eccleſiis,uelut
in hac Conymbricenſi ſtatutum eſt, ut præſidens poſſit
mulctare omnes eos,qui exiſtentes in choro non canūt
cum reliquis,quod conſonat his, quæ dictum decretum
paulo inferius addit.* Audio tamen id,quod etiam Extra
uagans Pii V. relata ſupra [g] ſignificat ſtatutis aliquarum
g 7. à n. 31. Eccleſiarum lucrifieri diſtributiones per ſolam pręſentiā
factam in choro,etiam ſine cantu & recitatione:quæ ne
ſcio qua iuſta ratione iuſtificentur contra prædicta. Nam
h illa, quæ inſinuat Caiet. [h] ſcilicet,maiores chori non de
In sūma ver. Horarū in fi. bere cantare,ſed à minoribus cantata meditari, eſt ex-
preſſè contra prædictum ſtatutum eccleſiæ Gallicanæ &
contra ſe ipſum ſupra citatum.*

VI. quæro An omnes omiſſiones partium horarum
ſint æqualis culpæ, &an per ſuppletionem deleantur? 48
Ad quod dico primo longè differre omittere per ignorā
tiam, incogitantiam, uel obliuionem recitationem ali-
cuius partis horarum, & omittere per negligentiam, &
omittere per contemptum.Quoniam quando per igno-
rantiam,incogitantiam,& obliuionem omittitur, com-
muniter non eſt plus quam ueniale, etiamſi omittatur
pars notabilis, eo leuius, uel grauius, quo ignoran-
tia,

tia, incogitantia, uel obliuio eſt magis, uel minus culpabilis. Et ſi nulla in eis fuerit culpa, nulla quoque erit in omiſſione, uti ſentiunt S. Anton.[i] Angel.[k] & Syluester.[l] Quando uerò mera negligentia omittitur pars notabilis, eſt mortale: Quando uerò per contemptum, eſt mortale, etiam ſi pars omiſſa non ſit mortalis, ut dixi ſupra.[m]

II. Dico diuerſos eſſe effectus ſupplementi omiſſionis, ut enim ſentit D. Anton.[n] cum communi, ſupplementum eius, quod per ignorãtiam, incogitantiam uel obliuionem omiſſum fuit, regulariter excuſat à peccato ſaltem mortali, non autem excuſat eum, qui per contẽptum uel ueram negligentiam, ſaltem ſine animo ſupplendi defectum id facit. Quoniam hic quando omiſit peccauit mortaliter ob illum contemptum uel negligẽtiam, & licèt ſupplementum eum excuſet a peccato nouo quod committeret, ſi ualens ſupplere nõ ſuppleret, non tamen excuſatur à iam commiſſo per contemptũ, uel per meram negligentiam ſine propoſito ſupplendi.

49 Ex quo ſequitur, quod nõnunquam is, qui tenetur ſupplere partem omiſſam, non excuſatur ſupplendo à peccato mortali, neque omittendo ſupplere mortaliter peccat, Et alius, qui ſupplendo excuſatur à mortali, qui ſi nõ ſuppleret mortaliter peccaret, Alius item, qui ſupplendo non excuſatur a peccato mortifero, & ſi non ſuppleret, denuò peccaret. Exemplum primi in eo, qui per contemptum omiſit aliquam partem exiguam, quę nõ eſt notabilis. Exemplum ſecundi in eo, qui per ignorantiam, inaduertentiam, aut obliuionem partem notabilẽ omiſit. Exemplum tertii in eo, qui pura negligentia omiſit aliquam partem notabilem, ſine propoſito ſupplendi. Maior pars huius dicti fundatur in eo, quod neque omiſſio, neque non ſuppletio partis non notabilis citra contemptum, eſt peccatum mortale, ut ſupra[o] dictum eſt, & quod peccatum mortale iam commiſſum ſola pœnitentia, & non aliis ſupplementis deletur, quę ſaltem virtua-

[i] 3. par. tit. 13. c. 4. §. 5.
[k] verb. Hora. §. 14. & 15.
[l] verb. Hora. q. 12.
[m] In 4. quaeſt. n. 43.
[n] 3 par. tit. 13. c. 4. §. 5.
[o] ead. c. n. 43. & 42.

virtualiter, non eſſent pœnitentia, ut tradit S. Auguſt.[p] receptus ab omnibus Catholicis deplorandos Lutheranos.

III. dico, quòd qui omittit omnes horas, vel vnam, aut aliquam partem notabilem illarum ſiue per contẽptum, ſiue per obliuionem, ignorantiam uel inaduertentiam, & eodẽ die ante mediam noctem recordatus fuerit illius omiſſionis, ſupplere debet quod omiſit, iuxta communem, & toties peccat, quoties propoſuerit, & deliberarit id non agere ut ſuprà declaratum eſt. Pro hac ſententia, quę Communis eſt, facit illa concluſio ſupra[q] poſita, ſcilicet, quod nemo recitans priuatim peccat mortaliter ob id ſolum, quod tardè dicat horas extra chorum, dummodò eas recitet ante mediam noctem. 5

Nam ſi recitatio Matutinarum & Primæ poſt meridiem ſupplendo defectum Matutinæ, nos excuſat à peccato mortali, neceſſario ſequitur nos obligari ad ſupplẽdum, cum non ſupplendo peccaremus, verum tamen eſt, quod Cardinalis à Turre Cremata, & Alexandri. fuerunt in ea opinione,[r] quod lapſa tanta parte diei poſtquam horæ matutinæ recitari non ſolent, non eſt quis obligatus ad eas recitandas magis, quàm ſi totus dies lapſus eſſet, in quod allegant Vmbertum, apud quem non repperi illud. Verum in id allego pro eis, quod dixit D. Tho.[ſ] Indecens eſſe dicere. Iam lucis orto ſydere, hora Completorii, ob idque non obligari eum, qui vno die omiſit ſuas horas, illas recitare alio. Sed ad hoc dictum Thomæ reſponderi poteſt, negando id indecens eſſe, Tũ quia qui dicit horas ſuas extra tempus eis correſpõdens, non refert, neq; referre debet tẽpus de quo hymni, vel alii verſus, aut antiphonæ loquuntur ad tẽpus, in quo eas dicit, ſed ad tempus, de quo iuſta ratione intelligendum eſt, vt ſingulariter dixit quidam Neotericus.[t] Tum quia, ſi quod dicit S. Tho. verũ eſſet, neq; imò minus poſſet dici Prima antequã illuceſceret, quãdoquidem iuxta veritatem nõ diceretur (*Iam lucis orto ſydere.*)

[p] c. Omnes c. Agunt. de cõſec. diſt. 4. c. firmiſsime. 15. q. 1. Tho. 3. par. qu. 6. ar. 6. & Communis in 4. diſt. 14. & copioſius ac reſolutius tradimus in Manuali cõfeſſ. toto c. 1.

[q] In c. 7. n. 6.

[r] In c. Presbyter 91. diſt. hic n. 5. ille. art. 5.

[ſ] Quodlib. 10. ar. 29.

[t] ... br. In caſo Mil. ę lect. 13. col. 4.

dere.) Tum quod eccleſia quolibet anno in die Natiui-tatis, imò & per totam octauam dicit (*Hodie natus eſt Saltor*) & in Paſchate Reſurrectionis (*Hodie ſurrexit*) in Aſcenſione (*Hodie aſcendit*) & non propterea falſum dicit, vel indecens, quia referuntur ad alium diem ſimilem, ante mille quingentos annos elapſum. Tum quòd demiror, quomodo ipſemet D. Anton. Angelus, & Syluest. dicunt pro vna parte iſtud eſſe inconueniens, & alia ex parte aſſerunt, quod horę omiſſę ſuis debitis temporibus poſſunt, & debent dici eodem die ante mediam noctem, & ita præſupponunt poſſe dici hora Completorii hymnum Primę, & Matutinæ. Tum quod idem. S. Thom.[a] cum toto mundo dixit, aliqua de cauſa, aut aliquo bono reſpectu Matutinam alterius diei cum ſuis Laudibus poſſe dici veſpera præcedente, & certum eſt multos hymnos Matutinarum, & Laudum, non minus repugnare tempori, de quo loquũtur, recitando ea hora, quàm hymnus Primæ dictus hora Completorii repugnat horæ Completorii. Quandoquidem hymnus Matutinarum feriæ ſecundæ, ſcilicet (*Somno refectis artubus, Spreto cubili ſurgimus*) & hymnus feriæ tertiæ (*Ales diei nuncius lucem propinquam præcinit*) & alii ſimiles dicti veſpera præcedenti, antequam cubemus, non minus, imò magis repugnant tempori, in quo dicuntur, quam hymnus (*Iam lucis orto ſydere*) repugnat veſperę ipſius meridiei, in qua dicitur, Tum quod neq; S. Thomas, nec alius quiſquam eorũ, qui ſequuntur ſuũ dictum, negabit ante meridiem non eſſe quem obligatũ ſupplere Primã eius diei, quã necdum recitauit, neque negabit hymnum (*Iam lucis orto ſydere*) repugnare horæ
51 immediatè meridiè præcedenti illius diei. Ex his omnibus ſequitur; quod ſtultè duo beneficiarii quodam die lætabantur, alter, quia lapſus erat meridies, & alter, quia ſol iam occiderat, & necdum recitarant Matutinas feriales prolixas, neq; aliud quicquam uſque ad ueſperas, putantes iam pręteritum eſſe tempus officii Matutini, & quod

[a] Quodlib. 5 art. 6.

quod non erant iam obligati illud dicere, ſed duntaxat facere, quod in dicto ſequenti dicetur de eo, qui omiſit recitare integro die. Sic enim duplici ratione aberrabāt, Altera quidem, quod gaudebant præteritum eſſe tempus, in quo poterant excuſari à peccato mortali, Altera verò, quia minoris faciebant mortiferè Deum offendiſſe, ob quod ęternę pœnę rei fiebant, quàm laborem laudandi aliquantulo tempore diuinam eius Maieſtatem.

IIII. Dico, quòd qui uno die omnes ſuas horas, aut unam uel aliquam partem notabilem illarum omiſit nō tenetur lapſo eo die dicere illud ipſum, quod omiſit, ut determinat S. Tho.[x] quem ſequuntur omnes Theologi, & ante eum dixit Innoc. iiii. probatus ab omnibus Canoniſtis alibi,[y] & à duobus Cardinalibus cum Archidiacono alio in loco.[z] Cuius dicti ratio ſecundū S. Tho. eſt Quòd ineptum, & inſolens uidetur dicere officium quadrageſimale tempore Reſurrectionis. Quam tamen rationem non omninò concludere ſatis oſtendi poteſt per tradita in pręcedenti dicto, & quòd neque ipſe, neq; alius negaret poſſe dici paſſionem, & alia diuina officia quadrageſimalia tempore reſurrectionis ex deuotione. Et quod omnes fatentur, quòd ſi is, qui omiſit officium unius diei, vel multorum, vellet de nouo recitare, pro ſatisfactione benè ageret, licèt ad id non teneretur, Ratio tamen vera huius dicti mihi uidetur eſſe illa, quam ſentit Petrus de Ancharano,[a] videlicet, quod pręceptum dicendi horas, ſicut & ieiunandi, tam eſt annexum diei, 53
ut eo lapſo non poſſit impleri, quandoquidem non poteſt recitari, ſicut nec ieiunari illo die, qui iam lapſus eſt; & conſequenter non obligat, quia non eſt poſſibile impletu, & ideò non eſt neceſſe imponere omittenti pœnitentiam dicendi totum officium omiſſum, ſed aliud, 54
quod confeſſarius arbitrabitur.

[x] Quod li. 3. ar. 29.

[y] In c. 1. de celebra. Miſſ.

[z] In c. Presbyter 91. diſt.

[a] In c. 1. n. 20. de Cele. Miſ.

Contra hæc tamen facit primo. Quòd Confeſſarius uidetur teneri iniungere ei, vt dicat omne officium omiſ-

omiſſum, aut agat opus aliud ęque bonum. Quoniam cō muniter Palud.[b] & alii dicunt iniungendum eſſe in pœnitentiam aliud, quod æque vel magis placeat Deo. [b] In 4. diſt. 15.

2. Quod qui tenetur recitare ratione beneficii & non q. 5. col. 6. recitat, non ſolum offendit Deum, cui ſatisfacere poteſt per pœnitentiam arbitrariam, ſed etiam homines viuos aut mortuos, qui fundarunt beneficium, & eos, qui reditus exoluunt, aut pro quibus recitare oportet, & per conſequens videtur, quod ſicut qui iurauit Deo dare mihi ſingulis diebus vnum ducatum, ſi mihi dare omittat integro anno, licet pœnitentia arbitraria poſſit ſatisfacere offenſæ Diuinę, illi tamen, quod mihi debet, non poteſt, niſi perſoluat mihi tot ducatos, quot [c] In diſt. 15. q. ſunt dies in anno. Ipſemet enim Palud[c] loquendo de 5. col. 6. hoc dicit, quod reſtitutionem Deo faciendā poteſt moderari eius vicarius, non autem homini faciendā, quę ſunt verba notatu digniſſima.

Ad priorem horum ſcrupulorum dico, non eſſe facile ſaluare Paludanum, & illius ſequaces, hinc enim prę ſupponunt, ad veniam culpæ peccati omiſſionis horarum neceſſarium eſſe iniungere in pœnitentiam opera quę de ſe ſint æque bona, ac illę horæ male omiſſæ. & illinc ſignificant, ſufficere dare in pœnitentiam ſeptem pſalmos, aut pſalterium, aut aliud quippiam maius ei, qui omiſit recitare vno die vel multis, nec ſatisfaciet, [d] qui reſponderit, quod eius intentio fuit dicere, quod In c. Non mediocriter de erat neceſſarium dare i pœnitentiā id, quod eſſet æquè colec. diſt. 5. vel magis gratum Deo, quam pronunciatio horarum [e] In c. Conſideret. §. Ponat omiſſarum, attenta deuotione pœnitentis, quamuis de ſe de Pœnit. ſe non eſſet tam grande, iuxta illud Hiero.[d] Melius eſt diſt. 5. cū ſcoto in 4. diſt.
55 quinque pſalmorum decantatio cum cordis puritate, 17. & aliis ac ſerenitate, ac ſpiritali hilaritate, quàm totius pſalterii modulatio cum anxietate, & cordis triſtitia, non inquam ſatisfacit, qui hoc reſponderit. Tum quia iuxta multis noſtris contra alios quos ibi confutauimus. veram opinionem, quam in vna parte[e] defendimus, & [f] In Man. Cō in alia declaramus,[f] non tenetur pœnitens acceptare feſſ. c. 16. n. 30. in pœ-

in pœnitentiam opera magis grata Deo, quã quæ omiſit facere, quia ſufficit propoſitum ea ex ſe faciendi in hac vita, vel patiendi in Purgatorio. Tum quod non cõſtat, neque conſtare poteſt pœnitentem iſtum maiore cum deuotione recitaturum ſeptem pſalmos iniunctos in pœnitentiam, quàm horas omiſſas, & indubitatum eſt, quod etiamſi eas minore cum deuotione recitaret, ſatisfaceret pœnitentiæ neceſſariæ ad abſolutionẽ culpæ, licet non forte totius pœnę purgatorii. Tũ quia quod ad ſatisfactionem Deo debitam attinet, conſiderari non debet, quid agere omiſit, ſed quantum in eo offenderit, quandoquidem fieri poteſt, vt qui minus omiſit, magis offenderit. Itaque tutius eſſe arbitror dicere, mentem Paludani & eius ſequacium fuiſſe dicere vtile fore, ſed non neceſſarium iniungere pœnitenti, & ab eo ſuſcipi in pœnitentiam rem æquè, vel magis gratam Deo, quàm eaſdem horas omiſſas recitare. 56

Ad ſecundum argumentum reſpondeo, illud plurimum vrgere eum, qui ſequeretur opinionem illam communem, quæ vera erat antè Concilium Lateran. vltimum ſupra[g] à nobis relatum, ſcilicet Beneficiarios non fuiſſe obligatos ad reſtitutionem fructuum beneficiorum, eo quod non pronunciarent horas: Hoc enim 57 argumento probatur obligari eos ſaltem ad ſatisfaciendum aliarum virtutum actibus, intẽtioni teſtatorũ & befactorũ, quod tñ nil vrget poſt dictum Concilium, quoad omittentem horarum recitationem poſt ſex menſes elapſos. Nam reſponderi poteſt, eiuſmodi beneficiariũ pro rata temporis, quo omiſit, non feciſſe fructus ſuos, & obligari ad reſtitutionem eorum, non autem ad iterãdum horas non pronunciatas, quorum noua pronunciatio non liberaret à reſtitutione prædicta. Dixi (quoad omittentem horarum pronunciationem poſt ſex mẽſes elapſos.) Nam quoad non recitationem, iis currentibus idem etiamnum ſeruandum eſt, quod ante Cõcilium præfatum, cũ quantũ ad hoc nihil in eo ſit mutatũ.

g In c. 7. n. 32.

V. di-

V. dico Chorum, qui errat cantando horam aliquam, aut partem eius notabilem, non obligari ad ſupplendam eam cantando, uel conuentualiter pronunciando, ſufficit enim ut ſinguli ſingulariter ſuppleant illum defectũ, licet ſatius eſſet (ſi ſine ſcandalo fieri poſſet) ut cantando, aut pronunciando conuentualiter, quàm ſeparatim ſuppleretur, iuxta deciſionem vtriuſque Cardinalis[h]; in Decretum ſcribentis valdè ſingularem, & quotidianam.

58

[h] In c. Clericus victum. 91. diſt. Card. quidem s. Sixti. 7. art n. 6. & Alexand. n. 5

59 VI. Quod quemadmodũ pronunciás horas extra chorum iuxta formam Breuiarii Romani à Cardinale S. Crucis compoſiti, uel alius, obtenta ad id diſpenſatione, tenetur intereſſe choro, & pronunciare ſiue cantare horas una cum eo ad lucrifaciendum diſtributiones quotidianas, ita etiamſi culpa ſua ſerius accedẽs, aut citius egrediens, aut immiſcens ſe rebus contrariis iis, quæ dicuntur, uel cantantur, omiſerit partem aliquam notabilem;

60 obligatur ad omiſſi ſupletionem, nec ſatisfacit dicendo horas iuxta formam prędicti Breuiarii, uel alius cum diſpenſatione. Tum quia qui ſentit emolumentum, ſentire debet & onus ei annexũ, & conſtat diſtributionibus, quę in choro lucrifiunt, annexum eſſe onus pronunciãdi horas iuxta formulã breuiarii ab eo recepti: Tum quia diſpenſatio, qua permittitur pronunciatio horarum ſecundum formulam præfati breuiarii, uel alius extraordinarii, continet clauſulam, qua iubetur ſic diſpenſatus in choro recitare horas, ſecundum formam ab eo ſeruari ſolitam. Hæc autem deciſio tam ſingularis, & quotidiana, quàm noua limitatur primo, ne procedat in omittente prædicta iuſta de cauſa, ſine culpa, & peccato, puta quia eſt in capitulo, uel occupatus negotiis à ſtatutis Eccleſiæ pro iuſta cauſa habitis, etiam ad lucrifaciendum diſtributiones quotidianas. Tum quia authores eius reſtringunt eam ad cõmittẽtẽ ſua culpa errorẽ in ea contentum. Tum quia cum ſubſiſtente iuſta cauſa nõ teneatur recitare, aut cãtare in choro id, quod à choro recitatur aut cantatur, non uidetur obligatus ad pronunciandum,

[i] In c. Qui ſentit. de Reg. iur. in 6. l. Secundum naturam ff eod. ad dictis glo.

dum, quod tunc temporis in choro dicitur, aut cãtatur, quia ceſſat ratio & cauſa prędictæ deciſionis, qua ceſſante debet, & illa ceſſare,[k] 2. Limitatur prædicta deciſio, ne procedat in eo, qui taliter omiſit partem aliquam notabilem, & non teneatur ſupplere ipſammet omiſſam, ſed aliud quidpiam æquipollens, ut cum quis in prima, uel alia horarum, omittit aliqua verba, aut verſiculos diuerſorum pſalmorum, quorum ſingula per ſe quidem partem notabilem non conſtituunt, omnia uero coniuncta ſic. Tunc enim obligatur ad ſupplendum aliquid eis ęquipollens, non autem eadem verba, & verſiculos omiſſos recitandum, quia id eſſet quidam laberinthus, & magna confuſio. Quare ſupplebit dicendo vnum, duos, uel plures pſalmos, qui contineant tot uerba, & uerſiculos, quot ipſe omiſit, quia pronunciat plus, vel tãtum, quam tum omiſit. 3. Limitatur deciſio prædicta, ne procedat cum horarum recitatio iuxta formam Breuiarii extraordinarii omnino, aut ferè conuenit cum ordinario.

k c. Cũ ceſſan. te de Appell.

Non obſtat, quod uideri poſſum alicui. præſupponere duo ſibi repugnãtia, nempè vt idem omittat partem notabilem horæ, quæ in choro pronunciatur, & lucrifaciat diſtributiones eius quotidianas. Reſponderi enim poteſt, negando illa eſſe repugnantia, quia imò concurrunt in omnibus illis, qui non accedunt ad primam uel aliam horarum, vſque ad uerſum vltimum primi pſalmi, & poſtea interſunt toti reliquæ parti horæ. Is enim omittit partem notabilem horæ, nempè orationem Dominicam, & Deus in adiutorium cum hymno, & toto ferè primo pſalmo, qui tamen lucratur diſtributiones quotidianas. Et fateor non æquè facile hæc dici poſſe de egrediente ante horam abſolutam, ac de tardè veniẽte ad eam. Statuta enim, quę in hoc conſonant praxi eccl. Gallicanę magis prohibent nimis feſtinum exitum quám tarditatem veniendi, & ita permittunt, vt veniẽs tardè etiam poſt partem notabilem lucretur, non ita egrediens ſine licentia.

VII. quæ-

VII. quęritur, quid dicendum ſit de his, quorum alii
nõ recitant Aue Maria ante initium horarum, alii omit-
tunt Pater noſter in fine illarum?

61 Ad quam dico primo, orationẽ Dominicam in fine
ſingularum horarum dici debere iuxta Cõcilium Gerũ-
den.[l] cui' verba ſunt. Id ſemper placuit, vt omnibus die-
bus poſt Matutinam, & Veſperas oratio Dominica à Sa-
cerdote proferatur. Et grauiſſimus ille doctor Hugutius
(quẽ manuſcriptũ habeo) dicit idem fieri debere in fine
cuiuslibet alius horæ, & quidẽ ſecretò, licet in eccleſia
primitiua elata voce dici ſoleret loco orationis, ſiue col-
lectæ noſtra ætate cantari ſolitę, quod obſeruatum fuiſ-
ſe in S. Ioannis Lateranen. vſq; ad ſuã ætatẽ, Guill. Du-
ran. & ſpeculator affirmat.[m] Quare iure mirari licuit, qđ
in Breuiario nouo prædicti Cardinalis. S. Crucis pręcipe-
62 retur dici oratio Dominica cum ſalutatione Angelica in
initio cuiuslibet horæ, quod nunquã iure cõmuni fuit
ſtatutum, licet à multis uſu receptum, In fine verò nihil,
cùm pari labore dici poſſit in fine, ac in initio, & quidem
conſonãtius iuri, quod prudentiſſimè, ſi ſatis expenda-
tur, fuit inſtitutum. Tum quia aptiſſimum initium ho-
rarum eſt, (*Domine labia mea aperies*) & (*Deus in adiuto-
rium meum intende*) à Damaſo Papa inuentum, vel certè
auctoritate auctum Apoſtolica, cum fuiſſet à Hierony-
mo inuentum, auctore prædicto Guiliel.[n] Tum quia om-
niũ orationum præſtantiſſima eſt Dominica, ſm̃ omnes,
& ideò maiori cum deuotione dicenda, quã reliqua om
nia, & conſequenter cum mens ad orandum maximè eſt
diſpoſita, quod cõtingere videtur in fine horæ, iuxta ec-
cleſ.[o] Melius eſt finis orationis, quã initium. Ob quas ra-
tiones toto tempore, quo ſm̃ formã dicti Breuiarii pro-
nunciaui horas, ſolitus ſum incipere quidem ab oratio-
ne Dominica, & ſalutatione Angelica, iuxta præceptum
eiuſdem, concludendo verò illam oratione Dominica
ſola, iuxta prædictum Concilium Gerunden. Quod licet
de rigore iuris neceſſarium eſſe non dicerem, ſatis ta-

l c. Id ſemper placuit. de conſecra. diſt. 5. quod a mul tis & in his Ludo. Rom. in ſing. 52. cõ mendatur.

m lib. 5. Ration. tit. de his quæ in offic. cuiuslibet horæ col. 2.

n Specul. lib. 5. Ratio. & tit. de his quæ in offic. cuiuslibet hor. col. 2

o cap. 7.

men ęquum erat & rationabile. 2. quod longè vigilantius in hac re diſpoſuit ſanctiſſimus ille don Didacus de Souſa, Archiepiſcopus Bracharenſis, cum breuiarium noſtrum Bracharenſe compoſuit, dum poſtquam ſtatuit vt initium omnium horarum ſumeretur ab oratione Dominica, hæc addidit. Attento quòd de iure oratio 65
Dominica abſoluta qualibet hôra dici debeat, ita fiat.
[p] ubi ſupra. Qua in re, meo iudicio, conſentire voluit prædicto ſpeculatori [p] dicenti eam dici debere in initio, & fine, licet nullus textus in corpore iuris clauſus in initio dici debere probet. Breuiarium autem generale fœl. recor. Pii. V. omnes horas præter completoriam præcipit inchoari à Pater noſter, & Aue Maria, & finiri per Pater noſter, Completoriam vero finiri per Pater noſter, Aue Maria, & Credo, per quæ ipſa præcipit incipi Matutinam & Primam, & declarat Pater noſter in fine dictum
[q] in Regu. de Oratio. Dominica. ſeruire initio horę ſequentis, ſi continuò dicatur, [q] ordine profecto aptiſſimo, & grauiſſimo.

III. Quod ex his ſequitur, multos in Epiſcopatu Conymbricenſi, & toto Archiepiſcopatû Bracharenſi pronunciare aliqua, ad quæ non obligantur, & omittere alia, quę dicere tenentur. Plurimi enim recitant Aue Maria cum Pater noſter in principio horarum: Alii commemorationem S. Sebaſtiani in fine quarundam horarum. Alii aliam S. Marię in fine aliarum, ad quæ nullo iure communi, nec regula particulari Breuiarii, aut conſuetudine obligantur, omittunt autem in fine orationem Dominicam, ſiue Pater noſter à prędicto Concilio, & noſtro Breuiario dici pręceptum.

IIII. Quod modo contrario ei, quem ſeruare deberemus, nos habemus erga Pater noſter, quod dicitur oratio Dominica, eo quod ſit à Domino compoſita. Cum enim illa omnium ſit gratiſſima ſecundum S. Cyprianum, [r] & perfectiſſima vt poſt S. Auguſt. [s] probat S. Thom. [t] receptus ab omnibus, ideoque eſſet à nobis attentiſſimè, reuerentiſſimèque dicenda, nulla

[r] in fer. 4. pag. 22.
[s] ad probam.
[t] 2. Sec. q. 83. art. 9.

commu-

communiter maiori cum incuria, & animi laxitate, &
euagatione pronunciatur, quam hæc in horis Canoni-
cis. Multos, quamuis non plures quàm oporteat, vi-
deas reliquum horarum Canonicarum deuotè recitare,
& alios aliquando pſalmos Pœnitentiales, alios item ſa-
lutationem Angelicam, aliaſue aliquas preces a docto-
ribus tum doctis, tum indoctis compoſitas magna cum
64 attentione recitare, paucos tamẽ collatione aliorum vi-
deas dicere Pater noſter ante aut poſt horas Canonicas,
cum ea, qua oportet aut decet, deuotione, attentione,
& reuerentia. Interdum quia pręcinens aut hebdoma-
darius incipit (*Deus in adiutorium*) antequã nutu, aut ver-
bis inuitet alios ad dicendum illud, imò ante finita cu-
iuſuis generis negotiorum colloquia in medium propo
ſita. Interdum hebdomadarius tam citò eam finit, vt an-
tequam tu dimidium dixeris, ille totum deglutiat. Tu
item deglutias reliquum dimidium, vt eum in (*Deus
in adiutorium*) aſſequaris: Interdum hebdomadarius
adeò indeuote, & frequenter ridens, vel ringens ex-
orditur, vt ſatis negotii habeas in intendendo ani-
mum inciuilitati eius, ita vt nequeas intendere ora-
tioni Dominicæ, licet ſatius eſſet intendere ei, & per
eam petere à Deo gratiam & deuotionem rectè orandi,
tam pręcinenti, & choro, quam tibi. Interdum omitti-
tur in fine horarum, niſi quando vna poſt aliam imme-
diatè dicitur. Et tunc quibuſdam videtur potius dici
pro initio ſequentis, quam pro fine recitatę, ſed ſatius
fuerit dicere vnum ſolum Pater noſter, ſiue orationem
Dñicam fini vnius, & initio alterius inſeruire, ita enim
ius commune, & regula Breuiarii per conſuetudinẽ an-
tiquam interpretata eſſe videntur. Eſto enim haud ſint
lapſi poſt noſtri Breuiarii Bracharenſis cõpoſitionẽ 40.
anni ad inducendũ cõſuetudinẽ legis Canonicæ deroga
toriã requiſiti, cum tñ hæc conſuetudo nõ tam ſit dero-
gatoria, quã interpretatoria, cumq; regula Breuiarii cũ
hac interpretatione ſit recepta, videtur ſeruãda, per tra

[u] Imol. poſt alios, in c. Cũ iamdudum, de Preb. Feli. poſt alios in cap. quod ſuper his de maior. & Roch. poſt Ant. in cap. fin. de conſuet.

dita à multis in diuerſis locis. [u] Pro hac noſtra interpretatione facit plurimum prædicta regula prædicti Breuiarii Pij. V. qua vnum pater noſter ſeruit fini vnius horę, & principio alterius, quæ immediatè dicitur. IIII. Non- 65
nullos huius patrię eodem planè morbo, quo multi aliarum terrarum, laborare, ſcilicet, quòd ſumus deuoti in ea quæ tantum conſuluntur, & non præcipiuntur, laxi verò, & quaſi aliud agentes, in ea, quæ præcipiuntur, & non qualia, qualia, ſed vt in vitam æternã aſſequendam neceſſaria. Quot clericos, monachos, & monachas videas deuotè, attentiſſimè, & cum lachrimis pronuuciare preces illas: (*Stabat mater doloroſa*, *Obſecro te*, *O Intemerata*) & alias nulla lege præceptas: Qui ijdem horas Canonicas, ad quas ordo ſacer, beneficium, vel ſacra religionis profeſſio eos obligat, nulla ferè alia cura, & ſtudio, quàm choro & mundo ſatisfaciendi, cum nulla, vel parua deuotione pronunciant. Quot credunt eſſe ad- 66
monitionem Angeli lucis illam Angeli Sathanæ in Angelum lucis transformati, quam intelleximus à quibuſdam viris egregiè pijs bona fide quibuſdam nouitijs factam, illam nempè, qua perſuadet, vt ardenter appetamus quam citiſſimè quouis modo horas Canonicas finire, quo eis finitis alia deuotè meditando legamus, aut legendo meditemur, aut mentali orationi non præceptæ intendamus? Non pauci profectò, quia etiam quamplurimis eiuſdem inſtinctu contingere ſolet, vt toto pectore rei cuipiam non obligatoriæ incumbentes, parum rebus præceptis intendant: & tandem perſuadeantur præferre accidens ſubſtantiæ, colorem ſapori, conſilium præcepto. Quot enim laicos videas audiẽtes magna cum deuotione Miſſam B. Mariæ Sabbato, & de quinque plagis feria ſexta, qui Dominico non interſunt Miſſę obligatorię, aut interſunt quidẽ, ſed cõfabulãtes, & indeuotè ei corpore magis quàm animo aſſiſtentes? Quare omnes, quotquot ad pronunciandum horas Ca- 67
nonicas obligamur, obnixè Deum precemur, vt eo inſpirante

ſpirante iuſſa eius diuina humanis, & placita totius eccleſiæ particularium eius membrorum conſultis præferamus, & conſequenter Pater noſter aliis omnibus, & horas Canonicas à tota Eccleſia inſtitutas, aut approbatas aliorum preculis, petamuſque ab eodem tãtam ad recitandas omnes horas, præſertim obligatorias deuotionem, qua os, lingua, x mens, ſenſus, vigor, Confeſſionem perſonent, flammeſcat igne charitas, Accendat ardor proximos. Nemoque credat ſoliloquia S. Auguſtini, Meditationes B. Bernardi, aut hymnos Prudentii prẹſtantiores, & aptiores, imò neque pares eſſe pſalmis, & canticis diuinis illius Prophetæ & regis, egregiique cantoris, & citharedi, carminumque compoſitoris ſublimiſſimi, cuius in componendo carmine artẽ

x Sunt verba hymni, quæ ad tertiã quotidie dicuntur.

68 mirè quidam Neotericus, idemq; Illuſtriſſimus Cardinalis y aperuit, qui vtinam eius pſalmos ita ſecundum vulgatam editionem enarraſſet, ac aliam ſatis duram declarauit. Nitamur autem illos non ſolum ediſcere, memoriaque tenere, & cum debita pauſa recitare, concinnoq; tono canere, ſed & eos intelligere, menteque guſtando videre, quanto compoſitio diuini ſpiritus præſtet compoſitioni humani.

y Caiet. in cõment. pſalt. de cennio cõfeſſo.

69 VIII. quæruntur duo, ſcilicet, An ſatisfaciat obligationi pronũciãdi horas Canonicas is, qui recitat partem earũ ſecundũ formulã Breuiarii trium lectionum a bo: me: Cardinali S. Crucis compoſiti, aut alius extraordinarii extra chorum cũ diſpenſatione; Aliam autem partem in choro ſecundum formam Breuiarii ſuæ diœceſis, puta Matutinam, & laudes domi ex extraordinario, Primam verò tertiam & ſextam in choro ex ordinario, deinde Nonam ex extraordinario, veſperas autem & Completoriã in choro ex ordinario? An item ſatisfaciat is, qui ſine priuilegio, aut diſpenſatione pronũciandi horas ſecundum prẹdictum Breuiarium trium lectionum recitat cum Domino, ſeu hero ſuo habente priuilegium, vt vnus vel duo poſſint pronunciare horas

ſecum iuxta formam illius Breuiarij vſque ad primã,& reliquũ dicit ſolus,eo quòd herus ſuus id ſolus pronunciauit,vel contrà pronunciat Primam & ſequentes cum hero,& Matutinam ſolus.

Ad has quæſtiones dico primum,me neutram hactenus partẽ earum mihi perſuaſiſſe,neq; omnino diſſuaſiſſe.II. quod prò indubitato habeo, quod à nonnullis in dubiũ verti ſolet,nempe recitantẽ omnes vnius diei horas in choro,aut extra eũ, ſecũdum formã Breuiarij alicuius, ſecundũ quam licet ei recitare ratione priuilegii ſui vel alieni,vel iuris cõmunis, non obligari ad pronunciãdũ vllam earũ ſecundũ formam breuiarii ſui, etiamſi horas diei præcedentis aut ſequentis ſecundum eam recitet. Vnuſquiſque enim dies, eo ſaltem durante, ſuã propriam habet obligationẽ, cui nec poſt, nec ante illũ ſatisfieri poteſt,vt ſuprà dictũ eſt, & deciſũ ab Anchar.[z] & Coſma.[a] ꝑ clarã in hoc iura.III.dico quòd duę quęſtiones propoſitę,mea ſẽtẽtia, poſsũt redigi in vnã,ſcilicet An recitãs partẽ horarũ vnius diei ſiñ formã vnius Breuiarii,partẽ verò ſecũdũ alteri',q ſecũdũ formã vtriuſq; poteſt ſatisfacere,ſatisfaciat recitãdo horas vnius partis diei ſecundũ formã vnius Breuiarii,& horas alterius partis ſecũdũ alterius formã. IIII. dico videri,quod ſatisfaciat illis diebus,in quibus ſecundũ vtrumq; breuiariũ dicitur officiũ de vno eodemq; ſancto, vna eademq; feria, vel dominica,maximè ſi quod recitatur ſecundũ regulã Breuiarij extraordinarij ſit prolixius, quàm quod ſecundũ ordinarij. Tum quia nulla videtur eſſe lex nec ratio,quę efficaciter neceſſario probet contrariũ. Tum quia nullo iure obligatur quis ad pronunciandũ iterum vno eodẽq; die eandẽ horã legitimę recitatã in eũdem ſaltẽ finẽ, & eſt ignorantiæ cuiuſdam ſuperſtitioſę credere quem obligari nullo id iure dictante,ſecundũ Papã Stephanũ,[b] & Innocentiũ III.[c] Dixi, in eundẽ finẽ, quia horę debitę recitatę domi ad finẽ ſatisfaciẽdi pręcepto pronunciandi horas canonicas,ſecũdò recitari, aut cantari debent in choro,ad finem lucrifaciendi diſtributiones

[a] In c.1. de cele.Miſſ.n.20.
[a] In tit. Qualiter hor. dicẽd.ſint verb. ſyncopando.
[b] c. Cõſuluiſti. 2. q. 4.
[c] c.2. de translat. Prælat.

nes, quæ ibidem earũ gratia dantur. V. dico me mihi impræſentiarum perſuaſum habere, quòd non ſatisfacit, ſi de alio recitatur in choro ſecundum formam Breuiarij ipſius. Omnes enim horę diei, quæ ſecundum nonnullos ſeptẽ, ſecundũ alios verò, quos & nos ſupra ſequuti ſumus, octo numerantur, ſunt vnum idemque officiũ, imo & vna, eadẽque oratio, vt ſupra [d] dictum eſt. & intentio iuris Communis, imò & priuilegij quę diligenter eſt conſideranda, eſſe videtur, vt vnicũ iſtud vnius diei officium integrè recitetur de vno: non autem dimidiũ eius de vno, & reliquum de alio, niſi quando id habet formula Breuiarij. Habet autem, quãdo in Nona incluſiuè finitur officium, in qua ſecundum Breuiarium Pij. V. videmus finiri omnia feſtorum ſimplicium, & ferialia extra reſurrectionem, & octauas, quibus concedi poteſt recitari poſſe Matutinã vſq; ad Nonam incluſiuè de vno ſecundum formam vnius Breuiarij, & veſpertinã de alio ſecundum formam alterius, quia ratio huius dicti ceſſat in illis, vt palã eſt. Et quòd poteſt quis de vno & eodem ſancto, vna & eadẽ Dominica, vel feria dicere partẽ, officij ſecundum formam Breuiarij eius, cum quo tenetur recitare, & partem ſecundum formam Breuiarii ſui ex cauſis in duabus prædictis quęſtionibus inſertis, quia de eodẽ dicit totum officium, & mutatio illa modi parua dicendi quoad partem ſatis iuſtificari ex prædictis cauſis ſecundũ mentẽ ordinantiũ Breuiaria quę ſequẽda [e] eſt.

[d] In c. 7. n. 9.

IX Quæritur, An qui quęrunt pſalmos, antiphonas, vel tráſferunt libros neceſſarios ex vno loco ad aliũ, vel quęrunt, & adferunt prunas ad turificandum, vel ferunt & referunt nuncia neceſſaria, vel egrediuntur aliquãtiſper foras ad recreandum ſpiritum fatigatum, & ideò omittunt aliquam partem horarum vel Miſſę, An, inquã, hi omnes peccant, & teneantur ſupplere?

[e] c. Marchion. 1 q. 1. c. un. de reg. iur. lib. 5.

70 Ad hanc nonam quęſtionẽ Reſpondeo Primo. Quod non peccant, ſi non plus temporis impendant in eis agẽdis, quã cauſa ipſa requirit, quia interruptio breuis pertinens ad horã, in qua illa fit, vel finẽ ipſius, nõ eſt mala,

e c. 16.a n. 66. modò fiat ſine ſcãdalo, vt latius dicetur infra.[e] Limita tñ
f c.11.n.33. hæc & illa iuxta dicẽda infra,[f] & prędictæ interruptiones ſunt eiuſmodi, ſi plus temporis quàm ſit neceſſe, non impendatur eis. 2. Quod ſi omiſſa fuerint pauca, & minima, nõ ſunt neceſſariò ſupplenda, ſi autem fuerint tot uel tanta, quæ faciant partem notabilem, videntur ſupplenda ſub pœna peccati mortalis, & ſi non fuerint tot
g 2. ſec. q. 59. & alijs locis. vel tanta, quę conſtituant partem notabilem, ſunt tamẽ
h c. 11. n. 4 aliquantulę quantitatis, tenebuntur ſupplere ſub pœna venialis, argumẽto eorũ quę ſupradicta ſunt,* & eorum
i arg. l. 1. ff. de iure delibe. c. de cauſis de officio deleg. quæ poſt Tho.[g] ſcripſimus i Manuali Confeſſ.*[h] Quę autem ſint huiuſmodi partes boni viri arbitrio diffiniendũ eſt.[i] Quod autem nõ omnis interpoſitio etiam mala efficiat, ut hora debeat repeti ab initio dicetur infra.[k]
k In d. c. 16. nu. 75.

Cap. XI. de cauſis excuſandi ab horis, 42. Concluſiones tangit.

Horis à dicendis quæ infirmitas excuſat. n. 1. & 3
Horas dicas domi, licet non poſſis in choro. n. 2
Medici faciles ad excuſandum ab horis. n. 4
Deo ſine authore ſalus malè quæritur. n. 5
Horas dicere excuſatus excuſatur audire. n. 6
Clerici iubentur horas dicere, layci audire. n. 8
Horas qui non poteſt totas, uel ſolus, ad quid tenetur. n. 9. et 12
Diſtributio non ſolita quæri ſano non quæritur ægroto. n. 10
Præceptum quod non obligat ad totum, An obliget ad partem. n. 11. et 16
Diſpenſatus à ieiunio an poſſit edere carnes. n. 11
Horas dicere quis nequiens tenetur quærere ſocium. a n. 13
Reditus eccleſiæ differt in hoc à patrimonio. n. 14
Cæcus quis excuſatur ab horis. n. 14
Horis á dicendis non omnis cæcus excuſatur. n. 14
Horæ partem dicendi impotentia quæ excuſat. n. 15
Horarum à parte dicenda paucos omninò excuſari. n. 17
Horis à dicendis quoſdam ineptè excuſari. n. 18

He-

Horas dicere excuſatus ad quid alind tenetur. n. 19
Beneficium capiens neſciens horas ut peccat. n. 20
Officii ignarus illud capiens ut peccat. n. 20
Culpa caret interdum qui in culpa fuit. n. 21
Beneficium accepturus prædiſcat horas. n. 22
Cæcus potius partem proprii officii dicat quàm &c. n. 23
Horis à dicendis quæ diſpenſatio excuſat. n. 23
Diſpenſare contra concilium legatus non poteſt. n. 24
Clericatu indignus legere neſciens. n. 24
Diſpenſare nequit Epiſcopus ſuper ætate. n. 25
Vmbertus iuris diuini, & humani doctor præcellens. n. 25
Diſpenſat ut epiſcopus in formula horarum. n. 26 & 29.
Horarum formam An epiſcopus mutare poſſit. n. 27
Epiſcopis quod lucrum turpe erat ex Breuiariis nouis. n. 28
Breuiario trium lectionum Cardinalis S. ✠ ut liceat uti. n. 30
Papa poteſt diſpenſare ſuper horis, ſed uix id facit. n. 31
Martinus de Rada doctor Abbas laudatus. n. 30
Orare melius quàm ſtudere. n. 32
Studium maledictum, ob quod dimittitur officium. n. 32
Studium non excuſat ab horis. a n. 32
Horis à dicendis non excuſat peregrinatio. n. 33
Horis a dicendis quæ occupatio excuſat. n. 34
Author nulla ſe occupatione ab horis excuſauit. n. 35
Horarum à parte excuſant ad eas pertinentia. n. 36
Horarum partem ut debet non præuidens, quid faciet. n. 37
Horarum interruptio non omnis mala. n. 38
Horas Breuiarii defectu iuſtè omitti. n. 39
Horas iuſte commutari in quatuor ſic dicenda. n. 39
Confeſſarius ſic commutet horas commutandas. n. 40
Horis à canendis non excuſat ignorantia cantus. n. 41
Canere debent Primores in choro. n. 42

NOTA XI. ex illis verbis (*Toto corde debemus*) quod obligamur ad orandum, & quod non vt cunque, ſed ex toto corde id facere debemus, ſed quia de horum priore dictum eſt ſupra, [a] tractando quando

[a] in c.2.&6

quãdo,& qui obligentur ad orãdum,prȩſertim per preces horarias, ſiue Canonicas, & de poſteriore videlicet modo orandi inferius [b] dicetur hoc in loco tractabimus cauſas,per quas ab horis canendis vel recitandis excuſamur.Quarũ prima eſt aduerſa valetudo,ſecundũ Innoc.[c] & alios omnes per illud Cõcilii Carthaginen.[d] Clericus qui abſq; corpuſculi ſui inæqualitate vigiliis deeſt, ſtipendiis priuatus excommunicetur. Per inæqualitatem corporis intelligitur exuberantia & defectus humorum, in quo cõſiſtit infirmitas ſecundũ gloſ.[e] Ratio huius excuſationis eſt,quia ægrotus nõ poteſt canere, nec recitare horas,& nemo obligatur ad impoſſibile[f]. Vnde inferũtur multa corollaria particularia. Primum, non quãlibet ȩgritudinem præbere excuſationẽ, cum nõ omnis infirmitas tollat potẽtiã pronunciãdi horas,& ſecundum Innoc.[g] Hoſtien. & plȩroſque omnes illa tantum excuſat, qua ægrotãti earum pronunciatio directè aut indirectȩ obeſt,notabiliter ſcilicet.II. eſſe aliquẽ morbũ, quo ex- 2
cuſamur quidẽ ab obligatione pronunciãdi horas in eccleſia & choro,ſed nõ à recitãdis iis domi,qualis eſt ille, quo quis efficitur impotens ad eundum ad eccleſiã, & 3
non ad eas domi pronunciãdũ.III.eſſe morbũ quo excuſamur ab horarũ recitatione vſq; ad meridiẽ,aut veſperas,& nõ toto die,qualis eſt febris Tertiana, aut Quartana ſtatim à meridie ceſſans, ita vt medici docti & probi iudicio nõ noceat ægrotãti illa horarum pronunciatio. Dixi(probi)quia nõnulli tam ſunt faciles in abſoluendo ægrotos ab obligatione,& legibus Eccleſiaſticis, imò & 4
ab ipſius Dei prȩceptis,ac ſi eorum ipſimet eſſent authores,iuxta illud Ambros.[h] Contraria ſunt Diuinæ cõditioni præcepta medicinȩ, quæ à ieiunio reuocãt,lucubrare nõ ſinunt,ab omni intẽtione meditationis abducunt,ita quod qui ſe medicinis dederit ſe ipſum ſibi abnegat; hȩc ille.IIII.Illũ ægrotũ,qui poteſt ſeriò loqui,& alia negotia profana tractare cum ſuis amicis,ab horarum recitatione minime excuſari,quia hoc nõ eſt illo facilius. V. Iure 5
quẽ mirari poſſe quòd nõnulli certò ſcientes à ſolo Deo noſtram

[b] In c.12.&13.

[c] In c.1. de celeb. miſſ.

[d] 91.diſt.in princip. & in c. clericus victum.

[e] In dicto principio diſt.91

[f] l. Impoſſibile ff. de Reg. iur. c. Nemo ad impoſſibile eod. tit. lib.6.

[g] cap. 1. de celeb. miſſ.

[h] cap. Contraria de cõſec. diſt.5.

noſtrã depēdere ſalutē, iuxta illud Auguſt. relatum à Gratiano.[i] qui ſine ſaluatore ſalutē vult habere, nō ſan', ſed ęger ęgritudine aſſidua laborabit, & quòd ipſe vult, vt eã ab eo in obſequium eius petamus, & ad hoc vt exoretur, & eã cōcedat, plurimum expedire, vt volūtati eius ſatisfiat, & quod horarum debitarum omiſſio eſt ipſius volūtati parum grata, nihilominus tamen quidã tã facile id faciunt ob quãlibet leuē febriculã, ac ſi hoc neſcirent,
6 neq; crederēt. VI. Circa hoc quærēdum Primo. An ægrotus excuſat' à dicēdis horis excuſetur etiã ab audiēdis? Ad qđ negatiuè reſpōdet Girard',[k] quia hoc poteſt, licet illud nō poſſit. Tū quia ſibi videtur Hoſtien. hoc dicere; Sed cōtra tenēdū. Tum quia id nō ait Hoſtiē. ſed aliud,
7 quod ante illum dixit etiã Innoc.[l] quo ambo ſignificant cōtrarium. Aiunt enim infirmitatē excuſare à pronunciãdo horas, & fortè ab audiendo. Tum quia iure quidē
8 cauetur, vt horas pronunciēt clerici, non aũt ut audiãt, layci vero ut audiant, nō vt pronuncient, vt ſingulariter notauit Palud.[m] cuius dictum reſtringendum eſt ad eos, qui per ſe recitãt. Nam qui recitãs cum aliis excuſatur, tenetur ad audiendã partē ab aliis recitatam, & ita licet qui nō poteſt pronunciare horas, audire vero ſic, audiendo quidē eas benè agit, non audiendo tamen nō peccat. Tum quia ſi Girardi ſententia eſſet vera, nulli, aut pauciſſimi ægroti excuſarētur ab horis, cū pauciſſimi collatione aliorū inueniãtur infirmi, qui eas audire nō ualeãt. Nã & in articulo mortis cōſtitutis leguntur Paſſio Domini, & alia ſolo auditu excipiēda. Tū quia nō obſtat quod audire poteſt, quia nō obligamur ad omnia, quę poſſumus, ſed ad ea, quę nobis iubētur, & nō iubetur clericis auditio, ſed dictio, & ita qui nequeunt dicere excuſantur à dictione iuſſa, & nō obligãtur ad auditionē cōſultã.[n] VII. quęrēdū eſſe ſecūdò. An ægrot' vel ali', q nō poteſt dice-
9 re totas horas, teneatur dicere partē illã earū, quãpoteſt, & ſi nō poteſt dicere eas ſolus, & cū ſocio ſic, teneatur dicere illas cū ſocio? Pro parte affirmãte facit Primo, qđ ratio quã excuſatur ęgrot', vel ali' à dicēdis horis eſt, qa nō poteſt

[i] 26.q.2.

[k] In tract. de aſsid. orandi. q.4.

[l] In c.1. de celeb. Miſſ.

[m] In 4. diſt. 15. q.5. col.5.

[n] 4. diſt. §. ſic.

poteſt eas dicere, ut prædictum eſt, quæ ceſſat in dimidio illarum, quod poteſt cum alio dicere, & cauſa ceſſante ceſſat effectus [o] 2. Quod valet argumētum de totō ad partem, ergo ſicut qui poteſt dicere totum, tenetur dicere totum, ita qui poteſt dicere partem, tenetur dicere partem. 3. Quod ſunt multi præſertim nobiles, & ditiores, qui cum ſani ſunt, rariſſimè dicunt ſoli totas horas, ſed tantum dimidium, & ita non videntur excuſari à dicendo dimidium. Nam & qui ſolebat ſanus ire ad Matutinam, & omnes alias horas, lucratur cum eſt ægrotus 10
omnes diſtributiones. Qui autem tantum ſolebat ire ad aliquas, non niſi earū, vt colligitur ex Panor.[q] & Domin. communiter recept.[r] 4. quod qui tenetur ad faciēdum aliquid, ſi non poteſt facere totum, uel eo modo, quo iubetur, tenetur facere partem vel totum eo modo quo 11
poteſt, iuxta illud Inno. iij.[r] quo reſpondit citatum ad certū diem teneri ad comparēdum poſt illū quàm citò commodè poteſt, ſi non poteſt comparere in illo, & qui tenetur ieiunare aliquo die, & conſequenter abſtinere à carnibus, & nō comedere bis in illo, tenetur abſtinere à carnibus, ſi poteſt, licet non à duplici comeſtione, à qua non poſſit, & diſpenſatus ut non teneatur ieiunare certo die, non cenſetur diſpenſatus ad comedendum carnes in eo, ut trad. Caiet.[ſ] 5. Quod pręceptum eccleſiæ ſi nō poteſt adimpleri in totum, debet adimpleri pro parte, qua poteſt, vt idem ait,[t] quem nos retulimus, & ſequuti ſumus in Manuali Confeſſ.[t] vt qui non poteſt ieiunare Quadrageſimam totam, tenetur ieiunare partem eius, quam poteſt, ſecundum omnes,[o] & qui vouit ſeruare caſtitatem, & contrahit matrimonium, licet nō poſſit eam ſeruare omninò, quia debet reddere debitū, tenetur ſeruare qua parte poteſt, & ita non exigere illud,[u] & iuramentum quod nō poteſt ſeruari in totum, debet ſeruari quoad partem.[x] Ergo qui præcipitur dicere horas tenebitur dicere partem earum, quam poteſt, licet non poſſit totas, & ſi non poteſt ſolus, cum ſocio, [illegible] ſi eum

o c. cum ceſſante de Appellat. l. Adigere §. Quanuis. ff. de iure pat.

p l. Que de tota. ff. de rei vēdic. c. Paſtoralis §. Item ſi totum de offic. deleg.

q c. 1. de cleri. ægrot.

r In c. 1. §. Qui vero de cleri. nō reſid. lib. 6

r c. Cum dilecti de dolo & contu.

ſ 2. ſec. q. 147. art. 7.

t c. 21. n. 22

o In 4. diſt. 15

u c. ſi vir adiuncta doctri. Archid. communiter recept. 32. diſt.

x c. Quēadmodum. §. fin. cū ei annot. de iure iur.

ſi eum habere poteſt. 6. Quòd alioqui ſequeretur, quod qui ſciret memoriter dicere horas vnius diei excepta vna, vel altera lectione, vna vel altera antiphona, aut aliqua parte notabili, putà pſalmos uel hymnos aliquos, & careret Breuiario, vel ſocio, ſine quibus non poſſet illas per ſe ſolum legere, vel inuenire, excuſaretur à totis horis illius diei. Quod videtur abſurdũ, & ita nõ dicendũ.[y]

Pro parte vero negante facit primo, quod nullo iure cauetur, quod qui non poteſt dicere totas horas, partem verò ſic, teneatur ad dicendam illam, quam poteſt, ergo nec nos dicere debemus.[z] 2. quòd ſi pars affirmatiua eſſet vera, ſequeretur quod nullus ægrotus excuſaretur omninò ab horis dicendis, quia nullus adeò ægrotat vt nequeat aliquam partem earum dicere, quod eſt contra omnium ſententiam. 3. Quòd omnes horę Canonicę vnius diei ſunt vna oratio, vt dictum eſt ſupra,[a] & ita qui non poteſt dicere totas, videtur excuſari ab oratione illius diei, & conſequenter à totis horis, & à qualibet parte earum. 4. Quòd iura ſimpliciter, & generaliter excuſant à dicendis horis ęgrotum, vel aliũ, qui eas dicere nequit, & ab hac excuſatione non excludunt eos, qui cum ſocio dicere poſſunt. 5. Quòd nulla iura obligant eccleſiaſticos ad dicendum horas cum aliis, niſi cum tenetur adire choros, vbi alij beneficiarij conueniunt, ergo nec nos obligare debemus.[b] 6 Quod non omnis obligatus ad horas poteſt alere ſocium, cum quo eas recitet, & obligatio ad recitandum æque videtur omnes tangere,[c] & ita ſi aliqui excuſantur à recitando cum ſocio, omnes excuſabuntur à recitando cum alio. 7. Quòd alioqui omnis clericus, qui poteſt alere ſocium, teneretur dicere horas, quod videtur contra omnes,[d] qui dicunt ſimpliciter carentes viſu excuſari à dicendis horis. 8 denique, quod Innocentius dicit,[e] hanc legem de dicendis horis non eſſe infirmis impoſitam, & qui abſoluitur à toto abſoluitur à parte.[f]

Hanc quęſtionem tanti momenti, & paſſim occurrentem,

[y] l. Nam quod abſurdum. ff. de bon. lib. c. dudum de Præb. lib. 6.

[z] c. Conſuluiſti 2. q. 4. & c. 2. de transla. prę la.

[a] c. 7 n. 8

[b] d. c. Conſuluiſti, & §. conſideremus, in Auth. de Trien. & ſemis. col. 3.

[c] c. 1. de celeb. Miſſ.

[d] in quibus ſunt recentiores omnes, Ange. ſylu. & caiet. in ſum. fuſius in verb. Horæ uel Horarum.

[e] In dicto. c. 1.

[f] l. ſi quis eſt totum. ff. de excep. re. iudic.

tem, neſciò, quare nemo pro dignitate tractauit, cuius
ego determinationem mallem ab alio quouis pio, & eru 12
dito audire, quàm facere. At quando apud nemině ha-
ctenus factam memini videre, dico primo, eam habere
duas partes. Alterá, An nō potens dicere per ſe teneatur 13
quærere ſocium, cum quo alternatim dicere poſſit? Al-
terá, An qui excuſatur a parte, quam dicere nequit, excu
ſetur à toto, cuius partem dicere poteſt. 2. Quoad prio-
rem partem dico, non poſſe me mihi perſuadere, quòd
eſt excuſatus ab horis dicendis, qui poteſt cōmodè ha-
bere ſocium, cum quo eas cōmodè more ſolito alterna
tim dicat, ſiue ęgrotet, ſiue ſit cæcus, ſiue aliter impedi-
tus. Tū per argumētū primum, tertium, quintū, & ſextū
pro parte affirmante formatū. Tū quia alioqui ſequere-
tur, quod habēs beneficium decē millium ducatorum,
qui ſanus, vel aliàs non impeditus ſolebat dicere horas
cum ſuis familiaribus, excuſaretur ab eis propter tātil-
lum oculorum dolorē, vel lippitudinem impedientem à
lectione horarum, & inuētione dicendarū, quod videtur
abſurdum, & ita non dicendum. Dixi (commode) Quia 14
ſi non habent reditus Eccleſiaſticos, vel patrimonij, ad
quod eſt ordinatus, quibus ſocio ſatisfacere poſſet, non
teneretur illum quęrere,[g] etiam ſi haberet alios reditus
profanos, qui ſaltē non eſſent prędicti Patrimonij. Quia
nullo iure tenetur impendere illos in ſeruitio eccleſiæ
vt colligitur ex Innoc.[h] à nobis extēſo in Apologia lib.
de reditib.[i] quatenus habet clericū poſſe alere ſe de re-
ditib. eccleſiaſticis, cōſeruādo ſuos patrimoniales qui-
bus voluerit. 3. Quoad eandem partem priorem dico,
quod ex hoc infertur, pauperes clericos vel vix poten-
tes ſe ſuſtentare, & monachos, & monachas ſimplices
non habentes quo ſocios ad recitandum ſecum condu-
cant, excuſari à dicēdis horis, quas per ſe dicere neque-
unt. Qua ratione auderem excuſare quendam olim fa-
miliarem meum, & nunc amicum & cœcum ab obliga-
tione dicendi eas, quia vix quo ſe ſuſtentet habet, quam
uis

[g] Arg. l. Nepos Proculo. ff. de verb. ſigni. & cap. faciet 22. q. 2.
[h] In c. epiſcopus de Præben.
[i] q. 1. Mon. 30. n. 1.

uis eum recitãtem eas cum puero ad id inſtrcto laudo, & ad eum alendum aliquantula ex parte iuuo. 4. Quòd etiam infertur id quod Angelus Caiet. & Silueſt. & alij, vt prędictũ eſt, indefinitè dicunt carentem viſu excuſari ab horis dicendis, intelligendum eſſe tantum de illo, qui non poteſt dicere per ſe, neq; cum ſocio, vel non poteſt dicere per ſe, nec cōmode poteſt habere ſibi ſocium, qui ad dicendum eum adiuuet. 5. Quòd etiam infertur Clericos diuites profanis bonis, & pauperes eccleſiaſticis, & patrimonij ſaltē in ordinationis titulum dicati, nō teneri de rigore iuris ad dicēdũ cum ſocijs, ſi p ſe nequeunt, niſi cum aliquis gratis eis ſeſe offerret. Quamuis conſulendũ eſſet eis, vt ſociũ ad tam pium opus cōducerent.

15 6. Quoad alterã partē quęſtionis dico, non excuſari quē à dicendis horis propter quamlibet impotentiã dicendi partē earum. Non enim videtur excuſandus ab omnib' horis diurnis, & nocturnis, quas memoriter dicere poteſt, eo quod propter defectũ Breuiarij, vel alicui' partis eius, vel propter caliginē oculorũ, nō poteſt dicere per ſe aliquã partē hymnorũ, pſalmorũ, vel lectionũ, quę memoria non tenet, nec poteſt legere propter oculorũ caliginē, aut libri defectum. Sicut nō excuſatur à ieiunando quadrageſimá, eo quòd excuſetur á ieiunando aliquot dies, quibus non poteſt ob ægritudinē, vel aliã cauſam, ſecundũ omnes. 7. Quòd etiam è contrario nō poteſt dici non excuſari quē ab horis, ex eo quod aliquã partem earum dicere poſſit, alioqui vix vllus infirmus, cęcus, aut aliter impeditus, qui aliquanto tēpore cōſueuit recitare, excuſaretur, quandoquidem vix vllus talis eſt, qui aliquam partem earum memoriter dicere nequeat.

8. Quod impotētia dicendi maiorem partem excuſat ab eis dicendis. Tum quia regulariter maior pars trahit ad ſe minorem. [k] Tum quia non quęlibet impotentia dicendi aliquam partem excuſat, per ſextum dictum, nec quęlibet potētia dicēdi aliquã partē obligat ad dicendũ, per ſeptimum dictũ. Nec iure diffinitur quã magna, vel parua

[k] Arg. l. quod maior pars. ff. ad municip. cap. 1. de his quæ fiunt à maio. par. cap. c. Quia propter de elect.

pauca debet eſſe prędicta pars, & ita relinquitur arbitrio viri,[l] & nõ videtur occurrere poſſe aliud apti' arbitrium. 9. Quòd per hoc videtur poſſe conciliari bona pars eorum, quę pro vtraque parte citata ſunt; & pro alijs dicendum, quod pręceptum obligans ad aliquid certo modo faciendum, non obligat ad quamlibet partem eius, eo modo, quo fieri poteſt, faciendum, vt præceptũ de ieiunando non obligat ad non comedendum. 3. & 4. eum, qui iam bis comedit, & ita iam nõ poteſt in totũ ſeruare ieiunium, ſecundum Communem, & prçceptus venire Romam, non tenetur venire ad medium itineris, ſi non poteſt ad illam peruenire, ſecundum mentem doctorum,[m] nec, vt puto, qui tenetur audire Miſſam totam die feſto, quales ſunt omnes fideles,[n] tenetur audire particulam illam (*Ite miſſa eſt*) vel aliam ſimilem, ſi reliquum non poteſt, ſed tantum illam partem, quam veriſimiliter prçcipiens intendit prçcipere, & in qua militat eadem ratio, quæ in toto, vt ſatis colligitur ex prędictis exemplis, adiunctis illis, quę fuerunt adducta in quinto argumento pro parte affirmatiua, & conſequenter, licet prçceptum de horis dicendis obliget ad dicendã partem earum maiorem, ſi eam dicere poteſt, eſto nõ poſſet totas, non tamen obligabit ad dicendas particulas aliquas earum, quas dicere poteſt, ſi aliàs totas non poſſit, quia prçcipiens hoc non intendit, & illud ſic, ob aliquos reſpectus, quos gratia breuitatis hic explicare omitto. 10. ex prędictis inferri, paucos eorum, qui diu horas recitare conſueuerunt, excuſari poſſe ab eis dicendis, ob defectum uel debilitatem ſuorum membrorum, etiam oculorum, niſi magna febris, uel grauis dolor continuus acceſſerit, neque ob defectum breuiarij, vel ſocij, qui regat illud. Pauci enim eorum ſunt, qui non poſſint memoriter dicere maiorem partem horarum, ſiquidem omnes ferè tales memoria tenent, vel facili negotio tenere poſſunt trinam orationem, cum (*Domine labia mea*) & (*Deus in adiutorium*) quod eſt omnium

16 17

[l] arg. l. 1. ff. de iure delibe. c. de cauſis de offic. deleg.

[m] In c. cum dilecti de dolo & contum.

[n] c. Miſſas, ſup. ead. diſt.

omnium horarum initium, & inuitatorium cum pſalmo (*Venite exultemus*) & hymnos ſaltem cões ferè omnes omnium horarum, & bonam partem pſalmorum nocturnorum, & magis pſalmos laudum, & multo magis pſalmos cæterarum oium horarum, bonam itẽ partem antiphonarum, & capitulorum, prę ſertim cõis Sanctorum, Dominicarum, & feriarum, cum precibus tam ferialibus, quàm Dominicalibus, bonam item partem orationum prę ſertim cõis Sanctorum, & Commemorationum, imò & horas B. Marię cum cantico Graduũ, & bonam partem pſalmorum pœnitentialium, & officij defunctorum, cũ Pater noſter, Aue Maria, & Credo ſæpè repetitis. Nec obſtat, quod non teneant memoria penitus oĩa: Quia ſicut impotentia dicendi maiorem partem tollit excuſationem, ita dictio maioris partis, quam dicere poſſunt, ᵒ ſatisfacit obligationi, quia ſoluit quod poteſt, & nemo l. Impoſſibilium. ff. de Reg iur. c. Nemo ad impoſsibile eod. tit. lib. 6.
18 obligatur ad impoſſibile. ᵒ 11. Ridendos fuiſſe quoſdã, qui facientes iter excuſabant ſe ob defectum breuiarij ab omnibus horis, cum poſſent omnia pręter lectiones & reſponſoria maiora, memoriter dicere, & multò magis eum, quem memini excuſare ſe à dicendò veſpertinam, eo quod ignoraret antiphonam, & orationem illius diei propriam. Quoniam omnes præfati tenebantur de præcepto recitare omnia, quę poterant, memoriter, & de conſilio pro alijs aliqua, quæ uiderentur eis aptiora, ſubſtituere. 12. Satis iuſtum eſſe reſponſum illud, quod audio ſępiſſimè à Max. Pontificibus, & recolo datum aliquando in ſacro Pœnitentiarię prætorio petentibus diſpenſationem, ſiue abſolutionem ab obligatione dicẽdi horas, impoſito eis aliquo onere in earum compẽſationem, & allegantibus pro cauſa ſenectutem, debilitatem viſus, & capitis: nempè qùod ſi poſſunt dicere horas dicant, & ſi non poſſunt, non dicant. Quibus ſubdubitantibus, & interrogantibus, an debeant dici potentes vel impotẽtes ad dicendum, perſonarum ſuarum circunſtantijs perpenſis, reſpondendum eſt, di-

cendos eſſe potentes, ſi maiorem partem earum dicere
poſſunt, & ſatisfacere dicendo eam partem totam, quā
poſſunt, quamuis longè tranquilliores redderentur qui
hoc petunt, ſi certa quædam iniungerentur dicenda 19
pro partibus illis incertis, quas dicere poſſunt, & mea
ſententia poteſt ſanctè iniungi id quod infra [p] dicam.
13. Quæſtionis eſſe parum tractatę, An qui non poſſunt
dicere horas, teneantur dicere, vel facere aliquid aliud
loco illarum? Et arbitror quod non, de rigore præcepti
iuris humani. Tum quia iuſſus aliquo die ieiunare, ſi
non poteſt per ſe ieiunare, non tenetur id facere per
alium; neque aliud pro eo, ſecundum omnes. Tum
quia nullum ius obligat impotentem dicere horas per
ſe, ad dicendum per alium, vel ad elargiēdum aliquam
eleemoſynam, vel ad aliquid aliud ſimile faciendum;
ergo nec nos debemus ad id obligare. [q] Dixi (*Iuris humani.*) Nam iure naturali Diuino videtur teneri ad aliquid
huiuſmodi indeterminatum. Quia vt diximus ſupra, [r] omnes qui obligantur ad horas Canonicas iure humano,
tenentur iure Diuino ad aliquas preces: ob quarum
tamen omiſſionem, quia non ſunt determinatæ
quoad locum, neque quoad tempus, neque quoad quātitatem,
& modum, neminem auderem peccati ſaltem
mortiferi damnare: Ex bono tamen & ęquo conſulerem,
vt dicerent id, quod infra [ſ] ſcribo. 14. Quęſtionis 20
item eſſe, An peccent milites è caſtris armorum ad caſtra
lachrymarum tranſeuntes, & beneficia prius quàm
habeant breuiaria, vel diſcant regere illa, accipiunt,
& non dicunt horas, cauſantes, quòd non poſſunt donec
habeant breuiaria, & nouerint illa regere. Ad quod
reſpondeo primo, quòd regulariter accipiendo ea peccant.
Quia vt Caius. I. C. ait, [t] Nemo debet accipere
officium, ad quod per inſcitiam non eſt idoneus. In
quod etiam eſt illud Perſij.

[p] eod. c. n. 40.

[q] 2. q. 4. c. Conſuluiſti. §. cōſideremus Auth. de Trien. & ſemiſſ. coll. 3.

[r] c. 7. n. 2.

[ſ] eod. c. n.

[t] l. Idem Iuris. §. fin. ff. ad l. Aquil.

Publica

Publica lex hominum, naturaque continet hoc fas,
Vt teneat uetitos inſcitia debilis actus.
Diluis Helleborum, recto compeſcere puncto

Neſcius examen &c. cum alijs, quæ nos latè adduximus alibi,[u] & illud Gregorij.[x] Quiſquis ſacerdotium deſiderat benè accipere, prius vires cum eo, quod eſt ſubiturus, onere metiatur, vt ſi eſt impar abſtineat. Cui addit glo. illud.[y]

Sumite materiam ueſtris qui ſcribitis æquam
Viribus, &c.

21 II. Quod licet accipiendo peccent, non recitando tñ vno uel altero die, donec diligentia debita præſtita poſſint habere breuiarium, vel inſtructorem, non peccant. Quia etiam ſua culpa cadens in foueã, à qua non poteſt exire, excuſatur à recitando, ſi careat in id neceſſarijs, ſecundum oẽs.[z] 3. ſequi ex his, quod expectantes bene

22 ficia deberent parare ſibi breuiaria, & notitiã regendi ea antequã ea acciperent, ne accipiendo peccarent, & poſt accepta muneri recitandi ſtatim ſatisfacere inciperent.

23 15. Quod cœcus, vel cęcutiẽs, vel aliter impeditus, qui non poteſt recitare totum officium diei occurrẽtis, ſed maiorem partem eius ſic, videtur conſultius acturus, ſi recitat omnes partes, quas poteſt, proprij officij diei, quàm totum officium alterius, quod fortè nouit memoriter dicere, vt aliqui norunt officium maius B. Marię, & officium commune ſanctorum exceptis paucis.

24 Secunda cauſa excuſans ab horarum pronunciatione eſt diſpenſatio. Super quo dico primo, nonnullos affirmare ab Epiſcopo eam fieri poſſe, ſecundum Girard. dicentem, quod Epiſcopus diſpenſans cũ puero maiore ſeptem annorum ſuper beneficio ſimplici, diſpenſare etiam poſſit ſuper horis Canonicis, vt loco earum alias preces recitaret. Quod primo eſt in ſe falſum, & contra Archid. & vtrumque Cardinalem quodam loco,[a] & contra Panor. aliorumque mentem in alio.[b] 2. præ-

u In præfat. c. ſi quido de reſcript.
x In c. Non eſt putãda 1. q. 1.
y Horat. in arte poetica.
z Pro quibus facit c. Quia diuerſitatem de conceſſ. Preb. & c. veniens de ſponſ.
a In c. Eleuthe rius. 92. diſt.
b In c. 1. de celebr. Miſſ.

ſupponit aliud falſum, ſcilicet quod Epiſcopus poteſt diſpenſare ſuper ętate ad beneficia obtinenda requiſita. Quia nec epiſcopi, nec legati diſpenſant cõtra concilia generalia, ſecundum gloſſas[c] cõmuniter receptas. Et in Concilio generali[d] ſtatutum eſt, vt in omnibus beneficiarijs aliqua ętatis maturitas requiratur, & quia alia gloſſa[e] à Petro Rauennate pro ſingulari habita, & ab omnibus recepta dicit epiſcopos regulariter ſuper ętate nõ diſpenſare. 3. prę́ſupponit falſum, ſcilicet quod legitimus beneficiarius propter pueritiam non poteſt recitare, quia legere neſcienti clericalis tonſura[f] non eſt cõferenda, quam qui nõn habet incapax eſt beneficij,[g] & 25
conſequẽter, qui beneficium iuſte poſſidet, legere nouit, & qui legere nouit, poteſt recitare horas, & ſi neſcit, recitare diſcat. 4. conſequentia quam præſupponit eſt mala, quia ex eo, quod epiſcopus poſſit diſpenſare ſuper ætate ad obtinendum beneficium, non ſequeretur, vt ille ſentit, quòd poſſet diſpenſare nè recitaret horas, cum hoc non ſit neceſſarium conſequens illi. Idem, quod dixi de Epiſcopo quoad ſuum clericũ, dicendum eſt de Abbate & Abbatiſſa quoad Monachũ, & Monacham, ſecundum Vmbertum quem duo doctiſſimi Cardinales[h] vocant Doctorem V.I. Diuini, & humani clariſſimum. II. dico veram mihi nunc quoque videri opinionem cuiuſdam gloſſematarij,[i] quam olim 26
quoque hoc in loco tenui. Nempè Epiſcopum potuiſſe olim diſpenſare iuſta de cauſa, vt ſubditus eius ſecundum aliam formam, quàm propriam ſui Epiſcopatus, horas pronunciet. Quę concluſio ſingularis erat olim & quotidiana, pro qua facit gloſſa[k] quędam memorabilis, per apta in id iura probans, pòſſe Epiſcopos in ſuis Epiſcopatibus nouam formam pronunciãdi horas inducere, de qua dudum interrogatus à prędicto 27
eruditiſſimo D. Doctore Cardona, An idẽ nũc ſentirẽ? reſpondeo, quod ſic. Tum ob authoritatem prędictarum gloſſarum. Tum per Conciliũ Lugdunenſe,[l] quod

habet

[c] c. penul. de filiis presby. & c. Dilectus 1. de Præben. vbi multa in hoc adduximus.
[d] c. Cum in cũctis de elect. in princip.
[e] c. Cum dilectus de elect.
[f] c. fin. de tẽp. ordin. lib. 6.
[g] c. 2. de Inſtit.
[h] In c. Alemtheſius 91. diſt.
[i] In tit. Qualit. hor. dicendæ fini i glo. 3. ſub fin. in pragm. Sanc. Gallic.
[k] In c. 1. 91. di.
[l] de quo in c. Pronunciandum de Con ſec. diſt. 5

habet poſſe Epiſcopos noua feſta in ſuis Epiſcopatibus inducere,& cõſequenter noua eorum officia ordinare. Tum per quoddam decretum Greg.[m] quod clarè illam probat, niſi dicatur Auguſtinum epiſcopum, de quo ibi, non potuiſſe facere illa, in qua incitabatur à Gregorio, niſi auctoritas eius acceſſiſſet, ſed replicari poteſt, nullum eſſe in eo verbum, quod ſignificet eum debere facere illa auctoritate delegata, & illa non prǫſumitur, niſi probetur,[n] & quod incitatio Papǫ non facit de ordinario delegatum.[o] Tum quod D. Anton. pro contrario citatus,[p] in meo libro id non dicit, nec ex vllo eius dicto elici poteſt. Tum quod non obſtat quod fœ. rec. Pius V. in bulla Breuiarij videatur appellare prauã conſuetudinem Epiſcoporum nouas formas recitandi horas inducentium. Quia non loquitur de epiſcopis mutãtibus formas proprias ſuorum epiſcopatuum, ſed de mutantibus formam Eccleſiæ Romanǫ, quam Eccleſiæ ſuæ ab initio cum cǫteris acceperunt, quæ non erat tã eorum Epiſcopatuum, quàm Eccleſiǫ Romanæ, vt ex eius contextu colligitur. Nos autem loquimur de aliis, quǫ ſecundum formas proprias ſuorum epiſcopatuum

28 recitabant. Reſponderi etiam poteſt, quod loquitur de Epiſcopis abutentibus poteſtate mutãdi eo modo, quẽ prǫdictus D. Cardona meritò reprobat, nempè de his qui in initio ſui regiminis aliquantula ex parte mutant breuiaria ſuorum prǫceſſorum, quò ſuis impenſis im-

29 preſſa longe maiori pretio, quàm ſibi conſtent vendãt, & ſuos omnes clericos ad ſingula emendum cogentes, magnam inde pecuniæ ſummam ſibi ſordidè quǫrant. Ex quibus infertur primo, quod nullus Epiſcopus poteſt nunc, nec potuit à tempore publicationis dicti Breuiarij Pij V. æditi poſt remiſſionem de illo componendo & ædendo, à Concilio Trident. ſibi factam, nouam formam recitandi horas Canonicas in ſuo Epiſcopatu inducere. Quia per bullam ei præpoſitam, ſumma, qua valebat, auctoritate id vetuit, & iuſſit, ut omnes clerici in

 toto

[m] de quo in c. Nouit. 12. di.

[n] c. Cum in iure peritus de offic. deleg. l. 1. C. de mãd. Princip.

[o] c. licet de offic. ord.

[p] 3. par. tit. 13. c. 4.

toto orbe Chriſtiano ſecundum formulam in eo poſitã horas Canonicas recitarent, exceptis eis, qui per breuiaria ante 200. annos compoſita recitabãt. 2. Infertur, quod prędictę duæ concluſiones prædictarum duarum gloſſarum erant quidem veræ ante æditionem prædicti Breuiarij Pij V. poſt eam verò non, quia ante illam clerici ſubiecti Epiſcopis, & Archiepiſcopis, tenebantur recitare horas Canonicas ſecundum formam ab eis pręfixam, & ideò poterant ipſi & mutare ſuas leges, & circa eas diſpenſare. Nunc autem tenentur omnes lege Pa- 30

q Clem. Ne Romani de electi.

pæ, quam inferiores nec tollere poſſunt, nec limitare. q Infertur & 3. per hæc ceſſare quæſtionem illam, quam in vulgari moueramus, An ſcilicet poſſent Epiſcopi in ſuis Epiſcopatibus inducere formam recitandi horas Canonicas per Breuiarium nouum trium lectionũ Cardinalis S. Crucis. Dicendum eſt enim, quod licet fortè potuiſſent, iuxta prædicta, ſi tantum formas proprias recitandi habuiſſent, eam inducere ante prædictũ Breuiarium, nunc autem omninò non poſſent, niſi fortè in terris, in quibus nondum eſt receptum prædictum Breuiarium Pij V. vel niſi ab his, qui formas proprias ante 200. annos inſtitutas habent, quas prędictus Pius illibatas omiſit.

IIII. Principaliter dico certum eſſe, quòd Papa poteſt per ſuam diſpenſationem excuſare quem ab horis 31 Canonicis dicendis, cum illæ iure humano ſint præceptę, & Papa poſſit circa omne ius humanum diſpenſare, r vix tamen id facit. Nam & ipſe, cùm litteris operã

r c. Propoſuit de conceſſ. præb.

nauarẽ Tholoſæ, eiuſmodi diſpenſationem procuraui, ſed non obtinui, & procurare deſij, abductus ab illo propoſito auctoritate grauis & prudentis Doctoris Martini à Rada, Abbatis Illuſtris Monaſterij B. Marię de Oliua Regni Nauarræ, tunc Romæ reſidentis, qui ſcripſit ad me quædam, quæ vera eſſe ipſa experientia didici, nempè quod ſi appellerem animum ad deuotè in horis ſtudio minus aptis impedientibus, recitandum horas, non modò

modò tantũ, vel magis ſtudere, quã non recitando, oratione mentẽ illuſtrante, ſed etiã me à conuerſationibus prauis, ac inutilibus auocare magna cũ acceſſione tpis ſtudio impartiendi. Quod ipſum ſæpius cõſului cõſulentibus me ad obtinendas huiuſmodi diſpenſationes, & quãplurimis perſuaſi, oĩbuſq; perſuaſum eſſe percupio.

32 Tertia cauſa excuſans à recitatione ſecundũ nonnullos, quos allegat Gerardus,[s] eſt ſtudere conſtituto vicario, qui beneficio deſeruiat, à quo tñ communis diſſentit. Tum quod melius eſt ex ſe orare, quàm ſtudere, vel legere, ſecundum quãdam, quæ ſolennis & recepta eſt, gloſſam,[t] cui conſonans alia[u] dixit. Maledictum ſtudiũ, propter quod relinquitur diuinum officium, & Ioan. Imol. receptus ab alijs dixit, ſcholarem teneri recitare horas per ſe, licet vicarium habeat ad ſuo beneficio deſeruiendum, licet non habeat alios quàm minores ordines. Cuius cõtrarium tenuit Abbas[x] antiquus. Quod licet defendi poſſet diſputando, non eſt tamen conſulendum, eo quòd ei repugnet communis theorica, & praxis rationi optimę innixa.

[s] De aſſiduit. oran. q. 6.
[t] In c. Licet. 8. q. 1
[u] In glo. 1. c. Qualit. hor. col. 3 in prag. ſanc.
[x] In c. 1. de celeb. miſſ.

33 Quarta cauſa iuxta aliquos eſt peregrinatio ad vrbem relicto vicario, qui beneficio deſeruiat. Nam ſecundũ prædictum Abbatem[y] pro ſe adducentem Petrum Sãpſonem, qui ratione ſolius beneficij tenetur recitare, ſatisfacit deſeruiendo per alium, ſi iuſta ex cauſa abſens ſit. Cuius tamen contrarium, vti prædixi, tenet Communis. Onus enim recitandi videtur perſonale, iuxta Clem.[z] ibi, fructuum labiorum ſuorum, & quia eius induſtria fuit in id electa, vt rectè declarauit Albertus.[a]

[y] vbi ſupra.
[z] c. 1. de celeb. Miſſ.
[a] In repet. d c. 1. de celebr. miſſ. q. 8

34 Quinta cauſa eſt, cũ ſuperuenit aliqua occupatio ſubitò, vel eo modo, ꝙ non poteſt ei prouideri, nec omitti ſine ſcandalo vel peccato, ſecundũ Henricũ Gandauenſem,[b] cui ſuffragantur Pariſienſes,[c] & alij,[d] vt ſi occurreret neceſſitas ſubita horas omittẽdi ad pacificandũ populũ rixari volentẽ, aut neceſſitas habẽdi concionẽ, quę nõ niſi magno cũ ſcandalo omitti poteſt, idẽ iudicare de

[b] Quodlib. 15. q. 10
[c] Io. Maior in 4. diſt. 12. q. 6. col. 4. & ſuper Math. c. 6. col. 20
[d] Sylueſt. in verb. Hora q. 1a.

aptis cōfeſſarijs audientibus cōfeſſiones ſeptimana ſancta,aut tēpore talis Iobilei, ad quod quęrendū oporteat quem oīum omnes in vna hebdomada confeſſiones audire.Hi.n.mea ſententia,recitando horas maiores citra preces,excuſaretur à minoribus,ab officio defunctorū, à Cantico graduum, & à pſalmis pœnitentialibus.Qu.n & tanta poſſet occurrere neceſſitas, vt meritò excuſarentur à maioribus, & à fortiore ratione,ſatisfaceret is, qui ſciens ſe die ſequenti occupatiſſimum fore, anticiparet eas in veſpera præcedente, ſuper quo à quodam pio Dei ſeruo interrogatus fui. Quod ipſum dicerem de illo, qui prælectionem habere deberet illo die in cōcurſu publico aliorum candidatorum, vel deberet defendere aliquam concluſionem, quod vt debitè fieret, plurimum Reipublicę,vel ipſiuſmet priuatæ intereſſet, & ſtudium in id neceſſarium recitationem officij non compateretur. Quanquam nos (gratiæ Deo) ad hunc vſque diem nūquam earum recitationem antè vel poſt 35
eiuſmodi actus omiſimus, tametſi frequēter nobis occurrerunt, neque ob geminas in die lectiones, quas multis annis Toloſę, & Cathurci primum, deinde Salmanticę, & Conymbricæ habuimus, nec ob quaternas toto vno anno in Gallia ſingulis diebus etiam feſtis,exceptis B. Mariæ Virginis, Dominicis, & Apoſtolorum, habitas,licet horę mei breuiarij duplo longiores eſſent, quàm quę a prędicto Pio V. in ſuo breuiario ſunt præceptę. Neque facilè conſuleremus alteri, qui recitando partem ante ſignatum concionandi, vel pręlegendi punctum, & partem poſt concionem vel lectionem, & partem inter ſtudendum, ſatisfacere poſſet, attento quod ſine ope diuina nihil, & cum ea omnia fieri poſſunt iuxta illud Pauli.[e] Omnia poſſum in eo, qui me cōfortat, Chriſtus.

[e] Ad Philipp. 4

Sexta cauſa eſt neceſſaria occupatio circa recitatio- 36
nem vel cantum,iuxta S.Anton.[f] ab omnibus receptū, qualis eſt occupatio quęrendi pſalmos, & antiphonas, transfe-

[f] 2.par.tit.9.c.12.§.3.col.3.

transferendi libros neceſſarios ab vna parte ad aliã, quęrendi prunas ad turificandum, nuncia neceſſaria inſinuandi, egrediendi aliquantiſper ad reſpirandũ. Omiſſio enim auditionis, vel recitationis officij Diuini, ob has vel ſimiles cauſas, neque videtur peccatum, neque ſuppletio neceſſaria. Quod tamen locum duntaxat habere limitarem, cum illa ante officium diuinum præparari non potuerunt, aut ea poſteà facit is, qui non tenebatur illa pręparare, eo quod præparata non ſint ab alio ad id obligato, quãdoquidem turpitudo ſua nemini prodeſſe debet,[g] & non prouidere quod oportet, peccatum eſt improuidentiæ, ut ſentit D. Thom.[h]

37 Ex quo infero eum, qui recitare vel cantare debet vnam lectionem vel reſponſorium, aut aliud quidpiam in choro, & id prouidet, ſiue pręuidet interim, dũ chorus aliud recitat, vel cantat, licet fortè non canendo, vel non audiendo non peccet, & lucretur diſtributiones illius horæ, non ſecus ac ſi recitaret, vel cantaret cum alijs, nihilominus eum obligari ſupplere poſtea totum id, quod omiſit recitare, vel canere, dum prouidebat, ſiue pręuidebat eam lectionem, vel reſponſorium, ſi vt dixi, ſciebat, vel ſcire debebat illud ſui muneris futurum eſſe, per quod limita dicta ſuprà,[i] & dicenda infra[k] * Infertur item non omnem interruptionem horarum eſſe peccatum, ſed tantum illam, quę negligentia, vel alia de culpa, ſiue cauſa in id iuſta fit. Quę autem cenſenda ſit talis, arbitrio prudentis viri definiendum eſt.[l] *

38 Septima cauſa eſt defectus Breuiarij, vel alius rei ad recitandum neceſſariæ, quia deeſt facultas recitandi, & nemo ad impoſſibile obligatur.[m] Exemplum de illo, qui peregrè proficiſcendo oblitus eſt domi breuiarium, vel poſteà iter faciens perdidit illud, & non potuit peruenire ad locum, ubi eſſet breuiarium. De illo item, qui cum non ſit latinus, & nullatenus ſciat recitare, beneficiũ vel ordinem ſacrum ſuſcipit, nec inuenit ſocium, * vel non tenetur quęrere, iuxta ſupradicta[n] * qui eum

diri-

[g] l. Itaq; fullo ff. de furt. c. 1. de poſtul. prælat.
[h] 2. ſec q. 49. ar. 6. & q. 52. quaſi per totam.
[i] c. 10. n. vlt.
[k] c. 16. a n. 6.
[l] arg. l. 1. ff. de iure delib. c. de cauſis de offic. deleg.
[m] c. Nemo ad impoſſibile de reg. iur. lib. 6.
[n] ſup. eod. c. n. 15

dirigat, etiam ſi habeat Breuiariũ. Cuiuſmodi ſunt (proh
[o] ſupra eod. c. num. 20 dolor) hodie permulti milites ſupradicti, [o] qui vt victum
habeant, ad Eccleſiam confugiunt, & prius acceptant beneficia benè vel malè ſibi renunciata, & fortè peius collata, quàm deſerant arma, & militaria ſtipendia, neſcientes plus recitare, quàm arma ipſa plorare & orare. Cuiuſmodi ſunt etiam multi pueri, quorum humeris eorum parentes onus orandi pro aliis imponunt, priuſquã pro ſe orare ſciant, & eos ad id fieri legatos procurant, antequàm legationem intelligant, eamuè explicare valeant.
[p] eod. cap. n. 20 Hi ſiquidem oẽs, licet, vt ſupra [p] dictum eſt, peccent ſuſcipiendo onera & officia, quibus fungi neſciunt, quibuſque indigni ſunt. Quia tamen iam ea acceperunt, ſi poſſunt, & intendunt ſe ad illa idoneos reddere, & collatio quamuis iniuſta, non tamen fuit nulla, ſiue ipſo iure inualida, non tenerentur relinquere beneficia, nec recitare horas canonicas, donec poſsẽt eas dicere, vel per eos ſtaret, quo minus poſſent. • qui licet de rigore iuris non teneantur dicere aliquid aliud determinatũ pro
[q] eod. cap. n. 19 eis, vt dictum eſt ſupra, [q] de conſilio tñ meo ipſi, & oẽs, qui nõ poſſent dicere horas, • dicerent tot Pater noſter, & Aue Maria, & alias preces, quot arbitrio boni viri ad id ſufficerent. Equidem aliquando arbitratus fui huiuſmodi viros, aut pueros, debere tantum temporis, plus minuſuè, incumbere in attentè dicendis Pater noſter, Aue Maria, Credo, & Salue Regina, quantum inſumpturi eſſent in recitandis omnibus horis, ſi eas recitare noſſent, addendo ter (*Ego peccator*) ſemel manè, cum ſupplerent Matutinam, & iterum, cum ſupplerent Primam, Tertiam, Sextam, & Nonam, & tertio veſpere, cum ſupplerent Veſpertinam, & Completoriam.
• Quare ſi mihi à Max. Pontif. committeretur commutatio horarum Canonicarum in aliquid aliud, commutarem in hoc. Addo primo hęc intelligenda eſſe iuxta ſu- 40
[r] eod. c. 1 n. 14 pradicta [r] de his, qui non poſſunt ob ignorantiam vel alia impedimenta dicere, maiorem partem horarum

per

per ſe, nec tenentur quęrere ſocios, cum quibus dicāt. Alii enim, qui tenentur quęrere ſocios, & poſſunt eos habere, non excuſantur, nec qui poſſunt dicere maiorem partem, licet non teneantur quęrere ſocios, quia tenentur dicere ſaltem illam maiorem partem, ut reſolutum eſt ſupra,[s] declarando, qui teneantur quęrere ſocios, & quod qui propter defectum Breuiarii non poſſunt dicere aliquas partes, poſſunt tamen dicere reliqua memoriter, uel alias, tenentur illa dicere, & quod nulli propter ignorantiam excuſantur, niſi quouſque diſcāt, & quod tenentur diſcere quàm cito commodè poſſunt, & quòd non poteſt diſpenſari cum eis ab epiſcopo. Quibus[t] quoad pueros addo 2. quod Concilium Trident. uetuit, ne illis ante 14. annum beneficia conferantur. Ad do. 3. Quòd Confeſſarii, quibus committeretur facultas commutandi horas, quas dicere neſciunt, vel ægrè dicere poſſunt, rectè, mea ſententia, facerent, commutando in ſupradictis[o] quatuor orationes modo ibi ſcripto dicendas.

s eod. c. n. 15.

t Seſſ. 23. c. 6. de Reform.

o eod. n. 29.

41 Octaua cauſa, qua nonnulli ſe excuſant à cantando in choro, & in ſupplicationibus, ſiue proceſſionibus, licet non a recitandis horis, eſt ignorantia cantus, aut uocis in id aptę defectus, aut prælatio qua nobilitate, ſcientia, & gradu aliis pręcellunt. Quę tamen cauſa non eſt iuſta. Tum quia qui non callet cantum, aut aliquid aliud officio ſuo exercendo neceſſarium, non debet illud ſuſcipere,[u] & ſi ſuſcepit, tenetur requiſita illi diſcere, quod ſi nequeat, uel nolit addiſcere, priuandus eſt huiuſmodi beneficio, uel officio, uti rectè determinat Albertus,[x] & probari poteſt per ea; quę cæteris fuſius alibi[y] ſcripſi. Tum quia ſatisfacit vnuſquiſque, ſi voce ſibi à Deo donata pro virili ei laudando inſeruierit, iuxta illud Apoſt.[z] Secundum menſuram donationis ſuę; niſi fortè uox eſſet tam abſona, ut offenderet auditorium, & ſocietatem. Talis enim, ſi eam mollire non poſſet, non foret tolerandus in beneficio cantum requirente.

u c. Non. eſt putanda cū glo. 1. q. 1. l. idem iuris §. 1. ff. ad l. Aquil.

x in rep. c. 1 q. 34. de celebr. Miſſ. & aliquid in q. 26 & 27 & ante illum panor. in c. Venerabilis de Præben.

y in prælect. c. ſi quando de Reſcrip. except. 11.

z Ad Eph. 4.

Nihil

Nihil enim cum ſcandalo a faciendum eſt, & qui nō uult, aut non poteſt addiſcere id, quod ſuo officio neceſſariū eſt; ab eo remouendus eſt.[b] Tum quod præſtantia dignitatis non excuſat à cantu, quinimò ad eum magis obligat, uti declaratur in ſtatutis eccleſiæ Gallicanæ[c] ſupra[d] relato.[e] Tum quia nobilitas parum momenti habet ad excuſandum quempiam ab oneribus ſpiritualis muneris, vt multa iura inſinuant:[e] licet Caiet. quodam in loco[f] dicat quiddam contrarium prædicto ſtatuto eccleſię Gallicanę, & ſibi in alio, ut ſupra[g] monuimus.

a c. Nihil cum ſcandalo de præſcript.
b c. fin. de ætat. & qualit. cu multis in dicta prælectione & ex. ap. per nos citatis.
c tit. quomodo diui. offi.
d In c. 4 n. 5.
e c. Nos qui, & c ſeq 40. diſt. & 1. q. 1. c. Vilissimus.
f In ſum uerb. Horarum in fine.
g c. 10. n. 47.

Cap. XII. ſuper cogitatu extrario tangit ſeptem Concluſiones.

Oratio abſque cogitatu carnali uel ſeculari fiat. n. 1
Oratio turris alta ſuper uiua terra fundanda. n. 2
Oraturus perfectè in principio agat hæc ſex. n. 3
Orationem quæ præcedere debeant, quæ non. n. 4 & 7
Capitula tenere ante horas quando damnoſum. n. 5
Ciuile eſt quandoque inciuilem eſſe. n. 6

NOTA xii. ex uerbis illis (*Cogitatio omnis car-* 1
nalis & ſecularis abſcedat) benè recitaturum e-
xuere ſe debere omni cogitatu carnali; &
ſeculari; & perpendendum non ſolum di-
cere, omni peccato uerumetiam: omni co-
gitatione; ſignificando, ad perfectè recitandum nō ſuf-
ficere; ut non peccemus; uel negotiemur tempore; quo
recitamus; ſed opus eſſe etiam, ne quicquam extrariū
cogitemus. Quod egregiè confirmant ſex dicta Abbatis 2
Iſaaici; & Io. Caſſian.[a] primum; oratio eſt uelut turris
alta; quæ fundata in terra aſcendit uſque ad cęlum, ideoque
ad eius ædificationem ante omnia remouenda eſt 3
ab anima omnis mortua terra uitiorum; & prauarum co-
gitationum, donec deueniatur ad terram; uel rupem; ut
aiunt; uiuam. II. Solicitudo rerum carnalium generaliter

a In coll 9. c. 3.

ſiter abſcindenda. III. Nullius negotii, cauſæue non ſolum cura, ſed ne memoria quidem dum oratur admittẽda. Detractio, vaniloquia, ſeu multiloquia, ſcurrilitates quoque ſimiliter amputandæ. Iræ præ omnibus, ſiue triſtitiæ perturbatio funditus eruenda, concupiſcentiæ carnalis, ac philargyriæ noxius fomes radicitus euellendus. IIII. Iacienda ſunt profunda humilitatis fundamina, quę turrim pulſaturam Cœlos ualeant ſuſtinere. V. Superædi
4 ficanda uirtutum ſpiritualis ſtructio. VI. ab omni diſcurſu, atque euagatione lubrica animus inhibendus, ut ita paulatim ad contemplationem Dei, ac ſpiritalis intuitus incipiat ſublimari. Quod enim ante orationis horam anima noſtra conceperit orantibus nobis, per ingeſtionẽ recordationis occurrere ſolet. Quamobrem quales orãtes uolumus inueniri tales nos ante orationis tẽpus præſtare debemus. Et idcirco quicquid orantibus nobis no
5 lumus ut irrepat, ante orationem de abditis noſtri pectoris extrudere feſtinemus. Hęc ibi. Ex quibus omnes nos ò patres & fratres, clerici & layci, monachi & monachæ quocunque nomine cenſeamur, cuiuſcunque ſexus, & ſtatus ſimus, ſacri ſimul & profani, maximi pariter & minimi, inferamus, quod qui egregie voluerit placere Deo ſua oratione, recitatione, & cantu non debet expectare horam id faciendi in veſtibulo chori, aut Eccleſię porta, uel loquutorio, intendendo negotiis, vel iocis, & minus rebus uanis, & prauis, murmurando, aut rixando, aut pacta uana, vel inhoneſta ineundo.

Inferamus. II. Non eſſe utilem, imò potius damnoſã diligentiam nonnullorum, qui vt temporis iacturam non faciant, procurant, vt Canonici priuſquam inchoent Primam, Veſperas, aut Nonam, ingrediantur Capitulum, ut interim, dum aduenit hora recitandi eas, illaſque incipiunt medii Canonici, & rationarii, expediant aliqua negotia, & iis incœptis egrediantur à Capitulo, & ingrediantur chorum. Datur enim per id [illegible] occaſio,

occaſio, vt Canonici, priuſquàm mentes affectibus carnalibus & ſecularibus in Capitulo concœptis exuantur, properanter, contra hunc textum, intrent chorum cum aliis iam cœpta proſequuturi.

III. Silentium Eccleſiaſticis non ſolum eſſe neceſſarium tempore diuinorum officiorum, ſed & valdè utile; paulò antequàm inchoentur, quando ad id congregantur, & ciuile admodum eſſe, tunc in ciuilem & ſolitariũ eſſe, renuendo tempus conterere in urbanitatibus, & honeſta conuerſatione harum, illarumue nouitatum, licet bonarum. IIII. Viris doctis & Deum timẽtibus dignum eſſe id, quod à nonnullis fieri vidi, nimirum quod dũ recitaturi conueniunt, & horam vel ſocios expectant, & urbanitas inuitat ad colloquium mutuum, ſciſcitantur de quo, aut quomodo recitare debeant, referunt aliquas virtutes illius ſancti, percutantur alias, narrantes quãtopere eis placeat ſententia aliqua ſuæ legendæ, aut alterius officii diuini illius diei, & omni cum humilitate, & manſuetudine alios rogant illius interpretationem, & ſi non placeat aliis, uel finitur diſputatio, proferunt in medium mortes horrendas, & caſus infœlices, oſtendendo quantopere ſit reuerendus Deus, & quantum decet ei ſeruire, & in horis canonicis orare, ut omnibus ſit propitius. Si uerò magis arrideant bona noua nonnullorum caſuum benè fortunatorum, & proſperorum, ea referunt, uel audiunt, commonſtrando quàm bonus ſit Deus & quàm utilis illius amor, & ſeruitium, ut uerba facientes de timore & amore Diuino, ſimul & neceſſitate & fructu inſeruiendi.[b] laudandi, & gratias dandi, excipiat hora recitandi, & cantandi, quod tanto minore labore faciẽt quanto minus oportet eos affectus, & cogitatus conceptos à mentibus ſuis remouere.

V. denique inferemus, quę ſint illa præparamenta, de quibus meminit ſapiens.[b] Ante orationem (inquiens) præpara animam tuam, ne ſis quaſi qui tẽtat Deũ. Quod in hoc citat decre. eccl. Gallic. Licet gloſ.[d] eius aliud exiſtimarit

b Eccleſ. 18.
c In tit. Qualit. horæ.
d In d. tit. Qualiter in Prag. ſanct. ſuper verb. Sancto.

ſtimarit. An verò hæc omnia peragenda ſint ſub pœna, peccati, an ſpe maioris præmij, infra [e] dicitur.

[e] 14.1.e p.

Cap. XIII. de attentione orandi tangit 51. Concluſiones.

ATTENTIO orandi neceſſaria. n. 1
Animæ deſideria ſunt eius uerba. n. 2
Oratio quinque producit effectus. n. 3
Attentio triplex, & quæ præſtantiſsima. n. 4
Attendit quando melius idiota quàm doctus. n. 5
Maiorem ſæpè à minori in hoc præcelli. n. 5
Attendere melius poteſt intelligens recitata. n. 6
Miſſæ non intellectæ ut poteſt benè attendere idiota. n. 7
Miſſa quam attentionem requirat. n. 8
Clericis, & Monachis quàm expediat latinitas. n. 9
Horarum dicendarum munus præcipuum, de quo grauis reddenda ratio. n. 9
Horas ad benè recitandas præcellens doctrina. n. 10
Oratio indeuota tertio fructu caret. n. 11
Canonicatui ſeruire cur appareat laborioſum. n. 11
Horas non intelligens cogitet iſthæc. n. 12
Horæ initium requirit propoſitum attendendi. n. 13
Orationis attentio debet eſſe intenta. n. 14
Oratio indeliberata nil prodeſt, nec deliberata ſatisfacit ſine propoſito ſatisfaciendi. n. 15
Diſtributio non lucriſit ſine animo attendendi. n. 17
Intentio tam actualis quàm uirtualis ſufficit. n. 17
Attendendi propoſitum oportet continuare, interrumpitur autem bifariam. n. 18
Canens quis, aut recitans, aut lucrans non canit &c. n. 19
Euagatio mentis interior ſola quandoque mortalis. n. 20
Euagatio quæ mortalis, quæ uenialis &c. n. 21
Horas recitando ſcribere, legere &c. ut mortale. n. 22
Iulius Caſar in ſcribendo & dictando mirabilis. n. 23
Orans cur peccat ſignans litteras in choro. n. 24

Orans loquendo, rixando, &c. in choro ut peccat. n. 25
Orans præcipitando feſtinè ut peccat. n. 26
Horæ ſine propoſito complendi cur non complentur. n. 27
Miſſam audiens ſine animo ſatisfaciendi &c. ut peccat. n. 28
Horas recitans immemor an hoc uel illud omiſerit. n. 29
Miſſans ignorans an hæc uel illa dixerit. n. 30
Attendere benè non eſt cogitare an attendatur. n. 31
Habitus repetendi non neceſſaria ut malus. n. 32
Horas iam recitans denuo recitare ut peccatum. n. 32
Attendendi tertius modus ſit in propoſito. n. 33
Attendere in humanitatem Redemptoris an ſatis. n. 35
Chriſti humanitas ut eſt gradus in amorem Diuinitatis. n. 35
Orantes multi abſunt à termino, quem putant attigiſſe. n. 36
Exhortatio ut benè attendamus ad horas. n. 37
Clerici ut pro clericis habeantur optent. n. 37
Latina ut intelligunt Hiſpanus, Gallus, & Italus. n. 38
Oratio etiam uoluntaria ſine attentione mala. n. 39
Actus non eſt uirtuoſus, ſi deeſt ei ulla circunſtantia. n. 39
Orare ſine attentione malum. n. 40
Orare non obligatus ſi oret, tenetur benè orare. n. 41
Recitando peccant multi, qui non recitantes non peccarent. n. 42
Pater noſter quod dicitur Nobilis, uel Militis. n. 43
Horas colloquendo audire multis ciuile. n. 44
Conciones oſcitanter audire quando peccatum. n. 45
Recitare conſulta & præcepta non attentè differre. n. 46
Recitare ueſtiendo, exuendo &c. quis peccat. n. 47
Orabant laborantes monachi Aegyptii. n. 48
Recitans agendo impatibile non ſatisfacit. n. 49
Attentio per quæ opera externa tollitur. n. 49
Orat purius qui externis minus intendit. n. 51

NOTA xiij. Orationem fieri debere cum attentione. Quod ex multis partibus huius Capituli colligitur, nempè ex ea. (*Nec quicquam tunc animus aliud, quàm id ſolum cogitet, quod precatur*) & ex illa ad aliud 1

aliud propoſitum ſuprà ponderata (*Inuigilare, & incumbere ad preces toto corde debemus.*) & ex illa (*Claudatur contra aduerſarium pectus, & ſoli Deo pateat*) & ob hoc in primo notabili diximus, & probauimus hunc eſſe ſcopum & finem principalem, in quem Gratianus hoc capitulum Decreto inſeruit. Secundum huius notabilis fundamentum eſt, determinatio illa Concilij generalis:[a] Diſtinctè præcipimus in virtute S. obedientiæ, vt Diuinum officium nocturnum, pariter & diurnum, quantum eis dederit Deus, ſtudioſè celebrent, pariter & deuotè, vbi gloſſa penultima & vltima dicunt verbũ illud (*ſtudioſè*) referri ad pronunciationem exteriorem: (*Deuotè*) verò ad interiorem.

III. huius dicti fundamentum eſt illud Apoſtoli:[b] Cantantes & pſallentes in cordibus veſtris Domino. Super quibus verbis dicit Hieronymus.[c] Audiant hi, quibus in eccleſia eſt pſallendi officium Deo, non voce, ſed corde cantandum; vbi glo.[d] adijcit verſus illos dignos continua memoria.

Non muſica cordula, ſed cor,
Non clamor, ſed amor clamat in ore Dei.

IIII. Fundatur hoc dictum in tribus, quæ gloſſa[e] quędam noſtra in id allegauit, puta, S. Pauli:[f] Si orem lingua, mens mea ſine fructu eſt. S. item Auguſtini. Quid prodeſt ſtrepitus labiorum, ſi mutum eſt cor? S. demum Gregorij. Animarum verba ſunt ipſa deſideria, in quibus tanto quis minus clamat, quanto minus deſiderat.

V. Fundatur in eo, quod ſpiritus eſt Deus,[g] & eos qui adorant eum, in ſpiritu, & veritate oportet adorare; Qui verò ſine attentione orat non videtur orare in ſpiritu, & S. Baſilius dixit. Diuinum auxilium eſt implorandum non remiſsè, nec mente hùc vel illùc euagante, eo quòd talis non ſolum non impetrabit quod petit, ſed etiam magis Deum irritabit. Cui etiam conſonat illud eſaiæ ab ipſomet Domino relatum; Populus hic labijs me honorat, cor autem eorum longe eſt a me[h] Per quæ om-

a c. 1. de celeb. Miſſ.
b Ad Ephes. 5.
c In d. c. Cantantes.
d In d. c. Cantantes.
e In Clem. 1. de reliq. & vener. ſancto in 7. mem.
f 1. ad Corint. 14.
g Iohã 4.
h Math. 15.

i In ſum. verb. Horarum.

nia, conſtat eſſe veriſſimum id, quod Caiet.[i] dixit. Non ſolum dictionem horarum, ſed etiam modum dicendi attentè & deuotè eſſe ab eccleſia præceptum.

k Ad Hebr. vlt.
l Clem. 1. de Celeb. Miſſ.

Contra tamen hoc notabile, & omnia in eius confirmationem allegata facit primò, quod anteà Apoſtolus,[k] & poſt eum Concilium Viennen.[l] vocauit horas fructũ labiorum, vbi gloſſa ait, textum illum probare ſola vocali pronunciatione horarum adimpleri pręceptum recitandi, licet animo aliud voluamus.

m Pſal. 36.
n L. impoſsibilium ff. de Reg. Iur. & c. Nemo eod. tit. lib. 6.
o c. De viduis. 27. q. 1.
p c. Alligant. 26. q. 7.
q Maior in 4. dist. 14. q. 2.

II. Facit, quòd ipſi etiam ſanctiſſimi viri interdum mentis oculos non habent defixos in id, quod recitant, dicente Dauide:[m] Cor meum dereliquit me. Impoſſibile verò videtur, vt quis omnes ſuas horas recitet, mente ad alia non euagãte, & nemo ad impoſſibile tenetur,[n] & eccleſia Mater non tendit ſuis filijs laqueos, quibus irretiantur,[o] neque onera importabilia ſunt imponenda.[p] Intolerabile verò videtur recitare ita attentè, vt mens in alia non feratur. Et quidem memoriæ ab aliquibus[q] proditum eſt, ſanctiſſimum quendam virum ſignificaſſe, nec vnam orationem Dominicam mente nulla alia cogitatione diſtracta dici poſſe, quatenus promiſit equum cuidam, ſi id ageret, cuius animum, cum ea recitaret, ſubijt cogitatio: An daturus eſſet equum cum ephippio ſiue ſella, an vero ſine illo?

r Hoſt. in tit. de Poen. §. Quid ſit eſſe ctus, ver. Carnis maceratio, & glo. magna Clem. 1. cũ Card. & alijs de reliq. memb. 7. & vterque Tho. 2. ſec. q. 83. ar. 12. &

Pro concordia horum, & aliorum complurium, quę vltro citroq; in medium adduci poſſent, & vt diuina fretus ope, materiam hanc non modò indies, ſed & in horas occurrentem dilucidius, quàm quiuis alius in hunc diem, (& ſi multi[r] in eo deſudarunt) elucidem, dico primo, orationis tres principales, & diſtinctos effectus eſſe ſecundum S. Tho.[ſ] comuniter receptum, putà, mereri, impetrare, & conſolari. Quibus addo quartum, quem ex tribus ab Adriano[t] relatis colligo: ſcilicet, ſatisfacere præcepto. Addo etiam quintum, nimirum ſatisfacere pro pœna temporaria debita peccatis venialibus, vel mortalibus remiſſis, vt colligere licet ex traditis à Thom.

Thom. & alijs omnibus in libros Magiſtri commentantibus. Quod quidem non obſcurè probatur. Nam multi merentur orando, qui non impetrant, quod petunt, Sic D. Paulus [u] meruit quidem petendo, vt lex membrorum ſuorum repugnans legi rationis, & ſtimulus carnis remoueretur à ſe, id tamen non impetrauit. Et è diuerſo, multi, & quandoque in ſuam perniciem impetrant poſtulata, neq; tamē merentur, quin potius peccant, ſic populus Iſraeliticus petendo Regem peccauit, eū tñ obtinuit.[x] Multi inſuper neq; merentur, neq; impetrant, ſatisfaciunt nihilominus præcepto, veluti qui in ſtatū mortiferi peccati proferunt preces quas vouerunt, vt ab aliqua tentatione liberentur, non merentur per eas gratiam, vel gloriam, neq; fortè impetrant poſtulata, ſatisfaciunt tñ ſuis votis, ad effectum non peccandi omiſſione, adimplent tamen illa per infra tradenda.[y]

Sępenumerò ēt recitando cōſolantur citra meritū, & citra impetrationē, quin & citra adimpletionē præcepti. Exemplū eſto in eo, qui deuotè & fuſis lacrymis recitat tertiam partem ſuarū horarum, ſine animo eas finiēdi. Et è cōtrario, poteſt quis mereri, impetrare, & præceptū adimplere, nullā percipiendo animæ conſolationē, ob graues tentationes, & euagationes, quas S. Eccleſiæ, piorumq; omnium atrociſſimus hoſtis Sathan non ſemel dum recitamus inuitis nobis ſuggerit. Poteſt præterea oratio eſſe ſatisfactoria peccati, & non meritoria ſecundum multos, quos alibi allego.[z]

4 II. principaliter dico, triplicē eſſe orationis attentionem. Prima eſt, qua attenditur ad verba ſola, ne in iis erretur. 2. qua attenditur ad ſenſum eorum. 3. qua attenditur ad orationis finem, qui eſt Deus, & id, quod petitur, de qua re amplius infra.[a] Harum trium attentionum per ſe conſideratarum ſecunda præſtantior eſt prima, & tertia ſecunda: Tertia item communis eſt omnibus doctis, & indoctis, quin & prima ferè omnibus. Secunda vero eis duntaxat, qui intelligunt idio-

Thom. communis, Palud. Gabr. & alijs multis in 4. diſt. 15. & D. Anton. 3. par. tit. 13. c. 4. §. 6. & aliquid 2. par. tit. 9. c. 12. §. 3. eccl. 2. 10. Maior in 4. diſt. 12. Adrian. Quodlib. 9. & Vimber. in Reg. B. Auguſt. c. 46. & vterq. Cardinal. in c. Cantantes, 92. diſt.

t 2. Sec. q. 83. ar. 14.

t Quodlib. 8. litera. H.

u 2. ad Corint. 12.

x c. Audacter. 8. q. 1.

y In. c. 14. n. 2.

z In c. 1. §. Sacerdos de Pœnit. diſt. 6. & in c. Perfecta de pænit. diſt. 1. & infra. in c. 10.

a Cap. 21.

 ma,

ma, quo recitatur.

Ex quo ſequitur Primo multos idiotas, & ruſticos 5
attendere melius ad Pater noſter & Pſalmum, quem memoriter recitant, quàm aliquot alij litteratiſſimi. Multi ſiquidem idiotæ volentes recitare, vel recitantes mentem traducunt in illam magnam curiam cœleſtem, contemplantes, vt Deus ille, rerum omnium opifex, in quantum Deus per ſe ipſum illi præſidet, & in quantum homo habens vnitam reuerendiſſimam, ac ſuauiſſimam humanitatem, ſummus noſter mediator eſt: vtq; innumeri Cælicolæ, Angeli, & ſancti ei aſſiſtunt, eiuſque ſuauiſſima conuerſatione fruuntur, & ea contemplatione delibuti, deſiderioque eo migrandi affecti recitant, non ponderantes quidem verba, quæ proferunt, nec quid ea ſignificent intelligentes: Aliquot vero litterati, ea ipſa recitantes, ponderant quidem verba, quæ proferunt, & legunt, & mentes in eorum ſignificata intendunt, eas tamen ad illa ſublimiora non ele- 6
uando. 2. infertur magnam occaſionem habere nobiles & literatos, aliosque potentes, ac diuites humiliãdi, & quadantenus ſe coram Deo contemnendi, & magnificandi aliquos ignobiles, indoctos, & pauperes, hinc ſecum reputantes, quod quandoque, & vtinam non ſæpiſſimè, Deus permittit obuelari oculos intellectus eorum, ne eum, & res eius diuinas contemplentur, & obfuſcari voluntates eorundem, ne eis delectẽtur, & fruantur. Et illinc cernentes aliquot vetulas manibus leuatis, oculis lacrymantibus, genibus flexis, velut à ſeſe alienatas, quas probabiliter credere poſſunt ſpatiari, & conuerſari per ampliſſima illa Cœli palatia, quod centuplo, & amplius, nobilitatem, lite- 9
ras, & fortunas ſuas præcellit. 3. Sequitur, Quod longè maiorẽ occaſionem habet quis deuotè recitandi preces cõpoſitas idiomate, quod nouit, quàm cõpoſitas alio, puta latinus latinè compoſitas, Gręcus græcè, Italus Italè; Hiſpanus hiſpanè, & ſic de alijs, & hanc eſſe

præ-

præcipuam rationẽ, cur Clerici in maxima Europæ parte latinè callere debeant, quia nimirum in ea clerici latinè recitant. Quę ratio mouit aliquos ad dicẽdum vtile fore Miſſas idiomate populari loci, in quo dicuntur, celebrari. Quod niſi maiora inconuenientia ſecum veheret, hoc ſanè reſpectu in iis, quæ voce ſublata dicuntur, conueniens iudicaretur, id tamen non conuincit eſſe neceſſarium ad debitam attentionem, prout nonnulli hęretici aſſeuerant: Sufficit enim idiotæ audienti Miſsã
8 iacere cogitatus ſuos in Deum, & deſiderare ſuam gratiam, & gloriam, & contemplari Miſſam continere realem veri corporis Chriſti præſentiam, eſſeque veram repræſentationem vltimę Cęnæ, mortis, & paſſionis, quas propter nos Saluator noſter perpeſſus fuit, quibuſque redempti fuimus, qui eſt tertius, & optimus benè attẽdendi modus: Sufficeret etiam & deſiderare, vt exaudiatur ſacerdos ille pro cunctis orans, & ſacrificans, attendere inſuper ad ea, quę dicit, & facit, licet eum neque audiant, neque intelligant, animo ſatisfaciendi
9 præcepto Eccleſiæ aut ſeruiendi Deo. 4. Sequitur plurimum conuenire omnibus Eccleſiaſticis intellectũ Latini ſermonis, cuius in officiis diuinis eſt vſus. Magna item laude dignas eſſe ſanctimoniales, quæ non ſolum ſibi præcepta vt idiotæ adimplent, ſed etiam laborant pro ſua virili, latina, & quæ recitant intelligere, aliquot quidem arte, aliquot vero vſu, diſcretione, & aduertentia. Cùm enim munus pręcipuum, cuius à miniſtris eccleſiæ rationem repoſcet Dominus, ſit horarum recitatio, eaque eſſe debeat noſtra maximè aſſidua occupatio, & ob eam nobis ſuppeditetur victus honorque tribuatur, ſitque requies animę facta deuotè & attente, aliter verò facta labor, & tædium: Iuſtum profecto & vtile fuerit, reputare nobis decorum id egregie facere, iuſtum in id conatus noſtros intendere. Iuſtum procurare id, quod in id multum habet momenti, intelligere nimirum, quę pronunciamus; Iuſtum denique ad ani-

mum reuocare, nos non poſſe ſine intellectu verborũ
prꝑſtare illum modum, quem optimũ magnus ille prꝑdi 10
[b] in ſerm. 15. ſuper Cantic. lit. B. cator & doctor D. Bernard.[b] in hæc verba nos docuit.
Immolãtes hoſtias laudis, iungamus verbis ſenſum, ſeu
ſui affectum, affectui exultationem, exultationi grauitatem, grauitati humilitatem, & humilitati libertatem.

11 III. Principaliter dico, non poſſe quem ſine aliqua dictarum trium attentionum obtinere tertium fructum orationis, de quo ſupra, puta conſolationem, & ſuauem animæ recreationem, ſecundum omnes, iuxta illud Pauli[c]. S orem lingua, mens mea ſine fructu eſt, eſt autem fructus ille ſuauitas illa & Manna illud nectarq; dulciſſimum, quibus anima cum attentione deuota orans reficitur, iuxta expoſitionem D. Tho.[d] & aliorum.

[c] 1. ad Cor. 14.

[d] Ibid. & in d. art. 14

Ex quo colligitur primo cauſa, cur prꝑſertim ijs, qui non ſunt latini, videatur tam moleſtum, & laborioſum ſequi chorum, & deſeruire canonicatui: Eſt enim illa, quod cum plꝑrique in choro recitemus parua cum attentione tertiæ ſpeciei, & ſecunda locum non habeat in ijs, qui arte vel uſu non callent latinum, & prima ſecum ferat plus aloes quàm mellis, prꝑcipua ſibi ſpiritualis pars amara, aut certè inſulſa remanet.

12 Sequitur ſecundo recitanti idiomate alieno utile fore ſecum cogitare & Deo dicere: Non intelligo mi Domine, quod pronuntio, vel audio, credo tamen me dicere & audire magnas laudes tuas, licet longe minores ijs, quas Maieſtas tua meretur, & gratias tibi agere, quales poteſt humana infirmitas, ſimul peto tuamgratiam, & gloriam, cum neceſſarijs ad eas conſequendas, mihi & omnibus Chriſtianis, prꝑſertim vero benefactoribus meis, iuxta ordinem, & intentionem Almꝑ Matris Eccleſiꝑ. Exaudi me Domine & prꝑſta ea, quꝑ non intelligẽdo verba peto. Credam⁹ expertis, quòd qui cõſueuerit dum recitat talia cogitare, animoque reputare, ſuauius, hilarius, & gratius ſuum peraget officium, ſuꝑ ſit Eccleſiaſticus ſiue laicus, ſiue recitet Pater noſter, & Aue Maria,

ria, ſiue pſalmos, & hymnos, aut aliud quicquam approbatum idiomate ſibi ignoto. Quod ſępius prædicandum eſſet populo, & Clero, ad benè magiſque afficiendum eos ad hoc, quod omnibus eſt factufacile, quam ad alia ſubtilia, quę ut ſunt paucis facilia, ita à paucioribus fiunt.

13 IIII. dico, quòd etiam quoad alios tres effectus orationis, ſcilicet mereri, impetrare, & ſatisfacere, opus eſt ſecundum omnes, quòd in initio habeatur propoſitum actuale, ſiue expreſſum, vel virtuale, ſiue tacitũ, attendendi & vacandi Deo, dum orauerint. Nullus enim actus eſſe poſſet meritorius, vel virtuoſus, niſi fiat cum deliberatione, & aliquo fine debito, quandoquidem aliter non eſſet actus humanus, ſed brutalis, vti [e]
14 graphice declarat D. Thom.[e] Ex quo ſequitur rectè dixiſſe Paludanum,[f] orationi neceſſariam eſſe attẽtionem hoc ſenſu,[g] quod oratio naſci debet ex intentione eam dicendi. Neque hallucinatus fuit ſtatim poſteà dicendo, quòd orationis attentio à principio debet eſſe intenta.

[e] 1.2.q.6. & q. 12.
[f] in 4. diſt 15. q 5. col. 3.
[g] vbi ſup. n.6.

Ex quo ſequitur primo, quòd qui incipiunt recitare
15 indeliberate, & eodem modo proſequũtur ex ſola imaginatione, non merentur, neque impetrant, nec adimplent recitandi præceptum, quales ſunt infantes, ſtulti, & mente capti, carentes iudicio ſufficienti ad merendũ, vel demerendum, & multa recitant memoriter, vel legendo. Quales item, qui ſolent dormiendo ſurgere,[h] veſtire ſe, domo egredi, & ad eam redire: & recitare memoriter, quod aliįs diebus vigilantes ſolent, quando ſe ueſtiunt. Quales ſunt etiam qui accipiunt Breuiarium in manus, & expectantes ſocios, ſine propoſito recitandi, vel ſatisfaciendi ſuo muneri, legunt in eo eaſdem horas, quas recitare debebant, uel earum partem: Nam licet talis mereri poſſet expectando virtuoſe alios, benè cogitando, & meditando, non tamen recitando illas horas, quatenus Canonicas, quas tenebitur denuò

[h] iux. glo. Cat. & Imol. Cle. 1. de homici.

ter,bifariam poſſe amitti propoſitum attendendi cõceptum ab initio, ſcilicet actualiter, ſiue expreſſe, & virtualiter ſiue tacitè. Actuale, ſiue expreſſum propoſitũ non attendendi habet is, qui proponit non attendere aliquo dictorum trium modorum ad id, quod recitat, quod rarò contingit, niſi eis qui iam ſemel recitarunt, & proponunt iterum recitare poſteà id ipſum, quod iã recitarunt, quæ frequentio fieri ſolet à multis viris pijs, qui recitant, vel canunt in choris parum Deo attentis, & deuotis, & ab alijs, qui recitant cum Dominis, vel ſocijs balbutientibus, vel quia ſuo vitio anticipant verſum, uel ſyncopant uerba, uel alios defectus admittũt, ob quod non liberantur à recitandi obligatione. Propoſitum uirtuale non attendendi orationi habet ſolus, & omnis ille, qui ſolo cogitatu ſe occupat in rebus ei extrarijs, & aduertit ſe de iis cogitare, & quod per eiuſmodi cogitatum auertitur planè ab omni attentione horarum, & omnia hæc animaduertendo, non procurat animum ſuum ab ijs reuocare, iuxta communem, vel animo deliberato ſe occupat in actibus exterioribus repugnantibus omnibus ſupradictis attentionibus recitandi, attenta ſaltem habilitate & cura eius, qui ita ſe occupando recitat.

19 Ex hoc dicto ſequitur primo, quod aliqui recitando, & canendo, neque recitant, neque canunt, & lucrifaciendo diſtributiones quotidianas coram hominibus, eas perdunt coram Deo, vna cum animarum ſuarum iactura. Quod verificatur in ijs, de quibus in corollario vltimo præcedentis dicti, & etiam in his, qui à principio habent ſufficiẽs propoſitum occupandi ſe in horis, ſed poſteà cõtinuando illas, mutant propoſitum actualiter, uel uirtualiter, ut proximè dictum eſt. Tales enim etiamſi coram hominibus mereantur, & lucrentur, coram tamen Deo peccant & non merentur magis, quàm ſi non recitarent, etiam ſi alijs operibus exterioribus non occupentur, ſecundum Communem,[m] licet

[m] Quam tenet Palud. in 4. diſt 15. q. 5. & late probat Adrian. Quolib. 8. c. 6. H. 1. & Calet. in verb. Horarũ. §. 3. 10. Maior in 4. diſt. 12.

licet Hoſtienſis in vno loco, [n] S. Anton. [o] Angelus. [p] & alij alibi contrarium teneant. Videtur enim mihi communi aſſentire etiam S. Thom. [q] quatenus præſuppo- 20 nit, quod aliquando ſola euagatio interior eſt peccatũ mortale, & Syluester, etiam ſi in duobus locis [r] videri poſſit alicui eſſe opinionis Hoſtienſis, in vtroque tamẽ meo iudicio concordat cum communi. Dicit enim, euagationem interiorem non eſſe peccatum mortale, etiam ſi ſit deliberata, dummodo ſciat, quod recitat, vel facit. Scire enim quod dicit, & facit, eſt animaduertere, & videre an erret nec ne, & hic eſt vnus, licet infimus trium modorum attendendi, & conſequenter in effectu non dicit, niſi quod non eſt peccatum mortale euagatio interior deliberata, quando cum ea concurrit una trium attentionum, licet ſit minima, quod etiã tenet Communis.

n In c. Dolentes de celeb. Miſſ.
o 3 par. tit. 13. c. 4.
p verb. Hora §. 28.
q In 4. diſt. 15 q. 4. ar. 5. q. 4.
r In aure. roſ. cas. 9. & in verbo Hora. q. 16.

21 2. Sequitur, non cenſeri quem mutare propoſitum attendendi, eo ſolo quod non attendat, niſi etiam aduertat ſe non attendere. Sed neque tunc, ſi procurat mediocriter animum retrahere. Dixi (mediocriter) quia ſecundum Tho. [s] & omnes alios, magna eſt differentia in retractione animi, quando vagatur, & diſtrahitur: Si enim adhibeatur in eo magna, aut ſaltem mediocris diligentia, etiam ſi non retrahatur, euitatur culpa mortalis & venialis, & oratio eſt meritoria & ſatisfactoria, verum ſi non adhibetur ad minus mediocris, peccatur venialiter, & per conſequens oratio non eſt meritoria, licet ſit ſatisfactoria precepti, vti ad aliud propoſitum loquendo de eadem oratione ſupra [t] diximus.

s In 4. diſt. 15. q. 4. ar. 2. q. 4.
t In cap. 8

22 3. Sequitur, quod qui accingit ſe ad ſcribendũ, vel legendum aliquid diuerſum ab eo, quod recitat, communiter peccat, & etiam mortaliter, ſi ea deliberatè faciat tamdiu, quamdiu recitat partem notabilem orationis obligatoriç. Scribere enim, & legere diuerſum ab eo, quod recitatur, eſt actus exterior, qui videtur repugnare omnibus ſpeciebus attentionis, & per cõſequẽs,

qui

qui tale quid recitando facit, videtur ſaltem eo tempore, quo id facit, mutare virtualiter propoſitum attendēdi, quòd á principio habuit, per proximè dicta. Dixi (cōmuniter) quia interdum excuſatur, vt cum neceſſitas id faciendi ſuperuenit recitanti cum alio, & proponēti ſupplere poſteà, quod interim dum illud ſcribit, ſocii recitarent. Dixi (ſi id deliberatè faciat, quandiu recitat partem notabilem. Qui enim tale quid ageret non cogitans quid agat, aut per imaginationem ſubitam, aut ſolùm dum ſocii recitant vnum uel alterum uerbum, uel uerſum, non eſſet defectus mortalis, per ſupra [u] ad aliud propoſitum adducta. [u] in c.10.n.10.

23 Non ſum ignarus obiici mihi poſſe, poſſibile eſſe quē legere, aut ſcribere vnam epiſtolam, & attendere ad horas iuxta illud Plinii [x] de Iulio Cæſare: Scribere, & legere ſimul dictare, & audire ſolitum accepimus. Epiſtolas verò tantarum rerum quaternas pariter librariis dictare, aut ſi nihil aliud ageret, ſeptenas. At ei qui mihi hoc obiecerit, reſpondebo, nos omnes Eccleſiaſticos non eſſe ea habilitate, qua fuit Iulius Cæſar: & licet eſſemus, non tamen adhibemus tantam curam in recitando quantam ſolebat ipſe in ſcribendo, dictando, uel legendo. Et quòd ſi quis reperiretur tam diligens, & habilis, ut legēdo, vel ſcribendo aliud, attenderet ad recitationem tantum, quantum eſſet neceſſarium ad euitandum peccatū mortale, talis non peccaret mortaliter, licet frequenter ſic venialiter, meâ ſententia, ob irreuerentiam, quam facit Deo, occupando ſe, dum ei loquitur, in aliis ab eo diſtrahentibus, ſine iuſta in id cauſa. [x] lib.7.cap.25.

24 IIII. Sequitur, quod beneficiarii legentes, uel ſcribentes, aut ſubſignantes litteras, prouiſiones, uel alia in choro, etiam ſi ſint Capituli, interim dum in eo canitur vel recitatur, bis peccant, quandoque mortaliter aliquādo venialiter. Primo quidem, quod ſe ipſos diſtrahunt. Deinde uero, quòd á benè attendendo auertunt ſocios. Equidem de aliis me conſtantioribus, & paratioribus, ad

mentis

mentis oculos defigendum in Deum, quàm ego non loquor: verum fateor, quòd quando video dari meis ſociis prouiſionem, aut epiſtolam in choro ſubſcribendã & eos manibus pennas ad ſubſcribendam tenentes mentem meam diſtrahi, vel ad cogitandum de illo, quod prouiſio continet, ſi ſciam, uel ad dubitandum, vel diuinan 25
dum quid contineat, ſi neſciam, vel ſaltem cogito de ea ſubſcriptione, quæ me ab attentionis officio auocat.

V. Sequitur iiſdem duobus modis peccare eos, qui loquuntur in choro, alii quidem in aurem, alii voce ſublata quępiam à recitatione aliena, quoniam loqui & audire ita ſunt actus exteriores, ſicut legere, & ſcribere, & æquè ac illi repugnant attentioni ad recitandum, vel canendum requiſitæ. Quid ergo dicemus de ringentibus ſiue rixantibus, ridentibus, murmurantibus, & vociferantibus? Quid? niſi quòd peccent quandoque mortiferè, quandoque verò uenialiter, & quod tempore, quo id agunt non magis placent Deo, quàm ſi non eſſent in 26
choro, imò minus, quia prætermiſſo fine ſuæ orationis, qui eſt ſeruire Deo, eius hoſti diabolo ſeruiunt aliquando.

VI. Sequitur peccare grauiter eos, qui attendunt quidem ad verba, ſed adeo feſtinè, præcipitanter, & tranſcurrendo recitant, uel canunt, ut etiamſi illa integrè pronũcient, neque ipſi, neque eorum ſocii poſſint intelligere eorum ſignificata, etiamſi idioma quo recitatur calleãt. Tum quia licet primo modo attendant, non tamen accipiunt illum, ut medium, & gradum ad conſcendendũ ad alios meliores attendendi modos, quandoquidem feſtinatio illa repugnat ſecundo modo, nec cum tertio cõcordat, ſaltem iuxta communem recitantium habilitatẽ & uſum. Tum quia id prohibetur in Concilio Viennen.[a] in verbo tranſcurrendo,[b] & eſt feſtinatio, & pręcipitatio 27
quam prohibet uſus eccl. Gal. in illis uerbis. (*Non curſim, ac feſtinanter,*

VII. Sequitur uerum eſſe id, quod non ſemel reſpondi ni-

[a] Clemen. 1 de celeb. miſſ.
[b] tit. Quomod. diui. offic.

di, nimirum, quod licet non ſatisfaciant debito, non ta-
men ſatisfacere deſinunt ob defectum attentionis illi,
qui cum ſufficienti propoſito attendendi, incipiunt re-
citare, quod debent, & poſtquam inceperunt, ob varia-
rum cogitationum pugnam, non dicunt tam deuotè
quàm cuperent, & ideo deliberant denuò recitare, etiã
ſi tunc finiant illud cum mediocri attentione, animo ta-
men non ſe à debito exonerandi. Quod ſæpius conti-
git mihi dicenti orationes votas, & per confeſſarios in
28 pœnitentiam iniunctas. Quod ipſum dico de eo, qui
die feſto audit Miſſam; & quia non eſt de die, aut quia
non audit tanta deuotione, quanta cuperet, deliberat
audire eam ad finem vſque, ſed ſine animo ſatisfaciendi
obligationi, quod eſt quotidianum. Neutrũ enim eo-
rum ſatisfacere debito conſtat ob defectum propoſiti ſa
tisfaciendi, & quod id non ſit ob defectum attentionis,
& propoſiti attendendi, conſtat ex hoc dicto.
29 VIII. Sequitur, quod qui recitat, non tenetur re-
petere verbum, neque verſum, neque pſalmum, neq;
lectionẽ, quam non recordatur ſe dixiſſe, modò non re-
30 cordetur ſe non dixiſſe, & credat probabiliter dixiſſe,
neq; etiam ſacerdos ſacrificans facere ſigna, aut repe-
tere verba, quę non recordatur, an fecerit, vel dixerit,
dummodò etiam non recordetur ſe non dixiſſe, vel fe-
ciſſe, modo, inquam, credant probabiliter, eo quod a-
lìàs ſoliti ſint ea facere, vel dicere, quando ſic recitant
vel celebrant, & meminerint à principio, ac medio ha-
buiſſe propoſitum actuale ſiue expreſſum, vel virtuale,
ſiue tacitum, in id attendendi. Tum quia qui recitat
legẽdo, vel memoriter pronunciando vnum pſalmum,
vel alterum, imò tres, uel quatuor, contemplando om-
nipotentiam diuinam, qua vniuerſa creauit, ſapientiã,
qua eadem gubernat, & bonitatem infinitam, qua vult,
vt ei ſeruiamus, quò ſaluemur, quaq; ſe nobis mirabi-
liter, & ſtupendè communicat, aut alia id genus ſimi-
lia, nil cogitando de verbis, quæ dicit, nec de ſignis,

quæ egit, nec de eorũ ſenſu non poteſt recordari, an illa dixerit, vel fecerit, ſufficientem tamen & ſelectam attẽtionem habet, etiam ſi animaduertit, quod aliud ab eo quod recitant contemplatur, quandoquidem contemplatur Deum & diuina, quæ ſunt finis debit' orationis, & ita tertio modo, qui eſt optimus, vt ſupra [c] dictum eſt, attendit. Tũ quia qui incipit recitare cũ propoſito attẽdẽdi vno triũ dictorum modorũ, etiam ſi poſtea dũ recitat vnũ verſum, pſalmũ, vel vnã lectionẽ, imò verò multas, tam intentus eſt fabricandis (vt aiunt) in aere caſtris, vel modo quo ſtudebit, vel præleget eo die, vel anno, aut quo excolet ſua oliueta, & vineas, quod nõ adhibet mentẽ ei, quod recitat, nec eius ſignificatui. Tamẽ ſi non aduertit ſe vagari, vel ſi aduertit, procurat ſe colligere, licet non poſſit, adeò, quod poſteà recordetur, an dixerit illa nec ne, ſatisfacit, ſecundum oẽs. Tum quia qui ſenſu verborum, quæ recitat, fruitur, concipiẽs cõceptus, quos vocãt vltimatos, ideſt rerum per verba ſignificatarum, minus aduertit ad eorum corticem, & minus concipit conceptus eorum, quos vocant non vltimatos, qui ſunt conceptus ipſorum verborum, & nõ ſignificatuum, & ita minus noſcit, an ea dixerit. Præſtantiorem tamen attentionem habet, quàm ſi ſoli cortici verborum intenderet, quia haberet ſecũdi generis attẽtionem, quam primi generis attentioni ſupra diximus præſtare. Tum quòd qui recordatur ſe incœpiſſe talem pſalmum, talem lectionem, imò etiam talẽ horam, & videt ſe ad illius finẽ perueniſſe, legẽdo, vel memoriter pronunciando aliqua, in quibus ipſe cõiter errare nõ ſolet, iuſtè credere poteſt ſe totum recitaſſe, vti ſolet, & vlterius progredi, argumẽto eius, quod ſingulariter dixere Pariſienſes [d] prefati. Nempe, quòd qui incepit laudes minores. S. Mariæ, & ſe uidet in fine pſalmi (*Laudate dominum de coelis.*) etiam ſi non recordatur dixiſſe ullum uerſum illorum pſalmorum, quos dixit, iuſtè poteſt credere, ſe de more ſolito omnes dixiſſe. Qui opti-

[c] ſup. eod. cap. n. 1.

[d] in 4. diſt. 15. q. 7. col. 2.

optimè conſulunt, vt qui rectè vult attendere ad horas, non ſe occupet in cogitando, & meditando, An attendat, nec ne. Nam, vt qui tranſeunt per ſummitatẽ aliquarum trabium pro pontibus in aere diſtentarum, citius cadunt, cogitando de caſu, & metuendo cadere, Ita qui recitat cogitando de errore, & metuendo errare citius errabit. Tum quia vt alibi[e] ait Caietanus, velle attẽ
31 dere non eſt tam attendere, quàm pro obiecto & ſcopo attentionem ipſam præfigere. Tum quia vti ſępius cõſului, non ſolum non tenetur repetere id, quod probabiliter credit ſe dixiſſe, qui talia patitur, verumetiã ma-
32 lè ageret id faciendo, eo quod habitum, & conſuetudinem concipiendi ſcrupulos ſuperfluos ſibi quęreret, eo item, quòd iterum ea repetens, vt plurimum iterum erraret, & ob id oporteret eum tertio, & quarto repetere, quod non ſemel mihi contigit, & ſcio aliis contingere, quæ via eſt deſipiendi, niſi relinquatur, eo etiã quod faceret contra illud Sapientis.[f] Ne iteres verbum in oratione tua. Confirmantur hæc, eo quod alibi[g] probamus, nimirum, quòd licet iterum confiteri peccatum ſemel confeſſum de ſe ſit bonum, non eſt tamen tale iteranti ob ſcrupulos ſuperfluos, aſſueſaciendo ſe ad inquietam conſcientiam habendam.

33 VI. principaliter dico, neceſſarium eſſe ei, qui primũ vel ſecundum attendendi modum eligit, ne illum eligat animo perſiſtendi in eo, & non tranſeundi ad tertium, qui melior eſt illis, ſed eligat eum tamquam gradum attendendi ad alium meliorem, ſi Deus id dederit. Nam ſi adeò contentus foret aliquo duorum primorum, vt proponeret non procurare tertium, neque mereretur, neque ſatisfaceret, vt ſingulariter determinauit ſubtilis Caietanus.[h]

34 Ex quo ſequitur primo, ꝙ qui inciperet recitare, animo attẽdẽdi ad verba, quò pronũciet, vel canat ea incorruptè, ordinatè, & diſtinctè, putãs quod ob ſuã imbecillitatẽ, vel valetudinẽ, qua tũc eſt, magis expedit eligere

infimum

[e] 2. sec. q. 83. ar. 13.

[f] Eccleſ. 7.

[g] In c. fin. n. 28. 29. & 30. de Pœnit. diſt. 1.

[h] In 2. ſec. q. 83. art. 13.

infimum illum modum, tanquam medium, & gradum aſcendēdi ad alios duos altiores, ſi id Deo placuerit, debito ſatisfaceret, non autem ſi eligeret eum eo animo, vt eo contentus, nollet aſcendere per medium illius ad altiorem.

II. Sequitur, veram videri aliam non minus inſignē 35 concluſionem eiuſdem Cardinalis,[i] ſcilicet, quod qui dum recitat, mentem occupat in meditando amorem, manſuetudinē, ſuauem conuerſationem, capturā, paſſionē & mortē Saluatoris, & domini noſtri Ieſu Chriſti, optimè ſatisfacit, ſi hanc meditationem ſumit tanquam medium, & gradum aſcendendi ad contemplandam diuinitatem, & concipiendum in ea amoris affectum, qui ex ea contemplatione quaſi filia naſcitur. Nullum ſiquidem eſt melius medium, vel gradus aſcendendi ad montē cognitionis, & fruitionis Diuinitatis altiſſimæ, quàm ipſa humanitas benedictiſſima Redemptoris, iuxta illud præfationis (*Vt dum uiſibiliter Deum cognoſcimus, per hunc in inuiſibilium amorem rapiamur*) verum ſi prædicta meditatio humanitatis, & paſſionis, ſumeretur pro fine vltimato, & non pro medio, vel gradu aſcendendi ad contemplationem, & amorem Diuinitatis, non ſatisfaceret; Quinimò etiam ſi eam non ſumeret pro fine vltimato, ſed videt ſe ita illi implicari, vt maiori ſit impedimento quā auxilio aſcendēdi ad prędictū altiſſimū cognitionis & fruitionis Diuinitatis montem, omittere deberet eā, ſecundum eum, licet mea ſententia mereretur, & ſatiſfaceret præcepto, dummodò expreſsè non acciperet eā pro vltimato fine ſuę recitationis, & attentionis; etiam ſi non expreſsè acciperet eam pro medio, quia virtualiter pro medio, & nō vltimo fine cēſendus eſt accipere.[k]

[i] Ibi ſupra.

[k] Arg. c. 2. de Regul. iur. & l. merito ff. pro ſocio.

III. Sequitur, multos (quod ad orationem, & recitationem attinet) multum abeſſe à termino, ad quem 36 exiſtimant ſe perueniſſe, imo & prętergreſſos eſſe. Sunt enim quamplurimi exiſtimantes ſe perueniſſe ad optimum finem horarum, protinus ac eas omnes canunt,

vel

vel pronunciant benè, vel malè ruminatas, benè, vel malè pronunciatas, & cantatas. Sunt multi qui aduertētes prædictos eſſe ſuo modo ſatisfaciendi contētos, arbitrantur ſe longè prætergreſſos eſſe limitem bonę recitationi ſufficientem, eo quod eas cantēt, & pronunciēt ſine errrore ſyllabæ, vel puncti, licèt non intellexerint ſignificatū eorū, quę dixerunt, neq; eis in mentē venerit Deus, nec deſiderium videndi eum viſionis, neq; habēdi illius gratiā, neq; gloriā. Alij exiſtimant ſe dignos, quibus deferantur (vt aiunt) candelulæ, eo quòd peruenerint ad ſtatum, in quo dum recitant, vel canunt officiū alicuius S. meditando labores eius, offunduntur lacrymulis, quę ſæpe naſcuntur ex hypocriſi infima inimica contēplationi ſublimi. Quot quæſo videas contentiſſimos, & auidiſſimos laudis, eo quod cecinerunt aliquā lectionem, epiſtolam, euangelium, ſiue collectam, ſine vllo verbi, vel accentus errore? Cum tñ nihil prorſus eorum quę dixerunt intellexerint, neque eis affulſerit radius contemplationis Diuinæ, ob nebulas, quibus eos auiditas gloriæ, & metus ignominiæ humanæ
37 obumbrabat. Quocirca ò Domini patres, & fratres mihi ſuſpiciendi, & diligendi, qui ex patrimonio Chriſti ratione ordinum, profeſſionum, & beneficiorum, à Sancta Matre Eccleſia alimur, oculos in nos reflectamus, nobiſcumque ſæpè reputemus, eam ideò nobis & ſtipēdia & victum ſuppeditare, vt gratias agamus Deo creatori noſtro, vtque matrem eius laudemus, & oremus non ſolum pro nobis, ſed etiam pro toto populo Chriſtiano, quam ob cauſam ſæpè nobis longè plus honoris tribuit, quàm fratribus noſtris natu maioribus. Et nunquam non obuerſetur ob oculos noſtros, hoc eſſe munus noſtrum, hanc eſſe noſtrā prouinciā, & de illa benè adminiſtrata nobis eſſe gloriādum, ſimul optemus, vt primum Deus, deinde homines ad illius gloriā, nos habeāt pro deuotis clericis, religioſis, peculiaribusq; eius miniſtris, & maioris faciamus quòd laudemur ob talia,

P quàm

quam ob vlla alia quamlibet alta noſtræ gentis ſtemmata, gloriam, honores & fortunas, quibus prædictos ſpirituales titulos prætulimus. Ideoq; omni cura & ſtudio attendamus ſaltem in verba, quæ pronunciamus, nec anticipemus verſus, neque qui ſumus unius chori incipiamus noſtros, antequam qui ſunt alterius chori finiant omninò ſuos (qui cum primis magnus & frequentiſſimus recitantium, imò canentium abuſus eſt) ſimul abſtineamus à corrumpendo, deglutiendo, inepto accentu, nimia cum feſtinatione pronunciando verba adeò ut intelligi nequeant. Præterea procuremus in- 38
telligere id, quod proferimus: quamuis enim non ſimus arte perfecti latini, ſi tamen idioma Italum, Hiſpanum, & Gallum (quod eſt latinum corruptum) callemus, erimus vſu ſaltem corrupti latini, adeo ut aliqua eorum, quę cum debita pauſa recitauerimus, aut cecinerimus, ex uſu intelligere queamus. Et Deus ipſe pro ſua bonitate id quod in nobis eſt facientibus ſuppetias mittet, quò imperfectè contemplantes eum, eodemque imperfectè fruentes in terris, perfectè videamus eundem, eodemque perfectè fruamur in Cœlis. Amen.

VII. dico omnia ſupradicta de attentione, excepto 39
vno aut altero, non tantum eſſe neceſſaria, ut debita, ſiue pręcepta oratio ſit bona, verum etiam ut conſulta, ſiue quæ de conſilio eſt, non ſit peccatum, ut ſingulariter, & ſpeciatim Caietanus [l] determinat, & antea ſenſit Thom. [m] quatenus ait peccare orantem, animo inter orandum diuagante, non diſtinguendo inter orantem ex præcepto, & inter orantem de conſilio, & probatur illa celebri Hieremiæ [n] auctoritate: Maledictus homo, qui opus Dei negligenter facit. Probatur & illa firmiſſima ratione, quòd nullum opus cuiuſquàm virtutis quãlibet voluntarium eſt bonum, niſi concurrentibus omnibus circunſtantiis neceſſariis, vt ſupra [o] de eadem ipſa oratione tractantes diximus. Tum quia qui voluntariè ad

[l] 2. ſec. qu. 83. ar. 13.
[m] in eod. ar. 13
[n] cap. 48
[o] cap. 4. n. 8.

riè ad id non obligatus hoſpitio excipit aliquem, aut interceſſoris munus ad aliquē Magnatem gratis accipit, non agit ſtudioſè, ſiue virtuoſè, imò peccat, niſi neceſſarias in eo obſeruauerit circunſtantias, vt rectè a prædicto Cardinale [p] determinatur, & ex prædictis conſtat attentionem eſſe vnam de circunſtantijs bonæ orationi neceſſarijs. Tum quia eadem ratio quoad hoc in oratione voluntaria, quę in obligatoria militat, ergo idem

[p] In 2. Sec. qu. 83. ar. 13

40 ius vtrobique cenſendum. [q] Ratio.n. cur oratio ſine attentione facta non eſt bona, eſt, quod ut qui non attendendo in id, quod dicit, alloquitur Principem, aut Magnatem, irreueretur & offendit eum, ita & à fortiori, qui alloquitur Regem Regum, non attendens in id, quod dicit, eum offendit. Tum per illud Malachię: [r] Si offeras cœcum animal ad imolandum, nonne malū eſt? offer illud duci tuo, ſi placuerit ei, aut ſi ſuſceperit faciem tuām? Quaſi dicat, quod quemadmodum offerēs Magnati alicui arietem, aut hœdum cœcum errat, ita & qui aliquid Deo maculatū offert: Et qui orat ſine attentione, rem maculatā offert ei, vndè hac auctoritate motus dixit Adrianus, [ſ] orationem & ſermonem ad Deum habitum, etiā ſi non ſit de præcepto, non debere tamen eſſe contemptibilem, qualis eſt oratio ſine attentione.

[q] l. illud. ff. ad l. Aquil. c. 1. de translat. prælat.

[r] cap. 1.

[ſ] Quolib. 9. &c.

41 Ex his ſequitur primo, quod licet interdum ad recitandum, aut orandum non obligemur, quoties tamē id

42 fecerimus, ritè facere tenemur. Sequitur 2. Multos dicendo, aut audiendo miſſam, horas canonicas, vel alia diuina officia, peccare, qui non peccarēt non dicēdo, aut

43 non audiēdo illa. Quot ad id non obligati pronunciant horas, & loco orationis Dominicę modeſtè dicendæ recitant illam, quam inſignis ille verbi Diuini preco Thomas Illyricus ſolebat Tholoſę i Gallijs vocare Pater noſter de Gentilhome, ſiue Nobilis? dum Deo dicit (*Pater noſter*) & mox famulo, paſti ne ſunt equi? & poſt (*qui es in coelis*) ſubdit, eſt quod edatur? & dicto (*ſanctificetur nomen tuum*) rogat, cur ſe demittit accipitur ille?

 & finito

& finito (*adueniat regnum tuum*) confeſtim dicit, ſtrigila equum. Quot item ad id non obligati adeo oſcitanter horas recitant, vt meritò reſponderi eis poſſet eo modo, quo apud noſtrates famulus quidam ſuo reſpondit hero die quodam veneris ad focum recitãti ſymbolum Apoſtolicum. Herus enim cum oſcitanter, & vaga mẽte perueniſſet ad illa verba (*Carnis reſurrectionem*) quinquies, aut ſexies repetijt, (*carnis, carnis*) famulus autem ſubridens dixit: Domine hodiernus non eſt dies carnis. Quot item bis horas recitant, & ſecunda vice, quia ſe putant prima ſatisfeciſſe, abſque ferè vlla attentione pronunciant, non animaduertentes etiam ſecunda vice obligari ad debite recitandum, eſto voluntariè id faciant? Quamobrem raro, & ægrè ſoleo ipſe recitare cum familiari vel amico iterante horas ſemel pronunciatas. Quot præterea miſſas diebus, quibus ad id non obligantur, audiunt, nunc confabulando, nunc ridendo, & iocando, nonnunquàm dormitando, cum facilè poſſent reſiſtere ſomno, nunc oculos, imò & cogitatus in ea, quæ non oportet iaciendo? Non ocioſe dixi (*Miſſas.*) Nam pro re inurbana, vili, & abiecta (proh dolor) iam habetur à multis, audire attente Pri- 44
mam, Tertiam, Sextam, Nonam, & completoriam, imò & veſperas, niſi organi ſonus accedat, & tunc non pauci eum audiunt in ſolum finem iudicandi, & dicendi, ò quam cœleſtialiter pſallit, ſi ſonus arrideat, aut quam infernaliter, ſi diſpliceat, in vtroque hyperbole ſuperflua vtendo. Non loquor de nobis miniſtris ſuperpelliceo indutis, qui quandoque loquimur in aurem, quandoque voce ſublata, quin & nonnunquàm ridemus tempore quo organum pulſat ſuum verſum hymni, aut Magnificat, Benedictus, aut Nunc dimittis. Quia loquor de recitantibus, vel canentibus citra obligationem. Nos enim eo magis in ea re peccamus, quàm layci, quò magis quàm ipſi ſumus obligati canere, vel audire attentè per mox dicenda.

Quot

Quot denique audiunt conciones adeò negligenter, vt
45 vel nolint intelligere, quod audiunt, vel ita, vt quod vna excipiunt aure, altera egrediatur, vel quod perperam, aut negligenter dictum ſit, memorię mandant, vt poſteà cuiuſpiam perperam vel negligenter dicti notent concionatorem, & ſiquid boni deſumunt, non id agunt, vt illud faciant, verùm ut gloriam poſteà conſequantur illud alibi referendo, aut vt adulentur ipſi cõcionatori, prę ſertim ſi Regi, vel Principi fuerit cum primis charus, dicentes, ò quam ſingularis, delicata, ſublimis, & propoſito apta fuit illa, vel illa dicendi phraſis? Omnes quidem ſupradicti audientes, cantantes, aut recitantes etiam citra obligationem, ſi faciant hæc, cum attentione facere tenentur, alioquin peccant, licet communiter venialiter tantum. Non otioſè in initio huius dicti ſeptimi dixi (excepto vno, aut altero) Inter
46 orationē enim obligatoriam & voluntariam, ſiue ea quæ meræ deuotionis ergò fit, duplex ex Neotericis colligitur differentia. Prior eſt, quod qui ſine attentione & cum propoſito non iterandi dicit obligatoriam, peccat mortiferè, [t] quia non ſatisfacit pręcepto. [u] Qui verò non obligatoriam, uenialiter tantum, quia non debita cum attentione dicit. Poſterior differentia, quod pronuncians obligatoriam ſine attētione, tenetur iterare [x] eam, alter non item. Vterque enim tantum, & nõ plus ad iterandum obligatur, quantum & non plus, quàm ſi non pronunciaſſet, atque ita obligato remanet ſua obligatio, alteri vero ſua tantum deuotio.
47 VIII. principaliter dico, verum videri illud D. Anton. [y] nempe illos, qui recitant ueſtiendo, calceando, & aliịs actibus exterioribus ſe occupando, dignos eſſe reprehenſione, & uix ſatisfacere præcepto, quia ex propoſito ſe immiſcent actibus ab attentione auertentibus. Quę ratio videtur concludere idem eſſe dicendum de his, quos paſſim videmus recitare horas, colligēdo herbas, roſas, vuas, inſtruendo ignem, pectendo caput,

[t] ſentit Tho. & exprimit Caiet. 2. ſec q. 83. ar. 13. & Palud. in 4. diſt. 15. q. 5. col. 5. Anto. 3. par. tit. 13. c. 4. § 8.

[u] Arg. c. Quod præcipitur 14. q. 1. c. Denique ſub finem 4. diſt.

[x] Adri. quodl. 8. Maior in 4. diſt. 2. q. 7. col. penult. & vlt.

[y] 2. par. tit. 9. cap. 3. §. 3. ver. tertia negligentia.

manus, vel faciem lauando, pennas ad ſcribendum aptando, & id genus alia attentè agendo. Pro quo facit quod, ut ait S. Antoninus, nemo magnæ authoritatis æquo animo ferret, vt quis cum ſeriò ſuper re graui alloqueretur, occupando ſe in huiuſmodi leuioribus. Cōtra tamen hoc dictum Diui Antonini facit primo, quòd contrarium ab omnibus ferè obſeruari videmus. Quis enim eſt, qui illas, vel illas preces, illa, vel illa vice non dicat aliquid præfatorum, vel ſimilium faciendo. Quis, quęſo, non aliquando recitando ſe ſcalpit, aut ad pulicem pungentem manum porrigit, non tendit oculos in viridarium, & deambulans in margine fontis fluuij, vel ripæ, non proſpiciat illa, & gaudeat quod raucum per leuia murmur ſaxa ciet, vt inquit Poeta à Hieronymo[x] citatus? Secundo quod ferè totus mundus credit, & ſeruat id, quod Caietanus[z] dixit. Non peccare recitantes dum ſe induunt, modo pro viribus recitandis attendant: & quod in nonnullis religionibus ſtatutum videtur, vt religioſi inter ſurgendum pronūcient horas B. Mariæ, & quod S. Dominicus dixit orationem attentè à ſurgente de lecto pronunciatam communem, & ſalubrem ad reſiſtendum peruerſis cogitationibus eſſe medicinā. Tertio, quòd Pariſienſes[a] aiunt quem poſſe iuſtè exuendo recitare, cum nō agat actum repugnantem actuali horarum attentioni. Sicut & religioſus ſatisfacit mandato verrendi Eccleſiam ſuperioris ſui, licèt hoc agendo intrantes eam obnixè intueatur. Quarto quòd iter faciens pedes, vel eques, ſuas horas iuſtè pronunciare poteſt, ſecundum Innocent.[b] receptum per omnes, & quod Ioannes Caſſia.[c] (Quem Iſidorus[d] tanti facit) teſtatur de monachis Aegyptijs, quòd occupati externis actibus orarent, & recitarent in hęc verba. Sicut nullum fermè ab eis ocij tempus excipitur, ita nec meditationi ſpirituali quidem finis imponitur, quin & pariter exercentes corporis animæque virtutes, exterioris hominis ſtipendia cum emolumētis in- 48

x c. Nunquam de Cõſe. diſt. 5.

z 2. ſec. qu. 83. ar. 18.

a Io. Maior in 4. diſt. 12. q. 7. col. fin.

b In c. 1. de celeb. Miſſa.

c lib. 2. c. 14. Canon noctur. orat. & pſalē. modo.

d In lib. de diuinis offic.

tis interioris æquant. hæc ibi. * Adde quòd ſacrificis præſcribuntur in Miſſalibus formulæ precum, quas pronuncient dum ſacris veſtibus ſe induunt, dum in medio Miſſę manus lauant, dumque ſe in fine eius veſtibus ſacris exuunt. Quin & Epiſcopis in Pontificali pręſtituuntur multi pſalmi, quos dum veſtibus Pontificalibus veſtiuntur, cum miniſtris recitant. * Equidem percuperem hanc adeò quotidianam, & tanti momenti quæſtionem videre ab eo, qui errare non poſſet, deciſam. Varia enim diuerſis temporibus de ea mea fuit opinio, ſed in præſentia arbitror, omnes
49 conciliari poſſe per concluſiones ſequentes. Quarum prima ſit, quod omnes ſuprà relati ſatisfaciunt pręcepto, quoad recitandum. Tum quia ſolus & omnis ille actus corporalis adimplementum pręcepti recitandi impedit, qui repugnat, & eſt impatibilis cuilibet attentioni trium prędictarum, habilitate eius qui recitat inſpecta, iuxta Communem, vt pulchrè reſoluit Durandus, [e] & conſtat ſupradictos actus non eſſe tales, quia faciens illos poteſt attendere ad horas aliqua attentione trium ſupradictarum, nec D. Anton. dicit eos non adimplere pręceptum, ſed vix illis ſatisfacere, & ut ait Bonifacius VIII. [f] quod vix fit, fieri tamen dubium non exiſtit. Secunda concluſio, recitans aliquid ad quod non obligatur, faciendo aliquid prædictorum, non peccat, imo meretur, ſi vtcunque ad id attendat, quod probant rationes contra Autoninum allegatę, de quibus prędictus Caietanus loqui videtur, de eo enim loquitur, qui ex ſola deuotione orat. Tertia eſt non ſolùm ſatisfacere præcepto, & non peccare eum, qui iuſta de cauſa, vna & eadem hora agendo actus prædictos horas debitas pronunciat, verum etiam mereri gratię augmentum & gloriam, ſi in ſtatu gratiæ id faciat. Tum quia in eo non procedunt rationes pro opinione S. Antonini adductę. Tum quia nullus Princeps ęgrè ferret, ſi à ſubdito ſuo, vel quo-

e In 4. diſt. 15. q. 12.

f c. Per Catechiſmum de cognat. ſpiri. lib. 6.

uis aliò aliquid aliud agente, iuſta de cauſa ſeriò ſuper re grauii conſuleretur, quod quotidie videmus fieri à Bombardarijs, Vitriarijs, ſartoribus, ſculptoribus, pictoribus, & alijs id genus officiarijs, quos occupatos in ſui officij rebus libenter ſuper rebus ſerijs audiunt Principes, imò ęgrè ferunt, quod cauſa eis loquendi, omittant dare operam alicui operi celeriter abſoluēdo. Exemplum concluſionis ſit in caſu, quo venit ad aliquē viſitaturus, aut interrogaturus, vir aliquis ſpectatę authoritatis, & ipſe peruenit quaſi ad finem alicuius horæ, quam non poteſt finire, & ſimul vt decet illum excipere, niſi recitet componendo ſimul capillos, pileum, veſtem, calceos, & alias veſtes murando; hoc caſu non videbitur peccare, modò conetur mediocriter recitationi attendere. Item ſi lecto abſque culpa incumbens ad celebrandam miſſam publicam horâ non ſolita quis vocetur, & recitarę vſque ad Primam incluſiuè, & ire ad eam celebrandam tempore oportuno nequeat, niſi ſurgendo, veſtiendo, & calceando ſe, & alia in id pręparatoria faciendo recitet, poterit id abſque peccato facere: Neceſſitas etiam ſtudendi concionaturo, pręlecturo, aut expedituro negotia ſaltem ſpiritualia, iuſta cauſa id faciendi eſſe videtur. Quarta cōcluſio: Nonnullos actus corporales tam parum repugnare attentioni horis etiam obligatorijs debitę, vt etiam nulla interueniente 50
cauſa, ſine peccato, eos faciendo recitari poſſit. Quorum de numero videtur eſſe lenis deambulatio, itineris factio moderata peditis, vel equitis, collectio huius, vel illius herbę, proſpectio in prata, hortos, & vireta. Quinta: Quod plurimi actus adeò ſunt attentioni horarum contrarij, vt ea ſalua, magna cum difficultate fieri poſſunt, quos qui horas pronunciando fecerit, uenialiter peccabit; in quibus dicto D. Antonini[g] erit locus. Quales ſunt ſurgere de lecto, iduere & calceare ſe ualde feſtinanter, magna intentione inſtruere focum, & pręparare libros. Qui autem horum actuum ſit huius gene-

g 3. par. tit. 9. c. 4. §. 3. ver. Tertia negligentia.

ris

ris, uel præcedentis, certa regula tradi non poteſt, ideo quę boni viri arbitrio relinquendum, [h] cuius muneris erit non tantum naturam operis exterioris, ſed etiã modum, & habilitatem agentis conſiderare. Poſſet enim quis induens veſtem tam eſſe intentus recitationi præfatæ, ut omnino non peccaret. & contrã, ita intentus eſſe ambulationi, aut profectioni, ut ſic intendendo pronunciare horas eſſet peccatum ſaltem ueniale.

[h] Arg. l. c. ff. de iure delib. c. de cauſis de offic. deleg.

6. Quod ex omnibus his ſequitur, eo maiori laude dignam eſſe recitationem, cæteris paribus, quo minori
51 manuum, pedum, oculorum, aliorumuė ſenſuum externa ſit occupatione, vt integra ad eam ſimus mente intenti iuxta illud Redemptoris [i] noſtri bene intellectũ, Cum oraueris intra in cubiculum tuum, & clauſo oſtio ora. Dixi (cæteris paribus) ad ſoluendum argumenta, quæ contra hoc fundari poſſunt in recitatione horarum canonicarum publica, & in celebrandis alijs diuinis officiis publicis in Eccleſia, uel ſub dio, ut litaniæ, quæ potiora ſunt priuatis, cæteris paribus, licet maiorem requirant ſenſuum occupationem.

[i] Matth. 4.

Nono principaliter dico, ex octo his dictis præcedentibus colligi poſſe uerum modum intelligendi hunc textum & omnia in eius confirmationem ſupra citata quę breuitatis gratia haud ſpecifico.

Cap. XIIII. de parando ad recitandum animo, tangit quinque Concluſiones.

Recitans horas ſic ad id ſe preparet. n. 1
Recitans in ſtatũ malo implet præceptum, ſed gratiam non meretur. n. 2.
Præparatio quæ neceſſaria ad implendum præceptum recitandi. n. 3
Miſſam maior decet præparatio, quàm alias preces. n. 4
Attendere non eſt uelle attendere. n. 5

Atten-

Attentio triplex, ad uerba, ad ſignificata, ad Deum et diuina. n. 5

NOTA xiiij. Ad orarum recitationem ani-
mi pręparatione opus eſſe: Sanctiſſimus .n. 1
Cyprianus in hoc textu ita dicit: Ideo ſacer-
dos ante orationem, pręfatione præmiſſa
parat fratrum mentes dicendo (*Surſumcorda*)
Quin & anteá idem apertius reliquit dictum Eccleſiaſtes[a]
in decreto eccl. Gallicanæ[b] in idem propoſitum citatus.
Ante orationem pręprara animam tuam, ne ſis quaſi qui
tentat Deum, quæ præparatio rectè fit contritione pec
catorum, & eleemoſynarum largitione, ut ſignificat cō
cilium Viennen,[c] & apertius quarundam diœceſum re
citandi regulæ, quibus concordat Romana noua ſcilicet
Breuiarij Cardinalis S. Crucis, dum præcipit incipere ho
ras á confeſſione generali,[e] quod non facit noua fœl.
recor. Pii V.[e] Optimè præparabit ſe, qui ſeruauerit illa
Abbatis Iſaaci, & Ioannis Caſſiani ſupra[d] relata, ubi ta
men non determinauimus, an omnia illa ita ad euitan-
dum peccatum ſint neceſſaria, ſicut ſunt ad maius præ-
mium conſequendum utilia, quod in hunc locum de-
terminandum remiſimus. Pro cuius determinatione
dico primo. Neceſſe eſſe oraturo mortali peccato in-
fecto mundare ſe ab eo, ſaltem uera contritione, adhoc
ut oratio eius ſit meritoria gratię & gloriæ. Licet non ad
hoc ut ſatisfaciat pręcepto recitandi, ſiue ut non pec-
cet nouæ per omiſſionem recitationis, ut dictum eſt ſu
pra,[e] cùm nemo in peccato mortali conſtitutus agat a- 2
ctum meritorium.[f]
Secundo, quòd non ſolum ad quærendam gratiam; 3
ſed etiam implendum præceptum per orationem, præ-
cedere oportet præparationem uoluntatis, & propoſiti
actualis, aut uirtualis ei attendendi modo ſupradicto[g]
Tertio dico quod ad euitandum peccatum, & ſatisfa
ciēdū præcepto recitandi, ſufficit ut pręparemus nos ad
horas, Miſſā, aliaq; officia diui per pręparamenta adud ab

Eccle.

[a] cap. 13.
[b] tit. Quali. horæ dicen. ſint extra chorū intus.
[e] Clem 1. §. ideoque de Reliq. & vener. ſanct.
[d] In c. 12. n. 3.
[e] cap. 1. n. 1. & ſeq.
[f] e. Nihil infra diſt. 3. c. Charitas. 2. de Pœnit. diſt. 2.
[g] In not. 11. n. 3. & ſeq.

Eccleſia ordinata, puta (*Domine labia mea aperies*) aut (*Deus in adiutorium meum intẽde*) vel per orationem Dominicã, confeſſionem generalem, aut ſymbolum Apoſtolorũ, ſecundum formulã breuiarij, ſecundũ quòd recitare vel miſſare debemus, adeò quidem, quod ſi quis mecum recitare ſolitus mecum ingreſſus cellam, vel muſœum, inciperet id, & eo modo, quod & quo pręcipit Breuiariũ, ego autem non concepto alio propoſito actuali, relicto ſtudio ſecundum eiuſdem formulam ipſi reſpondeam, pręparationi neceſſarię ſatisfacerẽ. Quæ eſt deciſio notabilis, & rei quotidie in choris contingenti neceſſaria, & ad tollendos ſexcentos ſcrupulos eis, quibus negotijs extraneis intentis, aut dormientibus, incipit, & incitat hebdomadarius, per orationẽ Dominicam, dicendo ſublata voce Pater noſter, aut per (*Deus in adiutorium*) ut & ante nos affirmarunt Pariſienſes.[h] Ex quibus oĩbus ſequitur, verſiculũ illũ (*Deus in adiutorium*) aptiſſimũ eſſe horarũ initium, quod cõfirmatur per multa dicta Caſſiani[i] & orationẽ Dominicã eſſe finẽ conuenientẽ, iuxta concilium Gerundẽſe.[o] Per quę confirmantur quędã ſuperius adducta. Verum tñ eſt huius capituli contextũ ſignificare, maiorẽ attẽtionem, & præparationem requiri ad vnã orationẽ, quàm ad aliã. Quoniam ad partẽ illã Miſſę, quę cõſecrationẽ Sanctiſ. corporis Chriſti continet, ſpecialiter nos admonet. S. Mater Eccleſia, vt nos pręparemus per illa verba (*Surſum corda*) quod non facit ad alia, imò nec ad initiũ eiuſdẽ Miſſę. & S. Tho.[k] ait in ea parte Miſſæ animũ ſacerdotis eſſe valdè eleuandũ. Quod licèt proculdubio plurimũ deceat, nõ tñ arbitror eſſe neceſſarium ad euitandum peccatum, imò neque ad quęrendam gratiam, & meriti augmentum. Licet enim orare cum attẽtione ſub pœnã peccati teneamur, non tamen hoc vel illo attentionis gradu id facere pręcipimur, vt ſupra[l] dictum eſt. Nam neque quis tenetur ad omnem attentionem ſibi poſſibilem, vt rectè dixerunt Pariſienſes.[m] Aduertere item debemus omnes, qui conſe-

cramus,

h Maior in 4. diſt. 12. q. 7. col. 2.

i In 11. collat. Abbat. Iſaaci cap. 10

o c. Id ſuper de conſec. diſt. 5

k 2. ſec. qq. 83. ar. 17.

l In Notab. 19

m Maior in 4. diſt. 12. q. 6. col. 1.

cramus, aliud eſſe occupare mentem in volendo attẽdere, aut ad attendendum nos parare, in quo ſe ſolent ſcrupuloſi occupare, & non eſt attentio, nec ad attendendum præparatio, ſed potius euagatio, & aſſumere attentionem in obiectum, & ſcopum. Aliud eſt attendere, quod eſt aduertere, ne in verbis erretur, quæ eſt prima & infima attentio, vel eorum ſignificata concipere, quæ eſt ſecunda & mediocris, vel Deum, & diuina contemplari, quæ eſt tertia, & optima attentio, ad quam inter alia, pertinet figere mentem in illius ſumma benignitate, qua nos tanta familiaritate, & humanitate dignos facit, vt exiſtens in cœlo in terram per ſancta illa, & valentiſſima verba, quadantenus ſe demitti patiatur, quæ eſt conſecrationis actui attentio aptiſſima, vt quidam doctiſſimus Cardinalis [n] ſenſit. De qua tripli ci attentione ſupra [o] dictum eſt.

[n] Caiet. 2. ſec. q. 83. ar. 17.
[o] Cap. 11.

Cap. XV. de re à recitatione aliena, tangit tres Concluſiones.

Falſum non eſt, quod in ſenſu in quo ſit eſt uerum.	*n.*	1
Corda in Deum eſſe eleuata dupliciter dicitur.	*n.*	2
Attendere multi admonent parum ipſi attendentes.	*n.*	3

NOTA xv. non eſſe falſum, vel mendacium id, quod in aliquo ſenſu eſt verum, licet in communi non ſit tale. Hic enim textus in illis verbis, dum reſpondet plebs (*habemus ad Dominum*) ſignificat ſecundum communem intelligentiam, quod oẽs Miſſam audiẽtes ſacerdoti præfanti vere reſpondent, habemus corda actu eleuata ad Dominum, quod eſt falſum. Quia pauci eorum collatione aliorum, corda ſic habent actu eleuata, eſt tamen uerum ita intelligendo, quod ſancta Mater Eccleſia, & nonnulla eius membra habent ſic eleuata, & etiã eſt ve-

1

2

eſt verum intelligendo, quod audientes Miſſam habeāt ſaltem virtualiter corda eleuata ad Dominum, ſi à principio actu, vel virtute propoſuerunt cum attentione Miſſam audire, & tale propoſitū in contrarium non mutarunt. Verum quia alijs duobus in locis [o] ſuper hac cō- (o In c. cū ſuper de cōfeſ. & in c. Inter verba 11. q. 3. & plenius in c. Humanæ aures 22. q. 5.) cluſione non tam materiam orationis, quàm aliam tangente ſcripſi, ſolum hic dicam, quod multos pios miſeret, piget, atque pudet audire aliquot ſacrificos præfationes recitantes, aut cantantes, quorum alij adeò feſtinè, alij adeò oſcitanter, alij adeò pompoſè eas recitant, aut cantant, quòd facile hi, qui ab eis præmonētur leuare in Deum corda, conijcere poſſunt quam lōgè habeant ab eo ſua, & quàm parum leuāt in eum ſua, qui alios ad leuandum hortantur, ſaltem actu, licèt credendum ſit, eos ſaltem virtute ita leuata habere, vt à (p cap. 16. n. 20.) peccato ſaltem mortali excuſentur, per infra [p] dicenda.

Cap. XVI. de Impedimento attentionis tangit. 80. Concluſiones.

RECITATOR uitet occaſiones euagationis propriæ uel alienæ.	n.	1
Attentionem horarum multum rumpit laudis amor.	n.	2
Monachorum Aegyptij ſilentium imitatione dignum.	n.	3
Recitans negligenter cum alijs bis peccat.	n.	4
Recitans priuatim in choro aliud ab eo, quod canitur ut peccat.	n.	5
Recitare debet omiſſa ſic tarde ueniens, uel citò exiens.	n.	6
Recitans ſtando quod debet recitare ſedendo, uel contra, ut peccat.	n.	7
Horas ad dicendas in choro qui ducit puerum ut peccat.	n.	8
Recitans peccat, ſi monitus non ſeruat accentus.	n.	9
Accentus Græcus à latino multum differt.	n.	10
Accentus qualis uerbis extraneis proprius.	n.	11
Iacobus quali accentu proferendum.	n.	12
Lucia & Mathæus quo accentu proferenda.	n.	12

Accentus

Accentus nouus aptus admittendus. n. 13
Recitans leuiter errando nonnihil peccat. n. 14
Recitans quis corrumpendo uerba peccet. n. 15
Criſte dicere inſignis error eſt. n. 16
Kyrie eleiſon quid ſignificet. n. 17
Salue qui benè et qui malè pronunciat. n. 17
Pater noſter quibus punctis diſtinguendum. n. 18
Symbolum quibus punctis & quomodo diſtinguendum. n. 19
Miſſa nec nimis feſtinè, nec nimis tardè dicenda. n. 20
Cæremoniæ debent eſſe breuiores uno tempore quàm alio. n. 21
Miſſæ defunctorum aliquot ita feſtinanter dicuntur ut audire pigeat. n. 22
Recitare in portis eccleſiæ indecens. n. 23
Recitare cum ſuperpelliceo tali & tali indecorum. n. 24
Anticipare uerſum quàm indecens. n. 25
Pauſandum in medio & in fine uerſus. n. 26
Recitare alta uoce miſſam audiendo malum. n. 27
Sacriſtia in tota ſileatur dum paratur ad Miſſam. n. 28
Cantando cæremonias illas aut illas ſic facientes peccant. n. 29
Ignorantia ſua qui in choro mouet riſum peccat. n. 30
Canunt qui contrapunctum ignorantes illum peccant. n. 31
Cantores cantu organi diuina canentes ut plurimum peccant. n. 32
Ingenio qui acuto pollent non otientur. n. 33
Cantu qui plus quàm re cantata mouetur ut peccat. n. 34
Cantus contrapuncti magis licet quàm organi. n. 35
Cantrices Monacharum Conymbricenſium imitandæ. n. 36
Cantores Muſici in diuinis quomodo peccant. n. 37
Cantando & audiendo cantantes uariè peccatur. n. 38
Cantus non debet præferri concioni. n. 39
Cantus eccleſiæ malè ab hæreticis ſublatus. n. 40
Cantores qua ratione poſſunt effici deuoti. n. 41
Canere profana, & benedicere ſcommatis in diuinis malum. n. 42
Canore in diuinis tumultum bellicum peccatum. n. 43
Symbolum Apoſtolicum in Miſſa inceptum finiri debet. n. 44

Orga-

Organa eccleſiæ non tam Deo grata, ut uulgus putat. n. 45
Thomas Aquinas mortuus anno 1274. n. 46
Muſica inſtrumenta ſcientiæ quærendæ parum prodeſſe. n. 47
Organis miſcere profana diuinis peccatum. n. 48
Organo pſallentes in quo peccant. n. 49
Miſſam audiens quid maximè attendere debet. n. 50
Organi ſonus prolixus hoc modo deuotius audietur. n. 51
Organi ſonus in diuinis non ſit nimius. n. 52
Officia diuina non ſint nimis longa, nec nimis breuia. n. 53
Miſſæ quæ pars ſubmiſſè & quæ clarè dicenda. n. 54
Miſſa & alia diuina officia non debent relinqui incepta. n. 55
Miſſa iam coepta quibus de cauſis imperfecta relinquitur. n. 56
Miſſam ob quam excommunicatus non ſit irregularis. n. 57. & 58
Excommunicati præſentia eſt iuſta cauſa non finiendi miſſam. n. 59
Canon Miſſæ quis, & coeptus omnino finiendus. n. 60
Horam coeptam non finire abſque cauſa ueniale. n. 61
Hora minori de cauſa quam Miſſa relinquitur cepta. n. 61
Oratio etiam uoluntaria & non debita non debet relinqui imperfecta. n. 63
Oratio ſine cauſa non interrumpenda. n. 64
Recitans exiens citò uel tardè ueniens ut peccat. n. 65
Orationem iuſtè rumpi ob cauſam ei pertinentem. n. 66
Salutare in choro obiter ut liceat. n. 67
Oratio ob quid iuſtè interrumpatur. n. 68
Iudex inter recitandum ordinare aliquid poteſt. n. 71
Oratio conſulta quando non eſt addenda præceptæ. n. 72
Oratio interrupta animo iterandi eam iteranda eſt. n. 73
Orationis dicendæ obligatiò non tollitur dicendò illam abſque animo eam tollendi. n. 74
Oratio malè interrupta ut ſatisfaciat. n. 75
Miſſam qui dicit non miſceat illi extranea. n. 76
Officijs diuinis ſeruiendum modeſtè & honeſtè. n. 77
Exhortatio ad modeſtiam in diuinis ſeruandam. n. 78
Ira Dei punit populum, quem non punit eius Rector. n. 79
Chori præſes corrigat in eo peccantès. n. 80

NOTA.

NOTA XVI. euitandas eſſe occaſiones ab 1
attentione recitationi debita nos auerten-
tes. Quod colligitur ex illis verbis (*Claudatur contra aduerſariū pectus*) id enim debitè fieri
nequit, niſi viteutur occaſiones prædictæ,
& confirmatur illo Saluatoris noſtri.[a] Cum volueris ora
re intra in cubiculum tuum, & ianua clauſa ora, ad fi-
nem ſupple, ne videas vel audias, quod te impediat, &
ne videaris, aut audiaris, à quibus laudari cupis, quod
maximum eſt impedimētum. Confirmatur & ipſius met
exemplo, qui aſcendebat in montem,[b] ut oraret ſolus.
Adde quod non ſolum vitare debemus cauſas nosmet- 2
ipſos, ſed etiam proximos impedientes. Cum peccato
alieno conſentiens peccet,[c] & cauſam damni dans dam-
num dediſſe dicatur.[d] Pro utroq; facit teſtimoniū Ioā-
nis Caſſiani de Monachis Aegyptiacis teſtātis, quod ho- 3
ris, in quibus ad recitandum & orandum multitudo eo-
rum innumera conueniebat, tantum erat eorum ſilen-
tium, ut nullus alius præter pſalmi præcentorem ibi ad
eſſe uideretur, præſertim eo tempore, quo oratio ſiue
collecta dicebatur, in quo ut ipſe ait in hęc verba: non
ſputum emittitur, non excreatio obſtrepit, non tuſſis
interſonat, non oſcitatio ſomnolenta diſſutis malis &
hiantibus trahitur, nulli gemitus, nulla ſuſpiria etiam
aſtantes impeditura promuntur, nulla vox abſque ſa-
cerdotis prece cōcludentis auditur, pręter eam, quam
anima accenſa, & ignita non potens intra ſe retinere,
quaſi deuotione crepans vi fractis oris repagulis emittit.
Qui idem protinus hæc ſubdit. Illum uero, qui conſti- 4
tutus in tempore metus, cum clamore ſupplicat, aut ali-
quid horum, quæ prædiximus, ex faucibus ſuis emittit,
aut pręcipue oſcitationibus pręuenitur, dupliciter pec
care pronunciant. Primo quòd orationis ſuæ reus ſit,
quòd eam ſcilicet negligenter offerat Deo. 2. quòd
indiſciplinato ſtrepitu alterius quoque, qui forſitan
ardentius orare potuit, intercipit ſenſum.

Ex

[a] Math. 6.
[b] Math. 14. Marc. 6
[c] Ad Rom. 1. c. 1. de offic. de lega.
[d] c. fin. de iniur. l. Qui occidit. §. In hac ff. ad l. Aquil.

Ex prędictis omnibus deſumuntur multa corollaria.
5 Primum, peccare beneficiariū, qui in choro recitat ſuas horas, aut earum partem tempore, quo in communi recitatur, vel cantatur quippiam aliud. Nam ut praxis Gal. habet[e] non ſolum obſequium, quo eſt obnoxius, choro ſubtrahit, ſed alios pſallentes perturbat, & per conſequens ſumit, & dat cauſam auocandi ſe uel alium ab orationis attentione, contra hunc textum & notabile. Ob quam eandem rationem: peccat ſimiliter canonicus vel monachus, qui recitat quippiam præter ſuas horas interim dum chorus recitat vel canit, licet iam domi, uel alibi ſuas recitauerit.

e tit. Quomo diuina offic. c. antep.

6 II. Corollarium eſt, quod qui inchoata hora uenit ad chorum, non debet ſtatim ſupplere id, quod iam chorus cantauit vel recitauit, ſed debet illam cum eo continuare, & ea finita, & aliis, quas poſteà ſine intermiſſione cantauerit, uel recitauerit chorus, ſupplere illud modicum, cui non interfuit. Quod ipſum dico de illo, qui poſt horam cœptam, aliqua ex cauſa egreditur, vel obdormit: regreſſus enim vel experrectus, debet cōtinuare cum choro id quod reſtat, & horis finitis supplere defectum.

7 III. Peccare ſaltem venialiter beneficiarios, qui ſine cauſa iuſta, & aduertentes ſtant, cum ſedere debeant, & qui ſedent quando ſtare debent. Eos item, qui ſedibus deſertis, ad veſtibulum chori ſeſe deferunt, vel prope eius portam, quò citius egrediantur officio finito, vel vt loquantur, legant, ſcribant, ſeu aliud quippiā agāt: Siquidem hi omnes ſe ipſos, & alios perturbant, & per cōſequens, ſumunt vel dant occaſionem diſtractionis, cōtra hunc textum. Neque (meo iudicio) iſta in id cauſa[f] eſt, videre oculis corporeis eleuari ſanctum Sacramentum. Tum quod ab ipſis ſubſelliis oculis mētis illud videre poſſunt. Tum quòd D. Hieronymus à gloſſatore[g] quodam relatus dicebat: Ingratum eſt Spiritui Sancto, quicquid obtuleris, neglecto eo ad quod teneris.
8

f In Prag. tit. quomodo diui. verb. ſubiūcta his.

IIII. infero, peccare eos, qui ſaltem tēpore quo horę

g in tit. Quomodo diuina officia.
h [illegible] c. Decet, de Immunit. ecclef. lib. 6.
i in cap. 4.

pronunciantur, deferunt ad eccleſias canes, accipitres, & infantes, qui plorant, uel vociferantur, & fatuos, qui tumultus excitant. Quoniā ſunt cauſa ſuę, uel alienæ diſtractionis ab attentione[g] officii diuini. Quod rectè ſenſit decretum Eccleſię Gallicanæ, & etiam Lugdunenſe[h] ſuprà allegatum. Quid ergo dicemus de iis, qui eiuſmodi deferunt ad chorum, & de iis, qui in illo cum infantibus luſitant, dum diuinum celebratur officium?

V. Peccare eos, qui iam ab aliis certiores effecti, aut ab eruditis edocti, pertinaciter ſeruant prauum accētū nonnullarum dictionum, licet antiquitus ita pronuncia- 10
rentur. Quorum de numero ſunt illi, qui hodiè ſequuti ſuam conſuetudinem veterem, accentum in antepenultima dictionis (Iacobus) conſtituunt. Neque excuſari poſſunt, quod dicant ſe accentum Græcum ſequi. quoniam in omnibus caſibus etiam gignendi & dandi, nō ſecus ac in nominandi, accuſandi & uocandi conſtituunt in antepenultima, & ſecundum Græcos, nō niſi in certis caſibus in antepenultima conſtitui debet. Qua ratione 11
noſter Antonius Nebricenſis complures alios ſequutus optimè docet, dictiones peregrinas reductas ad declinationem latinam, accentu latino pronunciandas eſſe. Dixi ſuprà (pertinaciter) quia qui id facerent, ut uſui chori vel Auditorii, in quo id faciunt, ſe conforment, minimè 12
iudicio meo peccarent. Similiter etiam errant, & peccāt qui admoniti, accentū in penultima dictionis (*Lucia*) conſtituūt. Tū q nō eſt (ut putāt) dictio Græca uel peregrina, ſed purè latina, uti eruditiores tradunt, & uſu recepetūt, & quemadmodum eſt dictio (*Lucius*) Tū quia licet foret dictio peregrina, declinatur ut latina, & in ōibus caſibus ei tribuunt vnū & eundē accentū, contra regulas grecanicas, & aliquot aliis caſibus, neque Græcū, neq; latinū ei tribuūt. idem dicendū de iis, qui in litaniis ponunt accentū in prima ſyllaba dictionis (*Mathæo*) non aduertentes penultimam eſſe longam, & diphtōgo eſſe affectā. Horum omnium, qui admoniti non ſe emendant, peccatum

catum non obſcurè cõprobatur. Quia prærerquàm q̃d
non dicunt id quod, & q̃uo debent, perturbãt & diſtra-
hunt ab attẽtione horarũ doctos; qui cũ eis recitãt, vel
ab eis audiũt, & tãto grauius, quãto magis & plures per-
13 turbant. Neque ſe tutari poſſunt dicendo, quòd pronun
ciando vt debent, perturbarent eiuſmodi pronunciatio
ni aſſuefactos. Quia ſine cauſa perturbarentur, alij verò
cum ea, & horum ſcandalum eſt acceptum, & peccatum
proprium, aliorum vero actiuum & peccatum pronun-
ciantis, vt colligitur ex doctrina communi de ſcãdalo, [k]
& cum hos vel illos offendere oporteat, offendat quem
ratio dictat, cuius uis protinus illam offenſionem tollet,
non autem quem ratio excuſet, cuius uis magis eam in-
dies adaugebit, vnà cum dedecore eruditorum Capitu-
li, & Cleri, quos docti auditores iudicabunt ignorantes,
vel incircumſpectos: Fateor nihilominus, quod cum ali
qua dictio vno, & altero accentu pronuntiari poteſt, de-
cẽs eſt eam pronuntiari ſolito, ob rationẽ memoratã, &
14 quia vbi excuſationi eſt loc⁹, nõ dãdum ſcandalũ.[l] Neq;
etiã excuſari poſſunt dicẽdo, accẽtus errorẽ eſſe paruũ.
Tum quia non eſt eiuſmodi, cum ſignificationẽ immu-
tat. Tũ quod licet paruitas erroris excuſet à culpa mor-
tali, non tñ à veniali. Tum quia quãuis per ſe paruus ſit
error, per accidens tñ ob perturbationem, & diſtractio-
nem, quem parit in choro, magnus eſt.[m] Tum denique
quòd quilibet error horarum quãuis exiguus per con-
temptum admiſſus eſt peccatum, etiam mortale, vti ſu
pra[n] traditum eſt, & ob alias rationes cuiuſdam doctiſ-
ſimi, quæ licèt non concludant ſuam propoſitionem,
15 vti ſupra oſtendimus, hanc tamen ſic.

VI. Peccare etiam eos, qui pronunciant corruptè di-
ctiones, ſaltẽ ſi admoniti nõ ſe corrigunt. De quorũ nu-
mero ſunt, qui ſupremi Ducis noſtri Ieſu cognomẽ il-
lud, (*Chriſtus*) pronunciãt ſine aſpiratione, cum tñ ipſa in
16 illo ſignificationẽ immutet, etiã in vocatiuo, dum dici-
tur (*Criſte*) quod ſignificat plumarum conum in vertice

k Quam expli cat vterque Tho. 2. ſec. q. 43. ar. 2. Tho. cum communi in 4. diſt 38. Adrian. Quol. 2. Noſtri in c. 2. de oper. nou. nũciat.

l Math. 18. & c. Nihil de præſcrip.

m Arg. l. ſi quis in hoc C. de epiſc. & cler.

n In c. 10. & 11

auium, quũ Chriſte unctũ ſignificat. Idq; non ſolum in omnibus horis, ſed etiam in Miſſa. Ex eorum quoq, numero, & quidẽ potiore ratione, ſunt ij, qui cum dicendũ foret (*Kyrie eleiſon.*) dicunt (*Kyrieleiſon*) efficientes vnam de duabus dictionibus, & tollentes è ſeptẽ ſyllabis vnã, & magis qui dicunt (*Criſtleleſon.*) quoniam adimunt vnã ſyllabam, & vnam aſpirationem, quæ ſignificationẽ mutat, vt rectè ſcripſerunt quidam eruditi, & ipſe alibi° dixi. In iiſdẽ etiam, & potiori ratione, ſunt, qui pronunciãt (*Kyſon.*) & (*Criſton*) quandoquidem iſti non ſolum auferunt accentum, & aſpirationem, aut ponunt ubi non eſt opus, ſed etiam ſyllabas adimunt. Quoniam uerò, vt debeo, deſidero, vt verba hęc tam uſitata & tanti momenti benè pronũciẽtur, eius rei ignaros certiores facio (*Kyrie*) eſſe dictionem unam, quę ſignificat Domine, & (*eleyſon*) ſeu, eleeſon cum accentu in penultima, quę ſignificat, Miſerere, & ſimiliter (*Chriſte*) eſſe dictionem unã idẽ valentem, quod vncte, vel Meſſia, eſtq; cognomen Ieſu, 17 & (*eleyſon*) ſeu (*eleeſon*) aliam, quę, vt dictum eſt, ſignificat Miſerere.

° In c. Hoc quoque ſup. eod. dict.

VII. Corollarium, peccare quoq; eos, qui licèt benè ſeruent accentum, & benè pronuncient verba, perperã tamen punctis diſtingunt, & pauſant clauſulas, pronunciationem interrumpentes, ubi eis lubet, quandoquidẽ eo mutatur ſignificatio, & perturbatur chorus, aut ſoci°, & ſimiliter etiã adimitur intellectus eius, quod dicitur. De numero horum ſunt, qui recitant, (*Salue Regina*) nõ ſeruatis punctis, aut nonnulla ſeruãdo in vna parte, alia vero in alia, ita vt etiam doctiſſimi quiq; perturbentur, & difficile aſſequantur quid, cũ quo, aut quomodo loquantur, cum tamen antiphona illa ſit tam pia, ut facilè humiliauerit, imò ad lachrymas concitarit eũ, qui eam attentè pronunciarit. Itaque omnes, qui illam præſertim in choro, vel cum aliis recitarint, per Deum obſecro, ut puncta benè ſeruent, facto nimirum primo in (*Miſericordiæ*) ſecundo in ſecundo (*Salue*) tertio in (*Eua*)

quar-

quarto in (*ualle*) quinto in (*noſtra*) ſexto in (*conuerte*) ſe-
ptimo in (*oſtende*) octauo in (*pia*) vltimo in fine.
18 Ex horum quoque numero ſunt multi, qui etiam in
miſſa dicunt (*Pater noſter*) adeò malè ſeruatis punctis, vt
etiam docti illud non intelligant. Videbis nonnullos re-
ſpirare in (*ſanctificetur*) alios in (*fiat*) quoſdam in (*noſtrū*)
adeò vt iuxta ſuam pronunciationem non dicant, ut no
men Dei ſanctificetur, ſed vt adueniat, neque ut nobis
panem det, ſed ut fiat: quem poſſent facillimè punctis
aptis diſtinguere, & intelligendo ſuas, & audientiū mē
tes conſolari, ſi primum punctum locarent in (*coelis*)
ſecundum in (*tuum*) tertium in ſecundo, (*tuum*) quar-
tum in (*terra*) quintum in (*hodie*) ſextum in (*noſtris*) ſe-
19 ptimum in (*tentationem*) vltimum in fine. Ex horum etiā
numero ſunt ij, qui maius ſymbolum, ſiue Credo Miſ-
ſę, citra diſtinctionem vnius articuli ab alio dicunt, exi-
ſtimantibus nonnullis, eo melius dici, quò citius, alijs
vero tanto ſe maiore laude dignos eſſe, quò diutius in
eo dicendo immorantur, & tam hi, quam illi reſpiran-
do, & pauſando ubi non oportet, articulum articulo ita
permiſcent, vt cum ſanctam fidem Catholicam confite-
ri deberent, eam negent plęrique, quod faciebat is, qui
ſubſiſtebat poſt (*Deum uerum genitum non*) & poſtea velut
periodum ſeparatam incipiebat, (*factum conſubſtantialem
patri.*) Conſideremus, quæſo, omnes iſtud, & ſollicitè
ſubſiſtamus, & pauſemus ubi, & vt oportet, quod nū-
quam vti decet pręſtabimus, niſi elaboremus addere
verbis mentem, & ſenſum.

20 VIII. Corollarium, peccare eos, qui nimis feſtinè,
aut nimis tardè pronunciant Miſſam: Turbant enim &
diſtrahunt ſe ſuoſque auditores, & occaſionem præ-
bent, vt aliqui dicantur celebrare Miſſam venatorum,
alios verò doctiſſimus ille Epiſcopus Pariſiēſis Guilliel-
mus cereorum conſumptores vocat. Quoniam verò
nonnulli mediocrem feſtinationem, & tarditatem vo-
cant nimiam, dico menſorem eius rei non debere eſſe

 appeti-

appetitum eā dicentis, vel audiētis, ſed rationē. Et quia illa dictat, ne quis adeò feſtinus ſit in loquendo, vt à ſemetipſo vel alijs ſatis intelligi nequeat, [p] neque etiam adeò tardus, vt ſui obliuiſci, aut alia meditari videatur, Is mihi legere vel recitare Miſſam mediocri cū feſtinatione, & mediocri cum tarditate videtur, qui illā eo modo pronunciat, quo, ſi alicui Principi ſeculari loqueretur, vel legeret, modeſtus, & urbanus cenſeretur: fateor nihilominus, quandoque aliquam feſtinationem, aut tarditatem eſſe mediocrem, quę aliàs foret nimia. Cæpiſti tardè Miſſam aut coram fatigatis negotijs, uel officijs, aut iter agentibus, ęquum eſt ea uti feſtinatione, quam verborum prolatorum intellectus patitur. Facis Miſſam ſocietatis ſancti Sacramēti, ſuis die & hora, aut feſto die maiorem Miſſam, ęquùm eſt vt tardior ſis, citra tamē vllam euagationem, vel diſtractionem. Nā & magnus aliquis Princeps gaudet iuſta de cauſa quem ęquo & ſolito ſibi feſtinantius loqui. Cęterum vt Princeps non gaudet ſibi quem ita feſtinanter loqui, ut quid dicat nō intelligat, neque ita tardè, ut ſui obliuiſci, uel alia meditari videatur, ita Deo non eſt grata feſtinatio, quę impedit intelligentiā eius, quod dicitur, neque tarditas, quæ obliuionem, vel diſtractionem inducit.

[p] A. g. c. Is autē 22. q. 2

IX. Errare etiam epiſcopos & alios, qui ſtatis diebus canunt Miſſas, & licet habeatur concio prolixa, cum cātu organico dilatato adeò lentè turificant, & canunt prę fationē, Pater noſter, & cæteras cœremonias peragunt, ac ſi nulla prolixitas admiſſa fuiſſet, eo quòd ſuapte natura ſint valdè tardi, ſic enim diminuunt deuotionem audientium, & occaſionem dant obloquēdi ſuis cœremonijs, quæ licet ſint bonæ & ſanctæ, ſunt nihilominus dū taxat cœremonię, & inuentę ad augendā deuotionem, & attentionem, ac proinde, non tanti ſunt ęſtimandæ, quanti finis [q] earū, & ſi plerique pluris eas faciant, & ita nunquam adeò lentè ſunt peragendæ, ut impediant deuotionē, & aſſequūtionem finis, ob quem ſunt inuentę: 21

[q] Quia propter, vnum quodque & illud magis Ariſt. in Topic. & Auth. Multo magis C. de ſacros eccleſ. & c. Cum in cunctis de elect.

Quin

quin potius ſunt breuiandæ, quantum patitur honeſtas, & dicti finis conſecutio depoſcit, uti dubio procul requirit prçfatis diebus in præfatione, Pater noſter, Benedictione, & cæteris omnibus, quæ audiuntur à populo prolixo officio, & concione prçcedenti iam fatigato.

22 X. Peccare quoque presbyteros, qui adeò feſtinanter canunt aliquas Miſſas, prçſertim defunctorum, vt videatur ſubſannatio, & irriſio benè canentium: eiuſmodi enim non ſolum ſe ipſos, ſed etiam audientes diſturbant, diſtrahunt, & deuotionem adimunt, & prouocant magis ad cogitandum de illorum incuria, quàm de Deo, eiuſque bonitate, qui id tolerat. Quod ipſum etiam cenſeo de iis, qui adeò feſtinanter, & inſipidè officium, uel reſponſoria defunctorum canunt, uel recitant, quod miſerendum ſit eorum, qui ſine miſericordia pro illis animabus adeò miſeris orant.

23 XI. Peccare Eccleſiaſticos, qui ſedentes uel ambulãtes recitant in portis Eccleſiarum, per quas tranſeunt, vel ingrediuntur multi, præſertim mulieres ſalutationibus mutuis vacantes. Nam non modo non obſerant pectora hoſti, quod iubet facere hic Cyprianus, ſed etiam illa iam aperta apertiora faciunt.

24 XII. Peccare eos, qui cum ſuperpellicio, uel alio amictu ſuperiori notabiliter precioſo, & curioſo, lacero, ſpurco, malè corpori aptato, uel inſolitò procedunt ad chorum, ad ſupplicationes, vel aliò cum aliis recitaturi, vel cantaturi, ſiquidem quandoque ſe ipſos, & ſemper alios perturbant, & occaſionem diſtractionis ſubminiſtrant, contra hoc noſtrum notabile. Quod non obſcurè ſentiens decreto quoddam eccleſiæ Gallicanæ dixit. Si quis Principem ſeculi rogaturus habitu honeſto, geſtu decenti, prolatione non præcipiti, ſed diſtincta, attenta quoque mente, ſe ipſum ac verba ſtudeat componere; quanto diligentius in hoc ſacro loco omnipotentem rogaturus Deum, hçc omnia facere curabit? Intelligi nihilominus, mea ſententia, tit. Quomodo diui. offic

Q 4 hoc

hoc debet, quum vadit oraturus coram aliis, ſi enim
ſolus obſeratis ianuis ibi oraret, non eſſet illud neceſ
ſarium. Ratio enim huius corollarii in tali ceſſat.
XIII. grauiter peccare eos, qui recitando, vel canē 25
do anticipant verſum, negligentes audire vltimam ſyl-
labam verſus, quem eius ſociis, uel alius Chorus re-
citat vel canit. Nam prȩterquam quod audire deſinant,
& cauſa ſunt quòd alii audire deſinant partem horarum
debitarum, perturbant intellectum eius quod recita-
tur, & anſam dant propriæ, & alienȩ diſtractioni, omit-
tendo audire finem verſus alieni, neque permittendo,
vt finis proprii audiatur, qui ſanè eſt defectus intolera-
bilis, & ſatis vetatur per prohibitionem[r] tranſcurſionis
per concilium Viennen.[s] damnatæ per illa verba (*tranſ-
currendo & ſyncopando*) & in quodã decreto eccleſiȩ Gallic.
per illa, (*curſim & feſtinanter*) in hæc uerba. Diuinȩ laudes
per ſingulas horas, non curſim ac feſtinanter, ſed tra-
ctim & cum pauſa decenti, prȩſertim in medio cuiuſli-
bet uerſiculi pſalmi, debitam faciendo inter ſolenne,
ac feriale officium differentiam, reuerenter perſoluan-
tur. Quod equidem decretum pondero in fauorem eo- 26
rum, qui vt par eſt ſolliciti ſunt ſeruare puncta, & pau-
ſas in medio verſiculi, & contra eos, qui recuſant in fi-
ne facere, quod agunt in medio, & incipiunt ſuum uer
ſiculum, antequam audiant finem alterius. Perſpicuum
enim eſt, magis neceſſarium eſſe punctum in fine totius
periodi & ſententiȩ integræ, quæ communiter perfici-
tur ſingulis verſiculis, quàm in medio, vbi communi-
ter non perficitur. Et quidem meo iudicio, abuſus
iſte eſt omnium eorum, qui in horarum cantu, & re-
citatione admittuntur, maximus, periculoſiſſimus, no-
tiſſimus, frequentiſſimus, & minimè emendatus.
XIIII. Peccare multos, qui adiunt Miſſam, & iu-
xta altare tam clarè recitant, vt eos audiant ſacrificus &
alii, qui cum eis Miſſæ aſſiſtunt, quia tam eam dicētem, 27
quàm

[r] Clem. 1. de celeb. Miſſ.
[s] tit. Quomodo diui. offi. §. 1.

quàm audientes perturbant, & ab attentione Miſſæ debita diſtrahunt. Qui ſanè ſi conſiderarent, quantoperè perturbant, præſertim poſt ipſam pręfationem, & in choato iam Canone Miſſę (*Te igitur*) profectò vel non recitarent, vel voce ſubmiſſa id facerent, etiam ſi eſſent Reges, & Principes, neque etiam ſibilarent, ut ſolent aliqui, qui non proferunt quidem vocem claram, & altam, ſed ſuo quodā ſibilo idem ferè faciunt. Ob quod, & alias rationes, non ſolebant olim audituri Miſſam ſub miſsè, nec cum cantu dictam, ingredi cancellos ſacelli, in quo dicebatur.

18 XV. Peccare eos, qui rident, iocantur, narrant fabulas vel hiſtorias vanas, aut clarè loquuntur, & præcipuè, qui rixantur in ſacriſtijs (quas luſitani theſaurarias vocant) ſaltem tempore, quo ibi ſe pręparant, & veſtiunt ſe alij, quò ſtatim celebraturi Miſſam egrediātur: proculdubio enim id plurimum perturbat, & diſtrahit volentem deuotè celebrare.

19 XVI. Peccare eos, qui recitando in choro, vel coram alijs inſolitas agunt cœremonias, proſternentes ſe in terram, vel ſine modo pugno ſua pectora tundentes ad (*Domine non ſum dignus*) vel ſe colaphizantes ad (*Ego peccator*) vel ad altare poſt conſecrationem, ante communionem, & in ea, aut in alia parte citra modum ſuſpirantes, diutius ęquo notabiliter in primo, vel ſecundo Memēto immorantes, euaginantes enſem dum dicitur Euangelium, genua in terram vſque deflectendo, quando Ieſus, vel Maria profertur, polientes, & mollientes notabiliter verba. Hi ſiquidem omnes turbant ſe, & alios id ab eis fieri videntes, & auocant à debito, & aptiore cogitatu, & conſequenter ſua, & aliena pectora hoſti adaperiunt, tantū abeſt vt occludant.[c]

30 XVII. Peccare eos, qui canere neſcientes, tam notabiliter malè canunt id, ad quod tenentur, vt alijs excitent riſum, perturbationem, vel faſtidium, diſtrahendo mentes ab attentione debita. Ex quo ſubinfertur,

[c] Cōtra ea, quæ habentur in extrauag. 1. c. 10. 22. de vita & honeſt. cleric. inter cōmunes.

cos

eos eſſe obligatos ad minus tãtam ſibi cantus notitiam parare, vt canere valeant id, ad quod tenentur, citra prouocationẽ ad aliquid ſupradictorum. Neque eos ab eo excuſat iuuenilis vel ſenilis ætas: Tum quia nulla ætas ſera eſt ad diſcendum:[u] Tum quia nemo debet ſuſcipere munus, quo neſciat fungi, & ſi ſuſceperit, tenetur per conſcientiam ſubire onus, aut diſcere id, ſine quo non poteſt eo, vt par eſt, fungi, per multa iura,[x] per quæ id alibi latius[y] probauimus.

31 XVIII. Peccare eos, qui vt vocem ſuam oſtentent, & vt audiantur, non callentes arte nec vſu cantum, quẽ contrapunctũ vocant, canunt illud, & vt aiunt, cantillãt contra omne punctum, & omnem bonam harmoniam in diuinis officijs alijs ridendi, alijs verò obmurmurandi anſam præbentes, & per conſequens dantes, & ſumẽtes occaſionem diſtrahendi ſe ipſos, & auditores à debita attentione, contra hoc notabile. Quod ipſum dico de ijs, qui data opera tardius finiunt ſuũ verſum, aut in vltima ſyllaba vltra cæteros reboãt, & repetẽdo velut quoddam echo, non ſolum ad ſupra memorata prouocant, verùm etiam ſe ipſos, & alios impediunt, ne audiant initium verſus alterius chori, quod peccatũ eſt, & indies imò verò in horas accidit.

32 XIX. Peccare hodie communiter aliquot cantores, qui in horis canonicis, & Miſſa canũt cantũ organicum: Eos item per conſequens, qui eum non adhibito remedio, ne peccetur, procurant. Tum quod cõiter hodie cãtores, dum non canunt, fabulantur, & tantum ſtrepitum excitant, vt totum chorum inquietent, & non modò non excitant, verum adimunt attentionem, & deuotionem officio debitam, & contemplationẽ Dei, rerumq; Diuinarum, quin & dum canunt, tam parum modeſtis geſtibus vtũtur, vt magis eos aſpiciẽtes diſtrahant, quã ſua melodia attrahãt. Tum quia, vt augeretur attentio, & deuotio propria, vel aliena, permiſſus fuit cãtus in officio diuino, vti Pontifices,[a] & Sancti Doctores determinant,

[u] l. Apud Iulianum ff. de fideicommiſ. libe.

[x] c. Niſi cũ pridẽ §. Pro defectu de Renunc. l. Idem iuris §. 1. ff. ad l. Aquil. & c. Non eſt putanda 1. q. 1.

[y] c. Si quando pag. 15. de re ſcrip. & in c. 1. §. caueat de pœnit. diſtinct. 6.

[a] Extrau. 1. 10. 34. de vita & honeſt. cler. inter communes.

nant,[b] præſertim Ioannes xxij. [c] in hęc verba. Ideò etenim in eccleſijs Dei pſalmodia cantanda pręcipitur, vt fidelium deuotio excitetur. In hoc nocturnum, diurnũq; officium, & Miſſarum celebritates aſſiduè à Clero, ac populo ſub maturo tenore, diſtinctaque gradatione cantātur, vt eadem diſtinctione, & maturitate collibeant, & delectent: hęc ille. At is cantus organicus communiter eſt cauſa, vt non audiantur, minuſque intelligantur voces, quę canuntur, & conſequenter adimit duas ſpecies ſupradictarum trium attentionũ, præſertim apud Germanos, Flandros, & Gallos, qui vix explicant verba, aſſerentes ſolo cantu, citra vim & ſignificationẽ vllã verborum, peritos cantores mouere debere auditores. Cui conſequens eſt, hodiè communiter cantum operari cõtrarium ei, ob quod inuentus, & in officijs diuinis permiſſus fuit, ac proindè frequenter eſſe abuſum, & peccatum. [d] Tum quia dant occaſionem, ut ferè omnes alij, qui ĩ choro ſunt, relictis ſuis ſedilib9, ad alienas ſe approximent, & mutuò colloquantur, iocentur, rideãt, & negotiẽtur, potiſſimùm cum alternatim verſum vnũ organa, & alterum cantores cantus organi concinunt. Nam cum non benè audiant, & minus intelligant id, quod canitur, cumque non ſit facilè ipſis aſcẽdere ad faſtigium conuerſationis diuinæ ſine verborum quæ canuntur intellectu (qui ſeruiat pro ſcala, & gradu) deſcendunt ad humanam, quia intellectus potiſſimũ acuti, quales ſunt vt plurimum eccleſiaſticorum, ad aliquid ſemper agen-
33 dum ſunt propenſi, nequeuntq; eſſe ocioſi. Tũ quia vetitus eſt cantus organicus in Miſſa, & alijs horis canonicis per prædictum Ioannẽ xxij. [e] de Illuſtriſſimorũ Cardinalium conſilio, per multa, & magna verba neruoſis innixa rationibus: Tum quòd delectari, aut alium delectare velle in officijs diuinis magis cantu, quàm verbis, eſt peccatum, vti confitetur B. Auguſtinus [f] in hęc verba:
34 Cum mihi accidit, vt me amplius cantus, quàm res quæ cantatur moueat, pœnaliter me peccare cõfiteor, & tũc

[b] Thom. 2. sec. q. 91. art. 2

[c] In dicta extrauag.

[d] Arg. l. legata inutiliter ff. de adimen. leg. & c. Ad noſtram de appellat.

[e] In prædicta extraua.

[f] Lib. 10. Confeſſion.

mallem

mallem non audire cantantem. Tum quia vt ſit licitus cãtus in diuinis officijs duo ſunt neceſſaria. Alterum, ut non canatur delectationis dãdæ, vel accipiẽdę gratia. Alterũ ne canatur exiſtimãdo, quod cantatũ per ſe magis arrideat Deo, quàm recitatum, vti rectè probauit Cardinalis Caietanus.[g] Intelligo tñ horum prius de fine principali, ideſt, quod delectatio non debet eſſe finis principalis cantus. Nam ſi finis principalis canentis, aut cantare procurantis ſit excitare deuotionem propriam, vel alienam, rectè poteſt minus principaliter velle ſibi, vel alijs audiẽtibus aliquo bono fine placere, uti ſupra[h] ad aliud propoſitum diximus & alibi[i] probauimus.

[g] 2. ſec. qu. 91. art. 2

[h] In notab. 6. nu. 12

[i] Inter verba 11. q. 3 n. 280 & pag. 19. nu. 190

Non abs re verò in principio huius corollarij dixi de cantu organico, contrapunctus enim qui non turbat Gregorianum, ſiue planum licitus eſt, iuxta ea, quę ipſemet Ioan. xxij. poſtquàm vetuiſſet cantum organicũ, in hęc verba dixit. Per hoc autem non intendimus prohibere, quin interdum diebus feſtis pręcipuè, ſiue ſolennibus, in Miſſis, & præfatis diuinis officijs aliquę cõſonantiæ, quę melodiam ſapiunt, putà octauę, quintę, quartæ, & huiuſmodi, ſupra cantum eccleſiaſticũ ſimplicem proferantur; Sic tamen, ut ipſius cantus integritas illibata permaneat, & nihil ex hoc de benè memorata muſica immutetur: maximè cum huiuſmodi conſonantiæ auditum demulceant, deuotionem prouocẽt, & pſallentium Deo animos torpere non ſinant. hęc ibi. 35
Dixi ſuprà (*aliquot cantores*) quia multi adeò modeſtè deuoteque canunt, vt de Deo, deque hominibus benè mereantur, præſertim in vrbe, & maximè in capella Papę, ad quam de cuiuſque gentis artis muſicæ callẽtiſſimis, & de huiuſmodi callentiſſimis moribus probatiſſimi deliguntur, & tali cantu organico vtuntur, ut eum minimè comprehendere uideantur rationes, quibus pręfatus Ioan. xxij. cantum organicum prohibuit. Quæ videtur ratio germana, quarè in tota vrbe non obſtante dicta extrauagante, vſitatur cantus organicus, qui nec auditum,

ditum, nec intellectum verborum, quæ cantantur, im-
36 pedit, vt poſtquàm in vrbem appuli animaduerti.* Iſtud videtur in vſu eſſe Sanctimonialibus huius ciuitatis dignis, quas vniuerſus orbis imitetur, quę ad tanto maiorem deuotionem excitant auditores, quò attentius, modeſtius, humilius, deuotius, grauius, & conuenienti canunt vocibus diuerſis, non corrupto, vel immutato puncto cantus Gregoriani. Dixi etiam in dicto principio huius corollarii, (Cõmuniter) quia aliquãdo conueniũt cantores tam modeſti, tam compoſiti, & deuoti, qui cũ humilitate canunt vnum motettum, vel aliud quippiã, quod non eſt obligatorium, aut ita canunt obligatoriũ, ut ęq; benè, vel melius audiatur, intelligatur, & moueat litera, eis ſic canentibus, quàm ſi Gregorianum, & planũ cantum canerent. In cuiuſmodi cantu non habere locũ dictum decretum pręfati Ioan. xxii. dici poteſt. Quod tamen, ut cætera omnia, Sanctiſſimi Do. Noſ. iudicio ſubmitto.

37 XX. Corollarium eſt, magnæ miſerationis cauſam eſſe errores, qui hodiè circa cantum tam à cãtoribus, quã auditoribus in officiis Diuinis fiunt; Alii enim pluris faciunt: noſſe canere, quàm cantata intelligere, Alii exiſtimant cantum per ſe eſſe rem Deo valdè gratam, quum tamen non ſit aliud, quàm cœremonia quædam ad excitandam deuotionem canentium, uel audientiũ inuenta. Alii, qui potius permittunt, & iubent omitti, vel abbreuiari unam bonam concionem, quam bonum cantum. Videas quoſdam, qui procurant, ut (*Kyrie, Gloria, Alleluia, & Credo*) valdè prolixè canantur, qui tamen non ferunt, quòd concio unam horam duret: Sunt item, qui
38 egrediuntur concione ad ientandum, & qui in ea dormiant, vel illam malè auſcultent, qui tamen iidem ſunt attentiſſimi ad cantum, non quatenus eſt ſcala, & gradus aſcendendi ad diuina contemplandum, uti oportet, ſed ad paſcendum ſuas aures, quas iactitant ſe habere ualdè muſicas, & ut dicãt. O qualiter ille canit. Sunt qui inſu-

munt centum, quingentos, vel mille aureos, quin & myriadem in cãtores latini ſermonis ignaros, vanos, vitioſos, & fatuos, & renuunt dare centum alicui concionatori doctiſſimo, graui, virtutibuſque prædito, & valdè cõpoſito, cuius tres conciones coram Deo pluris ſunt, quam aliorum totius anni cantus & garritus. Atque vti- 3

nam ſolum nullius valoris foret, & non noceret choro, & animabus ipſorum, & canentium, & audiẽtium, vt ſileam loquacitates, geſtus, & inquietudinem, quæ Deus nouit. Sũt qui dum cãnunt magnoperè ſolliciti ſunt, nè vel vnius puncti ſui cantus iacturam faciant, qui tamen nil cogitãt de eo, quod cantant, nec oculos ſuos in Deũ defigunt, imò dum ceſſant à cantu, fabulantur, ridẽt, aut rixantur, & huc illuc ita vagantur, ut neque ſatis audiãt orationem, quę collecta dicitur, neque epiſtolam, neq; euangelium, imò nec præfationem, neque Pater noſter, niſi duntaxat, vt reſpondeant ſacerdoti, quod etiam facere non ſatis curant. Hi tamen ſibi ſuffeni, & contẽti, videntur magnum eo die obſequium Deo pręſtitiſſe, quum ne pręceptum quidem de audiẽdo Miſſam adimpleuerint, quando quidem non ſufficit illam ita audire, per ſupradicta.[k]

[k] In ca. 19

XXI. Quod hæretici veteres noſtro hoc ſęculo reno- 4

uati, & ab inferis reuocati, qui omninò ſuſtulerunt cantum Diuinorum officiorum, iniuſtiſſima id de cauſa fecerunt: Tũ quia licet multi cantores modis præfatis pęccent, non tñ ſunt pauci, qui debita cum reuerentia cantent. Tum quia ſatis erat emendare, & tollere abuſus, & errores, & defectus cantus, eo minimè ſublato, ſufficiebat enim remouere abuſum, bono vſu relicto. Tũ quia tollere omninò cantum, eſſet tollere magnas commoditates ex eo manantes,[l] quas Ioan. xxij.[m] inſinuauit, & nos ſuprà[n] explicauimus. Quocirca cõuenientiſſimum foret cultui Diuino, & honori S. Matris Eccleſiæ, cantores eſſe modeſtos, deuotos, & bene compoſitos, & timẽtes offendere Deum, cuius Maieſtati, & obſequio cantũ ſuum

[l] Arg. l. ſi ſeruũ, §. 1. ff. de actio. empt. c. veniens de presbyt. non baptizato.

[m] Extrauag. 1. de vita & honeſt. clerico. inter communes.

[n] In c. de hymnis ſupra eadem.

ſuum potiſſimum deuouerent, non autem guſtui, oble-
ctationi, & auditui populi, iuxta illud S. Pauli.[o] Cantan-
tes & pſallentes in cordibus veſtris Domino, quod fa- [o] Ad Epheſ. 5 & ad Coloſ. 3
41 cile facerent Cantores, ſi per opera, & beneficia Princi
pum, & Prælatorum, cognoſcerent parui eos facere cã
tũ uirtute & deuotione deſtitutũ, & magni eis comitatũ.
XXII. peccare illos, qui ipſo die Natiuitatis Redem
42 ptoris petentibus benedictionem ad dicendum ſuas le-
ctiones iocosè male imprecantur, ita ut totum chorum
& populum prouocent ad riſum. Peccare etiam eos, qui
eo die, aut aliis canunt cantiones uulgares, & profanas,
licet de ſe non ſint inhoneſtæ, aut uanæ, durante officio
Diuino, omnia enim hæc diſtrahunt ab attentione, & de
uotione officio Diuino debita, ut de ſe patet; & determi
nauit ſtatutum eccleſiæ Gallicanæ[p] Et licet intentio pia
celebrandi feſtum, & ſolennizandi illud extenuet pecca [p] tit. de his qui
tum, non tamen tollit omnino illud, uti determinauit in miſſ.
rectè quidam Cardinalis[q], loquendo de ſono, & adden
do, quod non ſolùm peccant qui hoc agunt, uerùm e-
tiam, qui conſentiunt, & procurant. [q] Caieta. in 2. ſec. q 91. ar. 1
43 XXIII. parum placere Deo miſcere ſpirituali graui
tati diuini officii profanam quandã, & leuẽ in Galliis in
uentam cantilenã, iã nimis in Hiſpaniis receptã, qua fe-
rè ad viuũ repræſentatur tumultus prælii cũ ſonitu tym-
panorũ, & turbarũ, & toto ſtrepitu bellico. Nã licet hæc
repreſentatio de ſe non ſit inhoneſta, & cõniuiis, recrea-
tionique ſæculari ſit apta, inepta tamẽ ualdè eſt officiis
diuinis quieta mẽte dicẽdis, & eorum fini, qui eſt erige-
re animas & ſpiritus ad meditandum diuina, & ad Deum
ſuper omnia diligibilia diligẽdum, & peccatum mortife
rum (quod nos ab eo ſeparet) ſuper omnia odibilia odio
habendum; ad quæ parum promouet ſtrepitus ille bel-
licus magis ferociens, quã leniẽs audientium animos.
44 XXIIII. Peccare etiam eos, qui inchoant (*Credo ma-
ius*) in miſſa, & non abſoluunt. Tum quia id eſt abuſus, [r] tit. de his qui in Miſſa non complẽt credo.
uti determinauit dictum Decretum eccleſiæ Galli.[r] Tum
quia

quia impediunt attentionem in partem quæ omittitur, & ſunt in cauſa, ut auditores ſe occupent in diſcurrendo, & imaginando cauſam cur non finiatur.

XXV. Quod uſus organorum, & horum ſonus non eſt faciendus tanti ad uerum cultum diuinum, quanti 46
vulgus facit. Tum quia non eſt res per ſe Deo grata. Cũ enim cantus ipſe hominis non ſit per ſe Deo gratus, uti ſupradictum eſt,[s] longè minus erit[t] ſonus organi, aut ſi dium. Tum quia eſt noua cœremonia laudãdi Deum in Eccleſia Catholica: Viuente enim S. Thoma, qui obiit anno 1274. non erat adhuc eorum uſus in officiis diuinis, ut ex eius verbis colligitur[u]. neque in hodiernum uſque diem coram Papa illis vtitur Eccleſia, uti teſtatur Card. Caietanus.[x] & nos poſtquam venimus in Vrbem ab anno. 67. in hunc 76. palam cernimus. Tum quia 47
Principi philoſophorum uiſum fuit, non conuenire ſcientiæ adipiſcendæ inſtrumenta muſica, cuius ratio ſecũdum S. Thoma.[y] eſt, quòd illa magis mouent animũ audientis ad delectationem, quàm ad aliam bonam diſpo- 48
ſitionem. Ex quo infert idem Cardinalis, quod ſi inſtrumenta muſica magis noceãt, quàm proſint ad diſcendũ ſcientias humanas, minus proderunt ad diſcendum diuinam, quæ interior eſt. Tum quia multi organiſtæ faciunt ſonare ſæpius organa cantiones profanas in Eccleſiis, imo & vanas, & quandoque malas; cuiuſmodi ſunt, quas vocant Baxas, & Altas, & alias cantilenas, quas vulgus nouit eſſe turpes, obſcænas & petulantes: quod palam eſt peccatum; præſertim cum id faciunt, quando officia diuina fiunt, tam ob irreuerentiam, quæ loco ſacro fit, quàm propter occaſionem, quæ præbetur, auertendi mentes ab attentione rerum diuinarum, & ſpiritualium, & ad intendendum eaſdem temporalibus, uanis & malis. Tum quia eſt cauſa, quod multis in locis non 49
canuntur, nec audiantur (*Credo, & Gloria*) à populo in feſtis, quibus iubentur cani, non quidem ut pro eis audiãtur fiſtulæ, & harmoniæ, ſed vt animo & ore confiteamur

ſanctam

s In coroll. 15. huius notab.
t Arg. cap. cum in cunctis de elect. & auth. Multo magis C. de ſacroſã. eccl.
u In 2. ſec. q. 91. ar. 1. ad 4.
x In eãd. q. 91. art. 2.
y In d. q. 91.

ſanctam fidem Catholicam, & vt gratias Domino ob ſuum aduentum agamus. Tum quia multi organiſtæ, quo ſuam artem oſtentent, & plene audiantur, tandiu pulſant (cum tamen ille pulſus non ſit aliud quàm, ut ille ait ſine mente ſonus) vt nonnunquam Miſſam una hora diutius æquo protrahant, qua re adeò audientes laſſant vt cum deuenitur ad id, quod plurimum importat, puta concionem, aut contemplationem paſſionis Redemptoris, & redemptionis humani generis, quę repræſentatur in ſanctiſſima illa conſecratione, tam ſunt faſtiditi, ut plus cogitet de egreſſu ab Eccleſ. quã de illis myſteriis;
50 Tum quia datur occaſio, ut interim dum organa ſonãt, qui in choro ſunt colloquantur, iocentur, rideant, negocientur, quandoque paulo plus cogitent de eo, quod organa ſonant, quàm eorum fiſtulę cogitant de eo, quod ipſi agunt, vel dicunt. Tum quia cantores celebres quando cũ paribus organiſtis concurrunt, & contendunt, utri eorum ſuos verſus magis protrahãt, eo magis corã Deo
51 verſus vel pſalmus perit, quo magis corã hominibus flatu ventoſo, & voce theatrica tractatur. Tũ quia nec chorus rebus diuinis cantatis, uel pulſatis animum intendit uix eſt qui ſileat. Pauci n. ſunt tantæ in diuina intentione animi & cogitatu ſublimi, ut poſſint, vel ſaltem velint uti remedio in id à nobis reperto, nẽpe ut interim quis toties repetat animo, & voce ſubmiſſa uerſus, aut res organo vel uoce cantatas, quoties oportuerit, ad animum in attẽtione rei cantatæ vel pulſatæ cõmedũ, & interdũ religioſius eſſet eleuare, & figere mẽtẽ in illa cæleſti, quę corã Deo fit, harmonia, quã illa Eccleſiæ organica, & muſica in terra repræſentat. Si enim etiã cũ uerſus unus cantu organico canitur prolixo, uidemus eos, qui in choro ſunt, diſtrahi ab attentione debita eius quod canitur, quid ſpectandum eſt de audientibus uerſum fiſtularũ ſonitu obtectũ? Tũ quia ſonus & cãtus eatenus & nõ amplius laudantur, quatenus excitant deuotionem & in animis audientium, uel cantantium & ideo quoties in id nõ

R pro-

a Vt colligitur ex Tho. communiter recepto in d. q. 91.

proſunt, ſed potius obſunt, mouendo pro deuotionis excitatione faſtidiũ, non eſt eis utẽdum. Tum quia conſiderando aliqua ſupradictorum, dixit quidam Cardinalis[b] quòd utendo ſono organorum debemus eſſe breues, qui ſi conſideraſſet omnia prædicta, dixiſſet debere nos eſſe breuiſſimos, dixiſſet quod parum plus duraret cantus organicus, quàm planus Gregorianus congruè pauſatus, quod ſanctè ſeruari nonnullis Conymbricæ monaſteriis vidi, & nunc uideo idem fieri in aliquot urbis Eccleſiis. Dixiſſet (meo iudicio) bonum fore, ut ſaltẽ tertius uerſus cantaretur cantu Gregoriano plano, & deuoto per totum chorum, cum alium pulſat organum, & alium cantus organicus. O ſi quis ſibi poſſet perſuadere religioſam diuinorum officiorum actionem non eſſe ſitam in eorũ nimia mora, uel nimia feſtinatione, ſed in medіocri, modeſta attenta, deuota, humili, hilari, & trãquilla. Ita, ut neque mora nimia faſtidiat, nec nimia feſtinatio debitũ rei recitatę, vel cantatę intellectum impediat. *Quod etſi plurimi obſeruent, multi tamen id minimè faciunt, in quibus ſunt, qui pſalmos laudum tridui ante Paſcha tanta cum feſtinatione, & aliquanta verſuum anticipatione cantant, ut uix eos etiam attentus & perdoctus auditor intellectu aſſequi poſſit, Quod contingere uidi, eo quod Cantores nimiam moram, quam fecerant cantando lamentationes Hieremię, & reſponſoria earum moroſiſſimè modulantes in primo nocturno, nimia pſalmorum laudum cantus breuitate compenſare uoluerunt.

XXVI. Peccare eos, qui Miſſam ſubmiſſam tam ſubmiſſè recitant, vt circunſtantes nõ poſſint audire Gloria in excelſis, orationem, epiſtolam, euangelium, & reliqua quæ non ſunt ſecretò dicenda. Nam præterquam quod eſt abuſus, vti declarauit decretum eccl. Gal.[d] dant occaſionem murmurandi, vel ſaltẽ imaginandi multa audientibus ſuperflua, vti ſæpius mihi dederũt, & cõſequẽter sũt cauſa diſtractionis attẽtioni cõtrarię. Idipsũ dicẽdũ de iis qui verba cõſecrationis tãto conatu & aſpiratiõe ab imo pectore

[b] Caiet. 2.2. ſec. q. 91. art. 2

[d] tit. de iis quę in miſſa.

pectore tracta proferunt, ut ſcãdalo ſint auditorib'. Idẽ eadẽ ratione dicẽdũ de iis, qui ſacroſancta cõſecratoria verba tãta mora, & tũ tẽporis inter ea interponẽdo proferunt, vt nõ videãtur ex his cõpõnere vnã orationem.

55 XXXVII. Peccare itẽ eos, q ſine iuſta cauſa miſsã cœptã non finiunt. Tũ quia id eſt iure vetitũ,[e] vt ſupradixi. Tũ quia præbent anſam diſtractioni audientiũ à debita attẽtione officij diuini, & imaginationi rerum ſuperfluarũ, neque ſufficit, quòd alius eã finiat, vti declarauit Macharius Papa.[f] Quod ipſum dicẽdũ de oĩbus alijs horis, vt inſinuat Cõciliũ Toletanũ,[g] quatenus ſtatuens de nõ relinquẽdo officio diuino imperfecto, agit de oĩ officio, in quo Deo Dño pſallitur, vel ſacrificatur, & cõſequẽter etiã de alio quàm de Miſſa, in qua ſola ſacrificatur. Dixi (ſine iuſta cauſa.) Nã cum ea poteſt relinqui imperfectũ ſecundũ S. Tho.[h] Palud,[i] & alios, & dictũ Conciliũ Toletanũ inſinuat. Et à fortiori tali iuſta cauſa ſubſiſtẽte, qui Miſſam inchoauit, poteſt iteratò eã inchoare. Ego vna dũtaxat vice, qua id egi, pro iuſta cauſa habui, quòd ſuperuenit vir magni nominis meam Miſſam auditurus in die feſto, cum iã ad epiſtolã peruẽniſſem, & certus eſsẽ non fore aliã, quam audire poſſet, & ita regreſſus fui ad

56 introitum. Porrò vna cauſarum, ob quas Miſſa cœpta poteſt nõ finiri, eſt impotẽtia facti illã proſequendi, quæ in qualibet Miſſæ parte ſacerdoti ſuperueniens, excuſat ab ea perficiẽda, ſiuẽ prouẽniat ex podagra, ſpaſ-

57 mo, alienatione mentis, ſiue alia qualibet infirmitate. Alia eſt memoria impotẽtiæ iuris eam dicendi ſuperueniens. Videlicet, quia meminit cõmediſſe, antequam eam incepiſſet, vel quòd erat ſuſpẽſus, excõmunicatus, irregularis, vel in peccato mortali iuxta S. Tho.[k] cõmuniter receptum, ſecundũ quem tamen licitè eam poteſt finire, pœnitendò de peccato commiſſo, quantum ſuffi ceret, eſto prædicta memoria ſuperueniſſet ante conſe-

58 crationem, ſi omitti non poſſet citra ſcãdalum, quicquid dicat Palud.[l] ſi tamen poſſet omittere citra illud,

e c. Nihil 7. q. 1. & c. illud. ſupr. eadem diſt.

f c. Nullus ſup. ead. diſt.

g in dicto cap. illud.

h In 3. par. qu. 83. ar. 6.

i In 4. diſt. 11 q. 1. col. 2.

k 3. par. qu. 83. ar. 6. ad 2.

l In 4. diſt. 11. q. 1. col. 2.

finire non deberet in tribus primis caſibus, ſcilicet com
meſtionis, excõicationis, & irregularitatis, licet ſic in
4. peccati, cõcipiendo in animo pœnitudinẽ debitã, &
propoſitum confitendi ſuo tẽpore, ſecundũ eundem S.
Tho.[m] cõiter receptum: & finiendo eã in dictis caſibus,
non incurreret irregularitatem, ob excommunicatio-
nem, vel ſuſpenſionem, ſecundum Angel.[n] & Syueſt.[o]
Cuius opinio in hoc iuſtior mihi videtur, quàm contra- 59
ria, in quam inclinat Palud.[p] Tertia cauſa non finiendi
Miſſam, eſt ingreſſus excõmunicati, & denunciati pro
tali, qui non vult egredi eccleſiam. Nam ſi id contingat
ante inchoationem Canonis, benè poteſt omitti, vt ſi-
gnificauit concilium Viennen.[q] iuncta glo. ſecus tamẽ
ſi Canon eſſet inceptus, iuxta eandem gloſſam cõmuni
ter receptã. Veruntamen ſemper de hoc dubitaui, quan 60
doquidem Canon incipit in (*Te igitur*) quod poſt (*Sanctus*) ſecretò dicimus, ſecundum Fely.[r] & alios,[ſ] & ma
gna pars illius dicitur, antequam perueniamus ad ver-
ba conſecratoria, & videtur, quòd de illo intermedio
id ipſum ſit iudicandum, quod de præcedentibus, vt,
mea ſententia, ſentiunt, S. Tho.[t] Palud.[u] & Cõmunis;
determinando quid fieri debeat, quãdo memoria impo
tentię iuris ſuperueniret ante totam conſecrationẽ, quã-
quidem in utroq; caſu eadem ratio militat, ob idque vi
detur illa glo.[x] intelligẽda, cũ Canon iã eſt inceptus, &
in ea progreſſum vſq; ad conſecrationẽ, quod etiã Ar-
chidiaconus, & vterq; Cardinalis[y] ſenſerunt, quatenus
aiunt gloſſ. dicentem ſacerdotem, qui Miſſam incepit,
non debere ab ea deſiſtere ob ingreſſum excõicati, intel
ligendã eſſe de eo, qui Miſſam incœpit, & ad illius cõio-
nem peruenit. Quod confirmatur ex eo, quòd Inno.[z] ex
quo deſũpta fuit hęc limitatio, nõ loquitur de eo, q Ca-
nonẽ incepit, ſed de eo, qui cõionem inchoauit. Quarta
cauſa eſt, cũ poſt Miſsã cœptã ſuperuenit Interdictũ ſpe
ciale, vel eiuſmodi ceſſatio, vt neq; valuis apertis, neq;
obſeratis celebrari poſſit, vel interdictũ generale, & non
per-

m 3. par. qu. 83. art. 6.
n In verb. euchariſtia 2. §. 2. & ſeqq.
o In verb. euchariſtia q. 7. col. fin.
p In 4. diſt. 11. q. 1. col. 2.
q Clem. Grauis de ſent. exco.
r In c. A nobis col. 2. de except.
ſ Card. ſ. Syxti.
t In 3. parte q. 83. ar. 6.
u In 4. diſt. 11. qu. 1. col. 2.
x In d. Clemẽt. Grauis.
y In c. ſicut Apoſtoli 11. qu. 3. Vbi eſt gloſſ. de qua loquuntur.
z In c. Nuper de ſent. excõ.

permitterentur valuæ occludi. In his enim caſibus eadem ratione, qua in præcedenti, poteſt, & debet Miſſam cœptam omittere, ſi non peruenerit ad Canonem, vt dixi in tertia cauſa.[a] Quæſtionis autem, ut audio, nuper in Sacro Rotæ Prætorio propoſitæ fuit. An qui cœpit dicere Miſſam, & ſine cauſa eam reliquit imperfectam, ipſo iure fuerit excommunicatus? Cuius reſolutio infra ponetur.[a]

61 XXVIII. Quòd ex prædicto 27. ſequi videtur, Multos parum dubitare de eo, in quo plerunque peccatur ſaltem venialiter, omittendo primam, Tertiam, & Sextam, & alias horas cœptas cum propoſito eas poſteá incipiendi, & finiendi. Id enim indies, & in horas accidit iis, qui extra eccleſiam & Chorum recitant. Quòd autem peccent probatur. Tum quia, vt ſupradictum eſt, nullum officium diuinum, incœptum omitti debet. Tum cap. 11.

62 quia aſſuefactio inchoandi quippiam, & non finiendi eſt vitium incōſtantiæ, & inconſummationis, iuxta S. Tho.[b] S. Anton.[c] & alios, & per conſequens, actus omittendi opera cœpta ſine iuſta cauſa, ſunt vitioſi. Tum quia inurbanum, & inciuile eſt, non finire colloquium cœptum cum Principe, & ad alia ſine cauſa diuertere, quod facit, qui finire omittit aliquod officium diuinum. Longè maius tamen peccatum eſt non finire Miſſam; quàm alias horas, & maius non finire horas cœptas cantari, uel recitari publicè in choro, uel ad populum, quàm priuatim ſolitariè, vel cum ſocio extra chorum. In duobus enim prioribus caſibus ſæpius peccatur mortaliter propter ſcandalum; In 3. verò nunquam, niſi venialiter, dummodo omittantur cum propoſito iteratò incipiendi, & finiendi ante diei naturalis lapſum. Longè item minor cauſa ſufficit ad non finiendum officium priuatum, quàm publicum, & minor ad omittendum officium conſuetum, quod ſola deuotione fit, quàm præceptum, & minor, meo iudicio, ad confeſtim incipiendum, & finiēdum, quàm ad omittendum cœptum, & poſteà ex in-

b 2. ſec. qu. 53. ar. 5.
c 2. par. titu. 5. cap. 11.

R 3 teruallo

teruallo incipiendum, & finiendum.

XXIX. Ex his duobus vltimis Corollariis ſequi, quod quemadmodum (ut ſupra [d] diximus) multi peccant recitando aliquid, quod non eſt obligatorium, qui non pec- 63
carent, ſi non recitarent, eo quòd ſine attentione debita, vel cum defectu alius circunſtantiæ requiſitæ recitát, ita multi peccant omittendo ſine cauſa orationem cœptã, cuius initiũ non erat obligatoriũ, & cõſequẽter multi peccant inchoando, & nõ finiẽdo roſariũ, ſeptẽ pſalmos, Pater noſter, Aue Maria, vel aliam orationem, quam inceperunt animo eã finiẽdi, qui nõ peccaſſent, ſi eas nõ incepiſſent. Res ſanè miſerãda, & homine chriſtiano indigna eſt, quod ob colloquium cu inſuis etiam infirmatis interrumpimus noſtrũ cũ Deo cœptũ, nullã pręfati ueniã per (*Ignoſce mihi Domine*) uel aliud ſimile, & inchoatum cũ alio quouis non auderemus interrumpere, niſi veniam præfati, uel alia ei reuerentia exhibita.

[d] In c.13.n.36.

XXX. Peccatum etiã eſſe ſine cauſa quippiam officio iam cœpto admiſcere, quò illud interrumpas: Tum quia ſine interuptione finiri debet, vt in concilio [e] Toletano determinatur. Tum quia quod admiſcetur diſtrahit ab attentione debita officio diuino iam cœpto, & proindè qui hoc agit non claudit, imo verò aperit pectus hoſti: 64
Tũ quia tam Conciliũ Viennen. [f] quàm quodam decretũ eccleſiæ Gallic. [g] vetãt admixtionem rerũ impertinẽtiũ cũ offic. diuino. Ex hoc oritur aliud Corollariũ, putà, quã plurimis modis peccare, qui recitamus, cãtamus, vel dicimus horas Canonicas, Miſſas, vel alias mentis eiaculationes, immiſcendo eis ſine iuſta cauſa, quandoq; aliquas facetias nouitates, vel negotia, aliquãdo ridẽdo, uel alios faſtidio afficiendo, nõnũquam mittendo inuicẽ aliquẽ nũciũ ſuperfluum, aut quod ſaltem differri poſſet uſque ad finẽ horę. Interdum egrediendo chorũ, vt ad naturæ neceſſaria, vel alio vadamus, & petendo licentiam ab uno aſpiciẽdo aliquem, vel caput ei nudando, aliaue eiuſmodi interrumpimus officium cœptum: cum poſſemus

[e] c. Nihil. 7. 9. 1.

[f] Clem. 1. de celeb. miſſ.

[g] titu. Quomodo diui. offi. & titu. Qualiter horæ dicen.

egreſſum in finem uſque differre, ſumusq; cauſa, & occaſio, quòd alij illud interrumpant, & ab attentione de-
65 bita alienentur. Vtinã perſuaderi poſſet, quantũ noceat deuotioni, & attentioni Cõmunitatis & Chori egreſſus vnius, & ingreſſus alterius, cum ignoratur, aut nõ pręſumitur eorum cauſa. O quam bene hoc ſibi perſuaſum habebant (teſte Ioanne Caſſiano) Monachi Aegyptij, quos poſteà imitati nonnulli in ſuis regulis, quas cõpoſuerunt, vel innouarunt, pro religioſis ſtatuerunt: Ne quis ingrederetur Chorũ finito primo pſalmo, & ne iam exiſtenti in officio diuino negotiũ aliquod, aut nũciũ ſcripto, vel verbo proferretur, donec illud finiretur. O ſi perſuaderi poſſet ijs, qui ſoliti ſunt egredi ante finẽ officij, & ſe excuſare, quantoperè id dedeceat, & turpe collegis ſuis videatur, & quantam diſplicentiam & cogitationem ſuperfluam in mentibus proximorum eorũ egreſſus pariat. Certus equidem ſum, quòd ſi ſcirent, & ſeriò animo id reputarent, nulla id ratione agerent, niſi cum differri commodè non poſſet ad finem vſque, vt dixi. Et ſi probè aduerterent, quantæ irreuerentię ſit inter recitãdum loqui ſuis domeſticis vel familiaribus, præcipiendo eis illud, aut illud, curam illius, vel illius rei gerendo, & quàm execrandum recitando blandulis, & delicatulis verbis ſalutare mulieres intrantes, egredientes, vel tranſeuntes locum vbi recitatur, mallent fortè ſibi reſectas eſſe linguas, quàm horas ſuas ita
66 recitaſſe.

Limito tamen corollarium hoc, ne procedat, cùm id quod interſeritur, eſt breue, [h] aut ſpectat ad ipſummet officium, [i] vel eius finem, vel ſaluti [k] corporali, vel temporali, honori, vel rei familiari propriæ, vel proximi conuenit, & non patitur commodam dilationem, ſi fiat ſine ſcandalo alieno, & animo continuandi cœptum cum eo, quod poſt interſerta dicturus eſt. Nam & teſtamentum, [l] & ſtipulatio [m] continuè ſine interpellatione fieri debent, non tamen valida eſſe deſinunt,

h Arg l. Continuus in prin. ff de verb. oblig.

i Arg. l. Hæredes palam. §. fin. ff. de teſtam.

k Arg. l. Cum antiquitas C. de teſtam.

l l. Hæredes palam. §. fin ff. de teſtam.

m l. Continuus in princ. ff. de verb. oblig.

eo quòd inter eorum principium, & finem interſeratur modicum quidpiam, vel ad id ſpectans, vel fuerit neceſſarium ſaluti teſtatoris, vel teſtium. [n] Eo minus tamen fieri debent eiuſmodi interruptiones, quo magis publicæ ſunt horæ, & in loco magis publico dicuntur, & eo magis fieri poſſunt, quò magis ſecretè, & in loco magis priuato & remoto fiunt. Ex qua limitatione infertur primo licere recitanti ſalutare obiter intrantes chorum, aut ſecus illum tranſeuntes. Sunt enim actus, & opera modicæ, & bonę occupationis. Qua eadem etiam ratione mihi licitum videtur verbum vnum, atque alterum reſpondere famulo ſuo, vel alteri, & prouidere alij rei, vel negocio, quod ei tunc in mentem venerit, & metuit, nè illius poſtea obliuiſcatur, aut non poterit eius curam animo depellere donec prouideat. 67

[n] l. Cum antiquitas C. de teſtam.

68 Ex eadem limitatione infertur 2. Non facere quem malam interpoſitionem, qui ſolus recitans, & incidens in verſiculum illum[o] (*Saluum me fac, quoniam defecit Sanctus, quoniam diminutæ ſunt ueritates à filijs hominum, uana loquuti ſunt unuſquiſque ad proximum ſuum &c.*) aut in aliam non abſimilem ſententiam, & ad animum reuocans multitudinem, malitiam, & fœditatem ſuorum, & aliorum peccatorũ, immoratus in eis deplorandis, etiam ſi feruore diſplicentiæ fortè ſe ipſum cædat, aut corpore in terram proſtratus, & mente erectus in cœlum, aliquanto tempore in eo verſetur. Neque neceſſe eſt, vt inchoet horam, ſufficit enim eam continuare à verſu vel ſententia, quę ipſum ad hanc digreſſionem mouit. Sequitur etiam, quod qui recitat ſolus, nemine alio ſe vidente, & incidit in uerba illa.[p] (*Venite adoremus & procidamus ante Deum, ploremus coram Domino, qui fecit nos &c.*) Si mentem eius ſubeat Maieſtas, & Celſitudo Creatoris, & vilitas Cræaturæ, & perpendens, quantum illi debeat, in terram ſe proſternat dicens: Domine non ſum dignus ſtare in cõſpectu tuo &c. & ſe tantiſper in eo occupat, non peccat, neque tenetur iteratò dicta repetere, ſufficitque cœpta pro-

[o] Pſalm. 11.

[p] Pſalm. 94.

proſequi. Hæc enim ſpectant ad horas, aut earum finē. Ob quam eandem rationem ſupra[q] diximus, quod etiā accendere cereos, quæritare lectiones, & pſalmos, ad ferre prunas & alia eiuſmodi licita ſunt officio diuino durante. Quæ tamen limita, vt ſuprà limitata fuerunt.

[q] In cap. 14.

Ex eadem limitatione infertur 3. licitam eſſe interpoſitionem, qua opus aliquod miſericordiæ ſpirituale, vel corporale facimus, cuiuſmodi eſt dare amictum, eſculentum, vel poculentum pauperi, ſubuenire conſilio bono, doctrina, reprehenſione vel conſolatione, opus eis habenti, ſaltem quando res non patitur commodam dilationem.

69 Ex eadem limitatione infertur. 4. potionis vel alius medicinę ſumptionem neceſſariam, & vtilem, quę cōmodè ad finem horarum differri nequit, interpoſitam earum pronunciationi minimè officere, quamuis Miſſæ celebrationi officiat, vt alibi[r] fuſius diximus, nec inferre neceſſitatem iterandi eas à capite, ſed pergendi ab eo loco, ad quem peruentum erat, ſicut nec in itinere ſitis extinguendę gratia in cauponā ingreſſus, vt à quodam religioſo vitæ laudatiſſimæ alius pręcellens factum tradit: Hęc enim omnia ſaluti recitantium conducunt. Quin alicui exonerationem omninò neceſſariam etiam Miſſam non iniuſtè interrumpere, ſi nullatenus uſque in finem differri poſſet, ex facto interrogatus reſpondi, Quia ceſſat in ea ratio ſupradictorum.[ſ] Sequitur 5. ex eadem, non eſſe malam interpoſitionem ſubleuare proximum, aut iumentum eius, excipere hoſpitem, aut negocium aliquod afferentem, quem ſine ſcandalo nō poſſes iubere expectare, aut alia id genus pietatis opera facere, ſaltem ſi periculum eſſet in mora. Nec videtur nimium hęc extendere ad quemuis virtutis actum, qui moram non patitur, & licet ad omnes actus virtu-

70 tis ſtudioſitatis extendere non fuerim auſus, imò quoties interrupi pronunciationem Matutinæ, vel alius horæ, propter prælectionem faciendam, vel ſtudium ad eam

[r] c. Liquido de conſec. diſt. 2.

[ſ] Quæ fundatur in d. c. Nihil. 7. q. 1.

eam neceſſarium, toties finita prælectione, vel ſtudio, eam ab initio repetij, non tamen auderem damnare illũ, qui relicta hora incœpta ſtudij tunc temporis neceſſarij gratia, ſtatim eo finito continuaret cœptam, & non à capite repeteret. Quin & ipſe non ſemel recitando ſolus, & non aſſequẽdo ſatis intellectum alicuius loci ſcripturæ occurrentis, ſubſtiti, vt doctores in eum commiſcentes conſulerem, quibus conſultis, ſine iteratione recitatorum ab eo loco horam cæptam abſq; vllo cõſciẽtiæ ſcrupulo ſum proſequutus, quamuis hoc etiam alia ratione poſſet defendi, nẽpè ꝙ hęc interpoſitio ſatis pertineret ad horam, quam recitabam. Nec dicerẽ pec- 71
care iudicẽ, qui, dum recitat feſtinanrer, interpellatus aliquid conſtitueret, aut breuiter præciperet, & deindè horam ceptam continuaret. Nec damnarẽ, imò defendi quãplurimos, qui diebus feſtiuis, dũ Miſſa ſolẽnis cantatur, dicunt horas debitas, dum ſacerdos nil pronunciat, choro tardius cãtante id, quod à ſacerdote in altari breuius dictum eſt, & cum ad orationem, ſiue collectã, epiſtolam, vel euangelium peruentum fuerit, deſiſtunt in recitando, quibus auditis continuant horam cœptam. Nec reprehenſione dignum iudicarẽ eum, qui integrã concionẽ, aut Miſſam interponeret, quãuis quidã hoc ea ratione colorabat, quòd quia illa, & recitatio ſunt eiuſdem virtutis, quam religionẽ vocant, dici poſſet interpoſitionem iſtam quodammodò pertinere ad horas ipſas. Quæ tñ ratio non videtur firma, quia ex ea ſequeretur, interponi poſſe oĩa officia diuina, quæ à manè in meridiẽ dicuntur, quod videtur abſurdum, quãuis plus horum, quàm aliorum interponi poſſet, ſed quãtum id eſſe debeat, arbitrio boni viri videtur eſſe relinquendũ.[c] Nõ otiosè in calce prædictę limitationis principalis dixi. (*Ita ut fiat ſine ſcandalo alieno.*) Nam ſi plures recitarent iunctim in choro, aut extra eum, nihil ab vno eorum, ſine omniũ conſenſu interponi debet. Vnde errare mi- 72
hi vidẽtur illi; qui recitantes cum alijs etiam extra chorum,

[c] arg. l. 1. ff. de iure delib. & de. cauſis de offic. deleg.

rum, finitis laudibus, aut veſperis, ex deuotione faciũt aliquas commemorationes, neſciẽtes, an ſociorum palato, ſiue guſtui ſapiant: Nec minus illi, qui inter horã, & horam recitantes cũ alijs, vltra orationẽ Dominicam neceſſariam, dicunt horam Crucis reſpondẽtẽ horæ dictæ, aut dicendę, vel ſalutationẽ Angelicam citra obligationẽ. Hæc enim ſcandalizant, & auellunt conſocios ab attentione magis neceſſaria. Seruẽtur itaque huiuſmodi deuotiones in ea tempora, quibus qui recitat ſolus, vel cum iis, quibus illę placeant, aliàs dicat eas ſolus

73 ante cœptas, vel pòſt finitas horas obligatorias. Nõ etiã otioſè in fine dictę limitationis addidi. *(Animo continuãdi coepta cum dicendis poſt interpoſitionem)* Si quis. n. cœptam horę alicuiꝰ recitationẽ, ſtudijs Miſſæ auditione, alioue quouis modo impeditus intermiſerit animo non cõtinuandi, quinimò cũ intẽtione ab initio eas iterãdi, perſuaſum habeo, continuãdo pręfata nequaquã eũ ſatiſfacturũ. Actus. n. vltra intentionẽ agẽtis nõ extẽditur.[u] Quo motus dicere ſoleo id, quod & ſupra[x] inſinuaui, nẽ-

74 pè eum, qui cœpit audire Miſſam die feſto, aut facere ſacramẽtalem confeſſionẽ debitam, aut implere aliquod votũ, aut pœnitẽtiam ſibi iniunctam, & quia Miſſa nõ eſt diei feſti, vel quia non facit confeſſionẽ, vel non implet votum, aut pęnitẽtiam vt uellet, vel alio quouis reſpectu, animo non ſatiſfaciẽdi obligationi eã audit, & alia facit, teneri ad iteratò eam audiẽdam, & ad hęc faciẽda, licèt, niſi propoſitum non ſatiſfaciẽdi obſtaret, pleniſ-

75 ſimè obligationem adimpleſſet. II. Limitatur Corollarium hoc xxx. quòd interpoſitio ex eo ſolo, quòd ſit mala, neminem obligat ad iterandum ab initio: Si enim fiat abſque animo habendi recitata pro non recitatis, ſufficit continuatio ad hoc, vt ſatiſfiat obligationi. Verbi gratia: Inter recitandum interponis riſum aliquem diſſolutum, ſermonem inhoneſtum, vel ſimile quid, quod differri comodè potuerat, malam interpoſitionem feciſti, verùm ſi abſque propoſito ite-

[u] l. Non omnis ff. ſi cert. petat l. in agris ff. de acquir. rer. dom.

[x] In cap. 18.

ſito iterandi recitata, hoc feceris, omninò obligationem adimpleueris, parum enim temporis, vel alterius actus etiã impertinentis & non neceſſarij non annihilat, nec facit alium actum, qui interponitur, non continuum, licet faciat venialiter aut mortifere malum. Dixi (eo ſolò, quod ſit mala) quia ſi eſſet tam magna, & tam impertinens, vt meritò cenſeretur horę recitationem facere adeò diſcontinuam, vt merito dicta, & dicenda non facerent quid vnum, impediret obligationis ſolutionem.

h Continuus in princ. ff. de verb. obli.

X X X I. Peccare illos ſacrificos, qui inter princi- 76
pium & finem Miſſæ, interponunt preces aliquas peculiares per miſſale non ſtatutas, & conſequenter interponentes officium deſunctorum ab offertorio, ſeptem pſalmos à conſecratione, & ante Communionem, aut reſponſorium aliquod, & magis eos, qui inter conſecrationem hoſtię, & calicis remorantur, inſerendo. (*Tu Rex gloriæ Chriſte*) vſque ad finem, aut (*Ecce agnus dei etc.*) vel alias preces iniuſſas, præſertim tam ſublata voce, vt à circunſtantibus audiantur. Tum quia illæ conſecrationes eiuſmodi diuiſionem nõ patiuntur. [b] Tum quia, quamuis contemplari tunc temporis liceat contenta in dictis verſibus, & precibus, vel alia ſimilia, pręſertim penitiſſimè præſentiam realem Reuerendiſſimæ humanitatis D. N. Ieſu Chriſti, quam ſummo amore, & bonitate ineffabili dignatur mirabiliter exhibere per ſanctiſſima illa, & valentiſſima conſecratoria verba, non tamẽ licet, nec decet alijs verbis bonis nec malis interrumpere.

b Arg. c. Nihil 9. q. 1.

X X X II. Quòd omnes recitantes, aut cantantes Miſ- 77
ſam, vel alia diuina officia, & miniſtrantes in choro, in eccleſia, & præſertim ad altare, & accendentes lumina, & cæreos, hyſopum, aut aquam benedictam, & id genus alia portantes, maximè verò circumferentes ſanctiſſimum Sacramentum, & alias Reliquias, omnes, in quã, iſti debent grauitate, modeſtia, humilitate, & verecun-

dia

dia prælucere. Tum per illud S. Iſidori. [c] Non ſint uagi oculis; non effrænati lingua, neque petulantia, fluidoque geſtu incedant, ſed pudorem & uerecundiam mentis ſimplici habitu inceſſuque oſtendant. Tum quia cum primis eorum, quę ualdè diſtrahunt à deuotione tam clerum, quàm populum, eſt uidere in eis prædictis uirtutibus contraria. Vix enim fieri poteſt, ut uulgus ſit debita reuerentia in Sanctiſſimum Sacramentum; Reliquias Sanctorum, Crucis uexillum, aut alias imagines Sanctas, quod cernit portantes, & circunferentes illa non reuereri ea, nec habere mentes & oculos intentos in ea, imò uidet eos colloqui, iocari, uel ridere, aut iu-
78 ueniliter garrire. Qui fieri poteſt, ut quis audiat Miſsã debito cum ſilentio, quam epiſcopus, uel præſbyter dicit in altari colloquens, & nonnunquam cum diacono, ſubdiacono, aliiſue Miniſtris, & aſtantibus ridens? Qui fieri poteſt, ut habeam omnem ſenſum, & cogitatum meum iniectum in miſſam, & officium quod facio, recito, canto, uel audito, ſi chorauli mihi, aut alii Miniſtrantes, incedunt incompoſiti, nunc nimis feſtini, nũc nimis tardi, nunc reſpondentes præcipitanter, & alte, nunc ſubmiſſe, & tardè; nunc ita laxi, ut altera parte ſuperpellicii terram uerrant altera uix cingulum contegant? Quomodo toto corde diuinam contempler Maieſtatem, dum qui tradunt mihi hyſopum, aut ampullam vinariam, hàc illàc circunſpicientes rident, & cum aliis cereos, thus. & his ſimilia portantibûs colloquuntur, & nonnunquam rixantur?

c. His igitur 23. diſt.

XXXIII. Peccare illos, quorum eſt corrigere, non caſtigando choraulos præfatos ob ſupradictos defectus, cùm ſemetipſos, tum alios auertentes à debita attentione. Qui enim poteſt, & debet & non corrigit, peccat probante id latè Hyeronimo. [d] Peccant item præfecti choro, aut aliis locis, qui non habent iuſtam curam, non emendant verbis, ferulis, mulctis, alapis, & aliis ſimilibus, & aptis eis, qui in aliquo præfatorum delinquunt

d In c. ſed illud. 45. diſt.

quunt, etiam ſi ea ſola de cauſa id facere omittant; nè ſcandalizentur, neue conquerantur de ipſis caſtigati, iuxta illud Hiero. [e] Ira Dei uno peccante ſuper totum populum venit, quando qui ei præſunt, erga delinquen- 79
tes beneuoli uideri uelunt, & uerentes peccantium linguas, nè forte quid mali de eis loquantur, ſacerdotalis ſeueritatis immemores, nolunt complere quod ſcriptũ
eſt Peccantem coram omnibus argue [f] &c. Quod rectè 80
ſentiens decretum quoddã eccleſiæ Gallic. ſic habet De canus, uel cui onus incumbit, diligenter inuigilet hinc inde, nè quid inordinatè fiat circunſpiciens.

e In eodem c. ſed illud.

f c. Quomo. diui. offic. in Prag.

Cap. XVII. de occaſionibus bene recitandi tangit 50. Concluſiones.

ORATVRVS occaſiones benè attendendi quærat. n. 1
Attentionem iuuat præuiſio recitandorum, & canendorum. n. 2
Miſſam ſic præuidens benedictus. n. 3
Eccleſiam intrans hæc facere debet. n. 4
Aqua benedicta cur in introitu Eccleſiæ ponatur. n. 5
Recita ubi inter te & Deum nemo tranſeat. n. 6
Miſſam celebra unde neminem uideas. n. 7
Recitans ſic oculis utatur; & nuncium uitet. n. 8
Reges an excuſentur à negocijs dum recitant. n. 10
Recitans putent ſe à Deo & Angelo bono & malo uideri. n. 11
Recitatio publica aliis commoda, alijs incommoda. n. 12
Recitans non iaceat diu in terram proſtratus. n. 13
Cœremoniæ in Choro una ab omnibus fiant. n. 14
Silentium in diuinis laudabile. n. 15
Sacerdos in Eccleſia ſileat; & à riſu abſtineat. n. 16
Silentium robur ad ſpiritualia præſtat. n. 17
Silentium Monaſterij Sanctæ Crucis Conymbricæ laudatum. n. 18
Silentium colloquio indebito impediri certum. n. 19
Recitatio breuis & frequens bona nihil debiti prætermiſſo. n. 20

Recitare

Recitare ſolum an melius quàm cum alijs. n. 23
Horas Canonicas melius cum alijs quàm à ſolo dici. n. 24
Canonici, quo maioris dignitatis, eo magis choro interſint. n. 25
Choro prodeſt præſentia uiri magnæ authoritatis. n. 26
Cœremoniæ publicæ quando poßunt quantum priuatæ. n. 27
Intellectus dicti cuiuſdam Redemptoris noſtri. n. 28
Horas cum alijs attentius hoc reſpectu recitari. n. 29
Cantus quid prodeſt, & cur in diuinis admißus. n. 30
Exhortatio ad benè canendum, & audiendum cantum. n. 31
Organorum uſus cur receptus, & quid proſit. n. 32
Organa non pulſanda principaliter ad recreandum. n. 33
Organis & non alijs inſtrumentis uti licere. n. 34
Cultus Dei principalis non in cantu, nec ornatu pretioſo. n. 35
Cultus Dei principalis & uerus in quo conſiſtat. n. 36
Oratio mentalis & uocalis & quid uox proſit. n. 37
Oratio publica à priuata in quo differat. n. 38
Miſſa eſt officium publicum publicè dicendum. n. 39
Orationi priuatæ non nocet ſed utilis uox. n. 40
Oratio publica eget uoce, etiamſi mentalis noceat. n. 41
Cantus uarij ſoni uniſono attentioni commodior. n. 42
Pauſa in uerſiculis ſi nimia non ſit, bona. n. 43
Tardare nimium in conſecratione, Memento &c. malum. n. 44

NOTA XVII. procurandã eſſe occaſionem & præparationem, quo magis, & melius orationi attendamus, quod colligitur ex illis ultimis uerbis (*Soli Deo pateat pectus; nec aduerſariũ tẽpore orationis ad ſe uenire patiatur*) & is aperit deo pectus ad eum excipiendum, & impedit aduerſarium, ne ueniat, qui orare uolens procurat occaſiones, & media, quibus magis ad attendendum orationi moueatur. Cui conſonat illud Sapientis: [a] ante orationem præpara animã tuã, &c. quod ſupra [b] declarauimus cum illo alio, nẽpè Diuina officia recitare, cantare, aut audire uolẽtibns, nõ tãtum uitãda eſſe uitia, ſed etiã õium aliarum rerum extrarios cogitatus. Ex quibus multa inferuntur coroll. primum,

[a] Eccle. 18. quẽ in hoc citãt decreeũ Gallicanæ eccle. tit. Quomo. horæ dicen. ſunt extra cor.
[b] In. 6. 14.

Primum, ſanctum quidem eſſe premeditari, & præuidere recitanda, cantanda, celebranda, aut audienda, de quo, quæ, & quomodo dicendum ſit, aut audiendum;
iuxta ſupradicta.[c] Laudandi enim ſunt (quia quod tenen- 2
[c] In 4. cap. 14. tur facere faciunt) qui prælegunt lectionem, epiſtolam, euangelium, præfationem, Ite miſſa eſt; & alia publicè dicenda, quę non ſatis norunt antequam dicant, ne cū
dixerint errent. Magis autem commendandi ſunt (quia 3
plus quàm tenentur faciunt) qui veſpere, aut mane in Miſſali integram Miſſam à ſe celebrandam legunt, licet non ſit eis diſcere neceſſe. Maximè verò extollendi, qui, cum eis eſt otium, gloſſam aliquam, aut Commentarium latinum uel vulgarem in Euangelium Miſſę, quam dicturi ſunt, prælegunt, quo eam animo ſaporato ſapidis illis ſapidiſſimi D.N.Ieſu Chriſti uerbis ſapienter pronunciet. Et præter hæc præuident, An dicendum ſit Gloria in excelſis, Credo, Noua præfatio, cum nouo Communicantes, an non. Quandoquidem, ut primi, niſi id faciant, nequaquam excuſare ſe poſſunt à temeritate, & impudentia audendi dicere publicè, quod neſciunt di-
cere priuatim, admiſſuri ſexcentos ſolęciſmos, & bar- 4
bariſmos; Ita ſecundi opus (ad quod non tenentur) agunt ſupererogationis & ſancti conſilii. Tertii uerò exhibent feruorem, quo deſiderant diuino amore igniri, videreque ſe illo ignitos.

[d] Qua quidam aiunt uſum fuiſſe D. Bernar.

II. Corollarium, Praxim[b] laude dignam eſſe, qua quidam vtebatur, apponendo manum portæ Eccleſię, chori, aut cellę, intra quas recitare, aut audire diuinum officium ſtatuerat, dicens. Tibi meas omnes alias curas commendo donec hanc abſoluerim. Cuius contrarium agimus, qui proponimus intra prędicta loca agere negotia, uel dicere, aut facere attentioni recitandorum contraria immemores ipſorum uerborum, quæ nos
[e] Pſalm. 50. aqua benedicta aſpergentes ipſi Deo dicimus. Aſperges 5
me Domine hyſopo, & mundabor,[e] animaduertentes debere nos idem (quod ille faciebat apponendo manū

portæ)

portę) facere, cùm aqua luſtrali ſiue benedicta aſpergimur, & quòd huius animaduerſionis habēdæ cauſa eam in ipſo eccleſię introitu poni præcipit eccleſia.

6 III. Prudentem fuiſſe praxim, ſiue practicam illius, qui recitaturus preces, aut auditurus Miſſam, conabatur capere locum adiunctum cancello altaris, dicens Maiores noſtros dicere ſolitos: Eum eſſe ad orandum locum eligendum, per quem nemo inter orantem, & oratum tranſeat.

7 IIII. Religioſam item eſſe praxim eorum, qui procurant dicere miſſam in capellis, aut altaribus, ad quorum latera non ſit talis acceſſus vllis, quos celebrando videant. Item illam eorum, qui pręmonent famulos, aut amicos ſuos ſibi miſſanti miniſtraturos, ut retrò, & non ante ſe conſiſtant, ne ſe viſio eorum à debita attentione auertat.

8 V. Laudabilē etiam eſſe praxim eorum, qui fixos habent oculos corporeos in librum, ex quo recitant, aut canunt, in terram, aut crucem Chriſti, aliamue imaginem poſitam realiter, vel imaginatam ſuper pulpito ſiue faciſtolio, cum nulla, vel minima in alia diuerſione, donec officium finiatur, modò non prǫſideant choro, nec incumbat eis onus aliena errata corrigendi, & conſequenter, quę ab aliis fiunt notandi.

VI. Deuotioni & attentioni congruentem eſſe praxim eorum, qui recitantes iter faciendo, vel deambulādo pedites, vel mulæ, vel equo inſidentes, imaginantur vnam crucem, Crucifixum, aut aliam deuotam imaginē à ſe octo, vel decem remotam paſſibus, vel inter aures mulę, vel equi, oculiſque in eam fixis recitant.

9 VII. Dignam item imitatione praxim eius, qui famulis ſuis mandabat, ne vllum ſibi recitanti referrent nuncium, quod magnam celeritatem non deſideraret.

10 Et licèt quidam reprehendat Reges, & Principes, qui deuotionis ergò horas Canonicas recitantes, iubēnt expectare negociantes, donec eas abſoluerint. Nos autem

laudandos potius iudicamus, modò mora illa damnum, aut ſcandalum non pariat, nec murmurãdi occaſionem prębeat, nec tempore Reipublicæ gubernãdi deſtinato recitarent, nec illud ei debitum ſuis ſuffurarentur preci bus, præſertim ſi tempus illud, quo horas Canonicas di cunt, detraherent ex eo, quod ſibi ad decenter edendũ, quieſcendum, & recreandum eſt oportunum. Neq; perdocto illi viro credo contrariam his mentem fuiſſe, quicquid verba eius ſignificent vt cap. ſeq. dicam.

VIII. Laude dignos eſſe illos, qui recitantes imaginantur Angelos ſuos bonos cuſtodes, ſimul & Cacodœmones inimicos ſuos ipſos auſcultantes: Illos, vt benè recitata Deo præſentent, hos verò, vt de erratis accuſent. Licèt melior ſit illa eorum, qui imaginantur Deũ ipſum præſentem & audientem, videntem, & reuidentem, & vſque ad ſyllabam notantem, ad benè prolata remunerandum, & errata caſtigandum. 11

IX. Quod quemadmodũ benè agunt miſſando, vel re citando ſecretò id, quod non tenentur publicè recitare hi, quos ſua conditio, & appetitus ſenſilis ad deſiderandum gloriã, & laudẽ de cunctis, quę agunt, inclinant, ita e contrariò rectè agunt recitantes, vel Miſſantes corã alijs, qui adeò negligentes ſe norũt, quòd ſi ſecretò id facerent, deficientibus audientiũ calcaribus, non ſatis attenderent ijs, quę dicerent, adeò ſaltẽ, quòd cõmuniter in aliquo non errarent. Cauendum tñ, ne id principaliter fiat ad cõplacendũ auditoribus, approbationẽ eorũ pro fine principali habendo, ſed pro adminiculo quodã imbecillitatis humanę, & pro calcari & incitamento ad magis attentè, & vigilantius miſſandum, & recitandũ. 12

X. Quòd quemadmodũ proſtratio in terrã à recitãte ſolo, aut cũ alijs ad hoc aſſuetis, facta aliquando prodeſt, ita nimiũ manere proſtratũ nocet, vtpote ſomnũ, & cogitationes extraneas inducẽs. Quod grauitèr Ioan. Caſſian.[f] admonuit docens nos, vt ad exemplũ inſigniũ reci tatorum monachorũ Aegyptiorũ, eodem momẽto, quo 13 14

[f] De inſtit. cœnob. libr. 2. cap. 7.

præ-

pręcentor geniculatur, aut proſtratur, geniculemur,& proſternamur,& ſi fieri poſſit,nec pūcto prius, aut poſterius, quod malè ſeruamus, qui prę incuria,pręcentore aut pręſide genua flectente ſtamus,& contra eo ſurgente, & aſtante geniculamur, non abſque nota noſtra, & ſcandalo cum iuſta cura id facientium.

15 XI.Laude & imitatione dignos eſſe eos,qui ut in choro,ita in Sacriſtia,ſiue theſauraria, & aliàs,quando ſe parant ad miſſandum,vel miſſant,aut uadunt ad miniſtrandum eis, vel miniſtrant, tantum ſilentiū ſeruant,ut nullum verbum loquātur,niſi id,quod ſolo nutu ſignificari nequeat. Quod tam gratum & decorum apparet coram
16 Deo & hominibus,quàm ingrata & indecora eſt illa epiſcoporū cum dignitatibus, & presbyterorum cū diaconis,vel ſubdiaconis eis propinquis in choro,& proceſſionibus colloquutio, & quàm indecētes interrogationes illæ,& reſponſiones de alijs, & alijs rebus eorum,qui ſe in ſacrario induūt ad miſſandum, vel in proceſſionibus incedunt. Quid ergo dicendū de ridentibus,rixantibus, & vociferantibus? quid? niſi reputēt,an facerent illa in aula Regis terreni, & an credant, quòd tantus Rex terrenus eſt minor cœleſti, quantum mortale immortali, & creatura minor eſt creatore? Quę oīa probantur per Concilium Toletanum tranſlatum per Conciliū Conſtātienſe,[g] & Gratianum noſtrū[h] in hæc verba. In loco benedictionis cōſidentes Domini ſacerdotes, nullus debet aut indiſcretis vocibus perſtrepere,aut quibuslibet tumultub' perturbare, nullus etiā fabulis vanis vel riſibus agi,& (quod eſt deterius) obſtinatis diſceptationibus tumultuoſas voces effundere. Hęc ibi. Eum verò, qui reſponderit illū textū diſponere de ſacerdotibus in ſynodo cōſidentibus,vt gloſſa[i] ibi & dictū Conciliū Cōſtantienſe ſentit: Eum,inquam, qui hoc reſponderit,interrogemus. An,qui in ſynodo cōſiſtentes tenentur ſeruare ſilentium,& ſupradicta, teneantur eadem ſeruare, quādo agunt diuina officia,vel ad agēdū ſe parant? & ſi

g ſeſſ. 21.

h In c. In loco 5 q. 4.

i In dicto c. In loco in prima gloſſa q̄ verbum Benedictionis exponit per verbum ſynodi.

cultus iuſtitiæ eſt ſilentium, vt tradit Eſaias[k] relatus ab
eodem Concilio,[l] quanto magis erit diuinorum officio 17
rum, pręſertim D. Bernardo dicente,[m] ſilentiũ eſſe ro-
bur animæ ad ſpiritualia properantis? O quam ſancta & 18
religioſa apparet mihi conſuetudo celeberrimi huius
Conymbricę S. Crucis monaſterij, ne quis in eius ſacra-
rio loquatur, neque vllum verbum in eo audiatur, ſed
quòd nutus pro verbis inſeruiant. Dicant quicquid vo 19
lent illi, qui ſe tam habiles iactant, vt dicant ſe poſſe lo-
qui cum alijs de negocijs, iocis, & rixis, ſine vlla attẽ-
tionis ad diuina debitæ detrimento, modò permittant
nobis, qui tardioris ſumus ingenij, credere contrariũ.
Quippè quos experientia rerum magiſtra docet, quòd
etiã cum ſummo ſilentio vix poſſumus concipere timo
rem, & reuerentiam ſufficientem ad cogendos ſiue colli
gendos noſtros cogitatus, & auertẽdo eos à rebus extra
rijs, figere in Deum, & expãdere in ſummã bonitatẽ ſuæ
Maieſtatis, cum qua cõuerſari volumus, & cõuerſamur.

[k] cap. 32
[l] de quo In d. c. In loco.
[m] In Epiſt. 341.

XII. Memoria dignam eſſe illam conſuetudinem ſan 20
ctorum Patrum Aegyptiacorum, relatam à Caſſiano,[n] & à
S. Auguſtino,[o] alijſq; quamplurimis approbatam, oran-
di ſcilicet parum & frequẽter: parum quidem, vt magis
attentè oremus; frequenter autem, vt ſæpius cum eo
conuerſemur. Quod tamen intelligendum eſt de oratio
nibus voluntarijs, non de obligatorijs, hę enim totę ho-
ris ſtatis, ut ſupra[p] dictum eſt, fieri debent.

[n] lib. 2. cap. 10.
[o] Ad Probam relato à Tho. 2. ſec. qu. 83. ar. 14.
[p] In 4. nota.

XIII. Aliquot reſpectibus melius eſſe recitare quem 21
ſolum, quàm in choro, vel cum ſocijs: Primo quidem,
quòd occurrente verſu aliquo, qui ad diuina contem-
planda moueat, qui ſolus recitat, ſubſiſtere poterit, &
contemplatione illa frui, & illa fruitus, ab eodem loco,
vbi ſubſtitit, progrẽdi. Secundo, quia verſus, ſi quos
cum nimia mẽtis euagatione dixit, poterit iterare. Ter-
tiò, quia poterit vti cœremonijs priuatis, quas ſibi uti-
les nouerit, ſi à neminę videatur, aut audiatur, quod re-
citando cum alijs facere non poterit. Quartò, quia hoc
videtur

videtur conſulere Dominus. [q] Cum oraueris intra cubiculum tuum, & clauſo oſtio ora Patrem tuum in abſcō- [q] Math.6. ſuper quo multa inuenies in cathena aurea Tho. memorabilia.
22 dito. ſ. Quia vbi multi vnà recitant, alius tuſſit, alius ſpuit, alius nimis feſtinat, vel anticipat verſum, alius nimiū tardat, & nimium tardè finit, alius errat in verſu, alius dormit, ali' nimis clara uoce, & alius nimis ſubmiſſa utitur, alius ſua dictione valdè ſibi placens aliis valdè diſplicet, alius malo utitur accentu, & eſt inciuilis, alius ſua nimia ſimplicitate ad riſum, & ad ſui contemptum alios mouet. Omnes errare timent, & omnes volunt rectè dicere, & pleroſque omnes ſui erroris pudet, & rectè dictis gaudent. Quę omnia multum attentionem debitā impedire videntur, ſuntque in cauſa, cur rarò quis recitet in communitate officium, corde ab extrariis cogitatibus mundo, totoque in Deo fixo, & quod nonnulli boni, & deuoti dicāt prius, aut poſteà iterent omnia in communi dicenda, aut dicta. Quę item videntur fuiſſe in cauſa, cur patres quidam cuiuſdam ordinis nouè inſtituti, ſinguli ſingulatim ī ſui ordinis exordio ſuas horas Canonicas recitarent. His tamen omnibus non
23 obſtantibus, melius puto recitari horas Canonicas in choro, & communitate, quàm ſolitariè: Tum per mox ſubiicienda de cantu. Tum quia ab Apoſtolis ad præ-
24 ſentem uſque eccleſiæ ſtatum, ab eccleſia Catholica id pro meliori habitum eſt. Tum quia etiam Monachi Aegyptii, licèt multa voluntaria priuatim & ſoli pronunciarent, ea tamen, quę erant præcepti, Canonis, aut regulæ, in communitate recitabant. Tum quia cum multi vnà pronunciant, vnus deuotè attendit, licet alius vagetur, & ſi vnus non curet, vel obliuiſcatur, uel ignoret aliquid ad officium pertinens, alius procurat, meminit, & ſcit. Tum quia deuoti ſua deuotione feruenti
25 calefaciunt frigidos, & incendunt tepidos. Qua ratione moti Pariſienſes [r] prudenter dixerunt, Canonicos, [r] Maior in 4 diſt 12. q. 6
quo maioris ſunt pretii, deuotionis, & virtutis, eo magis in calorem aliorum, & exemplū choro intereſſe de-

 bere.

s de oratione. bere. Qua eadem ante illos Gerſon dixerat,[s] vtilitatem inæſtimabilem choris eſſe frequẽtiam aliquot uirorum 26
doctrina, conſcientia, & uirtute inſignium. Tum quia erratis alienis, quæ nobis diſplicent, noſcimus noſtra eis ſimilia, vt illa emendemus. Tum quia per ſanctam illam cũmmunionem conſeruatur, & creſcit bona amicitia, & charitas fratrum: Tum quia in vitis ſanctorum Patrũ legitur, quòd oratio communitatis vnius hebdomadæ liberauit eum, quem peculiaris totis 14. annis non potuit: ob quod penè ſolum hanc concluſionẽ aſtruit Paludanus.[t] Cui ſuffragantur Pariſiẽſes.[u] Nam & Dominus ipſemet dixit.[x] Si duo ex uobis, aut tres conueniunt ſuper terram in nomine meo, de omni re, quãcunque petierint, fiet illis à Patre meo. Et ſic vnanimiter orabant Beata Maria, & Apoſtoli,[y] cum eis miſſus fuit ſpiritus ſanctus, & S. Thomæ ſoli non apparuit[z] Dominus, ſed ſimul cũ aliꝭs exiſtenti. Quin & multi piꝭ viri, qui intentione debita placendi Deo proficiſcũtur ad chorum, & & recitant, vel canunt in eo, aiunt ſe non obſcurè deprehendere, nullam aliam recitationem, uel cantionem horarum eſſe parem recitationi, vel cãtioni Chori, nec ſibi omninò ſatisfacere recitationem vllam extra chorum, vel abſque ſociꝭs factam. Nec in contrariũ adducta quicquam obſtant. Non primum: Tum quia rariſſimi ſunt, qui in eo contenta faciunt. Tum quia licet recites cum aliꝭs, potes proſequi contemplationem diuinam, quam ex aliquo verſiculo concepiſti abſque intermiſſione, quandoquidem illa eſt optima attentionum, per ſuprà[a] dicta. Et licèt id nequeas agere cum tanta libertate, quanta recitando ſolus, interdum tamen id ages maiore cum ſollicitudine, & etiam conſolatione, eo quòd vno & eodem tempore id lucrifeceris, & horas tuas proſequutus fueris.

Ad ſecundum reſpõdeo, neceſſariam ſuppletionem verſiculorum recitatorum cum diſtractione etiam fieri poſſe poſt recitatas horas, per ſupraſcripta.[b]

t In 4. d. 15. q. 5. col. 12.
u Maior in 4. dist. 12 qu. 6. col. fin.
x Math. 18.
y Actor cap. 1.
z Ioan. 20
a In c. 13. n. 4.
b In c. 10. nu. 41. cũ ſeqq.

27 Ad tertium: Quòd cum per ſe optimæ ſint eæ cœremoniæ, quibus publicè utitur eccleſia, ob eas Deus, ſi ei te commendes in eo loco publico, largietur tibi deuotionem, quam ob tuas priuatas largiretur in occulto, & fortè maiorem, vel maiori cum merito, ob bonum exemplum, quod das, aut accipis.

28 Ad quartum reſpondeo: Mentem Redẽptoris & Domini noſtri in verbis in ea adductis nõ fuiſſe, prohibere ne recitaremus in publico, & aliis non audiẽtibus, & videntibus, ſed ne finem noſtræ recitationis faceremus conſpectum eorum, & laudẽ, vti poſt Ioan. Chriſoſt. declarauerũt ibi[c] Abulen. Caiet. & Maior, & Tho.[d] poſt S. Auguſt.[e] & alibi. Quorum declaratio etiam intelligenda eſt de fine principali, aut de eo, qui eſſet uana laus, per tradita à nobis alibi,[f] & etiam ſupra.[g]

29 Ad quintũ, concedo frequentius quã opus foret peccári in oratione cõitatis, dum tñ mihi non negaueris, nõ infrequenter peccare eos, qui priuatim recitant, & eo maiore cum periculo, quo per pauciores reprehendũtur. Raro in communi recitabis ſine attentione actuali ſaltem verborum, priuatim verò ſæpius. Adeò quòd hoc argumentum non aliud conuincat, quàm medelam eſſe defectibus orationis cõmunitatum adhibẽdã, ut etiã reſponſio noſtra concludit,[h] emendandos eſſe precatione priuatim dicta admiſſos, quorum vtrunq; veriſſimũ eſt.

30 XIIII. Religioſam fuiſſe inſtitutionem B. Ambroſii, vt in eccleſia Mediolanenſi canerentur diuina officia. Cantus enim eſt occaſio & præparatio, ad magis & melius orationi attendendum, quod alibi[i] probauimus per ſacram ſcripturam,[k] declarationes Pontificias,[l] & determinationem ſacrorum,[m] & catholicorum doctorum,[n] amplificando rationem illam D. Tho.[o] puta quòd qui canit, magis & deuotius poteſt attendere ad id quod dicit: quoniam diutius illi immoratur, & quia ſecundum D. Auguſt.[p] Affectus noſtri diuerſi magis mouentur varietate uocum, & cantuum, quàm uniformitate.

c Math. 6
d 2. ſec. qu. 83. ar. 12. ad 3.
e In ſermo. Dom. in mõte.
f In c. Inter verba. 11. q. 3. concluſ. 5. a. cor. 20.
g In c. 6. n. 35.
h In c. de hymnis ſup. eadẽ dict.
i In d. cap. de Hymnis
k Math. 26. relatam in d. c. de hymnis.
l Extrauag. 1. 10. 22. tit. de vit. & honest. cler inter cõ.
m Aug. lib. 9. & 10. Confeſſ.
n Tho. uterq; 2. ſec. qu. 91. Tho. VValdẽ lib. de ſacramental. cap. 17. & alij alibi.
o 2. ſec. qu. 91. art. 2. ad 5.
p lib. 10. Confeſſ.

Ex quo inferebamus finem principalem, ob quem in diuinis officijs admiſſus fuit cantus, non fuiſſe, quòd is eſſet per ſe valdè acceptus Deo, ſed quòd ſit medium conueniens ad magis excitandum, & augendum deuotionem cantantium, & eos audientium, ſicut neque etiam uoces aliæ corporales laudibus diuinis adhibitæ, ex ſe ſunt admodum bonę, licèt ſic ad excitandam deuotionem laudes canentium, & eas audientium. Ex hoc ſubinferebamus, non eſſe canendum, uel audiendum cantum in eccleſia, putando cantũ per ſe Deo eſſe gratum, neque ad capiendam, vel dandam delectationem, vel recreationem, neque ut nos ipſos oſtentemus, ut etiam ſupra tetigi. ¶ Inferebamus etiam, non eſſe amplius cantandum in diuinis officijs, quàm conueniat ad incitandam, & augendam deuotionem canentium, & audientium, declarando, quantus & quanto maior vel minor reſpectus haberi debeat ad deuotionem audientium, quàm canentium. Ob quod nonnunquam iter faciens per aliquot vicos ſeu pagos, & videns canentes eos, qui neque callebant, neque ſentiebant harmoniã, rogaui, nè canerent Miſſam, aut Veſperas niſi tono plano, & vniformi, ne prouocarent magis ad riſum, & leuem ſubſannationem, quàm grauem deuotionem.

¶ cap. 16. corol. 17. & 18. nu. 30. & ſeq.

31 Nũc verò denuò etiam atque etiam rogo omnes, qui in eccleſia cantamus, & cantum audimus, ut per Deum putemus & reputemus, nos id agere non debere principaliter ad capiendam vel dandam recreationem, vel oblectationem, ſed ad mouendam vel augendam propriam, vel alienam deuotionem, animo preſſius voluendo id, quod canimus, vel cantari audimus, quàm recitando volueremus. Licet enim id non intelligamus, vel quia non benè verba capimus, aut ea non intelligimus, ſufficit tamen, ut immoremur in cogitando quòd laudamus, uel laudari audimus noſtrum Creatorem, Redēptorem, & Ducem. Voluamus hoc animo, & protinus videbimus cauſam, ob quam ſine affectu, aut ſaltem

valdè

valdè exiguo canimus, & audimus cãtum in diuinis officijs, & quarè dum canuntur Kyrie, Gloria, Credo, & alia ſimilia, colloquimur, ridemus, & negotiamur: Deprehendemus enim cõfeſtim horum cauſam eſſe, quòd non canimus, neque audimus cantum, quo excitemus, vel augeamus propriam vel alienam deuotionem, ſed quo ſatisfaciamus legi, vel ſtatuto ad id nos obliganti, aut mundo id à nobis expectanti.

32 XV. Tolerari poſſe harmoniã organorum in diuinis officijs, ut alibi [r] probauimus. Nam vt rectè ait quidam [r] Cardinalis, [s] aliqua occaſio, & pręparatio eſt ad excitãdum ſaltem eminus deuotionem auditorij, vel populi, & alliciendum eum ad audiendum diuina officia, à quibus ob refrigeſcẽtem in eo charitatem auocatur: Tum quia eſt res in vniuerſa eccleſia Chriſtiana conſuetudine recepta, & pręſcripta, quæ ob præfatum reſpectum

33 dici poteſt rationabilis. [t] Ex quo infertur: Non eſſe cantu organorum vtendum in diuinis officijs principaliter ad delectandum, & recreandum. Infertur etiam non eſſe tam vtilia, neque tam neceſſaria organa in eccleſia Dei, atque vulgus putat, exiſtimans Deo non decenter inſeruiri, ubi ea non ſunt. Nam licet aliquantulum proſint imperfectis & idiotis Chriſtianis, excitando (licet ex lõginquo) ad deuotionem, doctis tamen, & in Chriſtianiſmo ſolidè fundatis communiter nocent, adimendo eis intellectum verborum, qui longè efficacius deuotionem excitaret, & adaugeret, ut optimè perpendit Cardinalis. [u] Infertur etiam ratio, quarè in hodiernum uſque diem non eſt (vt ſuprà diximus) eorum uſus coram Papa, vt idem atteſtatur [w] & nos à nouem circiter annis, ex quo in vrbem appulimus oculis proprijs cernimus. [*] Neque Eccleſia Chriſtiana primis Mille & trecentis annis eis uſa fuit. Cùm enim D. Thomas ſcriberet, eorum nondum erat vſus, ut ipſe ſentit, [x] & ex eo colligit præfatus Cardinalis: Et certum eſt doctiſſimum illum iuxtà ac ſanctiſſimum virum anno 1300. beatorum numeró

[r] poſt Io. de Turre crem. In c. De hymnis ſup. eadẽ.

[s] Caiet. 2. ſec. qu. 91. art. 1.

[t] ergo ualida c. fin. de Conſuetud.

[u] Caiet. 2. ſec. q. 91. art. 2.

[x] In ead. qu. & art. in d. q. 91 art. 2. ad 5

mero cooptatum fuiſſe à Deo, de cuius diuina Maieſtate, rebuſque diuinis tam doctè, & ſanctè ſcripſit. Infertur inſuper, pręposterè agere, qui eis vtuntur ut citius, & minore cum labore celebrent Miſſam, onus canendi reijcientes in organiſtam, qui breuius quàm cantu expediat Gloria in excelſis, Alleluya, Credo, Offertorium, Sanctus, Agnus, & Deo gratias. Id enim agere eſt vti eis in finem contrarium ei, ob quem permittuntur in eccleſia. [y] Quum prę ſertim id fit in Monaſterijs, ad quę nullus populus ad audienda diuina officia cōcurrit, quādoquidem, vt dictum eſt, duntaxat permittuntur ad excitandam deuotionem vulgi, quò magis eis afficiatur per melodiam, & ſolennitatem, quam addere videtur organum. Hi verò neque habent populum, cuius deuotionem excitent, nec quem diutius retineant, neque addunt, quin potius adimunt ſolennitatem, citius expediendo ſono ipſo organico, quàm cautu. Quin quādoque (quod non ſine dolore animaduerti) magis quā cum debita pauſa recitando. Infertur prętereà, illicitum
videri quibuſdam, admiſcere officijs diuinis violas, Cy- 34
tharas, fiſtulas, lyras, tubas, tibias, & alia non abſimilia inſtrumenta muſica, partim per ſupradicta, [z] partim quòd ubi illa mixtio non eſt conſuetudine recepta, parere videtur mentium à debita attētione diſtractionem, licet (mea ſententia) poſſent licitè tolerari, ſi neq; organiſtæ, neque inſtrumenta, neque id quod illis pſallitur, neque modus illis pſallendi illam inducerent. Quia id nec iuri naturali, nec diuino, nec humano repugnare videtur, & non eſt peccatum, quod non eſt cōtra legem. [a]
Infertur quoque, quātoperè hac in re hallucinetur vul- 35
gus, ut in alijs multis, imaginando maximum & principalem cultum diuinum cōſiſtere in ſuaui cantu, clamoribus ſublatis, ſtrepitu magno, vario harmoniæ genere, ornamentorum diuerſitate, aulæis textilibus eiſdemque pretioſis, magno ceræ ſumptu, diutino amplarum campanarum ſonitu, & alijs non abſimilibus rebus corpo-

y ergo eſt abuſus c. Ad noſtram de Appellat. l. 1. ff. eod.

z In cap. 16.

a c. Qui peccat 23. qu. 4. & l. Gracchus C. ad l. Iul. de Adulter.

36 corporeis. Quandoquidem ſecundum Sapientes, [b] verus & principalis cultus diuinus eſt interior, quo Deũ anima fide firma, ſpe certa, & charitate feruida colit, & omnia ſupradicta ſolùm ſunt quędã cœremonię, bonæ quidem tunc, & eatenus, cùm & quatenus prędictum interiorem prouocant, vel adaugent, & conſequentur eatenus, & tunc malæ, cùm & quatenus ab eo auocant, vel eum diminuunt.

37 XVI. Sanctam & utilem eſſe ordinationem eccleſiæ, qua ordinatur, vt horę Canonicæ, & alia diuiua officia dicantur non ſolùm mente & conceptu interiore, ſed etiã ore & voce exteriore. Tum quia, ſi cantus, & ſonus ſunt pręparatio, & occaſio ad prouocandam deuotionem, vt ſupra dictum eſt, [c] quanto magis eiuſmodi uox & loquela, quæ nobis ſignificant, & repreſentant id quod recitamus, vel cantamus? Tum quia id ſenſit magnus ille Rex & Propheta [d] in his verbis. Sacrificium laudis honorificabit me, & illic iter, quo oſtendã illi ſalutare Dei: Tum quia licèt verba principaliter fuerint reperta, vt declaremus alijs mentis noſtrę conceptus, vt docet B. Auguſt. [e] & id non ſit neceſſarium erga Deum, qui melius quàm nos ipſi, videt quod petimus, & imaginamur, quippè cui, ut ait Apoſtolus, [f] nuda & aperta ſunt omnia oculis eius, nihilominus tamen excitat, & mouet cogitatus, & affectus proprios & alienos, ob idque prodeſt multũ etiam ipſimet cogitanti, ad efficacius & ordinatius cogitandum, & immorando illi magis afficiendum, vti experientia docet. Tum quia decet, vt creatura ſuis viribus tam corporis quàm mentis ſeruiat creatori, ut ait S. Thom. [g] & glo. quædam ſingularis. [h]

38 Ex his omnibus inferuntur duæ differentię inter orationem publicam, & priuatam, Altera, quòd publica fieri debeat verbis, nec ſufficeret fieri ſola mente, etiam ſi fieret omni cum attentione mundi, ſecundũ S. Tho. [i] & Communem, [k] quã eleganter explicat Adrian. [l] Quin & Thomas ait Eccleſiam ſtatuiſſe, quòd verba orationis pu-

[b] Quod late colligas ex extrauag. Io 22. de vita & honeſt. cleric. inter comm. & Tho. 2. ſec. q. 91. ar. 1. & 2. & ex Caieta. ibidem.

[c] In duobus prox. corolla.

[d] Pſalm. 49.

[e] relatus in c. ſi qui 22. q. 1

[f] Ad Hæbre. 4. relatus in ca. Deus omnipotens 2. q. 1.

[g] 2. ſec. qu. 83. ar. 12.

[h] Quæ magna eſt Clem. 1. de reliq. & vene. ſanct. col. 2. ver. ſed dubitatur.

[i] In dicto art. 12. vbi Caiet.

[k] glo. prædicta, & cõmunis dictæ Clem. 1. de reliq. & vener.

[l] Quol. 1. H.

niſ publicæ ſint adeò clara, vt ab aliis exaudiri poſſint: quod videtur intelligendū ſolùm de horis publicis, quę publicè dicūtur, & de Miſſa, quæ ſuapte natura nedum eſt publica, ſed etiam publicè dicenda, ut ſuprà [m] dictum eſt. In publicis enim, quę priuatim dicuntur, & 39
quas quilibet ſeorſum dicit, ſufficiunt verba ſecreta, vt infra [n] tangetur. Ad orationem autem priuatam non requiritur uox vlla, nec ſecreta, nec clara. Nam ſecundum omnes ſufficit, ut mente ſola fiat, uti determinat quædam gloſſa, [o] S. Thom. [p] & Communis. Quamuis autem 40
non ſit neceſſaria, eſt tamen vtilis. Tum ad prouocandam, & augendam nōſtram deuotionem: Nam ſecundum B. Auguſt. [q] verbis, & aliis ſignis ad augendum in nobis deſiderium ſanctum nos ipſos acrius excitamus. Tum vt ſeruiamus totis viribus tam mentis, quàm corporis, Deo vtriuſque creatori, iuxta gloſ. & S. Tho. ſupradictos. Tum vt ſeruiat pro vaſe, in quod abundantia cordis redundet, ut Regius inſinuat Propheta in illo. [r] (*Lætatum eſt cor meum, & exultauit lingua mea.*) Quarè valeat, & à nemine audiantur, qui dicuntur nouè docere, quòd vocalis oratio nil prodeſt, neque eſt ea vtendum, ſed ſola mentali nitendum, quæ profectò nouitas planè hęreſis eſt, & omninò exterminanda, per omnia ſupradicta, & mox dicenda.

Altera differentia inter orationem publicam & priuatam eſt, quod publicè non potes adimere verba, neque 41
voces, etiam ſi impediant deuotionem. Priuatè vero non ſolum potes, verùm etiam prudenter egeris, ſi aduertas iacturam, & ademeris ea verba, quæ illi euitandæ ſunt neceſſaria, dummodò caueas fraudes inimici, qui quandoque nobis perſuadet, pronunciationem verborum impedire orationem mentalem, quò ſublata uocali, facilius nobis auferre valeat etiam illam, uti non ſemel (ni fallor) me decepit.

XVII. Laudabilem admodum eſſe diuerſitatem cātus, & tenorum, pſalmorum, Antiphonarum, Reſpō- 42
ſorio-

[m] In cap. 16. coroll. 16. n. 54.
[n] cap. 21.
[o] Gloſſ. magna dictæ Clem. 1. de celebr. Miſſ. col. 2. ver. ſed dubitatur, probata ibi per omnes.
[p] In dicto art. 12.
[q] Ad Probam & Bonauent. in 4. diſt. 15.
[r] Pſalm. 15.

ſoriorum; Capitulorum, Hymnorum, uerſiculorum, & orationum; Tum quia illa fouet & renouat attentionem, ſicut cibaria diuerſa, uel diuerſimodè apparata excitant appetitum, ita, ut longè plura edamus, & libentius, quàm ſi vnus duntaxat cibus, & uno tantum modo apparatus exhibeatur. Tum quia quemadmodum Prælectores, & Concionatores, qui prælegunt, & concionantur ſemper vniformi uoce, faſtidiunt auditores, quantumuis multa, & optima dicant, ita etiam cantus, & ſonus uniformis faſtidit & canentem, & audientem, Tum denique quod omne uniſonum faſtidit, fatigat, & prouocat ſomnum, adimit attentionem, & delectationem ei, qui cantat, dicit uel audit. Vt enim natura humana gaudet varietate, ſecundum ſapientes, ita nauſea ei mouetur uniformitate, & auditus eſt omnium ſenſuũ delicatiſſimus, faciliſſimus, & procliuiſſimus ad nauſeam vt ait Tullius.[f] Ex quo ſequitur, quòd licet multis reſpectibus bonis, quidam religioſi (mea ſententia) excellentes, dicāt totum officium diurnum & nocturnum vniſona uoce, nihilhominus tamen ſimpliciter, & de ſe longè melius eſt dicere illud diuerſiſona, uti ordinarunt S. Ambroſ. & Gregorius,[t] & ſeruant eccleſiæ Cathedrales, & communiter alii ordines. In cuius confirmationem adduco illud Ioan. Caſſia.[u] Semper æquanimius quælibet fatigatio ſuſtinetur, & ſine faſtidio labor impenditur, ſi interiecta ei viciſſitudo quædam, uel operis immutatio qualiſcunque intercedat. Pro quo eſt illud hymni dominicalis.[x] (*Temporum das tempora, ut alleues,* 43 *faſtidium.*)

XVIII. Iuſtum eſſe pauſare in medio, & in fine cuiuslibet uerſus, cùm recitantur, uel canuntur pſalmi, vt ſupra diximus,[y] & dictat ſtatutum eccleſiæ Gallicanæ quod iubendo fieri pauſam in medio uerſus, à fortiori uidetur iubere, ut fiat in fine, ea ratione, quam ibi reddimus. Ratio uerò pauſæ faciendæ eſt, quod ea uox reficitur, & anima munitur ad melius recitandum dicenda,

[f] In 4. Rhetor. ad Herennium.

[t] Quod refertur. ſpeculator in Rati 5. lib. 5. titu. de his quæ in offic.

[u] In lib. 5. de inſtitu. cœnob. cap. 1.

[x] Qui incipit Aeterne & dicitur ad laudes.

[y] cap 16. n. 26.

[a] tit Quomo: diui. offic. ſtatuimus.

da, & eis attendendum? Non tamen mihi videtur idipſum ocioſè addi illi verbo (pauſas) verbum (decēti) inſinuādo non debere eſſe nimis magnę, vel exiguę durationis, Ob quod pauſa admodum magna, quam nonnulli religioſi in fine, & medio ſingulorum verſuum faciunt, licet aliquibus reſpectibus bona ſit, ſimpliciter tamen non mihi ęque decens videtur, atque alia breuior qua boni regiminis chori communiter vtuntur. Ea nam que mora faſtidiunt, & excruciant auditores, dantes eis anſam obloquendi & murmurandi. Et (vt exiſtimo) nō nulli (vtinam non maxima pars ita canentium) faſtidio afficiuntur; & replentur aliis cogitationibus, facientes; quo impleatur ſcriptura illa Sapientis.[b] Muſcæ morientes perdunt ſuauitatem vnguenti, ideſt, cogitationes ſubeuntes noſtram mentem recitantem, vel canentem, perdunt ſuauitatem orationis. Quidam Cathedrarius Salmanticenſis magni nominis Theologię Doctor olim dicere ſolebat, quòd vel ob id vnum non vellet eſſe religioſus ordinis, in quo ita caneretur. Ob eamque rationem nunquam nobis arriſit magna illa mora, qua nonnulli vtuntur inter conſecrationem hoſtię, & calicis: præcipuè in Miſſa Maiore, vel alia, in qua tempore eleuationis campanæ pulſantur. Tum quia vel verbis conſecratoriis admiſcent alia, quod indecens & illicitum eſt, vt ſuprà diximus.[c] Vel ſi non admiſcentur alia, tāta mora in pronunciatione adeò paucorum verborum, eſt nimia. Tū quia qui geniculantur, & orant ad ſonitum cāpanę, quæ pulſatur in ſignum eleuationis ſacramenti; caſu illàc tranſeuntes, & nauſea afficiuntur, & obmurmurantes ſciſcitantur. An obdormierit ſacrificus, quidue aliud agat? & conſurgunt non expectato tertio ſonitu campanæ, aut eleuatione calicis. Quod ipſum quoque dicendum eſt de iis, qui (*Memento*) nimis prolixa faciūt; & de iis, qui nimium lentè thurificant, qui vtinam tūnc non cogitent magis de laude, qua eos extollet populus; quòd id agant tanta cum lentitudine, & grauitatę, quàm de mo-

[b] Eccleſ. 10.

[c] In cap. 10. & latius ca. 16. nu. 76.

44

de modo, quo oratio noſtra inſtar incenſi debeat eſſe odor deuotionis, vt digné ſit odora, quam Angeli in cõſpectu diuinæ Maieſtatis offerant. Id ipſum dicendum de ijs, qui ſub finem illius quod canunt, reflectunt vocem, & tamdiu retinent, vt impedimento ſint, ne ipſi vel alij audiant principium eius, quod alius chorus incipit, qui ſanè teſtante Ioanne Caſſiano, magis ſe ipſos, quàm officium celebrant, ut ſupra[d] dictum eſt. In c.16.n.31.

Cap. XVIII. Quod circa nouem illationes 108. Concluſiones attingit.

ECCLESIASTICI ſunt legati & procuratores ad Deum populi. n. 1
Clerici pro ſe & populo pugnant. n. 2
Canens nel recitans reputet quid, aut cui operetur, quo, & quo uadit. n. 3. et 4
Orare benè difficile in locis ualdè ſplendidis. n. 5
Nobilis, doctus, & diues fortè in hoc Phariſæus. n. 6
Sellas quas ferre ad conciones & Miſſas quando malum. n. 7
Sedere altè in Eccleſia quando non malum. n. 8
Honor an debeatur ob opera de reſtituendis facta. n. 9
Diſtributionum quotidianarum ad horas inuentum bonum, licèt. &c. n. 10
Occaſionem peccati dans diſpoſitio quæ ualida. n. 11
Horas dicat ſic, qui diſtributiones quærit. n. 12
Recitans excuſatus ab horis an ſemper excuſetur à peccato. n. 13
Tentatus præferre temporale ſpirituali quid aget. n.14 et 15
Exhortatio ad eleuandum mentes recitantium. n. 16
Lucrum temporale in ſpirituale intentum deſinit eſſe finis. n. 17
Orantem iuuat credere quòd Diui iuuant. n. 18
Ora pro me Martine tam benè dicitur mortuo, quàm dicebatur uiuo. n. 19
Chriſtus non timet ſuæ gloriæ ob gloriam Sanctorum. n. 20

Orando

Orando ſanctos multi ſæpius errant. n. 21
Maria Virgo Mater multis titulis à quibuſdam malè intellectis locupletata. n. 22
Maria Virgo Mater ſit, & ſic piè uocari à pijs. n. 23
Sanctos non eſſe ſuperſtitiosè inuocandos. n. 24
Sancti minores impetrant quæpiam, quæ non maiores. n. 25
Sancti nolunt honorari cum præiudicio aliorum. n. 26
Adorare calceos Sanctorum cur non malum. n. 27
Adorantur res Diuorum, ut ipſi Diui. n. 28
Coeremoniæ Chriſtianæ, in quas mutatæ ſunt paganæ, ut proſunt. n. 29
Inuocatio Apollinis & Aeſculapij ut mutata in S. Anthonij & S. Rochi. n. 30
Inuocantur Sancti ſic per Pater noſter, & Aue Maria. n. 31
Adorator ruſticus malè riſus à Louanienſibus. n. 32
Orationes obligatoriæ ſunt paucæ collatæ decentibus. n. 33
Orandi conſuetudo, cum aliqui ſeſe excipiunt, optima. n. 34
Orant communiter Chriſtiani ſibi mutuò obuiantes. n. 35
Oſculum manuum uerbali orationi ſucceſſit. n. 36
Epiſtolam decet præter oſcula manuum continere preces. n. 37
Epiſtola breuis, qua bis oratur, ſapit hypocriſim. n. 38
Reges Luſitani, & Franci non porrigunt manum presbyteris, Caſtellani autem olim ſic. n. 39
Orandum tali, & tali tempore ſine obligatione. n. 40
Manè ſurgere ad tria utile. n. 41
Adrianus quos Hiſpanos uocabat Principes tenebrarum. n. 42
Benedicant omnes menſam, ſed ex præcepto presbyteri. n. 43
Reges, & Laycos an deceant horæ Canonicæ. n. 44
Reges orent ſaltem, quantum communiter alij. n. 45
Horæ Canonicæ de ſe ſunt optima oratio. n. 46
Orare abſolutè melius, quàm ſtudere, ſed non tali, et tali. n. 47
Reges diſcant prius ſuas leges, quàm politicas. n. 48
Rex Ioan. III. ob legum ſuarum notitiam laudatus. n. 49
Leges Luſitaniæ breuiores, & elegantiores alijs. n. 50
Horas Canonicas ferè omnes dicere poſſunt. n. 51
Horas Canonicas recitare Reges bonum. n. 52

Reges Choreis & ludis dediti periculoſè uiuunt. n. 53
Prædicator non diſſuadeat alijs, quæ ſunt ſui officij. n. 54
Confeſſarium uel iudicem perfectum multa ſcire oportet. n. 55
Doctores Theologi Sorbonæ diſcebant Canones Tholoſæ. n. 56
Canoniſta audiat Theologiam ab illius perito. n. 57
Theologus purus regendo Rempub. errare ſolet. n. 58
Iudices quidam ſe ſua laude uituperant. n. 59
Recitare quibus non obligatis expediat. n. 60
Studere rebus Chriſti & Mariæ quando conuenit. n. 61
Studens An ob contemplationem debeat mutare uitam. n. 62
Clericos à laycis ſuperari poſſe meritis &c. n. 63
Religioſus uocans ſe, & non agricolam Dei ſeruum, an rectè agat. n. 64

1 EX hoc cap. & ſuper eo commentis infertur primo, quòd ſacris initiati, religioſi, & beneficiarij, quando nos accingimus ad recitandum, canendum, & miſſandum, debemus conſiderare nos eſſe legatos totius populi Chriſtiani generatim; ſpeciatim verò eorum, qui nos ſuſtentant ad eos Deo conciliandum, & ut tam eis, quàm nobis conſequamur indulgentiam culparum, & gratiam benè agendi, & perſeuerandi, vt ſupradictum eſt,[a] eſſe eorum cuſtodes, vt eis inſtar muri, & uallı ſimus, conātes ne ira Dei eos inuadat; vti ſignificat Ezechiel,[b] & eſſe milites, vt pro populo pugnantes gladio orationis reſiſtamus ſententiæ Dei, ne executioni mandetur, vti gloſſa quædam,[c] & B. Thom.[d] aſſerunt, eſſe, inquam, milites eius ſtipendijs ſuſtentatos, non vt oculis intentis in noſtras diuitias, cenſus, dignitates, ſtemmata, ſcientiam, literas & habilitatem, pluris nos faciamus, ſuperbiamus, ac vilipendendo alios, rotam, quod aiunt, pauonis expandamus: ſed vt conſiderantes nos aliorum ſumptu viuere, alijs inſeruire, eſſeque mercenarios, expendamus, & ponderemus noſtram imbecillitatem, & nigredine pedum conſpecta, eam expan-

[a] In c.13. n.19. & ca 9 nu. 2.
[b] cap. 13.
[c] ſuper Ezechiel c.13.
[d] Quodlib. 7. ar.18 in corpor. quæſt.

ſam aſtringamus. Expendamus an quando ad ſtata reſponſorijs loca choro deſcendimus, & ab eis reuertimur in chorum,& extra eũ rogamus pro defunctis, pro pace, ſalute, fructibus,& tranquillitate eccleſię. An, in- 2
quam, animis in vires collectis, & militaribus adeò parati & ſtrenui deſcendamus, & aſcendamus ad tam arduum prælium, in quo opus eſt vna manu protegere, & recipere amicos, & altera ferire, & proſternere hoſtes, & capite, ore, & clamore Deum continere,& quadantenus(vt in aliud propoſitum ait Hierony.[e]) vincere aut cogere, ut aliquantiſper expectet, & ſuſpendat ſuam iram, ac ſuæ executionem ſententiæ contra nos & populum paratæ, promittendo ex animo ei pœnitentiam, & ſatisfactionem, & poſteà eam per nos præſtando, procurandoque ſaltem exemplo, ut eam populus pręſtet. Perpendamus præſertim, qui ampliore dignitate & reditu ornati ſumus, an nonnunquam cum frequenter dicimus (*Memento mei Deus, quia uentus eſt uita mea*)[f] ęſtimemus nos maioris quàm dicimus, & quòd non ſumus ut cęteri hominum, uti de ſe aiebat Phariſæus, quin &, an tanti nos faciamus, ut vile nobis videatur dicere reſponſoria pro hoc vel illo,qui aliquantulos nummos ob id nobis legauit, & ideò tardè ad ea venimus, & cum peruenimus, colloquimur, & ridem⁹, non obſcurè ſignificantes magis id nos ad in faciem ſatisfaciendum,quod ſignificantius Hiſpanus ait,para cũplimiento, vt faciunt aulici,quales videri volumus, & non ſumus, quàm ad perſoluẽdum,vt par eſt, noſtrum penſum, velut operarios diurnos, quales ſumus, & videri eſſe nolumus.

[e] In cap Importuna de Pœnit. diſt. 1

[f] Iob cap. 7.

II. Illatio eſt,noſtra plurimum intereſſe primo, quũ 3
nos ad recitandum, vel canendum accingimus, meminiſſe illius Pauli.[g] (*Cantãtes, & pſallentes in cordibus ueſtris Domino:*) & ponderare verbum (*Domino*) ut cogitemus ei ſoli principaliter nos cantu, & recitatione noſtra complacere debere. Et quamuis beatus ſit is,qui neq; prin-

[g] Ad Hebræ ſ. relati in c. cãtantes 92. di.

cipaliter, neque minus principaliter canit, vel recitat ob aliud, quàm ob ſolum Deum, quò ei obſequium, & reuerentiam exhibeat, non tamen benè agere deſinit, qui, prętterquàm quòd principaliter Deo placere ſtudet, etiam optat minus principaliter placere hominibus ob aliquos bonos reſpectus, iuxta ſupradicta.[h] Quin etiam hi reſpectus eiuſmodi eſſe poſſent, vt præſtantior foret oratio facta principaliter propter Deum, & ſecundariò ob homines, quàm facta propter ſolum Deum: Quorum de numero eſt reſpectus incitandi proximum ad amorem, & reuerentiam diuinam, & abſtrahendi eum à prauis cogitatibus, & inſtigandi ad ſuam ſalutem. Duo enim boni fines[i] compatibiles, cæteris paribus, magis proſunt, quàm vnus ſolus, uti alibi monſtramus,[k] tradendo methodum facilè conſequendi om-
4 nes virtutes. Secundò, meminiſſe decet qui ſimus, ad quem imus, & viam, qua ire debemus: quòd ſimus homunciones,[l] bulla, & res vilis obnoxia innumeris penè ſpurcitijs corpus & animam fœdantibus, aſcendimus ad Deum altiſſimum, & adeò puriſſimum, vt puritas, & limpiditas humana, qua per eius gratiam & miſericordiá nonnulli nitent, collata ſuæ diuinæ, eſt quędam immundicies: iuxta illud Iob.[m] Cæli non ſunt múdi in conſpectu eius, neq; Angeli.[n] Porrò via, qua adeo infimi poſſumus aſcendere ad ſublimiſſimum (qui nedum cœlos, ſed etiam omnem aliam altitudinem imaginabilem tranſcendit) eſt humilitas, qua deſcendimus in nos infimos, & agnoſcimus diſtantiam infimi à ſummo, cum huiuſmodi deſcenſus ſit aſcenſus, & cognitio diſtantię approximatio: iuxta illud Lucę.[o] Qui ſe
5 humiliat exaltabitur. Tertiò, Conuenit non eligere in Eccleſijs loca valdè honorifica, & vicina altari, non vti conopæo, auleis, puluinaribus precioſis, & ſellis altis, aliiſue ſimilibus rebus, cú ſalua dignitate perſonæ, quá gerimus omitti poſſunt. Sicut.n. locus obſcurus[p] & abiectus nos ad cognoſcendá noſtram paruitaté, vilitaté,

cun T 2 & abie-

h cap. 6. nu. 12
i Arg. ca 1. de Treug. & pace.
k In c. fin. nu 117. de Pœnit. diſt. 5.
l Iuxta illud Iob. 13. Homo natus de muliere &c.
m cap. 15.
n cap. si enim col. penu. de pœnit. diſt. 2
o c. 14. & 15.
p Arg. c. In capite 50. diſt. adiuncto c. 1 & cap. fin. 40. diſt. faciunt ſcripta ſup. c. 4. num. 16. & 17.

& abiectionem prouocat, ſic contrà loca alta, & ornamenta pompoſa impellunt nos ad reputandum nos magnos, & ad noſtram vilitatem, & paruitatem obliuiſcendam. Phariſæus illé Euangelicus prope altare corpore ſtabat, iactans obſequia, quę Deo impendebat, & vilipendens Publicanum ex angulo orantem, verùm procul ab eo mente remanſit, contrà verò Publicanus procul corpore ſe vilipendens, propinquus ei factus fuit. Faxit Deus Opt. Max. vt quod euenit Phariſæo, 6
non eueniat multis nobilibus, litteratis, & diuitibus, qui non contenti locis extra Chorum, & cancellos altaris conſtitutis, clericos, & monachos, ſacerdotes, & religioſos è ſuis ſedibus & locis vi vel verecundia deturbant, ut ex locis honorabilioribus orent. Faxit item, ne phariſęi ſimus multi tenuiores, qui Miſſam audituri, nihil non facimus, vt approximemus ſacrificio, donec ad ipſum vſque perueniamus, etiam ſi ob id quoſpiam ad iram prouocemus, & multos alios turbemus, non quidem ut dicenda melius intelligamus, vel deuotius audiamus, ſed ne maneamus retro alios, quos deſpicimus.

Admoneo tamen lectorem primo, non eſſe nobis pro 7
poſitum carpendi eos, qui deferunt ſedilia, prę ſertim humilia, & paruula parum loci occupantia ad conciones, & Miſſas è loco idoneo audiendas, neque eos, qui ſedent, vbi ratione ſuorum graduum, dignitatum, munerum, vel officiorum eos ſedere licet, & decet. 2. Nec eſſe nobis mentem laudandi hypocriſim, aut puſillanimitatem nonnullorum, qui vt videantur humiles, aut ob degenerem animum eligunt loca notabiliter ſuis perſonis indecentia, & retro alios valdè abiectos, & effrōtes honoratiorum loca indecenter occupantes. 3. eſſe tamen mentem reprobandi ambitionem illam ſeſe maioribus, & æqualibus præferēdi, deſideriū illud ventoſæ auræ popularis, & incogitantiam illam non conſiderandi, quòd vbique eſt, & vbique audit Diuina Maieſtas,

cui

cui grata ſunt corda tranquilla, & mediocri honore, & minore ſibi debito contenta, & ingrata ſeditioſa, & maiorem quàm ſibi debeatur honorem appetentia. 4. Eſſe item mentem improbādi delationem illam ſel'arum ſiue ſedium per medias Eccleſiæ turbas ad audiēdā Miſſam, & concionem congregatas, magna cum earū turbatione, & ſtrepitu, & cum deſiderio ut audiatur: hæc eſt ſedes, ſiue ſella illius, aut illius, & quod tali, aut tali
8 loco ei paratur. 5. Eſſe item animum admonere, quòd licèt non ſit malum tam alto loco, ac recta ratio iubet, ſedere, preſertim inuitato, & cum ſedentium gratia id facienti, non tamen parum prodeſt ſtare, vel ſedere in loco paulò inferiore merito, quò maiore cum ſedentiū gratia, tranquillius, & melius oremus, & magis placeamus Creatori. Et quod quandoquidem ob ſolum eius obſequium principaliter adimus, adireque debemus eccleſias, diuinaque officia, expediet eligere loca, in quibus id commodius prꝟſtare valeamus. 6. Quòd non etiam intendo improbare, vt nonnulli reprobant, volūtatem, & deſiderium faciendi ſe inhumare in aliquo honoratiore loco eccleſiꝟ, vel etiam in præcipuo ſacello, modò id nôn fiat ob vanam gloriam, aut credēdo, quòd orationes Eccleſiꝟ citius ei ſuffragabuntur, eo quod vicinior ſit loco, vbi eæ fiunt: modò itē qualitas ſuæ perſonꝟ, & bonorum Eccleſiæ relictorum eum locum mereantur conſuetudine, uel ſtatuto epiſcopi, aut alio priuilegio: Et ne dubites quomodò honor ille deſiderari poſſit citra ambitionem, & uanam gloriam, vide quꝟ latè alibi,[r] & contractius[s] ſcribo de ſex finibus, ob quorum quemlibet ſanctè deſiderari poſſunt honor, fama, gloria, laus & obſeruantia temporalis, & adde ſanctam eſſe intentionem, qua honorabilis ſepultura deſideratur, in finem vt ſꝟpius aliqui videndo illud, pluries pro eo rogent, & vt celebrantes Miſſas crebrius eum iuuēt, vel quia id poſcebat ſepulti dignitas, vel ad prouocandū alios ad recordationem mortis, quin etiam ad honoran-

[r] In cap. inter verba, 11. q. 3. pag. 93. n. 341. corall. 14. & infra cap. 21.

[s] Suprà cap. 6. corol. 33. n. 15.

dum eos, qui ſui ſunt generis, quò maiore recordatiõne incitentur ad virtutem; & mereantur eſſe cognati eius, qui tam honorificè fuit tumulatus. Quod ipſum dicendum videtur de iis, qui largiuntur aliquos reditus, aut bona Eccleſiis, aut fabricant aliqua ędificia vtilia, quo nomina ſua deſcribantur, & perpetuò in Capitulis legantur, quando leguntur Kalendæ, uel coram pauperibus, cùm miniſtratur eis cibus, ut fit in amplissima illa aula celeberrimi illius hoſpitalis generalis noſtrę Ronceuallis glorioſiſſimæ Virgini Matri dicatæ. Saltem cũ eiuſmodi reditus vel bona donantur, aut ędificium fit de iis, quę non erant neceſſariò reſtituenda. Eos enim, qui ea largiuntur, vel faciunt de bonis neceſſariò reſtituendis piis operibus, eo quod ſit incertum quibus debeant reſtitui, qualia ſunt multa quęſita occidẽdo, vulnerando, pręliando; furando, mentiendo, peierando, adulterando, uſuras exercendo, & alia id genus peccata patrando, conſtruunt Eccleſias, fundant altaria, & ſacella, uenantes auram popularem, acriter, & terribiliter carpit Tho. VValdenſis,[t] amplificãdo dictum quoddam B. Hyeronimi ab eo relatum, licèt (meo iudicio) aliquãtulum poſſit, & debeat mitigari.[u] Quod infra[n] faciam. 9

[t] lib. de ſacramental. cap. 123. col. 6

[u] cap. 22.

III. Illatio. Vtile fuiſſe nouum illud inuentum diuidendi omnes, vel aliquos reditus Canonicorum, & Capitulorum in diſtributiones quotidianas lucrifaciendas duntaxat ab iis, qui horis interfuerint, & non aliis, vti probant multa iura[x] noua. Magnus enim ſtimulus ſiue calcar, & cauſa impulſiua eſt, vt beneficiarii diuinis officiis interſint. Contra quod tamen facit, quòd mala videntur eſſe, quę mali occaſionem præbent: quo fit, ut conſuetudo præbens materiam delinquendi reprobetur,[y] & pactum idem faciens à iureconſulto:[z] & prædictum diſtributionis inuẽtum videri poteſt alicui multas præbere mali occaſiões. Prima, quòd anſa ex eo accipiatur, quòd plerique ad eam non vadãt ob ſolum Deum, & ſolum eius obſequium, & beneplacitum. II. Quòd capia- 10

[x] c. 1. de Cleri. nõ reſid. lib. 6. & Clem. vt hi qui de ætat. & qualit. Clem. 1. de reliq. & venerã.

[y] c. ex parte de conſuetud.

[z] l. conuenire ff. de pact. dot.

capiatur occaſio prætexendi ſępius falſas excuſationes, & ſemel ac iterum (vtinam non ſępius) in eo mentiendi. III. Quòd capiatur occaſio, vt complures exiſtimēt, quòd amittendo diſtributiones vnius horę, liberantur à reſidentia in ea, ob idque nulla alia ſubſiſtente cauſa, omittunt ire ad aliquas horas, in quibus parum admodum lucrifit.

IIII. (quæ omnium perículoſiſſima eſt) quòd ſępè accipitur occaſio à pleriſque eundi ad Chorum magis, ob quęſtum crumenæ temporalem, quàm ob animę ſpiritualem, & ut ſupra,[a] & alibi[b] diximus, peccat qui recitat, canit, ſacrificat, vel orat principalius ob lucrum temporale, quàm ſpirituale. V. & longè peior, quòd capiant occaſionem præſentes, ut gaudeant de aliorum abſentia, etiam ſi tales, taliſq; vitæ & exempli ſint, vt eorum præſentia choro ualdè vtilis eſſet, & ad impetrandum quod à Deo petitur, & placandam eius irā, non parum iuuaret. Pauperes verò aliquot dicēdi (quod quādoque audiui.) Quàm auarus eſt ille, aut ille, qui cùm adeò opulentus ſit, ad Matutinas, aut illas, aut illas horas uenit.

11 Sed reſponderi poteſt, hoc inuentum diſtributionum principaliter factum fuiſſe in fauorem cult' diuini, ob idq; licet ex eo aliqui accipiant aliquā occaſionem peccandi, non deſinit eſſe iuſtum. Quicquid. n. dicat Felynus[c] cum multis alijs citatis ab eo, tunc demum lex, & diſpoſitio eſt iniuſta eo ſolo, quòd præbeat occaſionem peccandi, cùm ſit principaliter in fauorem eius, cui eam præbet: vti ſenſerāt Nicolaus de Vbaldis,[d] Calderinus,[e] & clarius Philippus Decius,[f] & nos dilucidus alibi[g] probamus. Vt itaq, hoc inuentum de ſe bo-

12 nū, & cōſeruans cultū diuinū, non fiat nobis laque', quo noſtra culpa pręcipitemur ad orcum, ſoliçitè conari debemus, vt aſſueſiam' non cōſentire alicui ſuprà memoratorū, ad quę prędictum inuitat inuentum, ſaltem ipſa parte ſuperiore noſtrę mentis, licèt pars inferior, & corrupta illiget ad ea, & prouocet ſuperiorē ſibi cōſentire.

a In c. 6. n. 13,
b In repet. cap. Inter verb. 11 qu. 3. pag. 75. n. 185.
c In c. fin. col. 14. de cōſtit.
d In lib de ſucceſ. ab inteſt. col. 13.
e Conſil. 4 de Conſti.
f conſil. 271. col. penul.
g In ca. fin de Conſtit. &c. 2. parte de Conſuetud.

Quarè debemus ſtudioſè nos aſſuefacere, ut adeamus diuina officia ob ſolius Dei Creatoris noſtri obſequiũ, & vt ſolùm ſeruiamus ei, & ſatisfaciamus rationi, quæ hoc dictat, ac obligationi, qua aſtringimur ratione titulorum beneficiorum noſtrorum, aut certè magis ob hæc, quàm ob nummos, quos lucrifacimus, & quando ob prędicta non iremus, niſi nummorum lucrum accederet, pluris faciamus ſeruiſſe Deo, & ſatisfeciſſe obligationi noſtrorum titulorum, quàm lucrifeciſſe illos nummos. Nam vt ſupra[h] tractando de circunſtantia finis orationis diximus, non video rationem, qua à peccato excuſari poſſit recitans, canens, uel miſſans, aut aliquod aliud officium diuinum agens magis ad lucrifaciendum nummos, qui pro eo dantur, quàm lucrandũ paradiſum, vel placendum Deo, aut ſatisfaciendum obligationi, & ei, quod ratio dictat, niſi fortè ordinaret illud lucrum in ſuam ſuſtẽtationem, & ad magis, ac melius Deo inſeruiendum, quàm ſine illo. Qua relatione lucri in Deum efficeret, vt principalior finis eſſet Deus, quàm lucrum.

[h] In cap. 6. n. 20. coroll. 15.

13 Circa hæc tria quotidiana iterrogati ſumus Primum, An peccet necne, qui cùm non ſit obligatus in conſcientia adire Matutinam, & alia diuina officia in eccleſia cantanda, ob iuſtam occupationem ſtudendi, prælegendi, negociandi, vel aliud opus magis virtuoſum, & magis neceſſarium agendi, ob idque non iret, niſi rigor ſtatuti prohiberet quicquam dari ei, qui illis non intereſt, licet intereſſe deſinat ob talem occupationem: verùm quia ita ſtatutum eſt, proficiſcitur ad officium diuinum, ubi ſcit minus ſe Deo ſeruiturum. Nam pro parte affirmatiua facit, quòd qui omittit opus Deo gratius, ne deſinat quærere pecunias, videtur maioris eas quàm Dei obſequium æſtimare. Magis enim videtur æſtimari quod pręfertur, & prænominatur,[i] per multa, quæ congerit Felynus.[k] Vndè & prius nominatus inter approbatos ab examinatoribus candidatorum concurrentium,

[i] L. quoties ff. de vſufruc. &c. Mãdato de præben. lib. 6.

[k] In c. Cum dilecta de Reſcript. à n. 4.

tium, uidetur dignior iudicatus: quam præſumptionē euitare volentes, debent nominare in circulo ſpherico, ita ut nullus appareat prior nominatus. Quod colligitur ex facto narrato ab Angelo.[l] Nihilominus pars negatiua uidetur verior, ſcilicet, quòd non peccat, modò verè pluris faciat obſequiū, quod eſt præſtiturus Deo, & ſatisfactionem titulo ſuo debitam, quàm lucrum illud temporale, quod iuſtè & facilè poteſt facere, cùm illud collatum ſpirituali, quod Dei obſequium conſequitur, perinde ſe habeat, ac lutum auro collatum.[m] Ad argumētum autem pro parte affirmante adductum reſponderi poteſt Primo, negando quòd peccet omnis, qui facit id, quod eſt minus bonum, & minus meritum omiſſo maiore, alioqui omnis, qui facit contrarium ei quod Dominus conſulit, peccaret, quod eſt falſum.[n] Secundò reſpondetur concedendo prænominata prçſumi quidem in dubio magis ęſtimata, vel amica, & ita in foro exteriori iudicanda eſſe talia,[o] niſi aliūde conſtaret contrarium: In foro tamen conſcientiæ, de quo hic loquimur, veritatem præferri prçſumptioni,[p] & noſtra reſponſio expreſſè loquitur de illo, qui verè magis ęſtimat Dei obſequiū, quàm lucrū illud tēporale: 3. Quòd in ꝓpoſito noſtro nō agitur de prænominatis, ſed de prælatis, & prçlectis, & licet qui nominat multos, videatur magis æſtimare primò nominatū, non tñ qui præeligit vnū, videtur illud iudicare melius, alioqui omnis, qui eligeret ſtatum coniugalem eſſet iudicandus magis æſtimare illum, quàm cœlibatum, & cenſendus eſſet hęreticus.[q] An autē qui verè principalius vadit ad horas ob lucrum temporale, quàm ſpirituale, peccet mortaliter, an tātū venialiter, infrà[q] dicetur.

14 II. eſt, Quid acturus ſit is, quem aliquando adeò tentat ſenſualitas, & cupiditas lucrifaciendi magnam diſtributionem diei ſolennis vnius Primæ, vnius ſupplicationis ſolennis, aut alterius actus, vt ſeruitium, & cultum diuinum & adimpletionem ſui muneris, non poſſit

tanti

l In l. Generaliter §. Siquidem ff. de adeico. lib.

m Arg. c. Duo quippe 96. diſt. & c. Illud, de Maiorit.

n §. fin. 4. diſt. c. Integritas 32. q. 1.

o Arg. l. Illicitas. §. veritas ff. de offic. Præſid.

p c. Is qui & c. tua de ſponſal.

u Can. 10. Seſſ. 24. Concil. Trid. de reform. matri.

q Cap. 25.

tanti facere, quanti lucrum illud? Cui reſpondeo, non poſſe offerri eiuſmodi caſum,[r] quia non poteſt quiſquo adeò vehementer vllo genere tentationis tentari, vt nequeat pluris facere legem diuinam, & eius obſeruātiā, quàm id, ad quod tentatur. Quandoquidem noſtra fides Catholica habet nullam eſſe tētationem adeò magnam, cui, ope diuina à Deo promiſſa facienti quod in ſe eſt, non poſſit reſiſti; imò & (ut ait Paulus,) [s] magnum ex ea facere fructum. Quarè tentatus ea tentatione, de qua in quęſtione, debet iuxta illud pſalmi [t] viriliter agere, confortare cor ſuum, & ſperare in Domino.

[r] 13. diſt. in ſūma & c. 1. cū ſui annotat.

[s] 1. Corint. 10.

[t] pſalm. 30.

15 III. An peccet, qui ad chorum principaliter quidē vadit ob Deum, & vt ſuæ obligationi, & dictamini rationis ſatisfaciat, non poteſt tamen ita ſibi imperare, quòd non æque principaliter vadat, vt lucretur magnū aliquod lucrum diſtributionis propoſitū, ac vt ſeruiat Deo, ita quod iret ad Chorum, etiam ſi nullus omninò reſpectus Dei magnus vel paruus ſubeſſet? Ad quod reſpondeo id ipſum, quod proximo repondi, nimirum nō poſſe dari eiuſmodi caſum, quum non poſſit dari caſus, quo cogamur peccare, uti dixit gloſſa recept.[u] & pridē alibi [x] ſcripſi; & manifeſtum eſt ex ſuprà,[y] & alibi [z] dictis, omnem recitationem, cantum, & auditionem Miſſæ, quin & aliam omnem actum virtutis, cuius finis principalis totalis, vel partialis eſt bonum temporale, eſſe peccatum ſaltem veniale. Quamobrem oportet nos o- 16 mnes Eccleſiaſticos vtriuſque ſexus reputare nos, vt ſuprà [a] dixi milites in cōſeruationē noſtram, & totius Sanctę matris Eccleſię delectos, & ſcriptos, eſſeque debere non degeneres animis; quos philargiria, ſiue auaritia deijciat, ſed generoſos, quos ſpes ſancta in æthera leuet, non demittere nos ad humilia, & vana, qui ad ſublimia, & ſolida ſumus delecti, meminiſſe noſtri muneris; cuius eſt militare Deo altiſſimo propter ſemetipſum, & altiſſima, quæ ab ipſo ſperamus, gratiæ, & glorię dona; & pugnare contra Infernum Plutonem infima, mala & vana

[u] 13. diſt. in ſūma.

[x] in c. literas de reſtit. ſpoliat.

[y] In e. & notab. 6

[z] in cap. Inter verba 11. qu. 3. pag. 75. n. 356.

[a] In hoc eodē callat. 8.

vana promittentem,& quæſtum diſtributionum, ſtipen
17 diorum,& quemcunq; alium temporarium non facientes maioris, quàm ratio dictat; Exultemus Domino iubilemus Deo ſalutari noſtro, præoccupemus faciē eius confitendo, & laudando ipſum quidem principaliter, non ob terrena lucra, pallidula, vagula, blandula,& nudula, ſed quia eſt magnus Dominus, & Rex magnus ſuper omnes Deos, in cuius manu ſunt omnes fines terræ, & altitudines montium ipſe conſpicit. Amen.
18 IIII. Illatio, expedire nobis plurimum, quò benè oremus, firmiter credere Angelos, & omnes Cœlites, præſertim verò illam omniū Diuorum Reginam, eandemque glorioſiſſimam Virginem Matrem, poſſe nobis in cunctis opitulari; Tum quia hac ratione aſſuefimus, vt ſæpius cogitemus de ipſis, eoſque magis amemus, dulciuſque cum eis conuerſemur, quę magna ſcala eſt ad ſubleuandum mentem noſtram in Deum, eumque contemplandum, & amandum, & cum eo magna cum oblectatione, & iucunditate mentium conuerſandum quę eſt fœlicitas imperfecta quidem, ſed omnium, quæ in hac vita mortali nobis contingere poteſt, maxima,& optima, tam iuxta Ethnicos [b] rectè philoſophantes, quàm Catholicos ſanctè de illa diſſerentes: [c] Tum quia cum fauore, quem à Deo nobis impetrare poſſunt, poterimus dirigere, erigere,& nobilitare noſtras intentiones,& cogitatus, quomodo nimirū deceat eum alloqui, orare,& cum eo negotia noſtra & nobis commendatorū agere. Tum quia in nobis excitat fidem immortalitatis, & æterni prēmij animarum, confirmatq; ſpem, & perficit charitatem,& amorem inter omnia membra Chriſtī & quod qui impedit ſuam inuocationem, adimit nobis hęc commoda. Non obſtat primo dicere id, quod nonnulli hęretici rationis & ferè omnis ſenſus expertes, & ignari dixerunt,& dicunt, puta, Sanctis iā à Deo vltra merita ſatisfactum eſſe, & ita nihil mereri poſſe pro ſe, vel impetrare pro alijs. Tū quia poſteaquàm hęc Conym-

[b] Ariſtot. 10. Ethico.

[c] Tho. & alios in 1. ſent. diſtinct. 1. & in 4. diſt. 49. & Tho. 1. ſec. q. 3. per totam præſertim artic. fin. ad 1.

bricæ

bricæ ſcripſeramus, Conciliũ nunquam ſatis laudatum
[d] c.1. 2 nu.21. Tridentinum diffiniuit, (vt ſuprà:[d] dictum fuit) quinq;
Nempè ſanctos pro nobis orare; Nos vtiliter eos inuocare in noſtros ad Deum interceſſores; Sanctè nos ad eorum opera confugere. Nil per hoc dignitati Chriſti detrahi: Hæreticum eſſe contrarium aſſerere. [*] & meritò quidem; quia ſi (vt ait S. Hierony.) ij dum adhuc mortale corpus circumferũt, nec omninò carent peccatis, & egent alienarum precum interceſſione, audiuntur orantes pro fratribus, quanto magis credendum eſt eoſdem iam exuta mortalitate, omniq; vitæ huius contagione liberos poſſe aliquid apud Deum? Tum quia certum eſt, eos cum vita non exuiſſe fraternam charitatem, aut noſtri ſolicitudinem, nec dubitari eos flagrante deſiderio optare omnes Chriſti fideles ſaluos fieri. Tum quia cum mortali corpore circumſepti rogarent Deum pro ſalute etiam infidelium, etiam eorum, qui eos martyrio afficiebant, qua ratione, & ſenſu dicere liceat eos nunc cum ipſomet Deo regnantes, & ad ſatietatem vſque flumina immenſa amoris, & charitatis di-
[e] Cõtra Auth. Multo magis c. de ſacroſ. Eccleſ. & c. cum in cunctis de elect.
uinæ bibentes, poſteaquam pro eius amore mortem ſubierunt, pluſque apud Deum valeant, minus proſint, minuſque impetrent? Magiſque nos ſine comparatione amantes minus ament.[e]? Tum quia, ſi ſanctum & 19
vtile erat dicere S. Martino adhuc viuenti: Ora pro me Martine, cur modò cum Deo regnanti, id dicere tale non erit? An fortè crudelior eſt conſequuta beatitudine, quàm anteà? Agreſtior curialis cœlicus effectus, quàm cùm humano commertio frueretur? Tum quia ſi Deus citra comparationem ditior, potentior, magnificentior, & ſuorum curialium amantior eſt omnibus Regibus huius ſæculi, Reges autem magnanimi non ſolùm cùm poſſunt de ſe benemeritis referunt gratiam, verùm etiam interceſſionem ab eis pro ſuis amicis factam gratiſſimè audiunt, qui fieri poteſt, vt Deus Opt. Max. diues in omnes, omnia quæcunque vult potens, nullam-

nullamque inopiam timens, non audiat ſuos milites emeritos pro ſuis amicis intercedentes, licet cumulatiſſimè eos remunerauerit? Non obſtat ſecundo dicere non eſſe neceſſe nos rogare ſanctos, ut pro nobis intercedant, cum immediatè poſſimus ipſi Deum pro nobis orare, cum iuxta Philoſophum,[f] fruſtra fiat per plura, quod poteſt fieri per pauciora. Tum quia Dominus & Magiſter noſter ille magnus, in forma orandi nobis à ſe tradita nos docuit alios pro aliis orare, dicentes. Panem noſtrum quotidianum da nobis hodiè, & dimitte nobis debita noſtra. &c. Quod ſi Deus ipſe voluit rogari à mortalibus corpus mortale circumferentibus pro aliis, ad conſeruandum amorem & charitatem inter eos, credendum eſt profectò magis velle ſe à beatis pro nobis rogari, quò magis eos amemus, imitemur, & eorũ conſortio frui deſideremus. Tum quia non poteſt non placere Deo, quòd tanti faciamus eius Maieſtatem, & tam parui noſtram humilitatem, & reputantes nos indignos, qui per nos ipſos immediatè ab eo beneficia poſtulemus, recurramus ad Diuos, quos ſcimus ei gratiſſimos, vt pro nobis mediatores intercedant. Grata fuit Redemptori humilitas Archiſynagogi, qui quod ſe non reputaret dignum ſalutem ſui ſerui per ſe petere, petiit per alios. Placuit ei honeſta mulier obnoxia profluuio ſanguinis, quę recurrit ad fimbriam veſtimenti eius. Nõ
20 obſtat 3. quòd timendum videatur, ne gloria Domini Ieſu Chriſti (qui ſummus eſt inter Deũ & homines mediator) per tot mediatorum multiplicationem diminuatur, & obumbretur.[g] Tum quia hoc non timuit, nec timet, qui voluit,[h] vt qui crederet in eum, opera quæ ipſe faciebat, & maiora eis faceret, quique tot miracula fecit, & indies facit in fauorem viſitantium ſepulchra, reliquias, & loca dedicata Apoſtolis, martyribus, aliisq; Diuis, prę ſertim ſuæ Sanctiſſimæ matri. Tum quia gloria eius non ſolùm non diminuitur, aut obumbratur, quinimò magnoperè illuſtratur[i] per recta diuorum inuocatio-

[f] relatum per glo. penul. §. fin. Clem. 1. de ſumma. Trinit.

[g] Arg. c. legibus 93. diſt. ibi Turba ſacerdotũ eos contemptibiles facit.

[h] Ioan. 14

[i] Clem. Si Dominum in ſãctis eius laudare iubemur de Reliq. & venerat.

uocationem: quandoquidem nunquam per eam inuocantur niſi tanquam ſerui & amici eius. Et qui aliquem ut ſeruum & amicum alterius inuocat, & honorat, potius Dominum inuocare, & honorare uidetur.[k] Tum quia magni Principes multa conferunt alijs per alios ſibi ſubditos beneficia, quò mediatores ſubditos honorando eorum creſcat honor & gloria.

[k] Iuxta illud Philoſophi. Propter vnũquodque tale, illud magis. Auth. Multo magis C. de Sacroſ. eccleſ. & c. fin. 99. diſt.

V. Illatio, quòd proculdubiò errarent qui peterẽt gratiam, vel quidpiam aliud, cuius Deus ſolus eſt author, à cœlitibus non vt mediatoribus ſed vt authoribus, & conſequenter, qui peterent ſalutem, ſapientiam, gratiam vel gloriam à virgine matre non ut mediatrice, & impetratrice, ſed ut auctrice potente per ſe ea agere & dare, inſtar pictoris, qui poteſt colores addere, & depingere. Errarent item, qui eam in ſalutatione illa (*Salue*) vocarent matrem miſericordiæ in eo ſenſu, quo Apoſtolus[l] vocat Deum patrem miſericordiarum, & qui in eadem uocant eam uitam, dulcedinem, & ſpem noſtrã in eo ſenſu, quo Euangelium[m] uocat uerbum Domini uitam: Et in eo, quod pſalmiſta Deo dicit[n] (*Tu es domine ſpes mea*) & qui dicendo orationem illam vulgatam & pientiſſimam. (*Obſecro te Domina*) tribuerent ei illos titulos, uia errantium, ſalus in te ſperantium, fons miſericordię & ueniç, in eo ſenſu, quo tribuuntur Deo, & in eo, quo eius filius ſe vocauit uiam,[o] dicens (*Ego ſum uia, ueritas & uita*) & in quo pſalmiſta de Domino dicit[p] (*Dominus illuminatio mea, & ſalus mea*) & alibi[q] (*Sitiuit anima mea ad Deum fontem uiuum*) & Apoſtolus[r] eum uocat patrem omnis conſolationis, & pſalmographus[s] datorem gratiæ, dicens (*gratiam & gloriam dabit Dominus.*) Pari modo errarent, ſi qui peterent à S. Sebaſtiano, & S. Rocho, ut præſeruent eos à peſte, à S. Antonio, vt ab igne, à S. Barbara à fulmine, & ab alijs Diuis alia in eo ſenſu, quo ea petunt ab ipſo Deo: Manifeſtum eſt enim hæc errata eſſe, quamuis ſi qui Catholicorum in hoc errant, potius ignorantia & incogitantia, quàm perfidia & ma-

21 (margin, beside "V. Illatio")

22 (margin, beside "gere. Errarent item")

[l] 2. ad Corint. cap. 1.
[m] Ioann. 1.
[n] Pſalm. 70.
[o] Ioan. 14.
[p] Pſal. 26.
[q] Pſal. 41.
[r] 2. ad Cor. 1.
[s] Pſal. 83.

litia id faciunt, Quarè parochorum, Confeſſariorum & contionatorum fuerit, loco, tempore ac modo aptis populum hæc admonere.

13 Quo circa omnes vtriuſque ſexus glorioſæ virgini Matri bene affecti honoremus eam eo modo quo ipſa uult honorari, putà citra præiudicium Sanctæ fidei Catholicæ & honoris Dei eiuſque benedictiſſimi filii ſui, & Domini noſtri Ieſu Chriſti: & vocemus eam ſalutem, & uitam noſtram, non quòd ipſa eſſentialiter ſit illa, neque quòd per ſe eas dare poſſit, ſed quod efficacius, quàm aliæ omnes puræ creaturæ, nobis illas impetrare poteſt. Vocemus eam Matrem, & fontem miſericordiæ, gratiæ, conſolationis, indulgentiæ, remiſſionis, non eo quod ab ea emanent iſthæc, ſed quòd ex ea natus fuit uerus ille Deus & homo à quo omnia illa manant, non quod ipſa poſſit ea facere uel dare, ſed quia nulla alia pura creatura poteſt nobis ea melius quàm ipſa impetrare ab eo, qui illa facere & largiri poteſt. Dicamus ei cum Eccleſia (*Tu nos ab hoſte protege, & hora mortis ſuſcipe*) [u] eo quòd ſit omnium diuorum excellentiſſima mediatrix ad ea nobis impetrandum, quod conſequitur non potuiſſe has petitiones, & titulos ſic intellectos iuſtè reprehendi à quibuſdam, [x] quorum alia quędam errata, aut certè parum circumſpectè ſcripta primi omnium ipſi vulgari ſermone Conymbricę ante circiter 30. annos vulgauimus. Conſiderare oportet humillimam & modeſtiſſimam Virginem non dixiſſe Sanctæ Eliſabethę. [y] (*Me dicent omnes beatam, quia magna feci*) ſed (*Quia fecit mihi magna qui potens eſt*) & conſequenter cogitemus neminem ei gratum futurum, volendo ut ei per ſe largiatur uel agat, id quod ſibi ipſi Deus reſeruauit. Sed ſic petendo, ut tanquam gratioſiſſima mediatrix id nobis impetret, quod perlubenter faciet. Recogitare oportet, nullos alios Sanctos tantum quantum eam poſſe, & ideo à fortiori nulli eorum placiturum, ut petatur aliquid ab eo ut authore, quod non poteſt, niſi ut mediator,

[u] In hymno Memento ſalutis.

[x] In lib. de modo orandi pagi. penult.

[y] Luc. cap. 1.

tor, famulus, & aulicus ſui & noſtri omnipotentis Domini præſtare. Errant item multi petendo à ſanctis tanquàm mediatoribus, adhibitis cæremoniis ſuperſtitio- 14
ſis, putà per verba ſcripta in membrana Virginea, ligando eam filo à virgine ducto, vel ab ea, quæ vocatur Ioanna, vel Maria, aut ponendo ea ſub ceruice ante ſolis ortum, recitando cum candelis ceræ virgineæ, eundo, vel veniendo, dicendo, vel canendo ea toties, & non magis, vel minus, ſcribendo ea in vna ſcutella, & poſteà bibendo ea deleta vino vel aceto, in ſumendo vtendo aliqua vana obſeruantia, & præſtigiis, quas definimus ſuprà[z] poſt S. Thom.[a] & alios. Fateri etiam oportet multos errare petendo ab aliquibus Sanctis aliqua, putantes ea non poſſe alios impetrare, vt pleriique in hac regione petunt à S. Antonio res perditas, à S. Rocho liberationem à peſte, & alia ab aliis hic, & alibi. Non autem oportet fateri (quicquid præfati dicant)[b] erroneũ
eſſe credere Deum decreuiſſe aliqua beneficia præſtare, 15
interceſſione aliquorum sãctornm quamuis minorum, in aliqulbus materiis, in quibus ei inſeruierunt, quæ non decreuit præſtare per alios licèt maiores: vt in dolore dentium, & molarium interceſſiione S. Apolloniæ, quæ ei patientiſſimè inſeruiit, tolerando eius amore, vt tyranni crudeliſſimi eos euellerent: & in peſte interceſſione S. Rochi, quam ipſe patientiſſimè perpeſſus fuit, & S. Antonii in rebus deperditis, qui naufragió velut perditus, & extra patriam ſuã delatus, & ob mutationẽ ſui nominis ſanctiſſimè ſemper ſe geſſit, & ei ſemper inſeruiit, & ob alios reſpectus particulares. Fateamur etiam eroneum eſſe, ſeditioſe inuocare Sãctos ſui ordinis, patriç, uel officii. Horum de numero ſunt, qui inuocant S. Dominicum, contemnendo S. Franciſcum, aut contrà, & qui inuocant Sanctos Hiſpanos, floccipendẽdo Sanctos Gallos, uel S. Bartolomęum, & S. Ludouicũ
Regem Franciç, quod fuerint nobiles, paruifaciendó 16
S. Criſpinum, & Criſpinianum, qui fuerunt ſutores
& qui

[z] In c.6.nu.56. corol.17.
[a] 2. ſec. q.66 Quodlib.12. ar.14.
[b] Vbi ſupra.

& qui extollendo S. Ioannem Baptiſtam, deprimunt euangeliſtam, aut contra. Sancti enim non ſunt inuidi, nec ambitioſi, neque ſeditioſi, & factioſi, uti nos peccatores, qui eis intendentes placere & ſeruire, diſplicemus & offendimus. Negemus tamen intolerabilem omninò eſſe, vt quidam ſcriptor eruditus ait,[d] & dignã, vt alij dixerunt, quod è medio tolleretur (quando citra ſeditionem poſſet) conſuetudinem adorandi calceum, & ſudarium glorioſi illius D. Thomę Archiepiſcopi Cantuarienſis, in quadam parte Anglię vigentem. Nam non ſolùm vaſa, terra, cinis, aut puluis carnium ſanctorum, verum etiam eorum veſtimenta, & calceamenta, quibus inſeruierunt Domino, poſſunt & debent adorari, & uenerari, ceu res eorum, eadem adoratione & veneratione, qua

28 poſſunt & debent ipſimet, quorum illa ſunt, ut recte dixerunt Tho. VValdenſis,[e] Gabriel[f] & alij alibi. Et quãuis neque ipſi, neque alij dixiſſent, poſſet efficaciter, & facile probari per theorias Magiſtri, Thomę, & aliorũ,[g] Ex quo ſequitur, improbum eſſe illud eiuſdem de calceo B. Thomæ: Quid ineptius quàm adorare calceum hominis? Nam licèt adorari non debeant calceus, tunica, ſyndon, nec clauus, nec crux, quatenus ſunt quoddam corium, pannus, tela conſuta, ferrum, vel lignum, poſſunt tamen, & debent adorari, quatenus ſunt inſtrumenta illius Sanctitatis, & redemptionis, quam nobis repreſentant, uti res talis Sancti, vel Redemptoris, ut Thom.[h] & alij dixerunt. Vbi autem inueniatur quod Dominus régnauit à ligno, ſiue à cruce lignea, dicetur infra.[i] Diſplicet item, quod ijdem dixerunt,[k] nempe ob id duntaxat tolerandas eſſe multas ſupplicationes Chriſtianorum, quòd introductæ ſint veluti quædam minus mala, ad tollendum alia maiora Paganiſmi. Licet enim fatendum ſit earum introductionem profuiſſe illis depellendis, negandum tamen eſt

29 profuiſſe uti minora mala. Quia imò inducta fuerunt vt magna bona, qualia ex ſe ſunt. Et conſequenter fatendum

V dum

Contra exemplum s. Tho. qui 1. par. q. 20. ar. 4. & ad 3. dicit præſumptionis eſſe iudicare An Petrus fuerit ſanctior Ioanne uel contra.

[d] Io. Coletus relatus a quibuſdam in lib. de modo orandi.

[e] In lib. de ſacramental. c. 120.

[f] In 3. diſt. 13. q. 2. col. 2. & penul.

[g] diſt. 9. libr. 3. ſent & Tho. 3. par. qu. 25. per totã preſertim ar. 6. & 2. ſec. q. 96. ar. 4.

[h] In locis ſup. citatis.

[i] cap. 13.

[k] ybi ſupra.

dum eſt inſtitutionem ſupplicationis die Purificationis B.Mariç virginis, quã vocant Candelarũ, quæ fit cum facibus, & cæreis accenſis, multum profuiſſe ad tollendã illam ſacrilegam conſuetudinẽ Gentilium, currendi cũ facibus accẽſis in honorẽ falſç Deç Proſerpinç, quã fingunt fuiſſe raptam: negandum tñ eſt profuiſſe, vt illi dicunt, tanquàm mutationem maioris mali in minus, ſed mali in bonũ, qualis eſt de ſe illa deuota ſupplicatio ſanctiſſimi illius diei, quæ repreſentat eam, quç facta fuit 30
in templo Hieroſolymitano à S. Symeone, S. Anna, & S. Ioſepho, vnà cum Sanctiſſima virgine Matre, & ſupremo Redemptore. Fatendum item eſt, quod ad excludẽdam inuocationem Gentilium, Apollinis, Aeſculapij, & aliorum idolorum in infirmitatibus, potuit prodeſſe introductio inuocationis B. Antonij, S. Rochi, & aliorũ Diuorum. Negandùm tamen eſt profuiſſe (ut illi dicunt) tanquam inductionem minoris mali ad euitandum maius, ſed vt inductionem boni, quod gratia, & ope diuina ſucceſſit malo. Quòd ipſum etiam eſt dicendum de inſtitutione inuocationis Virginis, & Matris, per illam antiphonam (*Salue Regina*) quç (vt ipſi malè aiunt) inuentã fuit à nautis, ad tollẽdam inuocationem idolorum Veneris, & geminorum Caſtoris, & Pollucis. Quibus eſt conſequens, non eſſe verum illud eiuſdem. Hçc tolerata ſunt à Patribus, nòn quòd in his eſſet Chriſtianá religio, ſed quòd ab illis, quæ commemorauim' ad hæc profeciſſe, magnus pietatis grad' videretur. Hçc ille. Non, inquam, id eſt verum, quoniam prçdicta tria, nempè proceſſio diei Purificationis, & inuocatio diuorum in morbis, & cantus antiphonæ (*Salue Regina*) actus
ſunt ſancti verç & ſanctæ religionis Chriſtianæ.[l] Negan- 31
dum eſt etiam ignorantiam eſſe, aut rem ridiculam, ſiue riſu dignam, (vt ijdem dixerunt [m]) inuocare ſanctos, & ſanctas oratione Dominica, vel Angelica: Nã licèt eorum ratio popularis ſit, & primo aſpectu colorata, putà; Quid abſurdius quàm virgini dicere (*Pater noſter*) & Chriſtophoro

l per ſupradicta
m lib. de modo orãdi pag. 21

ſtophoro (*Aue Maria gratia plena*) aut S.Gregorio (*Dimitte nobis debita noſtra?*) Non eſt tamen apud eruditos & pios vera, intelligendo illam vt communiter intelligitur ab eis, qui id faciunt: Aliud enim eſt dicere (*Pater noſter*) virgini Mariæ, refendo verba ad eam: Aliud illud dicere Deo in honorem eius; quod ſanctè & religioſè fieri poteſt, & vulgò agitur. Illud verò malum, & quod à nemine ne per ſomnium quidem fit. Aliud item eſt dicere (*Aue Maria*) ſemel, bis, vel ter S. Chriſtophoro, referēdo eadem ipſa verba ad eum, aliud dicere in honorem eius, referēdo verba, ad quem oportet, hoc ſanctum eſt, & paſſim fit, illud malum, & à nemine ni fallor agitur: Licèt enim idiotæ non intelligentes quid dicunt, nō referant actu, ſiue actualiter verba, ad quem oportet, virtute tamen, ſiue virtualiter, ſic. Quandoquidē interrogati de ſua propria intentione dicerent eam eſſe referē-

32 dam ad quem docti referrent. [n] Diſplicet item grauiter nobis ſubſannatio & irriſio illa, qua iidem referunt eruditos quoſdam Louanienſes ſolitos fuiſſe ſubſānare, & ridere quendā idiotam, qui finita Miſſa viſitabat ſacella, & ante quālibet imaginē recitabat aliquoties (*Pater noſter, & Aue Maria*) & iis dictis aiebat, hæc tibi S. Barbara, hęc tibi S.Roche: licèt. n. illud dignum riſu fuiſſet, ſi (vt interpretabantur) eo fine id egiſſet (quod non erat veriſimile) ne vllus illorū Diuorum præriperet quod erat alterius, & ad euitandam diſcordiam inter eos, prudenter tñ factum erat, ſi (quod credibile eſt) agebat cōponendæ memoriæ gratia, & vt ſe admoneret quod, & in cuius honorē recitaret, ac deuotionem renouaret, quò vegetior ad reſidua fieret, & vt diſtributio illa, quę Trāſitio Rethorica foret, ad tranſeundum finita inuocatione vni' Sancti, ad incipiēdam inuocationē alteri'. Quemadmodum nonnulli pii viri recitantes aliquas horas Canonicas, finita vna, & ſi recitent ſoli, dicunt ante cœptā aliam ad Primam, vel ad tertiam, vel ad aliam horam pro diuerſitate horæ, quam ſint inchoaturi, non quidem vt doceāt

[n] Arg. l. ſi procurator. ff. de cōdic. indeb. cap. 1. de iureiur. lib. 6.

Deum quã horam ſint dicturi, ſed ut ſe admonendo de vna hora in aliam tranſire, ſuam attentionem renouent.

33 VI. Illatio, quòd licet non teneamur recitare horas Canonicas niſi ſuprà memorati:[o] & quamuis neq; ipſi, neque alij teneamur orare niſi temporibus,[p] horis,[q] & locis[q] antedictis ad euitandum nouum peccatũ, ad quęrẽdum tamen maius meritum, & ad renouandam & augendam nobis memoriam, reuerentiam, & amorẽ Domini noſtri, & vt perfectiores Chriſtiani euadamus, plurimum nos decet orare, longẽ ſæpius, & pluribus locis ac temporibus: Tum ob innumera elogia, & exempla ſacrorum Euangeliorum, Actorum, & epiſtolarũ Apoſtolorum, & totius veteris ac noui teſtamenti, quæ cõ-

34 pioſiſſimẽ quidã in libellis de modo orandi collegerũt,[r] quorum aliqua ſuprà[s] poſuimus. Tum quia certum eſt, quod Diſcipuli illi veteres, vt penẽ indies ad comedẽdum, ita etiam ad orandum & communicandum conueniebant. Quin & conſuetudo inualuit, vt cùm Epiſcopi, & alij celebres viri conueniebant, primus actus ſuſcipiendi hoſpitio eſſet orare, ſecundus cõmunicare, tertius negotiari, & etiam hodiẽ in ingreſſu nonnullorum monaſteriorum, & domuũ, primas ſibi vendicat ſalutatio, & oratio ante aliquam imaginem, aut intra ſacellum portę vicinum, & Papę, Epiſcopi, Imperatores, & Reges in ſuarum Ciuitatũ inaugurationibus prius deſcendunt ad portas eccleſiarum & prius in eis orant, quàm ſe ad ſua hoſpitia & domicilia conferant. Et nonnulli iter agẽtes, (quos quandoque imitatus ſum) in locis vbi ſunt pranſuri, vel cœnaturi, ſiue dormituri, ſolent ex mulis, vel equis ſiue equitaturis deſcẽdere ad portas Eccleſiarum, & miſſis eis per famulos ad hoſpitia, ingredi eos ad orandum. B. Paulus[t] diſcedens Mileto, & iterum Tyro, orauit in littore maris, antequam ſolueret, cum fratri-

35 bus, tam quibus cum nauigaturus erat, quàm cum illis à quibus diſcebat. Omnes inſuper Chriſtiani communiter, quando ſibi fiunt obuij, vel coeunt, ſalutando

ſeſẽ

---

o In c. 7. n. 2.
p In cap. 3.
q In cap. 5
r De modo orandi pag. 4. vſque ad 10.
s In cap. 3. n. 5.
t Act. 20. & 21

ſeſe orant dicendo, Deus te ſaluet, Deus tibi ſalutem vel gratiam, vel lætitiam impartiatur, Deus te conſoletur, vel Deus te conuertat, ſi ſit excõmunicatus. Quod ipſum agunt in receſſu. Et S. Paulus omnes ſuas Epiſtolas inchoabat ab oratione, & multas earum eadem
36 concludebat. Cuius exemplo omnes ferè Chriſtifideles idem agunt, exceptis aliquot, præſertim aulicis noſtræ Hiſpanię. In qua neſcio quis ſpiritus à tempore nõ adeò antiquo nobis perſuaſit dicere, & ſcribere: Oſculor manus, imò & (ſi ſuperis placet) Oſculor pedes, pro Aue, Salue, vale, aut Deus te ſeruet, vel ſaluet, ſuſtẽtet, & ſuam gratiam, aut gloriam impartiatur: & malle audire ſemel manuum oſculum, quàm centies Deus te ſeruet, uel beet, & plus ſemel pedum oſculum (qui eſt honos ſoli Papę reſeruatus) quàm millies Deus te ſuſtẽtet & conſeruet; imò ſunt, qui hoc iniuriæ ducunt, & illud honori. Quibus addo primùm, quòd ante 60. annos Galli ob hoc ridebant Tholoſæ Hiſpanos, quamuis nunc (vt audio) cœperunt eos imitari, quę tamen per mutatio non eſt nimis religioſa. Nam licèt non ſit imprudẽtię (ut nonnulli tunc exiſtimabant) dicere; oſculor tibi manus, quia ſunt verba humilitatis, & earũ pronunciatio ſine fictione ſit actus illius virtutis, ſapit tamẽ aliquid ſuperbię & vanitatis, optare ut magis ſe quis tibi humiliet, quàm quod Deum pro te roget. Quinimò redolet aliquid gentilitatis quodammodo minoris, facere opera uirtutis Latrię, uel religionis (quæ omnium moralium eſt præſtantiſſima [u]) quęque nos magnopere inclinat ad nos humiliandum coram Deo, eique pręſtandum honorem, & gloriam, quàm actus humilitatis, ob gloriam & honorem inde reſultantes, quum tanto ſint minores prædictis actibus Religionis, quanto vir-
37 tus humilitatis eſt iferior uirtute Latriæ & Religionis. [x] Addo Secundò, quod ipſe communiter eorum vtroq; vti ſoleo, incipiendo uel finiendo, & quandoque tam incipiendo, quàm finiendo epiſtolam meam oratione,

[u] Iux. Tho. ſecũ. 2. ſec. q. 81. ar. 6.

[x] Quod colligitur ex 2. ſec. q. 121 ar ad quartum.

cuius finis, & colophon ſit bonum æternum, & poſteà ſeparatim ponendo oſculum manuum.* Addo tertiò, quòd quia intellexi compluribus recipientibus epiſtolas eſſe faſtidio illam ſalutationem initij epiſtolæ, quæ neceſſariò erat legenda, à multis annis pro illa, qua breuiter ſolebam vti in initio epiſtolarum, pono illa verba dulciſſima (*IESVS ✠ MARIA*) cum crucula ea diuidẽte, in epiſtolæ ſummitate, ut eorum memoria ipſe ad piè ſcribendum mouear, & is ad quem datur, ad ſanctè ea legẽdũ, ſi voluerit ea prælegere, incitetur. Et ſi noluerit, poſſit epiſtolam totam eis omiſſis ſibi perlegere, quoniam illa nõ ſunt lectori neceſſariò legẽda.* Addo quartò, quòd hic vſus ponendi in ſummitate epiſtolæ (*IESVS ✠ MARIA*) pro ſalutatione vel oratione principij Epiſtolę, maximè videtur conuenire ſchedulis, & epiſtolis breuibus, quas nobis mutuò ſcribimus. Quia ſapit quandam hypocriſim oratio addita illis in principio, & fine. Addo quinto me in hunc vſque diem non potuiſſe adduci ad dicendum vel ſcribendum oſculum pedum alijs quàm Papæ, etiam Regibus, non quod ſi expediret honori Dei, aut vero bono proximi, non cuiuis oſcularer, ſed quia hæc reuerentia ab omni antiquitate[y] videtur reſeruata ſummo Pontifici. Addo Sexto, Quòd Reges Luſitaniæ & Franciæ non porrigunt manum etiam ipſis Sacerdotibus,[z] licèt ſic Reges Caſtellę etiam ipſis Epiſcopis, quod reprehenditur ab Archidiacono, & Alexandrino,[a] quando ſaltem non ſunt comites, licèt meo iudicio ſuſtineri poſſet quoad epiſcopos ratione iuriſdictionis temporalis, quam exiguam, vel magnam omnes habent in Hiſpanijs. Quod nunc non diſputo, aut determino.* Longè tamen poſt hæc ſcripta, anno 1555. cùm à Luſitania in Nauarram redirem, in honorem ſacerdotij negauit mihi manum oſculandam Princeps illa Portugallię glorioſiſſima Donna Ioanna, quę pro Carolo Quinto patre ſuo, Caſtellam tunc gubernabat, & etiam Carolus ille magnę ſpei Prin-

[y] Cui plurimũ defendum eſt c. Eccleſiaſticarum, & c. In his 11. diſt.

[z] Qui rationabilis mos eſt arg. c. duo ſunt 96. diſt. & c. ſoli 2 de Maio. & obed.

[a] In d. c. Duo sũt 96. diſt.

Princeps, qui ante circiter octo annos, cum maximo
totius Hiſpaniæ dolore mortem obijt. Quin & Maie-
ſtas Regia patris eius Philippi II. quem anno 64. pri-
mum viſi, non ſolum tunc, ſed etiam poſteà pluries in
eiuſdem ſacerdotij honorem, ſuam manum Regiam o-
ſculandam mihi tradere noluit, quam & alijs ſacerdo-
tibus, à tempore quo gubernacula Regni ſuſcepit, ne-
gaſſe audio. Nã & Regina illa glorioſiſſima Iſabella eius
vxor, tam in domo natalis mei, cum eam hoſpitari di-
gnata fuit, quàm alias ſemper, manum ſuam Regiam
40 oſculandam tradere renuit.* Ex hoc infertur nos pro
noſtra virili conari debere imitari veteres Chriſtianos,
patres, & maiores noſtros, quorum opera ferè omnia
erant orationes, aut oratione conſecrata & dedicata
Deo, aut relata in eum. Deberemus orare ſaltem pau-
41 xillum in lecto à ſomno primo experrecti. Imitari de-
beremus Gallos & Germanos in manè ſurgendo, etiã ſi
eſſemus Comites, & Duces, Reges, & Imperatores,
imò & Epiſcopi, & Summi Pontifices, * exemplo Fer-
dinandi Regis Romanorum Caroli quinti fratris germa
ni, qui poſteà fuit Imperator, quem Proceres & alij cũ
facibus ante lucem negotiorum ergo adibant, quam-
uis in Hiſpanijs fuiſſet natus, & educatus: Exemplo
item fœ. recor. Pij V. & Sanctiſſimi Domini Noſtri Gre-
gorij xiij. in hoc quoque, vt in compluribus alijs, ad-
mirabilium,* memoria repetentes celebre illud dictum [b] Lib. 2. oecono.
Philoſophi; [b] Surgere manè conducit ſtudio philoſo-
phiæ, corporis ſanitati, & rei familiari, & non obliui-
42 ſcentes illud, quod bo. memor. Belgiæ decus æternum
Adrianus VI. cum eſſet Cardinalis, & regeret Hiſpanias
lepidè dixiſſe fertur de illarum Proceribus noctu vigilã-
tibus, & in meridiem vſque dormientibus, poſſe ſcilicet
eos vocari Principes tenebrarum, & non lucis. Debere-
mus, inquã, vti dico, manè ſurgere, in ſurgendo aliquã-
tiſper orare, & Miſſam audire, ſi id per negotia liceret,
antequàm alijs intenderemus, non ut protinùs iente-

mus, & bibamus, quod nonnulli præfatarum gentium faciunt, & eſt vitium gulę, neque ut credamus, quod audita Miſſa votorum noſtrorum, (quęcunque ea ſint) compotes fiemus, quę eſt ſuperſtitio, qua vtuntur Pyratę, qui graſſaturi, & furtum in immerentes commiſſuri, prius Miſſam audiunt, & negocium ſuum Deo inuerecundè commendant. Quod de more etiam faciunt latrones, qui audiendo Miſſam, exiſtimant ſe impetraturos auxilium ab eo, qui tã exoſa habet furta, & rapinas. Qua etiam temeritate vtuntur nonnulli mercatores, & inſtitores, qui utraque manu, per fas & nefas, vndecũque & quomodocunque conquirunt bona. Deberem' orare in principio, & fine prandij & cœnę; benedicendo menſam, ad quod nos Sacerdotes tenemur, [c] licèt 43 (mea ſententia, quæ communis eſt) non niſi ſub pœna peccati venialis. Deberemus orare à ſomno meridiano, cum interdiu dormierimus, & cum pulſatur ad eleuationem S. Sacramenti, & ad veſperas, & ad (*Aue Maria*) quod hic vocant (*a Trinidade*) cum nos ſomno componimus, vt ſomnus occupet nos orantes, vel res ſacras attentè legentes, vel audientes, quæ cumprimis eſt apta ad prouocandum ſomnum medicina: licet id à nullo libro, vel ore medici receperim. Id ipſum deceret agere, cùm audimus pulſare media nocte ad Matutinam in aliquibus eccleſijs, & in alijs hora tertia, vel quarta poſt eam. Ne uerò cupienti iſtud agere deſint formulę breues orandi his temporibus congruæ, nonnullæ ponentur infra. [d] Nemo tamen exiſtimet me dicere velle ſupradicta obligare omnes, adeò ut id non agendo peccent etiam venialiter: non enim omiſſio eorum eſt peccatum etiam veniale, modò citra ſcandalum, vel aliud damnum, & vitium inconſtantię fiat.* Nec obſtat illud Greg. [e] Qui bona agunt & meliora deliberant, ſi ea non faciunt in conſpectu Dei, cadunt: nec gloſſa eius, quæ habet eos ſaltem venialiter peccare, quia gloſſa eſt falſa, & dictum Gregorij intelligendum eſt de deliberantibus,

c c. quando 44. diſt.

d In cap. 19.

e c. Qui bona. 17. q. 1.

bus, & obligantibus ſe ad illud, ex mente vtriuſque Tho.[f] nos autem ſolùm de proponentibus facere iſta, ſine obligatione voti, vel alia.

VII. Illatio: Bonum eſſe Regibus & Magnatibus re-
44 citare quotidiè horas Canonicas, quod quidã negant,[g] dicentes quod Principes ſi aliquid eis temporis ſuperſit, potius deberent illud impendere in addiſcendo præcepta diuina, prouerbia Salomonis, apothegmata Plutarchi, Polytica, Ethica Ariſto. & Oeconomica, officia Ciceronis, & dialogos Platonis, quę tractant de Republica, & alia id genus, quàm in recitando horas Canonicas, & quod ſat ſuperque recitat Rex, qui integris & incorruptis viris ſua negotia credit, qui ſua prudentia bellum à ſuis Regnis auertit, qui pauperes à potentibus opprimi non ſinit, qui medelam adhibet temeritati & audacię malignorum, cum quanta poteſt modica ſanguinis effuſione, quique ſanctis legibus, & conſuetu-
45 dinibus ſuam Rempublicam fundat & inſtituit. Circa quam quęſtionem quotidianam dico Primò, bonum fore, quòd Principes orent iis temporibus, quibus ſuprà diximus[h] decere omnes orare, id enim (excepta Miſſa) tam exiguo tempore fieri poteſt, vt ferè nemo negotiis publicis ita implicitus ſit, ut id agere nequeat, nequicquam iis impedientibus. II. Quòd horæ Canonicę per
46 ſe ſunt optimus modus orandi omnium, qui ab hominibus puris ſunt inſtituti,[i] cum ſint totius Eccleſię inuentum, & ob alias rationes, quas breuitatis ergò prętermitto. Et conſequenter, quicunque tantum temporis in orando impendere poſſunt, quantum ſufficit recitandis horis Canonicis; ſanctè eas poſſunt recitare. III. Quod licet, vt dicit quædam gloſſa recepta,[k] me-
47 lius ſit de ſe orare quàm ſtudere uel docere, quia orare eſt actus virtutis Latriæ,[l] ſiue religionis, quę eſt virtutũ moralium prima, ſecundum S. Tho.[m] & diſcere eſt act[us] ſtudioſitatis[n] virtutis longè inferioris, melius item quã audire partes, legere proceſſus, decernere lites, iter facere,

[f] 2. ſec. qu. 79. ar. 1. ad 4.

[g] In lib. de modo orandi pag. 76.

[h] Illat. prox. præced.

[i] Arg. totius diſt. 92. & eorum quæ diximus in ca. 10. n. 50.

[k] In cap. licet. 3. q. 1.

[l] Tho. 2. ſec. q. 83. ar. 3.

[m] 2. ſec. qu. 81. ar. 6.

[n] 2. ſec. q. 166. ar. 1.

cere, arare, fodere, & metere: Multis tamen, qui ex officio, ſtatu, vel munere tenentur diſcere vel ſtudere, aut ſuprà memorata agere, longè melius eſt diſcere uel agere iſta, quàm vltra id quod ei præcipitur, uel eſt obligatorium, orare, ſi alterum alteri eſt impatibile: Nullus. n. actus quamlibet ex ſe bonus eſt Deo acceptus, quando ob illum omittitur alius magis obligatorius, [o] ut alibi, [p] & ſuprà dixi. [q] IIII. Quòd Rex, uel Regina, aut Prin- 48
ceps callens omnia, quæ requirit ſuus ſtatus, & expeditis omnibus negotijs, ad quę tenetur, tantum temporis impendere poteſt in orando, quantum recitandis horis Canonicis ſufficit, eas rectè poteſt recitare, aliàs ſecus. V. Quòd non ſolum Princeps præſertim iuuenis, ignorans, vel non intelligens leges diuinas, prius illas addiſcere debet, quàm recitare horas Canonicas, ſi utrumque facere nequeat, uerùm etiam is, qui ignorat ſuas proprias ad ſuum ſtatum & regimen pertinentes: Quinimò potius conſulerem ei, ut diſceret iſtas, quin & inſtitutiones Iuſtiniani, vnà cum nonnullis decretis Pontificijs, quàm Polytica, vel Oeconomica Ariſtotelis, vel Dialogos Platonis, vel Apopthegmeta ſapientum & Regum Ethnicorum, quorum nonnulla aduerſantur legi Euangelicę. Licèt enim hęc, quæ generalia ſunt, magis placeant diſcenti, illa tamen ſunt magis neceſſaria, & vtiliora, eo quod ſint particularia, & quotidiana, & in materia morali, eà quę ſunt magis particularia, ſunt cæteris paribus veriora, & vtiliora, quàm generalia, uti poſt Ariſtot. [r] dixit S. Thom. [ſ] Licèt longè ſatius foret prius diſcere iſta generalia, & poſteà illa particularia, quæ perficiunt ſcientiā moralem. Quod mihi feciſſe videtur Rex & D.N. Ioannes huius nominis. III. cumprimis omnium principum quos terra colit, prudentiſſimus & iuſtiſſimus, qui pręter illa generalia, 49
egregiè callet etiam ſuas leges horum ſuorum Regnorum particulares, quę (meo iudicio) ſunt ſucci pleniores, & concinniores, quàm vllæ aliæ, quas legere mihi con-

[o] c. Non eſt putanda 1. qu. 1 c. 1. 14. q. 6
[p] in princip. c. Inter uerba 11. q. 3
[q] in c. 10. nu. 5 & ſeq.
[r] In primo Ethi.
[ſ] In princip. 2. ſec.

contigit (legi autem multas tam in Hiſpaniis, quàm in
50 Galliis) & adeò quidem eas callet, vt quandoque ipſemet emendari curet libellos ſupplices à ſe ſubſignãdos, monendo aliquos eos offerentes, nil ſibi aliàs eos ob illum, aut illum defectum ob ſuas leges profuturos, nonnunquam alios, id quod petunt fieri non poſſe, quandoquidem peruerteretur ordo iuris per ſuas leges Re-
51 gias ſanciti. VI. dico (meo iudicio) nullum Regem, Principem, Nobilem, Iudicem, Lectorem, Aduocatum, aut alium quempiam, exceptis ad ſummum mercenariis, eſſe adeò occupatũ, qui non poſſit, ſi velit, per hoc Breuiarium nouum Romanum à Cardinale S. Crucis compoſitum, citra damnum publicum, vel priuatum, recitare horas Canonicas, eo modo, & temporibus, quibus ſuprà [s] conſului ſtudioſis recitare. * Imò etiam per hoc nouum fœl. recor. Pii. V. quod & ſi ſit paulò longi9, eſt tamen grauius & ſapidius. * Quinimò exiſtimo eos, qui eo modo ſe occupabunt ab aliis negotiis nõ neceſſariis, & otioſis, ita ſe auerſuros, ut longè plura negotia poſſint expedire, quàm ſi eas non recitarent.
VII. Subinfertur de ſe optimum eſſe, vt Reges & Prin-
52 cipes, imò & cœteri omnes recitent horas Canonicas per hęc vel alia æque ſuccincta Breuiaria, modò id non faciãt tempore neceſſario ad agendum, diſcendum, vel audiendum alia, quæ iuxta ſuum ſtatum, munus, vel officiũ dicere vel legere tenentur. Ex quo ſequitur ad-
53 modum periculoſum eſſe illorum Regum & Procerum ſtatum, qui choreis, luſibus, venationibus, amoribus, aliiſque vanis & ſtultis inuentis ſeſe occupant diutius, quàm honeſta recreatio poſtulet, in pręiudicium negotiantium: Si. n. occupare ſe in recitandis horis tali cum præiuditio peccatũ eſt, quãto magis erit occupare ſe in
54 ſupradictis? [u] VIII. Ex hoc ipſo ſequi, multos concionatores, quorũ puritati cõſcientię (vt Alex. iiii. ait [x]) diſcretionis deeſt ratio, parũ diſcretè interdum cõcionari, dũ diſcentibus, & docentibus leges Romanas Canonicas, & Ciui-

[s] In c. 2. n. 56

[u] Arg. c. Cum in cunctis de elect. & Auth. Multo magis C. de sacros.

[x] c. Non ſolum de Reg. lib. 6

& Ciuiles, quin & Thologiam ſcholaſticam in Scholis, maximo eccleſiarum, Regum, parentum, & agnatorũ ſuorum ſumptu. Diſſuadent etiam publicè grauem illũ & continuum laborem noctu diuque voluendi tot, & tã grandia volumina textuum, gloſſarum, ſimulque prouocant eos, vt maiorem temporis partem inſumant in contemplando vitam Redemptoris, & in meditando de Deo, & ſua curia cœleſti, ac carcere infernali: qui tamen quandoque ſacræ ſcripturę repugnantia imaginãtur. Quod ipſum nituntur perſuadere præſidibus, ſenatoribus, aduocatis, & procuratoribus: Concionatores, inquam, exiſtimantes ſufficere ad quorumlibet promiſcuè confeſſiones audiendum, ciuitates gubernandum, lites decidendum, & conſulendum, ſcientiã tumultuario ſtudio, & animo aliud agente partam, quum tamen perfecto iudici ad omnia occurrentia iudicanda præficiendo vix ſufficiat continuum, maximè ſerium, ac toto uitæ curriculo impenſum ſtudium. Nec minus, 55
& fortè magis neceſſariũ eſt perfecto confeſſario ad audiendos omnes occurrentes exeponẽdo, quandoquidẽ tali neceſſaria eſt ſcientia Ethica ſiue moralis, & ſacramentalis, cum omnibus ſuis acceſſorijs, quæ partim cõſtat ex Theologia, partim ex ſacris Canonibus, & legibus, & aliis permultis, ut alibi probamus. [y] Quod ſa- 56
tis intelligebant Magiſtri illi Theologiæ Sorbonici, qui olim Doctoratu inſigniti Luterię, proficiſcebãtur Tholoſam Canonibus operam daturi, priuſquam illi cœpiſſent Pariſijs doceri, quod nunc diligẽtiſſimè audio fieri.

[y] In cap. 1. de pœnit. diſt. 5 in §. Caueat. au. 9.

Sicut è diuerſo decet Canoniſtam addiſcere aliquãtam 57
Theologiam, priuſquam Canones addiſcere incipiat, vel poſteà, aut ſaltem audire materias ſpirituales Canonicæ facultatis ab eas probè callentibus. Argumento 58
etiam ſunt errata, & grauamina frequentia, quæ imprudenter admittunt Theologi puri regentes Epiſcopatus, aut alia eiuſmodi munera ſubeuntes, quoad forum exterius. Ob quę nunc in tota Caſtella rarò committuntur offi-

tur officia etiam Inquiſitionis puris Theologis, qui nõ ſatis norunt admonere aut interrogare pœnitentes de peccatis fori exterioris: Quæ tamen multa, & valdè quotidiana ſunt.

Exhortemur itaque Chriſtiane lector, & inuitemus vnumquemque, vt ſeruatis ante omnia præceptis Dei, & ſuæ eccleſiæ, diſcat, & dicat, & agat id, ad quod obligatur ratione ſui ſtatus, muneris vel officij, & vocationis, ut ait Apoſtolus,[z] Agricolam ut aret, fodiat & metat, quò ſe ſuamque familiam alat. Sutorem ut ſcindat & conſuat, quantum ſuffecerit ſibi ſuiſque ſuſtentandis: Scholaſticum cuiuſcumque ſcientiæ approbatæ, vt ſedulò illi inuigilet. Iudicem vt perlegat ſuos proceſſus, & partes audiat, ſtudeat inſigniter ſuis legibus, & conſtitutionibus, neque agat quod aliqui, non aduertentes ſe ſe in eo vituperare, laudabant ſe apud me dicen-

59 do. Qualibet nocte euoluo aliquam S. Scripturę expoſitionem Hieronymi, vel S. Ioannis Chriſoſtomi. Delectant me epiſtolæ B. Hieronymi. Quibus reſponderi poteſt, eos ſi id præſtent ſatisfacientes ſuis officijs, & ſtudijs neceſſarijs, dignos eſſe laude, quia bonum duplicatum melius eſt ſimplici.[a] Alioqui longè melius foret

60 reuoluere ſua Digeſta, & Codicem, ſuum Bartolum, & Paulum, & ſuas ordinationes & inſtructiones. Recitemus igitur, recitemus, legamus, & relegamus S. ſcripturam, & Doctores Sacros: Contemplemur aliqua vt vitam contemplatiuam agentes, ſed noſtris, non alienis impenſis, ne de rapina offeramus holocauſtum.[b] Suffuremur in id aliquid eius temporis, quod comedẽdo, dormiendo, & nos honeſtè recreando poſſumus inſumere: non autem ejus, quod ſibi vendicare debent expeditiones litigantium & negotiantium, & ſtudia neceſſaria prælectionum, diſcuſſionis proceſſuum, inſtrumentorum, teſtimoniorum, ſiue depoſitionis teſtium,

61 in quę agenda ſtipẽdia nobis perſoluunt Regna, Reges, Academiæ, Ciuitates & parentes. Non dehortor tamẽ, quin-

z 1. ad Corint. 7. & c. 1. 28. qu. 1.

a c. 1. de Treug. & pac. & eccleſ. 4

b Eſai 61. c. Nõ inediocriter de conſecra. diſt. 5

quin potius exhortor ſcholaſticos cuiuſcunque facul-
tatis, vt ſingulis veſperis ſabbathorum, aliqua de bene-
dictiſſima illa Virgine Matre Deipara, deque eius excel-
lentia mente reuoluamus, ut olim fieri Tholoſæ ſole-
bat: & manè feſtorũ Benedictiſſimi filij ſui D. N. de ſuis
miraculis. Quin & ſi ob id cœnam omittamus, & tem-
pus cœnæ ei rei impendamus, longè præſtantius & ſua-
uius erit ſtudium, vt animaduertet qui id experietur. Nõ 61
autem uolo dicere quòd Rex, Iudex, ſcholaſticus, Agri-
cola, vel alius artifex, non poſſit, nec velle debeat omit-
tere, vel commutare ſuum munus, & ſe religioni addi-
cere, aut ſacerdotio initiari, ſi id agere voluerit, & mu-
tato ſtatu contemplari ac meditari, quantum libuerit:
& per ſtatum aſſumptũ licuerit: Multa enim ſuaptè na-
tura bona ſunt & optima, quę nõ licent nec decent ali-
quem in vno ſtatu, quæ valdè decerent alium in alio,
imò & eundem in illum translatũ, vt ſingulariter ſignifi-
cauit magnus ille Aquinas.[c] Volo tamen dicere, quòd
quamdiù qui eſt Rex, Iudex, Scholaſticus, Agricola, aut
alius artifex, non omittat facere ea, in quæ eſt obliga-
tus Deo vel proximo, ſecundum ſuum ſtatum: vt faciat
ea, ad quę religioſus eſt obligatus ſecundũ ſuum, quod
que recordetur illius Adagij.[d] Spartam nactus es, ip-
ſam orna. Nam cum ipſimet Concionatores ſi ſunt Prę-
lati, non permittant recitare, & contemplari ſuis reli-
gioſis, qui dedicati ſunt vitę contemplatiuæ,[e] omiſſis
ijs, ad quæ tenentur ſecundum eorum præcepta, & ſuũ
ſtatum, dicentes eos magis debere uerrere, coquere,
& alia ſimilia, ad quę iuxta ſuum ſtatum obligantur, fa-
cere, quam contemplari: A fortiori dicere debent, de-
dicatos vitę actiuę, ne illa ad quę ſecundum ſuum ſta-
tum obligantur, omittant facere propter ea, quæ ob
ſuauitatem contemplationis de ſolo conſilio eis con-
ueniunt.[f] Addo prętereà plurimum expedire populo
Chriſtiano, quòd quemadmodum prędicti Conciona-
tores docent, & quidem rectè, multum mereri eos,
qui

c 2. ſec. qu. 12. ar. 6.

d Quod perpulchrè exornat quidam in princip. centuriæ. 1. chiliad. 1

e c. Duo ſunt 12. q. 1.

f Arg. c. Qui epiſcopatũ 8. q. 1. c. Niſi de renunc.

qui etiam ordinariè mediocriter comedendo, bibendo, & dormiendo, etiam impenſis [g] alienis inſeruiunt Deo recitando, cantando, & contemplando quædam pia certis horis (quod multi religioſi, & nonnulli diuites faciũt) ita docerẽt cumulatè remuneratum iri eos, qui parum præ inopia comedendo, bibendo, & dormiendo, integros dies & bonam partem noctium impendunt literarum ſtudio, audientię partium, lectioni proceſſum, ordinationi ſententiarum, agriculturæ, aut aliis artibus mechanicis, arando, fodiendo, metendo, ſuendo, texendo, & id genus alia ſexcenta faciendo, vt multi iudices, ſcholaſtici, agricolę, artificeſque pauperes faciunt, ſuo muneri ſatisfaciendo, & honeſtè, ſudore ſuo, ſine damno & onere proximi ſe familiamq; ſuã alendo, pręceptis diuinis & humanis in primis ſeruatis.

[g] Iux. ea quæ trad. Tho. 2. ſec. qu. 189. ar. 1.

63 Equidem nil loquor de aliis, qui oculos mentis in Deum & diuina dum recitant, aut cantant firmiores & fixiores habẽt quàm ego. De me autem dico, quod vti-
4 nam etiã ipſis diebus maximè feſtis, quibus à quarta circiter hora poſt mediam noctem, vſque ad meridiem & vltra, & circiter à ſecunda pomeridiana uſque ad ſextã in hac ſancta eccleſia diuinis officiis interſumus, conſumendo reliquum eorum lautè edendo, bibendo, & dormiendo, quod vtinam, inquam, mererer coram Deo dimidium eius, quod credo aliquos ruſticos mereri illis diebus, quibus ſole ſub ardenti, vel Borea rigenti, aut pluuia inundante metunt, ferunt, fodiunt, aut pedites ab aurora in occaſum iter faciunt, cauentes primum à peccando, deinde ſe Deo commendantes cum ſurgũt, cubant, cibum ſumunt, cumq; pulſatur ad orationẽ in eleuatiõe S. Sacramẽti miſſæ maioris, ad Aue Maria meridiana & ueſpertina, eo fine ꝙ Deus ipſe iubet, rectaq; ratio ſuadet ac dictat, ut ſe familiamque ſuam, quã habet, aut poſt habiturus eſt ſenex, ſine onere proximi ſuſtentet, & pauperibus aliquid interdum eroget: pręſertim ſi id ageret reputando, & ruminando, quòd robur

illud

illud ad ſic laborandum diuinum ſit donum, ob idque Deo gratias iuſtas ageret. Non eſt mihi tamen animus exequandi ſtatum laycum eccleſiaſtico, nec opera virtuoſa mechanica operibus virtuoſis eccleſiaſticis quia hæc, cæteris paribus, altiora & meliora ſunt illis, quippè quæ altiori ſunt virtute. Eſt animus tamen ſignificandi rarò eſſe cętera paria: primùm quidem, quia vt plurimum agricolę & artifices plus laborant & miſerius edunt, viuunt, veſtiunt & dormiunt, quàm eccleſiaſtici: cum paſſim uideas multos agricolas vix ſibi panem cibarium, aquam & cæpas, quibus victitant, aſſequi, & totas fere noctes in æſtate præſertim meſſi & areæ impartiri. Deindè quòd licet in omnibus tam illis, quā nobis deprehendatur negligentia, noſtro tamen ſtatui periculoſior eſt, quam ſuo, & longè facilius peccatur ſaltem uenialiter in noſtris actibus, quàm in ſuis. Quia cum ſint altiores & delicatiores, Deique cultui proximiores, & ideò debeant eſſe puriores, pluribus indigēt circumſtantijs, quò benè fiant, quàm ſui. Eſt item ani- 64
mus ſignificandi ęquum eſſe, ut eorum miſereamur ob intolerabiles labores, quòs ſiti, fame, nuditate, frigore & calore preſſi ſolicitè ſufferunt, ad ſuſtentandos & impinguandos nos & alios diuites. Miſereamur, inquā, & procuremus potius conſolari eos præfata concluſione & alijs eam conſequentibus, quàm ſuperbientes, & elati nos eis immodeſtè præferre, ac plus ſatis nos eos deſpiciētes ſuſpicere, quaſi nos ſoli ſim' ſerui Dei, immemores quod preces Publicani fuerunt exauditę, & Phariſæi faſtiditæ.

Conſtitutiones Conymbricæ quæ iuuant Dei cultum. n. 65
Georgius Almeyda cum primis Illuſtris. n. 66
Lumen accenſum ſemper teneatur ante ſacramentum. n. 67
Ornamenta ſacra non applicanda uſibus profanis. n. 68
Parochi doceant Pater noſter, Aue Maria, Credo. &c. n. 69

Alta-

Altaribus nemo incumbat. n. 70
Altare & oblationes non locanda laycis. n. 71
Cantare arte nouerint Beneficiarii. n. 72
Chorus non tolerat, nec excommunicat laycos. n. 73
Clerici non ſunt quoad hoc, coniugati. n. 74
Miſſam non celebret pater miniſtrante filio. n. 75
Eccleſia non tolerat cantum uel choreas ſæculares &c. n. 76
Clericis Conymbricenſibus quædam peculiaria præcepta. n. 77
Beneficiarij non deferant thoraces, uel crepidas ſectas. &c. n. 78
Deambulantes hora Miſſæ Tertiæ ſic puniuntur Conymbricæ. n. 79
Viſitatio quædam malè intellecta. n. 80
Peccatum non excuſat mulcta Chori. n. 82
Cantores & notatores Chori errant in hoc. n. 83
Concilium Baſilienſe peperit Baſiliſcum. n. 84
Clerici Conymbricæ bis uicibus ſurgunt, & nudant caput. n. 85
Hebdomadarius præcinens agat hoc & hoc. n. 86
Prælati præcinant feſtis ſolennioribus & duplicibus. n. 87
Præcentor non incipiat priuſquàm omnia ſint præparata. n. 88
Cappæ ut ſumi præcipiantur, & ut non &c. n. 89
Cappam non ſumat ignorans cantum. n. 90
Cappas non ſumunt dignitates niſi talibus diebus. n. 91
Mulctandus odio tacens, altè loquens. n. 92
Officium diuinum in legendo non ſeruans &c. n. 93
Mulctandus quis non ingreditur protinus Chorum. n. 94
Capellanus & ſuccentor nemo ſit ſimul. n. 95
Peregrinus presbyter non miſſet abſque habitu decenti. n. 96
Theſaurarius caſtiget in ſacriſtia altè loquentem. n. 97
Mulctandus qui ſurgit à ſede ut recitet antiphonam. n. 98
Sacerdos ſimul egrediatur cum diacono & ſubdiacono. n. 99
Recitatio idiotarum non nilipendenda. n. 100
Attentio triplex, & optima conuenit etiam idiotis. n. 101
Oratio mentalis breuis excellens. n. 102
Orare porta clauſa quid Abbati Iſaaco. n. 103
Oratio triplex, mentalis, uerbalis, & mixta. n. 104
Oratio Memento ſit mentalis uel mixta. n. 105

X *Oratio*

Oratio uocalis multorum pſalmorum ut bona. n. 106.
Oratio mentalis pura non intelligitur à Diabolo. n. 107.
Maria uirgo & mater orabat mentaliter. n. 108

Onſequens eſt viij. multas cõſtitutiones
hui' epiſcopatus, latas à Domino Georgio 65
de Almeyda, epiſcopo Conymbricẽſi (qui
cumprimis Præſulum totius Hiſpaniç fuit
Illuſtris multis nominibus alibi[a] expreſſis) 66
laude & imitatione dignas, non ſolùm aliis rationibus,
quæ pro vnaquaq; earum adduci poſſent, ſed etiam ea,
quòd directè, vel indirectè inducunt cauſam mouẽtem
ad deuotionem, aut eius impedimẽtum vitant. Quarum
de numero ſunt ſequentes. Vigeſima prima, quç præci- 67
pit habere lumen accenſum diu noctuque ante Sãctiſ-
ſimum Sacramentum, quod iure communi ſancitũ non
reperio, niſi cum foràs defertur.[b] Illa enim lux, ut dicit
Honorius iij.[c] ſignificat ibi eſſe candorem lucis æternç;
& conſequenter eam videntes ad deuotionem incitat.
Vigeſima nona, quæ conformis iuri communi,[d] ſtatuit, 68
ne ornamenta eccleſiæ ludis ſæcularibus ſeruiant, &
vitat impedimẽtum deuotionis, ne quis hoc abuſu ſpe-
ctato, poſteà vidẽs ſacerdotem eis ad celebrandum vtẽ-
tem, deſinat concipere reuerentiam, quam alias cõce-
piſſet erga id, quod celebratur. xxxiiij. qua mandatur
oĩbus Priorib' & parochis, vt in Quadrageſima ſingulis 69
dominicis, & extra eã ſemel ſaltẽ ſingulis menſibus do-
ceant parochianos ſuos orationem Dñicam, cũ ſaluta-
tione Angelica, Symbolũ Apoſtolicum, Articulos Sãctç
fidei Catholicæ, Decalogũ cum eccleſiæ præceptis, res
quidẽ optimè p̃cepta,[e] ſed nõ çquè benè ſeruata. xxxvij. 70
qua prohibentur oẽs, ne brachijs vel cubitis innitantur
altaribus, dũ diuina officia in eccleſia celebrantur, id. n.
efficit, vt aſſiſtentes ea de re cogitẽt, & de huiuſmodi ir-
reuerentia murmurent, atq; ita deuotionẽ debitã non
cõcipiant. Lviij. Quç ſatis conſona iuri cõmuni (quic- 71
quid

[a] In repet. c. Cum contingat de Reſcript. in 16. caſu pag. 145.

[b] c. sanè de celeb. Miſſ.

[c] In d. c. sanè.

[d] c. vaſa c. Veſtimenta ſuprà eod. d. c. semel Deo de Reg. iur. lib. 6.

[e] quod è quod dam auctariũ c. Vos autem infra n. 4.

quid frequentior opinio ſentiat)prohibet locare laycis oblationes altaris,eiuſmodi.n.locatio plurimũ impedit voluntatẽ,& deuotionem offerendi nõnullorum,qui in tales perſonas nollẽt ſuas oblationes p̃uenire, vt iã pri-
72 dẽ alibi[f] dixi. Lx. qua p̃cipitur beneficiariis,vt ex arte cã tum calleant, eius. n. ignorantia deuotionẽ remouet, quatenus magis ipſi , & audientes eos animos intendũt erratis ſuis,quàm Deo,& ſignificatui verborum,quę cã-
73 tant. Lxi. qua p̃cipitur laycis , ne dũ diuina celebrantur officia,exiſtãt, nec exiſtere permittãtur in choris,& capellis eccleſiarũ, quia confabulantur, & deuotionẽ impediunt: ꝙ nunquã æquę obſeruatũ vidi,atq; in hac noſtra Cathedrali, vbi & alia cõplura diligẽtius quàm alibi
74 obſeruari video. Aduertẽdũ tñ,quòd in eo quod cõſtitutio hęc addit iuri cõmuni,[g] pœnã excõmunicationis cõtra laycos id facientes,& clericos illis cõſentiẽtes,multi falluntur,putãtes eos ipſo facto incurrere excõmunicationem,quod eſt contra collecta ex gloſſis communiter receptis, [h] *quatenus determinant verba illa, quibus aliquid prohibetur ſub pœna excõmunicationis,qualia in p̃fata cõſtitutione ponuntur,non inducere illam ipſo facto.* Deindè quòd p̃ſumunt oẽs ordine ſacro non inſignitos,vel beneficiis eccleſiaſticis carẽtes eſſe laycos, cùm oẽs primæ tonſurę, & minorum ordinum ſint clerici,[i] licet coniugati quoad hoc pro laycis videantur iudicandi,iuxta mentem Boniſacii viii.[k] quatenùs ſtatuit, Clericum coniugatũ non eſſe habendũ pro clerico, niſi quoad priuilegium fori, & Canonis : de quib' nõ eſt ſeſſio,vel mãſio in choro, vt palam eſt.* Quęſtionis autem eſt,An contraeant prędictæ conſtitutioni clerici cõſentientes , vel inuitantes laycum aliquem magni nominis virum, ad ſtandum in locis ſupradictis? Et viſum fuit in prima ęditione non cõtraire , eo quòd nõ videbatur intentionẽ auctoris eius ad hunc caſum extendi, & ita nõ eſſe illam extendendam,[l] ſed nunc cõtrà videtur. Tum quia verba æquè conueniunt huic caſui ac aliis. Tum

f In c.2. de ha-dic. declaran do textum & gloſ. in c. Altare 1.q.3. & cõcordando opiniones cõtrarias.

g c.1. de vit. & honeſt.cler.

h c.1.de ſagit. & c.1. de maiorim cõtract. cont. Interd. eccleſ.

i c.Clericus 21 diſt.quod latè declarauimus in c. 2. de Præb.

k Arg. cap.1.de cler. coniug. lib.6.

l Arg. text. eſt glo. l. Tale pactum §.fin. ff.de pact.

quia ratio prohibendi, ne Chori attentio turbetur, magis militat in hoc quàm in aliis, Tum denique quia fœ. rec. Pius V. noluit mihi concedere gratiã, ut quidã Magnas intereſſet choro monachorum contra cõſtitutionem prohibentẽ, ne ullus laycus intereſſet choris eorum. Lxij. qua ſtatuitur, ne patri miſſanti filius miniſtret, quod iuri cõmuni [m] ſatis conſonum eſt, ne audiẽtium eam debitam in Deum contemplationem, & deuotionem turbet cogitatio ſubiens mentem de fornicario coitu, quo ille fuit natus. Lxviij. Iuri communi [n] conſona, qua prohibetur cõmeſſatio, tripudatio, & cantus ſæcularis in eccleſijs. Lxix. qua inhibetur frumẽti aliarũue rerũ profanarum ĩ eccleſijs depoſitio. His enim duabus conſtitutionibus inhibitæ incitant eccleſiam intrãtes ad orandum, ne facilè cogitationibus extraneis implicentur. Lxx. quę conſona iuri communi [o] prohibet quædam veſtiendi & calceandi genera, quæ magis mouent ſpectantes ad ſuſpicandum, quòd qui ea deferunt plus cupiũt haberi pro aulicis politis, quàm pro clericis deuotis. Lxxi. qua ſtatuitur, vt ſingulis quindecim diębus clerici barbas & coronas tõdeant, nę prębeatur populo occaſio cogitandi quicquã, quod diuinorum officiorum auditionẽ dedeceat. Lxxiij. quæ prohibet clericis agitare tauros, luctare, & tripudiare publicè, qui. n. videt eos iſta facientes, nõ facilè afficiuntur deuotione erga ea, q̃ poſteà vident ab eis in eccleſia tractari. Lxxiiij. qua iubentur clerici cũ ſuperpelliceis recitare in choro, adminiſtrare ſacramenta, aut dicere Miſſam: hoc enim inducit deuotionem. Vnde colligitur malè agere huius epiſcopatus clericos audientes confeſſiones ſine ſuperpelliceis: quod procedere limitarem ad auditores confeſſionum laycorum, non autem clericorum. Lxxix. conſona iuri Communi, de quo ſuprà, [p] ordinatur, ne iudex ſæcularis vlli audientiam prębeat in eccleſijs, aut cœnobijs: hęc enim impedit deuotionem, & reuerentiam eis debitam.

Hac

m arg. c. 2. & 3. de filijs presbyt.

n c. Decet de immunit. eccleſ. libr. 6. quod latè declarauimus ſup. c. 9 n. 20.

o c. Vt clerici de vit. & honeſt. clericor.

p In cap. 5. nu. 20 & ſeq.

Hac eadem ratione fundari poſſunt multa capitula viſi-
tationum eiuſdem bo. me. Epiſcopi, quorum ſummam
cum aliqua declaratione eorundem hic ſubiiciam, par-
tim quòd ſunt imitatione in omnibus Eccleſiis Chate-
dralibus digna, partim vt plenius per hæc huius eccle-
28 ſiæ viſitationes innoteſcant. Quorum primum eccleſiæ
noſtræ beneficiatis mandat, ne circumferāt pilea, ſo-
leas; crepidas, aut thoraces ſectas, ſub pœna amitten-
dæ diſtributionis illius diei, quo id ferremus, debitæ.
Secundum item ſtatuit, ne ſcilicet arma in iure prohi-
bita in eccleſias deferantur. Tertium iubet vnicuique
beneficiariorum in ſua ſede modeſtè ſedere in omnibus
horis diurnis & nocturnis, ſub pœna notæ, quoties id
non obſeruauerimus. IIII. ſtatuit, ne chorum duran-
tibus horis ſine cauſa legitima, & licentia notatoris ex-
eamus, ſub pœna amiſſionis eius, quod illis lucrifit. V.
29 præcipitur ne ſub pœna amittendi id, quod pro prima
datur, & oneris conſcientiæ deambuletur in templo, ta-
bulario, aut antechoro, dum dicitur Miſſa Tertiæ cum
Sexta, aut nona poſteà decantanda. Quod ex decreto ec-
eccl. Gallic.[q] videtur extractum, vbi ſtatuitur, quòd qui-
cunque in eccleſia beneficiarius præſertim de maiori-
bus diuinorum tēpore in eccleſia, vel foris circa ipſam
deambulando, aut cum aliis colloquendo vagari viſus
fuerit, non ſolùm illius horæ, ſed totius præſentiam,
30 ſiue diſtributionem diei ipſo facto amittat. Notandum
tamen eſt hoc capitulum non extendi, vt nonnulli pu-
tant, ad omnes, qui Miſſę Tertię, aut horę poſteà dicen-
dæ non interfuerint: verba enim capituli non compre-
hendunt eos omnes, & quibus verba legis non conue-
niunt, nec eius diſpoſitio conuenit.[r] Sed ſolos illos qui
prædicto tempore in dictis locis deambulauerint. Tum
quia eſt pœnale, & ideo reſtringendum:[ſ] Tum quia ſta-
tutum fundatur in conſcientiæ grauamine, quod incur-
runt illi, de quibus loquitur, & conſequenter non com-
prehendit abſentes dicta Miſſa, & hora ob impedimen-

q Qualiter horæ ſint dicēd. intra chorū.

r c. Indemnitatibus §. ſupradicta de elect. lib. 6 l. 4. §. Toties. ff. de damno infecto.

ſ c. Pœnæ de Pœnit. diſt. 1

tum ſufficiens ad excuſandum ſe à peccato, licet nõ ſuffi-
ciat ad diſtributionem lucrifaciẽdam, ultra quã ꝙ ſtatutũ
illud videtur excerptum ex decreto eccleſiæ Gallic. quod
comprehendere ſolos eos, qui prædicto modo uagan-
tur malũ populo præbentes exemplum, manifeſtũ eſt. Tũ
quia non repetitur eadem ratio caſtigandi eũ, qui modo 81
prædicto ſine iuſta cauſa deambulat, & cum qui ob ne-
gotium etiã non ſufficiens ad excuſandũ à peccato ſe ab
ſentat; quandoquidem ille & peccat, & ſcandalũ præbet,
hic uero licet peccet, nõ tamẽ prębet ſcandalũ. Tũ deni-
que ꝙ ex cõtrario ſequeretur, neminẽ ob abſentiã ẽ pre-
tioſa Miſſa, aut Nona, notari poſſe, qui non etiã amitteret
distributionẽ primæ, quod abſurdũ ẽ, ideo nõ dicendũ.[u]
Ex quibus infertur primò errare eos qui ſola amiſſio
ne diſtributionum excuſari ſe à peccato non eundi ad 82
horas putant, niſi alia ſubſit cauſa excuſationis: imò
nec dies à ſtatuto ad abſentandũ ſe ex horis ſine amiſſio
ne ulla conceſſi excuſant à peccato, niſi alia iuſta cauſa
iis utendi ſubſit, ut ſuprà [x] ſequutus Paludanum dixi. 83
II. infertur errare notatorẽ chori, qui nõ notat eum, qui
tempore debito nõ intrat ad Miſſam Tertię, aliamuẽ ho-
ram, aut antequam finiatur exeundi licentiam concedi
etiam ob negotia propria, uel amicorum, quamlibet ſan
cta, niſi Eccleſiã ſuã concernant, uel ſint talia, quæ ſtatu
ta declarant eſſe ſufficientia ad lucrandam diſtributionẽ
in abſẽtia, ſiue cauſa eorũ exeat eccleſiã, ſiue maneat in
ea, modò partẽ notabilẽ dictæ Miſſæ, aut horæ extra cho
rum is impendat, quod notatu digniſſimum eſt. 3. Infer-
tur ꝙ licet ſecundum praxim eccleſiæ Gallicanę nulla ſit
differentia inter Miſſam Tertiæ, & horam ea finita dicen
dã ex vna parte, & alias poſteà dicẽdas ex altera, quoad
deãbulãtẽ modo & tempore prædictis (nã ex eius præ-
ſcripto totius diei diſtributiones amittit) ſecũdũ hoc ta
me capitulũ; maxima eſt. Qui enim aliis horis ita deãbu-
lat, earũ tantũmodò diſtributiones amittit; uerũ ille, qui
tempore Miſſæ Tertiæ, & horæ ea abſoluta recitandæ,
deam-

[u] l. Nam quod abſurdum. ff. de bon. lib. c. Dudũ de præben. lib. 6.

[x] In c. 5. n. 35.

deambulauerit, harum horarum, & etiã Primę lucro pri-
uatur. 2. differt decretum eccleſię Gallicanæ ab hoc cap-
tulo, quod illud caſtigat deãbulã tẽ in eccleſia, aut pro-
peꝛeã, hoc tãtũ in tribus locis deãbulantẽ, ſcilicet in ec-
cleſia, tabulario, aut antechoro, & conſequenter non
in clauſtro, aut cœmeterio, uel alio loco iuxta eccleſiã
id facientem. 3. differentia eſt, quod illud decretum au
ferat totius diei præſentiam ſiue lucrum, hoc autem ca-
pitulum Primæ tantum, & quia præfatum decretum Ec
84 cleſię Gallicanę eam tantum ligat, rectè dici[y], poteſt
illud ſeruandum ibi; hoc autem capitulum hic, intel
ligendo, illud iuridicè, ut ſuprà melius quam vnquam
85 fortaſſe in hunc vſque diem declaratum eſt. VI. Capi-
tulum dictarum uiſitationum materiam propoſitã con-
cernentium ſtatuit erecto corpore, & aperto capite ſtan
dum dum dicitur Benedictus, Magnificat, Nunc dimittis
& orationes ſiue collecte, Gloria in excelſis Deo, Credo,
Gloria Patri, in Reſponſoriis, & Pater noſter horarũ no-
cturnarũ & diurnarũ, ſub pæna puncti tranſgreſſori infli-
genda. Quod colligi poteſt ex ſpeculatore alibi[z] dicen
te, quod in fine uerborum euangelicorũ ſigno S. Crucis
nos munire, omniaquè illa ſtãdo audire debemus, & ſpe
86 ciatim recenſet ſupradicta. VII pręcipit hebdomadario,
ut ipſe per ſe, uel per alium præcinat omnes horas diur-
nas & nocturnas, & primũ omniũ in choro ad incipien-
dũm ſe exhibeat, ſub pœna amittendi pręſentiã ſiue lu-
crũ illius horę, ſi eius culpa alius præcinerit, excepta ter-
tia, quãdo eſt deſcẽſurus ad ſe veſtiẽdũ, & dicẽdã Miſsã
& ſexta, aut Nona poſt Miſsã dicẽda, quibus quando mis
ſat, nõ tenetur choro intereſſe. In quibus duabus horis
Meſochorus, ſiue præſidens choro imponit alii alicui
beneficiario onus præcinendi, qui ſi non obedierit, a-
mittet illius diei integram præſentiã ſiue lucrum, & niſi
dictus hebdomadarius per ſe uel alium ſuo ſatisfaciat of
ficio, Meſochorus, aliuſuè præſes eius impẽſis alium in
eius locum ſurrogabit, cui ſingulis dieb. pro oibus horis

X 4 diur-

[y] Anton. 3. p. tit. 23 c. 1. ante §.

[z] In Rationali. lib. 5. titu. de his quæ in offic. cuiuslibet diei col. 5.

diurnis & nocturnis numerabuntur tot oboli pro Ma-
tutino, tot pro ſingulis aliarum horarum, & beneficia-
rius ad hoc electus per Meſochorum, præcinere nolẽs 87
ab alio notetur, donec ſatisfaciat. VIII pręcipit ut in
feſtis ſolennibus, & duplicibus principalis dignitas præ-
cinat aut alia quę proximior eſt illi, uel qui in id habet
pręrogatiuam, facto diſcurſu per alias dignitates, & Ca-
nonicos, ſecundum ordinem ſuum; & antiquitatem, 88
ſub pœna amiſſionis lucri iſtius diei. IX. ſtatuit, ne is
cuius eſt pręcinere ſiue capitulare, incipiat horas, aut
officium diuinum, antequam omnia neceſſaria præpa-
rata uideat, præſertim quatuor cantores cum cappis, &
ſceptris ſuis, & omnes miniſtros, aliamue quamuis ſo
lennitatem eo die aut feſto requiſitam, ſub pœna amiſ-
ſionis præſentiæ iſtius horæ. X. Capitulum mandat, ut 89
beneficiarii quorum ſunt cappę, templum inggredian-
tur antequam diuinum officium incipiatur, ad accipiẽ
dum eas cum ſceptris ſuis, & ut loco abſentium Meſo-
chorus, ſeu Præſidens diuinis ſubſtituat ſtatim aliquos
ex præſentibus huic actui aptos, quorum ſingulis impẽ
ſis abſentium numerabuntur 50. oboli, decem ſcilicet
pro primis veſperis, decem pro ſecundis, uiginti pro
Matutino, & decem pro Miſſa & proceſſione; Et non ob
ſtante quòd incepto officio accedat is, cuius erat cap-
pa, ſoluatur alteri ſalarium præfatum; & quod medii ca
nonici, ſiue præbendarii, ſeu Tertiarii ſoluant pro di-
ctis horis, pro ratione diſtributionum ſibi competen-
tium, mediam, aut tertiam partem, ut ſuprà dictum eſt.
XI. Ordinat, ne Canonici cantum ignorantes deferãt 90
cappas etiam diebus ſibi deputatis, quorum tamen in-
tegram amittent diſtributionẽ, ſiue prouideant de aliis,
qui eorum nomine eas induant, ſiue non, ut addiſcant
cantum ſibi neceſſarium: quod ſi ipſimet non fecerint;
prouidebit Meſochorus, ſiue præſidens diuinis de aliis
ſalarium ſupradictum lucrifacturis, qui ſi inobedientes
ſe exhibuerint, ſinguli quaternorum dierum præſentia,

ſiue

91 ſiue lucro priuabuntur. XII. declarat dignitates huius Eccleſiæ non eſſe obligatas ad habendum cappas, prę terquam in Miſſis, quæ diebus Iouis, ſiue ferijs quintis in honorem B. Mariæ celebrantur, quibus ſupradicta
92 ſunt obſeruanda. XIII. decernit omnes beneficiarios præ odio, aut iniuria ſibi mutuò non colloquentes eſſe notandos, licèt interſint horis donec reconcilientur.
93 XIIII. ſtatuit, notandos etiam eos, qui in ſedibus ſuis tam alta uoce in vno choro recitant antiphonas, reſpõſoria, hymnos, aut cantica, quæ à cantoribus aut organo decantantur, vt in altero exaudiantur, quia iuterturbant alios, & debitum interrumpunt ſilentium. XV. or-
94 dinat ſignandum puncto beneficiarium errantem in officijs diuinis, & præcipuè in lectionibus, epiſtolis, euãgelijs, & orationibus, eo quod non præuiderit recitãda, & facienda. XVI. mandat, beneficiarios eccleſiam iam ingreſſos notandos eſſe, ſi ſtatim ad initium officij diuini chorum intrent, immorantes vſque ad Gloria Patri primi pſalmi, quia ea libertate non gaudent, niſi qui
95 ſunt extra eccleſiam. XVII. ſtatuit, ut nemo huius eccleſię eſſe debeat capellanus ſimul, & Subtheſaurarius,
96 aut Succentor. XVIII. ordinat, ne permittatur ſacerdotibus extraneis celebrare, etiam literas dimiſſorias, & licentiam ſui epiſcopi oſtendentibus, etiam huiuſmet epiſcopatus, niſi cum habitu & tonſura à iure requiſitis incedant, propter ſcandalum, quod ex contrario cõ-
97 ceſſo ſequeretur. XIX. Prohibet Theſaurario, ne permittat clericis illis, & ne beneficiarijs quidem tam elata in ſacrario voce loqui, vt foris audiantur, aut vaniloquio, & nugis ſe recreare, quin eueſtigiò pœnitẽtiam ijs iniungat, & caſtiget, quòd ſi ipſe facere nequiuerit, indicet Pręſidenti, ad quem ut reliquum regimen Eccleſię, ita correctio huiuſmodi delinquentis pertinet, & ut dictus Theſaurarius acerbè reprehendat pueros & puberes in dicto ſacrario ſtrepitum excitantes, aut malum exemplum prębẽtes, ſub pœna viginti obolorum, quo-

quotiens in hoc negligens repertus fuerit. XX. ſtatuit notandos eſſe illos, qui ſuo ſe loco mouentes, eunt recitatum antiphonam aliquam ad Magnificat, aut Nunc dimittis in pulpito, eo quod non ſunt contenti audiendo eam ab aliįs decantatam. XXI. pręcipit, ne quis Miſſam Primæ, Tertiæ, aut quáuis aliam cantaturus exeat ſacrario ante introitum incœptū, & ne tùm quidē abſq; diacono & ſubdiacono ſub pœna amiſſionis præſentiarum, ſiue diſtributionum duorum dierum, & quòd diaconus, aut ſubdiaconus, qui poſtquam ad altare acceſſerit, ad ſacrarium redierit, aut per eccleſiam deambulauerit, vel ſilentium huiuſmodi loco debitum impediuerit, iſtius diei pręſentia ſiue lucro careat.

[a] De modo orandi pag. 23

[b] In c. 13. n. 6. & c. 14. n. 4. & ſeq.

IX. Conſequens eſt, iniuſtè contemni recitationem idiotarum à nonnullis doctoribus,[a] dicentibus parū prodeſſe iįs pronunciationem eorum, quæ non intelligūt. Tum quia conceſſo eo, quod illi non poſſunt attendere ſecundo trium ſupradictorum[b] modo, poſſunt tamē primo, qui ſufficit ad ſatisfaciendum, quia & ad merendū, & tertio, qui eorum præſtantiſſimus eſt: Tum quia cùm maior pars Chriſtianorum linguam latinam & Græcam ignoret, & orationes eccleſię his duabus linguis ſint cōpoſitæ, ſaltem in tota Europa, bona pars recitantiū pronunciant id, quod non intelligunt, quod ipſum faciūt etiā eas callentes, nunc conando meditari vtiliora, nūc fragilitate humana vaga mente cogitando quæ nollent, ſine tñ attentionis virtualis amiſſione, & iniuſtum eſt tot Chriſtianorum preces contemnere. Quarè nullius orationes & recitationem vilipendamus, quibuſcunq; etiā verbis modò bonis pronunciet, & non deſit ei voluntas actualis aut uirtualis attendendi vno trium modorū ſuprà[c] poſitorum. Non deſinamus tamen magnifacere intellectum verborum, quibus oramus, per ibidē dicta:[d] Credamus certò abſque verbis intellectis, vel non intellectis, non poſſe perſolui debitū orationis publicæ, nec etiam priuatæ votę, aut in pœnitentiam iniūctæ, etiam ſi con-

[c] In c. 13. nu. 6. & c. 14. nu. 4. & ſeq.

[d] In c. 13. nu. 6.

ſi conciperemus mẽtaliter ſignificata verborum huiuſmodi orationis dębitę. Aſſueſcamus tamẽ orare frequẽ-
102 tiſſimè mẽtaliter & breuiter abſque vllius verbi expreſſione, quia hunc orandi modum eſſe reliquorum oĩum præſtantiſſimũ cẽſebat apud Ioannem Caſſianum [e] Abbas Iſaacus in hęc verba: Iſtud eſt ſacrificium verũ, quia ſacrificiũ Deo ſpiritus contritus. Hęc ſalutaris oblatio; Iſta ſunt pura libamina, iſtud ſacrificiũ laudis: hæ ſunt verę & pingues hoſtię: Iſta ſunt holocauſtomata medullata, quę contritis & humilibus cordibus offeruntur: De hac dici poteſt: Dirigatur oratio mea ſicut incensũ in conſpectu tuo. hęc ille. Pro quo facit & illud eiuſdẽ
103 Abbatis in capitulo pręcedenti.[f] *(Ingredi ad orandum in cubiculum)* de quo Dominus loquitur, [g] eſſe ab omniũ cogitationum ſiue ſolicitudinum ſtrepitu cor noſtrum penitus amouere & *(orare clauſa ianua)* eſſe cũ ſtrictis labijs, omnique ſilentio. Supplicamus non vocum ſed cordiũ ſcrutatori, & orare in abſcondito eſſe, quando corde tãtum, & intenta mente petitiones noſtras ſoli pandimus Deo, ita ut ne ipſę quidem aduerſę poteſtates gen' noſtræ petitionis poſſint agnoſcere.

[e] In coll. 9. cap 16.

[f] Sup. 15. prædicta collat. 9.

[g] Math. 6.

104 In quibus verbis tres ſpecies orationis ab alienis cogitationibus mundas cõſtituit. Prima, quæ fit verbis claris. Secunda quæ uerbis ſubmiſsè prolatis, compreſſis tamen labijs. Tertia quę fit mente ſola ſine ullis verbis tacitis vel expreſſis, & hanc tertiam omnium excellentiſſimam cõſtituit, vti ex hijs quę ibi ſubijcit colligitur. Quibus addo decem ſequẽtia. Primum quidem, quòd facilè videri poteſt alicui, quòd hij patres effectu aſtruũt id quod diximus ſ. [a] nempè triplicem eſſe orationem: Mentalem, verbalem, & mixtam, ſed non eſt ita, quia ſolùm aſtruunt eſſe duas ſpecies ſcilicet, puram mentalem, & mixtam ex mentali & verbali, quę diuitur in eam, quæ fit verbis omninò tacitis, & eam quę fit verbis claris & expreſſis. II. Quod non videntur damnare verbalem à mentali ſeparatam, illam ſcilicet, quę fit ver-

[a] c. 1. num. 21.

fit verbis ſine conceptione mentali eorum, quæ illa ſignificant, illa enim bona, ſatisfactoria, & meritoria eſt, modò fiat cum attentione prima vel tertia, nam ea communis eſt doctis & idiotis, & ea plures vtūtur quàm pura mentali, & mixta, de qua, & eius merito diximus ſupra.[b] III. quòd quicquid hij patres ſenſerint, verius putamus id, quod in additione huiuſmet relectionis admonuimus[c] mixtam, cæteris paribus, eſſe pura mentali meliorem: Tum quia duplex vinculum fortius eſt uno:[d] Tum quòd mixta cæteris paribus habet, quicquid mentalis, & aliquid ultra, excepto quod illa eſt cacodęmonibus ignota, quod tamen ex ſe non auget meritum. Tum quia mentalis cum longa eſt, patitur maiores euagationes, & interdum curioſas, & parum dolatas imaginationes ingerit præſertim indoctis; & nonnunquam vertiginem capitis cerebro debilibus parit, ut experientia, quę rerum magiſtra eſt,[e] docet. IIII. videri aliquibus poſſe prętatā purā mentalē ab Eccleſiā præcipi nobis ſacerdotib' in primo, & ſecūdo Memēto Miſſę, ſed hoc nullo iure probatur, unde licet nobis in eis uti mixta, introrſum formādo aliqua verba tacita, quod ego ferè ſemper in aliqua eorum parte facere conſueui. V. Quòd illa omninò mentali, aut hac mixta ex mentali, & uerbis omninò ſecretis, omnes ſacrifici deberemus uti, quando nos humiliamus coram hoſtia finita eius conſecratione, & cum eam eleuamus, & cùm nos inclinamus ante calicem conſecratum, & quando illum populo oſtendimus, nullis verbis, quæ ab alijs audiri poſſint prolatis. VI. Quòd qui ad horas Canonicas tenemur, non ſatisfaceremus vtendo hac pura mentali, ut dictum fuit ſuprà, quia oportet vti uerbis clarè aut ſubmiſsè formatis, & ita conari deberemus uti mixta, qua uerba formaremus ſaltem tacita, & eorum ſignificata mente conciperemus. Quòd ipſum facere deberemus, cùm dicimus uerba in id præſcripta quando nos ueſtimus, ornamenta ſacra ad offerendum ſu-

b §.11.nu.6.& cap.14.nu.4 & ſeq.

c n.10.

d c.1. de treug. & pac.

e c. Quam ſit de elect. lib. 6

ſupremum illud Altaris ſacrificium Deo altiſſimo, cũque ei gratias agimus, quòd nobis ei ſacrificare conceſſerit, & cauere diligenter ne ſola uerbali utamur, qua, ni fallor, plurimi utuntur mente in alia uaga ea recitantes, quamuis & illa ſatis bona ſit, modò aliqua trium
106 attentionum inſit per ſuprà dicta. VII. Quòd licet non ſint deſpiciendi, imò laudandi, qui uſque ad fatigationem mentis & corporis cum ſola prima attentione, formando tantùm conceptus non ultimatos corticis uerborum, & non conceptus ultimatos eorum (quæ illa ſignificant) recitant voluntarie abſque obligatione has uel illas horas, hos vel illos pſalmos, has uel illas preces, inſumendo in id magnam diei partem, maius tamẽ obſequium præſtarent Deo, ſi minuerent uerba, & augerent ſpiritum, & detraherent cortici, & adderent medullæ: Tum quia, ut ait quidam Card.[f] errant qui orationi mentali numerum orationum vocalium preferũt: [f] Caieta. 2. 2. q. 83. ar. 12
Tum quia etſi non peccent, imo & benè agant (quicquid ille dicat, qui omiſſa mentali meditatione voluntaria, recitat magnum pſalmorum numerum, cum attẽtione tamen debita, ut præfatum eſt) melius tamen facerent, ſi mentali orationi & meditationi partem illius temporis deputarent, & uerbalem minuerent, iuxta illud Hyeron.[g] Melior eſt quinque pſalmorum decantatio cum cordis puritate & ſerenitate, ac ſpirituali hilaritate, quàm totius pſalterij modulatio cum anxietate cordis, atque triſtitia. VIII. Quòd niſi tam prolixè orationes vocales fundentur in aliqua mentali iacta initio loco coementi & fundamenti, & niſi inter tot verba, quę citra intelligentiam dicentur miſceantur aliquę mẽtales, quæ illorum, uel aliorum ſanctorum ſignificatui reſpondeant, pluries quàm ſemel ſaltem venialiter peccabit, qui eas ſic recitauerit, & non ſolùm priuabitur aliqua parte meriti, verùm etiam deſolationem, laſſitudinem & accediam referet ex eo, vndè oblectatio, leuamen & alacritas erant quærenda. IX. Quòd plurimũ
107
[g] c. Nõ mediocriter diſt. 5

expe-

expediret nobis omnibus Chriſtifidelibus conſueſcere vti oratione pura mentali quamuis breui, petendo ſæpè ſępius gratiam à ſummo illo duce D.N.Ieſu Chriſto, ad ſępiſſimè ea ſine vllis verbis expreſſis nec tacitis vtēdum, glorioſum nobis ducentes ita Deum orare, ut cōiurati humani generis hoſtes non aſſequantur quid petamus, nec conſequenter ſuis prauis technis nobis petitorum aſſecutionem impediant, ſimul & vt enecentur diſplicentia, quòd noſtras petitiones neſciant, quas ſcirent, ſi quibus verbis etiam ſubmiſsè labijs compreſſis formatis fierent. X. credendum eſſe, frequen- 108
tiſſimè ſic oraſſe virginem matrem, frequenter Apoſtolos, & noſtro quidem iudicio, multis vicibus è centum illis, in quibus D. Bartholomæus flexis genibus nocte & die orare ſolebat, ita oraſſe, ſic etiam oraſſe exiſtimo ſanctum illum, & ſenem Abbatem, qui nonnullis hoſpitibus ſuis, qui eum inuiſerant poſt magnum colloquium tandem, cùm de oratione ſermo interceſſiſſet, dixit: Senex quidam huic orationi intereſt, qui à tempore, quo ſermones inter nos contulimus, centum orationes peregit. O exemplum dignum quod imitemur omnes Chriſtiani, pręſertim Clerici & religioſi, exemplum, inquam, incitans, ne in mutuis conuerſationibus adeò colloquijs noſtris pręſertim recreationis, & alijs parum ſerijs afficiamur, vt nequeamus ſubindè vel aliquoties obiter ſubleuare oculos noſtrę mentis in Deum, & citra verbum vllum expreſsè vel tacitè formatum, poſtulare inter alia, ut ſua gratia liceat nobis tranſigere eam conuerſationem abſque mortali, vel veniali offenſa, cuiuſmodi orationis beneficio habitę in cathedra pręlegendo non ſemel mihi venit in mentem, quod iam ab ea exciderat. Gratia glorioſiſſimę virgini matri, quę nos omnes ſemper in hoc iuuet. Amen.

Capit.

Cap. XIX. continens xviij. concluſiones, & certas formulas orandi.

ORARE qui ingiter uolet utatur eiusmodi uerſu. n. 1
Deus in adiutorium eſt clypeus ad omnia paratus. n. 2. et 3
Deus in adiutorium illis & illis conuenit. n. 4
Luxuria fugiendo, accidia reſiſtendo uincitur. n. 5
Caſtus quas gratias agere debet ne cadat. n. 6
Gloria uana naſcens ex tepore aliorum periculoſa. n. 7
Victoria contra ſuperbiam habita ut roborat eam. n. 8
Gratiam Dei ſeruaturus imploret auxilium Dei. n. 9
Studenti quis finis, quæ tentatio uincenda, & quis locus optandus. n. 10
Studens uni facultati non facilè tranſeat ad aliam. n. 12
Rex Ioannes iij. & Regina Catharina cur recurrent ad hunc uerſum. n. 13
Maria Princeps Caſtellæ, & infans Portugaliæ deplorata. n. 14
Regina Catholica Donna Iſabella maxima. n. 15
Cauſæ deplorationis mortis principis Donnæ Mariæ. n. 16
Reges ob regna, non Regna ob Reges conſtituta. n. 17 et 23
Regna & diuitias ex ſe non honeſta, & affiniora malis, quàm bonis. n. 18
Bona hominum dona Dei, qui ea iure repetit. n. 19
Regi coeli pareat Rex terræ plus quàm illi ſubditus ſuus. n. 20
Prouidentia diuina omnia gubernat. n. 21
Chriſti incarnatio et paſſio piè mæſto magnum ſolatium. n. 22
Fata uel Parcas nullas eſſe, aut eſſe diuinum ordinem &c. n. 23
Plinius impiè dixit Deum homini uitricum. n. 24
Deo cuncta eſſe aperta, ab omnibus ei, & nulli ab eo ratio reddenda. n. 25
Moriuntur multi iuuenes boni, ne fiant mali. n. 26
Rex caueat ne fiat tyrannus, & paſtor ne fiat lupus. n. 27
Teſtamentum condendi uoluntas & facultas dei donum. n. 28
Confidendum non nimis ſæculi principibus. n. 29
Regnum de regibus ne iniuſtè queritor, nec Rex iniuſtè illud uexato. n. 30

Rex

Rex uelit quod Deus, aut quod ille uult eum uelle. n. 31
Conſolando Chriſtiano mœſto ob mortuum cur exempla Ethnica non nimis apta. n. 32
Abrahami de filio ſacrificando obedientia mœſtos ob mortuos ſolatur. n. 33
Maria Mater uolens id, à quo abhorrebat, quem non ſoletur? n. 34
Chriſti animus morti ſe dedentis quem non ſoletur? n. 35
Chriſtus quis & quantus, quantaque illi data. n. 36
Chriſtiani cor modeſtum proſperis, & forte aduerſis parandum. n. 37
Mors Chriſtiani ſomnus, quantumque de illa dolendum. n. 38
Gratias Deo cur plus oportet pro mortuis agere, quàm eos lugere. n. 39
Bonorum huius ſæculi & futuri quanta diſparitas. n. 40
Beatitudo patriæ indicibilis ut ſuperat bona uiæ. n. 41
Conuerſatio cœli ut ſuperat conuerſationem terræ. n. 42
Boni mortem conſequentium contemplatio plus delectat, quàm ipſa contriſtat. n. 43
Chriſti humanitas in cœlos ſublata nos affigit eis. n. 43
Deus in adiutorium frequentatum quàm utile. n. 44
Verbis orationis præſertim ſacramentalibus nil miſcendum. n. 45
Deus in adiutorium mentale pluribus quàm uocale conuenit. n. 46
Deus in adiutorium horarum initio aptiſſimo qui abutimur. n. 47
Deus in adiutorium proferens hæc cogitet. n. 48
Deus in adiutorium cur adiunctum Gloria Patri. n. 49. & 50

Concluſio Prima.

VT iugiter Dei Opt. Max. recordemur, & aſſueſcamus iugi orationi præſertim mentali, & breui, ubicunque ſimus, & quicquid agamus, citra impedimentum noſtrarum actionum cum magna conſolatione, & fructu animarũ, 1

bonum

bonum eſt uti illo verſiculo Pſalmographi[a] (*Deus in adiutorium meum intende, Domine ad adiuuandum me feſtina*) licet ſecundum alium intellectum ſubtilem cuiuſdam Cardinalis,[b] aliquid amplius ille inſinuat. Qui ut aiunt. S. Abbas Iſaacus, & perdoctus Ioannes Caſſianus[c] colligit omnes affectus, & paſſiones naturę humanæ obuenientes, eſtq; omni ſtatui clypeus paratus aduerſus omnes ini-
2 micorum inſultus. Quod ceu rem utilem, & quotidianã paulò fuſius extendemus, ſuccidẽdo, & sũmando, quod in id duo illi peritiſſimi viri dixerunt, & quod Deus nobis inſpirarit addendo. Primo quidem, quòd verſus hic vtilis eſt contra omnia pericula, continet enim petitionem auxilii diuini, quòd contra omnia potentiſſimum eſt. Prodeſt contra ſuperbiam, quatenus nobis ſuggerit cõſideratione̅ propriæ fragilitatis, & ꝙ illa ſine ope diuina ſubſiſtere nequeat. Valet contra infidelitatẽ, quaten' fidei vires recreat, & renouat, proponẽdo illũ dicẽti Deũ præſentẽ, & iuuare paratũ. Id.n. quod inuitat ad cõtinue poſtulandũ auxiliũ à Deo, præſupponit eũ ſemper præſentem, & petita præſtare potentem. Valet aduerſus inimicorũ inſidias, quatenus ad memoriam noſtrã reuocat eas, & obſidionem, qua nos diu noctuq; uelut leones rugientes[d] circundant, & iacula quę præuidentur minus nocent, ſecundum Grego. Et quòd ab ea nequeamus liberari, niſi eiuſdẽ Dei Opt. Max. opitulatione. Valet ad
3 augendum charitatis feruorem, quatenus incitat ad feruidè petendum, & ut feſtinè adiuuet. Eſt præterea nobis hic verſiculus, ut ait Caſſianus, in præliis contra dœmones murus inexpugnabilis, lorica inpenetrabilis, & clypeus munitiſſimus: iuuat eos qui triſti, & ſolicito ſunt animo, & cogitatione varia fatigantur, ne de ſua ſalute deſperent, quatenus monſtrat Deum inuocatum continue noſtra prælia cernere, & nunquàm ab hominibus petentibus abeſſe. Imò ad exaudiendum eſſe præſto. Hic admonet nos, ne ulla ex parte inflemur, vel efferamur ob bonum ſucceſſum ſpiritualem, aut proſperum

a Pſal. 69.
b Caiet. ſuper eodem pſal.
c Lib. 12. inſti. c. 23. coll. 10. c. 10.
d 2. Petri. 5.

ſtatum temporalem. Quandoquidem monet nos, non ſolùm in rebus duris & triſtibus, ſed etiam in blandis & lætis neceſſariam eſſe opem diuinam, vt in his permaneamus, & ab illis nos liberemus. Ad cuius praxim & vſum declarandum, ſubſeruient hæc exempla deſumpta ex dicto Abbate, & Caſſiano in hęc verba: Gaſtrimargiæ ſeu gulæ paſſione perſtringor, cibos quos eremus ignorat inquiro, & in ſqualida ſolitudine ingeruntur mihi odores Regalium ferculorum, atque ad illorum deſideria ſentio me inuitum trahi, dicendum ſubinde mihi eſt, *(Deus in adiutorium meum intende, Domine ad adiuuandum me feſtina.)* Neceſſe mihi eſt, & cupio ſtrictioribus ieiunijs corpus macerare, ad reprimendum ſtimulos, & inſultus carnis, ſed debilitas ſtomachi vnà cum ſiccitate, & compreſſione alui id diſſuadent, ne ſcilicet mihi noceant auſtera ieiunia, vel vt ardor carnalis deſiderij citra illa ceſſet, orare debeo *(Deus in adiutorium meum intende, Domine ad adiuuandum me feſtina.)* Comeſturo hora ſtatuta nauſeam mouet panis, & ea quę ſunt neceſſaria naturæ ſuſtentandæ abhorreo: voce querula dicere debeo *(Deus in adiutorium meum intende &c.)* Legendo quæ oportet, quo ſpiritus meus prauis cogitationibus non inquietetur, dolor capitis me impedit, & infeſtat. Hora tertiæ indormio libro, videor compelli anticipare, aut præuertere tempus quieti deputatum, ſomnus grauis non permittit me finire horas publicas, ſimiliter clamare debeo *(Deus in adiutorium &c.)* Euigilo & expergiſcor, video me technis dœmonis noctu inquietari, ſuſpirans orare debeo *(Deus in adiutorium &c.)* Exiſtentem adhuc in lucta vitiorum titillationes carnis me pungunt, & blandis delectationibus conantur compellere ad conſentiendum illicitis, nė ignis hic infernalis ſuo feruore adurat ſuaues floſculos caſtitatis, clamare debeo *(Deus in adiutorium &c.)* Hæc illi. Quibus tamen illuſtribus

ſtribus viris addo, tutius fore in hoc ultimo caſu oculos intendere in Maieſtatem Diuinam, & eius potentiam (quę ſuper omnia ſufficiens eſt ad me, ſi placuerit, iuuandum) quàm in animi paſſionem, quam ob fragilitatem meam patior, ne cogitatione in eam intenta magis creſcat, ſaltem cum per petitiónem auxilij aduerſus titillationes carnis creſcit earum imaginatio: tunc enim ſatius fuerit aliud cogitare, quo obliuioni tradatur, aut minuatur illa: Impugnatio enim carnis
6 magis fugiendo vincenda eſt quàm reſiſtendo, vti tentatio accedię, ſecundum Ioan. Caſſian. [e] S. Thom. [f] & alios dicentes id ſenſiſſe B. Paulum, quum dixit [g] (*Fugite fornicationem*) & agendo item ſedulo gratias Deo pro victoria, & poſtulando adiutorium, ut ea fruamur, & non imitari quendam mihi notum, qui (eo quod ſpeciali beneficio Dei, quum eſſet iuuenis, eiuſmodi impugnationibus non diuexabatur) non agnoſcebat miſericordiam, qua Deus vtebatur erga eum, quo ob id ei gratias ageret, neque petebat donum perſeuerantię, quin potius ſibi magnoperè fidens, aiebat eſſe facillimum ſeruare votum Caſtitatis, cuius difficultatem tamen poſteà iam ſenior fortaſſis in pœnam illius in-
7 gratitudinis adeo magnam deprehendit, ut ſępius non ſuffecerit clamare (*Deus in adiutorium &c.*) neque alia multa remedia quęritare, excepta gratia Diuina, quæ præſeruabat eum, ne illicitis conſentiret. Sed proſequamur alia exempla prędicti S. Abbatis in hæc verba. Stimuli me irę, auaritiæ, aut triſtitiæ inquietant, video me penè coactum labefactare manſuetudinem, quam vt vitam deſidero ſeruare, nè ab ea ſeparer, & amaritudine iræ non conturber, magno gemitu clamare de-
11 beo (*Deus in adiutorium &c.*) Tentat me valdè ſuperbia, vel vana gloria, & ſpiritus meus videns ignauiam, & tempore aliorū, adulando mihi incipit ſuggerere, quanto melius inſeruio Deo quam illi? Aut quæſita iam

[e] Lib. 10. de inſtit. cœnob.
[f] 2. ſec. qu. 35. ar. 1. ad 4.
[g] 1. Corinth. 6.

virtute humilitatis, & ſimplicitatis, uici tumiditatem & duplicitatem ſuperbię, aut hypocriſis, quò uincā prędictam tentationem & adulationem: & ne gloria meę victoriæ cōtra ſuperbiā habitę me grauius infeſtet, quàm ipſamet ſuperbia, omnibus uiribus clamare debeo (*Deus in adiutorium &c.*) Excrucior innumeris & diuerſis euagationibus mentis, & inquietudine cordis, neq; cōprimere, neq; obligare effuſos meos cogitatus, neq; orare ſine impedimento & imagitatione figurarum laſciuarū, & vanarum poſſum. Anima mea ita ſterilis eſt, ut non cōcipiat, neq; pariat ſpirituale quicquam vel contrà; Percipio mentem meam in Deum intendi, & me impetraſſe in bonis cogitationibus perſeuerantiam, alacritatē cordis, ineffabile gaudium ſpirituale, quod penè me extra me ipſum ponit, Animaduerto me adeò plenum cogitationibus ſpiritualibus, ut diffluam, & exundem. Reuelatæ ſunt mihi res admodum ſecretæ, & hactenus mihi planè occultę, repentina illuminatione diuina, Quò me à prędictis animi euagationibus vanis, & à prędicta ſiccitate, & ſterilitate ſpiritus, & quo hęc alia dona in me perſeuerent, multa cura & crebrò clamare me oportet (*Deus in adiutorium &c.*) Hęc ille. Quibus addo iſta alia quotidiana. Sum ſcholaſticus, & hinc video me principaliter diſcere debere, quia ratio dictat, ut unuſquiſque ſuam officio ſuo nauet operam, ut ait Apoſtolus,[h] & ut ſe in ſua uocatione exerceat, quò Deo ſeruiat, vel ſibi, aut proximis literis, quas addiſcit, proſit.[i] Illinc verò Dęmon, & Mundus ſuadent eas addiſcere principaliter, ut quęram honorem, famam, gloriam, diuitias, dignitatem, ſiue Deo obſequium pręſtetur, ſiue non, plurimum intereſt clamare (*Deus in adiutorium, &c.*) Multi ſumus concurſuri ad petendum lauream Baccalaureatus, Licentię, aut Doctoratus, ubi pro meritis diſtribuuntur loca priora, uel poſteriora: uel ad aſſequenda beneficia eccleſiaſtica, aut alia brauia iuxta qualitatem eruditionis conferenda. Prælectiones; vel

(Margin, beside the lines above: 8 at "& duplicitatem ſuperbię…"; 9 at "tionibus ſpiritualibus…"; 10 at "Hęc ille…"; 11 at "Multi ſumus…")

h 1. Corinth. 7. & c. 1. 21. q. 1.

i Bern. ſer. 34. ſup. Cantic.

vel examina nobis coram iudicibus habendã ſunt, vi-
deo hinc me optare debere, ut iudices concipiant iuſtã
de me opinionem,[k] & debere contentum me eſſe co ti-
tulo, loco, vel beneficio, aut brauio iure mihi debito.
Illinc verò tentat me dœmon & Mundus, vt deſiderem,
quòd iudices de me concipiant maiorem iuſta opinio-
nem, incitant me procurare per fas & nefas, iuſto hono-
12 ratiorem locum, beneficium, vel brauium, vel titulum,
neceſſe eſt clamare(*Deus in adiutoriũ. &c.*) Video me mul-
tum temporis inſumpſiſſe in addiſcenda aliqua diſcipli
na, & non ſum illius tam peritus, quàm alij mei condi-
ſcipuli, offerunt ſe menti meæ longè magni, & cõtinui
labores addiſcendę illi neceſſarij. Suggerit mihi Dœmõ
milites voluptuosè viuere, mercatores paruo labore di-
tiores fieri, quàm literati magno: Iam diu do operam
Theologiæ, & tanta iam ſum ętate, ut bonus iurispe-
ritus euadere nequeam, venit mihi in mentem, quanto
ſunt maiora præmia iuriſperitorum, quàm Theologo-
rum, vel contrà, poſtquàm diu dedi operam iuri, inci-
tat me Dœmon, vt ſtudeam artibus, & Theologię, ſug-
gerendo mihi, ſufficere in ijs pauxillum ſcire, in iure
verò plurima eſſe addiſcenda, quòd illæ exiguo labore
perdiſcuntur, ius autem maximo, & quòd illæ ſunt ſciẽ
tiæ ſanctę, & à fraude alienæ, hoc autem fraudum, &
technarum occaſio, idque facit, vt auocando me ab
ea diſciplina, cui incubui, & in qua poteram multa di-
ſcere, quibus Deo inſeruirem, efficiat, ne in illa, ne-
que in alia quicquam ſciam, quo Deo ſeruiam. Vt igi-
tur in his tentationibus ſim conſtans, & ne à pręcepto
diuino, nec à mea vocatione, ſiue vacatione ſine cauſa
in id iuſta diſcedam, per puſillanimitatem, inconſtan-
tiam, vel alios reſpectus, qui licèt foris appareant au-
rei, intus tamen ſunt plumbei, multa humilitate, fi-
ducia, & conatu clamandum eſt mihi (*Deus in adiutori-
um meum intende. &c.*)

k In proemio Greg. & §. Iuris præcepta inſti. de iuſt. & iur.

Digreſſiuncula conſolatoria pro Regibus & Dominis noſtris, ſuper morte Principis Caſtellæ Donnæ Mariæ, quæ hoc tempore contigit.

EXEMPLVM heu nouum & inopinatũ, &
innumeris quidem lacrhymis ſed tãto dã- 13
no imparibus ploratum, & plorandum oc-
currit nunc (accepto de morte Sereniſſimę
& Altiſſimæ Dõnę Marię Principis Caſtellæ
nuncio) in Regibus, & Dominis noſtris, Ioanne huius
nominis iii. & Regina Donna Catharina huius nomi-
nis prima, coniuge ſua inclyta. Ipſi. n. ab vna parte (vt
ſunt Chriſtianiſſimi) propoſuerunt nè trãſuerſum qui-
dem vnguẽ ab æquitate, virtute, & mandatis Dei diſce-
dere, & mortẽ potius ſubire, quàm ſanctiſſimæ eius vo-
luntati (cui ſuas ſubmiſerunt) ſaltẽ mortiferè contrai-
re. Ab altera verò vident finitam vitam corporalem Se- 14
reniſſimæ & Celſiſſimę illius Principis Donnę Mariæ, fi-
liæ ſuę vnicę, pluſquam vnicè multis de cauſis à ſe dile-
ctę. Illius, inquã, verè Chriſtianæ Chriſtianiſſimè in his 15
Regnis Chriſtianiſſimis, tot, tantis, tamq; heroicis exẽ-
plis ſuorum Chriſtianiſſimorum parẽtum, patruorum,
& ſingulariſſimæ amitæ educatę. Illius, quę nata in hoc
Luſitanię Occidente, euęcta fuit in Principem & futurã
Reginam Regni Caſtellæ, & ei annexorum, quę tàm in
Aſia, quã in Europa, & Africa, & extra eas in orbe nouo
maxima ſunt & ampliſſima imperia. Illius inquam Dõ-
nę Mariæ, quæ magna virtute, maioreq; indole à tenella
ętate reſplendẽs, ab oĩbus prędictis Regnis tam dilecta,
tantique erat habita, vt crederent ſe nacta eſſe quãdam
cœleſtem plantam, quæ breui ita excreſceret, vt ſicut
forma corporis venuſta, nomine, ſtatusque magnitudi-
ne ſuperabat, ita valore & fructu ſuperaret illam ſuam
proauiam perennis memorię, cognomentumq; Catho-
licæ primum adeptæ, maximam Reginam Donnam Iſa-
bellam, cum qua eius mater prędicta Regina Dõna Ca-
tharina

tharina de paritate contendit. Videntes ergo iidem Reges & Domini noſtri, ſe hinc obligatos ad ſe conformãdũ voluntati Diuinæ: illinc verò inſigniter tentatos ob mortem tantæ principis, & multorum aliorum liberorum ad maledicendũ fatis, & iniuriandum Parcis, quòd immaturè, & atrociter nimiũ ſtamina elegantiſſime ordiri cœpta ruperunt, & ad murmurandum aduerſus prouidentiã diuinam, & dicẽdum quòd ille alius dixit.[l]

Omnia certo fine gubernas
Hominum ſolos reſpuis actus.

[l] apud Boet. lib. 1. de Conſol.

16 CVR tua æterna Maieſtas interemit hanc innocentem in ætate adeò tenera? Cur ſua morte tua immortalitas adeò diſcrutiat nos ſuos parentes, & Sereniſſimum Caſtellæ Principem noſtrum generum, & conſobrinum, eiuſdemque maritum, qui tantoperè eam ardebat, & Cæſarem ſuum auunculum & ſocerum, & Proceres Caſtellæ, Nauarræ, & Aragoniæ, & alios oẽs ſibi ſubditos, qui per illam, ſuaſq. ſtupendas corporis & animi dotes exiſtimabant ſe à plurimis moleſtijs ſubleuatum & liberatũ iri? Cur tua immenſa bonitas mille mortes infligit eis, qui illi cõuiuebãt, ſeparãdo eos à tã magna, tã ſuaui, tamq; vera, & pluſquàm Regia conuerſatione, & cõſtituendo eos in extrema neceſſitate remeãdi ad natale ſolum luctu, planctu, & paupertate confectos, vndè nuper (ſolo enim anno Princeps vixit) egreſſi erant maxima cum alacritate & opulentia? Cur tot Regna & Dominia turbantur, tot fœdera diſſoluuntur, tot & tantæ ſpes, & conuentiones vtriuſque ſexus hominum, tolluntur? Cur, Domine mitiſſime, ſpeciem crudelitatis oſtendere quibuſpiam videri potes, toties nos occidendo,[m] dũ tot vtriuſq; ſexus Principes & infantes, filios & fratres noſtros occidis? & in his vnam incomparabilem Auguſtam Imperatricem, & vnum Sereniſſimum Cardinalẽ, & vnam Sabaudiæ Ducem admirabilem? Quò victrix ex hoc tam atroci prælio euadat humana prædictorum Re-

[m] Quia ex nouẽ filijs maribus & duabus fœminis mortua, iſti tantùm vnus relictus eſt, ſuperſtes.

gum Maieſtas, proculdubio adigitur magna neceſſitatate recurrendi ad Diuinam, & magnis clamoribus, & ſuſpirijs dicendi (*Deus in adiutorium noſtrum intende. &c.*) & ad virginem matrem interpellandum dicentes (*Monſtra te eſſe matrem, mala noſtra pelle, bona cuncta poſce, & nos ab hoſte protege.*) 17

Seminaria conſolationum, quibus præfatas Regias Maieſtates per apoſtrophen in perſona Chriſti latius conſolabamur, ſunt hæc.

PRIMO quòd conſiderarent Diuinam Maieſtatem præſentem, omnipotentem, & omnia optimè gubernantem.

II. Quòd is qui omnia poteſt, & omnia optimè gubernat, Deus, nec filiam ſuam præfatam Donnam Mariam, nec ſe ipſius parentes, Reges, neque alios Monarchas principaliter creat ut regnent in terris, neque ſubditos eorum ut in eis ſibi ſeruiant,[n] ſed ut reges benè regendo, & ſubditi benè parendo, omnes ſaluentur in cœlis ampliſſimis perpetuò regnaturi &c. 18

[n] Magiſt. cum alijs in 1. diſt. lib. 1.

III. Quòd reputarent, quòd ſtatus Regis, poteſtas & diuitiæ, quę puſillitati humanæ quædam magna videntur apud Deum, non ſunt per ſe talia, quippè per ſe ſunt tantum utilia, vel delectabilia, & non per ſe honeſta,[o] licèt neque per ſe ſint mala, quamuis affiniora ſint eis, quàm bonis, ob idque Deus, licèt nonnullis amicis ſuis ea impartiat, compluribus tamen aut non largitur, aut eorum commodo illa eis adimit, aut ut ipſi ea relinquant inſpirat. &c. 19

[o] Tho. 1. par. q. 5. ar. 6

IIII. Quòd honores, ſtatus, liberi, ſalus & uita, quibus prædicti Reges fruebantur, vel frui fuerant, ſunt, vel fuerunt dona ipſius, qui iure optimo poterat dicere illud:[p] Quid habetis quòd non accepiſtis? & conſequenter, quòd licèt ipſi quoad alios homines, eorum, quæ habeant, eſſent Domini, quoad Deum tamen ipſum,

[p] 1. ad Corin. 4

20 ipſum, quadantenus erant depoſitarij, aut commoda-
tarij, & ita nihil, quod ſuum non eſſet, eis ademit: [p] &
nec eis, nec cuiquam alij iniurius fuit, iuxta illud po-
tentiſſimi ſapientiſſimique Regis. [q] *(Domini eſt terra, et ple*
21 *nitudo eius)* & illud [r] *(Scitote quoniam Dominus eſt Deus, ipſe*
fecit nos, & non ipſi nos) & illud eiuſdem [ſ] *(Nos autem popu-*
lus eius, & oues paſcuæ eius &c.)

V. Quòd Rex cœli eſt Rex Regum terræ, [t] & Domi-
22 nus vitæ, & mortis, qui occidit [u] & viuere facit, cui par
eſt, ut magis pareant Reges terrę, quàm ſubditi eorum
illis. &c.

VI. Quòd alta mente perpenderent, nihil, nec mini-
mam quidem frondem minimę arbuſculę orbis moue-
ri citra pręſcientiam illius, [x] neque fruſtra ſine fine ab
illo præſtituto &c.

VII. Quòd iuſtum eſſet, ut ipſi licet ſint patres, ęquo
animo ferrent illam eſſe traditam morti honeſtiſſimę,
23 vt impleretur voluntas illius patris ęterni, qui filium ſu-
um vnigenitum Opt. Max. ſibique coæuum, quē cœli
& terrę capere non poterant, pro ſalute ipſorum in ter-
ras demiſit, & in anguſto ventris virginalis clauſtro in-
cluſit, [y] quò ſanguinis ſui pretio eos de captiuitate re-
dimeret, ęternumque ſaluaret, niſi ſuæ offenſæ impe-
dimento eſſent. &c.

VIII. Quod ob nullam cauſam maledicendum ſit fa-
tis, nec iniuriandum Parcis: Quandoquidem (licet fa-
buloſa & nimium deluſa Gentilitas ſecùs ſenſerit) aut
non ſunt fata, neque Parcæ, aut non ſunt aliud quàm
ordo, & diſpoſitio, [z] quam in cauſis creatis, & earum ef-
fectibus iuſtiſſima Dei prouidentia, poteſtas omnipo-
tens, & voluntas ſanctiſſima conſtituit, & quòd ideò ma
ledicens fatis, uel iniurians Parcis, aut imprudens in-
cogitanter dat ſine mente ſonum, aut vera fide caret,
cuius defectu credit eſſe aliquid, quod non eſt, aut ipſi
Deo, vel ordini & regimini, quo orbem & ſuas creatu-
ras, & opera gubernat, maledicit. &c.

IX. Quod

[p] c. 1. de depoſit. & c. 1. de Commod.
[q] Pſal. 23.
[r] Pſal. 65.
[ſ] Pſal. 65.
[t] Apocalip. 19.
[u] Deuteron. 32
[x] Aug. & Tho. 1 par. q. 14. & melius q. 18.
[y] Iuxta illud hymni Eccle. Quem terra, pontus, æthera colũt, adorãt, prædicãt, Trinam regẽtem machinam clauſtrũ Mariæ baiulat.
[z] Tho. par. 1. q. 116. per totam poſt Auguſt. lib. 5. de ciuit. Dei.

IX. Quòd impia vox eſt illa Boetio [a] tributa. Omnia certo fine gubernas, hominũ ſolos reſpuis actus. Quandoquidem adeò omnia perpendit, vt de omni, vel minimo verbo otioſo [b] ſit petiturus rationem: Deſipuit.n. ingratus, & infœlix ille, [c] qui dixit Deum homini eſſe vitricum, brutis verò patrem, cùm eum in tam altum finem crearit, & tanta prouidentia eum gubernet, tantoque labore, & ſumptu filij ſui vnici de tyrannide ſuorum inimicorum liberauit. &c. 24

[a] ... de Conſol. met. 5.
[b] Mathei 10.
[c] Plinius in Procem. lib. 7 nat. hiſt. quē carpit Lactan. l lib. de opif. Dei.

X. Quòd expenderent, quàm offuſcatas nebulis paſſionum habeant ſuas mẽtes, qui Deum rogant, cur ex tetra rerum humanarum caligine hanc innocentem euocauit, quandoquidem ipſius eſt ab omnibus de omnibus rationem poſcere, & nullius ab eo, [d] cumque ipſe ſolus errare nequeat, [e] & nemo ſine ipſo, vel ſine eius ope poſſit non errare, cuique omnia tàm futura, quàm præterita, quàm etiam præſentia nuda ſint, & aperta oculis eius. [f] &c. 25

[d] Aug. ad Macedon. relatus in c. Quamuis de pœnit. diſt. 3.
[e] c. A nobis 2. de ſent. excõmun.
[f] Ad Hebr. 4. et c. Nouit de iudic.

XI. Quod expenderẽt, quod nemo alius à Deo ſciebat, An prædicta Princeps, quæ iuſtè credebatur innocens, ſi diutius ſuperuixiſſet, nocens effecta fuiſſet, & malitia mutaſſet eius intellectum, [g] & culpa ſua ſubli miſſimum illum, & iucundiſſimum ſtatum gloriæ perẽnis (in quem gratia, & beneficio Dei euectam eſſe ſanctè credi poteſt) perdidiſſet, & tandem fortè in triſti illo foco, & infernali carcere ignominię perpetuę ſine fine arſiſſet. &c. 26

[g] Sapien. 4. & c. Si ex bono de Pœnit. diſtin. 4.

XII. Quòd agnoſcerent, quãto peius prædicta Princeps obijſſet nocens quàm innocens, quanto peius annis & peccatis grauata, & cum indignatione Dei, quàm bonis operibus, & uirtutibus ornata cum eius gratia, (cũ qua iuſtè credi poteſt mortua) fuerit defuncta? &c.

XIII. Quòd non eſſet imaginandum, Deum benignissimum enecare in ea ſuum maritum, vel ſocerum, ſed potius ei gratiæ agendæ, quòd ex cauſa ſuæ diuinæ ſapiẽtię nota, licet illis incognita, ſinat eos diutiuſ quã 27

eam viuere: ſimul rogare, ut illud in eorum ſalutem vertere dignetur, cum ipſi & alii omnes etiam ſuæ Regiæ conditionis (quę humana miſeria eſt) ignorent, an melius ſibi fuiſſet hanc laborioſam vitam finiſſe ea in ætate, qua hęc ſuam finiuit; ideoque cauere debere, ne ſuo altiſſimo ſtatu, & vita longa benignè ſibi conceſſa abutantur, [h] ne de paſtoribus fiant Lupi, de Regibus tyranni, de clementibus patribus aſperi vitrici, neue ſub ſpecie diuinam implendi voluntatem, propriam ſuam, vel ſibi acceptorum, illi contrariam impleat; neue ſub umbra conſtituendę pacis, & inſeruiendi Deo inferant bella, & proximis iniurientur. &c.

[h] Nam potentes potenter tormenta patietur. ſap. 6.

XIIII. Quòd exploderent à ſua mente Regia blandā illam duri hoſtis ſuadelam; quòd Regna ſunt inſtituta propter eos, & alios Reges, & familiares eis acceptos, vt ſanguiſugarum inſtar illa exugant, & contra leges ęquas infeſtent: Quandoquidem dubium non eſt munera eorum in regnorum commodum, [i] protectionem, & tutelam inuenta fuiſſe. &c.

[i] Nō enim Regnum propter Regem, ſed Rex propter Regnum eſt.

28 XV. Gratias agerent, quòd Deus Opt. Max. præuidēs quem exitum res habitura eſſet, præfatę Principi (vt terrenis exonerata oneribus, & ſpiritualibus adornata emblematis ſe coram eo ſiſteret) largitus fuit voluntatē, & iudicium condendi teſtamentum, & ſancta Sacramēta, quibus ſe armaret, [k] ſuſcipiendi. &c.

[k] c. Multi 1. q. 1

29 XVI. Alta mente reponerent, quòd Deus Opt. noluit per præfatę Principis mortem ulla fœdera, quæ mille modis ſuggerit [l] infringere, monere tamen ſic, vt nolint nimis cōfidere Principibus, quia exibit ſpiritus eorum, & reuertentur in terram ſuam, & in illa die peribūt omnes cogitationes eorum. &c.

[l] Cogito cogitationes pacis Hierem. 29 c. Decet de Immunit. eccleſ. lib. 6

30 XVII. Cognoſcerent, quòd idem Deus Opt. Max. per præfatę Principis mortem, nullam Regnis prędictorum Regum de ſe, vel de illis conquerendi anſam præbuit, quippe qui, vt ſcit [m] eos non poſſe de ipſo iuſte cōqueri, & ipſum de illis ſic, ita non ignorat quando, quo-

[m] Quippe qui omnia nouit ad Hebr. 4. & c. Deus omnipotens. 2. qu. 1.

modo,

modo,& quare,& quęnam Regna, populi,& priuati hõ-
mines iuſtè conqueruntur de ſuis Regibus, & dominis
propriis,uel alienis, & quæ iniuſtè. Proindè væ illis, ad-
uerſus quos ſanguis & ſudor clamant ad Deum (*Deus in*
adiutorium meum intende) & contrà imitati inuerecundum
Cham,[n] faciẽtes ſe de ouibus[o] canes,facilius infamãt &
condemnant Dei Vicarios tã ſpirituales, quàm tẽpora-
rios, quàm ipſi eos, transgrediendo magnoperê leges
Dei, ipſumque grauiter offendendo. &c.

[n] Geneſis c. 4. & c. Qualis. 2 qu. 7.
[o] Oues 2. q. 7

XVIII. Sẽper reminiſcerentur, quòd quanta cum 31
ratione prædicti Reges genibus flexis indies ei dicunt,
fiat voluntas tua,[p] tanta etiam debent velle conari id,
quod ipſe vult, vel certè quod ipſum velle norunt,quã
doquidem nemo magis eos amat, quàm ipſe,nemo ma
gis nouit, nec dare poteſt qđ eis expedit, quã ipſe. &c.

[p] Mathei. 6.

XIX. Omiſſis exemplis Ethnicorum, quæ licèt ce- 32
leberrima ſint, & à multis etiam eruditis & Chriſtianis
in conſolationem aliquorum piorum propoſita, nõ ta-
men videntur Regibus tã Chriſtianis conſolandis adeò
idonea, quia non fuerunt verę, aut certè non perfectæ
virtutes, ſed falſæ.[q] Omiſſis, inquam, Ethnicorũ exẽ-
plis proponerent ſibi illud illius obedientis ſerui Dei
Abrahami, qui prius ab eo implorata ope, ſaltem ęqui- 33
quipollenter, per (*Deus in adiutorium meum intende*) adeò
ſuam voluntatem diuinæ poſtpoſuit, quod firmiter de-
creuit ſua propria manu, ſuoque proprio gladio Deo
ſacrificare proprium filium, non qualemqualẽ, ſed in-
nocentiſſimum, ſibique gratiſſimum, & hæredem de-
ſtinatum. &c.

[q] c. Omnes. 3. ex his 28. q. 1 & Tho. 2. ſec. q. 33. ar. 8. & q. 10. ar. 8.

XX. Quòd ob oculos poneret illud aliud maius obe- 34
dientiſſimæ Virginis matris, quę magna fide, parique
magnanimitate, abſque ſpaſmis (quos nonnulli[r] fin-
gunt) ſtabat iuxta crucem acerbiſſimam, in qua filius
eius ſuo pretioſiſſimo ſanguine exoluebat pretium re-
demptionis generis humani, volendo pluſquam vitam,
(vt Deo ſe cõformaret) id, à quo pluſquam à morte ab
horre-

[r] Quos confu-tat. Caiet. in fine. 3. Tom.

horrebat, mortem nimirum eiuſdem filij ſui quàm dilectiſſimi, quamque diligentiſſimi. &c.

35 XXI. Vt animis ſuis infigerent illud omnium maximum, & admirabile D. N. Ieſu Chriſti, qui cùm eſſet ante omnia ſæcula primò & vnigenitus,[r] in quo, & per quem omnia facta fuerunt,[t] & in quo reconditi ſunt omnes theſauri[u] ſapientiæ, & ſcientię Dei, cuique data
36 eſt omnis poteſtas in cœlo & in terra,[x] quique eſt Rex Regum, & Dominus dominantium,[y] quò ſe ſanctiſſimę patris uoluntati conformaret, poſteaquàm dixit,[z] (*Pater ſi poſſibile eſt, tranſeat à me calix iſte*) protinus ſubiunxit. (*Veruntamen non ſicut ego uolo, ſed ſicut tu uis*) & mox ſciens id patrem velle, permiſit[a] ſe tradi eis, qui innnmeris cum iniuriis cupiebant crudeliſſimè interficere &c.

r Ad Hebr. 1. & ad Coloſſ. 1.
t Ioan. cap. 1.
u Ad Coloſſ. 3.
x Math. 28.
y Apocalyp. 19
z Mathei. 25.
a Math. 26. Act. 12.

37 XXII. Quod petita ope per (*Deus in adiutoriũ meũ intende*) ſubleuarent in Deũ mentes, & conſiderantes ſe ſuos ſeruos, & fideles, ac prudẽtes eius in tẽporalia vicarios,[b] perpenderent quãto minus eſt id, in quo uult Deus eos ſibi conformari, quam illud, in quo prædictus Abrahamus, præfata Virgo mater, & prę omnib' prędictus D. Ieſus ſe ipſi conformarunt, perpenderent, inquam, hæc, & ea mente uoluẽtes conarẽtur toto animo dicere ei, qđ alius ſuę cõditionis Rex anteà perfecto corde dixerat,[c] (*Paratum cor meum Deus, paratum cor meum*) paratum quidẽ ad ſuſcipiendum modeſtè proſpera, & paratum ad ferẽdum fortiter aduerſa. &c.

b c. Cum ad verũ. & c. Duo 96. diſt.
c Pſa. 56. & 107

38 XXIII. Quòd licet Deus Opt. Max. uelit prędictos Reges ſuę uoluntati iam ſibi notę ſe conformare; non tamen præcipit eis, ne ullatenus ob tantę Principis & filię tam dilectę mortem contriſtentur, modò id chriſtianè faciant, iuxta illud Apoſtol.[d] (*De dormientibus nõ cõtriſtemini, ſicut cæteræ gentes, quæ ſpem non habẽt.*) quaſi dicat, uobis quidem uere Chriſtianis mors veſtrorum uideri debet ſomnus quidam, ex quo, quando fortè minus putaueritis, excitabuntur; & ideò, poteſtis quidem iuſtè dolere, ſed non ita ut Ethnici, qui nullam ulterius uidendi mortuos

d Ad Theſſa. 4.

tuos ſpem habent. &c.

XXIIII. Quòd licèt diuina Maieſtas permitteret prę dictis Regibus dolorem modeſtum, eo quòd tam citò poſt alios Principes & Infantes, filios & fratres ademptos, hanc quoque Principem ademiſſet, deberent tñ ei agere gratias, eò quod eam ipſis adeò probam, adeò in bona propenſam dediſſet, vt duratura diu ſit eius fama, quæ ſola incitare queat totam Hiſpaniam ad imitando eam Deo ſeruiendum, & ipſos parẽtes eius colendum.

XXV. Quòd idem Deus Opt. Max. permitteret eiſdem lugere mediocriter, quòd tam paruo tempore tam ampla regna terrena tenuerit, modò gratias ei actu, vel virtute agerent, quòd eam ipſe illis præpoſuit, permitteretque eis dolere, quòd illius præſentiam corporalẽ eis (licèt rarò ea fruituri eſſent) ſubtraxit, modò actu, vel virtute gratias agerent pro ſpirituali, quam piè poſſunt credere eum feciſſe illi adeò continuam, vt ea ſemper, & vbique eius conſuetudine uti poſſent. &c. 39

XXVI. Quòd etiam permitteret idem Opt. Max. eis dolere, quòd illa poſthac non erit mediatrix inter eos & Cæſarem, & eius filium Principem Philippum, modò non negarent ei gratias, quòd tranſtulerit eam in locum, vbi erit mediatrix apud Imperatorem omnium Regum, & Imperatorum creatorem, & apud filium ſuum primò & vnigenitum immortalem, ab omnibus ſpirituum ordinibus adoratum, [e] quem prius quàm iſtum alium mortalem deſponderat. [f] Permitteret item eis dolere, quod eam euocauit Pincia oppido anguſto, æſtate calore ardenti, & hyeme frigore rigenti, ſubiecto negotijs tetricis, horrendis morbis, ſiti, famaliiſque id genus ſexcentis malis, modò non negarent ei gratias, quòd (vt iuſtè credere poſſunt) tranſtulit eam ad ampliſſima regna cœlorum, quorum aliquot emblemata collatione aliorum mediocria (nempè ſtellę) ſunt longè maiora [g] tota Europa, Aſia, & Aphrica, in quibus non eſt æſtus, non frigus, non tædium, nil triſte, 40 41

[e] Ad Hebr. 1

[f] Cantic. 1. ubi Bernar. ſer. 7.

[g] iuxta tradita in 2. de cœlo & 1. Metaphis. & tangit glo. cum DD. in c. ſolitæ de Maior. et. verb. inter ſolem.

ſte, non fames, non ſitis, nec dolor vllus, contra verò redundat omne guadium, omne lætum,[h] & indicibilis de ſummo bono fruitio. &c.

[h] Damian. de Gaudijs parad. Thom. 1. ſec. q. 2. & 3. & 4.

42 XXVII. Quòd idem Opt. Max. permitteret eis dolere, quòd prædicta Princeps ſubduxerit ſe conuerſationi ſuarum mortalium amicarum, dum non negarent ei gratias, quod pro ea ipſi concesſerit conſuetudinē ſupremæ ſuę Curię cœleſtis Principis Mariæ ſuo de nomine dictę, & omnium, quibus illa eſt amiciſſima, Diuorum & Diuarum, & propterea, quod eam participem fecerit admirabilis filij benedictiſſimi conuerſationis. Super omnia vero, quod eam compotem fecerit indicibilis beatificæque viſionis, qua intuetur ipſius eſſentiam, quam conſequitur gaudium illud pleniſſimum, quale nec oculus vidit, nec auris[i] audiuit, nec in cor hominis aſcendit. &c.

[i] 1. Corin. 2. & Hierem. 3.

43 XXVIII. Quod pro ſui chriſtianiſſimi magnitudine animi ſubleuarent oculos mentium, & contemplarentur triumphātem prędictę Principis in regna cœlorum ingreſſum (quem ſanctè credere poterant ſibi datum) ſimul & ingreſſam cœpiſſe poſſeſſionem ſui Regni iam inde à conſtitutione mundi ſibi deſtinati, pręfatarumq; conuerſationum cum omnium ſuorum deſideriorū explemento, ſimul & illarum congratulabundā ouationē, qua excepta fuit à ſuis auis, fratribus, ſororibus, auūculis, aliiſq. cognatis, & amicis, & à tota illa cœleſti Curia ſplendidiſſima, & quod prædicti Reges & domini noſtri ſi preſſius contemplarentur, non ſolum non contriſtarētur, verùm etiā iubilū lętis lachrymis magis, quàm verbis exprimendum conciperent, & arriperentur deſiderio feruenti, potiundi ſimili in prædicta Regna introitu, & conſortio ſuę prędilectę Donnæ Mariæ, & animis in vires collectis, ſublataque in cœlum voce clamarent. *(Deus in adiutorium noſtrum intende, Domine ad adiuuandum nos feſtina)* quò ad hæc ſumma gaudia tandem poſt varios caſus & tot diſcrimina rerum perueniamus. Amen.

Aequi

Aequi bonique conſulas, Chriſtiane lector, quòd digreſſionem conſolatoriam quam in uulgari per apoſtrophem in perſona Chriſti compoſuimus, nunc in prędicta capita contraximus: quia tunc oportuit per eam animos prędictorum Regum, & multorum aliorum Sũmatum & Infimatum prędictæ Principi benè affectorum lenire, & leuare dolore. Nunc autem ſatius uiſum fuit, redigere eam in prędicta capita, ex quibus lector pro caſus qualitate poſſit excipere, quæ ad conſolandum lugẽtes mortuos uſui conuenire poſſint: Conuenient autem frequenter, quãdoquidem in his, quibus oppugnamur, malis, maximè quotidiana & infeſta ſunt tela mortium parentum, filiorum, cognatorum, Dominorum, & aliorum amicorum, aduerſus quæ pręſentiſſimũ propugnaculum nobis eſſe poteſt prædictum (*Deus in adiutorium meum intende*) noſtro caſui occurrenti debito modo applicatum. Nolo tamen tollere rationem tunc redditã, qua me iuſtè fuiſſe motum ad eam componendam, ſcripſi: Fuit. n. illa, quòd in Nauarra natus, & in regno Caſtellę ſplendidos honores adeptus, & iuſſu Cęſareo indè migrãs in admodum inſignem Luſitanię Conymbricã, in qua prędicti Reges ſuſceperunt infulas, & coronati fuerunt, eisdem in eadem inſeruiui maiore honore, & honorario, quàm alius hactenus inſeruierit, in qua eadẽ ciuitate prędicta inclyta Princeps nata fuerat, & tandẽ electa in Principem & Reginam futuram Caſtellę, & Nauarræ: Per hęc enim omnia ſimul coniuncta ſatis concluditur, mę triplici ratione lugere debuiſſe mortẽ ipſius, quę tria prędicta Regna umbra alarum ſuarum protegere cœperat. Accedit, quòd per eam ſuperſtitem ſperabam implenda multa, quæ maxima illa Donna Iſabella Auguſta, & Imperatrix, amita ſua uerbo, & epiſtola Regia nobis promiſerat, quando eius & Cæſaris iuſſu Salmantica Conymbricam commigrauimus, ſubuenire nimirum meis cognatis, quos illùc cõmigrando reliqueram deſolatos. Acceſſit item, quòd nuncium prædictę

mortis

mortis acerbiſſimę aduenit eo tempore, quo hæc pars in qua de verſu illo (*Deus in adiutorium.*) tractatur, iamiã erat prœlo ſubmittenda, pars, inquam, operis nuncupãdi ſuæ matri Reginę, noſtrę Dominę Chriſtianiſſimę, quam, & Regẽ ipſius coniugem magnoperè cupiebã ab oĩbus etiam minimis quibuſque ſeruulis eius (quorum de numero eram) adiutum iri, vt qui tanquã magnanimi heroes ſuum iuſtũ diſſimulabant dolorẽ, omninò cũ ex ſuis (quí verè regij erant) animis expungerent, alta mẽte contemplantes fœlicitatẽ, qua credimus filiã eſſe donatã, & maiorẽ, qua ſperamus parentes eſſe olim donandos, magnoperè, inquam, hoc cupiebã, multò autẽ magis, quòd ſicut Reuerẽdiſſima, eademq; amœniſſima illa noſtri redẽptoris humanitas ab oculis corporeis Virginis Matris, Apoſtolorum, & aliorum ſibi deuotorũ & deuotarum in cœlum ſublata, animos eorum in eoſdẽ ſuſtulit, & quadantenus eis defixit, ita prædictę Sereniſſimæ, eiuſdemque dulciſſimę ipſorum filiæ in cœlos ſublatio eſſet in cauſa, quò ipſi ſuorumque ſubditi mente habitaremus in eis, obnixè interim, dum vita manebit, dumque ſpiritus regerit artus, toto corde clamantes. Deus in adiutorium noſtrorum Regum & noſtrum intende, quò illi ſanctè regendo, & nos humiliter parendo ad tua iſta cœlorum ampliſſima, & omni ex parte fœliciſſima regna tandem tranſmigremus. Amen.

Præfata tamẽ digreſſio non obſtabit, quò minus te & i
me admoneã, cãdide lector, illa verba S. Abbatis Iſaaci[i] Apud Io. Caſſian. libr. 12. Inſtit. c. 28. collat. 10. c. 10.
44 commendantis vſum iſtius verſus.[k] (*Deus in adiutoriũ meũ intende*) quę ſunt hęc. Huius Verſiculi meditatio in tuo pectore indirupta voluatur. Hũc in opere quolibet ſiue miniſterio, vel in itinere conſtitutus decantare non deſinas. Hunc & dormiens, & reficiens, & in vltimis naturę neceſſitatibus meditare. Hæc volutatio cordis velut formula tibi ſalutaris effecta, non ſolùm illæſum ab omni dæmonum incurſione cuſtodiet, ſed etiam cunctis te vitijs terrenę contagionis expurgans, ad illas inuiſibiles

k Pſal. 69.

biles theorias cœleſteſque perducet, atque ad illum ineffabilem, ac à perpaucis expertum prouehet orationis ardorem. Hunc verſiculum meditanti tibi ſomnus irrepat, donec inceſſabili eius exercitatione formatus etiã per ſoporem eundem conſueſcas. Hic tibi expergefacto primus occurrat, iſte euigilanti cogitationes anticipet vniuerſas: iſte de tuo conſurgentem cubili curuationi genuum tradat, atque illinc deinceps ad omne op' actuſque deducat: hic te omni tempore proſequatur, hunc meditaberis, ſecundum præcepta legislatoris, ſedens in domo, & ambulans in itinere, dormiens atque conſurgens, hunc ſcribens in limine, & ianuis oris tui: hunc in parietibus domus tuæ, ac penetralibus tui pectoris collocabis, ita vt hæc ad orationem procumbenti ſit tibi accliuis decantatio, & exindè conſurgenti, atq; ad omnes vſus vitæ neceſſarios incedenti fiat erecta & iugis oratio. Hęc ille.

Hanc doctrinam duorum iſtorum Illuſtrium virorum S. Abbatis Iſaaci, & eloquentis Eremitę Ioannis Caſſiani, quam vti nemo me docuit, neque ad canos vſque didici, ita libenter tibi, Chriſtiane lector, communico, obnixè te rogans, ut id, quod ego capite iam cano in vſum habere cœpi nõ ſine fructu, tu cum maiore iunior eam doctus ea vtaris, quò nos Deum continuò inuocantes, & mentibus noſtris repræſentantes, quadantenus in eum transformemur in hoc ſæculo per gratiam, & in futuro per gloriam. Amen. * Addo hanc doctrinam intelligendam eſſe de dictione, & cantatione mentali tantùm, quoad actiones cantandi & recitandi, non autem de vocali. Tum quia vocaliter dici nequit, cum aliud vocaliter dicitur, & non eſt conſulendum quod fieri nequit.[l] Tum quia peccaret, qui cantando vel recitando psalmum, hymnum, euangelium, vel aliquid aliud eiuſmodi, verba præſertim ſacramẽtalia, eis miſceret ver 45
ba prædicta verſiculi, cùm per nil tale debeant illa interrumpi, vt tetigit Felyn.[m] & diffiniuit Tho. poſt & ante alios

l arg. c. Nemo poteſt [illegible]

alios,[n] concludendo, addere quicquam vel inter ponere verbis formalibus ſacramentorum eſſe peccatum, etiam ſi non ſemper eſſentiam ſacramẽti impediant.[o]*

Ex hac concluſione ſequitur primo, non abs re magnum illum Hieronymum (vt fertur) conſuluiſſe Papæ Damaſo, vt in initio cuiuslibet horæ Canonicæ diceretur hic verſus: Quandoquidem etiam in principio, medio, & fine cuiuſcumque actus tam ſecularis, quàm eccleſiaſtici, corporalis & ſpiritualis, magno cum fructu

46 dici poſſe prædicti Patres doceant.* Dixi, inquam, poſſe dici mentaliter tantùm in actibus, qui voce tantum, vel qui mente & voce fiunt, quia in aliis dici poſſunt etiam uocaliter, per proxime dicta.*

47 II. Sequitur id, quod ſupra[p] dicebam, puta, verſum iſtum de ſe eſſe principium aptius cuilibet horæ, quàm Pater noſter, ſicque ſtatuiſſe Papam Damaſum conſulẽte B. Hieronymo, & Pater noſter de ſe aptius in fine dici, vti veteres dicere ſoliti erant.[q]* Dixi (*de ſe*.) Quia ex aliqua circunſtantia eccleſiis aliud poteſt eſſe aptius, ut eſt in Breuiario Romano fœ. rec. Pij. V. ex ipſius præcepto,* & i aliis, quorũ regula iubet ab alio initiũ ſumere. In illis.n. non ſolùm eſt melius, ſed etiã neceſſarium ab illo inchoare. Quandoquidem minus bonũ præceptum præferendũ eſt meliori conſulto, vt alibi diximus.[r]

48 III. Sequitur deplorandos eſſe multos, qui in choro & extra illũ incipimus hunc verſum omni ex parte Deo plenum, & redundantem, adeò ipſo uacui, adeoque vacuè, leuiter & indeuotè, vt ſcommata effutire, aut verſus Virgilianos occinere videamur.

IIII. Sequitur, quòd deprompturus theſauros ſupra memoratos ex tam opulento armario, nõ tam debet aſſuefieri ad recitandum vocaliter verba prędicti verſus, quàm ad cogitandum quàm propè, quamque præſens ſit ſibi Deus, à quo petit opem, quamque ille potens & benignus ad ferendum, & quàm ipſe qui petit ea indigens, vt ſuprà[ſ] dictum eſt.

[n] In 4. diſt. 11. ar. 2. q. 3. & 4.

[o] arg. c. Retulerunt de conſecra. diſt. 4. & l. 1. Continuus de verb. obligat. ff.

[p] c. 10. a n. 62.

[q] c. Id ſemper infra, diſt. 5.

[r] in repet. c. inter uerba 11. q. 3. n. 3. & probaui in c. 1 14. q. 5. c. Non eſt putanda 1 qu. 1.

[ſ] eod. cap. n. 1. & 2.

V. Sequitur, aptè cōiungi huic verſiculo illū alterum, 49
(*Gloria patri, & filio & ſpiritui ſancto*) vt fertur conſuluiſſe
diuum Hieronymum, non quidem vt ſine attentione
vlla (vt ſępiſſimę proh dolor fit) dicatur, ſed ut priore
[t] Ioan.15 humiliter petamus nobis opem, ſine qua nihil poſſu-
mus,[t] poſteriore verò reuerenter optemus, & quæra-
mus ſummam eidem vni, & Trino, Patri,& Filio & Spi- 50
rituiſancto gloriam,& honorem, quæ ſuper omnia op-
tare debemus, quęque vtinam vniuerſus orbis tribuat
ei, quò ipſe nobis omnibus ſuam, qua nos ſibi faciat
gratos, gratiam tribuat. Amen.

ORANDVS non eſt Deus ut nouè uelit, quod antea noluerit. n. 51
Deus plane immutabilis. n. 52
Voluntas & ſcientia Dei ut immutabilis. n. 53
Oratio quid prodeſt, ſi Deum non mutat. n. 54
Orant ut malè multi pro ſe & alijs. n. 55
Oraturus rectè expreſsè uel tacitè id faciet. n. 56
Oratio facta Deo ut differt à precibus homini porrectis. n. 57
Deum non tædet multitudinis precum. n. 58
Oratio peccatoris quæ mortuis proſit. n. 59
Intellectus cuiusdam elogij S. Gregorij. n. 60
Eleemoſyna boni Domini miſſa per malum prodeſt. n. 61
Oratio pro defunctis omnium ſecuriſſima Miſſa. n. 62
Orans pro alijs agat hæc. n. 63
Orandum ſed non pro ſancto uel damnato &c. n. 64
Orare pro infante mortuo an liceat? n. 65
Facetus fuit quidam ruſticus. n. 66
Orare pro infidelibus & excommuuicatis an liceat. n. 67
Miſſa cur non applicetur excommunicato. n. 68
Orare ut liceat ſaltem priuatim pro eo, qui creditur beatus. n. 69
Orat ut eccleſia expreſsè pro hæreticis. &c. n. 70
Excommunicatis non proſunt ſuffragia generalia. n. 71
Oratio quæ eccleſiæ fiat pro excommunicato. n. 73

Miſſam

Miſſam applicare aliud, quàm applicare eius orationes. n. 73
Excommunicato non prodeſt Miſſa, ſed mortali peccato infecto ſic. n. 74
Oraturus pro mortuo, quem putat ſaluum, hoc agat. n. 75
Orare pro inimicis ſanctum, quin & interdum neceſſarium. n. 76
Orare malum malis, ne malè agant, licet. n. 77
Orari poteſt omne factibile, ſed non fieri omne orabile. n. 78
Tyrannus occidi nequit à quouis priuato. n. 79
Surdus horas non recitet cum alio. n. 80
Cæcus non excuſatur à Choro. n. 81
Infirmitas ſufficiens ad excuſandum ab horis non eſt ſurditas, uel coecitas. n. 82
Horas recitans cum alijs ut ſupplere debet particulas omiſſas. n. 83
Priuilegia quæ recitandi non ſunt uera priuilegia. n. 84
Recitare licet etiam ſedendo iure communi. n. 85
Priuilegia quæ recitandi, etiam ſi nihil noui concedant, proſint. n. 86
Priuilegiorum compendium utile, ſed cum originali conferendum. n. 87
Interdictum ubi tollendum die conceptionis Mariæ. n. 88
Oratio ad ſupplendum defectus horarum. n. 89
Orans pro Francorum Rege hanc quærit indulgentiam. n. 90
Regibus pro duobus Chriſtianis quid orandum. n. 91
Reges an quidam Chriſtiani teneantur in foro Dei inire foedus. n. 92
Defendere tenetur quis Rempub. & Eccleſiá plus quàm priuatum. n. 92
Concordiam ad honeſtam quos litigantes Iudex cogere poteſt. n. 93
Regibus alienis, & ſuis Vaſallis detrahentes ut peccant. n. 93
Murmurationi contra Reges obuiandum. n. 94
Chriſtiani ſunt membra & ſerui unius corporis & domini. n. 95
Regibus quid potius quàm uictorias optare aebeamus. n. 96
Orare pro Rege ſuo iuſtum, et an iuſtius quàm pro oibus. n. 97

Orare pro multis ut melius quàm pro paucis. n. 98
Amare amicum maioris meriti quàm amare inimicum. n. 99
Orare nominatim in collectis ut licitum. n. 100

Secunda Concluſio.

QVOD nemo orare debet, aut rogare Deũ
quicquam, exiſtimando ſe ſuis precibus 51
flexurum eum ad volendum aliquid, quod
anteà nolebat. Tum per illud D. Gregorij.[a]
Obtineri nõ poſſunt, quę prędeſtinata non 52
ſunt. Tum quia Deus immutabilis eſt, teſtante ſe apud
Zachariam prophetam:[b] Ego Deus, & non mutor: &
aſſerente Auguſt.[c] Quod ipſe ſolus eſt immutabilis, cũ
neque quoad ſubſtantiam mutari poſſit, vt alia corrup-
tioni obnoxia, nec quoad locum, vti corpora cœleſtia,
neque alio modo, vti Angeli.[d] Tum quia vt ineffabilis
illa ſubſtantia, & ſuum eſſe ſupra modum admirabile, 53
ità eius ſcientia & volũtas non mutatur, vti ante & poſt
alios tradidit D. Thom.[e] Tum quia, ut impium eſt di-
cere, Deo curę non eſſe regimen inferiorum, aut hu-
mana omnia fato quodam ineuitabili, aut ſyderum cõ-
curſu, ſiue (vt aiunt) conſtellatione, aut immutabili-
tate prouidentiæ diuinæ fieri, ob idque non prodeſſe
orationem, ita erroneum eſt exiſtimare ob noſtras ora-
tiones mutare Deum ſuam voluntatem, inſtar Regum
& potentum dominorum, ob preces ſuorum familia-
rium, vt tradit idem S. Doctor.[f] ab omnibus receptus.
At inquies: Cur ait D. Ambroſius à Gratiano relatus.[g]
Nouit Deus mutare ſententiam, ſi tu noueris emenda- 54
re delictum, & vt dixit Hieremias[h] relatus per Conciliũ
Toletanum;[i] Si pœnitentiã egerit gens illa à malo ſuo,
agam & ego pœnitentiam à malo, quod cogitaui ut fa-
cerem eis. Quomodo igitur ſecundũ hoc prodeſt orare,
quandoquidem ſi Deus velit, fiet quod eum rogamus,
etiamſi non rogemus, & ſi nolit, ſuperfluum eſt eum
ora-

[a] 23. q. 4. c. Obtineri
[b] Zach. c. 1
[c] In lib. de nat. boni.
[d] c. firmiter de summa Trinit. cũ ei annot. per Tho. ibi, & in 1. par. q. 9. ar. 1. & 2.
[e] 1. par. qu. 14. ar. 15. & q. 19 art. 7.
[f] 1. par. qu. 22. art. 3. & q. 23. ar. 8. & 2. ſec. q. 83. ar. 2.
[g] In c. Nouit. de Pœnit. di ſtin. 1.
[h] cap. 18.
[i] c. Incommutabilis 22. q. 4

orare, quandoquidē nō eſt mutaturus ſuam voluntatē?

Ad dictum B. Ambroſij reſpondeo, eum nolle dicere Deum mutare ſententiam diffinitiuam de me, aut de re à creatione mundi latam, licèt ſic eam, quæ fieri debet ſecundum præſentem iuſtitiam, & ſtatum meum vel tuum præſentem, ſi nos illū immutemus; vt poſt Cardi. S. Syxti,[k] & alios complures declaraui hoc anno ſuper illo ipſo dicto[l] S. Ambroſij: & ita etiam intelligendum eſt id, quod ait Hieremias, cum alijs multis ſententijs S. Scripturæ. Ad aliam obiectionem reſpondeo, vtilitatem orandi non conſiſtere in eo, vt merito, & uirtute orationis faciamus eum velle, quod anteà nolebat, ſed vt det quod decreuerat nobis dare oratione mediante: ſicut mittens ſementem in aliquem fundum, non facit Deum velle in eo dare panem, quem non decreuerat

55 dare, præuia illa ſemente.

Ex quo ſequitur primo, malè & perperam orare aliquos & aliquas, quos vidi recitare, iubere celebrare Miſſas, ieiunare, & plangere ob ſalutem alicuius cognati infirmi, aut afflicti, ſperantes quòd Deus mutaret voluntatem conſtantiſſimam & optimam.

Sequitur. II. Quòd orans & rogans Deū aliquid, credere poteſt, quòd ante mundi creationem ſcit Deus eū fuiſſe illud rogaturum, & quòd immenſa ſua bonitas decreuerat illud agere, aut aliud quippiam magis oranti, vel illi pro quo oratur, conueniens, iuxta illud B. Bernardi.[m] Vnum indubitanter è duobus ſperare poſſumus, quoniā aut dabit ꝙ petimus, aut qđ nouerit eſſe vtilius.

56 III. Verum eſſe quod poſt alios dixit Adrian'.[n] Omnes quippiam à Deo poſtulantes debere communiter, ſaltem uirtute vel tacitè addere conditionem illā, ſi ſua Maieſtas id velit, aut illud ei gratū fuerit, & magis quę Dei ſunt, quàm quæ noſtra, quærere, voluntatemque ſuam noſtrę præponere. Quinimò melius foret petitionem noſtrā ſub finem his verbis moderari: Sed fiat voluntas tua: vti ipſemet Redemptor ſuam in horto mo-

k In c. ſed & continuo de Pœn. diſt. 2.

l c. Nouit de Pœnit. diſt. 4

m ſer. 5. de Quadrageſima.

n Quodlib. 5

deratus fuit, cum dixit. Pater ſi poſſibile eſt, tranſeat à me calix iſte, veruntamen non ſicut ego uolo, ſed ſicut tu vis. Quot (quæſo) hallucinantur in hoc? Quot recederent à deſiderijs ſuis feruentibus, ſi conſiderarent illorum ſcopum eſſe debere deſiderium, vt potius fiat voluntas Dei quàm ſua? Dixi ſuprà (*Communiter.*) Nam ſine vlla conditione poſſumus velle optare, & petere illud, ad quod nos præceptum dominicum obligat, cuius eſt gratia, & gloria diuina, & gratia, qua abſtineamus à peccato mortali, vt dixit idem Adrianus.[o]

[o] Vbi ſuprà.

Tertia Concluſio.

57 Quadruplicem eſſe differentiam inter orationem, & preces, quę fiunt homini, & eas quę fiunt Deo, vti ante & poſt alios rectè tradit S. Thom.[p] Prima, quod rogans hominem, communiter ſuum votum & neceſſitatem ei manifeſtat, qui verò rogat Deum, non vult, neque debet velle manifeſtare ſuum deſiderium, aut neceſſitatē, quandoquidē credere debet eum cūcta videre & ſcire.[q] II. Quòd orans & rogans hominem, vult, & velle poteſt flectere eius animum, vt noue velit deſiderata ab oratore. Rogantes verò Deum, non debemus velle, vt velit noue id, quod nos optamus, vti anteà dictum eſt.[r] Sed quod ibi dicimus, putà cognoſcere noſtros defectus, & flectere mentes noſtras, vt cum feruore & pietate deſideremus id, quod orando ſperamus conſequi. III. Quòd vt oremus homines, cōiter opus eſt aliqua pręuia familiaritate, quę nobis aditū præbeat, nō tñ ad orandū Deū, quia ipſamet oratio nobis familiaritatem Dei conciliat, cuius efficacia ipſa mens in eū erecta facit ſibi aditum, & maiore cum fiducia orat. IIII. Quòd mul- 58
tæ & cōtinuę petitiones faſtidium pariunt hominibus, quum tamen ſint Deo gratiſſimę. Ex quo ſequitur, quā ſimplex erat bona illa vetula, cuius meminit epiſcopus Pariſienſis,[f] quæ ea diei vel noctis parte, qua ſibi videbatur

[p] In compendio Theologiæ cap. 257 & 2. sec. q. 83 ar. 9. ad 5. & in 4. diſt. 15. q. 4. ar. 1

[q] Ad Hebr. 4. c. Deus omnipotens. 2. q. 1.

[r] In hoc c. concluſ. 2. n. 52.

[f] Guillielm. in Rhetor. diui.

batur nemo recitare, ſuas preculas effundebat, exiſtimans Deum tunc temporis nullis negotijs eſſe diſtri-ctum, & libentius exauditurum, immemor S. Fidei Catholicę,[t] quæ nos docet, intellectum, & auditum diuinũ adeò immenſum eſſe, vt omnes petitiones omnium hominum, & angelorum, minus occupent auditum diuinum, quàm aquæ gutta mare Oceanum, Deumque ipſum adeò magnum, & ſine vllo limite omnipotentem, vt facilius ſit ei elargiri & concedere, quęcunque nos omnes ab eo petimus, quàm à totius orbis potentiſſimo dare tertiam partem monetæ, quam hìc Sextilem, & alibi Baioccum, vel Quatrinum appellant.

[t] c. Firmiter de ſũma Trinit. & fide Catho.

Quarta Concluſio.

59 Quòd etiam orationes peccatorum in peccato mortali exiſtentium nõ ſolum eis prodeſſe poſſunt, ſed etiã alijs tam viuis, quàm mortuis. Tum quia ſunt aliquot, quę per ſe non innitendo meritis perſonę orantis, & (vt aiunt) ex opere operato ſuum operantur effectum: de quarum numero eſt Miſſa, ſecundum S. Tho.[u] & omnes, quin & oratio Dominica cũ omnibus horis Canonicis, ſecundum aliquos,[x] ob virtutem eis inhęrentem ex inſtitutione Dei, vel ipſius eccleſię vniuerſalis. Quę effectum æquè operatur oratio mali, ac boni.[y] Tum quia peccator nonnunquam orat, & recitat tanquã miniſter Eccleſię, aut inſtrumentum eius, qui onus recitandi ipſi iniunxit: & tunc, quia non tam perpenditur perſona recitantis, quàm eius qui recitare iubet, ſufficit eum qui iubet eſſe bonum. Neque obſtat huic Gre-
60 gorianum illud relatum à Gratiano:[z] Cum is qui diſplicet ad intercedendum mittitur, irati animus ad deteriora prouocatur. Nec illud Ioannis:[a] Peccatores Deus non exaudit. Ad horum enim prius reſponderi poteſt,[b] iuxta doctrinam B. Tho.[b] ſecundum receptam ſententiam. Orationem peccatoris mortifero peccato infecti, quatenus

[u] In 4. diſt. 15. q. 1. ar. 1. q. 3.
[x] Gabr. in Cano. Miſſæ lectio. 57. col. 2
[y] c. Inter catholicã. 1. q. 1
[z] In princip. diſt. 49.
[a] cap. 9.
[b] In 4. diſt. 49. q. 2. ar. 2. q. 3.

quatenus eſt ipſius, nil prodeſſe alijs: Sicut nec interceſſio Legati diſplicentis prodeſt apud iratum, quatenus eſt ipſius. Veruntamen ſicut interceſſio legati diſplicentis placet quandoq; ei, ad quē mittitur Legatus, quatenus eſt aliena, & non propria: ita oratio peccatoris, licet non placeat quatenus eſt eius, placere tamen poteſt quatenus eſt alterius, putà eccleſię, aut alicuius alterius iuſti, vt in caſibus ſupradictis. Neque neceſſe eſt adeò arctare dictum Gregorij, vt arctat quędam gloſſa,[c] putà, intelligendum eſſe ſolùm, quandò offendens data operà eligit Legatum offenſo ingratum. Ad poſterius autem, videlicet dictum Ioannis, eodem fere modo reſponderi poteſt, quòd licet Deus non audit orationem peccatoris, quatenus eſt eius, audit tamen quatenus eſt alterius iuſti, quemadmodū eleemoſyna à bono Domino per famulum peccatorem miſſa pauperi, Domino prodeſt. Verum item eſt ſecundum omnes, meliorem eſſe orationem boni, cęteris paribus, quia non ſolum innititur naturę proprię orationis, aut meritis alienis, ſed etiam proprijs orantis. 61

Ex his oĩbus ſequitur primò, quòd ſecuriſſima omnium orationum, quæ dicuntur pro defunctis, eſt Miſſa, quia de ſe plus longè operatur, quàm quęlibet alia, & (vt aiunt doctores) ex opere operato, non habito reſpectu meritorum orantis. II. Quod aliarum magis ſecurę ſunt Pater noſter, & Aue Maria, iunctis horis Canonicis, & alijs à ſancta matre eccleſia inſtitutis: quoniam (vt dixi) ſecundum aliquos[d] operantur aliquid ex opere operato. III. Quod harum ſecuriores ſunt, quę dicuntur à miniſtris eccleſiæ, quatenus ſunt illius miniſtri. IIII. Quod oratio pro defunctis facta ab exiſtente in peccato mortali, qui non eſt miniſter eccleſiæ ſolo proprio motu, vel alterius exiſtentis etiam in peccato mortali, parum aut nihil prodeſt. V. male agere eos, qui prouocant ad ſacrificandum, aut aliquod ſacramentum miniſtrandum eum, quem probabiliter putant ſacrifica- 62

c In dictu diſtin. 49.

d Gabr. in Cano. Miſſę. lectio. 57. col. 2.

orificaturum, vel miniſtraturũ in peccato mortali, niſi
fuerit ad id obligatus, aut neceſſarium fuerit eiuſmodi
ſacramentũ: & licèt neceſſarium fuerit, ſi non erat præ-
paratus ad miniſtrandum illud, peccat, vt alibi dicebas-
mus.[e] Tum quòd eligit Legatum ad placãdum Deum,
quem ſcit ei diſplicere. Tum quia credit quòd fungẽ-
do legatione de nouo eum offendet. Peccat etiam, qui
poteſt, & debet, & non prohibet, ſecundum Adrianũ.[f]
VI. Quod licet non ſit prudentiæ recitare alias oratio-
nes per eum, quem putat recitaturum in peccato mor-
tali, cum poſſet per alium, non peccat tamen mortali-
ter qui id procurat, quandoquidem neque recitans eas
in peccato mortali peccat ob id mortaliter, per ſupradi-
63 cta.[g] VII. Quòd procurantẽ recitari, vel recitantẽ pro
defunctis, aut pro alijs alio nomine quàm eccleſiæ, pri⁹
pœnitere oportet ſuorum peccatorum, & conari eſſe in
ſtatu gratiæ, vt ſuę & aliorum orationes, ſi fuerint in
peccato mortali, non ſint inutiles, & effectu optato va-
cuæ.

Quinta Concluſio.

64 Quod licèt varij varia circa hoc ſentiant, ſecundum
tamen doctrinam communiter receptam S. Tho. & alio-
rum,[h] orandum non eſt pro beatis, qui fruuntur regno
cœleſti, neque pro damnatis, qui cruciantur in infer-
no, neque pro exiſtentibus in lymbo, quo relegantur,
quotquot recedunt cum ſolo peccato originali. Cuiuſ-
modi ſunt qui moriuntur antequàm peccent mortali-
ter, vel conſequantur gratiam, omnes nimirum mo-
rientes ſine baptiſmo ante vſum rationis, ſiue ſint filij
fidelium, ſiue infidelium; niſi excipiendos quis putet
eos, quos comprehendit noua quædam opinio cuiuſ-
dam Cardinalis, quam tamen non approbo,[i] niſi qua-
tenus S. Romana Eccleſia (cui & ipſe eam ſubmiſit)
approbarit.[k] Pro obſtinatis denique in peccato mortali
non tenetur quis orare, licèt non ſit vetitum, vt dixit
S. Tho.

e In c. 1. §. ſacerdos aũ. 50. de Pœn. diſtinct. 6.

f Quodlib. 8. q. 2. in fine ar-gumenti.

g In cap. 3. n. 8. & ſeq.

h Thom. in 4. diſt. 45. q. 1. 2. & 4.

i Caiet. in 3. par. queſt. 68. art. 11

S. Tho.[l] enucleans dictum illud Ioannis: Eſt peccatum ad mortem, non dico vt quis oret pro eo, ſuper quo alibi[m] latius ſcripſi, declarando id, quod ſuper eo dixit quidã Cardinalis,[n] qui licèt non alleget S. Thomã, potuit tamen id ex eo deſumpſiſſe.[o] Cuius vtriuſque dictum (meo iudicio) limitandum eſt, licet ſcriptũ non reperiam de oratione particulari. Nam ſaltem miniſtri Eccleſiæ generaliter pro omnibus Chriſtianis orantes, neque poſſunt, neque debent eximere obſtinatos, ſi nõ ſint excommunicati.

Ex quo ſequitur primo, errare eos qui procurãt dici & dicunt Miſſas & officia defunctorum pro infantibus, qui ante vſum rationis moriuntur, exiſtimantes illa eis profutura. Nam ſi ritè baptizati obierunt, recta in cœlum emigrarunt, ſin minus, in lymbum, perpetuò in eo permanſuri. Non nego tamen poſſe, aut debere cauſa mortis eorum peragi eiuſmodi officia ad agẽdum Deo gratias, vt dicit S. Thom. alibi,[p] aut vt proſint aliis defunctis, nempè parentibus, vel aliis viuis & defunctis ſibi coniunctis, vel ſaltem diſiunctis iuxta eundem,[q] & alios:[r] in quo plurimos ſuſpicor aberrare, & in his etiam aliquot ſacerdotes, qui in ſecundo Memẽto Miſſarum, earum valorem applicant animabus illorum infantium. 65

II. Quod non minus verax quàm vrbanus, fuit quidam ruſticus, patris mei famulus, qui dixit cuidam Abbati ſiue parocho, qui poſtquàm ſepeliiſſet filium quendam nonnullorum Neophitorum ex Iudaiſmo couerſorum, de more laudabili in ſimilibus ſeruari ſolito, pro foribus domus conuerſus ad illius parentes, ſacerdotibus & populo præeuntibus, dicere cœpiſſet: Oremus Deum, fratres, pro hoc infante, & illius prædeceſſoribus &c. Reſpondit enim ipſi ruſticus. Domine Abba, neque hic infans eget tuis precibus, neque illę vtiles eſſe poſſunt ipſius prædeceſſoribus, qui in ſuã infidelitate mortem obierunt, ob quod planctus verſus fuit in riſum. An autem B. Gregorius peccauit orando pro 66

[l] In 2. diſt. 41. in expoſitione litteræ.
[m] In c. ſi ſacerdos, de pœnit. diſt. 6.
[n] Caiet. in 2. 2. q. 83. ar. 3.
[o] In 2. diſt. 41. in expoſit. litteræ.
[p] In 4. diſt. 4. in expoſit. lit. in fine.
[q] In 4. diſt. 45. qu. 2. ar. 2. in fine.
[r] Panor. in c. Fraternitatẽ de ſepult. & facit glo. c. ſi cui nõ eſt, 23. qu. 4.

Traiano in infidelitate mortuo, dicetur infra.[r]

Sexta Concluſio.

67 Orari poteſt pro infidelibus Iudęis, Mauris, & Paganis, licèt quoad gratiam & gloriam non proderit, niſi conuerſi fuerint, iuxta S. Thos quin & pro excommunicatis oratione particulari, & priuata, non autem publica, quæ dicitur pro membris eccleſiæ, ſecundū eundem: Quales mihi videntur omnes orationes Miſſarum & horarum Canonicarum. Ex hac cōcluſione ſequitur primo, malè agere ſacerdotes, qui ſuſcipiunt onus ſacrificandi pro excommunicatis, niſi vt ſtatim dicetur, peius verò eos, qui poſteà Miſſas dicunt, applicando earum valorem, & orationes illis. Miſſa enim, & illius orationes dicuntur pro mēbris eccleſię: Et ut paſſio Redemptoris noſtri non producit effectum ſuum, niſi in iis, qui fide & charitate ſunt illi conglutinati, ita admirabile illud ſacrificium Miſſæ referens atque repręſen-

68 tans pretioſiſſimam illam paſſionem, non prodeſt niſi fide & charitate ei vnitis, vt eleganter dixit B. Thom.[t] Limito tamen hoc corollarium, vt non procedat in inualidè ſiue nulliter excommunicatis, quos iure ſacerdotes non reputant excommunicatos excommunicatione valida, pro his enim benè poſſunt, per ea quę alibi dico.[u] Limito etiam vt tantū procedat in excommunicatis, quos credimus nō pœnitere peccati, ob quod fuerunt excommunicati, pro aliis namque licet orare ſecretò, & eis applicare Miſſam, eiuſque valorem ſub conditione ſaltem actuali, vel virtuali, ſi eos verè pœnituit, vel pœnitet, quamuis non publicè, vt ſentit Hoſtien. communiter receptus.[x] Pro excommunicato, inquam, ſigna contritionis ædente, aut in iis moriente, ob quæ credo eum eſſe, aut mortuum fuiſſe extra peccatum mortale,[y] pro illo enim licet etiā facere Miſſam, eique illius valorem applicare, antequam abſoluatur, non

r cap. 28

s In 4. diſt. 18. q. 2. ar. 1. q. 2. ad 1. & 2. ſec. q. 31. ar. 2. ad 2

t In 3. par. qu. 79. ar. 7.

u In c. Cum cō tingat de Reſcript. pag. 60 & ſeq.

x In c. Cum voluntate de ſē ten. excom.

y Iuxta c. A nobis 2. de ſent. excom.

non publicãdo illam pro ipſo dici. Is enim coram Deo
fidei & charitatis glutino vnitur Eccleſię, licèt occultè:
Ideoque pro eo occultè dici poſſunt orationes ab ec-
cleſia inſtitutę, pro membris illius.[z] Sicut etiam eum, 69
quem credo ſaluatum, licèt non in numerum Sancto-
rum relatum, orare poſſum ſecretò velut ſanctum, quã-
uis non publicè, ſecundum Innoc.[a] & Communem.

II. Sequitur, lectorem hìc dubitare poſſe de eo,
quod ſæpè in dubium verti, licèt ſemel duntaxat in ca-
thedra propoſuerim, putà, quomodo in officio Miſſæ
veneris ſancti publicè & expreſsè oramus pro hæreti-
cis, cum ſint excommunicati iure,[b] & Bulla Cœnæ
Domini, ſi pro excommunicatis non ſit orandum ora-
tione publica? Ad quod dubium dicet fortè aliquis, il-
lud dilui ab Hoſtienſe,[c] communiter recepto per do-
ctores, & eruditum Ioan. de Friburgo,[d] quatenus ait,
nos non poſſe ſpecialiter orare pro excommunicatis, 70
generaliter tamen ſic. Nam & eccleſia ipſo die veneris
ſancto pro hæreticis orat. Cæterùm id emunctioris na-
ris viro non ſatisfaciet, ſi perpenderit, quòd ſecundum
hoc poſſet quis applicare orationes Eccleſiæ legitimè
excommunicatis generaliter, quod abſurdum eſt. Non
etiam ſatisfaciet ei, qui animaduerterit rationem S.
Thomæ[e] paulò antè relatam,[f] ob quam non debet ce-
lebrari Miſſa pro excommunicato, comprehendere e-
tiam Miſſas generaliter dictas pro excommunicatis, ſi-
cuti eas, quæ ſpecialiter celebrantur, quod clarum eſt.
Denique non ſatisfaciet ei, qui perpenderit, quòd ec-
cleſia non applicat ſua ſuffragia, & adiutoria generalia, 71
neque illa proſunt Chriſtianis excommunicatis,[g] licèt
ſic in peccato mortali exiſtentibus, & excommunica-
tione non innodatis. Itaque alterum duorum mihi vi-
detur dicendum, nempè, vel quòd tempore, quo Ec-
cleſia cæpit orare publicè pro hæreticis in die veneris
ſancto, non erant illi ipſo facto excommunicati,[h] & li-
cèt poſteà ſint, vel fuerint, remanſit tamen illa oratio
fortè

z Arg. d. c. A nobis 2. de ſent. excom. cum ei annot.

a In c. 1. de reliq. & vener. ſanct.

b c. Excommunicamus de hæret.

c In d. c. Cum voluntate col. 2.

d In ſum. Confeſs lib. 3. tit. 33. q. 159.

e 3. par. qu. 79. ar. 7.

f ſup. in eadẽ conclus. n. 68

g Per diffinitionem excommunicationis datam a Thoma in 4. diſt. 18. q. 1. art. 1. & à noſtris in Rub. de ſent. excom.

h Arg. c. Corripiantur 24. q. 3. & Thom. 2. ſec. qu. 83. art. 7.

fortè ex inaduertentia : Vel quia hoc videtur durum, ſatius fuerit dicere, quòd eo die Sancta Mater Eccleſia non ſolùm orat publicè, & in officio publico pro membris ſibi fidei & charitatis, aut ſolius fidei vinculo conglutinatis, vti communiter ſolet precibus pro ſuis mēbris compoſitis, verùm etiam pro exteris, & inimicis ſuis, ſiue ſibi nunquam adhęſerint, quales ſunt Iudæi, Mauri, & Pagani, pro quibus etiam eo die orat, ſiue ei adhęſerint, & poſteà ab illa defecerint, quales ſunt hęretici, & Apoſtatę. Non tamen hoc agit orationibus compoſitis pro ſuis membris, ſed aliis inſtitutis pro iis, qui tales non ſunt. Ex quo reſponſo ſubinfertur primo, quòd eccleſia neque orat, neque orare intendit pro excommunicatis, nec aliis infidelibus orationibus compoſitis ad orandum pro ſuis membris, nec quiſquam ad eius nomen facere debet.

II. quòd eccleſia interdum orat pro excommunicatis orationibus compoſitis ad orandum pro extrariis, & infidelibus, inimicis ſuis, & conſequenter pro excommunicatis.

III. Quod eadem ipſa ratione, licèt nemo debeat vel poſſit orare nomine eccleſiæ, & velut perſona publica, pro infidelibus & excommunicatis, orationibus deputatis ad orandum pro ſuis membris, ſed ſic orationibus, quas habet illa compoſitas ad orādum pro infidelibus, & excommunicatis, & aliis per ipſummet orātem com-
72 ponendis & eligendis. Verbi gratia. Non poſſum ego tanquam ſacerdos rogare pro Turca, nec pro eo, quem exiſtimo ritè excommunicatum impœnitentem, ea oratione. (*Omnipotens ſempiterne Deus, qui dediſti nobis famulis tuis etc.*) Illa verò diei veneris ſancti, ſic. (*Oremus pro perfidis Iudæis &c.*) & alia ſequente. Poſſum etiam alia nouè compoſita, puta (*Omnes Domine creaſti, omnibus benè uis, omnes ſumus opera manuum tuarum, pater es omnium, miſerere Domine oīum, tam Maurorum, & Iudæorū, ac Chriſtianorum, largireque nobis oībus gratiam cognoſcendi te, & ſeruiēdi tibi per. etc. Amē.*)

Et

Et licet addendo ſupradicta, multa addiderim omnibus,
quæ in hoc hactenus ſcripta ſunt.

Addo tñ etiam quartò, quòd quãuis nemo poſſit, nec
debeat applicare orationes Miſſæ infidelibus vel excom
municatis, neq; earum valorem ad ſatisfaciendum pro
eis, mea tñ ſententia, poteſt quis celebrare Miſſam, ro-
gando in orationib' illius, & applicando valorẽ pro eis,
quibus eccleſia vult, & iubet id fieri, in finem, vt actum
illum ſuum orandi, & applicandi pro eis, & pro quibus
debet, ſuſcipiat Deus pro oratione priuata, ut infide-
lis aliquis, vel excommunicatus conuertatur. Aliud. n.
eſt applicare orationes Miſſę, eiuſq; valorem vni, aliud 73
applicare actum illum orandi & applicandi eidẽ.[i] Et ho-
rum prius quidem fit in orationibus publicis eccleſię,
eiuſque nomine, poſterius verò in applicãdo meritum
particulare orantis & applicantis, ita quod nomine meo
priuato celebrare poſſem Miſſam vnam, aut horas Cano
nicas recitare in finem, vt ſe conuertat excommunica-
tus, aut Turca, non orando pro eis in orationibus Miſ-
ſę, aut horis Canonicis, neque applicando earum valo-
rem eis, ſed exhibendo ſuę Maieſtati ſeruitium illud,
quod ei pręſtiti, aut pręſtare volo, rogando, & applicã-
do vti debeo Miſſam, & horas, quò ſua Maieſtas eos cõ-
uertat, quę ſingularis, quotidiana, & hactenus à nemi-
ne, quod ſciam, tacta, declaratio eſt. Per quam defen-
duntur illi Miſſarum celebratores, & aliarum precũ pu-
blicarum recitatores, quos audiui dicere, pro illius aut
illius hęreſiarchæ, aut Principis infidelis conuerſione
toties Miſſaui, totieſque pſalmos pœnitentiales recita-
ui. Pro quo facit, quòd pro ritè excommunicatis ora-
ri poteſt etiã in primo Memento, in quo ſacerdos orat
velut perſona priuata ſecundum aliquos,[k] quos in hoc
ſequor, licèt reliqua in Miſſa velut perſona publica pe-
ragat. Facit etiam, quòd id quod operatur Miſſa ex ope-
re operato, & nullo habito reſpectu ad dicentem, non
prodeſt quicquam ei, qui nõ eſt incorporatus eccleſiæ
per fidem,

[i] Ideoque ab altero in alterum nõ fit illatio. l. Papinianus exuli ff. de Minor. c. Cum inter ſub fin. de except.

[k] Sylueſter & Io. Tabien. verb. excommunicatio 1.

per fidem, & charitatem, & per conſequens, nõ poſſu-
mus illud applicare ei, quẽ nõ credimus eſſe in gratia,
ſecundum S. Tho.[l] ſupra relatum.[m] Non tamen inferat
74 quiſquam me intendere, quod quoad Miſſas, paria ſunt
eſſe in peccato mortali citra excommunicationẽ, & eſſe
excommunicatũ. Qui enim ſolùm eſt in peccato mor-
tali, & non excommunicatus, participat in orationibus,
quæ generaliter fiunt ab omnibus Chriſtianis, imò & ea-
rum valor illi applicari poteſt, quoad effectum ſatisfa-
ctorium, vt proſit ei tempore, quo liber erit à peccato:
Imò & quando ei obnoxius eſt, ſecundum opinionem,
quæ hodiè receptior videtur, quàm contraria S. Tho-
mæ, puta, quòd exiſtenti in peccato mortali condonari
poteſt veniale, & pœna purgatorij ob alia peccata debi-
ta priuſquam ei condonetur mortale, vti fuſius alibi di-
ximus,[n] nihil tamen horum duorum fieri poteſt pro ex-
communicato.
75 V. Quòd cui iniungitur vt oret, vel orat pro defun-
ctis, quos credit in cœlis eſſe, non ineptè fecerit id,
quod ipſe ſæpius feci & facio, ſcilicet, credere ad me-
am, & cognatorum, atque aliorum amicorum conſo-
lationem, quod ſunt in cœlo, tanquam ſi eos viderem
frui beatitudine diuina, & conuerſari cum ſuis ſanctis,
& ad effectum orandi pro eis, credere quòd ſunt in Pur-
gatorio, veluti ſi eos viderem aduri flammis: Nam
alibi probo fuſius,[o] (enucleando noue nonnulla capitu-
la difficillima iuris) credere me poſſe aliquid ad vnum
effectum, & contrarium ad alium, mediantibus diuer-
ſis cauſis impulſiuis in id ſufficientibus, Saltem diuer-
ſis temporibus, & credulitate, quę habeat virtualem hę-
ſitationem, iuxta ea, quæ vtiliſſimè ad praxim quoti-
dianam, declarando quædã dicta vtriuſque Thomæ, di-
ximus nuper.[p] Non intendo tamen dicere, neceſſe eſſe
credere defunctũ eſſe in Purgatorio, vt poſſit orari pro
eo, ſufficit enim dubitare, ad effectum orandi pro eo, &
non credere firmiter eſſe in inferno, aut in Paradyſo, vt

[l] 3. par. qu. 76. ar. 7.
[m] In hoc ipſo cap. n. 68.
[n] In cap. 1. in princip. n. 65. & ſeq. de pœnit. diſt. 6.
[o] In c. ſi quis autẽ de pœnit. diſt. 7. n. 113.
[p] In Rub. de iudic. n. 42.

ſentit S. Auguſt.[q] relatus à Gratiano,[r] habendo pro certo, quòd licet non proſit oratio eis, pro quibus oratur, proderit tamen alijs, ut declarauit S. Thom.[ſ]

Septima Concluſio.

Sanctum eſſe orare pro inimicis, vti fecit Dominus[t] in cruce, & S. Stephanus, cum lapidum grandinibus obrueretur,[u] ſequendo diuinam illam euangelij doctrinam.[x] Orate pro perſequentibus, & calũniantibus vos. Quin & tenemur nõ eximere eos ab oratione generali, quam pro omnibus Chriſtianis facimus, iuxta S. Tho. receptum;[y] adeò, vt qui dicit (*Pater noſter*) peccaret, ſi de petitione illa generali. (*Panem noſtrum quotidianum da nobis hodiè*) eximere vellet ſuos inimicos. Tenemur etiam habere voluntatem orãdi in particulari pro illis, ſi videamus id eſſe neceſſarium ad ſalutem animarum, vt idem ait, illa eleganti ratione: quòd vt tenemur amare inimicos, ita etiam orare pro illis, & conſequenter, tenemur eos generaliter amare, & includere in amore, quo proſequi debemus omnes proximos, eoſq; ab illo non eximere, imò &, ſi videam' illos in neceſſitate extrema, amare eos particulariter, & eis benefacere in particulari, vt idem S. Doctor docet alibi,[z] Ita quod tenemur non eximere eos ab oratione generali, imò & orare pro eis in particulari, ſi eo egerent extremè. Nolo tamen dicere, peccatum eſſe orare Deũ, vt immittat aliqua mala, 77 & damna temporalia, quin & mortes corporales noſtris inimicis, alijſue prauis hominibus, vt peccatum agnoſcant, & conuertantur, aut non tam grauiter peccent in ſuum bonum, vel Reipub. vel ad executionem iuſtitiæ diuinę vel humanæ; quum ſcimus, aut non ſine ratione pro certo habemus eos peccare, nobis inferẽdo, aut parando inferre mala; aut alia faciendo. Tum quia varijs in locis ſcripturę ſacræ id rogatur.[a] Tum quia ſępè licet illis malum inferre, imò & illos interficere, iuxta iura,

[q] Lib. de agend. cur. pro mor.
[r] In c. Non eſt ſi nemus, 13 qu. 2.
[ſ] In 4. diſt. 45. qu. 2. ar. 4. in fine.
[t] Luc. 23.
[u] Act. 7.
[x] Math. 5.
[y] 2. ſec. qu. 25. art. 4.
[z] 2. ſec. qu. 25. art. 8.
[a] Pſalm. 68. ibi Fiat menſa eorum corã ipſis in laqueum & ret. Pſal. 34. Auertte mala inimicis meis &c. & alibi ſæpius.

iura, ob dictos reſpectus. Quicquid autem iuſtè fieri
78 poteſt, poteſt etiam iuſtè & ſanctè rogari, ac peti à Deo, licet non contrà, quicquid iuſtè poſſumus petere, poſſumus etiam agere, vt reſoluebat doctè quidam Cardinalis.[b] Nam ſanctè poteſt quiſquam rogare Deum vt Princeps Turcarum moriatur, vel alius quilibet Tyrannus, vt eorum tyrannis & peccata ceſſent, & Hæreſiarcha, vt hæreſes eius ſopiantur, ſaltem quùm nullum
79 aliud remedium apparet: Licèt non vnuſquiſque poſſit quemcunque Tyrannum & Hæreſiarcham occidere, vti determinauit Concilium Conſtantienſe.[c]

b Calet. 4. ſeq. q. 3. ſ. 21.

c In ſeſſ. 15 tit. Condenatio.

Octaua Concluſio.

80 Quòd ſurdus non debet dicere ſuas horas recitando cum alio, licèt ſic canendo in choro, iuxta Pariſienſes.[d] Nam vt ipſi aiunt, nemo eſt tam ſurdus, qui non audiat canentes, nec eſt qui videndo aperiri, vel claudi labia ijs, qui ſunt ſui vel alterius chori, non ſciat quando canere vel ſilere debeat. Quam concluſionem, & eius fundamenta non exiſtimo ſatis firma. Tum quia ſunt ſurdi qui audiunt, & ſunt qui audiunt quidem, ſed non niſi voce tam ſtentorea & ſublata clamantes, quanta communiter non vtuntur chori, etiam voce ſublatiſſima canentes, ſaltem cum feſtinè canunt. Tum quia videre ſolam apertionem, aut compreſſionem labiorum alienorum, non eſt audire canentes. Dico igitur Beneficiarium nõ excuſari à choro, eo quod ſit ſurdus, ſi ex eo quod videt, vel audit, aſſequitur quando canere vel ſilere debeat, ſed non ſatisfacere canendo ſolum penſum ſui chori, niſi audiat penſum alterius,
81 vel ſaltem recitet ſubmiſsè ex Breuiario, vel pſalterio, per ſupradicta.[e] De cæco tamen non ſurdo clarius eſt non eſſe excuſatum à Choro, & minus à Capitulo, neque, meo iudicio, ſatisfacit audiendo penſum alterius & ſui chori, niſi cãtet pẽſum ſui, qua parte poteſt.

d Maior in 4. diſt. 12. q. 6. col. 1.

e cap. 10.

[f] Caiet. lib. 17. Reſp. 2. reſp. 3. 8. & in ſũma verb. Horarũ in fine.
[g] cap. 10. n. 29.

Tum per determinationem illam ſingularem cuiuſdam Cardinalis [f] ſuprà poſitam: [g] nimirum, Non ſatiſfacere beneficiarium, qui rectè audit verſum alterius chori, & verſum ſuũ ſubmiſſè recitat, niſi cœteris concinat. Tũ quia poteſt memoriæ mandare totum pſalterium, & cõ- 82
ſequenter recitare, & cantare cum aliis. Ex hac concluſione ſequitur, neque ſurditatem, neque cœcitatem eſſe infirmitatem ſufficientem ad lucrifaciendum diſtributiones quotidianas, non eundo ad Chorum. Cui addo neque his, neq; illis ſcrupulũ mouere debere, quòd non audierint benè antiphonam, quam in pulpito cecinerunt cantores. Siquidem, ut rectè determinarunt ipſimet Pariſienſes, [h] recitantem, aut canentẽ in choro nõ 83
oportet repetere, dicere, uel ſupplere quod alii dixerũt, dum tuſſit, uel cruorè naribus diffluit, aut quicquã decens loquitur, etiam ſi ob id chorum egrediatur, dummodo exiguum ſit, quamuis pſalmus integer. Ratione namque ſocietatis dictum ab unis cẽſetur dictũ ab aliis, qui mediocri cum ſollicitudine dicunt, & audiunt quod decet, licèt ob aliquod iuſtum impedimentum incidẽs non dicant, uel non audiant, aut non tam rectè ac uellent. Quamuis aliis ſemper conſulere ſoleam, quod mihi expediens videtur, nempè ſollicitè conſueſcere ad nihil, quod debeat audiri, prętermittendum, & ſi quid prætermittatur, ſupplere illud citra impedimentũ chori, & abſentiam ab eo. Qui enim (vel quia tardius ingreſſi, vel egreſſi ſunt, aut dormierunt) prętermiſerunt quippiam, & ſupplent illud recitando intereà, dum alii canunt, non rectè agunt, per ſupradicta. [i]

[h] Maior in 4. diſt. 12. qu. 6. col. 3.
[i] In cap. 10.

Nona Concluſio.

84 Quòd aliqua priuilegia conceſſa ſuper recitatione, magis videntur declarationes iuris communis, quàm priuilegia. E quibus primum ſit Papæ Syxti, [k] quo indulſit fratribus Minoribus, vt pſalmo aliquo ſupplere poſſint

[k] In compendio priuilegiorum fratrum Minorum.

poſſint aliquos defectus paruos, quos eo quòd non poſſunt bene audire, vel uidere, admittunt in choro, quandoque non teneantur repetere illud ipſum, quod omiſerunt. Illud enim videtur ius commune, adeò quidem, vt & ſępenumerò non ſit neceſſe ſupplere etiã alio pſalmo, vti colligitur ex ſupradictis.[l]

II. eſt Papę Innocentij viij.[m] quo conceſſit, quod fratres Minores omittentes aliquid ex officio diuino, poſſint illud ſupplere vno pſalmo, vel Pater noſter, aut Aue Maria: Iſtud enim priuilegium, mea ſententia, intelligendum eſt de parte non notabili, per mox dicenda: & quando tam exiguum eſt quod omittitur, quod licet omitteretur cum culpa, & non suppleretur, non imponit neceſſitatem repetendi ſub pœna peccati mortalis per ſupradicta.[n]

III. eſt eiuſdem Innocentij viij.[o] qui conceſſit, ut fratres profeſſi, qui per ſe recitare neſciunt, non teneãtur ad id ſub pœna peccati mortalis, donec illud ſciant, dum tamen agant quod in ſe eſt, & dicant pro ſuo capitu, & prętereà dicãt horas laycorũ. Nã per ſupradicta[p] cõſtat, eos iure communi ad plus non obligari, imò neque fortè ad tãtum propter obligationem, qua per hoc priuilegium obſtringuntur, recitare horas laycorum.

IIII. eſt Alexandri vj. ſimile ſecundo ſupra allegato Innocentij viij.

V. eſt Papæ Leonis x.[q] quo conceſſit fratribus minoribus, vt cenſeantur implere mandatum Concilij generalis,[r] quatenus iubet horas ſtudioſè & deuotè dici, quin & ſuæ regulę, licet fatigati, vel alia de cauſa dicant ſuas horas ſedentes, aut deambulantes, aut non pronuncient integrè verba per negligentiam vel ignorantiam, vel ſuam malam pronunciationem naturalem, & defectum linguæ, vel aliter, quantũcumque dicant imperfectè, cum diſtractionę mentis, aut euagatione ſenſuum, dum tamen id non faciant ex malitia. Quod etiã conceſſit recitantibus admittentibus ſupradictos defe-

l In proxima cõcluſion: & in c. 10. n. 19. & in conſequentibus.

m De quo in d. compend. & verb. n. 7.

n In cap. 10.

o In eodem cõpend. & verb. nu. 8.

p In cap. 10.

q de quo in d. compend. & verb. §. 16.

r c. Dolẽtes de celeb. Miſſ.

ctus, quod nimirum non teneantur repetere, quod alij imperfectè pronunciant, aut quod audire nequeunt ob ſtrepitum, vel loci diſtantiam. Iure enim communi poſ- 85
ſumus recitare horas ſedentes & deambulantes; vt ſuprà diximus,[r] etiam ſine ulla cauſa, quanto magis ob fatigationem, vel aliam cauſam, ob quam priuilegiũ iſtud indulget. Eodem quoque iure communi non tenemur repetere horas, in quibus per negligentiam uel ignorantiam, aut malam pronunciationem naturalem, uel defectum linguæ, defectus aliquos admittimus, vel dicendo noſtrum penſum, uel audiendo ſociorum, niſi defectus efficiant partem adeò notabilem, vt ob illã repeti, & reiterari debeant, vti ſuprà probatum eſt.[t] Non 86
eſt autem (meo iudicio) priuilegium hoc intelligendũ de omittentibus partem notabilem, in ijs ſiquidem non militat eadem ratio, quæ in parte, quę non eſt notabilis, per ſupradicta de his partibus, & priuilegia reſtringenda ſunt, non amplianda,[u] & ſi dicas, quod ſecundũ hoc nil proderit iſtud priuilegium, neque alia iã dicta,[x] reſponderi tibi poterit primò id, quod ad aliud ſimile ſuprà diximus.[y] Quod licèt huiuſmodi priuilegia nihil cõcedant vltra ius, multum tamen conferunt ad pellendum ſcrupulos, & ad alios effectus ibi dictos. Quod ſatis ſenſit compilator horum priuilegiorum, ponendo in 87
margine verba illa (*Pro fratribus ſcrupuloſis*) Qui vt fuit mihi plurimum obſeruandus in Chriſto pater, & dominus Salmantīcę, & non dedignatus fuit aliqua, quę in illis ſcribebat, communicare, ita credo eum ęquo animo laturum, ſi admonuero lectorem, quòd aliqua eorum, quæ ſua Paternitas ibi dicit, diuerſa ſunt à prototypis & originalibus, quoad aliquos effectus, qui tunc temporis ei, licèt docto & circũſpecto uiro, non occurrerunt. Nam niſi ego dudũ vidiſſem originalia, ſuſpenſum fuiſſet interdictum generaliter poſitum in hac ciuitate, die 86
& octaua feſti Conceptionis virginis Matris, quod plerique viri docti reſponderant faciẽdum, & quidẽ benè, per-

[r] In cap. 4. nu. 13. & 14.

[t] In c. 9. n. 18. & conſeq.

[u] Reg. quæ cõtra iura de reg. iur. lib. 6. cap. Porro de Priuileg.

[x] Contra c. In his de Priuileg. l. si quando. C. de Inoff. teſtam.

[y] In c. 13. n. 57.

perpenſo ſolo eo, quod prædictus auctor in ſuo compendio transfert,[a] non tamen viſo prototypo & origiginali, quod ſolùm habet, vt ſuſpendatur in eccleſijs, in quibus recitatur officium illius feſti, compoſitum à prothonotario de Nogarolis, quod inducitur in extrauag. Syxti iiij. qui eſt primus in tit. de Reliquijs & Vener. Sanctor. & quòd illud non recitatur in hac eccleſia, nec eius epiſcopatu, & ideò non fuit ſuſpenſum: Itaq; quando conſulendum fuerit ſuper aliquo caſu particulari dubio, videtur perpendendum originale, quod in ſua doctiſſima prudentia curioſiſſimè allegat, magno cũ fructu & leuamine literatorum. II. reſpõdetur tibi, prodeſſe ad tollendum obligationem, qua religioſi nonnũquam obſtringi poſſunt, ad ſupplendum ſub pœna peccati venialis aliquos defectus, qui ſolo peccato veniali admittuntur. Pro hoc intellectu facit, quòd iſtud priuilegium non excuſat à peccato etiã veniali eum, qui admittendo aliquos defectus in eo contentos peccaſſet, niſi fuiſſet priuilegiatus: ſolùm enim conceditur in fauorem eius, qui non obſtantibus illis defectibus, uideatur ſatisfacere mãdato Concilij generalis, & multi ei ſatisfaciunt peccando venialiter, ut ſuprà dictum eſt.[a] Facit etiam, quod illud quod de euagatione & diſtractione intelligendum eſt, ita vt ſaltem virtute attendat ad id quod dicit, quod clarè ſignificat id, quod de malitia addit. Quod ipſum etiam eſt de iure communi, per ſupradicta.[b] Ex hoc ſequitur id, quod mihi ſemper tale viſũ fuit, periculoſum nimirum eſſe ordinato & ordinanti, promouere balbutientes ad ſacros ordines, pręſertim presbyterij. Balbutientes, inquam, impotentes ad recitandas ſuas horas abſque notabili errore, admitti enim non debent ſecundum Ioan. Andr. communiter receptum, licet non ſit textus in id expreſſus, & illius ratio, quam meliorem reddidit additio, ſcilicet, quòd qui eſt inhabilis ad vnum officium, non debet ad illud aſſumi, per ea, quę latiſſimè ſcripſimus alibi,[c] ſatis militat in ita

[a] verb. Conceptio §. fi. verb. interdictũ . §. 7.

[a] In cap. 11.

[b] In d. cap. 11.

[c] In Repet. c. si quando pag. 46. de. reſcript. & in c. Inter verba 11. qu. 3. pag. 3. n. 11.

balbutiente, & licèt facilè dicant aliqui mutum [d] poſſe ingredi, & profiteri religionem, non tamen eſt facilè defendere, poſſe benè exigi àb eo profeſſionē ad chorū; [e] & ideò ſententia illorum limitanda eſt, vt procedat in admiſſione, & profeſſione ad alià officia temporalia, quę non reſpiciunt chorum, neque ordines: Quandoquidem ad hęc non eſt idoneus [e].

VI eſt eiuſdem Papæ, [f] qui conceſſit fratribus Minoribus, ut omne quod in Miſſa, & horis Canonicis ſecretò dici debet, ſufficiat dici mentaliter citra pronunciationem vocalem. Iſtud etiam non eſt priuilegium, quatenus ſufficere continet dicere illas abſque expreſſione ullius uerbi, quod audiri poſſit ab alio, licèt ſic cōtinet ſufficere dicere mentaliter abſque ulla voce ſecreta uel publica. Suprà enim concluſimus, [g] Orationem publicam requirere uerba ſecreta uel publica. Et quāuis in ęditione uulgari ſermone facta ſignificauimus, diſputando defendi poſſe, etiam in hoc ſenſu non continere priuilegium, eo quòd poſſet teneri, etiam iure cōmuni licere mentaliter tantùm dicere, quæ ſecretò dici iubentur, quia uerba uidentur requiri principaliter, quò alij audiant, & quòd doctrina glos. & Tho. ſupra citata, & communiter recepta non procedat, per ea quę dicta ſunt [h] in his, quæ ſecretò ſunt dicenda, conſulendo tamen longè uerius videtur, omnem orationem publicam etiam ſecretò dicēdam, requirere uerba ſaltem ſecretò inter dentes & labia formanda, Tum quia omnes canones, & ſtatuta Breuiariorum habēt, ut dicātur, & nulla, quod mente tantùm concipiantur. Tū quia propriè aliud eſt dicere, & aliud cogitare. [i] Tum quia ſignificant aliud eſſe agendum de his, quę in primo, uel ſecundo Memento ſunt concipienda, & aliud de ijs, quæ ſunt ſecretò dicenda. Tū quia nemo auderet aſſerere, quòd ſufficeret verba cōſecratoria accipere mentaliter, licèt ſufficiat dicere ſecretò, ita vt nemo illa audiat. [k]

VII. eſt eiuſdē Papæ Leonis, qui conceſſit fratribus mi-

[d] Bald. Ang. Imol. cum Iaſo. in l. Ex pacto in princ. ff. de vulg. & in l. mutus ff. de acquir. hæredit.

[e] Arg. c. Non eſt putanda 1 qu. 1. & l. Idē iuris §. 1. ff. ad l. Aquil.

[f] In eod. compēd. & verb. 6. 17.

[h] In cap. 10

[i] Arg. c. Cogitationis de pœnit. diſt. 1. adiuncta l. si non conuitij C. de Iniuriis

[k] Arg. c. Detrahe s. q. 4. c. 1. de Baptiſm.

minoribus,[l] vt cũ erunt infirmi,& non poterunt diſcernere, an laborent infirmitate,quę ſufficiat excuſare eos à recitatione; ſufficiat dicere alios pſalmos, & hymnos, vel Pater noſter,& Aue Maria toties, quoties prælatus, præſidens,vel conuentus iudicarit, quando medicus, ſi commode haberi poſſit, diceret recitationem horarum fore eis noxiam. Perſpicuum eſt cap. hoc non continere priuilegium: nam nihil continet contra ius,quandoquidem iure communi excuſatur à recitatione ob infirmitatem omnis, qui bona fide, & ſine fraude credit me dico; aut alicui alteri graui viro dicenti,quòd ei recitatio noceat. Prodeſt tamen, vt ſuprà dixi,[m] ad remouendum ſcrupulos,& dubia conſcientiarum piarum & timidarum.

l In dicto §. & Compendio.

m ead. concluſ. & c.

VIII. eſt eiuſdem Papę Leonis,qui conceſſit eiſdem fratribus, vt negotijs diſtricti poſset ãteponere, & poſtponere ſuas horas iure ſtatis, dicendo Matutinas ante mediam noctem, & reliquas horas uſque ad veſperas mane, licèt negotiũ nõ ſit magnoperè neceſſariũ,ſi exiſtimant, quòd eas ſic dicendo deuotius dicent. Quod tamen nõ eſt verè priuilegium,quia nihil cõtinet, quod iure communi non concedatur,vt ſuprà probauimus.[n]

n In cap. 3

IX. eſt eiuſdem Papæ Leonis, qui conceſſit eiſdẽ fratribus,vt poſſint officia feriarũ,quę ſunt prolixiora, anticipare & dicere diebus,quibus ſunt otioſi, & officia feſtiua, quæ ſunt breuiora, reſeruare in eos dies,quibus credunt ſe fore occupatos concionibus,& confeſſionibus, modò id non faciant in fraudem,ſed ad melius ſtudendum, prędicandum, & confeſſiones audiendum. Quod tamen non videtur priuilegium: quia tantundẽ, & amplius poſſe fieri iure cõmuni ſuprà oſtenſum eſt.[o]

o In dicto c. 10

Decima Concluſio.

Aliqua priuilegia nonnullis à S. Sede Apoſtolica conceſſa ſuper horarũ recitatione, eſſe verè priuilegia, quorum

rum primum eſt illud, quo Leo X. conceſſit fratribus Minoribus, qui recitauerint ſuas horas ex libro, vt lucrifacerent indulgentiam medietatis peccatorum, quę die, quo ſic dixerint officium, perpetrarint. Nam hoc merum priuilegium eſt. Ex quo videtur colligi, melius eſſe dicere horas ex libro, quàm memoriter; ſi enim id non eſſet tale, non conceſſiſſet tam magnam indulgentiam illud agenti. Contra quod facit, quòd ad contemplandum Deum, & diuina, mens recitantis memoriter videtur eſſe magis libera, & minus occupata, & ita paratior ad tertiam, quæ trium attentionum ſupradictarum optima eſt: Sed reſponderi poteſt, quòd licèt hoc reſpectu melius ſit recitare memoriter quàm ex libro, aliis tamen eſt melius recitare ex libro, pręſertim indoctis. Tum quia recitans prolixè memoriter, qualis eſt recitans horas Canonicas, facilius diſtrahitur ad extranea, quàm ſi ex libro, præſertim ſi eſt indoctus, & non intelligit ea quę recitat. Tum quia nonnihil recolligitur ex lectione, quoad habendam tertiam ac infimã ſpeciem trium attentionum ſuprà declaratarum,[p] quę verba, & eorum ordinem reſpicit. Quarè melius eſſe mihi ſum expertus recitare partim legendo, partim uerò memoriter. Neceſſitas enim vel propoſitum recitandi ſem per legendo, vel ſemper memoriter id faciendo, tertiã (quæ eſt optima) attentionem impedire ſolet. II. eſt illud, quod idem Papa generaliter cuiuis infraſcriptam orationem in fine alicuius horæ, cum vno Pater noſter & Aue Maria pro fœlici ſtatu eccleſię, & ſuæ Sanctitatis, dicenti conceſſit remiſſionem omnium defectuũ, quos in ea hora ex fragilitate humana admiſiſſet, & quòd ſufficeret dicere eam in fine multarum, vel omnium horarum ſimul dictarum, aut cum aliquo inter horam, & horam interuallo modico. Oratio prędicta eſt hæc. Sacroſanctæ & indiuiduę Trinitati, crucifixi Ieſu Chriſti D. N. humanitati, & beatiſſimæ, ac glorioſiſſimę Virginis Mariæ fœcunditati, ſiue integritati, & omnium ſanctorum 89

[p] In cap. 11.

ctorum

ctorum vniuerſitati ſit ſempiterna laus, honor, virtus, & gloria ab omni creatura, nobiſque remiſſio peccatorum, per infinita ſæcula ſæculorum. Amen. Et beata viſcera Marię Virginis, quę portauerunt æterni patris filium, & beata ubera quæ lactauerunt Christum Dominum, Pater noſter, Aue Maria, pro intentione ſupradicta. Caueat tamen is, qui hoc priuilegio uti uolet, ne fiat ei occaſio negligentius, & laxius horas ſuas recitandi, concepta fiducia remiſſionis per prędictæ orationis dictionem habendę. Quod non paucis contigiſſe noui, ob quod à conſuetudine illam ſemper dicendi frequenter abſtinui.

90 [q] III eſt, quod Regi francorum Chriſtianiſſimo conceſſum eſt ab Innocentio iiij. ut quærat decem dierum indulgentiam, quotquot pro eo rogarint, teſte Thoma, [r] quod credo conceſſum ei fuiſſe propter illuſtriſſima officia, quę Regia illa Regum francorum Chriſtianiſſima, piiſſime ac magnificentiſſime olim erga. S. Sedem Apoſtolicam pręſtitit. Omiſſis enim iis, quę ſcriptores Gallici prodiderunt, quę aliquibus nimia videri poſſent, Doctor quidam magni nominis Hiſpanus, [s] ſępius teſtatur, quod ſeptem uel octo Papas ſede ſua Romana deturbatos, uſque ad ętatem ſuam ſuis impẽſis, ſuorumque ſanguine reſtituerunt. Quamuis non deſint, qui dicant eos ętate noſtra maiorem dare cauſã belli quàm pacis, neque qui alios id facere contendant: Cuius rei veritatem, quicquid hi uel illi dicant, nouit ille Rex cœli Regum, qui nihil ignorat, quique nõ minus diligenter à Regibus terrę ſuorum actorum rationem exiget, quam ipſi à ſibi ſubditis exigere ſolent.

91 His tamen addo, quod licet bonum ſit orare Regem Regũ pro Rege Francorum, & pro quibuslibet aliis Regibus catholicis, cum Indulgentiarum priuilegio, & abſque illo, non tamen id quod communiter uulgus orat, nimirum, vt quoquo modo hoſtes perimant, & eorum ciuitates diripiant, incendantque, ſed potius, ut hoſtes reſipiſcant, male ablata reſtituant, pro iniuriis illatis ſatisfaciant,

[q] Arg l. Conuenire. ff. de Pact. dotal. c. ex parte de Conſuetud.

[r] In 4. diſt. 20. q. 1. ar. 3. ſub finem.

[s] Io. Lup. à palatiis Rubeis in 4. par. 3. de iure obtent. & retẽt. Regni Nauar.

tisfaciant, pacemque piam ęquis conditionibus dent & accipiant; ut quos unum baptiſma, una fides, & una ſpes in una eademque Eccleſia Romana coniungit, una etiam charitas uinciat, & in gloriam deducat ęternam. Amen.

*Admonemus te, Chriſtiane lector, ſcripſiſſe nos hoc in loco in ędítione uulgari liberè quidem, ſed humiliter & piè, quædam de Carolo. V. Imperatore gloriſiſſimo, eodemque Rege Catholico, & de Franciſco Valeſio Rege Francorum Chriſtianiſſimo, eodemque fortiſſimo; quę iuſtiſſimo, pientiſſimoque illi Ioanni Luſitanię Regi, huius nominis .iij. eorum utrique amico, & alteri ſanguine, alteri antiquo fœdere iuncto, adeò placuerunt, vt eius Maieſtas mihi eam in id hortanti dignata ſit dicere, ſe conaturum præſtari, quod mihi maximè optandum in ſuis Regnis ſcripſi: Ea uerò paulum mutata hęc erant. Primum quidem, quòd debebamus Deũ Opt. Max. rogare, ut non ſolùm conſeruaret Eccleſiam Chriſtianam, quòd Eccleſia ſemper facit per illud. (*Vt* 92 *Domnum Apoſtolicum, & omnes gradus Eccleſiæ in ſancta religione conſeruare digneris*) quodque certum eſt factum iri, iuxta illud Luc. (*Rogaui Petre, ut fides tua non deficiat*) ſed etiam ut eam conſeruaret in libertate, & prę́ſeruaret à ſeruitute, ne cuiquam infideli Principi ſubderetur. Quod an ſit futurum, non eſſe uſque adeò certum, dixit Remundus Ruffus in illo ſuo omnibus numeris perfecto libro, quem in Carolum Molinęum pro Papa conſcripſit.

Luc. 22.

Rogare, inquam, id debebamus, quia ſeruitus morti comparatur.[t]

II. Quod debebamus rogare eundem Opt. Deum, ut prędicti duo Monarchę ſua diuina inſpiratione, aliquam firmam inter ſe pacem inirent. Tum quia pax omnibus optanda eſt, iuxta illud:[u] Non niſi tempore pacis colitur pacis author. Tum quia illi ambo totam ferè Chriſtianam Europam in duas ueluti quaſdã factiones diuidebant, & eis bellantibus, tota ferè illa bellabat, & eis

t Seruitutem cum ei annot. per glo. & omnes. ff. de Reg. Iur.

u Clem. 2. de Sepult.

eis habentibus pacem, tota ferè ſedabatur. Tum quia ſine tali pace, nec Carolus præſtare poterat quod optabat contrà infideles, aduerſario ei Franciſco, nec contrà Franciſcus poterat ſatis imitari ſuos maiores, aduerſante Carolo.

III. Quòd à pleriſque omnibus totius Europæ Chriſtianæ prudentibus probabiliter timebatur, quòd Turcarum Princeps, ut bonam partem orbis Chriſtiani ſuo Imperio ſubiugarat, ita & quod reliquum eſt eius eſſet ſubiugaturus, niſi aliqua firma pax inter eos iniretur, quoniam prudentia humana bellica dictare videbatur, non poſſe abſque miraculo tantò tyranno à Chriſtianis reſiſti, niſi eorũ viribus in unũ terra marique coniũctis.

IIII. Quòd prædicti ambo ſibi certò perſuadere debebant, quòd ſua potentiſſima Imperia adeò excreuerant, ut eorum controuerſiæ armis ſopiri nequirent, niſi tota Europa Chriſtiana ferè euerſa, & uiris fortibus & fortunis exhauſta, & conſequenter Turcarum tyrannidi ferè expoſita, per prædicta.

V. Quòd eius controuerſiæ tot erant, & tam vetuſtæ, & tam implicitæ, & omnes ferè, qui poſſent eſſe iudices, & conſultores, adeò alteri parti affecti, ut per iuſtitię leges ſine armis nequiret haberi pax prędicta, cùm non poſſet ſperari ſentẽtia ulla, quæ utrique parti adeò videretur iuſta, ut ex ea eiuſmodi pax oriretur, quam ambo optare aſſeuerabant.

VI. Quòd uidebatur multis (in quibus ipſe eram) moraliter impoſſibile, ut inter eos pax firma pacto gratuito fieret, quandoquidem in utriusque regnis utriq; iuri diſcendo, & docendo nauans operam certò accepi, neutrum uelle quicquam de petitis à ſe gratuitò reddere, nec quicquam de his, quæ petebat remittere, ſed retinere omnia poſſeſſa, quę prætendebat eſſe ſua, uel iuſtè retẽta, & repetere ab altero omnia, quæ ſua eſſe prætendebat, licet ea non poſſideret; & ita frequenter à ſexaginta annis dixerunt multi (in quibus & ipſe fui) mul-

multas, quæ inter eos frequenter interceſſerunt, paces non fuiſſes ueras paces perpetuò duraturas, ſed potius inductas occaſione commoda bellãdi finiendas. Quod cum ante 30. annos de quadam ſolenniſſima pace inter eos facta dixiſſem Illuſtriſſimo illi, & prudentiſſimo Caſtellę Gubernatori, Cardinali Don Ioanni à Tauera, nulli omnium, qui noſtra ętate Regna pro alijs gubernarunt, ſecundo, & ille primum demiratus, audita ratione deſijt mirari, & ante ſeſquiannum rupta pace laudauit, me uocans pręſagum.

VII. Quòd ex his omnibus inferebatur, non uideri omninò paradoxum id, quod ſemel in quodam ſublimi conſeſſu propoſui, nempè potuiſſe quempiam, qui pacis tantorum Monarcharum, & Eccleſiæ Sanctę conſeruationis ſatis auidus eſſet, probabiliter opinari, eos ambos in foro conſcientiæ uideri obligatos ad ineundum aliqua pacta non gratuita, ſiue aliquam tranſactionem ſuper omnibus ſuis controuerſiis, ita ut qui nollet dare uel accipere conditiones ęquas, non abs re ſaluti animę ſuæ timere poterat.

VIII. Quòd prædicta opinio videbatur colorari hac cõſideratione, quòd omnes, qui poſſunt ſuccurrere ſaluti, & libertati proximorum ſuorum, qui liberi eſſent, etiam priuatorum pericſitanti, & non ſuccurrunt, peccant, ſaltem ſi non eſt alius qui ſuccurrat,[x] & magis qui non ſuccurrunt ſaluti, & libertati patriæ, & Reipub. ſuę, quia magis obligantur ei, quàm proximis priuatis,[y] & à fortiori, multò magis qui poſſent, & non ſuccurrerẽt ſaluti & libertati Eccleſiæ Chriſtianæ, ſi periclitaretur. Et quod prędicti duo Monarchæ facta aliqua iuſta tranſactione, quæ à Pontif. Max. de conſenſu ſtatuum Regnorum vtriuſque in Comitijs generalibus pręſtito, cõfirmaretur, & cenſuris muniretur, poterant ineundo aliquam firmam, & honeſtam pacem ſuccurrere libertati Eccleſię Chriſtianę, quę videbatur periclitari, & nõ erant alij, qui id præſtare poterant.

[x] Iuxta c. Non in iferẽda 23 q. 3. cum multis, quæ in cõmẽtario eius adiecimus, & ſũmatim repetiuimus in Manuali cap. 24. à n. 5.

[y] Arg. c. Licet deuotè, & l. vt patriæ cũ eis annot. ff. de iuſt. & iur.

IX. Quod

IX. Quod altioris indaginis erat diffinire, An ſummus & vnicus Chriſti Vicarius, vt decenter poterat eos inuitare, ita etiam potuiſſet eoſdem adigere ad ineundam prędictam tranſactionem, ſi prudentia bellica Chriſtiana iudicaſſet eam tam ſanctam, & tam neceſſariam, vt ſine ea toti' libertas Eccleſię periclitaretur: Altioris, inquam, erat indaginis hoc diffinire, quamuis deduci forte poſſit ex his, quæ alibi definiuimus,[a] adiuncta illa theoria Cõcilij Agathenſis,[b] nempe quod iudex poteſt
93 compellere partes ad honeſtè cõcordandum ſuper lite veteri & intricata.

X. Quod non eſt meæ paruitatis cenſere, An prædicta, quę coloratè videbantur dici de prædictis duobus Monarchis, arte & fortitudine bellica cumprimis antecesſorum ſuorum celeberrimis; locum ſibi vendicent in eorum ſucceſſoribus, quamuis charitatis, profeſſionis, & ætatis meæ ſit, malle uidere inter eos aliquam pacem, quę omninò firma eſſet, initam, & eorum animos, vires, & fortunas in quoſcunque infideles pro fidę Catholica coniunctos, vt certè maluiſſem vidiſſe ante 40. annos inter pręfatos duos Monarchas eorum prędeceſſores factam, quàm vllum huius mundi Regnum, munus & imperium. Tum quia illa inita principaliter ob amorem, & timorem caſtum & filialem Dei Opt. Max. & odium Cacodœmonis peſſimi & ſæuiſſimi, fuiſſet eis coram Deo & hominibus glorioſiſſima, & longè vtilior quàm ea, ob quæ remittenda, vel recipienda non fuit inita. Tot enim aureorum Myriades in eis retinendis vel recipiendis impenderunt, quot ſatis ſuperque fuiſſent ad deturbandum à ſedibus (quas vi occupant) Turcas, Saracenos, & ad ſua Imperia duplo magis quàm ſint, ſanctè dilatanda, & terram ſanctam Eccleſiæ Chriſtianę reſtituendam. Fuiſſet item vtiliſſima omnium eorum ſubditis, quò libera commertia exercentes, Regnorum neceſſitatibus ſubuenirent, & ad pauperibus erogandum diteſcerent.

[a] In Repet. c. Nouit. de Iudic. à nu. 96.

[b] relati in cap. Placuit 90. diſt. & latè declarati p Felynum & citatos ab illo in Rub. de Treu. & pac.

Fuiſſet

Fuiſſet item religioni conſeruandæ commodiſſima. Per eam enim effectum fuiſſet, ne pſeudoeuangelia, nec antiqua noue, ac perperam intellecta, impunè in regnis eorum ac Imperijs cū maximo eorum dedecore, & auctoritatis eccleſiæ Romanæ iactura defenderentur, & prædicarentur. Cui malo niſi diuina bonitas antidotó aliquó ſalutari, ne vlterius ſerpat, medeatur, timendū eſt libertati Eccleſię Chriſtianæ veræ, eiuſdemque Romanæ, ne, quę à vetere Oriente & Aphrica, & bona parte Europę iam eſt exploſa, in nouum Orbem migret. Quod ne prędicta diuina bonitas permittat, ò Primates Orbis, Summates & infimates ſecuti frequentes hortatus S. D. N. hac in re, vt in cęteris, vigilantiſſimi, cōtendamus, per Deum, ſinguli quique in ſuo gradu & ordine, contritione primum vera, & confeſſione integra peccatorum, deindè ieiunijs, eleemoſynis, & alijs operibus pijs, vt Regibus omnibus Chriſtianis, & toti populo Chriſtiano veram pacem & concordiam, veramque charitatis vnionem donare dignetur. Amen.

XI. prætereà hoc eodem loco (ut redeat vnde digreſſa eſt oratio) dicebam, debere nos orare eundē Opt. Max. ne permitteret illorum duorum, & aliorum omniū Monarcharum Cōſiliarios prouocare eos ad cœcos impetus irę, ſuperbię, & ambitionis: Quin potius eis perſuadere rationes Iuſtitiæ, charitatis, manſuetudinis, & veræ humilitatis, quibus agnoſcerēt iuſta, & quàm parum ſine auxilio diuino poſſunt, & quàm multum cum eo. Debere nos item diuinæ Maieſtati eius ſupplicare, vt ſua benignitate ex aliquorum ſubditorum ſuorū animis depelleret furias illas infernales, quę adeò eos exagitabant, vt nunquam non maledicerent, nunquam nō imcumberēt calumnijs, iniurijs, & obtrectationibus in Reges ſuis Regibus aduerſarios, & eorū ſubditos (quod ſolum vtinam non ſuffecerit impediendæ paci verę, nobis tam neceſſarię & optatę) quęque vix ſinebāt eos cognoſcere peccatum eſſe detrahere ſuperioribus.[c] Quoties,

[c] Iuxta ea multa quæ tradimus in c. Inter verba 11. q. 3. n. 460.

tieſ,o bonè Deus,nauás operã literis diſcendis & docẽ-
94 dis in Academijs Regnorũ vnius illorum, vt ſatisfacerẽ Deo,& conſciẽtię meę,reſtiti eis, qui cum ignari rerum Regnorum aduerſariorũ,laxato (vt aiunt) omnino fræno, nullo Dei timore frænati, infamabant Regna, alienoſque Reges, & ſubditos eorum, adijciendo eis epitheta, quæ vel dicere pudor eſt. Reſtiti, inquam, & ſępius cũ fructu, admonendo eos multa varij generis bona, multáſque animi & corporis dotes, quibus Deus Opt. Max. ornauit Regna, Reges, & ſubditos, quibus detrahebant, & in his aliqua, quibus detracti detrahentibus præcellebant, referendo ſpeciatim, quibus bonis & virtutibus, & gratijs naturalibus & acquiſitis vt plurimum præſtent Regnicolæ vnius Regni Regnicolis alterius, & contrà, quibus vitijs, & defectibus vt plurimum alij ab alijs vincerentur. Quam reſiſtentiam & ſi (teſte Deo) bona fide pro iuſta defenſione abſentiũm facerem, nihilominus frequenter per iniuriam audiui non ſolùm in Gallia, quòd eſſem Hiſpanus, vt eram, defendendo Hiſpanos, ſed etiam in Caſtella, quòd eſſem Gallus, aut Luſitanus, eo quòd defenderem Gallos & Luſitanos in eo, in quo iuſtè defendi debebant: Et in Nauarra, quòd eſſem Caſtellanus, aut alterius gentis, eo quòd contra falſam aliquorum meorum Nauarrorum opinionem eos defenderem,& in quibus iuſtum erat, ipſis preferrem.

XII. deberemus vehemẽter orare, vt in noſtras omnium mentes veniret, quòd in omni gente Chriſtiana ſunt boni, meliores, & optimi, vt contrà mali, peiores & peſſimi: & illud Apoſt. Petri.[d] In omni gente qui facit iuſtitiam acceptus eſt Deo, & illud Pauli.[e] Non eſt diſtinctio Iudæi atque Græci; Nam idem dominus omnium, diues in omnes, qui inuocant illum, & quòd rectè intelligeremus illud Chriſti: Diligite vos inuicem, ſicut dilexi uos, hoc eſt in illum finem, & illa ratione in quem, & qua dilexi vos, & quòd non putemus adim-

d Acto. cap. 10.
e Ad Ro. c. 10.

plere hoc præceptum, eo ſolo quòd amore naturali ſiue amicitiæ, ſiue concupiſcentiæ, amemus alios, eo quòd ſunt noſtri conterranei vel ciues, vel cognati, vel ſerui, vel domini, vel amicitia politica amici. Quia nullus amor huiuſmodi eſt charitatiuus, de quo loquitur ibi Dominus: quem latè diffiniuimus in additione huius repetitionis, [f] nempè quòd eſt amor, quo proximum diligimus, eo quòd eſt capax & aptus, ſicut nos, ad participandum nobiſcum illam æternam beatitudinem, quam beatis diuina bonitas dare, & communicare dignatur, ſui ipſius viſionis, & fruitionis copiam faciendo; & gaudio æterno & indicibili afficiendo, & optare illam ei tanquàm illius capaci. 95

Ex quo facilè inferas, quàm ſtultum ſit odiſſe, & odio habere Luſitanum, Caſtellanum, Gallum, Anglum, Germanum, Italum, aut aliũ alius cuiuslibet gentis hominem, ob defectus & vitia aliquorum eiuſdem gentis, præſertim ſi animaduertamus ex nobis vitia promanare, iuxta illud gloſ.[g] Ex ope cœleſti fit, ſi quid habetur honeſti, & quod omne bonum eſt donum diuinitus naturaliter aut ſupernaturaliter datum.[h] Perpendamus igitur omnes, nos eſſe ſeruos vnius domini,[i] redẽptos ab vno redemptore, membra vnius corporis Chriſti, quod eſt Sancta Romana, vnica, & Catholica Eccleſia,[k] & quod vti fratres in cœlo tandẽ conueniemus, & periucundè collætabimur, ideoque teneri nos mutuò diligere, ea ratione, quòd ſumus capaces conſortij diuini, & quòd ſiue ſimus Hiſpani, ſiue Itali, ſiue Galli, infœliciſſimi erimus, ſi pro diuino conſortio diabolicum ſortiamur, & contrà, fœliciſſimi, ſi eodem diuino conſortio fruamur, & diabolicum euitauerimus, & periucundè in cõſpectu Dei amplexati & vniti, vnanimi voce eademq; perpetua laudauerimus eundem ibi æternum. Quod vt per diuinam bonitatem aſſequamur, incipiamus in terris ſeruare illos duos ſenarios Hoſtienſis (*Spernere mũdum, Spernere nullum, Spernere ſe ſe: Spernere ſe ſperni tibi quatuor hæc bona ſunto:*)

& ita

f a n. 354. & breuius in Manuali cõfeſſ. c. 34. n. 6 & 7.

g in c. ſi ex bono de pœnit. d. 4. in verb. Apoſtolicam & Tho. 1. ſec. qu. 109. per totam.

h Iacob cap. 1.

i Ad Ephe. c. 4.

k Ad Eph. 1. & 1. ad Cor. 12.

& ita nullam gentem deſpicere, & omnem æſtimare, honorare, & ante omnia prędicto amore charitatiuo diligere, certi nos eo gratiores fore Deo, quo minoris nos fecerimus, eo quod ſimus huius vel illius gentis, vel regionis, quàm quòd ſimus omninò ſui ſuę religionis Chriſtianæ, nil tantum cupientes, quàm quòd in hac Dominica[l] orat Eccleſia, in omnibus & ſuper omnia cum diligentes, promiſſiones ſuas, quæ omne deſiderium ſuperant, conſequamur. Amen.

[l] Dominica 13. poſt Pentecoſtem.

96 Ex his omnibus ſequitur primo, gratius Deo fore, quòd nos ſacerdotes oremus Deum, vt noſtrorum Regum animas efficeret habitatione ſua dignas, & exornatas ſapientia, cultu diuino, aliiſque virtutibus, magis quàm victoriis, triumphis, & gloria, qua ſaltem parte illa eſſent à virtute aliena.

Sequitur II. quòd qñ Rex aliquis Chriſtianus bellum adornat, & parat aduerſus alium Catholicũ, ſatius foret, vt ſacerdotes ipſius orarent in altari pro pace & concordia amborũ, vti à multis fieri vidi in Regnis Hiſpaniç, & Galliç, quã pro victoria glorioſa ſui Regis, & internecione hoſtiũ. Nõ auſim tñ aſſerere, quod quidam[m] aſſeruerunt, puta, indecens eſſe orare pro victoria, quicquid enim illi ſentiant, iuſtè poſſumus eam petere à Deo noſtro Regi, quem credimus iuſte bellare. Nec obſtat eius fundamentum, nimirum quandoque ambos Principes bellare iniuſtè. Tum quia etiam quãdoque vterque iuſtè bellare poteſt, vt colligitur ex S. Auguſtino,[n] & ex rationibus communis opinionis.[o] Tum quia ſufficit, vt quis iuſtam habeat cauſam credendi Regem ſuum iuſtè bellare, quò poſſit orare pro eius victoria.

[m] de modo orandi pag. 25.

[n] c. Quid culpatur 23. q. 1.

[o] Pariſien. in 4 d. 15. qu. 20. col. penult. & [illegible] Lucan. 1. Pharſal. ibi Quis iuſtius induit arma Scire nefas, magno ſe iudice quiſque tuetur.

99 III. Sequitur videri verum, quod prędicti aſſerunt, ſcilicet, parum decere, vt orantes pro Regibus addant eis illos titulos profanos: Inuictiſſimus, Victorioſiſſimus, & Glorioſiſſimus; Cuius ratio, quam tamen ipſi non reddunt, poteſt eſſe, quòd loquentes Regibus mortalibus non adeò decet appellare [illegible] do-

minos, nec ornare titulis & epithetis glorioſis. Ergo loquentes Regi immortali de ſubditis eius, ſubticere decet eorum titulos glorioſos, vndè & antiquiſſima Eccleſiæ conſuetudo habet, vt petens benedictionem in choro à Prælato coram Domino Deo; dicat (*Iube Domne benedicere*) & non (*Iube Domine benedicere*) vt Guillielmus docuit,[p] & Eccleſia orans Deum in die Paraſceues pro Imperatore, non ornat eum vllo titulo profano, ſed ſolo pietatis & Religionis, ſcilicet Chriſtianiſſimi, ergo alij minus ſunt talibus titulis profanis ornandi.[q]

IIII. Quòd licèt aliquo reſpectu verum ſit, quòd 97
prædicti dicunt, putà pientius eſſe orare pro omnibus Regibus Chriſtianis ſimul, quàm pro noſtris peculiaribus; alijs tamen reſpectibus aptius eſt, quod communiter fit. Tum quia licèt maioris ſit meriti orare pro 98
multis, quàm pro paucis, cæteris paribus, vt rectè probat Adrianus,[r] melius tamen eſt vtrumque agere, quod facit Eccleſia Catholica: Tum quia ad impetrandum aliquid alicui priuato, vel ad ſatisfaciendum pro eo, ſatius eſt orare particulariter pro eo ſolo, quàm in genere pro eo, & alijs, vt colligitur ex his, quæ latius ſcripſit dictus Adrianus. Tum quia licèt Eccleſia in qualibet Miſſa generaliter pro cunctis fidelibus oret, ſtatuit tamen, vt ante conſecrationem prius in Memento nominatim oremus pro Papa, Epiſcopo, & Rege noſtro. Tum quia ratio maior ſuadet orare pro noſtro, quàm pro alieno. Tum quia nobis ſemper vera viſa eſt opinio illa D. Thomæ,[ſ] nempè plus mereri quem amando ſuum amicum, quàm ſuum inimicum, cæteris paribus. Licèt enim difficilius ſit amare inimicum quam amicum, actus tamen magis debitus, & me- 99
lior eſt in ſe, amare amicum, quàm inimicum, & bonitas actus non tam procedit ex difficultate, quàm natura & bonitate eius. Eadem quoque ratione maioris erit meriti orare pro ſuo Rege & protectore, quàm pro aduerſario ſuo inimico.

V. Non

p In Ratio. diuino. offic. lib. 5. c. 2. nu. 44.

q Arg. c. Cum in cunctis de elect. & Auth. Multo magis C. de ſacroſ. eccleſiis.

r Quolib. 8. ar. 3. & infrà in 11. concluſi. dicetur.

ſ 2. ſec. qu. 27. ar. 7. vbi Cardinal. S. Sixti reſpōdet cōtrarijs quę Durand. in 3. ſent. diſt. 30

100 V. Non uideri admodum decens, ut nomen proprium cuiuſquam Magnatis ſiue Eccleſiaſtici, ſiue layci ſuperiorem recognoſcentis, exprimatur in Collecta & oratione publica, ſiue dicatur pro infirmo, ſiue pro ſano. Quin & ipſimet Reges religioſius viderentur facere, ſi non conſentirent, ut in ſua pręſentia nominibus proprijs nominarentur. Tum ad tollendum orantibus occaſionem adulandi, & ijs, pro quibus oratur, occaſionem uanè gloriandi. Tum quia non oratur pro illis, quatenus ſunt priuati homines Ioannes, uel Petrus, ſed quatenus publico munere funguntur. Non tamen indecēs eſſe exiſtimo id facere pro non recognoſcentibus ſuperiores. Nam die Paraſceues Eccleſia orans pro Papa & Imperatore,[t] eos nominatim exprimit, quamuis ſint pręſentes, licet Concilium Conſtantienſe [u] nomine proprio non nominaſſet Imperatorem Sigismundum, cùm orauit pro eo pręſente iamiam profecturo ad Petrum de Luna pro Papa ſe gerentem, & Regem Aragonum ſuper ſchismate, quod tunc uigebat.

[t] Quod patet in ordinarijs Miſſalium.

[u] In ſeſſ. 17. in qua bis nominatus fuit Rex Romanorum.

VI. Conſuetudinem illam nominandi Regem, Reginam, & Principes noſtros, cum tota prole Regia & ſuo exercitu, non eſſe adeò religioſum, ut aliqui arbitrantur. Tum quia noua eſt, & nouitates niſi ſint ualdè utiles, uitandæ ſunt.[x] Tum quia non uidetur fuiſſe grata veteribus ſacris doctoribus, quorum ętate nondum cæpit. Tum quia diſtrahere videtur mentes audiētium Miſſas ad cogitandum plus de bellis, & perſonis nominatis, quàm de Miſſæ myſterio, cuius cōtrarium faciēdum eſt. Tum quia non uideo id fieri in Capella Papę, neque in monaſterijs & paroecijs Vrbis, & Miſſale nouum fœ. re. Pij. V. ſatis indicat non eſſe id ualdè laudabile, cùm in nulla ſui parte tale quid inſinuet.

[x] c. Conſuetudines iuncta glo. & addictis per Io. And. de conſuetud.

Pater noſter orationum prima apprimè dicenda. n. 101. & 122.
Oratio Dominica multis reſpectibus deuotè dicenda. n. 102.
Fratres nos omnes eſſe credimus, ſed incogitanter. n. 103.

Deum in coelis qui malè contemplantur. n. 104
Deus præſens ubique, licèt non eius humanitas, niſi &c. n. 105
Oratio Dominica docet ordinem optandorum. n. 106
Sanctificetur nomen tuum quid ſibi uelit. n. 107
Adueniat regnum tuum quid ſignificet. n. 108
Fiat uoluntas tua quid importet. n. 109
Panem noſtrum quotidianum quid ſignificet. n. 110
Et ne nos inducas quid. &c. n. 111
Sed libera nos à malo quid ſignificet. n. 112
Chriſtiani ut plus intendunt rei ſpirituali quam Iudæi. n. 113
Bona quibus ſunt mala. n. 114
Dona 7. Spiritus S. & beatitudi. 7. continent 7. petitiones. n. 115
Peccatores orando quid impetrant. n. 116
Orare pro alijs bonis & malis licet. n. 117
Orare pro alijs, & iniurias remittere debemus. n. 118
Pater noſter qui dicens non remittendo iniurias non peccat. n. 119
Oratio eo magis meritoria, quo pro pluribus fit. &c. n. 120
Orare licet alijs uerbis quam Dominicis, ſed non &c. n. 121
Orare calculis precatorijs bonum, et ut melius fieri poteſt. n. 123
Deuotio cui deeſt hoc agat. n. 124
Aue Maria oratio oīum ei dicatarum acceptiſſima Mariæ. n. 125
Author multa diebus, & locis Mariæ coepit & ſperat. n. 126
Roncauallis laudata. n. 127
D. Maria Tauora cum ſuo monaſterio laudata. n. 128
Aue Maria non patitur hac auctaria. n. 129
Aue Maria quis compoſuerit. n. 130
Aue quid ſignificet? n. 131
Mariam ſalutando non nominauit Angelus. n. 132
Maria quid ſignificet? n. 133
Maria cur ſtella & mare. n. 134
Maria ſemper & ubique inuocanda, & imitanda. n. 135
Maria ut & quàm plena gratia. n. 136
Maria omnibus elargitur. n. 137
Maria habuit omnes uirtutes & gratias gratis datas. n. 138
Maria multum priuilegiata. n. 139
Maria ut cum ipſa Dominus. n. 140

Maria

Mariæ benedictiones nemo explicare ualet. n. 141
Maria operibus Euæ contraria operatur. n. 142
Maria ſe in flumina uertit. n. 143
Maria benedicta, ſed magis eius fructus. n. 144
Maria impeccabilis gratia, Chriſtus natura. n. 145
Maria tã citò ſancta quàm cõcepta, ſed poſteà ſanctior facta. n. 146
Chriſtus conceptus tanti iudicij, quanti poſteà unquã fuit. n. 147
Mariæ fructus benedictus colore, odore, & ſapore. n. 148
Maria ſtella maris, Arcton & Acus nauigandi. n. 149
Aue Maria qua parte propriè oratio. n. 150
Initium quærendi cognitio defectus. n. 151
Initium ſalutis cognitio infirmitatis. n. 152
Homo bulla & miſerijs plenus. n. 153
Homo quot miſerijs ſubiectus naſcitur. n. 154. *& ita natus ut ſuperbire poteſt.* n. 155
Homo quàm facilè moritur. n. 156
Anacreon mortuus grano uuæ, & Fabius pilo lactis. n. 157
Maria nemini deeſt. n. 158
Pater noſter & Aue Maria non habent hanc uirtutem. n. 160
Oratio benè fit pro temporalibus ſaltem tacita cum conditione. n. 161
Oratio ſemper poſtulata impetrat quatuor concurrentibus. n. 162
Oratur rectè pro temporali ſperato, ſed non tanquam de fide credito. n. 162
Indulgentijs maximis à Papa conceſſis ut utendum. n. 163
Papa plurimum ſubſiſtente cauſa indulgere poteſt. n. 164
Pater noſter dicens ut ſe reputat peccatorem. n. 165

Undecima Concluſio.

101 QVOD ſicut oratio Dominica eſt omnium præſtantiſſima, ut ſuprà [a] diximus, ita decet nos eam non recitare, ut à multis communiter recitari ſolet: quoniã quo aliquid eſt præſtantius, eo reuerentius tractandum eſt.[b] Vehementer equidẽ miſereor mei in primis, dein-

[a] In c 10. n. 4?
[b] c. fin. & tot. diſt. 93.

de aliorum omnium, qui adeò negligenter, irreuerenter, & utinam non contemptim, toties uſi ſimus hac excellentiſſima oratione. Cuius tenorem primum ſubijciam diſtinctum punctis, quibus ſuprà diximus eſſe diſtinguendum, & mox breuiter inſinuabo quędam, quæ nos ad melius ea utendum incitare poſſunt (*Pater noſter, qui es in coelis, ſanctificetur nomen tuum, adueniat regnum tuum, fiat uolumtas tua, ſicut in cælo, & in terra: panem noſtrum quotidianum da nobis hodie, & dimitte nobis debita noſtra, ſicut & nos dimittimus debitoribus noſtris, & ne nos inducas in tentationem, ſed libera nos à malo. Amen*)

Primum igitur eſt conſiderare, authorem illius fuiſſe creatorem, & Redemptorem noſtrum, qui quatenus homo, ſummus eſt noſter aduocatus, quatenus autem Deus, ſummus creator & gubernator, ad quem dirigitur oratio. Nam ſi nos ad deuotè recitandum aliquam orationem mouet, quòd compoſita ſit à beato Auguſtino, Hieronymo, Thoma, alioue Diuorum aliquo, longè magis mouere nos debet ad hanc deuotiſſimè dicendam, & recitandam, quòd ſit compoſita ab illo, qui modo indicibili eſt Deus & homo, cui ſoli placendum eſt, cuius manu donandum eſt, quicquid oratione obtinere ſperamus, cui quę (ut ait Cyprianus [c]) oratio magis placebit quàm ea quam ipſemet compoſuit?

[c] In ſer. 6. unde hoc capit. deſumptum fuit.

Secundum reputare, quòd docens nos, ut in eius ini 103
tio uocemus patrem illum, qui non minus eſt dominus & Iudex, quàm pater, [d] monet nos, ut cum eũ adimus aliquid petituri, contemplemur ipſum miſericordem, gratioſum, benignum, [e] cupientem prouidere filiorum ſuorum adoptiuorum Chriſtianorum, ſcilicet fidelium neceſſitati, & utilitati. Docens item, ut appellemus patrem noſtrum, admonet nos, ut cum adimus eum oraturi, actu uel uirtute putemus nos omnes eſſe fratres, [f] quos ipſe pro filijs adoptiuis habet, & conſequenter etiam Papas, Reges, alioſque Summates & Heroas hanc orationem recitantes, reputare debere, quòd

[d] Math. 6.

[e] Math. 22.

[f] ad Philemo. cap. 1.

quam-

quālibet ſint potētes & ſupremi, ſunt tamen fratres ſuorum ſubditorum, familiarium, & aliorum, infimatum, etiam ſeruorum, qui ſacro baptiſmatis fonte renati ſūt, utque pari modo, qui uirtute, litteris, & fortunis præſtant, perpendant eſſe ſibi fratres carentes illis, ob idq; ſolùm (etiam ſi nihil aliud id ſuaderet) deberent eas illis communicare, & non ſuperbientes dedignari eos etiam alloqui, ut quidam faciunt etiam erga cognatos, nolentes eos agnoſcere. Cuius contrarium faciendum quidem eſt, ſed quòd id facilius ſit docere quàm facere, inde colligitur, quòd hanc ſanctam doctrinam omnes nouimus, & pauci aliorum collatione ea utuntur.

Tertium perpendere, quòd docens nos ei dicere (*Qui*
104 *es in coelis*) admonet nos ſuam potentiam, & ualentiam ſimul & Regiam ſuam & Regalem cōuerſationem, quā nobis præparauit, ibique eſſe noſtram patriam, ibique nobis eſſe habitandum, & theſaurizandum. Caueamus tamen, ne dicētes tāto patri (*Qui es in coelis*) imaginemur eum eſſe in illis uti Angelos, qui cum ibi ſunt non ſunt hìc,[g] nec contrà, quando ſunt hìc, ſunt ibi. Neque ima- g
ginemur, ut quidam religioſus Conuerſus imaginaba- Iux. trad. S.
tur eum eo modo magnum, ut capite attingeret ſum- Tho. in 1. p. qu. 53
mum cœlum, & altero pede Orientem, altero Occidentem, & altera manu Meridiem, altera uerò Septentrionem. Neque (qualem ſuſpicor pleroſque imaginari eū) eſſe tanquàm locatum, & contentū[h] in cœlis; Quia eſt h
in eis tanquam eos continens. Nā ſicut illud Hieremiæ Tho. 1. p. q. 8 i
prophetę[i]: Ego cœlum & terram impleo, intelligēdum Hierem. 23 k
eſt iuxta illud Dauidis[k]: Eleuata eſt magnificentia tua Pſalm. 8
ſuper cœlos: ita non imaginemur eum includi in cœlo, ſed cœlum concludi ab eo, ut poſt & ante alios tradit Tho.[l] Contemplemur itaque ipſum incorporeum, qua- l
tenus eſt Deus, ſine capite, brachijs, pedibus, & ſine ul- 1. par. q. 8. m
la alia corporis parte, ſimpliciſſimum,[m] & puriſſimum ſpi- c. firmiter de
ritum, qui cum partibus careat, & omninò indiuiſibi- ſumma Trinit. cum glo.
lis ſit, ita totus eſt in omni loco, & in qualibet eius par- verb. ſimplex

te, ſicut

coli, ſicut poſt & ante alios tradit Thom.[n] Quemadmodum
etiam anima rationalis, ſecundum Auguſt.[o] & eundem
Tho.[p] poſt alios, tota eſt in toto corpore, & tota in qua-
libet eius parte, totus Deus eſt in Eccleſia, in qua ora-
mus, totus in cœnaculo, in quo edimus, totus in Mu- 105
ſæo, & dormitorio, vbi ſtudemus, negotiamur, & dor-
mimus, totus in itinere, per quod iter facimus, tam
præſens omnibus, quæ cogitamus, loquimur, & fa-
cimus, ac ſumus noſmetipſi, & multò magis abſque
vlla proportione. Quod perpendens dicebat Sapiens.[q]
Beatus vir qui in ſenſu cogitabit circumſpectionem
Dei. Plurimum enim, & pluſquam dici poteſt prodeſt,
conſiderare iugiter circumſpici nos, & omnia quę co-
gitamus, loquimur, & facimus, ab ipſo, longè magis
quàm à nobis ipſis, quo beatitudinis impedimenta vi-
temus, & quę conferunt ad eam, amplectamur. Dici-
mus itaque Deo: *(Qui es in cœlis:)* non quòd non ſit in
terris, ſed quia ibi communiter conſortes ſuæ glorię fa-
cit beatos, quos omnes ibi recipiet poſt diem iudicij,
vt ſemper ipſo fruentes ipſi corregnent.[r] Ex hoc ta-
men nemo inferat, quòd quidam inferebat, nempè,
humanitatem benedictiſſimam noſtri Saluatoris æquè
eſſe vbique: non eſt enim niſi in cœlo, & in ſancto ſa-
cramento, & conſequenter, licèt Ieſus Chriſtus verus
Deus & homo, quatenus Deus, & quoad immenſam
diuinitatem, ſit vbique, quatenus tamen homo, & quo-
ad humanitatem, eſt ſolum in cœlo, & ſancto ſacramen-
to, quamuis non vno eodemque modo. In ſacramen-
to namque tota humanitas, & omnes illius partes ſunt
in tota hoſtia, & in qualibet illius parte,[ſ] admirabili ad-
modum & ſtupenda ratione, magiſque intelligibili ſa-
pientibus, quàm idiotis. In cœlo autem circunſcri-
ptiuè & naturali modo, vbi vtinam olim ipſius vultum
gratioſiſſimum ſuſpicientes, manus puriſſimas, & pe-
des ſanctiſſimos quàm humillimè exoſculemur. Amen.
Quartum conſiderare, quod hæc oratio ſublimiſſima 106
non

[n] Thom. 1. par. qu. 8.
[o] Lib. 6. de Trinit.
[p] 1. p. q. 76. ar. 8
[q] Eccleſiaſt. 14
[r] Apocalyp. 22.
[ſ] Tho. 3. par. q. 76. ar. 3. & cõmunis in 4. diſt. 10.

non modò nos docet verba, quibus petere debemus, verùm etiam ordinem præcellentem, quo id faciamus. In prima namque petitione docet nos petere bonū diuinum. In ſecunda noſtram ęternam beatitudinem. In tertia rationem ad eam perueniendi principalē. In quarta rationem minus principalem. In aliis verò tribus ſublationem trium impedimentorum, quibus à perueniendo in eam impedimur, quæ ſunt peccatum iam commiſſum, quod eſt pręcipuum. Tentatio, quæ nos prouocat ad committendum: Et alia mala pœnæ, quæ quandoque ſunt occaſio committendi. Luculenter enim inſtruit nos imprimis, ſuper omnia velle bonum diuinum, honoremque illius optare. Deindè noſtrę animę beatitudinem ęternam, & tertiò gratiam, quę eſt mediū principale perueniendi ad eam: quartò ſancta ſacramenta, & ſuſtentationem corporalem, ceu inſtrumenta in id inſtituta. Et quia oportet vitare impedimenta, quibus à tanta re aſſequenda impediri poſſum', & ea ſunt tria, primum eſt peccatum iam commiſſum, ſecundum tentatio directa ad illud committēdum, tertium malum pœnę ad illud indirectè inducens, ideò quinto loco docemur petere ſublationem peccati iam cōmiſſi, ſexto petere victoriam contra tentationem directam ad peccandum, ſeptimo victoriam contra tentationem indirectam peccandi, quam malum pœnæ inducit. Quę omnia fieri in hac oratione oſtenditur, eò quòd in prima pe-
107 titione putà (*Sanctificetur nomen tuum*) non petimus ſuum nomen, & cognomen, ſuamque gloriam & famam fieri ſancta (quandoquidem ſanctiſſima ſunt) ſed petimus, vt ſancta habeantur ab hominibus, quò nimirum ita reuereantur, honorent, & collaudent ſuam Maieſtatem, vt nil aliud ſanctius, neque ęque ſanctum habeant, iuxta S. Auguſt.[t] & vt talis laudetur, celebretur, & glorificetur. In ſecunda verò ſcilicet: (*Adueniat regnum*
108 *tuum.*) in ſumma principaliter petimus, vt nobis beatitudinem ęternam impertiat: non enim petimus, vt ſuæ

[t] De ſerm. Domini in monte, quem in hoc ſequimur.

Maieſtati

Maieſtati noua poteſtas, nouaúe iuriſdictio adueniat, ſed
[u] In ſerm. vnde hoc capit. eſt deſumptũ quem in hoc ſequimur. ſecundum S. Cyprianum,[u] petimus principaliter, ut re-
gnum glorię, quo perfruuntur beati, nobis adueniat:
quod certò adueniet, ſi nos ſatis adhęreamus ei, licet
etiam acceſſoriè petamus, ut regnum gratię nobis ad-
ueniat: id eſt, quod ipſe ſuper nos regnet per gratiam,
[x] Math. 6. ut ſẽſit S. Hieronymus,[x] & nos uiuamus ſub ſuo æquiſ
ſimo, ſanctiſſimoque ſceptro & imperio, & tollat, ac de
ſtruat ſceptra & imperia dœmonis, & furiarum eius in-
fernarum, ſuperbiæ, auaritię, irę, luxuriæ, gulę, acci-
dię, & inuidiæ; & omnium aliorum ducum infernorũ,
qui nos ſibi ſubijciunt, ſubijcereue tentant; & illis de-
pulſis ſurroget ac permoueat in nos ſuos duces iuſtiſſi-
mos, & æquiſſimos, fidem, ſpem, & charitatem, prudẽ
tiam, iuſtitiam, fortitudinem, & temperantiam, & om-
nes eis adhærentes, qui nos ſatagant continere in offi-
cio, & obedientia ſui diuini regiminis. Porro in 3. pe- 109
titione, ſcilicet (*Fiat uoluntas tua*) in ſumma petimus, ut
nobis largiatur gratiam promerendi prædictam beatitu-
dinem, & gloriam ęternam. Non enim ſolùm petimus
in ea, ut fiat quod ei collibuerit: nam uelimus nolimus,
[y] Iſai. 46. ſemper & ubique fiet uoluntas eius, iuxta illud Eſaiæ[y]:
Omnis uoluntas mea fiet, ſed petimus, ut faciat nos ſuã
[z] Card. S. Sixti in c. 6. Math. implere uoluntatem in terra, ſicut impletur in cœlo[z]:
id eſt, ut ſicut in cœlo omnes Angeli, & Sancti chari-
tate & amore implent ſuam uoluntatem, & quodcun-
que pręcipit, eodem modo nos idem faciamus in ter-
ra; quod eſt proprium meritum glorię, & beatitudinis,
quam in ſecunda petitione petimus. In quarta autẽ pe-
[a] 2. 2. q. 83. ar. 9. titione, ſcilicet, (*Panem noſtrum quotidianum da nobis hodiè*) 110
ſecundum S. Thom.[a] imprimis petimus dari nobis Sã-
ctum altaris ſacramentum, ſub quo uelut omnium ſub-
limiſſimo, ſubintelliguntur cętera, quę ſunt media, &
inſtrumenta ad promerendam beatitudinem. Petimus
item, ſed non adeò principaliter, panem corporalem,
ſub quo ceu præcipuo hominis alimento, ſubintelligũ
tur

tur reliqua cibaria, & alia vitæ neceſſaria, quibus mereamur, ſeruiendo Domino. Quia principaliter petere debemus ſpirituale[b] quàm corporale. Licèt plerique (& vtinam non maior pars) proferentes verba illa (*Panem noſtrum quotidianum*) vota ſua expreſſius referāt in alimoniam corporalem, quàm in ſpiritualem, ſed non peccant, modo ſaltem virtualiter & tacitè maioris habeatur, & æſtimetur ſpiritualis[c] quàm corporalis, & vtraque optetur & petatur tanquam donum Dei, iuxta Io. Chryſoſt.[d] & ſecundum S. Auguſt.[e] & Thom.[f] vt inſtrumentum ad viuendum, & ſeruiendum Deo, & ad impetrandam gratiam, quæ in tertia petitione petitur, quo promereamur beatitudinem, & gloriam, quæ petitur in ſecūda. Sanè in quinta petitione, puta. (*Et dimitte nobis &c.*) petimus principaliter ſublationem impedimenti præcipui, ſcilicet, peccati mortiferi clarè & directè impedie̅tis beatitudinem, & etiam peccati venialis defferentis
111 illius conſecutionem.[g] In ſexta verò (*Et ne nos inducas in tentationem*) petimus victoriam contra tentationem, quæ eſt inſtrumentale impedimentum & cauſale, quod producit directum & formale, puta peccatum. In ſeptima
112 denique. (*Sed libera nos à malo*) petimus liberationem à malis pœnæ corporalibus & temporalibus, quæ nonnūquam nitūtur ſuo pondere auferre bona ſpiritualia vnà cum temporalibus. Ex quibus clarum euadit, hanc orationem non ſolùm, vt diximus, nos docere, quomodo, & quibus verbis petere debeamus, ſed etiam quo ordine id faciamus, & petenda deſideremus.

V. reputare, quod tota hæc admodum ſublimis oratio nos inuitat ad habendam maiorem curam animæ, & bonorum ſpiritualium quàm temporalium. In quinque enim petitionibus illius directè petuntur bona ſpiritualia, puta augmentum gloriæ Dei, noſtræ animæ beatitudo, meritum illius, remiſſio peccatorum, & victoria in
113 tētatione. In ſola verò quarta, & ibi minus principaliter, directè petimus temporalia, & indirectè in vltima petēdo li-

[b] Arg. c. Illud, de Maiorit.

[c] Arg. c. ſi quis obiecerit. 1. qu. 1.

[d] ſuper Math.

[e] Ad Probam.

[f] 2. ſec. qu. 83. art. 6.

[g] iuxta illud. Stipendium peccati mors

do liberationem à malis pœnæ, longè aliter quàm in veteri teſtamento, in quo petitiones & promiſſiones clarius continebant temporale quàm ſpirituale, iuxta illud Poetę.[h]

[h] Baptiſtæ Mantua. lib. 2. de faſtis. cap. 2.

Noſtra Deo primam lucem, Iudæa ſupremam
Hebdomas impartit, quia prima & maxima noſtris
Cura Dei, Hæbrais uel nulla, uel ultima ſemper.

[i] card. S. Syxti ſuper Math. 6.

Confirmatur hoc quod graues aliqui doctores[i] docet, quòd etiam in quarta petitione non petuntur bona temporalia, neque panis, aut alimonia corporalis, aſſerentes in omnibus quinque petitionibus nos petere bonum Dei, non noſtrum. Quę opinio licèt olim mihi arriſerit, nunc tamen ea preſſius expenſa parum placet. Tum quia aptius eſt dicere, vt ſuprà dixi, quod in ſola petitione prima principaliter petimus donum Dei, licèt illud minus principaliter redundet in nos. In ſecunda, & tertia petimus duo pręcipua noſtra bona, nimirū gloriam pro futuro ſæculo, & meritum illius, ſeu gratiam pro præſenti, licèt etiam hęc in gloriam Dei redundent: Et quod in quarta petitione petimus inſtrumenta, quibus viuendo quæramus gratiam & gloriam, ſiue meritum, & beatitudinem, quorum principale eſt panis ſuperſubſtantialis Corporis Domini, quo ſupernaturaliter viuimus, & minus principale panis quotidianus, quo corporaliter victitamus, vt neruosè colligitur ex Euangelio Mathei,[k] quo docemur petere panem ſuperſubſtantialem, adiuncto Euangelio Lucæ, quo docemur petere panem quotidianum:[l] vtrūque enim cōiunctum docet nos petere principaliter quidem victum ſpiritualem, minus autem principaliter victum corporalem, quorum vtroque egemus ad quærendum meritum & præmium, gratiam & gloriam. Cauſam vero cur ſeptimam petitionem, in qua petimus liberari à malo, non poſuit S. Lucas, ait Auguſt. eſſe, quòd impleta ſexta,

[k] De quo per recentiores Math. ca. 6. & Thom. in catena aure.

[l] cap. 11.

in qua petimus, ne nos vincat tentatio, ſat ſuperq; impletur ſeptima, in qua petimus liberari à malis, quando-
114 quidem mala, quę nobis pœnam & damnum corporale inferunt, magis bona quàm mala ſunt, niſi nos præcipitent in aliquas culpas, iuxta illud Apoſtoli.[m] Diligentibus Deum omnia cooperantur in bonum, & proindè mala ſunt eis bona. Cuiuſmodi fuerunt Iob, & alijs innumeris. [m] Ad Rom. 8

115 Sextũ, animaduertere id, quod aſſerit idem Auguſt.[n] [n] In ſermo. de verb. Domini.
quòd per has ſeptem petitiones petuntur etiam tacitè, & effectu ſeptem dona Spiritus ſancti:[o] quę ſunt ſapientię, intellectus, conſilij, fortitudinis, ſcientię, pietatis & timoris Domini, & etiã ſeptem beatitudines,[p] quę ſunt paupertatis ſpiritus, mãſuetudinis, luctus ſiue plo- [o] De quibus Eſai 11. & Tho. 1. ſec. q. 68.
116 ratus; famis & ſitis ſpiritualium, miſericordiæ, puritatis cordis, & pacis. Qui. n. petit, vt diuina Maieſtas talis qualis eſt habeatur, honoretur, colatur, & glorificetur ab omnibus, ſatis petit donum timoris,[q] vnde naſcitur ille cultus, & ſubindè petit beatitudinem paupertatis, & humilitatis ſpiritus, quæ parit ſanctus ille timor. Qui verò petit vt adueniat Regnum Dei, & in nobis ſua Ma- [p] De quibus Math. 5. & Tho. 1. ſec. q. 69. [q] De quo Tho. 2. ſec. qu. 19.
117 ieſtas regnet, ſat ſuperque petit donum pietatis, & beatitudinem manſuetudinis. Quandoquidem volentem iubere, vel iuberi, & regnare, vel regnari, manſuetum eſſe oportet, & non iracundum. Sanè qui optat & petit, vt fiat voluntas Dei, ſatis petit donum ſcientię, quæ edocet rationem implendi eam, & beatitudinem, quæ conſiſtit in lugendo, & deplorando ea, quæ contra eius mandata fiunt. Porrò qui petit panem quotidianum ſanctorum ſacramentorum, & noſtri alimenti corporalis, quò accendamur ad agenda quę debemus, ſatis petit donum fortitudinis, quod nos corroborat, & beatitudinem famis & ſitis, bonorumque ſpiritualium, quibus deſideramus, & petimus hunc panẽ quotidianum. Qui autem petit remiſſionem ſuorum debitorum, ſicut dimittit aliena, ſatis approbat donũ conſilij,

& beati-

& beatitudinẽ miſericordię: quandoquidem vult exercere miſericordiam cum proximo, & accipere id tanquam medium impetrandi à Deo, quod optimum conſilium eſt: & qui petit ne inducatur in tentationem, ſatis petit donũ intellectus, ex quo naſcitur beatitudo puritatis cordis: Quandoquidẽ, vt benè liberetur à tentationibus, quæ naſcuntur ex bonis tẽporalibus, opus eſt intelligere illorum naturã, quam qui intellexerit, facilè purgabit mentẽ ſuam deſiderijs illius puritatẽ impedientibus. Qui denique petit liberationẽ ab omnibus malis, ſatis petit donũ ſapientię, qua principaliter ſolus Deus, & res diuinæ animæ ſapiunt, & conſequenter beatitudinẽ pacis, quam, vt in ea perfecta ſit, oportet eſſe planè immunem ab omni malo.[r]

[r] Secundũ Boetium 3. de cõſolat. & Tho. 1. ſec. q. 2. & 3

[s] In cap. 1.

Ex hoc ſequitur primo, verũ eſſe quod ſuprà[s] dictum 116
eſt, etiam peccatores orando impetrare, alioqui enim non poſuiſſet Dominus in hac forma orandi petitionẽ remiſſionis noſtrorũ peccatorum.* Nec ſolueret argumentũ, qui reſponderet hanc orationẽ de ſola peccatorum venialiũ remiſſione intelligendã, quia replicari poteſt, eã, cùm generaliter loquatur, generaliter intelligẽdã.[t] *Sequitur ſecundò, licitum eſſe orare pro alijs, pro 117
ſe nanque & pro alijs orantẽ manifeſtũ eſt pro alijs orare, & licèt hìc non probetur nobis licitũ eſſe orare pro ſolis alijs, non adiungendo nos eis, neque tamen contrarium probatur, licet aliqui in id textum hunc ponderent, qui tamen non obſtat. Dominus enim non præcepit, vt oraremus pro nobis & alijs ſimul, quaſi nõ foret licitum orare pro alijs ſolis, & pro nobis ſolis, ſed vt nos doceret gratius eſſe ſuæ Maieſtati, vt oremus pro omnibus, & nobis & alijs, tam iuſtis quàm peccatoribus. Nã qui de vno dicit, non negat de alio ſimili, iuxta doctrinã ſingularem Dominici.[u] Non obſtat etiã dicere alios vel bonos, vel malos eſſe, & quod ſi boni ſunt, non opus ſit orare pro eis, ſi verò mali ſunt, non videtur velle Deus vt pro eis oremus, iuxta illud Hieremiæ.[x] Noli orare

[t] c. ſolitæ de Maiorit. l. De precio ff. de Publ. in rem actio.

[u] In c. Qualis 25. diſt.

[x] cap. 1

orare pro populo hoc. Non inquã hoc obſtat. Tũ quia vtiliter pro peccatoribus oratur, ut conuertantur, pro iuſtis verò, ut perſeuerent, & proficiant. Tum quia orationes multorum [y] citius exaudiuntur, quàm paucorum. Tũ quia conuenit, vt à multis gratiæ agantur Deo pro iuſtis, qui multis proſunt. Tum ne extollantur, videtes ſe opus habere ſeſe minoribus, vt ait S. Tho. [z] Vnde ſequitur, non rectè ſenſiſſe quendam parui ęſtimantem, quòd monachi vel ſanctimoniales orarent vel non orarent pro ſe, quod non feciſſet B. Paulus, qui ſæpius rogauit multos, vt pro ſe orarent [a]

118 Septimũ, quod nos mouere debet ad hanc ſacroſanctam orationem deuotè pronunciandam, eſt, quòd illa nos inuitat non ſolùm ad nos mutuò amandum, & ad mutuas iniurias remittẽdum, ſed etiam ad orandũ alios pro alijs, ſiue amicis, ſiue inimicis, ad imitandumque Deum, qui oẽs diligit, omnibus largitur, & ſuper omnes tã malos quàm bonos ſolẽ ſuum oriri facit. [b] Quod facilè colliget, qui perpenderit doceri nos dicere in ea Pater noſter, & non, Pater mi, & Dimitte nobis, & non, Dimitte mihi. Debita noſtra, & non debita mea. Et ne nos inducas, & non, ne me inducas, & libera nos, & non libera me. Similiter etiam qui vltra alios auctores ſecum reputauerit, quòd vbi textus non diſtinguit, nec nos diſtinguere debemus, [c] & quòd tribus petitionibus primis petimus, vt nomen eius glorificetur, non addẽdo, à me vel ab illo, ab amico meo vel inimico, & ut adueniat regnum ſuum, non reſtringendo mihi vel illi, & vt fiat voluntas ſua, non à me vel ab illo, ſed ſicut in cœlo, & in terra. Quod ipſum faciet, qui perpenderit concluſionem hanc referri ad omnes dictas tres petitiones, ut dixit nouus quidam auctor, [d] licèt non nouè: Antea enim id ſcripſerat Ioãnes Chriſoſt. [e] & conſequẽter ſignificat peti debere, ut non ſolùm fiat voluntas ſua ſicut in cœlo, & in terra, ſed etiam vt nomen ſuum glorificetur, & ſua Maieſtas regnet tam hìc, quàm ibi, non

[y] Iuxta illud Collecta omnium Sanctorũ, Multiplicatis intercessoribus, &c.

[z] 2. sec. q. 83. art. 7. ad 5.

[a] Ad Rom. 15. ibi Adiuuetis me in orationibus ad Deum, & 2. ad Corinth. 1. ibi Adiuuãtibus & uobis in oratione pro nobis, & alibi ſepè.

[b] Math. 5. & c. Hæc autem 23 q. 4.

[c] l. De pretio ff. de Publi. in rem actio. c. Solitæ de Maior. & obed.

[d] Caiet. c. 6. Math.

[e] ſuper Math. cap. 6.

Deum in coelis qui malè contemplantur. n. 104
Deus præſens ubique, licèt non eius humanitas, niſi &c. n. 105
Oratio Dominica docet ordinem optandorum. n. 106
Sanctificetur nomen tuum quid ſibi uelit. n. 107
Adueniat regnum tuum quid ſignificet. n. 108
Fiat uoluntas tua quid importet. n. 109
Panem noſtrum quotidianum quid ſignificet. n. 110
Et ne nos inducas quid. &c. n. 111
Sed libera nos à malo quid ſignificet. n. 112
Chriſtiani ut plus intendunt rei ſpirituali quam Iudæi. n. 113
Bona quibus ſunt mala. n. 114
Dona 7. Spiritus S. & beatitudi. 7. continent 7. petitiones. n. 115
Peccatores orando quid impetrant. n. 116
Orare pro alijs bonis & malis licet. n. 117
Orare pro alijs, & iniurias remittere debemus. n. 118
Pater noſter qui dicens non remittendo iniurias non peccat. n. 119
Oratio eo magis meritoria, quo pro pluribus fit. &c. n. 120
Orare licet alijs uerbis quam Dominicis, ſed non &c. n. 121
Orare calculis precatorijs bonum, et ut melius fieri poteſt. n. 123
Deuotio cui deeſt hoc agat. n. 124
Aue Maria oratio om̃ium ei dicatarum acceptiſſima Mariæ. n. 125
Author multa diebus, & locis Mariæ coepit & ſperat. n. 126
Roncauallis laudata. n. 127
D. Maria Tauora cum ſuo monaſterio laudata. n. 128
Aue Maria non patitur hac auctaria. n. 129
Aue Maria quis compoſuerit. n. 130
Aue quid ſignificet? n. 131
Mariam ſalutando non nominauit Angelus. n. 132
Maria quid ſignificet? n. 133
Maria cur ſtella & mare. n. 134
Maria ſemper & ubique inuocanda, & imitanda. n. 135
Maria ut & quàm plena gratia. n. 136
Maria omnibus elargitur. n. 137
Maria habuit omnes uirtutes & gratias gratis datas. n. 138
Maria multum priuilegiata. n. 139
Maria ut cum ipſa Dominus. n. 140

Mariæ

Mariæ benedictiones nemo explicare ualet. n. 141
Maria operibus Euæ contraria operatur. n. 142
Maria ſe in flumina uertit. n. 143
Maria benedicta, ſed magis eius fructus. n. 144
Maria impeccabilis gratia, Chriſtus natura. n. 145
Maria tã citò ſancta quàm cõce pta, ſed poſteà ſanctior facta. n. 146
Chriſtus conceptus tanti iudicij, quanti poſteà unquã fuit. n. 147
Mariæ fructus benedictus colore, odore, & ſapore. n. 148
Maria ſtella maris, Arcton & Acus nauigandi. n. 149
Aue Maria qua parte propriè oratio. n. 150
Initium quærendi cognitio defectus. n. 151
Initium ſalutis cognitio infirmitatis. n. 152
Homo bulla & miſerijs plenus. n. 153
Homo quot miſerijs ſubiectus naſcitur. n. 154. *& ita natus ut ſuperbire poteſt.* n. 155
Homo quàm facilè moritur. n. 156
Anacreon mortuus grano uuæ, & Fabius pilo lactis. n. 157
Maria nemini deeſt. n. 158
Pater noſter & Aue Maria non habent hanc uirtutem. n. 160
Oratio benè fit pro temporalibus ſaltèm tacita cum conditione. n. 161
Oratio ſemper poſtulata impetrat quatuor concurrentibus. n. 162
Oratur rectè pro temporali ſperato, ſed non tanquam de fide credito. n. 162
Indulgentijs maximis à Papa conceſſis ut utendum. n. 163
Papa plurimum ſubſiſtente cauſa indulgere poteſt. n. 164
Pater noſter dicens ut ſe reputat peccatorem. n. 165

Vndecima Concluſio.

101 QVOD ſicut oratio Dominica eſt omnium prȩſtantiſſima, ut ſuprà [a] diximus, ita decet nos eam non recitare, ut à multis communiter recitari ſolet: quoniã quo aliquid eſt præſtantius, eo reuerentius tractandum eſt.[b] Vehementer equidẽ miſereor mei in primis, dein-

[a] in c 10. n. 45

[b] c. fin. & tot. diſt. 93.

de aliorum omnium, qui adeò negligenter, irreuerenter, & utinam non contemptim, toties uſi ſimus hac excellentiſſima oratione. Cuius tenorem primum ſubijciam diſtinctum punctis, quibus ſuprà diximus eſſe diſtinguendum, & mox breuiter inſinuabo quędam, quae nos ad melius ea utendum incitare poſſunt (*Pater noſter, qui es in coelis, ſanctificetur nomen tuum, adueniat regnum tuum, fiat uoluntas tua, ſicut in cælo, & in terra: panem noſtrum quotidianum da nobis hodie, & dimitte nobis debita noſtra, ſicut & nos dimittimus debitoribus noſtris, & ne nos inducas in tentationem, ſed libera nos à malo. Amen*)

Primum igitur eſt conſiderare, authorem illius fuiſſe creatorem, & Redemptorem noſtrum, qui quatenus homo, ſummus eſt noſter aduocatus, quatenus autem Deus, ſummus creator & gubernator, ad quem dirigitur oratio. Nam ſi nos ad deuotè recitandum aliquam orationem mouet, quòd compoſita ſit à beato Auguſtino, Hieronymo, Thoma, alioue Diuorum aliquo, longè magis mouere nos debet ad hanc deuotiſſimè dicendam, & recitandam, quòd ſit compoſita ab illo, qui modo indicibili eſt Deus & homo, cui ſoli placendum eſt, cuius manu donandum eſt, quicquid oratione obtinere ſperamus, cui quę (ut ait Cyprianus [c]) oratio magis placebit quàm ea quam ipſemet compoſuit?

[c] In ſer. 6. unde hoc capit. deſumptum fuit.

Secundum reputare, quòd docens nos, ut in eius initio uocemus patrem illum, qui non minus eſt dominus & Iudex, quàm pater, [d] monet nos, ut cum eū adimus aliquid petituri, contemplemur ipſum miſericordem, gratioſum, benignum, [e] cupientem prouidere filiorum ſuorum adoptiuorum Chriſtianorum, ſcilicet fidelium neceſſitati, & utilitati. Docens item, ut appellemus patrem noſtrum, admonet nos, ut cum adimus eum oraturi, actu uel uirtute putemus nos omnes eſſe fratres, [f] quos ipſe pro filijs adoptiuis habet, & conſequenter etiam Papas, Reges, alioſque Summates & Heroas hanc orationem recitantes, reputare debere, quod 103

[d] Math. 6.
[e] Math. 22.
[f] ad Philemo. cap. 1.

quam-

quālibet ſint potẽtes & ſupremi, ſunt tamen fratres ſuorum ſubditorum, familiarium, & aliorum infimatum, etiam ſeruorum, qui ſacro baptiſmatis fonte renati sũt, utque pari modo, qui uirtute, litteris, & fortunis præſtant, perpendant eſſe ſibi fratres parentes illis, ob idq; ſolùm (etiam ſi nihil aliud id ſuaderet) deberent eas illis communicare, & non ſuperbientes dedignari eos etiam alloqui, ut quidam faciunt etiam erga cognatos, nolentes eos agnoſcere. Cuius contrarium faciendum quidem eſt, ſed quòd id facilius ſit docere quàm facere, inde colligitur, quòd hanc ſanctam doctrinam omnes nouimus, & pauci aliorum collatione ea utuntur.

Tertium perpendere, quòd docens nos ei dicere (*Qui*
104 *es in coelis*) admonet nos ſuam potentiam, & ualentiam, ſimul & Regiam ſuam & Regalem cõuerſationem, quā nobis præparauit, ibique eſſe noſtram patriam, ibique nobis eſſe habitandum, & theſaurizandum. Caueamus tamen, ne dicẽtes tãto patri (*Qui es in coelis*) imaginemur eum eſſe in illis uti Angelos, qui cum ibi ſunt non ſunt hic,[g] nec contrà, quando ſunt hic, ſunt ibi. Neque imaginemur, ut quidam religioſus Conuerſus imaginabatur eum eo modo magnum, ut capite attingeret ſummum cœlum, & altero pede Orientem, altero Occidentem, & altera manu Meridiem, altera uerò Septentrionem. Neque (qualem ſuſpicor pleroſque imaginari eũ) eſſe tanquàm locatum, & contentũ[h] in cœlis; Quia eſt in eis tanquam eos continens. Nã ſicut illud Hieremiæ prophetę[i]: Ego cœlum & terram impleo, intelligẽdum eſt iuxta illud Dauidis[k]: Eleuata eſt magnificentia tua ſuper cœlos: ita non imaginemur eum includi in cœlo, ſed cœlum concludi ab eo, ut poſt & ante alios tradit Tho.[l] Contemplemur itaque ipſum incorporeum, quatenus eſt Deus, ſine capite, brachijs, pedibus, & ſine ulla alia corporis parte, ſimpliciſſimum,[m] & puriſſimum ſpiritum, qui cum partibus careat, & omnino indiuiſibilis ſit, ita totus eſt in omni loco, & in qualibet eius parte, ſicut

g Iux. trad. ſ. Tho. in 1. p. qu. 53

h Tho. 1. p. q. 8

i Hierem. 23

k Pſalm. 8

l 1. par. q. 8.

m c. Firmiter de ſumma Trinit. cum glo. verb. ſimplex

co, ſicut poſt & ante alios tradit Thom.[n] Quemadmodum
etiam anima rationalis, ſecundum Auguſt.[o] & eundem
Tho.[p] poſt alios, tota eſt in toto corpore, & tota in qua-
libet eius parte, totus Deus eſt in Eccleſia, in qua ora-
mus, totus in cœnaculo, in quo edimus, totus in Mu- 105
ſæo, & dormitorio, vbi ſtudemus, negotiamur, & dor-
mimus, totus in itinere, per quod iter facimus, tam
præſens omnibus, quæ cogitamus, loquimur, & fa-
cimus, ac ſumus noſmetipſi, & multò magis abſque
vlla proportione. Quod perpendens dicebat Sapiens.[q]
Beatus vir qui in ſenſu cogitabit circumſpectionem
Dei. Plurimum enim, & pluſquam dici poteſt prodeſt,
conſiderare iugiter circumſpici nos, & omnia quę co-
gitamus, loquimur, & facimus, ab ipſo, longe magis
quàm à nobis ipſis, quo beatitudinis impedimenta vi-
temus, & quę conferunt ad eam, amplectamur. Dici-
mus itaque Deo: (*Qui es in cœlis:*) non quòd non ſit in
terris, ſed quia ibi communiter conſortes ſuæ glorię fa-
cit beatos, quos omnes ibi recipiet poſt diem iudicij,
vt ſemper ipſo fruentes ipſi corregnent.[r] Ex hoc ta-
men nemo inferat, quòd quidam inferebat, nempe,
humanitatem benedictiſſimam noſtri Saluatoris æquè
eſſe vbique: non eſt enim niſi in cœlo, & in ſancto ſa-
cramento, & conſequenter, licèt Ieſus Chriſtus verus
Deus & homo, quatenus Deus, & quoad immenſam
diuinitatem, ſit vbique, quatenus tamen homo, & quo-
ad humanitatem, eſt ſolum in cœlo, & ſancto ſacramen-
to, quamuis non vno eodemque modo. In ſacramen-
to namque tota humanitas, & omnes illius partes ſunt
in tota hoſtia, & in qualibet illius parte,[s] admirabili ad-
modum & ſtupenda ratione, magisque intelligibili ſa-
pientibus, quàm idiotis. In cœlo autem circunſcri-
ptiuè & naturali modo, vbi vtinam olim ipſius vultum
gratioſiſſimum ſuſpicientes, manus puriſſimas, & pe-
des ſanctiſſimos quàm humillimè exoſculemur, Amen.
Quartum conſiderare, quod hæc oratio ſublimiſſima 106
non

[n] Thom. 1. par. qu. 2.
[o] Lib. 6. de Trinit.
[p] 1. p. q. 76. ar. 8
[q] Eccleſiaſt. 14
[r] Apocalyp. 22.
[s] Tho. 3. par. q. 76. ar. 3. & cōmunis in 4. diſt. 10.

non modò nos docet verba, quibus petere debemus, verùm etiam ordinem præcellentem, quo id faciamus. In prima namque petitione docet nos petere bonũ diuinum. In ſecunda noſtram ęternam beatitudinem. In tertia rationem ad eam perueniendi principalẽ. In quarta rationem minus principalem. In alijs verò tribus ſublationem trium impedimentorum, quibus à perueniendo in eam impedimur, quæ ſunt peccatum iam commiſſum, quod eſt pręcipuum. Tentatio, quæ nos prouocat ad committendum: Et alia mala pœnæ, quæ quandoque ſunt occaſio committendi. Luculenter enim inſtruit nos imprimis, ſuper omnia velle bonum diuinum, honoremque illius optare. Deindè noſtrę animę beatitudinem ęternam, & tertiò gratiam, quę eſt mediũ principale perueniendi ad eam: quartò ſancta ſacramenta, & ſuſtentationem corporalem, ceu inſtrumenta in id inſtituta. Et quia oportet vitare impedimenta, quibus à tanta re aſſequenda impediri poſſum', & ea ſunt tria, primum eſt peccatum iam commiſſum, ſecundum tentatio directa ad illud committẽdum, tertium malum pœnę ad illud indirectè inducens, ideò quinto loco docemur petere ſublationem peccati iam cõmiſſi, ſexto petere victoriam contra tentationem directam ad peccandum, ſeptimo victoriam contra tentationem indirectam peccandi, quam malum pœnæ inducit. Quę omnia fieri in hac oratione oſtenditur, eo quòd in prima pe
107 titione putà (*Sanctificetur nomen tuum*) non petimus ſuum nomen, & cognomen, ſuamque gloriam & famam fieri ſancta (quandoquidem ſanctiſſima ſunt) ſed petimus, vt ſancta habeantur ab hominibus, quò nimirum ita reuereantur, honorent, & collaudent ſuam Maieſtatem, vt nil aliud ſanctius, neque ęque ſanctum habeant, iuxta S. Auguſt.[t] & vt talis laudetur, celebretur, & glorificetur. In ſecunda verò ſcilicet: (*Adueniat regnum*
108 *tuum.*) in ſumma principaliter petimus, vt nobis beatitudinem ęternam impertiat: non enim petimus, vt ſuæ

[t] De serm. Domini in monte, quem in hoc ſequimur.

Maieſtati

Maieſtati noua poteſtas, nouaue iuriſdictio adueniat, ſed ſecundum S. Cyprianum,[u] petimus principaliter, ut regnum gloriȩ, quo perfruuntur beati, nobis adueniat: quod certò adueniet, ſi nos ſatis adhȩreamus ei, licet etiam acceſſoriè petamus, ut regnum gratiȩ nobis adueniat: idest, quod ipſe ſuper nos regnet per gratiam, ut ſẽſit S. Hieronymus,[x] & nos uiuamus ſub ſuo æquiſſimo, ſanctiſſimoque ſceptro & imperio, & tollat, ac deſtruat ſceptra & imperia dœmonis, & furiarum eius infernarum, ſuperbiæ, auaritiȩ, irȩ, luxuriæ, gulȩ, accidiȩ, & inuidiæ; & omnium aliorum ducum infernorũ, qui nos ſibi ſubijciunt, ſubijcereue tentant; & illis depulſis ſurroget ac permoueat in nos ſuos duces iuſtiſſimos, & æquiſſimos, fidem, ſpem, & charitatem, prudẽtiam, iuſtitiam, fortitudinem, & temperantiam, & omnes eis adhærentes, qui nos ſatagant continere in officio, & obedientia ſui diuini regiminis. Porro in 3. pe- 109
titione, ſcilicet (*Fiat uoluntas tua*) in ſumma petimus, ut nobis largiatur gratiam promerendi prædictam beatitudinem, & gloriam ȩternam. Non enim ſolùm petimus in ea, ut fiat quod ei collibuerit: nam uelimus nolimus, ſemper & ubique fiet uoluntas eius, iuxta illud Eſaiæ[y]: Omnis uoluntas mea fiet, ſed petimus, ut faciat nos ſuã implere uoluntatem in terra, ſicut impletur in cœlo[z]: idest, ut ſicut in cœlo omnes Angeli, & Sancti charitate & amore implent ſuam uoluntatem, & quodcunque prȩcipit, eodem modo nos idem faciamus in terra; quod eſt proprium meritum gloriȩ, & beatitudinis, quam in ſecunda petitione petimus. In quarta autẽ pe-
titione, ſcilicet, (*Panem noſtrum quotidianum da nobis hodiè*) 110
ſecundum S. Thom.[a] imprimis petimus dari nobis Sanctum altaris ſacramentum, ſub quo uelut omnium ſublimiſſimo, ſubintelliguntur cȩtera, quȩ ſunt media, & inſtrumenta ad promerendam beatitudinem. Petimus item, ſed non adeò principaliter, panem corporalem, ſub quo ceu prȩcipuo hominis alimento, ſubintelligũtur

[u] In ſerm. vnde hoc capit. eſt deſumptũ quem in hoc ſequimur.

[x] Math. 6.

[y] Iſai. 46.

[z] Card. S. Sixti in c. 6. Math.

[a] 2. ſec. qu. 83. ar. 9.

tur reliqua cibaria, & alia vitæ neceſſaria, quibus mereamur, ſeruiendo Domino. Quia principalius petere debemus ſpirituale[b] quàm corporale. Licet plerique (& vtinam non maior pars) proferentes verba illa (*Panem noſtrum quotidianum*) vota ſua expreſſius referãt in alimoniam corporalem, quàm in ſpiritualem, ſed non peccant, modo ſaltem virtualiter & tacitè maioris habeatur, & æſtimetur ſpiritualis[c] quàm corporalis, & vtraque optetur & petatur tanquam donum Dei, iuxta Io. Chryſoſt.[d] & ſecundum S. Auguſt.[e] & Thom.[f] vt inſtrumentum ad viuendum, & ſeruiendum Deo, & ad impetrandam gratiam, quæ in tertia petitione petitur, quo promereamur beatitudinem, & gloriam, quæ petitur in ſecũda. Sanè in quinta petitione, puta. (*Et dimitte nobis &c.*) petimus principaliter ſublationem impedimenti præcipui, ſcilicet, peccati mortiferi clarè & directè impediẽtis beatitudinem, & etiam peccati venialis defferentis

111 illius conſecutionem.[g] In ſexta verò (*Et ne nos inducas in tentationem*) petimus victoriam contra tentationem, quæ eſt inſtrumentale impedimentum & cauſale, quod producit directum & formale, puta peccatum. In ſeptima

112 denique. (*Sed libera nos à malo*) petimus liberationem à malis pœnæ corporalibus & temporalibus, quæ nonnũquam nitũtur ſuo pondere auferre bona ſpiritualia vnà cum temporalibus. Ex quibus clarum euadit, hanc orationem non ſolùm, vt diximus, nos docere, quomodo, & quibus verbis petere debeamus, ſed etiam quo ordine id faciamus, & petenda deſideremus.

V. reputare, quod tota hæc admodum ſublimis oratio nos inuitat ad habendam maiorem curam animæ, & bonorum ſpiritualium quàm temporalium. In quinque enim petitionibus illius directè petuntur bona ſpiritualia, puta augmentum gloriæ Dei, noſtræ animæ beatitudo, meritum illius, remiſſio peccatorum, & victoria in

113 tentatione. In ſola verò quarta, & ibi minus principaliter, directè petimus temporalia, & indirectè in vltima petẽdo li-

[b] Arg. c. Illud, de Maiorit.
[c] Arg. c. ſi quis obieceris. 1. qu. 3.
[d] ſuper Math.
[e] Ad Probam.
[f] 2. ſec. qu. 83. art. 6.
[g] Iuxta illud, Stipendium peccati mors

do liberationem à malis pœnæ, longè aliter quàm in veteri teſtamento, in quo petitiones & promiſſiones clarius continebant temporale quàm ſpirituale, iuxta illud Poetę.[h]

[h] Baptiſtæ Mātua. lib. 2. de ſaſtis. cap. 2.

Noſtra Deo primam lucem, Iudæa ſupremam
Hebdomas impartit, quia prima & maxima noſtris
Cura Dei, Hæbrais uel nulla, uel ultima ſemper.

[i] Card. S. Syxti ſuper Math. c. 6.

Confirmatur hoc quod graues aliqui doctores[i] docēt, quòd etiam in quarta petitione non petuntur bona temporalia, neque panis, aut alimonia corporalis, aſſerentes in omnibus quinque petitionibus nos petere bonum Dei, non noſtrum. Quę opinio licèt olim mihi arriſerit, nunc tamen ea preſſius expenſa parum placet. Tum quia aptius eſt dicere, vt ſuprà dixi, quod in ſola petitione prima principaliter petimus donum Dei, licèt illud minus principaliter redundet in nos. In ſecunda, & tertia petimus duo pręcipua noſtra bona, nimirū gloriam pro futuro ſæculo, & meritum illius, ſeu gratiam pro præſenti, licèt etiam hęc in gloriam Dei redundent: Et quod in quarta petitione petimus inſtrumenta, quibus viuendo quæramus gratiam & gloriam, ſiue meritum, & beatitudinem, quorum principale eſt panis ſuperſubſtantialis Corporis Domini, quo ſupernaturaliter viuimus, & minus principale panis quotidianus, quo corporaliter victitamus, vt neruosè colligitur ex Euangelio Mathei,[k] quo docemur petere panem ſuperſubſtantialem, adiuncto Euangelio Lucæ, quo docemur petere panem quotidianum:[l] vtrūque enim cōiunctum docet nos petere principaliter quidem victum ſpiritualem, minus autem principaliter victum corporalem, quorum vtroque egemus ad quærendum meritum & præmium, gratiam & gloriam. Cauſam vero cur ſeptimam petitionem, in qua petimus liberari à malo, non poſuit S. Lucas, ait Auguſt. eſſę, quòd impleta ſexta, in qua

[k] De quo per recentiores Math. ca. 6. & Thom. in cate. aure.

[l] cap. 11.

in qua petimus, ne nos vincat tentatio, ſat ſuperq; impletur ſeptima, in qua petimus liberari à malis, quando-
114 quidem mala, quę nobis pœnam & damnum corporale inferunt, magis bona quàm mala ſunt, niſi nos præcipitent in aliquas culpas, iuxta illud Apoſtoli.[m] Diligentibus Deum omnia cooperantur in bonum, & proindè mala ſunt eis bona. Cuiuſmodi fuerunt Iob, & aliįs innumeris.

[m] Ad Rom. 8.

115 Sextũ, animaduertere id, quod aſſerit idem Auguſt.[n] quòd per has ſeptem petitiones petuntur etiam tacitè, & effectu ſeptem dona Spiritus ſancti:[o] quę ſunt ſapientię, intellectus, conſilij, fortitudinis, ſcientię, pietatis & timoris Domini, & etiã ſeptem beatitudines,[p] quę ſunt paupertatis ſpiritus, mãſuetudinis, luctus ſiue ploratus, famis & ſitis ſpiritualium, miſericordiæ, puritatis cordis, & pacis. Qui. n. petit, vt diuina Maieſtas talis qualis eſt habeatur, honoretur, colatur, & glorificetur ab omnibus, ſatis petit donum timoris,[q] vnde naſcitur ille cultus, & ſubindè petit beatitudinem paupertatis, & humilitatis ſpiritus, quæ parit ſanctus ille timor. Qui verò petit vt adueniat Regnum Dei, & in nobis ſua Maieſtas regnet, ſat ſuperque petit donum pietatis, & beatitudinem manſuetudinis. Quandoquidem volentem iubere, vel iuberi, & regnare, vel regnari, manſuetum eſſe oportet, & non iracundum. Sanè qui optat & petit, vt fiat voluntas Dei, ſatis petit donum ſcientię, quæ edocet rationem implendi eam, & beatitudinem, quæ conſiſtit in lugendo, & deplorando ea, quæ contra eius mandata fiunt. Porrò qui petit panem quotidianum ſanctorum ſacramentorum, & noſtri alimenti corporalis, quò accendamur ad agenda quę debemus, ſatis petit donum fortitudinis, quod nos corroborat, & beatitudinem famis & ſitis, bonorumque ſpiritualium, quibus deſideramus, & petimus hunc panẽ quotidianum. Qui autem petit remiſſionem ſuorum debitorum, ſicut dimittit aliena, ſatis approbat donũ conſilię, & beati-

[n] In ſermo. de verb. Domini.

[o] De quibus Eſai 11. & Tho. 1. ſec. q. 68.

[p] De quibus Math. 5. & Tho. 2. ſec. q. 69.

[q] De quo Tho. 2. ſec. qu. 19.

& beatitudinē miſericordię: quandoquidem vult exercere miſericordiam cum proximo, & accipere id tanquam medium impetrandi à Deo, quod optimum conſilium eſt: & qui petit ne inducatur in tentationem, ſatis petit donū intellectus, ex quo naſcitur beatitudo puritatis cordis: Quandoquidē, vt benè liberetur à tentationibus, quæ naſcuntur ex bonis tēporalibus, opus eſt intelligere illorum naturā, quam qui intellexerit, facilè purgabit mentē ſuam deſiderijs illius puritatē impedientibus. Qui denique petit liberationē ab omnibus malis, ſatis petit donū ſapientię, qua principaliter ſolus Deus, & res diuinæ animæ ſapiunt, & conſequenter beatitudinē pacis, quam, vt in ea perfecta ſit, oportet eſſe planè immunem ab omni malo.[r]

116 Ex hoc ſequitur primo, verū eſſe quod ſuprà[ſ] dictum eſt, etiam peccatores orando impetrare, alioqui enim non potuiſſet Dominus in hac forma orandi petitionē remiſſionis noſtrorū peccatorum.* Nec ſolueret argumentū, qui reſponderet hanc orationē de ſola peccatorum veniali ū remiſſione intelligendā, quia replicari poteſt, eā, cùm generaliter loquatur, generaliter intelligēdā.[t] * Sequitur ſecundò, licitum eſſe orare pro alijs, pro 117
ſe namque & pro alijs orantē manifeſtū eſt pro alijs orare, & licèt hìc non probetur nobis licitū eſſe orare pro ſolis alijs, non adiungendo nos eis, neque tamen contrarium probatur, licet aliqui in id textum hunc ponderent, qui tamen non obſtat. Dominus enim non præcepit, vt oraremus pro nobis & alijs ſimul, quaſi nō foret licitum orare pro alijs ſolis, & pro nobis ſolis, ſed vt nos doceret gratius eſſe ſuæ Maieſtati, vt oremus pro omnibus, & nobis & alijs, tam iuſtis quàm peccatoribus. Nā qui de vno dicit, non negat de alio ſimili, iuxta doctrinā ſingularem Dominici.[u] Non obſtat etiā dicere alios vel bonos, vel malos eſſe, & quod ſi boni ſunt, non opus ſit orare pro eis, ſi verò mali ſunt, non videtur velle Deus vt pro eis oremus, iuxta illud Hieremiæ.[x] Noli orare

r Secundū Boetium 3. de cōſolat. & Tho. 1. ſec. q. 2. & 3
ſ In cap. 8.
t c. ſolitæ de Maiorit. l. De precio ff. de Publ. in rem actio.
u In c. Qualis 25. diſt.
x cap. 8

orare pro populo hoc. Non inquã hoc obſtat. Tũ quia vtiliter pro peccatoribus oratur, ut conuertantur, pro iuſtis verò, ut perſeuerent, & proficiant. Tum quia orationes multorum [y] citius exaudiuntur, quàm paucorum. Tũ quia conuenit, vt à multis gratiæ agantur Deo pro iuſtis, qui multis proſunt. Tum ne extollantur, videtes ſe opus habere ſeſe minoribus, vt ait S. Tho. [z] Vnde ſequitur, non rectè ſenſiſſe quendam parui ęſtimantem, quòd monachi vel ſanctimoniales orarent vel non orarent pro ſe, quod non feciſſet B. Paulus, qui ſæpius rogauit multos, vt pro ſe orarent [a]

118 Septimũ, quod nos mouere debet ad hanc ſacroſanctam orationem deuotè pronunciandam, eſt, quòd illa nos inuitat non ſolùm ad nos mutuò amandum, & ad mutuas iniurias remittẽdum, ſed etiam ad orandũ alios pro alijs, ſiue amicis, ſiue inimicis, ad imitandumque Deum, qui oẽs diligit, omnibus largitur, & ſuper omnes tã malos quàm bonos ſolẽ ſuum oriri facit. [b] Quod facilè colliget, qui perpenderit doceri nos dicere in ea Pater noſter, & non, Pater mi, & Dimitte nobis, & non, Dimitte mihi. Debita noſtra, & non debita mea. Et ne nos inducas, & non, ne me inducas, & libera nos, & non libera me. Similiter etiam qui vltra alios auctores ſecum reputauerit, quòd vbi textus non diſtinguit, nec nos diſtinguere debemus, [c] & quòd tribus petitionibus primis petimus, vt nomen eius glorificetur, non addẽdo, à me vel ab illo, ab amico meo vel inimico, & ut adueniat regnum ſuum, non reſtringendo mihi vel illi, & vt fiat voluntas ſua, non à me vel ab illo, ſed ſicut in cœlo, & in terra. Quod ipſum faciet, qui perpenderit concluſionem hanc referri ad omnes dictas tres petitiones, ut dixit nouus quidam auctor, [d] licèt non nouè: Antea enim id ſcripſerat Ioãnes Chriſoſt. [e] & conſequẽter ſignificat peti debere, ut non ſolùm fiat voluntas ſua ſicut in cœlo, & in terra, ſed etiam vt nomen ſuum glorificetur, & ſua Maieſtas regnet tam hìc, quàm ibi, non

CC quidem

[y] Iuxta illud Collectæ omnium Sanctorũ, Multiplicatis intercesſoribus, &c.

[z] 2. ſec. q. 83. art. 7. ad 5.

[a] Ad Rom. 15. ibi Adiuuetis me in orationibus ad Deum, & 2. ad Corinth. 1. ibi Adiuuãtibus & uobis in oratione pro nobis, & alibi ſepè.

[b] Math. 5. & c. Hæc autem 23 q. 4.

[c] l. De pretio ff. de Publi. in rem actio. c. Solitæ de maior. & obed.

[d] Caiet. c. 6. Math.

[e] ſuper Math. cap. 6.

quidem ita in quantitate, ſed in qualitate, ſed hic per gratiam, ibi per gloriam.

Ex hoc inferunt nonnulli primo, peccare recitantes Pater noſter, non dimittendo debitoribus ſuis ſua debita pecuniaria, quod non eſt verum. Quia ſecundũ Gregorium [f] receptum, non intelligitur hoc de debitis pecuniarijs, ſed de iniurijs. Ex quo inferunt alij ſecundò, peccare iniuriam paſſos recitantes hoc, non condonando iniurias acceptas. Quod ſentire videtur S. Cypri. [g] & clarius Ioannes Chryſoſt. [h] dicens eiuſmodi recitatorem mentiri, cùm petat ſibi remitti culpas ſuas, dicẽdo ſe remittere alienas, & non remittendo. Quin & D. Auguſt. [i] idem dicere videtur de iis, qui neque condonant, neq; parati ſunt cõdonare iniurias petentibus ab eis illas ſibi remitti, licèt non alijs. Nihilominus B. Tho. [k] contrariũ determinat, quod verius videtur. Tum quia, vt ait Auguſt. [l] Non eſt tam multis tanta virtus, ut à ſeipſis poſſint impetrare remiſſionem iniuriarum, quàm multos credendum eſt à Deo exaudiri in hac oratione. Tum quia quamuis clauſula illa (*Sicut & nos dimittimus*) non verificetur in recitante, ad hoc tamen, vt non mentiatur, ſufficit verificari in perſona Eccleſię, iuxta eundem. [m] Tum quia ſuprà [n] diximus, quòd qui ſacerdoti dicenti, (*Surſum corda*) reſpondent (*habemus ad Dominum*) non cogitando in Deum, non mentiuntur, quandoquidem reſpondent nomine Eccleſiæ, in qua nunquam deeſt aliquis, qui id agat. [*] Tum denique, quod iniuriam paſſus, licèt teneatur remittere odium & rãcorem in iniuriantem conceptùm, non tamen tenetur condonare actionem, quam habet ad petendam pœnam vel ſatisfactionem honoris, vel alius boni ſibi adempti, iuxta gloſſam ſingularem & receptam, [o] nec tenetur eum alloqui, nec ſigna affabilitatis particularia exhibere, ſecundum Tho. receptum. [p] Hoc autem temperandum eſt, dummodò recitãs hanc orationem nõ eximat ſibi iniuriãtes & inimicos à petitionibus generalibus ſuę orationis

f 10. moral.
g in dicto ſer. 6. pag. parua 23.
h Super Math.
i in Enchirid.
k 2. ſec. qu. 83. ar. 16.
l vbi ſupra.
m 2. ſec. qu. 83. ar. 16.
n In c. 2. n. 25.
o In c. ſi quis contriſtatus. 90. diſtinct. &
Thom. 2. ſec. q. 2. ar. 8.
p In d. qu. 25. ar. 9.

nis; id enim peccatum foret, ut ſuprà in aliud propoſi-
120 tum dictum fuit, & tradit vterque Thomas. [q] III. In- [q] in ſupradicto ar. 1. & 9.
fertur verum eſſe id, quòd in alium finem ſuprà [r] dictum [r] in concl. 10.
eſt, ſcilicet, cœteris paribus, meliorē eſſe, & maioris me
riti orationē, qua oratur pro multis, quā ſit ea, qua roga
tur pro paucis. Quod ea ratione cōfirmabat Adrian. [ſ] q̄d [ſ] Quodlib. 2. ar. 4.
in Miſſis pro defunctis, licèt pro aliquo priuato dicatur,
tamē pro cūctis animabus oratur, & non particulariter
pro hac vel illa, pro qua fit ſacrificium. Quę tamen ra-
tio diluitur illa cōſideratione, quòd in orationibus prę-
cipuis, quales ſunt Collectę, Secreta, & Poſtcommunio,
pro ea ſola, pro qua dicitur Miſſa, oratur: Et quòd ora-
tio quoad vim ſatisfactoriam applicata multis, non ſatis
facit pro ſingulis tantum, quantum ſatisfaceret, ſi vni
ſoli applicaretur, vt etiam idem ipſe ait. [t] Miſſę autem [t] in eod. quodlib. & art. 6.
defunctorum præcipuè dicuntur pro ſatisfactione pœ-
næ eorum, qui detinentur in Purgatorio, ſecūdum oēs.
VIII. Quod ad hanc orationem deuotè faciendam
mouere valet, conſiderare, quòd licèt tam in veteri,
quàm nouo teſtamento multis alijs verbis oratum fue-
rit, oretur, & optimè orari poſſit, quicquid autem un-
quàm iuſtè oratum fuit, & iuſtè orari poteſt, reducitur
ad vnam ſeptem petitionum in hac ſublimiſſima oratio
ne contentarum, nihilque, quod ſub earum aliqua non
comprehendatur, poteſt rectè & iuſtè peti, vti aſſerit [u] Ad Probam.
S. Auguſt. [u] ab omnibus receptus, [x] & à quibuſdam re- [x] In 4. diſt. 15. & Tho. 2. ſec. q. 83. ar. 9.
121 centioribus amplificatus. Cui addo, ꝙ ſicut nulla verba
aptiora eſſe poſsūt ad orandum, quàm verba huius ora-
tionis compoſitę ab ipſomet D. N. Ieſu Chriſto, ita poſt
illa ſecundū locū obtinent, quæ deſumūtur ex ipſamet
ſacra ſcriptura, tertium autem illa, quæ ſunt inſtituta &
approbata ab ipſa S. Matre Eccleſia, cuiuſmodi ſunt Col
lectę & orationes, & hymni veteres Miſſarū, & horarū Ca- [y] in Rationali lib. 4. cap. 15. nu. 17.
nonicarū, licèt ſecundū Specul. [y] in Eccleſia S. Ioannis
122 Lateranenſis, neq; in Miſſa, neq; in horis dicatur Colle-
cta neq; oratio, ſed pater noſter illi' loco, vti antiquitus

fieri ſolebat in primitiua Eccleſia.[y] Quod tamen hodiè nõ ſeruatur in dicta Eccleſia, quotidiè enim audimus in ea cantari & recitari eaſdem Collectas, quæ in Eccleſia Sancti Petri, & aliis parochialibus vrbis cantantur & recitantur.[z] Per omnes igitur has octo conſiderationes, vel aliquas earum, enitamur recitare hanc orationem indies attentius, & aſſueſiamus non tam pronũciare eam verbo, quinquies, decies, quinquagies, centies vel millies in die, vel hebdomada, aut menſe, quàm mente concipere ſignificata verborum eius, iuxta prædictum intellectum.[2] Quando verò voluerimus eam recitare pluries continenter (quia difficillimum eſt mente concipere tam continenter omnium verborum ſignificata, quàm continuè illa ore proferimus) meditemur nunc contenta in vna petitione, & conſideranda in ea, nunc contenta in alia, & conſideranda in illa, ita vt eorum varia meditatione continendo mentem, ſiue intellectum in iis, quæ proferimus, & ad ea pertinentibus, & calefaciendo voluntatem igne ex tali meditatione, iuxta pſaltem Regium,[a] exardeſcenti, & vtramque, tam mentem, quam voluntatem, voluptate ex ipſis nata paſcendo, ſimul & exercendo linguam, frequenter diuque eam recitando ſatisfaciamus & his, qui conſulunt eam frequenter pronunciare, & his qui conſulunt multum in ea pronuncianda contemplari, vtrorumque conſilium probantes: Quãdoquidem Eccleſia non ꝑcipit, neq; vetat dicere eã ſępius continenter, ſine aliarũ interiectione & interruptione. Nec curem⁹, quòd nonnulli deſpiciunt, aut certè nõ laudant recitationem Pater noſter, & Aue Maria per calculos precatorios, etiã laycorum & idiotarũ, cùm conſtet etiã ipſis ſacerdotibus, & literatis magnum fructum ex ea prouenire, & 123
meritò. Quia cùm modica ſint, & ſapidiſſima ſignificata verborum Pater noſter, & Aue Maria, cumque illa recitanti per calculos precatorios non ſit opus quęrere hunc vel illum locum, nec multũ cogitare, quid prius, quidue

2 In 3. conſiderat. & aliis ſequent.

a Pſal. 38.

quiduè poſterius ſit dicendum, recitans per illos ea, attentius & ſapidius poteſt citra defatigationem intellectus, & cum oblectamento voluntatis id facere, defigēdo mentis oculos in ipſammet Virginē matrē, & in eius innumeras gratias, & virtutes, dum profert Aue Maria, & in interminam Maieſtatem & bonitatem diuinam, & in ea quæ petit, & ad ea pertinentia, dum profert Pater noſter.

124 Iuuabit in hoc reducere ad memoriam eos, quos vidim' ſapidiſſimè per huiuſmodi calculos obortis lachrymis (quas oculi eorum amore & reuerentia Dei, eiuſque matris tincti ſtillabant) recitantes. Iuuabit item in idipſum, quando animaduerterimus nos vacuos amore actuali diuino, & deuotione, defectos lachrymis, duros corde, vagoſque mente, cōſiderare prope nos, imò intra nos eſſe Deum Opt. Max. qui verus eſt fons totius boni amoris, & blanditiei, deuotionis, & tranquillitatis, & maiore animi quàm oris clamore clamare ad eū, Deus in adiutorium meum intende, ſuprà eadem concluſione dilatatum.[a]

[a] ſup. eodem cap. à nu.

XII. Concluſio.

125 Quòd ob multa dicendum eſt mihi aliquid de quamplurimis, quæ dici poterant de Aue Maria, ſiue Salutatione Angelica, ad me in primis, deindè lectorem monentium, vt magna cum cura & reuerentia eam recitemus, & id aliquos noſtrum non feciſſe ex animo pœniteat. Primo quidem, quòd ipſa ſit gratiſſima & vetuſtiſſima omnium orationum, quas Eccleſia Chriſtiana fundit ad glorioſiſſimam virginem matrem Mariam, communem dominam, commune aſylum, refugium, imò & matrem omnium, iuxta illud.[b]

[b] Baptiſtæ Mantuani 1. Parthe. poſt princip.

Tu licèt à noſtro ſpacijs ingentibus orbe
Diſiungare, ſuos quantum polus eleuat ignes.
Non tamen humanos caſus oblita, tuumque

Nil pertæſa genus, uigili mortalia cura
Suſcipis, & lachrymæ tangunt tua pectora noſtræ.

II. Quòd ipſe plus quàm aliquot alij meæ conditio- 126
nis ei ſim obſtrictus multis de cauſis, & in his quòd in
Eccleſia S. Mariæ baptizatus fui. Quòd in duabus Ec-
cleſijs B. Mariæ obtinui duo beneficia ſimplicia, quo-
rum prouentibus litteris operam dedi, donec doctora-
tus inſignibus (licèt immeritus) ornarer. Quòd bene-
ficium à monaſterio Beatę Marię pendens erat illud, ob
quod, licèt litigioſum, prædicta duo reliqui. Quòd in
benedictiſſimam Mariam oculos defixos habebam, cùm
delapſus in fluuium exundantem, iam pro ſuffocato
habitus ſuauiſſimè extractus fui. Quod die Sanctæ Ma-
riæ ſuſcepi habitum ſacri ordinis Rócæuallis morte Ro 127
landi, & aliquot Parium Franciæ nobilitatę, & quòd in
Eccleſia Sanctæ Mariæ omnes ordines minores, & ſa-
cros diuerſis diebus ſuſcepi. Quòd die Sanctę Mariæ in
Eccleſia Sáctæ Mariæ præfatum ordinem fui profeſſus.
Quòd in alia Eccleſia Sanctæ Mariæ, primam miſſam
ſubmiſſa voce dixi, & in alia eiuſdem voce alta cantaui.
Quòd Maria vocabatur mater, quæ me genuit, quęque
me recens natum, & ab vbere pendentem huic maximę
Marię dicauit. Quòd Maria vocatur, & Sanctę Mariæ
monaſterium regit & gubernat illa, quam cum ſuo ſa-
cro Collegio in matrem in Luſitania Occidente, loco
naturalis præmortuæ delegi, & data fuit, nempè Illuſtris
illa valdè Donna Maria de Tauora, Abbatiſſa Reueren- 128
diſſima Sanctę Marię de Cellas, generis claritate, & in-
numeris gratijs & virtutibus inditis & quęſitis, & in ſua-
uiter regendo, & vniendo ſuo monaſterio vinculo cha-
ritatis clariſſima. Quòd Cantoria huius Eccleſiæ Cathe-
dralis, quæ dicata eſt Sanctę Marię, huius libri compo-
nendi cauſa fuit. Quòd denique die S. Marię ſacro mori
opto, & in Eccleſia eius nominis inhumari, ut ei ſer-
uiam ęternùm. Amen.

III. Quod verus & antiquus tenor prędictę Salutationis Angelicæ eſt hic. (*Aue Maria gratia plena, Dominus tecum, benedicta tu in mulieribus, & benedictus fructus uentris tui Ieſus: Sancta Maria mater Dei, ora pro nobis peccatoribus; Amen.*)

129 Ex quo tenore ſequitur non eſſe genuinas huius orationis partes illam (*Et tu Domina ſemper ſis mecum*) & illam (*Spiritusſanctus ſuperueniet in te, & uirtus altiſſimi obumbrabit tibi*) & alias, quas nonnulli magis pia intentione, quàm prudenti diſcretione de ſuo addunt, quod confirmatur ex infrà proximè dicendis.* Non otioſè tamen dixi ſuprà (antiquus tenor.) Quia conſuetudo Vrbis approbata Breuiario Romano fœl. record. Pij Quinti, effecit, vt illa verba (*Nunc & in hora mortis noſtræ*) addita fini eius, ſint pars ipſius,[c] ſaltem cùm fuerit pronunciãda in horis Canonicis ab eis, qui eas pronunciare

130 tenentur.*

IIII. Quòd licet hanc ſanctiſſimam orationem non compoſuerit per ſe ſolùm Deus, veluti orationem Dominicam, partem tamen illius compoſuit per Sanctum Gabrielem, qui, ut aliqui ſentiunt[d] (quibus adhæreo) eſt ex ordine Seraphico, partem per Sanctam Eliſabeth, partem per Eccleſiam. Nam verba illa; (*Aue gratia plena, Dominus tecum*) Sanctus Gabriel compoſuit.[e] (*Benedictus fructus uentris tui*) Sancta Eliſabeth,[f] & illa (*Benedicta tu in mulieribus*) vterque.[g] Illa uero: Sancta Maria &c. Eccleſia addidit.* Quę tamen non videtur fuiſſe recepta à Belgis etiam pijs, qui tamen poſt prędictum Breuiarium Pij Quinti ab eis receptum, tenebuntur addere illam, ſaltem Eccleſiaſtici horis Canonicis dicendis obnoxij, ſaltem cum in eis dicendis occurrerit. Dixi (ſaltem &c.) quia non facilè auderem dicere teneri ad id alios, nec etiam ipſos; cùm cauſa indulgentię lucrifaciendæ, aut implendi voti vel pœnitentię, aut alia, quàm obligatione pronunciandi horas Canonicas, tenerentur ad recitandum pſal-

[c] Arg. §. ſed & quod principi placuit Inſtit. de iure nat. Gent. & Ciuil. & l. 1. ff. de Conſtit. Principum.

[d] Orig. & Greg. quãuis Tho. contrariũ tenet in 3. par. q. 30. ar. 2.

[e] Luc. 1.

[f] Luc. 1.

[g] ibidem.

terium, vel Roſarium Virginis Matris, vel aliud eiuſmodi, non, inquam, auderem dicere hos non ſatisfacere, ſi recitauerint illa iuxta ſuam antiquam conſuetudinem, omiſſa illa particula prędicto modo inducta, cùm iure humano inducta, ſi recepta non fuerint, vel conſuetudine legitimâ ſint abrogata, non obligent.[h] Quæ non in hoc addo, ve non percupiam has additiones ab omnibus recipi, ſed vt mentes pias, & trepidas ſiue timoroſas à ſcrupulis liberem, à quibus eadem ratione liberandos cenſeo etiam Hiſpanos, qui particulam illam (*nunc & in hora mortis*) ante pręfatum Breuiariũ minimè addere ſolebamus.

h c. In iſtis §. leges 4. diſt. & c. vlt. de conſuetud.

Ex quo colligitur ratio illius, quòd in fine dicti præcedentis dicebamus de additione illa (*Et tu domina &c.*) & (*Spiritusſanctus &c.*) quandoquidem verba illa (*& tu domina ſis ſemper mecum*) non compoſuit Angelus, neque S. Eliſabeth, neque Eccleſia: Illa verò quæ nonnulli addunt (*Spiritus ſanctus ſuperueniet in te, & virtus altiſſimi obumbrabit tibi.*) licet compoſuerit Angelus, non tamē huic tempori conueniunt. Significant enim, quod fiet id, quod factum eſt, & ſi mutes dictio illa futura ſuperueniet, & obumbrabit in prætérita, non erunt verba ab Angelo prolata. Ex hoc etiam videtur colligi, meo iudicio, ſaniori ſaluo, orationibus Pater noſter, & Aue Maria nõ eſſe miſcendum aliquid aliud, quàm quod ab Eccleſia admixtum eſt. Tum quia mixtio ſpeciei inferioris gradus auctoritatem minuere ſolet.[i] Tum quia ſatius eſſet id quod miſcetur ſeparatim dicere tãquam orationem, aut contemplationem, quàm mixtim.

i Arg. c. ſuper quæſtionum. §. ſi vero duo de offic. deleg.

131 V. quò moueri poſſumus ad hanc ſacroſanctam Salutationem deuota mente tantæ Virgini faciendam, eſt, quòd per primum illius verbum (*Aue*) non ſolùm dicimus ei ſalue, gaude, & lętare, quod propriè illa dictio ſignificat, ſed etiam, quod ſit abſque, uæ, hoc eſt abſque vlla re vero dolore magis quã gaudio digna, quod cõpoſitio ex A, quod eſt, ſine, & Vę, quæ eſt interiectio dolo-

dolorem inſinuans, repræſentat. Ita quòd qui dicit Virgini matri (*Aue*) non ſolùm ait ſalue, gaude & lętare, ſed etiam, expers omnis mali, de quo non ſit magis gaudendum, quàm dolendum, quia verè talis fuit. Nam nullum vę, ſiue malum habuit, quod ei bonum & meritum non fuerit ſecũdum omnes. Nullum vę peccati mortalis vel venialis ſecundum omnes, neque originalis, ſecundum pleroſque omnes, ſiue maiorem partem recentiorum, quibus ſemper adhæſi, [k] nullum etiam væ repugnantiæ vel contradictionis ſenſilis appetitus aduerſus rationem habuit.[l] Nunquam oculi ſui ſe inclinarunt ad videndum, nec aures ad audiendum, nec manus ad tangendum, neque lingua ad guſtandum; neque nares ad olfaciẽdum, quicquam quod ratio vetaret, nunquam riſit, nunquam contriſtata eſt, nunquam amauit vel odit, nunquam loquuta eſt, vel tacuit, niſi quomodo, quarè, vbi, quando oportuit, nec minus vel magis quàm debuit. Erat quædam cera molliſſima ad oportuna, quędam Marpeſia cautes ad importuna, fuit ſine vę iacturæ virginalis pudoris in ſui filii conceptione, ſine vllo vę doloris in partu eiuſdem. Fuit ſine vę corruptionis corporis ſui ſãctiſſimi in morte, ſiquidem, vt mea (quæ communis eſt) fides habet, antequàm corrumperetur, ſuſcitauit eam, qui in ea ſe humanauit, & locauit eam (in corpus redeũte anima) integram ad ſuam dexteram, ſuper omnes choros Angelorum; vbi vtinam eam videamus oculis animi vę vacuis, maxima cum alacritate dicentes ei, Aue, gaude & lętare, quæ ſine vllo væ ſemper fuiſti. Amen.

k Quos præter alios pluri-mum in hoc laudant Pariſien. & in his Maior in. 3. lib. ſenten. d. 3. quorum de numero ſemper fui, ſum, & gratia filii eius Theantropi nũquã non ero.

l Secundum Thom. 3 par. q. 27. ar. 3. & alios in 3. diſtin. 13.

12 VI. Quòd licèt ille modeſtiſſimus Gabriel Archangelus, ſiue ob vrbanitatem, ſiue ob alia à ſacris authoribus tradita, [m] non ſalutauerit eam nomine proprio, audet tamen Eccleſia, & noſtrum quilibet id facere, ſiue quod etiam ipſemet in explicanda ſua legatione poſteà idem fecit, ſiue quod ſuauitas ipſa corticis nominis nos in eam diligendam pellicit, ſiue quod appellatione illa facilè ſimus memores, quantum ea egemus, quantamq́;

m in quibus eſt etiam deuotiſſimus ei Anton. 4. par. tit. 15. c. 14. ſuæ ſummæ.

opem

opem illa nobis ferre poteſt. Nomen enim hoc (*Maria*) 133
vt eſt Hebræum, vel ex Hæbreo deductum, autorhe Hieronimo, aliàs ſonat ſtella maris, aliàs illuminans, aliás mare amarum: vt autem eſt Syriacum ſonat Domina. Quæ omnia ei apriſſimè quadrant, cúm primum ſit ſtella orta ex Iacob,[n] vt addictiſſimus ei Beanardus ait,[o] appoſitè eam ſic ſyderi conferens. Sicut ſine ſui corruptione ſydus ſuum emittit radium, ſic abſque ſui læſione Virgo parturit filium, nec ſyderi radius ſuam minuit claritatem, nec Virgini filius ſuam integritatem, ſtella, inquam, eſt non qualis qualis, ſed maris, id eſt Arctos, Cynoſura, vel Elice, quibus ſicut verum mare nauigantes ducuntur, ſic nos mundum hunc mari ſimilē transfretantes, Mariæ ductu ducimur, & vela damus, ſic enim eam alius ſibi deuotus alloquitur.[p]

134 (beside "appoſitè")

[n] Numero. 14.
[o] ſuper Miſſus eſt homil. 2. col. 20.
[p] Baptiſt. Mantua. lib. 2. par the 3.

Tu placidum terris ſydus, quod liberat omnes
A pelagi feruore rates, quod luce benigna
Saturni, Martiſque graues eliminat iras.
Tu nobis Elice, nobis Cynoſura, per altum
Te duce uela damus portus habitura ſecundos.

Eſt etiam illuminans, quippè quæ, vt ille ait, micat meritis, & illuſtrat exemplis. Vnde ille ad illā totius Eccleſiæ clamor (*Profer lumen coecis*) & ſi Apoſtoli erant lux mundi, quanto magis illa longè lucentior illis? Fuit autem mare amarum, præſertim die paſſionis ſui filii acerbiſſimę, cùm animam ipſius iuxta Symeonis pręſagium doloris gladius pertranſibat, cùm ſtabat mater doloroſa iuxta crucem lacrymoſa, dum penderet filius, dumque ſuo ſummo amore dulcedinem noſtræ redemptionis augeret. Quod autem ſit Domina, tota teſtatur Eccleſia, ſic eam reuerenter ſalutando. (*Aue Regina Coelorum, Aue Domina Angelorum*) & rurſus (*O glorioſa Domina, excelſa ſuper ſydera.*) Cùm igitur ſit ſtella ductrix, lux illuminatrix, Domina præpotens, & amara pro nobis paſſa;

conſe-

conſequitur, nos ea plurimum egere, teſtante id in hęc
135 verba ſuo Bernardo.[p] O quiſquis te intelligis in huius Super Miſſus eſt homil. 3. col. 10.
ſæculi profluuio magis inter procellas & tẽpeſtates flu-
ctuare, quàm per terram ambulare, ne auertas oculos
à fulgore huius ſyderis, ſi non vis obrui procellis, & in-
frà. Si conſurgant venti tentationum, ſi allidas ad ru-
pem tribulationum, ſubeat animum tuum ſtella iſta,
& inuoca Mariam: Si agiteris vndis ſuperbiæ, ambitio-
nis, murmurationis, vel inuidię, reſeras oculos tuos
in Mariam, eamq; inuoca. Si ira vel auaritia, aut blandi-
menta carnis inuaſerint nauiculam tuæ mentis, erige
oculos in Mariam. Si magnitudine tuorum peccatorum
turbatus, fœditate tuæ conſcientiæ confuſus, & ſtupo-
re condemnationis horrens, incipit te abſorbere bara-
thrum triſtitiæ, & abyſſus deſperationis, iacta cogita-
tum tuum in Mariam ſtellam tuam conſolatricem, non
recedat ab ore, non ſeparetur à corde, & ut impetres
auxilium ſuæ orationis, non deſeras exemplum ſuę con
uerſationis. Hæc ille. Quantam autem opem ferre
poſſit, indieſque & in horas, imò & momenta ferat, col-
ligitur ex illo cuiuſdam: Sequendo illam non deflecti-
mus à recto tramite, rogando eam non deſperamus,
cogitando in eam non erramus, ea duce non cadimus,
vmbra alarum eius protecti non timemus. Ea noſtri
miſerta in portum optatum appellimus. Et ex illo alte-
rius: Ipſa eſt aduerſis commune in rebus aſylum, Ante
preces etiam necdum obſecrata fauorem Donat, & ad
miſeros maternas explicat vlnas. Quamobrem non ſo-
lum humili, reuerenti & deuoto animo nomine pro-
prio eam ſalutemus, ſed etiam omnes qui ſemper actu
vel virtute Deum Opt. Max. interpellamus per (*Deus
in adiutorium meum intende*) ita eam eiuſdem matrem,
eandemque creaturarum optimam & maximam, ſem-
per actu vel virtute flagitemus, per (*Maria mater gratiæ,
mater miſericordiæ, tu nos ab hoſte protege, & hora mortis ſuſci-
pe. Amen.*)

VII. Quod

V I I. Quod nos mouere poteſt ad hanc ſalutationem
deuota mente faciendam eſt, quod appellemus eá gra- 136
tia plenã, ſuper quo multis pretermiſſis admoneo Grę-
cis eſſe χαριτωμένη ſiue charitomeni, quod ſonat gratioſa,
pro (*gratia plena*) & ideo quidam interpretantur gratio-
ſa pro gratia plena. Quamuis parui referat quoad hoc,
inter utroſque, quoniam qui vocãt eam gratia plenam,
nolunt dicere eam ita plenam, ac eius filium, quem B.
q Ioan. 1. Ioannes vocauit plenum gratia: q nec qui vocant eam
gratioſam, vocant ęquè gratam, ac eius filium, in quo
pater eius æternus dixit r ſibi maximè cõplacuiſſe, vtri-
r Math. 3. que tamen reputant eam pleniorem gratia, & magis gra
tioſam, quàm Ioannem filium ſuum adoptiuum, quem
s Ioan. 13 Euangelium s dilectum & gratum Ieſu vocat, iuxta item
vtroſque, plenior fuit eadem omnibus aliis ſanctis, ad
melius, & altius cogitandum, loquendum, & operan-
t In ſermo. 7. col. 2. de Aſſumpt. dum, de cuius plenitudine, vt ait Bernar. t omnes reci-
piunt, captiuus redemptionem, ęger curationem, tri-
ſtis conſolationem, peccator veniam, iuſtus gratiam, 137
Angeli lætitiam, tota Trinitas gloriam, denique Dei fi-
lius carnis ſubſtantiam: Quæ eadem ſecundum utroſ-
u Eccleſ. 24. que dicere poteſt illud Sapientis. u In me omnis gratia: 138
quia ſecundum eoſdem fuit plena gratia, quam vocant
gratum facientem, quæ omnes alias gratias præcellit,
vt quę ſe habentem efficiat Dei gratum & amicum. Ple-
na gratia omnium virtutum tam Theologarum, ſcilicet
fidei ſpei, & charitatis, quam Moralium, ſcilicet, Prudẽ-
tię, Iuſtitiæ, Fortitudinis, & Temperantię, cum omni-
bus aliis eis attributis. Plena gratia ſeptem donorum
x In 11. concl. ſpiritusſancti, quorum ſuprà x meminimus. Plena omni-
bus nouem gratiis, quas vocant gratis datas, enume-
y 1. ad Corint. 12. & Thom. ibid. & 1. ſec. q. 111. ar. 4 meratas ab Apoſtolo, y quæ dantur, vt alius alium ad
Deum adducat. Prima vocatur fides quæ indit omniũ
viſibilium certitudinẽ. Secunda, Sapientia, quæ indit re-
rum diuinarum cognitionem. Tertia, ſcientia, quæ in-
dit rerum humanarum cognitionem. Quarta, gratia ſani

tatum

tatum ſanandi corpora per miracula. Quinta, operatio virtutum manifeſtandi potentiam diuinam per miracula. Sexta, prophetia prænunciandi futura contingentia. Septima, diſcretio ſpirituum diſcernendi cordium ſecreta. Octaua, genera linguarum, noſcendi idiomata. Nona, interpretatio ſermonum, interpretandi ſenſum verbis illorum incluſum. Præterea ſecūdum vtroſque,
139 eſt plena gratijs peculiaribus, priuilegio ſibi donatis,[z] per quas eſt mater Dei, mater omnium, porta cæli, Regina miſericordię, reſuſcitata ante diem Iudicij uniuerſalis,[a] & exaltata ſuper omnes Angelos & Archangelos, Cherubin item & Seraphin. Quotus quiſq; erit igitur, qui aliquid horum animo voluens, poſtquàm dixerit *(Aue Maria)* Dominæ tantis & tot gratijs illuſtratę, non ſubdat alacriter, deuotè & reuerenter *(gratia plena?)*

z Quarum ſeponit. Anto. poſt. alios 4. p. tit. 15. cap. 20.

a Aug. Hieron. & alij recentiores in ſuis ſermon. de Aſſumpt.

140 VIII. Quod in ea dicimus noſtrę Dominę *(Dominus tecum)* non ſolùm dominus filius, quem veſtijſti carne, ſed etiam dominus pater, qui filium suum fecit tuum, dominus ſpiritusſanctus, à quo, & cuius virtute id actum eſt; omnes tres, & eorum ſinguli, qui non ſunt niſi unus dominus, ſunt tecum. Eſt tecum pater exercens ſuam omnipotentiam, eſt filius oſtendens ſuam ſupremam ſapientiam, eſt ſpiritus ſanctus uetens ſua immēſa bonitate, ſunt omnes tres perſonæ ęquè potentes,[b] ſapientes, & bonæ, faciendo in te opera potentiſſima, ſapientiſſima, & optima. Tecum & ex te omnes tres compoſuerunt glorioſum illud corpus, quod uniuerūt uni ſoli, & ſecundæ perſonæ, ſublimiſſimo illi filio Dei, qui ueſtitus carnem uentre tuo virginali egreſſus fuit talis, ut neque totus foret de tua ſubſtantia, neque totus de ſubſtantia diuina. In quo ſenſu eſt intelligēdum illud, quod quidam deuotus tuus famulus[c] tibi dicebat, ſcilicet: Totus ipſe eſt filius tuus, & totus filius Dei, quia non duo filij, ſed idem & unus ſolus amborum. Tecum ſunt & fuerunt, ut magnificareris, & adeò ſplēdidis beneficijs ornareris, ut uerè dixeris[d] *(Fecit mibi*

b In ſymbolo Athanaſij, & cōfirmitet de ſumma Trinit.

c Bern. hom. 2. ſuper Miſſus eſt col. 2. & explicat Tho. 3. p. q. 35. ar. 3

d Luc. 2.

ma-

magna qui potens eſt.) & (beatam me dicent omnes generationes.) Quam & verè dicere potuiſti, maximis te beneficijs ornaſſe, teque uocant beatiſſimam Chriſtiani, Turcæ, & Mauri, ſiue Sarraceni, & plerique hæretici.

XIX. Quia in ea noſtram Dominam vocamus benedictam in mulieribus; cuius benedictiones neminem enarrare poſſe et quidam deuotus[e] per iſta carmina teſtatur. 141

[e] Petrus Comeſtor author hiſto. eccleſ.

Si fieri poſſet, quòd arena puluis & unda,
Vndarum guttæ, roſa, gemma, lilia, flamma,
Æthera, cœlicolæ, nix, grando, ſexus vterque,
Ventorum pinnæ, uolucrum, pecudum genus omne,
Syluarum rami, frondes, auium quoque pennæ,
Gramina, ros, ſtellæ, piſces, angues, & ariſtæ,
Et lapides, montes, conualles, terra, dracones,
Linguæ cuncta forent, minimè depromere poſſent,
Quæ ſit, uel quanta Virgo Regina Maria,
Quæ tua ſit pietas, nec litera, nec dabit ætas.

Benedicta enim fuit concipiendo ſine iactura Virginei pudoris, benedicta, quæ nouem menſibus fuit ſine vlla grauedine prægnans, benedicta ſine vlla corruptione & dolore pariens. Benedicta filia Euæ olim maledictæ, quæ tua benedictione maledictionem eius deleuiſti, Benedicta virgo Aue vocata, transpoſitis literis Eua, 142 Benedicta es, quæ vt nomine ita opere fuiſti ei obuerſa, iuxta illud cuiuſdam tibi deuoti.[f]

[f] Baptis. Mant. l. Parthen.

Vulnus virgo, medicamina Virgo,
Contulit illa necis, dedit hæc primordia vitæ,
Illa tulit belli cauſas, hæc ſemina pacis,
Illa uenenoſæ ſtygijs lactata Megæræ
Vberibus gelido conceptum pectore uirus
Expuit in natos, nigroque afflata colubro,
In genus omne ſuum ſpumam eructauit Auerni,
Iſta ſalutari totam ſe prolis

Nectarei fontis, uitalia pocula, dulces
Ambroſiæ ſuccos plenis crateribus hauſit.
& ſe in flumina uertit.
Lactea, quæ ſemper plenis currentia ripis,
Omne ſolum luſtrant.

143 Fiat ô Regina Diuum, ut aliquot guttę tot & tam uaſtorum fluminum, quæ de te ſcaturiunt, infundantur in eos, qui hæc humiliter ſcribunt: & legunt ob reuerētiam & amorem tantę Mariæ, tantæque Virginis Matris quæ non ſolum ſuper omnes mulieres. ſed etiam ſuper omnes puros viros, & ſuper omnes Angelos & Archangelos, Cherubin atque Seraphin eſt benedicta, & ſuper benedicta. Amen.

X. Quod in hac ſelectiſſima oratione dicimus noſtræ Dominæ id, quod S. Eliſabeth Spiritu ſancto illuminata & accenſa, ei dixit, ſcilicet (*Et benedictus fructus uentris tui*) addito ab Eccleſia illo dulciſſimo nomine (*IESVS*) Quarè ſi ſumus Chriſtiani, & libenter dicimus ei, Benedicta tu in mulieribus, æquè libenter & libentius dicemus. Et benedictus fructus ventris tui IESVS.
144 ac ſi clarius ei diceremus: Magna & mirabilis eſt quidem tua benedictio benedicta Maria, longè tamen maior & admirabilis benedictio fructus uentris tui benedi
145 ctiſſimi IESV. Benedicta tu, & benedictus ille. At non benedictus ille, quia tu benedicta, ſed tu, quia ipse, ut tibi deuotiſſimus quidam[g] dicebat. Benedicta tu mul-
146 tis & magnis benedictionibus, at magis Benedictus fructus tuus, qui omnes illas in eadem ſpecie & forma, aut alia ſublimiore, & longè plures habuit. Benedicta quæ nunquam peccaſti, eius beneficio & gratia[h] ſed magis benedictus ipſe, qui ſuamet natura peccare non potuit. Benedicta quę prius ſancta, quàm nata fuiſti, [i] & tā cito ſancta[k] quàm concepta, non tamen tam ſancta ac poſtquàm nata, & prius concepta quoad corpus, quā quoad animā prius infans ſine iudicio perfecto quam diſcre-

ta cum

[g] Bernard. in Hom. 3. ſuper Miſſus ê col. 2.
[h] Communis in 3. lib. ſenten. diſt. 3. & Tho 3. p. qu. 27.
[i] Bern. in epiſ. ad Canonic. Lugd. col. 2.
[k] Cōmunis recētiorum in lib. 3 ſenten. diſt. 3.
[l] Tho. 3 par. q. 27 art. 2.

ta cum eo, magis tamen benedictus fructus uentris tui, qui tam ſanctus fuit [m] in ipſo punctoſuæ conceptionis, & iudicii tam perfecti, quàm erat cum prædicabat. Nam ſecundum illam prophetiam Hieremiæ: [n] Fœmina cir- 147
cundabit virum, tu circundatum uentre tuo continuiſti Ieſum infantem quidem corpore, ſed uirum iudicio & perfecta mente. Tu deſponſata ſancto illi Ioſeph.[o] ipſe deſponſatus ſanctiſſimæ eccleſiæ.[p] Tu virgo & mater, quia cum genuiſti. Ipſe virgo & pater, qui te, cæteraq; omnia creauit, quod maius eſt quàm gignere, [q] imò & quia iam natos renaſci facit aqua & ſpiritu ſancto, quod plus eſt quàm creare.[r] Tu munda ut aer purificatus, & ipſe mundus ut aerem purificans, iuxta illud.[s] Candor eſt lucis æternæ, ſpeculum ſine macula, imago bonitatis. Tu quicquid te ſcire decebat ſciuiſti, [t] ipſe nihil omnium ignorauit, uelut in quo abſconditi erat ab illa ſuâ ineffabili conceptione, [u] omnes theſauri ſapiētię, & ſciē- 148
tiæ Dei. Non minuitur tua benedictio, eo quod ſua ſit maior, quin potius creſcit, quia tu es arbor, [x] quæ dediſti talem fructum, qui, vt ille ait, [y] eſt colore, odore, & ſapore benedictus. Colore, quia ſpecioſus forma præ filiis hominum, [z] in quem deſiderant Angeli proſpicere. [a] Odore tam benedictus, vt in Canticis [b] ſponſa diceret. Trahe me poſt te, curremus in odorem unguentorum tuorum. Et patriarcha Iacob typice [c] Ecce odor filii mei, ſicut odor agri pleni, cui benedixit Dominus. Sapore item benedictus, vt qui cum guſtauit, dixerit [d] fructus eius dulcis gutturi meo, & alius qui dicebat, [e] Guſtate & videte, quia ſuauis eſt Dominus, beatus qui ſperat in eo. O igitur adeò benedicta, impetra nobis fauorem ad imaginandam rectè decoram pulchritudinem tanti fructus, & ad ſentiendum illius ſuauem odorem, & guſtandum ſapidum ſaporem, quibus alia omnia illis contraria ſordeſcant, fœtant, & amereſcant, illa uerò ſuper omnia dulceſcant, placeant, & ut ſunt, ita ſint ſuper omnia benedicta. Amen.

[m] Tho. 3. par. q. 34. ar. 2. ad 4. & Magiſt. cū communi in 3. ſente. diſt. 13. & 14.
[n] Hierem. c. 20
[o] Luc. 1.
[p] c. Debitū de Bigam.
[q] Tho. 1. par. q. 45. ar. 5. Magiſt. cū cōm. in 3. ſenten. diſt. 1.
[r] iux. Thom. 2. ſec. q. 113. art. 9.
[s] ſapient. 7. & c. ſane de celebr. Miſſ.
[t] Tho. 3. p. quæ. 47. ar. 3. ad. 3.
[u] ad Coloſſ. 2.
[x] Matth. 7.
[y] Bern. hom. ſuper miſſus eſt.
[z] [illegible] Pſalm. 44.
[a] 1. Pet. [illegible]
[b] Cantic. 1.
[c] Geneſ. 27.
[d] Cantic. 2.
[e] Pſalm. 33.
[illegible]

XI. Loco

XI. loco moueant nos ad eam deuotè dicendam illa
verba, quę addit Eccleſia verbis Archangeli Gabrie-
lis, & S. Eliſabethę, ſcilicet (*Sancta Maria mater Dei*) qui-
bus eam appellamus ſanctam, Mariam, ac Matrem Dei.
Et quis non vocauerit eam ſanctam, quam reputat ſan-
149 ctiſſimam? Quis non appellet Mariam, quam habet pro
ſua ſtella maris, pro ſua luce ductrice, pro ſua diuina gu-
bernatrice, cùm hæc omnia, vt dictum eſt, ſignificet Ma-
ria? Quis non appellet magna cum reuerentia theo-
tocon & matrem Dei eam, quę Deum pro ſua & omni-
um ſalute ex ſanguine ſuo puriſſimo [f] concepit? quem
in ſuis viſceribus nouem menſes à 25. Martij in 25. De-
cembris portauit? quem ſine dolore, non tamen ſine
paupertie, & frigore, peperit? quem natum reuerentiſ-
ſimè adorauit? quem pannis inuoluit, & faſcijs con-
ſtrinxit? quem denique ſuo puriſſimo lacte lactauit, cùm
à benedictis ſuis vberibus, ceu ab arbore fructus, pende-
ret benedictiſſimus?
150 XII. nos moueat in idipſum colophon & finis eius,
ſcilicet (*Ora pro nobis peccatoribus. Amen.*) Tum quòd
hæc ſola pars huius ſalutationis eſt propriè & ſpeciali-
ter oratio, cùm illa ſola ſit petitio, & nihil, quod non
ſit petitio, ſit (vt ſuprà [g] diximus) oratio ſic accepta:
Partes enim priores potius ſunt ſalutatio, & laudes ad
conciliandam beneuolentiam, & erigendam mentem,
præparandamque viam petitioni; quæ propriè eſt ora-
151 tio, quam hic finis continet. Tum quòd per eius finem
(quatenus petimus orari pro nobis) nos agnoſcimus
egenos, quod eſt initium quærendi aliquid, vt eius cõ-
trarium eſt cauſa nihil habendi, iuxta illud Bernardi.[h]
Omnia deſunt illi, qui nihil ſibi deeſſe putat. Tum
quòd per eum recolimus catholicam illam veritatem
auctoritate Saluatoris [i] firmatã, nempe vtile nobis & ne-
ceſſarium eſſe orare. Illam item magis ſuprà [k] declara-
tam, ſcilicet Sanctos pro nobis orare, eorumque ora-
152 tionem nobis vtilem eſſe. Tum denique, quod hoc

[f] Tho. 3. p. q. 35. ar. 4. & Magiſter cũ cõmuni in 4. diſt. 4.
[g] In c. 1. nu. 11.
[h] lib. 2. de conſider. ad Eugeniũ col. 5.
[i] Luc. 18.
[k] In c. 18. n. 18.

DD fine

Nil pertæſa genus, uigili mortalia cura
Suſcipis,& lachrymæ tangunt tua pectora noſtræ.

II. Quòd ipſe plus quàm aliquot alij meæ conditionis ei ſim obſtrictus multis de cauſis, & in his quòd in Eccleſia S. Mariæ baptizatus fui. Quòd in duabus Eccleſijs B. Mariæ obtinui duo beneficia ſimplicia, quorum prouentibus litteris operam dedi, donec doctoratus inſignibus (licèt immeritus) ornarer. Quòd beneficium à monaſterio Beatę Marię pendens erat illud, ob quod, licèt litigioſum, prædicta duo reliqui. Quòd in benedictiſſimam Mariam oculos defixos habebam, cùm delapſus in fluuium exundantem, iam pro ſuffocato habitus ſuauiſſimè extractus fui. Quod die Sanctæ Mariæ ſuſcepi habitum ſacri ordinis Rocæuallis morte Ro- 127
landi, & aliquot Parium Franciæ nobilitatę, & quòd in Eccleſia Sanctæ Mariæ omnes ordines minores, & ſacros diuerſis diebus ſuſcepi. Quòd die Sanctę Mariæ in Eccleſia Sãctæ Mariæ præfatum ordinem fui profeſſus. Quòd in alia Eccleſia Sanctæ Mariæ, primam miſſam ſubmiſſa voce dixi, & in alia eiuſdem voce alta cantaui. Quòd Maria vocabatur mater, quæ me genuit, quęque me recens natum, & ab vbere pendentem huic maximę Marię dicauit. Quòd Maria vocatur, & Sanctę Mariæ monaſterium regit & gubernat illa, quam cum ſuo ſacro Collegio in matrem in Luſitania Occidente, loco naturalis præmortuæ delegi, & data fuit, nempè Illuſtris illa valdè Donna Maria de Tauora, Abbatiſſa Reueren- 128
diſſima Sanctę Marię de Cellas, generis claritate, & innumeris gratijs & virtutibus inditis & quęſitis, & in ſuauiter regendo, & vniendo ſuo monaſterio vinculo charitatis clariſſima. Quòd Cantoria huius Eccleſiæ Cathedralis, quæ dicata eſt Sanctę Marię, huius libri componendi cauſa fuit. Quòd denique die S. Marię ſacro mori opto, & in Eccleſia eius nominis inhumari, ut ei ſeruiam ęternùm. Amen.

III. Quod

III. Quod verus & antiquus tenor prędictę Salutationis Angelicæ eſt hic. (*Aue Maria gratia plena, Dominus tecum, benedicta tu in mulieribus, & benedictus fructus ventris tui Ieſus: Sancta Maria mater Dei, ora pro nobis peccatoribus: Amen.*)

129 Ex quo tenore ſequitur non eſſe genuinas huius orationis partes illam (*Et tu Domina ſemper ſis mecum*) & illam (*Spiritusſanctus ſuperueniet in te, & uirtus altiſſimi obumbrabit tibi*) & alias, quas nonnulli magis pia intentione, quàm prudenti diſcretione de ſuo addunt, quod confirmatur ex infrà proximè dicendis. Non otioſè tamen dixi ſuprà (antiquus tenor.) Quia conſuetudo Vrbis approbata Breuiario Romano fœl. record. Pij Quinti, effecit, vt illa verba (*Nunc & in hora mortis noſtræ*) addita fini eius, ſint pars ipſius,[c] ſaltem cùm fuerit pronuncianda in horis Canonicis ab eis, qui eas pronunciare

130 tenentur.

IIII. Quòd licèt hanc ſanctiſſimam orationem non compoſuerit per ſe ſolùm Deus, veluti orationem Dominicam, partem tamen illius compoſuit per Sanctum Gabrielem, qui, ut aliqui ſentiunt[d] (quibus adhæreo) eſt ex ordine Seraphico, partem per Sanctam Eliſabeth, partem per Eccleſiam. Nam verba illa (*Aue gratia plena, Dominus tecum*) Sanctus Gabriel compoſuit.[e] (*Benedictus fructus uentris tui*) Sancta Eliſabeth,[f] & illa (*Benedicta tu in mulieribus*) vterque.[g] Illa uero: Sancta Maria &c. Eccleſia addidit. Quę tamen non videtur fuiſſe recepta à Belgis etiam pijs, qui tamen poſt prȩfatum Breuiarium Pij Quinti ab eis receptum, tenebuntur addere illam, ſaltem Eccleſiaſtici horis Canonicis dicendis obnoxij, ſaltem cum in eis dicendis occurrerit. Dixi (ſaltem &c.) quia non facilè auderem dicere teneri ad id alios, nec etiam ipſos, cùm cauſa indulgentię lucrifaciendæ, aut implendi voti vel pœnitentię, aut alia, quàm obligatione pronunciandi horas Canonicas, tenerentur ad recitandum pſalterium,

[c] Arg. §. ſed & quod principi placuit in ſtit. de iure nat. Gent. & Ciuil. & l. 1. ff. de Conſtit. Principum.

[d] Orig. & Greg. quãuis Tho. contrariũ tenet in 3. par. q. 30. ar. 2.

[e] Luc. 1.

[f] Luc. 1.

[g] ibidem.

terium, vel Roſarium Virginis Matris, vel aliud eiuſmodi, non, inquam, auderem dicere hos non ſatisfacere, ſi recitauerint illa iuxta ſuam antiquam conſuetudinem, omiſſa illa particula prędicto modo inducta, cùm iure humano inducta, ſi recepta non fuerint, vel conſuetudine legitimâ ſint abrogata, non obligent.[h] Quæ non in hoc addo, vt non percupiam has additiones ab omnibus recipi, ſed vt mentes pias, & trepidas ſiue timoroſas à ſcrupulis liberem, à quibus eadem ratione liberandos cenſeo etiam Hiſpanos, qui particulam illam *(nunc & in hora mortis)* ante prefatum Breuiariū minime addere ſolebamus.

Ex quo colligitur ratio illius, quòd in fine dicti præcedentis dicebamus de additione illa *(Et tu domina &c.)* & *(Spiritusſanctus &c.)* quandoquidem verba illa *(& tu domina ſis ſemper mecum)* non compoſuit Angelus, neque S. Eliſabeth, neque Eccleſia: Illa verò quæ nonnulli addunt *(Spiritus ſanctus ſuperueniet in te, & virtus altiſſimi obumbrabit tibi.)* licet compoſuerit Angelus, non tamē huic tempori conueniunt. Significant enim, quod fiet id, quod factum eſt, & ſi mutes duo illa futura ſuperueniet, & obumbrabit in præterita, non erunt verba ab Angelo prolata. Ex hoc etiam videtur colligi, meo iudicio, ſaniori ſaluo, orationibus Pater noſter, & Aue Maria nō eſſe miſcendum aliquid aliud, quàm quod ab Eccleſia admixtum eſt. Tum quia mixtio ſpeciei inferioris gradus auctoritatem minuere ſolet.[i] Tum quia ſatius eſſet id quod miſcetur ſeparatim dicere tāquam orationem, aut contemplationem, quàm mixtim.

V. quò moueri poſſumus ad hanc ſacroſanctam Salutationem deuota mente tantæ Virgini faciendam, eſt, quòd per primum illius verbum *(Aue)* non ſolùm dicimus ei ſalue, gaude, & lętare, quod proprie illa dictio ſignificat, ſed etiam, quod ſit abſque, uæ, hoc eſt abſque vlla re vero dolore magis quā gaudio digna, quod compoſitio ex A, quod eſt, ſine, & vę, quæ eſt interiectio 131

dolo-

[h] c. in iſtis §. leges 4. diſt. & c. vlt. de conſuetud.

[i] Arg. c. ſuper quæſtionum. §. ſi vero duo de offic. deleg.

dolorem inſinuans, repræſentat. Ita quòd qui dicit Virgini matri (*Aue*) non ſolùm ait ſalue, gaude & lętare, ſed etiam, expers omnis mali, de quo non ſit magis gaudendum, quàm dolendum, quia verè talis fuit. Nam nullum uę, ſiue malum habuit, quod ei bonum & meritum non fuerit ſecũdum omnes. Nullum vę peccati mortalis vel venialis ſecundùm omnes, neque originalis, ſecundùm pleroſque omnes, ſiue maiorem partem recentiorum, quibus ſemper adhæſi, [k] nullum etiam væ repugnantiæ vel contradictionis ſenſilis appetitus aduerſus rationem habuit. [l] Nunquam oculi ſui ſe inclinarunt ad videndum, nec aures ad audiendum, nec manus ad tangendum, neque lingua ad guſtandum, neque nares ad olfaciẽdum, quicquam quod ratio vetaret, nunquam riſit, nunquam contriſtata eſt, nunquam amauit vel odit, nunquam loquuta eſt, vel tacuit, niſi quomodo, quarè, vbi, quando oportuit, nec minus vel magis quàm debuit. Erat quædam cera molliſſima ad oportuna, quędam Marpeſia cautes ad importuna, fuit ſine vę iacturæ virginalis pudoris in ſui filii conceptione, ſine vllo vę doloris in partu eiuſdem. Fuit ſine vę corruptionis corporis ſui ſãctiſſimi in morte, ſiquidem, vt mea (quæ communis eſt) fides habet, antequàm corrumperętur, ſuſcitauit eam, qui in ea ſe humanauit, & locauit eam (in corpus redeũte anima) integram ad ſuam dexteram, ſuper omnes choros Angelorum; vbi vtinam eam videamus oculis animi vę vacuis, maxima cum alacritate dicentes ei, Aue, gaude & lætare, quæ ſine vllo væ ſemper fuiſti. Amen.

k Quos præter alios plurimum in hoc laudant Pariſien. & in his Maior in 3. lib. ſenten. d. 3. quorum de numero ſemper fui, ſum, & gratia filii eius Theantropi nũquã non ero.

l Secundum Thom. 3. par. q. 27. ar. 3. & alios in 3. diſtin. 13.

VI. Quòd licet ille modeſtiſſimus Gabriel Archangelus, ſiue ob vrbanitatem, ſiue ob alia à ſacris authoribus tradita, [m] non ſalutauerit eam nomine proprio, audet tamen Eccleſia, & noſtrũm quilibet id facere, ſiue quod etiam ipſemet in explicanda ſua legatione poſteà idem fecit, ſiue quod ſuauitas ipſa corticis nominis nos in eam diligendam pellicit, ſiue quod appellatione illa facilè ſimus memores, quantum ea egemus, quantamq́; opem

m in quibus eſt etiam deuotiſſimus ei Anton. 4. par. tit. 15. c. 14. ſuæ ſummæ.

opem illa nobis ferre poteſt. Nomen enim hoc (*Maria*) 133
vt eſt Hebræum, vel ex Hæbreo deductum, autorhe Hieronimo, aliàs ſonat ſtella maris, aliàs illuminans, aliàs mare amarum: vt autem eſt Syriacum ſonat Domina. Quæ omnia ei aptiſſimè quadrant, cúm primum ſit ſtella orta ex Iacob,[n] vt addictiſſimus ei Bernardus ait,[o] ap- 134
poſitè eam ſic ſyderi conferens. Sicut ſine ſui corruptione ſydus ſuum emittit radium, ſic abſque ſui læſione Virgo parturit filium, nec ſyderi radius ſuam minuit claritatem, nec Virgini filius ſuam integritatem. ſtella, inquam, eſt non qualis qualis, ſed maris, id eſt Arctos, Cynoſura, vel Elice, quibus ſicut verum mare nauigantes ducuntur, ſic nos mundum hunc mari ſimilē transfretantes, Mariæ ductu ducimur, & vela damus, ſic enim eam alius ſibi deuotus alloquitur.[p]

[n] Numero. 14.

[o] ſuper Miſſus eſt homil. 1. col. 20.

[p] Bapiſt. Mantua. lib. 1. par th. 3.

Tu placidum terris ſydus, quod liberat omnes
A pelagi feruore rates, quod luce benigna
Saturni, Martiſque graues eliminat iras.
Tu nobis Elice, nobis Cynoſura, per altum
Te duce uela damus portus habitura ſecundos.

Eſt etiam illuminans, quippe quæ, vt ille ait, micat meritis, & illuſtrat exemplis. Vnde ille ad illā totius Eccleſiæ clamor (*Profer lumen coecis*) & ſi Apoſtoli erant lux mundi, quanto magis illa longe lucentior illis? Fuit autem mare amarum, præſertim die paſſionis ſui filii acerbiſſimę, cùm animam ipſius iuxta Symeonis pręſagium doloris gladius pertranſibat, cùm ſtabat mater doloroſa iuxta crucem lacrymoſa, dum penderet filius, dumque ſuo ſummo amore dulcedinem noſtræ redemptionis augeret. Quod autem ſit Domina, tota teſtatur Eccleſia, ſic eam reuerenter ſalutando. (*Aue Regina Coelorum, Aue Domina Angelorum*) & rurſus (*O glorioſa Domina, excelſa ſuper ſydera.*) Cùm igitur ſit ſtella ductrix, lux illuminatrix, Domina præpotens, & amara pro nobis paſſa;

conſe-

conſequitur, nos ea plurimum egere, teſtante id in hęc [p]
135 verba ſuo Bernardo.[p] O quisquis te intelligis in huius ſuper Miſſus eſt homil. 3. col. 10.
ſæculi profluuio magis inter procellas & tẽpeſtates fluctuare, quàm per terram ambulare, ne auertas oculos à fulgore huius ſyderis, ſi non vis obrui procellis, & infrà. Si conſurgant venti tentationum, ſi allidas ad rupem tribulationum, ſubeat animum tuum ſtella iſta, & inuoca Mariam: Si agiteris vndis ſuperbiæ, ambitionis, murmurationis, vel inuidię, referas oculos tuos in Mariam, eamq; inuoca. Si ira vel auaritia, aut blandimenta carnis inuaſerint nauiculam tuæ mentis, erige oculos in Mariam. Si magnitudine tuorum peccatorum turbatus, fœditate tuæ conſcientiæ confuſus, & ſtupore condemnationis horrens, incipit te abſorbere barathrum triſtitiæ, & abyſſus deſperationis, iacta cogitatum tuum in Mariam ſtellam tuam conſolatricem, non recedat ab ore, non ſeparetur à corde, & ut impetres auxilium ſuæ orationis, non deſeras exemplum ſuę conuerſationis. Hæc ille. Quantam autem opem ferre poſſit, indieſque & in horas, imò & momenta ferat, colligitur ex illo cuiuſdam: Sequendo illam non deflectimus à recto tramite, rogando eam non deſperamus, cogitando in eam non erramus, eà duce non cadimus, vmbra alarum eius protecti non timemus. Ea noſtri miſerta in portum optatum appellimus. Et ex illo alterius: Ipſa eſt aduerſis commune in rebus aſylum, Ante preces etiam necdum obſecrata fauorem Donat, & ad miſeros maternas explicat vlnas. Quamobrem non ſolum humili, reuerenti & deuoto animo nomine proprio eam ſalutemus, ſed etiam omnes qui ſemper actu vel virtute Deum Opt. Max. interpellamus per (*Deus in adiutorium meum intende*) ita eam eiuſdem matrem, eandemque creaturarum optimam & maximam, ſemper actu vel virtute flagitemus, per (*Maria mater gratiæ, mater miſericordiæ, tu nos ab hoſte protege, & hora mortis ſuſcipe. Amen.*)

VII. Quod

VII. Quod nos mouere poteſt ad hanc ſalutationem deuota mente faciendam eſt, quod appellemus eá gratia plená, ſuper quo multis prætermiſſis admoneo Græcis eſſe χαριτωμένη ſiue charitomeni, quod ſonat gratioſa, 136
pro (*gratia plena*) & ideo quidam interpretantur gratioſa pro gratia plena. Quamuis parui referat quoad hoc, inter utroſque, quoniam qui vocát eam gratia plenam, nolunt dicere eam ita plenam, ac eius filium, quem B. Ioannes vocauit plenum gratia:[q] nec qui vocant eam gratioſam, vocant æquè gratam, ac eius filium, in quo pater eius æternus dixit[r] ſibi maximè cóplacuiſſe, vtrique tamen reputant eam pleniorem gratia, & magis gratioſam, quàm Ioannem filium ſuum adoptiuum, quem Euangelium[s] dilectum & gratum Ieſu vocat, iuxta item vtroſque, plenior fuit eadem omnibus aliis ſanctis, ad melius, & altius cogitandum, loquendum, & operandum, de cuius plenitudine, vt ait Bernar.[t] omnes recipiunt, captiuus redemptionem, æger curationem, triſtis conſolationem, peccator veniam, iuſtus gratiam, 137
Angeli lætitiam, tota Trinitas gloriam, denique Dei filius carnis ſubſtantiam: Quæ eadem ſecundum utroſque dicere poteſt illud Sapientis.[u] In me omnis gratia: 138
quia ſecundum eoſdem fuit plena gratia, quam vocant gratum facientem, quæ omnes alias gratias præcellit, vt quæ ſe habentem efficiat Dei gratum & amicum. Plena gratia omnium virtutum tam Theologarum, ſcilicet fidei ſpei, & charitatis, quam Moralium, ſcilicet, Prudétiæ, Iuſtitiæ, Fortitudinis, & Temperantiæ, cum omnibus aliis eis attributis. Plena gratia ſeptem donorum ſpiritusſancti, quorum ſuprà[x] meminimus. Plena omnibus nouem gratiis, quas vocant gratis datas, enumeratas ab Apoſtolo,[y] quæ dantur, vt alius alium ad Deum adducat. Prima vocatur fides quæ indit omniú viſibilium certitudiné. Secunda, Sapientia, quæ indit rerum diuinarum cognitionem. Tertia, ſcientia, quæ indit rerum humanarum cognitionem. Quarta, gratia ſani

tatum

[q] Ioan. 1.
[r] Math. 3.
[s] Ioan. 13
[t] In ſermo. 7. col. 2. de Aſſumpt.
[u] Eccleſ. 24.
[x] In 11. concl.
[y] 1. ad Corint. 12. & Thom. ibid. & 1. ſec. q. 111. ar. 4

tatum ſanandi corpora per miracula. Quinta, operatio virtutum manifeſtandi potentiam diuinam per miracula. Sexta, prophetia prænunciandi futura contingentia. Septima, diſcretio ſpirituum diſcernendi cordium ſecreta. Octaua, genera linguarum, noſcendi idiomata. Nona, interpretatio ſermonum, interpretandi ſenſum verbis illorum incluſum. Prætereà ſecūdum vtroſque,
139 eſt plena gratijs peculiaribus, priuilegio ſibi donatis,[z] per quas eſt mater Dei, mater omnium, porta cæli, Regina miſericordię, reſuſcitata ante diem Iudicij uniuerſalis,[a] & exaltata ſuper omnes Angelos & Archangelos, Cherubin item & Seraphin. Quotus quiſq; erit igitur, qui aliquid horum animo voluens, poſtquàm dixerit *(Aue Maria)* Dominæ tantis & tot gratijs illuſtratę, non ſubdat alacriter, deuotè & reuerenter *(gratia plena?)*

z Quidam ſupponit Anto. poſt alios 4. p. tit. 15. cap. 20.

a Aug. Hieron. & alij recentiores in ſuis ſermon. de Aſſumpt.

140 VIII. Quod in ea dicimus noſtrę Dominę *(Dominus tecum)* non ſolùm dominus filius, quem veſtijſti carne, ſed etiam dominus pater, qui filium ſuum fecit tuum, dominus ſpiritusſanctus, à quo, & cuius virtute id actum eſt; omnes tres, & eorum ſinguli, qui non ſunt niſi unus dominus, ſunt tecum. Eſt tecum pater exercens ſuam omnipotentiam, eſt filius oſtendens ſuam ſupremam ſapientiam, eſt ſpiritus ſanctus uetens ſua immenſa bonitate, ſunt omnes tres perſonæ ęquè potentes,[b] ſapientes, & bonæ, faciendo in te opera potentiſſima, ſapientiſſima, & optima. Tecum & ex te omnes tres compoſuerunt glorioſum illud corpus, quod uniuerūt uni ſoli, & ſecundæ perſonæ, ſublimiſſimo illi filio Dei, qui ueſtitus carnem uentre tuo virginali egreſſus fuit talis, ut neque totus foret de tua ſubſtantia, neque totus de ſubſtantia diuina. In quo ſenſu eſt intelligēdum illud, quod quidam deuotus tuus famulus[c] tibi dicebat, ſcilicet: Totus ipſe eſt filius tuus, & totus filius Dei, quia non duo filij, ſed idem & unus ſolus amborum. Tecum ſunt & fuerunt, ut magnificareris, & adeò ſplēdidis beneficijs ornareris, ut uerè dixeris[d] *(Fecit mihi*

b In ſymbolo Athanaſij, & c. firmiter de ſumma Trinit.

c Bern. hom. 2. ſuper Miſſus eſt col. 2. & explicat Tho. 3. p. q. 35. ar. 5

d Luc. 2.

ma-

magna qui potens eſt.) & (*beatam me dicent omnes generationes.*) Quod & vere dicere potuiſti, maximis te beneficijs ornaſſe, teque uocant beatiſſimam Chriſtiani, Turcæ, & Mauri, ſiue Sarraceni, & plerique hæretici.

§ IX. Quia in ea noſtram Dominam vocamus benedictam in mulieribus; cuius benedictiones neminem enarrare poſſe ei quidam deuotus e per illa carmina teſtatur. 141

e Petrus Comes [illegible] ecclef. [illegible]

Si fieri poſſet, quod arena puluis & unda,
Vndarum gutta, roſa, gemma, lilia, flamma,
Aethera, coelicolæ, nix, grando, ſexus uterque,
Ventorum pinna, uolucrum, pecudum genus omne,
Syluarum rami, frondes, [illegible] quoque pennæ,
Gramina, ros, ſtellæ, piſces, angues, & ariſtæ,
Et lapides, montes, conualles, terra, dracones,
Linguæ [illegible] forent, minime depromere poſſent,
Quæ ſit, uel quanta Virgo Regina Maria,
Quæ tua ſit pietas, nec litera, nec dabit ætas.

Benedicta enim fuit concipiendo ſine iactura Virginei pudoris, benedicta, quæ nouem menſibus fuit ſine vlla grauedine prægnans, benedicta ſine vlla corruptione & dolore pariens. Benedicta filia Euæ olim maledictæ, quę tua benedictione maledictionem eius deleuiſti, Benedicta virgo Aue vocata, tranſpoſitis literis Eua, 142
Benedicta es, quæ vt nomine ita opere fuiſti ei obuerſa, iuxta illud cuiuſdam tibi deuoti. f

f Baptis. Mant. l. Parthen.

Vulnus virgo, medicamina Virgo,
Contulit illa necis, dedit hæc primordia uitæ,
Illa tulit belli cauſas, hæc ſemina pacis,
Illa ueneno[illegible] ſtygijs lactata Megera
Vberibus gelido conceptum pectore uirus
Expuit in natos, nigroque afflata colubro,
In genus omne ſuum [illegible] [illegible] [illegible],
Iſta ſalutari totam ſe prolis [illegible]

Nectarei

Nectarei fontis, uitalia pocula, dulces
Ambroſiæ ſuccos plenis crateribus hauſit.
& ſe in flumina uertit.
Lactea, quæ ſemper plenis currentia ripis,
Omne ſolum luſtrant.

143 Fiat ô Regina Diuum, ut aliquot guttę tot & tam ua-
ſtorum fluminum, quæ de te ſcaturiunt, infundantur
in eos, qui hæc humiliter ſcribunt & legunt ob reuerē
tiam & amorem tantę Mariæ, tantæque Virginis Matris
quæ non ſolum ſuper omnes mulieres. ſed etiam ſuper
omnes puros viros, & ſuper omnes Angelos & Archan-
gelos, Cherubin atque Seraphin eſt benedicta, & ſuper
benedicta. Amen.

X. Quod in hac ſeleƈtiſſima oratione dicimus noſtræ
Dominæ id, quod S. Eliſabeth Spiritu ſancto illumi-
nata & accenſa, ei dixit, ſcilicet (*Et benedictus fructus uen-
tris tui*) addito ab Eccleſia illo dulciſſimo nomine (*IE-
SVS*) Quarè ſi ſumus Chriſtiani, & libenter dicimus
ei, Benedicta tu in mulieribus, æquè libenter & liben-
tius dicemus. Et benedictus fructus ventris tui IESVS.
144 ac ſi clarius ei diceremus; Magna & mirabilis eſt qui-
dem tua benedictio benedicta Maria, longè tamen ma-
ior & admirabilis benedictio fructus uentris tui benedi
145 ctiſſimi IESV. Benedicta tu, & benedictus ille. At non
benedictus ille, quia tu benedicta, ſed tu, quia ipse, ut
tibi deuotiſſimus quidam[g] dicebat. Benedicta tu mul-
146 tis & magnis benedictionibus, at magis Benedictus fru-
ctus tuus, qui omnes illas in eadem ſpecie & forma, aut
alia ſublimiore, & longè plures habuit. Benedicta quæ
nunquam peccaſti, eius beneficio & gratia[h] ſed magis
benedictus ipſe, qui ſuamet natura peccare non potuit.
Benedicta quę prius ſancta, quàm nata fuiſti, [i] & tā cito
ſancta[k] quàm concepta, non tamen tam ſancta ac poſt-
quàm nata, & prius concepta quoad corpus, quā quoad
animā prius infans ſine iudicio perfecto quam diſcre-
ta cum

[g] Bernard. in Hom. 3. ſuper Miſſus & col. 2.
[h] Communis in 3. lib. ſenten. diſt. 3. & Tho 3. p. qu. 27.
[i] Bern. In epiſ. ad Canonic. Lugd. col. 2.
[k] Cōmunis recētiorum in lib. 3 ſenten. diſt. 3.
[l] Tho. 3. par. q. 27 art. 3.

ta cum eo, magis tamen benedictus fructus uentris tui, qui tam ſanctus fuit [m] in ipſo puncto ſuæ conceptionis, & iudicii tam perfecti, quàm erat cum prædicabat. Nam ſecundum illam prophetiam Hieremiæ: [n] Fœmina circundabit virum, tu circundatum uentre tuo continuiſti Ieſum infantem quidem corpore, ſed uirum iudicio & perfecta mente. Tu deſponſata ſancto illi Ioſeph. [o] ipſe deſponſatus ſanctiſſimæ eccleſiæ. [p] Tu virgo & mater, quia cum genuiſti. Ipſe virgo & pater, qui te, cæteraq; omnia creauit, quod maius eſt quàm gignere, [q] imò & quia iam natos renaſci facit aqua & ſpiritu ſancto, quod plus eſt quàm creare. [r] Tu munda ut aer purificatus, & ipſe mundus ut aerem purificans, iuxta illud. [s] Candor eſt lucis æternæ, ſpeculum ſine macula, imago bonitatis. Tu quicquid te ſcire decebat ſciuiſti, [t] ipſe nihil omnium ignorauit, uelut in quo abſconditi erãt ab illa ſuã ineffabili conceptione, [u] omnes theſauri ſapiẽtię, & ſciẽtiæ Dei. Non minuitur tua benedictio, eo quod ſua ſit maior, quin potius creſcit, quia tu es arbor, [x] quæ dediſti talem fructum, qui, vt ille ait, [y] eſt colore, odore, & ſapore benedictus. Colore, quia ſpecioſus formà præ filiis hominum, [z] in quem deſiderant Angeli proſpicere. [a] Odore tam benedictus, vt in Canticis [b] ſponſa diceret. Trahe me poſt te, curremus in odorem unguentorum tuorum. Et patriarcha Iacob typicè [c] Ecce odor filii mei, ſicut odor agri pleni, cui benedixit Dominus. Sapore item benedictus, vt qui eum guſtauit, dixerit [d] fructus eius dulcis gutturi meo, & alius qui dicebat, [e] Guſtate & videte, quia ſuauis eſt Dominus, beatus qui ſperat in eo. O igitur adeò benedicta, impetra nobis fauorem ad imaginandam rectè decoram pulchritudinem tanti fructus, & ad ſentiendum illius ſuauem odorem, & guſtandum ſapidum ſaporem, quibus alia omnia illis contraria ſordeſcant, fœtant, & amereſcant, illa uerò ſuper omnia dulceſcant, placeant, & ut ſunt, ita ſint ſuper omnia benedicta. Amen.

147 148

m Tho. 3. par. q. 34. ar. 2. ad 4. & Magiſt. cũ communi in 3. ſente. diſt. 13. & 14.
n Hierem. c. 20 [sic]
o Luc. 1.
p C. Debitũ de Bigam.
q Tho. 1. par. q. 45. ar. 5. Magiſt. cũ cõm. in 3. ſenten. diſt. 1.
r Iux. Thom. 2. ſec. q. 113. art. 9.
s Sapient. 7. & c. ſane de celebr. Miſſ.
t Tho. 3. p. q. 12. ar. 3. ad 3.
u Ad coloſſ. 2.
x Matth. 7.
y Bern. hom. ſuper miſſus eſt.
z Pſalm. 44.
a 1. Pet. 1.
b Cantic. 1.
c Geneſ. 27.
d Cantic. 2.
e Pſalm. 33.

XI. Loco

XI. loco moueant nos ad eam deuotè dicendam illa
verba, quę addit Eccleſia verbis Archangeli Gabrie-
lis, & S. Eliſabethę, ſcilicet (*Sancta Maria mater Dei*) qui-
bus eam appellamus ſanctam, Mariam, ac Matrem Dei.
Ecquis non vocauerit eam ſanctam, quam reputat ſan-
149 ctiſſimam? Quis non appellet Mariam, quam habet pro
ſua ſtella maris, pro ſua luce ductrice, pro ſua diuina gu-
bernatrice, cùm hæc omnia, vt dictum eſt, ſignificet Ma
ria? Quis non appellet magna cum reuerentia theo-
tocon & matrem Dei eam, quę Deum pro ſua & omni-
um ſalute ex ſanguine ſuo puriſſimo [f] concepit? quem
in ſuis viſceribus nouem menſes à 25. Martij in 25. De-
cembris portauit? quem ſine dolore, non tamen ſine
pauperie, & frigore, peperit? quem natum reuerentiſ-
ſimè adorauit? quem pannis inuoluit, & faſcijs con-
ſtrinxit? quem denique ſuo puriſſimo lacte lactauit, cùm
à benedictis ſuis vberibus, ceu ab arbore fructus, pende-
ret benedictiſſimus?

150 XII. nos moueat in idipſum colophon & finis eius,
ſcilicet (*Ora pro nobis peccatoribus. Amen.*) Tum quod
hæc ſola pars huius ſalutationis eſt propriè & ſpeciali-
ter oratio, cùm illa ſola ſit petitio, & nihil, quod non
ſit petitio, ſit (vt ſuprà [g] diximus) oratio ſic accepta:
Partes enim priores potius ſunt ſalutatio, & laudes ad
conciliandam beneuolentiam, & erigendam mentem,
præparandamque viam petitioni, quæ propriè eſt ora-
151 tio, quam hic finis continet. Tum quòd per eius finem
(quatenus petimus orari pro nobis) nos agnoſcimus
egenos, quod eſt initium quærendi aliquid, vt eius cō-
trarium eſt cauſa nihil habendi, iuxta illud Bernardi.[h]
Omnia deſunt illi, qui nihil ſibi deeſſe putat. Tum
quòd per eum recolimus catholicam illam veritatem
auctoritate Saluatoris [i] firmatā, nempè vtile nobis & ne-
ceſſarium eſſe orare. Illam item magis ſuprà [k] declara-
tam, ſcilicet Sanctos pro nobis orare, eorumque ora-
152 tionem nobis vtilem eſſe. Tum denique, quod hoc

f Tho. 3. p. q. 33. ar. 4. Magiſter cū cōmuni 3. in 4. diſt. 4.

g In c. 1. nu. 11.

h lib. 2. de conſider. ad Eugeniū col. 5.

i Luc. 18.

k In c. 18. n. 18

ſine agnoſcimus nos peccatores, quod noſtræ ſalutis initium eſt, quod etiam quidam Paganus aſſeruit.[l]

Cognoſcamus igitur noſtros defectus, conſideran- 153
do cum beato Bernardo,[m] quòd etiamſi ſimus Papæ, & Reges, ſumus tamen homines, nati pauperes, nudi & miſeri; Nam &, ut quidã Ethnicus in hæc uerba dixit,[n] 154
inter omnia animalia hominem tantùm natura nudum, & in nuda humo natali die abijcit ad uagit⁹ ſtatim & plo ratum, nullumque tot animalium aliud ad lachrymas, & ad has protinus uitæ principio: Hominem ita natum (quæ ne feras quidem inter nos genitas) uincula excipiunt, & omnium membrorum nexus. Defigamus memoriæ id, quod idem ipſe protinus ſubiungit. Heu dementiam ab iis initiis exiſtimantium ad ſuperbiã ſe genitos; Subeat etiã animum noſtrum id, quod idem alibi 155
dixit.[o] Miſeret atq; pudet æſtimantem, quàm ſit friuola animalium ſuperbiſſimi origo, cùm plerumque abortus cauſa fiat odor ac lucernarum extinctus. Hęc, inquam, Paganum nos Chriſtianos ſuperbientes allo- 156
quentem audiamus. Tu qui corporis uiribus fidis, tu qui fortunæ munera amplexaris, & te ne alumnum quidem eius exiſtimas, ſed partum. Tu cuius ſemper in uictoria mens, tu qui te Deum credis, aliquo ſucceſſu tumens tanti perire potuiſti, atque etiam hodiè minoris potes, quantulo ſerpentis ictus dente? aut etiam, ut Anacreon poëta acino uuę paſſę, ut Fa- 157
bius Senator prętor in lactis hauſtu uno pilo ſtrangulatus? Hactenus ille. Memoria igitur noſtros defectus, noſtramque miſeriam repetentes, & tantæ dominę tan 158
tam fœlicitatem, tantosque fœliciſſimos profectus ob oculos verſantes, humili reuerentique mente dicamus, Aue, Salue, gaude & lætare Maria, innumeris gratiis plena, cum qua miris modis eſt Dominus, quæ miris modis es benedicta, intuere nos innumeris miſeriis plenos, vacuos, aut certè dubios gratię gratum facientis, multis modis à mandatis declinantes, ob id-

[l] Seneca epiſt. 27. Initiũ ſalutis eſt notitia peccati.

[m] Lib. 2. de cõſider. ad Eugen. col. 6.

[n] Plinius lib. 7. prœm. Naturalis hiſtoriæ.

[o] In eod. lib. 7. cap. 7

que totidem maledicta merentes; intuere, inquam, miſeros, & ora pro nobis. Ora, inquam, & flagita pro no-
159 bis, ut miſereatur noſtri, & ſuper omnia bona diuinam eius Maieſtatem amantes, ſaluemur tandem, ea ſemper fruituri, & tibi gratias acturi, & ſeruituri. Amen.

XIII. Concluſio.

160 Quòd licet prędictę duę orationes Pater noſter, & Aue Maria ſint excellentes, non tamen credenda ſunt omnia, quæ illis aliquot libelli & tituli conſcripti maiore temeritate (ne dicam ſuperſtitione) quàm Chriſtiana diſcretione tribuunt, nempè, quòd qui toties recitauerit illas, uel earum alteram illo aut illo die, uel loco aut modo, erit benè fortunatus in contrahendo matrimonio, in gerendo negotia ſua fœlicem habebit ſucceſſum, non morietur ſubitò, non occidetur inſidiosè, apparebit ei uirgo Maria, non peribit igne uel aqua, aut ante obitum apparebit ei Virgo mater, & alia id genus, quę nulla ſcriptura authentica, nec ab ullo illuſtri, claſicoue auctore probantur. Non tamen eſt nobis mens diſſuadendi cuipiam, ne has uel alias preces faciat ad impetranda à Deo prædicta, uel alia ſimilia beneficia, modò finis primarius eius tacitus uel expreſſus non ſit bonum temporale, ut ſuprà [p] declaramus, & modò non credam eſſe neceſſe, toties, & illis aut illis diebus, horis & locis eas facere, quò illa impetrentur, neque quòd eas toties ſic & ſic recitantibus neceſſariò concedentur. Neq; uerò malum eſt, imò bonum, ſperare Deum nobis elargiturū talia beneficia, ſi noſtrę ſaluti conferant. Quod duabus communiter receptis concluſionibus confirma-
161 tur. Quarū altera eſt S. Aug. [q] Sanctè nimirū petere nos poſſe à Deo bona tēporalia in genere & ſpecie, nō uelut finem & ſcopum, ſed ut inſtrumenta, & auxilium tranſigendi uitam temporalem, & merendi uitam æternam ſub conditione tacita uel expreſſa, ſi placuerit ſuæ Maie-

[p] in cap. 6. & 15. cum ſequentibus.

[q] Ad Probam, quem ſequitur Thom. 2. ſec. q. 83. art. 6. & communis in 4. diſt. 15. & glo. magna Clem. 1. de Reliq. & vener.

[r] Adri. Quodlib. 5. ar. D.

Maieſtati. [r] Altera eſt, quòd etiam peccatores dubio
[r] Adria. Quod lib. 5. ar. 1. D. procul impetrant poſtulata à Deo, quatuor concurren- 162
tibus, ſcilicet, vt petant pro ſe, bona intentione neceſ-
ſaria ad ſuam ſalutem, & cum perſeuerantia debita, vt
[ſ] 2. ſec. qu. 83. ar. 15. & 16. dixit Sanctus Baſilius relatus à Thoma, [ſ] & aliis, in hæc
verba. Ideò quandoque petis, & non accipis, quia per-
peram poſtulaſti, vel infideliter, vel leuiter, vel non
conferentia tibi, vel deſtitiſti. Porrò licèt poſtulans ſci-
re poſſit, An ſua oratio contineat duas harum quatuor
conditionum (putà quod petat pro ſe, & bona intentio-
ne) alias tamen duas, ſcilicet, An quod petit neceſſa-
rium ſit ad ſalutem ſuam, & an ſatis perſeueret in eo pe-
tendo, non poteſt ſcire, & conſequenter, licèt credere
poſſit quòd obtinebit, non tamen poteſt certus eſſe,
quòd ſit obtenturus ea, quę multi tituli variarum ora-
tionum promittunt. Ex quo infertur idem dicendum,
& potiore iure, de oratione (*Obſecro te: O intemerata*) &
de orationibus S. Brigidę, & aliis id genus; quandoqui-
dem hę ſanctiores ſunt illis, & cæteris paribus, melius
eſt has quàm illas dicere. Idipſum dicendum de reli-
quiis, imaginibus, & nominibus, quæ plerique adfe-
runt, credentes quòd quamdiu ea geſtarint, non peri-
bunt aqua, aut igne, nec ſine confeſſione, aut ful-
mine, neque peſte, aut proditione. Iſtud enim peti
& ſperari poteſt à diuina bonitate, & credi quod largie-
tur, concurrentibus quatuor prædictis conditionibus.
Sed non eſt credendum vt euangelium, quod aliqui
malè faciunt, quandoquidem dubitatur de duabus po-
ſtremis conditionibus.

Videtur etiam nobis diſcretè vtendum eſſe indulgen 163
tiis maximis, quæ ignorantibus cauſas, ob quas à ſum-
mis pontificibus interdum conceſſæ feruntur uel fue-
runt, nimię videntur, ut quę tenendo in manu, uel pe-
nes ſe Roſarium, aut calculos precatorios ab eis bene-
dictos, conſequantur tantam, uel talem indulgentiam:
Nam ut certus ſum Pont. Max. multum poſſe circa pec 164
cato-

catorum indulgentiam, ita opinor cum pleriſque omnibus neceſſariam in id eſſe iuſtam cauſam, qualis non videtur recitatio tam paucarum orationum, ad eximendam (uerbi gratia) quamlibet animam earum, quæ in Purgatorio cruciantur, licet ſic ad liberandum aliquam, cui pauca eſſent purganda, eſto plura eſſent, quàm quæ orationes tales per ſe ſolæ ſine indulgentia Pontificia ſufficerent omninò delere. Ego quidem per eiuſmodi calculos precatorios recitare ſoleo. Non tamen id facio, nec faciendum conſulo ad effectum omittendi preces, miſſas, & alia bona opera, pro anima eius, pro qua oratum eſt per calculos, pro certo habendo, quòd iã liberata ſit à purgatorio, nec ad effectum non agendi pœnitentiam pro noſtris peccatis. Ad hunc enim effectum, non videtur mihi facile credendum (ſaniori iudicio ſaluo) per ea quæ alibi [u] latius tradidi.

165 Admoneo etiam aliquos dixiſſe, quòd quando iuſti, & ſancti dicunt in Pater noſter (*& dimitte nobis debita noſtra*) non petunt remiſſionem ſuorum peccatorum, ſed alienorum, & proptereà eos non dicere. Dimitte mihi debita mea, ſed dimitte nobis debita noſtra, qui eadem ratione dicere debebant, iuſtum quando dicit in Aue Maria, ora pro nobis peccatoribus, non dicere pro ſe, ſed pro alijs. Quorum vtrunque falſum eſt. Nam etiam iuſtus pro peccatis ſuis proprijs orat, & peccatorem ſe cenſere debet, quantumuis iuſtus ſit, vt rectè in Concilio Aphricano [x] determinatum fuit, vbi ſtatuitur, quòd ſit excommunicatus, qui ſecus dixerit. Quod etiam condemnat [y] eos, qui dicunt, iuſtum vocantem ſe peccatorem, aut petentem remiſſionem ſuorum peccatorum in oratione Dominica, id agere humilitatis ergò, non autem quòd res ita ſe habeat. Quis enim (vt dicebat Concilium) ferat orantem, & non hominibus, ſed ipſi Domino mentientem, qui labijs ſibi dicit, dimitti velle, & corde dicit, quæ ſibi dimittantur debita, non habere.

[u] In comment. de In. u in 5. in Leuit. ſe Pœnit. diſt. 1 Not. 1c ſuper glo. extrema. 1 de Pœnit. & remiſſ.

[x] c. 52. 1. tom. Conciliorum.

[y] In c. 53. eod. tom.

DD 3 *Pater*

Pater noſter & Aue Maria non finiuntur ut Collectæ. n. 166
Pater uerbum duobus modis ſumitur. n. 167
Oratio Collecta ad omnes & ſingulas perſonas diuinas fieri poteſt. n. 168
Oratio Collecta quæ per dominum, quæ per eundem terminetur n. 169
Oremus ſemper præcedit Collectas, ſed non &c. n. 170
Oratio Collecta, ut & quando in fine breuianda. n. 171
Orationes Collectæ & hymni prælegenda in ſcholis ut olim. n. 172
Hymni laudati à quibus compoſiti, & declarati. n. 173
Antonius Nebriſenſis uir doctiſſimus hæc fecit. n. 173
Orationes Collectæ ueteres pulchra arte factæ. n. 174
Sacerdos non ferat Virgilium pro Euangelio. n. 175
Doctores qui parum callent eccleſiaſtica. n. 176
Ferdinandus Nunez de Guzman laudatus. n. 177
Oratio debita an dici queat in Miſſa debita. n. 178
Orat melius quis ex formula præſcripta. n. 179
Forma orandi præcellens Pater noſter, Aue Maria, & Salue. n. 180
Exhortatio ad recitandum cum delectatione Salue. n. 181
Vallis quid, & qualis hæc, quam inhabitamus. n. 182
Pater noſter, Aue Maria, & Salue ſufficientes formæ orandi. n. 183
Salue cantatum ab Angelis ubi. n. 184
Exhortatio ad recitandum Pater noſter cum deuotione. n. 185
Pater noſter ut coementum, recollectio, & paries orationis. n. 186
Horas canonicas debens ad conſulta ſic ſe habeat. n. 187
Orabit benè utens antiquis formis. n. 189
Venite exultemus antiquum & nouum. n. 190
Hymni Primæ .3.6. & 9. noui, licet ſint antiqui. n. 191
Nouitatum auiditas non tollat guſtum antiquitatum. n. 192
Barbarica nouitas exploſa. n. 193
Oratio uetuſta per tot ora ſancta dicta redolet. n. 194
Orationes quæ uulgo intellectæ proſint, & quarè. n. 195

Credo

Credo tam latino quàm uulgari idiomate docere utile. n. 196
Credo uetuſtas qua meditatione nouatur. n. 197
Pater noſter, Aue Maria, Salue, & Credo, ſemper & ubique congrua. n. 198
Forma quæ orandi ſtatis certis horis diei. n. 199
Crucis ſignum ut faciendum, cum concordia opinionum. n. 200
Breuiarium Romanum S. Crucis an bonum inuentum. n. 201
Te Deum Matutinæ, Gloria, & Ite miſſa eſt Miſſæ comites. n. 202
Breuiarium Romanum nouum S. Crucis in quo ad minus emendandum. n. 203
Diſpenſatio ſine cauſa nec petatur, nec detur etiam à Papa. n. 204.
Breuiarij S. Crucis forma orandi non eſt canonica. n. 205
Diſpenſatio recitandi Romanè an contineat Breuiarium nouum. n. 206
Recitare per unum Breuiarium lædit chorum utētē alio. n. 207
Horæ aliquæ ordinari deberent pro omnibus. n. 208
Horis Breuiarij Sanctæ Crucis quid addendum pro non occupatis. n. 208
Prudentia Romanorum omnium maxima. n. 209
Breuiario S. Crucis utens quid, & quando plus recitabit. n. 210
Breuiarium Pij V. multis, quæ optabantur, ſatisfecit. n. 210
Breuiarium per quodlibet recitare an ſufficiat. n. 211
Recitare obligatus diſcere debet regulas in id neceſſarias. n. 212
Recitare uel orare iubet ius diuinum, licèt non quid, aut quomodo. n. 213
Clericus ordinatus ad titulum patrimonij ut recitabit. n. 214
Poenitere ut oportet non recitantem ſecundum regulā. n. 215
Recitat familiaris Cardinalis & Epiſcopi, ut ipſe. n. 216
Recitare ſecundum aliud breuiarium quando non eſt peccatum. n. 217
Legem transgredi non licet etiam cum iuſta cauſa, citra ſuperioris diſpenſationem, ſaltem quando non eſt manifeſta, & differri poteſt. n. 219

XIIII. Concluſio.

QVOD orationes Eccleſiaſticæ tam Miſ- 166
ſę, quàm omnium aliarum horarum
Canonicarum, non terminantur commu-
niter ſicut Pater noſter, & Aue Maria,
In iſtis enim nō dicimus (*Per dominum &c.*)
in illis verò communiter ſic, idque clariſſima ratione,
quod attinet, ad Aue Maria, & illos duos fines (*Qui ui-
uis &c.*) & (*Qui tecum &c*) quandoquidem in illa alloqui
mur Dominam noſtram, quę eſt pura creatura, & non
creatrix, nec creator, cui ſoli rectè aptantur prędicti duo
fines (*Qui uiuis*) & (*Qui tecum.*) Quod verò ad Pater no-
ſter attinet, ratio eſt, ſecundum doctorem quendā ęta-
te neothericum, ſed doctrina veterem,[a] quòd in ora-
tione Dominica non dirigimus verba ad ſolam primam
perſonam Sanctiſſimę Trinitatis, quæ eſt Pater, ſed ad
totam Trinitatem, Patrem, Filium, & Spiritumſanctū. 167
Nam licèt dictio (Pater) capta (vt aiunt) notionaliter,
& perſonaliter ad diſcernendum vnam perſonam diui-
nitatis ab alijs, ſoli primæ perſonæ illius conueniat,[b]
quia illa ſola eſt, quæ ab æterno filium ſuum ęternum
generat, toti tamen Trinitati, & ſingulis illius perſonis
conuenit, ſi capiatur (ut dicunt) eſſentialiter pro Deo,
quatenus eſt pater creatione, iuxta illud Malachię[c]: Nū-
quid non pater unus omnium noſtrum? nunquid non
Deus unus creauit nos? & quatenus per adoptionem[d]
offert omnibus hominibus gratiā filiorum adoptionis,
licet eam actu non recipiant, & ob alia multa:[e] & in hac
ſignificatione ſumitur in hac oratione. Verùm hęc ra-
tio non uidetur ſufficiens: Nam etiam multas orationes
& Collectas, quę ad Sanctiſſimam Trinitatem dirigun-
tur, finit Eccleſia per (*Per Chriſtum*) vel per (*qui uiuis &
regnas &c.*) ut illam (*Suſcipe Sancta Trinitas*) quæ ſecun-
dum Miſſale foe. recor. Pij V. poſt Offertorium dicitur,
& illam

a Gabr. in can. Miſſ. lect. 64. N.

b Tho. 1. par. q. 39. ar. 6. Commun. in lib. 1 ſent. diſt. 29.

c Malach. c. 2.

d Alex. Halen. 4. p. q. 27

e Quę ſcripſit canon Miſſæ lect. 64.

& illam (*Placeat tibi Sancta Trinitas*) quæ poſt (*Ite Miſſa eſt*)
dicitur. Dixi per (*Per Chriſtũ*) Nam per (*Per Dominum &c.
filium tuum*) vel per (*Per Chriſtum filium tuum*) non poſſunt
eiuſmodi orationes terminari, quia Chriſtus, qui eſt ſe-
cunda perſona ſummæ Trinitatis, non dicitur filius Tri-
nitatis, ſed tantùm patris primę perſonæ illius, vt col- f
ligitur ex Thoma communiter recep.[f] Nec obſtat quòd 1. par. qu. 32. ar. 1. & q. 33. ar. 3
oratio illa (*Omnipotens ſempiterne Deus*) quæ in ſolennitate
Trinitatis dicitur, finitur per (*Per dominum noſtrum Ieſum* g 2. ſec. qu. 83.
Chriſtum filium tuũ &c.) vt poſt Thom.[g] diximus ſuprà,[h] ar. 17.
quia licet dicatur in die vel ſolennitate Trinitatis, non h in fin. c. 1
tamen dirigitur ad ipſam Trinitatem, ſed ad ſolum pa-
trem primam perſonam eius. Itaque aptius forte dici
poſſet id eccleſiam facere, ne operi tanti authoris, tam-
que perfecto videatur velle aliquid addere, & ne obuiet
breuitati orandi, quam ipſe Chriſtus Author eius in ea-
dem oratione condenda prętendebat, ut cõtextus Euã-
gelij[i] ſignificat, innuens eum uoluiſſe dare breuem quã- i
dam formulã orandi ad petendum, quantum peti pote- Math. 6.
rat & debebat. Alias tamen orationes pręſertim Colle-
ctas inſtituit Eccleſia, quæ nitens illa promiſſione eiuſ-
dem Domini[h] (*Quodcũque petieritis in nomine meo, hoc faciã*) h
omnes orationes communiter direxit ad Deũ patrem, Ioan. 14
ut dixit epiſcopus Mimaten.[i] & terminauit, nominando, i In Ratio. lib. 4. tit. de orat.
& ponendo pro interceſſore ac ſupremo mediatore[k] col 5.
168 Ieſum, facta mentione Spirituſſancti. Circa quod dico k Ad Hebr. 9. & 12. & cap.
primo, quòd ſicut ęquales ſunt Pater, filius, & Spiri- Quoniam 10
tuſſanctus,[l] poteſtate, ſcientia, & bonitate, quando- diſt.
quidem ſunt una & eadem ſubſtantia, & unus & ſo- l cap. Firmiter
lus Deus; Ita noſtra oratio dirigi poteſt ſingulis eorum, de Sum. Trinit & in ſym
ob idq; Eccleſia ĩ Litanijs, uti dicit, Pater de cęlis Deus, bol. Athan.
miſerere nobis, ita quoque dicit fili redemptor mundi
Deus, miſerere nobis, & Spirituſſancte Deus, miſere-
re nobis. Quod ipſum facit in pluribus hymnis, proſis,
& uerſibus, uelut in (*Chriſte qui lux es & dies*) & in (*Ieſu
Chriſte, fili Dei uiui, miſerere nobis*) & in (*Veni creator Spiritus*

mentes

mentes tuorum uiſita) & in *(Veni Sancte Spiritus, reple tuorũ corda fidelium)*

II. Quòd orationes, quę uocantur Collectæ, quasq; ſolus ſacerdos dicit, ferè omnes diriguntur ad Patrem, & paucę ad totam Trinitatem, paucæ item ad filium, & nullę de antiquis ad Spiritumſanctum, ob rationes datas à Speculatore,[m] & alijs recentioribus.[n] Nam neque orationes feſti Spiritusſancti, aut illius Octauarum diriguntur ad Spiritumſanctum, licet aliqui recentiores Instituerint aliquas Miſſas, nouè dirigendo orationes ad ſuam Maieſtatem, quod ſinè culpa fieri potuit, accedēte ſaltem auctoritate legitima.

III. Quòd ad rectè terminandũ orationem, uel Collectam, aduertere oportet, cui dirigatur illa, & quarũ 169
perſonarum diuinarum mentio fiat in eadem: Nam ſi dirigatur ad totam Trinitatem, rectè terminari poteſt per *(qui uiuis & regnas Deus, per oĩa ſæcula ſæculorũ)* nulla nominata perſona in fine & concluſione illius, uti ſentit Epiſcopus Mimaten.[o] Poteſt etiam terminari, per *(per Chriſtum D. N.)* non facta mentione de filio: Non autem per *(Per Dominum noſtrum &c. filium tuum &c.)* ut proximè dictum eſt. Et ſi Collecta dirigatur ad Patrē, terminari debet per *(Per Dominum noſtrum Ieſum Chriſtum filium tuum, qui tecum uiuit, & regnat ĩ unitate Spiritusſancti Deus, per omnia ſæcula ſæculorum)* ut in illa oratione Primæ *(Domine Deus pater omnipotens &c.)* aut per *(Per Chriſtum Dominũ noſtrũ)* abbreuiatũ. Et ſi oratio uel Collecta dirigatur ad filium, finis eſſe debet *(Qui uiuis & regnas cum Deo Patre in unitate &c.)* uelut in illa oratione *(Domine Ieſu Chriſte, qui ex uoluntate patris &c.)* & in illa *(Perceptio corporis &c.)* quàm ante communionē, & poſt *(Agnus)* dicimus. Quando uerò dirigitur ad ſolũ Patrem, & in principio, uel medio orationis facta fuit mentio filij, uelut in illa *(Deus, qui in filij humilitate &c.)* in fine addere debemus *(Eundem)* illis uerbis *(Per Dominum)* uel *(Per Chriſtum)* & ſi in fine orationis facta eſt illa mentio filij, concludere debemus per *(Qui tecum uiuit & regnat*

[m] in d. lib. 4. & tit. de orat.

[n] in lib. de modo orādi pag. 14. & alij alibi.

[o] In 4. lib. tit. de orat.

regnat in unitate Spiritusſancti Deus, per omnia ſecula ſeculorum) ut in illa oratione Completorij (*Viſita quæſumus Domine.*)* Adde hoc exemplum eſſe aptum, ſecundum Breuiaria, in quibus finis illius orationis eſt (*& lucem tuam nobis concede perpetuam, Dominum noſtrum Ieſum Chriſtum filium tuum*) non autem ſecundum Breuiarium fœ. rec. Pij V. ſecundum quod finis eſt (*Benedictio tua ſit ſemper*) Quare ſit pro exemplo Collecta illa S. Marię (*Deus qui ſalutis æternæ*) quæ dicitur in feſto Circũciſionis, & illa (*Da nobis*) quæ dici-

16[illegible] tur in feſto S. Stephani. * Dixi (quando oratio dirigitur ad ſolum Patrem) ſi enim dirigeretur ad totam Trinitatem, & mentio filij fieret in fine, concludendum eſſet per (*Qui uiuit & regnat cum Deo Patre*) & quando in oratione uel Collecta fit mentio Spiritusſancti quacũque in parte fiat, in fine dicere debemus (*Eiuſdem Spiritusſancti & non ſimpliciter ſpiritusſancti*) ut quãdo non fit illius mentio, & quãdo fit mẽtio filij & Spiritusſancti, addere debemus (*eũdem*) ad (*Per Dominũ*) & ad (*Spiritusſancti, eiuſdẽ.*)* Eſt autem quæſtio quotidiana. An cum dicuntur diuerſæ Collectę ſub una concluſione, & in una illarum fit mentio de filio, & in alia de Spiritusſancto, cõcluſio ſit facienda, ac ſi in ultima fieret de utroque, & quid ſi in prima fiat mentio de utroque, vel de altero, & in ſecunda de neutro. De qua re nulla regula Miſſalis noui decernit; quãuis in caſibus occurrentibus perindè concludat, ac ſi nulla mentio fieret in præcedenti Collecta. Quod uidetur factũ ad leuãdum cura & ſtudio miſſantem. Nã ratio, qua omnes illæ Collectę habentur pro una, & concluduntur eadem concluſione, ſuadere uidetur, perinde concludendum, ac ſi in ultima fieret de utroque, uel altero mẽtio. Quod ipſe ſeruare ſoleo, paratus ſeruare contrãrium, ſi declaretur id eſſe ſeruãndum, quia ratio eſt anima legis. ᵖ Nullatenus tamen id non facientes notandi.*

170 IIII. Quod ante omnes ferè orationes & Collectas Miſſæ, & horas canonicas dicitur (*Oremus*) licet non

p c. Marchion 1. qu. 1. & c. vlt. de Reg. iur lib. 6.

Do-

(*Dominus uobiſcum*) nam etiam ante Secretam, cuius finis eſt initium pręfationis, dicimus (*Oremus*) non immedia tè ante illam, ut aliqui (ſed perperam) agunt, ſed longè anteà, ſcilicet ante Offertorium, poſt Euangelium & ſymbolum, tunc enim dicimus unum (*Oremus*) quo dicto, non protinus dicimus orationem, ſed alia agimus, quib' actis dicimus Secretam abſq; alio (*Oremus*) Quod eſt reſponſum notabile ad quæſtionem ſæpius mihi factam; & colligitur ex Epiſcopo Mimaten.[q]

[q] In Ratio. lib. 4. de Inclinat. col. 2.

171 V. Quod quoties ferè omittimus (*Dominus uobiſcum*) ante oratione, abbreuiamus concluſionē illius per (*Per Chriſtum Dominum noſtrum*) loco (*Per D. N. Ieſum Chriſtum filium tuum, qui tecum uiuit & regnat in unitate Spirituſſancti Deus, per omnia ſæcula ſæculorum*) uel per (*qui tecum uiuit & regnat in ſæcula ſæculorum*) loco (*Qui tecum uiuit & regnat in unitate Spirituſſancti Deus, per omnia ſæcula ſæculorum*) uel terminando in ipſomet uerbo (*filium tuum*) abſque (*Per Dominum*) vel (*Per Chriſtum*) vel (*Qui tecum*) veluti ī dicta oratione (*Deus qui ſalutis æternæ*) Quin etiam quando oratio dirigitur ad S. Trinitatem, & uolimus concludere per (*Qui uiuis & regnas*) abbreuiamus, dicendo (*Qui uiuis & regnas in ſæcula ſæculorum*) loco (*Qui uiuis & regnas Deus per omnia ſæcula ſæculorum*) iuxta uſum & conſuetudinem Eccleſiarum rectè gubernatarum. Dixi ſuprà (ferè) quia licet in poſtrema commemoratione Laudum & Veſperarum, non dicatur (*Dominus uobiſcum*) concluſio tamen debet eſſe integra, uelut cum dicitur (*Dominus uobiſcum*)* Adde quod ſecundum morem Vrbis in commemorationibus faciē dis ad Veſperas & Laudes, omnittitur concluſio, præterquam in ultima, ſicut ſecundum morem Orbis omittitur concluſio in Commemorationibus Miſſę, pręterquam in ultima.*

172 VI. dico clauſulam illam (*In unitate Spirituſſancti*) quæ in concluſione Collectarum ponitur, rectè (meo iudicio) exponi à Gabriele[r] quicquid ſētiat ſpeculator[ſ] per idētitatē, ita ut nolit dicere, quòd Spirituſſanctus eſt unus, ſed

[r] Gabr. in can. miſſę in lect. 84. N.

[ſ] In 4. lib. de orat.

ſed quòd filius & Pater ſunt vnum cùm Spirituſancto, licet non vna eadem perſona.

XV. Concluſio.

172 Quòd ſicut non ſine magna cauſa, & ratione Chriſtiani prædeceſſores, potiſſimum Hiſpani, & Galli introduxerunt conſuetudinem prælegendi in ſuis ſcholis incipientibus diſcere latinè, orationes latinas, Hymnos, & Homilias ſanctorum. Ita nũc quoque renouanda eſſet, ſaltem quòd ad hymnos & orationes attinet. Tum quia iam ſcholę noſtrę (imitatę in eo magis fortè quàm oportеat Italicas) cum riſu & vilipendio eorum, velut in exilium illos ablegarunt; & profeſſores erubeſcunt & horrent audire, quòd ſuis auditoribus hymnos & orationes prælegant. Tum quia nemo eruditorum dubitat, com-
173 poſitionem Hymnorum veterum Eccleſiæ, valdè ſublimem eſſe, adeoq; parum cędere Odis Horatianis, quod ad latinitatem & artem metricam attinet, quin & illis lõgè præcellere in ſentẽtijs, doctrinis, & exemplis neceſſarijs; putà S. Ambroſij, Prudentij, & aliorum ſimiliũ, qui fuerunt linguę latinæ peritiſſimi. Tum quia multi viri linguæ latinę illuſtres, non ſunt dedignati ſuis Cõmentarijs ornare hymnos Prudentij, in quibus etiã fuit Antonius Nebriſſenſis, qui primus ex altera Heſperia, ſiue Italia, in alteram Heſperiam Occidentalem, ſiue Hiſpaniam literas latinas fœliciter ante circiter centũ annos induxit, & oẽs hymnos eccleſiaſticos ſcholijs ſe di-
174 gnis decorauit. Tũ quia cõpoſitionem orõnum veterũ Eccleſiæ adeò ſublimem eſſe dixit quidam, omniũ conſenſu Rethoricæ artis cũ paucis facilè princeps, vt qui eas deiecerit; meritò confundi debeat. Tum quia plerique Scholares non diſcunt aliam facultatem, quàm latina intelligendi & loquendi, & nonnulli eorum ob eã
175 ſolam cenſentur ſacerdotio digni, & ſi, cùm eam diſcũt, nil aliud eis pręlegatur, quàm Virgilius, Terentius, Ouidius,

dios, aliique authores Ethnici, plus imbibent Paganiſmi, quàm Chriſtianiſmi, & ſuccedit illud indecens S. Hieronymi: [t] Sacerdotes Dei omiſſis Euangelijs, & Prophetis, videmus comœdias legere, amatoria Bucolicorum Verſuum verba cantare, tenere Virgilium in manibus, & id quod in pueris adeſt cauſa neceſſitatis, crimen in ſe facere voluptatis. Tum quia vt cecinit Horatius: [u] Quo ſemel eſt imbuta recens ſeruabit odorem Teſta diu. Sic anima ſcholaſtici, quę ab infante & puero imbiberit, tota vita redolebit ea: & contrà, qui impia, & obſcœna, diu eis fœtebit. Adoleſcens nimirum iuxta viam ſuam ambulans, cum ſenuerit, nō recedet ab ea, & quæ à teneris annis imbibuntur, tenaciſſimè hærere ſolent. Tum quia hæc ab initio audiſſe nil impedit, quò minus audiantur auctores politiores & copioſiores, ad profundius latina diſcēda, in quod vtinam aſſumerentur auctores Chriſtiani, quorum ſelectiſſimorum, tam metro quā proſa magna nobis ſuppetit copia. Tum quia quemadmodum audiens fabulas particulares Gentilium, ad audiendam Methamorphoſin Ouidij afficitur, in qua illę fusè pręſcribuntur; ita qui audit particulares aliquas ſacras hiſtorias, quales in hymnis, & orationibus tanguntur, afficitur deſiderio videndi Biblia, in quibus illę latè deſcribuntur, quod magnoperè conducit ſcholari cuiuis diſciplinæ operam nauanti, & Chriſtianè viuere & mori cupienti. Tum quia hoc eſt in cauſa, quarè multi (proh dolor) legum, Medicinæ, & Mathemathicæ doctores, imò & 176 Canonum, qui ſolùm audierunt ſolas materias iudiciales & forenſes, inueniuntur rerum ſpiritualium æquè ferè ignari, ac alij layci, quod valdè indecens & nocens eſt, ob multa, quæ hic taceo: quod non contingit iis, qui à teneris annis, & veluti cum lacte nutricis imbibunt ſuauiſſimum ſuccum hymnorum, orationum, hyſtoriarum, & myſteriorum in eis contentorum. Mouit me ad hoc præter ſupradicta, authoritas illius eruditiſſimi,

[t] In c. ſacerdotes 37. diſtin. deſumpto ex epiſt. Hieron. incip. Beatitudinis ſ. Tom. 3. epiſt.

[u] Lib. 1. epiſt. citatus a gloſ. c. Quibuſdā. 1. qu. 1.

ſimi, & cumprimis totius Europæ in auctoribus Græ-
177 cis & latinis profanis uerſatiſſimi, Ferdinandi Nunnij de Guzman, profeſſoris cathedratici Rhetoricę, & Plinij, in nobiliſſima illa Academia Salmāticenſi, ubi tanquam hæc expertus, affirmabat expedire multum religioni Chriſtianę hymnos, & orationes ad Grammaticorum ſcholas de more antiquo redire.

XVI. Concluſio.

178 Quòd recitans horas Canonicas, uel alias preces uotas, uel à confeſſario, uel aliàs pręceptas, uel conſultas eodem tempore, quo audit Miſſam tam præceptam quàm conſultam, ſatisfacit ſuæ obligationi, voto, pœnitentię, aut deuotioni tam horarum, quas recitat, quàm Miſſæ quàm audit, ut latius ſupra [x] concluſimus: vbi diſputando, & ſequendo Pariſienſes, [y] corroborauimus eorum opinionem aliquibus fundamentis à parte aduerſaria confeſſis, quę hìc non repeto, ſed ſummatim dico primo, quòd hæc concluſio eſt intelligenda de illo, qui in vtrumque tantum, quantum neceſſe eſt, animum intendit, non autem de illo, qui ſaltem aduertenter tantoperè attēdit in vnum eorum, vt in aliud non attendat quantum eſt neceſſe.

x In c. Miſſas ſup. ead. diſt.

y Maior. in 4. diſt. 15. q. 1.

II. Quòd facilè fieri poteſt, vt ad vtrumque quantum eſt neceſſe attendat, quandoquidem nemo tenetur de pręcepto audire, aut intelligere, quod ſacerdos canit vel dicit, vt ibi probo: Sufficit enim exterius aſſiſtere ſacerdoti, qui pro omnibus loquitur & orat, & interius optare actualiter vel virtualiter, vt Deus eum exaudiat, flectendo & leuando genua inſtar aliorum, caueręue de induſtria cogitare, dicere, vel agere quicquā, quod prędicto deſiderio & aſſiſtentiæ repugnet, quale non eſt precum recitatio, cū in eundē finem, in quem Miſſa, tendat.

III. Quòd minus dubiè procedit prędicta concluſio in eo, qui ante, vel poſt Miſſam alijs operibus honeſtis impen-

impendit tempus, quod lucratur in vtroque ſimul faciẽdo, & non impendit fruſtrà otiando, minus dubiè item procedit in eo, qui pręfata recitat ſolùm tempore, quo non poteſt audire, vel intelligere ſacerdotem, aut quia longè abeſt ab eo, vt quia ſubmiſsè, vel ſecretò dicit, vel ſurdus eſt, aut aliàs impeditus. In eo etiam, qui non tenetur canere in choro, niſi partes Miſſæ, quæ in eo canenda ſunt. Nam dummodò eas canat, & alios nõ impediat, exiſtendo vbi non debet, aut legendo altè, aut alia faciendo alieno cum ſcandalo, tempore, quo canẽdum non eſt, ſicut poteſt recitare Pater noſter, & Aue Maria, ita poterit alias preces debitas vel indebitas: Minusque dubiè procedit in eo, qui ſicut eodem tempore vult implere duo pcepta, ita conatur duplo magis attendere, quàm attendiſſet, ſi ſolũ alterũ implere vellet.

IIII. Quod opinio contraria huic concluſioni procedere poteſt, quando volens implere duo pręcepta, non attendit ſufficienter niſi ad alterum illorum,[z] talis enim non ſatisfacit, niſi illi, ad quód neceſſariam attentionem adhibet, et ſi ad neutrum adhiberet, neutrũ impleret.

[z] Ang. verb. feriæ §. 46. Syl. verb. Miſſ. 2. in fine.

V. Quòd tertia opinio Cardinalis S. Sixti,[a] quæ habet eum, qui hoc agit, ſatisfacere quidem vtrique pręcepto, vt habet prędicta concluſio, ſed venialiter peccare, procedit in eo, qui nulla iuſta de cauſa, ſed vt poſteà otietur, vel anteà fuit otiatus, vtrumque eodem tempore implet, non habita ratione reſpectuum ſupradictorũ, quibus præfata concluſio minus dubiè procedit. Quæ omnia & ſingula non probo hìc latius. Tũ vt finem imponam huic capitulo, quod plus quàm pręcogitaram excreuit. Tum quia ſuprà[b] id feci.

[a] In ſum. verb. Dies feſtus, & latius in 3. tomo. tit. de valore orationis.

[b] In lectione ordinaria.

XVII. Concluſio.

Pro decima ſeptima, & vltima concluſione dico primo, plurimum expedire vti nonnullis formulis orandi Deum ſcriptis, aut memorię mandatis, quod cœpit facere 179

cere ille ſeruus Dei Enoch, iuxta veriorem intellectum[b] textus de eo loquentis.[b] Et quòd omnium formarum optima eſt Pater noſter, & prima, aut certè cum primis aliarum, poſt illam formam Aue Maria, de quibus ſuprà[c] dictum eſt. Et eſt valdè ſapida forma *(Salue Regina.)*

b Geneſ.4

c eod.c. in cõcluſ.2. & cõcluſ.12.

II. Quòd operæpretium fuerit tenorem illius hìc inſerere, & paucis partes eius tangere, quò ad eam ſapidè pronunciandam excitemur, ſimul nos miſereat, pudeat, & pœniteat noſtri, qui eam toties inſipidè ſolis labijs, & lingua oris pronunciamus, ſine vlla attentione, dantes (vt ille ait) ſine mente ſonum, cuius tenor eſt hic, iuxta puncta in eo ſignata pronunciandus.

180 *(Salue Regina, mater miſericordiæ, uita, dulcedo, ſpes noſtra ſalue, Ad te clamamus exules filij euæ, Ad te ſuſpiramus, gementes & flentes in hac lachrymarum ualle, Eia ergò aduocata noſtra, illos tuos miſericordes oculos ad nos conuerte, & Ieſum benedictum fructum uentris tui, nobis poſt hoc exilium oſtende. O Clemens, ò pia, ò dulcis uirgo ſemper Maria.)* Quem enim

181 non miſereat, pudeat, pœniteatque incogitantiæ ſuę, qua deſiuit cogitare, quando eam recitabat vel canebat, ea, quæ per verba eius ſignificantur, cum vix vllus ſit Chriſtianus adeò duro, & inſenſili corde, qui, ſi cogitaret ſignificata eius uerborum, cum eam recitat, vel ruminaret eam cùm eam cantat; eo quòd plus ad

182 id faciendum otij habet, non ſentiat multos ſapores? Nonne multum ſaporis defert conſideratio, quòd Regina præpotens Cœlorum, & Domina Angelorum benigniſſimè & gratioſiſſimè ſua nos dignetur audientia, & audire à nobis *(Salue Regina, mater miſericordiæ?)* Cui verò cor non ardeat amore, cogitando ſe tam ſublimi & miſericordi Reginæ obſequium pręſtare, dicendo ei *(Vita, dulcedo, & ſpes noſtra ſalue?)* Quem non moueant ad agnoſcendam ſuam fragilitatem, & miſeriam illa verba preſſius trutinata, *(Ad te clamamus exules*

filij Euæ, ad te ſuſpiramus gementes & flentes in hac lachrymarum ualle? Quandoquidem facient eum cogitare, hunc mũdum eſſe laborioſum, & quandam profundam vallem duobus eminentibus collibus depreſſam, nempè illo alto paradyſi terreſtris, à quo exulamus, & longè illo altiori paradyſi cœleſtis, in quem tendimus, ea lege, vt niſi eo peruenerimus, in inferni barathrum pœnas ibi ſemper daturi intrudamur. Ecquis hæc ſecum reputans non timeat, & tremens non clamet (*Eia ergò Aduocata noſtra, illos tuos miſericordes oculos ad nos conuerte?*) Quis non cum vehementi deſiderio videndi id, cuius viſionem toties precatur, dicat illa dulciſſima verba (*Et Ieſum benedictum fructum uentris tui, nobis poſt hoc exilium oſtende?*) Quis demum poſt hæc magno clamore non exclamet ſemel iterumque (*O clemens, O pia, O dulcis uirgo ſemper Maria?*) Quin & citra bathologiam, & inutilem repetitionem geminato feruore deuotionis, iuxta ſanctam huius Eccleſiæ conſuetudinem repetat, geminetque illa verba (*O clemens, O clemens, O pia, O pia, O dulcis ſemper uirgo Maria.*) 182

III. Quòd quãdo profundius expendo tenorem ſymboli ſiue Credo minoris (quod eſt firmiſſimum rectè orandi & meditandi fundamentum) ſublimiſſimam illam orandi formam orationis Dominicæ, & ſublimem Salutationis Angelicæ, & ſapidam (*Salue Regina*) quam fama eſt olim in noſtra Roncaualle ſabbathis ſolitam ab Angelis cantari apud quendam fontem, quem ab eo tempore in hoc præſens Angelorum fontem appellant, quam, vt alij aiunt, Sanctus Bernardus audiuit ab eiſdem alibi cantari, quamque alij cantionem Nauticam vocant, eo quòd nautæ præſertim naufragantes magna cum intentione animi ea vtuntur. Cumque conſidero uaſtam, & ampliſſimam contemplandi materiam, quam in his quatuor orandi formis contenta præſtant, ferè mihi perſuadeo, eas ſolas ſine alijs nouis (quas tamen fateor eſſe vtiles) ſufficere, quan- 183 184

doqui-

doquidém hæ facilè vſui eſſe poſſunt ſemper & vbique, nocte & die, in proſperis & aduerſis, in locis ſacris & profanis; & eas ſemel, iterum, ſępiuſque repetitas, quoties opus fuerit, totam hominis vitam occupare poſſe; Et faſtidium quod repetitio eiuſdem rei generat, poteſt facilè tolli renouatione, & variatione contemplationis nunc eorum, quæ vna pars repręſentat, nunc eorum, quæ alia. Nam & Abbas Iſaacus, & qui eum refert Ioannes Caſſianus,[d] aſſeruerunt, poſſe quem iugem & perpetuam orationem facere ex ſolo illo verſiculo (*Deus in adiutorium, &c.*) nunc Deum, & quę ſunt eius innumera beneficia, & eius opem, & varia opitulandi genera, nunc neceſſitates varias, quibus orantes, & alij premimur, meditandò, quod eſt optimum, & ſapidiſſimum orationi attendendi genus, modò per id præcepta non omittatur oratio, quod etiam partim ex adiectis ſupradictis quatuor orandi formis colligi poteſt.

[d] Lib. 12. de inſtit. Monach. c. 23. & coll. 10. c. 10. ſupra relati.

IIII. Quod nihil tamen his obſtantibus, optima fuit Eccleſiæ ordinatio, qua pro diuerſis horis diuerſos pſalmos, hymnos, antiphonas, capitula, reſponſoria, verſiculos, & orationes ſtatuit, non quidem ad minuendam deuotionem Pater noſter, Aue Maria, Salue, & Credo, debitam, neque vt contemptius, & incogitantius ea pronuncientur (quod proh dolor ſępè fit) ſed quod mens recreata illa varietate eorum clarè prolatorum, deuotius, & ſapidius has in ſilentio ſecretò recitet, & vt linita ſapore ſuaui, & ſaccareo ex harum in ſilentio ſecretò recitatione potius mentali, quàm vocali (vt fieri debet) concepto, reliqua omnia ſapiant, & dulceſcant, quod fideli commendandum eſt memo-
185 rię. Quarè ò patres, & fratres, qui recitamus horas canonicas, per Deum, petamus opem ab eodem ad reputandum ex animo, orationem Dominicam eſſe omnium, quas recitamus, præcipuam, ideoque illi

præcipue eſſe attendendum, & quòd non ideò iubemur illam in ſilentio ſecretò pronunciare, ut minus pauſatam, minusque intellectam, & ruminatam pronunciemus, ſed vt tanquam rem grauiorem, maiore cum attentione, cura, & religione (augente illam ſilentio) omnes & ſinguli totam, & ſingulas eius partes proferamus, licèt pſalmos & reliqua alternatim, vel particulatim, & dimidiata dicere ſufficiat. Petamus, in- 186
quam, opem ad hoc reputandum ex animo, ſimul & ad perpendendum, quòd illa oratio Dominica dicta in horæ principio, eſt cœmentum, ſiue fundamentum totius molis eius; & dicta in fine; tectum & colophon eam tegens, & dicta in medio, paries eam ſuſtentans. Simul conſideremus, quòd per nulla eorum, quæ recitamus, quicquam aliud petimus, quàm quod in ea petitur, nec facimus aliud quàm verbis ſpecialioribus ſpeciatim petere id, quod in ea generalioribus generatim petimus. Quod ipſum ferè cogitandum eſt de (*Aue Maria*) quoad horas Beatę Mariæ: Neque verò quis mihi vitio vertat, quòd ferè hoc ipſum bis ſuprà commendaui. Nam, authore Seneca, nunquam nimis dicitur, quod nunquam ſatis dicitur, & vtinam etiam quater repetitum eſſet mihi ſatis, ad ſatis ſuperque id, quod alios admoneo, faciendum. Tanta eſt mea, & vt ſuſpicor, aliquorum aliorum fragilitas.

V. Quòd qui tenetur recitare, vel canere horas Ca- 287
nonicas quotidiè, meminiſſe debet eius; quòd ſuprà diximus, nempè illas, & Miſſam continere formas, & modos orandi omnium præſtantiſſimos. Nam præter Pater noſter, Aue Maria, Salue & Credo, continent alias orationes, lectiones, hyſtorias ſacras, & formas ad laudandum & orandum aptiſſimas, & quòd ideò, qui eas tenetur recitare, vel cantare maioris debet eas facere quàm alias quaſcunque deuotiones voluntarias, maioremque conatum eis benè recitandis, vel canendis adhibere, quàm illis, quibus eatenus uti debet, quatenus.

tempus ſibi proſunt; & opitulantur ad deuotius reci-
tandum uel canendum horas Canonicas, uel ſaltem
ab id faciendo non impediunt. Quinimò, ſi animaduer
terit eas præbere anſam et occaſionem dicendi præce-
pta, & obligantia minore cum guſtu & attentione, &
maiore præcipitatione, & eo quòd anteà in illis ſe occu
pauit, uel poſteà ſe occupaturus eſt, debet eas omitte-
re ſaltē dieb⁹ uel horis, quibus talē occaſionē pręſtarēt.
Quo fit, ut certè iam pridem quoſdam viros pios admo
nuerim, non ſatis rectè inſtituere diſcipulos ſuos, mo-
nēdo ut horas Canonicas pręceptas quàm citiſſimè ut-
cūquę recitarent, quò ſibi tempus ſuppeditare poſsent
ad dicenda & facienda cum magna pauſa, magnoque tē
poris ſpacio ea, quæ ipſi illis dictabant, contemplāda
& facienda, cum contrà monere debuiſſent, ut illas gra-
uiter magna cum pauſa, & attentione recitarent, hæc
autem cum ea ſola, qua ſine illarum impedimento poſ-
ſent.

188 VI. Quòd non deberemus tam procurare nouas orā
di formas, quàm nouare noſtram deuotionem & atten-
tionem in antiquarum ruminatione, per quam nobis
fierent admodum nouę & ſapidæ. Nam cui non fient no
ua (*Pater noſter*, *Aue Maria*, *Salue*, *&* *Credo*) ſi attendens
ad eorum ſignificata, nunc conceperit aliquos reſpe-
ctus, nunc alios eorum, quos circa ſingulas partes earū
reſpicere nos poſſe ſuprà ſignificauimus, & alios, quos
Spiritusſanctus pro ſua benignitate ſuggeret ei, qui eis
uti cœperit? Cui non magis ac magis renouabitur initiū
illud uetuſtiſſimum horæ Matutinæ (*Domine labia mea a-
peries*) qui cogitans ſe de ſe inſufficientem ad illa, vt de-
189 cet, aperiendum, pręſertim ad rectè laudandum Domi-
nū, vt illa ſibi ipſe, qui præſens eſt, aperiat? Cui non fiet
nouum (*Deus in adiutorium meū intende*) qui nouè animad-
uerterit, ſe ob neceſſitatem, qua premitur, petere auxi-
lium à Deo, imaginando eum (vti eſt) pręſentem, & pō-
derauerit magnam, qua id ſibi dari petit, feſtinantiam?

Cui non, ſi animum ſatis intenderit, innouabitur per 190
Inuitatorium, & illum exhortatorium pſalmum (*Venite exultemus*) quo nos mutuò exhortamur, vt humiliter, & alacriter cum lachrymis amoris & deuotionis Deũ laudemus, & ab eo beneficia poſtulemus, pręſertim in eo verſu (*Venite adoremus, & procidamus ante Deum, ploremus coram Domino, qui fecit nos: Quia ipſe eſt Dominus Deus noſter, nos autem populus eius, & oues paſcuæ eius.*) Quot nouitates inueniet in huius pſalmi vetuſtate, qui nunquã non germinat pampinos, & botros ſuauiſſimos ei, qui curauerit eos decerpere? Iam verò qui inchoat Primam, Tertiam, Sextam, & Nonam, attendendo in illarum hymnis contẽta, quos nouos impulſus ſentiet indies ad deuotè canendum pſalmos ſequentes? Quid autem dicet qui ex 191
animo attentè conceperit ea, quæ pſalmus ille[d] (*Beati immaculati*) diuiſus in Primam, Tertiam, Sextam, & Nonam, continet de ipſius Dei amore, lege, æquitate, de ſuis vijs, ſemitis, iudicijs, mandatis, & præceptis, quaſi ore ad os familiariſſimè cum ipſo Deo colloquendo? Quid, inquam, dicet qui hęc attentè conceperit? Dicet profectò illud octonarij ſeptimi eiuſdem pſalmi (*Dulcia faucibus meis eloquia tua, ſuper mel ori meo*) Et illud octonarij octaui (*Ideò dilexi teſtimonia tua ſuper aurũ & topazion.*) Quo fit, vt ob eius ad prædictas horas reſtitutionem, ita ut quotidiè in eis recitetur aut cantetur, magnę profectò gratię ſint agendę fœl. rec. Pio V. ab ijs, qui colloquio illo diuino, eodemque ſuauiſſimo libenter, & humiliter fruuntur: quamuis non damnẽ eos, qui in ſuis Breuiarijs ut ſolis Dominicis diebus ita diceretur, poteſtate in id iuſta ſuffulti ordinauerũt.[e] Fit etiam ex hoc & ſuperioribus, vt par ſit Chriſtianum exhortari lectorem, vt Deum Opt. Max. etiam atque etiam quam humillimè & obnixiſſime oremus, ut qui eſt ęternus, & ſi- 192
ne vllo principio antiquiſſimus, ſimul adeò nouus ac vnquam fuit, fręnet & coerceat noſtros nouitatum appetitus, ita vt non pereat nobis ſapor antiquitatis firmis radi-

d Pſalm. 118

e Arg. c. Quæ contra diui. s

radicibus nitentis, florentis, & maturos fructus ferentis, licèt quibuſdam, qui eam non cernunt oculis ſe dignis, videatur eradicata, marcida, & infructuoſa, & vt
193 dignatus fuit finire noſtro ſęculo barbariē nouam, quã indocti & barbari, præſertim in Hiſpania, in litteras antiquas inuexerant, ita dignetur hoc ſuo ſancto œcumenicoq; Concilio Tridētino ſ relegare & deportare nouitates, quas miſerãdi Lutherani, & alij eis peiores inuexerunt in modũ maieſtatē ſuam, ſuoſq; Diuos orandi, laudandi, eiſque ſeruiendi, cõtrarias reuerēdę uetuſtati, ab ipſis Apoſtolis in hæc tēpora per manus tot ſanctorum deriuatæ: Simul ut faciat nos amare & colere formas recitandi & laudandi eum per ora innumerorum à tot ſæculis ſanctificatas, æſtimãtes (quanti par eſt) nouas à Catholicis compoſitas, non tamen tanti, ut ob has
194 nobis fœteant illę, quæ compoſitæ à uiris piiſſimis, eiſdemque ipſi amiciſſimis, & à mille & amplius annis cõſeruatę ſunt, conſeruatę, inquam, illo condimento cõſeruatorio fidei firmitate, ſpei certitudine, & charitatis melle ac ſaccaro, & aceto pœnitentiæ, tot & tã piorum tecum regnantium confecto, ideoque longè ſuauius, quàm ſtorax, nardus & muſcus, redolentes iis, qui eas oculis in diuina defixis, mundis naribus olfaciunt.

ſ * Ideo post explanũ hoc Concilium fit mentio de illo tanquam nondum expleto quia prope eius initium hoc dictum fuit in æditione priori uulgari. *

VII. Vtiliſſimum fore Chriſtiano ſcire memoriter Pater noſter, Aue Maria, Salue Regina, & Credo paruũ idiomate vernaculo, Hiſpano nimirum Hiſpanico, Gallo
195 Gallico, Italo Italico, & Germano Germanico. Per hoc enim fieri poſſēt ei orationes mentales & vocales, ac magna pars doctrinæ Chriſtianæ, cùm alioqui multis ferè ſolùm ſint uocales. Prodeſſet etiam multum conſueſcere non ſolùm ad eas frequenter recitandum, ſed etiã ad cogitandum, quàm magna, quamque mira ſint in eis contenta, ad conſolandum ſe eis, quę per ſe intelligit, & ad interrogandum doctiores ea, quę per ſe non aſſequitur. *Quamobrem hoc in loco ſermone Hiſpano ędito, non ſolùm adiecimus tenorem ſymboli Apoſtolorũ

ſiue Credo minus Latinum, ſed etiam Hiſpanum, quod ipſum ſuprà in ſuis locis fecimus de tenore (*Pater noſter., Aue Maria, & Salue.*) Sed quia in hoc eodem latinitate præſertim in Italia donato, ineptum eſſet ſubijcere Hiſpanum magis, quàm Italum, uel Gallum, vel alium; curam id faciēdi delegamus Curionibus ſiue Curatis, & paſtoribus particularibus, contenti ſubijcere ſermonē latinum diſtinctum punctis, quibus dum recitatur eſt diſtinguendus (in quo non parum multi errant) qui eſt hic (*Credo in Deum, patrem omnipotētem, Creatorem coeli & terræ; & in Ieſum Chriſtum, filium eius unicum, dominum noſtrum. Qui conceptus eſt de ſpirituſancto, natus ex Maria Virgine. Paſſus ſub Pontio Pilato, crucifixus, mortuus, & ſepultus. Deſcendit ad Inferos, tertia die reſurrexit à mortuis. Aſcendit in Coelum, ſedet ad dexteram Dei Patris Omnipotentis: Inde uenturus eſt iudicare uiuos & mortuos. Credo in Spiritumſanctum, Sanctam Eccleſiam Catholicam, Sanctorum communionem, remiſſionem peccatorum, carnis reſurrectionē, & uitam æternam. Amen.*) Addo, quòd idiota,
qui idiomate Latino uel uulgari hoc ſymbolum memo 196
ria tenet, operæpretium faceret dicendo Deo. Ego Domine firmiter hæc omnia credo, unà cum omnibus, quę illa conſequuntur, ut credit S. Mater Eccleſia Romana, nec alia mihi opus eſt ratione, vel authoritate, quàm quod illa hæc docet. Addo item, quòd indies hoc ſymbolum non ſolùm idiotæ, ſed etiam docto nouum
fieret, & eius vetuſtas nouaretur in eo, ſi poſteà ſolus 197
memoria repeteret, & optaret ſcire, & ſi ſcit, actu conſideraret, qui, & quot compoſuerunt rem adeò ſublimem, magnam, ſanctam, & compendioſam, & ex quibus ipſius verbis colligitur, quòd Deus eſt trinus & vnꝰ, vnus in ſubſtantia, trinus in perſonis, Pater, Filius, & Spirituſſanctus, & ſub quibus earum, & quomodo comprehenduntur duodecim articuli ſiue axiomata, ſecundum aliquos, vel quatuordecim ſecundum alios, quæ ſunt baſes, & principia ſacroſanctæ fidei Chriſtianæ? & ſub quibus comprehenduntur ſex vel ſeptem ſpectātes

ad

ad diuinitatem, & ſub quibus aliæ ſex ſeptemue ad humanitatem, & quibus diebus ac feſtis anni S. Mater Eccleſia illa celebrat, & nobis ſuis dilectiſſimis filijs repræſentat. Idemque operæpretium faceret deſiderando & conando noſſe, & poſteà ruminando, quando, vbi, & poſt quos affatus & afflatus, glorioſa illa virgo permanens virgo concepit, & peperit: Vbi, quando, quomodo, & qua in ętate ille innocentiſſimus, totiuſque innocentię author, filius innocentiſſimæ Virginis mortem pro nobis ſubijt acerbiſſimam. Quæ Erynnis furiaue infernalis potuit perſuadere maligno illi Pręſidi Pontio Pilato capitalem ipſius damnationem. Quis, & quouſq; geſtabat crucem, in qua erat clauis configendus, & vt ibat cum ad illam ducebatur. Quę verba, & quibus loquutus fuit in via, quot clauis, & quomodo eum confixerunt. Quanto cum dolore ſua mater ipſum vidit euntem, vtque gladio fuit transfixa, audiens ictum malleorum, quibus quatiebantur claui carnem ipſius cum ligno conſuturi. Quid, & quibus ipſe tam crudeliter fixus cruci, adeoque afflictus tam benignè loqui dignatus fuit, pręſertim Virgini ſuę matri; quæ iuxta crucem ſtabat: Vt abſtinuit à maledicendo & malefaciendo maledicentibus & malefacientibus ſibi, & condonauit tam dirè ipſum tractantibus & crucifigentibus. Quid de veſtibus eius actum, à quibus, & quomodo de cruce depoſitus. Vbi, & quomodo ſepultus, & quando ac quomodo reſurrexerit. An primo apparuerit ſuę Matri, & id genus alia. Idem operæpretium faceret optando, & conando noſſe, ad quæ quatuor inferiorum animarum locorum deſcendit, & quos illinc eduxerit. Quid ſibi volunt verba illa: Ad dexteram Dei patris, cum ſuprà[f] dixerimus, Deum, quatenus Deus eſt, non habere manum dexteram aut ſiniſtram, & patrem naturam humanam nō aſſumpſiſſe, vt filius aſſumpſit? Quarè dicitur in hoc ſymbolo (*Credo in ſpiritumſanctum*) & non credo in eccleſiam,[g] ſed credo Eccleſiam, in qua ſanctorum conſiſtit communio?

f In eod. cap. nu. 113.

g Tho. 2. ſec. q. 1. ar. 9.

nio? Quarè, & quomodo remittuntur peccata? Cur tãtoperè diſcruciat & angit timor mortis, cũ certi ſimus nos reſurrecturos immortales, nunquàm amplius morituros: & id genus alia? quò id quod per ſe non aſſequitur, interroget temporibus & horis ſubſeſiuis, ſiue alijs negotijs nõ deſtinatis, doctiores, & ut inſtructus poſteà doceat ignorantes, pręſertim ſuam familiã ea ignorantem, illis maximè horis, quas præuidet impenſum iri murmurationibus, obtrectationibus, fabulis, ac hyſtorijs vanis vel obſcœnis.

VIII. Quòd, quia præfatæ quatuor orationes (*Pater noſter, Aue Maria, Salue, & Credo*) quorum tenores ſuprà ſcribuntur, ſunt pręcellentes precandi & contemplandi formulę, omni tempori, loco, ætati, & ſexui cõuenientes, viſum fuit, cùm hęc idiomate vulgari componeremus, adijcere ſeptem modos orandi & precandi, miſcendo his ſeptem illas horas, quas Crucis vocant, omnibus etiam cõuenientiſſimas, quibus ipſe ſæpè ſoleo, cum vacat, vti nunc ad precandum, nunc ad contemplandum, nunc domi, nunc foris, nunc ſolus, nũc cum ſocijs aut familiaribus. Adieci, inquam, ſeptem modos orandi & contemplandi, reſpondentes ſeptem horis Canonicis, compoſitos ex pręd ictis quatuor orationibus, & horis Crucis ad hunc modum. 198

199

Ad Matutinum.

CREDO, *Pater noſter, Aue Maria, Salue Regina.)*

Hymnus.

(Patris ſapientia, ueritas diuina,
Deus homo captus eſt hora matutina,
A ſuis diſcipulis citò derelictus,
A iudæis traditus, uenditus, & afflictus.) Vers. Adoram' te Chriſte nocte cõprehẽſum, & benedicimus tibi. ℟. Quia per ſanctam crucem tuam redemiſti mundum. Vers. Domine exaudi orationem meam. ℟. Et clamor meus ad te veniat.

Ore-

Oremus.

(Domine Ieſu Chriſte, fili Dei uiui, pone paſſionẽ, crucem, et mortem tuam inter iudicium tuum, & animas noſtras nunc, & in hor mortis noſtræ, & ſemper largiri digneris uiuis miſericordiam & gratiam, defunctis requiem & ueniam, Eccleſiæ tuæ pacem & concordiam, nobis quoque peccatoribus uitã & lætitiã ſempiternam. Qui uiuis & regnas cum Deo Patre in unitate ſpiritusſancti Deus, per omnia ſæcula ſæculorum. Amen.)

Ad Primam.

(Credo, Pater noſter, Aue Maria, Salue) vt ſuprà.

Hymnus.

(Hora prima ductus eſt Ieſus ad Pilatum,
Et à falſis teſtibus multum accuſatum,
Colaphis percutiunt manibus ligatum,
Vultum Dei conſpuunt, lumen coeli gratum.) Vers. Adoramus te Chriſte ductũ ad Pilatum, & benedicimus tibi. ℟. Quia per ſanctam Crucem &c. Oremus.

(Domine Ieſu Chriſte.) vt ſuprà.

Ad Tertiam.

(Credo, Pater noſter, Aue Maria, Salue.) vt ſuprà.

Hymnus.

(Crucifige clamitant hora tertiarum,
Illuſus induitur ueſte purpurarum,
Caput eius pungitur corona ſpinarum,
Crucem portat humeris ad locum pœnarum.) Vers. Adoramus te Chriſte crucẽ portantẽ &c. Vers. Domine exaudi &c.

Oremus.

(Domine Ieſu Chriſte. &c.)

Ad Sextam.

(Credo, Pater noſter, Aue Maria, Salue.) vt ſuprà.

Hymnus.

(Hora Sexta dominus Ieſus eſt Cruci conclauatus,
Et cum latronibus pendens deputatus.
Præ tormentis ſitiens felle ſaturatus,
Agnus crimen diluens ſic ludificatus. Vers. Adoram' te Chriſte cruci conclauatum &c. Vers. Domine exaudi &c.

Ore-

Oremus.

(Domine Ieſu Chriſte &c.)

Ad Nonam.

(Credo, Pater noſter, Aue Maria, Salue) vt ſuprà.

Hymnus.

(Hora nona Dominus Ieſus expirauit,
Eli clamans animam patri commendauit,
Latus eius Lancea miles perforauit,
Terra tunc contremuit, & ſol obſcurauit) Vers. Adoramus te Chriſte in cruce expirātē. &c. Verſ. Domine exaudi. &c.

Oremus.

(Domine Ieſu Chriſte &c.)

Ad Veſperas.

(Credo, Pater noſter, Aue Maria, Salue) vt ſuprà.

Hymnus.

(De cruce deponitur hora ueſpertina,
Fortitudo latuit in mente diuina,
Talem mortem ſubijt uita medicina,
Heu corona gloriæ iacuit ſupina) Verſ. Adoramus te Chriſte de Cruce depoſitū, & benedicimus tibi &c. Vers. Domine exaudi &c.

Oremus.

(Domine Ieſu Chriſte &c.)

Ad Completorium.

(Credo, Pater noſter, Aue Maria, Salue) vt ſuprà.

Hymnus.

(Hora completorij datur ſepulturæ,
Corpus Chriſti nobile, ſpes uitæ futuræ,
Conditur aromate, complentur ſcripturæ.
Iugi ſit memoriæ, mors hæc mihi curæ.) Verſ. Adoramus te Chriſte à matre ſepultum &c. Verſ. Domine exaudi &c.

Oremus.

(Domine Ieſu Chriſte,) vt ſuprà.

Equidem arbitror, hos ſeptem modos omnibus doctis & indoctis inſeruire poſſe pimò ad deuotè contemplandum in *(Credo)* articulos fidei, qui ſunt totius, recte

ctę contemplationis baſes firmiſſimę, & in (*Pater noſter*) ſeptem petitiones eius, in quas omnia, quæ iuſtè peti poſſunt, reducuntur; & in (*Aue Maria*) dulcia illa colloqu a Virginis matris cum magno illo Archangelo, & cum beata illa Eliſabeth, & multas eiuſdem pręcellentes tam animi, quàm corporis dotes: & in (*Salue*) multos titulos triumphales Virginis matris, unà cum contrarijs noſtrę captiuitatis & miſeriæ, & de noſtra, quę illos conſequitur, varia neceſſitate ad ipſam & alios Diuos confugiendi, & cum utili deſiderio, quod inde naſcitur, uidendi tandem Ieſum Chriſtum in cœlis regnātem. 2. inſeruire poſſunt ad reuerēter orandum, & petendum quęcunque conueniant ſaltem generaliter, inſeruire, inquam, poſſunt illis, qui ſategerint mente potius quàm ore dicere illas, magnificentes & admirantes contenta in eis, iuxta ea, quæ ſuprà circa tenorem eorum conſiderari poſſe diximus, & alia quę Spiritusſanctus id conanti pro ſua benignitate inſpiraturus eſt. Inſeruient autem magis illis, qui principijs pręmiſſorū modorum pręmiſerint (*Deus in adiutorium meum intende, Domine ad adiuuandum me feſtina*) mentaliter tantùm, vel mētaliter & vocaliter, modò potius mente humili & reuerente, quàm voce temeraria id faciant. Dixi (temeraria) quia mentalis adiuta voce oportuna, cæteris paribus, ſoli mentali pręſtat, vt ſuprà [f] dictum eſt.* Vt autem magis inſeruire poſſent ad prædictos effectus non callētibus latinè, oporteret eas in linguam ſibi notam uertere: Ob quod ipſe in æditione vulgari in Hiſpanam linguam, quia Hiſpanè ſcribebam, verti, gratiaſque ob id à multis accepi. At nūc latinè ſcribentē non decuit vertere magis in vnam, quàm in aliam linguam, ſed Curiones & Confeſſarij poſſent eas ſuis deuotis, quibus illæ placerent, in ſuam linguam verſas tradere.*

[f] c.17.n.37. & cap.22.

Admoneo denique, quòd hui modi orandi multum inſeruire poſſunt, ad leuandum tędium itineris, vel otij, & ad excuſanda vaniloquia, his, qui voluerint eis ſimul cum

cum aliјs vti, ſi vnus eorum factus Choraula, ſiue orantium ductor, vt exponit quędam gloſſa,[g] ad Matutinum incipiat, & dicat (*Credo*) ſolus, & chorus (*Pater noſter*) & Choraula, (*Aue Maria*), & Chorus, (*Salue Regina*) & omnes hymnum (*Patris ſapientia &c.*) & Choraula dimidium verſuum (*Adoramus te &c.*) & *Domine exaudi*) & (*Oremus*) cũ Collecta, & chorus alterum dimidium uerſuum. Ad primam autem Chorus incipiat, & dicat (*Credo*) & Choraula (*Pater noſter*) Chorus (*Aue Maria*) & Choraula (*Salue*) & omnes hymnum (*Hora prima &c.*) & Choraula dimidium verſuum, & (*Oremus*) cum Collecta, & Chorus alterum dimidium uerſuum. Ad Tertiam uerò incipiat, & dicat ſolus Choraula (*Credo*) Chorus (*Pater noſter*) Choraula (*Aue Maria*) & Chorus (*Salue Regina*) & omnes hymnum (*Crucifige &c.*) & Choraula dimidium verſuum, & reliqua vt ſuprà. Ad Sextam Chorus incipiat, & dicat vt in Prima, & Choraula ſequatur ut in ea, & omnes dicant hymnum. Ad Nonam incipiat Choraula, & ſequatur Chorus. Ad Veſperas cõtrà incipiat Chorus, & ſequatur Choraula. Ad Completorium incipiat Choraula, & ſequatur Chorus.

Curet auem plurimum Choraula, vt non ſolùm ipſe, ſed & aliј dicant ſuas partes cum debita deuotione, & attentione, per commata & cola, pauſando & diſtinguẽdo, ut ſuprà diſtinguũtur, iuxta illud Apoſtoli.[h] Cantantes & pſallentes in cordibus veſtris Domino, ubi ait Hieron. Corde, non voce cantandum, cui addit gloſſa (*Non uox ſed uotum, non muſica cordula, ſed cor, Non clamor, ſed amor clamat in aure Dei*) Quę ſi procurauerit Choraula, maiorem frequenter in ſe attentionem experietur dicẽdo cum ſociјs, quàm ſi ſolus recitaret. Quod autem dixi de prędicto Choraula, quod debeat curare ut totus Chorus reuerenter, attentè, & cum pauſa decenti diſtinctè ſuam partem dicat, idem & magis curare debet in recitandis & cantandis Miſſis, & omnibus horis Canonicis, quę ut omnibus aliјs dignitate præſtant, ita maiorè cũ atten-

[g] c. legi 16. q. 1.

[h] Ad Epheſ. 5. ſupra relatũ. in c. Cantantes 92. diſt.

attentione & reuerentia, quàm alia, dici debent.[i]

200 IX. Quòd inter omnes conuenit, debere nos cruce noſmetipſos ſignare, quod Hiſpani uocant (*ſantiguar*) ſiue ſe crucis ſignaculo inſignire, ut Hiero.[k] loquitur, & quod id fit formando crucem tribus digitis, uel tota manu, deductis à fronte in pectus, & ab altero in alterum latus, quod interdum fit nullis uerbis prolatis, ut ad (*Deus in adiutorium meum &c.*) ad finem (*Gloria in excelſis*) & ad (*Benedictio ſit ſuper nos*) Collectæ Completorij, & aliàs ſæpè. & nunc in Miſſarum introitu, ſecundum ordinem Miſſalis bo: me: Pij V. Et interdum inuocata expreſſe Sanctiſſima Trinitate, per illa uerba (*In nomine Patris, & filij & Spirituſſancti*) nominato patre, dum frons tangitur, filio, dum pectus, & Spirituſancto, dum ab uno ad alterum latus fit tranſuerſio. Eſt autem magnæ quęſtionis inter authores; An tranſuerſio debeat fieri à latere ſiniſtro in dextrum, quod gloſſa quędam[k] mihi ſingularis (quam quidam Cardinalis magnæ auctoritatis[l] ſequitur) ſenſit, An contrà à dextro in ſiniſtrum, quod Archidiaconus,[m] Dominicus, & alius Cardinalis dicebant; Nobis tamen magis placet gloſſa, cuius ego doctrina vti ſoleo, ſicut & plurimi alij utuntur, ut & ipſe Archidiaconus ſentit, quamuis nec reprobem contrarium, quia neutrum eorum ullo Iure diuino, nec humano inuenitur pręceptum, aut uetitum, & pro utroque ſunt fundamenta mediocria, quæ ſuper eadē gloſſa Salmanticæ Auditorio dictaui.

i Arg. c. fin. 92. diſt.
k c. eccleſiaſticarū 11. diſt.
k In c. Nūquid de conſec. diſtin. 5.
l Io. de Turrecrem. in c. Eccleſiaſticarū. 11. diſt.
m In d. c. Eccleſiaſticarum.

201 X. Quòd magnę quæſtionis eſt An bona uel mala fuerit noua ordinatio Breuiarij noui Romani, ab Illuſtriſſimo cardinali S. crucis facta. Ad quam reſpondeo ſequētia. Primo, Quòd multis grauiſſimis uiris diſplicuit. Tū quia magnā induxit nouitatē tpe, quo hęretici tam multas cōminiſcebātur.[n] Tū quia multa magni momēti abſtulit, nempè officium minus B. Marię, capitula, Reſponſoria, verſiculos, preces, Dominus vobiſcum, & officium defunctorum, pſalmos pœnitentiales, & canticum

n contra c. ex parte cū glo. de conſue. & c. Quis neſciat 11. diſt. l. in rebus. ff. de leg.

ticum graduum, quoad omnes ferè dies. Tum quia contra ius [o] addidit omnibus ferijs exceptis Aduentus & Quadrageſimæ. (*Te deum laudamus*) & conſequenter, videtur addidiſſe (*Gloria in excelſis Deo*) & (*Ite miſſa eſt*) 201
in miſſis ferialibus, quandoquidem hęc tria coniungũtur. [p] Tum quia abſtulit (*Pater noſter*) quod iure in fine cuiuſlibet horę dicendum eſt. [q] Tũ quia abrogauit hymnos feriales horę Matutinę, & omnes hymnos laudum, cùm tamen ij omnes eſſent vetuſtiſſimi, & poſſent poni hymni laudum in principio earum, vt pręcepit ſuos dici in principijs aliarum horarum. Tum quia perturbauit ordinem pſalmorum pſalterij, non ſine detrimẽto eruditorum, & eorum qui debent intereſſe choro aliquot temporibus, vel horis. Tum ob alia, quę breuitatis cauſa omitto.

o c. Conſilium de celeb. miſſar.

p arg. d. c. Conſilium cum ei. annot. & ibi dixi.

q c. Id ſemper de cõſecrat. diſt. 5.

II. Quòd his non obſtantibus, probabilis mihi ſemper viſa fuit. Tum quia ferè tota ſacra ſcriptura legitur in eo ſingulis annis ſemel, & bona pars eius bis, & pſalterium ſingulis ſeptimanis ſemel. Tum quia abſtulit multas leues hyſtorias ab hominibus indoctis cõpoſitas, & multas lectiones tam hyſtoriarum, quàm expoſitionis homiliarum, adeò breues, vt ridiculo eſſet earũ breuitas, quandoquidem vix ſingulas periodos continebant. Tum quia ſuſtulit confuſionem naſcentem ex recitatione de Sanctis anticipatis & poſtpoſitis. Tũ quia ademit occaſionem alienandi animum à Deo, quã præbet [r] neceſſitas, de quo, vel quot, & quomodo facienda eſt commemoratio, & quærendi capitula, reſponſoria, verſiculos, pſalmos, quin & lectiones, quæ licèt ex vna parte ſua varietate renouent attentionem diligentibus, & arte recitandi verſatis, alijs tamen ex alia nonihil vt plurimum nocet. Tum quia quicquid per illud recitatur eſt Sacra Scriptura, vel hyſtoria, vel expoſitio admodum grauis à grauiſſimis viris cõpoſita. Tum quòd litterarum ſtudioſis leuamini eſt & auxilio, quandoquidem recitando ſtudent, & plus otij ſit eis ad ſtudendum, & la-

r Quod uitandum eſt per c. Noſtrum & ea quæ ſupra diximus annot. 16.

& ſapientia cum religione coniungenda eſt, quoniam altera ſine altera diu eſſe nequit, auctore Lactantio.[r] Tũ quòd non parum ſubleuat concionatores, confeſſarios, [r in lib. 4. inſti.] & alios aliarum virtutum actib' & exercitio addictos, & occupatos. Tum quòd negari non poteſt, quin aliqua ex parte ſaltem parum deuotis, per varietatem indies renouatam, attentionem augeat, & ob alia, quæ prolixitatis vitandæ cauſa prętereo. [s] Tum denique, quòd ſufficit ad tollendos ſcrupulos his, qui verentur, ne per illud ſatisfaciant, quòd modus recitandi eſt humana lege inductus, & conſequenter poteſt per Max. Pont. diſpẽſationem mutari, & limitari etiam abſque peccato, quã do eam ex cauſa facit, quin etiam facta ſine ulla cauſa valet ad ſaluandum eum, cum quo diſpenſat, à peccato, licet aliquantisper ſeſe maculet eo, iuxta à nobis alibi[t] latius dicta. [t in Com. c. Non liceat. 12 q. 2. §. 3. n. 8. & latius in Manuali Cõfeſſ. prælud. 9 a. n. 12.]

203 III. Quòd longè probabilior tamen eſſet, ſi quoad (*Te deum, Pater noſter*) & hymnos laudum prouideretur, ut in ędit ione poſteriori prouiſum fuit, quoad antiphonas, ſine quibus prima prodierat.

204 IIII. Quòd nemo ſine cauſa deberet impetrare facultatem recitandi per illud, ad oneri ſuo ſatisfaciendum. Nam ut poſt quendam Cardinalem doctiſſimum[u] dixi, & ſcripto reſpondi Salmãticæ,[x] diſpenſans, licet ſit Papa, & diſpenſatus etiam circa legem humanã ſine iuſta cauſa, peccat mortaliter uel uenialiter, pro qualitate ſcandali magni uel parui, quod dat iis, quibuscum uiuit, petendo uel dando diſpenſationem, imò & utendo illa, nõ quia contrauenit legi humanæ, quam Papa benè uel male quoad[y] illum laxauit, ſed quia contrauenit illi legi naturæ, qua turpis eſt pars, quæ non conuenit ſuo uniuerſo, & qua ſubditi iubemur conformare nos in bono iis, quibuscum viuimus, & prępoſiti non ſolùm debẽt abſtinere ab eximendo ſine cauſa ſubditos à ſua lege, ſed etiam ſe ſubdere illi, quam aliis imponunt, iuxta illud: Patere legem, quam tuleris,[z] iuxta item illud. Quod quiſque

[u 1 ſec. q. 96. art. 5. ubi ſpeciatim de diſpenſati one agit.]
[x ſuper c. Teſtum. 9. diſt.]
[y c. Quæ contra mores. 8. diſtin.]
[z c. Cum omnes de Conſtit. l. Digna vox. C. de legibus.]

quiſque iuris in alium ſtatuerit, eodem ipſe utatur,[a] citra ullam perſonarum acceptionem.[b] Quę maximè memoranda concluſio eſt, & opportunè alibi repetita.[c]

V. Quòd qui ſine diſpenſatione recitat per pręfatum Breuiarium nouum prędicti Cardinalis S. Crucis, non ſatisfacit obligationi recitandi horas Canonicas. Horæ enim iſtius Breuiarij non ſunt Canonicę, nec pro talibus etiamnum receptę, & approbatę, niſi eis, qui ad id diſpenſati ſunt, & ideò, qui ſine illa eas dicit, non recitat horas Canonicas, imò nec ſufficit habere diſpenſationē recitandi ſimpliciter officiū Romanū, ſed oportet habere illā expreſsè, ad recitandū officium Romanū nouū per pręfatum Breuiarium. Quinimò nō ſufficeret facultas expreſſa recitādi Romanū per Breuiarium nouum, ad recitādum per Breuiaria prima, quę antiphonis carent, licèt nonnulli, ſed malè, contrafaciant, ſi facultas facta fuit poſt æditionem Breuiariorum habentium illas, vt ſuper his omnibus non ſemel interrogatus reſpondi, per rationes, quas breuitatis ergò pręteermitto. 205

206

VI. Quòd ad continuandum cum deuotione chorum conformando ſe ei, magis nocet, quàm prodeſt recitatio horarum per hoc Breuiarium, vt ſuprà[d] determinamus. Ideoque, ſicut nemini conſulerem, vt horas, quas cum choro eſt dicturus, dicat prius extra eum, ita recitanti per hoc Breuiarium Ro. nouum conſulerem, vt non curaret de illo diebus, quibus dicturus eſt in choro, præterquam quòd legeret, vel audiret ab alio lectas tres illas lectiones, quas adeò ſelectas habet, tempore prandij, vel à prandio, aut alia quapiā hora decente. Permagna ſiquidem eſſet deuotio illius, qui poſtquam ſemel recitauit ſuas horas per hoc Breuiarium nouum, vel aliud, poſſet deuotè ſequi Chorum, totā die ſe illi conformando, quandoquidem etiam alij, qui ſatisfaciunt ſuæ obligationi, recitando, vel canendo cū choro, non ſine cura & ſolicitudine id benè agere poſſunt. 207

VII. Quòd æquum videtur, vt Concilium hoc oecume- 208

[a] toto tit. ff. Quod quiſque iuris &c.

[b] Deuter. 1. & c. Nouit de iudic.

[c] In noſtro Manuali confeſſ. præalud. 9. a. n. 11.

[d] In c. 10. n. 27.

œcumenicum Tridentinum iuberet, vt eaſdem horas Canonicas ſaltem maiores omnes ad eas obligati recitaremus, ob multa, quę in id adduci poſſunt, diluendo facilè ea, quę à contraria parte ſtant: & quia horę hui' Breuiarij videntur nimium breues, quoad religioſos, imò etiam quoad clericos non ſtudentes, neque in prçlegendo, prædicando, vel confeſſiones excipiendo occupatos, nec alia officia ſpiritualia magnæ occupatio-
209 nis exercentes (Quòd meo iudicio eſt in cauſa, cur prudentia Romana, quæ mea ſententia ſuperat alias, difficilius in hoc diſpenſat cum religioſis, quàm cum ſæcularibus: hi enim communiter pluribus ſunt ne-
210 gocijs diſtricti quàm illi) Ideo (licet ex hac formula omnibus recitandum foret) adderet pro his, qui non ſunt prædictis modis occupati, ſaltem minus officium Beatæ Mariæ pro certis diebus, & pro alijs etiam horas defunctorum, aut pſalmos pœnitentiales, aut Canticum graduum, aut ad recitandum, vel canendum eas ſimul in choro, aut extra illum ſeparatim, ut expedientius videretur, aut quò ſingulis horis diebus ſingulis vltra ipſas horas, audirent vel legerent ex ſacra ſcriptura, vel alia materia ſpirituali, aliqua, quę mentes eorum in Deum vel diuina ſubleuarent.

* VIII. Quod iam præfata ex parte ceſſant, & ex parte illis eſt ſatisfactum per æditionem Breuiarij noui à fœl. record. Pio Quinto æditi, quoad terras illas, in quibus prçfatum Concilium Tridentinum (cuius rogatu illud compoſitum fuit) receptum eſt, & etiam quoad alios omnes, eo quòd Sanctiſſimus Dominus Noſter prçfatum Pium Quintum ſequutus, nulli penitus faciat facultatem recitandi per præfatũ Cardinalis S. Crucis Breuiarium. * de quo etiam aliquid ĩ.[d]

211 IX. principale, quod eſt etiam quæſtionis quotidianę, An quicunq; tenetur recitare horas canonicas, ſatisfaciat recitando eas ex quouis Breuiario alio quã ſui
212 Epatus? Ad quam iam ter in Cathedra,[e] & extra eam ſæ-

[d] c.21.cõco.18

[e] Bis in Clem. 1. de celebr. Miſſ. & ſemel in c. Dolentes eod. tit.

pè interrògatus latius reſpondi, nunc autem latiore diſputatione poſthabita, breuiter reſpondeo primò, S. Antoninum,[f] & nonnullos alios[g] viros doctos recentiores tenere partem affirmantem, adeò quòd quidam eorum dixerit,[h] quòd etiam qui mutat officium pro ſuo libito, dicendo hodie ex uno, cras ex alio, & de Sancto, cum recitare debet de feria, non peccat mortiferè, quamuis id agat, ut dicat officium breuius loco alterius prolixioris, & quòd D. Antoninus dicens huiuſmodi fraudatorē peccare grauiter, intelligit de peccato ueniali, & nō mortali, licet recētiores[i] non ſe ſatis declarent.

II. Dico fundamēta horum adeò celebrium virorum (meo iudicio) eſſe admodum debilia. Quidam[k] enim mouentur ad hoc dicendū, quia indecens eſt, quòd vir doctus, qui nouit modum vnum recitandi, alium ab indocto diſcat, omiſſa prælectione, vel cōcione, & quod Roma eſt patria cōmunis,[l] ob idq; ad minus ex Romano quemlibet poſſe dicere. Quibus reſponderi poteſt primùm, neminem eſſe tam doctū, qui quod neſcit, & ſcire debet, diſcere non debeat ab eo, qui illud melius[m] nouit, licèt alia minus nouerit, & qui tenetur recitare, tenetur ēt recitādi regulas noſſe, vti determinauit quidam Card.[n] Deinde, ꝙ ob id non oportet omittere prælectionē, vel concionem, cū horis aliįs ſubſeciuis ſiue vacuis, & aliįs negotįs nō deſtinatis, & à prādio vel cœna facile addiſci poſſint. Tertiò, quod Roma eſt quidē cōmunis patria quoad alia, non tamen ad eximendum à legibus ſuorum Epiſcoporum eos, qui extra eā viuunt. Quarto. Quòd Papa nō inſtituit officiū Romanū vt vbiq; & ab oībus recitandum. Aliį mouentur quodā dicto Cardinalis Florentini,[o] qui ſecundū illos dicit, recitare quidē eſſe præceptum, non tamen recitandi modum, ideſt: Quòd licèt ſint præcepta obligantia ad recitandas horas Canonicas, non tamen ad recitandas has vel illas. 212

Ad quod reſponderi poteſt, quòd licèt præfatus Cardinalis Florentinus alibi[p] hoc ſignificet, alibi[q] tamen ſe 213

decla-

f 3. par. tit. 13. c. 4. §. 5.

g Maior in 4. dist. 12 q. 6. Syluest. uerb. Hora in princip. & Clauius q. 12.

h Sylu. & Maior ubi supra & satis Caieta. in summa uerb. Horarum. §. 1

i Io. Tabien. uerb. Hora. n. 10. & 15.

k Maior in d. q. 6.

l l. Roma ff. ad Municipal.

m Arg. c. si habes. 24. q. 3. cum glo. & l. Apud Iulianum. ff. de fideicomiss. li.

n Alexand. in c. de his. 12. distin.

o D. Anton. in d. § 5. & Sylu. in d. q. 1. & Caiet. in Sum uerb. Horarum. §. 5

p In Clem. 1. q. 7. de Celebra. Miss.

q In Clem. 2. nol. 6.

declarat, allegando ſeipſum in illo loco, & non dicit, quod illi ei imponunt, ſed ſolùm, quod iure diuino vel naturali tenentur clerici recitare, licet nõ quid vel quãtum, aut ſecundum hanc vel illam regulam: Sed non ait nos iure humano ad illud non teneri, imò potius cõtrarium, & textus quem allegat S. Anton.[r] dicit quidem id quod ipſe, nempè aliquos recitare vno, alios verò alio modo, ſed nõn, quòd nulli teneantur recitare certo modo, quin potius ſtatuit, vt omnes ſeruẽt id, quod Eccleſia Romana antiquitus ſeruabat.[t]

214 Dico III. ab omnibus haberi pro certa opinionem eius,[ſ] qui dixit, quòd clericus ſecularis ordinatus ad titulum ſui patrimonij, non habens beneficium, poteſt dicere horas ſecundum regulam & Breuiarium ſibi beneplacitum, mihi tamen nõ videtur vſquequaque vera. Tum quia licet non habeat beneficium, eſt tamen ſubditus Epiſcopo ſui domicilij, & originis, adeò vt non poſſit ordinari ab alijs ſine licentia alterius illorum.[t] Tũ quia leges Synodales Epiſcoporum, quæ ſubditos eorum obligant,[u] tam comprehendunt non habentes beneficia, quàm habentes, quoad ea, quæ illa non concernunt, cuiuſmodi eſt recitare, quod æquè pertinet ad ordinatum ordine ſacro ſine beneficio, ac cum illo. Tum quia iura, quæ directè vel indirectè pręcipiunt recitare hoc vel illo modo, non diſtingunt inter habentẽ, & non habentem beneficium. Tum quia multi habent beneficia, pręſertim Præſtimonia, quæ non obligant habentes illa ad recitãdum in ſocietate aliorum, neque in Eccleſia, pluſquam ordinatos ad titulum patrimonij.[u]

215 IIII. dico, contra opinionem ſupradictorum tenere alios plerosque diuerſis in locis,[x] & verius quidem. Tum quia S. Thom.[y] ait, parum referre quoad Deum, dicere (*Dixit Dominus*) vel (*Laudate pueri*) dummodò ſeruemus ſtatuta ſuperiora, & ita definit dicendum eſſe id, quod ſtatuitur. Tum quia expreſſè ait Card. Alexand.[z] peccare mortaliter eos, qui non ſequuntur formulam

r In c. Conuenit ultra. diſt. 3.

ſ Direct. lib. 1. tit. 8.

t c. Cum nullus de temp. ordin. lib. 6.

u c. 2. de Maior. & obed. per notat. in c. Quod ſuper his eod. tit.

u per ea quæ tradit Panor. in conſ. 47. uol. 2.

x Io. de Ligna. I Rep Clem. 1 de celebr. Miſſ. col. 2. poſt Stephã. quem ſequitur Cardin. Florẽt. & Io. Imol. Bonifa. n. 59. & 71 ibidem dicẽtes, idipſum tenuiſſe Zezel. & Archidia. Domi- nic. cũ utroque card. in c. de his. 12. diſt.

y In Quodlib. 1. ar. 13 quẽ ſequitur Henric. in c. Peruenit de celeb. Miſſ. & Coſmas in Pragmat. tit. Quali. et horæ in gloſſa. 2. col. 4.

z In c. de his 12. diſt.

ſui Archiepiſcopatus. Tum quia Concilium Toletanū[a]
ſecus facientem prçcipit ſex menſibus à communione 215
ſuſpendi, & culpam lachrymis abluere, quæ ambæ ſunt
pœnitentię culpæ mortalis, non autem uenialis.[b] Tum
quia quædam Clem.[c] indulget clericis familiaribus Car 216
dinaliū, & Epiſcoporum, ut ſe conformare poſſint eis
in modo recitandi. Quod neceſſarium non fuiſſet, ſi
quod relati in primo dicto aſſerunt, verum foret. Quin
& textus ille, ſi benè expendatur, probat ad id quamli-
bet cauſam non ſufficere; quatenus probat oportuiſſe
id indulgeri, & tamen ſuberat cauſa ſatis grauis, ut ſe
familiaris conformaret domino in recitando, cum cer-
tum ſit Sacellanum alicuius Cardinalis, uel Epiſcopi ma
gnam cauſam habere conformandi ſe ſuo modo recitā
di, ſi cum eo recitare debet, imò & ſi cum eo non reci-
tet, de quo etiam intelligitur Clem. Vt rectè ibi poſt a-
lios declarauit Bonifacius.[d] Illa namque conformitas
poteſt eſſe cauſa, ut ſibi melius afficiatur ſuus herus,
quodque uno alioue die recitet cum eo, aut cum iis,
qui cum eo recitant, quandoquidem in una morantur
domo. Et non parum expedit ad conferendum dubia
circa id occurentia. Tum quia indies impetratur à Pa-
pa priuilegium recitandi Romanum non ſolùm ex hoc
Breuiario nouo Card. S. Crucis, quod nondum eſt ap-
probatum niſi pro diſpenſatis, ſed etiam ex antiquo, &
fruſtrà precibus impetratur, quod iure communi con-
ceditur.[e] Tum denique quòd multa iura[f] iubent, ut cer
tus in hoc modus & regula ſeruetur.

V. Quòd non obſtante quauis reſponſione, & apoſtil- 217
la ſuper hoc hactenus à me data, reſolutoriè dico nunc
primo, non eſſe peccatum mortale, neque ueniale, uno
uel alio die, quandoque aliqua de cauſa, quæ uiro do-
cto & iuſto uideretur ęqua, recitare ſecundum aliam re
gulam, uel Breuiarium, aut de uno ſancto loco ferię, ab
ſente ſuperiore, qui poſſit diſpenſare, & quòd iuſta mi-
hi videtur cauſa neceſſitas repentina ſtudendi, concio-
nandi,

[a] Quod ponitur in d. c. de his.

[b] Arg. eorum quæ ad culpam ueniale delēdam poſuit glo. proœmij lib. 6. in verb. Benedictionem.

[c] Clem. 2. de Celeb. Miſſ.

[d] In d. clem. 2. n. 72.

[e] c. 1. de Reſcript. & l. 1. ad Municipal.

[f] c. Conuenit. de Conſec. diſt. 5. c. de his. 12 diſt. Clem. 2. de celeb. Miſſ.

nandi, prælegendi, iuuandi ad recitandum uno die uel alterò aliquem infirmum, aut prelatum, uel amicum defeſſum, imò & obliuio, & inaduertentia inculpabilis, & aliæ ſimiles, per ſupradicta.[g] 2. Quòd qui eſt de Epiſcopatu, cui, nec Archiepiſcopatui cui ſubijcitur, eſt ullum Breuiarium ſpeciale, poſſit uti Breuiario Romano antiquo, per quendam textum[h] ſic à Ioanne de Lignano[i] intellectum. 3. Quòd cum diſpenſatione Papæ, quilibet poſſet iuſtè ſumere officium, quod ei libuerit, aut cum diſpenſatione ſui Epiſcopi aliud approbatum, iuxta quandam celebrem gloſſam,[k] dummodo illa, ſiue detur à Papa, ſiue ab Epiſcopo, iuſta de cauſa detur, iuxta dicta ſuprà in fine queſtionis præcedentis.[l] 4. Quòd recitare interdum ex alio Breuiario, uel ex ſuo, de ſancto, cùm deberet recitari de feria, uel contrà ſponte, ſine ulla cauſa iuſta, eſt peccatum, ſed non mortale, modò citra contemptum legis, & adeò raro fiat, ut uiro prudenti & docto non uideatur notabilis audacia; non quidem ratione Caietani,[m] quæ per ſuperiora refutari poteſt, ſed quia huiuſmodi mutatio tam rara, non uidetur ita notabiliter contraire menti inſtitutoris Breuiarij, ut ad culpam mortalem perueniat. 5. Quòd qui ſine diſpenſatione in id ſufficienti frequenter mutat modum, recitãdo aliquot dies ex uno Breuiario, & aliquot ex alio pro ſuo arbitrio, ita quod uiris doctis & piis uideri poſſet nimium, ſiue ſit beneficiarius, ſiue non, peccat mortaliter, uti dixit Angelus,[n] etiamſi ordinatus ſit ad titulum patrimonij. Tum quia licet ſequeremur Directorium, quòd hic poſſet eligere modum recitandi Romanum, aut alium, non tamen ob id poſſet iuſtè tot mutationes facere. Tum quia ſuprà monſtratum eſt, inter hunc & alios quoad hoc, nullã eſſe differentiã. Quod ipſum dicendum eſt de beneficiario, religioſo, uel ſine beneficio ordinato, qui omittit, uel multo tẽpore mutat ſuum Breuiarium, & regulas ſui Epiſcopatus, uel ordinis ſine diſpenſatione. Hoc enim eſt planè contra præ-

[g] In c.10 & in hoc.19. in fine nonæ cõclus.

[h] In c. Conuenit infra diſtin.5.

[i] In d Clem.1. col.2.

[k] In Prag. ſãct. titul. Qualiter horæ dic. in gloſſ.2. col 8. allegata ſupra in c.11. nu 8.

[l] In hoc eodẽ cap. n.105.

[m] In ſum. uer. Horarũ §.2.

[n] Verb. Hora §.16.

ceptum poſitiuum, quo iubetur quiſque ſecundũ ſuã
regulam recitare. Neque ſufficit ſubeſſe iuſtam cauſam 218
diſpenſandi cum eo, ſi res patitur dilationem ad recur-
rendum ad ſuperiorem pro ea. Siquidem ad contraue-
niendum legi etiam humanę, non ſufficit iuſta cauſa di
ſpenſandi, niſi actu diſpenſetur per ſuperiorem, ſaltem
cum cauſa non eſt manifeſtè iuſta, ſecundum commu-
nem opinionem, quã ſubtiliſſimè proſequutus eſt qui-
dam Cardinalis,[o] neque eſt conſuetudo contrauenien- 219
di legi ex tali cauſa ſine alia diſpenſatione, ut ſentit B.
Tho.[p] 6. Quòd inter beneficiarios ſacris initiatos ad
titulum ſui patrimonij, & religioſos non eſt quoad hoc
alia differentia, niſi quòd beneficiarius tenetur recita-
re ſecundum regulam ſui Epiſcopatus, ſi habet ſpecia-
lem, alioquin ſecundum regulam Metropolitani,[q] & re
ligioſus ſecundum modum ſuæ regulæ per Pontificem
approbatę, & ſi ea nil præcipit, ſecundum regulam Epi-
ſcopi,[r] cui ſubeſt, ſi exemptus ſit, ſecundum uſum Ro
manum, quandoquidem Papa eſt Epiſcopus exempto-
rum, iuxta gloſſ. receptas.[s]

[o] In 2. ſec.q. 147. art.4.
[p] 2. ſec.q. 147. art.4.
[q] c.fin.12. diſt.
[r] c. De his 12. diſt.
[s] Glo.c. Auctoritate in uer. ſedis de Priuil.lib.6.& ſ Clem.1. uerb Monaſterij de rebus Eccleſ. quas emendat Panor. in conſil.56. lib.1.

Cap. XX. conciliat nonnulla Doctoris Medinæ, & authoris.

DOCTOR Medina laudatus. n. 1
Oratio ut eſt actus intellectus, & ut uoluntatis. n. 2. et *ut duarum uirtutum.* n. 3
Rogans cur rogatum dicitur honorare. n. 4
Orans an licitè temporalia pura petat. n. 5
Orando quæ bona purè peti poſſunt. n. 6
Pauper an poſſit eſſe liberalis, uel magnificus. n. 6
Fortis an poſſit eſſe debilis. n. 6
Orari poteſt omne, quod fieri poteſt, non contrà fieri omne, quod orari. n. 7
Oratio qualis ad Spiritumſanctum dirigatur. n. 8

Pur-

Purgatorij animas non eſſe à uiuis orandas. n. 9
Purgatorij pœnæ maiores ſunt, quàm huius ſeculi. n. 9
Oratio an ad ſanctos uiuos dirigi poſſit. n. 10
Purgatorij animas pro uiuis minimè orare. n. 10
Animas purgatorij pro uiuis orare cui utile credere. n. 11
Peccator qualis auditur à Deo, & quæ pia opera operatur. n. 12
Obſtinatus non eſt omnis, quem non ſatis pœnitet. n. 12
Opera omnia peccatorum etiam infidelium non ſunt mala. n. 12
Dæmones propriè orare poſſunt, ſed non benè. n. 13
Horas non eſſe neceſſariò tam clarè dicendas, ut eas alij audiant. n. 14
Oratio publica non ſemper publicè dicenda. n. 14
Miſſa ſemper publicè dicenda. n. 14
Horas quis conſentiens reſeruationi fructuum dicere teneatur. n. 15
Commenda ut eſt titulus, ita obligat ad horas. n. 16
Cappellaniæ quæ ad horas Canonicas obligant. n. 17
Coadiutor an teneatur ad horas, & ad quas. n. 18
Coadiutoria non eſt beneficium, ſed ſufficit ad ordinandũ. n. 18
Regularis omnis ad chorum profeſſus tenetur ad horas Canonicas. n. 19
Pater noſter, Aue Maria, Credo quo iure tenemur memoriter ſcire. n. 20
Orare an teneamur pro egente noſtra oratione. n. 21
Eleemoſynam diues tenetur dare pauperi, ſed non cuique. n. 21
Orandum ſemper ut intelligendum. n. 22
Oratio interdum mala ex ſola circumſtantia perſonæ. n. 23
Orare ne licet ut fiat miraculo, quod ſine illo fieri poteſt. n. 24
Oratio aliqua peccatoris obſtinati bona. n. 25
Oratio ſine quali deuotione mala, cum diſcordium concordia. n. 26
Actus ſimplex non ſufficit, ubi requiritur qualificatus. n. 26
Oratio etiam uoluntaria ſine attentione mala. n. 27
Attentio in finem orationis quando non ſufficit. n. 28
Orationem per malam ut ſatisfit præcepto. n. 29

Finis

Finis præcepti non præcipitur. n. 29
Virtutis actus ſolus præcipitur, ſed non ut uirtuosè fiat. n. 29
Horas dicens ſine animo ſatisfaciendi non ſatisfacit. n. 30
Horæ quæ ſine attentione & deuotione dictæ iterandæ. n. 31
Recitans ita malè, ut teneatur iterare, perdit fructus. n. 32
Lex poenalis in utilitatem publicam, uel animæ lata extenditur. n. 32
Valor orationis propriæ & alienæ tractatur. n. 33
Oratio triplex, uiua, mortua, mortifera. n. 33
Orationis ualor triplex. n. 33
Oratio uiua auget gratiam, ſatisfacit, & impetrat tribus adiectis. n. 33
Oratio nulla in charitate facta eſt mortua. n. 34
Gratia & charitas non ſunt idem, ſed ſemper concurrunt. n. 34
Oratio mortua, ſed bona, quæ uia prodeſt ad hæc, & alia multa. n. 35
Bona opera mortua ad quid & qua uia proſunt. n. 35
Oratio mortifera nil prodeſt etiam de congruo, etiam ob bonitatem mixtam, etiam de mandato bono Eccleſiæ, uel alterius facta, niſi ad ſummum quoad effectum ex opere naſcentem. n. 36
Obſtetrices Aegyptiæ non meruere mendacijs. n. 36
Romani quibus actibus meruere imperium. n. 36
Cato gloriam contemnebat. n. 36
Orationum quot Cleri perditio deflenda. n. 36
Oratur quid iuſtè pro ſancto, & an ei proſit. n. 37
Orari an iuſtè poſſit pro anima infantis mortui iam baptizati. n. 37
Oratio pro damnatis non prodeſt eis, & nocet oranti. n. 38
Oratio nulla animæ lymbi prodeſt, purgatorij uerò ſic ferè omnes. n. 39
Eccleſiæ miniſter ad orandum quis dicitur. n. 40
Oratio quæ ex opere operato prodeſt, & quæ tantùm ex opere operantis. n. 40
Oratio aliena pro uiuis an ſit utilis illis n. 41. & in quid. n. 42
Oratio in quid prodeſt animæ Purgatorij, et in quid non. n. 43

Oratio

Oratio quo iure mortuo & uiuo prodeſt, etiá uia iuſtitiæ. n. 44
Oratio nulla, excepta Chriſti, prodeſt de iuſtitia alij quoad gratiam. n. 45
Oratio aliter uia iuſtitiæ, aliter uia liberalitatis prodeſt. n. 46
Deus qua ratione poteſt dici obligatus. n. 46
Oratione unius datur de liberalitate alij gratia maior merita. n. 47
Oratio pro multis, cæteris paribus, præſtat orationi pro paucis. n. 48
Oratio pro amico melior, quàm pro inimico, cæteris paribus. n. 48
Amare amicum de ſe melius, quàm amare inimicum. n. 48
Oratio generalis pro multis an proſit ut ſingularis. n. 48
Oratio facta pro alijs quid illi, & quid facienti proſit. n. 49
Oratio pro ſe orante ſolo facta prodeſt alijs. n. 50
Oratio & omne aliud opus meritorium triplicem ualorem triplici hominum ſpeciei applicandum habet, & ut id ſit faciendum. n. 51
Orantium intentio in applicando ut exprimenda. n. 52
Miſſæ in Memento quid memorandum remiſſiuè. n. 52
Communio bonorum fidelium qua ratione nititur. n. 53
Chriſtus caput Eccleſiæ. n. 53
Eccleſia Chriſti corpus, Chriſtiani eius membra. n. 54
Excommunicatus quod maximum damnum incurrit. n. 55
Compaternitas, & patria quæ Chriſtianorum optima. n. 56
Confratres multarum fratriarum honorificarum infoelices, ſi fratriæ Chriſtianæ ſunt expertes. n. 57
Deuotio quid, quot, & quæ eius cauſæ. n. 58
Deuotiores cur foeminæ, ægroti, & afflicti, quàm alij. n. 59
Vota plura fiunt tempore neceſſitatis, quá proſperitatis. n. 60
Deuotionis impediendæ occaſio cur interdum ſcientia. n. 60
Religioſus cur non ſuo nomine indignus, eo quòd orationem mentalem uoluntariam quotidiè non agit. n. 61
Oratio mentalis uoluntaria ſine præiudicio præceptæ facienda. n. 61
Deuouendi nos Deo cauſas, quæ ſunt tres; hæc tria nominata

minata ſuggerent. n. 62
Deuotionem quæ Dei beneficia, & qui noſtri defectus ſuggerent. n. 63
Sacramenta quo regeneramur, quo conſeruamur, & quo reſipiſcimus. n. 64
Dei caſtra quis pro diaboli deſerit, & Deum quadantenus renuit. n. 65

DVM contenta in præcedenti cap. XIX. imprimerentur, allatum eſt ad me ex Medina Campi id, quod ſuper quarto libro Sententiarum eleganter & elaboratè cōpoſuit uir ille, ingenio præcellēti, & doctrina reſoluta ornatus, Doctor Medina, Cathedrarius inſignis Academiæ Complutenſis, quam ego plurimum amo, obſeruo, & colo multis de cauſis, & in his, quòd me primo gradu literarum donauit. Quoniam igitur præfatus celeberrimus Doctor tractat in quadam parte illius libri de oratione, de qua hìc ego etiam tracto, proferam hìc in medium nonnulla, quę ipſe tangit & non ego, & alia quæ ambo tangimus, ſed diuerſo, uel contrario modo. Primo quidem rationis definitionem dedit ille [a] uerbis longiorem, ego [o] uerò breuiorem, non tamen minus claram, nec ſenſu minus amplam. 1

II. Significationem huius uocis (*Oratio*) ambo [b] tractamus, ille breuius, ego fuſius, quia plura tango, & non minus diligenter.

III. Ille ait, [c] orationem eſſe actum uoluntatis, ego uerò [d] eſſe actum intellectus, ſequutus in hoc S. Thom. [e] Gabriel. [f] & Communem, qua in re ille multum moratur, ego uerò parum, quia parui refert quoad animæ uel corporis uel fortunarum ſalutem, utra opinio teneatur. Quamobrem non reſpondeo hìc ipſius conſiderationibus, quę licet ſint ſubtiles, poſſunt tamen eneruari, aut cum noſtris conciliari per id, quod in hoc conſiderauit quidam Cardinalis doctiſſimus, [g] dicens: Quòd 2

a De oratio. q. 1.
o cap. 1. nu. 14.
b Ille in prima q. nos in c. 1. n. 11.
c vbi ſupra in princip. 2. q.
d in c. 1. n. 16.
e In 2. ſec. q. 83 ar. 2. & in 4. diſt. 15. q. 4. ar. 5.
f Lect. 41. col. 8 ſuper can. Miſſæ.
g Caiet. 2. ſec. q. 83. ar. 1.

cum

cùm oratio ſit actus rationis practicæ, eamque moueat uoluntas, poteſt attribui oratio utrique potentię, intellectui ſcilicet, & uoluntati. Intellectui quidem immediatè, uoluntati uero mediatè, & uni argumento, quod ipſe poſteà format, ſatis reſpondet ipſemet S Thom.[h] nec contra ſolutionem, quę ex eo colligitur, replicat Medina.

3 IIII. Ego[i] dico cum S. Thom.[k] communiter recepto, orationem eſſe actum virtutis Latrię ſiue religionis abſolutè, ipſe verò cum diſtinctione, nimirum eſſe quidem actum latriæ eam orationē, qua petitur aliquid in Dei honorem, eſſe verò actum charitatis illam, in qua petitur aliquid ob amorem eius, vel proximi: non tamen ob id recedo à communi. Nam vt nullus eſt actus virtutis, qui non poſſit ex varijs virtutibus naſci, ut alibi diximus ([l] inferendo ex hoc quēdam modum, ad valdè compendioſè quęrendas multas virtutes) adeò quidem, quod dixit S. Tho.[m] Ieiunium, quòd ſuaptè natura palam eſt actum eſſe temperantiæ, interdum eſſe ſacrificium, & conſequenter actum Latriæ ratione finis. Qua eadem ratione oratio, licèt ſuaptè natura ſit actus Latriæ, facta tamen ob amorem, quo Deum, nos, vel proximum proſequimur, fit actus charitatis ratione finis, vt ſubtiliſſimè declarauit S.Tho.[n] Ideò autem oratio ex ſuapte natura eſt actus Latriæ, quia rogare Deum ſuapte natura, ſi non referatur ad alium finem aliarum virtutum, duntaxat pertinet ad Latriam, quæ incitat ad

4 honorandum Deum. Quoniam rogare eſt honorare, & rogari honorari, quatenus per id ſignificatur poteſtatē iuuandi ineſſe rogato, & neceſſitatem auxilij ineſſe roganti, vti nos alibi tangimus, vt fuſius tradidit quidam Cardinalis.[o]

5 V. Ambo[p] ſequimur frequētiorem opinionem, quę habet, poſſe homines licitè petere à Deo bona temporalia, ſiue ſint corporalia, cuiuſmodi ſunt vita, ſalus, integritas mēbrorū, pulchritudo, agilitas, ſiue honorabilia

h 2. ſec. q. 83. ar. 3. & in 4. diſtin. 15. q. 4. a. 1.
i c. 3. n. 22. & 25.
k In 2. ſec. q. 80 ar. 4.
l In c. ſin. n. 117. de pœnit. diſt. 5.
m 2. ſec. q. 83. ar. 3.
n In 2. ſec. q. 83. ar. 31.
o In 2. ſec. q. 83. ar. 3.
p Ipſe in qu. 5. Nos in c. 19. n. 56. & 160. & in c. 6. n. 33. ſub fin.

lia, vt ſunt honor, fama, & gloria, ſiue pecuniaria, vt diuitiæ, dummodò illa petant hac adhibita conditione, ſi Deo placuerit, & conferat ad ſuam ſalutem, aliàs ſecus. Cui ego addidi,[q] non eſſe neceſſarium ſemper exprimere hanc conditionẽ, ſed ſufficere tacitè intelligi, quodque ea ſit intentio petentis illa, quod etiam ipſe poſteà dixit.[r]

[q] Vbi ſup. nu. 56. & n. 160.
[r] In q. 12. §. 4.

6 VI. Ambo etiam ſequimur communem dicentem, poſſe nos petere abſolutè aliqua ſine cõditione, ſed ego ſolùm expreſſi ea, quę Deus nobis iubet petere, cuiuſmodi eſt gratia & gloria ęterna, & liberatio à peccato potiſſimum mortali, ſequutus doctiſſimum, eundemque piiſſimum Adrianum, nõ tamen negando alia peti poſſe. Ipſe ſe extendit expreſsè ad omnia, quæ de ſe ſunt bona, qualia ſunt omnes virtutes, ob quod neceſſe viſum fuit ei limitare ſuum dictum,[s] vt non haberet locũ in iis virtutibus, quæ ſine bonis temporalibus haberi nõ poſſunt, de quarum numero dicit eſſe liberalitatem & magnificentiam, quas dicit non poſſe actu haberi citra bona fortunæ, & fortitudinem bellicam, quam inquit non poſſe acquiri citra arma & vires, & caſtitatem coniugalem, quam dicit ſine vxore haberi non poſſe. Ratio tamen pręfata huius limitationis non videtur eam concludere, quia multi non habentes bona pecuniaria, poſſunt, & ſolent ſæpius habere voluntatem dandi quod, quando, quantum, vbi, & vt oportet, ſi eis abundarẽt, & multi magnis viribus carentes, & non habentes arma poſſunt & ſolent velle iuſtè pugnare, occidere, & mori in bellis iuſtis in debitum finem, & quantum oportet, ſi poſſent, & hi actus ſunt proprii liberalitatis & fortitudinis, & conſequenter poſſunt eas gignere, quia illę ſunt habitus, & habitus generatur, & augetur ex ſuis actibus frequentatis, vt poſt Ariſt. docet Tho. communiter receptus.[t] Sed quia diſputatio hęc parum eſt vtilis, ſatis fuerit hæc inſinuaſſe.[u] Admonemus tamen Lectorem, quòd in Commentario de eleemoſyna,[u] probauimus etiam

[s] q. 1. col. 3.
[t] 1. sec. q. 51. ar. 2. & 3. adiũct. q. 55. ar. 1. & 2.
[u] Quem in c. quieſcamus. diſt. 42. cõmenti fuimus.

etiam pauperrimos teneri quandoque de præcepto ad eleemoſynam mentalem, id eſt ad volendum eleemoſynam realem facere, ſi poſſent. Quod ipſum dici poteſt de viro fragili, & infirmo, vidente Rempub. in extrema neceſſitate defenſionis aduerſus inuaſores ſuos, præſertim infideles, videlicet, quòd teneretur ad defenſionē mentalem, hoc eſt ad volēdum ipſam defendere ſi poſſet, quod conſtat eſſe virtutis fortitudinis actum, & cōſequenter non ſolùm poſſunt pauper & debilis habere actum liberalitatis & fortitudinis, ſed etiam tenentur aliquando illum habere, vel inchoare.[x]

VII. ille[x] dicit, poſſe nos ſanctè orare Deum vt occidat hæreticum, vel alium infidelem ſub conditione, ſi tandem ſe non ſit emendaturus, imò & ſanctum ſub
7 conditione, ſi diutius viuendo damnandus ſit. Quin vt & nos ipſos occidat, ſi noſtræ id ſaluti conferat. Quod ipſum ego[y] dico breuius, & addo reſolutionem illam, quòd quicquid fieri aut deſiderari poteſt, oratione peti poteſt, non contrà, quicquid deſiderari vel peti poteſt, fieri poteſt.

x In dicta q. 3. col. 1.

y In c. 19. n. 75. imò ipſe ita oraui. c. 6. num. 50.

8 VIII. Ambo[z] dicimus, quòd toti Sanctiſſimæ Trinitati & ſingulis trium perſonarum dirigi poteſt oratio. Ille inſinuat Eraſmum aſſerere, quòd non poteſt dirigi Spirituiſancto, ego uerò id non admonui. Quia licet ab aliis nonnullis ipſius opinionibus,[a] quarum ille non meminit, recedam, hanc tamen non inueni in eo aſſertam. In meo namque libro non aiebat Eraſmus, nō poſſe dirigi orationem ad Spiritumſanctum, imò dicebat Eccleſiam dirigere ad ipſum multis in hymnis, proſis, antiphonis, & uerſibus, licet nullam earum, quas uocamus Collectas, quod antequam ille, id dixit Speculator, ut fuſius trado[b].

z Ipſe in q. 4. §. eſto, & nos in c. 19. n. 168

a ut uidere eſt, in c. 18. n. 23. & 24. & 27. & 31. & alibi

b In dicto. c. 19 n. 168.

9 IX. ait,[c] nos orare poſſe animas Purgatorii, quæ ſunt Deo amicę, ut eum pro nobis orent: ego uero id negaui,[d] ſequutus S. Tho. & Communem, à qua etiam nunc non recedo, non quòd nequeat vtrunque citra

c In 4. ſ. q. 5. De animabus

d In c. 1. n. 4.

S. Fidei

S. Fidei Catholicę prȩiudicium diſputando defendi, ſed quòd non videam rationē, aut textum, cur recedere ab itinere Regio & communi debeam. Tum ob rationes ibi adductas. Tum quia Eccleſia hactenus nullam vnquã orationem in id inſtituit. Tum quia videtur inhumanũ, & à miſericordia alienum, imò & quædam crudelitas, vt quis petat auxilium ab eo, qui eo tantoperè indiget, & tam excruciatur, cùm ipſe longè minus egeat, minuſque patiatur, cumque ſciat indigentiam, neceſſitatem, & tormenta animarum in Purgatorio exiſtentium multum excedere tormenta viuorum.

[e] Vbi ſup. q. 4. in fine
[f] In c. 1. n. 24.

10 X. Ille dicit, [e] quòd pios ac ſanctos viuentes poſſumus orare, ego verò [f] contrà, ſequutus Tho. contrà tenētem, licèt, meo iudicio, conciliari poſſunt eo, quod ego ibi dixi, nempè, quod viuos rogare poſſumus loquendo, aut ſcribendo illis, vt pro nobis aut alijs intercedant apud Deum, ſed id non appellari orationem à vulgo, quod ipſum S. Tho. ſenſit. Qui tamen illam rogationem voluerit orationem appellare, vt prȩfatus vir doctus, non eſt dicendus errare, modò confiteatur alia reuerētia debere orari Diuos ambroſia illa diuinę viſionis, cum ſecuritate nunquam ea carendi, fruentes, alia verò rogandos ſanctos viuos, qui neſciuntur etiam à ſe eſſe boni (licèt ſint tales) ſine priuilegio ſpeciali, & eſto ſint boni, quotidiè poſſunt fieri mali, niſi fuerint in gratia confirmati, quorum nullus, aut rarus, aut certè ignotus eſt lege communi numerus. [g]

[g] Iuxta declarationem Cōcil. Tridēt. poſt hæc ſcripta factã ſeſſ. 6. c. 9. cã. 9. 12. & ſeq.
[h] In q. 6. ubi ſuprà
[i] In c. 1. n. 29.
[k] In Canon. miſſæ lect. 55 O. P.

11 XI. Ille ait, [h] etiam animas in Purgatorio exiſtentes orare Deum pro viuentibus, ego [i] verò contrà, cum S. Thoma, & communi ſententia, à qua diſcedere nolui, licèt Gabriel, [k] & alius quidam doctor neotericus (quē Medina non citat, & ego ſic, vtpotè virum mihi peculiari ratione admodum obſeruandum, cuius virtutes & eruditio, poſteaquam illud ȩdidit, fuerunt illuſtratæ magno illo Epiſcopatu Calaguritanenſi, quem optimè promeruit) ſequantur illius opinionem, diſcedere, inquã, nolui,

noluí, quia nullus eſt textus qui id probat, nec ratio, quæ nequeat facilè conſiderationibus Thomæ ſolui. Quas tamen fateor parum concludere contra eum, qui nouam hanc tenere voluerit opinionem. Nam contra eum nullus eſt textus, nec ulla ratio, quæ neceſſarò cõcludat. Quarè conſulerem, ut ille nouę huic opinioni adhęreret, quem magis moueret ad orandum pro animabus Purgatorij ſpes, quòd per preces earum in illis grauiſſimis pœnis ad Deum emiſſas iuuaretur, quàm mouet miſericordia & compaſſio, quam de illis habet, unà cum ſpe, quòd ille ab illo carcere liberatæ, ſint pro eo (ſententia omniũ) oraturæ. Nemo tamen exiſtimet eos poſſe cognoſcere id, quod agitur in hoc mundo, vt cognoſcunt beati, qui teſte Gregorio,[l] Deum vidẽtes hoc ſciunt, quamuis coniecturis & relatu aliorum, qui eo accedunt, diuinaque reuelatione, & Angelica monitione multa eorum, quæ hìc fiunt, norint. Verũ quia illa eorum magna miſeria, & deſiderium ijs ſubueniendi eis (mea quidẽ ſententia) plus nos mouere deberet ad orandũ pro illis tã afflictis, quàm ſpes antidoralis recõpenſationis facienda ab eis, in nobis ſubueniendo tẽpore, quo cruciantur, aſſentior opinioni D. Thomę.[m]

12 XII. Ambo[n] dicimus peccatores orarę poſſe. Ille tamen ait primò, quod obſtinati non propriè orant. Secũdò videtur in obſtinatorũ numero ponere omnes eos, qui peccata ſua non ita agnoſcunt, nec curant exire ab eis. Tertiò inquit, quòd his ſuę preces nõ proſunt. Quarto, quòd orando peccant. Quintò, quod nullus eis bonus, & pius poteſt eſſe affectus. Quæ omnia, meo iudicio, his ſequentibus ſex dictis temperanda ſunt. Primũ, quòd obſtinati orare poſſunt ſaltem malè, etiam accipiẽdo propriè vocabulum orare. Nam etiam propriè acceptum ſignificat petere rogando, quod tam facit qui malè, quàm qui benè orat, ut efficaciter S. Tho. probat,[o] cuius neſcio an meminerit præfatus Doctor, cum hoc ſcripſit, quem etiam, ut credo, oblitus fuit Caietan'[p] id alibi

[l] 12 Moral. quẽ ſequitur Tho. 1. par q. 89 Quod Card. Caieta. perdoctè ibi limitat.

[m] In dicto ar. 8. ad primũ.

[n] Ipſe in q. 5. § de uiatoribus Nos in c. 6. n. 82. & alijs multis & in c. 8. n. 42. & ſeq.

[o] In 4. diſt. 15. q. 4. ar. 4

[p] In 2. ſec. qu. 83. ar. 4

[q] cap. 1. nu. 21.

alibi tangens, quem ſuprà citaui.[q] II. Quod tres ſunt ſpecies peccatorum, duæ ſupradictę, & tertia eorum, qui proponunt exire à peccato aliquando, quamuis impręſentiarum non exeant; aut ſuo iudicio ſatis exeunt, licet uerè coram Deo non exeant; quorum magnus eſt numerus, ut clarè colligitur ex his, quę communis habet opinio.[r] & ex eo quod ipſe alibi[s] ſcribo, & etiam ex eo quòd idem Doctor. 19. concluſionibus, & locis alterius tractatus,[t] imò & in hoc ipſo tractatu[u] de oratione ad aliud propoſitum, magnam poſuit differentiam inter hos & obſtinatos. Quamobrem non aſcribo obſtinatorum numero, niſi eos, qui ſua peccata decreuerunt continuare uſque ad mortem, aut nunquam eorũ pœnitere. III. Quòd peccatoribus etiam obſtinatis ſuæ bonæ preces poſſunt prodeſſe ad omnia illa, ad quę proſunt ſua bona opera iis, qui peccato mortali ſunt infecti, eadem enim ratio in utriſque inuenitur, ut etiam ipſe Medina alio in loco[x] inquit. IIII. Quod peccatores obſtinati facere poſſunt multa opera moraliter bona, ſed non meritória gratię, uel æternæ uitę, ut Io. Chryſoſt.[y] apertè ait in hæc uerba: Non poteſt malus in omnibus eſſe malus, ſed habet aliqua bona. Et Hierony.[z] in illa. Virtutibus Romani meruerunt imperiũ. Et S. Tho.[a] ab omnibus receptus concludit, non ſolùm infideles nõ peccare in omnibus, quę faciunt, aut dicunt, ſed etiam nonnulla opera moraliter bona exercere, quanto magis fideles, licèt ſint obſtinati, poſſunt eadem, imò maiore ratione benè orare, quia non ſunt adeò mali, ac infideles, qui etiam mori in peruerſa ſua opinione ſectaq; ſunt parati. Nec obſtat id, quo præfatus Doctor mouetur, uidelicet obſtinatos non poſſe habere affectum uel deſiderium pium erga Deum: tum quia licèt id uerum ſit, intelligendo per pium meritorium gratię, uel gloriæ (qualem nullus etiam alius mortifero peccato infectus habet) non tamen eſt opus, ut talem affectum habeat, ad hoc, ut aliquod eius opus ſit moraliter bonum: Alioqui enim

[p] In 2. ſec. q. 83 ar. 4.
[q] c. 1. n. 21
[r] In 4. diſt. 14.
[s] c. Perfecta de pœnit. diſt. 1
[t] De pœnit.
[u] In q. 12. §. 1. & melius §.
[x] In q. 12. §. 1.
[y] c. quid ergo de pœnit. diſt. 3
[z] c. omnes 24. q. 1.
[a] 2. ſec. q. 10.

enim in peccato mortali exiſtentes peccarent in omnibus, quæ agerent, quæ propoſitio falsa eſt,[a] & hæretica iuxta Cōciliū Tridentinū.[b] Tū quia, ſi intelligas per piū bonū moraliter, ut accipi debet hoc loco (quemadmodū hoc elegāter declarat quidā card.[c] quodque ſentit S. Tho.[d]) falsum eſt id, quo Medina mouetur. V. Quod hoc conſequitur, obſtinatos non ſolū poſſe habere aliquod piū deſideriū, uerū etiā multa bona opera, & colloquia VI. Quod Deus ſæpe ſolet audire pro ſua liberali benignitate, etiam ad bonum eorū ſaltē temporale, & ad omnia alia, ad quæ opera bona facta in peccato mortali prodeſſe poſſunt,[e] licèt eos non pœniteat peccatorū, & ſint obſtinati, ut exaudiuit Saulem, alioſque plurimos Reges peruerſos populi Iſraelitici, & ætate noſtra audit Saracenos, Iudęos, Paganos, & Turcas. Probantur hæc ex iis, quę ſæpe dixi[f] per communem opinionem contra Adr.[g] ſcilicet, quod eccleſiaſtici cū mortali peccato ſunt infecti, recitantes horas, non ſolum denuò non peccant recitando, ſed etiam præcepto recitandi ſatisfaciunt. quod ipſum ipsemet Medina alibi affirmat.[h] Confirmatur etiā eo quod ſupra dixi,[i] nempè orationem peccatoris etiā obſtinati prodeſſe etiam alteri, quando eam agit alicuius boni rogatu, aut tanquam miniſter Eccleſię.

13 XIII. Ambo[k] dicimus contra Communem, Dœmones, & damnatos orare poſſe, licèt non benè. Sed ille dicit hoc verum eſſe, capiendo uerbum hoc largè pro orare; ſed non propriè. Ego uero dico, quòd ſic, etiā capiēdo propriè. Propriè enim orare & rogare dicitur nō ſolùm, qui benè orat & rogat, uerumetiam, qui malè uti probat efficaciter S. Thom.[l] cuius memoria fortaſſis Medinę & Caietano non occurrit, ut anteà dixi.

14 XIIII: Ille ait,[m] quod qui tenetur recitare horas Canonicas, non ſatisfacit pręcepto Eccleſię, recitando eas ſubmiſſe inter dentes, niſi tam clare recitet, ut aſſiſtentes eas audire, ceſſante alitio impedimento, queant. Cui rei, quia quotidiana ęſt, paulo plus operis impen-

[b] ſeſſ.6.Can.7. & ſeſſ.14.3 can.5.
[c] Caiet.2.ſec. q.83.ar.14.
[d] In dicto artic. 14 & 15.&16 illius qu.93.
[e] Quod olim diximus poſt gloſſ.cap.Quidam de pœnit. & remiſſ. & in 6. genul. de pœnit. diſt.5. & Card.in c.Nihil de Conſec.diſt.5. & Adr.in an.quodlib.8.pag.11.
[f] In c.6.n.24.
[g] Quodli.8.et poſtea in prima q ſine argumenti.
[h] In q.12. §.1. & 4.
[i] In c.19.n.39. & ſeq.
[k] Ipſe in q.6. col.pe & fin. Nos in c.1. num 27
[l] In 4.diſt.15. q.4.ar.1.q.2
[m] q.7. col.8.

dam. Pro eo facit primò praxis eccleſiæ Gallicanæ in illis verbis: Non in gutture, neque inter dentes, ſeu deglutiendo, aut ſincopando &c. II. quòd vt ſupra dixi, S. Tho.[o] dicit, quòd oratio publica non ſolùm requirit vocem, ſed etiam altam vocem. III. quòd ipſe poſt Caietanum[p] ſuprà[q] dixi, peccare dicētes Miſſam adeò ſubmiſſè, vt eam non poſſint audire circunſtantes. Ego autem non obſtantibus his, dico ſufficere formare verba intra labia, ita vt illa ipſe audire, vel intelligere queat, ſi non tenetur dicere ita, vt populus, aut alii auditores audiant. Tum quia id ſeruant doctiores & prudentiores, qui recitant audiendo Miſſas, aut manendo in ſacellis, aut choris, vel cubiculis, vel proficiſcendo cum aliis, vbi ſi tam altè & clarè recitarent, ac ipſe dicit, alii alios impedirent, & aliorum perturbatores cenſerentur, quales habentur quotidiè, qui tam clare recitant. Tum quia magna pars Miſſæ, & horarum Canonicarum pronunciatur, & debet pronunciari ſecretò, & tam ſubmiſſe, vt non audiant circunſtantes. Tum quod alioqui innumeri ſacerdotes & pii & eruditi, tenerentur reſtituere magnam partem fructuum ſuorū beneficiorum, quia innumeri ſæpiſſimè recitant ſubmiſſè in præſentia dominorum, amicorum, & aliorum ex vrbanitate, & vtilitate, & ad fugiendam hypocriſis ſpeciem. Tum quia Cardinalis quidam[r] prudenter dixit, quòd oratio publica de præcepto quidem debet eſſe vocalis, ſed clara & alta ſolùm de decentia; quæ tamen decentia ceſſat, cùm ad non impediendum, vel offendendum alterum, decentius eſt illam ſubmiſſè dicere. Tum quia cùm eas pronūciat ad ſe tantùm mouendum, & mente & corpore Deo ſeruiēdū, ſufficit, quòd formet verba, illaque audiat & intelligat, ſaltē quoad forū interius, licèt quoad exterius, nō poſſe probare ſe illa dixiſſe. Tum deniq; etiā ſuſtineri poſſet diſputando, licèt ipſe nō conſulere, quod ea, quę iubētur dici in Miſſa & horis Canonicis ſecretè, ſufficiat dicere mētaliter, ponderādo quoddā priuilegiū á Leone

o 2. ſec. qu. 83. art. 12.
p in d. art. 12.
q in dicto c. 7. nu. 41.
r Caiet. 2. ſec. q. 83. art. 12.

Papa

Papa X. fratribus Minoribus concesſum, & ſuprà [r] in id perpenſum. Non obſtant pro contraria parte adducta. Ad primum enim reſponderi poteſt, quod decretum ec cl. Gallicanę per verba illa: Non in gutture, vel inter dentes, ſeu deglutiendo aut ſyncopando, &c. noluit ſignificare, neceſſe eſſe illa tam altè dicere, vt alii audire poſſint, ſed ne dicantur in gutture, & inter dentes, deglutiendo, aut ſyncopando, ita vt neque ſibi ipſi pronunciet diſtinctè. In quod pondero illam coniunctionem, ſeu, quæ diuidit voces, & coniungit ſignificata: [s] & quòd coniunctio (*aut*) uidetur capi pro, ſeu, cum duobus illis gerundiis, deglutiendo, aut ſyncopando, quæ denotant uerbum deglutiendo referri ad in gutture, & ſyncopando ad inter dentes. Pondero item quod inferius dicit. Sed reuerenter, uerbiſque diſtinctis peragat. inſinuans quòd non requiritur neceſſariò uox alta, ſed euitatio confuſionis, & imperfectionis uerborum per pronunciationem diſtinctam, & articulatam. Ad ſecundum, uidelicet dictum S. Tho. reſpondeo, intelligendum eſſe de oratione, quę non ſolum eſt publica, uerùm etiàm publicè aliis dicenda, nec ſufficit dicere etiam clarè in camera aut angulo Eccleſię, nemine audiēte. Ad tertium uidelicet dictum Caietani, [u] quem ſequor, [x] reſpōdeo, Miſſam non ſolum eſſe orationem publicam, ſed etiam publicè coram aliis, qui eam audiant, dicendam. [y] Debent enim eam audire, duo uel unus ſaltem ſi haberi poteſt, ut in lectione ordinaria alibi dixi; Horas uerò Canonicas dici poſſe priuatim, quando non debent dici coram aliis, ut eas audiant. [z]

17 XV. Ambo [a] concordamus contra quoſdam alios, quod qui recepit aliquod beneficium, conſentiendo alteri omnes fructus loco penſionis, tenetur dicere horas Canonicas, uerùm ipſe ſe fundat in eo, in quo etiā olim ego me fundabam, putà quod habet titulū; & quia per eum ſtat, quò minus percipiat fructus, eò quod cōſenſit, ut alteri reſeruarentur, & quod unus eorum te-

[r] In c.19.n.16.

[s] Ius. glo. memorabilem I. I. Ad protegend. C. de in lit. dand. tuto. & glo e Ludouicea 61. d.

[u] 2. ſec. q. 83 ar ti. 12.

[x] In c. 1. n. 41.

[y] In c. Hoc quoque ſupr. ead. d.

[z] In eodem c. Hoc quoque.

[a] Ipſe in q. 7. col. 3. Nos in c. 7 n. 30. & ſupra eodem cap. nu. 15.

netur recitare, ſed non penſionarius, ergo ipſe: Ego uerò me nunc fundo etiam in alio, quod non ſolum habet titulum beneficiarium, ſed etiam quia poteſt recipere, ſi uelit. Nam ſi uelit, poteſt per ſe ſeruire beneficio; uelut ipſius dominus, alius uerò tenetur ipſi dare tantum, quantum dandum eſt illi, qui ſeruit, quantumcunque fuerint ipſi reſeruati omnes [b] fructus. Quę tamen ratio mea noua ceſſat in eo, qui recipit beneficium, conſentiendo, ut Papa reſeruet non ſolum fructus, ſed etiã ſeruitium, omnemque obligationem & adminiſtrationẽ, & ideò antiquior ratio, cui ſoli adhęret ipſe generalior uidetur & firmior. Quia uerò prudentia, liberalitate, & integritate Sanctiſſ. eorundemque Max. Pont. Pii V. & Gregorii xiii nunc regnantis prædictę insolentes reſeruationes iam exularunt ab Aula, nec in eam (Deo propitio) redibunt, omitto tractare hìc quædam corollaria ſubtilia, & paradoxa, quæ ex eis, & prædictis antea hic intuleram.

b Arg. l. fructus ff Soluto matrimonio. et eorum quæ latius citauimus in c. Gratis de reſt. ſpoliatorum.

c in d. qu. 7. oclum. 3.

XVI. Ille dicit, [c] & quidem optimè, quòd is, cui commendatur beneficium, tenetur recitare pro tempore, quo ei fuerit commendatum, ego id nõ attigi. Quia de eo non dubitaui, quoniam titulum beneficiarium habet, & fructus percipere poteſt. Quandoquidem, ut ait glo. recepta, [d] Commenda beneficiaria eſt titulus canonicus, cuius contrarium præſupponit prędictus Medina, licet excuſari poſſit, meo iudicio, intelligendo per titulum id, quòd multa iura intelligũt, putà ius, ob quod beneficium ſit habentis illud, quale non eſt Commenda, præſertim cùm non eſt perpetua. 16

d c. Nemo de elect. lib. 6.

e in d. q. 2. col. penult.

XVII. Ille ait, [e] obligari ad recitandum habentem Capellaniam collatiuam, quód ego ſpeciatim non tango, licet ſępius Salmanticę, & hic Conymbricæ idipſum reſponderim, & palàm eſt ita eſſe reſpondendum, quandoquidem beneficiarius omnis potens recipere aliquos fructus ex ſuo beneficio, ad id eſt obligatus: & Capellania collatiua eſt beneficium Eccleſiaſticum, ut 17

ex be-

ex beneficij diffinitione à nobis alibi [f] data probari poteſt. At verò difficilius eſt determinare, quę Cappellania dicatur collatiua, & quæ non. Ad quod reſpondeo, quòd illa, quæ auctoritate Apoſtolica, vel ordinaria inſtituta eſt, vt ſit ius ſpirituale conſequenter, & perpetuũ in ſe, ſaltem quoad habentẽ. Nec refert an dari debeat per meram collationem, an per electionem, vel confirmationem, an pręſentationem, & inſtitutionem. [g] Vnde ſequitur, quod Cappellaniæ inſtitutæ à ſolis teſtatoribus, vel donatoribus, citra auctoritatem Papalem, vel Epiſcopalem, non ſunt collatiuæ, neque obligant ſuos poſſeſſores ad horas Canonicas [illegible]

18 XVIII. ille ait, [h] Coadiutores non eſſe obligatos ad recitandum diebus, quibus nõ ſupplent vices illorum, quorum ſunt Coadiutores, quibus verò ſupplent ſic. Quæ concluſio videtur iuſta, ſed facit contra eum, quatenus præſupponit, quòd Coadiutor non ſemper tenetur recitare. Primò quidem, quòd titulus Commendæ obligat ad recitandum iuxta ſupradicta, [i] & quòd titulus Coadiutorię non videtur eſſe minor, quàm titulus Cõmendę, cùm etiam virtute illius capiatur poſſeſſio Coadiutorię, ſicut virtute tituli Commendę, capitur poſſeſſio Commendæ. Secundò, quòd obligatio recitandi nõ naſcitur ex ſuppletione officij alieni, ſed ex titulo & iure, quod ad id habet. Tertiò, quod ratione illius percipere poteſt vitæ neceſſaria, [k] & cõſequenter fructus. Quartò, quod videtur poſſe quem ad titulũ Coadiutoriæ ordinari. Etiam contra eandem concluſionem, quatenus habet Coadiutorem eſſe obligatum ad quandoque recitandum, facit, quòd Coadiutoria non eſt beneficium Eccleſiaſticum, quia non conuenit ei definitio beneficij, quam latè alibi [l] tradidimus, & proximè ſummariè retulimus, & quod ratione vnius beneficij non debent obligari duo ad recitandum, & quod eorũ alter non habet ius in re, ſed ad rem, vt alibi dixi. [m] Per hęc omnia videtur reſoluendum, quòd Coadiutor tenetur facere

 omnia,

f In Rubr. de Præben.

g Colliguntur hæc ex Calderino conſ. ſi. nal. de iure Patron. & ex alijs quos recitat recẽtio. in c. ex parte 2. de Reſcri.

h In dicta q. 7. col. fin.

i In præcedẽti dicto.

k In c. 3. de cleric. ægrot. c. grãdi de ſupple. negl. Prælat lib. 6. Ioã. And. & omnes in c. fin. de cleric. ægrot.

l In Rubr. de Præb.

m In Prælect. c. Si quãdo de Reſcrip. pag. 59 & 60.

omnia, & ſola illa, ad quæ datus eſt Coadiutor, licèt cō-ſtituatur in totum futurus ſucceſſor, & ita ſi datus ſit Coadiutor ad dicendum omnes horas nomine alterius, tenebitur ad omnes illas, ſi verò ad aliquas ſolas, ad eas duntaxat, & ſi ſolùm ad canendum, ad id tantùm; & ſi omnibus diebus, tenebitur illis, & ſi aliquibus, iis ſolis, quia cauſa limitata limitatum producit effectum.[n] Et fortè mens præfati Medinę hæc fuit, quæ ſingularis declaratio eſt. Ad diluendum autem argumenta, fateor Coadiutorem nunquàm teneri ad recitandum ratione beneficii, vt concludunt vltima argumenta, quādo quidem nullum beneficium neque in titulum, neque in Cō mendam habet; & licèt ratione iuris, quod habet, poſſit accipere poſſeſſionem illius iuris, quod eſt Coadiutoria, non tamen beneficii, quod eſt aliud ab ea, ſicut & Penſionarius poteſt accipere poſſeſſionem iuris recipiēdi penſionem, non autem beneficii, ſuper quo illa eſt conſtituta. Et quamuis ei debeatur ſuſtentatio, & ordinari poſſit, ſi ſit Coadiutor, & futurus ſucceſſor, non tamen ratione beneficii poſſeſſi, ſed alterius iuris, quo ſuſtentari poteſt, quale ſufficit ad ordines ſuſcipiendos,[o] ſicut etiam Pēſionarius perpetuus. Et etiam obligatio recitandi parum aut multum, hoc vel illud, procedit à Coadiutoria per eum ſuſcepta, ſicut & procederet ex voto, vel ex pacto,[p] ſi per illa ſe obligaſſet ad illud.

19 XIX. Ille ait,[p] Religioſos vt tales non obligari ad horas Canonicas, nihil in illius cōfirmationem allegando, in quo credo eum ſequutum Caietanū,[q] dicentem non reperiri textum, vel rationem id probantem. Ego verò dico,[r] quod quicunque religionem ad ſeruiendum in choro profeſſi ſunt, ad id obligantur, & pro ratione adduco non illam Paludani,[s] quam confutat Caietanus, ſed rationem Antonini,[t] ex quo infero[u] poſteà multa quotidiana.

20 XX. Ille ait,[x] Nos nōn obligari ſcire memoriter (*Pater noſter*) & (*Credo*) ego dico quod ſic, etiam (*Aue Maria*) ſed

[n] l. In agris. ff. de acq. rer. dom. c. Ad audientiam. de Decimis.
[o] Arg. c. Qualiter de pactis & l. 1. ff de Conſtit. pecunia & l. 1. ff. de pactis.
[p] Vbi ſupra q. 7 col. fin.
[q] In ſumma verb. Horarum. §. 1.
[r] In c. 7. nu. 4.
[s] In 4. diſt. 15. q. 5. col. 3.
[t] In 3. par. tit. 14. cap. 6. §. 1.
[u] In dicto. cap. 7 n. 21. & ſeq.
[x] vbi ſup. q. 10

ſed ipſe intelligit de obligatione contenta ſub præcepto diuino, iuxta quòd tenemur quidem ſcire, quòd contenta in oratione Dominica petenda ſunt à Deo, ſed nõ memoria tenere petitiones eo ordine, quo in ea ſcriptæ ſunt, ſicut etiam tenemur ſcire articulos parui ſymboli, licèt nõ tenere memoria eo ordine, quo in eo deſcribuntur, vt rectè declarant Angel. Sylueſt. & Io. Tabien.[y] Ego intelligo de obligatione naſcẽte ex humano iure communi, vel particulari ſcripto, vel conſuetudine introducto, quod ſaltem obliget ad peccatum veniale, vt ſentit Palud.[z] Quod confirmat textus à me ibi allegatus,[a] & alia Concilia,[b] & generalis conſuetudo, quin & cõſtitutiones ſynodales aliquorum Epiſcopatuum (velut vſus Archiepiſcopatus Bracharenſis)[c] quę iubent vt parochi ſtatis diebus doceant (*Pater noſter, Credo, & Aue Maria.*)

21 XXI. Ille præſupponit,[d] licèt nihil in id alleget, nos obligari iure diuino ad orandum pro nobis, & pro iis, qui extremè, vel magnoperè egent noſtra oratione. Ego verò allego,[e] & ſequor pleroſque viros illuſtres contrarium tenentes, niſi cum non ſe offert aliud remedium. Facilè tamen cuipiam videri poteſt nos poſſe conciliari, intelligendo eius dictum de eo, qui commodè citra iacturam propriam orare poteſt, noſtrum autem de illo qui cõmodè id facere non poteſt. Pro quo faceret, quòd videtur diſtingui de obligatione faciẽdi eleemoſynam, videlicet, quòd ei, qui neceſſitate extrema premitur, tenetur eam facere, qui habet ſuperfluum naturę, id eſt vltra neceſſaria vitę, & ei, qui non in extrema, ſed in notabili neceſſitate conſtitutus eſt, tenetur facere is, qui habet ſuperfluum non ſolùm naturę & vitæ, ſed etiã perſonæ, ſiue vltra decentiam ſui ſtatus, iuxta S. Tho.[f] declaratum à Cardinali Turrecremata,[g] & defenſum, ac illuſtratum à Caietano in tractatu, quem ſuper eo compoſuit.[h] Sed aduertendum eſt, quòd non ait Tho. eum, qui habet ſuperflua vitæ & perſonę, teneri ad erogan-

dam

y In ſuis ſummis verb. ſcientia.
z In 4. diſt. 15. q. 5. col. 2.
a c. vos ante de cõſec. diſt. 4.
b Toletan. 4. & 9. & melius Concilium Remenſe c. 2.
c Quæ in ordine eſt 34.
d vbi ſup. in princip. q. 2.
e in c. 3. n. 9.
f 2. ſec. qu. 32. ar. 5.
g In c. Singulis 86. diſt.
h De præceptis eleemoſynæ. 3. tom.

dam eleemoſynam cuilibet pauperi in magna neceſſitate conſtituto, ſed quòd habens eiuſmodi ſuperflua tenetur facere eleemoſynam alicui in tali neceſſitate conſtituto, quem rationabiliter ad id elegerit, ut colligitur ex prædicto Caietano,[i] & ſic eius dictum à ſimili non uidetur concludere, teneri nos ad orandum pro quolibet conſtituto in magna neceſſitate noſtræ orationis, etiam ſi eam abſque iactura noſtra facere poſſemus.

[i] In multis locis præfati tractatus præſertim ex c. 3. & 5.
[k] In dict. q. 11.

XXII. Ille ait,[k] Illud Euangelii (*Oportet ſemper orare*) 22
non eſſe Chriſti, ſed Euangeliſtę, & noue illud commentatur. Ego[l] ſequor eos, qui illud commentantur uelut dictum Chriſti, & ut ipſe non negat in ſe ueros eſſe intellectus, quos ibi refero, & deligo, ita fateor eius intellectum eſſe rationi conſonum, puta uerbum illud (*Semper*) idem ualere quod inſtanter, & importunè, intelligendo tamen per importunitatem id, quod intelligit D. Paulus,[m] & declaratur per B. Grego.[n] & non ut fiat quando, ubi, & quomodo non congruit, deficiente aliqua circunſtantia: Id enim peccatum foret, ut ambo alibi tradimus.[o]

[l] dicto cap. 3. num 6.
[m] 2. ad Timo. 4
[n] In c. ſi rector ſub tin. 43. diſtin.
[o] Ipſe in q. 12. Nos in c. 6.

XXIII. Ambo tradimus, orationem multis modis 23
fieri malam, quod ego longę fuſius quàm ille xxviij. corollariis explico:[a] Ipſe uerò breuius, quia tradit radices nudatas ramis, ego uerò ueſtitas eis, Corollariis ſ. ſ. admodum quotidianis, quibus oblitus fui addere unum valdè notabile, quod ipſe adduxit, putà, orationem nonnunquam fieri malam ſola circumſtantia perſonę, qualis eſt oratio concubinarii, uel alius peccatoris publici, facta publicè in Eccleſia tanquam ab eius miniſtro, ob ſcandalum, quod prębet.

[a] cap. 6. a. n. 1.

XXIIII. Ego dixi ſalutem eſſe quęrẽdam per media 24
naturalia, & non per ſupernaturalia, & miracula, omittendo per incuriam naturalia. Ille uerò extendit illud optimè ad quæcunque alia bona, aſſerens orationem fieri malam incuria & negligentia petentis, quando per eam petit, ut Deus ſibi det aliquid, & non uult uti medijs

diijs naturalibus, uel alijs ad id inſtitutis à Deo, uel hominibus, ſiue petat gloriam æternam, ſiue ſcientiam, ſiue ſalutem, ſiue alia quæuis bona.

25 XXV. Ambo aſſerimus[p] cum omnibus alijs, orationem priuatam non fieri malam, eo quòd orans ſolùm ſit in peccato mortali, imò neque publicã,[q] & horas Canonicas, licet in hoc contrà teneat Adrianus.[r] Limitat tamen ipſe hoc non habere locum in peccatore obſtinato,[s] neque in eo, qui non abſtinet,[t] nec proponit abſtinere à peccato, ob magnam irreuerentiam, quam cõmittit petendo ab eo, cui non uult obedire. Quæ quidem limitatio non uidetur nobis bona: Tum ob illa, quę ſuprà[u] in aliud propoſitum allegauimus. Tum ob alia, per quæ, ſi otium ſuppeteret, monſtraremus eandem ipſam rationem, quæ locum habet in peccatore nõ obſtinato, ſed non ſatis pœnitente, etiam ſecundum ſuam conſcientiam, habere locum quoad hoc in obſtinato, qui neque benè, neque malè pœnitet,[x] quando quidem uterque eſt in peccato mortali, & uterque nouit, aut noſſe debet ſuum prauum ſtatum, & quòd non obedit ei, à quo petit, & quem orat & rogat: Tum quia ut defectus propoſiti abſtinendi à peccato, ita uoluntas peccandi & perſeuerandi non repugnat uoluntati recitandi, & honorandi Deum, imò ſe mutuò compatiuntur, ſicut actus uirtutis compatitur ſibi peccatum mortale,[y] adeò ut non ſemel uiderim publicos concubinarios impœnitentes ex animo, & deuotiſſimè recitare horas canonicas. Tum quia ſecundum eius opinionem, innumeri ſacerdotes, & beneficiarij, & religioſi deprehenderent innumera peccata nondum à ſe confeſſa, & nullus infideſis poſſet benè petere à Deo quicquã quod eſt contra Communem. S. Tho.[z] & aliorum.

26 XXVI. Ille ait,[a] orationem non deſinere eſſe bonam, vel meritoriam gratiæ, & glorię, ob defectum deuotionis & feruoris, quodque ſufficit habere talem voluntatem, quę nos inducat ad orandum, quamuis non

ore-

[p] Ipſe in q. 12 Nos in cap. 8 n. 42 & c. 19, num. 59.

[q] Ipſe in dicta q. 12. §. 2. Nos in dicto c. 6. num. 42.

[r] Quodli. 8. A. & poſteà in 4. q fine argumentis.

[s] q. 5. §. 5.

[t] In dicta q. 12

[u] In hoc cap. 20. n. 12.

[x] Ergo idẽ de utroque iudicãdũ l. ff. illud ad l. Aquil. c. Dudum 2. de elect.

[y] Non enim repugnant ſibi mutuò, per ea quæ trad D. Thom. 2. ſec. q. 24. ar. 12. Pro quo textus in c. Pium de pœnit. diſt. 3.

[z] In 2. ſec. q. 10 ar. 4. & in 2. diſt 41. ar. 2. & ad Roma. 14.

[a] In q. 15. per totam.

oremus, cum deuotione & feruore. Tum quia ad implẽdum alia pręcepta ſufficit tanta voluntas, quę nos inducat ad agendum in iĵs iuſſa, licèt non ſit feruens, ſecundum omnes, iuxta Euãgelicum illud:[b] Si vis ad vitam ingredi, ſerua mandata, nulla facta mentione feruoris. Tum quia ieiunans voluntariè ſatisfacit pręcepto ieiunandi, licèt cum feruore[c] nõ ieiunet. Tum quia etiam qui amat Deum ſuper omnia, ſatisfacit præcepto amãdi, licèt cum feruore eum non amet. Nam licèt ſcriptura[d] pręcipiat amare Deum ex toto corde, non tamen intelligendum eſt, quòd eum amemus tanto feruore, quãto poſſumus ſed quòd amemus eum ſolum, non amando aliud niſi propter ipſum, aut quod nõ amemus aliud contrarium eius amori, ſecundum S. Tho.[e] Tum quia etiam ſecũdum communem opinionem,[f] quam alibi[g] pertracto, ſufficit quòd nobis verè diſpliceat peccatum ob amorem Dei ſuper omnia amati, licèt diſplicentia non ſit intenſa & feruens, vt colligitur ex S. Io. Chryſoſt.[h] Tum denique quod ad peccãdum non eſt neceſſarius feruor, & Deus magis eſt ad indulgentiam, quàm ad vindictam pronus.[i] Contra tamen hanc concluſionẽ tenuit Adrianus,[k] quem cur nõ allegarit Medina ignoro, cùm retulerit omnia ſua fundamenta, quæ etiã ipſe ſuprà retuli,[l] allegando eundem pro opinione, quòd qui ſine debita attentione orat, peccat, quamuis oratio non ſit præcepta, ſed conſulta, quia deeſt ei circunſtãtia neceſſaria, putà attentio debita: Ego vero, licèt ibi potuiſſem inſerere hanc concluſionem, eam tamen attigere nolui, eo quòd dura mihi videretur opinio Adriani, nec minus durum in re tam ſeria, & quotidiana recedere ab ea, à qua tamen nunc fermè decreueram recedere, partim vt vitarem deſolationem, quam concipio de amicorum deſolatione, quam illius opinio in animos eorũ poterat inducere, partim ob prædicta fundamenta, & authoritatem doctiſſimi huius authoris, partim quia ferè omnia Adriani argumenta diluuntur reſpon-

b Math. 19
c Vt omnes ſẽtiunt in 4. diſtinct. 15. in materia ieiunij.
d Deutero. 4. & Math. 22.
e In 2. ſec. q. 44. ar. 4.
f In 4. diſt. 14.
g In c. Perfecta de Pœniten. diſt. 1.
h In c. Talis de Pœnit. diſt. 4
i c. Quia Diuinitatis de Pœn. diſt. 1,
k In Quodlib. 8. C.
l In c. 13. n. 39.

ſpondendo, eius argumenta intelligenda eſſe de oratione, cui deeſt circunſtantia aliqua neceſſaria, concluſio uerò Medinę de oratione, cui nihil huiuſmodi deeſt, licèt ea non redundet deuotione uel feruore, quæ utilia quidem ſunt, ſed non neceſſaria, per infrà dicenda, & quòd non dicitur tepidum, quod non feruet, ſi caleat, neque uoluntas, quę eſt cauſa operationis, dicitur tepida, ſed calida, licèt non ferueat. Reſpondendo item quòd illud Apocalip. [m] Vtinam calidus, aut frigidus eſſes, ſed quia tepidus es &c. & alia id genus, non ſignificant tepidum eſſe eum, qui cum feruore non implet præcepta, ſed eum, qui non implet ea, uel ita negligenter implet, cùm non ſeruat omnes circunſtantias ad benè implendum ea neceſſarias: Significare autem uult eum eſſe calidum, qui facit id, quod ei iuſſum eſt, tali amore, qualis ſufficit ad implēdum, licet non ſit feruēs. Is autem ibi dicitur frigidus, qui ſaltem metu implet mādata, & tepidus, qui per incuriam non implet ea, aut nō cum circunſtantiis debitis. Contra tamen dictum Medinam, eiuſque opinionem facit Decretum cuiuſdam Concilii œcumenici, [n] cui neſcio cur non reſpondeat, nec illud ibi citet, quod tamen, ut ſtatim poſteà dicam, allegauit in alia quęſtione, [o] & nō parum eum implicuit. In quo Decreto expreſſè ſtatuitur, ut officium deuotè dicatur, & ut aliquid dicatur ita fieri, non ſufficit, ut uoluntariè fiat, ſi ea uoluntas non ſit prompta & feruens: quandoquidem, ut probat D. Thom. [p] receptus, deuotio eſt uoluntas prompta ſubmittendi ſe Deo, quæ prōptitudo addita uoluntati actuali, nil aliud eſſe uidetur, quàm intenſio & feruor eius, ergò cum uoluntate intēſa, & feruida ſunt dicendæ horæ, & conſequenter deuotè. Præterea contextus illius Concilii tam clarè, imò clarius præcipit deuotionem, quàm attentionem, in hęc verba. Diſtrictè præcipimus in virtute S. obedientię, ut diuinum officium, nocturnum pariter & diurnum, quantum eis dederit Deus, ſtudioſè celebrent, pariter & de

uotè

[m] Apoc. cap. 3

[n] In c. Dolentes de celeb. Miſſ.

[o] q. 16. art. 2.

[p] 2. ſec. qu. 57. art. 1.

uotè. Et ipſemet Medina per eundem textum aſſerit, [q] quòd qui horas præceptas recitat ſine debita attẽtione, peccat. Igitur etiam peccabit, qui eas dicit ſine deuotione. Confirmatur hoc; quòd, ut ait quidam Cardinalis, [r] ante illud Decretum præcepta erat recitatio horarum, [s] & quia non recitabantur deuotè & attentè, in eo ſtatutum fuit, ut ſic recitarentur; non autem uidentur poſſe deuotè recitari, niſi promptè recitentur, quod ſine intenſione & feruore non uidetur fieri poſſe, ut dictum eſt. Nec iuuat Medinam dicere, textum illum non eſſe iuris diuini, ſed humani, & poteſtatem humanam non ſe extẽdere ad iuſſionem, uel prohibitionem actuũ interiorum animæ, [t] cuiuſmodi eſt deuotio. Nam vt alibi [u] probamus, & ipſe Medina alio in loco [x] fatetur, hoc non eſſe uſquequaque uerificatum; & tenendum eſt, ſaltem ut ipſemet tenet, [y] & præfatus Caietanus, [z] Quòd licèt lex humana directè, & immediatè non ſe extendat ad actus interiores, mediatè tamen, & ex conſequẽti ſic, id eſt, quòd iubendo uel uetando actus exteriores, mandatur etiam & uetatur id, quod eſt neceſſarium ad interiores, ad agendum actus exteriores præceptos. Ad omnia verò fundamenta præfati Medinæ reſpõderi poſſet; quod in pręceptis per eum allegatis pręcipitur actus nudus, in hoc uero qualificatus, & cum ius quippiam requirit cum certa qualitate, non ſufficit illud ſine ea. [a]

Pro reſolutione igitur omnium prædictorum dicendum primò, quòd ſicut recitans ſine propoſito actuali, vel virtuali ſufficiente ad attendendum ad ſuas horas, peccat, ita eas recitans ſine propoſito actuali uel uirtuali dicendi eas deuotè, ut aſſerunt prædicti Adrianus, [b] & Caietanus. [c] II. Quòd ſicut ad recitandum cum debita attentione non eſt opus ſemper durante recitatione attendere, licèt ſic ſemper habere propoſitum actuale uel virtuale attendendi, ut ſuprà clarius & fuſius cęteris declaramus, ita ad deuotè recitandum, non eſt opus totò tempore, quo recitatur, habere deuotionem & uolũtatem

[q] In d. q. 16. ar. 3. ſub finem.

[r] Caiet. in ſũma verb. Horarum §. 1

[s] In c. 1. de celeb. Miſſ.

[t] c. Cogitationis de Pœni. diſt. 1. vbi late ſuper hoc, anno præterito ſcripſimus.

[u] In d. c. Cogitationis

[x] In qu. 15. §. His tamen.

[y] In dicta q. 15 prope finem.

[z] verb. Horarum. §. 1.

[a] c. licet cauſã de Probat. cũ eĩ anno glo. memorab. & recept. in c. Notificaſti 3 qu. 5.

[b] In d. Quolib. 1. C.

[c] In ſumma verb. Horarũ §. Quod ad 3. poſt mediũ

tatem promptam & feruentem, affectamque obſequio diuino, ſed ſic propoſitum actuale, vel uirtuale eam talem habendi, putà deuotam, affectam, & promptam. III. Quòd, meo iudicio, nemo eſt, qui cum propoſitò ſufficienti attendendi ſufficiẽter incipiat, uel cõtinuet ſuas horas, qui eas etiam non incipiat, uel continuet cũ propoſito ſufficienti dicendi eas cum deuotione ſatis intenſa, & feruente: Licèt namque attentio ſpectet ad potentias cognoſcendi, putà intellectum & ſenſum, & deuotio ad uoluntatem, ſecundum S. Thom.[d] receptum, uelle nihilominus attendere etiam pertinet ad uolũtatem, & qui uult attendere, ut decet, ad horas, uult ei deſeruire cum aliqua promptitudine voluntatis, & conſequẽter cum deuotione aliquantum inteſa. Ex quo ſequitur IIII. Quòd communiter ſolùm & ſemper quis peccat eo quod non recitet cum deuotione, uel propoſito illius, quum peccat, eo quod non attendat, uel nõ habeat propoſitum attendendi, quod quando fit peccatum uel non, ſuprà[e] clarè & fusè dictũ eſt, & quidem per hæc duo ultima dicta poſſemus utrumque conciliare, dicendo, quòd deuotio illa, quæ ſufficit ad benè attendendum, ſufficit etiã ad benè recitandum, nec eſt neceſſaria maior, ut ait Medina, nec ſufficit minor, ut ait Adrianus.

27 XXVII. Ambo dicimus[f] contra Gabrielem, quòd oratio, licèt non ſit præcepta, facta ſine attentione eſt peccatum, & conſequenter, quod licèt quis non teneatur orare, tamen cum orat, tenetur benè orare, quod eleganter dixit quidam Cardinalis.[g]

28 XXVIII. Multa, & ualdè quotidiana & particularia dico de intentione, & attentione horis & orationi debitis. Ipſe uerò dicit pauca, & in ijs unam declarationem, quam licèt omnes probent, nemo tamen eam ita ſpecificè tractauit ac ipſe, putà illud, quod communiter tenetur, ſcilicèt ſufficere, quòd is qui recitat, attẽdat ad uerba ſola, uel ad ſignificata eorum, uel ad Deum, qui oratur, intelligendum eſſe, dummodò dicens orationes

præ-

[d] 2. ſec. qu. 82. ar. 1. & 2.

[e] in c. 13. n. 14. & ſeq.

[f] Ipſe in q. 13. nos in c. 13. n. 19.

[g] Caiet. 2. ſec. q. 83. ar. 3.

prǫceptas cogitet, quantum oportet de uerbis, ne erret, dicendo aliud uel aliter, quàm quod, uel quomodo ei prǫceptum eſt, & quòd etiam ipſe qui orat de conſilio per uerba, quæ ipſemet componit, tenetur aduertere, ne dicat uerba contraria, uel inepta ſuæ intentioni, qua in re ſuſpicor nonnullos, qui ſeſe ualdè orationi mẽtali dedunt, nonnunquam errare.

XXIX. Ambo dicimus,[h] quòd recitans ſuas horas, 29
licet peccet dicendo illas, ob defectum alicuius circunſtantiæ, loci, temporis, uel finis, alteriusue ſimilis, nõ támen tenetur eas repetere. Nam, ut ambo efficaciter probamus,[i] impleri poſſunt mandata tam diuina quàm humana, ad effectum euitandi nouum peccatum, citra obligationem iterum illa implendi per opera, quæ ob defectum alicuius circunſtantiæ neceſſariǫ, prǫſertim finis boni uel apti, ſunt peccata. Quod ampliabam ipſe[k] etiam ad peccata mortalia, imò mortaliſſima, iuxta Pariſienſes,[l] qualia ſunt largiri eleemoſinam præceptam ad prouocandum in amorem illicitum, & dicere horas præceptas ad prouocandum in amorem illicitum, uel in opinionem hǫreticam, & hanc eſſe communem omnium opinionem dixit Iacobus Amayn.[m] Idque ſentiũt Io. Andreas & Panor.[n] Nunc uerò omnibus addo ex hoc ſequi, quòd qui ſic peccando recitat, non eſt obligatus ad reſtitutionem fructuum, ſicut eſſet ſi non recitaret, per Concilium Lateranenſe, quod ſuprà[o] allegamus & declaramus. Nec obſtat dicere, quòd Eccleſia non prǫcipit niſi bona opera, adeò quòd ſi prǫciperet mala, eius præceptum non valeret, neque obligaret,[p] nec excõmunicatio ob id lata,[q] & quòd per conſequens, per mala non poſſunt impleri eius præcepta. Reſponderi enim poteſt, quòd aliud eſt, quod præcipitur, quod eſt actus de ſe bonus, aliud finis, ob quem, & intentio, qua prǫcipitur, quæ non præcipiuntur, ut ſubtiliter determinauit S. Tho.[r] à Caietano[s] Paludano & alijs,[t] & poſteà per nos in Manuali Confeſſariorum,[u] communiter recep-

h Ipſe in q. 16. Nos in cap. 3 in fine, & in cap. 14. n. 2. & latius in repet. c. Inter verba n. 388. pag. 112

i Ipſe in dicta q. 16. Nos in Repet. c. Inter verba n. 388.

k In dicta Repet. & n. pag. 112.

l Maior in 3. diſt. 17. q. 5.

m In. 4. diſt. 16. q. 1. col. 42.

n In c. Quod quidam de Poenit. & Remiſſ.

o In cap. 7. n. 31.

p C. Non ſemper. c. Si dominus cap. Iulianus. 11. q. 3.

q C. venerabilibus. §. fin. de ſent. excom. lib. 6.

r 1. ſec. q. 100. ar. 9. & ſatis ar. 10. & q. 96. ar. 3. ad. 2. & 2. ſec. q. 44 ad primũ & ad 3.

ſ Ibidem.

t In 3. lib. ſẽt. diſt. 37. q. 1. col. 3

u cap. 11.

receptus, inferendo ex eo, quòd, licèt opera quæ nobis præcipiuntur, ſint actus virtutis, non tamen præcipitur, quod ea virtuosè agamus, quę eſt mens & finis præcipientis, vt etiam alibi ſcripſimus.[x]

30 XXX. Ambo diximus,[y] quòd recitans ſuas horas debitas citra animum ſatisfaciendi ſuę obligationi, cauſa deuotionis, recreationis, vel alia ſimili, non ſatisfacit, & tenetur eas repetere. Ille autem addit,[z] obligatum ad id etiam eſſe eum, qui non recordatur ſe eas dixiſſe, ſed hoc intelligendum eſt de illo, qui neque recordatur, nec vlla probabili coniectura, vel ratione ducitur ad credẽdum ſe eas dixiſſe, quia in dubio tenetur eligere partem tutiorem (c. ſi quis autem de pœnit. diſt. 7.) vt multis rationibus fusè probo,[a] allegãdo ibi Pariſienſes,[b] qui antea hoc aſſeruerunt, & id, quod poſt quendam Cardinalem ſcripſi alibi[c] de peccatis, quorum non recordatur homo, an confeſſus ſit necne, & ſufficienti coniectura credit quod ſic.

31 XXXI. Ille[d] multum ſudat in quærendo, an recitãs ſine attentione & deuotione teneatur repetere nec ne, & tandem dicit, quòd non, licèt obſcurè. Ego verò (licet optarem hanc opinionem, quæ anteà fuit Hoſtienſis,[e] & S. Antonini[f] eſſe veram) non tamen auſus fui eam ſuprà[g] amplecti. Tum ob ea, quæ ibi allego: Tum quia non facit id, quod præcipit Eccleſia, quæ non ſolum præcipit ſimpliciter recitare, ſed qualificatè,[h] ſcilicet ſtudiosè & deuotè, vt ſuprà diximus. Tum quia opinio communis, quæ habet hunc peccare mortaliter ſic recitando, fundatur in eo, quòd is, non magis implet præceptum Eccleſiæ, quàm ſi non recitaret. Non enim agit quod illa præcipit, & per conſequens, idem eſt iudicandum de iſto, ac de non recitante. Quia par ratio par ius parit.[i] Tum quia expreſsè ſic determinat Paludan.[k] & Gabriel,[l] allegando in id Sanctum Thom.[m] & Gerſonem.[n] Nec obſtat quod Medina dicat S. Thom. hoc non dicere, quia licèt non dicat expreſsè, dicit ta-

[x] c. Inter verba 11. q. 3.
[y] Ipſe in q. 14 col. 5. Nos in c. 13. n. 16.
[z] In q. 16. col. 5. nu. 6
[a] In d. c. 13. n. 21.
[b] Maior in 4. diſt. 11. col. 2.
[c] In Manu. Cõfeſſ. cap. 22. n. 4. & 42.
[d] In q. 26. §. de ſecundo & §. de tertio ſub finem.
[e] In c. Dolentes de celeb. Miſſ.
[f] 3. par. §. 13. cap. 4.
[g] In c. 13 n. 14 & 18. & 20. cum ſeq.
[h] c. Dolẽtes de celeb. Miſſ.
[i] c. Dudum 2. de elect. l. Illud. ff. ad l. Aquil.
[k] In 4. diſt. 15. qu. 5.
[l] In Cano. Miſſæ lect. 62.
[m] In 4. diſt. 15. q. 4. ar. 1. q. 4.
[n] Qui id tenet 3. par. alphab. 71. F. vers. orationem.

men tacitè, quatenus ait eum peccare mortaliter: ſentit enim per hoc, eum non ſatisfacere præcepto Eccleſiæ, & conſequenter, quòd tenetur repetere ſaltem donec effluxerit dies, in quo repetẽdo poteſt implere prę-ceptum, & eo elapſo agere id, ad quod tenetur is, qui eas non recitauit. Idem quoque tenent expreſſè Pariſiẽſes,[o] licet autem nonnulli, quos ſuprà[p] citaui, teneant etiam non peccare hunc, Adrianus[q] tamen (qui expreſsè eſt noſtræ opinionis) latè eos confutat, & poſt eum breuius, ſed non minus efficaciter quidam Card.[r] qui non obſcurè hoc ipſum ſentit. Porrò contra reſpõſiones, quas Medina dat argumentis contra ſe factis, ſunt vrgentes replicæ, quas non refero, exiſtimans aduerſus illas ſufficere axioma iuris infrà allegatum.[s] Quod cùm aliquid requiritur cum aliqua qualitate, nõ ſufficit illud ſine illa.[t] Ius autem requirit recitationem comitatam attentione & deuotione. Neque hic locum habet reſponſio, quę colligi poteſt ex quadam glo.[u] ſingulari, ob reſpectus, quos breuitatis gratia ſileo. Saluo tamen contrariam opinionem, vt tantùm ſolùm & ſemper habeat locum, quando obligatus ad recitãdum non peccat magis quàm venialiter, ob defectum iuſtæ attẽtionis & deuotionis. Noſtra verò communis locum habeat ſemper, & ſolùm, quando ob hunc defectum peccatur mortaliter. Quando verò peccetur mortaliter vel venialiter, & quando non, clariſſimè colligi poteſt ex his, quæ duobus in locis ſuprà dixi.[x]

XXXII. Ille non loquitur de reſtitutione fructuum, quos percipit is, qui tam malè recitat, ego verò dico[y] eum teneri ad illam non ſecus, ac eum, qui eas nullatenus dixit. Nec obſtat quod lex illa Concilij Lateranẽ.[z] qua præcipitur reſtituere fructus is, qui horas non recitat, non loquitur de malè dicentibus, ſed de nullatenus eas dicentibus, & quod eſt pœnalis, & conſequenter, non debet extendi extra proprium caſum.[a] Non inquam hoc obſtat. Tum quia eſt ius com- 32

munc,

o Maior. in 4. diſt. 12. q. 7 col. penul.

p In cap. 13. num. 21.

q Quodlib. 1.

r Caiet. uerb. Horarũ ar. 3.

s eod. tit. num. 36.

t c. licet. cauſã eum ei anno ta. de probat.

u clem. 1. de Iure patron. uerb. Inhibe

x In cap. 13. num. 2. & in cap. 19. n. 33.

y In d. cap. 13 num. 2. & in cap. 19. n. 31.

z Cuius tenorem pono ſuprà c. 7. n. 32

a c. Pœnæ de pœnit. diſt. 1. l. ſi de interpretatione ff. de pœnis.

munc, & compoſitum in vtilitatem publicam, & ideò poteſt extendi, iuxta doctrinam Bart. [b] Tum quia eſt facta in ſalutem animarum recitantium, & eorum, pro quibus recitatur, & ita eſt extendenda, iuxta quandam gloſſam receptam. [c] Tum quia non dicitur recitaſſe, qui ſic recitat, vt ſe ab onere recitandi non liberet, [d] & recitans ſic non liberatur ab onere recitandi. [e] Tum quia ius interpretans, vel corroborans aliud, intelligendum eſt in omnibus & ſolis illis caſibus, in quibus eſt ius interpretatum, iuxta gloſſam receptam, [f] & corroboratam. Pro quibus textus in Authentica. [g] At cap. præfatum Dolentes factum in Concilio Vniuerſali, ad cuius interpretationem, & corroborationem, vel ſupple-tionem factus fuit ille. §. Cōcilij Lateranen. [h] locum habet in malè recitante, qui tenetur iterum recitare, vt dictum eſt, ergo & prędictus. §. habebit locum in illo. Tum quia conſtitutio quamlibet pœnalis extenditur de vno caſu ad alium, in quo ſubeſt eadem ratio, & includitur ſub ſignificatione ſaltem larga verborum conſtitutionis pœnalis, iuxta communem reſolutionem Antonij, [i] Dominici, [k] Peruſini & aliorum, quos hoc anno alibi [l] allegauimus. At ſic malè recitans includitur ſub ſignificatione ſaltem lata verbi non recitans, & in eo ſubeſt eadem ratio, quæ in non recitante, ergo includitur in lege pœnali, diſponente de non recitante. Nec obſtat dicere, quòd in vtroque caſu non reperitur eadem ratio, eo quòd non videtur peccare tantum recitans ſaltem malè, quantum nullatenus recitans. Nam ſi res ſatis expendatur, inuenietur magis peccare tam malè recitans, vt remaneat obligatus ad recitandũ, quàm non recitans benè, neque malè. Peccat enim omiſſione, & commiſſione, omiſſione quidem, quia cēſetur non recitare: Commiſſione autem, quia peccat ſic malè recitando: non recitans verò ſolùm peccat omiſſione, omittendo ſcilicet benè recitare.

b l. Quemadmodum C. de Agricol. & cēſi. lib. 11.
c c. ſciant cuncti de elect. lib. 6.
d Arg. c. ea te de iureiur.
e arg. c. Dolentes de celebrat. miſſ. & eorum quæ paulo ante diximus.
f In c. ut circa uerb. Appellari & c. is qui & c. ſi compromiſſarius & c. Procurator. & cap. ſicui de ele. lib. 6.
g De fil. ante dot. inſtr. nat. coll. 3.
h c. Statuimus citatus ſuprà in d. c. 7. u. 3 2
i In c. fin. de Conſuet.
k In cap. 1. de tempo. ordi. lib. 6. ubi etiã Peruſinus.
l In c. Pœnæ de pœn. diſt. 1.

De Valore Orationis.

XXXIII. Ambo[m] loquimur de valore orationis propriæ & alienæ, poſt Adrianum,[n] & alios. Quorum 33
omnium ſumma conſiſtit in his ſex breuibus concluſionibus de oratione propria, & ſeptendecim erotematis, ſiue interrogationibus, ſuper oratione aliena.

Prima Concluſio, quòd tres ſunt ſpecies orationis,[o] nimirum viua, mortua, & mortifera. Viua eſt, quæ fit benè ſiue virtuoſè, abſque vllius circunſtantiæ defectu, ab eo, qui eſt in ſtatu gratiæ. Mortua, quæ eſt virtuoſa quidem ſiue bona moraliter, facta ab exiſtente in peccato mortali. Mortifera, quæ eſt mala ſiue vitioſa, & peccatum, ob defectum alicuius circunſtantiæ. Sub hac ſpecie includo etiam illam, quę tantum eſt peccatum veniale, nõ quia mortem inferat, ſed quia in illam diſponit, vel vitã ęternam differt, eo quod apta nata eſt priuare aliquo tempore gloria.[p]

Secunda Concluſio, quod ad tria valere poteſt de iuſtitia oratio, vt ſuprà[q] dictum eſt, viua ſcilicet ad merendum gratię augmentum, ad ſatisfaciendum pro peccato, & impetrandum poſtulata. Valor tamen merendi non ineſt ei ex ſua natura magis, quàm alijs bonis operibus, ſed ex gratia, & charitate, in qua eſt orans, ſecundum omnes, licèt ex gratia ſola non dependeat magis vel minus mereri, vti benè declarat Medina,[r] contra Ioannem Gerſonem:[ſ] Satisfacere verò ineſt ei, ex eo quòd ſicut promiſit Saluator noſter remunerare bona opera, ita promiſit in ſatisfactionem debitorum ipſorum peccatorum recipere bona opera pœnalia, vt alibi[t] probamus. Oratio autem eſt actus pœnalis, quia fatigat, & humiliat orantem, quod Medina ait eſſe contra naturam, & contra omnem inclinationem naturalem, cui in hoc non accedo, quandoquidem virtutes, licèt

m Ipſe in q.17. Nos in cap 8 per totum & in cap. 19.n. 160.
n Quodl. b. 8. K
o arg. c. Charitas 2. de pœnit. diſt. 2.
p Arg. l. fin. ff. de cap. dimi. & l. 1. ff. de publ. iudic.
q In c. 1. n. 2.
r In d. qu. 17. col. 3.
ſ In 3 par. Alphab. 76. de valore orationis litera &c.
t In c. Satisfactio de pœnit. diſt. 3.

licèt nobis non inſint à natura, non tamen ſunt contra naturam, nec contra eius inclinationem. Quinimò ſunt ſecundum naturam, & vitia ſunt ei contraria, vt rectè probauit, & declarauit S. Thom.[u] receptus, & iura[x] dicentia homines eſſe pronos ad malum, intelligi debent, quatenus eſt ſenſilis, ſiue ſenſualis, & participat cũ brutis, vt ſubtiliter ſenſit Papa Ioannes XXII.[y] non autẽ quatenus eſt rationalis, vt rectè dixit S. Thom.[z] neque credo aliud intellexiſſe Medinam, attento quòd eius verba ſunt generalia, in vtranque partem flexibilia, itaq; dici poteſt orationem eſſe ſatisfactoriam, quia pœnalis eſt, & humiliat hominem contra inclinationem ſenſilem & ſenſualem. Valor autem impetrandi poſtulata ineſt ei, ob promiſſiones nobis factas à Redemptore multis in locis,[a] quod ſcilicet daturus eſt nobis poſtulata, concurrentibus cõditionibus ſupradictis,[b] quibus Medina addidit aliam, putà non omittere procurare media humana inſtituta ad id impetrandum, ſed hoc includitur eo ipſo, quòd dicitur, quòd oratio ſit actus bonus, qualis non eſſet, ſi iſtud amitteretur, per ſupradicta,[c] vt & ipſemet Medina rectè declarauit.[d]

34 III. Concluſio, quòd oratio viua propria ſemper de iuſtitia meretur augmentum gratiæ, & gloriam æternã, & de iuſtitia ſatisfacit pro peccatis, quin & de iuſtitia impetrat poſtulata, concurrentibus ſupradictis[e] quatuor conditionibus, licèt non, niſi de gratia & liberalitate, iis non concurrentibus. Oratio mortua non meretur gratiam de iuſtitia, ſecundum omnes, nec etiam ſatisfacit de iuſtitia, ſecundum opinionem S. Tho. & eius ſequacium, de quorum numero eſt etiam præfatus Medina,[e] licèt aliter ſentiat Scotus, & eius ſequaces, in quibus ſunt non ſolùm Franciſcani, verumetiam alii, quos allego alibi,[e] dicendo hanc videri veriorem, licèt opinio Thomæ ſit vtilior.[f] Licèt autem oratio mortua moraliter bona non mereatur gratiam, nec ſatisfaciat de iuſtitia, ſecundum Tho.[a] impetrat tamen ſecundum omnes,

u 1. ſec. qu. 63. ar. 1. & q. 71. ar. 2.
x Geneſ. 8. & c. Omnis ætas. 12. q. 1.
y In proemio Clement.
z In d. qu. 71. ar. 2.
a Math. 7. Petite & accipietis & Ioh. 16. & 1. 10. c. fin.
b In c. 19. n. 161.
c In c. 16. nu. 50. & in hoc cap. 20. n. 30.
d qu. 12. poſt principium.
e In c. 19. nu. 161.
e In cap. 1. in princip. n. 46 & conſeq. & latius in §. ſacerdos n. 27. cum ſeq. de pœnit. diſt. 6
f vt dixi c. 19. n. 10.
a in 4. diſt. 16.

non quidem de iuſtitia, quæ peccatoris petentis meritò nitatur, ſed quæ in promiſſione Dei, ex miſericordia promittentis à ſe poſtulata præſtare, fundatur, ſecũdum eundem Thom.[b]

IIII. Concluſio, quòd, mea ſententia, Medina, vir alioqui diligentiſſimus, per incogitantiam videtur ſibi cõtrarius. Nã in vna parte dixit,[g] quòd nos modò & ſuprà[h] diximus cum cõmuni, ſcilicet, quòd oratio mortua impetrat de iuſtitiã cõcurrentibus certis conditionib⁹, & in alia parte[i] pro vna earum ponit, quòd dicatur cum fide, ſpe, & charitate, ſiquidem loquendo de oratione mortua, præſupponit, quod loquitur de oratione non exiſtentis in ſtatu gratiæ, & charitatis, & poſteà dicendo cum ea concurrere debere fidem, ſpem, & charitatem, præſupponit ſe loqui de oratione exiſtentis in ſtatu gratiæ, & per conſequens de viua, & non mortua, quãdoquidem charitas & gratia ſunt vnum & idem, aut ſaltem earum vna non reperitur abſque altera, ſecundum duas opiniones relatas à gloſa quadam ſingulari.[k] Quarum prior licèt multo tẽpore verior mihi viſa fuerit, & eam teneat Scotus,[l] & alij multi, quos puto eſſe plures, quàm contrarios, poſtquam tamen in id ponderaui quandam Clement.[m] ſemper ſequor S. Tho.[n] qui tenuit ſecundam, quę mihi probari videtur in textu illo facto in Concilio generali.

35 V. Concluſio, quòd oratio mortua, quę de ſe eſt bona, prodeſt ad multa, ſicut alia bona opera mortua, non de iuſtitia, ſed de liberalitate diuina, quorum tria ponit S. Tho.[o] & quatuor gloſſę,[p] quibus addũt alij neoterici[q] alia: è quibus pręcipuum eſt, quòd ob ea Deus inſpirat ſuis auctorib⁹ aliqua, quæ diſponant & pręparent eos ad conſequendam ſuam gratiam gratum facientem, & amicitiam. Aliud eſt euitatio noui peccati, quod committeretur, ſi oratio debita non diceretur. Aliud conſequutio precum ſanctorum, qui uidentes in Deo ſpeculo ſuo puriſſimo eos, qui ſe ipſis commendant, mouẽuentur

b 2. ſec. q. 83. ar. 16.
g In q. 17. ſub finem.
h In cap. 19 n. 161.
i In q. 98. ...
k In clem. 1. §. fin. de ſum. Trinit. uerb. Informans.
l In 2. diſt. 16. & 27. ubi multi eũ ſequuntur.
m Clem. 1 de Sum. Trin. §. fin.
n In 1. ſec. q. 100. ar. 1. & in 2. diſt. 26. & in 4. diſt. 1 quem ſequutus ſui in c. charitas 2. de pœnit. diſt. 2 & in c. ſacrificium decõſec. diſt. 2. & in d. clẽ. 1. §. fin. de ſum. Trinit. & ad Catho.
o In 4. diſt. 15. q. 1. ar. 3. q. 4.
p Glo. in cap. Quod quidam de pœnit. & glo. in §. Quod autẽ, de pœnit. diſtin. 3.
q Adri. quodli. 8. ſylu. uerb Charitas §. 8 & Roſa a 1. te a caſ. 1. & Card. in c. Nihil de pœn. 1 d. 5. ubi etiã ſeipſimus nos & late diximus in d.

uentur ad rogādum pro eis, præſertim Angelus cuſtos, qui etiā aliter uidet. Aliud conſequutio ſalutis, honoris, diuitiarum, & aliorū bonorum temporalium. Aliud aſſuefactio in bonis operibus, & reſiſtentia contra malas inclinationes. Aliud ſunt effectus boni, quos oratio Dominica, & aliæ inſtitutæ ab eccleſia vniuerſali, de ſe, & (ut aiunt) ex opere operato pariunt, ut dixit Gerſon,[r] cui ſuffragamur Medina[s] & ego poſt Gabrielem.

36 VI. Concluſio, quòd oratio mortifera uel mala non prodeſt de iuſtitia, nec de liberalitate, quin potiꝰ nocet. De iuſtitia namque meretur pœnam, licèt in malū orātis ſæpius audiatur, ſecundū omnes. Quibus tamen addo, eam prodeſſe ad ſatisfaciēdum de iuſtitia præcepto,[t] quod ad dicendū eā obligat dicentē, per ſupradicta, cōtra Adrianū ibi allegatū,[u] & cū Ariſtotile,[x] & B. Auguſt.[y] dico, ſæpius eam exaudiri à Deo in malum eā facientis, imò & ſecundū Adrianū, in bonū tēporale ipſius, ob admixtā bonitatē, quod probat primo ex eo, quòd hac ratione meruerunt, ſecundum S. Gregorium, obſtetrices Aegyptiæ domos, quas eis ædificauit Deus propter mēdacia, quibus ſe excuſarunt, ne occiderent filios populi Iſraelitici. II. probat ex eo, quòd etiā Romani ſuum imperium meruerūt, ſecundum S. Auguſt.[z] ob iuſtitiam, quam faciebāt ex uana gloria, licèt ea mala eſſet, utpotè malo fine facta. Cui tamen in hoc non accedo; Tum quia non videtur iuſtitiam diuinam decere largiri cuique mercedem ob opera mala punitione digna; Tum quia Deus non proſperauit præfatas obſtetrices ob mēdacia, quibus liberabant infantes, ob quæ merebantur puniri, ſed ob metum, & reuerentiam, quam erga ſuam Maieſtatem habuerunt; quę erant opera bona, vti exprimit textus,[a] & declarant ibidem Lyranus & recentiores,[b] quicquid Adrianus[c] dicat; Tum quia etiam Romani non meruerunt ſuum Imperium ob iuſtitiam, vel alia opera, quæ ob malam vel vanam gloriam faciebant, ſed ob illa, quæ ypſi cum illis benè,

c Quod quidam et in d. §. quod autē

r In 3. part. Alphab. 76.

s In q. 17. col. fin.

t In hoc cap. num. 17.

u Quodli. 1. ar. 1.

x In Rhet. in locis Enthim

y Apud glo. magnam Clem. 1. de reliqu. & ueneratio. ſanct. et 1. 2. ſec. qu. 83. ar. 16.

z lib. de ciuit. Dei c. 15.

a Exod. cap. 1.

b Caiet. in d. c. 1 exod.

c In Quolib 8. ar. 1.

ſiue virtuoſè faciebant eo fine, quòd eſſent virtuoſa, vel rationi conſona, qualia infideles agere poſſe aſſerit S. Thom.[d] & ſentit B. Hieron.[e] vt ſuprà[f] dictum eſt. Tum quia iidem Romani multo minus, mea ſententia, meruerunt illud ob religionem ſuam execrandam, & cultum ſacrilegum, quo dœmonibus tribuebant honorem Deo debitum. Licèt vir quidam ſpectatæ eruditionis & pietatis, qui fuit Cathedrarius celeber huius Academiæ, & amicus meus plurimùm obſeruandus, in inſigni illo ſuo Speculo Principis Chriſtiani, fortè mente ſua in propoſitum principale eleuata, incidenter hoc dixit, addendo, quod ideò imperium eis ademptum fuerit, quia cultum illum ab ſe abdicarunt, iuxta S. Auguſt.[g] qui meo in libro neutrum dicit. Quinimò contrarium ſentit in illo cap.[h] & aliis,[i] aſſerendo, quòd nō obſtante hac idololatria, ob alias virtutes, quas vanę gloriæ ſtudio adducti exercebant, Deus ipſis beneficia illa temporalia largitus eſt, & ad id allegauit eum Adrianus.[k] Quamuis, vt dixi, dicere poſſimus, magnum illum Auguſtinum non intendiſſe, quòd in mercedē eorundem operū mala, vel vana gloria factorum, Deus ipſos beneficiis illis proſequebatur, ſed in remunerationem eorum, quæ hiſce admixta, bono fine actuali vel virtuali faciebāt, vti ipſe ſignificat[l] aliquibus in verbis, pręſertim verò in iis, quibus ex Catone refert cauſas, ob quas Reſpub. Romana magis ſuperiori ſæculo quā ſuo florebat. & in illis Saluſtianis[m] ab eo citatis, quibus inſinuatur, quantoperè vilipendebat gloriam magnus ille Cato. Idem ſenſit inſuper Auguſt.[n] quatenùs ait, quòd ſalutem ſuam propriam anteponebant ſaluti Reipubl. quodque vna de cauſis, cur Imperium eis Deus conceſſit, fuit, vt puniret alias gentes ſe peiores, eo quod neq; ob gloriam, neque ob alium finem abſtinebant à malis.

Ex quo videtur inferri, nullas horas & orationes ſacerdotū, religioſorum, aut laycorum, dictas cum aliquo defectu mortali vel veniali attentionis, vel deuotionis, aut

alte-

d 2. ſec. qu. 10. ar. 4.
e In c. Omnes 28. q. 1.
f In hoc c. 20. nu. 12.
g In lib. de ciuit. Dei.
h In lib. 5. cap. 12. in princ. & fine.
i 15. & 18. & ſatis 14. & 16
k In d. Quodlib. ar. 2. 3.
l In dicto c. 12 poſt medium ibi Nolite &c.
m Scriptis per eundem Auguſt. d. c. 12.
n In finē c. 12. & in cap. 15. poſt mediū.

alterius circunſtantiæ, quicquam prodeſſe, quia ſunt peccata, niſi ad ſummum, vt iis ſatisfiat præcepto recitandi, quod etiam non impletur, ſi defectus ſit mortalis ratione attentionis vel deuotionis vt ſuprà [o] dictum eſt. Quod ſanè pro certiſſimo habeo in iis, qui eas faciunt, quatenus ſunt ſuæ, licèt dubitari poſſet pro ea parte, qua ſunt Eccleſiæ, & fiunt eius nomine [p] & mandato, nihilominus tamen videtur, quòd etiam pro illa parte nō proſunt, niſi ad ſummum, quoad effectum, quem ex opere operato operantur: Tum quia omnes abſolutè dicūt, [q] orationem infectam malitia, aut defectu debitæ bonitatis, eſſe malam, nihilq; prodeſſe, & non diſtinguūt inter eam, quę dicitur nomine alieno vel proprio. Tum quia communiter magis prodeſt oratio eam facienti, quàm alteri: Tum quia nemo contrarium dicere poteſt, quin confiteatur unum & idem opus eſſe bonum & malum, diuerſis reſpectibus, quale eſſe impoſſibile ſuprà [r] poſt S. Tho. [ſ] & communem dictum eſt. Tum quia non obſtat dicere, quòd eleemoſyna iuſſa benè fieri ab hero, ei proſit, licèt miniſter eam dando peccet, ſecundum Gerſonem [t] receptum. Herus enim meretur, quia benè mandat, vt eam det, & non quia miniſter eā malè dat. Atque ita concedi poſſe videtur, Eccleſiam quidam mereri benè pręcipiendo, quòd recitetur vel oretur, ſed nō per malam recitationem ſuorum miniſtrorum. O concluſionem ſtupendam, ex qua ſequitur, quantum laboris perdamus eccleſiaſtici, nō ſolùm nobis ſed etiam Eccleſię, & quanto magis prodeſt vox aliqua rauca & ſubmiſſa in choro eius, qui ut debet recitat & canit, quàm centum clarę & reſonātes eorum, qui vt minimùm venialiter peccant recitando vel canendo. Et quàm ſanctū & tremendum fuerit nuncium illud, quod de cœlo vel aëre, in Eccleſia celebri Lugdunēſi fertur intonuiſſe in illa verba. Solus raucus auditur, canentibus multis cantoribus excellentibus cantum organicum, & ęgrè ferētibus, quòd raucus ille ſenex cum eis ſimul caneret.

[o] In hoc c. 20. n. 2. & 3.

[p] Propter ea quæ ſup. in eod. cap. diximus.

[q] Præſertim Adrian. ubi ſup. O.

[r] In. c. 6. nu. 33

[ſ] In 2. lib. diſt. 40. q. 1. ar. 4. facit c. Cum renunciatur. 32. q. 1.

[t] 3. par. Alphab. 35. H. de valore orationis col. 2.

Quod quidem in cauſa fuiſſe dicitur, quod in hodiernum uſque diem non fuerit in ea uſus cantus organici, qui quantum liceat, ſuprà[u] dictum eſt. Aduertendum tamen, quòd licèt aliquis peccat uenialiter uel mortaliter, dicēdo uerſiculum unum, uel pſalmum, vel aliquam partem Miſſæ, uel alterius horę, non ob id recitatio totius horæ, aut totius Miſſę erit peccatum, & nullius merití, ſed ſolùm recitatio uel dictio mala illius partis; quæ eſt concluſio plena conſolationis & digna memoria. Quam in utiliſſimum propoſitum, monemus in tractatu de Indulgentiis, quę nuper ędidimus[x]. Quarè enitēdum eſt, ut cum primū aduertimus peccare nos mortaliter uel uenialiter, recitando aliquā partem, ſtatim nos emēdemus, ne defraudem' eccleſiā, & eos pro quibus recitamus fructū noſtræ orationis, quæ ſi fuerit bona, eis proderit, licèt non proſit nobis ob alia noſtra peccata.

[u] cap. 16. n. 31.

[x] In §. In Leuitico de pœnit. diſt. 1. nu. 45.

XVII. *Erotemata, ſiue rogationes ſuper orationis alienæ ualore.*

Prima rogatio, quid oratio aliena proſit alteri iam exiſtenti in paradiſo? Reſpondeo quòd nihil, quoad augmentum gloriæ eſſentialis, neque quoad ſatisfactionē 37
pro ſuis peccatis. Imò peccaret, qui quoad hæc, oraret pro eo, quem ſciret ibi eſſe, & oratio eius eſſet mala, & peccatum. Orare enim pro ſancto, eſt iniuriam ei facere, ut decreuit Innocent. III.[y] Dixi (quoad augmētum gloriæ eſſentialis &c.) Quia quoad augmentum gaudij accidentalis eueniens ſancto, eo quòd uidet in verbo diuino cognatos, & amicos eius ſui meminiſſe, & quoad honorem ipſius apud homines amplificandū prodeſſe poteſt, iuxta illam orationem, quam poſt ablutionem manuum in medio Miſſæ ad Sanctiſſimam Trinitatem proferimus (*Suſcipe S. Trinitas hanc oblationem, quam tibi offerimus, ob memoriam*) & infrà (*& in honorem B. Mariæ ſemper Virginis*) & infrà (*& omnium ſanctorum, ut illis proficiat ad honorem, nobis autem ad ſalutem &c.*) Magis autem prodeſt oranti.

[y] In c. Cū Marthæ. §. Tertio de celeb. Miſſ. Aug. apud Magiſtrum in 4. diſtin. 45.

oranti. Tum quia non ſolùm ei prodeſt ad augmentum gratiæ & gloriæ eſſentialis, ſed etiam ad hoc, vt ipſe ſanctus reddat antidora, orando Deum pro orante per ſe.[z] Tum quia, vt alibi[o] ait Thomas, verba Collectarum, quę ſignificant noſtra ſacrificia, & feſtorum celebrationem prodeſſe illis ad gloriam, non ſunt intelligēda ita, vt ſignificēt gloriam ſanctorum creſcere per illa, ſed quòd nos creſcimus illos glorificando, ſicut ex hoc quòd Deum cognoſcimus vel laudamus, & ſic quodammodo eius gloria in nobis creſcit, nihil Deo, ſed nobis accreſcit, vt ſingulariter idem ſubdit ibidē.[p] Qui verò putat, non tamen certus eſt illum eſſe beatum, pro quo orare vult, agat id, quod ſupra[a] dixi. Ex quibus infertur reſponſio interrogationis, cur quędā Eccleſiæ Collectæ habent (*Proſit, uel proficiat, domine, huic uel illi ſancto hæc oblatio ad gloriam & honorem, &c.*) Eſt enim illa, quòd in ijs non orat Eccleſia, vt honor & gloria eſſentialis, qui bus fruitur in in cœlo, quoad Deum augeatur, ſed vt magis magiſque honorificetur & glorificetur in terra ab hominibus; quod eſt magnus ei fructus, vti declarat vbi ſuprà[b] Innoc. Eſt ne igitur peccatum celebrare, aut curare celebrari Miſſas pro infantibus morientibus baptizatis? Reſpondeò, quòd non, quia officia illa defunctorum, quibus inhumantur, magis fiunt ad agendas Deo gratias, quàm ad orandum pro eis, vt ibi[o] dictum eſt poſt S. Thom.[c] & ideò nulla oratio ſingulariter eſt eis applicanda, dicendo (*animam eius*) aut (*pro animabus eorum*) vel alia ſimilia, ut rectè tradit Paludanus.[d] Sed quia in hoc aliquot, mea ſententia, vt ſuprà[r] dixi, errant, ideò videtur nobis inſtitutam eſſe in vrbe formulam, quam infrà[ſ] ſubijciemus.

II. Erotema, ſiue rogatio.

38 Vtrum oratio aliena quicq; prodeſſe ualeat damnatis in Inferno? Reſp. minimè, ut ſuprà[e] dictum eſt, imò per per concilium Bracharenſe,[f] & alia iura probatur, quòd pro

z Arg. l. ſi non fortè § Libertus ff. de Cōd. indeb. c. Cū in officijs de Teſtam.
o In 4. diſt. 45. q. 2. ar. 2. q. 4
p d. q. 4.
a In cap. 19. num. 65.
b In dicto cap. Cū Marthæ §. Tertiò de celeb. Miſſ.
o In d cap. 19. num. 65.
c In 4. diſt. 4. in expoſit. literæ & In d. c. 19. num. 65.
d In 4. diſt. 15. q. 1 col. 5.
r c. 19. n. 65.
ſ c. 22. miſcella 8.
e In c. 19. n. 64
f In c. Placuit 23. q. 5. & c. Pro obeuntibus 13. q. 2. & glo. c. Ex parte 1. de ſepult.

pro morientibus in peccato mortali,&impœnitentibus non eſt orandum, nec eorum corpora ſepelienda in loco ſacro. Nõne ſaltem prodeſt quoad liberationem pœnarum, quas patiuntur pro peccatis remiſſis, aut condonatis, quas perpeti deberent in Purgatorio, niſi iteratò peccaſſent mortaliter? Reſp. nequaquam, uti rectè defendit præfatus Medina. [g] Quod uerum mihi uidetur, etiam tenendo opinionem Scoti, contra S. Tho. & Cõmunem, ſcilicèt quod pœna debita peccato mortali, quoad culpam cõdonato, poteſt deleri abolerique non condonato mortali, cui obnoxius eſt: quam ſequutus fui alibi, [h] dicendo quòd licèt hæc uerior mihi uideretur, credebam tamen utilius fore ſeruare contrariam. Quibus addo, quòd orationes factæ pro damnatis pro talibus habitis, nocent eas facientibus; peccant [i] enim. Et ſi ignorantes eorum damnationem eas faciunt, non quidem peccant, ſed nec proſunt eis, & nocere poſſunt, adaugendo eis pœnam accidentariam, ſi aliquo modo id nouerint, eo quod uident ſe adeò infœlices, quòd preces bonorum ſua malitia ſibi prodeſſe nequeant. Non tamen plane inutiles erunt: Proderunt enim aliis defunctis, ut ſuprà [k] poſt S. Thom. dictum eſt. Quin & orans meretur ſibi gratiam & gloriam, ſi eſt in ſtatu gratię. Vndè non uidetur abſurdum, quod Medina ait, putà, ne quidem Papam ipſum poſſe largiri indulgẽtias pro damnatis, etiã quoad pænam debitã peccatis mortalibus condonatis. In quorum omnium confirmationem ſufficiat illud S. Auguſtini: Si ſcirem patrem meũ eſſe in inferno, non magis orarem pro illo, quàm pro diabolo. Si enim ulla ratione ad ipſos damnatos poſſet peruenire ullus fructus orationum ipſorum uiuorum, id non dixiſſet uir ille doctiſſimus, iuxtà ac ſanctiſſimus.

g In q. 19. §. ſæpè.

h In c. 1 in principio. n. 45. & in c. ſacerdos n. 28. de pœnit. diſt. 6.

i per ſupra allegata.

k In cap. 19. num. 73.

III. Erotema ſiue rogatio.

Vtrum oratio aliena poſſit prodeſſe animabus in lymbo, uel 39

bo uel purgatorio exiſtentibus? Reſp. quod non exiſtẽtibus in lymbo; exiſtentibus autem in purgatorio multum.[l] dummodò, ut ſuprà[m] dictum eſt, orans ſit in ſtatu gratiæ, uel eius oratio ſit Miſſa, quę ſecundum omnes ex opere operato, & de ſe abſque reſpectu meriti operantis, uel iubentis operari, uirtutem habet: uel ſit Pater noſter, uel alia oratio Eccleſiæ uniuerſalis, quæ ſecundum aliquos[n] habet uirtutem & efficaciã ex opere operato, eo quod ſit ab ipſomet Deo compoſita, uel ab Eccleſia ſua dilectiſſima ſponſa, eo approbante, aut eas dicat rogatu, uel iuſſu alicuius exiſtentis in ſtatu gratiæ, uel ſicut miniſter Eccleſiæ uniuerſalis, quæ ſemper eſt iuſta & ſancta, ut declarat rectè Thom.[o] ex quo eliciuntur corollaria, quę ſuprà[p] valdè quotidiana intulimus.

[l] 2. Machab. 12. c. Animæ 13. q. 2. Tho. in 4 diſt. 45. qu. 1. ar. 1. cum omnibus alijs ibidem.

[m] In c. 19. n. 62 & tradit pulchrè Thom. in 4. diſt. 45. q. 1. ar. 2. q. 3.

[n] Gerſon, Gabri. Medina ſupra per nos citati in cap. 19. nu. 62. & in hoc c. nu. 64.

[o] In 4. diſt. 45. q. 1. ar. 1. q. 3.

[p] In d. c. 19. n. 59. & 62

IIII. Erotema, ſiue rogatio.

40 Quis dicitur miniſter Eccleſię ad hoc, ut oratio eius, quę aliàs non prodeſſet, proſit, & ualeat tanquam facta à miniſtro Eccleſię? Reſp. quòd eſt quæſtio à nemine, quem viderim, pro dignitate tractata, & (mea ſententia) ſunt tales omnes religioſi profeſſi, & etiam Nouitij, sũt omnes clerici etiam prima duntaxat tonſura inſigniti; Omnes Donati, & Donatę tam Eccleſiarum ſæcularium, quàm regularium:[q] Quid uerò de alijs, qui de horũ quidem numero non ſunt, attamen recitant orationes inſtitutas ab Eccleſia, ueluti ſeptem pſalmos, horas defunctorum, noſtrę Dominę, aut ipſasmet horas Canonicas? Reſp. quòd, meo iudicio, dici poſſunt quoad hoc miniſtri Eccleſię, ſi illius nomine, & tanquam cõpoſitas ab ea illas dicant, licèt enim expreſſè ſupradictos ſolos habeat pro talibus, tacitè tamen inſtituendo orationes illas, ut nonnulli eas cum obligatione dicant, & omnes uolentes, eas dicere poſſint ex deuotione, uidetur facere facultatem[r] illas ſuo nomine dicendi. Quin etiam arbitror illos, qui eas dicunt, tanquam res inſtitutas

[q] Arg. 12. q. 1. c. Duo ſunt genera hominum & c. Nõ dubium De ſent. excõm. & c. Religioſus eod. tit. lib. 6.

[r] Arg. c. Si Apoſtolicæ de Præb. lib. 6. l. 2. C. de vet. iur. enucl. ibi omnia noſtra facimus, quibus noſtram impartimus auctoritatem.

tutas à S. Matre Eccleſia, dicere uirtualiter nomine ipſius, uelut ſuos procuratores, aut negotiorum geſtores. Ediuerſò verò, recitantes alias orationes, quæ nō ſunt ab ea inſtitutę, licèt ſint clerici, & religioſi, non uideri ea recitare tanquam eius miniſtros: Erit ne ergò ſecurius dicere Miſſas, quàm alias orationes pro defunctis, & orationem Dominicam, quàm alias, & inſtitutas vel approbatas ab Eccleſia vniuerſali, quàm alias, & per miniſtros ipſius, quàm per alios, & per bonos, quàm per malos? Reſp. multò ſecurius:[s] Oratio enim, quæ per ſe ipſam prodeſt, dicta per bonum miniſtrum Eccleſiæ, prodeſt triplici reſpectu. Nimirum ob meritum propriū orantis, ob meritum Eccleſię, cuius nomine dicitur oratio, & ob uirtutem ei inhærentem. Aliæ autem non niſi duplici, aut uno ſolo, uel nullo.

s Arg. c. ſiquis autē de pœnit. diſt. 7. ibi Tene certū, relinque incertum, & c. Ad audientiā de hom.

V. *Erotema, ſiue rogatio.*

41 Vtrum oratio aliena utilis ſit uiuis? Reſp. eſſe, quando recitans, & is, pro quo recitatur, ſunt in ſtatu gratiæ, imò, & quando ſolus orans, quin & quando vterque eſt in malo ſtatu, ſi orans recitat orationes, quæ habent uirtutem ex opere operato, uel recitat nomine Eccleſiæ, aut rogatu, uel iuſſu alicuius in bono ſtatu éxiſtentis, ut ſupra dixi[t] de recitantibus pro animabus in purgatorio exiſtentibus, imò & quando[u] eas recitat ſuo proprio nomine, licèt non æquè, quia non de iuſtitia.

t In tertia rogatione.

u Thom. in 4. diſt. 45. q. 2. ar. 1. q. 3. ad. 1

VI. *Erotema, ſiue rogatio.*

42 Oratio aliena quoad quid prodeſſe poteſt uiuis? Reſp. quòd quoad omnia illa, quoad quæ mortuis, & prętereà, ut Deus illis impertiat, uel augeat gratiam, largiatur ſalutem, ſcientiam, honorem, diuitias, aliaque bona ſpiritualia, corporalia, uel exteriora, non uia iuſtitiæ

ſtitiæ legalis debitæ, ſed uia cuiuſdam liberalitatis, vel decentię, ſuę diuinę bonitatis.

VII. Erotema, ſiue rogatio.

43 Ad quid prodeſt oratio aliena exiſtentibus in purgatorio? Reſp. quòd prodeſt eis primò, quoad conſolationem, quam recipiunt, quando ſciunt modis ſupradictis[x] pro ſe orari. Secùndò ad ſatisfaciendum in totum vel in partem pro pœna,[y] ad quam ibi ſatisfaciendam ſunt damnati. Non poteſt tamen prodeſſe, vt ibi augeatur eis gratia vel gloria cœleſtis in paradyſo, tales enim illum ingredi debent, quales hinc diſceſſerunt.[z]

VIII. Erotema, ſiue rogatio.

44 Quali via oratio aliena prodeſt alteri viuo vel mortuo, An via iuſtitiæ & obligationis, an verò ſolius liberalitatis & voluntatis diuinę? Reſp. quod ad vnum ſolum via iuſtitię, ad alia vero via liberalitatis. Quod eſt illud vnum? ſatisfactio pro pœna temporali ſufferēda in purgatorio tota, vel parte ob peccatum veniale, vel mortale condonatum debita, ſecundum communem dicētem, quòd ita quis liberatur à pœna, quam ſubire debet, ſubeunte eam alio pro ipſo, ſicut liberatur quis à debito, ſoluendo illud alio.[a] Non obſtat quòd Medina[b] dicat, non reperiri textum id probantem in ſacra Scriptura, & quòd non eſt efficax illatio à debito ciuili ad criminale,[c] quia fundatur in eo[d] ipſo, in quo fundantur indulgentię, & earum conceſſiones, de quo per Card. & alios,[e] & in multis aliis iuribus,[f] quę certè pręſupponunt remitti dictam pœnam ob orationes, & bona opera aliena, quod non eſſet, ſi manaret ex liberalitate, & voluntate ſola diuina nudata omni lege, & obligatione, & in aliis conſiderationibus, quas breuitatis gratiâ omitto.

IX. Ero-

[x] In hoc eod. ca. n. 9. & ſeq.
[y] c. Animæ & c. Pro obeuntibus 13. q. 2. Thom. in 4. diſt. 45. q. 2. ar. 2.
[z] c. Qualis. 25. diſt. & 2. ad Corinth. 5. ibi omnes nos &c. & Apocalyp. 13. ibi Beati &c. & Tho. in 4. diſt. 45. q. 1. ar. 1. cum
[a] Thom. in dicta diſt. 45. q. 2. ar. 1. q. 8. communiter receptus, pro quo eſt lex ſoluēdo ff. de nego. geſt. & l. 3. C. de ſol.
[b] In q. 19. co. 12
[c] l. Si quis id quod ff. de iuriſd. omni iudic l. 1. ſub finem ff. de pœn. adiunctio c. Oduardus de ſolut. et tit. de ceſſione bonorum ff. et C.
[d] De quo in 4. diſt. 20. et tradimus in tract. de Indulg. ſuper § In Leuitico de pœnit. diſtin. 1. not. 8. num. 4.
[e] In Clem. 1. de reliq. & Panor. in c. Quod autem et c. ex eo de Pœnit. et Remiſſ.
[f] c. Animæ, et c. Pro obeuntibus 13. q. 2.

IX. *Erotema, ſiue rogatio.*

An ſanctus aliquis Eccleſiæ triumphantis, quę eſt cæleſtis paradyſus, aut militantis, quę eſt congregatio fidelium uiuorum; mereri poſſit de iuſtitia alteri, rogando Deum pro eo gratiam, uel augmentum illius? Reſp. quod non, [g] neque etiam omnes ſimul, excepto Max. illo, & optimo Ieſu Chriſto. D. N. ex ſua anima benedictiſſima, ob rationem, quam in id dat S. Thom. recept. neque ſalutem, alacritatem, aut aliquod aliud bonũ ſpirituale, uel corporalę. Eſtne igitur maioris uirtutis uia iuſtitię oratio propria quam aliena? Maioris quidẽ: Propria enim uiua de iuſtitia meretur [i] gratiæ augmentum & gloriam, imò etiam mortua, quę non eſt mortifera uel mala, de iuſtitia quadam nitenti promiſſioni Dei ex miſericordia factę, de præſtãdo à ſe poſtulata, ut ſuprà (eod c. n. 134.) dictum eſt, impetrat poſtulata, concurrentibus conditionibus ſupradictis: Aliena uerò de iuſtitia ſolùm poteſt ſatisfacere, quod etiam nolunt omnes conſiteri. Eſt tamen oratio aliqua propria; quę non prodeſt oráti, licèt eidem proſit aliena, ſcilicèt exiſtentis in purgatorio, iuxta ſupradicta. [k] 45

g Arg. cap. 45. Hieremiæ ibi ſi ſteterit Moyſes &c. Thom. communiter recep. in 4. diſt. 45. q. 1. ar. 1. q. 1. & 1. ſec. q. 114. ar. 5.

h in d. q. 114.

i Tho. communiter recep. in 1. ſec. qu. 114. art. 1. & in 2. diſt. 28. ar. 4. ad Hebr 6. lect. 3. col. 2

k q. 1. a. 134.

X. *Erotema, ſiue rogatio.*

An ſit idem iudicium de uia liberalitatis, quod de uia iuſtitię? Reſp. minimè: Quemadmodum enim, qui fodit in uinea Regis, uia iuſtitiæ certum quid meretur, quia via preces Reginę non poſſunt ei mereri aliud tantundem; uia tamen decenti liberalitatis, & magnificentiæ, poteſt ei plus mereri Regina uno uerbo, quàm ipſe centum dierum operis: Ita licèt uia iuſtitię quisque poſſit magis ſibi per ſe mereri [l] quam per alios, uia tamen decẽtiæ, & magnificẽtię, ſępè plus per alios, quàm per ſe meretur. At, inquies, quomodo pręſupponis Deũ nobis 46

l Arg. 2. ad Timoth. c. 10. 4

poſſe

poſſe debere, & obligari, cùm Dominus ſeruo non poſſit obligari, aut ei quicquã debere? [m] Reſp. Deum quidem vera obligatione non obligari nobis, neque etiam alia nobis quicquam debere, ſibi tamen ſic: ita vt ex ſua diuina bonitate, & veritate adimpleat promiſſa, & quę procedunt de labijs ſuis, nõ faciet irrita, [n] iuxta quam declarationem intelligendum eſt illud dictum celebre Bald. [o] Deum ſua promiſſione obligari, relatum à multis, & in his à Decio, [p] quod puto craſſius quàm oporteat à compluribus intelligi.

m Arg. l. placet ff. de acquir. hæred. l. uix ff. de iudic. l. lecta ff. de rebus cred.

n Deuter. 32. & Trad. Thom. in 1. ſec. q. 114. ar. 1. ad 2

o In l. 1. ff. de Pact.

p In c. 1. nõt. 1. de probat.

XI. *Erotema, ſiue rogatio*

47 Vtrum Deus det gratiam vel augmentum illius via liberalitatis alicui non merenti illam, vel illud de iuſtitia, aut aliquid plus quàm meretur ob preces aliorum? Reſp. eſſe qui dicant, quòd non, ſed quòd ob preces inſpirat ei pro ſua munificentia talia, & largitur tam efficacem opẽ ea acceptandi, & in effectum deducendi, vt mereatur via iuſtitiæ illam gratiam, vel incrementum illius, pro quo alij implorarunt eius benignitatem, ſicut contingit aliquando, quòd aliquis Magnas petit à Rege nonnullos aureos pro aliquo benemerito, & Rex ei dat via munificentię aliquod munus, vel officium præclarum, quò via iuſtitiæ illos & plures merebitur & lucrifaciet. Alij [p] dicunt, quòd licet peccatori, qui ſe non præparat ſaltem ſufficienter ad merendam gratiam illam; non det Deus rogatu cuiuſquam, ei tamen, qui ſe ſufficienter præparat, dat rogatu alieno quandoque plus, quàm daret abſque illo. Quæ ſecunda opinio, quia magnificat magnificentiam diuinam, & non eſt contra aliquam legem ſuam, vti rectè oſtendit Medina, [q] gratior nobis eſt, & quòd opinio Adriani [r] reſtringatur, & intelligatur iuxta hanc ſecundam, & non tam largè, quàm nonnulli voluerunt malè intelligere, quandoquidem fundamenta partis contrarię optimè diſſoluuntur ac diluũtur,

p In quibus D. Thom. 1. ſec. q. 114. ar. 6 & in 4. diſtin. 45. ar. 1. q. 1. et in 3. diſtin. 19. q. 1. ar. 2. q. 1.

q In q. 19. col. 10.

r Quolib. 5. ar. 1. A.

eo quod ait S. Thom.[f] ſcilicet Deum nemini facere iniuriam, dando uni magis quàm meretur, precibus ſuorum ſeruorum; Pro quo eſt parabola illa,[t] in qua dicitur, tantundem datum fuiſſe his, qui laborauerunt parum, quantum his, qui multum.

XII. *Erotema, ſiue rogatio.*

An oratio facta pro multis ſit melior & magis merito 48
ria grátiæ & gloriæ, quàm facta pro paucis? *Reſp.* maximè, & eo magis, quo pro pluribus fit, cæteris paribus, ut ſuprà dictum eſt,[u] magis enim extenditur charitas. Dixi (cæteris paribus) aliàs enim ſæpè melior eſt ea, quæ fit pro paucis, uel quia fit maiore cum feruore, uel maiore cum difficultate, quæ meritò augeat.[x] Ex quo infert Medina,[y] maioris meriti eſſe orare pro inimico, quàm pro amico, cuius contrarium aſſero ego,[z] ſequutus concluſionem illam S. Thom.[a] defenſam à multis,[b] potiſſimum à quodam Card.[c] ſcilicet melius eſſe amare amicum, quàm inimicum. Ex quo inferebam ego,[d] melius eſſe orare Deum pro ſuo bono Rege, quàm pro Turca, cæteris paribus. Nunquid tamen tanto magis impetrat, quanto pro pluribus fit? Nequaquam, quandoquidem effectus merendi eſt alius, quàm effectus impetrandi, & ita ſunt plereque preces optimæ, quibus quis merendo multum, non impetrat poſtulata, uti ſuprà dixi,[e] referendo quinque effectus illius. Neque pro multis orans quoties impetrat, oîbus impetrat, ſed nonnũquã aliquibus, uel alicui duntaxat, ſecundum omnes. Admonendi aũt ſumus, quòd qui oratione priuata rogauerit Deum pro ſalute omnium, facta expreſſa mentione fidelium & infidelium, amicorum & inimicorum, nõ paruum accipiet animi ſolatium, ob quod, & quia, ſecũdum omnes, eiuſmodi oratio multum meretur, & grata eſt Deo, ea expedit interdum uti. Dixi (priuata) quia publicæ inſtitutæ ab Eccleſia pro membris ſuis non ſũt

appli-

[f] In 4. diſt. 45. q. 1. ar. 1. q. 1. ad 4.
[t] Math. c. 20. relata à gloſ. §. 1. Inſt. de Iuſt. & iure.
[u] In cap. 19. n. 96. & latius n. 120 poſt Adri. quodlib. 1. ar. 3.
[x] Thom. 1 par. q. 25. ar. 4 & in 2. diſt. 29. ar. 4.
[y] In q. 20. col. antepen.
[z] In cap 19. n. 96.
[a] 2. ſec. q. 27. ar. 7. et in 3. diſt. 30.
[b] in dict. d. 30
[c] Caiet. in dicto 7. ar.
[d] In dicto cap. 19. n. 96.
[e] In cap. 18. num. 3.

applicandę infidelibus, & excommunicatis, ut dictũ eſt ſuprà. Num autem facta pro multis tantum ualet, & prodeſt ſingulis eorũ, ac ſi pro ſingulis ſingulę [f] orationes fierent? Reſp. Minimè, ſecundum Communem, ut alibi [g] fuſè oſtendi, determinando ſacerdotẽ nõ poſſe unà miſſa ſatisfacere uni uel pluribus, quibus debet ſingulas citra ſuum conſenſum, neque parochus unius loci uel populi ea, quam ei debet, poteſt alteri ſatisfacere, niſi fortè aliqua conſtitutio, aut rationabilis cõſuetudo, uel conſenſus eius rei poteſtatem ei faciat, niſi quadam ratione, quam nonnulli [h] ponunt, quam hìc neq; probo, neque reprobo, referendo me ad ibi dicta.

XIII. Erotema, ſiue rogatio.

49 An oratio facta pro alio proſit eam facienti necnè? Reſp. prodeſſe. Quantum? Tantum, ut omne lucrum totius gratię & gloriæ, quam de iuſtitia ob bonũ opus ſuum meretur, remaneat apud eum, neque eam, licet uelit, poteſt alteri communicare. [i] Quid igitur alteri prodeſt? multum: Ei enim applicatur uia liberalitatis ualor impetrandi beneficium à Deo petitum, quem ſua oratio habet, quin & ualor ſatisfaciendi pro ſuis peccatis, ſi ei applicetur. Poteſtne igitur orans prodeſſe ſua oratione alteri, manente apud eum omni eo, quod illa de iuſtitia meretur? Poteſt, imò penè omnes pro uiuis orantes ſibi ſeruant illud. Non enim communiter intendunt communicare, & applicare eis ualorem ſatisfactorium, ſed ualorem ipſum impetratorium, licèt orantes pro mortuis non ſolum ualorem impetratorium uerum etiam ſatisfactorium communiter eis applicent. Quin & rogantes pro uiuis poſſunt eis applicare hos duos ualores, licèt meo iudicio, id communiter non faciant niſi ij, qui dicũt certum numerũ Miſſarum, uel aliarum orationum, pro pitiantijs uel eleemoſynis ob id datis, & acceptis.

[f] Q. & colligitur ex Scoto Quodlib. 20. Pariſien. diſtin. 45. q. 1. Adria. Quodlib. 8. ar. 9. Inno. in c. pecul. Ne prælat. Imol. in c. ſignificaſti de præb. Alex. in c. ſacroſancta 22 diſt. Caiet. de celeb. Miſſ. 1. tom q. 2. Io. And. Panor. & Communius in c. fraternitatẽ de ſepult.

[g] In cap. niſi cum infra eadem. & c. Non mediocriter infrà diſt. 5 & breuius in Manu cap 25 n 92.

[h] Caiet. ubi ſupra.

[i] Thom. in 4. diſt. 45. q. 2. ar. 1. q. 1 communiter recept.

XLIII. *Erotema, ſiue rogatio.*

An partis orationis alicuius pro ſe ſolo factę alij parti- 50
cipes ſint necne? Reſp. eſſe bonos & iuſtos, vt & cæte-
rorum bonorum operum pro ſe vel alijs factorum. Per
quem textum? per illud pſalmi,[k] qui penè quotidie cani
tur ad Tertiam. Participem me fac omnium timentium
te, & cuſtodientium mandata tua, & per illum articulum
Symboli: Credo Sanctorum communionem, qui iuxta
B. Tho.[l] nos docet omnes, & ſingulos bonos participes
fieri omnium, & ſingulorum ſuorum meritorum, & bo-
norum operum. Nemo tamen hinc inferat, tantum va-
lere bona opera aliena alteri iuſto, quantum illa facien-
ti, quia id non eſt verum: vt enim declarauit ſubtilis
Doctor[m] communiter receptus,[n] omnis actus merito-
rius tres in ſe continet valores, generalem, ſpecialem, & 51
medium. Generalis prodeſt omnibus Eccleſię membris,
ſpecialis illum facienti, medius ei, cui applicatur, ſiue
vnus, ſiue multi ſint, ita quòd omnes iuſti participant in
tertia parte valoris, omnium bonorum cuiuslibet iuſti,
& ſolus ipſe faciens in altera tertia, in alia verò ſolus ille,
vel illi, cui vel quibus illa ſpeciatim applicatur: quam
ſuam tertiā partem alteri applicabilē poteſt faciens ſibi
ſoli, vel alteri, quibuscunque volet, applicare, imò & po-
teſt valorem, quem habet ad impetrandum, applicare
vni, & valorem ſatisfactorium alij. Qui tamen dicit Miſ-
ſam, aliamue orationem ex obligatione tenetur appli-
care hanc tertiam partem illi, pro quo recitat vel dicit
Miſſam, licet neque ſibi, neque alteri applicare debeat
tertiam partem, quę eſt totius Eccleſię, & in qua coëunt
omnes iuſti. Et licèt varient doctores,[n] nihilominùs iux-
ta id, quod mihi alibi[o] viſum fuit, poteſt ſuā tertiam al-
teri applicare, ſaltē quoad virtutem impētrādi petitum,
& gratiam via liberalitatis, licet non via iuſtitię. Quādo-
quidē nulla pura creatura poteſt illā ea via alteri mereri,
vti ſuprà

[k] Pſal. 118. in 4. octonario quod incipit Memor eſto.

[l] In 4. diſt. 45. q. 2. ar. 1. q. 1.

[m] Scot. in Quō li. 20.

[n] In 4. diſt. 45. & per Adriā. Quoli. 8. H. & Gab. lec. 26. ſuper Canone Miſſæ.

[n] Scot. enim in dicto Quoli. 20. negat, poſſe. Pariſien. & Vendel. in 4. diſt. 45. cō tradicunt.

[o] In c. uiſum infra eadem et c. Non me diocriter infra diſt. 5.

vti ſuprà [p] poſt S. Thom. [q] communiter receptum dixi.
52 Admoneo autem id, quod alibi [r] ſcripſi, & ſępius reſpōdi, ſcilicet, intentionem eorū, qui dicimus Miſſas, horas publicas, aliaſue orationes pro noſtris officijs & beneficijs, pitantijs, promiſſis, mandatis, aut precibus iuſtis, eſſe debere, applicare iſtos tres valores, cui & quomodo debent, & licèt non videatur mihi neceſſariū verbis exprimere hāc intentionem, eſſet nihilominus admodū vtile [ſ] id agere, & eo vtilius, quo ſæpius fieret, præſertim in Memento, cū dicimus Miſſas, & in principio aliarum horarum, & orationum, his vel ſimilibus verbis. Tu, mi domine Deus, noſti valorem huius Miſſæ, horarum, vel orationum, noſtique cui, quantum, & quomodo, & quo in gradu debeatur, ſupplico tibi, vt propter temetipſum ſupplens meam ignorantiam, incogitantiam, & defectum, ſuſcipias partes huius, vel harum orationum debitarum alijs, eo modo, quo conſcientiæ meę exonerationi, & intentioni eius, qui eas dicere curat, conuenit, & partem mihi contingentem applices mihi, aut N. & N. &c. totam, vel illam, aut illam partē. Quæ expreſſio (quia moleſtiæ & tædio foret in cuiuſq; actionis initio repetere) fieri poteſt ineunte die, quoad omnia illo die facienda, vel ineunte hebdomada, mēſe, vel anno, quoad omnia in eis facienda. Nam iuxta illud pſalmi: [t] Dico ego opera mea Regi, poteſt quis omnia opera ſua bona facienda in Deum vtiliſſimè referre. Quoniam verò modos ordinandi Memēto Miſſæ, & pro quo Rege, vel Domino, ac pro quo Epiſcopo vel Pręlato orandum ſit ab exteris, vel exemptis, aut orantibus in locis exemptis, cum alijs multis peculiaribus applicationis iſtorum valorum, ſcripſimus [u] in lectione ordinaria huius diſtinctionis, plura hìc non referam, quandoquidē ſupradictus modus applicationis ſufficit quoad id, quod de neceſſitate in ipſis Memento dicendum eſt. [x] Summatim tamen, ſed fuſius quàm alius, tradimus in Manuali Confeſſ. latino. [x]

[p] in eodem c. num. 45.
[q] in 1. ſec. q. 114. ar. 6. & in 2. diſt. 27. ar. 3. & in 4. diſt. 45. q. 1. ar. 1. q. 4.
[r] In c. uiſum infra ead. diſtin.
[ſ] Ex mēte Scoti Quolib. 20. ar. 9. Gabr. in Can. Miſſ. lect. 25. col. pen. & Pariſ. in 4. diſt. 45. q. 2. col. fin. & pulchrè per Gerſon. 3. par. alpha. 77. A. de valore orationis uerſ. Quiſquis.
[t] Pſal. 44.
[u] in c. penul. infra ead.
[x] c. 25. n. 91. & latius a nu. 111.

XV. Erotema, ſiue rogatio.

Qua ratione innititur iſta communio bonorum ope- 53
rum? Reſp. quòd illa optima, quam omniſcius ille Tho.[y]
tangit in hæc uerba; Sicut in corpore naturali operatio
unius membri cedit in bonum totius corporis, ita in
corpore ſpirituali, ſcilicet Eccleſia, & quia omnes fide-
les ſunt vnum corpus, & ſinguli alter alterius membra,
bonum vnius alteri communicatur[z]. Vnde & inter alia
credenda, quæ tradiderunt Apoſtoli, eſt, quòd commu-
nio bonorum fit in Eccleſia, & hoc eſt quod dicitur (*San
ctorum communionem*) Inter alia verò mẽbra Eccleſię prin- 54
cipale membrum eſt Chriſtus, quia eſt caput, iuxta il-
lud Apoſt.[a] Ipſum dedit caput ſuper omnem Eccleſi-
am, quæ eſt corpus ipſius. Bonum ergo Chriſti com-
municatur omnibus Chriſtianis, ſicut virtus capitis om
nibus membris, & hæc communicatio fit per Sacra-
menta, in quibus operatur virtus paſſionis Chriſti, quę
operatur ad conferendam gratiam, in remiſſionem pec
catorum, & paulò inferius. Sciendum eſt etiam, quòd
non ſolùm virtus paſſionis Chriſti communicatur no-
bis, ſed etiam meritum vitę Chriſti, & quicquid boni fe-
cerunt omnes Sancti, communicatur in charitate exi- 55
ſtentibus, quia omnes vnum ſunt, iuxta illud pſalmi:[b]
Particeps ego ſum omnium timentium te, & indè
eſt, quòd qui in charitate viuit, particeps eſt omnis
boni, quod fit in toto mundo. Sed tamen ſpecialius il-
li, pro quibus ſpecialius fit aliquod bonum. Nam vnus
poteſt ſatisfacere pro alio, ſicut patet in beneficijs,
ad quæ plures congregationes admittunt aliquos. Sic
ergo per hanc communionem conſequimur duo:
vnum ſcilicet, quòd meritum Chriſti communicatur
omnibus, aliud, quòd bonum vnius communicatur
alteri. Vnde excommunicati, per hoc, quòd ſunt ex-
tra Eccleſiam, perdunt partem omnium bonorum quę

ſiunt,

[y] In expoſ. ſymboli opuſc. 6. Super illa parte, Sanctorum communionem.
[z] Rom. 12.
[a] Epheſ. 1.
[b] Pſal. 118.

ſiunt, quod eſt maius damnum, quàm damnum alicuius rei temporalis. Eſt etiam aliud periculum, quia conſtat, quòd per huiuſmodi ſuffragia impeditur diabolus, ne poſſit nos tentare, vnde quando quis excluditur ab huiuſmodi ſuffragiis, diabolus facilius vincit eum. Et indè eſt, quòd in primitiua Eccleſia, cùm aliquis excommunicabatur, ſtatim diabolus vexabat eum corporali-
56 ter. Hæc ille. Ex quibus colligitur, quòd Deus Opt. Max. inſtituit quandam fratriam, ſiue confraternitatem charitatis, in qua omnes boni ſimul inuicem communicant ſua bona ſpiritualia, idque non abs re, quandoquidem vni ſoli Domino ſeruiunt omnes, omnes morantur in vna domo, quæ eſt Eccleſia, omnes regenerantur vno fonte, omnes vna fide viuunt, & vno amore ſe diligunt.[c] O fœlicem ſocietatem, ò excellentem fratriam, ſiue confraternitatem, expertem vitiorum, ornatam virtutibus, in qua nulla inuidia, ambitio, hypocriſis, præſumptio, vel alia actio mala ſaltem mortifera inuenitur. In qua clerici & layci, ſæculares & religioſi, diuites & pauperes, coniugati & ſoluti, Citramontani, & Vltramontani, Hiſpani & Galli, domini & ſerui, heri & famuli, omnes demum accumbunt vni menſæ, omnibus propinantur iidem cibi, licet aliquot eorum abundantius aliis, quàm aliis. In qua
57 pluris fit cor conſciſſum dolore peccatorum, quàm veſtis lacera, & ſordidè refecta, & calceus feneſtratus, licet & hæc ſincera mente geſta multum eam ornent, pluris præcordia charitate etiam uſque ad inimicos extenſa, quàm veſtes holoſericæ, panneque pretioſæ ſolum verrentes, quamuis & hæc, cum rationi conſonant, eam decorent. Infœlices profectò, & ignominioſi fuerimus, qui in multis fratriis, ſiue confraternitatibus, & ſocietatibus honorificis deſcripti, imò & probatas religiones profeſſi, quos coronæ raſæ, barbæ reſectæ, veſtes diuerſæ tacitè clamitant in ea conſtitutos, ſi ab ea ſumus excluſi. Cùm tamen in ea in-

c loquitur 24. q. 1. ad Ephes. 4. cũ. 6. c. hæc ſunt 5. fin. de ſum. Trinit.

ueniantur multi milites armati, negociatores diuites, coniugati mille curis diſtracti, agricolę ſuis ligonibus feſſi, & alij mechanici ſuis artibus noctes & dies exercendis dediti, imò & ſerui contumelijs dominorum nunquam non affecti.

XVI. *Erotema, ſiue rogatio.*

Quo opus eſt ut ingreſſi hanc generalem omniũ iu-
ſtorum fratriam, & confraternitatem, conſeruemur in 58
ea, & ut oremus, recitemus, & cantemus, uti decet, &
neceſſe eſt? Reſp. quòd ſacræ deuotionis condimento.
d Deuotio autem eſt voluntas promptè Deo famulandi,
2. ſec. q. 82. ar. 1. & 2. vt docet Thom.[d] quæ, ut idem ibi[e] addit, naſcitur ex tri-
plici fonte, nempe ex Deo tanquam ex cauſa extrinſe-
e ibidem, ar. 3. ca, iuxta illud Ambroſij ſuper Lucam.[f] Deus, quẽ vult
f cap. 9. facit religioſum, & ex meditatiône diuinæ bonitatis g-
ius, quæ eſt prima cauſa intrinſeca, quæ gignit amorẽ,
g pſal. 38. iuxta illud pſalmi.[g] In meditatiõe mea exardeſcet ignis,
qui generat promptitudinem ſeruiendi ei, & ex conſi-
deratione defectuum naturæ & culpæ, quę eſt altera cau
ſa intrinſeca, quæ impellit recurrere ad Deum, vt eos
h pſal. 119. deleat, & ſuppleat, iuxta illud pſal.[h] Ad dominum cum
tribularer, clamaui &c. Ex quo tertio fonte hauritur ra- 59
tio, qua fœminę utplurimum ſunt deuotiores viris, &
Eccleſia ſexum fœmineum appellat deuotũ. Eſt enim,
quòd fœminę plus conſiderant fragilitatem, & defectus
naturæ, quos habent maiores quàm viri, qui habent
minores, & contrà viri plus conſiderant vires & robur,
quæ habent maiora illis, quàm fragilitatem, & defectũ,
quos habent minores quã illæ: & ita fœminę magis per-
pendunt neceſſitatem ſuam, quæ maior eſt recurrendi
i 2. ſec. q. 82. art. 2. ad Deum, quàm viri: quæ eſt mens S. Thom.[i] Ex quo
ſubinfero, eas fœminas, quę ſunt fragiliores, & pluri-
bus bonis deficientes, eſſe vtplurimũ deuotiores alijs,
quę minores defectus habent, & contrà, eos viros, qui
ſunt

ſunt fortiores, & bonis abundantiores, eſſe vtpluriműminus deuotos illis, qui ſunt debiliores, & egentiores. Hinc cernere licèt multos nobiles, potentes, diuites & robuſtos parum deuotos, quia occupati in cõſiderando ea, quæ habent, ſcilicèt nobilitatem, potentiam, diuitias & vires, parum perpendunt ea, quibus carent, & neceſſitatem quam habent ad Deum refugiendi. Hinc videas tam fœminas, quàm pauperes, afflictos, & ægrotos, vtplurimum eſſe deuotiores illis, qui non ægrotant, & affliguntur, & eaſdẽ perſonas tam fœminas, quàm mares, vtplurimum eſſe deuotiores tẽpore, quo ſunt pauperes, afflicti, & ęgroti, quàm tempore, quo ſunt diuites, proſperi, & ſani. Hinc etiam fit, vt quotidiè in ſa-
60 crę Pœnitentiariæ pretorio petantur diſpenſationes ſuper votis emiſſis in periculis magnis maris, fluminis, itineris, latronum, pręliorum naualium & terreſtrium, carcerum, & ęgritudinum, ac aliorum mortis articulorum, & non ſuper votis tempore proſperitatis emiſſis, quia cùm in illo plus recurratur ad Deum, quàm in hoc, plura vota emittuntur in illo, quàm in hoc. In quod facit illud Plinij: Tunc maximè votorű locus eſt, quando ſpei nullus eſt. Hinc fit etiam, quod multi ignari & ſimpliciores ſunt deuotiores, quàm aliquot perſpicaces, & eruditi. Cui conſonat illud Apoſtoli.[k] Scientia inflat. Non tamen ex hoc infertur, quòd ſint optabiliora ſimplicitas, ignorantia, & carentia aliorum bonorű ſupradictorum, quàm perſpicacitas, ſcientia, & alia bona ſupradicta, eo quòd ſunt occaſio indeuotionis. Quia, vt eleganter ſentit ille Aquinas,[l] hęc, & omnia alia bona per ſe ſunt meliora, quàm defectus & carentia illorum, licèt per accidens abutenti eis fiant occaſio indeuotionis, & aliorum malorum. Qui enim ſuam perſpicacitatem & ſcientiam, imò & nobilitatem, & potentiam, proſperitatem, ſanitatem, robur, & vires, agnoſcit humiliter eſſe dona Dei, & habere ſe illa ab eo, iuxta illud.[m] Quid habes quod non accepiſti? & quod eſt obligatus

ad re-

k 1. ad Corint. 8. relatum in c. Niſi de renunciat.

l In dicta q. 82. ar 3 ad 3.

m 1. Corinth. 4.

ad reddendam ei rationem de illis acceptis, non tumeſcet, nec deſinet agnoſcere ſuam neceſſitatem, quam habet, refugiendi ad Deum, imò cognoſcet ſe habere maiorem ad id faciendum, ut illa ſibi conſeruet, & opituletur ad rectè vtendum eis, & vt eo fiat humilior, quo ad reddendum de illis rationem eſt obligatior: ſic enim conſiderata nō ſolùm non impedient ei deuotionem, imo eam augebunt; quamuis interdum (& vtinam non vtplurimum) perſonæ tam fœminæ, quàm mares perſpicaces, & eruditi, & alia ſupradicta bona habentes; non ſatis conſiderantes à quo acceperunt illa, & quanta eius ope ſit eis neceſſe ad conſeruandum ea, & quanta ad benè vtendum eis, negligant animaduertere maximā, quam habent, neceſſitatem refugiendi ad Deum, & ita ſunt parum (quę magna miſeria eſt) deuoti. Deuotio autem, & meditatio etiam voluntaria adeò quibuſdam egregie doctis ac piis uidentur neceſſaria, ut dixerint non eſſe ſuo nomine dignum illum religioſum, qui ſuam quotidiè mentem ſaltem ſemel, omiſſo multiloquio orationis voluntarię, ad huiuſmodi meditationes non transfert. Quod tamen non videtur verum. Tum quia nullo iure id probatur: Tum quia ſuo muneri ſatisfacit, qui ſatis ſtudioſè & deuotè ea, quę ſibi præcipiuntur, recitat vel cantat, mentem piè & humiliter illis applicando. Tum quia conſiliorum

n Arg. c. ſin. 4. diſtin. omiſſio non facit quem religioſi nomine indignum,[n] vt etiā in ſpecie dixit S. Tho.[o] in hæc verba. Religioſus

o 2. ſec. q. 186. art. 2. non tenetur ad omnia exercitia, quibus ad perfectionem peruenitur, ſed ad illa, quę determinatè ſunt ei taxata ſecundum regulam, quam profeſſus eſt, hęc ille. Quibus addit Caiet. quędam, ex quibus colligitur contrarium huius ſententię. Quod non dixerim, vt retraham quenquam à tam vtili meditatione (qua vtinam vteremur) ſed vt liberem ſcrupulis eos, qui aliquot dies hęc omittunt, & à peccatis, quæ contra conſcientiam erroneam omittendo admitterent, præſeruem. Admoneo

moneo tamen, quòd pręfata meditatio tunc eſt digna laude, cùm ſit ſine orationis pręceptæ prędiudicio; prę-iūdicat autem illi (omnium ſententia) cùm ob eam illa prętermittitur, imò & mea, cúm feſtinantius, & minus reuerenter & attentè, quàm oportet, præcepta recitat aut canit, ut poſt illam vtcunque actam, ad prędictam meditationem conſultam, & non præceptam accedat, vt inſinuaui ſuprà, referens quoſdam noue, ſed parum prudenter id docentes. Nam rectè arguitur de toto ad partem, in qua eſt eadem ratio.[p] Cùm ergo attentio, reuerentia, & mora bonę orationi neceſſaria, ſit pars eius, conſequitur eum, qui eas omittit, peccare, ſicut & qui totam, licèt non tantum. Quando ergo tam neceſſaria eſt deuotio, & illa eſt hauriēda ex triplici fonte; nempè Deo, vti cauſa extrinſeca, & ex duabus cauſis intrinſecis, ſcilicet meditatione bonitatis & beneficiorum eius, & conſideratione defectuū naturæ & culpæ, oremus ſupplices ipſummet Deum Opt. Max. vt ſuo nos dono potentiſſimo ſuę bonitatis, ſuorumq; erga nos beneficiorum agnitione, ac noſtrę miſerrimę defectibuſque plenæ conditionis perpenſione, ſuo famulatui, & ſeruitio approximet, adijciat, & omninò addicat. Amen.*

l. Quę de toto ꝭ de rei vẽdic. c. Paſtoralis §. Item cum totum de offic. deleg.

XVII. Erotema, ſiue rogatio.

62 Quę nam pauca ex innumeris, quę ad prædictas tres cauſas deuotionis pertinent, poſſemus deligere ad eam (quę pretioſiſſima eſt Margarita) conſequēdam? Reſp. Alijs alia fore conuenientiora, mihi verò ſatis congrua
63 hæc tria videri. Primùm quidem, quamſupplicìſſimè, quamque obnixiſſimè orare, & flagitare Deum Opt. Max. vt nos ſua benignitate efficiat deuotos, ſiue volentes promptè ſuę Maieſtati ſeruire. Secundùm, leuare mentes noſtras in eius bonitatem & benignitatem indicibilem, qua nos amat, qua nos miſeretur, & innumera tam particularia, quàm cōmunia benificia pręſtat.

Commu-

Communia quidem creando, conſeruando, gubernando, & à manu Cacodæmonis ſanguine vnigeniti filij ſui proprio redimendo, & interius exteriuſque per ſe, & alios docendo, ſimul inſtituendo Baptiſmum, quo generamur, Euchariſtiam qua ſuſtentamur, pœnitētiam qua reparamur, & alia ſacramenta, quibus ad alia munimur, & ſingulis quibuſque noſtrum ſingulos Angelos tutelares, qui nos defendant, doceant, & gubernēt, aſſignando. Particularia vero beneficia quamplurima, in quibus ſunt mille bonorum inſpiratio, à mille periculis corporis & animæ pręſeruatio & liberatio, donorumque ac dotium animi, & corporis, honorum & fortunarum largitio. Tertiū conſiderare, reputareque noſtros naturę culpæque defectus generales & particulares, in quibus ſunt continuę pœnę, laboreſque concatenati, quibus ob peccatum primorum parentum & nōſtrum, omnes, & ſinguli quique in ſuo ſtatu affligimur: perpēſio item, & inclinatio noſtræ ſenſualitatis ad à via Domini deuiandum, & ad bonis, quæ ab eodem ſuſcipimus, abutendum, pugnaque carnis aduerſus ſpiritū, & ſpiritus aduerſus carnem, prauaque conſuetudo malè cogitandi, peius loquendi, & peſſimè agendi, & illa, qua nunquam nō laboramus, inſtabilitas cordis, & moleſta mentis euagatio, peregrinatio pręterea, & exilium à conuerſatione Dei, Diuorumq; illa dulciſſima, in quo plagis malitię, & liuoribus ignorantię fœdati, maniciſque ac compedibus quadantenus uexi, magna cum difficultate operamur decentia, imò & præcepta: ſuper omnia verò, illa inſignis ingratitudo, qua Deo Opt. Max. intus & foris, per ſe, & alios recta monenti minimè paremus. Quin & mortiferè peccando fuimus rebelles, & hoſtes, à tuiſque pijſſimis caſtris in impijſſima Luciferi transfugiendo, ſigniſq; illius βιοφόροις & viuificis, relictis, huius mortifera ſequendo, imò (quod vel dicere horrēdum eſt) quadantenus, vt quidam eruditè ait, eum pro Deo habere renuendo, nunc ſubſtituentes ei gaſtrimar giam,

65 giam, & gulam, [q] nunc philargiriam & auaritiam, quę, iuxta eundem, idolorum ſeruitus [r] eſt, nunc Xenodochiam ſiue vanam gloriam, per quã, iuxta eundem, [f] dicentes nos ſapientes, ſtulti ſimus. Denique, quòd vitam hanc terreſtrem, & parum duraturam, tot malis afflictã, vix volum' niſi coacti relinquere, iuxta Cyprian. [f] nec niſi exiliter eam pro cœleſti & perpetua his malis carente, & bonis omnibus redundante, commutare. Hac triplici conſideratione & reputatione ſatis ruminata, & prout cuique Spiritusſanctus dederit extenſa, arbitror poſſe nos concipere magnam noſtram fragilitatem, & maiorem ad refugiendum ad Deum neceſſitatem, & maximam ipſius potentiam, & ad nos iuuandum clementiam & bonitatem, & conſequenter, reddere nos benè affectos ad volendum ei promptè ſeruire in timore, exultare ei cum tremore (quod eſt deuotum eſſe) & vt quàm humillimè, quamque obnixiſſimè ei ſupplicemus, vt nos à tot & tantis malis, & præſertim à morte perpetua liberet in hoc ſæculo per ſuam gratiam, & in futuro per gloriam. Amen.

q Iuxta illud Apoſt. ad Philip. 3. Quorũ Deus uenter eſt.
r Ad Galat. 5.
f Ad Romã. 1.
f relatũ à gratia. in c. Quã præpoſterũ. 13. q. 2.

Cap. XXI. tractans 47. concordias inter Sotum & Authorem.

IOANNES à Medina laudatus. n. 1
Dominicus Sotus laudatus, qui, & author, Doctores & Cathedrarij primæ functionis Slamanticenſes fuere. n. 1
Clericos cur oportuit inſtitui. n. 2
Horis dicendis & Deo laudando debuiſſe conſtitui tempora, horas, templa, hymnos & pſalmos. n. 3
Theologi & Canoniſtæ munera ſic differunt. n. 4. & 6
Horas Canonicas eſſe octo graues Doctores tradunt. n. 5
Horas aliqua de cauſa iuſtè interpolari, & omitti. n. 7
Ordinati minoribus an teneatur ad certas preces lege humana, uel conſuetudine, ſicut diuina ad incertas. n. 8
Præſtimonium ad nil aliud quàm horas obligat. n. 9

Penſio

Penſio ad horas minores S. Mariæ obligat. n. 10
Beneficium paruum cur pro nihilo non habendum. n. 11
Beneficium etiam fructu reſeruato obligat ad horas. n. 12
Breuiarij defectus ut excuſat ab horis. n. 13
Horis à dicendis quæ impotentia excuſat. n. 13
Cœcus & caligans ut teneantur ad horas. n. 14
Horarum pars à miniſtro omiſſa an ſupplenda. n. 15
Organo cantatum quomodo ſuppletur melius. n. 15
Infirmitas quæ ſine prælato excuſat ab horis. n. 16
Horas dicat excõmunicatus, irregularis, et degradatus. n. 17
Excommunicatus magis debet uitare, quàm uitari. n. 17
Excommunicatus alios (quod malè ſeruatur) uitet. n. 18
Monachæ ad chorum profeſſæ tenentur ad horas. n. 19
Monachos ad chorum profeſſos quis poteſt facere Conuerſos, qui, nec Nouitij tenentur ad horas. n. 20
Religio poteſt inſtitui ſine choro. n. 21
Horis obligatus tenetur dicere officium Sãctæ Mariæ, & quicquid ſuum Breuiarium omnibus præcipit. n. 22
Breuiarium pro libito nemo iuſtè mutat. n. 23
Breuiarium Card. S. Crucis cur author colorat. n. 24
MARIAE matris horæ minores ab Vrbano II. præceptæ. n. 25
Mariam in matrem deuotio antiquiſſima. n. 26
Mariæ matri defunctæ ſtatim dicatum templum. n. 27
Mariæ nondum natæ à paganis dicatum ſacellum. n. 28.
Hieronymus Oſorius Præſul laudatus. n. 28
Clerus credat horarum onus eſſe ſibi primum. n. 29
Horarum præpoſterationem non eſſe mortiferam. n. 30
Miſſam ante Matutinam minimè dicendam. n. 30
Miſſa iure communi, ut dici poteſt poſt meridiem. n. 31
Horas etiam priuatim dicendas in loco ſacro. n. 32
Attentio & deuotio propriè dicta ut differunt. n. 33
Deuotio impropriè dicta ut differt à propriè dicta. n. 33
Attentio triplex, ſecundum omnes: Prima et tertia omnibus communis, ſecunda ſolis doctis, ſed etiam non Theologis, contra Sotum. n. 34

Atten-

Attentionis tertiæ, quæ optima eſt, materia propria Deus, adeò quod etiam in humanitate Chriſti non eſt omninò ſiſtendum. n. 35
Attendendo non tam errat plebs ut putat Sotus. n. 36
Orationis quinque effectus diuerſi. n. 37
Attentio qualis in qualem effectum neceſſaria. n. 38
Oratio omnis etiam Layci ſine attentione mala. n. 39
Attentio cur magis quàm bonitas orationis exigitur. n. 40
Oratio uoluntaria mala cur non omnis mortifera. n. 41
Actus ſine qualitate requiſita non ſufficit. n. 41
Non entis non ſunt qualitates. n. 42
Lex non omnis præceptiua etiam naturæ mortifera. n. 42
Attentione neceſſa non debemus eſſe contenti. n. 43
Conſtitutio c. Commiſſa de elect. lib. 6. non includit Epiſcopum. n. 44
Lex interpretans terminis interpretati continetur. n. 44
Eccleſiam parochialem capiens animo certo non promouendi, tenetur reſtituere fructus, niſi eo mutato promoueatur. n. 45. & 46. & tunc non reſtituet anteà perceptos. n. 50
Conditione deficiente deficit diſpoſitio. n. 46
Reſtituere debet fructus non promotus etiã ante ſentẽtiã. n. 47
Poena regulariter non debetur ante ſententiam. n. 47
Poena quid ſit definitur. n. 48
Conditio & modus ualdè diuerſa. n. 48
Poena quæ in foro Dei debita. n. 49. & 54
Beneficium parochiale capientis poena non extẽditur ad capientes alia, qui tamen pẽccant, ſi non capiunt ordines eis annexos, uel laicaliter uiuant. n. 51
Beneficium retinens nolendo ſacrari an peccet. n. 52
Penſio perit matrimonio, ſed non uita layca. n. 53
Eccleſia parochialis propriè non eſt præbenda. n. 55 & 57
Beneficio ipſo iure priuatus non poteſt ſpoliari. n. 55 & 57
Beneficium capiẽs ut fiat presbyter, in quo diſſimilis capienti pecuniam, ut aliquid faciat. n. 56 & 57
Reſtitutio ob horas omiſſas iuris humani eſt. n. 58

Diſpen-

Diſpenſat Epiſcopus in hoc cum Parocho tantùm cauſa ſtudij. n 59
Concilium Lateran. iudicare fuiſſe circa horas partim nimis laxum, partim nimis ſtrictum, nimium liberum. n. 60
Intellectus. §. Statuimus Concil. Lateran. ſeſſ. 9. n. 61
Concilij Lateran. lex de omiſſis horis ſeruanda. n. 62
Concilium Lateran. ſuſpiciendum, non deſpiciendum. n. 62
Intellectus dicti Paludani de ſe abſentante ab horis. n. 63
Abſentanti ſe principaliter ab horis hæc non obſtant. n. 64
Beneficiarius malè uiuens an reſtituat fructus. n. 65

SICVT, candide lector, in prima huius libelli ęditione adiecimus capit. xx. ceu quoddam auctarium, quò quædam placita de oratione, & horis Canonicis, eruditiſſimi, iuxtà ac piiſſimi D. Ioānis à Medina, qui eodem tempore, quo ego, de illis ſcripſit, noſtris aſſertis conciliaremus. Ita in hac æditione uiſū eſt addere, hoc cap. xxi. ceu ſimile auctarium ad conferendum cum noſtris aſſertis quædam, quæ ſcripſit[a] Dominicus à Soto, uir undequaque doctiſſimus, grauiſſimus, & probatiſſimus, Illuſtreque Illuſtriſſimi Prædicatorum ordinis ornamentum, poſteaquàm ego Salmantica (quę nos ambos, me prius, & eum poſterius doctoratu inſigniuit, & Cathedra primæ functionis illum Theologiæ, me Canonum ornauit) Conymbricam duorum Monarcharum rogatu obnixo coactus migraui: & in ea hunc libellum ędidi. 1

[a] lib. 10. q. 5 ar. 2. de iuſtitia et iur.

Imprimis ergò inueniet, qui ſua cum noſtris contulerit, eum, omiſſa, rei de qua tractamus, diffinitione, & diuiſione, ante omnia utiliter quinque magno apparatu probaſſe.

Primùm quidem, decens, & neceſſarium fuiſſe inſtituere clerum, qui inter Deum & populum eſſet medius, 2
qui quotidiè populi nomine Deum laudādo pſalleret, quique curaret gratiā Dei & precādo, & adminiſtrando ſacra-

ſacramenta in populum deriuare, & uiciſſim gratias eiuſdem nomine Maieſtati ſuæ rependere: & meritò, quia cùm hoc munus omnium Reipub. ſit maximum, & ad alia omnia certos habeat miniſtros deputatos, maiore profectò ratione ad hoc debuit aliquos deputatos habere.

3 Secundum, nō ſolùm debuiſſe inſtitui perſonas, quæ Deo laudes canerent, ſed etiam deſignari tempora, dies & horas, quando id facerent.

Tertium, oportuiſſe conſtitui loca, & templa, in quibus id fieret, uaſa item, & ornamenta adminiſtrandis ſacris oportuna.

Quartum, debuiſſe præſcribi pſalmos, hymnos, orationes, & preces, per quæ gloria, laus, & honor tantæ Maieſtati deferretur, & gratiæ pro humana fragilitate agerentur.

Quintum, ſeptem horarū Canonicarum inſtitutionē eſſe antiquiſſimam, decentiſſimam, & congruentiſſimam. Inueniet item, qui eadem contulerit, nos contrà, definitione & diuiſione præmiſſis, [b] horum quinq, probationem præſuppoſuiſſe potius, quàm probaſſe, 4 ſimul dubitare poterit, qua de cauſa id contigerit. Cui reſponderi poteſt facilè, illi ceu Theologo fuiſſe animū confundēdi hæreticorum ſtatuta, Eccleſiæ probatiſſima probando: Mihi uerò ut Canoniſtæ fuiſſe mentem eadē Canonū regulis declarandi, extendendi, & uſui Catholicorum, quibus iam probata erant, accommodandi.

[b] In c. 5. ubi definitur & diuiditur oratio & cap. 7. ubi definiuntur et diuiduntur horæ Canonicæ.

5 II. Qui prædicta eius placita cum meis contulerit, aduertet cum nemine citato, & quaſi contemptim decernere, [c] non eſſe audiendos, qui octonarium horarū Canonicarum numerum ponunt. Nos uerò multis, eiſdēque grauiſſimis auctoribus, qui neruoſa ratione nituntur, citatis, illum olim poſuimus, & in hac æditione lectorem admonuimus, ipſum, ſi ſatis illa perpendiſſet, minimè ita decreturum.

[c] In dicto li. 10 q. 5. ar. 4. ſub fin.

6 III. Ipſe magno apparatu probat, [d] licere cantum

[d] Vbi ſupra arti. 2.

KK pſalmo-

[e] c.16.a n. 35.

pſalmorum, horarum Canonicarum, & officiorum Eccleſiaſticorum. Nos [e] uerò breuius idem facientes, latius id praxi, & uſui accomodauimus. Quia, ut prædixi, ille ut Theologus pugnans contra hæreticos, iam probata Catholicis, probat eis. Nos uerò ut Canoniſtæ, id iam probatum Catholicis eorum praxi accommodamus.

[f] ille in d.q. 5. ar.3. & nos in cap.8.n.6.c.11 num.34. & c. 13.n.9.et numero 37.

7 IIII. Conuenimus ambo, [f] in aſſerendo totum clerum perſuadere ſibi debere, munus hoc horas dicendi eſſe ipſi præcipuum & genuinum. Ex quo infert ille, nullã Canonicam horam ullo genere negotii, etiam literis ſtudendi, gubernandi, prælegendi, uel prædicandi, eſſe interpolandam. Nos uerò diximus [g] multis de cauſis poſſe quem interpolare, & interrumpere horas Canonicas, ita ut ceſſante cauſa, non oporteat à capite repetere, ſed ſolùm ab eo loco, ubi fit interruptio aut interpolatio, imò & nonnunquam totas uno die uel altero ob negotiorum magnitudinem penitus omittere. Nec obſtat quæ eum ad id mouit, ratio certé memoranda: nempè quòd (Deo ita deſponẽte) ſubtractio temporis ad eas dicendas neceſſarii nil impedit, quò minus alia negotia benè expediantur. Non, inquam, hoc obſtat, quia licèt utplurimum ita ſe res habeat, præſertim in exemplis, quę ipſe ſubiungit, ſtudendi, pręlegendi, prędicandi, & gubernandi, frequenter tamen occurrunt aliqua ita urgẽtia, ut nullatenus, uel ſaltem non ſine maioris præcepti transgreſſione, benè fieri poſſint, ſine talis temporis ſubtractione, qualia ſunt exempla à nobis ibi propoſita, quę gratia breuitatis hic non repetimus. Quin & ipſemet alio in loco [h] ait, cauſa infirmorum, & ob aliqua alia impedimẽta interdum poſſe illas omitti. Admonuimus autem modum, quo abſque ſtudij, & aliorum huiuſmodi negotiorum iactura horę prędictę poſſint recitari, quodque nemo deberet diſpenſationem à S. Sede Apoſtolica, qua ab eis dicendis excuſaretur, impetrare. Quin & alio in loco [i] addimus, Reges, Principes, iudices,

[g] In cap.16. à numero. 70.

[h] in dicta q.5. ar.3.col.4.

[i] cap.16.n. 71.

dices etiam laycos, imò & ferè omnes artifices etiã mechanicos, ſine ſuæ artis & officij nõtabili iactura eas per aliquot Breuiaria poſſe recitare.

8 V. Ambo dicimus,[k] neminem ratione ordinis, qui non eſt ſacer, teneri ad recitandum horas Canonicas, neque Canticum Graduum, quod Breuiariũ Pij Quinti pſalmos Graduales appellat. Ille autem addit, quòd nulla eſt lex, neque conſuetudo, quę etiam ad Canticum Graduum obliget, & quòd neque Epiſcopus obligare poteſt. Nos autem diximus, nullam quidem eſſe legem communem, quæ ad id obliget: Sed an alicubi ſit huiuſmodi conſuetudo, dubitamus. Meminimus[l] enim, ante circiter. 70. annos morem fuiſſe in Regno Nauarræ, vt inſigniti quatuor minoribus, quos vulgus ibi gradus ordinum appellat, pręfatum Canticum Graduum, & qui prima tonſura tantùm erant inſigniti, pſalmum (*Miſerere mei*) quotidiè dicerent. Diximus etiam, quòd eſto Epiſcopus auctoritate ſua ſola nequeat huiuſmodi minoribus ordinatos nolentes, ad aliquid certum recitandum obligare, vt ille ait; poſſe tamen de eorum conſenſu id facere,[m] cùm iure naturali conuentiones & pacta, quę duorum vel plurium conſenſu conſtant,[n] obligent[o] ad peccatum, pręſertim in foro conſcientię.[p]

Addidimus item, quod licet prędicti nullo humano iure vel conſuetudine teneantur dicere prædicta, iure tamen naturali & Diuino tenentur ad aliquas preculas, vel gratias Deo Opt. Max. maiores, quàm layci, agengas, ob beneficium clericatus, & ordinum ab ipſo acceptum, ſaltem dum clericali priuilegio gaudent.

Adiecimus etiam modum nouum eas perſoluendi, vbi nulla lege, conſuetudine vel facto ſunt determinatę, & quòd obligatio prędictas gratias agendi, iudicio noſtro, non obligat ad plus, quàm veniale, vbi non ſunt determinatę.

k Ille in dicto ar. 4. col. 2. et ego in cap. 7. an. 12. et in Manuali Cõfeſſ. cap. 25. num. 96 et 108.

l Vt diximus in dicto Manuali cap. 25. num. 108.

m Vt in dicto n. 108. paulo latius diximus.

n l. 1. ff. de pact.

o c. 1 de pactis

p Arg. c. Iuramẽti 22. q. 5.

VI. Ille ait,[q] & rectè quidem, teneri ad horas Canonicas eum, qui habet præſtimonium, ſeu beneficium quod vocant præſtimoniale. Nos autem in hoc libro id non expreſſimus; ſed ſatis fuit dixiſſe, omnem beneficiarium beneficij Eccleſiaſtici teneri ad eas, cùm inter omnes conueniat, & efficaciter probet Panorm.[r] eiuſmodi præſtimonia eſſe beneficia Eccleſiaſtica, licèt nullam in eo reſidendi, nec ei ſeruiendi per ſe, vel per alium, obligationem vel onus habeant, expreſſi autem id in Manuali Confeſſ.[s] 9

10 VII. Inter ambos conuenit,[t] Penſionarium non teneri ad horas Canonicas. Nos autem in hac æditione addidimus nouam fœl. record. Pij Quinti conſtitutionem, qua obligauit eos ad officium Beatę Marię minus dicendum.

11 VIII. Ille[u] ait, non obligari quem ad horas Canonicas ratione beneficij valdè exigui, nos[x] verò multis noſtram partem confirmando, & partis aduerſæ fundamenta ſoluendo contradiximus. Quibus nunc addo primò, quòd ipſemet confitetur beneficium octo ducatorum obligare: quod tamen certum eſt non ſufficere ad ſuſtentationem habentis illud, ergo non oportet ad hanc obligationem inducendam, vt beneficium valeat etiam exiliter ſuſtentare beneficiarium. Secundò, quòd etiam ipſe ait illud debere eſſe adeò exiguum, quod pro nihilo reputetur, quale tamen nullum eſt. Tum quia poſt Concilium Trident.[y] omnis clericus etiam primæ tonſuræ tantùm, habens beneficium Eccleſiaſticum quamlibet exiguum, gaudet priuilegio fori, etiam quoad crimina, quoad quę non gaudet et inſignitus quatuor minoribus, ſi beneficio careat, ꝙ eſt magni momenti, & facit vt non debeat pro nihilo reputari. Tũ quia habens beneficium etiã exiguum, licitè poteſt ſine alio patrimonio ad ordines ſacros promoueri,[z] ad quos tñ non põt ſine beneficio, vel patimonio ſufficiẽti admitti,

[q] In dicto ar.3. col.3.

[r] In conſ. 47. uol.2.

[s] In dicto cap. 25.n.108.

[t] ubi ſupra

[u] In dicto ar.3 col.3.

[x] In d.c.7. numero 17.

[y] ſeſſ.25. c.6.

[z] c. epiſcopus et c. Tuis de præben.

admitti, quod etiam eſt magni ponderis. Tum quia ratione qualiſcunque beneficij accedit beneficiario aliquis honor, & præeminentia, prę non habentibus ſimile in Eccleſia, cuius eſt beneficium, & honor eſt bonum pręſtãs, quia pręcellit alia pecuniaria, iuxta philoſoph.[a] & iuxta illud Apoſt.[b] Cui honorem, honorem. Tum quia non poteſt renunciari abſque ſuperioris auctoritate.[c] Tum quia non deerit, qui voluerit illud renunciatum acceptare cum onere horas recitandi, ob prędictos reſpectus.

12 IX. Ille ait,[d] non teneri ad horas Canonicas beneficiarium, cuius fructus ſunt per Papam alteri reſeruati; nos uerò contradiximus.[e] Tum quia Papa non reſeruat fructus ſine conſenſu beneficiarij, & conſequenter per eũ ſtat, quo minus eos recipiat, cum eius conſenſu facta ſit reſeruatio. Tum quia obligatio recitandi principaliùs ex titulo beneficij, quàm ex perceptione fructuum deſcendit; per eius enim collationem & acceptationẽ ante fructuum perceptionem, beneficiarius Eccleſię, & Eccleſia beneficiario quadantenus deſponsatur, iuxta Innoc. iij.[f] Tum quia nihil iuuat eum ſuum illud fundamentum, ſcilicet, quòd Papa reſeruando fructus alteri, præſumitur uelle abſoluere illum ab onere recitandi, quoniam nullo iure talis præſumptio nititur, cum de ipſius conſenſu reſeruet, per prędicta. Tum per alia, quæ ubi ſuprà,[g] referendo ſententiam doctiſſimi Ioannis à Medina noſtræ conformem, prædiximus. Quãuis ſententia Soti ſeruari poſſet in eo, qui ſuccedit in beneficio, cui omnes fructus, & adminiſtratio tota reſeruata fuit ex præceſſoris ſui conſenſu: huiuſmodi tamẽ reſeruationes deſierunt fieri fœ. rec. Pio V. & S. D. N. Gregorio XIII. clauum Eccleſię uniuerſæ tenentibus, ut ibidem adijcitur.

13 X. Ipſe[h] carpit Paludanum, dicentem excuſari quẽ à recitandis horis defectu Breuiarij, quia typographiæ artis beneficio facilè & uili haberi poteſt. Sed perfacilè

 defen-

[a] 4. Ethic. & gloſ. quæ apta in id iura citat in cap. Suam. uerb. Modeſtiæ de Pœnis.
[b] Ad Rom. 13.
[c] c. Admonet &c Quod in dubijs de Renunciat.
[d] ubi ſupra.
[e] In dicto cap. 7. n. 30. et in c. 20. n. 15.
[f] c. Niſi cũ pridem de Renunc.
[g] In dicto cap. 20. n. 15.
[h] In dicto ar. 3 col. 3.

defenditur Paludanus. Tum quia non fuit ei mens excuſandi eum, qui mediocri cura poteſt habere illud, & nõ habet, ſed tantùm eum, qui cura tali adhibita, non poteſt habere illud ſaltem pro illo die, quo nõ recitat horas. Tum quia ut quis excuſetur ab horis hodiè dicendis, non oportet quòd nec hodiè, nec heri, nec nudiuſtertius, quartus, aut quintus potuerit quærere illud, neque quòd non dederit cauſam, ob quam hodie nõ poteſt illud habere: ſed ſufficit quòd toto hoc die non poteſt. Sicut ad excuſandum quem ab hodierno ieiunio, non requiritur quòd hodiè, heri, nudiuſtertius, quartus &c, non potuerit ieiunare, imò neque quòd heri, uel nudiuſtertius non dederit cauſam, cur hodiè nõn poſſit, etiam ſi illa impotentia ſua culpa ei euenerit,[i] ut ſuprà[k] dictum fuit.

i Arg. c. Quia diuerſitatem de Conceſſ. præb. & cap. ueniens de ſpõſal.
k c. 11. n. 21.
l Ipſe in d. ar. 3. col. 4. Nos in cap. 11. n. 23. et 24.

14 XI. Ambo[l] excuſamus coecum, aut oculis ita caligãtem, ut legere non poſſit, ipſe autem excuſat illum ſimpliciter, nos uerò cum limitatione, niſi poſſit illas cum ſocio recitare, & eſſet qui uellet, & poſſet eum iuuare gratis, aut pretio, ſi haberet reditus Eccleſiaſticos ſufficientes ad ſe alendum, & illum ad id conducendum. Obligamus item eum ad recitandum eam partem, quã memoriter tenet, ſi earum pars maior fuerit, licèt non habeat ſocium, nec habere teneatur. Quod etiam ipſe Sotus ſub dubio fortè ſatis affirmat.

15 XII. Ille excuſat in ſpecie ab interruptionis horarũ culpa eos, qui ex choro mittũtur ad thurificãdum, quo tempore (*Magnificat*) vel (*Benedictus*) ab eo canuntur. Ego[m] uerò generaliter excuſo ab illa culpa omnes, qui exeunt choro ad aliquid aliud officio neceſſarium peragendum, non tamen excuſo eos à ſupplendo poſt, uel antequam id fecerint, ea quæ omittunt. Ille uerò ſic, ea ratione, quòd non tenetur memoriter illa ſcire, & quòd ſatis uidetur ab eis dici, quòd eis in aliis occupatis chorus omnium nomine recitat uel cantat. Ego autem non fui auſus extendere tantum, tametſi non auderem eos ob omiſ-

m c. 16. n. 46.

ob omiſſam ſuppletionem arguere peccati; quin & rationi ſatis conſonum uidetur id, quod ille ſubdit; nempè illum, qui organorũ pulſu choro reſpondet, excuſari à recitanda antiphona uel alia parte, quam organus pulſat: tametſi (quod ille non tangit) non auderem excuſare chorum totum, nec ſingulos eius à ſupplendo tacitè id, quod organus pulſat: & magis laudo modum illum ſupplendi, quo chorus ſubmiſſa uoce, & ſingulatim ſupplet ſingulos uerſus ab organo pulſatos poſt ſingulos à ſe cantatos, quàm illum, quo chorus ſupplet unico contextu, dum primus uerſus ab organiſta pſallitur, totum canticum, uel pſalmum à choro & organis uiciſſim canendum, eo quod attentionem & deuotionẽ magis conſeruat & auget, magisque occaſionem uagandi mente, & colloquendi uerbis tollit, & ualdè laudabile eſt id, quod ad hoc incitat.[n]

16 XIII. Ambo excuſamus à recitãdo infirmos, ille breuius, ego uerò latius: Ambo requirimus ut infirmitas ſit talis, quæ legitimũ ad non recitandum pariat impedimentum: Ille autem ait, quòd ſi manifeſtum eſt infirmitatem parere tale impedimentum, auctoritate propria poteſt quis hòras omittere. Si autem eſt dubium, conſilium medici, & auctoritatem Prælati eſſe requirẽda, vt in ieiunijs, iuxta doctrinam Thomę,[o] licèt ipſum ille non citet. Mihi verò[p] viſum fuit ſatis eſſe conſilium medici, modò ille ſit prudens, Deum timens, & præcepta Eccleſiæ obſeruans, ob quoddam notabile Ambroſij[q] elogium. Nullibi enim ferè conſuetudo Cleri, exceptis ad ſummum monachis, habet, vt ſuper hoc Prælatus conſulatur. Cùm & raro, & à raris ſuper ieiuniorum omiſſione conſulimus Prælatos, & ex Tho.[r] colligitur, eiuſmodi conſuetudinem ſatis eſſe iuſtam.

17 XIIII. Inter ambos[s] conuenit, nec excommunicatum, neque irregularem, nec depoſitum, neque degradatũ ab horis dicendis excuſari.[t] Quia nemo ex improbitate ſua debet reportare commodum.[u] Ille autem ex-

n Arg. c. ex parte de conſuetu. et l. cõuenire ff. de pact. dotal.
o 2. ſec. q. 147. ar. 4.
p cap. 11. n. 4.
q c. Contraria de conſec. diſt. 5.
r ubi ſupra.
ſ Illum in dicta col. 4. & me in cap. 7. num. 17.
t Iuxta gloſsã adiunctã doctrina Archi. Card. Alex in c. Præſbyterum 28. diſt.
u l. Itaque fullo ff. de fur. c. legi adiuncta prima glo. 16. q. 1.

primit, & quidem rectè, irregularem, depoſitum, & degradatum licitè poſſe ſuum penſum perſoluere ſimul cum aliis in choro, excommunicatum autem minimè. Admoneo autem lectorem, vitio typographiæ ipſius verba in meo libro ſignificare, excommunicatum non teneri antequam denuncietur vitare alios, quod longè fuiſſe à mente viri doctiſſimi iuxtà ac piiſſimi, conſtat ex eo, quòd paulò antè prædixit, excommunicatum ſolitariè eas dicere debere, & quòd non ignorauit Canonem [x] ſingulariter diſponentem, quòd excommunicatus magis tenetur ad vitandum alios, quàm alii ad vitandum eum. Quod (proh dolor) male ſeruant multi 18 ob occultam culpam à iure vel ab homine excommunicati, & præſertim ſuper beneficiis, quæ poſſident, condemnati, qui antequam denuncientur, & per ſchedas ſiue cedulones in valuis Eccleſiarum, & quadriuiis affixos publicentur excommunicati, non verentur illa adminiſtrare, & diuinis ſe ingerere, & diſtributiones quotidianas recipere, quin & (quod horrendum eſt) miſſare, & pro miſſis Pitantias accipere, imò & quærere, niſi eo modo, qui adiicietur infrà.[a]

[x] c. Illud de cler. excommunic.

[a] c. 22. miſcella.

XV. Inter ambos [y] conuenit, quòd monachi & monachæ, ad chorum deputati vel deputatæ, iam profeſſi vel profeſſæ, etiam carentes ordine ſacro, & beneficio Eccleſiaſtico, tenentur ad pronunciandas horas Canonicas. Ille autem latè nititur confirmare contrariam ſententiam Caietani (à qua tamẽ diſcedit) dicentis nulla lege neque conſuetudine, quam ipſe ſciat, neque vlla efficaci ratione communem ſententiam probari. Nos vero quàm breuiſſimè eam aſſerimus, inſinuata ex D. Antonino efficaci ratione, quam tandem ipſe Sotus deligit, & potuit à nobis mutuare; & mutuatum fuiſſe ſatis ſignificant allegata per eum, quæ ſunt ipſa eadem, quæ nos ante omnes alios ad confirmandam rationem citauimus. 19

[y] illum in d. ar. 3. col. 5. 5. & 6. et me in d. cap. 7. n. 1.

XVI. Conuenit etiam inter nos, quòd nec monachi 20

Nouitii,

Nouitij, nec profeſſi ad munia layca, vel ſæcularia à Choro pſallendi aliena, ſiue ſint viri, ſiue fœminæ, tenentur ad prædictas horas pronunciandas, ſed tantùm ad preces alias per ſui ordinis regulam & ſtatuta ſibi ſub pœna peccati venialis, vel mortiferi, aut alia temporali præceptas. Ipſe tamen addit, poſſe Prælatos ordinum dimouere monachos etiam profeſſos ordine ſacro nondum inſignitos, & monachas etiam profeſſas ad chorum, & ſpiritualia munia, ab obligatione exercendi ea, & deputare laycis munijs, & conſequenter abſoluere illos ab obligatione pronunciandi horas, eo quod Max. Pontif. ab initio inſtitutionis religionum hanc facultatem mutandi earum Præfectis conceſſit. Ego autem ea tunc tacui, & nunc minimè probo. Tum quia nunquam alibi legiſſe memini, Summos Pontif. eiuſmodi poteſtatem præfatis Præfectis feciſſe. Tum quia receptum eſt, eos non poſſe ſuis monachis facere facultatem tranſeundi ad laxiorem, & minorem religionem:[z] & conſtat ſtatum ad layca munia profeſſi minorem, & laxiorem eſſe, quàm ſit ſtatus ad ſpiritualia munia profeſſi.[a] Tum quia hoc conſequeretur, monachum nondum ſacro ordine inſignitum ob ſua demerita ab ordine perpetuò in triremes, vel in laycam, vel clericalem vitam eiectum, ab onere recitandi horas abſolui. Cuius contrarium ſuprà[b] definimus, & ſatis colligitur ex his, quę in tractatu de voto paupertatis[c] ſcripſimus. Tum quia pars principalis voti ſolennis profitentis ad chorum eſt, inſeruiendi ſpiritualibus, & ita videtur, quòd cùm ſolus Papa poſſit diſpenſare in voto ſolenni, ita ſolus ipſe poſſit illam partem principalem relaxare.[d] Tum quia licèt viderim aliquos monachos ad layca profeſſos in ſtatum profeſſorum ad chorum euectos, neminem tamen hactenus vidi ex profeſſis ad chorum ab alio, quàm à Pontifice Max. in ordinem profeſſorum ad layca mutatum, niſi fortè ob ſua delicta, ob quæ etiam ab ordine penitus eijci poſſe in

z Glo. in c. Cũ ſingula §. fin. uerb Canonicè de præbẽ. lib. 6. & Tho 2. ſec. q. fin. ar 8. Panor. & alii in c. licet de Regular.

a Arg. c. Illud et c. Solitæ de Maior. et obedien.

b c. 7. n. 20.

c ſuper c. non dicatis 12. q. 1. n. 65.

d Arg. l. Quæ de tota ff. de tei uendit. c. Paſtoralis § Item cum tu rum de ofn. deleg.

[e] ſuper c. Non dicatis an. 67

[f] l. Itaque fullo ff. de furt. c. legi adiuncta glo. 16. q. 1.

ſe in pręfato tractatu [e] probauimus, per quam pœnam ob delicta impoſitam, nullatenus credimus eum ab onere pronunciandi horas abſolui, quum, vt & ipſe ait, nemo ex ſua improbitate commodum reportare debeat. [f] Fateor tamen potuiſſe Pontificem Max. ab exordio religionum, imò & nunc poſſe facultatem prædictā iuſta de cauſa facere, ſed non credo eam hactenus factam. Non enim ſatis placet id, quod ipſe religionis a- 21
lioqui colétiſſimus inſinuat, nullam religionem ad munia layca ſine choro, & ſpirituali Dei cultu ſubſiſtentia, inſtitui poſſe vel debere. Tum per illud. [g] Religio munda, & immaculata apud Deum & homines hæc eſt: Viſitare pupillos & viduas in tribulatione. Tum quòd hac auctoritate niſus, definit Tho. ſanctè in vno loco [h] poſſe inſtitui religionem aliquam ad opera vitę actiuę tantùm, & in alio, [i] quòd etiam ad militiam armatam in proximorum defenſionem ad obſequium Dei exercēdam.

[g] Iacob. 1.

[h] 2. ſec. q. 188. ar. 2.

[i] ead. q. ar. 3.

[k] Illum in lib. 10. q. 5. ar. 4. col. 2. et me dicto. cap. 7. num. 2.

XVII. Inter ambos [k] conuenit, clericos ordine inſi- 22
gnitos iure naturali & diuino teneri quidem ad maiores preces, & laudes diuinas, quàm laycos, ſubſtantiam autem, ſpeciem & quantitatem earum non eſſe iure diuino, ſed tantùm humano determinatam, & ideò varias apud varios eſſe horarum dicendarum formulas, vt Canones cenſent. [l] Ipſe autem latius ſpaciatur circa varias variarum Eccleſiarum, & ordinum horarum Canonicarum formulas, & circa obligationem, quam illę inducunt. Ego [m] autem breuius & generaliter cōcludo, quòd omnes, qui præcipimur dicere horas Canonicas, tenemur ad dicenda omnia, quæ præcipit dicere forma Breuiarij, ſecundum quam obligamur eas dicere, & conſequenter officium B. Virginis, Defunctorum, Litaniæ, pſalmos Pœnitentiales, Canticum graduum, ſiue pſalmos Graduales, & commemorationes, & trinam orationem ante Matutinum, & ante Primam, & poſt Completoriam, & quicquid aliud, quod illa forma præcipit eſſe dicendum ab omnibus generaliter ſecundum eam formam

[l] c. In die de conſec. diſt. 5 et c. Nouit, c. De his c. Placuit 12. diſtin.

[m] cap. 10. n. 4.

mã recitaturis. Dixi (omnibus generaliter) quia ſi pręcipiat aliqua dicenda illis vel illis, illo vel illo loco tantùm, ſolùm illi & in illo loco dicentes ad ea tenerentur. Dicens autem, quòd tenemur dicere id, quod præcipimur, intelligo ſub pœna peccati mortiferi, quia nõ parere præcepto mortiferũ eſt, [n] niſi rei paruitas, vel alia cauſa à tãto malo excuſet, [*] iuxta ea, quæ in Manuali Cõfeſſar. [o] reſoluimus.

23 XVIII. Vterque [p] noſtrũm ait, nõn licere obligatis ad horas Canonicas deligere pro libito formulam, ſeu Breuiarium dicendi illas, etiamſi ad titulũ ſui patrimonij, ſine vllo beneficio ſint ordine inſigniti, contra Directorium, & eius ſequaces: Ille verò ait non audere cõtradicere omninò Gaietano [q] dicenti id licere, ſed ſolũ quoad culpam venialem: Ego arbitror [r] cõtradicendum illi etiam quoad culpam mortalem, quoniam tranſgreditur pręceptum, quo iubemur omnes recitare illas, ſecundum formulam Breuiarij, quam ſequi præcipimur, tametſi excuſaremus à culpa mortifera eum, qui vno vel altero die, etiam ſine vlla cauſa id faceret, & etiam à veniali, ſi qua (licèt non omninò iuſta) cauſa cõcurreret.

24 XIX. Vterque [s] noſtrum adduxit multa, quæ ſuaderent Breuiarium bon. memor. Card. S. Crucis, aut eſſe tollendum, aut reformandum, aut ſaltem in choris nullatenus iuxta eius formulam recitandum & canendum: Et ipſe quidem nulla ratione inuẽtionem eius colorat. Ego verò multis, quò excuſarem & Pontifices Max. eius formulam recitandi per frequentes diſpenſationes probantes, & innumeros clericos, præſertim ſęculares, & in his etiam ſummates, (qui tanto applauſu illud ſuſceperunt, vt etiamnum deplorent ablatum) à facilitate cõmutandi vetera per tot ſęcula Canonibus probata.

25 XX. Vterque [t] noſtrum ait, omnes, qui tenentur ad horas Canonicas, teneri ad horas minores Virginis Matris illis diebus, quibus forma Breuiarij, ex quo recitamus, pręcipit dicendas. Sed ipſe cum communi ait, nullo

[n] §. Quod præcipitur. 14. q. 1. §. fin. 4 diſt.

[o] cap. 11.

[p] Ille in d. col. 2. Ego autem in c. 19. a numero 211.

[q] In sũm. uer. Horarum § 2

[r] In c. 19. n. 211

[s] Ille in d. art. 4. col. 3. Ego in c. 19. a nume. 201.

[t] Ille in d. ar. 4. colum. 4. & ego in §. 10. num. 3.

nullo nos ad id pręcepto ſcripto teneri: Ego autem con trà, ſecutus eruditiſſimum Coſmam Guimiel. in quadã ſua gloſ.[u] aſſerentem Vrbanum II. cùm in Concil. Claramon. bellum ſacrum decerneret, præcepiſſe, vt ſingulis diebus illę dicerentur ab eis, qui ad horas Canonicas obligantur, quas Sãctiſſimæ Virginis horas minores per præfatum Card. S. Crucis Breuiarium ſublatas omninò fuiſſe, vt meritò dolet ipſe Sotus (qui ad fœlicius ſæculum, antequam Pij Quinti Breuiarium prodiret, migrauit) ita ego plurimum gaudeo, eas per illud reſtitutas. 26
Nemo autem ſuſpicetur virum illum, quem nouimus Virgini Matri deuotiſſimum, per illa verba, quæ de illa ſubdit (*Ante Bernardi tempora, & ordinum mendicantium inſtitutionem, non increbuit tanta Virginis deuotio*) ſenſiſſe deuotionem Chriſtianorum in Virginem Matrem eſſe nouam. Nouit enim vir eruditiſſimus, iam indè à tempore, quo ipſam filius ſuus πάντρωτος cruci affixus Ioanni commendauit, maximum fuiſſe omniũ Chriſticolarum in ipſam reuerentiam & deuotionem, quod pręter alia multa, eademq; antiquiſſima (quę breuitatis gratia omittimus) argumenta, demõſtrant luculentiſſimè illa maxima, pulcherrimaque ubique terrarum in eius honorem dedicata templa: Quin & ſtatim audito ipſius in cœlos tranſitu, conſtructam in honorẽ eius in mõte Carmelo Baſilicam, quidã ei egregiè deuotus[x] his verſibus prodidit. 27

In uidua deſerta domo rerum indiga uirgo,
Coniuge defuncto, natoque in regna recepto,
Ducebat triſti uitam moerore iacentem. Et infrà
Palladiæ collem dederant cui nomina ſyluæ,
Et loca quæ curare magis quondam ille ſolebat,
Aſſiduè tanquam prolem uiſura petebat, Et infrã
Huc igitur ſi quando quies, uacuumque negoti
Tempus erat, ueniens curas lenibat, & ipſa
Maieſtate loci largè oblectata redibat:
Propterea montana uiri Spellæa colentes,

[u] In pragm. ſanct. Gall. in ti. Quom. diuin off. uerb. Dicenti.

[x] Baptiſ. Mant. libr. 3. Parten Marianæ uerſus finẽ qui omnia hæc decerpſiſſe ui detur ex Hieron. Sermo. de aſſumpt. Mariæ, quem Tho. Vbald. referens in c. 133. à n. 6. de ſacramental. eadem aſſeuerat, excepto eo, quod de Stello ait

Audito

Audito illius fato, ſublime ſacellum
Apricis poſuere iugis primi, atque quotannis
Sacra inſtaurantes, Hymnos, & thura ferebant.

13 Quin & antequam ipſa naſceretur, dedicarunt ei Carnuti (quę Galliæ Lugdunēſis ciuitas celebris eſt) Druides ſapientiſſimi Aram ſub terram profundè cauatam cum hoc titulo, VIRGINI PARITVRAE. Quem locum poſteà fideles magnificentiſſimè ampliatum ſub terra, & ſuper terram, in ampliſſimam Eccleſiam Cathedralem erexerunt. Sed & eruditiſſimus, idemque pientiſſimus Hieronymus oſorius, iam pridem ſcriptor clariſſimus, nunc autem etiam Præſulatu amplo Reuerendiſſimus, in vita glorioſiſſimi Luſitaniæ Regis Emanuelis, tradit oſtenſum fuiſſe Duci eius præcellenti, eidemque comiti & Admiraldo illuſtriſſimo Gamæ, in Indiā cum nauium claſſe miſſo, Sacellum intra quoddam magnum templum, ſub nomine *(Marien)* religioſiſſimè ab antiquiſſimo tempore à paganis cultum. Quin & mihi hęc ſcribenti verbo aſſeruit, ſe poſteaquam illa ſcripſit, & typis excuti fecit, accepiſſe à viro erudito, & fide digno ab India reuertente, quòd in vetuſtiſſimis Calicutij Regni annalibus īuenitur Regem Calicutij, fuiſſe unū, aut certè primarium ſociū trium Regum Magorū, quos ad adorandum Chriſtum ab Oriente ſtella ductos fuiſſe Math.[a] teſtatur, qui reuerſus in ſuum Calicutium, præfatū tēplum, quod nunc viſitur, extruxit, & intra illud præfatum ſacellum, & in eo Arā, ad quam per multos gradus aſcenditur, in quam nullis alijs quàm ædituis eſt aditus, & in qua eſt ſculpta imago Auguſtiſſima Virginis Matris Mariæ ſuū filium vlnis ſuis amplectentis, & ſumma religione à paganis cultę. Quę oīa fuſius, ſuauiuſq; ſua illa Ciceroniana phraſi, vir eloquentiſſimus, magnūque totius Luſitanię ornamentum & decus, propediem traditurus eſt in æditione, quam parat, ſecunda pręfati Emanuęlis vitę, quā plurima ſcitu & memoratu digniſſima,

Math. 2.

ſima, quę intus & foris lectorem affatim inſtruant, amplectentis. Quin etiam mihi nunc hęc pręlo ſubijcienti allatum eſt cuiuſdam eruditi teſtimonium, quo affirmat Conſtantinum Laſcarim, virum eruditione pręſtantem tranſtuliſſe è Gręca in Latinam epiſtolam quãdam breuẽ, iam ab alio anteã ex Hebręa factã Gręcam, qua ipſa Virgo Mater amantiſſimè in ſuam protectionem ſuſcepit ciuitatem Meſſanam, quæ à B. Paulo Apoſtolo edocta ipſam adhuc viuentem per ſuos Legatos reuerenter viſitauerat.

Subdubitatio autem eiuſdem Soti de officio defunctorum, An clerici ſeculares non fruentes decimis, & beneficijs Eccleſiaſticis, teneantur illud recitare, parũ placet, cùm abſque alia curioſa indagine ſit firmè tenẽdum id, quod prędixi, nempe omnes ad horas Canonicas obligatos teneri ad dicendum omnia, quæ formula ſui Breuiarij iuſta ſuperioris authoritate cõpoſiti omnibus generaliter pręcipit. Dixi (pręcipit.) Quia eã, in quę ſolùm exhortatur (qualia ſunt multa multis extra chorum recitantibus in pręfato Pij V. Breuiario) non ſunt neceſſariò dicenda.[a] Nec aliud de Litanijs in Breuiarijs pręceptis cenſendum eſt, quàm de officio defunctorum & B. Virginis; quicquid ille nitens ordinis ſui formula (quę tamen excuſare poteſt) ſubdubitet, cùm iuſto ſuperioris pręcepto parere oporteat.[b]

a arg. §. fin. 4. diſt. cum ſimil.

b c. 2. de maior. & obed. §. Quod præcipitur. 24. q. 1.

c illum d. ar. 4. col. 5. & me in c. 3. numero. 39.

XXI. Conuenit inter nos,[c] quòd horæ Canonicę, q̃ 29
in choris debent dici publicè, ſub pœna peccati mortiferi, ſunt horis ſtatis dicendæ. Illę verò, quę priuatim extra chorũ dicuntur, ſub pœna venialis peccati, ſi abſque iuſta cauſa id fiat, quod ambo ea ratione (quã omnium ad eas recitandas obligatorum animis inculcari, & validis clauis infigi percupiendum eſt) confirmamus, ſcilicet, quòd hoc munus eſt maximè illis proprium, & ideò alijs negotijs anteferendum, niſi iuſta in id cauſa contrarium ſuadeat. Ego autem id latius exemplis amplio, quãuis id in horis priuatè dicendis à paucis, aliorum

rum collatione, ſeruari videam. Ambo [d] item affirmamus, ſatius eſſe præponere quàm poſtponere illas, quādo alterum etiam ex cauſa facere oportet. [d] ubi ſuprà.

30 XXII. Conuenit inter ambos, [e] non eſſe peccatum inuertere ordinem horarum iuſta de cauſa, nempe recitare Tertiam ante Primam, Nonam ante Sextam, Cōpletoriam ante Veſperas, & quod etiamſi per negligentiam, aut incuriā, imò ſcienter id fieret, non eſſet pluſquam veniale, nec induceret obligationem iterandi horam iam dictam ordine præpoſtero: De ordine itē Miſſæ ad alias horas ſatis conuenimus, in aſſerendo, quòd facere illam ante Primam recitatam, non eſt peccatum, quamuis ego addam nunquā me hactenus auſum fuiſſe id facere, neque alij, vt id faceret, conſulere, & etiā ipſe dicat decere multum, vt dicturus Miſſam poſt horā Primæ deputatam, anteà illam recitet: Diſſentimus tamen in eo, quod ille contra communem ait, non eſſe mortiferum ſed ſolùm veniale, miſſare ante Matutinam recitatam: Ego autem ſequor opinionem communem, limitando eā, ne procedat, quando aliqua de iuſta cauſa id fieret. Mouetur ille primo, quòd nulla lege id videtur caueri. Secundò, quòd Miſſa nō eſt de horis Canonicis, [f] vt dictum eſt ſuprà, [f] poſt quandam gloſ. ſingularem, [g] & ita nullus ordo videtur inter Miſſam & horas ſeruādus, ſed quòd hæ dicantur horis ſibi ſtatis, & illa in ſibi ſtata. Tertiò, quod ſi ſoluere nocturnum officium ſexta, aut Nona hora diei non eſt mortiferum, à fortiori miſſare ante nocturnum non erit tale. Quibus tamen non obſtantibus, mihi ſeruanda videtur communis, niſi cùm, vt ibi dixi, ſcādalum, vel nimia retardatio Miſſæ vel alia ſimilis cauſa contrarium ſuadeat: Tum quia omnes, & etiam ipſemet Sotus, fatentur conſuetudine antiqua id ſeruari, & quod ei contraire ſaltem veniale fuerit peccatum. Tum quia etſi expreſsè ſacroſancta Mater Eccleſia id nondum decreuerit, tacitè tamen videtur decreuiſſe, partim per vniuerſalem conſuetudinem, cuius

[e] illum in 4. ar. 4. col. pen. et me in cap. 1. num. 29.

[f] c. 1. n. 29.

[g] Clem. 1. De celeb. miſſa.

magna

magna eſt auctoritas, & vim legis habet, ut ait Imperator,[a] & neruoſa ratione probat Iureconſultus,[b] partim ſtatuendo, ut Matutina diceretur tempore nocturno, & Miſſa diurno; partim maiorē attentionem & præparationem exigendo ad Miſſam faciendā, ut hoc ipſum Capitulum probat, ut notatur ſuprà,[c] & itá ſignificando, vt horæ ſaltem nocturnę eſſet quædam eius prçparatio. Nullam enim aliam præparationem præfixit faciendam. Tum quia ipſius opinio præbet occaſionem ualdè indecenter, & indeuotè recitandi nocturnum, vel matutinū officium interdiu, etiam poſt prandia & meridiem, quæ meritò impedienda eſt.[d] Non obſtant ea, quibus ille mouetur, non primum: Tum quia licèt nulla id lege ſcripta caueatur, conſuetudine tamen vniuerſali, eademque ſanctiſſima id ſeruatum eſt: Tum quia videtur id ſtatutum eſſe tacitè: Nā ordinando vt Matutina diceretur nocte vel manè, & Miſſa die, tacitè voluit ut per Matutinā fieret ad eā prçparatio, & alia proximè dicta. Ad ſecundū reſpōdetur, concedendo Miſſam non eſſe de horis Canonicis. Sed negando conſequentiā illam: Ergo nullus eſt inter eā & eas ordo, ſicut eſt neganda illa. Archidiachonus Eccleſię Cathedralis carens Canonia non eſt de Canonicis: Ergo nullus ordo eſt ſeruandus inter illum & eos, cum in ſedendo, & alijs multis ſit ſeruandus.[e] Ad tertium reſpondetur, negando illam conſequentiam. Quia fit à ſeparatis, & ita ìualidè,[f] ſicut & malè inferret, qui ſic argueret: Dicens Matutinam poſt prandium nō peccat mortaliter, Ergo nec dicens Miſſam,[g] per quales conſequentias non ſunt inducendę nouitates contra vetuſtam, eandemque reuerendam in tanta re conſuetudinem.

XXIII. Conuenit etiam inter nos,[h] miſſas eſſe hó- 31
ris ſibi ſtatis dicendas, ſed ille ait miſſas ſolennes, ſiue
maiores dicendas eſſe poſt tertiam diei horam in feſtis,
& poſt ſextam in profeſtis, & poſt nonam in ieiunijs, pri
uatas autem qualibet hora, præterquam antelucana, &
po-

a l. 2. c. Quæ ſit long. conſuet.

b in l. De quibus ff. de legibus.

c c. 2. & 15

d c. ex parte de conſuet. l. cōuenire ff. de pact. dotal.

e arg. c. Cum olim et ei annotat. De re iudic.

f l. Papinianus exuli ff. de minor. c. ad audientiam de decim.

g Contra c. liquido de cōſecrat. d. 2.

h Illum in d. ar. 4. col. pen. & me in Manual. Cōfeſſ. c. 25. n. 15. et leuius ſupra c. 3. n. 42.

pomeridiana, in quibus ait ſine priuilegio non eſſe dicẽdas. Nos autẽ aduertimus primò quandã in uerbis eius repugnantiã, nẽpè quòd Miſſa ſolennis & maior debeat dici poſt ſextã in profeſtis, & poſt nonam in ieiunijs; & quod Miſſa priuata non poſſit dici poſt meridiẽ, cùm palàm ſit horã ſextam finiri meridie, & horam nonam incipere à ſecunda pomeridiana in uere, & à quarta in æſtate, per ea quæ latè diximus ſuprà,[i] cùm item cõſtet Miſſas priuatas à fortiori dici poſſe poſt meridiẽ, ſi poſt illũ dici poſsũt ſolẽnes. 2. quòd nõ obſtat quod etiã (ut in d. Manual.[a] diximus) Ioan. Andr. quẽ ipſe non citat, cõmuniter recept.[k] dicat, illicitum eſſe celebrare poſt præteritã notabiliter horã ſextã, quæ finitur meridie, quia noſtro iudicio, minus benèdicit; Tum per proximè dicta, quæ ſatis efficaciter probant contrarium. Tum quia nõ eſt textus, neque ratio, quæ prohibeat ieiuno, vbi ſine ſcandalo poteſt, facere eam ante Nonam; Tum quia eſt oblatio & ſacrificium incruentum, à ſacerdote in perſona Chriſti oblatum, & idem quod ea hora ab ipſomet Chriſto fuit oblatum cruentum, quod quædam prima Miſſa fuit, vt latius alibi[l] probo. Tum denique quòd præfatus Ioann. Andr. non ait ſimpliciter illicitum eſſe poſt meridiẽ celebrare, ſed communiter eſſe illicitum id facere poſt præteritum meridiem notabiliter. Quod ea ratione dixiſſe videtur, quòd aliquid ſcandali cõmuniter ingeritur ex celebratione tantũ dilata, ſine aliqua, quę appareat, cauſa, cuius hanc eſſe mentem colligitur ex eo, quòd non damnat celebrationẽ, quæ ſtatim poſt meridiem inciperetur, & ex eo quòd cõſuetudo Vrbis & Orbis habet, quòd quũ miſſa maior ob concionẽ, proceſſionẽ, vel aliam cauſam durat, vt ſępiſſimè durare ſolet, vſque ad primã, & aliquãdo ſecundam pomeridianam, miſſę priuatæ dicuntur poſt præfationem eius finitam. Itaque ſine ullo ſcrupulo tenemus, nullo iure communi, neque ulla ratione efficaci probari, Miſſas priuatas ceſſante ſcandalo non poſſe à ieiuno fieri poſt meri-

i c.1.a n.42.

k In c.1.de celebr.Miſſ.

a d.c.23.nu. 85.

l In d. c.ſoſte.

diem uſque ad nonam, imò neruoſa ratione contrariũ ſuaderi, & etiam poſt nonam in ieiuniis; per Canones ad id aptos, quin & conſuetudine eſſe ſatis receptum. vndè nos ſæpè conſuluimus, quòd clerici iuſta de cauſa diebus feſtis iter facientes, & non potentes Miſſare in loco, undè exeunt, nec peruenire ante meridiem ad locum prandio deſtinatum, poſſunt in eo poſt meridiẽ Miſſare, quo ipſi ſuique familiares pręcepto de audiendo Miſſam ſatisfaciant, quod ipſe frequenter ſine ullo ſcandalo, imò magna cum ædificatione, & deuotione populi iam pranſi ad id concurrentis, & exemplo non omittendi Miſſas diebus feſtis etiam propter itineris faciendi neceſſitatem, feciſſe memini.

XXIIII. Vterque noſtrũ ait,[m] quòd horæ publicę, 32
cum publicè dicuntur, dici debent in Eccleſia, & loco ſacro ſub pœna peccati mortiferi. Ipſe autem ait, nihil peccari dicendo eas extra locum ſacrum, cum priuatim dicuntur, etiam à beneficiariis. Nos[n] uerò contrà, ſecuti Inno. cõmuniter recep.[o] dicẽtem mortiferè peccare beneficiarios ſine iuſta cauſa id faciẽtes, cui' dictũ efficaciter probatur per quoddã Concil.[p] quatenus præcipit eos deponi, & depoſitio non fit niſi ob peccatum.[q]

Limitamus tamẽ dictũ eius, quatenus ait eos mortaliter peccare, ut tantùm procedat, quando per cõtemptum, aut contra præceptum particulare prælati hoc facere omittit, aut cùm ob ſuam abſentiam cultus diuinus damnum notabile patitur, eo quod ob id officium in Eccleſia aut non dicitur, aut ſaltem non cum debita ſolennitate, quia ſine illo, alii eam pręſtare nequeunt, uti limitauit quidam Cardinalis,[r] & ante illum id ſenſit Sylueſt.[ſ] quorum tamen uterque ait eos graue ueniale peccare, quod ipſe limito, quando ſine cauſa id faciũt: Nam quemadmodũ recitare ſine cauſa aliis horis quàm ſtatis eſt peccatum ueniale, & id facere cum cauſa nullum, ut ſuprà[t] dictum eſt, ſic arbitror, quòd licet recitare extra locum ſacrum recitandis horis ſtatum eſt pec

catum

m Ille in d. ar. 4. col. fin. ego in c. 5. n. 11

n In d. c. 5. numero. 14.

o In c. 1. de celebrat. Miſſarum.

p c. fin. 92. diſtin.

q per ea. quæ notan. in c. Apoſtolus 25. d. & in ſum. 15. q. 1. & c. cum nõ ab homine de iud.

r Caiet. in ſũ. uerb. Horarũ. uerſ. quoad 5.

ſ uerb. hora. q. 10.

t eod. c. e. Scordantia 20. & 61. num. 19.

catum ſaltē veniale, recitare tñ cum illa eſt nullum, arg. à ſimili.[u] Quòd verò ipſe ait recitantes extra eccleſiā debere habere Oratoriū aliquod ad id in ſua domo deputatū, poteſt procedere de decentia & honeſtate, non aūt de præcepto, etiā ſub pœna peccati venialis (licet ī hoc ipſe inclinare videatur) quia quod nullo iure pcipitur, non eſt pro pręcepto habendum,[x] & nullo iure pcipitur clericis vt extra eccleſias priuata Oratoria habeant, neque quòd in eis ſuas horas recitent, licet illa habeant, imò ferè omnium conſuetudine contrariū eſt receptū.

33 XXV. Conuenit inter nos,[a] quod attētio & deuotio propriè dicta longè differunt, qm̄ attendere eſt habere animū pręſentē; ideſt, quòd, vt in ſua regula ait Auguſt.[b] Id verſetur in corde, quod verſatur in ore. Deuotio verò propriè dicta, vt diffinitur à Tho.[c] eſt voluntas tradēdi ſe prōptè Dei famulatui: Ipſe vero addit, & rectè quidem, deuotionē impropriè dictā eſſe aliā ab vtraq;, puta ſpūalem dulcedinem reficientem animā, quę ab vtraq; illarum procedit. Non aūt video, cur dicat hanc vulgus appellare deuotionē, cùm cōſtet tā indoctos quàm doctos appellare deuotos eos, qui ad Deo famulandū ſunt prōpti, quiq; attentè famulātur, etiamſi neſciant eos pfata ſpirituali dulcedine frui, cumq; tā docti quā indocti ſe, aliosq; appellent Pont. Max. & alijs multis deuotos, qui tamen huiuſmodi dulcedine minimè fruuntur, cūque omnes, qui vtcunque latinè callent, etiamſi altiora ignorent, nouerint deuotionem deriuari à deuoueo, quandam magnam rei deditionem ſignificante.

34 XXVI. Conuenit inter nos,[d] triplicem eſſe attētionē, qua orationi vocali attenditur, Prima ad verba tantū, quæ eſt infima, altera ad eorum ſenſum, quæ eſt media, tertia ad orationis finem, quę eſt optima. Ipſe aūt addit non poſſe habere primam qui idioma eorū, quę recitat, non callet, & ideò clericos oēs eſſe debere latinos, quæ tñ non videntur nobis ſatis expenſa; Tum quia attentio illa principaliter conſiſtit inaduertendo, vt verba rectè

 ſuo-

u Quod eſt validum c. dudum in 2. de elect. l. illud ad legē Aquil. ff.

x c. conſuluiſti 2. q. 4. c. qui peccat 23. q. 4.

a illum in dicto libro q. 6. ar. 5. col. 3 de iuli. & iure et me in c. 20.

b In regula Canonicor.

c 2. 2. q. 82 ar. 1

d illum in 4. ar. 5. col. 3. me in c. 20. num. 4.

ſuoq; ordine pronuncientur, quod etiã idiotæ poſſunt facere, & paſſim faciunt, imò & ſecundũ oẽs ſufficienter attendũt, & vtuntur attẽtione prima, ſi caueãt ab errore pronunciãdi verba, dũ recitãt Credo, Pater noſter, Aue Maria, Salue, Roſariũ, Pſalteriũ & Coronã Virginis Matris latina, quorũ verborum ſignificationẽ ignorãt, alioqui bona pars Chriſtianorũ, quę idiotarũ eſt, quaſi ſemper peccaret, & nunquã ferè mereretur gratiam, neq; indulgentias ob ea quęrendas, cũ attentione ſecunda, ſiue media vti nequeat, & tertia rari⁹ quàm oporteat, vtatur, vt experientia (quę rerũ eſt magiſtra [a]) docet, cumque is qui abſque aliqua trium attẽtionum orat etiã voluntariè, peccat, vt mox dicetur: Tum quia ſufficit clericis gręcè callere, quo ſuas horas Canonicas idiomate græco rectè pronũcient, vt infrà [a] tangetur. Addit itẽ ipſe ſecundã attentionem non congruere oĩbus latinis, ſed ſolum Theologię peritis, quod gratis, & contra oẽs, quos ego legerim, videtur dictũ. Tum quia palã eſt peritos iuris, Philoſophię moralis, & naturalis, & Medicinę & aliarũ artium liberaliũ, imò & oẽs mediocriter latinè callẽtes verba orationũ latinarum tã Canonicarũ, quàm aliarum ſine tali Theologia intelligere poſſe, & modũ attẽdẽdi ſecundũ in intelligẽdo verborũ ſignificata cõſiſtere, nec aliorum myſteriorũ cognitionem exigere: Tum quia eius dictum conſequeretur, nullis idiotis primam & ſecundam attentionẽ ſeruire poſſe, & ſolis Theologis ſecundam, quod abſurdum eſt, & ita non dicendum. [f]

XXVII. Conuenit etiam inter nos, [g] quòd vt præfatarum trium attentionum præſtantiſſima eſt tertia, ita ſuprema tertiæ attentionis materia vel obiectum, eſt ipſemet Deus, & ſua Deitas, adeò quòd non debemus etiam in attentione, & contemplatione ipſius Reuerẽdiſſimæ Chriſti humanitatis omninò ſubſiſtere, nec vltimum attendendi finem ponere, ſed potius eam facere gradum, & medium ad aſcendendum in altiorem attentionem ipſius Dei, & eius Deitatis. Ipſe autem ſpeciatim- 35

[a] Quam ſit de ele. lib. 6.

[a] c. 22. miſcel. la 11.

[f] l. nam quod abſurdum ff. de bon. lib. c. dudum de praben. li. 6.

[g] illum d. ar. 5. col. 3. et me in d. c. 13. a num. 33.

ciatim exprimit, plebem indoctam ſæpiſſimè errare in attendendo, cùm orat Diuos, etiam Virginem ſacram, in eiſque ſiſtendo gradum, & ſuæ orationis ſcopum. Quod nobis videtur intelligẽdum de illis ſolis, qui nec actu ſeu actualiter, nec virtute ſeu virtualiter illam in illis attentionem faciunt gradum, vel medium perueniendi ad attentionem in ipſum Deum, quales videntur eſſe rari, cùm ferè omnes, ſi interrogarentur, An attentionem & deuotionem, quam habent ad Virginẽ matrem, & alios Diuos, tanti faciant, & eam tam vltimam eſſe velint, quòd ea contenti nolint altius ad attẽ-
36 tionem & contemplationem ipſius Dei aſcendere, reſponderent, quòd minimè. Exprimit item, & quidem verè, aliud, nempè quòd licet temporalia, quæ à Deo petimus, poſſunt eſſe attentionis tertiæ obiectum, non tamen diutius eis immorandum, ne Deum ipſum ad ea referamus, cùm nec ĩ ipſis (quę maximè optabilia ſunt) ſpiritualibus, videlicet gratia & beatitudine æterna, finis orationis ſit conſtituendus. Quia & ipſa ſunt diligẽda & quærenda propter Deum (quod eſt amoris, beneuolentiæ, & amicitiæ, quo diligendus eſt Deus) & nõ Deus propter ipſa (quod eſt amoris concupiſcentiæ, quo minimè diligendus eſt Deus, vt alibi[h] fuſius tradimus.) Dixi hæc eum verè dicere, quæ tamen non ſatis aptè dicuntur. Tum quia aliud eſt attẽdere ad aliquid, quod eſt cogitare de ipſo, vel mente concipere ipſum, & aliud conſtituere vel ponere finem in illo. Et in propoſito ambo loquimur de orationis attẽtione, & modo ad eam attendendi, & non de orationis fine, & de modo illum ei conſtituendi, & ita id quod ſpectat ad finẽ, torquet ad attentionem. Tum quia certum eſt maius periculum eſſe in modo conſtituẽdi finem, quàm modo attendendi, cùm iuſtę orationis iuſta materia attendendi poſſit eſſe etiam peccatum, non tamẽ iuſtus finis etiam minus principalis iuſtæ orationis, vt alibi[i] tradimus. Verũm tamen & aptum eſt id, quod ex eo colligitur, ca-

[h] In comment. de fin. Humanorũ act. ſuper c. Cum Miniſter 23. q. 5. num. 4.

[i] In c. In uerba 11. q. 3 & in d. c. Cũ Miniſter 23. quæſt. 5. n. 3. & c. 6. num. 12.

cauendum eſſe, ne adeò vehementer attendamus ad tẽ-
poralia, quæ petemus, ut finem principalem nõſtrę ora-
tionis ea faciamus. Quia nullum bonum temporale po-
teſt eſſe iuſtus finis principalis alicuius virtutis etiã mi-
nimę, vt monſtrauimus vbi ſuprà,[k] quanto minus ora-
tionis, quæ eſt actus virtutis religionis, quę eſt omnium
moralium maxima, ſecundum Tho.[l] communiter re-
ceptum. Ex eiſdem quoque colligitur, cauendum eſ-
ſe, ne vltimum finem in gratia & gloria, quæ ſunt res
creatæ, ponamus, Deum ob eas principaliter diligen-
do, & colendo, & aliàs eidem ſeruiendo, quoniam ſo-
lus Deus Optimus Max. eſt noſter verus finis vltimus,
cuius gratia ſunt omnia bona facienda, vt latius alibi,[m]
tradidimus. Eſt item verius, quàm oportet illud aliud,
quod ipſe inſinuat, nempè multos adeò ardenter ea,
quæ a Deo petunt, cupere, vt potius Deum ad ſuum
bonum, quàm ſe ad illius gloriam referant, quod non-
nullis exemplis ſuprà[n] amplificamus.

XXVIII. Conuenit inter nos,[o] in plurimis aliis at- 37
tentionem concernentibus, quæ nos fuſius tractamus,
ille verò contractius, & quaſi noſtra (quæ longè anteà
ædita eſſent videre potuit) in ſummam redigendo.
Conuenimus autem præſertim, quòd ambo ſequuti
communem, ponimus[p] tres effectus orationis, nempè
mereri, impetrare, & conſolari, ſeu reficere animum. Ego
verò addo quartum, ſcilicet effectum ſatisfaciendi prę-
cepto, & quintum ſatisfaciendi pro pœna tempora-
ria in purgatorio luenda, ſecutus Scotum,[q] quem etiã
alibi[r] ſecutus fui. Addo item, quòd quemlibet horum
effectuum poteſt producere oratio, non producendo
alios. Eſt enim oratio, quæ ſolùm operatur primum
effectum, ſcilicet merendi, qualis fuit illa Pauli[a] pe-
tentis ſublationem ſtimuli carnis. Et eſt, quæ ſolùm
operatur ſecundum, ſcilicet impetrandi, qualis fuit illa
populi Iudaici, petentis Regem. Eſt etiam, quę ope-
ratur tertium effectum, ſcilicet, conſolandi, qualis eſt
oratio

[k] In d.c. inter uerba & in d.c. Cum mi niſter & cap. 6 ſupra eod. 8 num. 11.
[l] 2. ſec. q. 81. art. 6.
[m] In d.c. cũ mi niſter num. 4 & 6.
[n] d.c. 6. a n. 16.
[o] Illum in d. q. 5. toto art. 5. & me in toto prædicto c. 13 num. 1.
[p] Ille in d. q. 5. col. 2. Ego in d.c. 13. an. 8.
[q] in 4. diſt. 15. quem Gabr. & maior ſequuntur.
[r] In c. 1. in princ. de pœnit. diſtin. 6. n. 45.
[a] 2. Corint. 12.
[b] Reg. 1. cap. 8. c. Audacter 1 q. 2.

oratio voluntaria eius, qui mortifero peccato infectus, magna cum animi dulcedine precatur. Eſt & quæ ſolùm operatur quartum effectum ſatisfaciendi pręcepto, qualis eſt omnium, qui in ſtatu mortali, & interdum peccando mortaliter vel venialiter, ſine refectione illa animi recitant horas præceptas. Eſt & quę operatur ſolùm quintum effectum, qualis eſt illa, qua benè moraliter & voluntariè oratur Deus à mortali peccato infecto, pro venia pœnę peccati condonati luendę in purgatorio, ſine prędicta conſolatione animę.

38 XXIX. Ambo (ille quidem breuius, ego uerò fuſius) aſſerimus aliquam prædictarum trium attentionum requiri, & ſufficere ad effectum primum orationis, qui eſt merendi de condigno vel de congruo, & ne oratio ſolo attentiònis defectu ſit vllatenus mala, vel peccatum, & ad effectum ſecundum, qui eſt impetrandi, in hunc ſenſum, quòd dicturus horas vel alias orationes ſiue præceptas, ſiue voluntarias, debet habere, & ſufficit quòd habeat à principio propoſitum actuale, vel virtuale attendendi vno trium prædictorum modorum orationi vſque ad finem, licèt poſteà in proſequutione per humanam fragilitatem, uel cacodœmonis infeſtationem, uel fomitis carnis, uel habitus in alia inclinationem, deſinat ei uel alicui eius parti etiam notabili ullo modo attendere. Ego autem addo, idem eſſe dicendum de ſufficientia & neceſſitate attentionis benè orandi, quoad effectum quartum ſatisfaciendi pręcepto, & quoad quintum ſatisfaciendi pro pœna condonati peccati luenda in Purgatorio; quos duos effectus ego addo, & ille tacet. Ambo item aſſerimus, quòd ad effectum tertium orationis, ſcilicet conſolandi & reficiendi animam, non ſufficit huiuſmodi propoſitum attendendi à principio conceptum, ſed requiritur, quòd comittetur orationem totam ſecunda uel tertia attentio, in hunc ſenſum, quòd recitatio illius vel partis eius, ſine ſecunda vel tertia attentione

non conſolabitur, nec reficiet animam recitantis dulcedine illa ſuaui, quæ ex attentione & deuotione, vt ſuprà [d] dictum eſt, naſcitur.

[d] in hoc eod. cap 2.n.35.

XXX. Ambo ex prædictis expreſsè vel tacitè inferimus, orationem non ſolùm præceptam, ſed etiam voluntariam abſque vlla trium attentionum prædictarum factam, eſſe malā & peccatum. Quia oratio eſt actus virtutis, & non qualis qualis, ſed religionis, quæ maxima eſt moralium, vt prędictum eſt, authore Thoma communiter recepto, [e] & conſequenter, niſi fiat eo modo, quo oportet, erit uitioſus & malus. Quia omnis actus humanus, ſiue deliberatus, cui deeſt aliqua circuſtantia requiſitarum, eſt uitioſus, iuxta doctrinam Ariſt. [f] recep. ab omnibus, præſertim à Thoma. [g] Inferimus item inter uoluntariam, & præceptam hoc diſtare, quòd hæc abſque attentione facta eſt mortifera; quia per eam nō fit ſatis præcepto, illa uerò uenialis: Inter autem clericos & laycos nullam eſſe in hoc differentiam: Quia etiā laycus, qui uoto, pręcepto, uel alia lege tenetur orare, uel aliquas preces facere, niſi eas attentè fecerit, mortiferè peccat. Quòd autem dicatur propoſitum uirtuale attendendi quod prodeſt, & propoſitum uirtuale non attendendi quod obeſt, uti rem perneceſſariam, latius quam ille ſuprà [h] diſcribimus. Ratio uerò cur audiens 39

[e] 2. ſec.q. 81. ar. 6.

[f] 2.& 3. ethic.

[g] 1. ſec. q. 7. ar. 2. et q. 18. ar. 3.

[h] In dicto cap. 13.n.18.

Miſſam, uel pronuncians horas corrupto, uel malo animo, ſatisfacit pręcepto de audiendo Miſſam, & de pronunciando horas, non autem qui abſque attentione Miſſam audit, uel preces præceptas pronunciat, illa eſt, quòd non præcipimur audire Miſſam, nec dicere horas meritoriè, neque moraliter benè, ſiue uirtuoſè, ſed ſic audire, uel dicere attentè; & is, cui præcipitur facere aliquid cum certa qualitate, non ſatisfacit præcepto abſq; illa, [i] & quamuis alicui uideri poſſit prædictum Sotū ponere in hoc aliquam differentiam inter pręceptum de audienda Miſſa, & pronunciandis horis, nulla tamen eſt, nec eam uir doctiſſimus ſenſiſſe cenſendus eſt. Nam & ſu- 40

[i] Iuxta glo. ſolenn. & rece pt. in c. Notificaſti. 33. q. 5. et c. licet cauſa de probat cum multis ei à feli. et a Decio adiectis.

ſuprà [k] ex recepta ſententia conſtituimus, audientem
Miſſam pręceptam abſque attentione, non ſatisfacere
pręcepto.
41 XXXI. Conuenit inter nos, quòd ratio, quarè ora-
tio uoluntaria ſine attentione facta nō eſt mortiferè ma
la, pręcepta tamen ſic, illa eſt, quia cui pręcipitur dice
re aliquas preces, uidetur præcipi etiam attētio ad eas, [l]
eo quod eſt qualitas ob naturam actus neceſſariò ei ad
hoc, quòd bona ſit, accedens, ut colligitur ex Decre-
to Innoc. III.[m] & Clemen. V.[n] & Ioan. xxii.[o] Ei autem,
42 qui uoluntariè precatur, cùm non pręcipiatur id face-
re, minus præcipitur attentè facere; quia non entis nō
ſunt qualitates, [p] quamuis quia facit, debet illud benè
facere, ex lege illa generali, qua quicunque facit aliquē
actum, debet illum benè facere, alioqui malè facit, &
peccat ſaltem ueniali ter. Quia nullus actus humanus in
uenitur indifferens, ſiue qui non ſit bonus uel malus in
indiuiduo, ut ex profeſſo alibi [q] diximus, poſt utrumq;
Thom. [r] Sed neuter noſtrum, nec alius, quem memine-
rim, ſoluit argumentum, quod contra hoc formari po-
teſt, neruoſum, nempè quòd licèt quis non pręcipiatur
orare, ſi tamen orat, pręcipitur id attentè facere, & adeo
quidem, quòd alioqui peccaret, ut habet hæc cōcluſio,
& ſupra [s] dictum eſt. Ergò, omnis qui orat etiam volun
tariè, pręcipitur id attentè facere, quia nullum eſt pec-
catum, niſi quòd fit contra pręceptum: [t] & conſequen
ter peccat mortaliter, quia contrauenit pręcepto. [u] Sol
ui tamen poteſt reſpondendo, quòd qui orat de præce-
pto, duplici pręcepto pręcipitur attendere: Illò ſcilicet
ſpeciali, quo pręcipitur orare, quod obligat ad morta-
le, [x] & illo generali, quo quicunque facit aliquid, tene
tur id cum omnibus ſuis circūſtantiis ad bonitatē eius
requiſitis facere: quod præceptum generale ex ſe, non
concurrente alio ſpeciali, non obligat ad mortale. Alio-
qui enim omnis actus uitioſus & malus eſſet mortifer,
quod eſt falſum & hęreticum. Qui autem uolūtariè ſine
atten-

[k] cap. 9. n. 9.
[l] Arg. c. Acceſſorium de Reg. iur. lib. 6. et l. Cū principalis. ff. eodem.
[m] In c. Dolentes de celeb. Miſſ.
[n] In Clem. 1. de celeb. Miſſ.
[o] In extrauag. 1. de uit. et honeſt. cleric.
[p] l. ſi ſeruū §. 1. ff. de Actio empt. et c. cū Paulus. q. 1.
[q] In Manual. Confeſſ. pręlud. 7. numero 77.
[r] 1. ſec. q. 18 ar. 9.
[s] eodem cap.
[t] c. Qui peccat 23. q. 4. et c. Nam de conſtitut.
[u] c. Quod pręcipitur 14. q. 1
[x] dicto c. Quod pręcipitur.

attentione orat, ſolo prædicto pręcepto generali pręcipitur attendere: Et quia hoc tantum ad ueniale obligat, ſolùm venialiter peccat, quę eſt ſolida, & memoranda ſolutio. Ex quo colligitur quotidianũ & pulchrũ exemplum illius ſingularis concluſionis, quam ſingulariter fundat Caietan.[y] uidelicet quòd ſunt aliquot leges pręceptiuę etiam iuris naturalis, quæ contrauenientes non irretiunt mortifero peccato. Talis eſt enim prædicta, quę pręcipit, vt quicunque agit aliquid, agat illud cum omnibus circunſtantijs ad bonitatem actus, quem facit, requiſitis, quandoquidem eſt pręceptiua, & niſi cum ea concurrat alia pręceptiua fortior, ex ſe neminem ad mortale obligat.

y In tractat. de oblig. præcept. tom. 1.

XXXII. Concordes ſumus etiam in eo, quòd licèt ad excuſandum nos à peccato, ſufficiat nobis, vt ſupradictum eſt, orationi attendere, non tamen debemus eſſe hoc ſolo contenti, pręſertim clerici & Monachi, quibus munus & onus orandi pro ſe, proque toto populo Chriſtiano generatim, & pro ipſos alẽte ſpeciatim, eſt maximè proprium, genuinum, & grauiſſimo pręcepto impoſitum, vt prędictum eſt.[z] Sed potius omnibus neruis conari, & obnixè à Deo petere opẽ, quò totam orationem comitemur attentione actuali ſecunda, vel tertia, & anima refecta ſuauitate inde naſcente, impleamus illud maximi feruentiſſimique orationis eiuſdem Regis Dauidis[a] mandatum. (*Delectare in Domino, & dabit petitiones cordis tui.*) Nec nos rei difficultas ab ea dehortetur, cùm ad eam hortari, impellere, imò & compellere debeat conſideratio, & reputatio, quòd ſit res in ſeſe precioſiſſima, nobis vtiliſſima, & Deo, Angelis, & Sanctis eius gratiſſima, quodque ad eam aſſequendã à Matutinæ initio id petimus & flagitamus per (*Domine labia mea aperies*) & ab eiuſdem, & omnium aliarum horarum principio per (*Deus in adiutorium meum intende*) & per (*Domine ad adiuuandũ me feſtina*) quę utinam initia humiliter, attentè, & reuerenter dicta, ut plurimum ad id aſſequen-

z ſupra eodem cap. et aliis locis ibi citatis.

a pſal. 36.

quendum adiuuare poſſunt, ita pietate Dei adiuuent. Amen.

44 XXXIII. Ambo tractamus[b] de reſtitutione, ad quã tenetur qui horas præceptas non recitat. Circa quod dixit incidenter, quod Decretum Bonifacii viij.[c] quo decreuit eum, qui accipit Eccleſiam parochialem, non intendens ad ſacerdotium promoueri, debere reſtituere fructus perceptos, comprehẽdere Epiſcopum; Quod nemo videtur ante eum dixiſſe, nec eum rectè dicere apparet. Tum quia Canonem pœnalem, ſtatuentẽ pœnam contra Parochum Eccleſię parochialis, extendit ad Epiſcopum regentem Epiſcopatum, contra omnia iura ſtatuentia, ne leges pœnales de uno caſu ad alium extendantur.[d] Tum quia ipſemet approbat gloſſam[e] prędicti Decreti, quę ait, illi Decreto non eſſe locum in Eccleſia Collegiata. Tum quia prędictum decretum eſt quoddam auctarium alterius Decreti Gregorii X.[f] cui non eſt locus in Prelatis Eccleſiarum parochialium Collegiatarum ſaltem ſæcularium, iuxta aliud Decretum Bonifacii viij.[g] & à fortiori nõ erit locus in Epiſcopis, qui ab eiuſmodi pœnis plus quàm alii eximuntur.[h] & lex interpretans & addens aliquid alteri legi, intelligẽda, & terminanda eſt iuxta terminos legis interpretatę.[i] Nec obſtat id, quo ipſe mouetur, quòd eſt ſimilis ratio. Tum quia ratio ſimilis non ſufficit ad extendendam legem pœnalem, per iura prędicta, imo nec eadem, niſi concurrat aliquid ex quindecim, quę ponit Dominic.[k] uel decem & ſeptem, quę ponit ibidem Philippus Francus, quorum nullum occurrit in propoſito. Tum quia nec eſt eadem, nec ſimilis ratio propter multas circunſtantias, quę poſſunt conſiderari in Epiſcopo, quas non inuenias in parochialis Eccleſię ſimplici parocho. Tũ quia etiam non obſtat, quod peius facit Epiſcopus accipiens Epiſcopatum, non intendens conſecrari, quàm parochus non intendens presbiterio ſacrari; quia multo minora crimina iure humano acrius

p uniun

b Ille in dicto q. 5. ar. 6. col. 1. ego in capit. 7. nũ. 11.

c c. commiſſa de elect. li. 6.

d c. Pœnæ de pœnit. diſt. 1. l. ſi de interpretatione et l. Præſes. ff. de pœnis.

e Glo. in uerb. Parochialis præfati cap. Commiſſa.

f c. licet canõ de elect. li. 6.

g c. ſtatutũ de elect. lib. 6.

h c. Quia periculoſum de ſent. excom. lib 6.

i Auth. c caſtitutio quæ in nouar 9. ũde verſ. In illis coll 9. et clare ſentit glo. quam putat ſingu. Card. ibi oppoſ. 3. in Clement. ſta tutum uerbo Conſuetudine de electio.

k in c. 1. de tẽpor. ord. li. 6.

puniuntur, quàm maiora, ut percuſſio clerici magis punitur iure humano, quàm hęreſis mentalis, quia ob illam excommunicatur quis ipſo iure,[l] ob hanc autẽ minimè[m]. Licet iure Diuino ſecundum menſuram fiat plagarum modus.[n]

XXXIIII. ait ipſe[a] eum, qui capit Eccleſiam parochialem ſine propoſito abſoluto aſſumendi presbiterium, etiamſi accipiat cum propoſito dubio & cõditionali aſſumendi illud, niſi aliud conuenientius ſibi offeratur, peccare, tenérique ad reſtitutionem fructuum; quia inquit decretum illud requirere, ut intendat accipere presbiterium abſolutè, ad hoc ut excuſetur à peccato & reſtitutione, quod tamen uidetur nouum & durum, cuius contrarium alibi[b] tradidimus. Tum quia Petrus ab Anchar.[c] expreſſè ait illud Decretum intelligendum de illo, qui à principio, cùm accipit Eccleſiam, habet animum non aſſumendi ſacerdotium. Tum quia illud loquitur expreſſè de illo, qui fraudulenter, ut lucretur fructus anni dati ad aſſumendum presbiterium, accipit illam, ut expreſſè uerba illius habent, & per ea id notant Archid. Io. Mon. Io. And. Domini. Anchar. & Peruſin. Tum quia ex eo ſequeretur, quòd frater minor, cui debetur primogeniũ fratre maiore ſine liberis mortuo, non poſſet acceptare ſine peccato parochialem Eccleſiam cum propoſito conditionali non aſſumendi ſacerdotium, ſi frater moriatur, & alioqui ſic, quod etiã ipſe aſſerit. Quod conſequitur, ferè omnes clericos nobiles, imo & ignobiles totius orbis, qui ſunt fratres minores, expectantes ſucceſſionem fratrum maiorum, ſuſcipientes Eccleſias parochiales, peccare mortiferè, & in ſtatu damnationis manere, nec abſolui poſſe, niſi eas reſignauerint. Idemque dicendum eſſe de his, qui eo animo actuali uel uirtuali ſunt, ut propter aſſequendas nuptias ditiſſimarum coniugum, uel donationes ampliſſimas Regum & Principum, uel aliorum cognatorũ & amicorum, uel alios honorificentiſſimos euentus, relinque-

l Arg. c. ſi quis ſuadente 17. q. 4.

m In c. Cogitationis de pœni. diſt. 1. et tradimus in Manuali Confeſſ. c. 27. n. 56. et alibi ſæpè.

n Quæ sũt uerba cap. 17. Deut. et probantur in c. Non afferamus 24. q. 1.

a In dicto art. 6. col. 2.

b In Manu. Cõfeſſ. cap. 25. num. 130.

c Ibid. not. 6.

linquerent ſuas parochiales Eccleſias. Quod eſt durũ, & contra conſuetudinem totius Orbis Chriſtiani generalem, & contra prædictum Ancharran. ibidem [d] decidentem contrarium in fratre minore, cui euenit ſucceſſio primogenii, mortuo fratre maiore, quod & nos ubi ſuprà [e] firmauimus. Tum quia Decretum illud diſponit de nullo modo intendente à principio aſſumere præſbyterium, quia diſponit de non intendente, & negatiua totum, quod poſt ſe inuenit, deſtruit, & contrarium eius quod ſequitur ponit, [f] & conſequenter non de intendente ſaltem conditionaliter, quia etiam intentio conditionalis eſt intentio, cùm diſpoſitio conditionalis ſit etiam uera diſpoſitio, licet non tanti effectus, quãti eſt abſoluta, [g] & ita Decretum pœnale loquens de nullo modo intendente aſſumere preſbyterium, non debet extendi ad eum, qui aliquo modo honeſto, & rationabili intendit aſſumere, [h] præſertim quia non eſt eadem nec ſimilis ratio in utroque, cùm palàm ſit, longè magis peccare, qui cum abſoluta intentionẽ non ſe promouẽdi accipit, quàm qui cum intentione conditionali rationabili id facit. Tum quia contextus ipſius in illis uerbis (*mutata uoluntate*) clarè ſignificat, agere illud de illo, qui abſolutè non uult aſſumere preſbyterium, ſed ſolùm frui beneficii reditibus, donec in minoribus tantũ conſtitutus illud retinere poterit. Nam, ut prædictum eſt, loquitur tantùm de illo, qui fraudulenter accipit Eccleſiam, ut fructus anni ad promouendum ſibi dati ex ea percipiat, & ita de illo eſt intelligendus, ex mente omniũ commẽtantiũ ab Anchar. expreſſa; & nõ de alio, qui ſine tali fraude accipit Eccleſiam, animo ſaltem cõditionali aſſumendi preſbyterium, niſi eueniat ſibi aliquid, quod videbitur ſibi magis, quàm Eccleſiam conuenire. Pro quo præter prædicta facit, quòd alioqui omnes accipientes beneficia etiam ſimplicia, quibus eſt annexus ordo ſacer, animo cõditionali non aſſumendi ordinem ſacrum, ſi quid conuenientius ſibi offeratur, peccarent,

[d] In dicto notab. 6.

[e] In dicto Manuali cap. 25 num. 118.

[f] iuxta glo. ſingu. in c. Cum dilectus de conſuetud.

[g] §. omnis inſtit. de uerb. oblig. et cap. ſi prote de reſcript.

[h] Arg. c. Pœna de pœnit. diſtin. 1. et l. ſi de interpretatione. ff. de pœnis.

carent, & eſſent in ſtatu damnationis, imò etiam omnes,
qui acciperent alia beneficia, quibus nullus ordo ſacer
eſt annexus, ſi acciperent animo relinquendi illa, & re-
deundi ad uitam laycã, ſi quid eis conuenictius offere-
retur. Nam licèt pœna dicti Decreti,[i] reſtituendi fructus
non haberet locum in iſtis, quia de parochiali tantùm
Eccleſia loquitur, haberet tamen locum quoad pecca
tum, quia eadem ratio naturalis, quoad illud, militat
in iſtis, quæ in illis. Ex quo infertur à fortiore, non fo-
re locum illi Decreto in eo, qui poſt acceptam Eccle-
ſiam cum uoluntate abſoluta ſe promouendi, incipit du
bitare, & fluctuare, quicquid ille dicat, quę res frequē
tiſſima eſt.
XXXV. ſubdit ille,[k] circa idem Decretum Bonifa 46
cij viij.[l] aliud nouum ſimile proximo dicto, nēpe quòd
accipiens Eccleſiam parochialem animo non aſſumen-
di presbyterium, tenetur reſtituere fructus perceptos
durante illo animo, etiam ſi poſteà illo mutato aſſumat
illud, ea ratione, quòd ſecundum ipſum prædictum De
cretum, quatenus habet eum, qui uoluntate mutata
aſſumpſerit presbyterium, non teneri ad reſtituuēdos
fructus, eſt reſtringendum ad fructus poſt uoluntatem
mutatam, & non ante perceptos, quod non eſt tenen-
dum. Tum quia lex ſimpliciter & generaliter loquens
ſimpliciter & generaliter eſt intelligenda,[m] & prædictū
Decretum à contrario ſenſu ſimpliciter & generaliter
probat, huiuſmodi uoluntate mutata, promotum non
teneri ad reſtituendum fructus perceptos. Tum quia
Archidiaconus, & omnes alii ſuper eodem Decreto[n]
ſentiunt expreſsè contrarium, dum notant ex illo, frau-
dem quandoque purgari, ſicuti & mora interdum pur-
gatur,[o] & non cenſentur purgari, ſi fructus temporis
fraude durante percepti deberent reſtitui. Tum deni-
que quòd Decretum prędictum condemnat recipien-
tem eccleſiam animo non ſe promouendi, ſub condi-
tione, ſi mutata uoluntate non fuerit promotus, ergò,
ſi mu-

i dicto c. Commiſſa de electio. lib. 6.

k In dicto ar. 6 col. 2.

l dicto c. commiſſa de electio. lib. 6.

m l. De pretio ff. de pub. in rem act. & c. ſolitæ de maorit.

n dict. c. Commiſſa.

o l. Interdum ff. de uerb. oblig

ſi mutata uoluntate fuerit promotus, deficiet conditio,
ſub qua obligatur reſtituere, & conſequenter obligatio
reſtituēdi, quia deficiēte conditione ceſſat diſpoſitio.[p]
47 XXXVI. Ille ait circa idem Decretum Bonifacii
viij.[q] quòd accipiēs Eccleſiam parochialem fraudulē-
ter, animo non ſe promouendi ad ſacerdotiū, tenetur
reſtituere fructus non expectata Iudicis condemnatio-
ne, quamuis regulariter non debeatur pœna, niſi ſequ
uta illa. Pro quo eſt glo. ſingularis,[r] cui cōcordat Tho.[ſ]
licèt ipſe illam, neque illum citet, quæ ſententia nobis
placet, ſed non ratio, primò, quatenus ait illud Decre
tum non eſſe pœnale. Tum quia id eſt contra mentem
omnium ſuper eo ſcribentium. Archidiaconus enim,
cui nemo contradicit, hoc ſentit, dum contextū illius
inducit ad purgationem morę & pœnę. Tum quia pœ-
na ab Auguſtino definitur eſſe lęſio puniens delictū cō-
48 miſſum,[t] cui conſentiunt annotata,[u] quæ definitio cō
uenit prædictæ reſtitutioni, ut patet. Tum quòd ipſe-
met paulò inferius dicit, illud eſſe odioſum, & non ex-
tendendum, quod nulla ratione alia niti poteſt, quàm
quòd ſit pœnale. Diſplicet 2. eius ratio, quatenus ait
eum, cui confertur beneficium, cum obligatione il-
lud uel illud faciendi, perdere illud, & teneri ad reſtitu-
tionem fructuum perceptorū. Tum quia omne bene-
ficium datur propter officium,[o] non tamen perditur
eo ipſo, quòd non facit illud. Non enim perditur eo ip
ſo, quòd quis omittit dicere horas, uel facere reſiden-
tiam, uel miſſare, quando & quoties tenetur.[p] Tū quia
inter legatum & donatum ſub conditione ex una parte,
& donatum & legatum ſub modo ex altera, hoc diſtat,[q]
quòd illa non quæruntur ante conſequutam conditio-
nem, hæc uerò ſic ante completum modum. Tum quia
donatarius & Legatarius ſub modo, licèt poſſint com-
pelli ad implendum illum, non tamen ipſo iure perdūt
legatum uel donatum regulariter, non adimplendo il-
lum.[q] Diſplicet etiam 3. ſatis, quatenus ait prædictum
non

p dicto ſ. ōnis: Inſt. de uer. oblig. & l. Cedere diem ff. de uerb. ſignif.
q d. c. Commiſſa.
r c. Fraternitas. 12. q. 2.
ſ 2. ſec. q. 62. art. 4.
t c. Pœnitentia in 2. de pœnit. diſt. 3.
u ſ. ſequens inſtitut. de act.
o c. fin. de reſcrip. lib. 6.
p Per notata in d. c. fin. et toto tit. de cleric. non reſidente et cap. ſignificatum de præb.
q l. ea lege C. de condict. ob cauſ. et l. 1. per locum à ſpeciali C. de don. quæ ſub modo. & tradit Salicet. poſt alios in dicta l. ea l. oppoſ. 14.

non intendentem promoueri, non quærere ſibi fructus, licet ei concordet Philip. Franc.[r] quia contrà ſentit Dominic.[ſ] & quia habet titulum legitimum, ſecundũ omnes, imò & ſecundum eundem Sotum, qui cum omnibus aliis affirmat, eum non indigere nouo titulo ad cõtinuandam poſſeſſionem, & quærendum ſibi fructus, ſi mutata uoluntate fuerit promotus, & fructus quæruntur legitimo domino rei,[t] & ipſe eſt legitimus dominus Eccleſiæ eo modo, quo quis dicitur dominus beneficij, quia, ut dictum eſt, habet legitimum titulum, & quia Decretum illud non priuat eum titulo, ſed ſolùm punit pœna reſtitutionis fructuum. Ratio autem, qua tenetur reſtituere non expectata ſententia, eſt illa, quòd licet regulariter, non teneatur quis ad ſoluendum pœnam ante ſententiam, ſecundum communem,[u] fallit tamẽ quando ipſa imponitur ipſo iure, & mens imponentis 49
eſt, quòd debeatur in foro conſcientiæ, ut alibi[x] reſoluimus, & quòd in caſu huius Decreti mẽs authoris fuerit talis, colligitur ſatis ex ipſo contextu, & ex eo, quòd pœna priuationis, qua promotus ad Eccleſiam parochialem perdit illam per illudmet Decretum, ſi nõ fiat ſacerdos intra annum, habet locum in illo foro, ſecundum communem doctorum mentem, ut mox dicetur.[y]

XXXVII. Ipſe ait[z] eum, qui accipit parochialem
Eccleſiam animo non aſſumendi ſacerdotium, teneri ad 50
reſtituendum fructus perceptos, antequam mutet uoluntatem, etiam ſi ea mutata fuerit promotus, quod nobis non uidetur tenendum. Tum quia omnes in prædictum Decretum[a] comminiſcentes contrarium ſentiũt. Tum quòd glo. Archidiaconus, & omnes aiunt fraudẽ adhibitam in principio purgari per promotionem ſubſequutam. Tum denique quòd, ut ſuprà tactum eſt, illud Decretum eſt conditionale obligans ad reſtituẽdũ, ſi uoluntate mutata non fuerit promotus, & ſi promoueatur, deficit conditio, & conſequenter diſpoſitio.[b] Arbitror etiam, quòd gloſſa illius Decreti,[c] quatenus habet

r In d.c. Commiſſa. §. Cæterum.

ſ in d. §. Cæterum.

t l. 1. et l. bonæ fidei ff. de acquir. rerum domin.

u Quam tenet prædicta glo. ſing. in capi. fraternitas 12 q. 2. et Tho. 2. ſec. q. 62. ar. 4.

x In comm. c. non liceat 12 quæſt. ſecũda §. 1. et in d. c. fraternitas et in noſtro Manuali latino c. 25. numero 118.

y Infra eodem cap. 3. col. 39

z dicto art. 6. col. 2.

a in d. c. Commiſſa.

b Arg. præfati §. omnis inſtit. de uerb. oblig. et l. cedere diem ff. de uerb. ſignifica.

c ſuper uerb. non intẽdẽs.

habet eum, qui à principio bono animo accipit Eccleſiam, & poſteà mutato animo retinet illam, teneri ad reſtituendum fructus perceptos poſt illam mutatam, nō eſt vera. Tum quia legem pœnalem extendit de vno caſu ad alium. Tum quia non eſt ſimilis ratio, quicquid illa dicat; Quia longè magis peccat, qui ab initio fraudulēter accipit Eccleſiam animo non ſe promouendi, quàm qui poſt eam animo mutato illam retinet. Nam ille grādem fraudem & dolum committit, hic autem nullum, vel certè non tantum. Tum quia plurimum refert, An quis abſque vllo titulo capiat poſſeſſionem beneficij, an poſt titulum perditum ipſo iure retineat illud. Nam priore caſu malè, iniuſtè, & incoloratè poſſidet, poſteriore autem coloratè, vt alibi[d] tradimus, probantes efficaciter, quòd amittēs poſſeſſionē beneficij iuſtè quæſiti per renunciationem, vel aliàs, ipſo iure non perdit colorem poſſeſſionis, quominus reſtitutionem petere poſſit, ſi ſpolietur; licet accipiens à principio poſſeſſionem beneficij ſine titulo colorato, non poſſit petere illud ſi ſpolietur, iuxta communem.[e]

XXXVIII. Ipſe[f] addit circa prædictum Decretum, & rectè ac vtiliter quidem, quæ ego (quia propoſito meo erant extraria) non tetigi. Primum eſt, quòd prædicti accipientes parochiales Eccleſias, nōn intendendo aſſumere ſacerdotium, non ſolùm tenentur ad relinquendos fructus, ſed etiam ad relinquendas illas, vel mutandam voluntatem ſub pœna peccati mortiferi. Quod ideò videtur mihi rectè dictum, quòd qua ratione iniuſtum eſt accipere eo animo Eccleſiam parochialem, eadem eſt etiam iniuſtum eam retinere. §. II. quòd Decreto prædicto[h] non eſt locus in intendentibus accipere alia beneficia, quàm Eccleſias parochiales, ſine animo aſſumendi ſacerdotium, vel alios ordines, etiamſi iure communi, vel ſtatuto eſſent eis annexi, quod ea ratione videtur nobis iuſtum, quòd lex pœnalis non eſt extra ſuum caſum extendenda.

d In repet. cap. Accepta de reſtit. ſpol. oppo. 7. per totam.

e Quam tenet gloſ. Sing. in Clem. 1. de cauſa poſſeſ.

f dicto art. 6. col. 2.

g Arg. c. Quia nonnulli adiuncto c. Relatum de cleric. nō reſid.

h d. c. Commiſſa §. Cæterū.

da.[i] III. Peccare illos, qui accipiunt illa beneficia, non intendentes aſſumere ordines illis annexos, imò & intendentes nõ viuere clericaliter, licèt nulli ordines ſint eis annexi. Quod ea ratione fundatur, quòd tam naturali & diuino, quàm humano iure, qui accipit aliquòd munus, debet eſſe, vel certè curare; vt ſit habilis ad illud exercendũ.[k] IIII. Peccare item ẽt mortiferè illos, qui accipiunt beneficia nullos ordines præter primã tonſuram requirentia, etiam ſi ſint Præſtimonia, animo viuendi laicè, & nõ clericaliter ꝙ nobis videtur ſatis probari auctoritate Concilij viennenſis,[l] & rõne in eo expreſſa.

XXXIX. Addit præterea ipſe[m] quintum, nempè etiã 50
peccare mortiferè, licet non teneantur ad reſtitutionẽ, eos, qui capiunt, & retinent beneficia etiam nullos ordines præter primam tonſuram requirentia, animo trãſeundi ad ſtatum coniugalem. Quod tamen nobis non videtur ſufficienti ratione probari, modò eo animo accipiant & retineant illa, vt velint eis ſufficienter inſeruire, viuentes clericaliter, donec vxores ducant, & eis ductis relinquere. Nullo enim iure naturali, diuino, nec humano id euinci poteſt, & Canones liberum concedunt eis ad coniugia tranſitum, modò beneficia relinquant.[n] Addit ſextum de penſionarijs eccleſiaſticis, 53
quòd hi non peccant ſeculariter viuendo, & videtur præſupponere, poſſe illos etiam poſtquàm fuerint coniugati, ſuas penſiones retinere: quorum poſterius non eſt verum. Quia vt omittam alia, ſecundum ſtilũ Curiæ, qui facit ius,[o] per matrimonium extinguuntur ipſo iure, perindè ac vacant beneficia Eccleſiaſtica, ſuper quibus conſtituuntur, vt latè tradunt recentiores.[p] Prius autem etſi fortè ſuſtentari poſſet, eius tamen contrariũ ęquius videtur, pręſertim poſtquàm fœ rec: Pius V.[q] ſtatuit, ut officium minus B. Marię teneãtur recitare. Quin et memini videre in Hiſpania quẽdam penſionariũ ſub pœna excommunicationis à ſuo Epiſcopo monitum, vt tonſuram, & habitum clericalem geſtaret. Arbitror autem

[i] c. Pœna de pœnit. diſt. 1 & l Præſes ff. de pœn.

[k] l. idem iuris ff. ad l. Aquil. c. Non eſt putanda 1. q. 1.

[l] Clem. 1. de vit. & honeſt. cleric.

[m] dicto n. 6.

[n] c. Ioannes c. Diuerſis fallacijs de cler. coniug.

[o] c. Quã graui de Crim. falſi

[p] Gigas l tract. de Penſionib. q. 53. n. 3. 4. 5.

[q] In extrauag. relata ſupra c. 7. n. 12.

autem non perdi penſionem ipſo iure, propterea ſolũ, quòd non viuat clericaliter, quia nullo iure cautum video, & non eſt dicendum pœnam aliquam ipſo iure incurri, niſi id iure caueatur, iuxta communem.[r]

54 XL. Addit ipſe præterea[s] circa idem decretum Bonifacij viij.[t] quatenus habet accipientem Eccleſiam parochialem ipſo iure perdere illam, niſi intra annum fiat presbyter. Addit, inquam, id procedere etiamſi nõ præmoneatur vt id faciat, teneriq; ad relinquendam illam abſq; ſentẽtia iudicis, quorum vtrũq; (licèt ſint qui poſterius negent) videtur nobis iuſtũ, non quidẽ per rationem ipſius, quæ cõfutatur eo modo, quo ratio alia ſimilis fuit paulò ſuperius[u] cõfutata: Quia negari non poteſt iuſtè, prędictum decretũ in hoc eſſe pœnale, per ibi dicta, licèt ipſe noue neget illam eſſe pęnalẽ, & nouius appellet eam conuentionalem, &, vt puto, incogitãter. Tũ quia licèt omnes doctores diuidant pœnam in legalem & conuentionalẽ, nemo tamen vnquàm diuidit legẽ in pœnalẽ & conuentionalẽ. Tũ quia ſi illa pęna eſſet conuentionalis, conſequeretur collationẽ talis Eccleſię eſſe ſimoniacam, cũ collationẽ beneficij omnis conuentio faciat ſimoniacã.[x] Vnde per contextũ cuiuſdã decreti Innoc. III.[y] in illud cõminiſcentes, concludunt nõ eſſe beneficiũ vacãs conferendũ alicui cũ modo, & onere aliquid faciẽdi vel dãdi, quia id eſſet ſimoniacum, licèt poſſit Epiſcopus cũ ſuo capitulo beneficio vacãti imponere aliquẽ modũ vel onus, & poſtea illud ſic onuſtum, vel modificatum, ſine vlla conuentione alicui conferre. Quamuis hæc rõ dilui poſſet ab eo, qui reſponderet id, quod dicti cõmentatores aiunt, procedere quidẽ in cõferente, qui addit modũ vel onus nouũ, quod iure cõi, vel ſpeciali non ineſt ei, non autem in eo, qui modum vel onus illi iure aliquo inhærens exprimit, vt alibi[z] tradimus: quia expreſſio eius, quod tacitè ineſt, non inducit ſimoniam.[a] Sed ita reſpondenti replicari poſſet, quòd eiuſmodi expreſſio ſicut non facit collationem

[r] Quam tradit glo. recep. c. lic. de iure patronat.
[s] dicto ar. 6.
[t] dicto c. Commiſſa. 3. cætera.
[u] eodem cap. concord. 16.
[x] c. Quam pio 1. q. 2.
[y] c. t. vt eccleſiaſtica benef. ſine dimi. conferantur.
[z] In Manu. Cõfeſſ. cap. 23. nu. 101.
[a] c. Significaſti de elect. & glo. quã ibi ornat Fely. in c. Ad audiẽtiã 2. de Reſcript.

ſimoniacam, ita non facit etiam conuentionalem [a], & conſequenter nullatenus poteſt dici conuentionalis, quaſi nomine nemo ante illum eam appellauit. Ratio autem uera, & germana & noua eſt illa, quam tetigimus ſuprà, [b] & reddidimus alibi, [c] in hæc uerba. Nec obſtat quòd continenter ſoleam tenere & tenui. [d] Quòd pœna temporalis etiam ipſo iure incurſa non debetur in foro conſcientiæ, quia id non procedit, cùm contrarium conſtat de mente legislatoris, vel cùm non imponitur propriè ut pœna, ſed vt quędam conditio, uel modus rei traditæ; ut cùm teſtator relinquit aliquid alicui, ut quippiam faciat, aliàs perdat legatum, iuxta Panor. communiter receptum, [e] & in propoſito conſtat ex ſtylo, mentem Pontificum ſtatuentium, ut illo uel illo caſu vacet beneficium ipſo iure, eſſe, vt peccet, qui illud ita perditum retinuerit. [f] Et quòd beneficia conferantur quodammodò ſub illo modo, vel conditione tacitè uel expreſſè. [f] Hæc ibi.

XLI. Ipſe, [g] proſequens declarationem præfati decreti Bonifacij VIII. [h] dicit alia tria. Primò non ſemel appellat eccleſiam parochialem præbendam, quod & ſi fortè defendi poſſit ea conſideratione, qua nos pridem alibi, [i] in hoc eam ponderando, diximus, omne beneficium poſſe appellari præbendam, accepto generaliter nomine, non expedit tamen id facere, cùm ſine vlla vtilitate non ſint nouitates inducendæ. [k] II. ait eum, qui perdit ipſo iure eccleſiã parochialem, eo quod intra annum nõ eſt factus presbyter, poſſe inauditum ſpoliari, quod nullatenus eſt verũ, quia imò ſi ſpolietur, ante omnia eſt reſtituendus, vt nos alibi [l] latè tradimus, & irrefragabiliter conuincitur per aliud decretum eiuſdem Bonifacij, [m] quo expreſſe cauetur, beneficium, quod vacat ipſo iure, per adeptionem alterius, poſſe quidem conferri alteri à ſuperiore, ad quẽ pertinet collatio, nõ citato detentore, non autem tradi ei poſſeſſionẽ illius, nec tolli detentori antequam audiatur, & cõdemnetur. 55

b Concor. 16.
c In Man. Confeſſ. cap. 25. n. 118.
d In comm. c. Fraternitas 12. q. 2. & in Rub. de Pœnis, & aliàs ſæpè.
e ſuper gloſ. verb. Adiiciens in c. Raynaldus de Teſtam.
f Vt tetigi in c. Non liceat 12. q. 2. & latius trado in c. fraternitas 12. q. 2.
g d. 28. fol. 3.
h In d. c. Commiſſa de elect. in 6.
i In Rub. de Præben.
k c. Cum conſuetudinis vbi glo. & Io. And. de Conſuet. & l. in rebus. ff. de legib.
l In Rep. c. Accepta de reſtit. ſpol. oppoſ. 7. & 8.
m In c. licet. 2. de Præben.

56 III. quòd probat ſuum proximum dictum, comparando eum, cui confertur Eccleſia parochialis cum onere, ut fiat presbyter, ei, qui capit aliquam pecuniam ab alio cum obligatione faciendi aliquid, in quo bis errat. Primo quidem, quòd accipiens Eccleſiam, non accipit illam ex conuentione, ut probatum eſt, accipiens autē pecuniam ſic. 2. quatenus ſignificat, accipientem pecuniam, ut aliquid faciat, poſſe compelli ad reddendam illam ſine iudicis ſententia, ſi non præſtiterit illud, in quod accepit; quod omninò falſum eſt, cum auctoritate ſua nemo poſſit etiam rem ſuam ab alio poſſeſſam recupare.[n] Nec mirandum, quod uir Theologus doctiſſimus, & in his, quę pertinent ad forum interius uerſatiſſimus, in illis quæ pertinent ad exterius, & ad ordinem iudiciarium, interdum hallucinetur. Quarè tria hæc

57 ipſius dicta, ne quem offendant, temperanda ſunt. Primum quidem, quod appellatione præbendę, nec in iure Pontificio, nec in litteris Apoſtolicis communiter cōtinetur Eccleſia parochialis, licèt ſecundum ſignificationem gramaticam, & generaliſſimam cōprehendi poſſet. Secundum autem, quòd habens parochialem Eccleſiam, ſi non fiat presbiter intra annum, perdit eam ipſo iure, ita quòd tenetur relinquere illam in foro conſcientię ſine iudicis condemnatione, non poteſt tamē ſine illa poſſeſſio ab eo auferri. Tertium, quòd recipiēs pecuniam, ut aliquid faciat, ſi id non fecerit, tenetur quidem in foro conſcientiæ reddere illam, uel ſoluere intereſſe, non expectata ſententia Iudicis, ſed in foro exteriori abſque illa non poteſt ad id compelli, per prædicta.

58 XLII. Cōuenit inter nos,[o] quòd beneficiarius omittens dicere horas tenetur ad reſtitutionem fructuū eo modo, quo ſtatuit Concilium Lateranen.[p] à Iulio II. cœptum, & a Leone X. continuatum. Diſcordamus autem in eo, quod ipſe ait iure naturali & diuino etiam ante dictum Concilium, fuiſſe obligatos ad aliquam reſtitutionem,

[n] L. ſi quis in tantam C. un de vi & cap. ſæpè, & toto tit. de reſtit. ſpoliat.

[o] illum ind[i]cto ar. j. col. 3. et me in. cap. 7. ſupra eod.

[p] in ſeſſ. 9. §. ſtatuimus.

tutionem, ego autem ſequutus Communem[q] dixi, nõ
fuiſſe ad id obligatos. In quod prçter ea quæ ibi adduxi,
poteſt ponderari uerbum (*ſtatuimus*) in dicto Concilio
poſitum, quod eſt argumentum & ſignum inductionis
iuris noui, iuxta gloſſas communiter receptas. [r] Nec
argumenta per eum adducta probant pluſquam ea, quę
Cardin. & alii, ſententiam contrariam Communi tenen
tes, adduxerunt. Eſt & pro nobis irrefragabile argumẽ
tum, quòd etiam poſt Concilium non tenentur reſtitue
re quicquam propter omiſſionem ſemeſtrem à benefi-
cio accepto, à quo non excuſarentur ſi iure naturali, &
diuino fuiſſent ad id obligati, ut pàlam eſt.

XLIII. Ipſe[s] ait circa prædictum Decretum Boni- 59
facii VIII.[t] quòd idem Bonifacius[u] ſtatuit, ut Epiſcopi
poſſent diſpenſare cum accipiente Eccleſiam parochia-
lem cauſa ſtudii, ne teneantur promoueri ad presbyte-
rium uſque ad ſeptennium, modò intra annum promo
ueãtur ad Subdiaconatum, & quidem rectè, ſed id quod
ſubiicit, nempè nunc temporis quacunque de cauſa
diſpenſari, non eſt intelligendum de diſpenſatione Epi-
ſcopi, ſed Papç. Epiſcopi enim ſolum poſſunt diſpen-
ſare ex cauſa ſtudii, quia hoc ſolũ permittitur eis, quod
non poſſunt alii inferiores, ut gloſſa recepta[x] determi-
nat. Quamuis Vicarius generalis Epiſcopi, & capitulũ
ſede uacante id poſſint, quia eandem iuriſdictionem,
quam Epiſcopus habet, exercent; ut notat Felin.[y] &
Rebuff.[z]

XLIIII. Addit ipſe[a] tria. Primum, quod nimia rela- 60
xatio fuit illa, qua Concilium liberat à reſtitutione non
dicẽtes i primo ſemeſtri ab acceptione beneficii: quod
ego ueritus fuiſſem dicere. Tum quia Conciliũ genera
le, cuius omnia ſtatuta ſunt ſuſpicienda[b] id edixit. Tũ
quia idipſum placuit fœ. rec. Pio V. ut ex ſua Extraua-
ganti, quę incipit (*Ex proximo*) ſuprà[c] relata conſtat. Tũ
quia cùm nec iure naturali, nec diuino debeatur reſti
tutio omnium fructuum, etiam ſecundum ipſummet

Sotum,

q In dicto cap. 1. de celeb. Miſſ.

r In cap. ut litigantes de offic. ord. lib. 6. verb. ſtatuimus, & cap. 1. ut lite pendente, eod. lib. & clem. fin. de Preſcrip. in eod. verbo.

s [illegible]

t dicto art. 3. col. 3.

u dicto cap. Commiſſa. §. Cæterum de elect. lib. 6.

u c. Cum ex eo de elect. lib. 6

x In d. c. cũ ex eo verb. Epiſcopi.

y In cap. cum olim. q. 8. de Maiorit.

z In Praxi benef. de deuo lut. n. 64.

a dicto art. 6. col. [illegible]

b [illegible] cap. Maiores 24. q. 1.

c cap. 7. n. 32.

Sotum, potuit Concilium modificare obligationem reſtituendi, quam nouè inducebat. Secundum, quod addit, eſt, nimis arctaſſe beneficiarios ad reſtituendum pro rata ob horas omiſſas poſt ſex menſes, quia obligauit eos ad id etiam, ſi vno vel altero die eas omitterent. Quod nimium liberè videtur dictum, ob eaſdem rationes, ob quas idem Pius declarauit, quòd etiam vnã horam omittens teneatur reſtituere pro rata, nec abs re, quoniam etiam ſecundum ipſum Sotum peccat mortiferè, & conſequenter perdit gratiam, & regnum cœleſte, & qui perdit quod eſt plus, non debet mirari
61 quod perdat id quod eſt minus.[d] Tertium, quod verba Concilij vt iacent, minimè ſunt intelligibilia, & ideò loco verbi (*poſt*) reponendum eſſe ait (*per*) ita quòd ſit ſenſus, reſtitutionem eſſe debitam ob horas omiſſas ante & poſt ſex menſes, ſed ob omiſſas poſt ſex, priuationem à beneficio faciendam: Quæ profectò nullatenus ſunt admittenda. Ad cuius rei confirmationem, quia eſt maximi momenti, & in foro conſcientiæ quotidianum, ſubijciam primum totum tenorem prædicti §. ſtatuimus, vt eſt in Concilio, & vt ipſe eum refert, cuius partem, quia propoſito meo non inſeruiebat, omiſi ſuprà[e] referre, & mox monſtrabo planum, verum, & communem intellectum eius eſſe illum, qui ſuprà,[f] & in Manuali Confeſſ.[g] poſitus eſt. Tenor prædicti Concilij eſt hic. (*Statuimus, & ordinamus, quod quilibet habens beneficium cum cura uel ſine cura, ſi poſt ſex menſes ab obtento beneficio, diuinum officium non dixerit, legitimo impedimento ceſſante, beneficiorum ſuorum fructus non faciat ſuos pro rata omiſſionis officij et temporis, ſed eos tanquam iniuſtè perceptos in fabricas Eccleſiarum huiuſmodi beneficiorum, uel pauperum eleemoſynas erogare teneatur. Si uerò ultra dictum tempus in ſimili negligentia contumaciter permanſerit, legitima monitione præcedẽte, beneficio ipſo priuetur, cum propter officium detur beneficium. Intelligatur autem officium omittere quoad hoc, quod eſt beneficio priuari poſſe, qui per quindecim dies illud bis ſaltem non dixerit.*

[d] Arg. cap. Cui plus de Reg. iur lib. 6.

[e] in dicto cap. 7. num. 11.

[f] dicto cap. 7. num. 11.

[g] cap. 25. n. 111.

En tenor Concilii, cuius uerba ſunt clara & facilè intel 62
ligibilia, habet enim duas partes: ſecundam ibi (*Si uerò*) & prioris quidem ſenſus directus clarus eſt ſic, quòd beneficiarius omittens horas poſt ſex menſes non faciat fructus ſuos, pro rata temporis omiſſi, & teneatur reſtituere illos. Indirectus autem ſenſus, qui à contrario colligitur, eſt, quòd beneficiarius omittens horas intra primos ſex menſes faciat fructus ſuos, & non teneatur eos reſtituere. Poſterioris autem partis ſenſus eſt, quòd beneficiarius omittens horas poſt ſex menſes contumaciter, monitus ut eas dicat, & non dixerit, ſaltem bis intra quindecim dies, ipſo beneficio priuetur. Cui modo intelligendi fauent uerba illa prędictę extrauagantis Pij V. ſimulque tollunt errorem eorum, qui putant ſenſiſſe Concilium, non peccare illos, qui omittunt horas intra primos ſex menſes. Verba, inquam, illa (*Item ille qui primis ſex menſibus officium non dixerit, niſi legitimum impedimentum ipſum excuſauerit, graue peccatum intelligat ſe admiſiſſe.*) Hæc enim uerba clariſſimè ſonant, beneficiarium, qui abſque legitimo impedimento, primis ſex menſibus omiſerit horas, grauiter quidem peccare, ſed non teneri ad reſtitutionem, ut palam eſt.

XLV. Ipſe addit, [h] ſtatutum prędicti Concilij Lateranenſis [i] hodiè non obligare. Nos autem eius dictum damnari à prędicto Pio V. in ſua Extrauag. ſuprà [k] diximus. Addit & alia quædam, quę quadátenus eleuare, & extenuare uideri poſſunt auctoritatem & grauitatē prę̨fati Concilii, niſi ea piè, pro magna illius uiri in Deum pietate, & notiſſima in Concilia, & ſanctam ſedem Apoſtolicam obſeruantia molliantur, putà, quòd Conciliū illud fuit nimis prolixum, & contineat quędam, quę nō ſunt tanti momenti, & partim nimis laxum, & partim nimis rigidum: & quòd reſtitutio non ſit iubenda uno uel altero die horas omittenti: cùm tamen etiam omittenti unam ſolam unius diei ſit iubenda, per declarationem Pij. V. ſuprà [l] relatam, Et quòd per Bullas Cruciatæ, quę dant

h dicto nr. 5. co lumn. 5.
i dicto § ſtatuimus ſectione 9.
k In dicto cap. 7. num. 12.
l dicto cap. 7. num. 12.

dant facultatem abſoluendi ab horis malè recitatis, huiuſmodi omittens poſſit liberari. Quod nullatenus eſt dicendum, quia Bullæ illæ faciunt quidem facultatem abſoluendi à peccato malæ recitationis, non autem ab obligatione reſtituẽdi ob peccatum incurſum; & quòd ęgrè ferre uidetur, quòd compoſitio ſuper huiuſmodi reſtitutione, quam dicit iure naturali & diuino fieri poſſe cum Epiſcopis, fieri debeat cum Papa poſt illud Concilium, cùm tamen illud eam ſibi non reſeruet, nec facilè dici debeat, iure naturali & diuino tantùm attento, eam fieri poſſe cum Epiſcopis, cùm etiam uix fieri poſſe cum Papa, niſi iuſta de cauſa, quidam defendant. Et quòd ab una parte appellat omiſſionem horarum unius uel alterius diei, paruam negligentiam, & minutias indignas, ad quas Concilium reſpiceret: & ab altera mortiferam Dei offenſam, quę etiam ob uitam conſeruandam non eſt admittenda.[m]

63 XLVI. Vterque noſtrum[n] tangit illud ſingulare dictum Palud.[o] ſuprà latius relatum: quod in ſumma habet, ſtatutum Eccleſiæ, ut abſens ab horis certis diebus uel horis, lucretur diſtributiones, non excuſare eum, qui abeſt ut otietur, ludat, aut aliis rebus uanis aut malis intendat, licèt in foro exteriori non debeat ei detrahi ſua portio. Quod ego dictum ſimpliciter ſequor, ille uerò uidetur refellere, concludens in hęc uerba. Vbi non eſt manifeſta ſtatuti peruerſitas, quicunque chòro iuxta tenorem inſtitutionum ſuæ Eccleſię inſeruiens, bona fide, & conſcientia fructus facit ſuos, neque ad ullã reſtitutionem tenetur. Sed contra eum facit, quòd uidetur ſecũ pugnare, quatenus in ſenſu directo ait, quòd prędicta ſuę concluſionis uerba ſonant, & in ſenſu indirecto à contrario, quod ſi iniuſtitia ſtatuti eſt manifeſta, uel bona fide, & bona conſcientia non credit illud eſſe iuſtum, tenetur reſtituere. At manifeſta uidetur iniuſtitia ſtatuti, ſi intelligatur dictare, ꝙ abſentia cauſa otiandi, aut uanè uel malè verſandi excuſat, non poteſt bona

fide &

[m] c. ſacris de his quæ vi. c. lente 12. q. 5.

[n] Ille in dicto ar. 6. col. 5. ego uero in cap. 3. n. 20.

[o] In 4. diſt. 15. q. 5.

fide & bona conſcientia credere illud ſtatutum eſſe iu-
ſtũ in illo ſenſu: Ergo ſenſus directus & indirectus ſuæ
concluſionis ſibi mutuò repugnant. Quarè amplectenda
videtur Paludani concluſio, imò & à concionatoribus
inculcanda. Quia nec ipſe Sotus negat eos peccare,
nec Paludanus, & ergo dicimus eos cogi poſſe reſti-
tuere in foro exteriori. Addo autem quiddã, quòd plu- 64
rimos conſolari & ſaluare poteſt, nempè, quòd qui
principaliter accipit diem, hebdomadam, menſem, vel
menſes ſtatuto conceſſos ad peregrè proficiſcendum,
ad viſendos cognatos vel amicos, vel ad alia iuſta ne-
gotia ſucceſſiua, etiam intra ciuitatem, vbi eſt eccle-
ſia, vno vel multis diebus gerenda, non peccat, nec te-
netur reſtituere illa, quæ ſecundum formam ſtatuti lu-
cratur abſens ab horis, licet multis horis, in quibus ho-
ræ dicuntur in choro, ipſe intendat ludis, vel alijs re-
bus vanis vel malis. Tum quia quod principaliter in-
tenditur eſt attendendum,[p] & dies, & menſes prædicti
accipiuntur principaliter ad iuſtas occupationes. Tum
quia nec minus principaliter vtplurimum accipiuntur
ad illa vana, & mala, licèt illa incidant, & occurrant in-
tendenti principaliter bonis & iuſtis negocijs. His ta-
men eſt conſequens, quòd qui principaliter ad hæc va-
na vel mala acciperet prædictos dies, peccaret quidem
coram Deo, & in foro conſcientiæ reſtituere teneretur,
licèt in foro exteriori ſua portio non poſſet ei denega-
ri, vt ait Palud. vbi ſupra.[q] 65

XLVII. Conuenit inter nos[r] contra Angelum,[s] &
Adrianum,[t] quòd beneficiarius vitam malam & corru-
ptam viuens, non tenetur reſtituere fructus ſui benefi-
cij, modò ſuas horas præceptas recitet eo modo, quò
præcepto eas dicendi ſatisfaciat. Sed ille tribuit hanc
opinionem Adriano, dicens, nullum eam colorem ha-
bere, licet ſic forſan apud quoſpiã iuriſconſultos, qui
ex ſancto zelo potiùs, quã ratione conſulta philoſophã-
tur. Nos autem tribueramus eam ante ipſum Angelo à

Clauaſio.

p L. ſi quis nec cauſam, ff. de reb. cred. cũ multis ibi, per dd. præſertim Iaſo. congeſtis, & multis alijs per nos adductis in comment. c. Cum miniſter 23. quæſtio. 5. & ſupra cap. 6. a num. 14.

q In 4. diſt. 15. quæſt. 5.

r Illum in dicto art. 6. col. fin. & me in dicto Manua. li. c. 25. n. 123.

s In verb. Clericus § 5.

t In 4. de reſtituti.

Clauaſio.[u] Qui duo, & ſi Theologiam & leges egregiè calluerunt, plus tamen illam quam has coluerũt, & ille hanc noſtram (quę vera eſt) opinionẽ ſibi ſoli de more Theologorum tribuit. Nos vero anteà de more noſtro, quo ſua quibuſque reddimus, eam tribueramus Summæ Roſellæ & Sylueſt.[x] & ille munit eam aliquot rationibus ex longinquo petitis: Nos uerò ex ipſo iuriũ fonte hauſtis. Primò quidem, quòd nullibi ipſo iure ponitur hæc pœna clerico malè viuenti: Et quæ pœna expreſſo iure non ponitur, non eſt dicenda ipſo iure poſita.[y] Deinde quòd ille §. (*Statuimus*) id approbat irrefragabiliter, quatenus habet, beneficiarium, qui ſuas horas recitare omittit, nõ teneri ad reſtituendum, quod primis ſex mẽſibus à conſequutione beneficij accipit, & manifeſtum eſt illum malè, & in ſtatu malo vixiſſe.

[u] In dicto verb. clericus. 5. 5.

[x] In verb. Clericus q. 24.

[y] Ius glo. quæ putatur ſingular. in c. nn. de iuie patronat.

Cap. XXII. Quædam de oratione Miſcellanea complectitur.

HOC ultimum Capitulum adijcimus, ut aliquot de oratione quæſtionibus nobis propoſitis reſpondeamus, et quia tam illæ, quàm reſolutiones earum ſunt variæ, Miſcellanea uocauimus.

ORATIONI tributorum multa elogia moderanda.	*n.*	1
Oratio non uirtus, ſed actio uirtutis primæ moralium.	*n.*	2
Virtutum omnium Princeps Charitas, licet prima fides.	*n.*	3
Intellectus illius, Non eſt inuentus ſimilis illi.	*n.*	3
Maxima qua ratione minora minimis.	*n.*	3
Oratio ſtrictè, largè, & largiſſimè ſumitur.	*n.*	4

PRIMVM quòd ſunt qui magis pietatis zelo, quàm digeſta doctrina ducti, multa orationi tribuunt elogia, quæ ſunt ita mollienda & declaranda, vt receptæ, eidemque veræ Doctorum Claſſicorum de oratione doctrinæ non repugnent. Sunt enim inprimis qui eam frequen-

quentiſſime appellent virtutem, & tanta operantem, vt
vulgo videri poſſint eam facere omnium virtutum Prin-
cipem. Cum tamen oratio non ſit virtus, ſed actus vir- 2
tutis, vt poſt & ante alios claſſicos auctores tradit Tho.
recept.[a] Cumque non ſit actus principis, & maxime
omnium virtutum, quia eſt actus virtutis, quam Græci
Latriam, & Latini appellant religionem, quæ licet ſit
omnium virtutum moralium maxima, vt tradit Thom.
recept.[b] inter omnes tamen conuenit, quòd eſt minor
Theologis, fide ſcilicet, Spe, & Charitate, quæ præcellũt
omnes morales, quorum de numero eſt religio, ut præ-
ſupponit Thom.[c] Cumque non ſolùm falſum ſit, ſed &
hæreticum, tribuere primatum virtutum orationi & re-
ligioni, imò & fidei, & ſpei, quia illum habet charitas,
per illud:[d] Nunc autem manent fides, ſpes, charitas, ma-
ior autem horum eſt charitas, relatum a Tho. quodã lo-
co[e] per quod ipſum in alio[f] concludit, charitatem eſſe
omnium virtutum maximam: quod multis eiſdemque
elegantibus verbis confirmat Proſper relatus à Gratia-
no,[g] ſubijciens, Apoſtolum[h] eam excellentiorem viã
appellare. Nec obſtat quod ipſemet Thom. alibi[i] dicat,
fidem per ſe eſſe primã inter virtutes, intelligendo per
virtutes Caietano[k] authore tam Theologas, quam mo-
rales: Non, inquam, id obſtat, quia multa ſunt priora,
quæ tamen ſunt minora, & imperfectiora, vt embrio
eſt prior, ſed minor & imperfectior ſe ipſo poſteriore
anima rationali aucto, & fides informis frequenter eſt
prior, ſed ſemper minor & imperfectior ſe ipſa forma-
ta, vt & ipſemet Tho. colligit.[l] Quarè & omnia piorum
dicta, quibus eam appellãt virtutem, intelligenda ſunt
per tropum, & figuram Metonymiam, qua effectum pro
cauſa, vel contrà cauſam pro effectu frequenter accipi-
mus. Et ea quibus illam alijs omnibus præferre viden-
tur, excuſanda ſunt per hyperbolem, aut accipiendo di- 3
cta ſimpliciter pro dictis ſecũdum quid, ut illud deſum-
ptum ex Eccleſiaſtico:[m] (*Non eſt inuentus ſimilis illi, qui con-*

ſerua-

a In 4. lib. ſent. diſt. 15. qu. 4. art. 1. & 2. ſec. q. 83. ar. 3.
b In 2. ſec. q. 81 ar. 6.
c 1. ſec. qu. 68 per totum & poſt & ante alios in 3. diſtinct. 21. q. 2. ar. 4. q. 3
d 1. ad Cor 13.
e d. q. 61. ar. 4.
f 2. ſec. qu. 23. ar. 6.
g In c. Charitas 2. de pœnit. diſt. 2.
h 1. ad Cor. 13.
i In 2. ſec. q 4. ar. penult.
k Ibidem.
l Ibidẽ in eodem ar.
m cap. 44.

ſeruares legem excelſi)cuilibet ſancto Confeſſori applicat Eccleſia, intelligendum eſt ſecundum quid, ſiue quod quemlibet alium ſanctum ei collatum aliqua ex parte excedit. Sicut erit in ſimili Tho.[n] exponens illud Apoſtoli: [o] (*ſuperiores uos inuicem arbitrantes*)ait poſſe quemlibet etiam maximum arbitrari, ſe aliqua ex parte à quolibet ſibi collato ſuperari, quod vtinam omnes tam uere arbitraremur, quàm multi ſignificamus. Sunt item qui dicant orationem eſſe actionem ſiue actum, ſed talem, qui complectatur omnes actiones vitæ contemplatiuæ putà fidei, ſpei, & charitatis, & religionis, quæ conſiſtunt in credendo & meditando Deum, & ſperando, & confidendo in eo, amando eum ſuper omnia, & fruendo eo iucundè, tranquillè, & pacificè, honorando item, laudando, benedicendo: & quomodolibet alias eum colendo, quod intelligendum eſt de oratione, non aſſumendo eam ſpecialiter, ſiue ſtrictè, ut communiter accipiunt auctores de oratione diſputantes, ſed generaliter, ſiue largè, vt ſupra[p] diximus, ſicut & dicta eorum qui omnem bonam, & in Deum directam actionem vocant orationem, intelligenda ſunt de oratione generaliſſimè, [q] ſiue largiſſimè ſumpta: quæ, iuxta etiam ſupra poſita, comprehendit omnem bonam actionem.

n 2 ſec.q.160. art.2.
o Ad Philip.2
p
q In 4. cap.3. nu.1.

4

HAERETICI excommunicati notoriè cur non uitandi. n. 1

Intellectus Extrauag. Martini V. Ad euitanda. n. 5

Lex uſu non recepta non ligat. n. 5

Hæreticum damnare & denunciare non idem. n. 6

Excommunicatus parochus poteſt ſuis parœcis ſacra eis debita miniſtrare, ſicut & alia debita alijs ſoluere. n. 7

Excommunicato communicat, qui idem cum illo audit. n. 8

Excommunicandi poteſtas iure diuino data eſt Eccleſiæ, ſed non omnis forma & effectus uitandi. n. 9

Hæreticus iure diuino excommunicatus. n. 9

SECVNDVM, quod ultra illa oia quæ ſuprà[r] de non orando pro excommunicatis ſcripſimus, & ultra modũ, quo tenetur excommunicatus orare admonuimus,[s] admonemus etiam primo, quod in Manuali Confeſſ.[t] inſinuauimus rationem, qua poſſunt excuſari à peccato quidam Monarchæ, & alii Principes, & priuati homines, 5
etiam Eccleſiaſtici, qui permittũt Legatos, uel alios manifeſtos hæreticos intra ſecum in Eccleſias, & eis præſentibus orant, & Miſſas audiunt, uel faciunt, licet notorii hæretici ſint, & conſequenter notorie excommunicati.[u] Licet item extrauagans Ad euitanda, quam referimus in Manuali Confeſſ.[x] excommunicatos, denunciatos & notorios æquiparet. Ratio.n, inſinuata ibi eſt; quòd non tenemur vitare niſi duplex genus excõmunicatorum, videlicet denunciatorum ſpecialiter, & percuſſorum clericorum notoriorũ, quod etiã poſt nos tenuit Sotus.[y] Non ſufficit tamen illa eius ratio, qua dicit Martinum V. & Cõciliũ Conſtantienſe, non iuſſiſſe euitare omnes notorios excommunicatos, ſed ſolum illos, qui eſſent tales ob percuſſionem clericorum notoriam, & q: non eſt curandum de extenſione, quam fecit ſtatutum Eccleſiæ Gallicanæ[z] receptum per Bituriſcenſe: non inquam, ſufficit hæc ratio, quia Concilium Lateranenſe[b] contra quod nihil poteſt obiici, eandem extẽſionem nouiſſimè expreſſè facit. Eſt ergò alia ratio, quam ibi reddimus, quamque ipſe innuit, quòd uſus non recepit prædictam extenſionem, & lex uſu non recepta non ligat.[c]

Admonemus ſecundo, quod licet non teneamur uitare hæreticos notorios, niſi fuerint denunciati, uidetur tamen Soto ſufficere ut ſint declarati, uel denunciati hæretici per Iudicem, cò quod denunciatus hæreticus videtur ei denunciatus excommunicatus, quod & ſi quandam veritatis ſpeciem habeat; non tamen videtur de rigore iuris verum. Tum quia non eſt formaliter, vt palam eſt, idem. Tũ quia multi ignorant hæreticos eſſe ipſo iure excommunicatos, & ita licet ſit iuris notorium, non 6

eſt ta-

r In cap. 17. a n. 67.
s In c. 7. n. 16.
t c. 27. n. 35.
u C. excommunicamus de hæret. & c. 1. Bullæ Cœnæ Domini. quæ declaratur in Man. c. 27. à n. 52.
x C. 27. à n. 35.
y In 4. diſt. 22. art. 4.
z In Pragm. tit. de excõm. non vitan.
b ceptum ſub Iulio II. & finitũ ſub Leone X. ſeſſ. 11.
c §. leges 4. diſtin. vbi Domi. & Card. Alex. id notant & gloſ. recepta & reputata ſing. & ibi latè dilata à Fely. c. 1. de Treug. & pac.

eſt tamen notorium facti, & ideò pręſuppoſita pręcedēti concluſione, quam ipſe quoque tenet, nempè quod non ſufficit quem eſſe notorium hæreticum, vt debeat euitari, iuſtius videtur dici, non ſufficere quem eſſe denũciatum hæreticum, vt euitetur, niſi expreſsè denũcietur excommunicatus. Nō enim rectè fit à ſeparatis illatio, [d] prę ſertim in pœnis, [e] ſaltem quando non eſt in vtroque omnino eadem ratio ; [f] qualis nō eſt in hoc caſu, per prædicta.

7 Admonemus tertiò, viſum fuiſſe cuidam viro cum primis erudito, cauendum eſſe ab alia concluſione pręfati Sori, [g] nempè parochum excommunicatum occultè licitè poſſe coferre ſacramenta ſuis pareçis, ſiue parochianis, quibus iure tenetur conferre, motus ea ratione, qđ creditor poteſt ab excōmunicato ſuum debitum petere & ille illi abſq; vllo peccato ſoluere ; [h] & quod prædicta Extrauagans nil fauet excommunicatis, & quòd faueret eis, ſi non poſſent ad id compelli parochi, & quòd conceſſa parçcis facultate ſumendi ſacramēta à parochis excōmunicatis non denunciatis, videtur per quandã conſequentiam concedi parochis miniſtrare illa ſuis parœcis. Cauendum, inquam, aiebat ille ab hac cōcluſione. Tum quia videtur noua, & à nullo Theologo & Canoniſta ſaltem exertè aſſerta. Tum quia ſi ea eſſet vera, Extrãuagans prædicta plurimũ faueret excommunicatis non denunciatis. Cuius tamen cōtrarium ipſamet proteſtatur. Faueret enim adeò, vt per illã liceret Epiſcopo vel parocho occultè excommunicato per decem & viginti annos, licitè facere & miniſtrare oĩa ſacra, ad quę teneretur, ſi non eſſet excōmunicatus. Tum quia eam conſequuntur multa, q̃ à iure diuino & humano abhorrere

8 videntur, puta, quod aliquis parochus, vel Eps iuſtè excōmunicatus, iuſtè poſſet conſecrare corpus Chriſti, & iuſtè miniſtrare illud, iuſtè audire ſacrã cofeſſionem, & abſoluere, iuſtè confirmare, iuſtè ordinare, iuſtè conferre beneficia, iuſtè vti iuriſdictione contentioſa & volũtaria,

d l. Papinianus exuli. ff. de Minor.
e §. Pœnæ de pœnit. diſt. 1. l. Præſes de pœn.
f Iuxta gloſ. ſing. & ei additã per Domi. & Franc. in c. 1. de Tẽpor. ord. lib. 6
g vbi ſup. dicto 21 4. col. 4.
h c. Intelleximus de. Iudic. & c. ſi verè de ſent. ex com. cum ſis annot.

taria, à quibus omnibus actibus eſt eiectus & expulſus.[i] Conſequitur etiam, quòd parochus, conuerſando leuiter extra ſacra cum ſuis paræcis peccaret, non autem cõmunicando cum eis in ſacris, & dicendo eis Miſſam. Quæ omnia videntur abſurda, atque ita non audienda.[k] His tamen non obſtantibus videtur prædicta concluſio defendenda.

Nec obſtant obiecta, non primum, ſcilicet quòd ſit noua, vel noue aſſerta, quia vt poſt Iuſtinianum, ait glo. celebris.[l] Quanto iuniores, tanto perſpicatiores, intelligendo per iuniores recentiores, qui antiquorum ſcripta legerunt: vt ei rectè addidit Iaſ.[m] qualis cum primis fuit prædictus Sotus. Non item obſtant alia, quia non directò, ſed per accidens reſultant ex fauore Creditorũ, quod non adeo attẽditur,[n] & potius eſt onus, quàm fauor, & ea quę ſuprà inferuntur abſurda, non ſunt talia, conſiderando, quòd concluſio intelligenda eſt de occulto excommunicato, quem iuſtè pœnitet ſui peccati, ob quod eſt excommunicatus, & aliorum omnium ſaltem mortiferorum, ſic quod nil aliud obſtat ei, quã quod ſit excommunicatus: Si enim abſque iuſta pœnitentia ſacramenta miniſtraret, peccaret utique, etiamſi non eſſet excommunicatus, & non inconuenit quòd parochus excommunicatus peccaret communicando ſuis paręcis etiam in leuibus, etiam profanis, ad quę nõ tenetur, quia in hoc caſu excuſat obligatio ſoluendi debitum, quę in illo non inuenitur,[o] facit quòd ut alibi[p] diximus, non peccat celebrando illa, qui perpetrauit homicidium occultiſſimum pręmiſſa iuſta contritione, & confeſſione ante obſolutionem irregularitatis, ne illud proderetur.

8 Admonemus quartò. Quòd quamuis liceat orare & audire Miſſam in Eccleſia, tranſeunte per illam excommunicato, & manente illo, & orante, & aliã miſſam audiente in alia eius parte, ex mente Innoc. communiter recepti,[q] non tamen licet cum eo audire unam Miſſam, vel

i c. Si quis Epiſcopus. 1. & ſi quis Epiſcopus 3. 11. q. 3. c. ſi celebrat de cleri. excom. miniſt. c. Quia diuerſitatem de cõceſſ. præb. & alia multa.

k l. Nam quod abſurdum. ff. de bon. lib. & cap. Dudum de præb. li. 6.

l Glo. in princip. l. Gallus, ff. de lib. & poſth. verb. ſi alius.

m In princip. dict. l. Gallus n. 51.

n l. ſi quis nec cauſam. ff de reb. Cred.

o Per cap. ſi vere & ei ãnot. de ſent. excom.

p In Man. cap. 27. nu. 239.

q In cap. Nuper de ſent. excommun.

vel aliam horam, quicquid dicat Durand.[r] Quia non poteſt negari eum communicare in oratione cum excommunicato, qui dicit illi orationem, vel audit eam ab illo, ſed etiam, qui audit eandem vnà cum eo; ſicut & qui cõmedit in vna menſa cum eo; quod etiã Soto placuit.

9 Admoneo quinto, quòd licèt poteſtas excommunicandi iure diuino à Chriſto eſt data Eccleſiæ, per illud Mathęi:[ſ] Si autem non audierit Eccleſiam, ſit tibi tanquam Aethnicus, vt copiosè poſt alios probat cõtra Lutherum prędictus Sotus:[t] nulla tamen Euangelij parte videtur lata ipſo iure excommunicatio; ſecundum eũdem,[u] vtrobique carpentem Almay. qui dixit,[x] Hęreticum ipſo iure diuino excommunicari, cuius tamen opinio defendi poteſt per illud Pauli:[y] Hęreticum hominem poſt primam & ſecundam correptionem deuita, & per illud Ioan.[z] Venientem ad uos ſine hac doctrina nolite recipere, nec dixeritis ei (*Aue.*) Quamuis non ſit iure diuino excõmunicatus in ea forma, & ad omnes eos effectus, in qua, & ad quos poſteà uſa eſt & vtitur Eccleſia. Per quam declarationẽ reſponderi poteſt ei, qui cõtenderit probare, prędictam extrauag. non potuiſſe cõtra ius diuinum facere facultatem communicandi excommunicatis non denunciatis, licèt ſciantur eſſe excõmunicati nõ denunciati. Reſponderi enim poteſt, quòd licèt poteſtas excommunicandi ſit iure diuino data, & licèt aliqua excommunicatio eodem iure feratur, forma tamen vitandi, & effectus, ad quos facienda eſt vitatio, non fuit pręſcripta iure diuino, ſed relicta præceptioni Eccleſiæ, quæ iure humano à ſe (poteſtate ſibi diuinitus collata) conſtituto pręſcripſit, & poteſt ea, quæ expedierint, addere, adimere, & mutare.

Hæreſeos cauſa capti an poſſint ad ſacra admitti. n. 10

10 TERTIVM eſt, quæſtionis eſſe quotidianæ, an cõiectus in carcerẽ ob hęreſim debeat admitti ad audiendã Miſſam, & ad alias orationes, quę intra carcerem dicuntur. Pro parte nãque negante facit vſus communis Inqui-

r In 4. diſt. 18. quæſt. 2.
ſ Cap. 18.
t In 4. diſt. 22. q. 1. art. 1.
u In dicta q. 5. ar. 10. col. 10 & in artic. 4. col. 5.
x In 4. diſt. 18. q. 5.
y ad Titum. 3.
z Secundæ 10. cap. 1.

ſitorum Hiſpaniæ, qui non permittũt hæreticis à ſe captis audire Miſſas, nec ſacram confeſſionem facere, nec ſacram communionem ſumere. Secũdò quòd Deodadatus in quadam epiſtola Decretali,[a] quam in hoc mihi pro ſua ſingulari humanitate citauit fœl. recor. Pius V. ait, ſymoniacum pendente accuſatione, non debere ad miſſandum admitti, & non alia, vt apparet, ratione, quàm quia ipſo iure eſt ſuſpenſus, vt colligitur ex glo. eiuſdem: Ergo nec hæreticus, quia eſt ipſo iure excommunicatus;[b] Tertiò faciunt mille iura, quibus iubemur vitare quos ſcimus maiore excommunicatione excommunicatos, non ſolùm ab oratione, ſed etiam ab omni humana conuerſatione;[c] iubemur, inquam, vitare non ſolùm quos ſcimus excommunicatos, ſed etiã quos fama prędicat eſſe tales.[d] At coniecti in carcerem ob hæreſim ſciuntur eſſe excommunicati, vel fama prędicat eos eſſe tales, ergo tenemur eos vitare.

Pro parte verò affirmãte facit, quòd in prçcedenti miſcellaneo concluſimus, hæreticos et notorios non eſſe vitandos antequam denuncientur. Deindè, quòd multi conijciuntur in carceres ob alia multa delicta excõmunicationem annexam habentia, quales ſunt ſymoniaci in ordine & beneficio:[e] quales item clericorũ percuſſores,[f] & crimina bulla Cęnę Dñi prohibita perpetrantes, qui etiam ſi ſint presbytericidę, modò nõ ſint notorij, non reijciuntur tamen ab illis. Tertiò quòd poſt extrauag. Martini V. Ad euitanda, nõ tenemur vitare vllos excõmunicatos, prçterquàm denunciatos, & notorios clericorum percuſſores, quorum de numero non ſunt prædicti ob hęreſim capti. Quartò quòd non parũ videtur expedire expeditioni iuſtæ cauſarum violatæ fidei, quia ob eas capti, ſi non reijcerentur ab orationibus, & ſacramentis, facilius confiterẽtur ea, quæ confiteri deberent, contritione peccatorum eos ad id impellente. Quintò quòd in vrbe vidimus quendam ad ſacras confeſſiones admitti, & ad recitãdas horas Canonicas cum

[a] quæ refertur in c. Accuſatum de Simõ

[b] c. Excommunicamus de Hæret. cap. 1 Bullæ Cœnæ.

[c] c. Excommunicatio c. Cũ excommunicato c. Ad menſam 11. q. 3. c. Nuper cum multis alijs de ſent. excõ.

[d] c. Illud de cler. excom. miniſt.

[e] extrauag. 2. de ſymon.

[f] c. Si quis ſuadente 17. q. 4

aliſs, & ad cõuerſandum cum multis, & conſtat facilius debere quẽ admitti ad audiendas miſſas, quàm ad ſacramentum confeſſionis. Excõicatus enim excommunicatione minori, excluditur à ſacramenti pœnitẽtię participatione paſſiua, quę in ſola perceptione conſiſtit.[g] Nõ tamẽ ab audiẽdo Miſſam, & alias orationes, vt alibi[h] tradimus, ſecuti Dominic. & Perus. contra Archidia.[i] Per quę, & alia ſemper mihi viſum eſt, prę fatos hęreticos accuſatos, vel inquiſitos, nõ eſſe iure communi à Miſſa, nec ab aliis orationibus & ſacramentis excludendos, pluſquam alios accuſatos, & inquiſitos ob alia crimina excommunicationem annexam habentia, ſalua tamen cenſura & auctoritate prædictorum Reuerendiſſimorũ Inquiſitorum, qui ad id aliis mihi occultis rationibus moueri poſſunt.

Ad primum oppoſitorũ reſpondemus, præfatũ vſum Inquiſitorum iure quidem aliquo priuilegii, vel conſuetudinis ſpeciali, vel alia ratione mihi ignotis defendi poſſe, iure autem ſolo communi attento minime.

Ad ſecundũ reſpondeo, quòd Deodatus non agit de excommunicato, ſed de Simoniaco, qui ſuo tempore non erat ipſo iure excommunicatus, ſed tantùm ſuſpenſus, nec loquitur de quolibet ſimoniaco, ſed de famoſo, qui propter infamiam poterat ſuſpendi ab adminiſtratione beneficii, iuxta Canones.[k]

Ad tertium, quòd iura in eo citata procedunt ſecundum tempora, quę præceſſerunt Conciliũ Conſtantienſe, in quo Martinus V. prædictam extrauag. (*Ad euitanda ſcandala*) ædidit, poſt quã non tenemur vitare niſi duplicis generis excõicatos, vt prędictum eſt.[l] Equidem ſalua S.D.N. & prudentiorũ ſententia, è re Chriſtiana exiſtimo, prouidere, vt qui cauſa fidei violatæ conii ciuntur in carceres, donec dãnentur, perinde ad ſacramẽtorũ & diuinorum participiũ admitterentur, ac alii ob crimina in Bulla Cænę Domini prohibita capti. Tum quia multi eorum, ſicut & aliorum, omninò abſoluuntur,

g c.si celebrat. de Cle. exco. miniſt.
h c.27. Manua. nu.24.
i In cap. Is cui de ſent. excõ. lib. 6.
k c. Presbyter cui mala fa[...] ma 2. q. [...]
l In 2. Miſcellaneo.

vel leui pœna purgationis, vel alia citra declarationem, quòd inciderint in hæreſim, mulctantur. Tum quia tardius vtplurimum expediuntur ſacroſanctæ Inquiſitionis cauſæ, & dura res eſt tandiu arcere Chriſtianum, quem neſcimus eſſe excommunicatum, à Communione Sacramentorum, quibus ſpiritualiter viuimus, nutrimur, & munimur cõtra hoſtes noſtros, Dœmonem, mundum & carnem, qui etiam ſacris armatos frequentiſſimè vincunt, & triumphant. Tum denique, quòd Sacroſancta eademque piiſſima mater noſtra Eccleſia, imitata Chriſtum ſuum ſponſum (cuius diuinitatis natura clemens eſt, & pia)[m] pronior eſſe debet, & eſt ad miſerendum, quàm ad puniendum, & docet melius eſſe reddere ratione̅ de miſericordia, quàm de iudicio, iuxta illud Iacobi.[n] Superexaltat miſericordia iudicium.

m c. Quia diuinitatis, de pœnit. diſt. 1.

n Iacob. 2.

Communio ſacra damnatis ut datur in Vrbe.

QVARTVM, Quòd quęſtionis eſt quotidianæ, An damnati ad mortem corporalem, & ſacram communionem petentes, debeant ab ea excludi. A parte enim affirmante ſtat Concilium Vienneſe,[o] quatenus grauiſſimè prohibet, ne vltimo ſupplicio puniendis denegetur ſacramentum pœnitentiæ, ſi petierint illud. Cui addit gloſ. idem dicendum de ſacra Communione, quę illis pro viatico datur; argumento reſponſi Innoc. iij.[p] quo reſpondit non eſſe negandum viaticũ, quibus morientibus conceditur pœnitentię Sacramentum; quod communis tenet, præſertim Bonifacius.[q] 11

o Cle. 1. de pœni. & remiſſ.

p In c. Quod in te, de pœnit. & remiſſ.

q In d. Clem. 1. à num. 23.

Pro parte autem negante facit totius Hiſpanię Gallięque vſus, quo ſeruatur contrarium; adeò vt authore Roberto Gaguino,[r] Ludouicus Luxemburgenſis Conneſtabilis Francię damnatus ad mortem, & religioſè confeſſus, nõ potuit obtinere, vt ſibi viaticum miniſtraretur, ſed audita Miſſa, & pane benedicto, ut ſolet in ea regione diebus Dñicis benedici, per eum aſſumpto; ſtatim ei ducto in tabulatum caput amputatũ fuit. Deinde quòd irreuerentia quædã videretur fieri ſacramẽto,

r In vita Ludouici. xi

ſi fa-

ſi factus Summi Regis hoſpes ſtatim occideretur, antequam corrumpatur ſpecies panis, ſub qua manet verũ corpus eius, donec illa durat.[r] Vnde & Hoſtiẽſis, qui tenens priorem partem, ait, ob reuerentiam tanti hoſpitis, executionem mortis eſſe in alium diem differẽdam. Qua ratione abolenda valdè videtur conſuetudo quarũdam regionum, in quibus ait prędictus Bonifacius,[t] parari Miſſam in via, qua ducendus eſt damnatus ad patibulum, vt viatico ibi ſumpto religioſius & animoſius obeat mortem. Eſt tamen conſuetudo Vrbis digna maxima Maximorum Pont. prudentia, quam orbis imitari deberet, vt damnato ad mortem denuncietur ſententia poſt mediam noctem, vt liceat ei confiteri, & cõmunicare ante quatuor horas, quàm ducatur ad mortem, & (ſi libuerit) etiam teſtari, vt iam corrupta tanto tẽporis ſpacio panis ſpecie, ſine ulla irreuerentia ſacramenti cũ magno eius fructu moriatur ſemper victurus. Amen.

Dei ad laudem principaliter inducta inducere principaliter ad laudem propriam, an ſit mortiferum. n. 12

Contemnit non ſemper uerè, qui uidetur contemnere. n. 13

12 QVINTVM quæſtionis eſſe grauis & quotidianæ, An oratio, prędicatio, Miſſa, cantus, & quilibet alius actus principaliter in honorem & cultum Dei inſtitutus, ſit mortifer, quoties fit principaliter in laudẽ & gloriam humanam? Partem enim affirmatiuam aſſerit Angelus,[u] & ante illum Abulenſis,[x] quorum auctoritatem iam inde ab adoleſcẽtia mea magnifeci. Pro quibus facit primo illud Auguſt.[y] Diuina ſcriptura principaliter ordinatur ad honorem Dei, in quo Deus contẽnitur, ſi principaliter ad alterius honorem ordinetur.

Secundò quòd D. Antoni.[z] diffinit, peccare mortaliter eum, qui etiam alioqui benemeritus, vult aſſumere, vel aſſumit magiſterium in ſacra Theologia ob honorem, & immunitatem illud cõſequentes. Tertiò quòd ſimonia eſt peccatum mortale,[a] & qui ſpiritualia facit

r Tho. in 3. p. q. 76. ar. 1.

t vbi ſupra.

u verb. vanagloria §. 1.

x ſuper Math. cap 6. q. 3.

y Lib. 1. de doct. Chriſt.

z 2. par. tit. 8. c 5. § 6.

a c. Tanta de ſimon.

b c. ſunt nonnulli. 1. q. 1.

propter laudem & honorem, videtur ſymoniam admittere, cùm auctore Gregorio, [b] ſimoniam admittat, qui munus à lingua pro ſpirituali accipit, vt Adrianus alibi [c] latè tradit.

Partem verò negãtem tenuit egregia & reſoluta eruditione Sylu. [d] ſubdens, totum pene clerum eſſe in malo ſtatu, ſi Angeli concluſio eſſet vera. Pro quo facit reſolutio, quã tangit ipſe, & pridem nos explicauimus alibi, [e] deſumpta ex B. Tho. [f] nempe, quòd appetitus, vel amor laudis vel gloriæ ex ſe neque eſt bonus, neq; malus, ſicut nec appetitus, vel amor aliorum bonorũ temporaliũ, & quòd, quamuis appetitus & amor laudis & gloriæ vanę ſit ſemper malus ſaltem venialiter, tunc tamen ſolùm eſt mortifer, cùm in ea conſtituitur vltimus finis, vel appetitur de aliqua re notabilem irreuerẽtiam Dei, vel notabilem iniuſtitiam proximi continente. Et poteſt quis orare, cantare, Miſſare, prædicare, vti ſacra veſte, vel aliquid aliud huiuſmodi facere, ad laudem, vel gloriam ſuam principaliter, non ponendo in eo vltimum finem, & nõ reſultante ex eo notabili irreuerentia Deo, nec notabili iniuſtitia proximo. Vnde & poſtilla Angeli à viro docto adiecta hanc partem tenet, ſubdens, nec ipſum Angelum ſenſiſſe contrarium, quod ei Syluester imponit, eo quòd per principaliter facere in gloriam ſuam, intellexit facere ponendo in eo finem vltimum. Equidem, vt gaudeo auctorem poſtillæ in hac eſſe opinione, ita ingenuè fateor, Angelum contrarium ſenſiſſe, nam clare ſentit differentiam in hoc inter eum, qui principaliter agit in gloriam ſuam ea, quæ ſunt inſtituta in gloriam Dei, & inter eum, qui facit principaliter in gloriã ſuam ea, quæ non ſunt inſtituta principaliter in gloriam Dei, & ſecundũ intellectum poſtillę non eſſet in hoc differentia, quia vterque peccaret mortaliter, ſi quidem conſtituere vltimũ finem in alio quàm Deo eſt mortale peccatum, ſecundum omnes, vt alibi [g] latius dixi.

Ad primum autem argumentũ pro Angelo ſuprà formatum

b c. Sunt nonnulli 1. q. 1.
c Quodlib. 9. ar. 13 ad 1. O
d verb. vana gloria q. 3.
e In comm. c. Inter uerba 11. q. 3. concluſ. 5. à Coroll. 20.
f 2. ſec. q. 131. ar. 1. & 132. ar. 2. & de malo q. 9
g In d. c. Inter verba concl. 3. corol. 4. & in comment. c. Cum minister 23. q. 5. nu. 16.

matum, quod eſt authoritas Auguſtini in eo citata. præfata poſtilla tacitè reſpondet, quòd verbum (*principaliter*) in ea ſecundo loco poſitum idem valet, quod vltimum finem in eo conſtituere, quod non videtur ſatis aptè dictum. Tum per proximam confutationem. Tum quòd paſſim in finem principalē accipimus multa, quorum nullum niſi rariſſimè facimus vltimum, vt alibi [h] monſtramus. Sed neque ſufficienter reſpondere videntur, qui dicunt Auguſtinum ſolùm loqui de Sacra Scriptura, non autem de alijs ad laudē Dei principaliter inſtitutis, quia eadem ratio idem ſuadet dicēdum de omnibus, quod ipſe de Sacra ſcriptura dicit. Quarè nos alibi [i] aliter reſpondimus, & nunc reſpondemus, quòd Auguſtinus noluit ſignificare, quòd omnis qui ordinat Scripturam ſacram inſtitutam ad honorem Dei in ſuum honorem, contemnit verè Deum, & ita peccat mortiferè, ſed quòd adeò parum reuerenter eam tractat, quòd videri poſſit cōtemnere, ſicut in ſimili quædam glo. ſolennis [k] dixit, quòd transgrediens legem ſine cauſa, videtur tranſgredi ex contēptu, & ſicut aliqui, quos refero
13 in Manuali, [l] dicunt ex contemptu peccare, qui ex conſuetudine peccant: cùm tamen longè aliud ſit ex contemptu vero peccare, quā ex cōſuetudine, vel ſine cauſa, vt colligitur ex vtroque Thoma, [m] & Archid. [n] & Domin. [o] quicquid Fely. inuoluat alibi. [p] Ita quod mēs piiſſimi Auguſtini non fuit dicere, quòd qui ſacram Scripturam datam ad honorem Dei ordinat in honorem ſuū, contemnit Deum, ſed quòd tam parum reueretur Deū, vt videri poſſit contemnere illum, ita tamen, quòd ſi verè non contemnit, nō admittat peccatum mortiferum, ſed graue veniale.

Ad ſecundum pro Angelo adductū, ſcilicet diffinitionem illam D. Antonini, quòd mortiferè peccat, qui etiā bene meritus aſſumit gradum Theologię ob honorem, & commoditatem illum conſequentes, reſpondetur, non eſſe verum, vt Syluester alibi [q] rectè tradit.

[h] In dicto rel. & in d. c. Cum minist. notab. 11.
[i] In comment. c. Inter verba 11. q. 3. concl. 5. corol. 25.
[k] In c. Metropolitano 2. qu. 7.
[l] c. p. 21. n. 43.
[m] 2. ſec. q. 186. ar. 9. & q. 17 ar. 9.
[n] In c. Quiſquis que 81. diſt.
[o] In c. Nullus 15. diſt.
[p] c. Cum quidam, de ſententia excom.
[q] verb. Doctor q. 4.

Ad tertium reſpondetur, quòd munus à lingua tum demum facit actum ſimoniacum, cùm datur vel accipitur in pretium, non autem aliàs, vt ante omnes dixit Innoc.[r] & nos alibi[ſ] reſoluimus. Per hanc ipſam reſponſionem tolluntur etiam illa, quæ ex Adriano[t] pro Angelo adduci poſſe ſuprà fuit inſinuatum.

r In c. Tuam de ætate & qualitate.
ſ In Manuali. c.23. nu.101. verſ. Decimo
t Quodlib. 9. 2 litera H ad lit. O.

Deus an poſſit cõcipi, cognoſci & amari ut unius, quin cognoſcatur, concipiatur, uel ametur ut trinus. n. 14

Cognoſcitur unum & idem quoad quid, ignotum quoad aliud. n. 14

Deum uerum adorans omnis, trinum adorat. n. 15

Fruitio quid, cuius potentiæ, & de quo habenda. n. 16

Dei cognitio, Amor, fruitio, oratio ad Deum, & adoratio ipſius in hoc conueniunt. n. 16

Frui non poteſt beatus Dei eſſentia, quin etiã actu fruatur Trinitate, & ſingulis perſonis eius, licèt uiator ſic, modò tali habitu fruatur eis. n. 16

Deo & Summa Trinitate malè fruitos, quidam uerè pij abs re ſuſpicati fuerunt. n. 17

SEXTVM, quòd quidã eruditus rogatus à quodã, qui 14
legerat acutiſſimi Ioannis Maioris ſcripta,[u] de cognitione, amore, & fruitione ea conſequenti, trium perſonarum Sanctiſſimæ Trinitatis, quibus paſſim orando vtimur, reſpondere potuit primò, Parum curandum eſſe de argutijs Dialecticorum illorum, qui multum referre putant inter Papam vidi, & vidi Papam: Et inter virgo peperit, & peperit virgo. Secundò quòd ex doctrina plana & matura Thomæ[x] cõmuniter recepta, & Scoti, Maioris, & aliorum dictis paulum extenſa, reſolutoriè colligi poſſunt ſequentia. Primùm, quòd vt ait Maior,[y] nemo poteſt cognoſcere vel concipere Deũ verum, quin cognoſcat vel concipiat id, quod eſt uera & ſumma Trinitas, & tres eius perſonę realiter diſtinctæ. Quia ſunt vna & eadem res, & eadem ſubſtantia, poteſt tamen cognoſcere

u In lib. 1. ſent. diſt. 1. q. 14.
x In d. diſt. 1. q. 2. ar. 2
y In dicta diſt. 1. q. 14.

gnoſcere & concipere Deum, in quantum eſt primus motor, prima cauſa, & vnus Deus, non cognoſcendo, nec concipiendo eum eſſe Trinitatem, & tres perſonas realiter diſtinctas. Quia vnum & idem poteſt cognoſci & concipi quoad quid, & ignorari quoad aliud. Poteſt enim Petrus, qui verè eſt homo & ſapiens, & filius Regis, cognoſci, & concipi ab alio, quòd eſt homo, & ignorari quòd eſt ſapiens & filius Regis, & ita qui cognoſceret & conciperet eum, quòd eſt homo, licèt ignoraret, quòd eſt ſapiens & filius Regis, neceſſariò tamen conciperet quendam, qui verè eſt homo, & ſapiens, & filius Regis, licèt non conciperet eum vt ſapientem & filium Regis. Secundò quòd, vt Maior[z] ait, multi philoſophi cognouerunt & conceperunt, vt & nunc cognoſcunt & concipiunt Iudæi & Mahumetani Deum vnum verum eſſentialiter, qui verè eſt trinus perſonaliter: quia cognoſcunt & concipiunt eundem Deum, quem nos cognoſcimus & concipimus, qui uerè eſt vnus eſſentialiter & trinus perſonaliter, licèt non cognoſcant & concipiant eum in quãtum eſt trinus perſonaliter. Ex quo rectè infert multos Summam Trinitatem, & tres ſummas eius perſonas cognoſcere, & concipere, non cognoſcentes nec concipientes illa, neque eius perſonas, in quantum ſunt tales, quia cognoſcunt Deum verum & vnũ, qui verè eſt Trinitas & tres perſonæ, licèt ignorent eum eſſe talem. z vbi ſupra.

15 III. His eſſe conſequens, quòd etiã Chriſtiani & orthodoxi, qui cognoſcimus & concipimus Deum noſtrũ eſſe verè vnum in eſſentia ſiue eſſentialiter, & trinum in perſonis ſiue perſonaliter, licèt non poſſimus cognoſcere & cõcipere illum vnum eſſentialiter, quin cognoſcamus & concipiamus eum, qui eſt trinus perſonaliter, poſſumus tamen cognoſcere & concipere eum in quãtum eſt vnus eſſentialiter, non concipientes actu eum eſſe trinum perſonaliter.

IIII. Quòd his eſt etiam conſequens, quòd licèt nõ

poſſi-

poſſimus orare vnam perſonam diuinam, quin oremus ſaltem habitualiter, ſiue virtualiter alias, neque dirigere orationem noſtram ad vnam perſonam, quin aliquatenus dirigamus ad alias, quia omnes ſunt vna & eadem ſumma res, poſſumus tamen orare vnam perſonam, & dirigere orationem noſtram ad illam, non concipientes actu alias perſonas, nec dirigẽtes orationem noſtram actu ad illas, in quantum aliæ ſunt, vt Eccleſia ipſa orthodoxa tota dirigit vtplurimum orationes, quas vocamus Collectas, ad Patrem, obſecrando in calce, per filium, cum ſpeciali mentione ſpiritusſancti, docens per hoc, poſſe nos orare vnam Summæ Trinitatis perſonã, ſine conceptione actuali aliarum duarum, imo & orare vnam obſecrando eam per aliam, & ita ſeparatim oram' (*Pater de cœlis Deus, miſerere nobis, Fili Redemptor mundi Deus, miſerere nobis, Spiritusſancte Deus, miſerere nobis*) & coniunctim (*Sancta Trinitas unus Deus, miſerere nobis*) & quòd diximus de oratione, idem dicendum videtur & de adoratione, cùm eadem idem in vtraque ſuadeat ratio.[a]

[a] Arg. c. Dudũ in 2. de elect.

V. quòd licèt una ſola fruitione, & non pluribus debeamus frui Deo, & tribus perſonis, vt determinat Thó.[b] communiter receptus, quia obiectum fruitionis, quod eſt ſumma Dei bonitas, vnum tantum eſt in omnibus perſonis, & ideò, licèt ſecundum Scotum,[c] nõ poſſit comprehenſor, ſiue beatus frui eſſentia diuina, quã intuitiuè videt, quin actu fruatur etiam tribus perſonis, quas etiam intuitiuè videt eiuſdem eſſentiæ: quãtis ſecundum eundem,[d] nec viator poſſit ordinatè frui vna perſona, quin fruatur alia, fruitione ſaltem habitua li, hoc eſt tali, quæ ſit proxima diſpoſitio fruendi alia, ſi diſtinctè illam conciperet, poteſt tamen frui vna perſona, ſine fruitione actuali alterius, quam diſtinctè nõ concipit.

[b] In d. diſt. 2. q. 2. ar. 2

[c] In d. diſt. 1. q. 2. ar. 4

[d] In ead. qu. 2. ar. 4.

VI. Quòd cùm fruitio propriè dicta ſit actus potentiæ 16 appetitiuæ, & non rationalis, ſecundũ Thō.[e] & illa, quæ eſt benè ordinata, ſolùm ſit vltimi finis iam habiti, vel habendi

[e] 1. ſec. qu. 11. ar. 1. & 2

bendi,ſecũdum eundem,[f] cumq́; vt ipſe ſignificat, frui [f]
ordinatè ſit inhærere amore vltimo fini, qui eſt Deus, [In d.q.11.ar. 3. & 4.]
propter ipſum,cumque ea non poſſit conſiſtere ſine cognitione & amore, eadem quę dicta ſunt de cognitione & fruitione Dei vnius eſſentialiter,& trini perſonaliter, dicenda videntur de amore,qui cum prępia cognitione præcedit fruitionem. Nec multum refert, An teneam⁹, fruitionem potius conſiſtere in amore,quàm delectatione cum ſequacibus Scoti,[g] An potius in delectatione, [g Lib. 1. ſent. dist. 1. q. 1.]
quàm in amore cum ſequacibus Thomæ. Quos Thomas à Vio[h] defendit. [h d. q. 11. ar. 1.]

17 VII. Quòd non erat,cur ſcrupulis angeretur quidam, qui Apoſtolorũ acta legendo,& aduẽtum Spiritusſancti memoria repetẽdo,frequenter delectatus fuit,nullis de Patre aut filio actuali amore & fruitione conceptis, neque qui frequentiſſimè paſſionis Chriſti myſteria repetens,Chriſtũ ſecundam perſonã Trinitatis ardentiſſimè amauit,& in eo amando ſine vlla cogitatione actuali Patris,vel Spiritusſãcti plurimùm oblectatus fuit. Suffecit enim ei amor & fruitio habitualis, quibus paratus erat eos ſimili amore amans ſimiliter eis frui. Qua eadem ratione non eſt cur ſcrupulis angantur, qui meminerunt, frequẽtiſſimè ſe mente cõcepiſſe,amaſſe,oraſſe,& adoraſſe Deum vnũ, & eodem fruitos fuiſſe ſine actuali memoria Trinitatis & trium perſonarũ. Neque qui cõtrà meminerunt ſe frequentiſſimè mente concepiſſe, amaſſe,oraſſe,& adoraſſe fruendo Sanctiſſimam Trinitatem, vel aliquã perſonam eius, non concipiendo,amãdo, orando,& adorando actu Deum vt vnum,vel aliquã perſonam eius,modò non defuerit eis habitualis,& proxima illa, de qua loquitur Scotus, diſpoſitio idem faciendi erga illas, ſi memoria earum ſuccurriſſet.

Eccleſia An rectè fundetur de rebus malè acquiſitis. n. 18
Eleemoſyna an de re aliena rectè fiat. n. 18
Patronus an fiat de rebus malè acquiſitis. n. 19 et 22

Religio moralium uirtutum maxima. n. 19
Miſericordia quadamenus maxima uirtutum. n. 19
Iuſtitia eſt maxima uirtutum Cardinalium. n. 19
Virtutum opera non fiant principaliter ob temporalia. n. 20 & 21
Incertorum in opera pia quæ reſtitutio pia. n. 21
Meretrix & excommunicatus quærunt ius patronatus. n. 22
Reſtituenda neceſſariò duplicia, de quibus fit eleemoſyna & ius patronatus. n. 23

SEPTIMVM operępretium eſt conſtituere, an rectè 18
quidam, in quibus fuit et Tho. VValdēſis,[i] vt diximus ſupra,[k] carpant eos, qui eccleſias, ſacella, Miſſas, vel alias pces conſtruunt aut fundant de rebus malè quæſitis, & eo quòd incertum eſt, quibus ſunt reddenda, neceſſariò pijs operibus vel pauperibus reſtituendis, qualia ſunt multa quæſita occidendo, vulnerando, militando, furando, mentiendo, peierando, adulterando, vſuras clarè aut ſimulatè exercendo, vel fumos vendendo. Et quidem pro eis facit primò, quòd ipſemet Dominus reprobare videtur paud Math.[l] ſepulchra & monumenta prophetarum, quæ Iudæi ambitioſè ædificabant, iuxta Hieronymi ſenſum.[m] Secundò quòd gloriam de peccatis quęrere, peccatum eſt vanæ gloriæ.[n] Tertio quòd iniuſtum eſt de re aliena fructum quærere, quod facere videntur qui gloriam, & laudem quęrunt de re aliena malè quęſita & neceſſariò reſtituenda, quæ niſi malè retineri non poteſt.[o] Quartò, quòd peccat, qui eleemoſynam de rebus illicitè quæſitis largitur, vt ait Grego.[p] cōfirmans id illo Prouerb.[q] Hoſtiæ impiorum abominabiles ſunt domino, quæ offerūtur ex ſcelere, & illo Prouerb.[r] Honora Deum de tuis iuſtis laboribus, & non alienis, & illo Eccleſ.[s] Qui offert ſacrificium de ſubſtantia pauperis, idem eſt ac ſi victimet filium in cōſpectu patris. At qui conſtruit & fundat prædicta de rebus neceſſariò reſtituendis, id facit de rebus alienis; Ergo grauiſſimè peccat. Quintò, quòd qui de rebus alienis vel re-

[i] In lib. de sacramental. c. 113. in antiqua impreſſione.
[k] cap. 18 n. 9.
[l] cap. 23.
[m] ſuper eod. c. tom. 9.
[n] c. Quàm ſit graue crimē cum malefecerint gloriari de exceſſ. prælat.
[o] Arg. c. ecce. 99. diſt.
[p] In c. Non eſt puſilla 1. q. 1.
[q] Prouerb. c. 21.
[r] Prouerb. c. 3.
[s] Eccleſ. c. 34.

vel reſtitutioni ſubiectis facit prædicta, non quærit ius patronatus, iuxta quandam ſolennē gloſam,[t] vti latè cōcludit Lābert.[u] poſtquam retulit oīa, quę Rochus à Curte, Paulus de Cittad. ea de re ſcripſerūt. Nam vt Auguſt. relatus à Gratiano[x] ait, non licet furari à diuite et auaro ad erogandū pauperibus. At ij, de quib⁹ loquimur, ędificatores & fundatores nihil non agunt, vt fiant patroni & pręſentatores miniſtrorum pręfatorum piorum operū, ergo grauiſſimè peccant ea in illum finem facientes.

19 Contra tñ præfatos ita carpentes facit primò, quod facere prædicta opera pia in honorem Dei eſt actus, ſiue opus religionis,[y] & religio eſt maxima virtutum Moralium,[z] Largiri etiam pauperibus ea quæ neſciūtur, quibus ſunt reſtituenda, eleemoſyna quædam eſt.[a] Eleemoſyna verò eſt actus ſiue opus virtutis Miſericordiæ.[b] Miſericordia verò eſt quadantenus maxima earum virtutum, quę ſunt ad proximum.[c] Reſtituere item malè quęſita eſt actus Iuſtitię.[d] Iuſtitia vero eſt maxima virtutum

20 Cardinalium.[e] At prædicti hæc tantum quatuor videntur facere, ergo laudari merentur & nō vituperari, quia quamuis nō liceat facere opera virtutum principaliter propter bona temporalia, vt dictum fuit ſuprà,[f] licet tamen facere illa principaliter propter iuſtum finē, & minus principaliter propter temporalia, & conſequenter propter laudem & gloriam non vanam, ſed ſolidam, id eſt in aliquem iuſtum finem relatam, vt etiam ſuprà,[g] & in locis ibi citatis diximus.

21 Pro reſolutione dicendum, quòd prædicti rectè carpunt eos, qui prędicta conſtruunt vel fundant, ad gloriam & laudem vanam, vel ſumptu ſuperfluo, & rei pię inutili, ad quandam iactantiam humanam, vel ad renouandam memoriam delictorum ſuorum, vel ad iudicandum modum expiandi illa, mente incitandi alios ad ſimilia, propoſita ſuo exemplo venia cum laude coniuncta, quòd probare videntur rationes pro eis allatæ.

Secundò, quòd non merentur carpi qui prædicta faciūt

t gl. c. Non eſt putanda 1. q. 1.
u In tract. de iure patr. lib. 1. par. 2. q. 8. ar. 12.
x In c. fortè. 14. q. 5.
y ſecundum mētem Tho. 2. ſec. q. 81. art. 1. & toto tit. de eccleſijs ædific. & c. Nemo, cū multis aliis. de conſec. diſtin. 1.
z ſecundum eundē Tho. in d. q. 81. artic. 1.
a c. Tria, & c. dux. 45. diſtin.
b ſecundum eundè Tho. 2. ſec. q. 30 per totam.
c ſecundum eundè 2. ſec. q. 30. ar. 4.
d ſecundum eundè Tho. q. 62 art. 1.
e Tho. 2. ſec. q. 58. art. vlt.
f cap. 6. a n. 11.
g In dicto c. 6. a nu. 11.

ciunt principaliter in honorem & gloriam Dei, & ſalutem animarum ſuarũ, abſque ſuperfluo ſumptu, & abſque ſuperſtitione & curioſitate, & in exemplum reſtitutionis, etiam ſi velint ex eiuſmodi actis minus principaliter quærere ſibi aliquam laudem, & honorem, in iuſtum finem relatum. Nam & nil peccat, qui pænitentiam publicam ob publicum delictum agit principaliter ad placandum Deum Opt. Max. licet minus principaliter intendat ſibi recuperare bonum nomen, quod ante illud habuit, & de bono pœnitentię in bonum finem laudari.[h] 22

[h] Arg. c. 1. de pœnit. & remiſſ. & c. In capite, cum alijs 50. diſt.

Tertiò, Quòd difficilius eſt reſpondere ad duo argumenta vltima pro prędictis carpentibus, quę ipſi omiſerũt, formata. Nam licèt facilè ſit defendere, quòd meretrix, & excõicatus iuſtè poſſunt largiri eleemoſinam, & quærere ſibi ius patronatus, quando eam faciunt de rebus ſuis etiam turpiter quęſitis, modò non ſint neceſſariò reſtituendæ, vt habet communis opinio, quam Rochus,[i] & poſt eum Lambertinus[k] defendunt, difficile tñ eſt defendere, quòd liceat etiam honeſtę perſonæ & nõ excõmunicato facere eleemoſynam, & quærere ius patronatus per res alienas neceſſariò reſtituendas, adeò q̃dem, vt prędictus Lãbertinus argumentorum pondere preſſus, negatiuã partem tenuerit, ſed mea ſententia nõ ſatis acriter. Aliud enim eſt ſimpliciter dicere, quòd nõ licet de rebus alienis neceſſariò alijs reſtituendis facere eleemoſynam, vel alia opera pia, contra voluntatem eorum, quibus illæ ſunt reſtituendæ, quod palam eſt illicitum,[l] & aliud de rebus reſtituendis alijs elargiri eleemoſynam illiſmet, quibus ſunt reſtituendę, vel impendere in pia opera ipſis placita, quòd palam eſt licitum. Vndè qui malè quęſiuit aliena, & tenetur ea reſtituere alijs, qui ſciuntur, vel ſciri poſſunt, non poteſt quidem largiri eleemoſynam, vel facere alia opera pia cum præiudicio eorum. At qui habet illicitè quæſita, quæ [illegible] non

[i] de iure patro. verb. cõpetens q. 3

[k] In eod. tract. 1. par. 2. lib. 1. q. ar. 10.

[l] c. ca te de iudiciis.

non ſunt neceſſariò reſtituenda dominis antiquis ignotis, qui, neque hæredes eorum queunt ſciri qui ſint, & ideò neceſſariò ſunt reſtituenda Chriſto, vel pijs ipſius operibus, ſanctè poteſt facere eleemoſynam pauperibus, & pijs alijs operibus impendere. Quia illam eleemoſynam facit illis, quibus iuſtè poterat reſtituere, cum incerti ſint ij, à quibus fuerint erepta, & ita licet declaratio Lambertini ſit vera, quoad res neceſſariò reſtituendas eis, qui, vel quorum hæredes reperiri poſ-
22 ſunt, non tamen eſt uera quoad res, quę neceſſariò quidem ſunt reſtituendæ, ſed non Dominis antiquis, nec hæredibus eorum, quia nequeunt inueniri, ſed Chriſto & operibus pijs. Et quæſtio, quam tractamus, proponitur de fundantibus prædicta de his rebus, & non de fundantibus de illis. Grauius tamen quàm prædicta argumenta, obſtat, quòd ius patronatus non videtur quæri niſi ob largitionem bonorum proprio- [m] c. Pię mentis
23 rum, vt colligitur ex reſponſo Gelaſij Papæ,[m] & ex Con- 16. q. 7.
cilio Toletano,[n] relatis à Gratiano, ſed reſponderi po- [n] c. Nouerint
teſt, quòd huiuſmodi fundatores non parum videntur 10. q. 1.
dare de ſuo, verè pœnitendo, plenè reſtituendo, & prouidè & ſolicitè curando, vt ædificia & fundationes prędicta fiant vtiliter, & in vtilem & ſanctũ finem, & quòd non refugiendo ad ſacroſanctam ſedē Apoſtolicam, & Commiſſarios Cruciatarum, qui condonare ſolent aliquam
24 partem huiuſmodi bonorum incertorum, volentibus reſtituere alia in pia opera, à ſede prædicta deſtinanda: & ita videntur dare quodammodo ſuam partem illam, quæ per compoſitionem eis condonata fuiſſet. Facit, quòd qui nimis emungit elicit ſanguinem,[o] & [o] Prouerb. c.
quod parum præiudicij fit per hoc operibus pijs fun- 30. c. Deniq.
datis, & quod animādi ſunt ad reſtitutionem hi, qui ci- 4. diſt.
tra illam ſalui fieri nequeunt. Huiuſmodi autem fundatoribus conſulerem, ut impetrarent quoad forum conſcientiæ gratiam iuris patronatus, vel quod aliquid vltra neceſſariò reſtituenda prędictis fundationibus de

his

lis, quæ ſua omninò ſunt, impenderint, quamuis non arbitror id omninò eſſe neceſſarium.

Sepeliendis paruulis baptizatis quæ officia apta. n. 24
Parochi qui errant ſepeliendo paruulos. n. 24
Officium ſepeliendi paruulos ad longum. n. 25
Sepeliendi ſunt amentes ut paruuli. n. 26
Paruuli qui ſunt in hoc propoſito. n. 26

OCTAVVM, quoniam multi parochi, ſiue Curiones, & alij ſepelientes paruulos iam baptizatos, errant, vt diximus ſuprà,[a] dicentes reſponſoria, miſſas, & alias preces ab Eccleſia pro defunctis inſtitutas, applicando ſpecialiter ea in ſuffragium animarum eorum: Admonemus eos primò id non licere, vt ibidem diximus, quã uis liceat ea dicere in laudem Dei, & gratiarum actionem, vt dixit Thomas,[b] applicando ea defunctis propinquis eorum, vel quibus Dei iudicio potius ſunt applicanda. 24

[a] In c. 19. n. 65

[b] In 4. diſt. 4. in expoſitio. in fin.

Admonemus 2. inſtitutum eſſe in Vrbe officium pro talibus paruulis ſepeliendis digniſſimum, quò totus Orbis vtatur, quod fit hoc ordine.

Cùm paruulus extrahitur è domo, dicitur Antiphona.

SIT nomen domini benedictum, Ex hoc nunc & vſque in ſeculum, & poſt eam pſalmus. Laudate pueri dominum, & alij pſalmi, ſi fuerint neceſſarij ad continuãdas preces, vſq; ad Eccleſiam, ſinguli cũ gloria patri &c. 25

Cùm peruentum fuerit ad Eccleſiam repetitur Antiphona præfata. Antiphona.

SIT nomen domini benedictum. Verſ. Hic accipiet benedictionem à domino. ℟. Et miſericordiam à Deo ſalutari ſuo. Kyrie el. Chriſte ele. Kyrie el. Pater noſter.

Verſ.

Verſ. Et ne nos. Reſpon. Sed libera nos à malo. Verſ. Me autem propter innocētiam ſuſcepiſti. Reſpon. Et confirmaſti me in conſpectu tuo in æternum. Verſ. Domine exaudi orationem meam. Reſp. Et clamor meus ad te. Verſ. Dominus vobiſcum.

Oremus.

Omnipotens & mitiſſimæ Deus, qui omnibus paruulis renatis fonte baptiſmatis, dum migrant a ſeculo, ſine vllis eorum meritis, vitam illico largiris æternam, ſicut animæ huius paruuli, vel paruulæ credimus te feciſſe: fac nos, quæſumus, per interceſſionem beatæ Mariæ ſemper Virginis, & omnium electorum tuorū, hic purificatis tibi mentibus famulari, & in paradiſo beatis paruulis perenniter ſociari. Per Chriſtum dominum noſtrum. Reſpon. Amen. Antiphona. Iuuenes & virgines, ſenes cum iunioribus laudate dominum de coelis. Pſal. Laudate dominum de coelis cum gloria patri. Kyrie eleyſon. Chriſte eleyſon. Kyrie eleyſon. Pater noſter. Ver. Sinite paruulos venire ad me. Reſpon. Talium enim eſt regnum coelorum. Verſ. Domine exaudi orationem meam. Reſp. Et clamor meus ad te veniat. Verſ. Dominus vobiſcum. Reſp. Et cum ſpiritu tuo.

Oremus.

Omnipotens ſempiterne Deus, ſanctæ puritatis amator, qui animam huius paruuli, vel paruulæ, ad coelorū regnum hodie miſericorditer vocare dignatus eſt, digneris etiam ita nobiſcum miſericorditer agere, & meritis tuę ſantiſſimæ paſſionis, in eodem regno nos cum omnibus ſanctis, & electis tuis ſemper facias congaudere. Qui viuis & regnas cum Deo patre in vnitate ſpiritus &c. Antiphona. Benedicite dominum.

Canticum trium puerorum.

Benedicite omnia opera domini, domino: & Antiphona. Benedicite dominum omnes electi eius, agite diem lætitię & confitemini illi. Reſp. Amen. Oremus.

Deus qui miro ordine angelorum miniſteria, homi-

numque diſpenſas, concede propitius, vt quibus tibi miniſtrantibus in coelo ſemper aſſiſtitur, ab his in terra vita noſtra muniatur. Per dominum noſtrum Ieſum Chriſtum filium tuum. &c. Ver. Benedicamus domino. Reſpon. Deo gratias. Et fidelium animæ per miſericordiam, &c.

Admonemus tertio idem eſſe faciendum in ſepeliendo quoſcunque baptizatos, qui fuerunt ſemper amentes, & iudicij ad peccandum ſufficientis expertes. Quia eadem ratio, idem ius ſuadet in eis:[c] cum non peccauerint, nec peccare potuerint pluſquàm paruuli. 26

Quarto admonemus, hæc omnia intelligenda eſſe de paruulis, & amẽtibus, quos certum eſt non habuiſſe vſum rationis ad peccandum ſufficientem: Si enim dubitaretur, faciendum eſſet officium ordinarium mortuorum, ea mente, vt ſit animabus eorum in ſuffragium, ſi eo egerint, alioqui animabus eorum, quibus Dei iudicio ſunt potius applicanda.[d]

c L. illud. ff. ad leg. Aquil. c. dudum. 2. de elect.

d arg. c si quis autẽ. De pœnite. d. 7. ibi. Tene certũ, & relinque incertũ, &c. ad audientiã De Homicidio.

Beneficium Principis latè interpretandum.	n.	27
Conceſſio facta diuerſis, ut diuerſè ſumitur.	n.	28
Aue Maria à Belgis & Hiſpanis ut dic.tur.	n.	29

NONVM, quòd ad quæſtionem, quam nuper interrogatus fui, à quodam egregiè erudito: An Belgis non ſolentibus de more ſuo antiquo addere ſalutationi Angelicæ Aue Maria, illam particulam finalem. (*Sancta Maria &c.*) ſufficiat ad lucri faciendas indulgẽtias conceſſas à Papa pronunciãtibus Roſarium, Pſalterium uel Coronam Virginis matris dicere Aue Maria illa, quibus ea cõſtant abſque illa particula? 27

Reſpondeo ſufficere. Primum quòd beneficia Principum latiſſimè ſunt interpretanda.[e] Deinde quod uerba concedentis debent intelligi ſecundum conditionem perſonæ, cui fit conceſſio per quandam ſolẽnem legẽ[f] ex qua id colligit ibi Bart. & probat, quatenus habet 28

e L. 3 ff. De Cõſtitut. princi. c quãuis de præbẽd lib. 6

f L. ſ lenum ſ. Equitẽ ff. de uſu & habit.

con-

conceſſionem Equitij factam Aurigæ aliter intelligendam, quàm factam exercenti equos in ludis Circẽſibus: per quam multi multas quæſtiones particulares deciderunt. [g]

Cùm ergo mos antiquus quarũdam prouinciarum (in quibus, ut audio, eſt bona pars Belgiæ) ſit non addere ſalutationi Angelicæ, ſine Aue Maria illam particulam (*Sancta Maria &*) conceſſio indulgentiæ dicenti certa Aue Maria, intelligenda eſt quoad incolẽtes eas de Aue Maria ab eis dici ſolito; quamuis quoad eos, qui ſunt earum prouinciarum, in quibus additur illa particula, teneantur dicere cum illa. Qua ratione reſpondi, etiam Hiſpanos ſaltem laicos, quibus non eſt mos addere Salutationi Angelicæ illa uerba (*nunc & in hora mortis noſtra*) lucrifacturos indulgentias recitando ſine illis præſcriptum numerum Aue Maria. Dixi (ſaltem laicos) Quia Eccleſiaſtici obligati ad horas Canonicas, ſecundũ formulam Breuiarii fœl. Record. Pij.V. fortè debent illa addere, ſicut tenentur id facere, cùm horas Canonicas dicunt: Quia in formula earum dicendarum iubetur dici (*Aue Maria*) illis uerbis adiunctis; quãquam de rigore iuris contrarium ſeruari poſſit, donec conſuetudo amplior contraria introducta fuerit.

[g] in quibus ſunt ludo. Rom And. Siculi & felin. citati in Apoſtil. barth.

Crucis à ligno regnaturum Chriſtum, ubi Dauid expreſſit. n. 30
Crux quarè imperium Chriſti ſuper humeros eius *n.* 31

30 DECIMUM miſcellaneum; quod à iuuentute mea deſideraui ſcire, ubi nam Rex ille ſapientiſſimus, idẽque prophetarũ certiſſimus, quo ad myſteria Chriſti, [a] Dauid cecinerit illud carmen, quod ei uniuerſa Eccleſia tribuit in illo hymni (*Vexilla*) à Theodo. compoſiti (*Impleta ſunt quæ concinit Dauid fidelis carmine, Dicens in nationibus, Regnauit à ligno Deus.*) Cum in nullo ſuorum pſalmorum id inuenire poſſem; quod tamen deſiderium ipſe Chriſtus ab illo regnans, pro ſua intermina beni-

gnitate adimpleuit mihi 84. annum in Vrbe (ubi omnia ſciuntur) agenti, per præfatum Rutilium Benzonū, ſapientia & moribus magis, quàm annis canum [c] qui ſuper hoc à me rogatus reſpondit illud in pſalmo. 95. cuius initium eſt (*Cantate*) inueniri. Ibi enim ſecundū translationem pſalterij Romani, quam in hodiernum diem Eccleſia ſancti Petri Vaticana ſeruat, pro eo quod vulgarior æditio habet (*Dicite in nationibus, quia dominus regnauit*) habet illa (*Dicite in nationibus, dominus regnauit à ligno*) quam translationem valdè ſuſpiciendam eſſe cōtendit ipſe Rutilius in libello, quem propediem æditurus eſt, ſuper ea retinenda in præfata Eccleſia Vaticana; & inter ea, quæ in id adducit argumenta, unum præcipuum eſt, ut perpetuo carmen hoc adeò Regno Chriſti afferēdo aptum, ſeruetur; quod magnoperè ſeruandum eſſe probat 1. authoritate B. Auguſt. qui eo fine alius translationis, quę illud omiſerit, mentione in eiuſdem pſalmi expoſitione ūtitur, deſumens ex eo neruoſum contra Iudæos argumentum, pro Chriſti regno glorioſo, exordium à ligno Crucis ignominioſo ſumente. Deinde probat idem authoritate Iuſtini Martyris, qui in oratione ad Antoninum Pium, circa mediū eo vtitur, deſumens ex eo pręclarum teſtimonium ædificationis domus Dei, populi .ſ. Chriſtiani, & Regni Chriſti, qui idem Iuſtinus, [b] teſtatur, malitia Iudęorum illa uerba (*à ligno*) fuiſſe ſublata. Idem fulcitur authoritate 31
Tertulliani, [c] qui in ſumma ait, per illa uerba pſalmi prę fati (*Dominus regnauit à ligno*) non ſignificari quidem, Regem aliquem Iudæorum lignarium regnaſſe, uel regnaturum, ſed qui mortem in ligno uſque ad ſe ab orbe cōdito regnātem, in ligno quoque uinceret, & ea per paſſionem & mortē victa & triumphata, erat glorioſiſſime regnaturus, & quòd ideò apud Eſaiam [d] dictum fuit (*Imperium eius ſuper humerū eius*) quia inſigne imperij ſui erat futurum lignum humeris eius portādum, quod nouus Rex nouo modo, non diadęmate capitis, non ſceptro

manu

[b] In lib. de ueritat. Chriſtianæ Relig.
[c] lib. 3. aduerſus Marcionem.
[d] Eſai.

manu geſtato, ſed cruce lignea humeris portata erat deſignaturus. Cyprianus item ait [e] montem Sion ligni ſacri, Regnum eſſe ſanctitate iuſtificatum, dicente David. Annuntiate Regnum Dei in gentibus, quia dominus regnauit à ligno. Suſpiciamus igitur, adoremus, & oremus Chriſtum in ligno morte ſua mortem deſtruentem, & ab eo uita reparata gloriosè in omnes gentes regnantem, ut nos quoque in illo peccatis mortui, & per illud iuſtitiæ uiuificati, tam felici Regi ab eo regnāti uiuamus æternum. Amen.

[e] In opuſculo de montibus Sina & Sion.

Eccleſiam ingreſſus adoret Euchariſtiam, non ſedeat tergo uerſo ad eam, fugiat riſus, nō deambulet, nihil, quod turbet diuina, faciat, nihil obſcoenum ſub graui poena loquatur, non permittatur quis intra eam mendicare. n. 32
Mendicans, uel ei dans intra Eccleſiam, an peccet. n. 33
Eccleſia, defunctorum tumbis, non occupentur. n. 33
Miſſis pro nouis quicquam dari, uetent ordinarij. n. 34
Diſpenſatio, ut quid pro Miſſa noua detur, quæ ſcandaloſa. n. 34
Eleemoſyna ne imperetur uetandum, & an hæ ſint eiuſmodi. n. 35
Author Miſſam nouam cur extra patriam ſecretò dixit. n. 36
Miſſis pro nouis, pauci multum iuſtè largiuntur. n. 36. & 37

32 VNDECIMVM Miſcellaneum, quòd licet ſuprà [a] latè fuerimus commenti ſuper quadam parte, Concil. Lugdunen. [b] de cultu Eccleſiæ, & modo in eam intrandi & orandi, omiſimus tamen addere illa noua, quæ illi addidit fœl. record. Pius V. Primū (*Eccleſiam ingreſſi genibus flexis Sanct. Sacrmen. adorent*). Secundū (*ceſſent in eis riſus immoderati, & alia, quæcūq; diuinū officiū perturbare poſſunt*) Tertium (*Nullus intra Eccleſias deambulare audeat, ſiue præſumat, dum celebrantur ſacra Miſſarum myſteria, & alia diuina officia*) Per quam deambulationem grauiter Scholaſtici, pre-

[a] c. 5. à n. 22. uſque ad finem.
[b] quæ habetur in c. Decet De immun. Eccleſ. lib. 6.
[c] In ſua extrauag. quæ incipit Quamprimum poſitè inter conſtitut eius pagi. 9.

præſertim Hiſpani, tempore Veſperarum multum peccabant mea ætate Tholoſæ, in illa Eccleſia Monaſterij Dominicanorum cum primis totius ſui ordinis reformatiſſimi, ad quam Doctores cum bona parte Scholaſticorum ibant ad ſacra feſtiuis diebus audienda, & in qua eſt ſepulchrum glorioſum glorioſiſſimi Thomæ Aquinatis, in loco ędito, ad quem per multos gradus ab utraque parte magna cum deuotione aſcenditur, ſito. Cuius ſolius reuerentia, ſatis dehortari poterat à tali deambulatione, ſi mens nō lęua fuiſſet. Quartum (*Nemo dum celebrantur diuina, aut prędicatur, uociferetur, aut uerſo tergo ad Sanctiſſimum Sacramentum irreuerenter ſedeat*). Quintum. *Qui aliquid, quod ſcandalum generet, aut diuina perturbet officia facere præſumpſerit, poenam 25. ducatorum incurrat*) Et quã uis cuipiam uideri poſſit, præfatam pœnam ipſo iure incurri, uerius tamen & ęquius eſt nec eam, nec aliquam aliam infrà poſitam deberi ante ſententiam, tam per illa quę ſequuntur uerbum (*incurrat*) in hac clauſula, quàm per alia uerba futuri temporis, quæ ponuntur in alijs: quod gratia breuitatis latius nō explico. Sextum (*qui in Eccleſiis cum mulieribus impudicis, ſiue etiam honeſtis, colloquium ſcurrile habuerit, aut alios inhoneſtos actus fecerit, uigintiquinque ducatorum poenam incurrat, & carceris per menſem*) Hæc uerba (carceris per menſem) faciunt ad prǽfatã cōcluſionem, quod pœnę huius extrauag. non incurruntur ipſo iure. Septimum (*Qui in Eccleſiis; obſcoenis & inhoneſtis uerbis, aut ſignis uſus fuerit, aut alia foeda colloquia cum perſonis quibuſcunque habuerit, decem aureorum poena mulctetur, aut aliàs corporaliter puniatur*) Hęc uerba futuri temporis iuuant id quod de pœna prædiximus. Octauum (*Capitula, Rectores Vicarij, Sacriſtæ, Oſtiarij, & alij Eccleſiarum cuſtodes, præfatos omnes in Eccleſiis delinquentes admoneant, & in eis uetita fieri non permittant, uel ſaltem ipſis Ordinarijs, uel officialibus noſtris puniẽdos deferant, quod ſi facere neglexerint, poenam duorum aureorũ uice qualibet incurrant.*) Nonum (*Præfati, Capitula, Rectores, Vicarij, &c. pauperes mendicantes, ſeu eleemoſynas petentes per*

Eccleſias

Eccleſias tempore Miſſarum, prædicationum, aliorumque diuinorũ officiorum, ire non ſinant, ſed eos ad ualuas Eccleſiarum ſtare faciãt ſub pœna duorum aureorum, Capitulis infligendæ, pro qualibet uice, niſi eos eijci curauerint, & parochis dimidij aurei, Religioſis quoque Clauſtralibus, ſine Regularibus præcipimus in uirtute ſanctæ obedientiæ, ut in Eccleſiis ſuis deputent aliquem, qui tales eijciat, & ſi negligentes fuerint, grauiſſimè ab Ordinario corripiantur, quod ſi illi parere recuſauerint, grauiſſimas pœnas incurrent, & pro qualitate perſonarum etiam corporaliter punientur arbitrio noſtro, ſiue ſuperiorum ſuorum.)

Ponderãda primò uerba futuri tẽporis harum clauſularum pro pręfata concluſione de pœna, quòd ipſo iu-
33 re non incurratur, Aduertendũ 2. quòd nõ prohibetur pauperes petere, nec rogati dare, & ita uirtute huius Conſtitutionis, neutri eorum peccant, quicquid aliqui etiam eruditi dixerint; Quamuis vi legis naturalis & diuinę utrique peccarent, ſi turbarent audientes, & dicẽtes diuina, etiam mortaliter, ſi turbatio eſſet notabilis Decimum (*Ne in Eccleſiis aliquid indecens relinquatur, ijdem prouideant, ut capſæ omnes, & depoſita, ſeu alia cadauerum conditoria, ſuper terram exiſtentia omninò amoueantur, & defunctorũ corpora in tumbis profundis infra terram collocentur.*) Quamuis hoc (quod rectè fuit decentiſſimum) antè fuiſſet ſtatutum, ut in ipſamet extrauagãte dicitur, quia tamen nullo iure Decreti, Decretalium, Sexti, & Clementinarũ ſpeciatim inuenitur ſtatutum, ideò inter noua repono.

34 Addimus etiam quod Concil. Triden.[d] circa hęc nouè & ſpeciatim ſtatuit, primum in hęc uerba (*Ordinarij locorum epiſcopi ea omnia prohibere, atque è medio tollere ſedulo curent, ac teneantur quæ uel auaritia, idolorum ſeruitus, uel irreuerentia (quæ ab impietate uix ſeiuncta eſſe poteſt), uel ſuperſtitio, ueræ pietatis falſa imitatrix, induxit. Atq; ut multa paucis comprehendantur; imprimis quod ad auaritiam pertinet, cuiuſuis generis mercedum conditiones, pacta, & quicquid pro Miſſis nouis celebrandis datur*) Hæc ibi.

[d] Seſſ. 22. In Decreto de obſeruand. & euitand.

Quo ſancto ſtatuto aliquot Ordinarij nõ ſine magno

ſcandalo turpiter utuntur; dum ſub grauibus pœnis interdicunt dari quicquam Miſſas nouas cantantibus, ultra quid certum, niſi à certo genere cognatorum, & in fauorem quorundam potētiorum illud interdictum relaxant, nō ſine magno ſcandalo tenuiorum clericorum, & cognatorum eorum, quos ob uerecundiam humanā inuitatos ad Miſſas nouas eorum, oportet dare multum cum tamen non receperint, nec recipere ſperent ullum antidorum. Secundum in hæc uerba (*Ordinarii interdi-* 35
cant importunas atque illiberales eleemoſynarum exactiones potius quàm poſtulationes, aliaque huiuſmōdi, quæ à Simoniaca labe, uel certè à turpi quæſtu non longe abſunt.) hæc ibi.

Animaduertant ergò primò, Reuerendiſſimi Ordinarij, An debeant prohibere conſuetudinem, quæ à paucis annis cœpit in Vrbe irrepere, ut Concionator in medio concionis hortetur auditorium ad eleemoſynam ſtatim coram omnibus faciendam, bona pauſa ad id facta, cùm aliqui ob id omittant adire concionem, & aliquot ob magnam uerecundiam, & non diuinum amorem largiuntur eleemoſynam aliquā, uel certè maiorem quàm vellent, contra illud Apoſt.[e] de hac ipſa re decernentis.
e 2. ad Corint. 9 Vnuſquiſque prout deſtinauit in corde ſuo; non ex triſtitia, aut ex neceſſitate; Hilarem enim datorem diligit Deus.

Animaduertant 2. iidem ordinarij: An debeant prohibere morē, quo multi Hiſpaniæ Parochi, & (ut puto) etiam aliarum prouinciarum, in Litanijs, & aliquot feſtis ſolemnibus de more regionis, ſolent in medio uel fine Miſſæ publicè hortari, ut promittant aliquid in honorem illius ſancti, cuius ſolemnia celebrantur, uel in aliquod opus pium, idque publicè coram omnibus faciant, excipiente notario quid, & quantum quiſque promiſerit, ita ùt nemo non cogatur aliquid promittere, & omnes pluſquam poſſint, uel uelint, ob uerecundiam, uel ambitionem promittant.

Animaduertant 3. An debeant prohibere morē, quo quæ-

quęſtores aliquorum pietatis nomine celeberrimorum locorũ,oſtiatim eleemoſynam quæſituri faciunt, ut ſe comitentur Parochi vel primores locorum, ob cauſam ſimulatam demonſtrandi eis domus, quæ poſſunt eleemoſynam facere, cùm tamen uera cauſa tales comites ſuſcipiendi ſit, ut pręſentibus eis non poſsint non dare, uel non plus dare, quàm aliàs darent An item idem debeant facere circa morem eligendi aliquos uiros primores, ad petendam eleemoſynam pro aliquibus pauperibus,ut ob reuerentiam & verecundiam illorũ, plus largiantur petiti ſiue rogati,quàm ob Dei amorẽ: Quãquã enim memini me decidere alibi, [f] non peccare quẽ largiendo eleemoſynam maiorem,eo quòd magnus eſt qui petit eam,quam largiretur illimet, pro quo petitur uel ſi minor eſſet, qui nomine eius peteret,modò principaliter totam eleemoſynam largiatur propter Deum uel miſericordiam uerã,licet minus principaliter id faciat etiam propter reuerentiam petentis,uel præſentiã populi,uel ſpectãtiũ.Nõ auderem tamẽ facilè ſaluare ab omni peccato eos,qui ſaltẽ ſine magna cauſa procurãt, ut ſic petatur eleemoſyna,præbendo magnam occaſionem largiendi eam, principalius uel æquè principaliter propter uerecundiam, uel ambitionem,uel amorem & honorem petentium, uel ſpectantium, quàm propter Deum & ueram miſericordiam.Gregaria enim perſona primorum ſpectãtiũ & petentium pręſentiũ turbata,nõ leuat ut plurimùm mentẽ ad Deum,ita ut dicat ei: Hoc principaliter facio propter amorẽ,& honorẽ tuum Domine,licet non feciſſem, ſi à quo,uel modo,quo rogor, non rogarer, imò ut à multis intellexi plurimi pręſertim iuuenes, ruſtici, & pauperiores petita largiuntur nulla de Deo cõcepta memoria,neque ulla in corde cõcepta miſericordia,principalius ut placeant petẽtibus uel ſpe
36 ctantibus, quam ut ſubueniant miſeris, uel Deum honorent,dolẽtes frequenter ꝙ id fecerint; quod in cauſa fuit, ut primã meam Miſſã dicerẽ extra patriam,quãdo,

& vbi

[f] In repeti.c.inter uerba. 11. q.3.n.& in c. cũ minister. 23.q.5 n. 72. & 73.

& ubi ueſtiretur ab aliis, quàm à patre meo, & duobus fratribus, ęgrè ferentibus populo patrię, & multis cognatis, & amicis, qui de more gentis aute Concil. Trident. Miſſas nouas pręſertim nobilium magna ambitione & largitione decorabant. Pręuidebam enim multos daturos, pluſquàm commodè poſſent, & multos pluſquàm uellent, & multos plus, vt placerent mihi, & cognatis meis, quàm Deo & Virgini matri, cuius Miſſam eram celebraturus, & nullos vel pauciſſimos, qui tam ordinata voluntate id facerent (cùm non eſſem pauper) 37
ut ſaltem venialiter in largiendo non peccarent. Quod ipſum vt facerent, aliquibus Miſſam nouam cantaturis eleemoſyna non egentibus conſului.

Oratio mentalis cum operibus ſine uerbali, an ſufficiat. n. 38
Oratio mentalis uerbis aucta, ut praſtantior. n. 38
Orationi uitali omnia tribuere, hareticum. n. 39
Orans alio modo quàm pracepto, non ſatisfacit. n. 39
Oratio mentalis duplex, nota & ignota damoni. n. 40
Oratio purè mentalis etiam mali, diu durare poteſt. n. 41
Beatitudo uera imperfecta, qua? n. 41
Contemplatiui ab hac ſuperbia caueant. n. 42

Duodecimum Miſcellaneũ, quòd ante paucos dies, 38
poſteaquàm fuerunt typis excuſſa viginti Capitula priora, fuimus interrogati; Nunquid liceret Chriſtiano aſſerere, ſufficere ad ſalutem opera, & mentis concepta ſine oratione verbali, & quod de hac parum ſit curandũ ei, qui meditationi, & operibus pręceptis, & conſultis, abſq; ullis verbis iuſtã operã nauat? Cui quęſt. reſpondi, me ſuprà in duobus locis coniunctis ſatisfacere, dũ in altero, [a] probaui verba plurimum iuuare ad benè orandum; & in altero [b] orationem mixtam ex mentali & vocali, cęteris paribus, ſoli mentali pręſtare, declarando quędam ad hęc pertinentia, & in his, quòd oratio priuata & voluntaria, hoc eſt non pręcepta, non ita indiget

[a] c.17.n.37.
[b] c.11.à n.104

diget uerbis, ut per ſolas animi conceptiones benè fieri nequeat, oratio tamen publica, & priuata præcepta indiget uerbis publicè uel ſecretè prolatis. Quibus addo primo hoc limitandum eſſe, quando mens præcipiẽtis vera uel præſumpta fuiſſet, ut ſufficeret mentalis.[c] Ado 2. limitandum etiam eſſe hoc in non ualentibus loqui; Quia uel non tenerentur, ad agendam orationẽ præceptam, aut rectè præſumendum eſſet mentem præcipientis nō fuiſſe ligare illos ad uocalẽ.[d] Addo 3. quòd per rumores à regione quadam Catholica delatos uereor, ne quidam mentali orationi (ſuadente Angelo malo in bonum transformato) plus ſatis deferentes, contemnãt uocalem, ſicuti quidam hæretici omnia tribuẽtes interiori puritati, exteriora non ſolum ſacramentalia, ſed etiam ſacramenta, eodem authore contemnunt. Sicut etiã è contrariò Hæreſiarcha ille Vuit-

39 cleff mentalem orationem contemnens, orationi uitali, hoc eſt operi, & actioni exteriori omnia tribuenda eſſe docebat, quem neruoſo apparatu Thom. Vbald. confutauit.[e] Quare addo 4. debere nos abſtinere ab his extremis opinionibus, quæ per defectum uel exceſſum à Sacrorum, & Claſſicorum authorum uia Regia ſecedũt, & credere omnem orationem debitis cum circunſtantijs actam eſſe, laudandam, ſiue ſit mentalis, ſiue vocalis, ſiue mixta, & non ſufficere ſolam mentalem, cùm præcipitur vocalis, nec contra ſolam vocalem, cùm præcipitur mentalis, & quòd multæ uocales ſine mentalibus actu ei reſpondentibus ſunt bonæ, modò attẽtio uirtualis eas comitetur, ut ſupra,[f] probatum eſt.

40 Addo 5. duas uideri orationis mentalis ſpecies. Altera, quæ ſola mentis conceptione ſine ullo uerbo linguæ officio formato fit. Altera, quæ fit formatis uerbis ſibi reſpondentibus, adeo ſecretò, ut à nemine audiri poſſint qualis uidetur fuiſſe illa Annæ matris Samuelis, de qua ſcriptura ait,[g] quòd dum corde præcaretur Deum tantũ labia mouebantur; vox penitus non audiebatur.

Quarum

[c] arg. l. in conditionibus. ff. de condit. & demon. & glo. ſing. l. §. tale pactum ãn. ff. de pact. et c. ſuper literis de reſcrip.

[d] Arg. c. Nemo ad impoſſibile obligatur de reg. iur. lib. 6.

[e] In c. 1. de ſacramental.

[f] c. 13. & 15.

[g] 1. Reg. c.

Quarum prior Angelo & dœmoni eſt de ſe occulta, poſterior verò minimè, quia corporali actu efficitur. iuxta doctrinam S. Thomæ, [h] ſubtiliter à Caietano auctam. Et prior quidem ſublimior videtur, poſterior verò planior. & prioris quidem uſus animum uiriliorem requirere uidetur (præſertim ſi diuturna fuerit, & circa multa cõcipiatur) quàm poſterior. Mixta ferè omnes ſecurius uti poſſe puto. Quo fortè fit, ut nõ meminerim legere apud ullum claſſicum authorẽ, qui expreſsè diceret id, quod aliqui, vt audio, gregarij homines autumant; nempè eſſe multos, qui una & altera hora orationem mentalem nullis uerbis etiam ſecretò prolatis, ordinatè cõtinuãt.

[h] 1. par. q. 57. ar. tic. 4.

Addo 6. me tamen non negare, id fieri poſſe. Tum quia beatitudo vera imperfecta uiæ conſiſtit in cognitione non intuitiua, & perpetúa Dei cum fruitione. ut poſt & ante alios præſupponit Thom. [i] & nos alibi [k] latius repetiuimus, qua vtuntur hi, qui grata Deo mente concipiunt Deum Opt. Max. & ei attributa, & ſubſtãtias beatas, cum eis attributis, diligentes eum propter ſe, & ſubſtantias beatas propter ipſum, ita ut tota Sanctiſſima Trinitas ueniat ad eos, & manſionẽ apud eos faciat [l]. Hi enim Deo mentaliter tantum fruentes diu in huiuſmodi contemplatione ſine vlla uerborum formatione immorari poſſunt: Tùm quia etiã ex philoſophi doctrina [m] colligitur hoc ipſum fieri poſſe etiam per eos, qui gratia Dei gratum faciente non ſunt ornati; attentis eis. quę illi adiicit Thom. [n] maximè hi qui pręfata beatitudine imperfecta gratię ſiue uię frui, mortifera culpa (quę humana fragilitas eſt) ceciderunt. Hi enim habitibus acquiſitis adiuti, licèt gratiam amiſerint, id facilius pręſtare poſſunt Tum quia alioqui ſcire poſſet quis abſque particulari reuelatione, ſe in gratię ſtatu eſſe cõtra illud Eccleſ. [o] Nemo ſcit an ſit amore dignus. & illud; et ſi fuero ſimplex hoc neſcit anima mea [p], & contra Cõcil. Triden. [q] 41

[i] 1. Secund. q. 5 art. 4.
[k] In Man. Confeſſ. præludi. 4. num. 13.
[l] Ioan. 14.
[m] 10. Aethicor.
[n] In d. lib. 10. eth. & 1. ſec. q. 182 art. 1.
[o] Eccleſ. 9.
[p] Iob. c. 9. & c. In de purgat. Cano.
[q] Seſſ. 6. cano. 13. & 14.

Addo 7. quòd qui ad hũc gradum peruenerit, multũ à ſuper-

42 à ſuperbię iaculis ſibi cauere debet, ne ob hæc Sanctæ contemplationis & fruitionis dona elatus, ſeſe aliis ita pręferat, ac ſi noſſet ſe Dei ſeruum & alios diaboli eſſe.

Addo 8. cauere quoque debere præfatos, ne ſe melioris & maioris meriti credant quàm alios, qui eiuſmodi oratione mentali, & contemplatione non utuntur, ſed ſeruatis Dei præceptis, impendūt totos dies ſuæ uacationis uel vocationis officiis, uel artibus liberalibus, uel Mechanicis, actu, uel virtute, in Deum, uel alium finem bonum & aptum relatis, Tum quia, ut ait Inno.[e] licet vita contemplatiua ſit magis ſecura quàm actiua; [f] hæc uerò eſt fructuoſior illa; Tū quia, ut eleganter de more reſoluit B. ille Aquinas, licèt uita contēplatiua ſimpliciter ſit melior, & cæteris paribus, maioris meriti, ſecundū quid tamen frequenter cōtingit, ut uita actiua ſit melior, & maioris meriti, quàm contemplatiua.

e In c. niſi cum pridem de renunt. §. uerū

f 2. ſecund. q. 182. ar. 1. & 2.

Orare pro damnatis quod liceat, triplex argumentum.	n.	43
Leges aliæ miraculorum, aliæ naturæ limitum.	n.	44
Traiano pro damnato orans Gregorius non peccauit.	n.	44
Gregorius non orauit ut Traianus recta iret in cælum.	n.	45. & 46
F. Alphonſus Ciacon laudatus.	n.	45
Reſuſcitati qui fuerunt, omnes ſaluifacti.	n.	46
Gregorius non peccauit orando pro ſepeliendis in &c.	n.	47
Gregorius non ægrotauit ob peccatum orandi.	n.	47
Orare pro damnati refrigerio peccatum.	n.	47

43 Decimum tertium Miſcellaneum, quòd aliqua occurrunt contra id, quod ſuprà[a] dictum eſt, nempè non licere orare pro mortuis damnatis ut ſaluentur, & contra illa, quibus id fulcitur, ſcilicet illud Iob:[b] In inferno nulla eſt redemptio: & illud:[c] ſi ceciderit lignum ad Auſtrum, ſiue ad Aquilonem, ibi erit; quo innititur & illud Greg.[d] Qualis quiſque hinc egreditur, talis in iudicio apparebit. Occurrit, inquā primo quòd Helias, & Heli-

a eod. cap. nu. 24. & in cap. 19 num. 63.

b [illegible]

c Eccleſ. cap. 11

d In c. qualis 25. diſt.

Heliſeus orauerunt pro mortuis, qui videbantur damnati, vt reſuſcitarentur, quos par eſt credere fuiſſe poſtea ſaluatos. 2. quòd multi infideles ſua infidelitate mortui, fuerunt reſuſcitati à D. N. Ieſu Chriſto, & ab Apoſtolis & à B. Martino, & alijs multis ſanctis, quos par eſt credere in malo ſtatu prima vice obiiſſe, & in bono ſecunda. 3. quòd hiſtoria à pleriſque omnibus recepta tradit, Traianum Imperatorem, B. Gregorij precibus ab inferni cruciatibus fuiſſe ereptum. Ad quæ reſponderi poteſt primo, uerum eſſe id, quod ſupra dictum eſt, ſcilicet non licere orare pro mortuis damnatis, ut ſaluentur attento iure ordinario, & lege communi, ſed fallere illud, quoties iure ſpeciali conceditur à Deo contrarium. Poteſt enim Omnipotens & miſericors Deus gratiam particularem, quibus ſibi placuerit, multo, & ſine proportione liberius facere; quàm legislator humanus ſuam legem relaxare;[e] & ita frequenter fecit gratiam aliquibus viuis, ut liceret eis orare pro mortuis damnatis, & rurſus damnatis, ut ad vitam miraculo reuocati poſteà ſaluarentur, ex mente S. Thom.[f] ante quem fuſius deſcribens D. Auguſt.[g] idem ſenſit in hæc uerba: Alij itaque ſunt humanarum limites rerum, alia diuinarũ ſigna uirtutum. Alia ſunt quæ naturaliter, alia quę mirabiliter fiunt, quamuis & Naturę Deus adſit ut ſit, & miraculis Natura non deſit; hęc ille.

Secundo quod nullam ipſe maiorem difficultatem inuenio in defendendo Beatiſſimo Gregorio à peccato, eo quòd orauit pro ęterna ſalute Traiani, quam in defendendis Prophetis, Apoſtolis, & alijs ſanctis à peccato, eo quòd orauerint Deum pro reſurrectione illorum mortuorum, quos credebant uel credere debebant in mortiferi peccati ſtatu mortuos fuiſſe, & conſequẽter perpetuò damnatos. Quia qua facilitate Thomas[h] diſſoluit argumentum à ſe formatum ex orationibus prędictorum pro reſurrectione mortuorum infidelium, contra concluſionem illam Catholicam, ſcilicet, ſuffragia

uiuorum

e I princeps ff de leg. & c. propoſui de c. ceſſ p[r]ab.

f In tract. de ne[c]eſſ. q. 6. art. 6 ad 4.

g In lib. de cura pro mortuis agenda tom. 4. cap. 16

h In 4. lib. ſent. diſt. 45. q. 2. art. 2. ad 5.

uitorum nõ prodeſſe damnatis, eadem poteſt diſſolui argumentum deſumptum ex oratione B. Gregorij pro Traiano defuncto facta, ut & ipſemet reſpondit [i] in hęc verba De facto Traiani hoc modo poteſt probabiliter æſtimari, quòd precibus B. Gregorij ad uitam fuerit re uocatus, & ibi gratiam conſequutus ſit, per quam remiſſionem peccatorum habuit, & per conſequens, immunitatem à pœna, ſicut etiam apparet in omnibus illis, qui fuerunt à mortuis miraculoſè ſuſcitati; quorum plures conſtat idololatras & damnatos fuiſſe. De omnibus enim ſimiliter dici oportet; quòd non erant in inferno finaliter deputati, ſed ſecundum pręſentem iuſtitiã propriorũ meritorum; ſecundum autem ſuperiores cauſas, quibus pręuidebantur ad uitam reuocandi, erat de

45 eis aliter diſponendum. Hæc ille. 3. Hęc conſequi primo, quòd Gregorius non orauit ut Traianus damnatus rectà ſine baptiſmo, pœnitentia, & gratia ſaluaretur, ſed ſimpliciter, ut ſaluaretur. Deus autem miſericors de modo ſaluandi prouidit, ſuſcitando eum ad uitam, in qua ea, quæ ad ſalutem erant neceſſaria, faceret; ut ait Tho. Nec obſtat, quòd nemo Hiſtoricorum de reſurrectione Traiani, neque de pœnitentia, baptiſmo uel gratia uidetur teſtari, licèt plerique omnes de ipſius ſaluatione teſtentur. Tum quia argumentum ab auctoritate negatiuè non ualet [k]: Tum quia omniſcius & omni pietate reſplendens Aquinas ſequutus alios id ſcripſit. Tum quia reuictio ſiue reſurrectio illa potuit eſſe ſecreta. Tum quia, pręſuppoſita hiſtoria de Traiani ſaluatione contexta, nil videtur poſſe dici quod pauciores leges & regulas diuinas limitet. Nam per hunc dicẽdi modum ſolum limitatur lex, quę dictat nullam eſſe in inferno redemptionem [l]. Per alios autem modos dicendi non ſolùm limitatur illa, ſed etiam illa, quę dictauit nẽminem ſine fide, [k] ſine baptiſmo, [l] ſine gratia gratum faciente, & charitate, [m] ſine pœnitentia peccati mortiferi ſaluandum: [n] & à regula, quàm minimè fieri poteſt, debet

[i] in dicta q. 2. ar. 5. ad 5.

[k] Hebreo. capitulo 11.

[l] Mar. ult.

[m] 1. Corinth. 13 & c. charitas 2. de Pœnit. dist. 2.

[n] c. firmiſſime 15 q. 1. c. omnis de Conſec. dist. 4.

debet recedi.[o] II. hęc eadem conſequi, veram eſſe de oratione Gregorij pro Traiano, & de ſaluatione ipſius hiſtoriam, quam dudum copioſè, eleganter, & neruoſè probauit. F. Alfonſus Ciacon, uir pietate, nobilitate, & eruditione inſignis in libro, quem ea de ſola re ſtilo ędidit elaborato. III. Iuſtè eum recedere à Dominico 46
Sotoviro alioqui ſui ordinis eruditiſſimo, qui[p] dixit illam ſibi eſſe duriſſimam creditu, & iuſtius a Melchiore Cano, uiro eiuſdem ordinis ingenio acri, & ſtilo facũdo prędito, qui[q] planè illam, & nimis audacter negauit. IIII. Par eſſe credere, oẽs eos, qui miraculo Prophetarũ. Apoſtolorum, & aliorum diuorum reuixerunt, ſaluos tandem euaſiſſe. V. Non eſſe audiendum Abulenſem virum alioqui doctiſſimum, & egregiè pium, dicentem[r] S. Gregorium in orando pro Traiano, quem credebat eſſe damnatum, mortiferè peccaſſe. Tum quia non eſt uerisimile Deum iuſtiſſimum conceſſurum fuiſſe tã inſignem gratiam, tam inſigniter in ea petenda peccanti.[ſ] Tum quia tã facilè ſaluari poteſt ipſe, ac alij prophetę & Apoſtoli, & alij ſancti, qui rogauerunt Deum pro reſurrectione illorũ, quos credebant eſſe damnatos, eo quod ſciebant illos idololatrię, & alijs peccatis grauibus infectos mortem obijſſe. Nec obſtat dicere, quòd illi nõ rogarunt, ut damnati rectà ſaluarentur, ſed ut ad uitam tẽporariã reuocarentur; & poſteà, ſi facerent ea, quæ ſaluti ęternę conſequendę ſufficerent, ſaluarentur. Nõ inquam, hoc obſtat. Tum quia, quòd una uia prohibetur, alia non eſt concedendum.[t] Tum quia petendo ut ſuſcitarentur, ſatis directè petebant, ut aliqua gratia fieret damnato, & aliqua in inferno redemptio. Tum quia ut dictum eſt ſupra, non petijt Gregorius à Deo, ut Traianus rectà ex inferno in paradiſum duceretur, ſed ſimpliciter, ſiue generaliter; ut ſaluaretur; quod erat intelligendum eo modo, quo multi alij damnati ſua infinita bonitate ſalui facti fuerunt, per reductionem ad uitam temporalem: ſermo enim generalis non comprehendit deli-

o l. praecipimus c. de Appell. glo. in l. omnis definitio ff. de reg. iur. & in sub. eodem tit. lib. 5.

p In lib. 4 ſent. diſt. 45. q. 2. art. 2.

q lib. 11. locorum Theologic.

r In 4. lib. Reg. q. 37.

ſ Arg. c. Quia non eſt uerisimile cum ei annot. de Praeſumpt.

t c. Cum quid de reg. iur. lib. 6.

delictum, quando intelligi poteſt de eo, quod non eſt
delictum,[u] Tum quia par eſt credere, Deum Opt. inſpi
raſſe Greg. voluntatem id petendi; ſicut & alijs ſanctis
inſpirauit voluntatem petendi aliorum damnatorum re
ſuſcitationem: & licet regulariter mortiferè peccet, qui
tranſgreditur, uel tranſgredi proponit pręceptum,[x] nō
tamen peccat, imò benè meretur, quando inſpirāte uel
iubente Domino uult facere uel facit id, quod alias eſ-
ſet contra diuinum pręceptum, ut Abraham, qui voluit
filium ſuum occidere,[y] & Sampſon occidit ſe &, phili-
ſtæos, demoliēdo domum,[z] quos nullatenus peccaſſe,
ſed benè meritos fuiſſe diffinit Auguſt.[a] relatus a Gra-
47 tiano[b] VI. Non eſſe tantę operæ ſaluare Gregoriū à pec
cato, eo quod orauit Deum finita conſecratione Eccle
ſię S. Andrę in cliuo Scauri, vt quicūq; in circuitu eius
deligeret ſepeliri, ſaluaretur, dummodo fidem tenuiſ-
ſet Chriſtianam. Quia oratio illa non fuit pro aliquo dā-
nato, ſed ad ſummum pro aliquo damnando, niſi deli-
geret ſe ibi ſepeliri, ſed neque fuit mens orātis, ut ſi cū
ſola fide informi abſq; gratia gratū faciente moreretur,
fieret ſaluus; ſed ut nemini ex Chriſtianis daretur ibi ſe-
peliri, qui nō eſſet ſaluus futurus. VII. Nō uideri uerum
id, quod ſubijcit Abulenſis, & aliquot alij affirmant,
ob has petitiones fuiſſe punitum à Deo Gregorium do-
lore ſtomachi, & pedum. Tum quia hiſtoria uerior (quæ
eſt diaconorum Ioānis & Petri) non habet, quod in pœ-
nam peccati pro Traiani anima orādo admiſſi, fuerit ſto
machi & pedum dolore punitus, ſed quod non eſſet li-
berandus ab illo, eo quòd pro anima illa, & animabus
eorum, qui eligerent ſepulturam in præfato circuitu Ec
cleſiæ S. Andrę orauit, quorum uerba non habent eum
peccaſſe, neque punitum fuiſſe, ſed potius voluiſſe Do
minum per illum dolorem ipſum in humilitatis uirtute
continere, contra tentationem ſuperbiæ uel xenodo-
chię, quæ de tam magnarum petitionum conceſſione
facilè naſci poterat. Tum quia ante illas petitiones pa-

Pp tiebatur,

[u] l. ſi procurator ff. de cond. indebit. c. c. de iure iu ran. lib. 6.
[x] c. nouerintibus 17. q. 1.
[y] Geneſ. cap. 22.
[z] Iud. cap. 16.
[a] in lib. de ciuitate dei.
[b] in cap. ſi non licet 23. q. 5.

tiebatur illum ut ipſimet teſtātur, & piiſſimus Deus noſter ſolet immittere multas, infirmitates & labores ſuis ſeruis & amicis ob multas alias cauſas, quàm peccatorum,[c] & interdum ne ob dona ſibi diuinitus data ſuperbiant, iuxta illud Pauli[d] Ne magnitudo reuelationū extollat me datus eſt mihi Angelus Sathanæ, qui colaphizet me. VIII. Sūmoperè cauēdum eſſe, ne oremus Deū pro ſalute ſiue ſaluatione, uel leuamine aut refrigerio ullo eorum, quos ſcimus, uel firmiter credimus eſſe dānatos, etiam amicorum, cognatorum & parentum noſtrorum. Tum quia non licet aliquid horum facere pro diabolo damnato, & quo ad hoc damnati pares ſunt diabolis, iuxta illud Auguſt. Si ſcirem patrem meum eſſe damnatum, non orarem pro eo pluſquam pro diabolo. Tum quia non minus oderunt nos illi, quàm diaboli, quia vtrique omni charitate carent, & odio redundant, iuxta dictū Iob.[f] In eis nullus ordo, ſed ſēpiternus horror inhabitat. Tum quia id prohibitum eſt.[g]

[c] c. Nos omnis 5. q. 5.
[d] 2 ad Corint. cap. 12
[f] Iob. 10.
[g] c. pro obeuntibus 13. q. 2. & c. Placuit 23 q. 5 glo. recep. in cap. ex parte de ſepult.

Diſtributiones quotidianæ an remitti poſſint. n. 48
Diſtributio etiam iam perdita hodie remitti nequit. n. 49
Dolus futurus non remittitur ut præteritus. n. 49
Diſtributio reſtituta an poſſit reddi reſtituenti. n. 50
Remittere propriè aliud quàm donare. n. 51
Remittit facilius quis quàm donat. n. 51
Diſtributiones quæ, non accreſcunt intereſſentibus n. 51

Decimumquartum Miſcellaneum, quod quæſtionis eſt quotidianæ & nuper nobis propoſitæ. An qui nō intereſt horis Canonicis, uel aliis quibuſcūque precibus pro quibus præſtitutæ ſunt quotidianæ diſtributiones intereſſentibus diſtribuendæ, poſſit tuta conſcientia recipere & & retinere ſibi eas, conſentientibus illis, quibus iure ob abſentiam eius accreſcebant. A parte namque affirmante uidetur ſtare primò quædam glo. memorabilis,[h] quæ habet, ualere remiſſionem diſtributionū malè perceptarum factam ab eis, quibus accreſcebant ſecundo quòd qui tenetur ad reſtitutionē alicuius rei, 48

[h] c. 1. uerb. ſuas de c. et c. non ſolid. lib. 6.

abſolui-

abſoluitur ab obligatione, remittente illam illo, adquē res ſpectabat, iuxta quandam aliam glo. ſolemnem receptá,[i] & meritò, quia remittens, donare uidetur.[k] 3. faciũt aliquot iura quibus ſpecialiter uetatur fieri remiſſio,[l] & conſeqnenter, regularitet ualet.[m] 4. denique quòd poteſt, quis de ſua re ad libitum diſponere,[n] ergo & is, cui accreſcit diſtributio, poteſt illam donare cui volet, & conſequenter remittere illam ſibi debenti.

Pro parte uerò negante ſtat 1. quòd diſtributionũ perditio principaliter ſtatuta eſt iń fauorem publicum cultus diuini, vt ſentit Bonifacius,[o] & cõnſenſus priuatorum ius publicum tollere non poteſt;[p] ergo conſenſus eorum quibus accreſcunt non poteſt eis prodeſſe. 2. quòd materia delinquendi eſt tollenda,[q] & ſi conſenſus eorum, quibus diſtributiones accreſcerent, ſufficeret, facilè fieret, ut omnes in abſentia perciperent illas: facile enim cõſentiret unus Canonicus, ne alius perdat in abſentia, ut alius cõſentiat, ne ipſe perdat cum abfuerit, & ita omnes delinquerent. 3. quod videtur hoc expreſſum in Concilio Trident.[r] ibi: Diſtributiones uerò qui ſtatis horis interfuerint recipiãt, reliqui quauis colluſione, aut remiſſione excluſa, his careant.

49 Pro concordia horum arbitror dicendum primo, nõ poſſe Canonicos uel clericos ſtatuere, neque paciſci de remittendis diſtributionibus in futurum perdendis, ob argumenta pro parte negante formata. Nec obſtat glo. ſolemnis ſuprà pro altera parte citata,[ſ] quia non ait poſſe conuenire, ut diſtributiones perdendę remittantur, ſed ſolùm, quòd is, cui iã ipſo iure accreuerunt, poſſet eas remittere, ideſt conſentire, & paciſci, ne is, qui eas perdidit teneatur ei reſtituere, quę lõgè sũt diuerſa: ſicut & aliud eſt paciſci, ut dolus futurus remittatur, quòd nõ licet, & aliud ut præteritus remittatur, quòd licet.[t] Quia remiſſio doli futuri dat occaſionem delinquẽdi, non autem remiſſio doli iam præteriti. ut poſt alios Iaſon declarat.[u] 2. quòd nulla colluſione, machinatione, uel doloſa

Pp 2 inuen-

i c. Peccatum verb. reſtituatur de regul. iur. lib. 6.
k c. uoniens de Teſtib.
l c. ſtatutum §. ſi quid autē de reſcript. lib. 6. & c. exigit de cenſibus eod. lib.
m arg. c. præſenti §. loca de præben. lib. 6
n l. In re mandata. C. de mādato l. ſed etſi §. conſuluit ff. de petit. hæred.
o In d. c. 1. de cleric. non reſid. lib. 6.
p c. ſi diligenti de foro compet. l. Ius publicum ff. de pact.
q l. Conuenire ff. de pact. dotal. c. ex parte de Conſuetudine.
r ſeſſ. 24. cap. 12
ſ c. 1. de cleric. nõ reſid. uerb ſuas lib. 6.
t l. ſi vnus §. illud ff. de pact.
u In dicto. §. illud.

inuentione effici poteſt, ut non teneatur reſtituere diſtributiones, qui eas non intereſſendo diuinis percepit:[x] Tum quia eadem ratio ſuadet hoc; quod prius dictum.[x] Tum quia prædictum Concilium Trid. expreſſim de colluſione id definit. 3. Idē videri dicendū poſt Concil. Trid. de remiſſione illarum antequàm reſtituantur. Quia perindè vetat remiſſionem ac colluſionem, ut palam eſt, ac conſequenter dicendum, gloſſam prędictam ſolemnem[y] eſſe ſublatam per prædictum Concilium: Nam ratio, qua ſe fundauit gloſſa ad aſſerendum quod erat locus remiſſioni; fuit, quod illa non erat prohibita, quę tamen hodiè prohibita eſt. 4. quòd maioris 50
quæſtionis eſt, An prædictas diſtributiones iam reſtitutas poſſint ij quibus accreuerant, & quibus reſtitutæ ſunt, reddere reſtituentibus, ita quòd maneant ſibi ac ſi iuſtè lucrati fuiſſent; & arbitror, id fieri non poſſe, ſi reſtitutio fieret cum pacto de donando poſtea reſtituta; quoniam effectu idem eſt, ac ſi non reſtitueret, eo quòd rem videtur habere qui actionem habet,[z] & quia qui ſic ſoluit vt recipiat non liberatur.[a] 5 Quod qui bona fide, ſine dolo & fraude reſtitueret diſtributiones malè partas eis, quibus accreuerunt, & poſtea illi libere ſine dolo, metu, & alia coactione ex charitate, & beneficentia redderēt eas reſtituentibus, præſertim intuitu paupertatis, uel pietatis, valeret illa redditio. Tum quia iura, quæ prohibent remitti debitum, ſunt exorbitantia à iure regulari, per argumenta pro parte affirmante formata, & ideo non ſunt extendenda[b] ad donationem rei iam reſtitutæ & ſolutæ. Quia & ſi largo modo paria ſunt remittere & dare, propriè tamē differunt.[c] Nā facilius quis remittit, quā donat, ut ait Bart.[d] Vndè mulieri conceditur donatio, nō fideiuſſio, quia nō eſt tam facilis ad donandū, quā ad fideiubendū.[e] Tū deniq; quòd gloſſa quædā ſingularis[f] cōiter recepta hoc tenet expreſsè.

Quęritur aūt nunc à nobis poſt hęc ſcripta, antequam excuderētur, à quadā valdè illuſtri Eccleſia Cathedrali, quo-

x Arg. l. Illud ff. ad l. Aquil. & c. Dudum in 2. de eccl.

y d.c. 1. verb. ſuas de Cleric. non reſid.

z l. Qui actionem cū glo. & ei annot. ff. de reg. iur.

a l. Qui ſic ſ. de ſolut.

b c. Quæ à iure de reg. iuris, lib. 6.

c l. Iulianus ubi hoc notat Bart. ff. de cōdit. & demonſtra. & Deci. in l. ſi quis obligationi ff. de reg. iur. n. 7

d In l. ſi duo ff. de uerb. obliga.

e l. ſi ergo ff. ad Velleian.

f In c. ſta uel ſ. ſi quid autem de reſcriptis lib. 6.

quomodo conciliari poteſt antinomia illa, quæ uidetur eſſe inter cap. 3. de reformat. ſeſſ. 21. Concilij Trid. & cap. 3. ſeſſ. 22. eiuſdem Concilij, quatenus, in hoc decernitur, aliquas diſtributiones quotidianas amiſſas ab abſentibus applicari debere fabricę aut alij loco pio: In illo verò decernitur oēs diſtributiones amiſſas, ab abſentibus accreſcere pręſentibus & intereſsētibus. Ad quod reſpondeo idem, quod alibi reſpondi,[g] nēpe, quòd hoc poſterius loquitur tantùm de diſtributionibus, extraordinarijs, quæ de reditibus particularibus dignitatū, perſonatuum, & officiorum cōſtituuntur lucri faciendæ ab eis ſolis, qui habēt ea, impendēdo officia diuina eis per epiſcopos deſignata. Illud aūt de diſtributionibus ordinarijs, quæ conſtituuntur de fructibus communibus lucrifaciēdæ à faciētibus cōmuniter officia diuina, & ideò hæ extraordinarię meritò non accreſcunt alijs, quibus alię ordinariæ diſtributiones accreſcunt, quoniā illæ de communibus fructibus cōſtituuntur pro officijs communiter ab omnibus faciēdis, hę verò de fructibus particularibus prefatarum dignitatum, perſonatuum, & officiorum pro officijs à ſolis habentibus ea faciendis. Pro quò facit quòd etiam ante Cōcilium Tridentinū in multis Eccleſijs erāt quędam diſtributiones extraordinarię pro habentibus aliquas dignitates perſonatus, vel officia, qui perſonaliter facerēt aliqua diuina officia, puta Miſſas maiores certorum dierum, ut haberēt lucrum unius ſcuti, aut maius, aut minus, ita quòd ſi ea perſonaliter ſubirent, lucrarentur illud, alioqui amitterent, & illud lucrum amiſſum non accreſcebat Canonicis intereſſentibus Miſſę. Facit etiam quòd multis perſuaderi poſſe videtur, quod ſi quiſpiam conſtitueret in ſuis bonis onus reále dandi vnum, duo vel plura ſcuta Decano vel Archidiacono Eccleſię, qui tali, vel tali die Miſſam diceret, vel matutinam, uel veſpertinam in choaret, & aliàs non, nō accreſceret illud alijs Canonicis, qui Miſſæ illi vel matutinæ intereſſent.

[g] In c. 11 continente melitas additiones ad 27. capitula Manual. Confeſſ. Hiſpano ſermone cōpoſiti.

& ubi ueſtiretur ab aliis, quàm à patre meo, & duobus fratribus, ęgrè ferentibus populo patrię, & multis cognatis, & amicis, qui de more gentis aute Concil. Trident. Miſſas nouas prę ſertim nobilium magna ambitione & largitione decorabant. Pręuidebam enim multos daturos, pluſquàm commodè poſſent, & multos pluſquàm uellent, & multos plus, vt placerent mihi, & cognatis meis, quàm Deo & Virgini matri, cuius Miſſam eram celebraturus, & nullos vel pauciſſimos, qui tam ordinata voluntate id facerent (cùm non eſſem pauper) 37
ut ſaltem venialiter in largiendo non peccarent. Quod ipſum vt facerent, aliquibus Miſſam nouam cantaturis eleemoſyna non egentibus conſului.

Oratio mentalis cum operibus ſine uerbali, an ſufficiat. n. 38
Oratio mentalis uerbis aucta, ut praſtantior. n. 38
Orationi uitali omnia tribuere, hareticum. n. 39
Orans alio modo quàm pracepto, non ſatisfacit. n. 39
Oratio mentalis duplex, nota & ignota damoni, n. 40
Oratio purè mentalis etiam mali, diu durare poteſt. n. 41
Beatitudo uera imperfecta, qua? n. 41
Contemplatiui ab hac ſuperbia caueant. n. 42

Duodecimum Miſcellaneũ, quòd ante paucos dies, 38
poſteaquàm fuerunt typis excuſſa viginti Capitula priora, fuimus interrogati; Nunquid liceret Chriſtiano aſſerere, ſufficere ad ſalutem opera, & mentis concepta ſine oratione verbali, & quod de hac parum ſit curandũ ei, qui meditationi, & operibus pręceptis, & conſultis, abſq; ullis verbis iuſtã operã nauat? Cui quęſt. reſpondi, me ſuprà in duobus locis coniunctis ſatisfacere, dũ
[a] c.17. à n.37. in altero, [a] probaui verba plurimum iuuare ad benè o-
[b] c.11. à n.104. randum; & in altero [b] orationem mixtam ex mentali & vocali, cęteris paribus, ſoli mentali prę ſtare, declarando quędam ad hęc pertinentia, & in his, quòd oratio priuata & voluntaria, hoc eſt non prę cepta, non ita indiget

diget uerbis, ut per ſolas animi conceptiones benè fieri nequeat, oratio tamen publica, & priuata præcepta indiget uerbis publicè uel ſecretè prolatis. Quibus addo primo hoc limitandum eſſe, quando mens præcipiẽtis vera uel præſumpta fuiſſet, ut ſufficeret mentalis.[c] Ado 2. limitandum etiam eſſe hoc in non ualentibus loqui; Quia uel non tenerentur, ad agendam orationẽ præceptam, aut rectè præſumendum eſſet mentem præcipientis nō fuiſſe ligare illos ad uocalẽ.[d] Addo 3. quòd per rumores à regione quadam Catholica delatos uereor, ne quidam mentali orationi (ſuadente Angelo malo in bonum transformato) plus ſatis deferentes, contemnãt uocalem, ſicuti quidam hæretici omnia tribuẽtes interiori puritati, exteriora non ſolum ſacramentalia, ſed etiam ſacramenta, eodem authore contemnunt. Sicut etiã è contrariò Hæreſiarcha ille Vuitcleff

39 mentalem orationem contemnens, orationi uitali, hoc eſt operi, & actioni exteriori omnia tribuenda eſſe docebat, quem neruoſo apparatu Thom. Vbald. confutauit.[e] Quare addo 4. debere nos abſtinere ab his extremis opinionibus, quę per defectum uel exceſſum à Sacrorum, & Claſſicorum authorum uia Regia ſecedũt, & credere omnem orationem debitis cum circunſtantijs actam eſſe, laudandam, ſiue ſit mentalis, ſiue vocalis, ſiue mixta, & non ſufficere ſolam mentalem, cùm pręcipitur vocalis, nec contra ſolam vocalem, cùm præcipitur mentalis, & quòd multæ uocales ſine mentalibus actu ei reſpondentibus ſunt bonæ, modò attẽtio uirtualis eas comitetur, ut ſupra,[f] probatum eſt.

40 Addo 5. duas uideri orationis mentalis ſpecies. Altera, quæ ſola mentis conceptione ſine ullo uerbo linguę officio formato fit. Altera, quę fit formatis uerbis ſibi reſpondentibus, adeo ſecretò, ut à nemine audiri poſſint qualis uidetur fuiſſe illa Annæ matris Samuelis, de qua ſcriptura ait,[g] quòd dum corde præcaretur Deum tantũ labia mouebantur; vox penitus non audiebarur.

Quarum

[c] arg. l. in conditionibus. ff. de condit. & demon. & gloſ. ſing. l. §. tale pactum. ff. de pact. et c. ſuper literis de reſcrip.

[d] Arg. c. Nemo ad impoſſibile obligatur de reg. Iur. lib. 6.

[e] In c. 2. de ſacramental.

[f] C. 13. [illegible]

[g] 1. Reg. c. 1.

Quarum prior Angelo & dœmoni eſt de ſe occulta, poſterior verò minimè, quia corporali actu efficitur. iuxta doctrinam S. Thomæ,[h] ſubtiliter à Caietano auctam. Et prior quidem ſublimior videtur, poſterior verò planior. & prioris quidem uſus animum uiriliorem requirere uidetur (prætertim ſi diuturna fuerit, & circa multa cōcipiatur) quàm poſterior. Mixta ferè omnes ſecurius uti poſſe puto. Quo forte fit, ut nō meminerim legere apud ullum claſſicum authorē, qui expreſsè diceret id, quod aliqui, vt audio, gregarij homines autumant; nempè eſſe multos, qui una & altera hora orationem mentalem nullis uerbis etiam ſecretò prolatis, ordinatè cōtinuāt.

h 1. par. q. 57. ar. tic. 4.

41 Addo 6. me tamen non negare, id fieri poſſe. Tum quia beatitudo vera imperfecta uiæ conſiſtit in cognitione non intuitiua, & perpetua Dei cum fruitione. ut poſt & ante alios præſupponit Thom.[i] & nos alibi[k] latius repetiuimus, qua vtuntur hi, qui grata Deo mente concipiunt Deum Opt. Max. & ei attributa, & ſubſtātias beatas, cum eis attributis, diligentes eum propter ſe, & ſubſtantias beatas propter ipſum, ita ut tota Sanctiſſima Trinitas ueniat ad eos, & manſionē apud eos faciat[l]. Hi enim Deo mentaliter tantum fruentes diu in huiuſmodi contemplatione ſine vlla uerborum formatione immorari poſſunt: Tùm quia etiā ex philoſophi doctrina[m] colligitur hoc ipſum fieri poſſe etiam per eos, qui gratia Dei gratum faciente non ſunt ornati; attentis eis quę illi adiicit Thom.[n] maximè hi qui pręfata beatitudine imperfecta gratię ſiue uię fruiti, mortifera culpa (quę humana fragilitas eſt) ceciderunt. Hi enim habitibus acquiſitis adiuti, licèt gratiam amiſerint, id facilius pręſtare poſſunt Tum quia alioqui ſcire poſſet quis abſque particulari reuelatione, ſe in gratię ſtatu eſſe cōtra illud Eccleſ.[o] Nemo ſcit an ſit amore dignus. & illud; etſi fuero ſimplex hoc neſcit anima mea[p], & contra Cōcil. Triden.[q]

i 1. Secund. q. 3 art. 4.

k In Man Conſeſſ. prælud. 4. num. 13.

l Ioan 14.

m 10. Aethicor.

n In d. lib. 10. eth. & 2. ſec. q. 182 art. 1.

o Eccleſ. 9.

p Iob. c. 9. & c.

q In de purgat cano. ſeſſ. 6. cano. 13. & 14.

Addo 7. quòd qui ad hūc gradum peruenerit, multū à ſuper-

42 à ſuperbię iaculis ſibi cauere debet, ne ob hæc Sanctæ contemplationis & fruitionis dona elatus, ſeſe aliįs ita pręferat, ac ſi noſſet ſe Dei ſeruum & alios diaboli eſſe.

Addo 8. cauere quoque debere præfatos, ne ſe melioris & maioris meriti credant quàm alios, qui eiuſmo di oratione mentali, & contemplatione non utuntur, ſed ſeruatis Dei præceptis, impendũt totos dies ſuæ uacationis uel vocationis officiįs, uel artibus liberalibus, uel Mechanicis, actu, uel virtute, in Deum, uel alium finem bonum & aptum relatis, Tum quia, ut ait Inno.[e] licet vita contemplatiua ſit magis ſecura quàm actiua; hæc uerò eſt fructuoſior illa; Tũ quia, ut eleganter demore reſoluit B. ille Aquinas,[f] licèt uita contẽplatiua ſimpliciter ſit melior, & cæteris paribus, maioris meriti, ſecundũ quid tamen frequenter cõtingit, ut uita actiua ſit melior, & maioris meriti, quàm contemplatiua.

[e] In c. niſi cum pridem De renunt. §. uerũ

[f] 2. ſecund. q. 182. ar. 1. & 2.

Orare pro damnatis quod liceat, triplex argumentum.	*n.*	43
Leges aliæ miraculorum, aliæ naturæ limitum.	*n.*	44
Traiano pro damnato orans Gregerius non peccauit.	*n.*	44
Gregorius non orauit ut Traianus recta iret in cælum.	*n.*	45. & 46
F. Alphonſus Ciacon laudatus.	*n.*	45
Reſuſcitati qui fuerunt, omnes ſaluifacti.	*n.*	46
Gregorius non peccauit orando pro ſepeliendis in &c.	*n.*	47
Gregorius non ægrotauit ob peccatum orandi.	*n.*	47
Orare pro damnati refrigerio peccatum.	*n.*	47

43 Decimum tertium Miſcellaneum, quòd aliqua occurrunt contra id, quod ſuprà[a] dictum eſt, nempè non licere orare pro mortuis damnatis ut ſaluentur, & contra illa, quibus id fulcitur, ſcilicet illud Iob: In inferno nulla eſt redemptio: & illud:[c] ſi ceciderit lignum ad Auſtrum, ſiue ad Aquilonem, ibi erit; quo innititur & illod Greg.[d] Qualis quiſque hinc egreditur, talis in iudicio apparebit. Occurrit, inquã primo quòd Helias, & Heli-

[a] eod. cap. nu. 24. & in cap. 19 num. 65.

[c] Eccleſ. cap. 11

[d] In c. qualis 25. diſt.

Heliſeus orauerunt pro mortuis, qui videbantur damnati, vt reſuſcitarentur, quos par eſt credere fuiſſe poſtea ſaluatos. 2. quòd multi infideles ſua infidelitate mortui, fuerunt reſuſcitati à D. N. Ieſu Chriſto, & ab Apoſtolis & à B. Martino, & alijs multis ſanctis, quos par eſt credere in malo ſtatu prima vice obiiſſe, & in bono ſecunda. 3. quòd hiſtoria à pleriſque omnibus recepta tradit, Traianum Imperatorem, B. Gregorij precibus ab inferni cruciatibus fuiſſe ereptum. Ad quæ reſponderi poteſt primo, uerum eſſe id, quod ſupra dictum eſt, ſcilicet non licere orare pro mortuis damnatis, ut ſaluentur attento iure ordinario, & lege communi, ſed fallere illud, quoties iure ſpeciali conceditur à Deo contrarium. Poteſt enim Omnipotens & miſericors Deus gratiam particularem, quibus ſibi placuerit, multo, & ſine proportione liberius facere; quàm legislator humanus ſuam legem relaxare;[e] & ita frequenter fecit gratiam aliquibus viuis, ut liceret eis orare pro mortuis damnatis, & rurſus damnatis, ut ad vitam miraculo reuocati poſteà ſaluarentur, ex mente S. Thom.[f] ante quem fuſius deſcribens D. Auguſt.[g] idem ſenſit in hęc uerba: Alij itaque ſunt humanarum limites rerum, alia diuinarũ ſigna uirtutum. Alia ſunt quæ naturaliter, alia quę mirabiliter fiunt, quamuis & Naturę Deus adſit ut ſit, & miraculis Natura non deſit; hęc ille.

e l. princeps ff de leg. & c. propoſui de c. ceſſ. prab.

f In tract. de ueritate q. 6. art. 6 ad 4.

g In lib. de cura pro mortuis agenda tom. 4. cap. 16

Secundo quod nullam ipſe maiorem difficultatem inuenio in defendendo Beatiſſimo Gregorio à peccato, eo quòd orauit pro ęterna ſalute Traiani, quam in defendendis Prophetis, Apoſtolis, & alijs ſanctis à peccato, eo quòd orauerint Deum pro reſurrectione illorum mortuorum, quos credebant uel credere debebant in mortiferi peccati ſtatu mortuos fuiſſe, & conſequẽter perpetuò damnatos. Quia qua facilitate Thomas[h] diſſoluit argumentum à ſe formatum ex orationibus prędictorum pro reſurrectione mortuorum infidelium, cõtra concluſionem illam Catholicam, ſcilicet, ſuffragia

h In 4. lib. ſent. diſt. 45. q. 2. art. 2. ad 5.

uiuorum

uiuorum nō prodeſſe damnatis, eadem poteſt diſſolui argumentum deſumptum ex oratione B. Gregorij pro Traiano defuncto facta, ut & ipſemet reſpondit [l] in hęc verba De facto Traiani hoc modo poteſt probabiliter æſtimari, quòd precibus B. Gregorij ad uitam fuerit reuocatus, & ibi gratiam conſequutus ſit, per quam remiſſionem peccatorum habuit, & per conſequens, immunitatem à pœna, ſicut etiam apparet in omnibus illis, qui fuerunt à mortuis miraculosè ſuſcitati; quorum plures conſtat idololatras & damnatos fuiſſe. De omnibus enim ſimiliter dici oportet; quòd non erant in inferno finaliter deputati, ſed ſecundum pręſentem iuſtitiã propriorũ meritorum, ſecundum autem ſuperiores cauſas, quibus pręuidebantur ad uitam reuocandi, erat de

45 eis aliter diſponendum. Hæc ille. 3. Hęc conſequi primo, quòd Gregorius non orauit ut Traianus damnatus rectà ſine baptiſmo, pœnitentia, & gratia ſaluaretur, ſed ſimpliciter, ut ſaluaretur. Deus autem miſericors de modo ſaluandi prouidit, ſuſcitando eũm ad uitam, in qua ea, quæ ad ſalutem erant neceſſaria, faceret; ut ait Tho. Nec obſtat, quòd nemo Hiſtoricorum de reſurrectione Traiani, neque de pœnitentia, baptiſmo uel gratia uidetur teſtari, licèt plerique omnes de ipſius ſaluatione teſtentur. Tum quia argumentum ab auctoritate negatiuè non ualet. Tum quia omniſcius & omni pietate reſplendens Aquinas ſequutus alios id ſcripſit. Tum quia reuictio ſiue reſurrectio illa potuit eſſe ſecreta. Tum quia, pręſuppoſita hiſtoria de Traiani ſaluatione contexta, nil videtur poſſe dici quod pauciores leges & regulas diuinas limitet. Nam per hunc dicẽdi modum ſolum limitatur lex, quę dictat nullam eſſe in inferno redemptionem. Per alios autem modos dicendi non ſolùm limitatur illa, ſed etiam illa, quę dictauit neminem ſine fide, [k] ſine baptiſmo, [l] ſine gratia gratum facientè, & charitate, [m] ſine pœnitentia peccati mortiferi ſaluandum: [n] & à regula, quàm minimè fieri poteſt, debet

[l] in dicta q. 2. ar. 5. ad 5.

[k] Hebreo. capitulo 11.
[l] Mar. ult.
[m] 1. Corinth. 13 & c. charitas 2. de Pœnit. dist. 2.
[n] c. firmiſſimo 15 q. 1. c. omnis de Conſec. dist. 4.

[o] l. præcipimus C. de Appell. glo. in l. omnis definitio ff. de reg. iur. & in rub. eodem tit. lib. 5.

debet recedi.[o] II. hęc eadem conſequi, veram eſſe de o-
ratione Gregorij pro Traiano, & de ſaluatione ipſius
hiſtoriam, quam dudum copioſè, eleganter, & neruo
ſè probauit. F. Alfonſus Ciacon, uir pietate, nobilitate,
& eruditione inſignis in libro, quem ea de ſola re ſtilo
ędidit elaborato. III. Iuſtè eum recedere à Dominico 46

[p] In lib. 4 ſent. diſt. 45. q. 2. arti. 2.

Soto viro alioqui ſui ordinis eruditiſſimo, qui[p] dixit il-
lam ſibi eſſe duriſſimam creditu, & iuſtius a Melchiore
Cano, uiro eiuſdem ordinis ingenio acri, & ſtilo facũdo

[q] lib. 11. locorum Theologic.

prędito, qui[q] planè illam, & nimis audacter negauit.
IIII. Par eſſe credere, oẽs eos, qui miraculo Prophetarũ.
Apoſtolorum, & aliorum diuorum reuixerunt, ſaluos
tandem euaſiſſe. V. Non eſſe audiendum Abulenſem vi-

[r] In 4. lib. Reg. q. 37.

rum alioqui doctiſſimum, & egregiè pium, dicentem[r]
S. Gregorium in orando pro Traiano, quem credebat
eſſe damnatum, mortiferè peccaſſe. Tum quia non eſt
ueriſimile Deum iuſtiſſimum conceſſurum fuiſſe tã inſi

[s] Arg. c. Quia non eſt uerisimile cum ei annot. de præſumpt.

gnem gratiam, tam inſigniter in ea petenda peccanti.[s]
Tum quia tã facilè ſaluari poteſt ipſe, ac alij prophetę &
Apoſtoli, & alij ſancti, qui rogauerunt Deum pro reſur
rectione illorũ, quos credebant eſſe damnatos, eo quod
ſciebant illos idololatrię, & alijs peccatis grauibus infe
ctos mortem obijſſe. Nec obſtat dicere, quòd illi nõ ro-
garunt, ut damnati rectà ſaluarentur, ſed ut ad uitam tẽ
porariã reuocarentur; & poſteà, ſi facerent ea, quæ ſa
luti ęternę conſequendę ſufficerent, ſaluarentur. Nõ in-
quam, hoc obſtat. Tum quia, quòd una uia prohibetur,

[t] c. Cum quid de reg. iur. lib. 6.

alia non eſt concedendum.[t] Tum quia petendo ut ſu-
ſcitarentur, ſatis directè petebant, ut aliqua gratia fie-
ret damnato, & aliqua in inferno redemptio. Tum quia
ut dictum eſt ſupra, non petijt Gregorius à Deo, ut Tra
ianus rectà ex inferno in paradiſum duceretur, ſed ſim-
pliciter, ſiue generaliter; ut ſaluaretur; quod erat intel
ligendum eo modo, quo multi alij damnati ſua infinita
bonitate ſalui facti fuerunt, per reductionem ad uitam
temporalem: ſermo enim generalis non comprehendit
deli-

delictum, quando intelligi poteſt de eo, quod non eſt delictum,[u] Tum quia par eſt credere, Deum Opt. inſpiraſſe Greg. voluntatem id petendi; ſicut & aliis ſanctis inſpirauit voluntatem petendi aliorum damnatorum reſuſcitationem: & licèt regulariter mortiferè peccet, qui tranſgreditur, uel tranſgredi proponit pręceptum,[x] nō tamen peccat, imò benè meretur, quando inſpirāte uel iubente Domino uult facere uel facit id, quod alias eſſet contra diuinum pręceptum, ut Abraham, qui voluit filium ſuum occidere,[y] & Sampſon occidit ſe &; philiſtæos, demoliēdo domum,[z] quos nullatenus peccaſſe, ſed benè meritos fuiſſe diffinit Auguſt.[a] relatus a Gra-
47 tiano[b] VI. Non eſſe tantę operæ ſaluare Gregoriū à peccato, eo quod orauit Deum finita conſecratione Eccleſię S. Andrę in cliuo Scauri, vt quicūq; in circuitu eius deligeret ſepeliri, ſaluaretur, dummodo fidem tenuiſſet Chriſtianam. Quia oratio illa non fuit pro aliquo dānato, ſed ad ſummum pro aliquo damnando, niſi deligeret ſe ibi ſepeliri, ſed neque fuit mens orātis, ut ſi cū ſola fide informi abſq; gratia gratū faciente moreretur, fieret ſaluus; ſed ut nemini ex Chriſtianis daretur ibi ſepeliri, qui nō eſſet ſaluus futurus. VII. Nō uideri uerum id, quod ſubiicit Abulenſis, & aliquot alii affirmant, ob has petitiones fuiſſe punitum à Deo Gregorium dolore ſtomachi, & pedum. Tum quia hiſtoria uerior (quæ eſt diaconorum Ioānis & Petri) non habet, quod in pœnam peccati pro Traiani anima orādo admiſſi, fuerit ſtomachi & pedum dolore punitus, ſed quod non eſſet liberandus ab illo, eo quòd pro anima illa, & animabus eorum, qui eligerent ſepulturam in præfato circuitu Eccleſiæ S. Andrę orauit, quorum uerba non habent eum peccaſſe, neque punitum fuiſſe, ſed potius voluiſſe Dominum per illum dolorem ipſum in humilitatis uirtute continere, contra tentationem ſuperbiæ uel xenodochię, quæ de tam magnarum petitionum conceſſione facilè naſci poterat. Tum quia ante illas petitiones pa-

Pp tiebatur,

[u] l. Si procurator ff. de cond. indebit. c. 1. de iure iuran. lib. 6.
[x] c. nouentibus 17. q. 1.
[y] Genes. cap. 22.
[z] Iud. cap. 16.
[a] in lib. de ciuitate dei.
[b] In cap. ſi non licet 23. q. 5.

tiebatur illum ut ipſimet teſtatur, & piiſſimus Deus noſter ſolet immittere multas infirmitates & labores ſuis ſeruis & amicis ob multas alias cauſas, quàm peccatorum,[c] & interdum ne ob dona ſibi diuinitus data ſuperbiant, iuxta illud Pauli[d] Ne magnitudo reuelationũ extollat me datus eſt mihi Angelus Sathanæ, qui colaphizet me. VIII. Sũmoperè cauẽdum eſſe, ne oremus Deũ pro ſalute ſiue ſaluatione, uel leuamine aut refrigerio ullo eorum, quos ſcimus, uel firmiter credimus eſſe dãnatos, etiam amicorum, cognatorum & parentum noſtrorum. Tum quia non licet aliquid horum facere pro diabolo damnato, & quo ad hoc damnati pares ſunt diabolis, iuxta illud Auguſt. Si ſcirem patrem meum eſſe damnatum, non orarem pro eo pluſquam pro diabolo. Tum quia non minus oderunt nos illi, quàm diaboli, quia vtrique omni charitate carent, & odio redundant, iuxta dictũ Iob.[f] In eis nullus ordo, ſed ſẽpiternus horror inhabitat. Tum quia id prohibitum eſt.[g]

[c] c. Nos omnis 5. q. 5.
[d] 2 ad Corint. cap. 12.
[f] Iob. 10.
[g] c. pro obeuntibus 13. q. 2. & c. Placuit 22 q. 5. glo. re cap. a cap. ex parte de ſepult.

Diſtributiones quotidianæ an remitti poſſint. n. 48
Diſtributio etiam iam perdita hodie remitti nequit. n. 49
Dolus futurus non remittitur ut præteritus. n. 49
Diſtributio reſtituta an poſſit reddi reſtituenti. n. 50
Remittere propriè aliud quàm donare. n. 51
Remittit facilius quis quàm donat. n. 51
Diſtributiones quæ, non accreſcunt intereſſentibus n. 51

Decimumquartum Miſcellaneum, quod quæſtionis 48
eſt quotidianæ & nuper nobis propoſitæ. An qui nõ intereſt horis Canonicis, uel aliis quibuſcũque precibus pro quibus præſtitutæ ſunt quotidianæ diſtributiones intereſſentibus diſtribuendæ, poſſit tuta conſcientia recipere & & retinere ſibi eas, conſentientibus illis, quibus iure ob abſentiam eius accreſcebant. A parte namque affirmante uidetur ſtare primò quædam glo. memorabilis,[h] quæ habet, ualere remiſſionem diſtributionũ malè perceptarum factam ab eis, quibus accreſcebant ſecundo quòd qui tenetur ad reſtitutionẽ alicuius rei, abſolui-

[h] c. 1. uerb. ſuas de c. et c. non eccl. lib. 6.

abſoluitur ab obligatione, remittente illam illo, adquē res ſpectabat, iuxta quandam aliam glo. ſolemnem receptā,[i] & meritò, quia remittens, donare uidetur.[k] 3. faciūt aliquot iura quibus ſpecialiter uetatur fieri remiſſio,[l] & conſeqnenter, regularitet ualet.[m] 4. denique quòd poteſt, quis de ſua re ad libitum diſponere,[n] ergo & is, cui accreſcit diſtributio, poteſt illam donare cui volet, & conſequenter remittere illam ſibi debenti.

Pro parte uerò negante ſtat 1. quòd diſtributionū perditio principaliter ſtatuta eſt in fauorem publicum cultus diuini, vt ſentit Bonifacius,[o] & cōnſenſus priuatorum ius publicum tollere non poteſt;[p] ergo conſenſus eorum quibus accreſcunt non poteſt eis prodeſſe. 2. quòd materia delinquendi eſt tollenda,[q] & ſi conſenſus eorum, quibus diſtributiones accreſcerent, ſufficeret, facilè fieret, ut omnes in abſentia perciperent illas: facile enim cōſentiret unus Canonicus, ne alius perdat in abſentia, ut alius cōſentiat, ne ipſe perdat cum abfuerit, & ita omnes delinquerent. 3. quod videtur hoc expreſſum in Concilio Trident.[r] ibi: Diſtributiones uerò qui ſtatis horis interfuerint recipiāt, reliqui quauis colluſione, aut remiſſione excluſa, his careant.

49 Pro concordia horum arbitror dicendum primo, nō poſſe Canonicos uel clericos ſtatuere, neque paciſci de remittendis diſtributionibus in futurum perdendis, ob argumenta pro parte negante formata. Nec obſtat glo. ſolemnis ſuprà pro altera parte citata,[ſ] quia non ait poſſe conuenire, ut diſtributiones perdendę remittantur, ſed ſolùm, quòd is, cui iā ipſo iure accreuerunt, poſſet eas remittere, ideſt conſentire, & paciſci, ne is, qui eas perdidit teneatur ei reſtituere, quę lōgè ſūt diuerſa: ſicut & aliud eſt paciſci, ut dolus futurus remittatur, quòd nō licet, & aliud ut præteritus remittatur, quòd licet.[t] Quia remiſſio doli futuri dat occaſionem delinquēdi, non autem remiſſio doli iam præteriti. ut poſt alios Iaſon declarat.[u] 2. quòd nulla colluſione, machinatione, uel doloſa

i c. Peccatum verb. reſtituatur de regul. iur. lib. 6.

k c. ueniens de Teſtib.

l c. ſtatutum §. ſi quid autē de reſcript. lib. 6. & c. cui ſui de conceſſionibus eod. lib.

m arg. c. Præſenti §. loco de præben. lib. 6

n l. In re mandata. C. de mādato l. ſed erſi §. conſuluit ff. de petit: hæred.

o In d. c. 1. de cleric. non reſid. lib. 6.

p c. ſi diligenti de foro compet. l. Ius publicum ff. de pact.

q l. Conuenire ff. de pact. dotal. c. ex parte de Conſuetudine.

r ſeſſ. 24. cap. 12

ſ c. 1. de Cleric nō reſid. uerb ſuas lib. 6.

t l. ſi unus §. illud ff. de pact.

u In dicto §. illud.

quomodo conciliari poteſt antinomia illa, quæ uidetur eſſe inter cap. 3. de reformat. ſeſſ. 21. Concilij Trid. & cap. 3. ſeſſ. 22. eiuſdem Concilij, quatenus, in hoc decernitur, aliquas diſtributiones quotidianas amiſſas ab abſentibus applicari debere fabricę aut alij loco pio: In illo verò decernitur oẽs diſtributiones amiſſas, ab abſentibus accreſcere pręſentibus & intereſsẽtibus. Ad quod reſpondeo idem, quod alibi reſpondi,[g] nẽpe, quòd hoc poſterius loquitur tantùm de diſtributionibus, extraordinarijs, quæ de reditibus particularibus dignitatũ, perſonatuum, & officiorum cõſtituuntur lucri faciendæ ab eis ſolis, qui habẽt ea, impendẽdo officia diuina eis per epiſcopos deſignata. Illud aũt de diſtributionibus ordinarijs, quæ conſtituuntur de fructibus communibus lucrifaciẽdæ à faciẽtibus cõmuniter officia diuina, & ideò hæ extraordinarię meritò non accreſcunt alijs, quibus alię ordinariæ diſtributiones accreſcunt, quoniã illæ de communibus fructibus cõſtituuntur pro officijs communiter ab omnibus faciẽdis, hę verò de fructibus particularibus pręfatarum dignitatum, perſonatuum, & officiorum pro officijs à ſolis habentibus ea faciendis. Pro quò facit quòd etiam ante Cõcilium Tridentinũ in multis Eccleſijs erãt quędam diſtributiones extraordinarię pro habentibus aliquas dignitates perſonatus, vel officia, qui perſonaliter facerẽt aliqua diuina officia, puta Miſſas maiores certorum dierum, ut haberẽt lucrum unius ſcuti, aut maius, aut minus, ita quòd ſi ea perſonaliter ſubirent, lucrarentur illud, alioqui amitterent, & illud lucrum amiſſum non accreſcebat Canonicis intereſſentibus Miſſę. Facit etiam quòd multis perſuaderi poſſe videtur, quod ſi quiſpiam conſtitueret in ſuis bonis onus reale dandi vnum, duo vel plura ſcuta Decano vel Archidiacono Eccleſię, qui tali, vel tali die Miſſam diceret, vel matutinam, uel veſpertinam in choaret, & aliàs non, nõ accreſceret illud alijs Canonicis, qui Miſſæ illi vel matutinæ intereſſent.

[g] In c. 28 continente multas additiones ad 27. capitula Manual. Confeſſ. Hiſpano ſermone cõpoſiti.

Horas an teneatur bis dicere, cui ſunt duo beneficia. n. 51
Beneficia plura habens quoad horas hæc reputet. n. 52. & 58
Beneficia plura non obligare ad recitandum horas pluries in die, non tam ualido iure fundatur ac eius contrarium. n. 53
Naturæ lex eſt qui commodum ſentit, ſentiat onus. n. 53
Beneficiú duplex malè tentú duplices horas requirit. n. 54. 58. et 62
Laudes bis Deo debitæ bis ſunt ſoluendæ. n. 54
Horas binas tricendia Hiſpana requirunt; n. 55
Duo officia tenens duorum uicem gerit. n. 56
Diſpenſatio adhæc tantum acceſſoria extenditur n. 57
Beneficia duo fiunt unum quoad hoc. n. 57
Beneficia quæ plura quàm duo teneri poſſunt. n. 59
Diſpenſatio ultra iuſtam cauſam ut requiritur. n. 60
Diſpenſatio & conſuetudo ut paris potentiæ. n. 60
Beneficij pluralitas de ſe mala ut ſit iuſta. n. 60
Confeſſarius pluralis in beneficijs hoc faciat. n. 61
Beneficia plura procurare alij, ut peccatum. n. 61
Horas triplices, & alia bona triplicia debet, qui tria beneficia habet. n. 63
Beneficium minus habens & petens maius, hoc faciat. n. 64
Papa dans habenti unum ſufficiens aliud, non diſpenſat. n. 64
Beneficia iuſtius quàm ſolebant dantur in curia. n. 65
Matthæus Contarellus nulli Datariorum ſecundus. n. 65
Credens bono uiro excuſatur. n. 66
Beneficium quod ſufficiens, cur diffinitu difficilè. n. 67
Beneficia plura malè tenens non Deum ſed ſe decipit. n. 68
Beneficium quod ſufficiens definitum Pariſiis. n. 69. ſed efficaciter improbatur. n. 70
Beneficium ſufficiens eſt, quod prudens arbitratur tale. n. 71
Determinat interminatum uir bonus. n. 71
Nobilitatis gradus plures ſunt. n. 72
Literaturæ gradus plures. n. 72
Sufficiat quantum clerico ſimplo duplo, & triplo, n. 73
Beneficiarius iudicet quantum ſibi ſufficiat ex eo quod daret alij, ut ſibi ſimilem alat. n. 74

Bene-

Beneficium ſufficiens ad uiuendum honeſtè, uel ſine penuria, non ſufficit ad uiuendum commodè, uel decenter. n. 74
Diſpenſatio quæ prodeſt plurali. n. 75. & 76.
Beneficia plura habere quale malum. n. 75.
Beneficia plura habendi, actum ſola inſufficientia iuſtificat ſine diſpenſatione, cum illa uerò etiam alia. n. 76

52 Decimũquintũ, hoc Miſcellaneũ propoſiturus attententum te uelim eſſe, Chriſtianæ lector, ad reputandum quã improba vexet Erynnis eos, qui per fas & nefas, per ſe & per alios quærunt, ac requirunt ſeſe multis onerare beneficijs Eccleſiaſticis, cùm fuerint, qui dubitarunt An habens duo beneficia Eccleſiaſtica teneatur quotidie bis horas Canonicas pronunciare; & conſequenter, qui tria ter, & quí quatuor quater &c. Et quanquam non ſim ignarus, nonnullos me oleum (quod aiunt) & operam perdere iudicaturos, eo quòd proponam quæſtionem tam uulgo indubiam, quàm totius orbis Chriſtiani vſu pro parte negante reſolutam; Ego autem non paruum operæpretium facturum me exiſtimo, ſi per argumenta, quæ contra illam occurrunt, monſtrauero eã non eſſe adeò expeditã, vt merito nõ debeãt qui habẽt illa pẽſare, an iuſtè teneãt, & qui iuſtè tenẽt gratias agere mitiſſimæ S. Matri Eccleſię Rom. eo quod à tãta obligatione diſſimulando ipſos abſoluerit, & parare ſe ad tantò deuotius & attentius ad ſuum ſoluendum pẽſum, quo magis ad id ob plura quam ob unum teneantur.

53 Quæſtionem hanc ante nos mouet S. ille Thom.[a] & poſt eũ Io. à Lignano,[b] & poſteà Albertus de ferrarijs,[c] poſteà Probus,[d] quorum nûllus pro prædicta parte negante (quæ habentibus plura beneficia tam indubia videtur) ullum ferè aliud fundamẽtum affert, quam quòd conſuetudo Eccleſiæ id habet. Contra tamen illam pro parte affirmante adduci poſſuut aliqua vix diſſolubilia. Primum quidem, quòd legis naturalis eſt ille ſenarius (Com-

[a] In quolib. 1. art. 13.
[b] De horis Canon. quæſt. 9
[c] In ſuo lib. de horis Canon. num. 30.
[d] In addit. glo. Coſmæ Guimiel in tit. qualiter horę dicen. verb. teneantur.

(Commoda qui ſentis iungas onus emolumentis.) [e] At unumquodque beneficium habet onus pronunciandi quotidie horas Canonicas, vt ſupra [f] dictum eſt, & conſequenter, duo beneficia duo onera, & tria tria. Si enim duo duobus cōferrentur, bis dicerentur horæ ab eis, & ter, ſi tria tribus, &c. ergo etiam ſi duo vni conferantur, ille debet dicere bis, & ſi tria conferantur uni, ter, &c. 2. Quòd non eſt ferendus, qui cōmodum ſumit, & onus ferre recuſſat. [g] 3. Quod qui duobus creditoribus dena deberet niſi eſſent correi credendi, non ſatisfaceret, ſi ambobus decem ſolueret, ſecundum omnes. [h] 4. Quod ſi quis duo ſacella ſiue cappellanias, quibus ſingulas Miſſas quotidie dicendi onus eſſet iniunctum, acciperet, non ſatisfaceret dicendo vnam tantum, ergo neque duo beneficia, quorum cuilibet eſt iniunctum onus dicēdi horas Canonicas ſatisfacit dicendo vnas tantum. [i] 5. Quòd ob aliqua horum argumentorum præfatus Albertus dixit, vſum huius ſæculi hoc ſeruare, ſed neſcire ſe, An uſus futuri idem ſeruet, ſignificans noſle, ut quiſquā ſe ob eius dicta abſolutum putet. 6. Quòd Hugo à S. Victore relatus à prædicto Io. de Lignano [k] dixit: Accipe beneficium, redde ſeruitiū, fuge ſupplicium, & quòd nullo, quod meminerim, expreſſo iure pars hæc approbatur. Sed neq; Tho. neq; alij, ut dixi, aliud quàm conſuetudinē pro ea fundanda adducunt; nec meo iudicio argumentis, quæ cōtra ſe faciunt ſatisfaciunt. Nam qui altius reſpondēt, ſunt ipſe Thomas, & Lignanus eū ad verbum referens. Quòd autem non ſatisfaciant argumentis, colligitur ex ipſis verbis Thomæ collatis & applicatis argumentis cōtra formatis. Verba enim Thomæ ſunt hæc: Suppoſito, quòd aliquis ſit licitè præbendatus in duabus Eccleſijs, ſcilicet ex diſpenſatione, conſiderandum eſt, quod ille qui in aliqua Eccleſia præbendam accepit, duobus obligatur ſcilicet Deo, vt ei debitas laudes exoluat, pro eius beneficijs, & Eccleſiæ, de qua accipit ſumptus: ea uerò, quæ ad Eccleſiam pertinent

e l. ſecundum naturā ff. de reg. iur. clem. 1. de Cenſib.

f In cap. 7. à num. 3.

g l. unica §. pro ſecūdo C. de caduc. toll.

h Arg. c. cate de iur. iur. cū ei annot.

i Arg. à ſimili quod eſt validum c. inter cæteras de reſcript. & cap. Conſtitutus de Appellat.

k ubi ſup. d. q. 9

nent ſubiacent diſpenſationi Prælatorum Eccleſiæ, & idcò hoc debitum quod debet Eccleſię debet exoluere, ſecundum quod ſtatutum eſt, vel per ſe ipſum, ſi ſit prębenda, quæ requirat reſidentiam, uel per Vicarium, ſi hoc ſufficiat ſecundum Eccleſię ſtatum, ac conſuetudinem, ſed debitum quod debet Deo per ſe ipſum debet exoluere. Non refert autem quantum ad Deum, quibus pſalmis aut hymnis Deum laudet, ut puta, utrum dicat in ueſperis (*Dixit Dominus*) vel (*Laudate pueri Dominum*) niſi quantum ad hoc, quod homo debet ſequi maiorum traditiones, & quia Laudes Deo debet quaſi vnus homo, ſufficit, quòd ſemel dicat officium ſecũdum conſuetudinem alicuius Eccleſiarum, quarum eſt cle-

54 ricus. Hęc ille. Per quę tamen non ſoluuntur argumenta. Tum quia non ſaluant illum, qui iniuſtè recipit plura beneficia, quatenus habent. (*Suppoſito quòd quis ſit licite præbendatus in duabus Eccleſiis*) Tum quia cõtinet eum qui habet duo beneficia in duabus Eccleſijs obligari Deo, & Eccleſię; Deo quidem, ut ei exoluat laudes debitas pro eius beneficiis, Eccleſiæ uerò, ut præſtet ei ea, quę debet ſecundum ſtatuta: ſed per hoc non ſoluuntur argumenta, imò fortificantur, quatenus habent, eum teneri ad ſoluendum debitas laudes Deo pro beneficijs ſuis. At pro quolibet beneficio debet horas Canonicas Deo; ergò debet dicere laudes duplicatas. Tum quia dicere quòd laudes debitas Deo per ſe debet ei exoluere, & debita Eccleſię poſſit ſoluere per alium, non ſatisfacit: quia etiam Eccleſiæ per ſe tenetur ſatisfacere, quoad ea, quæ perſonale officium requirunt, & ſi duplex officium perſonale debet Eccleſię, vtrunque pręſtare debet. Tum quia qui duplicatas laudes Deo debet, non ſatisfacit ſoluendo ſimplices. Qui enim uoto uel pœnitentia tenetur ad dicendas horas Canonicas, ultra debitas ratione ordinis uel beneficij, non ſatisfaceret dicendo eas ſemel in die, ſe-

55 cundum omnium mentem, quam praxis quotidiana Hiſpa-

Hiſpaniæ exprimit in eis, qui intra Eccleſias incluſi, ex legato uel ordinatione teſtamenti dicunt. 30. Miſſas triginta diebus continuis, cum obligatione geminã di horas canonicas. Tum quia dicere quòd non refert quantum ad Deum, quibus pſalmis & hymnis Deũ laudet &c. non ſatisfacit, quia plurimum refert, an pſalmi vel hymni debeant duplicari uel triplicari, & argumẽta contendunt debere duplicari officium, & ſolutio tẽdit ad dicendum, quòd non adeò referat quale officiũ dicatur; quod non pertinet ad propoſitum: Tum, quia non videtur iuridicum dicere, quòd debens laudes Deo ob duo beneficia, eas debet vt vnus, quia imò uidetur debere vt duo. Nam licèt regulariter non poſſit quis fungi duplici officio,[l] cum tamen fungitur, duorum uicem tenet, ut aiunt Lucius III.[m] & Iuris Conſultus,[n] ut cum quis iure proprio & procuratorio habet duas voces in electione.[o] Tum quia videns circumſpectiſſimus Thomas hæc non ſatis firma eſſe, ſtatim (omiſſa reſponſione formali ad argumenta) ſe uertit ad dicendum, cuius beneficij officium eligere debeat, quod optimè diffinit, & ita ſolùm uidetur niti generali conſuetudine, quam ſolã pro deciſione quęſtionis allegauit. Adde, quòd etiã ſolutio, quam addunt uerbis S. Tho. Io. à Lignano, & Albertus de Ferrar. parui momenti eſt, videlicet, quòd conſuetudo vel diſpenſatio efficiens licitam beneficiorum pluralitatem, efficit etiam licitam omiſſionem ho- 57
rarum aliarum ab his, ad quas obligat unum eorum, eo quòd diſpenſatio extenditur ad acceſſoria, per quandã glo. ſolennem.[p] Ideò enim parui momenti eſt, quia tũ demum diſpenſatio extenditur ad acceſſoria, quando ſine illis conſiſtere non poteſt id, ſuper quo diſpenſatur, ut diſpenſatio Papæ ad duo reſidentiam perſonalem requirentia, extẽditur ad non reſidendum in utroq; quia ſine hoc acceſſorio, non poteſt conſiſtere principale, quod eſt exemplum illius glo. At diſpenſatio ad duo, & conſuetudo retinendi duo, poteſt conſiſtere cum obligatione

[l] c. ſingula 89. diſt. & l. Nemo. C. de Aſſeſſor.

[m] In c. ex litteris de probat. vbi glo. reſoluit.

[n] In l. conſul. ff. de adopt.

[o] c. quia propter de elect. c. penul. de procurat. lib. 6.

[p] c. ſi quis in clero 7. q. 1. cui ſatis ſimilis c. Quia in tantũ de præben. & c. Non poteſt eodẽ tit. lib. 6.

gatione recitandi horas bis, imò & ter in uno eodéque die. Aptius autem reſponderi poſſet, quòd conſuetudo & diſpenſatio iuſta obtinendi duo, videtur quadantenus facere ex eis vnum, ob neceſſitatem, pietatē, uel utilitatem; per quam iuſtificatur diſpenſatio vel conſuetudo, ad hunc effectum, ut tantum teneatur dicere unas horas: quod fortè ſenſit D. Thomas in illis uerbis (*obligatio ut unus*).

Ex prædictis infertur primo eum, qui habet plura beneficia debere ſecum reputare, quàm difficilè ſuſtentari poteſt, ut non teneatur pluries quàm ſemel dicere horas Canonicas in die, & conſequenter conari ad ſupplē-
58 dum deuotione & attētione id, quod iteratio adderet. 2 D. Thomam & alios prędictos ſolum illum excuſare á geminatione horarum, qui per diſpenſationem uel cōſuetudinem iuſtam ea retinet. Quis autem dicatur iniuſtè obtinere plura, alibi reſoluimus,[q] in hęc uerba (quæ ideò non grauor repetere, quòd ut ait, Seneca, nunquā nimis dicitur, quod nunquam ſatis dicitur) Is peccat retinendo plura beneficia, qui habet plura beneficia diuiſa in titulum, quorum unum ſuo ſtatui decenti ſuffi-
58 cit, uel ſine diſpenſatione, uel conſuetudine iuſta. iuxta quandam gloſ. ſingularem[r] receptam à Pannor. & Communi:[s] & ab aliis, quos cito uno loco,[t] & probatur alio,[u] & alibi ſentit Thomas.

Dixi (diuiſa) quia ſecus ſi legitimè unita aut annexa.[x] Dixi (in titulum) quia licet habere unum in titulum, & aliud ad tempus commendatum, ad ſex menſes tantum ſi eſt Eccleſia parochialis[y] Dixi (ad tempus) Nam de cōmendato in perpetuum idem dicendum eſt, quod de dato in titulum, iuxta Card. Alexand.[z] & Gomez.[a] & citatos per eum; quod probauimus alibi.[b] excepto, quod vacans per mortem Commēdatarij cenſetur vacare eo modo, quo uacabat tempore, quo fuit ei cōmendatum, quod ſtilus Rom. curiæ hodiernus palam ſeruat. Dixi, (quorum vnum ſufficit) alioqui ſecus. Nam quamuis

Conci-

q In Man. con feſſ. cap. 25. à num. 15.
r In c. Dudum 2. de elect.
s Ibidem.
t In repet. c. ad hæc de Præben.
u c. Conquerente de cleri. non reſid.
x c. uitio. 10. q. 3. c. Cum uenissent de reſtit. ſpol. c. eſ te de ætate & qualit. & cap. extirpandæ §. Qui uero de præb.
y c. Nemo de elect. lib. 6.
z In c. cum autem 44. diſt.
a In reg. de infir. reſig. q. 18.
a c. de multa de præben.

Concilium Trid.[c] quod approbat tacitè prędictam gloſam, ſtatuerit, vt unum tantum conferatur vni, qualis & quantus quiſque ſit iſte, adijcit tamen, quòd ſi illud ei non ſuffecerit, liceat & aliud ſimplex ſufficiens, dummodo utrunque perſonalem reſidentiam non requirat habere. Ex quo duo collige, poſſe quē iuſtè tenere duo beneficia ſimplicia, non requirentia reſidentiam perſonalem, quorum alterum non ſufficiat; abſque ulla 60
diſpenſatione. quæ ante hoc concilium fuit communis opinio,[d] & quod concilium non prohibet retentionem plurium etiam requirentium reſidentiam perſonalem per iuſtam diſpenſationem. Dixi (abſque diſpenſatione) quia non ſufficit habere iuſtam cauſam ea obtinendi, attento ſolo iure naturæ, & diuino, ſine diſpēſatione iuris poſitiui id prohibentis, iuxta S. Tho.[e] Dixi (aut conſuetudine iuſta) quia tantum, licet nō plus, valeret illa, quantum diſpenſatio, iuxta eundē,[f] quia utraque poteſt iuri humano derogare, & neutra naturali uel diuino.[g] Porrò iuſta cauſa tenendi plura, & conſequenter diſpenſandi, & conſuetudinem circa id inducendi, eſt ſecundum eundem, circunſtantia eiuſmodi, quę ſufficiat ad tollendum deformitatem, quā multitudo beneficiorum prę ſe fert. Plura ſiquidem beneficia tenere (ut ille ait) nec adeò ſuaptè natura eſt malum, ut per nullam circunſtantiam iuſtificari poſſit; ut fornicatio, & alia id genus vitia; neque adeò indifferēs ut ſine aliqua circunſtantia iuſtificante liceat; ut habere duo prędia uel domos, ut ſupra[h] diximus. Talis eſt circunſtantia perſonę eius, cui attenta ſua qualitate nō ſufficit unum beneficium ad honeſtè decēnterque uiuēdum, Talis item tanta prudentia, ſagacitas & induſtria alicuius, ut ſperetur plus eis quibus præeſt profuturus etiam abſens, quàm communiter alius præſens; & potius accipit propter vtilitatem beneficiorum, aut ſubditorum, quam propriam. iuxta Innoc.[i] recept. Talis eſt etiam defectus aliorum idoneorū iuxta Hoſt.[k] Talis inſu-

[c] Seſſ. 24. cap. 17 de refor.
[d] In c. Cum iā dudum & c. extirpādæ §. Qui uero de præb.
[e] In quolib. 9. ar. 15.
[f] Ibidem.
[g] c. fin. cū ibi ſatis notatis de conſuetud.
[h] Cap. 23. Manualis n. 1. ibi: Non iuſtificabilis.
[i] c. Cūm iam dudum. n. 4. de præben.
[k] c. Graue col. 3. codicit.

inſuper notabilis animi uirtus, nobilitas & ſciētia,[l] quā- uis hæc cauſa videatur includi ſub primam & tertiam. Quoniam ideò cum nobili & graduato diſpenſari poſſe videtur,[m] quia eius honeſta ſuſtētatio pluribus quam alterius indiget: & eruditio plus prodeſſe poteſt, vt alibi diximus.[n] Talis etiā uiſa fuit Cardin.[o] intētio tenentis plura beneficia, nō ad ſplendidiorem victum, veſtitum, & famulatum, & alia eiuſmodi, ſed ad largius erogādum in pauperes, & opera pia, retentis ſibi tantū ad vitam decentem neceſſarijs, intentio (inquā) talis cum uera eius executione. Quarè Confeſſarius non debet abſoluere habentem plura beneficia, niſi ſaltem concurrat aliqua prędictarū, uel alia ſimilis circunſtantia.[p] Dixi (ſaltē) Tum quia nō ſufficit quęlibet illarum ſine diſpenſatione iuris humani. Tum quia ultima circunſtantia, Cardinalis, licèt ante prædictum Concilium ſuſtentari vtcunque poterat, poſt illud tamen non poteſt, cum illud abſolute prohibeat habere plura beneficia etiam compatibilia ultra id uel ea, quę ſufficiunt honeſtæ atque decenti ſuſtentationi, iuxta prędictā glo. ſing.[q] Hæc ibi: quòd poſtremum iterum infrà tangetur[r].

l dicto cap. de multa.
m dicto cap. de multa.
n dicto cap. de mul a.
o in Clem. gratiæ de reſcriptis gl.
p iuxta menti Maioris 74. diſt. 24. arg. 6. & nos in Manual. cōfeſſ. c. 25. n. 139.
q dicto c. dudū de elect.
r num. 76.

61 Quibus addo primo, nō ſolum peccare, qui quęrunt & petunt inordinate ſibi plura beneficia, ſed etiam cognatos, amicos, & heros ſiue dominos, qui eis in hoc fauent, ut in ſpecie ubi ſupra Pariſienſes notaueruut,[ſ] & comprobatur per illud Pauli.[t] Digni ſunt morte non ſolùm qui faciunt, ſed etiam qui conſentiunt. Quod fuit in cauſa, ut frequēter rogatus in urbe ab aliquot amicis meis, quos ego valde obſeruabam, & quibus nō minus inſeruire cupiebam, non fecerim rogata, nempè, ut S. D. N. vel Reuerend. eius Datarium orarem, ut quibuſdam habentibus beneficia, iuberent conferri alia cum prioribus retinenda.

ſ in 4. lib. ſen. diſt. 24. q. 4. col. 4.
t Rom. 1. relat. in c. 1. de offic. deleg.

Addo 2. per nullum Canonem, nec per ullam opinionem doctorum excuſari habentem plura beneficia à recitando pluries quolibet die horas Canonicas, ſi nō re-

tinet

tinet illa iuſtè. Quia Thom. & prædicti, ſolum excuſant eos, qui per iuſtam conſuetudinem, uel diſpenſationē retinent plura, & nō alios. 3. his eſſe conſequens, quod quicunque tenet alia beneficia præter unum, quod ei ſufficiat, tenetur ad recitandas pluries quotidiè horas Canonicas, & ita non ſolum peccat retinendo illa ſuperflua ſine diſpenſatione legitima, ſed etiam non recitando quotidiè pluries horas Canonicas, & quòd non ſolum tenetur reſtituere fructus eorum, quæ iniuſtè detinet, eo quod iniuſtè detinet, ſed etiam eo, quòd non recitat horas, quas ob ea recitare deberet. Quod expreſsè diffiniuit magnus ille præfatus Gullielmus epiſcopus Pariſiēſis,[u] relatus & probatus à Dionyſio carthuſiano[x] in hęc uerba. Quemadmodum, quot feuda unuſquiſq; tenet, tot debet inde ſeruitia; ſic quot præbendas uel beneficia vnuſquiſque detinet, tot debet inde eccleſiaſtica ſeruitia, hoc eſt, tot paria horarum, & aliarum huiuſmodi, & idem Guilielmus,[y] probatus ab eodē Dionyſio[z] in hæc uerba. Qui non uult operari dupliciter uel tripliciter, non manducet dupliciter uel tripliciter. Dupliciter uel tripliciter manducant, qui tres habent præbendas; debent ergò operari tripliciter, tria paria horarum dicendo, & omnia bona alia triplicando, hoc eſt uigilando tripliciter, ieiunando tripliciter &c. Et ſubdit, neminem ſibi uelle ſeruum comedentem quantum tres, & operantem ſolum quantum unus. Cuius tamen dicta licet ipſe non reſtringat, uidentur reſtringenda ad tenentem plura iniuſtè, uel ultra ſufficiēs uel ſufficientiam per prędictam doctrinam S. Tho. 63

Decimum ſextum Miſcellaneum, Eum qui habet unum beneficium, quod non ſit ei ſufficiens, non debere petere aliud ſibi ſufficiens, niſi cum intentione relinquendi prius, habita pacifica poſſeſſione ſecundi, etiam ſi alioqui iure uel conſuetudine, uel diſpenſatione eſſent compatibilia. Quia omne beneficium ſufficiēs alicui eſt incompatibile, quoad illum, cuius alij benefi- 64

cio

u In tract. de collat. benef.

x In tract. contra pluralit. benef. art. 2.

y In ſuo ſacerdotali.

z ubi ſup. col. 9

Supra eodem num. 53.

cio quamlibet ſimplici, & de iure compatibili, ad effe-
ctum, ut non poſſit retinere illud cum ſufficienti abſque
culpa mortali; per prędictam gloſam ſingularem [a] cano- [a] dicto c. dudũ
nizatam à Concilio Tridentino. [b] Cui adde primo admo- in 2.
nendos eſſe impetrãtes plura beneficia etiã à Papa, non [b] ſeſſ. 24. c. 17.
diſpenſari cum eis, ut retineant plura quàm debent, li- de reform.
cèt exprimant in ſua petitione alia multa, quæ habent.
Tum quia nunquam uel rariſſimè Sanctiſſimus Domi-
nus Noſter & fœlicis recordationis, PIVS QVIN-
TVS diſpenſarunt expreſsè contra præfatum Cano-
nem Concilij Tridentini, ut quiſquam retineret aliá,
ultra illud uel illa, quæ ſuo ſtatui decenti ſufficiant.
Tum quia nec tacitè id fecerunt per quoddam ſingula- [c] In c. cum po-
re decretum BONIFACII. VIII. ibi: Cum ſt de præb.
verò tibi (non obſtante quòd aliud beneficium obti- lib. 6.
nere noſcaris) à ſede prædicta de aliquo beneficio pro-
uidere contingit, per hoc tecum (ut primum benefi-
cium cum ſecundo retinere ualeas) non intelligitur di-
ſpenſatum. Hoc enim ſolum præfata operatur expreſ-
ſio, quòd facta tibi gratia nequeat ſubreptitia iudica-
ri. Hæc ibi. Per quæ palam eſt decipi eum, qui poſt
acceptam aliquam dignitatem, quæ iudicio pruden-
tis, & timentis Deum, eſt ſibi ad decenter uiuendum
ſufficiens, nihil non agit, ut ſibi aliquot alia ſimplicia,
quibus affluentius viuat, conferantur, putans quòd
Papa relaxat ei Canonem illum ſingularem, [d] quo qui- [d] cap. 17. de re-
libet uetatur habere aliquod beneficium ultra unum form ſeſſ. 24.
ſufficiens. Addo ſecundo quòd gratia Deo, cùm alia concil. Trid.
multa, tum maximè beneficiorum Eccleſiaſticorum di-
ſtributio, iuſtius, cautius, & ſanctius fit in Vrbe, cla-
uum Sacroſanctæ Sedis Apoſtolicæ tenente prudentiſ-
ſimo Vigilantiſſimoque Sanctiſſimo Domino Noſtro
GREGORIO. XIII. quàm fortè unquam a GRE-
GORIO. I. vſque ad eum facta fuerit. Nec quis mi-
retur, quòd aliquot, pręſertim Vltramõtani obtinuerint
& retineant plura beneficia etiã tria, vel quatuor, quorũ
ſingula,

ſingula, uel bina affatim ſufficerent ſibi decenter alendis; quia id nō euenit culpa conferentis, ſed ex collatariorum importunitate. Tum quia de S. D. N. prouidentia Reuerēd. Datarius D. Matthęus Cōtarellus (quo in datariatus munere fungendo iuſtior, conſtantior, & recti tenacior non fuit alter, quem noſtra nouerit ętas) nō tam facile ut quidam putant, credit petentibus plura beneficia, affirmando illa quæ habent nō ſufficere ſibi, quò iuxta ſuarum perſonarum qualitatē decenter viuere poſſint. Imò priuſquā illa ſua Sanctitas cōferat ipſe Datarius, (vt certò audio) interdum teſtimonijs ex partibus allatis, interdum in ipſa Vrbe acceptis, & frequenter antequam de vacatione nuncius ueniat, ſe informat, & informationes in iuſtæ magnitudinis libro ſcribi facit, & ad ſanctitatē ſuam opportuno tēpore refert nō ſolùm ea, quæ ad vitam & mores pertinent, ſed etiā qua ſint ætate, quibus erga Sanctam Sed. Apoſt. & alias Eccleſias, & pia loca meritis, & quanto tempore Regibus & Principibus Chriſtianis à iuſtis in Remp. officijs fuerint, ſi habeant parētes pauperes & ſenes, quos teneātur alere, ſi ſorores aut neptes, quas oporteat collocare. Tū 66
quia licet viro habito pro bono credere, iuxta gloſam quādam ſingul. [e] Tum quòd non poſſunt omnia exactè circumſpici à tanta mole pręſertim negociorum obrutis. Tum quia qui plura petunt, poſſunt putari non eſſe immemores ſuarum animarum ſalutis, cum ea in aliorum animarum ſalutem ſe petere dicant. Tum denique quod ſua Sanctitas non diſpenſat, ut prædictū ēſt, contra prędictum celeberrimum Canonē Concilij Trident. & credere poteſt, quod Confeſſarij (qui merito pręſumuntur boni) [f] non abſoluēt eos, niſi dimiſſis his, quibus nō egēt, uel cōcepto firmo propoſito ea dimittēdi.

[e] l. Titio ſundus ff. de cōd. & demoſt. & illa quæ ei addit Fel. in princ. c. Cum contingat de reſcrip.

[f] c. fin. de præſumpt. & c. a de reg. iur. & l. merito ff. pro ſoc.

Decimum ſeptimū Miſcellaneū, cōſultationis quo- 67
tidianę magnique momenti eſſe, quod beneficium Eccleſiaſticū dicatur ita ſufficiens, ut ultra illud aliud etiā ſimplex & aliàs conpatibile iuſtè retineri nequeat?

Ad quam

Ad quam ſepiſſimè conſultus reſpondere renui. Tum quia nulli uel pauci eorum, qui ſe pluralitati beneficiorum implicant (quæ magna fragilitas eſt) ſunt, qui nō putent ſe plura mereri, quàm mereantur, & pluribus egere quàm egeant. Tum quia qui ad eam reſpondent patres, adeò paruam quantitatem ſufficere definierunt, & adeò magnam eſſe ſibi, qui ea de re conſulunt, perſuadent, vt difficile ſit medium iuſtum, quòd conſulentibus arrideat, inuenire.

Cui addo 1. Quòd pro re cōpertiſſima eſt cōſtituendū, peccare mortaliter, & in ſtatu damnationis viuere, quicunque retinet ſaltem ſine iuſta cauſa & diſpenſatione Apoſtolica, aliquod beneficium ultra illud, uel illa, quæ ad honeſtè uiuendum ſibi ſunt neceſſaria: Tū quia hoc tenuit glo. celeberrima,[h] recepta à pleriſque omnibus Claſſicis authoribus ibi, & ferè ubique, quorum nomenclaturam leuandi tædii gratia, ut rem parum neceſſariam minimè refero. Tum quod prædictum Concilium eius tenorē in Canonem grauiſſimum reduxit[i] in hæc uerba; Quoniam multi impiæ cupiditatis affectū, ſe ipſos non Deum decipientes, ea, quæ benè conſtituta ſunt, varijs artibus eludere, & plura ſimul beneficia obtinere non erubeſcunt, Sancta Synodus debitam regendis Eccleſiis diſciplinam reſtituere cupiens, præſēti decreto, quod in quibuſcunque perſonis, quocunque titulo, etiamſi Cardinalatus honore fulgeant, mandat obſeruari, ſtatuit, vt in poſterū vnum tantum beneficium Eccleſiaſticum ſingulis conferatur, quodquidē ſi ad vitam eius, cui confertur, ſuſtentandam non ſufficiat, liceat nihilominus aliud ſimplex ſufficiens, dummodò vtrunque perſonalem reſidentiam non requirat, eidem conferrè. Hæc ibi.

[h] c. Dudum de elect.

[i] in d. ſeſſ. 24. de reform. ca pi. 17.

68 Cuius Canonis tenor à prædictæ gloſſę ſententia hoc differt, quòd Canon futuram tantum beneficiorum pluralitatē expreſſè prohibet; Gloſſa verò etiam omnium ſæculorū præteritā, quod etiā non obſcurè ſenſit Con-

cilium[k] in illis uerbis: Cũ Eccleſiaſticus ordo peruertatur, quando unus plurium beneficia occupat clericorũ; ſanctè ſacris Canonibus cautum fuit, neminem oportere in duabus Eccleſiis conſcribi. Hæc ibi. Per quæ teſtatur id etiam antea multis Canonibus fuiſſe prohibitum,[l] præſertim autem à Io. xxij. qui pauciſſimis uerbis vndecim argumenta ex undecim malis pluralitatem cõſequentibus, contra eam inſinuauit. Quorum ſeptem latè proſequitur Ludolphus Saxo,[m] admiſcẽs multa ex Bernardo, & aliis terrorem incutientia.

Addo 2. Quòd multi iidemque grauiſſimi Patres, ſu- 69
per beneficij ſufficientia interrogati reſponderunt, beneficium valoris quindecim librarum Pariſienſium eſſe ſufficiens. Dionyſius enim Carthus.[n] & ante eum; Ludolphus,[o] & ante vtrunque quidam magnus Doctor Illuſtriſſimi ordinis Prædicatorũ, (quem præfatus Dionyſius ait genere, virtute, eruditione, & experientia, clariſſimum) teſtatur[p] in hæc uerba: Volo, ut quicũque hæc legerit, ſciat me anno ab incarnatione Domini 1208. fuiſſe Pariſiis, ubi uenerabilis Gulielmus Pariſienſium Epiſcopus, qui in theologia iam rexerat, cõuocationem fecit in fratrum Prędicatorũ capitulo omnium magiſtrorum, propoſita quęſtione de pluralitate beneficiorum, ſolerti & ualdè longa diſputatione probatum eſt, duo beneficia, dummodo vnum ualeret. 15 Pariſienſium libras cum animę ſalute non poſſe teneri. Hæc determinauit prædictus Epiſcopus, & frater Hugo ordinis Prędicatorum, poſtmodum Ro. Cu. Cardinalis: Hoc frater Guerricus. frater Ioannes de Rupella fratrum Ordinis Minorum; & alii quamplures Magiſtri Theologię determinauerunt etiam hoc in ſcholis propriis. Hæc ille. Qui & pręfati ultra alia multa, quę proximè dicta confirmant, adducunt illud memorabile prædicti Guglielmi Pariſiens; nempè quòd cum noſſet quendam Cancellariũ Pariſienſem ſolitum defendere mordicùs pluralitatẽ beneficiorum eſſe licitã, in mortis ago-

ne

k In initio eiuſdem cap. 17.

l c. Geſta 72. diſtin. c. unio §. ſed & hoc 10 q. 3. 21. q. 1. per totum c. eam te de ętat & qualit. c. quia in tãtum c. Ratio nulla c. Referente & cap. de multa de præb.

m In uita Chriſti.

n In tract. de plural. benef.

o In 1. parte uitæ Chriſti. cap. 61.

p In lib. Apum

ne conſtitutum maxima, qua in eum erat charitate, uiſi tauit, & ſummoperè rogauit, ut illam ſuam opinionem, quam ante tres annos generalis congregatio omnium magiſtrorum unanimiter, excepto ipſo & altero, damna rat, exueret, & omnia ſua beneficia excepto uno reſigna ret, nè cum tanto damnationis periculo ab hoc ſæculo migraret: qui tamen noluit acquieſcere, dicens ſe mox experturum, utra opinio eſſet uerior. Qui miſerrimus poſt paucos à ſua morte dies apparuit prædicto Epiſco po, & dixit ſe damnatum eſſe perpetuò propter tria; quo rum unum erat pluralitas beneficiorum, quæ ultra ſufficientiam retinuit. Facit quod Concilium Triden.[q] ſta tuit, ne quis ratione beneficii ad ſacros ordines promo ueatur, niſi illud ſibi ad uictũ honeſtè ſufficiat; per quod ſignificat omne beneficium ſufficiens ad ordinem ſacrum, eſſe ſufficiens ad honeſtè uiuendum. At uidetur, quòd tempore Patrum præfatorum ſufficiebat beneficium. 15. librarum ad ordinem ſacrum, ergo etiã ad ho neſtè uiuendum; & conſequenter erat ſufficiens: ſed et nunc, ſi omne, quod eſt ſufficiens ad ordinem ſacrum dicatur ſufficiens ad hoc, quòd cum illo non poſſit aliud tenere, profectò omne beneficium ualoris annui. 30. vel 40. ſcutorum aureorum eſt ſufficiens; quia omne tale habetur pro ſufficienti ad ordinem ſacrum.

[q] ſeſſ. 21. c. 2. de reform.

70 Addo 3. Quod quamuis nimię cuiuſdam audacię qui buſdam Confeſſariis viſum fuerit recedere à ſententia, in qua ſunt tot, & tanti patres, tanta Academia, & tãtus Epiſcopus, & tam inſignes religioſi, à quibus in theoria nulli vel pauci expreſſè recedunt, proculdubio tamen in praxi videntur tenenda ſequentia. Primum, beneficiũ ſufficiens ut hic accipitur, non rectè diffiniri eſſe benefi cium. 15. librarum Pariſien. Tum quia experiẽtia (quæ rerum magiſtra eſt)[r] monſtrat contrarium. Tum quia id, quod ſufficit uni, non ſufficit cuilibet alii, quia ſufficientia attenditur ſecundum dignitatem & qualitatem perſonæ, cui eſt prouidendum, ut dixit glo. recepta.[ſ] Tũ

[r] c. quàm ſit de elect. lib. 6.

[ſ] In c. 1. 21 q. 1 & c. cũ adeo de reſcript.

quod gloſſa[t] in uerbo penultima, ait, non ſufficere ad commodè uiuendum Canonico Bononienſi centum florenos. Tum quòd Bald. cui nemo contradicit,[u] ait Beneficium non eſſe ſufficiēs nobili, niſi ex eius fructibus poſſit alere unam equitaturam. Cui ſatis conſonat Iureconſultus[x] Tum quia viri bene litterati æquātur nobilibus iuxta gloſſam notabile,[y] Pro qua eſt cōcilium generalē quatenus[z] exæquat nobilibus literatos, & habet utroſque poſſe habere plura bēneficia etiam incompatibilia per Papę diſpenſationem, quæ uidentur iuſtificari eo, quòd pluribus indigent ipſi quā alii, & Ioan. XXII. qui præ aliis execratur pluraſes,[a] Cardinalibus tamē & filiis Regum multum in hoc defert. Per quę & alia multa efficaciter probatur, non eſſe tenendum beneficium 15. librarum Paris. fuiſſe unicuique ſufficiens, ut hic ſumitur, tēpore quo Patres pręfati id definierūt anno 1208. imò neque hodie infimo cuiquàm.

II. Satis bene diffiniri poſſe beneficium ſufficiens eſſe id, quod vir prudens & bonus arbitrabitur eſſe tale, per regulā illam,[b] Quòd determinatiò eorum, quæ indeterminatè à iure ſtatuuntur, relinquitur tali viro bono ſeu iudici. III. Certum eſſe, quod eiuſmodi uir diffinitu- 71
rus id, in caſibus occurrentibus, deberet circumſpicere conditiones, & qualitates perſonarum, dè quarum pluralitate agitur, & quòd non omne, quod ignobili ſufficit, eſt ſufficiens nobili, & egregiè literato, & aliquo gradu literario inſignito, & cum nobilitatis, &
literaturæ etiam ſint multi gradus, ut colligitur ex re- 72
gul. Cancellarię,[c] quatenus in ſecūda parte agit de uno genere nobilium; & in tertia de alio, & huic præfert illud, colligitur item ex gloſſa eiuſdem,[d] quatenus ponit quatuor uel quinque genera nobilium, præſertim in Hiſpania, omne, quod ſufficit nobili gradus inferioris, ſufficit Illuſtri uel Illuſtriſſimo, & Regis filio, uel fratri, Quin & literaturę diſtinctio colligitur ex eadē regula.[e] Circunſpicienda etiam eſſent uirtus animi egregia, litera-

t c. I. de ſtatu Monach. lib. 6
u In cap. cum adeo col. un. de reſcript.
x In l. idemque §. idem labeo ff. mandat.
y In l. societas §. Societas ff. pro ſocio.
z In c. de mul- ta de præb.
a In extra exe- crabil. Io. 22 de præben.
b l. 1. ff. de iure de lib. & c. de cauſis. d. offi- cio deleg.
c ult. regularū gloſſatarum.
d In 3. parte.
e In par. 3. & 4. adiunctis que glo. ibi aulicit.

literatura magna ſine ullo gradu magiſtrali, doctorali [f] uel alio mineruali, [f] & merita erga Sanct. ſed Apoſt. uel aliam Eccleſiam particularem, aut ipſam Rempu. Chriſtianam, & id genus alia. Et an beneficium ſit ſitum extra uias, an in uia, ut annotauit glo.[g] & An beneficiarius ſit complexionis delicatæ: [h] Mos item hominum honeſtorum regionis, in qua ſitum eſt beneficium, [i] & caritas uel vilitas uictus, ſiue, eſus, potus, ueſtitus, & habitationis, & medicinę. [k]

73 Addo 4. Quòd quia millies interrogatus à Confeſſarijs & beneficiarijs, quod beneficium deberent cenſere coram Deo ita ſufficiens, ut non debeat cũ illo aliud retineri? Reſpondi, eſſe id mihi difficile, & ideò me ferè ſemper excuſaui; & quia ipſi ſolent replicare, quis erat eis ſatisfacturus, ſi ego poſt tam longam ætatem, & tam longa & continuata ſtudia non audebã id facere? ideò nunc ſequutus mentem regulæ prędictæ Cancellariæ, [l] & multorũ eruditiſſimorum uirorum, audeo quadam tenus delineare hãc ſufficientiam, dicẽdo, quòd vt beneficium dicatur ſufficiens alicui clerico quamlibet ſimplici & ſano, requiritur, ut ualeat ad minus tantum, quantum eſt neceſſarium ad alendum mediocriter ſiue modeſtè ſe, & unum miniſtrum, & unum coquum focarium, [m] & ad conducendam habitationem ſibi neceſſariam.[n] Vt autem dicatur ſufficiens nobili etiam inferioris gradus, & Magiſtro Theologiæ, & doctori iurium mediocris literaturę, oportet ut valeat tantũ, quantum requiritur ad alendum ſe & duos miniſtros, & vnam equitaturam, & unum coquum focarium, & ad conducendũ habitationem digniorem ea, qua eget clericus ſimplex.[o] Ad hoc autem ut ſit ſufficiẽs nobili mediocris ordinis, putà filio uel fratri Baronum, & Vicecomitum, vel magiſtro & doctori pręcellenti, debet eſſe tanti valoris, ut poſſit alere ſe, & unum coquum, & unã equitaturam, & quatuor miniſtros, & conducere habitationẽ digniorem ea, qua eget clericus nobilis & literatus ordinis in-

[f] De qua loquitur gloſſ. ſupad. in 3. par.

[g] In d.c.c. 21. q.1. uerbo ne ceſſitatem.

[h] c.Non cogentur 41. diſt.

[i] Arg.c.Quiſquis 41.diſt. & c.quæ contra 8.diſt.

[k] iuxta Bart.in l. legatis ff. de alim.& ci bar. legat.

[l] Quæ eſt ultima gloſſatorum de prærogatiuis expectatiuarũ.

[m] Arg.c.1.de uita & honeſt. cleric.& cap. omn no 36. diſtin.

[n] Arg.d.l. legatis ff.de alim & cibar. lega.

[o] Arg.pręlict. iuriũ, & prædict. dicti Bald in cap. cum adeo columb.de reſcipt. & l. idemque ſ. idem labeo ff mandat.

 ferioris.

ſerioris. Vt autem ſit ſufficiens nobili, putà filio uel fratri Ducis, Marchionis, uel Comitis mediocris, valeat ſãtum, quantum eſt neceſſarium, ad alendum ſe & duas æquitaturas, & octo miniſtros, & unum coquum, & conducendum habitationem ſplendidiorẽ ea, qua eget prǽfatus nobilis mediocris ordinis. Prouinciam autem diffiniendi ſufficiens beneficium quoad filios & fratres Regum, Principum & Ducum, Marchionum & Comitum maximi ordinis, illis relinquo, quorum imagines (ut ille ait) lambunt hæderǽ ſequaces, & qui res aulicas Chriſt. philoſohia rectas melius quã ego nouerint.

Contra tamen hanc noſtram dilineationem, & quod illa nimium ſit beneficiarijs fauorabilis urget, quod ut ſupra[a] ponderatum eſt, Concilium Trid.[b] non obſcurè definiuit omne beneficium ſufficiens ad ordinem ſacrũ ſufficere ad uictum honeſtum. At omne beneficium ualoris quinquaginta aureorum habetur communiter pro ſufficienti ad ordinem ſacrum, ergo cum beneficio huiuſmodi ualoris non poteſt teneri hodie aliud.

Accedit quod præfata definitio Pariſienſium forte fuit in cauſa, cur hoc ſenſerit prǽfatum Concilium. Et quamuis argumentum hoc multum profectò urgeat, uidetur tamen poſſe dilui, ponendo differentiam inter poſſe viuere honeſtè, & poſſe viuere decenter; & quod illud dicatur ſufficere ad uiuendum honeſtè, quod ſufficit ad viuendum ita, ut non cogatur mẽdicare, nec poſſit dici de illo illud Hieronymi.[q] Mendicat in plateis infœlix clericus; Ad decenter autem viuendum requiratur id, quod prǽlineatum eſt, Pro quo facit gloſſa ſolẽnis,[r] quatenus habet aliud eſſe poſſe viuere ſine penuria, & aliud poſſe viuere commodè; & quatenus ait ſufficere Canonico Bononienſi ad viuendum ſine penuria viginti quinque florenos, ad viuendum autem commodè non etiam centum, & illã gloſſam ſequuntur ibi Dominicus & Francus & Panormitan.[ſ] quicquid contra illam murmuret Decius.[t]

a eod. c. n. 69.
b Seſſ. 21. cap. 2. de refor.
q cap. legimus 93. diſt.
r cap. 1. verb. Penuria de ſtatu regul. lib. 6.
ſ In cap 1. de inſtit. & cap. Poſtulaſti de reſcript.
t In cap Peruenit 2. de appell.

Add●

Addo 5. quòd ex prædictis ſequitur, maioris ualoris eſſe debere beneficium ſufficiens regionis, in qua ſunt alimenta cara, quàm illius, in qua vilius emuntur, & maioris illius, in qua ſunt cariſſima, quam illius in qua ſũt cara, & minoris illius regionis, in qua uiliſſimo pretio uenduntur, quam illius, in qua uili.

Admoneo autem pium lectorem, quòd, mea ſententia, omnis beneficiarius volens rectè iudicare, quot ſcutis annuis egeat unumquodque genus prædictorũ clericorum, ad ſe cum ſibi præſcriptis neceſſariis alẽdum, poteſt multum ad id iuuari, reputando ſecum, quot ſcuta daret ipſe alicui, ut victum honeſtum & neceſſariũ vnius anni adminiſtraret cuipiam ſui ordinis, ad quem decenter alendum obligaretur ex aliqua ultima uoluntate, uel contractu, aut ſuo filio uel fratri, ex pietate paterna, uel cognationis.

75 Decimum ſeptimum Miſcellaneũ, quęſtionis uideri magnę. An diſpenſatio Papę ſuper beneficiorum pluralitate poſt Cõcilium Trident. ſit neceſſaria uel utilis, Pro parte namque negante facit primo, quòd nemo uel rarus (quod ipſe ſciam) petit nunc illam à Sanctiſſimo Domino Noſtro, nec petiuit à fœ. rec. Pio V. II. quòd prefatum Concilium[p] omninò vetat, ne quis duas Cathedrales Eccleſias, nec vnam cathedralem, & alterã parochialem, nec duas parochiales ſimul, neq; alia duo beneficia impatibilia, uel aliàs reſidẽtiã perſonalẽ requirẽtia retineat; & expreſsè conceſſit facultatẽ accipiendi & retinẽdi plura, modò unũ nõ ſufficiat, & alia ſint ſimplicia, non requirentia reſidẽtiã perſonalẽ, quod nullo iure anteriori fuit expreſſum, licẽt ſic conſuetudine inductum, ut communiter docetur.[q] Sed contrarium eſt uerũ. Tum quia etiam hodie iuſtè iuſta de cauſa poteſt S. D.N. diſpẽſare ſuper dignitate, perſonatu, & officio, quę fecit impatibilia generale Conciliũ, quia nulla parte Cõcilii Trid. id uetatur. Tum quia uidimus diſpẽſationẽ à Pio V. factã uiro perdocto, & optimo ad retinẽdas duas

[p] ſeſſ. 7. cap. 2. & 4. de reform. & ſeſſ. 24. c. 17. de reform.

[q] In c. Conquerente, & c. final. de cler. non reſid. & c. cum iam de dign. & c. exſtirpandæ §. qui uero. de præb. & c. gratia de reſcript. lib. 6. & clemen. gratiæ eod. tit.

[r] c. de multa de præb. & extrauag. execrabilis. Io. 22.

Eccleſias parochiales ferè contiguas, quarũ neutra poterat ei dimidium victus miniſtrare. Et ita etiam hodie iuſtè S.D N. iuſta de cauſa poſſet ſimilẽ diſpenſationem facere,[p] quamuis ſanctius abſtineat ab eiuſmodi gratia, quæ ſi inciperet dari, poſſent timeri diſſipationes pro diſpenſationibus, ut ante prædictum Concilium, inueniebantur. Ex quibus infertur primo, quam plurimos mortiferè peccare, & manere in ſtatu dãnationis, eò quòd ſine diſpenſatione receperint & retineant plura beneficia, quorum vnum ſibi ſufficeret, quia trãſgrediuntur Canonem pręfati Concilij, à cuius tranſgreſſione poſſent per Papę diſpenſationem excuſari. Nõ eſt tamen paruæ quæſtionis, An ſicut quis excuſaretur á peccato tranſgreſſionis præfati Canonis per Papę diſpenſationem, ita etiam excuſari poſſet ab omni alia tranſgreſſione legis naturalis, Diuinę, ac humanę. Pro parte nanque negante, ſtat id quod ſupra[t] ex Thoma[u] dictum eſt, nempè quod actus habendi plura beneficia, licèt non ſit de ſe tam malus, ut per nullam circunſtantiam poſſit fieri bonus, ſicut actus fornicandi, adulterandi, & id genus alij; eſt tamen de ſe malus, niſi aliqua circunſtantia ſufficiente iuſtificetur; & ita licèt malitia proueniens ex tranſgreſſione præfati Canonis, & aliorum multorum, quibus prohibetur, ne quis habeat plura beneficia, quorum vnum ſufficiat, tollatur per Papæ diſpenſationem, manere tamen uidetur malitia illa pręfata naturalis, quę de ſe inhæret illi. A parte tamen affirmante ſtat, quòd poteſt concurrere aliqua circunſtãtia, ratio, & cauſa iuſta, per quam tollatur malitia illa inhærẽs ei ex lege, uel ratione naturali, uel diuina, ut dixit Thomas.[x] Quo caſu nulla remaneret malitia, cum illa tranſgreſſionis Canonis, & legis humanę eſſet ſublata per Papæ diſpenſationem. Illa uero legis & rationis naturalis per circunſtantiam, & cauſam iuſtam. Propter quas duas rationes reſpondendum eſt ad quęſtionem pręfatam, quòd Papę diſpenſatio ex ſua ſola voluntate ſine aliqua iuſta cauſa pro-

[p] Arg. c. cuncta per mundum 9. q. 3. c. propoſuit de concess. præb.

[t] eod. c. n. 60.

[u] Quolib. 9. ar. 15. & nos in Manual. Conf. c. 23. n. 1. ibi non iuſtificabilis.

[x] ubi ſupra.

procedens, excuſaret quidem à malitia transgreſſionis prædicti Canonis, non autem ab alia fractionis legis naturalis uel diuinæ, manans tamen ex ſua voluntate & ex circunſtantia & cauſa iuſta, tolleret utranque.

Infertur à. eſſe vtilis quæſtionis, An aliqua circunſtãtia uel cauſa iuſta huiuſmodi poſſit occurrere prẹter inſufficientiam beneficij? Ad quam reſpondetur affirmatiuè per ſupradicta: ibi enim [y] expreſſimus aliquas vltra inſufficientiam. Quibus fortè addi poteſt circunſtantia ſubueniendi parentibus, ſororibus, & neptibus ex fratribus uel ſororibus, maximè innuptis & nupturis. Illa verò quam ex Cardinali poſuimus ibi, & in Manuali, vndè translata eſt, an ſit reprobata per Conciliũ Trid. dubitari poteſt, eo maximè, quod ego ibi dixi opinionem eius non poſſe poſt prẹdictum Cõcilium ſuſtẽtari, eo quòd ille abſolutè prohibeat habere plura beneficia etiam compatibilia, vltra id uel ea, quẹ ſufficiunt honeſtæ atque decenti ſuſtentationi. Nihilominus tamen videtur, quòd poſſit defendi, non quidem in illũ ſenſum; quòd poſt Concilium liceat tenere plura (quorum unum ſufficiat) ſine diſpenſatione, quamlibet eſſent ſimplicia, & non requirentia reſidentiam perſonalem; & quantumlibet abſtineret ab impendendo ſuis vſibus ultra reditus beneficii ſufficientis, & quantumlibet rectè & plenè impenderet aliorum reditus in ſolos pauperes, & vſus pios: ſed in hunc ſenſum, quòd illa circunſtantia & cauſa ſufficeret ad hoc, vt diſpenſatio Papẹ ob eã facta non ſolũ excuſaret à malitia tranſgreſſionis prẹdicti Canonis Cõcil. Trid. ſed etiam ab alia malitia, quæ de ſe ineſt beneficiorum pluralitati. Itaq; circunſtantia inſufficientiæ ſine diſpenſatione iuſtificat aliquam pluralitatem, cum ea uerò etiam alias tam proxime, quam ſuprà relatas.

[y] eod. ca. par. 65

Indulgentiæ datæ pro oratione non ſunt reuocatæ, datæ uerò & dandæ pro eleemoſyna ſic. nu. 77

Ora-

Orationis una ſuper eleemoſynam prærogatiua. n. 77
Quæſtorum nomen, uſus, & officium ſublata. n. 77
Indulgentia quæ non parit temporale, ut langeat. n. 78
Quæſtoribus ſublatis an quæri poſſit oſtiatim. n. 79
Lex generalis, etiam odioſa comprehēdit omnes ſpecies etiamſi in alia ratio maior inueniatur. n. 80
Lex naturalis maior humana, nequit ab ea tolli. n. 81
Lege naturæ licet egenti mendicare. n. 81
Mendicantem eſſe, & non licere ei mendicare, repugnant. n. 82
Lex generalis ſtringitur alia lege & ratione. n. 83

Decimum octauum Miſcellaneum, quòd fœl. recor. 79
Pius V. maiorem quandam prærogatiuam fecit oratio ni, quàm eleemoſynę, nempè quòd non reuocauit indulgentias conceſſas orantibus pro ſalute Eccleſiæ, pro Regibus, aut aliis Chriſtianis, & dicentibus, aut legentibus illas, aut illas preces, & orationes. Reuocauit tamen omnes, & ſingulas conceſſas porrigentibus manus adiutrices, ſiue eleemoſynas in fabricas, uel alia quæcunque opera pia, in ampliſſima forma, per quandam ſuam extrauagantem,[a] ea potiſſimum de cauſa, quòd nonnullis videbatur fieri turpis de indulgētiis quęſtus. Quæ eadem cauſa uidetur mouiſſe Sacros. Concilium Trident.[b] ad abolendum quæſtores, & nomen eorum, qui ad publicandas indulgentias, & quęrendas eleemoſynas ratione earū à fidelibus dandas anteà à uariis monaſteriis, hoſpitalibus, & aliis piis locis & perſonis mitti ſolebant, in hęc uerba. Sancta Synodus ſtatuit, ut in quibuſcunque Chriſtianę religionis locis quæſtorū nomen, atq; uſus penitus aboleatur, nec ad officium huiuſmodi exercendum ullatenus admittantur. Non obſtātibus priuilegiis Eccleſiis, monaſteriis, hoſpitalibus, piis locis, & quibuſuis cuiuſcunque gradus, ſtatus, & dignitatis perſonis cōceſſis, aut conſuetudinibus etiā immemorabilibus. Hæc ibi. Quibus addo primo, q reuocatio prædicta Pii V. uidetur eſſe in cauſa, cur parum ſit in uſu clauſula illa pręfati Cōcilii, quę prædicta eius uerba conſequitur, videlicet: Indulgentias verò, aut alias 78
ſpiri-

a quæ incipit etſi dominici aditam anno 1566.

b In ſeſſ. 21. c. 9 de refor.

ſpirituales gratias (quibus nō ideò Chriſti fideles decet priuari) deinceps per Ordinarios locorū, adhibitis duobus de Capitulo, debitis temporibus populo publicandas eſſe decreuit, quibus etiam eleemoſynas, atq; oblata ſibi charitatis ſubſidia, nulla prorſus mercede accepta fideliter colligendi facultas datur. hęc ibi. Cum ergo hodiè huiuſmodi clauſulæ non ſit locus in indulgentijs conceſſis porrigentibus manus adiutrices, per prædictā extrauagāt. cumque ex publicatione aliarum ipſis impetrantibus plus laboris & damni, quàm utilitatis & quæſtus proueniat, facilè (quę fragilitas humana eſt) ceſſat cura publicandi indulgentiam, quę nihil tēporale parit.

Addo 2. in gratiam perſonarum orationi deuotarum & locorum religioni dicatorum, dubitatum fuiſſe ante 40. annos in Hiſp. An Canonici, & miniſtri Illuſtr. monaſterij & hoſpitalis generalis Rōcęuallis Virgini matri
79 ſacræ regni Nauarræ uertici Pyrenæi montis inſeſſę,[c] poſſint petere oſtiatim eleemoſynas; non obſtante bulla Cruciatę, quæ quæſtores omnes à quęrendis eleemoſynis arcebat. Nuper item magnā ortam fuiſſe quæſtionē in eadem Hiſpania, An Commendatarius & miniſtris Diui Antonij liceret eleemoſynas de more ſuo antiquo quęrere, non obſtante prędicto decreto Concilij Trid.[c] Et quidem potiſſimum eorum, quod contra utriuſque
80 monaſterij miniſtros facit, eſt, quòd omnis lex generalis generaliter eſt intelligenda,[d] etiamſi maior ratio in una ſpecie, quàm in alia inueniatur.[e] Ita quòd etiam lex odioſa & pœnalis cōprēdit omnes ſpecies, quę ſub propria uerborū legis ſignificatione cōtinētur,[f] & quòd prę dictū Cōciliū,[g] tollit generaliter, & uniuerſaliter omnes quæſtores: & negari nō poteſt, Miniſtros prædictorū monaſteriorū, quęrētes à pijs fidelibus eleemoſynas, ex propria ſignificatione vocabuli verè dici quęſtores, cū uerè prędictis Monaſt. pro ſe & pauperibus, & ęgrotis ad eos cōfugētibus quęrāt mēdicādo, & petēdo eleemoſynas.

Potiſſima uero eorū; quæ pro religioſis, & miniſtris prędictis faciūt, sūt hęc. Primū quidē, quòd inferior non poteſt

c In d.c.9. de reformat. ſeſſ. 21.

d c. ſolitę de maiorit. & obed. & l. 1. §. & generaliter ff. de leg. præſt.

e l. 1. §. quod autem ff. de alea lus. & aleat. & poſt & ante illos tradit Deci. cōs. 669 num. 3.

f l. cum lege ff. de teſta. ubi hoc annotat Aret. recept. ſæpiſſime a doctoribus & in his a Decio in l. 12. §. in pœnalibus n. 12 De reg. iur. & alibi ſæpe & Alciat. in rub. de uerb. ſignifica ſub finē 1. pag.

g dicto cap. ſeſſio. 21. de reform.

poteſt, nec indubio intendit tollere legem ſuperioris,[h] & conſequenter, nec lex humana legẽ naturalem & diuinam, quę eſt ſuperiori illa,[i] & lex naturalis & diuina permittit, & interdum pręcipit quærere mendicando egentibus, ęgrotis, & ſanis, qui aliter, quàm mendicando viuere non poſſunt.[k] At præfata Monaſteria, religioſi, miniſtri & ægroti ad eos confugientes, & eis inſeruientes non habẽt vnde alant ſe & ęgrotos, & ſanos ad ſe, & ſua hoſpitalia confugientes, niſi mendicando à pijs fidelibus quærant, ergo non fuit intentio Concilij condentis legem humanam,[l] tollere naturalem, & diuinam, quæ eſt illa ſuperior.

2. Quod nihil abſurdi eſt admittendum,[m] & ſecũdum contrariam partem admittendum eſſet grande abſurdũ, nempè, Quòd nulli religioſi mendicantes poſſent mendicare, quod videtur quiddam abſurdum & quędam in obiecto repugnantia, videlicet, quod ſint mendicãtes,[n] & non liceat eis mendicare. Quòd autem admittẽdum eſſet hoc abſurdum, patet ex eo, quòd tàm verè & propriè dicuntur omnes illi quærere ſuis monaſterijs, aut ordini in communi, aut ſanctę Sedi Apoſt. (quod dixerim propter Franciſcanos, qui non poſſunt quęrere bona ſibi etiã in communi,[o] ſed bene ſanctæ Sedi Apoſtolice,[p]) quàm pręcicti Religioſi Rõcęuallis et S. Antonij quærunt ſuis Monaſterijs, ut palam eſt; quia cum ſint veri religioſi, nõ poſſunt quęrerẽ, nec habere quicquã, niſi in communi;[q] ergo ſi prædicti ordines Mendicãtes poſſunt oſtiatim mendicare, non obſtante pręcicto Decreto, poterunt etiã idem facere prefati religioſi & miniſtri Roncęuallis, & Diui Antonij. 82

3. Quòd lex naturalis & diuina non ſolùm permittit, vt egentes, & qui non poſſunt aliàs quęrere victũ, quærant ſibi per ſemet ipſos, mendicando oſtiatim, ſed etiã, vt quęrant per alios pios ad id ſubſtitutos, imò & ut alij ſponte ſua in id oblati, aut publica auctoritate in id deputati id faciant pro eiſdem, qui per ſe ipſos mendicare nequeunt,

h c. Inferior 21. diſt. & clemẽt. ne Romani de elect.

i Arg. c. quo iure 8. diſt. & c. ſunt quidem 25. q. 1.

k c. quieſcamus 42. diſt. & c. 1. de religioſis domib. lib. 6.

l quæ habetur in d. c. 9.

m l. nam quod abſurdum ff. de bonis libert. c. dudũ de præbend. lib. 6.

n l. ubi repugnantia ff. de reg. iur.

o Ju xta cap. 9. de regul ſeſſ. 25. concil. Trident.

p c. exilt 6. por ro & cap ad hæc de uerb. ſign. lib. 6.

q c. Non dicatis 12. q. 1. cũ ſis quæ ei nuper latè fuerunt per nos adducta.

nequeunt, uel modeſtè erubeſcunt, ut habet praxis & uſus totius populi Chriſtiani, quatenus alii querunt pro pauperibus in ſuis domibus ęgrotãtibus, alii pro ſanis, quibus pudor eſt egere & mendicare:[r] & alii pro monialibus & aliis perſonis in carceres uel alia loca coniectis & incluſis, & alii pro uarii generis hoſpitalibus paſſim oſtiatim, publicè, & priuatim mendicant. Imò & nonnũquam concionatores ex ipſis ſuggeſtis, & communiter prędicti religioſi Roncęuallis, & S. Antonii non ſolùm poterunt per ſemetipſos mẽdicare, ſed etiam ſubſtituere & nominare, & in ſocios & fratres accipere aliquos pios, qui id piè & fideliter faciant.

Quartum, Quòd ex legibus & Canonibus,[s] pro quorum roboratione ęditum fuit pręfatum decretum Concilii,[t] colligitur ratio, quæ illud capitulum limitat, procedere ſolùm in quęſtoribus, qui quęrũt eleemoſynas prędicando, vel publicando indulgentias, pręſertim cõceſſas pro porrigẽtibus manus adiutrices piis locis, quorum ſunt quęſtores, & pro quibus petunt, eadem colligitur, inquam, ex eo, quòd illę leges ponuntur in titulo de Pœnitentiis & Remiſſion. & in capitulis, quæ tractant de indulgentiis, & de uſu uel abuſu quæſtorum in eis publicandis. Colligitur etiam ex fine eiuſdem decreti,[u] quatenus prohibet publicari indulgentias per Quæſtores, & permittit earum publicationem per deputatos in id ab Ordinariis.

83 Quintum, Quòd non obſtat potiſſimum cõtrarię partis argumentum ſuprà formatum: Tum quia licet lex generalis generaliter ſit regulariter intelligenda, ut probat argumẽtum pręfatum, fallit tamen, quando per aliã legem limitatur lex generalis, vel excipitur aliquis caſus ab ea, iuxta glo. recept.[u] ſiue lex excipiens & limitans legem generalem præcedat eam, ſiue ſequatur.[x] At in caſu propoſito Bulla Pij iiij. facta ante publicationem Concilij, & alia facta poſt publicationem eius, quę, uim legis habent,[y] excipit à diſpoſitione pręfata[z] quærentes

r c. exprobrranda & c. conſideranda 86. diſtin.

s c. cum ex eo de pœnit. & remiſſ. & clemen. Abuſionibus eod. ti.

t cap. 9. ſeſſ. 21. de reform.

u d. cap. 9.

u In l. de pretio ff. de pub. in rem actio.

x l. ſed et poſteriores ff. de legib. & glo. in lege ſciẽdum ff. qui ſatiſd. cog. adiuncta glo. Auth. offeratur C. de litis conteſt.

y Ipſi ſunt Canones 9. & 3. & l. 1. ff. de conſtit. Princip.

z d. capituli & Decreti noui

tes eleemoſynas pro Commendatariis, hoſpitalibus, & ęgrotis S. Antonii, & ita non habebit locum in eis, & ratio eadem, quę mouit Pium ad declarandum illud Decretum non habere locum in religioſis & miniſtris Diui Antonij, mouere debet ad declarandum, non habere locum in Canonicis & miniſtris Roncæuallis, imò nec que in alijs aliorum locorum piorum, qui oſtiatim ſine indulgentiarum publicatione quærunt, uel quęrere uolunt. Tum quia concluſio præfata (lex generalis generaliter eſt intelligenda) fallit etiam in ea ſpecie, quę per ratione alterius legis excipitur ab illa, vt annotauit Bald. receptus.[a] At in caſibus propoſitis reperiuntur tres lęges, naturalis, Diuina, & humana, tactæ in tribus argumentis pro hac parte formatis; ex quibus colliguntur tres efficaces rationes ad limitandam prędictam cruciatam, & prędictum Concilium,[b] quibus Quęſtores à quęrendo arcentur, ne ſit locus eis, qui quęrũt oſtiatim eleemoſynas ſine ulla indulgẽtiarum publicatione, ergo non comprehendunt Canonicos Roncęuallis, nec Commendatarios S. Antonij quærentes oſtiatim eleemoſynas pro ſe, ſuiſque hoſpitalibus, & ęgrotis uel ſanis in illis recipiendis, & ita ante paucos menſes obtinuit declarari quoad Cõmendatarios, & miniſtros Diui Antonij, Dñs Bernardinus de Palatios, Sancti Antonij Oleti Regni Nauarrę Commendatarius idemque uir religione, prudentia, & commoda temperantia & modeſtia clarus, qui cauſam nuper ad Sanct. Dominum noſtrum detulit, & obtinuit.

[a] In l. 1. de precio.

[b] dicto cap. 5.

Dominus uobiſcum unde deſumptum, & quid ſignificat. n. 84

Et cum ſpiritu tuo unde ſumptum, & quid ſignificat. n. 85

Salutamus & reſalutamus cur frigidè in horis, n. 85

Dominus uobiſcum ſolus presbyter non excommunicatus dicit, dicit autem etiam cũm ſolus, aut cum uno tantum recitat. n. 86

Miſſa

Miſſa præſente uno tantum dici poteſt. n. 86
Eccleſiæ miniſter reſpondendo perſonam eius gerit. n. 87
Sacerdos ut Eccleſiam ſalutat, & ab ea reſalutatur. n. 87
Salutatio ſeptuplex in Miſſa quid ſignificat. n. 88

84 Decimumnonum Miſcellaneum. Quod circa illam ſolennem, quæ in Miſſa & horis Canonicis fit, ſalutationem, puta (*Dominus uobiſcum*) occurrunt aliquot dubia. Primum, unde ſit deſumpta; ad quod ex S. Iſidoro,[c] & Alcuino[d] reſpondetur, quòd ex Ruth.[e] ubi legitur, ſic Booz ſalutaſſe meſſores ſuos, & ex Paralipom.[f] ubi legitur, Prophetam Azariam eiſdem verbis ſalutaſſe Aſſa Regem, cum exercitu ſuo, ſicut & Angelus ſingulariter ſalutans Gedeonem[g] dixit (*Dominus tecum*). Quod ipſum fecit Gabriel glorioſiſſimam Virginem, eamdemque Diuorum omnium Reginam Mariam ſalutando.

[c] De offic. eccleſiaſti.
[d] de diuin. offic.
[e] Ruth. cap. 2.
[f] cap. 15. lib. 2.
[g] Iudicum c. 6

Secundum dubium, quid per illa verba ſacerdos ſibi uelit? Ad quod ex mente doctiſſimi illius Gulielmi Durandi, Epiſcopi Mimatenſis, cognomento ſpeculatoris,[h] reſponderi poteſt, uelle, ut ſalutati ſint attenti, & ita maneat in eis Dominus, ut eius meminerint, eodẽque fruantur.

[h] lib. 4. Ration. diui. offic. cap. 14.

85 Tertium, Quid ſibi uelit reſalutatio illa ſalutatorum (*Et cum ſpiritu tuo*) deſumpta ex Paulo?[i] Ad quod reſpõdetur breuius, quàm à Mimatenſi, uelle, ut ſalutanti eadem ipſa fiant, quæ ipſe ſalutatis fieri deſiderat.

[i] 2. ad Timo. th. ult.

Quartum, Cur ergò cum ſacerdotes miſſamus, & recitamus, tam parum attenti his uerbis ſalutamus, & à ſalutatis tam oſcitanter reſalutamur, ut pauci, aliorum collatione, quicquam horum recogitemus, & uix uerborum ipſorum corticem apprehendamus? Reſpond. id eſſe in cauſa videri, quòd neutri minimũ actu cogitamus de Deo, & minus ei actuali amore inhæremus, & parum noſtram miſeriam, & neceſſitatem ad eum confugiendi recogitamus, nec plus ſatis ipſius interminam potentiam, & miſericordiam admiramur; iuxta ea, quę de de-

[k] In cap. 10. num. 11.

de deuotione, & fontibus eius ſuprà tradidimus.[k]

Quare ô patres & fratres, qui ſalutamus & reſalutamur, omnes conemur uerſare corde id, quod uerſamus ore, & non agamus id frigidè, ac ut aliud agentes, ſed feruido aut certè calido affectu cōcipientes uerè id mẽte, quod cupere ore profitemur.

Quintum, An ſalutatio præfata fieri poſſit in horis ab aliis quàm à presbyteris? Reſpōdetur non poſſe, adeò, quòd nec Diaconus debet ea uti, niſi cum cantat euangelium, uel cereum paſchale benedicit, ut præfatus Mimatenſis ait. Quanquam non memini legere Canonem vllum, quo id etiam ſubdiacono uetetur, ſed cum generalis Eccleſiæ uſus ita obſeruet, non eſt ab ea diſcedendum,[l] licet aliqui dixerint, poſſe illam facere omnes, qui horas tenentur recitare Canonicas, ſed eis, præfato Giulielmo teſtante, generalis mundi uſus repugnat.

[l] c. fin. de conſuetud. & l. 2 C. quæ ſit lō-ga conſue.

[m] ſup. cap. 21.

[n] In c. illud de cler. excom. minist.

[o] In glo. notab. prag. ſ. (titulo) qualiter ſunt horę dicendæ extra chor. in uerb. tenetur.

Sextum, An presbyter excommunicatus, qui ut prædictum eſt,[m] ad horas Canonicas tenetur, poſſit ea iuſtè uti. Reſpon. non poſſe, ſecundum Hoſt.[n] & Coſmam,[o] Albertum.[p]

Septimum, An presbyter & Epiſcopus, cum ſoli recitant, debeat uti præfata ſalutatione? Ad quod frequẽtius reſponderi uidetur, non debere, ut Mimatenſis,[q] Albertus,[r] & Coſmas[s] ſignificant. 86

[p] In c. 1. de celeb. Miſſ. q. 3

[q] In ration. diuin. offic. li. 4 cap. 14.

[r] In dict. q. 12.

[s] in dicta glo. ſuper uerb. tenentur.

[t] c. pluralis de reg. iur lib. 6. & ubi nume-rus ff de teſti-b. & translata in §. ubi numerus 4. q. 3.

Pro quibus facit primo, quòd pluralis loquutio & ſi duobus cōtenta ſit,[t] duos tamen ſaltem requirit, & ita inepta eſſet ſalutatio per illud uerbum plurale (*Dominus uobiſcum*) niſi ſalutati ſaltem eſſent. 2. Facit, quod Sother Papa ea ratione probat Miſſam nō eſſe faciendam niſi ſaltem duobus præſentibus, quia miſſans ſalutando pet (*Dominus uobiſcum*) præſupponit ſaltem adeſſe duos. Contraria tamẽ opinio nobis uerior & ſanctior uidetur. Tum quòd generalis omniũ uſus habet, quòd presbyter miſſans coram uno ſolo miniſtro, uel recitãs cũ uno ſolo ſocio utitur hac ſalutatione (*Dominus uobiſcum*) non obſtan-

obſtante, quòd ſit pluralis loquutio, quę ut ſit apta, requirit ſaltē duos. Tum quòd qua ratione non deberent dicere *(Dominus uobiſcum)* eadem deberent abſtinere à dicendo in medio Miſſæ *(Orate fratres)* cum etiam ſit verbum pluralis numeri, ſicut & *(uobiſcum)* à quo tamē nemo abſtinet. Tùm quòd, ut ait glo. memorabilis,[u] Sacerdos cum ſalutat per *(Dominus uobiſcum)* nòn ſolùm videtur ſalutare præſentes, uel præſentem, ſed etiam Eccleſiam totam, & maximè particularem, cui deſeruit, cuiuſue beneficio viuit: Tum quia graue onus, & vix ſine aliquo peccato, & multa cura eſſet explicabile presbyteris & Epiſcopis recitanlibus nunc ſolis, nunc cum ſocio, nunc cum choro toties, & ita frequenter ſalutationem mutare. Tum quod fœc. rec. Pij V. Breuiariū nullibi hāc uariationem præcipit, imò ſignificat, quòd qui ratione ſui ordinis poteſt iuſtè dicere *(Dominus uobiſcū)* dicat illud ſemper, ſiue in choro, ſiue extra eum, & ſiue ſolus, ſiue cum ſocio vel ſocijs recitat, imo in formula gratias agendi poſt Miſſam, quas ferè omnes agimus ſoli, ponitur *(Dominus uobiſcum.)*

[u] In dicto cap Hoc quoqu.

Non obſtāt oppoſita, nō primū, cui reſpondeo concedēdo pluralē loquutionē duos ſaltē requirere, negando tamen non adeſſe duos, etiam cum ſoli recitamus. Adeſt enim Eccleſia, quam totam, vel partem eius ſalutamus. Ad 2. ſcilicet decretum Sotheris Papę reſpōdetur, quòd ſecundum Tho.[x] illud eſt intelligendum de Miſſa ſolemniter dicta, & nō de priuata, ſed ratio textus ita concludit in hac, ut in illa. Paludanus autem reſpondet, illud eſſe conſuetudine abrogatū, & recte quidem. Nam ubique gentium miſſatur cum uno ſolo miniſtro, imò gloſſa illius ſatis concedit, incluſum presbyterum & non potentem habere vllum miniſtrum, poſſe ſolum miſſare, ſalutādo Eccle. in perſona ſua, & reſalutādoſe in perſona Eccleſię. Cui tamē nō aſſentior. 3. altius reſponderi poteſt ex mente eiuſdem Thomæ, inſinuantis miniſtrum gerere perſonā Eccleſiæ, & ideo ex perſona il-

[x] In 1. par. q 1, art. 5. ad. 12

tius pluraliter reſpondere, & pluraliter ſalutari. Ex quibus infertur, rectè facturos nos presbyteros, ſi cum miſſando & recitando ſalutamus, non ſolũ intendamus ſalutare miniſtrum vel alios pręſentes, ſed etiam ipſam Eccleſiam totam & præſertim partem eius, cui peculiariter ſeruimus, & reſalutationem, qua nos miniſtri reſalutant, accipiamus non tantum vt factam nomine ſuo ſolo, ſed etiam vt factam nomine Eccleſiæ, & prędictæ partis eius, ꝙ nõ parũ animũ cõſolatur. Placet enim Deo plurimùm oratio communis, & communicata per ſu-

In c.17.n.24 & 25 eod. pradicta,[y] & diximus ſupra,[z] quòd reſpondentes Miſſanti, & conſequenter Choraulum agenti videntur re-

In c.eo.n.16. ſpondere non ſolùm nomine ſuo, ſed etiam Eccleſiæ, ſiue cum reſpondent *Amen*[a] ſiue cum reſpondent *habemus ad Dominum* vt in hoc ipſo cap. Quando, ſiue cum re-

c.ſedulo 31. dist. ſpondent, *& cum ſpiritu tuo*. Non autem eſt mihi mens dicendi errare illos, qui ſuam ſalutationem actu ſiue virtute ad ſolũ pręſentẽ vel pręſẽtes referunt nec eos, qui ſalutationẽ actu admittunt, tanquam à ſolo miniſtro factam, quia virtute ſiue virtualiter referunt eam ad omnes, ad quos referre debent, ſecundum intentionem Sanctæ Matris Eccleſię, quod puto omnes facere, Licet alios expreſſius, quàm alios. Si enim interrogarentur, An ſalutent pręſentes, & eorum reſalutationem admittant eo modo, quo debent, ſecundũ intentionem Eccleſiæ Sanctæ, reſponderent, quòd ſic.

VIII dubium, quod teneantur dicere loco præfatę ſalutationis, cũ recitãt horas, qui nõ debẽt ea vti. Reſp. Quòd debent dicere *Domine exaudi &c.* Quę ſubſtitutio adeò videtur grata fuiſſe Cardinali S. Crucis, cùm ſuum breuiarium compoſuit, vt videatur voluiſſe, vt ne etiã presbyteri diceret in horis *Dominus uobiſcũ*. quo ſolo no- 56
mine videbatur ab antiquo inſtituto nimis exorbitare.

Arbitror autem, quòd cum in aliquo Breuiario occurrit (vt ſemper occurrit ad preces dominicales, & feriales Breuiarii Pij. V. locus, in quo dicendus eſt verſiculus

culus *Domine exaudi* ante verſiculum *Dominus vobiſcum* tunc, qui non poſſunt iuſtè dicere hunc; non tenentur duplicare illum, vt intellexi quoſdam facere. Tum quia videtur, quòd illa Battologia fuit aliena à mente condentis Breuiarium, & ita reijcienda.[b] Tum quia licèt, *Pater noſter* dicendum eſt ante, & poſt quamlibet horam, tamen cum duę ſimul dicuntur, non duplicatur, ſed quod finit horam pręcedentem, ſeruit pro initio ſequenti, vt dictum fuit ſupra[c]. Prætermitto autem alia quędam dubia, quæ non adeò ſpectant praxim, qualia ſunt, cur, & quoties Epiſcopus interdum pro *Dominus nobiſcum* ſubſtituit *Pax nobis* & cur miſſans ſepties ſalutat, & cur ſolum quinquięs ſe vertit ad populum, & quomodo verſiones ſignificant dona ſpiritus Sancti, ad expellenda ſeptem vitia mortalia ſiue Cardinalia &c. Quę videri poſſunt apud Archidiaconum, & apud Mimatenſem.[d]

b arg.cap. ſuper litteris de reſcript.& c. intelligentia de uerb. ſignifi.

c in c.19.n.20.

d In d.cap. hoc quoque.

e In d.c.14.lib. 3.Ratio d uinorum offi-

Romana deuotio in uiſitandas Eccleſias mira. n. 89

Deuotionis tantæ Romanæ quæ cauſa. n. 89

Romam magna mole conditam Petrus & Paulus effecere maximam, n. 90

Romani etiam ante Hieronymum deuotiſſimi. n. 91

89 Vigeſimum Miſſellaneum, quòd & ſi ſupra[f] vtcunque licèt breuiter ſatisfecerim mihi quęrenti quid, & quotuplex ſit deuotio, & vnde haurienda, & per quæ prouocanda, & quid docti, & quid vulgus vocant deuotionem, nullatenus tamen hactenus ſatisfacere potui mihi admiranti, quid ſit in cauſa, cur Gens Romana, quam condere (vt ille ait) tantę molis fuit, tanta tamquam aſſidua & indefeſſa deuotione, præ cęteris gentibus, quas mihi videre licuit in Deum diuoſque omnes colendos, ſtataſque peccatorum condonationes & indulgentias quærendas: Admiranti, inquam, & quærenti iam inde ab anno 1567. quo in Vrbem appuli, eo quòd viderem omnes vtriuſque ſexus, cuiuſcumque ætatis, conditionis, fortunæ, gradus, & or-

f c.in n.59. & c.21 n.33.

Eccleſias parochiales ferè contiguas, quarũ neutra poterat ei dimidium victus miniſtrare. Et ita etiam hodie iuſtè S.D N. iuſta de cauſa poſſet ſimilẽ diſpenſationem facere,[r] quamuis ſanctius abſtineat ab eiuſmodi gratia, quæ ſi inciperet dari, poſſent timeri diſſipationes pro diſpenſationibus, ut ante prædictum Concilium, inueniebantur. Ex quibus infertur primo, quam plurimos mortiferè peccare, & manere in ſtatu dãnationis, eò quòd ſine diſpenſatione receperint & retineant plura beneficia, quorum vnum ſibi ſufficeret, quia tráſgrediuntur Canonem prçfati Concilij, à cuius tranſgreſſione poſſent per Papç diſpenſationem excuſari. Nõ eſt tamen paruæ quæſtionis, An ſicut quis excuſaretur á peccato tranſgreſſionis præfati Canonis per Papç diſpenſationem, ita etiam excuſari poſſet ab omni alia tranſgreſſione legis naturalis, Diuinç, ac humanç. Pro parte nanque negante, ſtat id quod ſupra[t] ex Thoma[u] dictum eſt, nempè quod actus habendi plura beneficia, licèt non ſit de ſe tam malus, ut per nullam circunſtantiam poſſit fieri bonus, ſicut actus fornicandi, adulterandi, & id genus alij; eſt tamen de ſe malus, niſi aliqua circunſtantia ſufficiente iuſtificetur; & ita licèt malitia proueniens ex tranſgreſſione præfati Canonis, & aliorum multorum, quibus prohibetur, ne quis habeat plura beneficia, quorum vnum ſufficiat, tollatur per Papæ diſpenſationem, manere tamen uidetur malitia illa prçfata naturalis, quç de ſe inhæret illi. A parte tamen affirmante ſtat, quòd poteſt concurrere aliqua circunſtãtia, ratio, & cauſa iuſta, per quam tollatur malitia illa inhærẽs ei ex lege, uel ratione naturali, uel diuina, ut dixit Thomas.[x] Quo caſu nulla remaneret malitia, cum illa tranſgreſſionis Canonis, & legis humanç eſſet ſublata per Papæ diſpenſationem. Illa uero legis & rationis naturalis per circunſtantiam, & cauſam iuſtam. Propter quas duas rationes reſpondendum eſt ad quçſtionem prçfatam, quòd Papç diſpenſatio ex ſua ſola voluntate ſine aliqua iuſta cauſa pro-

r Arg. c. cuncta per mundum 9. q. 3. c. propoſini de conceſſ. preb.

t eod. c. n. 60.

u Quolib. 9. ar. 15. & nos in Manual. Confeſſ. c. 23. n. 1. ibi non iuſtificabilis.

x ubi ſupra.

procedens, excuſaret quidem à malitia transgreſſionis prædicti Canonis, non autem ab alia fractionis legis naturalis uel diuinæ, manans tamen ex ſua voluntate & ex circunſtantia & cauſa iuſta, tolleret utranque.

Infertur 2. eſſe vtilis quæſtionis, An aliqua circunſtãtia uel cauſa iuſta huiuſmodi poſſit occurrere pręter inſufficientiam beneficij? Ad quam reſpondetur affirmatiuè per ſupradicta: ibi enim [y] expreſſimus aliquas vltra inſufficientiam. Quibus fortè addi poteſt circunſtantia ſubueniendi parentibus, ſororibus, & neptibus ex fratribus uel ſororibus, maximè innuptis & nupturis. Illa verò quam ex Cardinali poſuimus ibi, & in Manuali, vndè translata eſt, an ſit reprobata per Conciliũ Trid. dubitari poteſt, eo maximè, quod ego ibi dixi opinionem eius non poſſe poſt prędictum Cõcilium ſuſtẽtari, eo quòd ille abſolutè prohibeat habere plura beneficia etiam cõpatibilia, vltra id uel ea, quę ſufficiunt honeſtæ atque decenti ſuſtentationi. Nihilominus tamen videtur, quòd poſſit defendi, non quidem in illũ ſenſum; quòd poſt Concilium liceat tenere plura (quorum unum ſufficiat) ſine diſpenſatione, quamlibet eſſent ſimplicia, & non requirentia reſidentiam perſonalem; & quantumlibet abſtineret ab impendendo ſuis vſibus ultra reditus beneficii ſufficientis, & quantumlibet rectè & plenè impenderet aliorum reditus in ſolos pauperes, & vſus pios: ſed in hunc ſenſum, quòd illa circunſtantia & cauſa ſufficeret ad hoc, vt diſpenſatio Papę ob eã facta non ſolũ excuſaret à malitia tranſgreſſionis prędicti Canonis Cõcil. Trid. ſed etiam ab alia malitia, quæ de ſe ineſt beneficiorum pluralitati. Itaq; circunſtantia inſufficientiæ ſine diſpenſatione iuſtificat aliquam pluralitatem, cum ea uerò etiam alias tam proxime, quam ſuprà relatas.

y eod. ca. par. 65

Indulgentiæ datæ pro oratione non ſunt reuocatæ, datæ uerò & dandæ pro eleemoſyna ſic. n. 77

Ora-

Orationis una ſuper eleemoſynam prærogatiua. n. 77
Quæſtorum nomen, uſus, & officium ſublata. n. 77
Indulgentia quæ non parit temporale, ut langeat. n. 78
Quæſtoribus ſublatis an quæri poſſit oſtiatim. n. 79
Lex generalis, etiam odioſa comprehẽdit omnes ſpecies etiamſi in alia ratio maior inueniatur. n. 80
Lex naturalis maior humana, nequit ab ea tolli. n. 81
Lege naturæ licet egenti mendicare. n. 81
Mendicantem eſſe, & non licere ei mendicare, repugnant. n. 82
Lex generalis ſtringitur alia lege & ratione. n. 83

Decimum octauum Miſcellaneum, quòd fœl. recor. 77
Pius V. maiorem quandam prærogatiuam fecit oratio ni, quàm eleemoſynę, nempè quòd non reuocauit indulgentias conceſſas orantibus pro ſalute Eccleſiæ, prò Regibus, aut aliis Chriſtianis, & dicentibus, aut legentibus illas, aut illas preces, & orationes. Reuocauit tamen omnes, & ſingulas conceſſas porrigentibus manus adiutrices, ſiue eleemoſynas in fabricas, uel alia quæcunque opera pia, in ampliſſima forma, per quandam ſuam extrauagantem, [a] ea potiſſimum de cauſa, quòd nonnullis videbatur fieri turpis de indulgẽtiis quęſtus. Quæ eadem cauſa uidetur mouiſſe Sacros. Concilium Trident. [b] ad abolendum quæſtores, & nomen eorum, qui ad publicandas indulgentias, & quęrendas eleemoſynas ratione earũ à fidelibus dandas anteà à uariis monaſteriis, hoſpitalibus, & aliis piis locis & perſonis mitti ſolebant, in hęc uerba. Sancta Synodus ſtatuit, ut in quibuſcunque Chriſtianę religionis locis quæſtorũ nomen, atque vſus penitus aboleatur, nec ad officinm huiuſmodi exercendum ullatenus admittantur. Non obſtãtibus priuilegiis Eccleſiis, monaſteriis, hoſpitalibus, piis locis, & quibuſuis cuiuſcunque gradus, ſtatus, & dignitatis perſonis cõceſſis, aut conſuetudinibus etiã immemorabilibus. Hæc ibi. Quibus addo primo, ꝙ reuocatio prædicta Pii V. uidetur eſſe in cauſa, cur parum ſit in uſu clauſula illa prę fati Cõcilii, quę prædicta eius uerba conſequitur, videlicet: Indulgentias verò, aut aliàs 78
ſpiri-

[a] quæ incipit etſi dominici aditum anno 1566.

[b] In ſeſſ. 21. c. 9 de refor.

ſpirituales gratias (quibus nō ideò Chriſti fideles decet priuari) deinceps per Ordinarios locorū, adhibitis duobus de Capitulo, debitis temporibus populo publicandas eſſe decreuit, quibus etiam eleemoſynas, atq; oblata ſibi charitatis ſubſidia, nulla prorſus mercede accepta fideliter colligendi facultas datur. hęc ibi. Cum ergo hodiè huiuſmodi clauſulæ non ſit locus in indulgentiis conceſſis porrigentibus manus adiutrices, per prædictā extrauagāt. cumque ex publicatione aliarum ipſis impetrantibus plus laboris & damni, quàm utilitatis & quæſtus proueniat, facilè (quę fragilitas humana eſt) ceſſat cura publicandi indulgentiam, quę nihil tēporale parit.

Addo 2. in gratiam perſonarum orationi deuotarum & locorum religioni dicatorum, dubitatum fuiſſe ante 40. annos in Hiſp. An Canonici, & miniſtri Illuſtr. mo-
79 naſterii & hoſpitalis generalis Rōcęuallis Virgini matri ſacræ regni Nauarræ uertici Pyrenæi montis inſeſſę, poſſint petere oſtiatim eleemoſynas; non obſtante bulla Cruciatę, quæ quæſtores omnes à quęrendis eleemoſynis arcebat. Nuper item magnā ortam fuiſſe quæſtionē in eadem Hiſpania, An Commendatarius & miniſtris Diui Antonii liceret eleemoſynas de more ſuo antiquo quęrere, non obſtante prędicto decreto Concilii Trid.[c] Et quidem potiſſimum eorum, quod contra utriuſque
80 monaſterii miniſtros facit, eſt, quòd omnis lex generalis generaliter eſt intelligenda,[d] etiamſi maior ratio in una ſpecie, quàm in alia inueniatur.[e] Ita quòd etiam lex odioſa & pœnalis cōprēdit omnes ſpecies, quę ſub propria uerborū legis ſignificatione cōtinētur,[f] & quòd prędictū Cōciliū,[g] tollit generaliter, & uniuerſaliter omnes quæſtores: & negari nō poteſt, Miniſtros prædictorū monaſteriorū, quęrētes à piis fidelibus eleemoſynas, ex propria ſignificatione vocabuli verè dici quęſtores, cū uerè prędictis Monaſt. pro ſe & pauperibus, & ęgrotis ad eos cōfugētibus quęrāt mēdicādo, & petēdo eleemoſynas.

Potiſſima uero eorū, quæ pro religioſis, & miniſtris prędictis faciūt, ſūt hęc. Primū quidē, quòd inferior non poteſt

c In d.c.9. de reform. ſeſſ. 21.
d c. ſolitę de maiorit. & obed. & l. 1. §. & generaliter ff. de leg. præſta.
e l. 1. §. quod autem ff. de aleat. lus. & aleat. & poſt & ante alios tradit Deci. cōs. 609. nu. 3.
f l. cum lege ff. de ſeſta. ubi hoc annotat Aret. recept. ſepiſſime a recentioribus & in his a decio in l. 1. §. in pœnalibus n. 12 De reg. iur. & alibi ſæpe & Alciat. in tub. de uerb. ſignificat. ſub unde 1. part.
g dicto cap. ſeſſio. 21. de reform.

poteſt, nec indubio intendit tollere legem ſuperioris,[h] & conſequenter, nec lex humana legẽ naturalem & diuinam, quę eſt ſuperiori illa,[i] & lex naturalis & diuina permittit, & interdum pręcipit quærere mendicando egentibus, ęgrotis, & ſanis, qui aliter, quàm mendicando viuere non poſſunt.[k] At præfata Monaſteria, religioſi, miniſtri & ægroti ad eos confugientes, & eis inſeruientes non habẽt vnde alant ſe & ęgrotos, & ſanos ad ſe, & ſua hoſpitalia confugientes, niſi mendicando à pijs fidelibus quærant, ergo non fuit intentio Concilij condentis legem humanam,[l] tollere naturalem, & diuinam, quæ eſt illa ſuperior.

2. Quod nihil abſurdi eſt admittendum,[m] & ſecũdum contrariam partem admittendum eſſet grande abſurdũ, nempè, Quòd nulli religioſi mendicantes poſſent mendicare, quod videtur quiddam abſurdum & quędam in obiecto repugnantia, videlicet, quod ſint mendicãtes,[n] & non liceat eis mendicare. Quòd autem admittẽdum eſſet hoc abſurdum, patet ex eo, quòd tàm verè & propriè dicuntur omnes illi quærere ſuis monaſterijs, aut ordini in communi, aut ſanctę Sedi Apoſt. (quod dixerim propter Franciſcanos, qui non poſſunt quęrere bona ſibi etiã in communi,[o] ſed bene ſanctæ Sedi Apoſtolicę,[p]) quàm prędicti Religioſi Rõcęuallis et S. Antonij quærunt ſuis Monaſterijs, ut palam eſt; quia cum ſint veri religioſi, nõ poſſunt quęrerẽ, nec habere quicquã, niſi in communi;[q] ergo ſi prædicti ordines Mendicãtes poſſunt oſtiatim mendicare, non obſtante prędicto Decreto, poterunt etiã idem facere prefati religioſi & miniſtri Ronc ęuallis, & Diui Antonij. 82

3. Quòd lex naturalis & diuina non ſolùm permittit, vt egentes, & qui non poſſunt aliàs quęrere victũ, quærant ſibi per ſemet ipſos, mendicando oſtiatim, ſed etiã, vt quęrant per alios pios ad id ſubſtitutos, imò & ut alij ſponte ſua in id oblati, aut publica auctoritate in id deputati id faciant pro eiſdem, qui per ſe ipſos mendicare nequeunt,

h c. Inferior 21. diſt. & clemẽt. ne Romani de elect.

i Arg. c. quo iure 8. diſt. & c. ſunt quidem 25. q. 1.

k c. quieſcemus 42. diſt. & c. 1. de religioſis domib. lib. 6.

l quæ habetur in d. c. 9.

m l. nam quod abſurdum ff. de bonis libert. c. dudũ de præbend. lib. 6.

n l. ubi repugnantia ff. de reg. iur.

o Iuxta cap. 3. de regul ſeſſ. 25. cocil. Trident.

p c. exiit 6. porro & cap. ad hæc de verb. ſign. lib. 6.

q c. Non dicatis 12 q. 1. cũ his quæ ei nuper latè fuerunt per nos adducta.

nequeunt, uel modeſtè erubeſcunt, ut habet praxis & uſus totius populi Chriſtiani, quatenus alii querunt pro pauperibus in ſuis domibus ęgrotātibus, alii pro ſanis, quibus pudor eſt egere & mendicare:[r] & alii pro monialibus & aliis perſonis in carceres uel alia loca coniectis & incluſis, & alii pro uarii generis hoſpitalibus paſſim oſtiatim, publicè, & priuatim mendicant. Imò & nonnūquam concionatores ex ipſis ſuggeſtis, & communiter prędicti religioſi Ronceuallis, & S. Antonii non ſolùm poterunt per ſemetipſos mẽdicare, ſed etiam ſubſtituere & nominare, & in ſocios & fratres accipere aliquos pios, qui id piè & fideliter faciant.

r c. exprobrāda & c. conſiderandū 86. diſtin.

Quartum, Quòd ex legibus & Canonibus,[s] pro quorum roboratione ęditum fuit pręfatum decretum Concilii,[t] colligitur ratio, quæ illud capitulum limitat, procedere ſolùm in quęſtoribus, qui quęrūt eleemoſynas prędicando, vel publicando indulgentias, pręſertim cōceſſas pro porrigētibus manus adiutrices piis locis, quorum ſunt quęſtores, & pro quibus petunt, eadem colligitur, inquam, ex eo, quòd illę leges ponuntur in titulo de Pœnitentiis & Remiſſion. & in capitulis, quæ tractant de indulgentiis, & de uſu uel abuſu quæſtorum in eis publicand[i]s. Colligitur etiam ex fine eiuſdem decreti,[u] quatenus prohibet publicari indulgentias per Quæſtores, & permittit earum publicationem per deputatos in id ab Ordinariis.

s c. cùm ex eo de pœnit. & remiſſ. & clemen. Abuſionibus eod. ti.

t cap. 9. seſſ. 21. de reform.

u d. cap. 9.

83 Quintum, Quòd non obſtat potiſſimùm cōtrarię partis argumentum ſuprà formatum: Tum quia licet lex generalis generaliter ſit regulariter intelligenda, ut probat argumētum pręfatum, fallit tamen, quando per aliā legem limitatur lex generalis, vel excipitur aliquis caſus ab ea, iuxta glo. recept.[u] ſiue lex excipiens & limitans legem generalem præcedat eam, ſiue ſequatur.[x] At in caſu propoſito Bulla Pij iiij. facta ante publicationem Concilij, & alia facta poſt publicationem eius, quę, uim legis habent,[y] excipit à diſpoſitione prędicta[z] quærentes

u In l. de pretio ff. de pub. in rem actio.

x l. ſed et poſteriores ff. de legib. & glo. in lege ſciēdum ff. qui ſatiſd. cog. adiuncta glo. Auth. offeratur C. de litis conteſt.

y Ipſi ſunt Canones 9. 4. 3. & l. 1. ff. de conſtit. Princip.

z d. capituli & Decretu nouū

tes eleemoſynas pro Commendatariis, hoſpitalibus, & ęgrotis S. Antonii, & ita non habebit locum in eis, & ratio eadem, quę mouit Pium ad declarandum illud Decretum non habere locum in religioſis & miniſtris Diui Antonij, mouere debet ad declarandum, non habere locum in Canonicis & miniſtris Roncæuallis, imò neque in alijs aliorum locorum piorum, qui oſtiatim ſine indulgentiarum publicatione quærunt, uel quęrere uolunt. Tum quia concluſio præfata (lex generalis generaliter eſt intelligenda) fallit etiam in ea ſpecie, quę per rationẽ alterius legis excipitur ab illa, vt annotauit Bald. receptus.[a] At in caſibus propoſitis reperiuntur tres leges, naturalis, Diuina, & humana, tactæ in tribus argumentis pro hac parte formatis; ex quibus colliguntur tres efficaces rationes ad limitandam prędictam cruciatam, & prędictum Concilium,[b] quibus Quęſtores à quęrendo arcentur, ne ſit locus eis, qui quęrũt oſtiatim eleemoſynas ſine ulla indulgẽtiarum publicatione, ergo non comprehendunt Canonicos Roncęuallis, nec Commendatarios S. Antonij quærentes oſtiatim eleemoſynas pro ſe, ſuiſque hoſpitalibus, & ęgrotis uel ſanis in illis recipiendis, & ita ante paucos menſes obtinuit declarari quoad Cõmendatarios, & miniſtros Diui Antonij, Dñs Bernardinus de Palatios, Sancti Antonij Oleti Regni Nauarrę Commendatarius idemque uir religione, prudentia, & commoda temperantia & modeſtia clarus, qui cauſam nuper ad Sanct. Dominum noſtrum detulit, & obtinuit.

a In l. l. de precio.

b dicto cap. 5.

Dominus uobiſcum unde deſumptum, & quid ſignificat. n. 84

Et cum ſpiritu tuo unde ſumptum, & quid ſignificat. n. 85

Salutamus & reſalutamus cur frigidè in horis. n. 85

Dominus uobiſcum ſolus presbyter non excommunicatus dicit, dicit autem etiam tũm ſolus, aut cum uno tantum recitat. n. 86

Miſſa

Miſſa præſente uno tantum dici poteſt. n. 86
Eccleſiæ miniſter reſpondendo perſonam eius gerit. n. 87
Sacerdos ut Eccleſiam ſalutat, & ab ea reſalutatur. n. 87
Salutatio ſeptuplex in Miſſa quid ſignificat. n. 88

Decimumnonum Miſcellaneum. Quod circa illam
84 ſolennem, quæ in Miſſa & horis Canonicis fit, ſalutationem, puta (*Dominus uobiſcum*) occurrunt aliquot dubia. Primum, vnde ſit deſumpta; ad quod ex S. Iſidoro,[c] & Alcuino[d] reſpondetur, quòd ex Ruth.[e] ubi legitur, ſic Booz ſalutaſſe meſſores ſuos, & ex Paralipom.[f] ubi legitur, Prophetam Azariam eiſdem verbis ſalutaſſe Aſſa Regem, cum exercitu ſuo, ſicut & Angelus ſingulariter ſalutans Gedeonem[g] dixit (*Dominus tecum*). Quod ipſum fecit Gabriel glorioſiſſimam Virginem, eamdemque Diuorum omnium Reginam Mariam ſalutando.

[c] De offic. eccleſiaſti.
[d] de diuin. offic.
[e] Ruth. cap. 2.
[f] cap. 15. lib. 2.
[g] Iudicum c. 6

Secundum dubium, quid per illa verba ſacerdos ſibi uellit? Ad quod ex mente doctiſſimi illius Gullielmi Durandi, Epiſcopi Mimatenſis, cognomento ſpeculatoris,[h] reſponderi poteſt, uelle, ut ſalutati ſint attenti, & ita maneat in eis Dominus, ut eius meminerint; eodēque fruantur.

[h] lib. 4. Ration. diui. offic. cap. 14.

85 Tertium, Quid ſibi uelit reſalutatio illa ſalutatorum (*Et cum ſpiritu tuo*) deſumpta ex Paulo?[i] Ad quod reſpōdetur breuius, quàm à Mimatenſi, uelle, ut ſalutanti eadem ipſa fiant, quæ ipſe ſalutatis fieri deſiderat.

[i] 2. ad Timoth. ult.

Quartum, Cur ergò cum ſacerdotes miſſamus, & recitamus, tam parum attenti his uerbis ſalutamus, & à ſalutatis tam oſcitanter reſalutamur, ut pauci, aliorum collatione, quicquam horum recogitemus, & uix uerborum ipſorum corticem apprehendamus? Reſpond. id eſſe in cauſa videri, quòd neutri minimū actu cogitamus de Deo, & minus ei actuali amore inhęremus, & parum noſtram miſeriam, & neceſſitatem ad eum confugiendi recogitamus, nec plus ſatis ipſius interminam potentiam, & miſericordiam admiramur; iuxta ea, quę de de-

[k] In cap. 10. num. 18.

de deuotione, & fontibus eius ſuprà tradidimus.[k]

Quare ò patres & fratres, qui ſalutamus & reſalutamur, omnes concmur uerſare corde id, quod uerſamus ore, & non agamus id frigidè, ac ut aliud agentes, ſed feruido aut certè calido affectu cócipientes uerè id mēte, quod cupere ore profitemur.

Quintum, An ſalutatio præfata fieri poſſit in horis ab alijs quàm à presbyteris? Reſpōdetur non poſſe, adeò, quòd nec Diaconus debet ea uti, niſi cum cantat euangelium, uel cereum paſchale benedicit, ut pręfatus Mimatenſis ait. Quanquam non memini legere Canonem vllum, quo id etiam ſubdiacono uetetur, ſed cum generalis Eccleſiæ uſus ita obſeruet, non eſt ab ea diſcedendum,[l] licet aliqui dixerint, poſſe illam facere omnes, qui horas tenentur recitare Canonicas, ſed eis, præfato Giulielmo teſtante, generalis mundi uſus repugnat.[m]

[l] c. fin. de conſuetud. & l. 2 C. quæ ſit lōga conſue.

[m] ſup. cap. 21.

Sextum, An presbyter excommunicatus, qui ut prædictum eſt,[n] ad horas Canonicas tenetur, poſſit ea iuſtè vti? Reſpon. non poſſe, ſecundum Hoſt.[o] & Coſmam,[p] Albertum.[q]

[n] In c illud de cler. excom. miniſt.

[o] In glo. notab. Pragm. ſtituto qualiter ſunt horę dicendæ extra chorum uerb. tenetur.

[p] In c. 2. de celeb. Miſſ. q. 1

[q] In ration diuin. offic. li. 4 cap 14.

Septimum, An presbyter & Epiſcopus, cum ſoli recitant, debeāt uti pręfata ſalutatione? Ad quod frequētius reſponderi uidetur, non debere, ut Mimatenſis,[q] Albertus,[r] & Coſmas[ſ] ſignificant. 86

[r] In dicta q. 12.

[ſ] In dicta glo. ſuper uerb. tenantur.

[t] c. pluralis de reg. iur lib. 6. & ubi numerus ff de teſti. & l. 2 translata in §. ubi numerus 4. q. 1.

Pro quibus facit primo, quòd pluralis loquutio & ſi duobus cōtenta ſit,[t] duos tamen ſaltem requirit, & ita inepta eſſet ſalutatio per illud uerbum plurale (*Dominus uobiſcum*) niſi ſalutati ſaltem eſſent. 2. Facit, quòd Sother Papa ea ratione probat Miſſam nō eſſe faciendam niſi ſaltem duobus præſentibus, quia miſſans ſalutando per (*Dominus uobiſcum*) præſupponit ſaltem adeſſe duos. Contraria tamē opinio nobis uerior & ſanctior videtur. Tum quòd generalis omniū uſus habet, quòd presbyter miſſans coram uno ſolo miniſtro, uel recitās cū uno ſolo ſocio utitur hac ſalutatione (*Dominus uobiſcum*) non obſtan-

obſtante, quòd ſit pluralis loquutio, quę ut ſit apta, requirit ſaltē duos. Tum quòd qua ratione non deberent dicere *(Dominus uobiſcum)* eadem deberent abſtinere à dicendo in medio Miſſæ *(Orate fratres)* cum etiam ſit verbum pluralis numeri, ſicut & *(uobiſcum)* à quo tamē nemo abſtinet. Tùm quòd, ut ait glo. memorabilis,[u] Sacerdos cum ſalutat per *(Dominus uobiſcum)* nòn ſolùm videtur ſalutare præſentes, uel præſentem, ſed etiam Eccleſiam totam, & maximè particularem, cui deſeruit, cuiuſue beneficio viuit: Tum quia graue onus, & vix ſine aliquo peccato, & multa cura eſſet explicabile presbyteris & Epiſcopis recitanlibus nunc ſolis, nunc cum ſocio, nunc cum choro toties, & ita frequenter ſalutationem mutare. Tum quod fœc. rec. Pij V. Breuiariū nullibi hāc uariationem præcipit, imò ſignificat, quòd qui ratione ſui ordinis poteſt iuſtè dicere *(Dominus uobiſcū)* dicat illud ſemper, ſiue in choro, ſiue extra eum, & ſiue ſolus, ſiue cum ſocio vel ſocijs recitat, imo in formula gratias agendi poſt Miſſam, quas ferè omnes agimus ſoli, ponitur *(Dominus uobiſcum.)*

u In dicto cap Hoc quoque.

Non obſtāt oppoſita, nō primū, cui reſpondeo concedēdo pluralē loquutionē duos ſaltē requirere, negando tamen non adeſſe duos, etiam cum ſoli recitamus. Adeſt enim Eccleſia, quam totam, vel partem eius ſalutamus. Ad 2. ſcilicet decretum Sotheris Papę reſpōdetur, quòd ſecundum Tho.[x] illud eſt intelligendum de Miſſa ſolemniter dicta, & nō de priuata, ſed ratio textus ita concludit in hac, ut in illa. Paludanus autem reſpondet, illud eſſe conſuetudine abrogatū, & recte quidem. Nam ubique gentium miſſatur cum uno ſolo miniſtro, imò gloſſa illius ſatis concedit, incluſum presbyterum & non potentem habere vllum miniſtrum, poſſe ſolum miſſare, ſalutādo Eccle. in perſona ſua, & reſalutādoſe in perſona Eccleſię. Cui tamē nō aſſentior. 3. altius reſponderi poteſt ex mente eiuſdem Thomæ, inſinuantis miniſtrum gerere perſonā Eccleſiæ, & ideo ex perſona il-

x In 3. par. q. 8, art. 5. ad 12

cuius *Domine exaudi* ante verſiculum *Dominus vobiſcum* tunc, qui non poſſunt iuſtè dicere hunc; non tenentur duplicare illum, vt intellexi quoſdam facere. Tum quia videtur, quòd illa Battologia fuit aliena à mente condentis Breuiarium, & ita reijcienda.[b] Tum quia licèt, *Pater noſter* dicendum eſt ante, & poſt quamlibet horam, tamen cum duę ſimul dicuntur, non duplicatur; ſed quod finit horam pręcedentem, ſeruit pro initio ſequenti, vt dictum fuit ſupra[c]. Prætermitto autem alia quędam dubia, quæ non adeò ſpectant praxim, qualia ſunt, cur, & quoties Epiſcopus interdum pro *Dominus vobiſcum* ſubſtituit *Pax vobis* & cur miſſans ſepties ſalutat, & cur ſolum quinquięs ſe vertit ad populum, & quomodo verſiones ſignificant dona ſpiritus Sancti, ad expellenda ſeptem vitia mortalia ſiue Cardinalia &c. Quę videri poſſunt apud Archidiaconum, & apud Mimatenſem.[d]

b arg. cap. ſuper litteris de reſcript. & c. intelligentia de uerb. ſignif.

c in c. 19. n. 20.

d In d. cap. hoc quoque.

e In d. c. 14. lib. 3. Ratio d. uinorum offi-

Romana deuotio in uiſitandas Eccleſias mira. n. 89

Deuotionis tantæ Romanæ quæ cauſa. n. 89

Romam magna mole conditam Petrus & Paulus effecere maximam, n. 90

Romani etiam ante Hieronymum deuotiſſimi. n. 91.

89 Vigeſimum Miſſellaneum, quòd & ſi ſupra[f] vtcunque licèt breuiter ſatisfecerim mihi quęrenti quid, & quotuplex ſit deuotio, & vnde haurienda, & per quæ prouocanda, & quid docti, & quid vulgus vocant deuotionem, nullatenus tamen hactenus ſatisfacere potui mihi admiranti, quid ſit in cauſa, cur Gens Romana, quam condere (vt ille ait) tantę molis fuit, tanta tamquam aſſidua & indefeſſa deuotione, præ cęteris gentibus, quas mihi videre licuit in Deum diuoſque omnes colendos, ſtatasque peccatorum condonationes & indulgentias quærendas: Admiranti, inquam, & quærenti iam inde ab anno 1567. quo in Vrbem appuli, eo quòd viderem omnes vtriuſque ſexus, cuiuſcumque ætatis, conditionis, fortunæ, gradus, & or-

f c. in n. 51. & c. 21 n. 13.

dinis, tam ſummates, quam infimates, & mediocres, miro quodam ſpiritu afflatos rara honeſtate, & modeſtia adire, & circuire nunc quatuor, nunc ſeptem, nunc nouem Eccleſias 16. circiter milliarium, circuitu confecto nunc ſingulas quaſque, præſertim tota Quadrageſima, & toto Paſchatis feſto in id ab antiquiſſimo tempore deſtinatas, & in eis quam humillimè, mirà deuotione. Deum Opt. Max. diuoſque omnes eorumque omnium Reginam, eandemque Dei matrem, & Virginem glorioſiſſimam Mariam ſuppliciſſimè adorare, orare, ſacrificiis ac aliis diuinis officiis etiam interdum cum vitæ periculo, ex confluentium frequentia imminente intereſſe: & quod cum ſtationes ſint frequentiſſimè, imò in tota Quadrageſima, & feſto Paſchatis continuę, tot, & cum tanto deuotionis feruore ſingulisquibuſq; diebus adeūt eas, ac ſi toto āno alia ſtatio non eſſet adeunda, neque alia indulgentia quærenda. Quo nomine & multis aliis, multo alia (gratia Deo) mihi fuit & eſt Roma uiſa, quam audita. Fortè tamen dici poteſt eſſe in cauſa primo, quòd Petrus & Paulus Iudices ſęculi, uera mundi lumina, ſua in ea corpora glorioſa depoſuerunt, in nouiſſimo die glorioſiſſimè reſumenda. De quibus Nicolaus Pont. Max.[g] ſic ait: Iſti ſunt, per quos Euangelium Romæ reſplenduit. Iſti ſunt, qui una die pro merito, uno loco pro gloria ſub uno perſequutore pro parili uirtute compaſſi, urbem ipſam glorioſo cruore martirii Chriſto Domino conſecrarunt. Iſti ſunt, qui illam in hanc gloriam prouexerunt, ut ſit gens ſancta populus electus, ciuitas ſacerdotalis & Regia per ſacram B. Petri ſedem caput totius orbis effecta: Hæc ibi.

[g] In c. fundamenta de elec. lib. 6.

Deinde, quòd licèt multæ ſint in orbe Chriſtiano ſedes Pontificales, quarum multi præfecti per ſua martyria fidei Chriſtianę firma teſtimonia præſtiterint, nulla tamen eſt, in qua tot, & tam inſignes, atque in hac id fecerint. Quādoquidē ferè ōnes, quotquot ei āte Sylue

ſtrum

ſtrum præfuerunt, martyrii coronam meruerunt, & qui eam non fuerunt conſequuti, magna paſſi; tam firma confeſſione illum munierunt, vt vel quadantenus martyres fuiſſe non immerito dici poſſint.

Tertiò. Quòd in nulla Vrbe tot, & tam inſignes vtriuſque ſexus Martyres (in quibus ſunt Laurentius & Sebaſtianus, Ioannes & Paulus, Agnes & Cecilia) & tot, & tam inſignes Confeſſores & Virgines (in quibus ſunt Silueſter & Gregorius Petronilla & Praxedis) palmas & Laureolas ac in hac meruerunt.

Quarto. Quòd iam inde ab Apoſtolis gens Romana eiuſmodi deuotionis ſobria ebrietate inebriata eſt, teſtante id Hieronymo [h] in hæc verba. Romanę plebis laudatur fides. Vbi alibi tanto ſtudio & frequentia ad eccleſias, & ad martyrum ſepulchra concurritur? vbi ſic ad ſimilitudinē cœleſtis tonitrui, *Amen* reboat? & vacua idolorum templa quatiuntur? Non quod aliam habeant Romani fidem, niſi hanc, quam omnes Chriſti Eccleſię, ſed quòd deuotio in eis maior ſit, & ad credendum ſimplicitas. hæc ibi. Quę non latuerunt Tho. Vuald. eam magni facientem [i]

Quare ò Principes, & ciuos Romani, quos mater Roma genuit & adoptauit, pergite, & perſeruate in conſeruanda tantæ deuotionis margarita; & nos exteri noſtræ ſanctæ matricis Vrbis exemplū ſequuti, eandem quærere, ſeruare, & (ſi quà parte fieri poteſt) augere conemur; quò vtrique ad bruuium, in quod vos contenditis, peruenire mereamur æternum. Amen.

h In prolog. libro 2. ad Galat.

i cap. 123. n. 4. de sacramenta.

Scholis Latinitatis quæ ſpiritualia reſtituenda. n. 93.

Vigeſimum primum Miſcellaneum, quòd in Concilio Lateranenſi ſub Leone decimo concluſo [a] eſt contextus ſingularis pro concluſione ſupra poſita [b] de reducendis ad Latinitatis ſcholas hymnis, & aliis ſpiritualibus, quem non memini, cum primum ab hinc circiter 32 annos hūc libellum ſermone vulgari componerem,

a ſeſſ. 9. in bulla reformationis col. 9.

b In c. 19. num 172.

neque nunc, cùm locum illum, in quo de hac re egi latinitate donarem [c]. Nec mirum quia pauca de actis eius in Academias Hiſpanicas deuenerunt, nec vſque in hũc diem multa in eis ſciuntur, imò mirati fuerunt multi Salmanticæ, cum ipſe prodidiſſem duo, [d] quorum alterum præcipit beneficiarijs non recitantibus horas, reſtituere fructus, Alterum perſanctè, & grauirer punit blaſphemos. Quę ipſe excerpſi ex nona ſeſſione hinc illùc abſque alijs ſeſſionibus miſſa. Pars autem, quę prẹfatã reductionem præcipit, in hæc verba texitur. Cùm omnis ętas ab adoleſcentia prona ſit ad malum, & à teneris aſſueſieri ad bonum magni ſit operis, & effectus, ſtatuimus, & ordinamus, vt magiſtri ſcholarium, & præceptores pueros ſuos, ſiue adoleſcentes, nedum in Grammatica, & Rethorica, & cæteris huiuſmodi audire, & inſtruere debeant, Verum etiam docere teneantur ea, quę ad religionem pertinent, vt ſunt præcepta diuina, articuli fidei, ſacri hymni, & Pſalmi, ac Sanctorum vitę, diebuſque feſtiuis nihil aliud eos docere poſſint, quàm in rebus ad religionem & bonos mores pertinentibus; eoſque in illis inſtruere, hortari, & cogere, in quantum poſſint, teneantur, vt nedum ad miſſas, ſed etiam ad Veſperas, diuinaque officia audienda ad Eccleſias accedant, & ſimiliter ad prædicationes, & ſermones audiendos impellant, nihilque contra bonos mores, aut quod ad impietatem inducat, eis legere poſſint. Hæc ibi: qua in re egregiam profectò laudem meriti ſunt, & in dies merentur patres Illuſtriſſimi Ordinis Societatis Ieſu, qui ſcholis literarum ſcholas pietatis adiungentes, non ſolùm quę præfatum Concilium decreuit, etiam antequam ſcirent ea fuiſſe ab illo decreta, ſeruare in Hiſpania à principio fundationis ſuorũ Collegiorũ ſtudioſè cęperunt, & ſtudioſius ſeruãt, ſed etiam poſteà addiderunt alia ſuo magiſterio digna, contenta breuiſſimè in libello de his quę facere debent qui in ſcholis ſuis diſcere volunt, digna certè, quæ etiam in omnibus aliorum ſcholis ſeruarentur, in quibus

[c] in dicto c.19 num. 172.

[d] ſcilicet §. ſtatuimus & §. ad abolenda.

bus eſt Fidei Catholicæ & in Sanctam ſed. Apoſt. deuotionis pura, ſimplex, & firma profeſſio; Confeſſio ſacra menſtrua; Parentum & ſeniorum reuerentia; In cibo, potu, verbis, veſtibus, & actibus abſtinentia, ſobrietas, & modeſtia, Iuſtus ſuorum ſtudiorum finis. Iugisque memoria præſentiæ Dei, & quòd ab eo tanquam patre luminum omnis ſapientiæ & ſcientiæ lux in eos eſt diſcenſura. [e] Per quam ſtudiorum, pietatis, & literarum coniunctionem maximam orbi Chriſtiano, præſertim circa pueros & adoleſcentes vtilitatem importarunt, & important, ſicut contrà paulo anteà orbi Gallico indicibile damnum induxerunt in docendis eiſdem; qui in quaſdam Galliæ Aquitaniæ ſcholas impietatem Lutheranam, & rudimenta Grammatices coniunctim eoſdem docuerunt, quoniam;

[e] Iacob. 1. & eccleſ. 1.

Quo ſemel eſt imbuta recens, ſeruabit odorem
Teſta diu.

Veſperæ quadrageſimæ, an etiam priuatim ante coenam dicendæ. n. 94.
Nona in ieiunijs, an ante coenam dicenda. n. 94.
Intellectus. c. Solent de Conſec. diſt. 1. n. 95.
Lex noua ueterem declarans ſecundum eam intelligenda. n. 95.
Pater noſter] an dicendum in fine horæ, quam alia immediatè ſequitur. n. 96.
Iure ab antiquo quatenus per nouum recedendum. n. 97.
Argumentum à contrario ſenſu quando non ualet. n. 97.
Lex recepta tantum quoad partem, quoad illam ſeruanda. num. 98.
Præſcriptio de uno loco, tempore, uel re non extenditur ad alia. n. 98.
Horas B. Mariæ non ſolum conſuetudo ſed lex Papalis induxit. n. 99.
Miſſans ſolemniter an debeat ſecretò dicere Epiſtolam &c. num. 100.

Cantata ab alijs non eſſe neceſſe dici ſecretò ab alijs. n. 100.
Cantus, diſtributioni lucrandæ, an neceſſarius. n. 101.
Maiores chori non excuſantur à cantu. n. 101.
Deuotioni augendæ cur ſeruit cantus. n. 101.
Maria qua ratione creaturarum maxima dici poteſt. n. 102.
Oratio an dicatur Credo. n. 102.
Pater noſter, Aue Maria, Credo, & Salue lingua uulgari do-nanda. n. 103.
Biblia uulgaria quibus permittenda. n. 103.
Miſſæ præparatio quæ præcepta & quæ utilis. n. 104.
Exordia nimirum longa uitanda. n. 104.
Horas omittens miles uel puer qui non peccat, nec reſtituit. n. 105.
Epiſcopus non intendens conſecrari cur non reſtituit ut paro-chus nolens ordinari. n. 106.
Pœna maiore interdum punitur crimen minus. n. 106.

XXII. Miſcellaneum, quod gratum & vtile videtur fore, vt diluantur quędam Antinomiæ & oppoſitiones, quæ alicui contra quædam præfata occurrere poſſent. Prima eſt quod contra illud quod habetur in c. 3. n. 41. Veſperas iuſtè poſſe in quadrageſima etiam in feriis 94
poſt cœnam priuatim dici faciunt tria: Primum, quod Breuiarium Romanũ tam antiquum quàm nouum habet, Veſperas dicendas illis diebus ante cœnã ſine vlla exceptione. Secundùm quòd cõſuetudo id videtur ſeruare. Tertium, Quòd Concilio Cauillonenſe à Gratiano citatum [a] verbis ſtrictioribus quàm Breuiaria id ſtatuit. Illi ſcilicet nullatenus ieiunare credendi ſunt, ſi ante manducauerunt, quàm Veſpertinum celebretur officium. Ad quàm dico primo quòd non obſtantibus his tenet Gaieta. [b] non eſſe de neceſſitate officii, nec de neceſſitate ieiunii, vt clericus dicat Veſperas in Quadrageſima, nec in aliis ieiuniis Nonam ante cœnam, & alibi [c] ait primò non eſſe de præcepto, ſed de conſilio dicere Veſperas ante cœnam, & paulo poſt dixit, quod ſicut in ieiuniis quatuor temporum non eſt neceſſe dicere Nonam ante cœnam, quamuis iure cõmuni

[a] In c. ſolent de conſecra. diſt. 1.
[b] In ſumma uerbo ieiunium pag. 1.
[c] In 2 ſec. q. 147 art. 7

muni id videatur ſtatutum, vt colligitur ex Thoma,[d] ſic non eſt neceſſe in Quadrageſima dicere Veſperas ante cœnam. Secùdò dico, quod eius determinationem ego
95 (cùm ante circiter 40. annos prefatum c. ſolent ſalmaticę prelegerem) declaraui, & limitaui ne procederet in Veſperis publicè dicendis, ſed tantùm in eis, quę priuatim dicuntur. Pro qua delclaratione ponderaui contextum illius cap. Conciliaris. in verbis continentibus rationem decidendi, videlicet: Concurrendũ eſt enim ad Miſſas, & auditis Miſſis & Veſpertinis officiis ad cibũ accedendum eſt. Hæc ibi. per quę apparet Concilium loqui de Veſperis concurrente populo dicendis, & non de aliis de quibus locutum fuiſſe Caietanum coniiciebam ex illis verbis eius, quæ poſuit vbi ſuprà.[e] An autẽ antequam comedat dixerit clericus Nonam aut Veſperam &c. & ita ſuprà[f] tenui mediam opinionem, monendo eam ibi[g] probari, ſi benè ponderetur textus, videlicet Veſperas, quę publicè dicendę ſunt in Eccleſia, dici debere de pręcepto ante cœnam, priuatas verò tantùm de conſilio, & eodem modo videtur limitandus Angelus dicens,[h] prędictum Conciliũ Cauillon.[i] loqui de perfectione, & non de pręcepto, & idem quod ego tenet Syluest.[k] addens ita tenere Doctores. 3. quod per proximè dictum reſpondetur ad tertium argumentum, deſumptũ ex dicto Concilio Cauillonen.[l] nempè quòd habeat locum in Veſperis publicè dicendis, non autem in aliis. Ad primum autem deſumptum ex Breuiariis Roma. reſpodeo illud deduci ex dicto Concilio,[m] eſſeque quandam admonitionem, vel innouationem ipſius per quod totus orbis Chriſtianus Veſperas publicas ante cœnam canit, vel recitat, & lex noua innouans vel declarans antiquam intelligenda, amplianda, & limitanda eſt, vt illa, iuxta gloſam recep.[n] quam dixit ſingularem Card.[o] & pro qua eſt textus Iuſtiniani.[p] Ad ſecũdum verò reſpondeo primo variam eſſe conſuetudinem, quia ut multi dicunt Veſperas etiam priuatim ante cęnam, ita & multi poſt eam, vt & in ieiuniis mul-

d In d. art. 7. & ex §. In ieiuniis ſub d. c. ſolent.

e In d. uerb. ieiunium. §. 1.

f In d. c. §. n. 4

g In d. c. ſolẽt

h In ſum. uerb. ieiuniũ §. 2.

i De quo in d. cap. ſolent.

k verb. Hora. queſt. 9.

l D. c. ſolent

m D. c. ſolent.

n Clem. ſtatutũ de elect. uerb. Conſuetudine.

o In d. Clement.

p In Authen. Conſtitutio. quæ innouat §. undè. uerſ. In illis. collat. 3.

niįs multi dicũt Nonã ante cęnã, & multi poſt eam. Secũdò quod qui dicunt ante cęnam videntur de conſilio id agere, & probabile eſt Angel: Sylueſtrum & Caieta. viros inſignes ita dixiſſe, quando eas ante cęnam dicebant cùm ipſi in ea fuiſſent opinione, vt poſſent iuſtè dici poſt cęnam, quam ego ſemper ſecutus ſum quoad Veſperas priuatas (licet enim eas etiam priuatim ante cęnam ſoleam dicere, niſi aliqua cauſa iuſta interueniente, ea tamen mente id ſoleo facere, quòd putem id conſuli magis quàm præcipi) non autem quoad publicas de quibus prędictum Concilium, vt ſuprà declaratum eſt, pręcipit, vt ante cęnam dicantur.

II. Antinomia, quòd contra aliqua eorum, quæ ſuprà [q] ſatis copioſe dicta ſunt de neceſſitate dicendi orationẽ dominicam ſiue *Pater noſter* in horis Canonicis videtur obſeruantia Illuſtriſſ. Eccleſiarum Vrbis; ibi enim dictum eſt in fine cuiuſque horæ debere dici *Pater noſter* & in prædictis Eccleſijs non dicitur poſt Veſperas quando immediatè dicitur Completoria, vt ferè ſemper dicitur, neque in fine aliarum horarum cum immediatè alia non dicitur, ſed ſolum *Salue Regina* quo dicto egreditur à choro: Imò neque in fine alicuius horę ſi dicenda ſit immediatè alia dicitur pro fine illius, ſed pro principio immediatè dicendæ. Pro qua obſeruantia facit Rubrica initiorum Tertiæ, Sextæ & Nonæ, quę iubent dicere *Pater noſter*, & *Aue Maria* pro initio illarum, & in earum fine, non videtur dici *Pater noſter* nec *Aue Maria* pro earum fine. Contra verò illam facit, quòd in regula generali de oratione dominica, vel Salutatione Angelica ſtatuitur in hęc verba: Finitis horis dicitur ſimiliter ſecreto *Pater noſter* tantũ, dicto verſu, *Fidelium animæ*; Per quod ego ſemper hactenus dixi & poſthac donec aliud clarius ſtatuatur, dicam *Pater noſter* in fine cuiuſlibet horę: licet immediatè non dicam aliam, etiam in Veſperis & dicturus aliã immediatè pro fine dictę, & principio dicẽdę dico *Pater noſter* adiuncto *Aue Maria* pro initio dicẽdę, exceptis Veſp. in quibus dico *Pater noſter* tantum pro

[q] Cap. 10. n. 61 & aliquid c. 1, num. 64.

96

ſine illarum, & pro principio Completoriæ, alterum *Pater noſter*, poſt *Iube.* & breuem lectionem & verſiculum, *Adiutorium*, motus ea neruoſiſſima ratione, quòd à iure antiquo non eſt recedendum niſi quatenùs per iura noua exprimitur [r] & quod ius antiquum [ſ] vt ſuprà [t] dixi habet, debere dici *Pater noſter* in ſine cuiuſlibet horæ, & quòd per regulas Breuiarii fe.re.Pij V. non receditur expreſse ab eo: imò ſtatuitur idem vbi ſupra. [u]

Nec obſtat regula illa ſpecialis, quę ponitur in fine Veſperarum Sabbati ſcilicet poſt; *fidelium animæ & Pater noſter* ſic terminatur officium vbi alia non ſequitur hora. Tum quia in ſenſu directo facit pro nobis, quatenùs habet quod Veſperæ terminantur per *fidelium* & *Pater noſter*: Tum quia licet in ſenſu indirecto, ſiue per argumētum à contrario ſenſu ſignificet non eſſe dicendum *Pater noſter* ſi alia hora immediatè ſit dicenda; ſed hoc nihil obſtat, quia licèt illud argumentum ſit in iure alias fortiſſimum [x] nihil tamen valet cum ſumitur cōtra ius expreſſum iuxta glo. memorabilem, & receptam [y] adeò quòd glo. ſing. & recep. [a] habet valere ſtatutum, quo cauetur; ne quis accipiat pro vſura pluſquam vnum pro decem eo quod non cenſetur diſponere argumento á contrario ſenſu quod poſſit accipere vnum pro decem, quia contrarium exprimitur in Iure, [z] & ita cum iure dici debeat *Pater noſter* in cuiuslibet horæ fine iuxta concilium Gerundenſe, [a] adiunctis ſcholijs Archidiaconi communiter recepti, [b] cumque regula breuiarij generalis prefata de Oratione Dominica idem habeat, non eſt locus præfato argumento à contrario ſenſu.

Nō obſtat prędictarum Illuſtriſſimarum Eccleſiarum obſeruantia; Tum quia iuſtificari poteſt expreſſo conſenſu Pontificis Max. vel tacito, qui colligitur ex ſcientia patientia adiuncta cum potentia facilè prohibendi eam. [c] Tum quia etiam poteſt iuſtificari ex eo quod breuiarium præfatum cum hac modificatione, à principio receperunt & obſeruant, quicquid fortè aliqui parum hæc expendentes ſeruent ſine textu & ratione, quæ id conclu-

r L. Præcipimus C. de Appel.

ſ De quo in c. id ſemper placuit de Conſec. diſt. 5.

t In cap. 3. nu. 64.

u In Regul. de oratione dominica & ſalut. Angelica

x L. 1. ff. de offic. eius cui mandata eſt iuriſd. & c. Cum Apoſtolica de his quæ fiunt a prælat.

y Quæ ultima eſt cap. ſignificaſti de foro compet.

a In clem. 1. de uſur.

z Cap. ſi fœneraueris, & c. Pleriſque 14. queſt. 3.

a c. Id ſemper, de Conſec. diſt. 5.

b In dicto cap. id ſemper.

c Arg. notat in cap. Cum iamdudum de Prebe. ca. qui circa. de Conſang.

concludat, qui tamen excuſari poſſunt ſi à principio regulam illam non receperunt in ſenſu quo ego illam recepi & ſeruo. Quia lex humana etiam iuſta ſi non eſt recepta non ligat iuxta Gratianum[d] & glo. receptam & ſingularem[e] latè dilatatam à Felyno[a] & licet ſit recepta quoad vnam partem non obligat quoad aliam quoad quam non eſt recepta:[f] quod ad grande propoſitũ applicauimus in Manuali Confeſſ.[g] 98

Suboritur autem quæſtio grauis, & quotidiana. An obſeruantia prefatarum Eccleſiarum Illuſtriſſimarum excuſet à dicendo toties *Pater noſter.* alios clericos dicentes ſingulariter ſuas horas extra choros earum vel extra Vrbem, vel vltra montes. Pro parte enim affirmante facit ſolemnè illud cap.[h] quatenus probat inferiores debere ſequi ordinem iudicandi Papę; Per quod ibi Bal. fulſit illud pentametrum.

A maiore boue diſcat arare minor.

Pro parte verò negante facit quod pręſcriptio non extenditur vltra loca, tempora, & res. ubi, quando, & in quibus perfecta eſt.[i] Pro qua eſt textus.[k] Equidem in pręſentia arbitror excuſare omnes clericos, ſaltem Vrbis, qui exemplum pręfatarum eccleſiarum bona fide ſequuti illa omittunt. Illos item qui bona fide præfatas regulas ita intellexerunt, & iudicarunt eſſe obſeruandas, ac præfatæ eccleſiæ obſeruant: non autem eos, qui eas, vt ego intelligo, & vero iuris rigore mea ſententia ſunt intelligendę intellexerunt à principio & eas iuxta illum intellectum obſeruare cęperunt; per prædicta & alia quę breuitatis gratia omitto.

Tertia Antinomia, quod contra id quod ſupra[l] viſũ eſt dici, omnes, qui tenentur ad dicendas horas Canonicas teneri etiam ad dicendas horas minores Virginis 99
Matris ex præcepto Vrbani. II. Facit non ſolum formula recitandi Breuiarij Pij. V. ſed etiam omnium breuiariorum, ſaltem clericorum ſæcularium, quę mihi legere licuit iuxta quorum formam plurimis diebus non dicuntur horę Virginis Matris. Ad quod reſpondetur

primo

d c. In iſtis. leges. 4. diſt.

e In cap. 1. de treug. & pac.

a In loco proprio.

f Arg. de toto ad partem. l. Quæ de tota. ff. de rei uendic. c. Paſtoralis. §. Item cũ totum. de offic. deleg.

g Cap. 21. n. 62.

h cap. In cauſis de re iud.

i Iuxt. ſolemn. glo c. odia de reg. iur. lib. 6

k In c. Auditis. de præſcript. ubi hoc annotat Innoc. & dilatat Feli.

l Cap. 10. nu. 1.

primo quod deſunt ibi [m] hæc uerba; Precepto antiquo. ut in erratis ponitur, ita ut ſit ſenſus, quod non ſolum uſu & conſuetudine dicebantur olim horę B. Virginis, ut ibi citati putarunt ſed etiam ex pręcepto Vrbani II. Pontificis Max. & non quod hodie omnes qui ſunt obligati ad horas canonicas, obligantur ad dicendas illas. Quoniam ſicut multa pręcepta generalia etiam Max. Pontificum, etiam in conciliis generalibus ędita, quę omnes & omni tempore obligabant quando edita fuerunt, nunc non obligant, ut tunc. Quoniam poſtea per alios ſuos Canones, & ſtatuta, & priuilegia, & conſuetudines rationabiles pręſcriptas inueniuntur ſublata uel limitata, ita illud pręceptum Vrbani, in uariis terris uarie limitatum fuit etiam ante pręfatum Breuiariū per conſuetudines rationabiles nō dicendi eas, quibusdam diebus, & partibus anni imo & ſublatum fuit per diſpenſationes, quæ ſolebant dari ad recitandum Breuiarium Cardinalis S. Crucis. imò etiam per pręfatum Breuiarij Pij v. ſublata eſt obligatio dicendi eas de præcepto extra chorum, quamuis prouideàc piè induƈta ſit exhortatio ad eas dicendum; cum indulgentiarum largitione. Licet, (ut audio, Ciſtercienſes, & aliquot alii religioſi etiam hodie, quotidie dicant eas.

[m] in illo nu. 1

Quarta Antinomia, quòd conſuetudo & Ordinaria Miſſalium uidentur habere ut ſacerdos dicens Miſſam dicat per ſe epiſtolam & euangelium: quod non eſſe neceſſe habetur ſuprà [m]. Ad quā reſpōdetur primò quod nullo canone in corpore iuris clauſo præcipitur miſſanti ſolemniter cum diacono & ſubdiacono recitare ſecreto epiſtolam uel euangelium quę ipſi cantant, ante uel poſtquam cantauerint uel cum cantant, & ut Stephanus Papa dixit [n]. Quòd ſanƈtorum Patrum decreto ſancitum non eſt, ſuperſtitioſa adinuentione, non eſt pręſumendum; ideſt, non eſt dicendum aliquem ad aliquid eſſe obligatum niſi id iure naturali diuino uel humano caueatur. 2. quod non memini legere aliquod ordina-

[m] In cap. 10. n. 44.

[n] In cap. conſuluiſti 2. q. 4.

dinarium Miſſæ quo id præcipiatur; Nec miſſale nouũ
fec. ret. Pij. V. id habet, licet enim habeat Miſſantem o-
ſculari debere librum Euangelii ſibi ad id delatum nõ
tamen habet ut in eo relegat Euangeliũ. Tertio quod
licet conſuetudo Miſſantium frequentior habeat, lice-
re tanquam quid utile dicere ſecretò epiſtolam et euã-
gelium, quæ cantantur non tamen habet, quod non li
ceat id non facere, cum multa ſint conſueta, quæ nõ
ſunt pręcepta.[o] imò conſuetudo omnium qui Miſſas di
cunt, diebus quibus Chriſti paſſio cantatur ab aliis quã
à ſacerdore, habet non recitare inter Miſſarum ſolem
nia, paſſionem illam cantandam uel cantatam; neque
qui cantat eam cum aliis dicit ſecretò partes illas, quas
alii canunt: nec in die Paraſceues, & Sabbato Sancto
apud multos legit ſecreto ſacerdos lectiones, quas ſub
diaconus & chorus cantant, nec hebdomadarius lectio
nes nocturnorum cantatas tenetur nec conſueuit ſe-
cretò dicere. 4. quod decus officiorum diuinorum con
ſiſtit in ſeruando ordine, quem ſtatuit Eccleſia: ut quę
dam dicat ſolus ſacerdos, quędam ſolus populus, uel
chorus nomine ipſius quędam ſubdiaconus et quædã
diaconus. Itá quod dedecus et confuſio eſſet, ut ſacer
dos ſecretè diceret omnia, quę dicit chorus; & iurè fuit
reprehenſus quidam, qui cãtato *ſurſum corda* ſecretò di
cebat *Habemus ad Dominum* quod chorus cantabat, & can
tato *Gratias agamus &c.* ſubdebat *Dignũ & iuſtum eſt.* & Bea
tus Gregorius[p] decreuit ne ſubdiaconus uel diaconus
altari aſſiſtens caneret pſalmos, uel alia ad ſe non ſpe-
ctantia. Quin & ut audio in Illuſtriſſimo prædicatorum
ordine, qui miſſat ſic, non recitat ſecreto Euangelium
à diacono cantandum uel cãtatum. Equidem quid aliis
uſu ueniat neſcio mihi autem utrunque modum diuer
ſis vicibus experto, uſu ueniſſe ſcio quod grauius, attẽ
tius, & deuotius rem geſſi quoties tantum audiui, quã
quoties primum legi, & poſtea audiui, ſpe magis atten
dendi cum audirem, minuente attentionem legenti tu-
multuarie

[o] §. fin. 4. diſt. c. quod præcipitur 14 q. 1.

[p] In c. ſancta 92. diſt.

multuariè (ut ſæpè legi ſolet) & contra lectione illa diminuente curam attendendi cantanti ſicut & ut ſupra.[q] dixi, recitatio ſecreta uesperarum canendarum ſolet efficere, ut frigidè attendatur utriſq; quod fuit in cauſa ut ante 40. annos, à cōſuetudine prælegendi illas ſecretò abſtinuerim. Quanuis certum ſit utrunque benè fieri poſſe.

Quinta Antinomia eſt quod in aliquibus Eccleſiis Italiæ inſignibus aliqui habentes dignitates lucrantur diſtributiones quotidianas in choro, etiam ſi non canant cantenda cum aliis, ſi modo ſecretò ſuum uerſum dicant, quod non eſſe iuſtum dicitur ſupra[r] ad quam reſpondeo primo quod ibidem ſatis tangitur, & ſoluitur hęc Antinomia.2. quod nihil obſtat. Tū quia nō quod fit ſed quod fieri debet eſt attendendum, ut in hac ipſa ſpecie pſallendi habetur in concilio Viennenſi.[ſ] Tum quia huiuſmodi conſuetudo ſubtili & efficaci ratione reprobatur à Caietano in quodam loco.[t] Tum quia licet ipſemet Caietanus in alio loco[u] nitatur eam defendere, id tamen facit potius ductus compulſione ea utentium, quā ullo uerò iure communi, ut ex eius uerbis colligitur. Tum quia id per quod nititur illam defendere, ſcilicet, quod maiores chori debent contemplari & non cantare ea quę cantantur à minoribus, eſt falſum & efficaci ratione ab ipſomet alibi confutatum.[x] Tum quia id nullo iure communi ſtatuitur, nec probatur, & ideò non eſt dicendum.[y] Tum quia repugnat ei totius Eccleſię Hiſpanæ & Gallicanę conſuetudo, & ratio illa quæ habetur in titulo, Quomodo diuina officia ſunt dicenda, ſcilicet, cum pſallendi gratia ibi conueniant, muta & clauſa labia tenere non debent, ſed omnes præſertim qui maiore funguntur honore, in pſalmis, hymnis & canticis Deo alacriter modulentur. Quare meo iudicio, non poteſt defendi prefata conſuetudo Eccleſiarū prædictarum, niſi priuilegio S. Sedis Apoſtolicæ, uel ſtatuto ab ea confirmato, uel conſuetudine rationabili legitimè

q cap. 10. n. 46

r In c. 10. n. 47

ſ clem. 1. de celebr. miſſar. & extrauag. 1. Io. 22. de uit. & honeſt. clerico inter communes.

t In tract. ulti. reſponſ. 3. 1. tom. opuſculu

u In ſumma uerbo. Horarum. §. 4.

x In dicto tracta. 31.

y c. Conſuluiſti 2 q. 4.

gitime præſcriptas illis tamē ſic: quatenus id quod nos diximus iuris humani eſt. Nam quatenus iuris naturalis uel diuini eſſet ratione contractus, vel ultimę uoluntatis, non poſſet defendi etiam per illa niſi iuſtæ cauſę niteretur[a] iuxta mentem Vrbani Papę, et communem ſententiam.[a]

[a] c. ſunt quidam 25. q. 11.
[a] In c. quæ in eccleſiarum de conſtit.

Non obſtat pręfatis contra Caietanum adductis, id quod pro eo poteſt allegari (licet ipſe non alleget) ex Thom.[b] ſcilicet, quod maiores Eccleſię non debent inſiſtere cantui, Tum quia nō loquitur de maioribus chori, ſed de maioribus Eccleſiæ. Tum quia ex ratione ipſiuſmet colligitur uoluiſſe dicere quod præfati maiores, non debent officium cantorum aſſumere, ne auertātur ab officio prædicandi, non autē uoluit dicere, quod maiores Eccleſię habentes beneficia uel officia quibus cantus eſt annexus, non debeant cantare. Nam etiā Cardinalis qui coram Papa die ſolemni miſſat, cantat eam, & idem facit, ſi aliud officium cantandum ei committatur. Quæri autem poteſt, an iuſta cauſa eſſet, omittendi cantum uerſuum, propter contemplationem in eis contentorum. Quod uidetur ſentire Caietanus ubi ſupra.[c] Sed ipſe contra puto. Tum quia cantus officiorū diuinorum, inuentus fuit ad augendam deuotionem & contemplationem in eis contentorum, ut poſt Tho.[d] late diximus ſupra[e] & teſtatur Ioan. xxii.[f] Tum quia experientia rerum magiſtra[g] conſtat, quod minus bene contemplari poteſt quis contenta in uerſu quem ſecretē dicit, ſociis eum cantantibus, quam cantando eum cum illis. At Caietanus non excuſat maiores chori, à recitando ſecreto ſuum uerſum; & ita non poteſt dicere cauſam iuſtam omittendi cantum ſui uerſus, eſſe contemplatioem maiorem in eo cōtētorum. Tum quia ut diximus ſupra[h] poſt Thom.[i] Mora quę fit in cantu auget occaſionem contemplandi, & conſequenter feſtinatio eam diminuit. Quia quod operatur propoſitum in propoſito, operatur oppoſitum in oppoſito er-

[b] 2 ſec. q. 91. ar ti. 2. in 5. argu. & reſponſo ad idud.
[c] in dicto uer bo horarum § tin.
[d] 2 ſec. q. 91. ar. 2.
[e] In c. 17. n 3.
[f] In d. extrauagan. 1 de uit. et honeſt. cleric.
[g] c. quam ſi de elect. li. 6.
[h] c. 17. num. 30.
[i] 2. ſec. q. 91. ar 2. ad 5.

to [i] ergo contratio quæ cum maiori mora fit, maiorem occaſionem cōtemplandi præbebit [l] quā rēcitatio quæ breuis fit pręſertim diuiſa attentione, in ſuam ſecretam recitationem, & in audiendum cantum, quem non poteſt non audirę.

18 VI Antinomia tollitur eo quod in erratis impreſſoris ponetur deeſſe [m] verbum, (Seditioſè) poſt illa verba, (erroneum eſſe ſanctis ſui ordinis, patrię, vel officij) Quod etiam ex verbis immediatè ſequentibus colligitur. & quod in cap. 19. [n] vbi legitur, Creaturarum optimam debet legi, *creaturarum purarum optimam* vt etiam in erratis ponetur. Quanuis etiam ſi non legeretur expreſſè, ita tamen ſubintelligendum eſſet, vt ſubintelligitur etiam in Breuiario prefato Pij V. & in S. Io. Chriſoſtomo relato ibi [o] Hęc ſola B. Maria, cęlum ac terram amplitudine ſuperauit, & paulo inferius, Non deniq; aliud quippiam inter creatas res viſibiles, aut inuiſibiles, maius aut excellentius inueniri poteſt. Intelligendum enim eſt, de rebus creatis puris, ſiue quę non ſunt ipſi Deo illa mirabili vnione hypoſtatica vnitę. Eodem modo intelligēdum eſt illud Euthimij apud Metaphraſten relatum ab Aloyſio, Lippomano [p] Hæc demum peperit, & eſt propriè vereque deipara & altior & ſuperior quauis re creata, tam quæ ſub aſpectum cadit, quam quæ non cadit. Similiter & quædam alia Bernardi [q] pręſertim illud. Super omnem exaltata eſt creaturam, & illud, Nec in terris locus dignior vteri Virginalis templo, nec in cęlis regali eius ſolio. Cuiuſmodi loquendi ratio deſumi poteſt ex ijs, quæ tradit Thom.. ſcilicet quod licèt palam ſit, animam & humanitatem Chriſti eſſe creaturas, longiſſimè quoad dona gratuita præcellere Virgini Matri: quia tamen ita ſunt ineffabili modo vnitę, ſecundæ perſonæ diuinæ increatę, quod illa dicitur homo ſimpliciter, licèt non creatura, niſi cum adiectione ſecundum illas; excedunt tamen adeò aliam omnē puram creaturam, vt dicens Mariam eſſe maxi-

[l] l. & ſi cōtra ff. de uulgari & c. ſciendum. 8. q. 1.

[l] ut ait Thom. ubi ſupra.

[m] In cap. 18. nu me; 25.

[n] c. 19. n. 135.

[o] Die 5 octauæ Natiuitatis B Mariæ lect. 4

[p] in. pręconio zonæ Deiparæ.

[q] in primo ſermone de Aſſumptione.

[r] 3. par. q. 5. & 6 per totum ar. 1. & ſeq. et q. 16. ar. 8 et idē cum aliis in 3. lib. ſent. diſtinct. 11.

gitimè præſcripta, illis tamē ſic: quatenus id quod nos diximus iuris humani eſt. Nam quatenus iuris naturalis uel diuini eſſet ratione contractus, vel ultimę uoluntatis, non poſſet defendi etiam per illa niſi iuſtæ cauſę niteretur[e] iuxta mentem Vrbani Papę, et communem ſententiam.[a]

Non obſtat pręfatis contra Caietanum adductis, id quod pro eo poteſt allegari (licèt ipſe non alleget) ex Thom.[b] ſcilicet, quod maiores Eccleſię non debent inſiſtere cantui, Tum quia nō loquitur de maioribus chori, ſed de maioribus Eccleſiæ. Tum quia ex ratione ipſiuſmet colligitur uoluiſſe dicere quod præfati maiores, non debent officium cantorum aſſumere, nè auertātur ab officio prædicandi, non autē uoluit dicere, quod maiores Eccleſię habentes beneficia uel officia quibus cantus eſt annexus, non debeant cantare. Nam etiā Cardinalis qui coram Papa die ſolemni miſſat, cantat eam, & idem facit, ſi aliud officium cantandum ei committatur. Quæri autem poteſt, an iuſta cauſa eſſet, omittendi cantum uerſuum, propter contemplationem in eis contentorum. Quod uidetur ſentire Caietanus ubi ſupra.[c] Sed ipſe contra puto. Tum quia cantus officiorū diuinorum, inuentus fuit ad augendam deuotionem & contemplationem in eis contentorum, ut poſt Tho.[d] late diximus ſupra[e] & teſtatur Ioan. XXII.[f] Tum quia experientia rerum magiſtra[g] conſtat, quod minus benè contemplari poteſt quis contenta in uerſu quem ſecretè dicit, ſociis eum cantantibus, quam cantando eum cum illis. At Caietanus non excuſat maiores chori, à recitando ſecreto ſuum uerſum; & ita n[illegible] teſt. dicere cauſam iuſtam omitrendi cantum [illegible] ſe contemplatioem maiorem in eo con[illegible] quia ut diximus ſupra[h] poſt Thom.[i] [illegible] cantu auget occaſionem contempla[illegible] ter feſtinatio eam diminuit. Quia q[illegible] ſitum in propoſito, operatur o[illegible]

e c. ſunt quidam 25. q. 1.

a In c. quæ in eccleſiarum de conſtit.

b 2. ſec. q. 91. ar ti. 2. in 3. argu. & reſponſo ad illud.

c in dicto uerbo horarum §. tin.

d 2. ſec. q. 91. ar.

e In c. 17. n. 3.

f In d. extrauagan. 1. de uit. et honeſt. cleric.

g c. quam ſi de elect. li. 6.

h c. 17. num. 30.

i 2. ſec. q. 91. ar 2. ad 5.

to [l] ergo contractio quæ cum maiori mora fit, maiorem occaſionem cõtemplandi præbebit [l] quã rècitatio quæ breuis fit prẹſertim diuiſa attentione, in ſuam ſecretam recitationem, & in audiendum cantum, quem non poteſt non audire.

18 VI Antinomia tollitur eo quod in erratis impreſſoris ponetur deeſſe [m] verbum, (Seditioſè) poſt illa verba, (erroneum eſſe ſanctis ſui ordinis, patriẹ, vel officij) Quod etiam ex verbis immediatè ſequentibus colligitur. & quod in cap. 19. [n] vbi legitur, Creaturarum optimam debet legi, *creaturarum purarum optimam* vt etiam in erratis ponetur. Quanuis etiam ſi non legeretur expreſſè, ita tamen ſubintelligendum eſſet, vt ſubintelligitur etiam in Breuiario prefato Pij V. & in S. Io. Chriſoſtomo relato ibi [o] Hẹc ſola B. Maria, cẹlum ac terram amplitudine ſuperauit, & paulo inferius, Non deniq; aliud quippiam inter creatas res viſibiles, aut inuiſibiles, maius aut excellentius inueniri poteſt. Intelligendum enim eſt, de rebus creatis puris, ſiue quẹ non ſunt ipſi Deo illa mirabili vnione hypoſtatica vnitẹ. Eodem modo intelligẽdum eſt illud Euthimij apud Metaphraſten relatum ab Aloyſio Lippomano [p] Hæc demum peperit, & eſt propriè vereque deipara & altior & ſuperior quauis re creata, tam quæ ſub aſpectum cadit, quam quæ non cadit. Similiter & quædam alia Bernardi [q] prẹſertim illud [r]. Super omnem exaltata eſt creaturam, & illud, Nec in terris locus dignior vteri Virginalis templo, nec i[illegible] ali eius ſolio. Cuiuſmodi loquendi ratio [illegible] cijs, quæ tradit Thom.. ſcilicet quod [illegible] animam & humanitatem Chriſti eſſe [illegible] iſſ[illegible] quoad dona gratuita præcellere [illegible] ita ſunt ineffabili modo vni[illegible] næ increatẹ, quod illa dici[illegible] t non creatura, niſi cum ad[illegible] excedunt tamen adẹò aliam [illegible], vt dicens Mariam eſſe maxi-

Sſ mam

l. l.& ſi cõtra ff. de uulgari & c. ſciendum. 8.q.1.

l ut ait Thom. ubi ſupra.

m In cap. 18.nume;25.

n c.19.n.185.

o Die 5 Octauæ Natiuitatis B Mariæ lect. 4

p ſin. prẹconio zonæ Deiparæ.

q in primo ſermone de Aſſumptione.

r 3.par.q.5.&6 per totum ar. 1.& ſeq.et q. 16 ar.8 et idẽ cum aliis in 3.lib.ſent. diſtinct.11.

Cantata ab alijs non eſſe neceſſe dici ſecretò ab alijs. n. 100.
Cantus, diſtributioni lucrandæ, an neceſſarius. n. 101.
Maiores chori non excuſantur à cantu. n. 101.
Deuotioni augendæ cur ſeruit cantus. n. 101.
Maria qua ratione creaturarum maxima dici poteſt. n. 102.
Oratio an dicatur Credo. n. 102.
Pater noſter, Aue Maria, Credo, & Salue lingua uulgari donanda. n. 103.
Biblia uulgaria quibus permittenda. n. 103.
Miſſæ præparatio quæ præcepta & quæ utilis. n. 104.
Exordia nimirum longa uitanda. n. 104.
Horas omittens miles uel puer qui non peccat, nec reſtituit. n. 105.
Epiſcopus non intendens conſecrari cur non reſtituit ut parochus nolens ordinari. n. 106.
Pœna maiore interdum punitur crimen minus. n. 106.

XXII. Miſcellaneum, quod gratum & vtile videtur
fore, vt diluantur quędam Antinomiæ & oppoſitiones,
quæ alicui contra quædam præfata occurrere poſſent.
Prima eſt quod contra illud quod habetur in c. 3. n. 41.
Veſperas iuſtè poſſe in quadrageſima etiam in feriis 94
poſt cœnam priuatim dici faciunt tria. Primum, quod
Breuiarium Romanũ tam antiquum quàm nouum habet,
Veſperas dicendas illis diebus ante cœnã ſine vlla
exceptione. Secundùm quòd cõſuetudo id videtur ſeruare.
Tertium, Quòd Concilio Cauillonenſe à Gratiano
citatum [a] verbis ſtrictioribus quàm Breuiaria id ſtatuit.
Illi ſcilicet nullatenus ieiunare credendi ſunt, ſi
ante manducauerunt, quàm Veſpertinum celebretur
officium. Ad quàm dico primo quòd non obſtantibus
his tenet Gaieta. [b] non eſſe de neceſſitate officii,
nec de neceſſitate ieiunii, vt clericus dicat Veſperas
in Quadrageſima, nec in aliis ieiuniis Nonam ante
cœnam, & alibi [c] ait primo non eſſe de præcepto, ſed de
conſilio dicere Veſperas ante cœnam, & paulo poſt dixit,
quod ſicut in ieiuniis quatuor temporum non eſt
neceſſe dicere Nonam ante cœnam, quamuis iure cõ-

[a] In c. ſolent de conſecra. diſt. 1.

[b] In ſumma uerbo ieiunium pag. 1.

[c] In 2 ſec. q. 147 art. 7

muni

muni id videatur ſtatutum, vt colligitur ex Thoma, [d] ſic non eſt neceſſe in Quadrageſima dicere Veſperas ante cœnam. Secũdò dico, quod eius determinationem ego
95 (cùm ante circiter 40. annos prẹfatum c. ſolent ſalmaticẹ prẹlegerem) declaraui, & limitaui ne procederet in Veſperis publicè dicendis, ſed tantùm in eis, quẹ priuatim dicuntur. Pro qua delclaratione ponderaui contextum illius cap. Conciliaris. in verbis continentibus rationem decidendi, videlicet: Concurrendũ eſt enim ad Miſſas, & auditis Miſſis & Veſpertinis officiis ad cibũ accedendum eſt. Hæc ibi. per quẹ apparet Concilium loqui de Veſperis concurrente populo dicendis, & non de aliis de quibus locutum fuiſſe Caietanum coniiciebam ex illis verbis eius, quæ poſuit vbi ſuprà. [e] An autẽ antequam comedat dixerit clericus Nonam aut Veſperam &c. & ita ſuprà [f] tenui mediam opinionem, monendo eam ibi [g] probari, ſi benè ponderetur textus, videlicet Veſperas, quẹ publicè dicendẹ ſunt in Eccleſia, dici debere de prẹcepto ante cœnam, priuatas verò tantùm de conſilio, & eodem modo videtur limitandus Angelus dicens, [h] prẹdictum Conciliũ Cauillon. [i] loqui de perfectione, & non de prẹcepto, & idem quod ego tenet Syluest. [k] addens ita tenere Doctores. 3. quod per proximè dictum reſpondetur ad tertium argumentum, deſumptũ ex dicto Concilio Cauillonen. [l] nempè quòd habeat locum in Veſperis publicè dicendis, non autem in aliis. Ad primum autem deſumptum ex Breuiariis Roma. reſpõdeo illud deduci ex dicto Concilio, [m] eſſeque quandam admonitionem, vel innouationem ipſius per quod totus orbis Chriſtianus Veſperas publicas ante cœnam canit, vel recitat, & lex noua innouans vel declarans antiquam intelligenda, amplianda, & limitanda eſt, vt illa, iuxta gloſam recep. [n] quam dixit ſingularem Card. [o] & pro qua eſt textus Iuſtiniani. [p]

Ad ſecũdum verò reſpondeo primo variam eſſe conſuetudinem, quia ut multi dicunt Veſperas etiam priuatim ante cẹnam, ita & multi poſt eam, vt & in ieiuniis mul-

[d] In d. art. 7. & ex §. In ieiuniis ſub d. c. ſolent.

[e] In d. uerb. ieiunium. §. 1

[f] In d. c. §. n. 4. 5

[g] In d. c. ſolẽt

[h] In ſum. uerb. ieiuniũ §. 2.

[i] De quo in d. cap. ſolent.

[k] verb. Hora. queſt. 9.

[l] D. c. ſolent

[m] D. c. ſolent.

[n] Clem. ſtatutũ de elect. uerb. Conſuetudine.

[o] In d. Clement.

[p] In Authen. Conſtitutio. quæ innouat §. undè. uerſ. In illis. collat. 3.

niꝭs multi dicũt Nonã ante cœnã, & multi poſt eam. Secũdò quod qui dicunt ante cœnam videntur de conſilio id agere, & probabile eſt Angel: Syluestrum & Caieta. viros inſignes ita dixiſſe, quando eas ante cœnam dicebant cùm ipſi in ea fuiſſent opinione, vt poſſent iuſtè dici poſt cœnam, quam ego ſemper ſecutus ſum quoad Veſperas priuatas (licet enim eas etiam priuatim ante cœnam ſoleam dicere, niſi aliqua cauſa iuſta interueniente, ea tamen mente id ſoleo facere, quòd putem id conſuli magis quàm præcipi) non autem quoad publicas de quibus prędictum Concilium, vt ſuprà declaratum eſt, prœcipit, vt ante cœnam dicantur.

II. Antinomia, quòd contra aliqua eorum, quæ ſuprà [q] ſatis copioſe dicta ſunt de neceſſitate dicendi orationẽ dominicam ſiue *Pater noſter* in horis Canonicis videtur obſeruantia Illuſtriſſ. Eccleſiarum Vrbis; ibi enim dictum eſt in fine cuiuſque horæ debere dici *Pater noſter* & in prædictis Eccleſijs non dicitur poſt Veſperas quando immediatè dicitur Completoria, vt ferè ſemper dicitur, neque in fine aliarum horarum cum immediatè alia non dicitur, ſed ſolum *Salue Regina* quo dicto egreditur à choro: Imò neque in fine alicuius horę ſi dicenda ſit immediatè alia dicitur pro fine illius, ſed pro principio immediatè dicendæ. Pro qua obſeruantia facit Rubrica initiorum Tertiæ, Sextæ & Nonæ, quę iubent dicere *Pater noſter*, & *Aue Maria* pro initio illarum, & in earum fine, non videtur dici *Pater noſter* nec *Aue Maria* pro earum fine. Contra verò illam facit, quòd in regula generali de oratione dominica, vel Salutatione Angelica ſtatuitur in hęc verba: Finitis horis dicitur ſimiliter ſecreto *Pater noſter* tantũ, dicto verſu, *Fidelium animæ*; Per quod ego ſemper hactenus dixi & poſthac donec aliud clarius ſtatuatur, dicam *Pater noſter* in fine cuiuſlibet horę: licèt immediatè non dicam aliam, etiam in Veſperis & dicturus aliã immediatè pro fine dictę, & principio dicẽdę dico *Pater noſter* adiuncto *Aue Maria* pro initio dicẽdę, exceptis Veſp. in quibus dico *Pater noſter* tantum pro

[q] Cap. 10. n. 61 & aliquid c. 1, num. 64.

96

ſine illarum, & pro principio Completoriæ, alterum *Pater noſter*, poſt *Iube*. & breuem lectionem & verſiculum, *Adiutorium*, motus ea neruoſiſſima ratione, quòd à iure antiquo non eſt recedendum niſi quatenùs per iura noua exprimitur[r] & quòd ius antiquum[ſ] vt ſuprà[t] dixi habet, debere dici *Pater noſter* in fine cuiuſlibet horæ, & quòd per regulas Breuiarii fe. re. Pij V. non receditur expreſſe ab eo: imò ſtatuitur idem vbi ſupra.[u]

Nec obſtat regula illa ſpecialis, quę ponitur in fine Veſperarum Sabbati ſcilicet poſt; *fidelium animæ & Pater noſter* ſic terminatur officium vbi alia non ſequitur hora. Tum quia in ſenſu directo facit pro nobis, quatenùs habet quod Veſperæ terminantur per *fidelium* & *Pater noſter*: Tum quia licet in ſenſu indirecto, ſiue per argumẽtum à contrario ſenſu ſignificet non eſſe dicendum *Pater noſter* ſi alia hora immediatè ſit dicenda; ſed hoc nihil obſtat, quia licet illud argumentum ſit in iure alias fortiſſimum[x] nihil tamen valet cum ſumitur cõtra ius expreſſum iuxta glo. memorabilem, & receptam[y] adeò quòd glo. ſing. & recep.[z] habet valere ſtatutum, quo cauetur; ne quis accipiat pro vſura pluſquam vnum pro decem eo quod non cenſetur diſponere argumento á contrario ſenſu quod poſſit accipere vnum pro decem, quia contrarium exprimitur in Iure[z] & ita cum iure dici debeat *Pater noſter* in cuiuslibet horæ fine iuxta concilium Gerundenſe,[a] adiunctis ſcholijs Archidiaconi communiter recepti,[b] cumque regula breuiarij generalis prefata de Oratione Dominica idem habeat, non eſt locus præfato argumento à contrario ſenſu.

Nõ obſtat prędictarum Illuſtriſſimarum Eccleſiarum obſeruantia; Tum quia iuſtificari poteſt expreſſo conſenſu Pontificis Max. vel tacito, qui colligitur ex ſcientia patientia adiuncta cum potentia facilè prohibendi eam.[c] Tum quia etiam poteſt iuſtificari ex eo quod breuiarium præfatum cum hac modificatione, à principio receperunt & obſeruant, quicquid fortè aliqui parum hæc expendentes ſeruent ſine textu & ratione, quæ id

conclu-

r L. Præcipimus C. de Appel.

ſ De quo in c. id ſemper placuit de Conſec. diſt. 5.

t In cap. 3. nu. 64.

u In Regul. de oratione dominica & ſalut. Angelica

x L. 1. ff. de offic. eius cui mandata eſt iuriſd. & c. Cum Apoſtolica de his quæ fiunt a prælat.

y Quæ ultima eſt cap. ſignificaſti de foro compet.

a In clem. 1. de uſur.

z Cap. ſi fœneraueris, & c. Plerique 14. queſt. 3.

a c. Id ſemper de Conſec. diſt. 5.

b In dicto cap. id ſemper.

c Arg. notat in cap. Cum iamdudum de prebe. ca. qui circa. de Conſang.

concludat, qui tamen excuſari poſſunt ſi à principio re- 98
gulam illam non receperunt in ſenſu quo ego illam recepi & ſeruo. Quia lex humana etiam iuſta ſi non eſt recepta non ligat iuxta Gratianum.[a] & glo. receptam & ſingularem[e] latè dilatatam à felyno[d] & licèt ſit recepta quoad vnam partem non obligat quoad aliam quoad quam non eſt recepta:[f] quod ad grande propoſitũ applicauimus in Manuali Confeſſ.[g]

Suboritur autem quæſtio grauis, & quotidiana. An obſeruantia pręfatarum Eccleſiarum Illuſtriſſimarum excuſet à dicendo toties *Pater noſter.* alios clericos dicentes ſingulariter ſuas horas extra choros earum vel extra Vrbem, vel vltra montes. Pro parte enim affirmante facit ſolemnè illud cap.[h] quatenus probat inferiores debere ſequi ordinem iudicandi Papę; Per quod ibi Bal. fulſit illud pentametrum.

A maiore boue diſcat arare minor.

Pro parte verò negante facit quod pręſcriptio non extenditur vltra loca, tempora, & res. ubi, quando, & in quibus perfecta eſt.[i] Pro qua eſt textus.[k] Equidem in pręſentia arbitror excuſare omnes clericos, ſaltem Vrbis, qui exemplum pręfatarum eccleſiarum bona fide ſequuti illa omittunt. Illos item qui bona fide præfatas regulas ita intellexerunt, & iudicarunt eſſe obſeruandas, ac præfatæ eccleſiæ obſeruant: non autem eos, qui eas, vt ego intelligo, & vero iuris rigore mea ſententia ſunt intelligendę intellexerunt à principio: & eas iuxta illum intellectum obſeruare cęperunt, per prædicta & alia quę breuitatis gratia omitto.

Tertia Antinomia, quod contra id quod ſupra[l] viſũ eſt dici, omnes, qui tenentur ad dicendas horas Canonicas teneri etiam ad dicendas horas minores Virginis 99
Matris ex præcepto Vrbani. II. Facit non ſolum formula recitandi Breuiarij Pij. V. ſed etiam omnium breuiariorum, ſaltem clericorum ſæcularium, quę mihi legere licuit iuxta quorum formam plurimis diebus non dicuntur horę Virginis Matris. Ad quod reſpondetur

primo

[c] c. In iſtis. leges. 4. diſt.
[d] In cap. 1. de treug. & pac.
[e] In loco proprio.
[f] Arg. l. de toto ad partem. l. Quæ de tota. ff. de rei uen dic. c. Paſtoralis. §. Item cũ totum. de offic. deleg.
[g] cap. 21. n. 62.
[h] cap. In cauſis de, re iud.
[i] l. ... ſolemn. glo c. ... de reg. iur. lib. 6
[k] In c. Auditis. de preſcript. ubi hoc annotat Innoc. & dilatat feli.
[l] cap. 10. nu. 4.

primo quod deſunt ibi [m] hæc uerba; Pręcepto antiquo ut in erratis ponitur, ita ut ſit ſenſus, quod non ſolum uſu & conſuetud.ne dicebantur olim horę B. Virginis, ut ibi citati putarunt ſed etiam ex pręcepto Vrbani II. Pontificis Max. & non quod hodie omnes qui ſunt obligati ad horas canonicas, obligantur ad dicendas illas. Quoniam ſicut multa pręcepta generalia etiam Max. Pontificum, etiam in conciliis generalibus ędita, quę omnes & omni tempore obligabant quando edita fuerunt, nunc non obligant, ut tunc. Quoniam poſtea per alios ſuos Canones, & ſtatuta, & priuilegia, & conſuetudines rationabiles pręſcriptas inueniuntur ſublata uel limitata; ita illud pręceptum Vrbani, in uariis terris uarie limitatum fuit etiam ante pręfatum Breuiariū per conſuetudines rationabiles nō dicendi eas, quibusdam diebus, & partibus anni imo & ſublatum fuit per diſpenſationes, quæ ſolebant dari ad recitandum Breuiarium Cardinalis S. Crucis. imò etiam per pręfatum Breuiarij Pij v. ſublata eſt obligatio dicendi eas de præcepto extra chorum, quamuis prouideac piè inducta ſit exhortatio ad eas dicendum; cum indulgentiarum largitione. Licet, (ut audio, Ciſtercienſes, & aliquot alii religioſi etiam hodie, quotidie dicant eas.

Quarta Antinomia, quòd conſuetudo & Ordinaria Miſſalium uidentur habere ut ſacerdos dicens Miſſam dicat per ſe epiſtolam & euangelium: quod non eſſe neceſſe habetur ſuprà [m]. Ad quā reſpōdetur primò quod nullo canone in corpore iuris clauſo præcipitur miſſanti ſolemniter cum diacono & ſubdiacono recitare ſecreto epiſtolam uel euangelium quę ipſi cantant, ante uel poſtquam cantauerint uel cum cantant, & ut Stephanus Papa dixit. [n] Quòd ſanctorum Patrum decreto ſancitum non eſt, ſuperſtitioſa adinuentione, non eſt pręſumendum; ideſt, non eſt dicendum aliquem ad aliquid eſſe obligatum niſi id iure naturali diuino uel humano caueatur. 2. quod non memini legere aliquod ordina-

m in illo nu. 8

m In cap. 10. n

n In cap. conſuluiſti 2. q. 4.

dinarium Miſſæ, quo id præcipiatur, Nec miſſale nouũ facere. Pii V. id habet; licet enim habeat Miſſantem oſculari debere librum Euangelii ſibi ad id delatum nõ tamen habet ut in eo relegat Euangeliũ. Tertio quod licet conſuetudo Miſſantium frequentior habeat, licere tanquam quid utile dicere ſecretò epiſtolam et euãgelium, quæ cantantur non tamen habet, quod non liceat id non facere; cum multa ſint conſueta, quæ nõ ſunt præcepta, imò conſuetudo omnium qui Miſſas dicunt, diebus quibus Chriſti paſſio cantatur ab aliis quã à ſacerdote, habet non recitare inter Miſſarum ſolemnia, paſſionem illam cantandam uel cantatam; neque qui cantat eam cum aliis dicit ſecretò partes illas, quas alii canunt: nec in die Paraſceues, & Sabbato Sancto apud multos legit ſecreto ſacerdos lectiones, quas ſubdiaconus & chorus cantant, nec hebdomadarius lectiones nocturnorum cantatas tenetur nec conſueuit ſecretò dicere. 4. quod decus officiorum diuinorum conſiſtit in ſeruando ordine, quem ſtatuit Eccleſia: ut quędam dicat ſolus ſacerdos, quędam ſolus populus, uel chorus nomine ipſius quędam ſubdiaconus et quædã diaconus: Ita quod dedecus et confuſio eſſet, ut ſacerdos ſecretè diceret omnia, quę dicit chorus; & iure fuit reprehenſus quidam, qui cãtato *ſurſum corda* ſecretò dicebat *Habemus ad Dominum* quod chorus cantabat, & cantato *Gratias agamus &c.* ſubdebat *Dignũ & iuſtum eſt.* & Beatus Gregorius P. decreuit ne ſubdiaconus uel diaconus altari aſſiſtens caneret pſalmos, uel alia ad ſe non ſpectantia. Quin & ut audio in Illuſtriſſimo prædicatorum ordine, qui miſſat ſic, non recitat ſecretò Euangelium à diacono cantandum uel cãtatum. Equidem quid aliis uſu ueniat neſcio mihi autem utrunque modum diuerſis vicibus experto, uſu ueniſſe ſcio quod grauius, attẽtius, & deuotius rem geſſi quoties tantum audiui, quã quoties primum legi, & poſtea audiui, ſpe magis attendendi cum audirem, minuente attentionem legenti tumultuariè

§. fin. 4. diſt. c. quod præcipitur 14. q. 1.

In c. ſancta 92. diſt.

multuariè (ut ſæpè legi ſolet) & contra lectione illa diminuente curam attendendi cantanti ſicut & ut ſupra.[q] dixi, recitatio ſecreta ueſperarum canendarum ſolet efficere, ut frigidè attendatur utriſq; quod fuit in cauſa ut ante 40. annos, à cōſuetudine prælegendi illas ſecretò abſtinuerim. Quanuis certum ſit utrunque benè fieri poſſe.

Quinta Antinomia eſt quod in aliquibus Eccleſiis Italiæ inſignibus aliqui habentes dignitates lucrantur diſtributiones quotidianas in choro, etiam ſi non cantant cantenda cum aliis, ſi modo ſecretò ſuum uerſum dicant, quod non eſſe iuſtum dicitur ſupra[r] ad quam reſpondeo primo quod ibidem ſatis tangitur, & ſoluitur hæc Antinomia. 2. quod nihil obſtat. Tū quia nō quod fit ſed quod fieri debet eſt attendendum, ut in hac ipſa ſpecie pſallendi habetur in concilio Viennenſi.[s] Tum quia huiuſmodi conſuetudo ſubtili & efficaci ratione reprobatur à Caietano in quodam loco[t]. Tum quia licèt ipſemet Caietanus in alio loco[u] nitatur eam defendere, id tamen facit, potius ductus compaſſione ea utentium, quā ullo uerò iure communi, ut ex eius uerbis colligitur. Tum quia id per quod nititur illam defendere, ſcilicet, quod maiores chori debent contemplari & non cantare ea quę cantantur à minoribus, eſt falſum & efficaci ratione ab ipſomet alibi confutatum.[x] Tum quia id nullo iure communi ſtatuitur, nec probatur, & ideò non eſt dicendum.[y] Tum quia repugnat ei totius Eccleſię Hiſpanæ & Gallicanę conſuetudo, & ratio illa quæ habetur in titulo, Quomodo diuina officia ſunt dicenda, ſcilicet, cum pſallendi gratia ibi conueniant, muta & clauſa labia tenere non debent, ſed omnes præſertim qui maiore funguntur honore, in pſalmis, hymnis & canticis Deo alacriter modulentur. Quare, meo iudicio, non poteſt defendi præfata conſuetudo Eccleſiarū prædictarum, niſi priuilegio S. Sedis Apoſtolicæ, uel ſtatuto ab ea confirmato, uel conſuetudine rationabili legitimè

[q] cap. 10. n. 46

[r] In c. 10. n. 43

[s] clem. 1. de celebr. miſſar. & extrauag. 1. Io. 22. de uit. & honeſt. clerico Inter communes.

[t] In tract. ulti. reſponſ. 3. 1. tom. opuſculu

[u] In ſumma uerbo. Horarum. §. 4.

[x] In dicto tracta. 31.

[y] c. Conſuluiſti 2 q. 4.

to [l] ergo contatio quæ cum maiori mora fit, maiorem occaſionem cōtemplandi præbebit [l] quā recitatio quæ breuis fit præſertim diuiſa attentione, in ſuam ſecretam recitationem, & in audiendum cantum, quem non poteſt non audire.

18 VI Antinomia tollitur eo quod in erratis impreſſoris ponetur deeſſe [m] verbum, (Seditioſè) poſt illa verba, (erroneum eſſe ſanctis ſui ordinis, patriç, vel officij) Quod etiam ex verbis immediatè ſequentibus colligitur. & quod in cap. 19. [n] vbi legitur, Creaturarum optimam debet legi, *creaturarum purarum optimam* vt etiam in erratis ponetur. Quanuis etiam ſi non legeretur expreſſè, ita tamen ſubintelligendum eſſet, vt ſubintelligitur etiam in Breuiario prefato Pij V. & in S. Io. Chriſoſtomo relato ibi [o] Hęc ſola B. Maria, cęlum ac terram amplitudine ſuperauit, & paulo inferius, Non deniq; aliud quippiam inter creatas res viſibiles, aut inuiſibiles, maius aut excellentius inueniri poteſt. Intelligendum enim eſt, de rebus creatis puris, ſiue quę non ſunt ipſi Deo illa mirabili vnione hypoſtatica vnitę. Eodem modo intelligēdum eſt illud Euthimij apud Metaphraſten relatum ab Aloyſio Lippomano [p] Hæc demum peperit, & eſt propriè vereque deipara & altior & ſuperior quauis re creata, tam quæ ſub aſpectum cadit, quam quæ non cadit. Similiter & quædam alia Bernardi [q] præſertim illud [r]. Super omnem exaltata eſt creaturam, & illud, Nec in terris locus dignior vteri Virginalis templo, nec in cęlis regali eius ſolio. Cuiuſmodi loquendi ratio deſumi poteſt ex ijs, quæ tradit Thom. ſcilicet quod licèt palam ſit, animam & humanitatem Chriſti eſſe creaturas, longiſſimè quoad dona gratuita præcellere Virgini Matri: quia tamen ita ſunt ineffabili modo vnitę, ſecundæ perſonæ diuinæ increatę, quod illa dicitur homo ſimpliciter, licèt non creatura, niſi cum adiectione ſecundum illas; excedunt tamen adeò aliam omnē puram creaturam, vt dicens Mariam eſſe maxi-

[l] l. & ſi cōtra ff. de uulgari & c. ſciendum. 8. q. I.

[l] ut ait Thom. ubi ſupra.

[m] In cap. 18. nume; 25.

[n] c. 19. n. 135.

[o] Die 5 Octauæ Natiuitatis B Mariæ lect. 4

[p] lin. pręconio zonæ Deiparæ.

[q] in primo ſermone de Aſſumptione.

[r] 3. par. q. 5. & 6 per totum ar. I. & ſeq. et q. 16. ar. 8 et idē cum aliis in 3. lib. ſent. diſtinct. II.

mam rerum creatarum; merito videri debeat dicere eam eſſe maximam tantum purarum creaturarum, qui bus tam longè præſtant illæ, ita creatori ſummo vnitę, vt quadantenus dicantur deificatæ, & extra omnē aliarum creaturarum aleam ſepoſitæ.

VII. & ſatis leuis Antinomia, quod ſuprà in vno loco [s] habetur quod *Credo* non eſt oratio, & in alio [t] videtur appellari oratio & forma orandi. Ad quam reſpondeo quòd in priori loco [u] expreſsè dicitur quod non eſt oratio capiendo verbum(*oratio*)ſpecialiter pro petitione, in poſteriore verò loco, ſi ſatis perpendatur, non ponitur inter ſolas formas orandi, ſed inter formas orādi & contemplandi. & conſtat *credo* eſſe formam optimam contemplandi, imò & neceſſarium totius bonæ contemplationis fundamentum, iuxta illud Auguſtini; [x] Vbi ſana fides non eſt non poteſt eſſe iuſtitia: & breuitatis & claritatis cauſa, vt vno verbo complecterer quatuor formas precandi & contemplandi vſus fui verbo, Orationis, in ſignificatione generali, qua ſignificat nō ſolum petitionem ſed omnem actum cogitandi, meditandi de Deo, & contemplandi diuina, vt frequentiſſimè ſolere accipi dixi ſuprà [y] & omniū apertiſſimè & breuiſſimè docet eruditiſſimus idemque pijſſimus Petrus Caniſius, magnum Illuſtriſſimæ Societatis IESV decus & ornamentum. [z]

VIII Antinomia eſt quod ſunt qui contra id quod habetur ſupra [a] videlicet expedire vt *Pater noſter, aue Maria Credo & Salue* fideliter uerſa permitterētur aliquibus, non callentibus linguam latinam, ut melius intelligerent; & contēplarentnr contenta in eis, Contra inquam, hoc ſunt qui opponant. Primo quod Italia non utitur huiuſmodi uerſionibus. Deinde quod fœ. rec. Pius V. uetuit uſum horarum B. Marię Virginis in linguam uernaculam uerſarum. Ad quos reſpondeo: primo negādo quod illorum quatuor uerſione non utatur Italia, cum etiam Romę, quę caput eſt eius ac totius Orbis Chriſtiani permit-

[s] cap. 4. n. 9.
[t] cap. 19. n. 199
[u] cap. 4. n. 9.
[x] c. vbi 24. q. 1. & arg. c. Cum Paulus. 1. q. 1.
[y] In cap. 4. n. 8.
[z] In ſumma doct. chriſt. tit. de triplici genere bonorum operū q. 7.
[a] In cap. 19. n. 199.

ni permittanturuerti et typis excudi. Tum quia ex eo quod aliquid non fiat in Italia, uel alibi, non ſequitur non poſſe iuſtè fieri alibi, uel in ea; neque ex eo quod aliquid fiat in ea uel alibi, infertur id iuſtè fieri poſſe in ea uel alibi. Quia illa ſunt diuerſa; & à diuerſis non fit illatio,[b] & quia multa bona non fiunt in Italia uel alia regione, quę iuſtè fieri poſſunt; & contrà multa mala, quę iuſtè fieri non poſſunt vt palam eſt. Secundo quod aliud eſt officium Virginis Mariæ & aliud *Pater noſter Aue Maria & Credo, & Salue.* & Pius. V. nō vetuit hęc quatuor haberi verſa in vernaculam linguam, neque omnia cōtenta in officio Virginis Mariæ in linguā vulgarem verſa, ſed tantum officium ipſum, vt patet in ſua extrauaganti[c] Nec cauſa prohibendi, nempè, quòd erant multa ſuperſtitioſa, compoſita ex capite impreſſorum habet locum in his quatuor. & ceſſante cauſa debet ceſſare effectus.[d] Tertio. Quod in tota Eccleſia Hiſpana cū magno fructu puerorum id permittitur ab Ordinarijs, & Inquiſitoribus ex verſione Dominio Soto viri eruditiſſimi iuxta ac piiſſimi ac aliorum eruditorum. & in latiſſimis Indiæ Regnis hæc quatuor & alia multa doctrinæ Christianæ in ſuam linguam Vernaculam verſa cū magno fructu docentur, & ante circiter. 25. annos, qui
89 dam Cantaber pius & doctus magna cum approbatione ſupremi Regis Catholici conſilii, pariquе utilitate Chriſtianiſmi prouinciarum quæ lingua vaſconica, (quę remotiſſima eſt à Latina, Itala Hiſpana & Galla) in finibus Hiſpanię & Gallię ad Occeanum vtuntur, hęc quatuor, & totam ſummam doctrinæ Chriſtianę vertit in linguam Vaſconicam, ſimul & docuit. Quod vtinam ante quingentos & mille annos factum fuiſſet; & quantum pro fuerit ſumma doctrinæ Chriſtianę, à prefato Caniſio compoſita, & in variis vulgares linguas verſa ex edicto Cęſaris Ferdinandi, cum primis omnium Cęſarum Chriſtianiſſimi colligere licet. Quartò quod per regulam quartā indicis librorum prohibitorum Con-

b l. Pompinianus exuli. ff. de Minor. & cap. ad audientiam ſte Decim.

c Quæ incipit ſuperni adita annota 15.

d c. Cum ceſſante de Appellat l Adigere §. Quāuis. ff de vſurpatiō

cilii Trid. à fœ. re. Pio. 4. confirmati poſſunt aliquibus certo modo qualificatis, etiam tota Biblia in vulgarem ſermonem verſa ab epiſcopo vel Inquiſitoribus permitti. Quintò quod bona pars cauſę, quare aliquot pœnitentiarii Romani & aliquot aliarum gentium confeſſarii teſtantur, magna pars ruſticorum & paſtorum quarundam regionum montanarum paulò pluſquam ethnici de pertinentibus ad doctrinam Chriſtianam intelligunt, eſt, quod contenti tenere illa memoriter, vt pſit taci humana verba edocti non ediſcunt quicquam horum in ſuam linguam verſum, & ita parum vel nihil de illis intelligunt, & minus eis afficiuntur. quia vt ait Auguſt.[d] Nihil volitum, quod non prius cognitum. Denique quod nullo iure naturali diuino vel humano id prohibetur ergo non eſt dicendum.[e]

IX Antinomia quòd dicendo ſupra,[f] Eccleſiam vniuerſalem non videri pręcepiſſe aliquam pręparationem ad miſſandum pręter eam, quę ponitur in ordinario Miſſæ, videor reprobare vel deſpicere pręparationes, quas aliquot Miſſalia continent. & alias, quibus deuotiores ante miſſas vti videntur, quod non videtur modeſtum. Ad quam, reſpondeo; aliud eſſe dicere reprobandas vel deſpiciẽdas eſſe præparationes aptas quibus pręfati deuotiores vtuntur, vel quas Miſſalia doctè compoſita ſuadent, quod ipſe nullatenùs aio; & aliud eſſe dicere Eccleſiam non præcepiſſe miſſantibus aliam pręparationem quam in Ordinario Miſſę contentam quod ego aio & quidem rectè. Tum quia nullam talem pręcipit in ſuo miſſali fœ. recor. Pius.V. Nec vllo iure communi in corpore iuris clauſo id præcipitur. Tum quia in nullo alio Miſſali legere memini pręceptum de vlla tali pręparatione facienda. imò bona pars Sacrificorum ante miſſale prefati Pii. V. omittebat pſalmum *Iudica me deus* quem ordinarium Miſſæ Romanum ante confeſſionem generalem dicendum proponebat. Vtentes autem pręparationibus aptis pręſertim breui-

bus

[d] lib. 13. de trinita.
[e] c. Conſuluiſti. 2. q. 4.
[f] In cap. 21. n. 81. 104.

bus verbis conceptione interiore redundantibus adeo imitari iam inde à mea Miſſa prima percupiui, vt poſt aliquot annos cœpiſſem vtiquadam breui, quę mihi paucis meam humilitatem & diuinam ſublimitatem re preſentaret; in hęc verba.

Fragilitatis, tenuitatis & omnimodæ penurię meę cõſideratione, Maieſtatis, & omnigenę virtutis tuę ò mi deus Omnipotens, contemplatione, fac me animo collecto, & tremebundo ad menſam ditiſſimi. D.N. Ieſu Chriſti accedere; ita vt timor tuę offenſionis abigat à me ſpiritum elationis; & amor honoris, & laudis tuę, expellat à me appetitum honoris, & glorię proprię, quo fiat, vt admirabile Sacrificiũ ritè offeram tibi ad laudẽ, & gloriam nominis tui, ad vtilitatem quoque noſtrã & totius tuę Sanctę Eccleſię. Amen. Dixi ſuprà (pręſertim breuibus) quia nimis longæ nonnunquam efficiunt, vt animus in attendendo pręparatorię orationi laſſatus minus attentè priores partes Miſſę legat, & ut proferat, & minus deuotè myſteria conſecrationis, quæ maximam attentionem & deuotionem requirunt, peragat. Quod mihi non ſemel eueniſſe ingenuè, fateor, venisseque in mentem pręceptailla Rethorum quæ nimiũ longa exordia improbant, nè dicatur; Oratio creuit in caput & quod non eſt ſapiẽtis ante hiſtoriam effluere & in ea ipſa ſuccingi. [g]

[g] Lib. Machabæor. c. 2.

X. Antinomia quod nõ ſatis cautè videor aliquibus dixiſſe ſuprà[a] peccare cũ onere reſtituẽdi fruct⁹, illos beneficiarios, qui docti, & ſciẽtes recitare, & digni beneficiis, quæ ſuſcipiunt, non recitant horas Canonicas non autem milites, & quoſdam alios ignorantes & neſcientes recitare, qui ob hoc non recitant eas, quamuis nõ ſint satis digni beneficiis donec addiſcant.

[a] In cap. 11. n. 38. & ſeq.

Pro quibus facit primo, quòd hi ter videntur peccare; nempe, indignè acceptando beneficia, & indignè recitãdo illa, & negligendo dicere horas; illi autem non niſi ſemel, ſcilicet, negligendo dicere horas. At qui magis pec

cat, magis eſt puniendus; iuxta illud: [b] Pro menſura delicti debet eſſe plagarum modus. 2. quòd qui poſſidet beneficium ſine canonico titulo, nō facit fructus eius ſuos, & tenetur reſtituere illos, iuxta ſacros Canones [c] & præfati milites & alii neſcientes recitare horas, non videntur habere canonicos titulos ſuorum beneficiorū: quia videntur peccare acceptando illa, ignorantes ea quæ requiruntur ad iuſtè ſeruiendum eis, in quibus eſt ſcientia rectè recitandi, qua ipſi carent; Cùm omnis qui utitur munere, quo uti neſcit, peccet: iuxta doctriam Gaii Iuris conſulti [d] & B. Gregorii [e] 3. Quòd utrique tam hi quàm illi omittunt dicere horas Canonicas & utrique tenentur dicere illas cum poſſunt. & ita utrique committūt idem peccatum, ob quod perduntur fructus. iuxta Cōcilium nouiſſimum Lateranenſe, [f] & extrauag. Pii V. quę incipit, ex proximo. [g]

Quam Antinomiam clarè diluturus. Pręſuppono primum, Quòd non omnis collatio beneficii iniuſta, eſt ipſo iure inualida, ſiue nulla. Illa enim quę fit capaci ab habente poteſtatem conferendi, cum defectu alicuius circunſtantię finis debiti, ſiue iuſtæ intentionis, tēporis, loci, uel ſcieentię ſufficientis, ad iuſtè & ſanctè regendum beneficium ſibi collatum, mō ſciat legere & conſtruere, ualida eſt, ſecundum receptam ſententiam. [h] ſicut & multę ſunt excōmunicationes iniuſtę quæ tamen ipſo iure ualent. [i] Imò etiam multæ abſolutiones iniuſtæ ualent. [k] 2. pręſuppono, quòd non omnis indignitas reddit collationem ipſo iure nullam, cum ſolum regulariter eam talem reddat illa quadruplex, qnæ ex celebri Decreto Alexandri colligitur [l] ſcilicet defectus natalium, ętatis, litterarum ſcieūtię, & morum honeſtatis. Imò neque ſemper duæ poſteriores. Nam tertia, ſcilicet, defectus ſcientię litterarū tum demum reddit nullam, quando reddit quem penitus illitteratum, ita quod neſcit, legere ut decreuit Gelaſius cum gloſſa ſua [m]. Cui ſatis cōcordat [n] Bonifacius

Quam-

68

b Deutero. c. 25 &c. Non afferamus. 24. q. 1.
c c. 1. de Reg. iur. lib. 6. cum citatis a gloſſa. ipſius cap. Grauis de Reſtit. ſpol. cum citatis a gloſ. ſa eius.
d In l. Idem iuris ff. ad l. Aquil.
e In c. In ſcripturis. 8. q. 1.
f §. ſtatuimus. ſeſſ. 9.
g relatam ſup. c. 7. n. 10. et in Manual. Confeſſ. cap. 25. num. 121.
h In c. Cum in cunctis de elect. & glo. Clem. 1. de conceſſ. prębe.
i c. 1, 11. q. 3.
k c. uenerabilis §. ubi de ſent. excom lib. 6.
l In c. Cum in cunctis de electio.
m c. Illitteratos 36. diſt.
n c. fin. de tempor. ordi. li. 6.

Quamuis enim qui non habet ſcientiam ſufficientẽ adminiſtrandi beneficium aliquod ſit indignus eo ad hoc quòd pecet acceptando illud, per iura ſupradicta[o] non tamen regulariter ad hoc, quod collatio ei facta non ualeat. Nam Innoc. receptus[p] ab omnibus ait, poſſe beneficium conferri ei qui non habet ſufficientem ſcientiam eorum, quę requiruntur ad illud regendum modo ſit ſpes quod ea diſcet. Et licet omne crimen, quod inducit defectum grauitatis morum, faciat quem indignum beneficio, ad hoc ut illud acceptans peccet, ut infra[q] utiliter, et efficaciter probabitur, Nõ tamen efficit collatiónem nullam niſi talis ſit, quòd inducat irregularitatem, cenſuram, aut aliam inhabilitatem ſpecialem. quæ erit luculenta reſolutio eorũ, quæ alibi[r] ſatis confundunt Felinus & citati ab ipſo, tractantes illam quęſtionem. An collatio facta criminoſo ualeat? Tertio Præſuppono, quòd beneficiarius non tenetur ad renunciandum beneficiũ, eo ſolo, quod neſciat omnia illa quę illud requirit, modo ſciat legere & conſtruere, ut prædictũ eſt: & pręſupponit Panor. recept.[s] dicens quòd tenetur quidem diſcere illa, ſed non renũciare illud, ſi poteſt, & intendit diſcere. Quarto pręſuppono, quòd nõnũquã minora crimina lege humana grauiori pœna, quàm maiora puniuntur; iuxta Claudianũ. iuriſconſultum[t] et iuxta receptam ſententiam,[u] quæ habet: Neminem excommunicari ipſo iure ob ſolam hæreſim mentalem, uel odium Dei mentale, quę ſunt maxima crimina, ut tradi Thom.[x] ob percuſſionem autẽ clerici etiam leuem, ſic.[y] Quinto præſuppono, quòd miles uel alius neſciens recitare licet peccet acceptando beneficium, non tamen peccat omittendo dicere horas, durante impotentia dicendi eas ob ignorantiam & defectum directoris, & inſtructoris, pro tẽpore quò non poteſt diſcere modum recitandi nęc habere inſtructorem. Tum quia nemo[z] ad impoſſibile obligatur. Tũ quia ob hoc infirmus, & quiuis alius, qui ob defectum

Breuia-

[o] d. l. Idem iuris ad l. Aqu. ſ. & d. c. in ſcripturis. 8. q. 1.

[p] d cap. Cum in cunctis.

[q] In alio Miſcellaneo, quod cũ quibuſdam aliis non potui in præſentia typis excudi ſed propediẽ excudetur.

[r] cap. 2. de Reſcripti.

[ſ] c. uenerabilis de præb.

[t] L. Aut facta §. nonnũquã ff. de pœn.

[u] Quam, retulimus in Manuali cap. 27. n 56, poſt Caiet. 2. 2. ſec. q. 2. ar. 3. et 4. & in ſumma u. Hæreſis, & alios alibi.

[x] 2. sec, q. 10. ar. 6, q. 34. art. 2

[y] c. ſi quis ſuadente. 17. q. 4 adiuncto c. peruenit de ſententi excom.

[z] c. nemo de re gul. iur. lib. 6 l. impoſſibilium. ff. eod.

Breuiarii vel incluſionem in carcerem; uel alia impedimenta non poteſt recitare, excuſatur à peccato omiſſionis horarum, ſecundum omnes [a] etiam ſi per ſuam culpam inciderit in illa. [b] ut quia ſu a culpa incidit in ciſternam, uel coniicitur in carcerem: aut captus à latrũculis uel hoſtibus tenetur uinctus in montibus uel deſertis uacuis Breuiariis. Ergo cum quis neſcit recitare nec poteſt habere directorem, non poſſit eas dicere, durante illa impotentia, & ſufficienti conatu ad diſcendum, excuſatur à peccato omiſſionis earum non dicẽdo illas.

[a] c. 1. 91. diſt. et c. 1. de cleric. non reſiden. lib. 6. cũ eis annotat. poſt Innoc. in c. 1 de celeb. Miſſ.

[b] Arg. c. Quia diuerſitatem de conceſſ. præb. & c. ueniens de ſpõſal.

Quibus pręſuppoſitis, reſpondeo ad ea quę adduxi pro illis, quibus uiſus fui inaduertenter loquutus. Ad primum quidem, negando quòd huiuſmodi miles, uel alius neſciens dicere horas ter peccat. Quia per quintũ præſuppoſitum conſtat, quòd non peccat omittendo horas durante impotentia dicendi eas, cum iuſto conatu diſcendi modum recitandi: neque peccat retinendo beneficium ſi vult et poteſt diſcere illa, quę illud requirit per tertium præſuppoſitum. Ad 2. reſpondeo concedendo quidem, quod qui poſſidet beneficiũ ſine canonico titulo, tenetur reſtituere fructus; negando tamen quòd omnis qui malè acceptat collationem beneficii careat Canonico titulo. Per præſuppoſitum primum, & ſecundum. Ad tertium concedo, quòd utrique relati in argumẽto omittunt dicere horas, et quòd utrique tenentur ad dicendas eas, cum poſſunt: negãdo tamen quod poſteriores poſſunt ſicut priores, & cõſequenter negando, quòd poſteriores peccent ſicut illi omittendo horas. Cui eſt conſequens, quòd non tenẽtur ad reſtituendos fructus. Quoniam pœna reſtitutionis imponitur pro ſolo peccato negligentiæ dicẽdi horas; & ita non ligat alio modo peccantem, cum á ſeparatis nõ fiat illatio [c], nec pœna de uno caſu ad alium debeant extendi. [d]

[c] l. Papinianus exuli. ff. de Minoribus.

[d] c. pœnæ de pœnit. diſt. 1. l. factum §. in pœnalibus ff. de reg. iuris.

Alia

ALIA multa Miſcellanea in quibus tractatude illo genere orandi, quod Pſalteriũ & Roſariũ Beatæ Mariæ appellatur, & de dubiis circa illud occurrentibus; Deque habilitate, dignitate, ſiue idoneitate ad orandi munera promouendorum; De que fine & propoſito habendo ab eis & promotoribus, quibus eſt onus deligendi oratores populi ad Deum Opt. Max. Deque peccatis quæ admittũt huiuſmodi munera appetentes, petentes, competentes, candidati ſiue concurrentes, in formato, uel informi concurſu, & fautores, examinatores, & promotores eorum, quæ in præſentia ob quędam impedimenta non potuerunt typis excudi, ita Deo dignante propediem in hac eadem forma continuato numero excudẽtur, ut qui dignabitur ea legere, facilè poſſit prędictis annectere.

Errata ſic corrigito. P. paginam, L. lineam leg. legito deſignat.

Pagina 9. Linea 28. leg. diligendi. p. 14. l. 21. Pro maledictionibus. leg. benedictionibus. p. 18. l. 30. leg. ringens. p. 31. l. 11. c. potuit. p. 37. l. ultima leg. quod, loco pro. p. 39 l. 23. promittere. p. 40. l. vltima leg. ius. p. 43. l. 21. leg. quia. p. 64. l 34. credunt. p. 65. l. 4. renouauit. p. 67. l. 9. pro tum. leg. tam. p. 72. l. 7. leg. alioqui p. 146. l. 27. a. quod præcepto antiquo qui tenebatur recit. hor. cano. tenebatur p. 164. l. 18. leg. Crucis, pro ſitti. p. 192. l. 2. leg. boni viri. p. 210 l. vltima leg. præfatos tres effectus loco. ut. p. 224. l. 20. leg. finali & vltima attentione pro fin. vlt. p. 227. l. vlt. leg. accipiter. p. 241. l. 5. l. ad quod, pro quo. p. 242. lit. G. leg. iii. quorum diuin. offic. loco, in dicta seſſ. p. 304. l. 31. leg. offic-j ſeditioſe. p. 308. l. penul. leg diſcedebat p. 312. l. 19 leg. Conimbricæ. pro htc. p. 319. l. 9. proceſſum. p. 329. l. 2. leg. ferendum, pro habendum p. 331. l. 33. l. diuidatur. p. 411. l. 33. leg. puratum creaturarum. p. 412. l. ante penul. leg. Inuiſibilium. pro viſibilium. p. 449. l. 22. leg. autem p. 453. l. antepen. leg. ſuperiorum pag. 489. l. 23. leg. quidem, pro quidam. p. 490. lin. 4. peccet. p. 503. l. 26. leg. calceus. p 507. l. pen leg. miſeratur. p. 521. l. antep. l. de ordine pro ad ordinem p. 522. l. 31. litanias. p. 530 l. 22. leg. peccatum graue. p. 572. l. 19. leg. apud. p. 605. l. 13. leg. lib. 4. pro 74. p. 629. l. 23. l. perſeuerate cad. p. l. 27. leg. brauium. p. 632. l. 25. leg. concilium.

Series Chartarum.

* A B C D E F G H I K L M N O P Q R S T V X Y Z

Aa Bb Cc Dd Ee Ff Gg Hh Ii Kk Ll Mm Nn Oo Pp Qq Rr Sſ

a b c

Omnes ſunt quaterniones pręter * qui eſt duernio & Sſ ternio, & c medium folium.

CVM LICENTIA SVPERIORVM.

ROMÆ, Apud Ioſephum de Angelis
M. D. L X X V I I I.

INDEX LIBRI DE ORATIONE.

Abrahami de filio ſacrificando obedientia maſtos ob mortuos ſolatur. c. 19. 33
Abſentanti ſe principaliter ab horis hæc non obſtant. cap. 21. 64
Accentus Græcus a latino multum differt. c. 16. 10
Accentus nouus aptus admittendus. c. 16. 13
Accentus qualis uerbis extraneis proprius. c. 16. 15
Actu eodem quia nequit eſſe bonus & malus, non poteſt quis benè & malè mereri. c. 2 8
Actus non eſt uirtuoſus ſi deeſt illi ulla circunſtantia. c. 13. 39
Actus nullus etiam uenialiter tantum malus eſt bonus. c. 8. 3
Actus quis continuus eſſe debet. c. 10. 38 & 40
Actus ſimplex non ſufficit, ubi requiritur qualificatus. c. 26. 26
Actus ſine qualitate requiſita non ſufficit c. 21 41
Adorantur res Diuorum ut ipſi Diui. c. 18. 28
Adorare calceos ſanctorum, cur non malum. c 18. 77
Adorator ruſticus malè riſus à Louanienſibus. c. 18. 32
Adrianus quos Hiſpanos uocabat Principes tenebrarum. c. 18. 42
Adueniat regnum tuum quid ſignificet. c. 19. 108
Alapa inflicta à Dæmone, Chriſtiano. c. 4. 8
Alfonſus Ciacon laudatus. c. 22. 45
Altare & oblationes non locanda laycis. c. 18. 71
Altaribus nemo incumbat. c. 18. 70
Amare amicum maioris meriti, quam amare inimicum. c. 19. 99
Amare amicum de ſe melius, quam inimicum. c. 20. 48
Anacreon mortuus grano uuæ & Fabius pilo lactis. c. 19. 157
Angeli aſſiſtunt orantibus. c. 9. 3
Animas Purgatorij pro uiuis orare cui utile credere. c. 20 11
Anticipare uerſum, quando indecens. c. 16. 25
Antonius Nebriſenſis uir doctiſſimus hæc fecit. c. 19. 173
Aqua benedicta cur in introitu Eccleſiæ ponatur. c. 17. 5

Argumentum à contrario ſenſu quando non ualet. c. 22. 97
Attendendi propoſitum oportet continuare, interrumpitur autem bifariàm c. 13. 18
Attendendi tertius modus ſit in propoſito. c. 13. 33
Attendendo non tam errat plebs ut putat Sotus. c. 21. 36
Attendere benè non eſt cogitare an attendatur. c. 13. 31
Attendere in humanitatem Redemptoris an ſatis. c. 13. 35
Attendere meliùs poteſt intelligens recitata. c. 13. 6
Attendere multi admonent parum ipſi attendentes. c. 15. 3
Attendere non eſt uelle attendere. c. 14. 7
Attendit quando melius Idiota quàm doctus. c. 13. 7
Attentio cur magis quàm bonitas orationis exigitur. c. 21. 40
Attentio & deuotio propriè dicta, ut differunt. c. 21. 33
Attentio in fine orationis quando non ſufficit. c. 20. 28
Attentio orandi. c. 13. 1
Attentio qualis in qualem effectum neceſſaria. c. 21. 38
Attentio per quæ opera externa tollitur. c. 13. 49
Attentio triplex ad uerba, ad ſignificata, ad Deum & diuina. c. 14. 5
Attentio triplex & optima conuenit etiam Idiotis. c. 18. 101
Attentio triplex & quæ præſtantiſſima. c. 13. a. 4
Attentio triplex ſecundum omnes. Prima & tertia omnibus communis. Secunda ſolis doctis, ſed etiam non theologis, contra Sotum. c. 21. num. 34
Attentione neceſſaria non debemus eſſe contenti. c. 21. 43
Attentionis tertiæ (quæ optima eſt) materia propria Deus, adeò quod etiam in humanitate Chriſti non eſt omninò ſiſtendum. c. 21. 35
Attentionem horarum multum rumpit laudis amor. c. 16. 2
Attentionem iuuat præuiſio recitandorum & canendorum. c. 17 2
Aue Maria oratio omnium ei dicatarum acceptiſſima Mariæ. cap. 19 num. 125
Aue Maria non patitur hæc auctaria. c. 19. 129
Aue Maria quis compoſuit. c. 19. 130
Aue Mariæ qua parte propriè oratio. c. 19. 156
Actus agentium limitantur ad mentem eorum c. 22. 114
Actus inordinatus omnis, eſt peccatum. c. 22. 113
Altari qui non ſeruit, de illo non uiuat. c. 22. 112

A 4 6

Aue Maria à Belgis & Hiſpanis ut dicitur.c.22. 29
Aue quid ſignificet .c.19. 131
Author miſſam nouam cur extra patriam ſecrete dixit c.22. 36
Author nulla ſe occupatione ab horis excuſauit .c 11. 35
Author multa diebus & locis Mariæ coepit & ſperat.c.19. 126
Authorem hic tepidæ orationis pudet.c.3. 4

B

BArbarica nouitas exploſa.c.19. 193
Beatitudo patriæ indicibilis ut ſuperat bona uiæ.c.19. 41
Beatitudo uera imperfecta quę .c.12. 41
Benedicant omnes menſam ſed ex præcepto presbyteri c.14. 43
Beneficio ipſo iure priuatus,non poteſt ſpoliari .c 21. 55.& 57
Beneficium an detur carenti qualitate requiſita.c 3. 73
Beneficium accepturus prædiſcat horas.c.11. 22
Beneficium capiens ut fiat presbiter,in quo diſſimilis capienti pecuniam ut aliquid faciat c.21. 56.& 57
Beneficium capiens neſciens horas ut peccat.c.11. 20
Beneficium etiam exiguum ad horas obligat.c.7. 27
Beneficium etiam fructu reſeruato obliget ad horas c.21. 12
Beneficium duplex male tentum duplices horas requirit.c.22.54.58.& 62
Beneficium minus habens,& petens maius hic faciat .c.22. 64
Beneficium paruum cur pro nihilo non habendum.c.21. 11
Beneficium parrochiale capientis poena,non extenditur ad capientes alia, qui tamen peccant ſi non capiunt ordines eis annexos, uel laicaliter uiuant c 21. 151
Beneficium Principis late interpretandum c 22. 27
Beneficium quod ſufficiens,cur diffinitu difficile.c.22. 67
Beneficiũ quod ſufficiens definitum Pariſiis.c.22.a 69 ſed efficaciter improbatur. 70
Beneficium retinens nolendo ſacrari An peccet.c.21. 52
Beneficium ob ſimplex an quis cogatur ad ordines maiores, & an;capiens illud teneatur habere animum capiendi eos c.21. 107
Beneficium ſimplex plura quàm ordines maiores requirit c.22. 108
Beneficium ſimplex capiens ſine animo ſeruiendi peccat.c 22. 110
Beneficium uel penſionem conferens uel procurans conferri,uel conſtitui nolenti clericè uiuere, ut peccat.c 22. 114
Biblia uulgaria quibus permittenda.c.22. 103

Beneficium capiens animo relinquendi illud, an peccet. cap. 22. 83
Beneficium ſufficiens ad uiuendum honeſtè, uel ſine penuria, non ſufficit ad uiuendum commodè, uel decenter c. 22. 74
Beneficium ſufficiens eſt quod prudens arbitratur eſſe tale. capitulo 22. 71
Beneficia duo ſunt unum quoad hoc. c. 22. 57
Beneficia iuſtius quàm ſolebant dantur in Curia. c. 22. 65
Beneficia plura habens quoad horas hæc reputet. c. 22. 52 & 58
Beneficia plura habendi actum, ſola inſufficientia iuſtificat ſine diſpenſatione, cum illa uero, etiam aliæ c. 22. 76
Beneficia plura habere quale malum. c. 22. 75
Beneficia plura male tenens non Deum, ſed ſe decipit. c. 22. 88
Beneficia plura non obligare ad recitandum pluries horas in die non tam ualido iure fundatur, ac eius contrarium. c. 22. 53
Beneficia plura procurare alii ut peccatum. c. 22. 61
Beneficia quæ plura, quam duo teneri poſſunt c. 22. 59
Beneficiarij & religioſi, qua lege ad horas tenentur. c. 7. 13
Beneficiarij non deferant thoraces uel crepidas ſectas. &c. c. 18. 78
Beneficiario quæ deambulatio prohibita. c. 4. 5
Beneficiarius indicet quantum ſibi ſufficiat ex eo quod daret alii ut ſibi ſimilem alat c. 22. 74
Beneficiarius male uiuens an reſtituat fructus. c. 21. 65
Beneficiarius non recitans reſtituat fructus c. 7. a. 31
Beneficiorum pluralitas de ſe mala, ut ſit iuſta c. 22. 60
Bona hominum dona Dei, qui ea iure repetit c 19. 19
Bona opera mortua ad quid, & qua uia proſunt. c. 20. 135
Bona quibus ſunt mala c. 19. 14
Boni mortem conſequentium contemplatio plus delectat quam ipſa contriſtat. c. 19. 43
Bonitas actus exterior ab interiori fluit c. 7. 10
Bonorum huius ſæculi & futuri quanta diſparitas. c. 19. 40
Breuiarii Cardinalis Sanctæ Crucis forma orandi non eſt canonica. cap. 19. 207
Breuiarii defectus ut excuſat ab horis. c. 21. 13
Breuiario S. Crucis utens, quid et quando plus recitabit. c. 19. 206
Breuiario trium lectionum Cardinalis Sanctæ Crucis ut liceat uti. capitulo. 11. 30
Breuiarium Romanum Sanctæ Crucis an bonum inuentum. capitu. 19. num. 201

Breuiarium per quodlibet recitare an ſufficiat.c.19. 211
Breuiarium Pij V. multis quæ optabantur ſatisfecit. c.19. 210
Breuiarium pro libito nemo iuſtè mutat. c.21. 23
Breuiarium Card.S.Crucis author colerat. c.21. 24
Breuiarium Card.S. Crucis qua parte incautum.c.10. 62

C

Canens quis aut recitans aut lucrans non canit.c.13. 19
Canens uel recitans reputat qui aut cui operetur qua & quo vadit. c.18. 3. & 4
Canere debent Primores in choro. c.11. 42
Canere in diuinis tumultum bellicum peccatum c.16. 43
Canere profana,& benedicere ſcommatis in diuinis malum.c.16. 46
Canon Miſſæ quis,& cæptus omnino finiendus.c.16. 60
Canonicatui ſeruire cur apparet laborioſum.c.13. 11
Canonici quo maioris dignitatis eo magis choro interſint.c.17. 65
Canoniſta audiat Theologiam ab illius perito.c.18. 51
Cantando cæremonias illas aut illas ſic facientes peccant.c.16. 29
Cantando,& audiendo cantantes uarie peccatur.c.16. 38
Cantare arte nouerint beneficiarij.c.18. 72
Cantores cantu organi diuina canentes, ut plurimum peccant.c.16. 32
Cantores & notatores chori errant in hoc.c. 18. 83
Cantores muſici in diuinis quomodo peccant c.16. 37
Cantores qua ratione poſſint effici deuoti.c.16. 41
Cantrices monacharum Conimbricenſium imitandæ.c.16. 36
Cantu qui plus quàm re cantata mouetur ut peccat.c.16. 34
Cantus cantrapuncti magis licet quàm organi c.16. 35
Cantus non debet præferri concioni.c.16. 39
Cantus Eccleſiæ ab hæreticis ſublatus.c.16. 40
Cantus quid prodeſt,& cur in diuinis admiſſus.c.17. 30
Cantus uarij ſoni uniſono attentioni commodior c 17. 42
Canunt qui contra punctum ignorantes illum peccant.c.16. 34
Capitula tenere ante horas quando damnoſum.c.12. 5
Cappæ ut ſumi præcipiantur,& ut non &c.c.18. 89
Cappam non ſummat ignorans cantum.18. 90
Cappas non ſumunt dignitates niſi talibus diebus c.18. 91
Cappellanus & Succentor nemo ſit ſimul c.18. 95
Cappellaniæ, quæ ad horas canonicas obligant c 20. 17
Caſtus quas gratias agere debet ne cadat c 19. 6

Cato gloriam contemnebat.c.20. 36
Cauſa deplorationis mortis Principis donnæ Mariæ.c.19. 19
Chori errata male emendans ut peccat.c 10. 5
Chori præſes corrigat in eo peccantes.c.16. 89
Choro prodeſt præſentia uiri magnę auctoritatis·c.17. 26
Chorum nemo poſt primum pſalmum ingrediatur .c 10. 44
Chorus non tolerat nec excommunicat laycos .c.18. 73
Chriſti animus morti ſe dedentis quem non ſoletur?c.19. 35
Chriſti humanitas in cœlos ſublata,nos affigit eis.c.19. 43
Chriſti humanitas ut eſt gradus in amorem diuinitatis,c.13. 35
Chriſti incarnatio & paſſio pie mæſto magnum ſolatium.19.d 23
Chriſtiani cor modeſtum proſperis, & forte aduerſis parandum. capitu.
·19.num. 37
Chriſtiani ſunt membra et ſerui unius corporis & domini c.19. 95
Chiſtiani ut plus intendunt rei ſpirituali quam Iudæi.c.19, 118
Chriſtus non timet ſuæ gloriæ ob gloriam ſanctorum.c.18. 29
Chriſtus quis & quantus quantaque illi data.c.19. 36
Chirſtus caput Eccleſiæ c.20. 58
Circunſtant a multiplicans peccata confitenda.c.7 8
Ciuile eſt quandoque inciuilem eſſe.c.12. 6
Clericatu indignus legere neſciens c.11. 24
Clerici minorum ordinum ad quas horas tenentur.c.7.a. 12
Clerici iubentur horas dicere, laici audire .c.11. 8
Clericis et monachis quam expediat latinitas.c.13. 9
Clerici ut pro clericis habeantur optent.c.13. 37
Clerici pro ſe et populo pugnant·c.18. 2
Clerici non ſunt quoad hoc coniugati·c.18. 74
Clericis Conymbricenſibus quædam peculiaria precepta.c.18. 77
Clerici Conymbricę his uicibus ſurgunt et nudant caput.c.18. 85
Clericos à laycis ſuperari poſſe meritis &c.c.18 63
Clericos cur oportuit inſtitui.c.21. 2
Clericus ordinatus ad titulum patrimonii ut recitabit.c.19. 214
Clerus credat horarum onus eſſe ſibi primum.c.21. 29
Coadiutor an teneatur ad horas & ad quas·c.20. 18
Coadiutoria non eſt beneficium ſed ſufficit ad ordinandum.c·20: 18
Coecus quis excuſatur ab horis.c.11. 14
Coecus potius partem proprii offic ii dicat quam etc.c.11. 23
Coecus non excuſatur à choro.c·19. 81
Coecus et caligans ut teneatur ad horas.c.21. 14
Coeremoniæ ſuperfluæ, et curioſitas mala c.4. 17

Coerc-

Coeremoniæ debent eſſe breuiores uno tempore quàm al.o.c.18. 21
Cheremoniæ in choro unà ab omnibus fiant.c.17. 14
Coeremonię publicæ quando ſunt quantum priuatæ.c.17. 27
Coeremonię Chriſtianæ in quas mutatæ ſunt paganæ ut proſunt . capi. 18.num. 29
Cognoſcitur unum, & idem quoad quid ignotum quoad al ind. capitu. 22 num. 14
Commenda ut eſt titulus ita obligat ad horas. c.20. 16
Communio bonorum fidelium qua ratione nititur.c.20. 53
Communio ſacra damnatis ut datur in urbe.c.21. 11
Compaternitas & patria quę Chriſtianorum optima.c.20. 56
Conceſſio facta diuerſis ut diuerſe ſumitur.c.22. 28
Conciliatio dictorum auctoris. cum his quæ alii poſt eum de oratione ſcripſerunt remiſſiue.c.1. 33
Concilium Baſilienſe peperit baſiliſcum c.18. 84
Concilium Lateranenſe iudicare fuiſſe circa horas partim nimis laxum, partim nimis ſtrictum,nimium liberum.c 21. 60
Concilii laterrenſis lex de omiſſis horis ſeruandn c. 21. 64
Concilium Laterranenſe ſuſpiciendum non deſpiciendum. capitulo 21.num. 62
Cantus diſtributioni lucrandæ an neceſſarius.c.22. 101
Conciones oſcitanter audire quando peccatum.c.13. 45
Concordiam ad honeſtam quos litigantes Iudex cogere poteſt. capitu. 19 num. 39
Conditio & modus ualde diuerſa.c 21. 48
Conditione deficiente deficit diſpoſitio.c.21. 46
Confeſſarius pœnitentiam quantam imponit.c.10. 54
Confeſſarius ſic commutet horas commutandas c.11. 40
Confeſſarium uel iudicem perfectum multa ſcire oportet. capitulo 18 num. 55
Confeſſarius pluralis in beneficijs hoc faciat. c.22. 61
Confidendum non nimis ſæculi Principibus .c.19. 29
Confiteatur ſic omittens horas die uel anno c.7. 7
Confitendum propoſitum malum, licet non exequutum. capitulo. 7.num. 11
Confratres multarum fatriarum honorificarum infoclices, ſi fratriæ Chriſtianæ ſunt expertes c 20. 51
Conſolando Chriſtiano moeſto ob mortuum cur exempla ethnica non nimis apta c.19. 32
Conſuetudo optima interpres etiam in hoc.c.10. 17

Conſtitutio c. Commiſſa de elect.lib.6.non includit Epiſcopum.c.21. 44
Conſtitutiones Conymbricæ quæ iuuant Dei cultum.c.18. 61
Contemnit non ſemper uerè qui uidetur contemnere.c.22. 18
Contemplatiui ab hac ſuperbia caueant.c.22. 42
Conuerſatio cæli ut ſuperat conuerſationem terre.c.19. 42
Corda in Deum eſſe leuata dupliciter dicitur c.15. 9
Corona D. N. Ieſu Chriſti quæ c.10. 39
Corona.S.Mariæ diuerſis horis dicta an &c.c.10. 37
Coronæ alternatim dictio ad quid utilis.c.10. 38
Credens bono uiro excuſatur.c.22. 66
Credo tam latino quàm uulgari idiomate docere utile.c.19. 196
Credo uetuſtas qua meditatione nouatur.c 19. 197
Criſtæ dicere inſignis error eſt,c.16. 16
Crucis ſignum ut faciendum cum concordia opinionum.c.19. 200
Crucis à ligno regnaturum Chriſtum ubi Dauid expreſſit.c.22. 30
Crux quare imperium Chriſti ſuper humeros eius.c.22. 31
Culpa caret interdum qui in culpa fuit c.11. 25
Cultus Dei principalis non in cantu,nec ornatu pretioſo.c.17. 35
Cultus Dei principalis & uerus in quo conſiſtit.c.17. 36

D

DAmaſi lex de alternatim canendo non inuenitur.c.10. 24
Damaſus iuſſit pſalmos alternatim canere.c.10. 18
Damaſus non inuenit ſed iuſſit cantum alternum.c.10. 17.& 34
Deambulatores horæ miſſæ Tertiæ ſic puniuntur conymbricæ.c.18. 79
Defendere tenetur quis Rempub. & Eccleſiam magis quàm priuatum. cap.19. 92
Dei ad laudem principaliter inducta,inducere principaliter ad laudem propriam, an mortiferum.c.22. 12
Dei caſtra quis pro diaboli deſerit & Deum quadantenus renuit. cap. 20,num. 65
Dei cognitio,amor fruitio,oratio ad Deum & adoratio ipſius in hoc conueniunt.c.22. 16
Deo ſine authore ſalus male quæritur c.11. 5
Deo cuncta eſſe aperta,ab omnibus ei & nulli ab eo reddenda ratio. cap.19. 91
Deo & ſumma Trinitate malè fruitos quidam ueri pij abſre ſuſpicati fuerunt.c.22. 17
Determinat interminatum uir bonus.c.22. 71

Deum non tædet multitudinis precum.c.19. 58
Deum in cœlis qui malè contemplantur.c.19. 104
Deum uerum adorans omnis,Trinum adorat. c.22. 15
Deus a & ω cum pulchro diſticho Boetij c.1. 20
Deus in adiutorium eſt clypeus ad omnie paratus c.19. 2.& 3
Deus in adiutorium illis & illis conuenit.c.19. 4
Deus in adiutorium frequentatum quam utile.c.19. 44
Deus in adiutorium mentale pluribus quam uocale conuenit.c.19. 46
Deus in adiutorium horarum initio aptiſſimo qui abutimur.c.19. 47
Deus in adiutorium proferens; hæc cogitet. c.19. 48
Deus in adiutorium cur adiunctum Gloria*.c.19.* 49.& 50
Deus plane immutabilis.c.19. 50
Deus præſens ubiq; licet non eius humanitas niſi &c.c.19. 105
Deus qua ratione poteſt dici obligatus.c.20. 46
Deus an poſſit concipi cognoſci & amari ut unus, quin concipiatur cognoſcatur uel ametur ut Trinus.c.22. 14
Deuotio cui deeſt hoc agat.c.19. 124
Deuotio quid, quot & quæ eius cauſa.c.20. 58
Deuotio impropriè dicta ut differt à propriè dicta.c.21. 33
Deuotionem quæ Dei *beneficia, & qui noſtri defectus ſuggerent.c.20.* 63
Deuotionis impedienda occaſio cur interdum ſcientia c.20. 60
Deuotionis tantæ Romanæ *quæ cauſa.c 22.* 89
Deuotiores cur fœminæ,ægroti,& afflicti quàm alij.c.20. 59
Deuouendi nos Deo *cauſas quæ ſunt tres, hæc tria nominata ſuggerent. cap.20.* 62
Dies uarie ſumitur & ut quo ad horas.c.3. 34
Dies & nox artificialis. 12. horas in 12. partes æquales diuiſas habent. cap.3. 35
Dies ad horas dicendas quando incipit & deſinit.c.3. 60
Diſpenſare contra Concilium *legatus non poteſt.c.11.* 24
Diſpenſare nequit Epiſcopus *ſuper ætate c.11.* 25
Diſpenſat ut Epiſcopus *in formula horarum.11.* 26.& 29
Diſpenſat Epiſcopus in hoc cum parocho tantum cauſa ſtudij c.21. 51
Diſpenſatio ſine cauſa, nec petatur nec detur etiam à Papa *c.19.* 204
Diſpenſatio recitandi Romanè *an contineat breuiarium nouum.c..9.* 206
Diſpenſatio,ut quid pro Miſſa noua detur,ut ſcandaloſa.c.22. 34
Diſpenſatio ad hæc tantum acceßoria extenditur.c.22. 57
Diſpenſatio & conſuetudo ut paris potentiæ.c.22. 60
Diſpenſatio ultra iuſtam cauſam ut requiritur.c.22. 52.& 60
Diſpenſatio quæ prodeſt plurali.c.22. 75.& 76

Diſpen

Diſpenſatus à ieiunio an poſſit edere carnes.c.11. 11

Diſtributio amiſſa non excuſat à peccato c.5. 18

Diſtributio non ſolita quæri ſano non quæritur ægroto c.11. 19

Diſtributio non lucrifit ſine animo attendendi c.13. 17

Diſtributio etiam iam perdita hodie remitti nequit c.22. 49

Diſtributio reſtituta an reddi poſſit reſtituenti c.22. 50

Diſtributiones quotidianæ an remitti poſſunt .c.22. 48

Diſtributiones quæ non accreſcunt intereſſentibus.c.22. 51

Diſtributionum quotidianarum inuentum bonum licet &c.c.18. 10

Doctor Medina laudatus .c.20. 1

Doctores Theologi Sorbonæ diſcebant Canones Tholoſę .c.18. 56

Doctores qui parum callent Eccleſiaſtica c.19. 176

Dæmon qui legebat Syllabas in choro .c.10. 10

Dæmon incitat ad conſulta, ut abducat à præceptis.c.10. 66

Dæmones proprie orare poſſunt ſed non bene c.20. 13

Dolus futurus non remittitur ut præteritus.c.22. 49

Dominicus Sotus laudatus, qui & author Doctores & Cathedrarii primę functionis Salmaticenſes fuere.c 21. 1

Dominus uobiſcum unde deſumptum & quid ſignificat .c.22. 84

Dominus uobiſcum ſolus presbiter non excommunicatus dicit, dicit autem etiam cum ſolus, aut cum uno tantum recitat.c.22. 86

Dona Septem Spiritus Sancti, & Beatitudines ſeptem continent ſeptem petitiones .c.19. 115

Dormiendo nemo meretur aut demeretur .c 9. 4

Dormiendo oratio uel recitatio facta inutilis c 9. 5

Dormire notabili Miſſę tempore quando mortale c.9. 8

Duo officia tenens duorum uicem gerit c.22. 56

E

ECCLESIA *non fert contractus profanos .c.5.35. nec candelarum. 36.ſed ſic lites Eccleſiaſticas.* 37

Eccleſia in ipſa permittitur doctorari &c.c.5.38.& an informatio de confugiente ad eam. 40

Eccleſia non fert rixas clamores tumultus luſus· &c..nec Sympoſia nec conuentus, nec fabulas.c.5. 30

Eccleſia non tolerat cantum, nec choreas ſæculares c.18. 76

Eccleſia Christi corpus Chriſtiani eius membra c.20. 54

Eccleſiæ an rectè fundetur de rebus male acquiſitis .c.22. 18

Eccleſia parochialis proprie non eſt præbenda.c.21. 51.& 57

Eccleſiæ circunſtantia an facit mortale quod alibi non eſſet tale.c.5. 42
Eccleſiæ miniſter ad orandum quis dicitur .c.20. 40
Eccleſię, defunctorum tumbis non occupentur.c.22. 33
Eccleſie miniſter reſpondendo eius perſonam gerit.c.22. 86
Eccleſiam intrans hec facere debet.c 17. 4
Eccleſiam parochialem capiens animo certo non promouendi tenetur reſtituere fructus niſi eo mutato promoueatur.c. 21.45. & 46.et tunc non reſtituet antea perceptos. 50
Eccleſiam ingreſſus adoret Euchariſtiam, non ſedeat tergo uerſo ad eam, fugiat riſus, non deambulet, nihil quod turbet diuina faciat, nihil obſcœni ſub graui pœna loquatur, non permittatur quis intra eam mendicare c.22. 32
Eccleſiis in ipſis tales peccant.c.5.d. 32
Eccleſias irreuerenter ingredi peccatum.c.5. 21
Eccleſiaſtici ſunt legati et procuratores ad Deum populi.c.18. 1
Eleemoſyna boni Domini miſſa per malum prodeſt.c.19. 61
Eleemoſyna an de re aliena recte fiat .c.22. 18
Elgemoſyna ue imperetur uetandum, et an hę ſint eiuſmodi.c.22. 35
Elgemoſynam diues tenetur dare pauperi ſed non cuique .c.20. 21.
Epiſcopi obligati horis et aliis duobus ,c.5. 16
Epiſcopis quod lucrum turpe erat ex Breuiariis.c 21. 28
Epiſtolam decet pręter oſculum manuum continere preces.c. 18. 37
Epiſtola breuis, qua bis oratur ſapit hypocriſim.c 18. 38
Et cum ſpiritu tuo unde ſumptum, & quid ſignificat.c.22. 85
Et ne nos inducas quid etc.c.19. 3
Euagatio mentis interior ſola, quandoque mortalis .c.13. 20
Euagatio quę mortalis quę uenialis c.3. 21
Excommunicandi poteſtas iure diuino data eſt Eccleſię, ſed non omnes formę & effectus uitandi.c.22. 9
Excommunicati præſentia eſt iuſta cauſa non finiendi Miſſam.c.16. 59
Excommunicatis non proſunt ſuffragia generalia.c.19. 17
Excommunicato non prodeſt Miſſa; ſed mortali peccato infecto ſic.c.19. 74
Excommunicato communicat, qui idem cum illo audit.c.22. 7
Excommunicatus magis debet uitare quàm uitari.c.21. 18
Excommunicatus alios, (quod male ſeruatur) uitet.c.21. 1
Excommunicatus parochus poteſt ſuis parochis ſacra eis debita miniſtrare ſicut et alia debita aliis ſoluere.c.22. 7
Excommunicatus quod maximum damnum incurrit c.20. 55
Exercitium ſpirituale in ſtatu malo factum, quod mortale.c 6. 43
Exhortatio ad bene orandum et recitandum.c.8. 6

Exhortatio ut oratio præcepta præferatur conſidtę c.10. 47
Exhortatio ad modeſtiam in diuinis ſeruandam.c.16. 78
Exhortatio ad bene canendum,& audiendum cantum.c.17. 31
Exhortatio ad recitandum cum dilectione, Salue.*c.19.* 181
Exhortatio ad recitandum Pater *noſter cum deuotione.c.19.* 155
Exhortatio ad eleuandum mentes recitantium.c.18. 16

F

FAcetus fuit quidam ruſticus.c.19. 66
Falſum non eſt quod in ſenſu in quo fit eſt rerum.c.19. 1
Famam & gloriam ſecus quàm oporteat cupere malum.c 6. 35
Fata uel Parcas nullas eſſe,aut eſſe diuinum ordinem.&c.c.19. 23
Ferdinandus Nunnez de Guzmari laudatus.c.19. 177
Fiat uolontas tua quid importet.c.19. 109
Finis principalis accurate definitus.c.6. 13
Finis quis dicitur ob quem aequè uel magis fit actus.c.6. 17
Finis deſinit eſſe principalis ob relationem in aliud.c.6. 23
Finis pręcepti non præcipitur.c.20. 29
Forma orandi pręcellens Pater noſter, *Aue* Maria,*Salue.&c. c.19.* 180
Forma quæ orandi ſtatis certis horis diei.c.19. 199
Fortis an poſſit eſſe debilis c.20. 6
Fratres nos omnes eſſe credimus ſed incogitanter c.19. 103
Fruitio quid,cuius potentiæ,& de quo habenda.c.22. 16
Frui non poteſt beatus Dei *eſſentia, quinetiam actu fruatur Trinitate, & ſingulis perſonis eius licet utator ſic,modo tali habitu fruatur. cap.22.* 16

G

GEniculandum quando ad Et *homo factus eſt.c.4.* 7
Geniculandum Deo *utroq; genu c.4.* 15
Genicular ſemper licet ad Aue Maria.c.4. 11
Genua flectere cur bonum.c.4. 13
Georgius Almeyda in primis Illuſtris.c.18. 66
Gloria uana naſcens ex tepore aliorum periculoſa.c,19. 7
Gloriam eiuſuè deſiderij uires quis nouit c.6. 30
Gloriæ uanę deſiderium, quod mortale remiſſiuè.6. 11
Gratia & charitas non ſunt idem ſed ſemper concurrunt.c.20. 34
Gratiam Dei *ſeruaturus imploret auxilium* Dei*.c.19.* 9

Gratia

Gratias Deo cur plus pro mortuis agere oportet quàm eos lugere. c. 19. num 39
Gregorius XIII in ſtatuendo grauiſſimus c. 10. 22
Gregorius non orauit ut Traianus recta iret in coelum. c. 22. 45. & 46
Gregorius non peccauit orando pro ſepeliendis in &c. c. 22. 47
Gregorius an ægrotauit ob peccatum orandi. c. 22 47

H

Habitus repetendi neceſſaria ut malus. c. 13. 32
Hebdomadarius ſic incipiens horas peccat. c. 2. 4
Hebdomadarius præcinens agat hoc & hoc. c. 18. 86
Hæreſeos cauſa capti an poſſint ad ſacra admitti. c. 22. 10
Hæretici excommunicati notoriè cur non uitandi. c. 22. 5
Hæreticum damnare & denunciare non idem. c. 22. 6
Hæreticus iure diuino excommunicatus. c. 22. 9
Hieronymus Oſorius Præſul laudatus. c. 21. 28
Homo bulla & miſerijs plenus. c 19. 153
Homo quot miſerijs ſubiectus naſcitur. c 19. 154. & *ita natus ut ſuperbire poteſt.* 155
Homo quam facilè moritur c. 19. 156
Honor in ſex fines benè deſideratur. c. 6 a. 36
Honor an debeatur ob opera de reſtituendis facta. c. 18. 9
Hora nocturnorum à laudibus diſtincta. c. 3. 39
Hora Primæ, Tertia &c. ut incipiunt. c. 3. 38
Hora etiam priuatim, ſtata hora dicenda. c. 3. 45
Hora priuatim an publicè dicatur, ut hic differt. c. 3. 71
Hora de una hora in aliam quando mutanda. c. 3. 72
Hora mutata non ſemper quoad omnia mutatur. c. 3. 74
Hora publica publicè dicenda, ſacrum locum quærit regulariter. cap. 5. num. 11
Hora unius diei onus eiuſdem ſolius. c. 10. 53
Hora minori de cauſa quàm Miſſa relinquitur coepta. c. 16. 61
Horæ ſtatis horis dicendæ. c. 3. 22
Horæ quæ, quot, & cur ſic dictæ. c. 3. 26 & *ſeq.*
Horæ quater noctu, & ter diu dici ſolitæ. c. 3. 30
Horæ ſtatæ horis dicendis quæ. c. 3. 39

Hora

Horæ præuentio quæ prouidentia. c. 3. 46 & ſeq.
Horæ ad ludos quæ iuſtè mutantur. c. 3. 50
Horæ dicendæ horis ſtatis, licet nullus externus ſit eis interfuturus. c. 3. 53
Horæ ſtatæ ſiue debitæ recitandæ, aliqua latitudo ineſt. c. 3. 76 & ſeq.
Horæ debitæ lapſus non nocet quantum lapſus diei. c. 3. 8
Horæ canonicæ quæ, & qui ad eas obligantur, & quo iure. c. 7. a 1
Horæ integrè ſunt dicendæ, & non interponendæ. c. 10. a num. 1
Horæ defunctorum quando obligatoriæ. c. 10. 4
Horæ dimidium dicere quo iure ſufficit. c. 10. 16
Horam quam partem amittens peccat mortaliter. c. 10. 43
Horæ pars notabilis quæ c. 10. 44
Horæ clarè & non ſubmiſsè ad hoc dicendæ. c. 10. 47
Horæ omiſſe ob ignorantiam, incuriam, obliuionem, ignauiam, & contemptum, ut alia ab alia differt. c. 10. d. 48
Horæ unius omiſſio an, & quomodo ſupplenda. c. 10. 52
Horæ chori integrè dicendæ licèt alias dicat. c. 10. 59
Horæ chori ut ſupplentur per aliud Breuiarium. c. 10. 59
Horæ partem dicendæ, impotentia quæ excuſat. c. 11. a. 15
Horæ initium requirit propoſitum attendendi c. 8. 13
Horæ ſine propoſito complendi cur non complentur. c. 13. 27
Horæ Canonicæ de ſe ſunt optima oratio. c. 18. 46
Horæ aliquæ ordinari deberent pro omnibus c. 19. 208
Horæ quæ ſine attentione & deuotione dictæ iterandæ. c. 20. 31
Horam præueniſſe ut molliter dormias, & otieris ut peccatum. cap. 3. num. 54
Horam Matutinam à laudibus diuidi poſſe. c. 3. 64
Horam interrumpens re pertinente ad eam, non peccat. c. 10. 70
Horam coeptam non finire abſque cauſa, ueniale. c. 16. 67
Horarum à parte dicenda paucos omnino excuſari. c. 11. 17
Horarum formam, An Epiſcopus mutari poſſit. c. 11. 27
Horarum à parte excuſant ad ea pertinentia. c. 11. 36
Horarum partem, ut debet non præuidens; quid faciet. c. 11. 37
Horarum interruptio non omnis mala. c. 11. 38
Horarum dicendarum, munus præcipuum, de quo grauius reddenda ratio c. 13. 9
Horarum pars à miniſtro omiſſa, an ſupplenda. c. 21. 15
Horarum præpoſterationem non eſſe mortiferam. c. 21. 30

Horas comites itineris ut libenter audient. c.3. 49
Horas non licet mutare ob interdictum c.3. 51
Horas ex tra horas ſtatas iuſta de cauſa bene dici c.3. 53
Horas B. Mariæ non ſolum conſuetudo ſed lex Papalis induxit.c.22. 59
Horas cum paruo temporis ad ſtudendum damno, ſic dicet ſtudioſus. capitulo.3. 36
Horas dicendi ueſpera priuilegium, ad quid prodeſt.c.3. 57
Horas dicere extra ſtatas peccatum ueniale.c.3. 58.& ſeq.
Horas ueſpera usque ad Primam tantum dici.c.3. 61
Horas qui Prælatus non curat dici horis ſtatis lethaliter peccat.capitulo.3. 63
Horas præpoſterare ex cauſa nullum peccatum.c.3. 63.& ſeq.
Horas dicere pro quæſtu æque ac pro Deo, malum.c.6. 18
Horas ob omiſſas quoties quis peccat.c.7.a. 5
Horas recitare nolens peccat licet poſt recitet.c.7. 9
Horas recitet excommunicatus imo & degradatus.c.7.a. 17
Horas debet monachus priuatus monachiſmo c.7. 26
Horas recitent monachi & monachæ ad chorum profeſſæ etiam extra monaſterium manentes, ſed non conuerſi nec ad alia profeſſi, nec penſionarii, nec magiſtri præbendarii nec Bedelli & Clauigeri.c.7.a.nu. 21
Horas dicere quis non recipiens fructus teneatur.c.7. 28.
Horas dicere talis penſionarius tenetur.c.7. 39
Horas Beatæ Virginis quis præceperit recitare.c.10. 3
Horas dicens extra chorum, ad quæ reſponſa tenetur.c.10. 5
Horas anticipans et ſyncopans non ſatisfacit. c.10. 9
Horas canonicas recitantes alias non dicant.c.10. 13
Horas omittens miles uel puer qui non peccat nec reſtituit.c.22. 105
Horas omiſſas ſupplens quis excuſatur. c.10. 49
Horas omiſſas uſque ad mediam noctem dici poſſe c.10. 50
Horas omiſſas à choro an ſuppleat dictio priuata.c.10. 58
Horas publicas non expedit dicere ſecretò.c.10. 45
Horas unius diei dicens Breuiario diuerſo c.10. 60
Horas inchoant malè nonnulli hebdomadarii.c.10. 64
Horas ex diuerſis breuiariis dicere an ſat ſit.c.10. 69
Horas dicas domi licet non poſſis in choro. c.11. 2
Horas dicere excuſatus excuſatur audire c.11. 6
Horas qui non poteſt totas ad quid tenetur.c.11. 9.& 12
Horas dicere quis nequiens tenetur quærere ſocium.c.11.a. 13
Horas dicere excuſatus ad quid aliud tenetur.c.11. 19
Horas breuiarij defectu.iuſtè omitti.c.11. 39.

Horas

Horas iuſte commutari in quatuor ſic dicenda.c.11. 39
Horas ad be nè recitandas, præcellens doctrina.c.13. 16
Horas non intelligens cogitet iſthęc c.13. 12
Horas recitando ſcribere legere.&c.ut mortale c.13. 22
Horas recitans immemor an hoc uel illud omiſerit.c.13. 29
Horas iam recitatas denuo recitare, ut peccatum.c.13. 32
Horas colloquendo audire multis ciuile.c.13. 44
Horas ad dicendas in choro, qui ducit puerum ut peccat.c.16. 8
Horas canonicas melius cum aliis, quam à ſolo dici.c.17. 74
Horas cum aliis attentius hoc reſpectu recitari.c.17. 29
Horas dicat ſic, qui diſtributiones quęrit c 18. 12
Horas canonicas fere omnes dicere poſſunt.c.18. 31
Horas canonicas recitare Reges bonum.c.18. 52
Horas recitans cum aliјs, ut ſupplere debet particulas omiſſas.c.19. 83
Horas canonicas debens ad conſulta ſic ſe habeat.c 19. 187
Horas non eſſe neceſſariò tam clarè dicendas ut alii eas audiunt.c.20. 14
Horas quis conſentiens reſeruationi fructuum dicere teneatur.c.20. 15
Horas dicens ſine animo ſatisfaciendi, non ſatisfacit c.20. 30
Horas Canonicas eſſe octo graues doctores tradunt.c.21. 5
Horas aliqua de cauſa iuſta interpolari & omitti c.21. 7
Horas dicat excommunicatus, irregularis, & degradatus c.21. 17
Horas etiam priuatim dicendas in loco ſacro c.21. 32
Horas an teneatur bis dicere cui ſunt duo beneficia.c.22. 32
Horas binas Tricendia Hiſpana requirunt c.22. 5
Horas triplices et alia bona triplicia debet, qui tria beneficia habet.c.22. 53
Horis nocturnis quæ ſacra debita c 3. 61
Horis à dicendis quis excuſetur remiſsiuè c.7. 35
Horis non ſatisfacit tardè ueniens, & cito abiens.c.10. 51
Horis ſcribendo loquendo &c. quis ſatisfaciat.c.10. 112
Horis à dicendis quæ infirmitas excuſat.c.11. 1 et 3
Horis à dicendis non omnis cæcus excuſatur c.11. 14
Horis à dicendis quosdam ineptè excuſari c 11. 18
Horis à dicendis quæ diſpenſatio excuſat.c.11. 23
Horis à dicendis non excuſat peregrinatio c 11. 33
Horis à dicendis, non excuſat ignorantia cantus.c 11. 41
Horis à dicendis quæ occupatio excuſat.c.11. 34
Horis breuiarii S. Crucis quid addendum pro non occupatis.c.19. 208
Horis dicendis & Deo laudando, debuiſſe conſtitui tempora, horas templa hymnos, & pſalmos.c.21. 3
Horis à dicendis, quæ impotentia excuſat c.21. 13

Horis

Horis obligatus tenetur dicere officium S Mariæ,& quicquid breuiarium ſuum omnibus præcipit .c.21. 22
Horologia Romana ut ab exteris differunt.c.3. 37
Hymni Tertiæ,Sextæ,& Nonę,noui licet ſint antiqui.c.19. 191
Hymni laudati, à quibus compoſiti et declarati c.19. 173
Hymnus Matutinæ poteſt dici ueſpera,et contra c.10. 50

I

IAcobus quali accentu proferendum c.16. 18
Ieſu nomen ſic uenerandum c.5. 13
Ignorantia ſua qui in choro mouet riſum peccat.c.16. 30
Incertorum in opera pia quæ reſtitutio pia c.22. 21
Indulgentia quæ non parit temporale ut langueat.c.22. 78
Indulgentię maioris cauſa melior recitatio.c 22. 121
Indulgentiæ datę pro oratione non ſunt reuocatæ,datæ uerò & dandę pro eleemoſyna ſic .c.22. 77
Indulgentiis maximis à Papa conceſsis ut utendum c.19. 165
Indulgentiæ conceſsio ,ut priuilegium reſtringenda c.22. 127
Infirmitas ſufficiens ad excuſandum ab horis non eſt ſurditas uel cæcitas. cap.19.num. 82
Infirmitas quæ ſine Prælato excuſat ab horis .c.21. 16
Ingenio qui acuto pollent non otientur .c.16. 35
Initium quærendi cognitio defectus .c.19. 151
Initium ſalutis cognitio infirmitatis.c.19. 5
Imaginari Virginem audientem,et Diuos eam laudantes uigilem facit pręcantem.c 22. 127
Intellectus c.Scire .67.diſt.cum concord. c.4. 9
Intellectus dicti cuiuſdam Redemptoris noſtri .c.17. 28
Intellectus cuiuſdam elogii S Gregorii c.19. 6
Intellectus §.ſtatuimus Concil.i Lateranenſis ſeſſ.9 c.21. 61
Intellectus dicti Paludani de abſentante ſe ab horis.c.21. 63
Intellectus illius ,Non eſt inuentus ſimilis illi.c.22. 3
Intellectus extrauag.Martini.5.ad euitanda c.22. 5
Intellectus.c.ſolent de conſec diſt 1.c.21. 55
Intentio uirtualis quid cum exemplis c.6. 14
Intentio tam actualis quàm uirtualis ſufficit c.13. 17
Interdictum ubi tollendum die conceptionis Mariæ c 19. 68
Inuocantur Sancti ſic per Pater noſter,et Aue Maria.c.18. 31
Inuocationem circa ſanctorum,quinque Tridenti definita c.11 21

Inuocatio Apollinis et Aſculapii ut mutata in S. Antonii. et S. Rochi capitula. 8. 30
Ioannes à Medina laudatus c. 21. 5
Ira Dei punit populum quem non punit eius Rector. c. 16. 79
Irregularis quis ob orationem factam tempore interdicti. c. 6. 41
Iudex inter recitandum ordinare aliquid poteſt. c. 16. 71
Iudices quidam ſe ſua laude uituperant. c. 18. 59
Iulius Cæſar in ſcribendo, dictando mirabilis. c. 13. 23
Iuſtitia eſt maxima uirtutum Cardinalium. c. 22. 19
Iure ab antiquo quatenus per nouum recedendum. c. 22. 97

K

KYrie eleiſon, quid ſignificet. c. 16. 17

L

LAtina ut intelligunt Hiſpanus, Gallus, & Italus. c. 13. 38
Latria ſiue religio quid. c. 1. 20
Laudes bis Deo debitæ bis ſunt ſoluendæ. c. 22. 54
Lege naturę licet egenti mendicare. c. 22. 81
Legem etiam pœnalem extendit ratio eadem. c. 10. 35
Legem transgredi non licet etiam cum iuſta cauſa, citra ſuperioris diſpenſationem, ſaltem quando non eſt manifeſta, et differri poteſt. capitulo. 16. num. 19
Leges Luſitaniæ breuiores et elegantiores aliis. c. 18. 15
Leges aliæ miraculorum, aliæ naturę limitum. c. 22. 44
Lex non aptatur ei cui uerba non aptantur. c. 10. 26
Lex de alternatim pſallendo, ut eſt extenſa. c. 10. d num. 33
Lex pœnalis in utilitatem publicam uel animæ lata extenditur. capitulo. 20. num. 52
Lex non omnis præceptiua etiam naturę mortifera. c. 21. 45
Lex interpretans terminis interpretati continetur. c. 21. 44
Lex uſum non receptа non ligat. c. 22. 5
Lex generalis etiam odioſa comprehendit omnes ſpecies etiam ſi in alia maior gratia inueniatur. c. 22. 80
Lex naturalis maior humana, nequit ob ea tolli. c. 22. 81
Lex generalis ſtringitur alia lege, & ratione. c. 22. 83
Litterature gradus plures. c. 22. 71

Lex noua ueterem declarans ſecundum eam intelligenda.c.22. 97
Lex recepta tantum quoad partem tantum quoad illam ſeruanda .capitulo.22.num. 98
Lucia et Mathaus quo accentu proferenda c.16. 12
Lucrum temporale in ſpirituale intentum deſinit eſſe finis .c.18. 17
Ludouicus à Granata ordinis Prędicatorum laudatus.c.1. 33
Lumen accenſum ſemper teneatur ante ſacramentum .c.18. 67
Luxuria fugiendo, accedia reſiſtendo uincitur.c.19 8

M

MAiorem ſępè à minore in hoc præcelli .c.13.* 5
Maiores chori cantare debere.c.10.n.47.non excuſantur à cantu .capitulo .22. 101
Mandatum uniuerſitati non obligat ſingulos.c.10. 6
Mane ſurgere ad tria utile.c.18. 41
Maria uirgo mater ſic et ſic pie uocatur à piis.c.18. 23
Maria uirgo mater multis titulis à quibuſdam malè intellectis locupletata .c.18. 22
Maria uirgo et mater orabat mentaliter.c.18. 108
Maria infans Caſtella & Princeps Portugalliæ deplorata .capitulo.19.nume. 14
Maria mater uolens id à quo abhorrebat, quem non ſoletur: capitulo.19.num. 34
Maria qua ratione creaturarum maxima dici poteſt .c.22. 102
Maria Tauora cum ſuo monaſterio laudata.c.19. 128
Mariam in ſalutando non nominat Angelus.c.19. 132
Maria quid ſignificet .c.19. 233
Maria cur ſtella et cur maris.c.19. 134
Maria ſemper et ubique inuocanda,et imitanda.c.19. 135
Maria ut et quàm plena gratia .c.19. 136
Maria habuit omnes uirtutes et gratias gratis datas.c.19. 138
Maria omnibus elargitur.c.19. 37
Maria multum priuilegiata.c.19. 139
Maria ut cum ipſa Dominus.c.19. 140
Maria operibus Euæ contraria operatur .c.19. 142
Maria ſe in flumina uertit.c.19. 143
Maria benedicta ſed magis eius fructus.c.19. 144
Maria impeccabilis gratia, Chriſtus natura .c.19. 145

Maria tam cito ſancta, quàm concepta; ſed poſtea ſanctior facta ca-pitulo 19. 146
Maria ſtella maris, Arcton et *acus nauigandi c.19.* 149
Maria nemini deeſt c.19. 158
Mariæ feſtum maximum aſſumptio, niſi quoad Roſarium *c.22.* 126
Mariæ orationum initio, quid pręconcipiendum.c.22. 124
Marię nomen ſic uenerandum.c.5. 24
Marię benedictiones nemo explicare ualet.19. 151
Marię matris horę minores, ab urbano.2, præceptæ.c.22. 25
Marię matri defunctæ ſtatim dicatum templum.c.21. 27
Marię nondum natæ à paganis dicatum Sacellum *.c.21.* 28
Mariæ fructus benedictus colore, odore, & ſapore.c.19. 148
Mariam in matrem deuotio antiquiſſima c.21. 26
Martino pro requie & incude fuit oratio.c.3. 3
Martinus Arlas Archidiaconus laudatus.c 6. 46
Martinus de Rada *doctor* Abbas *laudatus c.11.* 30
Mathæus Contarellus nulli Datariorum *ſecundus c.22.* 65
Matutinas debens, mali gaudet horæ debitæ lapſu.c.10. 51
Maxima qua ratione minora minimis.c.22. 53
Medici faciles ad excuſandum ab horis .c 11. 4
Mendicans uel ei dans intra Eccleſiam *an peccet.c.22.* 33
Mendicatio quæ et quando præcepta.c.3. 10
Mendicantem eſſe, et non licere ei mendicare repugnant.c.22. 82
Meretrix et excommunicatus quærunt ius patronatus.c.22. 22
Miſericordia quadantenus maxima uirtutum.c.22. 19
Miſſa Sabbati Sancti quando olim et quando nunc dicenda.c.3. 43
Miſſa maior ſub interdicto ſic dicenda.c.3. 51
Miſſa deputata uni loco ibidem dicatur.c.5. 12
Miſſa quam attentionem requirit.c.13. 8
Miſſa nec nimis feſtinè nec minus tardè dicenda.c.16. 20
Miſſa, et alia diuina officia non debent relinqui incępta capitulo.16. 55
Miſſa etiam cœpta quibus de cauſis. imperfecta relinquitur capi. 6. numero. 56
Miſſa eſt officium publicum publicè dicendum.c.17. 39
Miſſa cur non applicetur excommunicato.c.16. 68
Miſſa ſemper publicè dicenda.c.20. 14
Miſſa ut iure communi dici poteſt poſt meridiem.c.21. 31
Miſſa præſente uno tantum dici poteſt c.22. 86
Miſſę magis quàm horę attendendum c.21. 5
Miſſę dictio ob ſolam pitantiam quæ mala.c.16. 141

Miſſæ pars notabilis quæ. c. 10. 43
Miſſæ non intellectæ, ut poteſt bene attendere Idiota. c. 13. 7
Miſſæ defunctorum aliquot ita feſtinanter dicuntur ut audire pigeat. cap. 16. num. 22
Miſſæ quæ pars ſubmiſsè, & quæ clarè dicenda. c. 16. 54
Miſſæ in Memento quid memorandum remiſſiuè. c. 20. 52
Miſſam omnis Chriſtianus omni feſto audire debet. c. 3. 18
Miſſæ præparatio quæ præcepta & quæ utilis. c. 22. 104
Miſſam ante Primam dicere an mortale. c. 3. 70
Miſſam audire dormiendo non ſufficit. c. 9. 6
Miſſam audiens ſine animo ſatiſfaciendi &c. ut peccat. c. 13. 28
Miſſam maiorem decet præparatio quàm alias preces. c. 14. 4
Miſſam audiens quid maximè attendere debeat. c. 16. 50
Miſſam ob quam excommunicatus non fit irregularis. c. 16. 57 & 58
Miſſam qui dicit, non miſceat illi extranea. c. 16. 76
Miſſam ſic præuidens benedictus. c. 17. 3
Miſſam celebra undè neminem uideas. c. 17. 7
Miſſam non celebret pater miniſtrante filio. c. 18. 75
Miſſam applicare aliud, quàm applicare eius orationes. c. 19. 73
Miſſam ante Matutinam minimè dicendam. c. 21. 30
Miſſans ſollemniter an debeat ſecreto dicere Epiſtolam &c. c. 22. 100
Miſſans, ignorans an hæc uel illa dixerit. c. 13. 30
Miſſas alternatim dicere non ſatis. c. 10. 20
Miſſis pro nouis quicquam dare uetent Ordinarij. c. 22. 34
Miſſis pro nouis pauci multum iuſtè largiuntur. c. 22. 36. & 37
Monachæ ad chorum profeſſæ tenentur ad horas c. 21. 19
Monachorum Aegyptiorum ſilentium imitatione dignum. c. 16. 3
Monachos ad chorum profeſſos quis poteſt facere conuerſos, qui, nec Nouitij tenentur ad horas c. 21. 230
Monaſterium S. Crucis laudatum & excuſatum. c. 5. 39
Moriuntur multi Iuuenes boni, ne fiant mali. c. 19 26
Mors Chriſtiani ſomnus quantumque de illa dolendum. c. 19. 38
Mulctandus odio tacens & altè loquens c 18. 92
Mulctandus quis non ingreditur protinus chorum c 18. 94
Mulctandus qui ſurgit à ſede ut recitet antiphonam. c. 18. 98
Murmurationi contra Reges obuiandum c. 19. 94
Muſica inſtrumenta ſcientiæ quærendæ parum prodeſſe. c 16. 47

N

Naturæ lex eſt qui commodum ſentit ſentiat onus. c. 22. 53
Neceſſitas quæ facit ne factum in Sacro ſit malum. c. 5. 41
Nobilis doctus & diues fortè in hoc phariſæus. c. 18. 176
Nobilitatis gradus plures ſunt. c. 22. 72
Nona in ieiunijs an ante cœnam dicenda. c. 22. 94
Non entis non ſunt qualitates c. 21. 42
Nouitatum auiditas non tollat guſtum antiquitatum. c. 19. 192

O

Obſeruantia uana & ſuperſtitioſa quæ. c. 6. 45
Obſtetrices Aegiptiæ non meruerunt mendacijs. c. 26. 36
Obſtinatus non eſt omnis quem non ſatis poenitet. c. 20. 12
Occaſionem peccati dans diſpoſitio quæ ualida. c. 18. 11
Officia diuina non ſint nimis longa, nec nimis breuia. c. 16. 53
Officij ignarus illud capiens ut peccat. c. 11. 20
Officium diuinum coeptum perficiendum. c. 10. 38
Officijs diuinis ſeruiendum modeſtè & honeſtè. c. 16. 77
Officium diuinum in legendo non ſeruans &c. c. 18. 93
Officium ſepeliendi paruulos ad longum. c. 22. 25
Opera multa quæ uidentur bona ſunt mala. c. 3. 5
Opera omnia peccatorum etiam Infidelium non ſunt mala. c. 20. 12
Operum bonorum hæc applicatio utilis. c. 10. 8
Ora pro me Martine tā bene dicitur mortuo, quā dicebatur uiuo. c. 18. 19
Orabant laborantes monachi Aegiptij. c. 13. 48
Orabit benè utens antiquis formis. c. 19. 189
Orandi tempus certum, nullo iure diuino præfixum. c. 3. 15
Orandi conſuetudo cum aliqui ſeſe excipiunt optima. c. 18. 34
Orando Sanctos multi ſæpius errant. c. 18. 21
Orando cum ſopore, quando, & quantum peccetur. c. 9. 9
Orando quæ bona purè peti poſſunt. c. 20. 6
Orandum quo fine non eſt pro exiſtente in Purgatorio c. 1. 27
Orandum aliquo tempore, & quo olim, & quo nunc. c. 1. 27
Orandum attente & modeſtè. c. 2. 2
Orandum uoce & corpore modeſtis uerecundè &c. c. 2. 3
Orandum ſemper in quo ſenſu. c. 3. 6
Orandum quo geſtu ſit non ſtatuit lex diuina. c. 4. 3
Orandum eſſe uario geſtu probari lege. c. 4. 6

Orandum

Orandum uigilando & non dormiendo.c.9. 1
Orandum tali & tali tempore ſine obligatione.c.18. 47
Orandum ſed non pro ſancto uel damnato.&c.c.19. 64
Orandum ſemper ut intelligendum.c.20. 22
Orandus non eſt Deus ut nouε uelit quod antea noluerit. capitulo.19 num. 51
Orare abſolute melius, quàm ſtudere ſed non tali et tali.c.18. 47
Orare aliqua debent interdum aliqui laici quæ non debent aliqui clerici. cap 3.num. 19
Orare bene difficile in locis ualde ſplendidis.c.18. 5
Orare calculis precatoriis bonum,et ut melius fieri poteſt.c.19. 123
Orare non obligatus ſi oret tenetur bene orare.c.13. 41
Orare cum teneamur pro egente noſtra oratione c.20. 21
Orare deambulando, quomodò et quo tempore utile.c.4. 13
Orare diſcant pueri ob Deum et non ob gloriam.c.6. 53
Orare et orari benè ſanctos Tridenti definitum.c.1. 21
Orare in Eccleſia melius quam extra.c.5. 4
Orare licet aliis uerbis quàm Dominicis ſed non &c.c.19. 121
Orare malum malis ne male agant licet.c.19. 77
Orare melius quàm ſtudere.c.11. 32
Orare ne licet ut fiat miraculo quod ſine illo fieri poteſt.c.20. 24
Orare nominatim in collectis ut licitum.c.19. 100
Orare non tenetur quis eo ſolo quod ſit in ſtatu peccati mortalis.c.3. 11
Orare ob Deum et ob quæſtum quomodo non peccatum.c.6. 4
Orare porta clauſa quod Abbati Iſaaco.c.3. 3
Orare poteſt male dæmon et cur non orant qui ſunt in purgatorio.c.1. 25
Orare pro aliis et iniurias remittere debemus.c 19. 118
Orare pro damnati refrigerio peccatum c.22. 47
Orare pro damnatis quod liceat triplex argumentum,c.22. 43
Orare pro infante mortuo an liceat.c.19. 65
Orare pro infidelibus et excommunicatis an liceat.c.19. 67
Orare pro inimicis ſanctum, quin et interdum neceſſarium.c.19. 76
Orare pro multis ut melius quàm pro paucis.c.19. 98
Orare proprium Angelorum & hominum.c.1. 23.et 26
Orare pro proximo quando neceſſarium.c 3. 13.et ſeq.
Orare pro Rege ſuo iuſtum,et an iuſtius quàm pro omnibus.capitulo.19. num. 97
Orare qui iugiter uolet utatur huiuſmodi uerſu.c.19. 2
Orare ſine attentione malum c.13. 40
Orare tenemur omnes et petere ut ſaluemur.c.3. 8

Orare ubi & an ubique liceat.c.1. 1.&4
Orare uno geſtu aliis & alio aliis melius .c.4. 16
Orare ut liceat ſaltem priuatim pro eo qui creditur beatus.c.19. 69
Orari an iuſte poſſit pro anima infantis mortui iam baptizati.c.20. 37
Orari cur non debet uiuus nec exiſtens in purgatorio.c.1. 21
Orari poteſt omne factibile, ſed non fieri omne orabile.c.19. 78
Orari poteſt omne quod fieri poteſt, non contrafieri omne quod orari.c.20. 7
Orans an licite temporalia pura petat.c.20. 5
Orans corpore fracto & incompoſito an & quomodo peccet.c.2. 7
Orans cur peccat ſignans litteras in choro.c.13. 24
Orans loquendo rixando & c. in choro ut peccat.c.13. 25
Orans præcipitando feſtine ut peccat.c.13. 26
Orans pro aliis agat hoc.c.19. 63
Orans pro Francorum Rege hanc quærit indulgentiam.c.19. 90
Orat bene priuatim publica pedes, eques & c.c.4. 14
Orat Chriſtus quatenus homo non quatenus Deus.*c.1.* 20
Orat melius qui ex forma præſcripta c.19. 179
Orat purius qui externis minus intendit.c.13. 18
Orat ſemper qui bene ſemper agit, ut ſemper petit qui bene ſemper ſeruit. capi.3. 17
Orat ut Eccleſia expreſſe pro hæreticis.c.19. 70
Orat ſemper qui bene ſemper agit.c.1. 9
Orant communiter Chriſtiani ſibi mutuo obuiantes.c.18. 35
Orantem iuuat credere quod diui iuuant.c.18. 18
Orantes bene ſaltem mediocriter imitandi c.3. 32
Orantes multi abſunt à termino quem putant attigiſſe.c.13. 36
Oranti priuatim nullus geſtus præſcribitur.c.4. 4
Orantium intentio in applicando ut exprimenda.c.20. 52
Orant ut male multi pro ſe & aliis.c.19. 55
Oratio abſque cogitatu carnali uel ſæculari fiat.c.1. 1
Oratio actus eminens & omnium uirtutum colophon.c.1. 2
Oratio actus latriæ ſiue religionis.c.1. 0
Oratio ad ſanctos uiuos dirigi poteſt.c.20. 19
Oratio ad ſupplendum defectus horarum.c.19. 89
Oratio alio modo quàm præcepto non ſatisfacit.c.21. 35
Oratio aliqua peccatoris obſtinati bona.c.20. 25
Oratio aliter uia iuſtitiæ, aliter uia liberalitatis prodeſt.c.20. 42
Oratio an dicatur, credo.c.22. 102
Oratio magnarum uirium ad impetrandum.c.1. 5
Oratio à bona & mala, & quid earum utraque.c.6. 8

Oratio

Oratio bene ſit pro temporalibus ſaltem tacita cum conditione.c.19. 161
Oratio collecta ad omnes & ſingulas perſonas diuinas fieri poteſt.c.19. 168
Oratio collecta, quæ per dominum, qua per eundem dominum, terminetur.c.19. 169
Oratio collecta, ut & quando, in fine breuianda.c.19. 171
Oratio conſulta quando non eſt addenda præcepta c.16. 72
Oratio cuius finis principalis eſt lucrum diſtributionis quotidianæ.c.6. 12
Oratio cur dicta deſiderium.c.1.14.& cur affectus purus.15.& cur non aſcenſus in Deum & deuotio.16.nec erectio mentis in Deum.17.ſed ſic petitio mala .18.& cur actus latriæ. 19
Oratio aliena pro uiuis an ſit utilis illis.c.20.41.& in quid. 42
Oratio benè ſit pro temporalibus ſaltem tacitè cum conditione.c.19. 161
Oratio debita an dici queat in miſſa debita.c.19. 178
Oratio defecta aliqua bona circunſtantia mala eſt c.6. 2
Oratio dominica cur ſit in fine, & ut facienda c.10. 63
Oratio dominica docet ordinem optandorum.c.19. 106
Oratio dominica & Angelica omnibus ediſcendæ.c.3. 20
Oratio dominica multis reſpectibus deuote dicenda c.19. 102
Oratio dominica quomodo dicenda.c.10. 61
Oratio eo magis meritoria quo pro pluribus ſit.c.19. 120
Oratio eo melior quo purior ab honoris deſiderio.c.6. 31
Oratio etiam uoluntaria et non debita non debet relinqui imperfecta:capitulo.16. 63
Oratio etiam uoluntaria ſine attentione mala c.13.39.& c.20. 27
Oratio, & omne aliud opus meritorium triplicem ualorem, triplici hominum ſpeciei applicandum habet, & ut ſit faciendum.c.20. 51
Oratio eſt petitio et actus intellectus.c.1. 13
Oratio facta Deo ut differt à precibus homini porrectis.c.19. 57
Oratio facta pro aliis quid illi & quid facienti proſit.c.20. 49
Oratio generalis pro multis an proſit ut ſingularis.c.20. 48
Oratio impœnitentis quid proſit.c.6.d. 27
Oratio incantantium quę mala.c.6. 48
Oratio in mortali facta an quicquam ualeat.c.8. 1
Oratio iuſſa fieri certo loco ibidem fiat.c.5. 3
Oratio indeuota tertio fructu caret.c.13. 11
Oratio in honorem & gloriam uanam mala.c.6.d. 10
Oratio indeliberata nil prodeſt nec deliberata ſatisfacit ſine propoſito ſatisfaciendi.c.13. 5
Oratio in quid prodeſt animæ purgatorii, et in quid non.c.20. 43
Oratio interdum mala ex ſola circunſtantia perſonæ,c.20. 25

Oratio interrupta animo iterandi eam, iteranda eſt.c.16. 77
Oratio male interrupta ut ſatisfaciat.c.16. 75
Oratio matris Iacobi & Ioannis cur mala.c.6.d.n. 8
Oratio mentalis breuis excellens.c.18. 102
Oratio mentalis cum operibus ſi ne uerbali an ſufficiat.c.22. 38
Oratio memento ſit mentalis uel mixta.c.18. 195
Oratio mentalis quouis loco etiam turpi benefit.c.5.d.n.6.et uocalis ex cau ſa.8.etiam debita,d n. 9
Oratio mentalis duplex nota & ignota dæmoni.c.22. 40
Oratio mentalis & uocalis et quid uox proſit.c.17. 37
Oratio mentalis pura non intelligitur à diabolo.c.18. 107
Oratio mentalis uerbis aucta ut præſtantior.c.22. 38
Oratio mentalis uoluntaria ſine præiudicio præceptę facienda.c.20. 61
Oratio miniſtri Eccleſię facta in mortali quę mortalis.c.6. 40
Oratio mixta uanæ obſeruantię mala cum exemplis.c.6. 45
Oratio mortifera nil prodeſt etiam de congruo,etiam ob bonitatem mixtā etiam de mandato bono Eccleſiæ, uel alterius facta niſi ad ſummum,quo ad effectum ex opere naſcentem.c.20. 36
Oratio mortua ſed bona qua uia prodeſt ad hæc et ad alia multa.c.20. 55
Oratio non poteſt ſimul eſſe bona & mala c.6. 32
Oratio non uirtus,ſed actus uirtutis primæ moralium.c.22. 7
Oratio nulla animæ lymbi prodeſt,purgatorii uero ſic fere omnis.c.20. 39
Oratio nulla excepta Chriſti prodeſt de iuſtitia alii quoad gratiam.c.20. 45
Oratio nulla in charitate facta eſt mortua c.20. 34
Oratio ob famam in finem debitum relatam bona c.6. 34
Oratio ob temporale non relata in aliud mala.c.6. 19
Oratio omnis etiam laici ſine attentione mala c.21. 39
Oratio operatur tria quorum hęc oratio peccatoris.c 8. 2
Oratio præcepta uel uota,quę recitatur in lecto. 3
Oratio præcepta deuotius fiat quam conſulta.c.10. 65
Oratio priuata quo geſtu fiat decentius.c.4. 12
Oratio pro cupitis et contra exoſa,qua mala c.6.a n. 24
Oratio pro morte alicuius et Epiſcopatu qua mala.c.6.d.num. 6
Oratio pro multis diebus nota qua uno dici poteſt.c.3. 14
Oratio propter quæ deffinitu difficilis c 1. 7
Oratio peccatoris quæ mortuis proſit.c.19. 59
Oratio pro amico meliori quàm pro inimico cæteris paribus.c.20. 48
Oratio pro damnatis non prodeſt,eis et nocet oranti.c.20. 38
Oratio pro defunctis omnium ſecuriſſima miſſa c.19. 61
Oratio pro multis cæteris paribus præſtat orationi pro paucis.c.20. 48

Ora-

Oratio pro temporalibus. quæ bona; quæ melior, quæ optima c. 6. 26
Oratio pro ualetudine proſpera, quæ bona c 6. 49
Oratio pro uictoria Regis uel lucro quæ mala c. 6. a.n. 3
Oratio publica à priuata in quo differt c. 17. 38
Oratio publica an dicenda in Eccleſia cum priuatim dicitur. c. 5. 14
Oratio publica cui eam facienti periculoſa c. 6. 21
Oratio publica eget uoce etiam ſi mentali uocetur. c. 17. 41
Oratio publica non ſemper publicè dicenda. c. 20. 27
Oratio publica præſtantior priuata. c. 10. 46
Oratio publica ut magis perficienda quàm priuata c. 10. 42
Oratio purè mentalis etiam mali diu durare poteſt c. 22. 41
Oratio quadamtenus uincit & cogit Deum. c. 1. 6
Oratio quædam bona quæ non eſt meritoria. c. 6. 46
Oratio qua Eccleſiæ fiat pro excommunicato. c 19. 73
Oratio quæ ex opere operato prodeſt, & quæ tãtũ ex opere ope. c. 20. 40
Oratio qualis ex ad Spiritum Sanctum dirigatur. c. 20. 8
Oratio quid prodeſt ſi Deum non mutat c. 19. 54
Oratio quinque producit effectus. c. 13. 63
Oratio quinque pſalmorum quæ melior toto pſalterio c. 10. 55
Oratio quo iure mortuo & uiuo prodeſt etiam uia iuſtitiæ. c. 20. 44
Oratio, res neceſſaria impigerque nuntius. c. 1. 3
Oratio ut hic ſumitur. c. 1. 10
Oratio S. Trinitatis egregiè contexta. c. 1. 32
Oratio ſemper poſtulata impetrat quatuor concurrentibus. c. 19. 162
Oratione ſine quali deuotione mala, cum diſcordiũ concordia. c. 20. 26
Oratio ſtrictè largè & largiſſimè ſumitur. c. 22. 4
Oratio tempore interdicti ubi aliàs fiat. c. 5. 13
Oratio triplex, mentalis, uerbalis, & mixta. c. 1. 28. & c. 18. 104
Oratio triplex, uiua, mortua, mortifera c. 20. 33
Orationem iuſtè rumpi ob cauſam ei pertinentem c. 16. 66
Orationem per malam ut ſatisfit præcepto c. 20. 29
Orationem quæ præcedere debeant, quæ non c. 12. 4. & 7
Orationes, collectæ & hymni prælegenda in ſcolis, ut olim. c 19. 172
Orationes collectæ ueteres pulchra arte factæ c. 19. 174
Orationes diei S. Ioannis quæ malæ c. 6. 47
Oraiiones obligatoriæ ſunt paucæ collactæ decentibus. c. 18 33
Orationes publicas dicens quid uitare debeat c. 6. 29

Ora-

Orationes quæ uulgo intellectæ proſunt & quare .c,19. 195
Orationis attentio debet eſſe intenta .c.13. 14
Orationis dicendæ obligatio non tollitur dicendo illam abſque animo eam tollendi c.16. 74
Orationis formam & non uictus Chriſtus ipſe dedit .c. 1. 4
Orationis & uirtutum in materia quantum quis ſcit. c. 1. 1
Orationis chriſtianæ componendæ ratio. c. 1. 33
Orationis quinque effectus diuerſi c. 1. 37
Orationis una ſuper eleemoſynam prærogatiua c. 22. 77
Orationis ualor triplex c. 20. 33
Orationi tributorum multa elogia moderanda c. 22. 1
Orationi omnia tribuere hæreticum c. 22. 39
Orationi priuatæ non nocet ſed utilis uox c. 17. 40
Oratione unius datur de liberalitate alij gratia maior merita. c. 20. 47
Orationum alia bona alia mala. c. 1. 29
Orationum alia publica alia priuata. c. 1. 30
Orationum quot clerici perditio deflenda. c.20. 36
Oratur rectè pro temporali ſperato ſed non tanquàm de fide credito. cap. 19. 162
Oraturus pro mortuo quem putat ſaluum hæc agat. c. 19. 75
Oraturus rectè expreſſè uel tacitè id faciet. c. 19. 56
Oraturus occaſiones benè attendendi quærat. c. 17. 1
Oraturus perfectè in principio agat hæc ſex c. 13. 3
Oratus Deus dat quædam iratus, quæ negat propitius. c. 8 4
Oraturus Deum reputet quanta cura Regem rogaret c 2. 6
Ordinandus etiam prima tonſura debet habere animum uiuendi clericaliter. c. 22. 112
Ordinati minoribus an teneantur ad certas præces lege humana uel conſuetudine ſicut diuina ad incertas c. 21. 8
Ordines minores denegare quomodo uirtus. c. 7. 16
Ordinis character nunquàm amittitur c 7. 19
Ordo minor & prima tonſura quantam ſcientiam requirunt c.22. 109
Ordo primæ Tonſuræ, & minores multis obſunt. c. 7. 15
Organa Eccleſiæ non tam Deo grata, ut uulgus putat. c 16. 45
Organa non pulſanda principaliter ad recreandum. c. 17. 33
Organis & non alijs inſtrumentis uti licere. c. 17. 34
Organi ſonus in diuinis non ſit nimius. c. 16. 56

Organis miſcere profana diuinis peccatum. c. 16. 48
Organi ſonus prolixus hoc modo deuotius audietur c. 16. 53
Organo cantatum quomodo ſuppletur melius c. 21. 15
Organo pſallentes in quo peccant c. 16. 49
Organorum uſus cur receptus & quid proſit. c. 17. 33
Ornamenta ſacra non applicanda uſibus profanis. c. 18. 32
Oſculum manuum uerbali orationi ſucceſſit. c. 18. 36
Orationis Dominicæ initio, quale nomen Dei concipiendum. c. 22. 122
Oratio breuis & trimembris ad Mariam frequentanda. c. 22. 124
Oratio quædam quinque membris utilis & frequentanda. c. 22. 123

P

Papa dans habenti unum ſufficiens aliud, non diſpenſat. c. 22. 64
Papa plurimum poteſt ſubſiſtente cauſa indulgere. c. 19. 164
Papa intendit ut uiuat clericꝰ is cui dat penſionem. c. 22. 112
Papa ſummus eſt eccleſiaſticorum fructuum diſpenſator. c. 22. 112
Papa poteſt diſpenſare ſuper horis ſed uix id facit. c. 11. 31
Paſcaſius ex purgatorio, ut fecit miracula. c. 1. 26
Parochi qui errant ſepeliendo paruulos. c. 22. 24
Parochi doceant Pater noſter Aue Maria Credo &c. c. 18. 69
Paruuli qui ſunt in hoc propoſito. c. 22. 26
Pater noſter an dicendum in fine horæ, quam aliam immediatè ſequitur. c. 22. 96
Pater noſter ante laudes quomodo dicendum. c. 3. 64
Pater noſter, Aue Maria, Credo qui iure tenemur memoriter ſcire. cap. 20. 20
Pater noſter Aue Maria Salue & Credo ſemper & ubique congrua. cap. 19. 198
Pater noſter Aue Maria, & Salue ſufficientes formæ orandi. c. 19. 183
Pater noſter & Aue Maria non finiuntur ut collectæ. c. 19. 186
Pater noſter & Aue Maria non habent hanc uirtutem. c. 19. 160
Pater noſter Aue Maria Credo & Salue lingua uulgari donanda. cap. 22. num. 103
Pater noſter dicens ut ſe reputat peccatorem, & Panem noſtrum quotidianum, quid ſignificet. c. 19. 110
Pater noſter orationum prima apprimè dicenda. c. 19. 101. & 122

Pater noſter quibus punctis diſtinguendum. c. 16. 18
Pater noſter qui dicens non remittendo iniurias non peccat. c. 19. 119
Pater noſter quod dicitur nobilis uel militis. c. 13. 43
Pater noſter ut coementum, recollectio & paries orationis. c. 19. 186
Pater uerbum duobus modis ſumitur. c. 19. 167
Patrini & patres malè negligunt dicere iſta. c. 3. 21
Patronus an fiat de rebus malè acquiſitis. c. 22. 19. & 22
Paulus Conſtabilis Sac. Palatij Magiſter laudatus. c. 5. 43
Pauper an poſſit eſſe liberalis uel magnificus. c. 20. 6
Pauſa in uerſiculis ſi nimia non ſit, bona. c. 17. 43
Pauſandum in medio & in fine uerſus. c. 16. 26
Peccatores orando quid impetrant. c. 19. 116
Peccator qualis auditur à Deo, & quæ pia opera operantur. c. 20. 12
Peccatum & meritum ſimul eſſe poteſt. c. 3. 49
Peccatum mortale an contra legem, & ueniale præter. c. 3. 61
Peccatum non excuſat mulcta chori. c. 18. 82
Penſio ad horas minores S. Mariæ obligat. c. 21 10
Penſio perit matrimonio ſed non uita layca. c. 21. 53
Penſionem uel beneficium accipere animo certo non uiuendi clericè malum, non autem accipere cum hoc dubio. c 22. 113
Pēſionarius beneficialis, an debeat clericè uiuere. c. 22. 112 quod ſic 113
Penſionarius quis uiuens laycè tenetur reſtituere acccepta. c. 22 113
Peregrinus præsbyter non miſſet abſque habitu decenti. c. 18. 96
Petitio duplex aperta & operta. c. 1. 12
Plinius impiè dixit Deum homini uitricum. c. 19. 24
Poena maiore quandoque punitur crimen minus. c. 22. 106
Poena regulariter non debetur ante ſententiam. c. 21. 47
Poena quæ in foro Dei debita. c. 21. 49 & 54
Poena quid ſit definitur. c. 21. 48
Poenitenta iniuncta ut ante Miſſā dicatur quæ poſt eā dici poteſt. c. 3. 25
Poenitendum non eſt quoties quis in ſtatu peccati mortalis eſt. c. 3. 12
Poenitere ut oportet non recitantem ſecundum regulam. c. 19. 215
Poenitens an debeat ſubire poenitentiam debitam. c. 10. 56
Præcentor non incipiat prinſquam omnia ſint præparata. c. 18. 88
Præceptū quod non obligat ad totū an obliget ad partē. c. 11. 11. & 16
Prædicatio proceſſioni ſollemni importuna. c. 5. 29
Prædicator non diſſuadeat alijs, quæ ſunt ſui officij. c. 18. 54

Præfatio

Præfatio Miſſæ inuentum antiquum, & quotuplex. c. 2. 1
Prælati præcinant feſtis ſolemnioribus & duplicibus. c. 18. 87
Præparatio quæ neceſſaria ad implendum præceptum recitandi. c. 14. 3
Præſcriptio de uno loco, tẽpore uel re non extenditnr ad alia. c. 22. 98
Præſcriptio non extenditur ad ſimilia. c. 3. 49
Præſtimonium ad nil aliud quàm ad horas obligat. c. 21. 9
Priuilegia quæ recitandi etiam ſi nil noui concedant, proſint. c. 19. 86
Priuilegia quæ recitandi non ſunt uera priuilegia. c. 19. 84
Priuilegiorum compendium utile ſed cum originali conferendum. c. 19. num. 87
Proceſſio Corporis Chriſti aliunde malè ſublata & ut facienda c. 5. 26
Prouidentia diuina omnia gubernat. c. 19. 21
Prudentia Romanorum omnium maxima. c. 19. 209
Pſalterij artificium à Caietano apte exertum. c. 10. 68
Purgatorij animas pro uiuis minimè orare. c 20. 10
Purgatorij animas non eſſe à uiuis orandas. c. 20. 9
Purgatorij poenæ maiores ſunt quàm huius ſæculi. c. 20. 9
Penſionem cur Gregorius XIII *non conſtituit laycis. c. 22.* 114
Pſalterium B. Mariæ conſtans ex 15. decadibus Aue Maria & 15. Pater noſter, orandi genus optimum, eſt inuentum einſdem & ſui Dominici prædicatorum Patriarchæ. c. 22. 116
Pſalterium B. Mariæ cur ſic dictum, & cur roſarium & corona dici queat. c. 22. 116
Pſalterium B. Mariæ hæc myſteria repreſentat & an expediat recitanti ea omnia meditari. c. 22. 118
Pſalterij quindecim decades hæc 15 myſteria ſignant. c. 22. 118

Q

Quæſtoribus ſublatis an quæri poſſit oſtiatim. c. 2. 79
Quæſtorum nomem uſus & officia ſublata. c. 22. 77

R

Recitandi quinquies Pater noſter & Aue Maria modus nouus c. 10 num. 36
Recitando peccant multi qui non recitantes non peccarent. c. 13. 42
Recitare alta uoce, Miſſam audiendo malum. c. 16. 27
Recitare conſulta & præcepta non attente differre. c. 13. 46
Recitare cum ſuperpelliceo tali & tali indecorum. c. 16. 24

Recitare debet omiſſa ſic tardè ueniens uel cito recedens. c. 16. 8
Recitare in portis Ecclesiæ indecens. c. 16. 23
Recitare licet etiam ſedendo iure communi. c. 19. 85
Recitare obligatus dicere debet regnas in id neceſſarias. c. 19. 212
Recitare per unum breuiarium lædit chorum utentem alio. c. 19. 207
Recitare quibus non obligatis expediat. c. 18. 60
Recitare ſecundum alium breuiarium quomodo non eſt peccatum. cap. 19. num. 217
Recitare ſolum an melius quàm cum alijs. c. 17. 21
Recitare uel orare iubet ius diuinum licèt non quid, aut quomodo. cap. 19. num. 213
Recitare ueſtiendo exuendo &c. quis peccat. c. 13. 47
Recitans agendo impatibile non ſatisfacit. c. 12. 49
Recitans exiens cito uel tardè ueniens ut peccat. c. 16. 65
Recitans excuſatus ab horis an ſemper excuſetur a peccato. c. 18. 13
Recitans horas ſic ad id ſe præparet. c. 14 1
Recitans in ſtatu malo implet præceptum ſed gratiam non meretur. c. 14. num. 2
Recitans ita malè ut teneatur iterare perdit fructus. c. 20. 32
Recitans leuiter errando non nihil peccat. c. 16. 14
Recitans negligenter cum alijs bis peccat. c. 16. 4
Recitans non iaceat diu in terram proſtratus. c. 17. 13
Recitans peccat ſi monitus non ſeruat accentus. c. 16. 9
Recitans priuatim in choro aliud ab eo quod canitur ut peccat. c. 16. 5
Recitans putet ſe à Deo & Angelo bono & malo uideri. c. 17 11
Recitans ſic oculis utatur, & nuncium uitet. c. 17. 8
Recitans ſtando, quod debet recitare ſedẽdo uel contra ut peccat. c. 16. 7
Recitans quis corrumpendo uerba peccet c. 16. 5
Recitat familiaris Cardinalis & Epiſcopi ut ipſe. c. 19. 216
Recitanti proponens repugnantia ut peccat. c. 10. 14
Recitantur alternatim etiam alia quàm pſalmi c. 10. 19. & 32
Recitatio breuis & frequens bona nihil debiti prætermiſſo. c. 17. 20
Recitatio Idiotarum non uilipendenda. c. 18. 100
Recitatio publica alijs commoda alijs incommoda. c. 17. 12
Recitator uitet occaſiones euagationis propriæ uel alienæ. c. 16. 1
Recita ubi inter te & Deum nemo tranſeat. c. 17. 6
Reditus Eccleſiæ differt in hoc à patrimonio. c. 10. 57

Reges an excuſentur à negotijs dum recitant. c. 17. 10
Reges an quidam Chriſtiani teneantur in foro Dei inire fœdus c.19. 92
Reges choreis & ludis dediti periculosè uiuunt.c.18. 53
Reges diſcant prius ſuas leges quàm politicas c.18. 48
Reges & laycos an deceant hora Canononicæ.c.18. 44
Reges luſitani & franci non porrigunt manum preſbyteris. Caſtellani olim ſit.c.18. 39
Reges ob regna, non regna ob Reges conſtituta.c.19. 17. & 23
Reges orent ſaltem quantum communiter alij.c.18. 45
Regibus alienis & ſuis uaſſallis detrahentes ut peccant.c.19. 93
Regibus pro duobus Chriſtianis quid orandum.c.19. 91
Regibus quid potius quàm uictorias optare debeamus.c.19. 96
Regi cœli pareat Rex terræ, pluſquàm illi ſubditus ſuus. c. 19. 20
Regina Chatolica donna Iſabella Maxima. c. 19. 15
Regna & diuitias ex ſe non honeſta & affiniora malisquam bonis. cap. 19. num. 18
Regnum de Regibus ne iniuſtè quæritor, nec Rex iniuſtè illud uexato. cap 19. num. 30
Regularis omnis ad chorum profeſſus tenetur ad horas Canonicas c.20. 15
Religio fauenda & augenda cap. 10. 29
Religio moralium uirtutum maxima. c. 22. 19
Religio poteſt inſtitui ſine choro. cap. 21. 12
Religioſus cur non ſuo nomine indignus, eo quòd orationem mentalem uoluntariam quotidie non agit.c. 20. 61
Religioſus uocans ſe & non agricolam Dei ſeruum an rectè agat.c. 18 64
Remittere propriè aliud quàm donare. c. 22 51
Remittit facilius, quis quam donat. c.22. 51
Reſponſa chori non debet ſeruans aliam regulam. c.7. 35
Reſtituetur cui diſtributio horæ amiſſæ. c.7. 35
Reſtituere debet fructus non promotus, etiam ante ſententiam c. 21. 47
Reſtituenda neceſſario duplicia, de quibus fit elemoſyna & ius patronatus. cap. 22.num. 23
Reſtitutio ob horas omiſſas iuris humani eſt.c.21. 58
Reſtitutio ob horas omiſſas cui facienda.c.7. 33
Reſtitutio Deo facienda à Papa minuitur c.10. 54
Reſtitutio ob horas omiſſas & poſtea dictas. c. 10. 57
Reſtituturus pauperibus quis ſibi retineat.c.7. 34
Reſuſcitati qui fuerint omnes ſalui facti.c.22. 46
Rex caueat ne fiat Tyrannus, & paſtor ne fiat lupus.c.19. 27
Rex Ioannes 3. & Regina Catherina cur recurrent ad hunc uerſum.c.19. 13

Rex uelit quod Deus aut ille quod uult eum uelle. c. 19.
Rogans cur rogatum dicitur honorare. c. 20.
Romana deuotio in uiſitandis Eccleſijs mira. c. 22. 89
Romani etiam ante Hieronymum deuotiſſimi c. 22.
Romam magna mole conditam Petrus & Paulus fecere maximam. cap. 22. num. 90

S

Sacerdos in Eccleſia ſileat & à riſu abſtineat. c. 17. 16
Sacerdos non ferat Virgilium pro Euangelio. c. 19. 175
Sacerdos ſimul egrediatur cum diacono & ſubdiacono. c. 18. 99
Sacerdos ut Eccleſiam ſalutat & ab ea reſalutatur. c. 22. 87
Sacramento quo regeneramur, quo conſeruamur, & quo reſpicimus. cap. 20. num. 64
Sacriſtia in tota ſileatur cum paratur ad Miſſam. c. 16. 28
Salue cantatum ab Angelis ubi. c. 19. 184
Salue qui benè & qui malè pronunciant. c. 16. 7
Salutamus & reſalutamur cur frigide in horis. c. 22. 85
Salutare in choro obiter ut liceat. c. 16, 67
Salutatio ſextuplex in Miſsa quid ſignificet. c. 22. 88
Sanctificetur nomen tuum quid ſibi uelit. c. 19. 107
Sancti minores impetrant quæpiam quæ non maiores. c. 18. 75
Sancti nolunt honorari cum præiudicio aliorum. c. 18. 76
Sanctos non eſſe ſuperſtitioſe inuocandos c. 18. 24
Scholis latinitatis quæ ſpiritualia reſtituenda. c. 22. 93
Sedere alte in Eccleſia quomodo uon malum. c. 18. 8
Sed libera nos à malo quid ſignificet. c. 19. 112
Sellas quas ferre ad conciones & miſſas quomodo malum c. 18. 7
Sepeliendi ſunt amentes ut paruuli. c. 22. 28
Sepeliendis paruulis baptizatis quæ officia apta. c. 22. 26
Silentiũ colloquio in debito impediri certum. c. 17. 19
Silentium in diuinis laudabile. c. 17. 15
Silentium monaſterii S. Crucis Comymbricæ laudatum. c. 17. 18
Silentium robur ad ſpiritualia præſtat. c. 17. 17
Stare diuerſa ſignificat. c. 4. 1
Studens an ob contemplationem debeat mutare uitam. c. 18. 62
Studens uni facultati non facile tranſit ad aliam. c. 19. 12
Studenti quis finis, quæ tentatio uincenda, & quis locus optandus. cap. 19. num. 10

Studere rebus Chriſti & Mariæ quomodo conuenit. c. 18. 6
Studium maledictum ob quod omittitur officium. c. 11. 32
Studium non excuſat ab horis. c. 11 d n. 32
Sufficiat quantum clerico ſimplo duplo & triplo. c. 22. 73
Suppletio horarum omiſſarum ut excuſat c. 10. 49. & 70
Symbolum Apoſtolicum cur non proprie oratio. c. 4. 10
Symbolum Apoſtolicum in Miſſa inceptum finiri debet c. 16. 44
Symbolum quibus punctis & quo modo diſtinguendum. c. 16. 19
Statuta prædicatorum non obligant ſub nouo peccato. c. 22. 128

T

Tardeare nimium in conſecratione & Memento &c. malum. c. 17. 44
Te Deum, matutinæ, & non laudum eſſe partem. c. 3. 64
Te Deum Matutinæ Gloria, & Ite Miſſa eſt, Miſſæ comites. c. 19. 202
Tentatus præferre temporale ſpirituali quid aget. c. 18: 14. & 15
Teſtamentum condendi uoluntas & facultas Dei donum. c. 19. 18

V

Valor orationis propriæ & alienæ tractatur. c. 20. 33
Vallis quid & qualis hæc quam inhabitamus. c. 19. 182
Venite exultemus antiquum & nouum c. 19. 190
Verbis Orationis præſertim ſacramentalibus nil miſcendum. c. 19. 45
Veſperæ Quadrageſimæ quæ ante cænam dicendæ. c. 3. 41. & c. 22. 94
Victoria contra ſuperbiam habita ut roborat eam. c. 19. 8
Vigiles plebis ſunt clerici c. 9. 2
Virtutis actus ſolus præcipitur ſed non ut uirtuoſè fiat. c. 20. 29
Virtutum omnium princeps charitas licet prima fides. c. 22. 3
Virtutum opera non fiant principaliter ob temporalia. c. 22. 20. & 21
Viſitatio quædam male intellecta, c. 18. 80
Viſitatio Eccleſiarum diuerſis fit horis. c. 10. 40
Vota plura fiunt tempore neceſſitatis quàm proſperitatis. c. 20 60
Voluntas & ſcientia Dei ut immutabilis. c. 19. 53
Vmbertus quis diuini & humani doctor præcellens. c. 11 25
Voluntas non fertur in incognitum. c. 22. 114
— ſemper & ubique præſentem conſiderare utiliſſimum. c. 22. 123

FINIS.

Santin G.
Restauro
del Libro

23 OTT. 1970